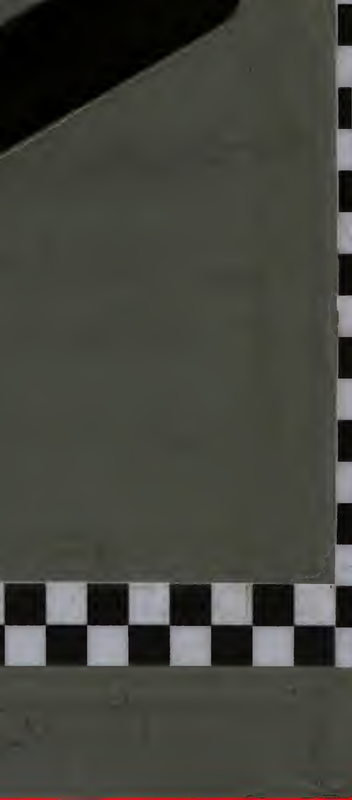

BIBLIOTECA NAZIONALE
VITTORIO EMANUELE
6
11 E
2

D. FRANCISCI

TOLETI

SOCIETATIS IESV

COMMENTARIA

vnà cum Quæstionibus

IN OCTO LIBROS ARISTOTELIS DE PHYSICA AVSCVLTATIONE

Nunc primùm in lucem edita.

CVM PRIVILEGIO.

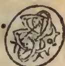

VENETIIS, Apud Iuntas.

M D LXXVIII.

AD LECTOREM.

NTEQVAM ad Physica hæc in Aristotelem commentaria aggrediamur, Pie Lector, quæ, nostrorum studiorum moderatores, ingenuæ iuuentutis, fidei nostræ commissæ, commodis consulentes, in lucem proferre constituunt; pauca quædam de eorundem in ipsis edendis instituto, deq; vniuersa docendi, & Philosophandi ratione; præfari visum est. Postulat à nobis suscepta, diuino munere, vitæ ratio, vt in eam curam omni studio incumbamus, qua liberales adolescentes & pietatem coniungant cũ literis, & in his breui tempore fructus ferant quàm maximos. Ad eam rem plurimum conferre posse videbatur, si in quaq; disciplina certus author exhiberetur, qui & doctrinæ genere, & facilitate dicendi, & illustri quadam breuitate studiosis eius scientiæ tyronibus maximè esset accommodatus. in quo & quæ explicanda à doctore essent, domi præuidere, & in gymnasiis exploratius, præceptore docente, percipere, & iam explicata, cùm, domi repetere ac recolere, tum uero, quoties opus esset, diligenti studio excutere, atq; explorare possent. Quod sane consilium, ratione primò inuentum, prudentiæ deinde, atq; vtilitatis plenum esse & doctissimorum hominum authoritas, & longo temporis vsu experientia comprobauit. Vidimus enim non raro, qui hanc in suis studijs secuti sunt rationẽ, adolescentes, vel quàm ipsa ætas ferat, sapientiores euasisse. Etenim, quod maximè rem causamq; continet, sine certo libro docendi genus & præceptoribus perdifficile est, & discipulis valde laboriosum, molestum, atq; inutile. Præceptoribus quidem; quòd

ita se deberent ad docendum comparare, ac si integram, & absolutam vniuersi Aristotelis explanationem commentarentur. in quo sanè & firmæ multorum vires frangebantur, & si quis esset paulò imbecilliori valetudine, quantumuis ingenio & eruditione valeret, minus erat aptus ad docendum. Facilè præterea fiebat, vt qui tunc primum ad docendum accederent, utpotè quos nondum vsus docuisset, nimis in minus vtilibus disputationibus morarentur, quo post deficeret ipsos tempus in grauioribus. facilè, vt quos nihil contineret firmum ac constitutum, in aliquid minus tutum vel periculosum etiam laberentur. facilè denique, vt in ipsorum scriptis desideraretur illud, quod tantopere doctorum animos tenere solet, vt suo quidq; loco tractaretur.

Iam vero (quod ad ipsos auditores attinet) non minora incommoda consequuntur. primum enim in prælectionibus audiēdis, uel nihil memoria retinere poterunt, vel ad recordationē singula erant doctoris perpetua quadam oratione victis verba excipienda. Deinde multi ad scribendum tardi præceptorem non assequebantur docentē: qui vero assequebantur, cum mentes excolere debuissent, tum scripta castigare, menda, & errata corrigere, ipsam veri inuestigationem intermittere cogebantur. Ac cum sæpè falsa cum veris illis ipsis dubiæ fidei monimentis consignassent, hærere sæpe, nec illis satis fidere, nec certum aliquid sibi persuadere. Turpis præterea plerunq; notarum forma, deprauata signa, lituræ innumeræ, & sordida illa non tam literarum, quàm liturarum sæpe congeries, plurimum egregia adolescentium ingenia retardabat. Nam & vaga multorum iuuenum mens, cùm nullum authorem sequeretur, in multos & ipsis inutiles libros distrahebatur, & ad futuras scholas, disputationesq; nulla se ratione parare poterant; cùm nec quid docturus esset præceptor, nec quo ordi-

ne

ne perspectum haberent. mens quoq; tota ad scribendum intenta, rei diffic e obruta, in nullam rem incumbebat minus, quàm ut, quæ tradebatur, perciperet, atq; cognosceret. Sat multis videbatur esse, si omnia fideliter conscripsissent, plus tandem temporis inscriptis corrigendis, quàm in colendis ingenijs ponebatur. Vitiosa planè res, & præstantibus ingenijs valde perniciosa. Huc accedebat valetudo, quæ non mediocriter tam assidua, atq; molesta, tot tantarumq; rerum conscriptione labefactari solebat. Ergo ut tantus hic leuaretur labor, edendus fuit liber aliquis, quo incredibilis illa præceptorum, & discipulorum molestia minueretur. Is cum non facile reperitur, dum maiora moliuntur Patres nostri, in has meas lucubrationes inciderunt, opus à nobis olim inter docēdum Philosophiam, adumbratum potius, quàm omni ex parte perfectum; & cui nec modò, quod grauibus publicisq; negotijs essemus impediti, extrema manus accessit. id ut in lucem proferatur decernunt: Prodit. Putent ergo præceptores hic iacta esse fundamenta, in quibus, quæ ipsis utilia uidebuntur, tutè, & securè poterunt ex ædificare. Intelligant etiam discipuli, si nostris uigilijs quasi certum hominem conduxisse, cuius opera, quæ alias ipsis summo labore conscribenda erant, distinctius, accuratius, & pulchrius conscripta consequantur.

Sed de causis, quibus adducti sumus, ut hunc in Aristotelem commentarium proferremus in lucem, hactenus: de uia, rationeq; docendi, ac philosophandi, quam sequimur, nunc dicamus. Id sanè in primis curabimus, Lector, ut, quæ à nobis omnia proficiscentur, ad illam pietatem conferant, qua adolescentium potissimum animos peroptamus imbuere. In explicandis ergo physicis difficultatibus id maximè complectemur, quod ex usu nostro & uerius fuerit, & communius. Dum de Aristotelis mente

 certabitur,

certabitur, optimis quibusque utemur Authoribus Græcis, Latinis, Arabibus: ex Græcis Theophrasto, Alexan[illegible] Ammonio, Philopono, Porphyrio, Simplicio, Themistio, Eustrathio, cæterisque, quorum nobis commentarios temporum iniuria non ademerit. Ex Latinis autem, D. Thoma, Boethio, Alberto magno, Aegidio, Scoto, Marsilio; ita tamen, ut & qui ex recentioribus præstant, suum quoque locum habeant. Scotus, Caietanus, Sonzins, Iauellus, Iandunus, Burlæus, Buridanus, Zimara, Nyphus, & cæteri, si qui alij in hoc genere excellere videbuntur, Unus sanè D. Thomas instar erit omnium, in quo & diligentia interpretandi, & doctrinæ grauitas cum pietate coniuncta, multa, uaria ac solida eruditio, incredibilis præterea methodus, in integris etiam disciplinis pertractãdis; nec commentarijs solum quos scripsit in Aristotelem, sed multo etiam magis Summa Theologiæ, Summa contra gentes, Quæstionibus disputatis, & cæteris eius scriptis, tantam (ut de Theologia taceamus) Philosophiæ lucem attulit unus, quantam cæteri omnes (aliorum pace dixerim) poßint explanatores afferre: in quo, ex nullius arbitror laude quippiam detrahi, si id dicitur de D. Thoma, quod ipsorum quisque, si et uiueret, & adesset, de eodẽ videretur esse dicturus.

Ex Arabibus autem (quamuis numero, doctrina, & eruditione, si uel cum Græcis, uel cum Latinis conferantur, longe reperiantur inferiores) utemur Auempace, Alpharabio, Auenzoar, Auerroe, & alijs: Auicenna potisſimum, quod eius scripta omni memoria grauisſimis hominibus probata sint, & quod unus inter omnes Arabes proxime ad uerum Philosophiæ Christianæ decus & laudem videatur acceßisse.

Hoc autem loco admonendus es, Lector pie, ne cum in hos, aut alios impios Aristotelis interpretes, siue Græcos, siue Arabes incideres,

deres, in ijs præsertim, quæ ad pietatem attinēt, facilè illis credas, atque committas. Nam, cum impij ferè omnes fuerint, Ethnici, Idololatræ, nonnulli etiam Sarraceni, vel Mahumetani, de Deo, de diuinis rebus, de vltimo fine, de diuina prouidentia, de vita beata, de animis ipsis hominum non raro malè scripserunt. Vna, quam profitemur, Diuina fides Philosophiæ regula ac norma est; vel potius ueritatis, ad quam Philosophorum, scriptorumque omnium opiniones referendæ sunt: ne, quod mouet D. Paulus, ab his decipiamur per inanem Philosophiam, secundum elementa huius mundi, & non secundum Deum. Quamobrem pios potius, religiososq; viros doctrina, & sanctitate præstantes, quales plerique eorum Latinorum sunt, quos commemorauimus, præ cæteris sequendos tibi esse constituas.

Nec uero satis mirari possum, sic quosdam in nonnullis Academijs esse Authoribus impijs addictos, ut tantum non apud illos, eorundem authorum causa fides periclitetur. quo cum sermo deuenerit, de uno Auerroe pauca dicam. Sunt enim aliqui qui nescio quid in eo tam egregium, aut insigne viderint, quid tam eximium & illustre, vt cum cæteris anteponendum putent, &, quod deterius est, uiri alioqui Catholici, Auerroistas se & esse, & dici uelint. Nam, vt illum cum cæteris iuterpretibus conferrent, à quorum tamen non paucis proculdubio superatur, fortasse ferendum esset; ita uero esse ei addictos, vt in eius uerba iurarint, & ea tanquam oracula sibi edita putent, indignum sanè est grauitate & dignitate sapientis. Primum enim, is quem dico, pluribus erroribus fidei pietatiq; perniciosis plenus est; vt non immerito apud aliquas celeberrimas prouincias, impij cognomen inuenerit: Deo naturæ infinitatem aufert, prouidentiam, rerumq; quę infra lunam sunt, sciētiam; nobis animorum rationalium immorta=

ta=

talitatem & multiplicationem eripit: illudq; unius in omnibus hominibus intellectus monstrum, atque portentum inducit; deniq; & Deo opt. max. ut certum est & nobis, ut multi asserunt, & ex eius principijs consequitur, improbissime tollit libertatem. Quibus sane rebus efficitur, nullam esse debere religionem, & pietatem aduersus Deum: nullos ipsius numini cultus, honores, preces adhibendas, cum nec curet nostra, nec sciat: Nulla item aut supplicia flagitijs à Deo, aut præmia rectè factis esse proposita. Quid multa? omnem peccandi impunitatem & sibi persuasit, et, quid in ea opinione quæreret, factis testatus est.

Iam uero, qui eiusmodi sectetur dogmata ac decreta, quæ, obsecro, qualiaq; putauimus ad ea comprobãda comminisci? Quæ ex his colligere consequentia? Quæ tot erroribus credimus esse posse consentanea, ne secum ipse idẽtidẽ pugnare cogatur? ut profecto uix ulla Philosophiæ ipsius pars sit, in qua non alicuius ueneni sub sit suspicio. Adde fuisse Mahumetanum, & (quod ipsa scripta facilè declarant) conceptum animo aduersus Christianã religionem odium semper habuisse; ut necesse sit, sua enim sordidissima secta, scripta quoque philosophica infecisse non parum. Usus præterea est corrupto Aristotelis libro, & pluribus in locis deprauato; id quod eius scripta præ se ferunt. Græcis ferè omnibus explanatoribus caruit; Latinis etiam, qui nec dum extabant, destitutus fuit: ut necesse sit, in eo nec grauem, nec securam inesse doctrinam. nam etsi acutum quiddam raro, exile tamen dicendi, et philosophandi genus, in eo reperitur; est tamen illud obscurum, insitatum, & sæpe ab Aristotelis sensu intelligentiaque alienum, quod recta interpretatione, ac uersione Aristotelis, aliorumque interpretum luce caruerit. Nos igitur, ubi quidpiam recti dixerit, non aspernabimur: ubi secus, alios ei longè doctiores

anteponemus

ãnteponemus, & ipsum impietatis, vbi tale quid dixerit, condemnabimus.

Illud quoque absurdum & perniciosum est, vel disputandi, vel loquendi genus; quo, Illud ex philosophia, hoc ex Veritate, asseritur: aut, Idem secundum philosophiam verum, secundum Fidẽ falsum esse affirmatur. Neq; enim philosophia, sed φιλοσοφία erit, quæ à veritate abhorret; neq;, quæ cum diuina doctrina, id est, Fide pugnet, veritas esse poterit. Sic enim vero verum congruit, vt veritas veritati non possit esse contraria. Quo circa non immerito in Concilio Lateranensi tertio hoc disputandi, ac loquendi genus, verbis exterminatur grauissimis. Neque illud dissimile est, Hoc in Aristot. hoc uero in veritate, aut in Fide esse dicendum: ut enim id interdum necessarium fit, tamen ea fieri moderatione debet, vt ne in rebus, quæ ad fidem & religionem attinent, Fidem ipsam, hoc est, à Deo acceptam disciplinam, obiecta Aristotelis authoritate premere videamur: quod sanè isti faciunt, qui summo conatu viribusq; nituntur ostendere compluribus in rebus, Aristotelem contra fidem sensisse; cum tamen constet paucissimis in rebus à Fide dissentire, & (quod peius est,) idem conantur efficere multis locis, in quibus quidem Aristotelem possent non sine magna etiam probabilitate pro Fide interpretari; cum præsertim viri grauissimi Aristotelis sententiam eam esse apertè testentur: In quo sanè de ipso Aristotele, cui fauere se putant, male merentur, cum sic eum à vera ad falsam sententiam abstrahunt, & cogunt falsum dicere uel inuitum, in rebus etiam grauissimis errare turpissimè. Quid quod ex hac grauiori, frequentiq; pro Aristotele contra Fidem & veritatem concertatione, grauia quædam incommoda accidunt, & Christiano viro indigna, & omnino non ferenda?

primum

primum enim, nihil prodest, obest autem plurimum temerè excitare tantum contra Fidem aduersarium, eumq; summo studio contra illam armare, & ad eam oppugnandam omnibus rebus iuuare. Deinde plerique, cum audiunt verum quid esse secundum Aristotelem, id omnino intelligunt, quid est, secundum Philosophiam; immo secundum omnium optimam (quam esse putant Aristotelis) Philosophiam; & quod Aristoteles sensit, id credunt esse naturali rationi ac lumini consentaneum: atque ideo sic disputantes, quantum in ipsis est, idem illud Concilij decretum per imprudentiam euertunt, quòd credant, rationi, & lumini naturali fidem aduersari. Illud autem incommodum vel grauissimum est. cum enim contra Fidem docent aliquid sensisse Aristotelem, id sic confirmare nituntur argumentis, vt ipsi quoque contra Fidem cum Aristotele sentire videantur; præsertim cum quæ pro Fide & veritate adduci possunt, ea summo studio conentur dissoluere, vt Aristotelis sententiam tueantur; quod sanè plurimum Fidei, & veritati obesse constat, cum eius argumenta & rationes infirmari, frangique videantur. Illi, illi, inquam, immortali laude digni censendi sunt, & de Fide orthodoxa, deque Aristotele ipso benemeriti, qui ex magna probabilium opinionum, atque explicationum Aristotelis uarietate, eam potissimùm diligunt, ac tuentur, quæ cum Fide congruit, eamq; pro sua uirili parte probabiliorem reddere conantur; atque ubi Aristoteles à Fidei disciplina abhorruit, curant non solum rationibus naturalibus, sed alijs eiusdem dictis, atque decretis ipsammet ueritatem ostendere: ut quamuis in uno, aut altero loco ea senserit, quæ reijciantur; tamen appareat reliquam eius doctrinam Fidei, & ueritati esse maxime consentaneam.

Nec longè dissimile disputandi genus est, Hoc Theologos asserere,

ſerere, illud Philoſophos; Hoc Latinos Philoſophos, illud Græcos, uel Arabes. Nam, ut omittam falſum hoc ſæpè eſſe commentum, hos ut Prouincijs, nationibus, linguis, ita opinionibus diſsidere; In hoc diſputandi genere latet uenenum, cum per Theologos ipſam Theologiam, Fidem, & religionem, per Philoſophos ipſam Philoſophiam facilè quiuis intelligat: & uidelicet per Latinos Philoſophos D. Thomam, cæteroſq; Theologos intelligi uolunt; quibus cum alij opponuntur, & eiſdem anteferuntur, in contemptum non ſolum ipſos Theologos Authores, (quod graue malum eſt) ſed etiam Theologiam ipſam abducunt, & nudam ei, diuinoq; lumine deſtitutam Philoſophiam anteponunt.

Philoſophos igitur à Theologis diſiungere, Græcos à Latinis, hominum ſanè eſt uel ſuo quamq; rem momento non ponderantium, uel certè ipſam ueritatem conſultò prodere, & ſibi, atq; alijs peſtem afferre ſtudentium. Vna eſt pura, vera, ſynceraq; Veritas, quæ à Deo genita, impreſſa in hominum mentibus, adhibita cæleſti illa Fidei norma, ex Græcis, Latinis, Philoſophis, & Theologis & colligitur integra, & petenda eſt.

Hæc habui, Amice Lector, quæ de optimo philoſophandi genere uniuersè præciperem, nè falſis, ac prauis opinionibus decceptus in pernicioſos errores rapiaris: ſed ueritatis, pietatis, ac diuinæ religionis patrocinium, ut de Philoſophia, de Chriſti & Dei Eccleſia benemerearis, ſpontè ac lubens ſemper ſuſcipias. Precor à Deo Opt. Max. quo Patres noſtri authore hoc uelle cæperunt, ut eodem adiutore, labor hic, propoſitum ſibi diuinæ gloriæ, & publicæ vtilitatis fructum conſequatur. Vale in Chriſto Ieſu

IESVS, MARIA.

D. FRANCISCI TOLETI SOCIETATIS IESV COMMENTARIA

Vnà cum Quæstionibus IN OCTO LIBROS ARISTOTELIS *De Physica auscultatione.*

PRAEFATIO.

De Philosophiæ Nomine, ac Definitione.

HILOSOPHIA tot hominum præconijs, tot sapientū laudibus iam olim celebrata est, vt nostris non magnopere indigeat. nullus enim est quantumuis indoctus, cui non aliquid sublime, ac penè diuinum philosophiæ nomen videatur. Hanc ergo modò nobis (Diuino auxilio) factis explicare aggredientibus, vtile sanè erit aliqua præmittere, quæ faciliorem ingressum efficiant. erunt autem ista quinque: primum, quid Philosophia sit: alterum, quot eius partes: tertium, quis earum partium ordo: quartum, quis Philosophiç ortus: tādem, quanta eius sit dignitas, & vtilitas.

De qbus agēdum est.

Circa primum: vt à nomine ipso incipiamus, Philosophia olim sophia, id est, sapientia dicta est, & Philosophi sophi. i. sapientes nuncupati, vt auctor est Diogenes lib. 1. de vitis Philosophorum. Pythagoras verò huius nominis fuit primus institutor, qui se non sophum, sed Philosophum, id est, sapientiæ amatorē, ac studiosum Leonti tyranno, quanam arte polleret, petenti respondit, ac inde Philosophia, quasi sapientię amor, deriuata est, vt idem Diogenes refert: idem igitur iam per Philosophiam, quod per sophiam, vt intelligamus, iam vsus obtinuit. Nec oportet existimare, Philosophiā aliquam esse peculiarem scientiam, quæ aliquod ens particulare contempletur: non enim sic modò consideramus, sed vt vniuersale genus est, varias sub se scientias complectens: vt enim apud morales Philosophos iustitia aliquādo pro speciali quadam virtute inclinante voluntatem erga ea, quæ aliorum sunt, vsurpatur: aliquando pro omnium virtutum aggregatione, secundum quam perfectè homo iustus dicitur: ita & Philosophia, quandoq; pro scientia peculiari, quæ Metaphysica dicitur, sumitur: quandoq; pro omnium scientiarum cumulo, vt Philosophus nō aliud sit, quā sciens omnia, vt sciri possunt, vt dicitur 1. Metaphysi. cap. 2. hoc autem non vnico habitu fit, sed multis. sicut enim non vnus sensus inest animalibus, quo cuncta sentiant, sed varij, omnibus autem simul perfecta fit sensatio: ita non vnica scientia, & habitu cuncta cognoscuntur, sed multis,

De noīe Philosophia.

Non esse Philosophiā particularē aliquam scientiā, sed vniuersale genus quoddā ad varias scientias.

omnes autem simul perfectissimam, ac generalem cognitionem omnium faciunt, quæ quidem dicitur philosophia: ac ista significatione modò à nobis primo tractatur, & petimus, quid ipsa sit. Quid aût Philosophia hæc sit, non omnes eodem modo explicarunt: habitus enim, & scientiæ tripliciter definiri possunt, aut ex obiecto, aut ex fine, aut ex vtroq; : ex obiecto quidem, vt Medicina est ars, quę in humanis corporibus versatur: Ex fine, Medicina est ars sanitatis effectiua: ex vtroq; verò Medicina est, quæ in humanis corporibus versatur, & sanitatis est effectiua: hoc etiam pacto multi alij habitus definiri possunt. philosophiæ aût ex fine, & ex obiecto definitiones inueniūtur. Plato de philosophia in Theage: & in amatoribus, vel de philosophia ex fine duas assignauit definitiones, quarum prior est, moralis philosophia est mortis meditatio, quam Ammon. in explicatione Porphyrij sic explicat: duplex enim vinculum anima cum corpore habet: alterum naturale, quo ei secundum esse vnum compositi coniungitur: alterum voluntarium, quo anima se corpori subiicit, & ei seruit, cum igitur mors non sit aliud, quàm animæ, & corporis solutio, erit duplex mors, iuxta duplicis vinculi solutionem: altera naturalis, qua anima secundum esse à corpore separatur: altera uoluntaria, qua homo ab istis sensibilibus semotus, totus contemplationi traditur, quod per Philosophiam contingit, ac ob id dicitur meditatio mortis, vt Philosophum mortem meditari non sit aliud, quàm animum à corporis sensibus auocare. Sic igitur primò definiebat Plato. quæ quidem definitio, præter quam, quòd metaphorica est, quod Arist. damnat, est etiã diminuta, cũ solam cõtemplatiuam partem exprimat.

Definitio Philosophiæ duplex ex fine, & obiecto.

1. Definitio ex fine.

2. Definitio ex fine.

Posterior definitio à fine est. Philosophia est Dei similitudo, quòad fieri à nobis potest: id est, Philosophia est, per quã Deo similes simus: in Deo enim duplex operationum genus constituitur circa res has: altera operatio est rerum cognitio, qua omnia speculatur: altera actio, qua omnia gubernat, disponit, & prouidet. ita per Philosophiam hæc duo contingũt homini: nam speculatur, & contemplatur res, & secundum eandem Philosophiam gubernat, & regit, cum sit Philosophia actiua, & speculatiua: dicitur autem, quòad fieri potest: quia ista similitudo non est æqualitatis, cum in infinitum excedat Dei perfectio cuncta creata, sed est similitudo proportionis cuiusdam: secundum quam infima supremis comparari queunt. Hæ duæ definitiones à fine sunt, prior à proximo, posterior ab vltimo. Aliam definitionem ab ipso obiecto sumptam idem Plato tradidit in Phędone, & Theæteto, quam Cicero recepit, nempè, Philosophia est diuinarum, humanarumq; rerum cognitio: per res humanas, quæcunq; sensibilia intelliguntur, per diuinas verò intelligibilia, & à materia separata: vnde definitio hęc perfecta est, omnem Philosophiæ partem comprehendens, cum quælibet, aut de humanis, aut de diuinis tractet.

3. Definitio ex obiecto.

Ab Arist. verò vnam Philosophię definitionem habemus. 2. Meta. 1. Philosophia est scientia veritatis, quæ à fine proximo est, quàmuis ista potius solius speculatiuæ partis videatur. Atq; hoc de definitione sufficiat.

4. Definitio Arist.

De partibus Philosophiæ, eiusq; diuisione. Cap. II.

E Philosophiæ partibus variæ fuerunt Philosophorum placita. Zeno enim, Chrysippus, Apollodorus, & reliqui Stoici tres Philosophiæ partes fecerunt. Physicam nempè, Ethicam, & Logicam: Physicam quidem, quæ rerum naturalium causas speculatur: Ethicam, quæ mores hominum docet: Logicam, quæ modos cognoscendi, & disputandi aperit: quas partes varijs cõparationibus explicabãt, vt lib. 7. refert Diogenes: primò enim ipsam Philosophiam animali comparabãt, ossibus, & neruis logicam: carnibus Ethicam: animæ Physicam conferentes. Rursus ouo assimilabant, cuius corticem Logicam, sequentia Ethicam, intima Physicam dicebant. Rursus agro frugifero, cuius circumiecta seps Logica, fructus Ethica, humus, & arbores Physica essent. In qua quidem diuisione Logicam Philosophiæ partem faciebant.

Prima diuisio Philosophiæ.

Epicurus Philosophus tres Philosophiæ

2. Diuisio.

phiæ partes fecit, Ethicam, Phyſicam, Canonicam: per Canonicam verò (quantùm mihi videtur) intelligebat Medicinam practicam: hanc enim Canonicam cum naturali coniungebat: Logicam verò partem Philoſophiæ non cenſebat.

3. Diuiſio. Cleanthes ſex Philoſophiæ partes fecit. Dialecticam, Oratoriam Moralem, Ciuilem, Naturalem, Theologicam. Alij

4. Diuiſio. verò alijs modis diuidebant. At vt ad Peripateticos deueniamus, Simplicius Ariſtotelem imitatus, Philoſophiam in duas diuiſit partes, in actiuam, & contemplatiuam: per actiuam, Moralem intelligit: contemplatiuæ verò tres ſtatuit partes, Mathematicam, Phyſicam, & Methaphyſicam, vt patet 6. Meta. ca. 1. Dialecticam verò non partem Philoſophiæ, ſed inſtrumentum, & organum hic & aliqui alij Peripatetici faciunt, vt docet Alexan. 1. Priorum: & ibi idem

5. Diuiſio Authoris ex triplici ignorantia deſumpta. Philoponus: & Themiſtius 1. Poſterio cap. 24. At ſi licet inter tot tantorum placita virorum iudicium noſtrum adhibere: aliter Philoſophiæ diuiſio conſtituenda eſt, in cuius gratiam, finem ipſius Philoſophiæ oportebit conſiderare, per hunc enim maximè ipſius diuiſio fiet exacta, & manifeſta. Philoſophia verò in hunc fuit finem inueſtigata, vt ignorantia, quam miſer homo propter peccatum incurrit, quoad fieri poſſet, expelleretur: homo autem per peccatum hæc tria præter alia ſibi comparauit, rerum veritatis ignorantiam: eorum, quæ ſecundum rationem agere coportebat, ſimiliter ignorantiam, & rurſus eorum, quibus ad vitæ ſuſtentationem, & conſeruationem propter peccatum indigebat, ignorantiã: vnde omni eſt parte ignarus factus eſt in ſpeculabilibus, agilibus, & factibilibus: indiguit igitur ſcientia, qua ens verum cognoſceret, qua agenda, & facienda conſideraret; & iſta eſt Philoſophia in tres præcipuas partes diuiſa ſecundum ignorantiarũ numerum: in Speculatiuam nempè, qua veritates rerum tantùm contemplaretur: in actiuam, qua ea, quæ ſecundum rationem agere oportet, doceretur: & in Factiuam, qua ea, quibus exterius indigeret, facere ſciret: quam partem Philoſophi ſpreuerunt abiectum arbitrantes facere, & exterius operari, cum tamen, re vera, ſcientiæ ſit pars, nec indignum homine laborare, qui ſuo peccato, & ſuperbia id meruit. & Ariſtoteles 6. Meta. cap. 1. inquit, omnis intellectus eſt ſpeculatiuus, actiuus, aut factiuus: & eſt locus notandus. Secundum autem hanc diuiſionem multò melius Philoſophia dici poteſt Dei ſimilitudo. Deus enim non ſolum cognoſcit cuncta, gubernat, & diſponit cuncta, ſed etiam operatur cuncta: ipſe enim eſt, qui cum naturalibus cauſis ſimul effectus cunctos producit. Sit igitur prima Philoſophiæ diuiſio à fine ſumpta, in partem ſpeculatiuam, actiuam, & factiuam. Speculatiua ſubdiuiditur in Metaphyſicam, Subdiuiſio ſpeculatiuæ. quæ omnium communiſſima principia, & paſſiones generales ſpeculatur: in Mathematicam puram, quæ ea, quæ ſecundum ſe à motu non dependent, ſecundum rationem abſtrahendo à motu tractat, vt figuras, numeros, & his accidentia: & in Mathematicam mediam, quæ ea, quæ ſecundum naturam ſuam abſtracta ſunt, in motu tamen conſiderat, vt Perſpectiua, & Muſica, & ſimiles: & in Phyſicam, quæ res ſenſibiles ſpeculatur.

Rurſus Actiua diuiditur in Ethicam, Subdiuiſio Actiuæ. qua homo ea, ſecundum quæ ſe rationabiliter ordinare debet, cognoſcit: & in Oeconomicam, qua familiam, & domum regat: & Politicam, qua vſus rei publicæ, & ciuitatis, cuius pars eſt, rectos cognoſcat, & exequatur. Factiua rurſus, Subdiuiſio Factiuæ. quæ Mechanica dicitur, bifariam ſubdiuidi poteſt: primò in artes neceſſarias, quæ nempè vſum vitæ neceſſarium miniſtrant, vt Lanificium, Agricultura, Aratura: & in vtiles, quæ vſum faciliorem uitæ faciunt, vt Nauigatoria, Militaris, Equeſtris: & in delectabiles, quæ vſum vitæ iucundiorem reddunt, vt ſaltandi ars, venandi, cantandi, & ſimiles. Rurſus diuidi poteſt in eas, quæ materiam præparant, vt ars fodiendi metalla, conficiendi ferrum, coquendi lateres: & in eas, quæ materiam diſponunt, & componunt, vt Domificatoria, Fabrilis, Sutoria: & in eas, Aliarum artiũ, & ſciarum ſubdiuiſio. quæ materia compoſita vtuntur, vt Militaris, Equeſtris, Nauigatoria.

Præter has Philoſophiæ partes ſunt

quædam artes, quæ in ministerium Philosophiæ inuentæ sunt: ac propterea Philosophiæ partes non censentur ab aliquibus Peripateticis, quamuis nihil citet ex eis, aliquas esse scientias: hæ autem quinque sunt: quædam enim modum cognoscendi, & verũ à falso distinguendi tradit, quæ Logica dicitur: & hæc necessaria est simpliciter ad Philosophiã, ac ob id Antiqui huius solius meminerunt: quædam alia est ad sermonis peritiam obtinẽdam, quo Philosophia cõmunicatur, & hæc Grammatica est. Tertia ad huius sermonis ornatum, & elegantiam, & hæc Rhetorica. Quarta ad delectationem in sermone, & ista est Poetica. Quinta ad experientiam in rebus omnibus sumendam: & hæc est Historica. Sexta est ad absentiũ communitatem rerum: & hæc est epistolaris. Hæ omnes ancillæ Philosophiæ sunt, & ipsi deseruiunt.

De Ordine partium Philosophiæ inter se. Cap. III.

Prima opinio. IRCA harum partium ordinem fuerunt variæ sententiæ ante Aristotelẽ, & post ipsum Zeno, & Chrysippus, Logicam primo loco discendam: secundò Physicã: 2. opinio tertiò Ethicam censebant. Apollodorus sic ordinem statuebat, vt post Logicam Ethicam, vltimò Physicam iuuenes discerent, vt refert Dioge. lib. 7. atq; hi Logicã à reliquis scientijs separabãt, ac eius pręcepta, & regulas seiunctas ab ipsis sciẽtijs tradebant. Alij verò simul confundebant Logicam, & alias scientias, nec eam separatam docebant, vt refert Origenes Hom. 1. super Cantica, versus medium: & hos reprehendit Arist. 2. Meta. ca. 3. Stultum, inquit, est simul scientiam, & modũ 3. opinio sciendi quærere. Ex his fuit sententia quorundam qui ab Ethica esse incipiendum censebant, qualis fuit Diogenes. Alij verò Physicam prius, quales fuerunt Panętius, & Posidonius: ita illi Antiqui sentiebant de ordine Philosophiæ.

4. opinio At verò post Arist. tempus Ammon. in præfatione Porphyrij censet inter speculatiuas partes hunc ordinem obseruãdum, vt primò discatur Physica, secũdò Mathematica: tertiò Methaphysica. Ratio verò eius hæc est, quia Physica est de his, quæ maximè sunt contracta ad materiam. Metaphysica verò est de summè abstractis, sed non fit transitus ab extremo ad extremũ, nisi p mediũ: ergo prius est Physica, quæ extremum est: posterior Mathematica, quæ medias habet abstractiones: tractat enim de his, quæ in materia quidem sunt sensibili secundùm rem, sed non secundùm considerationem: nam Physica de his est, quæ secundùm rem, & secundùm considerationem in materia sensibili sunt: Metaphysica verò in opposito de his, quæ nec secundùm rem, nec secundũ rationem in materia sunt. 5. opinio Albertus Magnus hoc prologo eandem habet sententiam: constituit enim duos ordines: alterum naturæ, alterum doctrinæ: naturæ est inter ipsas res, quarum est scientia: doctrinę est inter ipsas scientias, secundùm quòd vna prius altera dicitur. Dicit ergo primò, quòd secundùm naturæ ordinem Metaphysica est omnium prima, quia tractat de communissimis omnium principijs: post hanc verò est Mathematica, quæ tractat de his, quæ non dependent secundùm se à sensibilibus, ob id priora sunt; vltimum locum obtinet Physica, quæ de sensibilibus, & posterioribus est. Dicit secundò, quòd ordine doctrinæ, primo loco est discenda Physica: secundo Mathematica: tertiò Metaphysica: ratio est, quia à notioribus est incipiendum: notior autem est Physica, quàm Mathematica, nã Physica probat per sensum, à quo Mathematicus abstrahit. Metaphysica verò ob eius magnam abstractionem est difficillima. S. Thom. verò Opusc. 70. super Boetium, de Trinitate. q. 5. art. 1. Post Dialecticam Mathematicam, & post hanc Physicam disci voluit: & Simplicius in prædicamẽta primum locum Mathematicę, secundum Physicæ, tertium Metaphysicæ concedit. Alij verò Metaphysicam omnium primum discẽdã voluerunt, è quorum numero videtur S. Tho. in præsenti loco: cuius ratio est, quia sermo de vniuersalibus est pręferendus sermonibus particularibus, vt dicitur 1. de partibus animalium, cap. 1. At Metaphysica agit de communissimis omnium scientiarum, ergo illa est pręferenda in doctrina omnibus. Hæc sunt, quæ à viris illustribus recepimus

Margin notes (right column): 6. opinio (beside "S. Thom. verò").

mus circa ordinem partium Philosophiæ.

7 sententia Authoris. In qua quidem controuersia mihi videntur probabiliores conclusiones, quæ sequuntur, quarum prima est. Prima cõclusio. Dialectica præponi debet Philosophiæ partibus: hęc autem notissima est: tradit enim sciendi modum, nec hic de practicis est sermo: rarò enim cum reliquis Philosophiæ partibus coniunctæ in aliquo reperiuntur, nec multa indigẽt Dialectica, præter eam, quæ naturalis est. Secunda cõclusio. Secunda conclusio. Mathematica est prior doctrina, quam Physica, & Metaphysica: hæc est contra Albertum, & Ammon. sed probatur expresè ex Arist. 6. Ethicorum, cap. 8. vbi docet, pueros posse esse Mathematicos, sed non Philosophos, quia Physica postulat longam rerum experientiam, quæ non est necessaria in Mathematicis, quæ quidem experientia non contingit pueris. Præterea probatur: quia Mathematicæ tractãt de sensibilibus per se, Physica de sensibilibus per accidens: hæc enim de substantia sensibili, illa de figura, & quãtitate est. Constat autem quantitatem esse sensibile commune per se, substantiam verò nullus sensus percipit per se. Nec ratio Ammo. quicquam valet: nam quòd Mathematica sit magis abstracta, non facit eam posteriorem doctrina: si enim ea, quæ Mathematicus considerat, essent in eodem prædicamento cum his, quæ Physicus tractat, tunc valeret per Mathematicam mediam esse ascendẽdum ad Metaphysicam, medium enim debet esse eiusdem rationis cum extremis; non sic autem Mathematica, quæ de accidenti est, Physica verò & Metaphysica de substantia. Tertia cõclusio. Tertia conclusio Physica est prior natura, quàm Mathematica, licèt sit posterior doctrina: probatur. Physica est de substantia: Mathematica de accidenti: sed substantia est prior natura, quàm accidẽs. 7. Meta. ca. 1. ergo & Physica prior est. Nec valet quicquam ratio: quòd abstractum magis sit prius minus abstracto: hoc enim est in eodem genere, vt inter substantias, quæ abstractiores, simpliciores sunt, & in accidentibus: at in diuerso gñe id non est: substãtia enĩ prior est accidẽti, siuè abstracto, Quarta cõclusio. siuè nõ abstracto. Quarta conclusio. Post Physicam est Ethica, vltimum verò locũ tenet Metaphysica, doctrina: probatur quia difficilior est experientia in moralibus, quàm in naturalibus: sunt enim incertiora; & difficillima est Metaphysica, quæ de supremis est, quę nullam cum sensu affinitatem habent. Nec ratio Sancti Thomæ contrarium probat: si enim Metaphysica tantum de vniuersalissimis in prædicando ageret, esset forsan antepònenda: at agit etiam de vniuersalissimis causis separatis prorsus à materia: hæ autem sunt difficillima cognitu, vt testatur Arist. 1. Meta. cap. 2. Est igitur vltima doctrina, quàmuis natura prima. Atq; hæc circa ordinem sufficiant.

De ortu, seù inuentione Philosophiæ, ac primò de eius inuentionis modo. Cap. IIII.

CIRCA ortum Philosophiæ duo oportet considerare: primum de modo ipsius inuentionis: alterum de ipsis inuentionibus. Quinq; viæ, quibus scientiæ inueniuntur. Est autem notandum, quinque esse vias, quibus homines per se scientiam inuenere: similitudinis nempe viã, separationis, resolutionis, compositionis, proportionis. Prima via. Primò enim homo singula concreta intelligebat, non distinguendo substantiam ab accidenti, sed omnia sub vno conceptu cognoscebat, sicut sensu cõfusè percipiebat: ante omnia verò similitudines percipiens maiores cõgregabat, in vnam naturam ea, quæ similia erant. nam gloriosus Deus, quàmuis intellectũ hominis sensibus alligauerit, & sensus substantiam per se cognoscere nõ possint, tamen singulis naturis accidentia sensibilia dedit eis propria sensibilia, quædã cõmunia, quædam minus communia secundum naturas ipsas, per quæ accidentia homo substantias distingueret: & ita dedit animalibus motum à se: speciebus animalium varias figuras: per quas varietas ipsarum intelligeretur: homo igitur has similitudines attendens, copulabat naturas magis, ac magis, ac vniuersalia concipiebat: vt videns figuram exteriorem similem in speciebus rerum, singula illarũ indiuidua ad speciem vnam adunabat: postea in varijs speciebus alias percipiens similitudines ad genus cõgregabat: & sic conse-

consequenter. Hæc fuit prima via.

Secunda via. Secunda via fuit separationis, per quã incepit accidens à substantia, & accidens ab accidente secernere: fuit autem hoc considerando primò separationem accidentis à substantia: expertus enim est hominem modò calidum, modò frigidum: modò malè habere, modò benè: & quòd idem homo perseuerabat, coniecit, aliquid esse in homine, & in rebus, quòd nõ est ipsa res, sed in eis sustentatur: quandoquidem nihil ex eiusmodi rebus per se fuerit: & vocauit vnum ens substantiam, alterũ ens accidens. Ad hùc viderat multa simul accidentia, nec eorum distinctionem perceperat: postea experitur vnum ens accidens in alio subiecto, vbi alterum non est, colligit esse distincta, vt sentit albedinem in niue, & frigiditatem: postea experitur albedinem in calce sine frigiditate, comperit esse distincta: Præterea videt effigiem hominis simul cum quantitate, postea experitur effigiem sculptam sub minoris quantitatis imagine, percipit effigiem, & quantitatem rei non esse eandem rem: & hæc est via ampla, qua vsus est Aristoteles in Postprædicamentis, vt illic declarauimus.

Tertia via. Tertia est via resolutionis, qua nempè causas, & principia rerum indagamus, retexentes ipsam rem. vt enim alicuius instrumenti causam, & partem cognoscimus, puta horologij, ipsum destruentes, & in ipsius partes redigentes, ita resoluentes rem in suas partes, & principia, passionum & effectuum comperimus.

Quarta via. Quarta via est compositionis, quando res rebus componentes, & coniungentes effectus, & passiones inuenimus, quæ aliàs occulta erant. Tandem est

Quinta via. proportionis, quando per proportionem ex rebus claris, & quas expertis sumus, ea cognoscimus, quæ non sumus experti, quo modo Aristotele, naturam Melancholicarum per naturam ebriorum proportione quadam comperit, & res intelligibiles sæpe per sensibilium proportionem cognoscuntur. Hæc igitur breuiter de modis inuentionis, quos frequenter in Philosophia experiemur.

De Philosophiæ inuentoribus. Cap. V.

CIRCA inuentiones autem breuiter dicamus aliquid. Græci sibi inuẽtionẽ Philosophiæ arrogarunt: nam Dialecticã à Zenone ortum duxisse, à Platone verò perfectionem testantur: moralem verò à Socrate: naturalem à Thalete primo Sapientium septem; vt dicit Aristo. 1. Meta. cap. 4. auctam verò à Pythagora, vt dicitur ibidem cap. 5. Fuit enim duplex genus Philosophorum: alterum Ionicum: alterum Italicum, vt refert Diogenes lib. 1. Et Sanctus Augustinus de Ciui. c. 2. Ionicum habuit originem à Thalete Milesio: Italicum verò à Pythagora, qui Samum patriam, à qua Samius dictus est, à Tyranno Polycrate videns occupatam, Crotonem in Italiam petit, in ea ipsius parte, quæ Calabria modò, olim magna Græcia dicebatur. à Thalete deriuati sunt Philosophi Anaximander, Anaxagoras, & Socrates: & hucusq; perseuerauit nomen Ionicum: habuit autem Socrates discipulos Platonem, & Antisthenem: hic fuit caput Philosophorum, qui dicti sunt Stoici: Zeno enim, Chrysippus, & alij ab hoc sumunt doctrinæ originem. dicti autem Stoici, quia Zeno docebat in porticu, nam Stoa porticum significat.

Plato verò fuit caput Academicorum: dicti Academici sunt ab Academia loco, quo Plato docebat. Fuerunt autem discipuli Platonis Zenocrates, & Aristoteles: ille retinuit nomen Academicum, Aristoteles verò docuit in Lyceo, ac quia deambulãs docebat, dicti sunt discipuli Peripatetici: vnde tres sectę Philosophorum fluxerunt à Thalete. A Pythagora verò Xenophanes, Parmenides, Xenocrates, Leucippus, & Epicurus originem sumpserunt: atq; ab hoc dicti sunt Epicurei: vnde sunt quatuor Philosophorum sectæ, non solùm nominibus, sed etiam multis placitis, & opinionibus differentes: omnes tamen à Græcis originem ducũt. Sed non est ob id existimandum verum ipsos primos esse inuentores: cum omnes sapientes septẽ Græci floruerint ab Olympiade trigesima octaua vsq; ad quinquagesimã

sexcentis

sexcenti annis ante Chri natiuitatem: at multò antiquior fuit scia: peruenit enim ab Adamo vsque ad Noe, qui docuit ipsos Armenos, & postea Patriarchę illi antiqui peregrinátes in Aegypto ipsos docuerūt, a quos peruenerūt ipsi Græci discēdi causa, vt refert Diogenes lib. 7. vñ scia originē traxit ab Hebręis, & Caldęis, vt refert Iosephus 1. lib. contra Appion. & Eusebi lib. 10. de prępara. Euāgelica. & Berosus libro. 3. sed hęc satis: non eñ est nostrum pręsens institutum hęc vlterius prosequi.

De vtilitate, & dignitate Philosophiæ. Cap. VI.

CIRCA vtilitatem, & dignitatē oībus cōpertum est, quantę sit vtilitatis, & dignitatis: cōducit eñ multū ad cōseruationem, & gubernationē hoīum; non eñ respublicę consisterent absq; sapiētia: conducit ēt ad eleuandū mentē in ipsum Deum auctorem oīum, & vitam instruendā, & mores: non ꝙ Philosophia sola hoc præstet, cū non sufficit virtutē, & bonū cognoscere ad exequendū, nisi adsit speciale auxilium Dei voluntatē iuuans: sed ꝙ sit magnū motiuū, & occasio bonorum morum: & si adsit Dei gratia per Philosophiā multa bona fieri possunt, qua deficiē te Philosophia, vanus & inutilis profectò labor est. Hæc de Philosophia in cōmuni.

De Physica, hoc est, naturali Philosophia, ac primò, De quibus agendum.

De quib' agēdū. NOS verò vnā partem Philosophiæ Physicam nempè. i. naturalē prosequi aggredimur. Circa quā quatuor potissimum aň oīa trademus: primū, an sit scia: secundū qđ sit eius subiectū, seu quæ sit intentio, & ipsius scopus: tertiū, quæ diuisio: quartū, quis modus ꝓcedēdi. Prius tñ quid sibi nomē Naturalis velit, exponamus. Simplicius dicit, Philosophiā naturalē dici, quæ tractat de rebus naturalibus: sunt aūt res naturales, quæ motus sui principiū hñt in se, quales sunt oēs hæ res gñabiles, & sensibiles, vt elemēta, aīalia, mixta, plantæ, & similia: & de his est Physica ista scientia. Sed iā ad primam quæstionem accedamus.

Quæstio I. An rerum naturalium sit scientia.

CIRCA hanc quæstionem fuit opinio Heracyti, vt refert Aristot. 4. Meta. & Ptolemæi, vt refert Albertus tract. 1. ca. 2. asserentium, non esse sciētiā de rebus naturalibus, quorū rōnes hæ sunt. Prima opinio.

Prima, infinitorū nō est scia: at res naturales sūt infinitæ, & īdeterminatę, vt patet ex assidua earū mutatione: ergo earū non est scia. Secunda. Gñabilium, & corruptibilium non est scientia. 1. Poster. ca. 7. at res naturales, vt notum est, sunt generabiles, & corruptibiles: ergo earum non est scientia. Tertia. Singularium non est scientia: at res naturales sunt singulares, ergo earum non est scientia: Maior est nota; minor probatur: quia res naturales sunt sensibiles. i. quæ sensu percipi possunt: at sensus non est nisi singularium.

At opposita sententia est cōis, Physicā esse partē Philosophiæ, & rerū naturaliū esse sciētiam: & probatur, quia Physica est de necessariis per propriam causam: ergo est scia. patet antecedens, cum fiant multæ demonstrationes in Physica: demōstratur eñ mixtum corruptibile, quia ex contrarijs cōponitur, & aīalia moueri à se, quia habent aīam, & multa alia. Est tñ notandū ex Linconiensi, vt à Iandino & cōiter aliis asseritur hoc loco, in Physica esse duplices propositiones, quasdam necessarias, vt semper, vt ignis est calidus, mixta sunt corruptibilia: anima est actiuum principium motus: & harum est proprissima scientia: quasdam necessarias, vt plerumq;: vt homo nascitur cum duplici oculo: dextra manus est fortior: in hyeme sunt pluuiæ: & harum est scientia propria, quamuis nō ita certa, sicut prior; nō enim omnes scientiæ æqualem habēt certitudinis gradum. Respondetur igitur ad argumentū primum. Admittimus, res naturales esse indefinitas, tamē non eo modo, quo indefinitæ sunt, earum est sciētia, sunt enim infinitæ in singulari: earum tamen scientia est, vt ad vniuersales naturas reducuntur, quæ finita sunt: non eñ huius. Lillius equi est scientia, sed equi. 2 opinio / Nota. / Ad primum.

Ad secundum respondetur: aliud esse ge- Ad secūdum.

se generabile, aliud generari: generati enim dicit actu, qui primò inest singularibus, quę mutantur, & non perseuerant: at generabile primò inest naturę, in qua ē principium, & potentia generationis, vnde homo generabilis dicitur, seu corpus: & ista generabilia sunt vniuersalia, quę semper sunt, & eorum est scientia: non enim destruitur, nisi per accidens in hoc. l. illo singulari, sm se tamen perseuerant.

Ad tertium. Ad tertium dico, sensibile dici dupliciter: vno modo per se, nempè, quod primò terminat actum potentiæ sensitiuæ, vt coloratum, calidum ratione qualitatū, & ipsa singularia, & talium non est scientia: altero modo per accidens, quia, videlicet, est in his quę sentiuntur per se, sicut naturę, & vniuersalia eorum, quę per se sentiū tur: & horum est scientia.

Quæstio secunda de subiecto Philosophiæ Naturalis.

SEQVITVR igitur, cum constet Physicam esse scientiā, vt videamus, quæ sit intentio, & huius scopus. Auerroes respondet in hoc prologo, Physicam intendere manifestare causas, & passiones harum rerum sensibilium, prout tales sunt, nempè mutationes, motus, aliasque similes passiones, & harum causas: dicit, prout tales sunt, quia non omnia, quæ vni rei insunt, vnius est scientiæ considerare, sed propria illius rei, tam causas, q̄ passiones. Circa hoc est quæstio satis celebris de subiecto Philosophiæ naturalis: oportet autem ex Logica supponere, quid sit subiectum scientiæ, illud nempè, quod primò intenditur in scientia, cuius causæ, passiones, & species in scientia considerantur, à quo scientia vnitatē, & ab alijs distinctionem sumit. Circa hāc difficultatem inuenio tres præcipuas sententias: prima est Sancti Thomæ in hoc prologo asserentis, ens mobile esse subiectum Physicæ: per mobile autem non tantùm intelligimus, quod secundū locum mouetur, sed quod mutabile est quacunque mutatione Hanc sententiam recipit Iandunus q. 2. & est Auerrois expressa 4. Meta. com. 1. & in præsenti videtur idem dicere: nam constituit res sensibiles, vt motus habent principium. Constat autem, quòd idem est ens, & res: & hoc idem, quod Auerroes, dicit Simplicius. Altera sententia est: corpus mobile esse subiectum Philosophiæ naturalis, quam sententiā recipit Albertus tract. 1. cap. 3. & Aegidius Romanus. Tertia est corpus naturale, seu sensibile esse subiectum: hoc asserit Auicenna cap. 1. suæ sufficien. Rationes autem cuiusq; sententiæ hæ sunt præcipuæ. Sanctus Thomas vtitur hac ratione destruenti corpus naturale non esse subiectum: subiectum scientię non probatur in illa scientia esse, sed supponitur: at Physicus probat, corpus mobile esse, ergo non est subiectum: minor probatur, nam maior certa est, 6. Physi. probatur omne mobile esse corpus, ergo Physicus probat, corpus mobile esse. Aduersus quam rationem insurgit Aegidius: quia aliud, inquit, est, probare, quod corpus mobile sit, aliud, quòd mobile sit corpus: hoc facit Physicus, non illud: vnde ratio videtur non probare intentum. Addunt aliam secundam rationem discipuli S. Thom. inter quos est Caietanus in q. de subiecto Philosophiæ naturalis. corpus mobile, vt Albertus, & Aegidius existimant, nempè pro substantia naturali, non comprehendit omnia mobilia Physica: at ens mobile comprehendit, ergo hoc potius, non illud, est subiectum. antecedens probatur: est enim corpus mobile triplex, aut secundum substantiam, aut secundum qualitatem, aut secundum quantitatem: hæc autem sunt singula in singulis prædicamentis: nam primum est in substantia, secundum in qualitate, tertium in quantitate: non ergo corpus mobile pro substantia est commune istis, sicut ens mobile: ergo hoc est subiectum.

Nota. Prima opinio. 2. opinio. 3. opinio. Rationes primæ opinionis. Prima ratio. 2. Ratio.

Alij discipuli Sancti Thomæ addunt tertiam rationem. nam corpus mobile nō complectitur materiam, quæ est ens mobile, cum sit partim generabilis, partim corruptibilis: at subiectum debet complecti omnia, quibus passio scientię inest: ergo ens mobile est subiectum. Hęc pro prima sententia. 3. Ratio.

Secunda sententia Alberti est declaranda; ipse enim constituit triplex corpus Metaphysicum, Mathematicum, & Physicum Rōnes p secūda opinione. Nota.

ficum: corpus Metaphyficum vocat fubftantiam compofitam ex materia, & forma tantùm confideratam cum aptitudine ad quantitatem, quæ eft prædicaméti fubftantiæ: & hanc confiderare eft Metaphyfici: fubftantiam vero compofitam cum ipfa actuali quantitate vocat ipfe Mathematicum: at corpus cum ipfa materia fenfibili eft Phyficum, & hoc corpus mobile eft fubiectum Phyficæ. Probat primò: Illud eft fubiectum fcientiæ, cuius partes, & caufæ in fcientia confiderantur: fed partes corporis mobilis confiderantur in Phyfica, nempè materia, & forma; ergo illud eft fubiectum. Secundò argumentatur Aegidius Romanus cõtra Sanctum Thomam. Mobile, cum additur enti. l. limitat per fe. l. per accidens ipfum: fi per fe; ergo Phyfica erit fpecies Metaphyficę ficut fcientia de animali rationali eft fpecies fcientiæ de animali: fi per accidens; ergo erit fubalternata Metaphyficæ: ficut fcientia de linea vifuali fubalternatur fcientiæ de linea fecundum fe, quorum vtrumq; eft falfum, cùm Phyfica fit genus fcientiæ à Metaphyfica diftinctum.

1. Ratio. 2. Ratio.

3. Ratio. Tertiò argumentantur Scotiftæ. Ens mobile competit Angelis, qui tamen ad Phyficam non pertinent: ergo ens mobile non eft fubiectum, fed corpus mobile. Hæc pro fecunda fententia. Tertiam verò fententiam ego probo. Illud eft fubiectum fcientiæ, quod continet oés paffiones fcientiæ: at corpus naturale cõtinet paffiones, non autem ens mobile: quod probatur: nam quiefcibile eft paffio Phyfica, non tamen videtur ineffe mobili, cum fint oppofita motus, & quies: at ineft corpori naturali: ergo hoc potius eft fubiectum, non autem corpus, aut ens mobile. Secundò, paffio non eft fumenda pro fubiecto; fed mobile & motus paffiones funt Phyficę: ficut rifus, & rifibilitas: non ergo ens mobile. l. corpus mobile eft fubiectum, ficut nec homo eft rifibilis dicitur fubiectum fcientiæ, fed folus homo, de quo demonftratur rifibile. Hæ funt rationes pro qualibet parte probabiliores. In hac difficultate id quod certum eft, & quod ambiguum aperiam: fententiam S. Tho. explicabo: poftea omnium rationes foluam, in quo exacte declarabitur fentẽtia S. Tho. Tandem, quod mihi vifum probabilius fuerit, aperiam. Aduerte igitur, duplex fubiectum effe in aliqua fcientia: alterum materiale: & hoc eft res illæ, quæ in tali fcientia confiderantur: alterum formale; nempè ratio, fecundum quam res illæ in tali fcientia confiderantur. Omnibus compertum eft, materiale fubiectum Phyficæ effe res omnes fenfibiles: formale verò, quatenus habent aliquod intrinfecum fui motus, & mutationis principium: & hoc docet Ariftoteles 6. Methaphy. cap. 1. Phyficam, inquit, verfari circa genus entis, quod in fe motus principium habet: idem in lib 11. cap. 3. Nec in hoc hoc vlla eft apud doctores difficultas. Sed controuerfia tota ferè eft in nomine pofita: an tale fubiectum fit dicendum ens mobile, l. corpus mobile, l. corpus naturale. Omnia ifta quantum ad fuppofitionem æqualia funt, nec pro pluribus fupponit vnum, quàm aliud, imò inter fe conuertuntur, fed modus fignificandi varius eft.

Rationes pro 3. opinione. 1. Ratio. 2. Ratio.

Quo agendum ordine in hac quæstione.

Primũ fundamẽtum. Duplex fubiectũ materiale, & formale.

In quo fita fit tota cõtrouerfia.

Sanctus Thomas vult ens mobile dici fubiectum, quia clarius iunguntur iftæ partes. ens mobile, quàm corpus mobile: nam quòd mobile fit ens, nullus dubitat: quòd vero mobile fit corpus, eft demonftrabile, & non per fe notum; cùm igitur clarius res fenfibiles explicentur per ens mobile, quàm per corpus mobile, illud eft fubiectum: & hoc intendit S. Thom. Nec contra hoc, modo quicquam valet replica Aegidij Romani probantis corpus mobile non probari. Vt autem clarior fiat fententia ifta, foluamus omnia argumenta, etiam difcipulorum S. Thomæ, quia volentes defendere ipfius fententiã, non fatis id præftiterunt. Ad illud Caietani negatur illud triplex corpus mobile, imò vnicum eft corpus fubftantiæ, nẽpè compofitum ex materia, & forma, q eft mobile fecundum qualitatem, & quod eft mobile fecundum quantitatem: & eadẽ funt principia illorum motuum nẽpè materia, & forma: non ergo multiplicare oportet mobilia corpora. & hoc nota.

Explicatur opinio Diui Thomæ.

Solutio Argumẽtorũ Difcipulorũ Diui Thomæ; qui nõ rectè eũ defendunt.

Ad argumentum Caietani

Ad aliud argumẽtum aliorũ refpondetur: ficut materia non dicitur corpus mobile, ita nec dicitur ens mobile, vt ipfi exiftimant: nam ens mobile dicitur totum compofitum: nec quantum ad

Ad aliud argumẽ.

rem est differētia inter corpus mobile, & ens mobile, vt diximus: quod si dicas, materiam generari, dico esse falsum: materia enim non generatur per se, sed ratione compositi, cuius est pars: vnde non dicitur ens naturale, sed natura. 2. Physi. ca. 1. nec ens mobile, sed pars entis mobilis.

Solutio rōnū secundæ opinionis Nota. Circa opinionem Alberti in primis nō mihi placet distinctio illa triplicis corporis: non nego, posse substantiam compositam concipi intellectu absq; actuali quātitate vel qualitate: tamen illa substantia sic considerata ex intrinseca sua ratione habet aptitudinem ad illa, eo ipso, quo materialis est: erit ergo eiusdem scientiæ considerare substantiam quantificabilem & quantam, & substantiam qualificabilem, & qualem: non enim alterius scientiæ est considerare hominem risibilem, alterius hominem ridentem: ob id dico, non esse nisi corpus Physicum, aut Mathematicum, vt vult Auerroes 3. Meta. com. 17. & 1. Cœli. com. 1. quàmuis alia ratione procedat Auerroes, quàm postea discutiemus. Ad primum. Ad primam ergo ipsius rationem respondetur facilè, cum ens mobile, & corpus mobile idem re sint, principia corporis mobilis sunt etiam entis mobilis. Ad secūdum. Ad secundum Aegidij respondet Iandu. q. 2. quòd licèt sit ens mobile inferius ente, sicut subiectum subalternatæ, tamen non est subalternata Physica, quia ipsius principia sunt immediata, nec in Metaphysica probantur. Aliter respondet Niphus dicens, quòd etiam si sit inferius ens mobile ente ipso, tamen non est species, quia ens non est genus: in quo videtur Iandu. concedere, mobile esse additum extrinsecum, Niphus verò intrinsecum.

Nota. Differentia entis ad sua inferiora & generis ad sua. Ego vero vtrunq; nego. Et est summopere aduertendum aliter se habere genus ad sua inferiora, aliter ipsum ens ad sua: genus enim dicit quandam naturam, & rationem obiectiuam, quæ per varias differentias contrahitur ad species, aliter nō esset vniuocum, nisi præter vocem vnam, esset etiam ratio communis, vnde addita differentia generi facit compositionem, & additum accidens facit compositionē, sed accidentalem, vt animal album: at ipsum ens non sic: non enim dicit naturam communem, sed omnes res immediatè, sicut nomen Petrus omnes Petros significat, non significando communem naturam: confusè tamen, & indistinctè significat omnia: vnde quando additur quicquam enti, non est compositio realis, sed explicatio quædam, & determinatio confusi: qui enim dicit ens substantia, ens album, nihil reale compositum dicit, quàm substantiam, & album. Ex quo fit, quòd ens mobile non est compositum in re, nam mobile est additum, significationem entis confusam determinans: & sic cessat argumentum Aegidij: & hoc est valdè notandum, quod multi non aduertunt: non enim est compositum ens mobile, sed rem vnam dicit, sicut si vno vocabulo exprimeretur. Dices, Saltem est inferius ipso ente, & eiusdem erit scientiæ considerare ens, & ens mobile. Dubium

Dico, & nota, quòd inferiora, & superiora eiusdem scientiæ est considerare, quādo sunt sub eadem abstractione à materia: at quando non sunt eiusdem abstractionis, non pertinent ad eandem scientiam: ens autem abstrahit à materia omni: mobile verò est cum materia sensibili: ob id non eiusdem scientiæ genere est vtrunq; considerare. Ad tertium argumētum Scotistarum respondetur, Angelos non esse entia mobilia, cùm ens mobile, & corpus mobile idem re sint. Angeli autem non sunt corpora: & quàmuis ens mobile esset superius corpore, Angeli non dicerentur mobilia entia: non enim habent motum Physicum, cùm in loco, & tempore subiecti non sint. Solutio. Ad tertium.

Ad primum argumentum pro tertia sententia respondet primò Albertus ca. 3. quòd quies est passio corporis sicut motus, sed est priuatiua: quies enim est priuatio motus: cùm igitur priuatiuum per positiuum cognoscatur, non oportet dicere corpus quiescibile, sed positiuum, nempe corpus, seu ens mobile. Respondet secundò, quòd non est passio vniuersalis, nam quies non inest cuicunq; corpori, cui inest motus: cœli enim mouentur, non tamen quiescunt. Quòd si dicas; Etiam non omne corpus mouetur, nam terra non mouetur. Respondet, terram non moueri quidem secundum locum, tamen mouetur secundū alios motus, nam alteratur, frigefit, calefit. Respondet tertiò Iandu. quòd etiam mobile est Solutio rōnū tertiæ opinionis.

quiescibile, cùm priuatorum idem sit subiectum. Ad secundum aduerte, quòd mobile dicitur tripliciter, aut quod mouetur actu, aut quod aptitudine mouetur, sicut dicitur risibile, quod aptum est ridere, & vtroq; modo mobile est passio, nec sic in præsenti sumitur. Tertio mobile dicitur, quod intrinsecum habet principium motus, & sic sumitur in præsenti, nec est passio, sed passionum principium. Ex his omnibus opinio Sancti Thomæ, imò etiam aliorum, sunt satis manifestæ. Superest, vt dicam, quid mihi videatur. Ego equidem reputo opinionem Sancti Thomæ valde probabilem, & amplectendam, tamen mihi videtur probabilius, non ens mobile, sed ens naturale esse subiectum Physicę. Et præterquàm quòd Simplicius, & Auerroes videntur hoc dicere, ponunt enim, Philosophum considerare res naturales: rationes nostræ hæ sunt. Illud est subiectum, quod cum passionibus non facit prædicationes ridiculas, & ferè identicas: sed tale est ens naturale, non autem ens mobile. Nam dices bene, ens naturale est mobile, & mouetur, sed quis dicet, ens mobile mouetur, seu ens mobile est mobile? Secundò, quia subiectum clarius debet exprimere radicem passionum: at ens naturale clarius radicem passionum exprimit, nam natura est principium motus; ens autem naturale, quod habet principium motus.

Ad secũdum. Nota.

Sentẽtia ppria Authoris.

Prima Ratio.

2 Ratio.

3. Ratio. Tertiò, quia est multiplex illud mobile, vt dictum est: modò enim pro passione, modò pro principio passionis sumitur: æquiuocatio autem obscuritatem importat.

4. Ratio. Quartò, quia non exprimit principium quietis, quod explicatur per ens naturale: non enim sufficit dicere, quòd satis sit exprimere passionem positiuã: nam eodem modo posset dici, quòd in definitione naturæ non oportebat dicere, natura est principium motus, & quietis, vt dixit Aristoteles. Propter hęc mihi talis sententia probabilior videtur, quamuis in re non sit discordia, cum omnia significent idem, ob id apud Aristotelem, modò ens mobile, modò corpus inuenitur esse id, circa quod Physica versatur. Atq; satis de quæstione hac.

De diuisione Philosophiæ naturalis Cap. III.

CIRCA tertium de diuisione Philosophiæ naturalis, videtur mihi satis commoda illa, quam assignat Simplicius, & Themistius: nẽpè, hæc quæ in Philosophia naturali cõtinentur, aut sunt de principijs, aut de his, quæ ex principijs componuntur: de principijs omnium rerũ naturalium, & de communibus est liber Physicorum: de compositis sunt reliqui. Quæ autem componuntur ex primis, aut sunt simplicia corpora ex aliis corporibus non cõstituta, aut sunt composita, & mixta. Si simplicia sunt, aut incorruptibilia, & sic sunt cęli, de quibus traditur in libris duobus prioribus de cœlo: aut corruptibilia, vt elementa, & de his agit in duobus posterioribus libris de cœlo: de his enim omnibus primò traditur, tanquàm de simplicibus corporibus. De compositis verò, quia hoc omnibus est commune, nempè generatio, & corruptio; & non solùm his, sed etiam ipsis simplicibus elementis: ob id primò de generatione, & corruptione differitur, postea de ipsis seorsum. Hæc autem composita, quædam inanimata, quædam animata sunt. Primò de inanimatis agitur. Deinde de animatis: atq; inter illa quædam sublimia sunt, quæ Meteora dicuntur, quæ supra nos fiunt, vt venti, pluuiæ, irides, halones, & similia, de quibus in libris Meteororum: quædam subtus in intrinsecis terræ partibus, vt metalla, lapides, de quibus in libro de mineralibus. Animata autem, quia animam habent communiter, prius de anima agitur in libris tribus de anima, & de quibusdam ex anima procedentibus, videlicet de somno, vigilia, iuuentute, senectute, vita, morte, & similibus: in libro, qui Parua naturalia dicitur, tractantur. Post hæc de ipsis animatis: atq; horum, quædam animalia, quædam plantæ. De animalibus in libro de Historia, & in libris de partibus animalium, & generatione ipsorum latè differitur. Tandem de plantis, atq; hæc est breuis summa librorum Aristo. Nec intendimus modò determinare ordinẽ omnium

horum, sat sit quantum ad præsens institutum attinet hos libros omnium esse libros.

Quarto. De procedendi modo.

CIRCA modum procedendi naturalem Auerroes dicit, esse maneriem disciplinæ, & viã demonstratiuam: per maneriem disciplinæ intelligit facilem, ac familiarem procedendi modum, qualis est inductio, exemplum, definitio, diuisio, syllogismus hypotheticus: per demonstrationem verò intelligit triplex demonstrationis genus: est enim demonstratio signi, demonstratio causæ, demonstratio simpliciter. Demonstratio signi est, quoties per signa, & effectus à posteriori rem demonstramus: demonstratio causæ est, cum procedit demonstratio per causam, sed effectus iam notus fuerat ante ipsam causam: vt si quis Eclypsim priùs cognoscens, causam inquireret, & per hanc causam probaret effectum: talis demonstratio solùm ostenderet causam, sed non probaret, effectum esse: ob id dicitur demonstratio causæ: at verò cum effectus non fuit ante causam cognitus, sed tunc primùm per causam ipsam cognoscitur, dicitur talis demonstratio simpliciter, quia effectum probat, & causam ostendit: dicit ergo Auerroes, Philosophum his omnibus demonstrationibus vti, tamen frequentius demonstratione signi, & causæ, quia effectus Physici sunt notiores nobis suis causis. De ista demonstratione causæ diximus latè 1. Poste. Existimo enim etiam cum effectus præcognoscitur ante causam, demonstrationem probare effectum esse, qa effectus ante causam cognoscitur particulariter, & non ita necessariò: at cum per causam probatur, vniuersaliter cognoscitur, & necessariò: & ad hoc fit ille regressus, vt effectum imperfectè cognitum, perfectissimè cognoscamus: quàmuis adhuc sit distinguenda duplex demonstratio: & quæ probat per causam effectum aliquo modo antè cognitum: & quæ probat effectum nullo modo antè cognitum, licet omnis demonstratio sit effectum esse probans, si per causam procedit. Hæc de modo procedendi.

De Libris Physicorum Aristotelis, ac primò de eorum instituto, & subiecto eorum. Quæst. I.

VT igit ad libros hosce, quos primos omniũ interpretandos suscepimus, accedamus, tria ante ipsum textum breuiter perstringamus: primum institutum horum: alterum inscriptionem: tertium diuisionem. In instituto, & scopo horum librorum omnes interpretes conueniunt, nempè hic tradi communia principia, & passiones entiũ naturalium: oportet enim cõmunia prius cognosci particularibus: hæc autem communia, secundùm Simplicium, sunt materia, forma, reliquæ causæ, motus, locus, tempus. *Institutũ & scopus.*

Sed dices, quod erit obiectum horum librorum? Dico, quòd vnusquisq; constituit pro obiecto horum librorum illud idem, quod ponit obiectum totius Physicæ: vnde secundum Albertum horum librorum obiectum est corpus mobile simpliciter: secundum Sanctum Thomã ens mobile: & nos cõsequenter dicemus ens naturale simpliciter. Dubitabitur, quo modo idem obiectum potest esse horum librorum, qui sunt pars Physicæ, & totius Physicæ? Hoc dubium mouit Albertus 1. Priorũ, in principio: illic. n. dixit, syllogismum simpliciter esse obiectum illorum librorum, qui tamen syllogismus simpliciter pertinet ad totam Logicam: & respondet, syllogismũ simpliciter duobus dici modis: vno modo simpliciter, id est, vniuersaliter, vt comprehendit omnes suas species: & sic ad totam Logicam spectat: altero modo simpliciter, id est, solùm vt syllogismus est, & sub ratione communi consideratus, & sic est obiectum illorum librorum. Consequenter nos possumus idem dicere, ens mobile, seu corpus mobile; aut ens naturale potest considerari vniuersaliter cum suis omnibus partibus, & sic totius est Physicæ obiectum: altero modo præcisè sub illa ratione communi tantùm: & sic ad hos pertinet libros. Quàmuis posset dici *Subiectũ librorũ Physicorum. Dubium Solutio. Altera solutio.*

dici obiectum esse commune principium rei naturalis, non enim in omni parte Physicæ oportet dare aliquod obiectum compositum, nam in libris de anima obiectũ est anima: in libro de somno, & vigilia; somnus, & vigilia: sic etiam in aliis: ita in his communia omnibus entibus naturalibus.

Secundò. De inscriptione, & diuisione horum librorum. Quæst. II.

CIRCA inscriptionem, isti libri inscribunt Græcè περὶ φυσικῆς ἀκροάσεως, id est, de naturali auscultatione: notandum est enim ex Themistio, & Cicerone 5. de Finibus, & Aulo Gel. lib. 20. ca. 4. libros conscriptos ab Arist. esse in duplici differentia: quidam erant cõscripti stylo, & modò procedendi vulgari, & communi, & facili, vt l. mediocriter eruditi possent percipere, ac ob id, Exoterici dicti, quasi pro omnibus etiam extrinsecis conscripti. Alij erant libri profundiori stylo, & modò exactiori procedendi compositi, nempè demõstratiuo: & hi dicebantur auscultatorij, quasi attentione, & studio indigentes, vt intelligerentur: & dicebantur Acroamatici, huiusmodi sunt libri Physicæ: & præsertim hi: ob id de naturali auscultatione dicuntur. Notat Simplicius, quàmuis iste titulus possit vniuersaliter Physicæ competere, tamen, quia communia omnium tractant, quæ reliqua virtute continent, peculiariter his attribuitur, hoc etiam dicit Albertus: Solent etiam ab Aristotele hi libri de motu dici, vt patet 2. Posterio. cap. 12. & 1. Cœli. text. 38. quia, vt in hoc textu notat Auerro. maxima parte horum tractatur de motu, nempè à tertio inclusiuè vsque ad vltimum librum.

De diuisione horum librorum Physices.

CIRCA horum librorum diuisionem, Adractus, quem citat Simplicius, & Themistius in præsenti: & ipse Simplic. & Andron. vt refert idẽ Simpl. in principio 5. Physicorum & Eudem. vt meminit idem Simpli. in principio 6. Physico. Omnes hi in duas partes diuidunt hos libros: altera dicitur de principijs, & hæc continet quinque libros priores: alteram de motu, & hæc continet libros tres posteriores. In particulari autem, in primo libro de principijs intrinsecis agitur: puta materia, & forma: in secundo de extrinsecis, puta de agente, & fine: in tertio de motu, quia naturæ definitio fuit data per motũ in libro secundo: & quia motus est de genere continuorum: tractatur etiam ibi de infinito: cum autem quæ mouentur sint in loco, & motus sit in tempore, agitur in quarto libro de loco, & tempore, & de vacuo, quod rationem loci videbatur habere. De speciebus verò motus, & de contrarietate ipsius traditur in quinto, & de quibusdam communibus rerum naturalium, vt esse simul, esse contingunm, cõsequenter, & alia. In sexto verò de partibus motus quantitatiuis differitur: in septimo verò, & octauo de principio extrinseco motus. Hæc ex dictis authoribus colligi possũt. Posses dubitare, quare tertius, quartus, & quintus liber dicuntur de principijs, cum potius sint de passione corporum, quæ est motus? Existimo, esse dicendum, quia in his agiẽ de motu, vt est pars definitionis principiorum, nempè ipsius naturæ: ob id totum inter libros de principijs computatur: in reliquis tribus agitur de motu secundùm se. Dubitabis, non ne etiam in secũdo libro tractatur de materia, & forma, cum natura non sit aliud, quàm materia, & forma? quo modo ergo tractatur de efficiente, & fine? Dico præcipuè agi de efficienti, & fine, nam natura, quæ forma dicitur, habet rationem causæ efficiẽtis, vt dicetur postea. Porphyrius verò, vt refert Simplici. in principio 5. Phy. tantùm quatuor priores libros dixit esse de prĩcipijs, reliquos verò quatuor de motu, quàm sententiam recipit Philoponus in præsenti.

Dubiũ primum

Dubium secũdũ.

Altera diuisio.

At si licet in hoc aliquid dicere, existimarem, posse conuenientius dici, duos priores libros esse de principijs rerum naturalium: reliquos verò de motu, & de his, quæ motum sequuntur: & hoc videtur sentire Auerroes 1. Cœli. com. 38. vt diximus.

Authoris sententia.

diximus. Accedamus igitur tandem ad textum: interpretabimur autem versionem antiquam, diuisionem textuum sequentes.

Quoniam cognoscere, ac scire. Tex. I.

Quæ sit intentio, & scopus Aristotelis.

Primi tex tus expõ .i. Philoponi.

QVINQVE textibus primis continetur procemium horũ librorũ, quamuis Simplicius existimet esse vniuersale ꝓ tota Physica: in primo textu manifestatur intentio, quæ consistit in hac conclusione. Ante omnia oportet determinare principia scientiæ naturalis: hanc probat hoc syllogismo, vt benè dicit Philop. In omni Methodo, cuius sunt principia, causæ, & elementa, intelligere, & scire contingit ex perceptione ipsorum principiorũ, causarum, & elementorum: sed naturalis scientiæ sunt principia, causæ, & elementa: ergo ex eorum perceptione contingit scire: aggrediẽdũ ergo est ipsa tractare.

Secũda Simplicij expõ. Nec mihi placet syllogismus Simplicij, non enim literæ consonat. sic enim ipse componit: omnia habentia causas, principia. I. elementa ex ipsorum perceptione sciuntur: sed res naturales habent principia, causas, & elementa: ergo res naturales, ex horum perceptione, sciuntur: prior videtur magis ad mentem Aristotelis.

Huius syllogismi maiorem ponit cum sua probatione, quæ est per inductionem communem: omnes enim se arbitrantur scire, cùm principia prima, causas primas & vsq; ad elementa cognoscunt: minorem subiicet, quia, vt dicit Simplicius, tãquam per se notum accepit, res naturales habere principia. Hanc verò suppleuit Theophra. & probauit, quia omnia composita habent principia, res autem naturales compositæ sunt, sunt enim corpora.

Singulorum uerborũ expositio. Sed consideremus verba Arist. inquit, Cognoscere, ac scire. Alexan. dicit, esse synonima, ac pro eodem accipi. Auerroes verò, & Simplicius dicunt diuersa significare: cognoscere enim est genus comprehendẽs quamcunq, cognitionem siuè per causam, siue sine causa, siue necessarium, siue non necessarium. At scire, cognitionem demonstratiuam dicit: ponuntur autem ista duo verba, vt vnum sit velut appositio alterius, vt sit sensus, contingit sic cognoscere, vt sit scire. Sanctus Thomas per cognitionem intelligit eam, quæ per definitionem sit, per scire verò eam, quæ per definitionem; tam aut in definitione, quàm in demonstratione causæ sumuntur. Sed commodior videtur expositio Simplicij. Alterùm verbum est Methodos: quàmuis autem Methodus pro quocunq; habitu speculatiuo, aut actiuo sumatur, tamen hic secundũ Auerroem, pro arte quadam, & ratione sumitur, secundum quam ea, quæ in scientia sunt, traduntur: & in hac methodo oportet à causis incipere, vt dicit, quando est de re habente causas.

Sequuntur modò illa verba: Principia, causæ, elementa: in quibus innumeræ sunt expositiones: primas adducamus. Alphara. omnia hæc ad principia cognitionis refert, vt per principia dignitates communes, per causas præmissæ peculiares conclusionis, per elementa maior, & minor extremitas intelligantur: ex horum enim cognitione scientia fit rei. Quid intelligat Aristo. ꝑ principia, causas & elemẽta. Prima sẽtentia.

Reliquæ autem expositiones sunt de principijs rei, quæ in hoc conueniunt, vt sensus sit Aristotelis: oportet sciẽtiam rei procedere ex eius causis materialibus, formalibus, finalibus, aut efficientibus: licèt autem iste sit sensus omnium, tamen quid per singula verba intelligere oporteat, nõ omnes eodem modo explicant. 2. Sñia.

Fuit igitur sententia secunda Alexandri, vt refert Simplicius, per principia, efficientem causam intelligi, per causam, formalem, & finalem: per elementa materialem; & hanc sententiam recipit Sanctus Thomas. Tertia sententia fuit Auerrois, & Alberti Magni, per principia, causam efficienrem; per causas, finalem: per elementa materiam, & formam, quæ rem componunt, esse intelligenda. 3. Sñia.

Quarta sentẽtia fuit Porphyrij, & Philoponi, quòd per principia, & causas idẽ intelligitur, nempè finalem, & efficientẽ causam. per elementa verò materiam, & formam. Vltima sententia est Simplicij, quæ mihi magis placet, vt per principia 4. Sñia. 5. Sñia.

pia

pia quid cōmune intelligatur ad causas, & elementa: omnis enim causa, & omne elementum principium est, non è contra: per causas verò, extrinsecæ intelliguntur, nempè finis, & efficiens: per elementa verò, intrinsecæ, materia, & forma, vt sit sensus, oportet in scientia principia cognoscere: hæc autem, aut sunt extrinsecæ causæ, efficiens, & finis. I. elementa, id est, intrinsecæ, materia, & forma. & profectò, quòd principium communiter sumatur, patet ex conclusione, quam infert: oportet principia Physicæ determinare: vbi clarum est, quod saltem materiam, & formã intelligit; nam ab his incipit. Adhuc circa literam aduerte, quod loquitur disiunctiuè, vt vniuersalior esset propositio, vt notat Philoponus: nam non omnes sciẽtiæ omnes habent causas: quædam enim formam, quędam finem simul, quædam omnes habẽt, in singulis autem cognitio fit ex perceptione earum causarum, seu principiorum, quæ habent.

Nota.

Quid intelligat Arist. per principia prima, cās primas, &c.

Circa probationem maioris occurrunt verba explicanda, Principia prima, causas primas, vsq; ad elementa. Auerroes enim non in eadem significatione accipit hæc verba, in qua accipiebantur in ipsa maiori. nam per principia prima intelligit causas extrinsecas, efficientem, & finalem, remotas, & supremas: per causas primas intrinsecas materiam, & formam remotas etiam. Per elementa verò omnes quatuor causas proximas: vt sit sensus, Scire arbitramur, cùm à causis primis, & remotis vsq; ad ipsas proximas peruenimus. Dices tu, quæ sunt istæ causæ primæ, & proximæ? Respondet, remotas esse, primam materiam, primam formam, primum efficiens, primum, seu vltimum finem: per materiam primam intelligit ipsam materiam secũdum se, ex qua sunt factæ omnes res naturales; materia verò proxima est cum his dispositionibus induta, quæ sunt peculiares singulis speciebus: alia enim est materia lapidis, alia equi, proxima: nam remota eiusdem rationis est. Per formam primam intelligit solam formam, quæ cum materia facit compositam substantiam in cõmuni: per proximam formam verò eam, quæ facit hanc. I. illam substantiam, puta animal, plantam, mixtum: per agentem primum, remotum, & vniuersalem intelligit, qualis est primus motor: per propinquum verò intelligitur agens particulare: idẽ de fine: oportet ergo ab ipsis supremis vsq; ad particularia principia descendere.

Confutatio expositionis Auerrois

Hæc est expositio Auerrois, quæ mihi non placet, & meritò refellitur sic à D. Thoma, quia in tam breui contextu, & connexione verborum admittit tantam æquiuocationem. Quòd si ipse voluit admittere illa duo verba Cognoscere, & scire esse synonima, quia in sciẽtia nõ debet admitti vocabula talia: multo minus profectò admittenda erant æquiuoca. Alexander aliter intelligit: sumit enim ista pro principio cognitionis, vt primæ causæ dicantur dignitates communes: prima principia, intermediæ propositiones: elementa verò proximæ præmissę conclusioni: scientiæ enim per hæc procedunt.

Alex. expositio.

Confutatio.

Hanc expositionem non recipit Simplicius propter ęquinocationem verborũ, & meritò: cùm enim in maiori, accepta sint principia rei, non oportuit in principia cognitionis mutare. Propterea dico cum Simplicio, q̃ manet eadem significatio vocabulorum, sed restricta, per illud, Prima: prima enim principia dicuntur quęcunq; causę cuiusq; generis, sed supremæ: & declarantur per primas causas, quæ significant extrinsecas supremas; & elementa, primas, & supremas intrinsecas, vt sit sensus: tunc scire existimamus, cũ causas supremas, & immediatas non solùm intrinsecas, sed etiam extrinsecas cognoscimus. Hæc circa literam textus.

Tertia Auctoris expō.

An quilibet artifex demonstret per quodlibet genus causæ. Quæst. III.

Rõnes in cõtrariũ.

QVIA inter exponendum diximus, nõ omnem scientiam quodlibet genus causæ considerare, meritò dubitatur, an ita sit. & primò videtur, quòd Metaphysi. non consideret efficientẽ causam: Metaphysicus abstrahit à motu, at efficiẽs causa importat motum, nõ ergo pertinet ad Metaphysicum: maior est certa: minor probatur ex definitione: efficiens enim est, vnde primò incipit motus.

Secundò

2 Secundò videtur, quòd consideret materiam, materia est pars quædam entis, vt notum est, ergo pertinet ad Metaphysicũ. præsertim cum in 8. & 11. libro multa dicatur de materia. 3 Tertiò res Mathematicæ habent omnes quatuor causas, ergo Mathematicus vtitur quolibet gñe causæ: antecedens est notum, nam res Mathematicæ sunt formæ saltem habentes materiam intelligibilem: & cum non sint à 4 se, necessariò habebunt causam extrinsecam. Quartò, sunt multæ conclusiones Physicæ, quæ non probantur, nisi per vnum, aut alterum genus causæ, vt notũ est: ergo Physicus non semper considerat quatuor genera causarum. Hæc sunt argumenta, quæ in hac parte difficiliora videntur. Circa hoc primum dicamus, quid senserint Philosophi antiquiores circa Metaphysicam. Auerroes censet, ipsam 1 solam vti fine, forma, & efficienti, sed non 2 materia: id ipsum Albertus. Alexan-3 der verò formam tantum, & finem considerare asserit. Burleus dicit, duplicem esse Metaphysicæ partem: alteram, quæ de intelligentijs tractat, & hæc materia non vtitur, benè tamen alijs tribus: alteram, quæ de communibus alijs omnibus entibus, & hæc materiam considerat.

Opiniones circa Metaphysicam.

4 Hoc autem non recipit Paulus Venetus, sed quòd nullo modo materia vtatur.

Opiniones circa Mathematicã.

Circa Mathematicam vero Auerroes sola vti forma dicit, idem etiam Alexander. Hoc tamen reprehẽdit Simplicius: 1 dicit enim etiam considerare materiam, 2 nam in Musica numeri habent rationem materiæ, proportiones verò formæ.

3 Alij dicunt Mathematicam non vti causa vlla, sed procedere per quædam principia certissima, quæ nec causæ, nec effectus verè dici possunt: vnde ipsius demonstrationes nec sunt, quia, nec, ꝓpter quid, certissimæ tamen, & notissimæ sunt. Hoc dicit Niphus: & videtur id concedere Paulus, licèt non omninò: id etiam dicit Buridanus in proœmio Metaphysi. & Procul. 1. clem. vbi dicit, demonstrationes Mathematicas procedere per signa quędam. Hęc sunt de opinionibus aliorum.

Primum fundamentũ.

Pro huius autem determinatione sit primum fundamentum: tunc probamus per causam formalem cum medium demonstrationis est alicuius extremi forma, licèt accidat aliquando, quòd illa forma sit efficiens vnius extremi v.g. probatur, viuentia à se moueri, quia animam habent: est quidem demonstratio per formam, quamuis anima sit effectiuum principium illius motus, est tamen viuentium forma: & hoc sæpe euenit, quoties per subiectũ formam, & naturam demonstramus, quæ frequenter est causa effectiua proprietatum.

Nota.

Aduerte autem, quòd aliquando pro forma vtimur aliquibus rationibus intellectu distinctis, quæ dicuntur habere locum causarum formalium, licèt verè nõ sint causæ, cùm sint idem realiter cum effectibus: dicuntur tamen causæ, quia dum intellectu separantur, sunt velut antecedentes alias rationes, sicut esse actum independentem in esse, est causa, quòd anima rationalis sit immortalis, quàmuis secundùm rem hæc duo idem sint cum ipsa anima: & hoc demonstrationum genere demonstramus de Deo, & de simplicibus rebus aliqua, quo frequenter vtitur Metaphysicus, & ad genus causæ formalis reduci debet.

Secundũ fundamentum.

Sit secundum fundamentum, in quo oportet explicare duplicem materiã, nempè sensibilem, & intelligibilem, quid sit harum vtraq;. S. Tho. enim, quem multi sequuntur, per materiam sensibilem intelligit substantiam indutam qualitatibus elementaribus, calore, frigiditate, humiditate, siccitate, & ex his compositis: per materiam vero intelligibilem, intelligit substantiam sola quantitate conceptam, quam Mathematicus speculatur: hoc communiter dici solet. At verò quantùm ad materiam intelligibilem, aliter mihi videtur dicendum, quòd quantitas sola sit materia intelligibilis. Attende autem, quòd Mathematicus non habet pro obiecto quantitatem, sed figuras, & formas, quæ in quantitate fiunt: vt enim faber ferrarius, non de ferro, sed de forma, quę in ferro fit, agit: ita & Geometra, non de quãtitate, sed de figura in ea facta.

Ex quo fit, quòd multo aliter Physicus de quantitate tractet, & Mathematicus 1 Physicus enim de illa agit, vt est accidens quoddam corporis sensibilis: at Geometra de ea agit, vt materia, in qua figuræ ab ipso consideratæ insistunt: ob id quantitas dicitur materia Mathematici.

At quia

At quia non accipit Geometra.l. Mathematicus hãc materiam, ficut est in rebus: non enim sic lineæ, & puncti, & superficies sunt, sicut Mathematicus sumit, sed prius per imaginationem.l. intellectum illas separat, & sic abstrahit, ac in sic abstractis figuras considerat: dicitur materia intelligibilis, quàmuis (vt mihi videtur probabile) crediderim, has quantitates, materiam dici intelligibilem. Hanc sententiã de materia intelligibili docuit Albertus in cap. 1. Physicæ, & est valde notanda. Materia igitur Mathematica est quantitas sic intellectu percepta, sicut materia Physica sunt accidentia sensibilia, in quibus res Physicæ sunt, vt à Physico considerantur.

Tertium fūdamētum. Sit tertium fundamentum: quemadmodum Physicus materiam suam considerans, probat per eam aliquas proprietates ex ipsa prouenientes rebus, quarum est materia: ita Mathematicus probat etiam per suam intelligibilem materiã aliqua, quę ab ipsa figuris insunt. & hoc profectò est certissimum: nam quòd figura sit in duas partes ęquales diuisibilis à Mathematico probatur, & non nisi per quantitatem ipsam.

Prima cōclusio. His suppositis, sit prior conclusio. Metaphysica non probat per efficientem causam; probat tamen per agentem: est enim differentia inter efficiens, & agens, nã efficiens dicitur id, quod motu agit, agens verò, quod sine motu, sed actione solum immanenti: Physici est considerare causas efficientes, at Metaphysici agentes: vnde Metaphysicus considerat causam primã, vt disponentem, vt gubernantem omnia, & ut ab ea omne deriuatur esse, sed non vt mouētem, & producentem cuncta motu cęlorum, hoc enim Physici est: vnde S. Tho. in pręsenti dicit, Metaphysicum considerare causas finales, formales, & agentes.

2. Cōclusio. Secunda conclusio. Mathematicus frequentius per formam procedit, id est, probando passiones, per ipsarũ formas, l. subiectorum: pręcipuè enim figuras considerat, & per ipsas probat: aliquando etiam per materiam suam aliquã demonstrat, vt diximus.

Rñsio ad argumēta. Respondeamus ad argumenta, in quorum solutione, quę supersunt, explicabuntur. Ad primùm solutio patet ex dictis: admittimus enim non considerare eff.c.ẽtes causas, considerat tamen agentes. Ad secundum respondet Albertus, materiam considerari à Metaphysico tanquàm entis partem, nempè, vt potentia est, & secũdũ aliquot attributa, sed non vt causa est, & per ipsam probet. At contra hoc est argumentum: nam ab Aristotele consideratur. 12. Meta. cap. 4. vt omnium rerum prędicamentalium principium. Docet enim eadem esse entium principia, quorum vnum est materia: ergo poterit demonstrare per ipsam, tanquam per principium, aliquid de ipso ente in decem prędicamenta diuiso: & ita mihi videtur, salua pace Alberti. Vnde dico, quòd Physicus probabit per materiã, vt motui subiicitur, sed non ita Metaphysicus, nisi in quantum est principium ipsius esse. — Ad primum. Ad secūdum.

Ad tertium negari non potest, res Mathematicas habere quatuor causas, sed nõ vt Mathematicę sunt, quia Mathematicus considerat suas figuras in facto esse, & non secundum quod fiunt, aut fieri possunt, ob id abstrahit ab efficiente, & fine: nam si productionem illarum nõ contemplatur, nec efficientem, nec finem opus erit speculari: hę enim causę ad productionem, & actionem rerum conuenire solēt: quòd si materiam cõsiderat intelligibilē, hoc non vt alicuius mutationis principiũ est, sed vt in tali materia formę illę sustentantur. — Ad tertiũ.

Ad quartum respondetur, quòd Physicus à toto genere vtitur quatuor generibus causarum, quàmuis non per quatuor has causas singulę conclusiones Physicę probentur: aliquando enim id fieri potest, sed non est opus, sat est quasdam per hanc, quasdam per illam causam Physicus probet. — Ad quartum.

An ad rei perfectam cognitionem opus sit omnes eius causas cognoscere. Quæst. IIII.

Rõnes I cōtrariū. VTILE est, hoc examinare, vt intelligamus propositionem text. sciētiã esse p principia, causas, & elementa: & quòd non sit opus ad sciētiam perfectam

fectam omnes cognoscere causas: probatur primò: definitio explicat rem, at definitio conficitur sufficienter ex materia, & forma, vt dicitur 8. Metaphy. cap. 3. ergo ad perfectam rei cognitionem, non erit opus, omnes causas cognoscere.

2 Secundò, demonstratio facit perfectam rei scientiam: at demonstratio per vnicum genus causæ procedere potest, vt notum est: non ergo omnes causæ cognoscendæ sunt.

3 Tertiò, si res non cognosceretur perfectè, nisi omnibus ipsius cognitis causis, sequeretur, quòd nulla scientia perfectè faceret cognoscere rem, quia non tradit quælibet scientia omnes sui subiecti causas, vsq; ad vltimam.

Prima opinio. Nota. Circa hanc quęstionem Paulus Venetus, quem communiter multi sequuntur, distinguit duplicem esse cognitionem: simplicem, & complexam. Simplicem, qua res simplici notitia. l. definitiua cognoscitur: complexam, qua res per propositionem cognoscitur: vtraque dupliciter dici potest perfecta simpliciter, & secundum genus: illa dicitur simplex cognitio simpliciter perfecta, qua res secundum eos omnes conceptus cognoscitur, qui de re formari possunt essentialiter, vt quòd est homo, quòd est animal, quòd corpus, quòd substantia, quòd constat materia, & forma, & similia: illa simplex dicitur secundum genus, qua res simplex secundum aliquem gradum cognoscitur, nempè vt homo, aut vt animal: Similiter complexa simpliciter perfecta est, cùm omnia prædicamus de re, quæ ei competunt: siue essentialia, siue accidentalia. secundum genus verò, cùm cognoscitur res secundum aliquod prædicatum, puta homo, quòd est risibilis, aut discursiuus.

1 Respondetur igitur primò: ad simplicem rei notitiam simpliciter perfectam oportet cognoscere omnes causas per se rei tam intrinsecas, quàm extrinsecas rei.

2 Dicit secundò: ad cognitionem simplicem perfectam secundum genus, sufficit cognoscere definitionem rei essentialem.

3 Dicit tertiò, ad cognitionem complexam perfectam simpliciter, omnia ipsius prædicata essentialia, accidentalia, causas per se, per accidens, vltimas, propinquas, & partes oportet cognoscere.

Dicit quartò: ad complexam perfectam 4 secundum genus, id est, ad aliquam vnam propositionem de re sufficit cognoscere omnes causas vnius generis, aut efficientes, aut alias quasuis à proxima vsq; ad primam, & immediatam: sic enim est perfecta demonstratio.

Hæc sententia, & opinio Pauli Veneti 2. opinio est communis, & vera, tamen non videtur mihi adeò necessaria illa distinctio notitiæ perfectæ in simpliciter, & secundũ genus: nam absolutè concedenda est notitia rei pfecta, quę in scientia quauis traditur: & res dicenda est perfectè cognosci, cùm omnia ea cognoscuntur, quæ de illa re in scientia, ad quam spectat, traduntur: perfectè enim cognoscitur equus, cum omnia, quę Physicus de ipso dicit, percepta sunt: quòd si de illa generali rei cognitione loquamur, vt loquitur Paulus, non dubium est rem cognosci perfectè, cùm omnia, quæ ad ipsam vtcunq; spectant, cognoscuntur: & tunc non per vnam scientiam contingit rem vnam perfectè cognoscere, sed per varias: vt homo secundum naturæ partes, & passiones à Physico cognoscitur: secundum quòd ens, substantia, & ea, quę ab his procedunt, à Metaphysico: secundum virtutes, & actus humanos, à Morali: secundum quantitatum dimensiones à Mathematico, ita, vt omnes scientiæ simul perfectam rei, & vniuersalem cognitionem faciant, non tamen quælibet per se, vt dicit Iandu. q. 3.

Vndè nihil differimus à Paulo, nisi in hoc quòd cognitio, quæ de aliqua re per vnam scientiam habetur, absq; addito, vocetur perfecta.

Ad argumenta vna est responsio, quòd illa probant scientiæ perfectionem, quæ est secundum singulas scientias, & modos sciendi, sed non vniuersalem hanc, de qua loquimur. Solutio argumentorum.

Dices, de qua loquebatur Aristoteles in sua maiori? Dico, de perfectione cuiuslibet scientiæ totalis, non huius. l. illius demonstrationis, sed totius habitus specifici: & in hoc habitu, prius ordine doctrinæ proceditur à supremis causis illius

scientiæ

scientiæ vsque ad proximas, qui modus est compositiuus. At in singulis scientiæ demonstrationibus à causis proximis vsque ad supremas resoluendo procedimus: ob id. 8. Metaphy. cap. 4. de tali modo procedendi, dixit Aristoteles, quòd prius est dan da causa proxima, & particularis. At in præsenti de ordine totius scientię à primis dicit esse incipiendum.

Innata autem est ex notioribus.
Tex. II.

Prima expon. S. Thomæ; & Philoponi.

SANCTVS Thomas hos quatuor sequentes textus de ordine procedendi circa principia interpretatur, quod item dicit Philop. quamuis varius, & incertus satis in hoc. Secundum igitur hos doctores sensus Aristotelis est, postquàm dixit esse à principiis incipiendum, constituit, qualiter à principijs oportet incipere, ac dicit, ab vniuersalioribus, & confusis incipiendum esse principiis, vsq; ad particularia.

Quod sic probat: à notioribus nobis est secundum naturalem viam incipiendum: at vniuersaliora sunt nobis notiora singularibus, id est, minus vniuersalibus, ergo ab his est incipiendum.

1 Minorem probat triplici exemplo: primùm à toto sensibili: totum enim integra se notius est sensui, quàm suæ partes: at vniuersaliora sunt sicut totum quoddam, quia multa, vt partes, continent: ergo sunt nobis notiora.

2 Secundò, à toto definibili: notius enim est nobis definitum homo, quàm suæ partes, animal, rationale: at vniuersaliora sunt vt totum quoddam.

Dubium. Dices quomodo homo, & definitum dicitur notius partibus, cùm partes sint vniuersaliores, nempè genera, & differentiæ, quæ dicuntur notiora? Respondetur, posse hæc dupliciter considerari, & vt partes constituentes sunt, & sic minus notę dicuntur. I. vt tota quædam vniuersalia sunt, & sic notiora sunt.

3 Tertium exemplum. I. signum à pueris, quibus vniuersalia sunt notiora: primò enim vocant omnes viros patres, & omnes fœminas matres. ita exponunt S. Tho. & Philop.

Quàmuis in uno differant. S. Tho. enim per vniuersalia, & confusa, intelligit vniuersalia prædicando, vt sunt genera: at Philop. id reiicit dicens, ista esse obscura, & pueris (quorum exemplum Arist. ponit) ignota: sed per confusa, & uniuersalia intelligit Philop. indiuidua vaga, vt aliquod ens, aliquod corpus, aliquod viuens: hæc enim sunt notiora: differũt autem ab ipsis vniuersalibus, nam vniuersalia naturas quasdam communes immediatè significant, vt animal ipsum animal. At vaga ista ipsa singularia indiuidua significant, confuse tamen, & indistinctè, vt aliquis homo hunc. I. illum cõfusè significat: ita Sanctus Thomas, & Philop. Discrimē inter D. Thomā. & Philoponum.

At Simplicius, Themist. Theophrast. & Auerro. volunt, vt hic Aristoteles velit Methodum, & instrumentum indagandi principia assignare: nam cùm dixisset à principio esse incipiendum, posset meritò dubitari (cùm principia non habeant principia, per quæ probentur) quæ Methodus erit indagandi principia? & hanc tradit in præsenti textu, nempè à signo, & à posteriori, qui modus est à notioribus nobis. Secunda ex õ Simplicij. &c.

Sunt autem primùm nobis dilucida.
Tex. III.

AT quia posset quis dicere, q̃ sunt ista nobis notiora: respondet esse cõfusa magis. Per cõfusa aũt oẽs hi intelligunt cõposita sensibilia, per quæ principia ostenduntur, nã ipse Aristo. per generationẽ, & mutationes sensibilium compositorum indagat statim materiam, & formã, & per effectus ipsorum causæ indagari solent: atq; ista expositio mihi placet.

Literam considera, Innate, id est, naturalis, non arte, ac doctrina acquisita. Est enim modus cognoscendi noster, quem nullo magistro habemus, à nobis notioribus ad nota natura procedere. Singulorũ verbo rũ expõ text. 2. & 7.

Via. i. modus, methodus, ac demonstratio secũdũ quam ignota nobis quærimus.

Natura, non hic naturam sumit, sicut in præcedenti textu, cùm dixit scientiam de natura: illic enim pro re naturali sumpsit habenti in se principium motus, hic autem pro ipsa rei substantia, vt id dicatur notum natura, quod secundũ se

cognoscibile est: & notius natura, quod secundum se cognoscibilius est, quamuis nobis non sit ita notum: & hoc notum natura vocat etiam notum simpliciter: dicit enim, nõ esset eadem nota nobis, & nota natura, id est simpliciter; hoc autem postea examinatur.

Confusa S. Tho. vt diximus, intelligit vniuersalia in prædicando. Philop. singularia vaga. Alexan. dignitates vniuersalissimas. Alij, vt refert Simplicius, quæstiones communes, vt in sequenti capite proponuntur: nempè, an principia sint plura. I. vnum, & similia. Simplicius verò, & Themist. & reliqui, quos suprà diximus, composita sensibilia.

Qui diuidunt hæc, id est, diuidentibus confusa, & composita sunt nota ipsa principia: per diuisionem intellige resolutionem effectus in causam. & compositi in sua componentia: tali enim resolutione nota fiunt principia.

Quapropter ex vniuersal bus ad singularia. Tex. IIII.

P. imi ex positio.

QVAMVIS in textibus duobus præcedentibus, omnes il li conuenerint, tamen in hoc quarto, & quinto variant: vult enim Simplicius, vt adhuc in his fiat sermo de via demõstrãdi, & inferat ꝙ ex vniuersalib⁹ ad singularia sit procedẽdũ, quia illa sint nobis notoria, vt ostendit triplici signo superius explicato.

Per vniuersalia autem intelligit, secundum Simplicium, idem, quod per cõfusa, nempè ipsa composita, quippè in composito multa comprehendantur.

Per singularia verò ipsas causas, quia sicut singularia indiuidua à se habent esse, ita & causæ: atq; videtur ista commoda expositio.

2. Expõ. At verò Themist. & Theophra. volunt, vt aliud fiat in his duobus textibus, nam cùm intẽtio sit proposita in primo, & modus demonstrandi in secundo, & tertio; nunc in quarto, & quinto proponitur ordo doctrinæ: cùm enim iam via indagandi principia sit posita, superest, vt tradatur à quibus principiis sit incipiendum.

Et dicit, ab vniuersalibus ad singularia, id est, à principiis communibus vsq; ad proxima, vbi per vniuersalia principia communia, per singularia proxima oportet intelligere. Quòd autem ab vniuersalibus sit incipiendum, probat, quia nobis sunt notiora.

Ac sic continuari debet iste textus cum præcedenti: cùm enim illic viam doctrinæ, & demonstrandi à notioribus nobis esse docuisset, ac ob id à confusis. Dicit etiam in ordine doctrinæ ab vniuersalibus incipiendum, quia etiam hæc sunt notiora nobis, vbi aliud per vniuersalia, aliud per confusa intelligi vides. Atq; hæc expositio sine dubio est admodum conueniens, quàmuis & reliquę sint probabiles, & bonæ.

Postea explicatur triplici signo, vniuersalia esse notiora nobis: primum est ex toto sensibili, quod suis partibus notius est: causæ autem vniuersales sunt vt totũ quoddam, ac multa, vt partes, includunt, quæ sunt causæ inferiores, & ipsa proxima principia.

Patiuntur & hoc quidem. Tex. V.

ALIIS duob⁹ signis explicat, vniuersalia nobis notiora, quæ superius explicauimus. Solùm est hic aduertendum, pueros vocare oẽs viros patres, potius phãtasia, q̃ vsu intellectus: non enĩ illud est vniuersale, sed vagũ singulare quàmuis Auerroes videatur dicere, hoc esse per intellectum: sed nõ ita est dicẽdũ.

An vniuersalia sint nobis notiora singularibus? Quæst. V.

NON minus difficilis, quàm communis in hoc loco se nobis offert difficultas de primo cognito: explicandus erit primò quæstionis titulus, & punctum difficultatis ostendendum: postea quid viri doctissimi senserint, proponemus, ac tandem quid in hoc sentiẽdum sit, vt probabilius visum fuerit, determinabimus. — De quib. agenda

Aduerte igitur, quòd non hic quæritur, quod sit obiectum intellectus: hoc enim, secundum omnium sententiam, est ens, — Titul. quõnis expli catio. Nota primo.

ens, quod significat actum; vt enim visus in colorem, auditus in sonum, vt in propria obiecta feruntur, ita intellectus in id, quod est: sed quo est, cum multi sint entium gradus, quidam communes, quidam minus communes; petitur, qui sint primò ab intellectu nostro cogniti, an communes, an minus communes.

Nota secundo. Aduerte præterea, vniuersale sumi, aut pro vniuersali in causando, aut pro vniuersali in prædicando: vniuersale in causando est causa, quæ plures affectus differentes specie producit, cõcurrendo cum causis particularibus, vt Deus, intelligentiæ, & cœli: & talia sunt difficillima cognitu, nec de his est sermo. Vniuersale in prædicando est id, quod de multis prædicatur, vt species, genera.

Et adhuc ista dupliciter sumuntur, aut pro secunda intentione: quæ dicuntur vniuersalia Logica, nec sic de istis est sermo: aut pro prima intentione, nempè pro ipsa natura, quæ dicitur genus, aut species, vt homo, animal, viuens, & de his est sermo, quæ vniuersalia dicuntur in re, Logica post rem, in causando verò ante rem, quomodo loquitur Philop. hic & Albertus. Dubium igitur est de vniuersali in re: an primò cognoscatur à nobis animal, quàm homo, & communius, quàm particularius.

Nota tertio. Aduerte prætereà, notitiam esse duplicem; alteram quidem confusam, alteram distinctam: confusa dicitur cognitio totius, non cognitis ipsis partibus, vt qui hominem cognosceret per aliquod accidens, non per partes naturæ ipsius, haberet cognitionem confusam. Distincta verò est cognitio totius per suas partes, vt qui hominem cognosceret per animal rationale, aut per rationalem animam, & corpus, distinctè cognosceret.

Confusa autem duplex est, secundum quod duplex est totum: est enim totum actuale, & totum potentiale: totum actuale est res respectu partium essentialium, materiæ, & formæ. L. generis, & differentiæ: totum potentiale est superius respectu inferiorum, quæ dicuntur partes potentiales, illæ verò actuales: est ergo confusa actualis, cùm totum aliquod non per suas essentiales partes cognoscit, & huic correspondet sua distincta actualis, cum totũ per suas essentię partes cognoscitur: est etiam confusa potentialis, cum vniuersale non per sua inferiora cognoscitur, cui respondet distincta potentialis, cum vniuersale per sua inferiora cognoscitur.

Nota quarto. Attende igitur, quòd non est quæstio, an ad dictam actualem alicuius cognitionem, opus sit ab vniuersalioribus procedere, nam secundum omnes, cognosci non potest quidquam per definitionem, nisi præcognoscendo vniuersaliora genera. & ita à supremo illius rei incipere oportet. Nec est quæstio, an ad cognitionem distinctam potentialem alicuius superioris incipiendum sit à particularibus; nam secundum omnes distinctè non cognoscitur superius potentiali notitia, nisi per inferiora. Nec est quæstio similiter, an distincta notitia sit post confusam, nam cõpertum est, primas omnium notitias in nobis fuisse confusas actuales, quibus res per accidentia sua, & proprietates, incipimus cognoscere, & de his est quæstio. An confusa actualis vniuersalioris sit prior, quàm particularis, & singularis. Id est proposita re singulari sensui, Petro nẽpè, sub qua ratione prius ab intellectu fuit cognitus, an quòd Petrus, quòd homo, quòd animal, & quòd viuens, à singulari incipiendo: vel contrà, prius quod viuens, & quòd magis vniuersale: sumimus autem hic singulare, pro indiuiduo, & pro minus vniuersali.

Opiniones. Sic quæstione proposita, quatuor inter Latinos inuenio præcipuas opiniones. Prima opinio. prima est Burlei, & Buridanæ hoc loco, quẽ sequitur Gregorius. 1. Sent. dist. 3. q. 3. ar. 2. & Duran. 1. sen. dist. 3. q. 7. Hi asserunt primùm, quòd intellectus cognoscit esse singulare ipsum indiuiduum, quòd primò obiicitur sensui, vt primum sensatum sit primùm cognitum.

1. Ratio. Rationes huius opinionis hæ sunt præcipuæ: prima est Durandi; id quod ab intellectu primò percipitur, debet antecedere actum intellectus: at vniuersale non est ante actum intellectus, ergo nõ est id, ꝙ primò percipitur, erit ergo singulare.

2. Ratio. Secunda ratio est Gregorij: vniuersale fit per abstractionẽ à singularibus, in quantum intellectus percipit similitudinem illorum, ergo intellectus primò cognoscit ipsa singularia.

Tertia

3. Ratio. Tertia ratio est Burlei. Nullus potest imponere nomina rebus, nisi cognoscat ipsas: at intellectus imponit nomina singularibus, vt patet, ergo cognoscit ipsa.

4. Ratio. Quartò. Sensus non discurrit, at sunt discursus singulares, vt patet in syllogismis expositorijs: erit ergo id munus intellectus: ergo cognoscit singularia, & cùm sint, quæ primò occurrunt: erunt primò cognita.

5. Ratio. Quintò. Ens est obiectum intellectus, ergo quò magis ens, magis percipietur ab intellectu, at singulare est magis ens, cum includat vniuersalia, & amplius. 5. conditiones indiuiduantes, ergo magis est intellectum. Hæc pro hac opinione.

2 Opinio Est secunda sententia, quæ adscribitur Scoto. 1. Sen. dist. 3. q. 2. Supponit, intellectum primò vniuersalia cognoscere, ac dicit, minus vniuersalia esse nobis notiora magis vniuersalibus: vnde primò species est cognita, postea genus.

Prima Ratio. Huius sententiæ est primum argumentum discipulorum eius. Vniuersale est perceptum a similitudine reperta in singularibus: sed maior similitudo est inter indiuidua eiusdem speciei; ergo illorum vniuersale erit primò cognitum.

2. Ratio. Secundò. Vniuersaliora pertinent ad posteriores sciẽtias, vt ens ad Metaphysicam: ergo sunt ipsa vltimò cognita.

3. Ratio. Tertiò. Causæ naturales non impeditæ producũt effectum perfectissimum, quem possunt. Sed phãtasma singulare oblatum intellectui est causa naturalis ad producendum speciem, & cognitionem: ergo producet perfectissimam speciem, quam poterit, nempè speciei ipsius, non autem generis primò.

3. opinio Tertia sententia est S. Tho. 1. p. q. 85. ar. 3. & cap. 1. opusc. de ente, & aliorum: hæc enim fundatur in duplici conclusione. Prior est. Ens est primò cognitum ab intellectu nostro.

Prima conclusio.

Nota. Vbi aduerte, ens dupliciter posse sumi: vno modo, vt commune decem prædicamentis significans immediate ipsa decem rerum genera, & sic non sumitur in præsenti. Altero modo, vt significat immediatè quamcunque rem, siue singularem, siue non: & adhuc dupliciter, aut transcendenter, ut se extendit ad quamcunque rem cuiusque modi: aut vt se extendit ad res sensibiles, & sensibus subiectas, & tale ens est obiectum intellectus pro isto statu, quo sensibus est alligatus: & hoc vocatur à quibusdam ens concretum quiditati sensibili: & tale est, quod secundum S. Thom. primò occurrit intellectui nostro.

Secunda conclusio. Posterior conclusio. Quo vniuersaliora sunt, & propinquiora enti, sunt nobis notiora: vnde primò genus, vltimò species vltima cognoscitur.

1. Ratio. Ratio huius sentẽtiæ prima est: id, quod est in pura potentia nõ peruenit ad vltimũ actũ, nisi per actus inter medios, sicut materia prima nõ peruenit ad formã perfectã speciei nisi per intermedias. Embrio enim prius viuit vitã plantæ, postea vitã aĩalis, tandẽ vitã hoĩs, vt dicitur 2. de gene. anima. cap. 3. at intellectus in ratione cognitionis est in pura potentia, ergo nõ peruenit ad actũ speciei cognoscẽdę, qui est perfectissimus, nisi per actus superiorũ generũ: sunt ergo prius cognita vniuersaliora.

2. Ratio. Secundò. Illud vniuersale prius cognoscitur ab intellectu, cuius singulare prius mouet sensum: at singulare vniuersalioris prius mouet sensum, vt hoc ens, quàm hoc corpus: & hoc corpus, quàm hoc animal prius videtur, vt patet in uisis à longe: ergo similiter erit in intellectu.

3. Ratio. Tertiò. Quæque potentia primò percipit suum obiectum: at obiectum intellectus est ens, ergo primò erit ab intellectu cognitum. Hæc pro Sancto Thoma.

4. opinio Quarta sententia est quorundam Modernorum, qui non esse semper vnũ ordinem dicunt. I. ab vniuersalioribus. I. à particularioribus, sed ab his, quorum accidentia magis sentiuntur: vnde aliquando vniuersaliora sunt priora, vt viuens, animal, quàm equus: aliquando posteriora, nam vt dicitur 7. Meta. cap. 8. Equus, & asinus habent vnum commune genus præter animal, sed id est incognitum. Hæ sunt præcipuæ Latinorum sententiæ.

Auicẽnæ opinio. Inter Arabes verò, Auicenna 1. Meta. cap. 6. ens, & rem dicit esse primò impressa in anima, vnde colligitur, vniuersaliora esse primò cognita.

Aliquorum Græcorũ opiniões Inter Græcos non video hanc quæstionem agitatam: videntur tamen omnes dicere, vniuersalia cognosci per abstractionem ab inferioribus, vnde inferiora prius sunt cognita, vt patet apud Ammon.

mon. in præfatione Porphyrij, & Themist. 1. Poste. cap. 30. & 36. & Philop. in præsenti. & 1. Poste. cap. 83. at talis cognitio est distincta potentialis, de qua non est controuersia, quin ab inferioribus incipiat.

Primum fundamentum. Sit igitur pro determinatione primò aduertendum. Duplex est vniuersale, & incomplexum, quale est commune prædicatum. & complexum, qualis est vniuersalis propositio: & sicut illa duplex notitia confusa, & duplex distincta fuit superius data pro incōplexo, ita etiā potest dari pro cōplexo: tunc enī distinctè actualiter cognoscitur propositio, cùm per suam causam cognoscitur: tunc confusè cùm à posteriori. Similiter distinctè potentialiter cognoscitur, cùm per inductionē suorū inferiorū cognoscitur: tunc confusè potentialiter cum fine inferioribus. At cùm incomplexa notitia sit in nobis prior quàm complexa, ac de primo cognitio absolutè sit sermo, de incomplexo vniuersali hic disputatur.

Secundū fundamentum. Aduertendum est secundò: quòd intellectus nostri duplex potest status considerari: alter naturalis cùm priuatus est omni scientia, & primò per sensum incipit intelligere: alter est perfectus, cùm iam sibi scientiam, & cognitionem comparauit vniuersalium. Nos non loquimur de statu posteriori; quia cùm quis iam scientias habet vniuersalium, potest pro arbitrio in singularibus genus. l. speciem primò aduertere: loquimur autem de primo statu; & quæritur, vtrum primò sit cognitum vniuersalius, an minus vniuersale, quod alij dicunt sub his verbis, via originis, vtrum sit primò intellectum à nobis inter vniuersalia: & sic est determinanda præsens disputatio.

Tertium fundamentum. Aduertendum est tertiò, cùm intellectus non intelligat, nisi sensu ministrante phantasmata sensibilia: illud primò intellectum erit, cuius phantasmata magis sensata sunt, id est, cuius accidētia sensus magis mouent. Sed difficultas est adhuc: quæ accidentia magis sensum moueant, generis, vt animalis accidētia, an speciei, id est hominis: in hoc enim est tota controuersia: nam cùm accidentia illius vniuersalis non substant sensibus, erit minus notum fine dubio.

Vnde illa quarta sententia Modernorum nihil dicit cōtra Scotū, nec contra S. Thomā, qui nō negant, aliqua vniuersaliora, & aliqua particulariora esse minus nota, si à sensibus eorum accidentia distant.

Prima conclusio. Pro horum determinatione sit prima conclusio. Singulare sensibile sub ratione singularis sensibilis secundum Aristotelem, non est primò intellectum: dico singulare sensibile, seu materiale, nam singulare non repugnat ab intellectu cognosci, si immateriale sit: at singulare materiale non est primò intelligile. Dicitur sub ratione singularis sensibilis, quia potest quidem singulare sub aliqua vaga ratione comprehendi ab intellectu, vt quòd sit indiuiduum, quòd sit sub specie, quòd sit aliquis homo: at quòd sub ea ratione, qua à sensu percipitur, sit primò intellectum, hoc dicimus esse contra Aristotelē expressè primo Phys. tex. 49. vbi singularia tātùm dat sensibus primo, vniuersalia intellectui; & 5. Meta. cap. 11. dicit vniuersalia priora secundum intellectum, singularia priora secundum sensum: & 3. animæ. tex. 32. intellectum, & sensum separat, eo, quòd vnus singulare, alter vniuersale percipiat.

Ratio autem cōtra Gregorium hæc est. Nullum primum materiale agit in immateriale: at singulare sensibile est purū materiale, intellectus verò immaterialis, non ergo per se primò potest agere in intellectum, neq; sui speciem imprimere.

Ad argumentum primę opinionis. Nec opposita argumenta quicquam valent. Ad primum Durandi pro prima opinione respondetur, quòd vniuersale fit per intellectum agentem abstrahentē species vniuersalium à phātasmatibus, que abstractæ repræsentant intellectui possibili vniuersalia, ac ipse primò intelligit illa; non enim intellectus agens est, qui intelligit, sed possibilis, ante cuius actum præcedit vniuersalia. *Ad primum.* Sed argumentum Durandi procedit ex hoc, quòd negat intellectum agentem contra Arist. & quàmuis hoc ei concederemus, adhuc nihil concludit argumentum: nam in ipsis phantasmatibus sunt inclusæ naturæ vniuersales; sicut in Petro est homo, aīal, & reliqua: & illæ primò mouerent intellectū possibilē, sicut albedo primò mouet visum, & non frigiditas, quæ est cum albedine in niue, quæ vs.

Ad secundum. Ad secundum Gregorij dico, quòd vniuer-

vniuersale colligitur quidem ex ipsis singularibus, sed non intellectu cogitatis, sed sensu: vt enim in inductione singularia sensit, vniuersalis propositio intellectu colligitur, ita in simplici cognitione vniuersalis: & hoc est expressum dictum Themistij 2. Poste. cap. 35. & 36. & Philoponi in presenti: vbi clarè dicunt, sensu occupato circa singularia, intellectum vniuersalia ex eis colligere: nec hoc est mirum, cùm enim sit vna anima, & vnum subiectum, quod cognoscit, potest quidem per vnam potentiam vnum, per aliam aliud, & per omnes aliqua simul cognoscere.

Ad tertium, & quartũ.

Et per hoc respondetur ad tertium, & quartum argumentum: nam anima cognoscit singularia sensu, vniuersalia intellectu: & per vtranq; potentiam simul operatur, & coniungit vniuersalia singularibus ipsis.

Ad quintum.

Ad vltimum dico, ens esse obiectum intellectus, sed in vniuersali intelligi: vnde singularia sunt quidem entia, sed in singulari non sunt intelligibilia, quia deest eis conditio, nempè abstractio. Sicut color est quidem obiectum visus, at non videtur sic color, sed in suis indiuiduis, quia sentire est singularium: ita per oppositum in intellectu, qui respicit vniuersalia.

Secunda cõclusio.

Secunda conclusio. Non fit vniuersale in anima, nisi ex collatione indiuiduorũ inter se: percepta enim multorum conuenientia, & ipsorum differentia, colligit intellectus vniuersale.

1 Hęc est expressa sententia Auerrois. 12. Meta. com. 4. vbi dicit, quòd intellectus ex consimilitudine multorum facit vnam intentionem, & id est vniuersale.

2 Et Aristoteles. 1. Meta. cap. 1. vbi dicit, vniuersale fit, cùm ex multis consimilibus vna communis ratio fiat: nam licèt hic textus sit de vniuersali ipso complexo, eadem est ratio in vniuersali incomplexo.

3 Idem etiam ex Themistio. 2. Poste. cap. 35. & est sententia aliorum ferè Grecorũ. Ex quo patet, quòd nullus potest habere vniuersalis notitiam confusam actualem per inuentionem, nisi habeat simul aliquam ipsius distinctam potentialem, nempè per ea indiuidua, ex quorum consimilitudine vniuersale abstractum est.

Tertia conclusio. Inter vniuersalia conceptus specificus est primò cognitum ab intellectu nostro. Dico inter vniuersalia, quia forsan primò cognitum est via originis vagum singulare, vt dicit Philoponus: sed hoc non disputatur modò, sed inter vniuersalia. Per conceptum specificum non intelligo conceptum speciei specialissimę cum Scoto, sed conceptũ quęcunq; abstractum ab indiuiduis immediatè, siue sit species, siue genus: vt conceptus viuentis abstractus ab his, & illis indiuiduis dicitur specificus. Similiter conceptus corporis, & aliorum superiorum.

Tertia cõclusio.

Hęc conclusio est certissima: & probatur: vniuersale non fit nisi per abstractionem ab inferioribus via originis: sed prima omnium inferiora sunt indiuidua, ergo prima abstractio fit ab illis, siue sint eiusdem speciei, siue diuersę: & talis conceptus dicitur specificus.

Pręterea conceptus genericus fit per abstractionem à speciebus: ergo precedit specierum abstractio: ergo non potest illud esse primum vniuersale.

Nota.

Caue ne decipiaris: non enim est idem cõceptus specificus, & conceptus speciei: nam cõceptus specificus est, qui abstrahitur ab indiuiduis immediatè apprehẽsis, vt similibus, & eiusdem rationis, non percepta differentia illorum, quàmuis illud, quod abstrahitur, sit genus, & talem dicimus esse primò cognitum. At cùm hi conceptus specifici, quidam sint vniuersaliores, quidam minus vniuersales, quidam specialissimi, vt quando indiuidua formantur sub ratione entis. l. corporis. l. viuentis. l. hominis: dubium adhuc est, qui specifici sint primò cogniti, an communiores, an minus communes: nam in pręcedenti conclusione non est discordia.

Quarta cõclusio.

Quarta conclusio. In sensibilium perfecta applicatione primus conceptus est speciei specialissimę: duplex est enim sensibilium applicatio sensibus, perfecta, & imperfecta; perfecta dicitur, cùm sic indiuidua sensibus admota sunt, vt omnia accidentia eorum sensibilia sentiri possint: imperfecta verò, cùm non omnia eorum accidentia sensibilia distingui valent, vt cùm latent, aut remota sunt; conclusio autem procedit de perfecta indiuiduorum applicatione.

Et pro-

1 Et probatur: vniuersale fit ex consimilitudine indiuiduorum, percepta, ergo illud erit primum, cuius vehementior similitudo sensibilis occurrit: talis autem est inter indiuidua eiusdem speciei specialissimæ, cùm perfectè applicata sunt, erit ergo primũ vniuersale speciei specialissimę.

Secunda pars conclusionis. Addenda autem est altera pars conclusionis: in imperfecta autem applicatione primò occurrit conceptus specificus superior, & quo magis imperfecta, magis superior, quia indiuidua diuersarum specierũ minus tunc distinguuntur, & vnius apparent rationis: cuius signum est, cùm varia indiuidua remota sunt, vnius proximæ rationis apparent.

Duo ordines notatu digni. Vndè duo ordines sunt notandi: ab applicatione enim perfectissima incipiẽdo, primum vniuersale est species: a minus perfecta primum est genus proximum, quia iam illa indiuidua minus discernuntur: postea in minus perfecta, est superior conceptus, vsq; ad suppremum, quia semper minus, & minus indiuidua distinguuntur, omnes tamen hi conceptus specifici dicuntur, quia ab indiuiduis semper vniformibus apparentibus colliguntur.

Alter ordo est, ab imperfectissima incipiendo applicatione, & primus est specificus supremus. Hæc omnia intellige in conceptibus sensibilibus: nihil enim prohibet esse conceptus intermedios occultos, quia ipsorum accidentia latent sensus.

Nota. Vnde infertur vnum notandum, quòd ordo horum conceptuum actualium, confusorum non sic sumendus, nec ex parte intellectus, nec ex parte rerum, sed ex parte applicationis indiuiduorum ad sensum.

Quinta conclusio. Quinta conclusio. In plurimum sunt istæ imperfectæ applicationes, quæ occurrunt, ac minus discernuntur indiuidua inter se, via originis: ob id vniuersalia dicuntur notiora nobis, & conceptus specificus vniuersalissimus primus: & hanc existimo esse mentem Sancti Thomæ, quàmuis enim in vno, aut altero sit perfecta applicatio, frequenter in reliquis non euenit, ob id simpliciter illud asseri potest.

Sexta conclusio. Sexta. Abstractis vniuersalibus semel ex vno singulari postea vniuersalia indifferenter abstrahimus, & abstracta alijs nondus sensatis facilè applicamus, & facilius vniuersaliora ipsa, vt experientia ipsa monstrat.

Septima conclusio. Septima. Quantum ad abstractionem distinctam potentialem, nempè cùm vniuersaliora non ab indiuiduis, sed à suis immediatis inferioribus abstrahuntur. Vniuersaliora sunt posteriora nobis, & hoc semper via originis.

Est enim ordo necessarius hic, vt primùm species ab indiuiduis, quàm genus à speciebus, & genus superius ab inferioribus abstrahatur.

Nota. Vnde resolutione, dico, actualis notitia distincta ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia est: potentialis distincta perfecta à minus vniuersalibus ad vniuersaliora: Actualis verò confusa, quæ est per abstractionem immediatè ab indiuiduis, via originis, ordinem habet ex perfecta applicatione, vel imperfecta, licèt frequentius specifici vniuersaliores occurrant. Has conclusiones admodum obserua, quas puto verissimas, & maximè ad mentem Aristotelis, & optimorũ eius interpretum.

Ad argumenta tertiæ opinionis. Ad argumenta igitur Sancti Thomæ, & Scoti respondere oportet. *Ad primum.* Ad primum igitur S. Tho. dicendum, quòd ordo in notitijs confusis, nec ex parte rerum, nec ex parte intellectus est sumendus, sed ex parte applicationis variæ indiuiduorum ad sensum, eo, quòd potentia intellectus est immediata ad omnes formas secundum se, non sicut materia, & omnes illi conceptus specifici ab indiuiduis sumuntur immediatè, propterea inter se ordinem non habent. Secus fit in notitia distincta actuali, & perfecta potentiali, tunc enim est ordo necessarius inter ipsa vniuersalia, in hac enim à particularibus, in illa ab vniuersalioribus incipiẽdum ordinatè.

Ad secundum. Ad secundum facilè respondetur, illas esse notitias in applicatione imperfecta, & nos id concedimus: Hæ verò, vt plurimum occurrunt, tamen negamus, id esse ex natura intellectus, nec est ordo talis necessarius.

Nota. Et nota, quòd qui ab eo, quod remotè videt, format ens, corpus, animal, est, quia iam ipse præhabuit talia vniuer-

ſalia, nam ſi nullum præhaberet, ex vno in diuiduo nullũ primum vniuerſale via originis, vt dictum eſt ſuperius, fit.

Ad tertiũ. Ad tertium, eſt magna æquiuocatio in argumento: dupliciter enim poſſumus intelligere, quod potentia feratur in ſuum obiectum primò: vno modo tanquàm in id, ſub cuius ratione fertur in quod cunque: quomodo ſenſus viſus in colorem primo fertur, quia eatenus videt album, nigrum, & reliqua, quia colores ſunt, & ſic vnaquæq; potentia fertur in ſuum obiectum: & intellectus nihil intelligit, quod non ſit ens: Altero modo intelligi poteſt: quòd feratur in ſuum obiectum primò abſtractum, & tanquàm id, quod cognoſcitur, vt ſi viſus videret colorem ſolum: & hoc non eſt in vllo ſenſu, intellectus eſt, qui ſic poteſt ferri in ens ipſum, tamen id non eſt neceſſarium, vt primò faciat, & de hoc procedit argumentum, & maior eſt falſa.

Ad argumẽta ſecũdæ opinionis. Ad primum, & tertium. Ad argumenta Scoti reſpondetur. Ad primum, & tertium eadem eſt ſolutio, illa enim procedunt in applicatione perfecta indiuiduorum, & ſic conceditur, primam eſſe ſpeciem vltimam, ſed negatur, quòd id ſit primò cognitum neceſſarium: nam frequentius non ſunt tales applicationes: conceptus autem ſpecificus eſt neceſſariò primo cognitum, licèt in plurimum accidat ſuperior.

Ad ſecũdum. Ad ſecundum reſpondent Thomiſtæ, Metaphyſicam dici vltimam ordine doctrinæ, non quòd ens ſit vltimò cognitum, ſed quòd de intelligentijs tractet, quæ ſunt difficillimæ: ſed hoc non euacuat difficultatẽ, quia cùm maxima pars Metaphyſicæ ſit in ente communi iſtis, & minima de intelligentijs: non eſt dicenda vltima doctrina.

1. Solutio. S. Tho. 1. Metaphyſi. lect. reſpondet, quòd quàmuis iſta vniuerſalia ſint confuſa cognitione ſimplici notiora, tamen quantum ad eorum proprietates, & cauſas, quas ſcientiæ conſiderant, ſunt difficillima.

2. Solutio. Poſſemus etiam dicere, quòd vniuerſalia abſtracta iſta ſunt difficilia, vt diximus, quia præſupponunt priorum abſtractiones. Hæc de quæſtione præſenti ſint ſatis: ad ſextam quæſtionem iam accedamus.

An eadem ſint nota nobis, & natura.

Quæſtio VI.

HAEC quæſtio eſt ad examinãda magis verba capitis huius: & eſt primum argumentum. Hic confuſa, & compoſita dicuntur nobis notiora, ſed lib. 2. de parti. cap. 1. compoſita dicuntur notiora ſuis partibus natura: & 9. Meta. cap. 6. quibus locis dicitur, poſteriora generatione ſunt priora natura: ergo eadem ſunt nota nobis, & natura. L. eſt contra dicta locorum. — Argumẽta in cõtrarium. Primũ argumẽtũ.

Secundò, in Mathematicus cauſæ ſunt notiores nobis, vt dicit Auer. at cauſę ſemper ſunt notiores natura, ergo eadẽ ſunt, & nobis, & natura nota. — Secũdum argm.

Tertiò. Hic dicitur, vniuerſalia eſſe nobis notiora ſingularibus: at 2. Poſter. cap. 2. vniuerſalia dicuntur notiora natura ſingularibus: ergo eadem ſunt illa duo: & præterea videntur iſta duo loca repugnare ad inuicem. — Tertium argm.

Quartò. Dicit Ariſt. ſe velle a notioribus nobis procedere, & tamẽ incipit à cauſis, quæ ſunt notiores natura: ergo illa duo eadẽ ſunt. l. cõtradictio videt admittẽda. — Quartũ argm.

Sit primum fundamentum, pro huius determinatione. Inter alias acceptiones natura dupliciter ſumitur: vno modo pro ſubſtantia, & eſſentia cuiuſq; rei, quo pacto dicitur definitio explicare naturam rei: altero modo natura pro ſubſtantia, quæ eſt principium motus; & mutationis vſurpatur, & vtroq; modo dicitur notum, ſeu prius natura, & quod ſecundum ſuum eſſe notum & prius eſt, & quod ſecundum generationem, & motum prius eſt. — Primum fundamẽtum.

Et quo tripliciter inuenimus apud Ariſtotelem, aliquid dici prius natura, & notius: vno modo, quod eſt prius genere, id eſt, quod ſit primò quantum ad motũ executionis, quo pacto. 9. Topi. cap. 3. Elementa dictionibus, & partes toto, & genera, ac differentiæ ſpeciebus natura priora dicuntur. Altero modo dicitur prius natura, quod in generatione prius intenditur, ſicut per oppoſitum compoſita, & tota partibus, & componentibus priora dicuntur, quia illa præcipuè intenduntur: — Nota 2.

ſunt

sunt enim generationis, & constitutionis finis: & sic loquitur. 2. parti. & 9. Meta. allegatis. Tertiò dicitur prius natura & notum, quod plus habet entitatis, & actus, qui est ratio, per quam res sunt intelligibiles: & sic. 1. Meta. cap. 1. vocat entia immaterialia manifestissima natura, quia maximè entia sunt.

Secundū fundm. Sit secundum fundamentum. Dupliciter possumus intellectionem nostram considerare: vno modo quantum ad substantiam ipsius intellectionis: altero modo, quantum ad modum: si substantiam ipsius spectes, est vndique immaterialis, nam eius subiectum proximum, & principium est immateriale, nempè sola anima, in qua recipitur intellectio. Si etiam id, per quod intellectio fiat, consideretur, est etiam immaterialis: fiunt enim intellectiones per species immateriales abstractas à phantasmatibus: vlterius si obiectum respicias, immateriale est, cognoscimus enim vniuersalia, quae immaterialia sunt. At si modum intellectionis inspicias, materialis est, fit enim per abstractionem speciei à sensu: vndè per se intelligere non valet intellectus, nisi ea, quae à sensibus, & per sensus percipit.

Hunc est, quòd duplex solet constitui obiectum intellectus, vnum secundum substantiam intellectionis. & hoc est ens simpliciter, vt dicit omnia, quae actum habent: alterum est secundum modum: & hoc est ens sensibile, & materiale.

Rñdetur quaestioni. Atque hinc fluxit, vt quaedam dicantur cognoscibilia secundum se, nempè, quę plus entitatis habēt, vt immaterialia; quaedam nobis, quę magis sensibus sunt manifesta, vt materialia.

Ex his colligimus sensum Aristotelis in hoc capite: vocat enim nota natura modo primo, id est, quae sunt priora generatione, sicut sunt causae: vocat nota nobis sensibiliora, qualia sunt composita, & effectus. Hoc autem in Physica, nam in Mathematica causae sunt notiores nobis, & natura: non enim illa propositio vniuersaliter intelligenda est, non sunt nota nobis, & natura eadem; sed in Physica plerunq; verum habet.

Vndè sequitur, quòd non dicuntur hic notiora natura, quae plurimum habent entitatis, vt vult S. Tho. Sed quae priora sunt generatione, nam materia, & forma sic non essent priores natura composito.

Ad argumenta in oppositū. Per hęc patet solutio ad argumenta. Ad primum enim dicitur aliter. in 2. de parti. dici prius natura, quàm hic: Illic enim prius natura dicitur, quod in generatione intenditur, sicut compositum. Hic verò, quod prius est generatione, vt dicit Auerro. sicut principia. Ad primum.

Ad secūdum. Ad secundùm diximus iam, nō esse vniuersaliter illam propositionem intelligendam, sed in Physica, vt in plurimum.

Ad tertium. Ad tertium, non omnes eodem modo illa duo loca conciliant. S. Tho. enim hic & in Posterio. dicit illa verba Posteriorum esse intelligenda de vniuersali in praedicãdo, & de singulari, id est, indiuiduo, facta comparatione ad cognitionem nostram, tam sensitiuam, quàm intellectiuam.

Et tunc est sensus, singularia dicuntur notiora nobis, nempè quia sensu percipiũtur: Vniuersalia verò natura, quia à sensu remota solo intellectu percipiuntur.

Aduerte in hoc loco, singulare accipitur pro minus vniuersali, & fit comparatio ad solum intellectum: vnde sensus est inter vniuersalia, vniuersaliora dicuntur nobis notiora.

Auerroes cũ Sancto Thoma conuenit, quantum ad hunc locum: at de lib. Poste. dicit, per vniuersalia intelligi causas proprias, & de omni, & per se, quę vniuersales dicuntur: haec autem difficiles sunt nobis.

Philoponus verò per vniuersalia in libro Poste. intelligit ipsa genera, & cōmunia, quae eo sunt obscuriora, quo vniuersaliora. At hic per vniuersalia vaga singularia intelligit, vt diximus in ipsius expositione, quę quidem sunt nobis notiora, quò vaga magis sunt.

At mihi cum Simplicio dicendum videtur, qui locum Posteriorum de vniuersalibus, quantum ad distinctam potentialem notitiam intelligit: haec enim quo vniuersaliora, notiora natura, & minus nota nobis sunt particularioribus, quia plures praesupponunt abstractiones: at locum hunc intelligit de vniuersaliori bus, quantum ad notitiam confusam, secundum quam immediate à singularibus abstrahuntur: &, vti latius diximus superiori quaestione, in plurimum

notiora nobis sunt, quò vniuersaliora: & est expositio valdè notanda.

Ad quartum. Ad quartum respondetur, quòd Aristoteles non dixit, se incepturum à causis, quia sunt notiores nobis, sed quia ordo doctrinæ id postulabat. At in modo, & via indagandi ipsas causas, dixit, se à notioribus nobis processurum, nempè à composito: & inter ipsas causas ab vniuersalioribus incepturum, quia vniuersaliora sunt nobis notiora. Hæc circa proœmium istud sufficiant.

Caput secundum.

Quia Aristoteles in his sequentibus textibus vsque ad 41. exclusiuè, nihil aliud, quàm veterum opiniones extirpare contendit circa rerum naturalium principia, admodũ vtile erit, in breuem quendam epilogum redactas eas omnes primùm proponere, vt facilius postea procedere possimus.

Opiniones antiquorum de principijs rerũ naturalium ponentium vnũ principium. Omnes igitur Philosophi in hoc conuenerunt, nempè rerum naturalium esse principia: quot autem, & quæ ista essent, variè senserunt: diuisi enim sunt in tres partes: quidam vnum, quidam infinita, quidam plura, sed finita principia esse dixerunt.

Prima opinio. Eorum, qui vnum posuerunt principium, Melissus vnum infinitum, & immobile principium esse dixit, quod autem hoc esset, non explicuit. Aduerte autem, quòd hic de principio materiali, & intrinseco sermo fit.

2. opinio. Secunda sententia fuit Parmenidis, qui vnum, & immobile principium posuit, finitum tamen: & in hoc à Melisso differebat: at quod hoc esset, non etiam explicuit.

3. opinio. Tertia fuit Thaletis, vt habetur. 1. Meta. hic enim aquam omnium rerum principium dixit esse, forsan (vt dicit Aristoteles) quia humido videbat maximè viuentia consistere: & hanc sententiam secuti sunt reliqui sex sapientes Greci, vt dicit Cicero. 4. lib. Acad. q.

4. opinio. Quarta sententia fuit Diogenis, & Anaximenis, qui aerem omnium naturalium principium fecerunt.

5. opinio. Quinta Heracliti, qui fecit ignem.

6. opinio. Sexta Hesiodi, qui fecit terram omniũ principium.

7. opinio. Septima, quorundam, qui medium inter aerem, & aquam, vt vaporem, principium posuerunt. Quam sententiam Philoponus, & Simplicius ascribunt Anaximandro, sed re vera, alia fuit huius sententia, vt dicemus: forsan est error in nomine. Hæ sunt sententiæ ponentium vnum principium rerum naturalium, licèt non eo ordine temporis fuerint Philosophi isti, quo sententiæ numeratæ sunt: fuit enim Thales primus, & alij posteriùs enarrati.

Opiniones eorum qui infinita principia posuerũt. Prima opinio. At eorum, qui infinita principia posuerunt. Anaxagoras dixit, rerum principia esse infinitas particulas indiuisibiles, ex quibus res naturales sunt compositę, quas particulas vocabat athomos: particulas has diuidebat per omnes species, & singularum specierum ponebat infinitas, vt infinitas carnis, ossis, ignis, & aliarum rerum: & non solùm specie has particulas differentes ponebat, sed etiam secundum accidentia contraria, vt quędam essent calidę, quædam frigidæ.

Ex his athomis compositum quoddam confusum prius posuit, in quo omnes erãt congregatæ, quod vocabat Chaos: & ab hoc mens, idest, Deus, secundùm ipsum, postea separauit, & distinxit rerum species congregando athomos in varias partes.

Dicebat præterea, in singulis adhuc cõpositis contineri athomos infinitas omnium specierum, sed non apparere, nisi athomos vnius speciei; atq; hoc modo fieri generationes, nempe cum occultæ athomi apparent, & manifestæ occultantur.

Aduerte autem, quod vocabat has particulas indiuisibiles, non quòd essent sicut puncta, sed quòd iam vltrà actuali diuisione diuidi non possent. Hæc sententia fuit Anaxagoræ.

2. opinio. Secunda fuit Anaximandri, qui in hoc solùm differt ab Anaxagora: hic enim chaos ex athomis factum dicebat: at Anaximander, ex chao factas athomos affirmabat.

3. opinio. Tertia sententia fuit Democriti: Hic enim ex athomis etiam infinitis cuncta componebat: at in his differebat à præcedentibus: asserebat enim has athomos esse eiusdem rationis, nec essentialiter differre,

ferre, sed tantùm figuris, quia quædam.n. triangulares, quædam quadrangulares, aliarumq; figurarum. Præterea habebant varium situm, & ordinem inter se: atque ex his duobus proueniebant varia accidētia, & figuræ compositorum: ob id enim caput, l. corpora erant rotunda, quia athomis rotundis erant composita: obtusa verò, quia quadrangularibus: similiter calida, frigida, & alterius cuiusq; rationis propter variũ situm, & ordinem athomorum.

Opiniones eorũ Philosophorum, qui plura principia ponebãt, sed finita. Prima opinio.

Alij Philosophi finita, plura tamen principia ponebant. Parmenides ignem, & terram, principia posuit. Quòd si dicas, non ne iste vnum principium posuit? Respondet Philo. fecisse duos libros, & vulgares, & accuratiores: in his vnum dixit esse principium, in illis verò duo illa. Alij dicunt, hæc duo principia posuisse secundum apparentiam, erant tamen vnum secundum existentiam, sed parum hoc refert.

2 opinio. Alij secundò, tria elementa posuerunt, excepta terra.

3. opinio. Alij tertiò, omnia quatuor: atque hæc fuit sententia Empedoclis, & Hippocr.

4 opinio. Quartò, Plato dicebat, principia esse, magnum, paruum, & Idæam, per magnũ, & paruum materiam intelligens.

5. opinio. Quintò, Pythagoras, par, & impar rerũ principia dixit, per par materiam, per impar formam forsan significans: materia enim est diuisibilis sicut par: forma indiuisibilis, vt impar.

Nota primò. Philosophi, qui posuerũt cãm efficientem.

Hæ sunt Philosophorum sententiæ circa rerum principia, inter quos, aduerte primò, aliquos ponere causam efficientem, vt Anaxagoram, qui posuit mentem, id est Deum separãtem chaos: & Empedoclem, qui litem, & amicitiam, causas efficientes posuit: dixit enim elementa fuisse chaos componentia primum: postea per litem esse separata, ac mundum hunc constituisse: Et iterum per amicitiam reditura ad chaos, & per litem iterum separando: vndè mundum infinities corruptum, & generatum, corrumpendum, & generandum dicebat.

Nota secundò. Philosophi non naturales qui abstulerũt motum.

Aduerte secundò, quosdam ex his Philosophis dici non naturales, quosdam naturales: non naturales dicuntur, qui disputantes de rebus naturalibus motum auferunt à principijs, qui est passio physica: sicut Parmenides, & Melissus principium immobile ponentes: Naturales uerò dicuntur, qui motum non auferunt, vt reliqui prædicti.

Nota tertiò. Prædicti Philosophi non ponebãt generationẽ, secundum substantiam, sed secũdum accidentia, vel secundum apparentiam.

Aduerte tertiò. Omnes hi nullam substantiæ generationem ponebant de nouo, sed omnes mutationes, aut esse secundum apparentiam, vt dicebat Anaxagoras: aut secundum accidentia, vt reliqui dicebant: nam ex varia densatione, aut rarefactione, aut compositione elementorum erant varia corpora, sed non erat substantia de nouo: non enim isti poterant intelligere, à quo talis posset substantia produci.

Nota quarto.

Aduerte quartò. Aliquos ex his ob id ipsum, mundum ab æterno posuisse, aliquos verò materiam ipsam, ex qua erat ipsemet mundus, vt patet ex dictis.

Aristotelis sñia.

Aristoteles verò multo aliter, quàm hi, processit, & quantum ad numerum principiorum, & quantum ad ipsa principia: tria enim principia posuit, materiam, formam, priuationem. materia est quædam imperfecta substantia simplex, non composita ex duplici parte essentiali: hæc cum altera simplici substantia, quæ dicitur forma, compositum naturale componit, sicut lignum, & figura cathedram faciunt.

Hæc materia secundum se nullam habet formam, cùm sit simplex. Dico secundum se, nam semper est cõiũcta cum forma, tamen de se non habet illam, nec est eius pars forma: quàmuis autem non habeat de se formam, est tamen in potentia ad quamlibet formam, sicut lignum de se nullam habet rei artificiatæ formam, est tamen in potentia ad quamlibet talem formam: & ex hoc prouenit, vt ista materia dicatur habere priuationem formarũ, quia cùm non habeat illas, potest habere: hoc autem est esse priuatũ: vnde materia, quæ est huius ligni, est in potentia ad formam quamlibet substantialem.

Dices, ad quid est priuata ista materia? dico, vt fint generationes rerum, nõ enim ex hoc ligno fieret ignis, nisi materia eius esset priuata forma ignis: nam, vt ex aliqua materia fiat aliud, duo sunt necessaria. Alterum quòd illa materia non sit illud: quia si esset, non fieret: quod enim est, non fit. Nec satis est non esse, sed quòd possit esse: atq; hæc duo habet ista materia: ob id dicitur priuata, priuatio enim hæc duo importat.

Ex quo

Ex quo fit, quòd generatio rei non est aliud, quàm eductio formæ ex potentia materiæ, vt ignis admotus ligno, ipsum disponit, donec expellat ab illa materia formam ligni, & inducat formam ignis: atque sic fit generatio: non enim agens facit totam rem, aut corrumpit totam rem, materia enim non generatur, nec corrumpitur, secundum Aristotelem, sed ista fiunt secundùm formas: vndè, secundum ipsum, tria sunt generationis rerum naturalium principia.

Hanc materiam finitam posuit, sed per mutuam generationem, & introductionem formarum in eadem parte materiæ, dicebat duraturas, & durasse generationes æterno tempore. Atque breuiter hæc est sententia Arist. qui locutus est probabilissimè omnium: & ob id hoc communiter modò omnes docent; licèt in hoc sit deceptus, quòd mundum æternum affirmarit, quod nostra fides damnat.

Necesse est autem. Tex. VI.

Disputatio Arist. cõtra prędictos Philosophos.

Disputat Aristoteles contra Philosophos de rerum principiis in his textibus triginta quatuor: ac primum, contra eos, qui non naturaliter loquuntur: postea contra alios. Dicuntur autem non naturales, non ꝙ de rebus naturalibus non loquantur, imò de eis disserunt; sed ꝙ de principijs rerum naturalium loquentes non loquebantur, vt Philosophi naturales, cùm auferrẽt motũ cuius principiũ est natura.

Diuisio, seu enumeratio necessaria circa prĩcipia.

Vtitur igitur diuisione communi circa principia, nec incipit probando principia esse, sed diuidẽdo, q̃a, vt dicit Simplicius, omnes Philosophi in hoc conuenerunt, principia rerum naturalium esse: Facit igitur diuisionem cum subdiuisione quinq; partium. Necesse est principia aut esse vnũ aut plura: Si vnum, aut mobile, aut immobile. Hoc enim Parmenides, & Melissus ponunt: illud verò naturaliter loquentes. Si plura, aut finita, aut infinita: si finita, aut duo, aut tria, aut in aliquo alio numero determinato: si infinita, aut differentiæ figura, & forma accidentali, & etiam contraria, vt dixit Democritus: aut non sic differentia, contraria tamen, vt dixit Anaxagoras. Omnes hæ diuisionum partes non habent medium, sed aut vnam, aut alteram necesse est consistere, propterea dixit, necesse est.

Aduerte, quòd illa verba: aut contraria: Themistius, & Porphyrius volunt dicta esse propter Anaxagoram, vt priora ad Democritum, hæc verò ad Anaxagoram referantur. at quia etiam Democritus posuit contrarietatem situs, & ordinis, Philoponus, & Alexander ad ipsum Democritum retulerunt: & tunc opposita diuisionis pars est subintelligenda. At Simplicius attendẽs, etiam Anaxagoram posuisse contraria principia, ad vtrunq; retulit, vt sit sensus, aut sunt figura differẽtia, aut non vtroque tamen modo contraria: & ita superius exposuimus, & videtur melior expositio.

Nota primò.

Aduerte præterea, ꝙ Aristoteles, nõ assignauit oĩa mẽbra diuisionis, omisit enim aliqua, nempè, si plura, aut immobilia, aut mobilia. hoc autem omisit, quia vt dicunt Simplicius, Auerroes, & S. Tho. nullus dixit esse principia plura immobilia; quicquid dicat Philoponus: omisit etiam vnũ immobile infinitum, vt dixit Melissus: & finitum, vt dixit Parmenides: quod fecit breuitatis causa, vt notat Simpli. nõ enim referebat omnia statim proponere.

Nota secundò.

At si libet completam habere diuisionẽ hanc, ita erit componenda, vt componunt Simplicius, Alexander, & Philoponus. Principia, aut sunt vnum, aut plura: si vnum, aut mobile, aut immobile: si vnum immobile. l. finitum, vt dixit Parmenides, l. infinitum, vt Melissus. Si vnum mobile, aut finitum, vt Thales, aut infinitum, vt Diogenes, qui aerem infinitum posuit. Si plura, aut finita, aut infinita. Si plura finita, aut mobilia, aut immobilia. Si plura infinita, aut mobilia, aut immobilia.

Perfecta diuisio, seu enumeratio.

Similiter autem quærunt. Tex. VII.

Sanctus Thomas, & Auerroes, hunc textum exponunt, vt velit Aristote. ostendere apud hos Philosophos eãdem esse quæstionem de ente, & de principio entis, vt idem sit quærere, an vnum sit ens, an plura: & an vnum sit principium, an plura:

an plura : & hoc dixit, vt notat Simplici. propter Parmenidē, & Melissum, qui non dixerunt vnum esse principium, sed oīa esse vnum ens, & idem intelligebant, ac si dicerent, vnum est entium principium.

Dubium. Dices, quo modo apud hos, idem est di cere, an sit vnum ens, & an sit vnū principium? Rñdent benè S. Tho. & Auerroes, quia isti principiū hoc existimabant esse totam rei substantiam, non enim ex eorū sententia differebant cōposita, nisi accidē taliter: oīa enim erant aqua, aut aer, aut athomi, aut elementa. sic. l. aliter se habētia, vti diximus: & cùm nō essent alia substantia, nisi principium, idem est vtrunq; petere, cùm ens, & principium sint idem.

Prima expositio S.Tho.

2. Expositio Philop. Philoponus autem ita exponit, vt dicat Aristo. confirmare suā diuisionem exēplo aliorum Philosophorum, qui de entibus disputantes statim principia quærunt: & sic quærunt per has diuisiones prædictas. Vtraq; est conueniens expositio.

Itaq; si vnum est, atq; immobile.

Tex. VIII.

PARMENIDIS, & Melissi opinionē ad Physicū non pertinere docet, quia negāt in Physi. principiū, nēpè dum negāt motum: & sicut Geometra non disputat contra negantes ipsius principia: sed id est alterius scientiæ, cui secundùm aliquid subalternatur: aut scientia communis. s. Metaphysicæ, & Dialecticæ, vt dicit Simplicius: Sic etiam nec ille, qui de principijs loquitur, debet disputare contra hos, quia negant principia ipsa. Nam in hoc, quod dicūt, vnum esse principium, negāt principium esse, quia si principium est, alicuius alterius entis. l. aliorum principium est: at isti non ponūt aliud ens præter principiū, nō ergo erit principium, cùm desit principiatum. Similiter negant principiū in hoc, ꝙ dicant esse immobile, quia tunc ex eo nihil fieri posset, quod repugnat principio. Ex eo enim omnia fieri debent.

Dubiū 1. An Physicus probet sua pricipia. Solū Simplicij. Dubitatur. An Physicus probet sua principia. Simplicius mouet hoc dubiū, & respondet in generali de qualibet sciētia. Sunt enim duplicia principia, quædā per se fidem habentia, qualia sunt immediata per se nota, vt dignitates. Quædam non per se nota, sed suppositiones, vt lineam esse longitudinem sine latitudine, per se fidem habet in Geometria: at quòd talis linea sit in corpore ipso, hoc non per se fidem habet, sed supponitur. Dicit ergo, quòd illa principia, quæ per se fidem habent, non demonstrantur in alia scientia, nec in eadem: alia verò demonstrantur in subalternāte. l. à Metaphysico. A Dialectico verò probabiliter ostendun tur: quàmuis autem hoc ita sit, non deest aliquod instrumentum scientiæ circa sua principia, licèt non sit demonstratio: hoc autem est inductio: hæc Simplicius.

Explicatio Authoris. 1. Hoc tamen indiget declaratione, & limitatione: primò, nam dignitates si immediatæ sunt, licèt à Metaphysico non demonstrentur, tamen à Dialectico Topico ostenduntur probabiliter.

Cur ficrdū ad pbādū cōclusiones necessarias afferantur rationes pbabiles. Dices, ad quid opus est hoc, nempè necessarium probabili ratione confirmare? Respondet Aegidius, quòd hæ dignitates non ostenduntur simpliciter, nisi isti. l. illi neganti eas: & ad hunc. l. illum conuincendum sufficit probabile argumentum: nam ipsæ de se sunt necessariæ. Dialecticus ergo nō solùm suppositiones, sed etiā dignitates probare tentat.

2 Præterea secundò, sunt aliquæ dignitates, quæ mediatæ sunt, & causam habēt licèt immediatè dicantur, quia sunt per se notæ, nec à causa habent cognitionis certitudinem: vt motus est, in Physica dignitas est, habet tamen causam, sed non ita claram, nempè naturam; Omne totū est maius parte, causam habet, & similes: has autem causas, cùm dignitates communes sint multis scientijs, Metaphysicus tradit.

3 Præterea tertiò, sunt principia cognitionis, & hæ non probantur ab illamet scientia, & de his loquitur Aristoteles in præsenti. Sunt etiam principia rei, vt materia, & forma in Physica, & hæc probantur esse in ipsa Physica, nam per mutationes à posteriori illa demonstrat Aristote.

Et per hoc patet responsio ad dubium: Philosophum non probare sua principia cognitionis, de quibus loquitur Aristoteles.

Simile itaque est considerare.
Tex. IX.

VM, qui contra hos disputationem parat, comparat ei, qui disputare vult aduersus opinionem sermonis gratia dictam. illam autem vocat opinionem sermonis gratia dictam, vt notant Simplicius, & Philopo nus, quæ dicitur absq; vlla probatione, & ratione: tales autem sic opiniones proferentes non sunt audiēdi, nec cum eis disputandum: & ponit exemplum opinionis sermonis gratia dictæ, nempè de Heraclito: hic enim maximè extraneas opiniones habuit: dicebat enim contradictoria simul vera: omnia esse in continuo motu: non esse scientiam, & alia huiusmodi. Similiter ponit exemplum aliud, nempè, ac si quis diceret, omnia entia esse vnum hominem. Vt igitur hi non sunt audiendi, sic nec Parmenides, & Melissus dicentes, omnia esse vnū immobile.

Aut soluere litigiosam. Tex. X.

ON solùm cum his disputare est simile, ac si cum his, qui sermonis gratia opinionem ꝑferunt, disputaretur, sed etiam eorum rationes soluere: sunt enim controuersiæ vtriusq;, & Parmenidis, & Melissi rationes deficientes in forma, & in materia, vt inferius dicetur: magis tamen onerosa, id est vana est Melissi ratio, eo quòd nihil habeat subtilitatis, & difficultatis: sed vno incōuenienti dato, multa sequuntur, id est, ex vno dato, & concesso absurdo, multa alia sequūtur, eo enim, quòd vnum principium ponit, infinitum esse dicit, & si infinitum, immobile.

Nota verba, Hoc autem nihil difficile est. Simplicius exponit primò: non est difficile, ex vno absurdo, & impossibili aliud sequi. Exponit secundò: non est difficile ostendere, quo modo ex vno absurdo alterum sequatur. Philoponus exponit: non est difficile eorum soluere rationes.

Nobis autem supponatur.
Tex. XI.

VM hos negasse principia ex negatione motus dixisset, ostēdit, non sic se processurum, sed supponendo motum esse, nempè omnia, aut aliqua entia naturaliter moueri, quandò inductione ipsa colligitur.

Dices, quare dixit, Aut aliqua? D. Tho. & Philoponus dicunt, id dictum esse propter formas, & animas, de quibus incertū est, an moueantur. Alexander, & D. Tho. etiam, propter polos, & partes cœlorum proximas polis, & centrum terræ. Vel deniq; cum Simplicio dicēdum, quia solùm constituere volebat, motum esse, ad quod sufficit, quòd omnia, aut aliqua moueantur. Præterea, quia forma est ipsa natura, non constat ex natura — *Cur dixerit Arist. Aut oīa, aut quædam moueri.*

Statim addit: Simul autem: quæ verba sunt continuanda cum præcedentibus, quibus dixit, non esse disputandum cum his, qui negant principia: subiungit modò, quòd nec eorum rationes sunt soluendæ in illa scientia, nisi quando procedunt ex principijs illius scientiæ. Sunt enim contentiosæ rationes in duplici differentia, & quæ supponunt principia scientiæ, & quæ non supponunt principia scientię: priores soluendæ sunt in illa scientia, sed non posteriores.

Ponit exemplum de quadratura circuli, quam probare conati sunt Hippocrates Chius, & Antiphon, vterq; malè, sed prior sumebat principia Geometriæ, posterior non; propterea illius rationes soluendæ sunt à Geometra, sed non huius. Horum rationes pete à Simplicio, qui latè eas tradit: nobis modo sufficiat sensum percepisse.

Sed quoniam de natura quidem.
Tex. XII.

STENDIT aliqua ex parte pertinere ad Philosophum cū his disputare, nempè quatenus de natura non naturales quęstiones faciunt. Sunt enim quæstiones extraneæ in aliqua scientia duplices, vt dicitur. 1. Post. cap. 9. quædam, quæ petunt — *Quæstiones extraneæ in aliqua scientia duplices.*

sunt ea, quæ sunt extra materiam illius scientiæ: vt si à Geometra petatur: an equus sit animal perfectum: quædam, quæ sunt in materia illius scientiæ, sed falso: vt si petas, quo modo tamen diameter sit commensurabilis: quem tamen constat esse in commensurabilem. Priores quæstiones nullo pacto in illa scientia sunt discutiendæ: posteriores vero aliquo modo, ita & istorum dicta sunt aliquo modo examinanda, quia de natura, licet non naturaliter, loquuntur, tamen non omninò ista sunt in Physica differenda, sed in Philosophia. i. Metaphysica: vnde secundum Alexadrum ista, quæ hic disputantur contra hos duos, Metaphysico habitu disputantur, vt patet, quia fit sermo de ente, de substantia, quæ Metaphysica sunt.

Principium autem maximè omnium.

Tex. XIII.

Evm, qui alicuius opinionem euellere conatur, oportet non solùm ipsam opinionem redarguere, sed etiam argumentis, quibus innitebatur, respondere, ac ipsa diluere, vt notat Simplicius. Vtrumque Aristoteles in parte hac facit. nam opinionem ipsam Parmenidis, & Melissi impugnat, ac ipsorum euertit rationes, & quia ipsorum positio vocibus vtebatur multiplicibus, vno, nempè, & ente: dicunt enim, omnia esse vnum ens: incipit à diuisione, quæ est principium maximè tali disputationi proprium, & accommodatum, vt Philoponus aduertit, ac primò à diuisione entis exorditur, postea à diuisione vnius.

Intētio Aristo.

Ens igitur multiplex est decem prædicamenta comprehendens: qui igitur dicunt, esse omnia vnum ens, aut multa, simul intelligunt prædicamenta, nempè substantiam, quantitatem, qualitatem; Aut vnum ex his: si vnum ex his, puta substantiam, peto, quæ sit illa substantia, an homo, an equus, an anima, an aliquid huiusmodi. Idem de qualitate, & quantitate, & de alijs prædicamentis, quorum non meminit Aristoteles, quia certissimũ erat, hos de illis non intellexisse suam opinionem. Facta diuisione, dicit multum interesse, vno, aut altero modo dicere: quàmuis sit impossibilia dicto.

Aduerte, quòd illa pars diuisionis, quòd ens multa contineat genera, non exprimitur ab Aristotele. Sed virtualiter ponitur. quam Græci sic explicant, ens vnum nomine dicentes, vt sit diuisio: Omnia sunt vnũ ens: aut igitur vnum nomine, ita vt sub ente multa sint prædicamenta: aut vnum re, puta aliquod genus ipsius. Hanc expositionem nostram videtur docere Porphyrius, & recipit Simpli.

Nota de vi argumẽti Aristotelis. Prima expositio.

Sed Alexander, & Philoponus, hæc omnia de distinctione vnius intelligunt. Dicunt enim esse hanc diuisionem: aut sunt omnia vnum ens nomine, aut vnum re: si vnum re, aut vt substantia. i. qualitas, & quantitas, id est, vnum genere: aut vt homo, equus, calidum, id est, vnum specie: & postea dicit, aut vnum numero.

2. Expó.

Sed hæc expositio est contra textum, vt legenti patebit, & procedit ex inaduertentia argumentandi, supposita opinione illorum.

Confutatio secundæ expositionis.

Ob cuius declarationem dubitatur, nam videtur petere principium: hi enim dicebant, omnia esse vnum: & Aristoteles supponit ens esse multiplex, quod erat probandum.

Obiectiones contra vim argumẽti Aristotelis.

1 Præterea etiam, admisso, quòd ens esset multiplex, videtur sophisma committere. Cùm ita argumentetur, omnia sunt ens, ergo aut substantia, aut quãtitas, aut aliud ex his, nam ens confusè supponit, sub quo non licet descendere: est enim, perinde ac si dicas, omnis homo est risibilis, ergo aut hoc risibile, aut illud: ac propterea forsan Alexander, & Philoponus non de ente, sed de vno diuisionem exponendam esse voluerunt: nec est omninò facile hoc dissoluere, licet Expositores in eo sileant. 2

Aduerte igitur, quòd omnes Philosophi antiqui principium rerum naturalium speculantes, aliquod ens actu, & omninò reale ponebant, puta aquam, aerem, athomos. l. aliquid aliud: nullus fuit ita insipiens, qui genera, & vniuersalia, quę à singularibus abstrahũtur, principia poneret, vnde dicentes, vnum, aut plura esse principia, non de vnitate generum intelligebant, sed de vnitate alicuius entis actu existentis sermonem faciebant. Vnde meritò ab istis, qui vnum dicunt principium, petitur quod illud sit ex his, quæ sunt, an

Nota primo. Explicatio Authoris de vi argumẽti Arist. q̃ prius est Porphy & Simpli.

aqua, an aer, an homo. Nec oportet de vnitate vniuersali, aut generica intelligere, sed de vnitate particulari entis existentis.

Nota secundo. Aduerte præterea, quòd isti Philosophi imaginabantur totum mundum, sicut vnum omninò animal, ita vt omnia essent vnum ens determinatè, & reliqua entia ipsius essent partes, non essentia, sed apparentia distinctę: vnde omnia vnum corpus sunt, quàmuis Melissus dicat esse infinitum, & Parmenides finitum, vterque autem immobile. Ob id Aristoteles petit: Si omnia sint vnum ens actu, quod hoc est? & quia isti possent dicere, est vniuersus mundus; probat, quòd non possit sic dici vnum ens.

Ad primum. Ad primum igitur respondetur: quòd Aristoteles in diuisione non petit principium, sed solùm nominis significationem petit, quam omnes tenentur dare: Significat enim quantitatem, substantiam, & cætera: Hic enim erit communis omnium consensus.

Ad secundum. Ad secundum dico, quod illus ens supponit determinatè ratione illius additi, vnum, perinde enim est dicere, omnia esse vnum ens, ac aliquod determinatum ens.

Si enim erunt, & substantia. Tex. XIIII.

INCIPIT Aristoteles singulas diuisionis partes confutare, ac primò eam, qua quis posset dicere, omnia esse vnũ ens, sub hoc tamen ente substantiam, quantitatem, qualitatemq; complecteretur: Tunc inquit Aristoteles, siue ista tria separata sint, siuè coniuncta simul, iam non vnum ens, sed multa dicerentur: Sunt enim genera primò diuersa, quæ in nullo (præter nomen) conuenientiam habẽt realem, vt diximus in prædicamentis.

Nota primo. Et nota aliud esse substantiam, & quantitatem, ac qualitatem, esse separata, aliud esse diuersa. Separata dicerentur ista tria, si vnumquodque per se extra aliud existeret: coniuncta verò, cùm illa duo substantiæ inhærerent. At verò diuersa esse est, quòd natura, & essentia singulorum non communicet in aliquo essentiali ita, vt ipsorũ definitiones. I. causæ. I. quæ loco definitionum dantur, descriptiones non sint idem, & huic diuersitati, & pluralitati non repugnat separatio. I. coniunctio: Quantumcunque enim sint coniuncta I. separata, nõ sunt idem, sed diuersa, & plura.

Impugnat aliam partem, qua quis posset dicere: omnia esse vnũ ens, id est, quantum, aut quale solùm; Docet, hoc fieri non posse, quia nullum accidens potest absq; substantia separatum consistere, siuè substantia sit, siuè non sit: Hoc enim priuilegium est solius substantiæ, vt ipsa sit separabilis: reliqua enim in substantia sunt, vt in subiecto.

Vbi aduerte cum Simplicio, quòd hic vocat, dici de substantia, pro eo, quod est esse in substantia, seu ipsi inhærere. Nota præterea, quòd dicit, inconueniens esse sic dicere, nempè absq; substantia accidentia consistere, & postea corrigit verbum: vocando impossibile, nam inconueniens seu absurdum, quòd Græcè ἄτοπον, quasi nõ habens locum, nec consentaneum, dicitur quodcunque falsum. At impossibile dicitur illud falsum, quod nec est, nec esse potest verum. Nota secundò.

Dices, quid est, quòd substantia dicitur separabilis, reliqua verò non sunt separabilia, cùm Porphyrius accidentia aliqua esse separabilia docuerit? quòd si dicas, hic dici separabile, quod per se potest esse, accidentia verò separantur à substantia, sed per sui corruptionem. Tunc insurgit difficultas, nam vt accidens non est separabile ab aliqua substantia, ita nec substãtia ab aliquo accidenti. Hoc dubium præcipuè est disputandum. 7. Metaphy. cap. 1. At verò quia hic eadem verba proferuntur, breuiter sunt declaranda. Nota tertio. Dubium quo modo substãtia separetur ab accidenti. Explicatur locus 7. Meta.

Aliqui dicunt substantiam esse separabilem non aliud esse, quàm independentem ab accidenti: natura enim substantiæ absoluta est. Sed hoc non placet mihi, nam cùm non possit actu ab accidenti separari, sine dubio quantùm ad hoc dependens est. Prima expositio.

Ob id dico, hic substantiam sumi pro prima substantia, nempè pro composito indiuiduo substantiæ, & hoc dupliciter dici separabile ab accidenti. Vno modo, quia potest consistere absque accidẽtibus multis, quæ in eo sunt, sicut fuit absque illis; vt Petrus potest esse separatus à calo- Expositio Authoris.

re, à

re, à frigiditate, ab albedine, & alijs huiusmodi, quæ in eo sunt, nullum tamẽ ipsius accidens potest absque eo consistere naturaliter. Vndè non est intelligendum, quòd ab omni accidenti sit separabilis, sed vniuersaliter loquendo ab accidenti separatur: nullum tamen ipsius accidens ab eo separatum consistit.

Altero modo dicitur substantia prior, seù separabilis, quia in ratione substãtiæ datur aliqua ab omni accidenti separata; puta Deus: tamen in accidentium generibus, nullum accidens extrà substantiam consistens naturaliter datur: Dico naturaliter propter ineffabile sacramentum altaris, vbi datur accidens absq; substantię subiecto. Hanc declarationem separabilitatis nota.

Melissus autem quod est infinitum esse dicit. Tex. XV.

CVM partes diuisionis aliquot constituerit, ad opiniones horum descendit, & dicit Melissum vnum quantum omnia esse posuisse: nã dixit, omnia esse vnũ ens infinitum. Cõstat autem, quòd infinitum nulli per se inest, nisi quantitati, nã substantia, & qualitas nõ dicitur infinita, nisi secundum quantitatem per accidens: quod probatur ex eo, quòd definitio infiniti non est per substantiam, aut qualitatem, sed per quantitatem: quòd si iste ponit esse vnum quantum, cùm quantitas non sit absq; substantia, necessariò ponit substantiam, & quantitatem: non ergo vnũ ens, sed duo omnia sunt: quòd si substantiam tantum constituat, non erit infinita, cùm desit quantitas.

Nota. Hic aduerte, quòd etiam hoc est intelligendum de Parmenide, qui posuit vnũ finitum: nam sicut infinitum, ita & finitum quantitati insunt.

Solẽt in hoc loco Reales disputare. An quãtitas realiter distinguatur à substãtia, quia locus videtur illis fauere contra Nominales: sed profectò aliena est quæstio, & Metaphysicò disputanda: Satis sit nobis modò saltẽ definitione, & essentia distingui, qđ hic docet Arist. nõ enim sunt sciẽtiæ permiscendæ nimiùm, prę sertim cùm sint alia multa Physica dubia examinãda.

An substantia secundum se sit diuisibilis? Quæstio VII.

DIFFICVLTAS hęc est grauis, & satis vtilis. Explicandus est à nobis primò sensus quæstionis, vt moris est: primò substantiam non in communi hic sumimus, sed pro substantia sensibili, & corporea, quæ materia, & forma cõponitur. Nec hic de diuisibilitate in partes essentiales, aut in species, aut in accidẽtia loquimur, sed de diuisibilitate in partes eiusdem rationis cũ toto, nẽpè in partes extensionis, quę dicuntur quantitatiuę: & petimus, an substantia composita de se habeat diuisibilitatem hanc, & non à quantitate. Nec refert, quòd quantitas sit realiter distincta l. non, nam saltèm est distincta essentialiter à substantia. Explicatur sensus quæstionis.

Et meritò hoc dubitamus: nam dicit Aristoteles contra Melissum, quod si magnitudinem habet, quantum est. Posset ipse dicere, ens habere magnitudinem, & extensionem absq; quantitate, propterea non extra rem quęstionem hanc examinamus. Occasio disputandi qõnẽ.

In hac quæstione est opinio quorundam asserentium, materiam de se habere partem, & non à quantitate, ac proinde ipsam substantiam compositam; quam videtur ex parte recipere Scotus. 2. sen. dist. 12. q. 2. & rationes, quæ pro hac sentẽtia esse possunt, non sunt spernendæ, quarum prima est. Quod est causa antecedentis, est causa cõsequẽtis: sed quantitas est antecedens diuisibilitatis, hæc enim ex illa sequitur. ergo cã quantitatis erit causa diuisibilitatis, sed substantia est causa quantitatis, ergo est causa diuisibilitatis: non igitur à quantitate habet diuisibilitatem substantia, sed ipsa est illius causa secundum se. Opinio quorũdã. 1. Ratio.

Secunda. Materia est in potẽtia ad quãlibet formam, ergo potest plures formas secundum se recipere: nõ simul in eadem parte, ergo in diuersis: ergo materia secundum se partes habet, quibus possit recipere plures formas. 2. Ratio.

Tertia ratio est nostra. Sumo duo cõposita, nẽpè hoiẽm, & leonẽ, & peto, an quælibet substantia ex istis sit prior natura 3. Ratio.

omnibus suis accidentibus: si non, iã substãtia nõ est prior natura acidenti: si sic, ergo iam sunt duo composita ante quantitatem, & habebunt non eandem materiam: ergo ante quantitatem est materia diuisibilis, & diuisa.

4. Ratio. Quarta est contra verba Aristotelis, dicit enim, infinitum non esse, nisi in quantitate: videtur hoc falsum, nam Deus est infinitus, & Angeli finiti sunt, non tamẽ habent quantitatem; imò finitum, & infinitum primò insunt enti, non ipsi quantitati: ens enim finitum in decem prædicamẽta diuisum est.

Opinio Alberti, Iādu. &c. Aliorum est opinio: Materiam, nec substantiam corpoream nullo modo esse diuisibilem, seclusa quantitate, sed tantum diuisibilitatem accipit ab ipsa quantitate, quæ est passio per se competens corporeæ substantiæ ratione materiæ. Hæc sententia est Alberti, tract. 2. cap. 4. & Iandu. q. 9.

1. Ratio. Et probat Albertus primò. Materia secundum se, aut est diuisibilis, aut simplex non composita, quia tunc aut ex forma, aut ex accidenti, quorum neutrum esse potest, nullam enim secundum se formam, nec accidens habet: quòd si simplex est, ergo est indiuisibilis: non igitur secundum se, partes habet.

2. Ratio. Secundò. Si secundum se diuisibilis est, diuidatur, & sumamus illas duas partes, tunc aut differunt hæ accidentaliter, aut essentialiter: non accidentaliter, cum nullum secundum se accidens habeant: nec essentialiter, quia sunt eiusdem rationis, non ergo possunt differre: & ita non potest diuidi materia in partes.

3. Ratio. Tertio. Logicæ, vbi inest passio, ibi est suum subiectum, sed diuisibile est passio quanti, vt patet. 5. Meta. cap. 13. ergo vbi diuisibilitas est, quantitas erit.

4. Ratio. Quartò. Passio definita per subiectum non se extendit extra subiectum, sed diuisio definitur per continuum, ergo non erit nisi in continuo: hoc autem quantum est.

Prima cõclusio. Pro huius determinatione sit prima cõclusio. Impossibile est substantiam compositam, aut materiam esse extensam, ac in partem diuisibilem absq; quantitate: & in hoc mihi placet sententia Alberti: Pro

Prima Ratio. batur: sicut ab albedine paries est albus, ita à quantitate substantia extensa, & diuisibilis: sed impossibile est, absq; albedine parietem esse album, ergo & absq; quãtitate substantiam esse extensam, est impossibile. Loquimur autem hic de continua quantitate: probatur maior: nam quãtitas est formalis ratio extensionis, & diuisibilitatis consequenter, sicut albedo albi, nec enim aliam rationem, & naturam possumus imaginari ipsius quantitatis, quam hanc: & præterea probatur eiusdem ratiombus Alberti Magni.

Secunda conclusio. Secunda conclusio. Nullum agens naturale inducit formam in materiam, nisi prius aliqua quantitate separata, & discreta ab altera parte materiæ; probatur, ita est necessaria quantitas in materia, sicut qualitas, cùm qualitas non insit, nisi per quantitatem: at forma educi non potest è materia, nisi certis qualitatibus disposita; ergo etiam necessaria est quantitas. Præterea, sicut forma accidentalis non potest extrahi, nec induci, nisi in subiecto quanto, quia ipsa est diuisibilis: ita formæ substantiales, quarum plurimæ sunt diuisibiles, inducentur in materia quantitate disposita.

Tertia cõclusio. Tertia conclusio. Non repugnat duas partes materiæ manere diuisas absq; actuali quantitate: nolo dicere, quòd materia diuidi possit absq; quantitate, sed, quòd postquam diuisa est per quantitatem, possint manere adhuc illæ partes distinctæ. Dico, non repugnare, non quòd naturaliter id fiat, sed quòd potest supra naturaliter fieri.

Probatur tertia cõclusio. Explico, & probo, quia potest Deus semouere omnem quantitatem à Petro, & ab aliquo leone, tunc sine dubio posset conseruare illas duas materias absq; quantitate continua illarum: & probo, quod possit id facere, vt enim conseruat quantitatem sine vlla substantia panis in sacramento, ita etiam posset, & panem absq; quantitate conseruare, & multos panes, sicut multas quantitates: maior enim dependentia accidentis à substantia, quàm substantiæ ab accidenti: Potest illud: ergo hoc verum est, quòd illæ substantiæ non essent extensæ, nec diuisibiles in partes, vt dictum est. Nec est contra nos argumentum Alberti Magni secundum: nam illæ materiæ differrent penes ordinem ad diuersas formas, quas habent

habent.l. penes ordinem ad quantitatem præcedentem.

Ad primum primæ infe. Ad primum igitur prioris sententiæ respondetur, quòd substantia est causa mediata diuisibilitatis, qui eam non habet, nisi mediante quantitate, qua deficiente, substantia non est diuisibilis: illud autem locum habet, quando aliquid est causa vtriusq; immediatè, & non dependenter vnius ab altero.

Ad secundum. Ad secundum dico, quòd licèt materia sit in potentia ad omnes formas secundum se, non tamen recipit illas, nisi præcedentibus dispositionibus necessarijs, quarum vna est quantitas.

Ad tertium. Ad tertium dico, quòd illæ duæ substantiæ possunt præintelligi absq; quantitate actuali, & essent distinctæ, sed in ordine ad quantitatem, quam habuerunt.l. possunt habere.l. per ipsas formas: sed hoc nihil contra nos, qui tantùm negamus materiam.l. substantiam posse diuidi in partes, nisi existente quantitate.

Ad quartum. Ad quartum dico, duplicem assignari quantitatem, & virtutis, & molis. Virtutis, quæ attenditur in perfectione substantiæ rei.l. operationis ipsius, secundum quam dicimus, Deum infinitè perfectum, & magnum: & hæc in incorporeis etiam inuenitur, nec est de hac sermo, vt probat argumentum. Quantitas molis est, quæ attenditur secundum longitudinem, & cæteras dimensiones, & de hac est sermo in præsenti, nam isti Philosophi de his incorporeis non loquebantur. At finitum, & infinitum virtutis sequuntur quantitatem priorem: molis verò sequitur posteriorem: sunt enim ipsius passiones, & de his procedit Aristoteles in suo argumento. Et hæc satis de quæstione.

Amplius quoniam & ipsum vnum Tex. XVI.

Aliud est vnũ contingit triplicter.

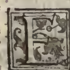

Ex vnius distinctione probat dici non posse, omnia esse vnum: nam vnum triplex est: Aut vnum continuum, quo modo vnam lineam, vnum lignum, vnum corpus, quia continua sunt, dicimus: Aut vnum, quia indiuisibile, quo modo vnum punctum, vnum instans, quia indiuisibilia, dicimus: Aut vnum ratione, & definitione, quo pacto dicimus synonima idem esse, vt merum, & vinum: ensis, gladius. Impugnat, quòd nullo ex his modis dici possit, omnia esse vnum.

Dubium. Dices, quare non enumerat alios modos vnius, vt genere vnum, specie, per accidens, seu subiecto? Dico, quia isti Philosophi non loquebantur nisi de vnitate entis alicuius determinati, vt suprà diximus. & præterea quia aliæ vnitates manifestam habent pluralitatem entium.

Primam diuisionis partem reprobant, quia si omnia dicuntur vnum cõtinuum, iam plura entia dicenda sunt, cùm in infinitum continuum sit diuisibile, & multa comprehendat.

Si igitur continuum est. Tex. XVII.

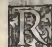

Reprobat primam diuisionis partem, vti diximus: quia si continuum est, plura potentia est. Præterea, quia dubium est, an totum, & pars vnum, an plura sit: & quamuis hoc determinare non sit præsentis loci, est enim Metaphysicum, tamen secundum esse dubium est, & difficultatem habet, an vnum sit, an plura, & quo modo vnum, & quo modo plura: & probat, quòd non sit vnum, nam si pars, & totum vnum sunt, eo quòd indiuisibilia, & non separata sunt, eadem ratione partes essent idem inter se, quia non separata sunt, quod tamen falsum est.

Dubium. Dices, qua ratione hoc mouet dubium? dico, vt hos arguat, quia absolutè omnia proferebant vnum, quia continuum, cùm sit difficile, & non determinatum, an pars, & totum plura sint, vt magis videtur: & aduerte, quòd hic est sermo de toto, & vna eius parte, non de omnibus.

At verò

At verò si velut indiuisibile.
Tex. XVIII.

MPVGNAT, quòd dici nõ possit vnum esse omnia, vt indiuisibile, quia tunc non esset ens finitum, nec infinitum, nam indiuisibile potius est terminus, & finis alicuius, quàm finitum. l. infinitum: hæc enim quantitatem dicunt, quæ diuisibilis est.

At verò si omnia, quæ sunt.
Tex. XIX.

IMpugnat tertiam diuisionis partẽ, quòd omnia sint vnum definitione, nam tunc sequeretur primò, quòd contraria essent idem, vt dicebat Heraclitus, nempè bonum, & malum, & quia malum est non bonum: Sequitur secundo, duo contradictoria idem esse: Tertiò etiam duo disparata, vt homo, & equus: Quartò, si contradictoria sunt idem, erit idem disputare, an omnia sint ens, & an omnia sint nihil, seù non ens: Tandem duo diuersa erunt idem, nempè quantum, & quale, &reliqua primo diuersa. Non ergo omnia sunt vnum ens.

An totum distinguatur realiter à partibus. Quæst. VIII.

OCCASIONE textus decimi septimi solent communiter disputare, an totum distinguatur à suis partibus, quod etiã, vt cõueniamus cum cæteris, nos hoc loco disputabimus. Pro tituli ergo declaratione primò aduertendum est, totum esse multiplex. Primùm vniuersale, hoc autẽ est quodcunq; superius respectu inferioris, vt genus respectu specierum, & species respectu indiuiduorum, nec de isto est quæstio, quia certum est huiusmodi vniuersalia sola ratione, & intellectu distingui ab inferioribus. *Declaratur titulus. Totũ multiplex. Vniuersale.*

Alterum est totum potentiale, nempè subiectum respectu suarum potentiarum operatiuarum, vt anima respectu intellectus, voluntatis, & memoriæ: & quãuis sit dubium, an tales potentiæ distinguantur à subiecto, in præsenti tamen id non discutimus. *Potentiale.*

Tertium totum est integrale, nempè quantum aliquod respectu partium integrantium, & quantitatiuarum, & vt lignum respectu suarum particularum: & hoc est duplex, aut homogeneum, aut ætherogeneum: Homogeneum est, quod constat ex partibus, quæ sunt eiusdem rationis cum toto, sicut lignum, cuius quælibet particula est lignũ, & ignis & aqua, & similia. Aetherogeneum est, cuius partes sunt diuersæ rationis inter se, & à toto, sicut animal, cuius partes sunt manus pedes, caput. De vtroq; igitur toto integrali est quæstio, an à suis partibus distinguatur. *Integrale. Integrale duplex.*

Quartum totum esse essentiale, nempè compositum respectu materiæ, & formę, quod dicitur totum Physicum: & definitum respectu generis, & differentiæ, quod dicitur totum Metaphysicũ: De hoc autẽ non est quæstio, quia genera, & differentię sunt idẽ re cum specie, de illo verò Physico est quęstio. *Essentiale.*

Quintum totum est per accidens, sicut subiectum cum accidenti, vt homo albus: &totum per aggregationem, vt cumulus: & de hoc non est quæstio, quia certum est non distingui: tantùm igitur est quæstio de toto Physico, & de toto integrali, tam homogeneo, quàm ętherogeneo. *Per accidens.*

Aduertendum est præterea, quòd non est disputatio, an hoc totum à singulis partibus suis distinguatur, certum enim est, realiter distingui, vt homo, & anima, lignum, & vna pars: sed disputatio est de omnibus partibus simul sumptis: nec de quacunq; distinctione loquimur, sed reali, vt sit sensus, an totum sit aliqua entitas alia præter entitatem omnium partium, vt homo, an sit entitas quædam pręter entitatem materię, seù corporis, & præter entitatem animæ. idem petitur de alijs totis, de quibus diximus disputationem esse. Hæc de tituli declaratione. *Nota nõ quæritur an totũ distinguatur à singulis partibus sed ab oĩb. simul.*

Circa hanc difficultatem Scotus. 3. Sen ten. dist. 2. q. 2. quem multi Thomistæ sequuntur existimantes esse sententiam Sãcti Thomę, nempè Capreolus. 3. dist. 2. & *Prima sẽtẽtia Scoti.*

Heruęus

Herueus quodlibet 2.q.14. & alij dicunt, totum distingui realiter à suis partibus ad sensum superius expositum. Rationes potissimæ huius opinionis sunt hæc.

1. Ratio. Prima Scoti: Si totum hoc non distingueretur à suis partibus, sequeretur, quòd nullum esset discrimen inter hoc totum, & totum per accidens: consequens est falsum, quia magna est vtriusque differentia: ergo totum id, cuius est disputatio, quod vocetur totum per se, distinguitur à suis partibus: probatur sequela, quia ita vnum esset suæ partes simul sumptæ, sicut & alterum.

Cõfirmatur primo. Confirmatur argumentum: totum est terminus generationis, id est, id, quod generatur, non partes, vt dicitur. 7. Meta. ca. 2. ergo distinguuntur.

Confirmatur secundò: nam partes sunt causa totius, ipsumq; componunt, non ergo idem esse possunt.

2. Ratio. Secunda ratio est. Stat totum corrumpi nulla corrupta parte; similiter & generari: non ergo sunt idem: probatur antecedens in homine: moritur enim homo, manent tamen & anima, & corpus: generatur homo, non tamen anima, nec corpus.

3. Ratio. Tertia ratio. Totum existit, quia ipsum est, quod operatur, non partes, vt notum est, ergo distinguuntur.

4. Ratio. Quarta ratio est. Sequeretur, quòd partes essentiales essent partes integrales sic, homo est materia, & forma: similiter pes, manus, caput, & reliqua sunt homo: ergo hæ partes sunt materia, & forma.

Secunda sententia D. Tho. In oppositam partem est aliorum opinio, nempè totum non distingui à suis partibus simul sumptis, quæ sententia est Sancti Thomæ, quicquid dicant alij, nam 4. contra Gentes. cap. 51. dicit humanitatem esse materiam, & formam simul coniuncta, & 1. p. q. 75. ar. 4. dicit, hominem esse corpus, & animal simul, & prima secundæ. q. 13. ar. 1. & eadem est opinio Nominalium.

Prima Ratio. Et hæc sententia probatur primò. Si totum est alia entitas distincta ab omnibus partibus. l. est diuisibilis. l. indiuisibilis: non indiuisibilis, cùm tale totum corporeum sit, ergo diuisibilis. Si autem diuisibilis, ergo in partes illas, non igitur est separata entitas, & distincta ab illis: Si enim esset entitas tertia præter partes omnes, quo modo in eas esset diuisibilis cùm sint extra ipsam?

2. Ratio. Secundò. Illa entitas. l. esset substantia, l. esset accidens: non accidens, quia homo, qui totum quoddam dicitur, substantia est: probo autem, quòd non sit substantia, nam si homo est entitas distincta ab omnibus partibus, ergo prius natura est partes simul esse, quàm totum. Demus igitur formam simul esse cum materia, erit iam materia in actu, & perfecta, & hoc est prius natura, quàm totum; ergo totum est accidens, & non substãtia, nam quod aduenit enti in actu, accidens est.

3. Ratio. Tertio, illa entitas per quid distinguitur ab omnibus partibus simul? non seipsa, quia est diuisibilis: non per vnam partem nam talis pars includitur etiam in omnibus simul partibus, id est, homo per quid differt à materia, & forma simul? non seipso: nec per materiam. l. formam, quia materia. l. forma est in ipso aggregato ex materia, & forma: non igitur habet, per quid distinguatur. Hæc est opinio horum Philosophorum.

Græci cõueniunt cum D. Tho. At inter Græcos inuenio Philoponum, Themistium, Alexandrum, Simplicium, Eudemum, vnanimes in hoc loco, & conuenientes cum D. Tho. asserentes totum distingui quidam à suis partibus singulis per se, sed esse idem cum omnibus simul sumptis: verum est, hos loqui expresse de toto integrali, tàm homogeneo, quàm etherogeneo, vt patet apud Philoponum: at sine dubio idem videntur sentire de toto Physico, cum oppositum apud eos non legatur. Idem etiam Auerroes com. 17. & Auicenna. 3. Meta. cap. 3. & 5.

Arabes conueniunt cũ D. Tho. Quid Arist. in aliquot locis de hac quæstione constituerit. At si Aristotelem consideramus, videtur asserere, totum à partibus distingui, nam. 5. Meta. cap. 14. tex. 19 dicit, sex non esse bis tria, sed semel sex. Et 7. Meta. tex. vltimo dicit, syllabam, ba, non esse, B, & A. & 8. Meta. cap. 6. tex. 15. totum, inquit, nõ est coaceruatio partium, sed aliquid præter partes, & 4. Physic. tex. 23. totum, inquit, esse in partibus, & partes in toto, quod quidem esse nõ posset nisi distingueretur. & 2. Animæ in principio & 7. Meta. cap. 3. triplicem substantiam distinguit, materiam, & formam, & cõpositum, vbi distinctionem indicat totius, & partium.

Hæc

Hæc de opinionibus.

Prima cõclusio. Sit igitur prior conclusio pro resolutione. Totum non distinguitur à suis partibus simul sumptis.

Explicatur cõclusio. Aduerte. Dupliciter dicuntur partes simul sumptæ; vno modo quoad omnium collectionem tantum, vt nulla sit excepta: altero modo quoad vnionem quandam inter se præter illam collectionem, vt partes simul sumptæ dicuntur omnes partes talem vnionem inter se habentes. Conclusio procedit de partibus simul sumptis modo posteriori, & est notanda distinctio, nam argumenta proposita procedunt de partibus simul sumptis modo priori.

Sensus igitur est: homo non est anima, nec corpus, nec anima, nec corpus aggregatiuè: sed anima, & corpus sic vnita inter se, vt altera alteram informet. Idem dico de alijs totis, & eorum partiũ vnionibus.

Probatur cõclusio. Probatur conclusio præter tria argumẽta superius posita. Primò: si illa entitas est distincta ab entitatibus partium simul. l. facit compositionem cum illis. l. non: Si nõ, ergo homo non est vnus per se, sed plura, quia habet substantias non componentes in se: Si verò facit, ergo præter compositionem materię, & formię est illa compositio, quam nullus imaginatur.

Secundò. Profectò est inintelligibile, quòd aliqua res tertia fiat ex duabus, nisi per mixtionem, & corruptionem illarum duarum, sicut mixtum fit ex elementis corruptis, & colores medij ex extremis: at materia, & forma non miscentur, sed manent vnitæ: non ergo intelligi potest, quo modo tertia substantia ab omnibus simul iũctis, & vnitas distincta producatur.

2. Cõclusio. Secunda conclusio. Quamuis idem prorsus, quod de toto prædicatur, de partibus sic simul sumptis prædicari possit, tamen non fiunt prædicationes ita propriæ, sicut enim de toto prædicantur propter modum significandi: verè enim dicitur, homo legit, & anima vnita corpori. l. anima simul, & corpus legunt, sed non propriè: quia homo per modum totius, hæc verò per modum partium significant.

Ad argumenta Scoti. Ad argumenta igitur priora respondetur. Ad primum Scoti dicimus, esse magnum discrimen inter totum per se, & totum per accidens: totum enim per se, non solùm dicit coaceruationem partium, vt ipsum totum per accidens, sed dicit partes vnitas inter se, l. sicut actum, & potentiam l. sicut continuum.

Ad cõfirmatiões. Ad primam, & secundam confirmationem respondetur, quòd procedunt de partibus simul sumptis modo priori, vt explicuimus in priori conclusione, non autem de partibus simul sumptis modo posteriori, hæ enim sunt ipsum totum, illæ verò non.

Ad secũdum, & tertium. Ad secundum, & tertium eadem est responsio, procedunt enim de partibus non cum vnione sumptis.

Ad quartum. Ad quartum respondetur, esse magnam fallaciam argumentari à partibus essentialibus ad integrales, quia homo respectu partium essentialium consideratur tãtùm secundum suam substantiam, at respectu partium integralium sumitur homo cum quantitate: idem de alijs totis: & tunc est fallacia figuræ dictionis, mutantur enim prædicamenta.

Ad loca Aristot. Ad loca omnia Aristotelis respondetur solùm loqui de partibus absque vnione cõsideratis, & hoc est, quod docere intendit, totum non esse tantum ipsas partes, sed superaddere vnionem, & coniunctionem certam ipsarum partium: propterea dicit, esse aliam substãtiam à partibus, quia totum est ipsæ partes simul vnitæ, non quòd sit noua substantia ab istis sic sumptis, nã expressè docet. 2. Animæ. tex. 10. Sicut pupilla, & visus sunt oculus, ita corpus, & anima animal.

Explicatur loc. Aristo. 5. Metaph. Sed inter omnia ista loca Aristotelis peculiariter est notandus ille quinti Metaphysicæ, Sex non sunt bis tria, sed semel sex: est enim sensus multò alius, quàm aliqui existimant: hic enim intendit Aristoteles docere, quale non esse idem, quod quantum, vt esse album nu est esse latum: & quia in numeris duo hæc considerantur, nempè ipsorum quantitas, & hæc est ipsiusmet numeri, & ipsorum qualitas, scilicet figura, quòd alius sit triangularis, alius quadrangularis. l. alterius figuræ: ostendit quantitatem numerorum non consistere in ipsa figura, sed in vnitatum aggregatione: & hoc est, quod dicit, sex non sunt bis tria, id est, figura ipsa quadrangularis, sed semel sex, id est, sed ipsarum vnitatum aggregatio: vnde ex hoc loco nihil ad quæstionem præsentem deduci-

deducitur, si benè intelligitur. Hæc de quæstione

Conturbabantur autem, & quæstiones. Tex. XX.

CVM aduersus illos Philosophos dicêtes omnia esse vnum argumentatus esset, probando sequi, quòd vnum ens esset contraria: & disparata, & quòd vnum esset multa: inquit, etiam posteriores Philosophos conturbatos fuisse, & timere, ne admitterent vnum esse multa: nā si vnus homo dicitur esse albus, & Musicus, & calidus, iam videtur vnum esse multa entia, nam ille homo albus est, Musicus est, calidus est, sunt ergo plura entia, ob id hoc cauentes asserebant, non esse ponendum illud verbum, Est, sed tantùm dicendum, homo albus, Musicus, calidus: & sic non multiplicatur ens: & huius placiti fuit Lycophron. Alij verò dicebant, non sic, sed verbaliter esse enunciandum, homo dealbatur, calefit, & reliqua: Sic enim non videtur vnum ens esse plura entia. Huius opinionis credit Alexander fuisse Platonem, quem defendunt Philoponus, & Simplicius, docentes hoc non fuisse Platonis: sed parùm hoc refert, cuius fuerit, scire, dummodo sententia intelligatur. Crediderim tamen non esse Platonis.

Tanquàm singulariter dicto vno: Tex. XXI.

HORVM turbationem, & euasionem irridet, dicēs, eos turbatos esse, ac si vnum non esset multiplex, sicut ipsi ens: ita exponit Philoponus, vt, Aut, sit Velut, sicut, ac si diceret, est multiplex vnum, sicut ens, ob id non oportuit turbari, vt enim esse possunt diuersa entia definitione, idem tamen subiecto, vt esse album, & dulce, ratione diuersa sunt, sed subiecto idem, nempè in lacte: ita similiter possunt esse multa ratione vnum subiecto, & hoc pacto vnū multa esse potest. Altero etiam

Prima accidentia pōt esse vnū subiecto.

modo sicut in continuo, l. in toto partes sunt diuersa entia in potentia, quatenus per diuisionem possunt esse separata, sunt tamen idem totum, ita sunt multa in potentia, vnum actu: hoc ergo pacto, vnum multa esse potest.

Hi igitur dubitabant, & confitebantur, & inferebant tanquàm absurdum, vnum esse multa, cùm tamen verissimum sit, vnum multa esse, vt diximus: sed non eo modo, quo vnum est, multa est: Sic enim fieri non potest, vt aliquid non est vnum ratione, & multa ratione, vnum subiecto, & multa subiecto, vnum actu, & multa actu, vnum potentia, & multa potentia: fieri tamen potest, vt sit vnum subiecto, multa ratione, vnum actu, multa verò potentia.

Ex quo loco sumere poteris, aliqua distingui ratione, quæ habent diuersas definitiones: alia verò non, quæ habent eandem definitionem: Similiter aliqua distingui subiecto, quæ varijs insunt subiectis: aliqua verò non, nempè, quæ eidem insunt. Concludit ex his textibus contra hos Philosophos, impossibile esse, omnia esse vnum ens. Nota.

Caput Tertium.

Et ex quibus ostendunt soluere. Tex. XXII.

HORVM opinione redarguta ad soluendas ipsorum rationes descendit, quas facilè solui dicit, cùm sint vitiosæ & in materia, & in forma: in materia quidem, quia propositiones falsas assumunt: in forma verò, quia non obseruant rectam syllogizandi rationem. Melissi tamen onerosam magis dicit esse argumentationem, id est, vanam, & minus habentem difficultatis, sed ex vno falso dato multa absque difficultate procedunt: horum verborum superius triplicem dedimus sensum, nunc iste sufficiat.

Quod igitur paralogizet Melissus. Tex. XXIII.

RATIONE Melissi incipit, atq; forma, & materia peccare docet. In cuius gratiam aduerte, Melissi discursum hunc esse: probabat primò, Ens esse infinitum sic; Quod est factum, habet principium, ergo quod non est factum, non habet principium: sed ens non est factum, ergo non habet principium: quod non habet principium, eadem ratione non habet finem, ergo ens non habet finem: tale verò finem, & principium non habens, est infinitum, ens ergo infinitum est. Quòd autem ens factum non esset, probabat sic: Si esset factum, tunc l. ex aliquo, l. ex nihilo: non ex nihilo, quia ex nihilo nihil fit: nec ex aliquo, iam enim hoc esset ens, & ita non fieret, quod enim est, non fit.

Nota discursum Melissi.

Vtebatur secundo discursu Melissus probans ens esse vnum: ens est infinitum, ergo est vnum, nam si infinitum omnia continet, omnia occupat, & ex hoc tertio inferebat esse immobile: nam si infinitum est, omnem implet locum, non habet vnde, & quò moueatur: sic ratiocinatus est Melissus.

Quò refellat Aristote. discursum Melissi.

Aristoteles verò primum discursum reprehendit in hoc textu, tanquàm forma, & materia vitiosum. illa enim prima pars peccat in forma, eo quòd procedit ab opposito antecedentis ad oppositum consequentis, ac si quis diceret, Est homo, ergo animal, ergo si non est homo, non est animal. ita ille dicebat, Est factum, ergo habet principium, non est factum, ergo non habet principium.

Dices, hoc aliquando licere, vt homo est risibilis, ergo non homo non est risibilis. Dico in conuertibilibus id licere solis, non in alijs: at habere principium, & esse factum non conuertuntur, vt postea dicetur: peccat igitur in forma.

Quòd verò peccet in materia, propositiones falsas sumens ostendit: & textus quidem est obscurus, sensum tamen hunc esse credo.

Nota primò.

Duplex principiũ.

Propter quod aduerte duplex esse principium (quantum ad præsentem disputationem facit) & rei, seu magnitudinis, & temporis. Principium temporis dicitur illud instans, in quo primò aliquid habuit esse, siuè tempus illi instanti proximum, vt dies Mercurij præcedens fuit principiũ ieiunij, & hoc præsens tempus est principium lectionis, nempè principium horæ. Principium verò rei est id, quod cùm principio temporis incipit, vt cor est primum rei, quia primò tempore fit in animali, & pars primò producta principium est rei. Similiter in alteratione pars primò alterata, dealbata, aut calefacta est principiũ albi, aut calidi.

Nota secundo.

Nota præterea, quòd hic Philosophus in illa propositione, Quod est factum, habet principium, non solùm loquebatur de principio temporis: sic enim nihil concluderet. nam quod non habet principiũ, nec finem temporis, tantum est infinitum in duratione, sed non in magnitudine, vt iste asserebat de ente, sed de vtroque principio loquebatur: existimabatque, si aliquid fit, non solùm habere principium temporis, sed etiam magnitudinis, quæ primùm facta sit: & hoc siuè fit in generatione substantiæ, quæ dicitur generatio simplex; siuè fit in generatione accidentis, quæ dicitur alteratio: ac in hoc sensu proferebat illam propositionem,

Quam Aristoteles dicit esse falsam: nõ enim quod fit, omne habet principium illud magnitudinis. nam aqua congelatur, lac coagulatur, aer illuminatur, & non prius vna pars magnitudinis, quàm altera, sed tota simul, licèt in tempore fiat talis mutatio. Ex quo apparet falsitas illius propositionis, atque hę mutationes dicuntur momentaneæ, quia tota magnitudo simul, & non per partes mutetur, licèt successu temporis id fiat.

Aduerte sic literam esse legendam: inconueniens, & falsum est arbitrari, omnis & generationis non solùm simplicis, id est, substantialis, sed etiam alterationis esse principium rei, & non solùm temporis, cùm fiant multæ mutationes simul in aliqua tota magnitudine: ac si dicatur, potest esse in mutatione principium temporis, & non magnitudinis. Nota expositionem.

Deinde

Deinde & propter quid est immobile. Tex. XXIIII.

SECVNDVM Melissi discursum prætermittens, tertium impugnat: inferebat enim, quia vnũ est, immobile est, hoc tñ nõ valet: nã sicut in aqua quę pars est vniuersi, accidit, ꝙ sit vna, nihilominus moueтur in se etiã nõ mutãdo locũ, per partiũ mutationem, qua vna cedit alteri, vt patet de aqua in vase inclusa, quæ moueri potest intra vas, & mare in suo mouetur alueo, & aer in sua sphęra: ita & vniuersũ licèt vnum sit, in se moueri poterit. Præterea, quia licèt non moueatur localiter, saltem erit mobile secundum alterationem, cùm non solùm esse mobile contingat secundum locum, sed etiam secundum qualitates.

Ad secundum verò discursum rediens dicit, omnia posse quidem esse vnum ex quo, id est, vnum materia, & subiecto, vt Physici dicebãt, vnum subiectum omniũ ponentes, sed diuersitatem in ratione. At quòd vnum sint omnia ratione, impossibile est: essent opposita idem ratione.

Et ad Parmenidem autem. Tex. XXV.

Agit Aristo. cõtra Parmenidem.

RATIONE Melissi soluta ad Parmenidem conuertitur: erat autem ratio Parmenidis ista, vt exponit Auerroes, & S. Tho. Quicqd est præter ens, est nõ ens, sed non ens est nihil, ergo quicquid est præter ens est nihil: ens est vnum, ergo quod est præter vnum est nihil. iste erat discursus Parmenidis.

At quia partim opinio huius erat cum opinione Melissi cõis, nempè in hoc, ꝙ ens esset vnum & immobile: parum diuersa, & Parmenidi propria, nẽpè ꝙ ens esset finitum: ob id dicit Arist. eundem esse modum rationum, & disputationum contra Parmenidem, & contra Melissũ: & sunt enim alij proprij, qua parte propriam habet opinionem, ipsius tamen rationem dicit esse vitiosam in forma, & in materia, sicut rationem Melissi.

Quòd verò in materia peccet, ostendit. vtitur enim Parmenides ipso ente, ac si esset vniuocum, vnam significans naturã communem, cùm dicit, ens esse vnum, & tamen plura est, & multipliciter dicitur. Qui enim ens dicit, vt notat Philoponus, solam vocem communem dicit: est igitur illa propositio falsa, ens est vnum, si sumatur (vt iste putat) ipsum ens in communi omnia complectens, esse vnum, hoc tamen falsum est: nam si ens pro singularibus particulariter sumatur, verum est, ens esse vnum, id est, singula, quæ entia sunt, vnum sunt, sed hoc non aufert pluritatẽ: falsa igitur est materia, vt ipse eam sumit.

Quod verò peccet in forma, ostendit instantia quadam. Demus, ꝙ albũ sit ens, ita vt non sit ens, nisi album, tunc nõ valet, etiam si, quod est præter album sit nõ ens, ꝙ album sit vnũ: est enim multa: alia enim ratio ipsius albi, alia ipsius, quod suscipit albedinem, est, non quòd sit aliquid præter albũ, id est, nõ quòd albedo sit separata à subiecto, sed quòd aliud sit esse vnius, & aliud alterius, licèt coniũcta sint: & hoc, inquit, nõ vidit Parmenides.

Vbi nota valdè, ꝙ Parmenides existimabat ea, quæ eodem sunt subiecto cõiũcta, esse idẽ; & quod esse diuersum, & multa erat, esse separata. & in hoc deceptus est, licèt enim simul sint multa, non ob id vnum & idem secũdũ se sunt: quapropter quàmuis non esset nisi album, adhuc nõ vnum, sed multa dicenda sunt esse.

Qua rõne decipiat Parmenides

Dices, non esse bonam instantiã, nam album dicit formam cum subiecto. Dico esse optimam, & notandam, nam ita etiã ens significat accidens, & substantiã, quæ re vera non sunt vnum: ob id maxime albo assimilatur, vt hoc enim multa dicit, ita ipsum ens. Hoc nota.

Necesse est igitur accipere iis. Tex. XXVI.

CVM in textu præcedẽti ostẽdisset ens vt absolutè, & communiter sumitur, nõ vnum, sed plura dicere, sicut album dicit modò, quòd hi, qui vnum ens dicũt, necessariò ipsum vnum, & ens pro substãtia, quæ verè est, & de qua ens propriè prædicatur, debent sumere, non autẽ pro

vtroq; substantia nempè, & accidenti, sic enim plura sunt, nec pro solo accidenti, & hoc probat in hoc textu: si enim solùm accidens diceretur ens, cum hoc per se nō fit, debet in aliquo esse subiecto, hoc subiectum cùm non sit accidens, non erit ens ex suppositione, ergo erit aliquid, quod non sit: non igitur ens hoc vnum poterit esse accidens alijs inexistens: nam non habebit rationem entis, nisi etiam subiectū sit, & tunc erunt iam multa entia contra suppositionem.

Si verò quod verè est. Tex. XXVII.

Ostendit modò, quòd nec possit dici vnū ens eē ita, vt per ens sola substātia, quæ nulli accidit, intelligatur: & ita sunt verba ista legenda cū interrogatione sic: Cur magis substantia dicetur ens, quàm non ens, si ens solam dicat substantiam? & probat, quòd sit dicenda non solùm ens, sed etiam non ens, ista substantia sit alba, vt potest re vera esse, tunc album non est, cùm non sit substantia ratio albi, nō autem accidit cuiq; esse, nisi sit verè, id est, substantia ex suppositione facta. Si igitur album non est, & substantia est alba, substantia non est, & ita erit ens, & non ens: quòd si album sit ens, profectò multa erunt entia, non vnū. Quòd si aliquis dicat, non esse absurdum, quòd album sit non ens, puta non ens hoc, aut illud, sicut homo potest dici non ens hoc, puta leo: Respondet, non in hoc sensu album, & accidens dici nō ens, quia substantia nō sint, sed absolutè sunt non entia. Si enim sic essent non entia, particulariter essent entia, & ita non vnū, sed multa esset ens.

Neq; igitur magnitudinem. Tex. XXVIII.

Probat secundo, quòd non possit dici vnū esse ens, si pro sola substantia accipiatur ens. nā sequeretur, quòd nullam haberet magnitudinem tale ens, aut esse plura. Si enim illud ens est totum aliquod, cùm ratio partiū sit alia à ratione totius, tunc aut non haberet partes, aut iam plura essent, quæ sunt: Sed quòd illæ partes sint etiam entia, probat Aristoteles, quam uis possemus dicere esse nouum argumentum procedens adhuc, si substantia sola esset, plura esse entia, quia partes sunt etiam substantia: & tūc priora verba de partibus magnitudinis erant, & ita exponit S. Tho.

Est igitur argumentum: Si homo est ens verè, id est, substantia, ipsius partes et erunt verè entia, id est, substātia, puta bipes, animal, & sic erunt iam plura entia: Quòd autē sint substātia, patet: si enim nō sunt substantia, erunt accidentia: tunc autē erūt accidentia cōmunia alijs ab hoīe, aut propria hoī: vtrūq; autē est impossibile, nā accidens cōe, quod separabile dicit, est, in cuius definitione non assumit subiectū: ꝓpriū verò, in cuius definitione subiectū sumitur, vt in definitione simi nasus est. Ex hoc supposito Logico ꝓbatū sequēti textu, illas ptes nullo mō esse accidētia.

Amplius quæcunq; in definitiua ratione. Tex. XXIX.

Ratio hæc est. Ea quæ sunt de definitione, aut cōpositione alicuius, non definiuntur: intellige essentiali definitione per ipsum, vt genus, & differētia non definiuntur per speciem: Si ergo partes hominis, animal, bipes, sunt accidentia, & homo nō est in definitione ipsorum: ergo sunt accidentia communia, & non propria: tunc sic: si sunt accidentia cōmunia, ergo possunt separari ab homine, & alijs accidere: hoc autem impossibile est, nam homo posset esse nō animal, & nō bipes: & præterea homo esset accidens alterius, cuius suæ partes accidentia sunt.

Sed quòd verè aliquid est. Tex. XXX.

Hic textus, quāuis ab Auer. aliter exponatur, mihi tamē expositio Sancti Thomæ, & Philoponi placet, vt sit continuus cum precedenti, & sit sensus: cum dixisset, hominem esse accidens, si ipsius partes accidentia sunt, subiungit, hominem nulli

nulli esse accidens: & quia id non probat, dicit, sit, id est, supponatur, nullius esse accidens, vt interpretatur Philoponus: quòd verò sequatur esse accidēs, etiam alia suppositione confirmat: nempè de quo partes definitionis simul dicuntur, de eodem et definitum dici. Ex his concludit, quòd cùm necessariò sequatur, ens non esse vnū si partes habet, necesse dicere ens esse indiuisibile, si sustinendum est esse vnum: & ita exponunt S. Tho. & Philoponus; licèt Alexander dicat sensum hunc esse, substātiā ex indiuisibilibus esse, id est, partes substantię, vt hominis, non separari ab ipso homine, vt argumento est probatum. Melior est prior expositio.

Dubium. An partes definitionis significēt diuersas partes rei. Est hic vnum dubium de his partibus definitionis, an sint partes rei, ita vt sint duę res componentes definitum. Nec loquimur de definitione Physica, quę datur per materiam, & formam, in hac enim id certum est, sed de ea, quæ est per genus, & differentiam, de hac enim loquitur in præsenti Aristoteles, dico secundum Auicembron. Quid Auicebrō. qui multiplicabat tot formas substātiales in vnica re, quot sunt prædicata substantialia genera, & differentię erant partes veræ rei, quia singula singulas importabant formas. At cùm secundum rei veritatem, & Aristotelem nō sit in vnica re, nisi vnica substantialis forma, aliter dicēdum est.

Duæ vera snia. Propterea aduerte, ꝙ genus & differentia compositæ substantię includunt totam substantiam, vt animal in homine non solam animam, aut corpus dicit, sed totum simul. Similiter rationale: āt cùm discrimine: nam genera dicunt substantiā rei, vt est principium operationum communiorum, & vniuersaliorum: at differentiæ eandem substantiam, vt est principium operationum particulariorum. Homo enim dicitur animal, vt habet sensum: rationale, vt discurrit. Ex quo sequitur, quòd genus non dicit materiam solā, sed habet se, vt in materia, vt enim hæc est communis, & per formam contracta, ita & genus commune quid est, per differentiam contractum: Similiter differentia non dicit solam formam, sed habet formæ similitudinē, quia est determinans, & particularis.

Hinc patet, quòd genus, & differentia sunt partes rei, sed non sicut materia, & forma, sed ad ipsarum similitudinem, quāuis non ista genera & differentiæ realiter distinctæ.

Quidam autē rationibus vtrisque.

CVM hucusq; probauerit: Si omnia essent vnum ens, sum pto ente pro substantia, ꝙ sequeretur, ens esse non ens, & ꝙ esset totum indiuisibile: dicit, quosdam non habuisse hoc pro inconuenienti, sed concessisse, ens esse non ens, qualis fuit Plato, & concessisse magnitudinem esse indiuisibilem, quales fuerunt Zeno, & Xenocrates, diuisibilitatem totius in partes negantes. Hos autem non reprehendit Aristoteles vsq; in sextum librum: Platonem verò ex his, quæ dicet, impugnat.

Manifestum autē est. Tex. XXXI.

QVAMVIS variè isti duo textus exponantur, existimo sensum hūc esse, vt Aristote. velit ad rationē superius positā Parmenidis respondere, sic, ꝙ quamuis demus, quicquid est præter ens, esse non ens: & demus, duo contradictoria simul nō esse: adhuc non est verum nō ens esse nihil. Nam duplex est non ens: non ens absolutè, quod dicitur per negationem omnis entis, & tale nihil est: Aliud est non ens secundùm quid, nempè per alicuius negationem, vt accidens est non ens, id est, non ens perfectum, quod est substantia: & hoc non ens non est nihil, sed ens, nec ista sunt contradictoria. Et quia iste Parmenides dicens esse vnum ens, intelligebat substantiā, ob id illa sua propositio est falsa, non ens est nihil: nam accidens est non ens, sed non nihil: quòd si hoc voluit Plato concedens, ens esse nō ens, benè dixit.

Impugnat etiam aliud, quòd si ens sumatur pro vno, nempè substantia, omnia erunt vnum: hoc dicit esse falsum: nam omnes intelligunt per ens, quòd verè est, id est, substantiam, cùm hoc tamē plura sunt, vt dictum est. Hæc sint circa opiniones horum.

Simplicius dicit, hos Philosophos asseruisse.

fuisse, hoc ens immobile esse, Deum, quē Plato dicebat non esse ens, non quòd non esset, sed ꝙ perfectissimo modo esset, sicut dicimus albedinem non esse albam, quia albedo essentialiter dicit albedinem, albū verò per participationem: sed quicquid sit, credo hos non de Deo locutos fuisse, sed de mundo toto, vt superius diximus.

An sit vera hæc propositio tantùm vnū est ens. Dubitatur de veritate huius, Tantùm vnum est ens. Respondetur, quòd si inspiciamus sensum, in quo hic sumitur, sic est proferēda, Ens est tantùm vnum, & est de exclusō extremo; & sic exponenda, ens est vnum, & non plura, in quo sensu ab Aristotele reiicitur. Potest aliter sumi, vt sit exclusiua, nempè tantùm vnum est ens, l. tantùm est ens vnum: & est sensus, omne vnum est ens. l. omne ens est vnum, & sic est vera, nec est sic ad præsentem locum attinens. Et minor in re nihili, quam aliter multi intelligant hanc propositionem, non penetrantes sensum Aristotelis in præsenti.

Caput Quartum.

Vt autem Physici dicunt. Tex. XXXII.

POSTQVAM cōtra nō naturaliter loquentes disputauit, ad naturaliter loquentes conuertitur, ac ipsorum sententias in duas diuidit partes, Quidam, inquit, vnum principium faciunt, nempè vnum ex tribus elementis, puta ignem, aquam, & aerem, aut medium corpus inter ignem, & aerem: terram nullus solam posuit præter Hesiodum, qui non cōputatur inter Philosophos, sed inter Poetas. Hi autem hoc principium rerū ponentes dicebant, raritate, & densitate varias res fieri: densitatem autem defectum, raritatē excessum vocant: quod idem dixit Plato, qui magnum, & paruum rerum principia esse dixit, quàmuis non eodem modo: illi enim rarum, & densum dicebant esse formas rerum, materiam verò illud elementum: at Plato magnum, & paruum materiam, vnum verò, id est, ideam, formam dicebat: in hoc tamen vno cōueniere, ꝙ contrarietatem in principiis ponūt.

Alij verò Philosophi multa principia ponunt, quæ processerunt ex vno, in quo omnia continebantur confusa, quòd dicebant chaos: ob id vnū, & multa ponebāt: atq; hi fuerunt Anaximander, Anaxagoras, & Empedocles, quàmuis hic ab illis duobus differat in duobus. Primò hic multoties hæc prīcipia ad chaos rediisse, & reditura, & iterum ex chao processisse, & processum affirmabant: & hæc est circulatio: vnde multoties mundus corruptus, & iterum fiet. Illi verò, semel mundū ex illo chao processisse, nec amplius rediturum dicebāt. Præterea illi infinitas particulas omnium rerum faciunt cōtrarias, & specie differentes, hic verò quatuor tātùm principia facit, nēpè, quatuor ista elementa. Circa harum opinionum explicationem repete, quæ diximus superius in epilogo opinionum philosophorum de principijs.

Videtur autem Anaxagoras sic infinita. Tex. XXXIII.

DVO fundamenta Anaxagoræ, quibus ipse suam opinionem affirmabat, ponit. Alterum est; quia sibi persuasit illud principium commune, ex nihilo nihil fit, quod omnes naturales receperunt, ac ob id dicebāt, nihil de nouo generari, sed generationes esse quasdā alterationes, puta dēsationem, aut rarefactionē vnius principij: ita Anaxagoras, & alij credebant, propter eandem causam, nihil fieri de nouo, ac ob id gñationes esse dicebant congregationes atomorum vnius speciei, & separationes ab alijs atomis: sic enim nihil fiebat de nouo, licèt appareret de nouo alio modo, quàm antea erat.

Amplius autem ex eo, quod fiunt. Tex. XXXIIII.

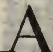

ALTERVM fundamētum Anaxagoræ erat, q̃a videbat res transmutari inuicem: aqua enim in ignem cōuertitur, caro in terram, & reliqua: tunc argumētabatur sic: Cùm ex aqua fit ignis, l. in aqua

in aqua erat ignis.l.nō:si non, ergo ex nō igne fit ignis, & ita ex nihilo: si verò sic, ergo iam in illa aqua præcesserant particulę ignis, ex quibus cōgregatis ignis factus est: antè enim propter paruitatem ipsarum sentiri non poterant. Ex quo afferebat, omnia esse in omnibus, res tamē differentes apparere propter maiorem congregationem plurium atomorum eiusdem rationis, non quòd res syncerè, ac purè ex vnica constent natura. Textus est clarissimus.

Si igitur infinitum. Tex. XXXV.

Prima rō cōtra Anaxagoram.

NCIPIT multis hanc Anaxagoræ opinionem redarguere: ac primò ex ea sequeretur, compositum naturale non posse cognosci, nec ipsius esse scientiam, sic nullum infinitum, vt infinitum est, potest cognosci: at principia rei naturalis infinita sunt, ergo cognosci non possunt: Sed sciētia rei non est nisi ex principiorum cognitione, ergo rerum naturalium non est scientia. Maior explicatur: dicitur, vt infinitum est, quia res infinita potest cognosci, sed non secundum id, quo infinita est, vt de linea infinita, si esset, posset cognosci, quòd esset quantitas continua absque latitudine: at verò eius longitudo nō posset cognosci, quia infinita est. Similiter si in qualitate infinitum aliquid est, in ea ignotum est. Loquimur autem de cognitione rei, non nominis, nam infinitum cognoscitur esse id, quod fines non habet. cùm igitur compositæ res infinitis constent principijs, secundùm Anaxagoram, compositum cognosci non poterit, nec erit scientia rei naturalis.

Amplius autem si necesse est. Tex. XXXVI.

2 Ratio.

SECVNDVM facit argumentum contra quoddam dictum Anaxagoræ: ponebat enim rerum particulas minimas adeò, vt diuidi nō possent: argumentatur modò Aristoteles, nō cuiusque rei partes posse esse sub quacunque minori quantitate, & ita non erūt omnium rerum particulæ illæ indiuisibiles. Argumentum est huiusmodi: non quodcunque totum potest indifferenter esse sub quacunque parua quātitate, ergo nec eius partes: nam totum à partibus dependet: antecedens patet; animal enim non potest esse sub quacunque quantitate perfectū, ergo nec partes ipsius, ossa, caro, nerui, & reliquæ, sed certam sibi determinant quantitatem, sicut & ipsum totū, & hoc maximè apparet in totis ætherogeneis, & eorum partibus.

Amplius si omnia insunt. Tex. XXXVII.

3. Ratio.

ERTIVM argumentum est, in quo proponit quædam dicta Anaxagoræ, & vnum aliud suum, & conatur ex aliquibus illis principijs reducere ipsum ad falsitatem aliorum principiorum.

Primum dictum Anaxagoræ erat hoc, Omnia sunt in omnibus. Secundum, non fiunt res, sed ex illis principijs congregatis, & ad vnum separatis fiunt. Tertium, vnumquodq; denominatur à pluribus illis principiis congregatis. Quartū, quodlibet fit ex quolibet, id est, ex quacunque re fit quæcunque res cū in oībus omnium lateant principia. Vltimū principiū est: omne finitum per ablationem finiti consumitur: intellige per ablationem continuam partium æqualium consumitur, nam per partium medietates proportionales procedendo diuisio in infinitum tendit.

Ex his probatur, quòd non in vnoquoque sunt omnia: sumo aliquam partem aquæ, ab hac separetur caro, & iterum separetur caro, & iterum. clarum est, quòd semper minor pars carnis separabitur: cùm igitur caro non procedat in infinitum semper minor, vt dictum est proximè, peruenietur ad aliquam, qua minor extrahi non possit: tunc petitur, l. ab illa aqua adhuc separabilis est caro. l. non: si non, ergo habetur contra ipsum, non in omnibus esse omnia: Si sic, illæ, quæ separandæ sunt, erunt æquales, & sic consumabitur tota caro, quæ erat in aqua per quintum principium. l. erunt infinitæ partes æquales, & ita in magnitudine finita erunt partes finitæ æquales numero infinitæ, quod omni rationi repugnat, atque impossibile est.

Ad hæc

Ad hæc autem si omne quidem corpus. Tex. XXXVIII.

4. Ratio. QVARTVM constituit argumentum contra idem: detur minima caro, quę possit esse, cum quodlibet fiat minus per remotionem alicuius partis: sequitur, ꝙ si ista sit minima, & ab ea possit separari aliquid, quòd fiet minor, & ita dabitur pars minor minima, quod esse nõ potest.

5. Ratio. Quintum etiam facit argumentum. Si quodlibet est in quolibet, in qualibet parte erunt etiam infinita, & in his infinita, & ita erunt infinita infinities in infinitis distincta inter se, & actu existentia: quod quidem rationis metas prorsus egreditur: non ergo in omnibus sunt omnia.

Nunquam autem non segregatum iri. Tex. XXXIX.

QVODDAM dictum Anaxagorę laudat tanquàm verum, sed non scienter dictum, id est, ipse in alio sensu proferebat, qui verus non erat. dictũ est hoc, non posse quodlibet separari à quolibet: quod quidem verum est de accidentibus, quæ à substantia nequeunt separari, cùm non possint esse, quin alterum sit, nempè subiectum. Similiter verũ hoc est de partibus continui, quæ per diuisionem nequeunt finiri, cùm diuisibilitas in infinitum procedat, nec minima magnitudo dari possit.

Ex quo reprehendit principium efficiẽs quod posuit Anaxagoras, quam mentem vocabat: dicebat enim illud principium omnia segregasse in athomos proprias ex illo chao, in quo omnia erant confusa: dicit Aristoteles hanc mentem stultam esse, quia intentabat facere, quod non poterat: non enim accidentia, & partes omnes cõtinui separari possunt.

Nota. Nec mireris, quòd Aristoteles superius dixit esse minimam carnem, hic verò dicit non esse minimam magnitudinem: nã hic loquitur de partibus solius quanti, quæ in infinitum procedunt, illic de toto naturali, & substantiali, cuius diuisio non procedit in infinitum: sed hoc posterius est examinandum.

Non rectè autem. Tex. XL.

MODVM generationis Anaxagoræ reprehendit, ipse.n. per similia generationẽ ponebat, quia nempè congregantur partes similes vnius rationis. hoc reprehendit: nam aliquando non fit ex congregatione similium, nam lutum fit quidem ex multis partibus luti, sed aliquando ex dissimilibus, puta ex aqua, & terra: Similiter domus ex lateribus, & lignis, ita & aer ex aqua: non ergo omnis generatio ex similibus fit. Hæc sunt, quæ Aristoteles contra philosophos de rerum principijs disputat.

An res naturales habeant certos limites quantitatis. Quæstio IX.

VTRVS quæstionis, quæ maxima notanda est, duplex est sensus, alter de re, nempè an res naturales suæ magnitudinis terminos habeant, vt non possint quoscunque excedere, similiter & terminos paruitatis. Alter sensus est de modo, nempe an hi termini intrinseci, an extrinseci sint, & de hoc in quæstione sequenti disputabitur: prior in præsenti est discutiendus. Duplex sensus q̃stionis.

Aduerte autem per res naturales hic intelligi composita substantialia, tam homogenea, & inanimata, quam ætherogenea, & animata, seù viuentia. Non enim modò de accidentibus, nec de actionibus, nec de potentijs, sed de compositis substãtialibus est sermo: esset enim limites extra modum excedere, & materias cõfundere. Primum fundamẽtum. Quo hic intelligatur nomine rerũ naturalium.

De his autem substantijs quæstio tripliciter intelligi potest: primò de facto esse, nempè an ita modo fit, quòd detur maximum, & minimum corpus. Secundò, de potentia supernaturali, Tertiò, de potentia naturali: & quia non in his omnibus est inter Philosophos dissensio, ea, quæ certa, & sine controuersia sunt, primò constituamus. Triplex alius q̃stiois sensus.

1. Sit igitur prima conclusio. In facto esse da- Prima cõclusio.

se datur modò maximum corpus, & minimum non solùm in genere, sed etiam in qualibet specie.& hoc est certum, nam vltimum, supremumq; cœlum est modò maximum omniũ, quæ in natura sunt, & ita etiam est minimum aliquod, licèt nobis forsan sit ignotum, erit fortasse minimus acarus. Similiter in qualibet specie datur, & maximum, & minimum illius speciei, siuè affirmatiuè, id est maximũ.l minimum aliorum, siuè negatiuè, id est, quo nullũ aliud sit maius.l.minus: vtroque enim modo exponi possunt comparatiua, & superlatiua.

2.conclusio. Secunda conclusio. Nullum corpus habet certum limitem magnitudinis, aut paruitatis respectu Dei absolutę potentiæ, sed quocunq; dato, potest maius.l. minus facere, prout ipsius omnipotenti libuerit voluntati. Hæc conclusio probatur ex communi consensu. quicquid non implicat contradictionem, potest Deus facere: sed non implicat contradictionem, res sub maiori.l.minori esse quantitate, ergo id Deo non est denegandum.

3.conclusio. Tertia conclusio. Viuentia habent certos limites magnitudinis, & paruitatis de potentia naturali ita, vt natura non possit sub quacunq; quantitate maiori.l. minori indifferenter viuentia producere, & conseruare. Hæc conclusio est Aristotelis in præsenti tex.36. vbi quia totum ipsum animal quantitatem habet determinatam, quam excedere non possit: probat etiam partes determinatas esse.& 2. Animæ.tex. 41. omnium, inquit, natura constantium, id est, viuentium, certus est terminus augmenti, & decrementi.&. 7. Politicorum, cap. 4. ciuitates suos certos terminos habere docet, sicut animalia, & plantas. Prętereа probatur. Causa, & modus augumẽti viuentium est limitata, ergo & ipsum augmentum: antecedens declaratur: causa instrumentalis augmenti, & quantitatis viuentis est calor naturalis, qui consumit partes viuentis, & nutrimento nouo easdem reparat: at dum magis reparat, fit remissior, & debilior ita, vt minus reparet, quàm deperdat: Si igitur hæc finita causa, & hoc modo auget, augumentum erit sine dubio finitum. Præterea tertiò. In viuentibus sunt certa organa, & partes ętherogeneę, quæ non sub quacunq; quantitate possunt componi, ergo terminus, & limes determinatus est. Præterea quartò: quia quod natura nũquam fecit hucusq;, signum est, non posse facere: sed nunquàm est compertum, homines maiores montibus, aut minores formicis: non ergo id natura potest facere. si enim posset, potentia frustra eẽt, nisi aliquãdo pueniret ad actũ.

Quarta conclusio. Non viuentia ex se, & ab intrinseco non habent certum limitem suæ magnitudinis, ratione tamen extrinseca habent: explicatur in igne: ignis ex se non habet certam magnitudinem, imò vt dicitur. 2. Animæ.tex.41. Si infinita combustibilia ei apponerentur, in infinitum cresceret: tamen quia locus suus naturalis est secundum naturam determinatus, & desunt combustibilia, habet certã magnitudinem: idam de aliis elementis, & de mixtis inanimatis. 4 conclusio.

Ratio huius conclusionis est notanda ex discrimine augmenti viuẽtium: & non viuentium. Viuentia enim augentur ab intrinseco, puta calore naturali conuertente cibũ in substãtiã viuentis, ex qua actione ipse calor deficit, & debilior fit. Similiter ipsa viuentis forma subintrat in illud nutrimentũ: non enim noua anima in nutrimento producitur, & postea viuenti copulatur: hoc enim fit in igne, ob id non verè augetur: sed anima viuẽtis informat illam materiam nutrimenti. at non viuentia per appositionem similium augentur ab extrinseco, puta aqua additione aquæ, & reliqua similiter: idem de igne. Ignis enim lignum ignem prius facit, postea sibi copulat: Ex hoc sumitur argumẽtum. Tota ratio augumenti non viuentium est ab extrinseco, ergo intrinsecè nõ terminatur, sed extrinsecè ad sensum expositum. Rõ notã da quartæ cõclusionis.

In his conclusionibus non est controuersia inter Philosophos, at de paruitate horum non viuentium est difficultas, an detur minimum in homogeneis. Et attende, ꝙ nõ est difficultas, an in homogeneis detur minima pars: certum enim est, dari non posse: quia cùm omne continuum sit in infinitum diuisibile, non poterit signari pars quantitatis ita parua, quin minor signari possit, nempè eius medietas, & iterum alia, & alia. Sed quæstio est de minimo per se existenti, an dẽtur partes minores, & minores absq; limite per se existentes; Differentia potissima quæstionis est posita in minimo paruitatis nõ viuentiũ. Explicatur sẽsus istius dubii.

G

tes: nec eſt etiam difficultas, an iſtæ poſſint reſiſtere contrario corrumpenti, ſed an hoc repugnet ab intrinſeco ex parte ipſius rei, ſemoto quouis contrario, ita, vt ſecundum ſe non poſſit eſſe minor, & minor abſq; termino particula rei per ſe: & in hoc ſenſu diſputatur de minimo naturali homogeneo, an detur, an non.

Prima ſententia Scoti de minimo nõ viuentium. Scotus. 2. Sen. diſt. 2. q. 9. putat, tale minimum non dari, ſed quocunq; dato, poteſt ex ſe minus ſubſiſtere. Argumenta huius ſententiæ præcipua ſunt.

1. Ratio. Primùm. In iſtis non datur terminus magnitudinis, vt dictum eſt, ergo nec paruitatis: æqua enim videtur ratio.

2. Ratio. Secundò. Ex parte materiæ non datur talis terminus, quia eſt diuiſibilis in infinitum: non enim eſt tam parua materia, quin minor eſſe poſſit: ergo nec in ipſis cõpoſitis erit iſte terminus.

3. Ratio. Tertiò. Forma horum inanimatorum eſt diuiſibilis in infinitum, vt accidentia ipſa ſecundum quantitatem, ergo non datur terminus in compoſito.

4. Ratio. Quartò. Illud tale minimum, ſi detur, eſt quantum: ergo eſt diuiſibile: reducatur ergo ad actum diuiſio, & tunc erit minus illo minimo.

5. Ratio. Quintò. agens agit ſucceſſiuè, ergo prius producit minus, quàm maius, & nũquàm dabitur minimum, quin aliud minus primò productum detur: non ergo eſt terminus in his. Hæc ſunt argumenta pro opinione Scoti.

Quinta concluſio cõtra Scotum. Sit igitur circa hoc quinta concluſio. Probabilis eſt ſententia Scoti, ſed multò probabilior eſt oppoſita opinio communis, quod detur minimum etiam in homogeneis.

1. Ratio. Probatur primò ex Ariſto. qui tex. 38. dicit, ꝙ ſi à minima carne aliquid eſſet ſeparabile, daretur minus minimo, quod repugnat: vide quõ minimum admittat.

2. Ratio. Præterea manifeſtè probatur. Omne ætherogeneum componitur ex homogeneis, ſed per Scotum in homogeneis non datur terminus paruitatis, ergo nec in ętherogeneis dabitur, quod eſt contra ipſum Scotum, & contra Ariſtotelem, vt diximus in concluſione tertia: antecedens autem notum eſt, nam venæ, arteriæ, oſſa, caro, è quibus partes ætherogeneæ componuntur, homogenea ſunt.

3. Ratio. Præterea tertiò. Ariſtoteles. 2. Animæ, tex. 24. inquit, actus actiuorum eſſe in patiente diſpoſito, non enim recipitur forma, niſi in materia diſpoſita, ſed vna ex certis diſpoſitionibus, & præcipua eſt quãtitas: ergo ſicut reliquæ ſunt determinatæ, etiam & quantitas erit.

4. Ratio. Præterea quartò. Et eſt argumentum Auerrois. 8. Phyſi. com. 15. ad actionem agentis eſt neceſſaria certa quantitas, qua deficiente, actio non erit: poteſt enim ſecuris eſſe tàm parua, vt non ſcindat. Hinc ſumitur argumentum: Res non poteſt eſſe in illa quantitate, in qua non poteſt operari: nõ enim eſt eſſe ſine operatione, ſed ad operationem eſt neceſſaria certa quãtitas quoad paruitatem, ergo ẽt ad ipſum eſſe.

Ad argumẽta Scoti. Ad argumẽta igitur Scoti reſpõdetur. Ad primum negatur conſequentia: eſt enim diſpar ratio paruitatis, & magnitudinis in homogeneis; nam magnitudo eſt ab extrinſeco prorſus, nempè per appoſitionem partium. l. additionem: at verò paruitas eſt ab intrinſeco, eo quòd omnis forma ſecundum ſe quantitatem petit, in qua operari poſſit, hæc autem non eſt minor, & minor ſine termino.

Secundũ argũ. Ad ſecundum neganda eſt etiam conſequentia, nam licèt materia ſecũdum ſe ſit diuiſibilis in infinitum, tamen vt ſubſtat actioni agentis, & formæ introducendæ, neceſſariò habet certam quantitatem, ſicut & alias diſpoſitiones.

Ad tertiũ. Ad tertium dicitur, quòd quamuis ipſa forma ſit diuiſibilis ita, vt partem extra partem habeat, & non ſit tota in qualibet parte materiæ, tamen non eſt diuiſibilis ita, vt quælibet pars, quantumcunque minor, per ſe poſſit exiſtere.

Ad quartum. Ad quartum dicitur, ꝙ licèt illud minimum, vt quãtum: ſit diuiſibile, tamẽ actu diuidi non poteſt, quin partes corrumpantur, non propter magnitudinem, ſed propter formam naturalem, quæ certam petit quantitatem: nec hoc eſt fictũ: imò Scotus tenetur hoc ipſum fateri de cœlo, ꝙ etiam ſi ſit quantum, actu diuidi nequit, ꝓpter ipſam cęli naturã, q̃ diuidi nequit.

Ad quintum. Ad quintum reſpondetur, ꝙ quamuis agens ſucceſſiuè agat, tamen cùm paſſum debeat eſſe intra ſphęram actiuitatis illius agentis, neceſſe eſt, vt ſecundum plures partes ſit, & perfectè, & æqualiter applicatum,

tum,& in eis simul aget,& non successiuè per partes minores, & minores: quòd si solùm apponeretur particula materiæ minor minima distans ita, vt ignis non posset eam sibi vnire, non induceretur ignis forma propter rationes prædictas. Atque satis sint ista de priori quæstione.

An terminus quantitatis rerum naturalium sit semper intrinsecus. *Quæstio X.*

QVAESTIONE de re examinata, superest de modo ipsius termini disputare. Ante omnia autem sunt maximè modi isti intelligendi, vt facilius postea determinatio procedat.

Duplex termin⁹ circa magnitudinē, alter extrinsecus, alter intrinsecus. Circa magnitudinem aduerte, duos esse modos limitum,& terminorum: alter est intrinsecus,alter extrinsecus. Intrinsecus est, cùm datur certa quantitas, quam possit res attingere ita, vt maiorem non possit,& talis terminus dicitur maximum quod sic,& terminari per maximum quod sic,non aliud est,quàm ꝙ res aliquam quãtitatem possit attingere, vt maiorem non possit. Extrinsecus est, cùm datur quãtitas: quam propter ipsius magnitudinem res non possit attingere, tamen minorem illa potest attingere: vt si dicas,decem pondera non possum portare, quodlibet minus possum, tunc decem pondera essent minimum quod non: quia inter multa pondera alia, quæ tu portare non potes, illud est minimum: ita dicendum de magnitudini bus,ad quas res per augmentũ perueniũt.

Duplex est termin⁹ paruitatis, alter intrinsecus, alter extrinsecus. Sunt ẽt alii duo termini paruitatis, & intrinsecus,& extrinsecus. Intrinsecus est, cùm datur aliqua parua quãtitas, sub qua res esse possit, tamen sub minori esse non possit,& talis terminus dicitur minimum ꝙ sic,id est, sub hac quantitate res esse potest, sub minori esse nõ potest. Extrinsecus est,cùm datur parua quantitas,sub qua res esse non potest,tamen sub maiori esse potest,& talis terminus dicitur minimum ꝙ non, quia inter quantitates, quas res non potest attingere propter suam paruitatem illa est maxima, ob id dicitur maximum quòd non, quia sub illa non, sub maiori verò quacunque potest: Sunt ergo illi termini magnitudinis, maximum quod sic, minimum quod non: Isti verò paruitatis, minimum quod sic, maximum quod non, affirmatiui sunt intrinseci, negatiui extrinseci.

Sēsus q̃stio-nis. Ex his est modò sensus quæstionis notus: petimus enim, supposito quòd res naturales terminentur quoad magnitudinẽ, & paruitatem (vt dictum est in quæstione præcedenti) quo modo terminantur intrinsecè, an extrinsecè?

Prima sẽtẽtia Pauli Veneti. Paulus Venetus, quem multi docti sequuntur, existimat, terminos hos esse extrinsecos, puta per minimum quod non,& maximum quod non.

1. Ratio. Ipsius argumentũ potissimum est hoc. Si enim magnitudo intrinsecè terminaretur, sequeretur, quòd res desineret per vltimum sui esse, quod est contra omnes Philosophos, & probatur. Detur istud maximum,& sit maximus homo, qui maior esse non possit, tunc morsu vespæ inflêtur, tunc.l.morietur.l.non: Si non, datur maior maximo: si sic, tunc cùm iste per inflationem moriatur,& inflatio sit motus, qui incipit per vltimum non esse, erit tunc verum dicere, Nunc non est inflatio, & immediatè post hoc erit inflatio: sed si est dicere, non est nunc inflatio, ergo erit dicere nunc est homo, & immediatè post hoc erit inflatio, ergo immediatè post hoc non erit homo, desinit ergo esse per vltimum esse, nempe nunc est, & immediatè post hoc non erit; quod quidem est impossibile, vt postea est probandum.

2 Ratio. Secundum argumentum est eiusdem rationis de minimo. Detur enim illud minimum, tunc applicetur aliquod condensatiuum, tunc destruetur per condensationem: sed condensatio, cum sit motus, incipiet per vltimum non esse, non est, sed immediatè post hoc erit: vnde erit verum dicere de illo minimo, Nũc est,& immediatè post hoc non erit, quod est vltimũ esse.

3. Ratio. Tertium argumentum. Si detur maximus ignis saltem ratione loci, tunc applicetur ei stupa, si non comburit eam, profectò mirabile est, quòd tam magnus ignis non comburat: si verò comburit, dabitur maior maximo, quia per additionem illius crescet maximus.

4 Ratio. Quartò. Detur minimũ.v.g. terræ,& cũ sit corruptibile, diuidaſ, tunc l. partes per-

 manebunt

manebunt sub specie terræ, & sic erit minus minimo. l. corrumpentur: & tunc non apparet, quod ex eis fieri possit, cum generatio alicuius sequatur corruptionem. Hęc igitur sunt argumenta pro hac sententia.

Primum fundamentum. Nota dupliciter nos posse agere de quantitate viuentium

Circa hoc distinguendum mihi videtur. De quantitate enim viuentium dupliciter loqui possumus. Vno modo de ea quantitate, quæ à virtute naturali, & calore intrinseco augmenti factiuo prouenit, seù de ea, quæ ad introductionem formæ necessaria est, quæ dicitur quantitas via generationis: Altero modo de quantitate, quæ aliquo accidenti prouenit, qualis inflatio, tumor, contractio, & similia sunt. In non viuentibus locum non habet ista distinctio, quia magnitudo ab extrinseco, paruitas ab intrinseco prouenit.

Prima cōclusio.

Quo supposito, sit prima conclusio: Probabilis est sententia Pauli Veneti, nec oppositum demonstratur, potestque optimè sustineri.

2. Cōclusio.

Secunda conclusio, quæ mihi rationabilis multò apparet, sit ista. Viuētia quoad quantitatem naturalem, quam virtute caloris proprij attingunt, determinantur intrinsece per maximum quod sic, & minimum quod sic: at verò ratione quantitatis illius accidētalis extrinsecè terminantur.

Prima ratio ꝓ prima parte cōclusionis.

Prior pars huius conclusionis videtur sine dubio Aristotelis. 2. Animæ. text. 41. Omnium, inquit, natura constantium, id est, viuentium certus est terminus augmenti, & decrementi: vbi per certum terminum intrinsecum videtur intelligere. Et confirmatur: causa instrumentalis puta calor naturalis ipsius augmenti, similiter & forma, sunt determinatæ intrinsecè per maximum quod sic: ergo & ipsa quantitas ab eis proueniens.

2. Ratio pro secūda parte cōclusionis.

Secunda conclusionis pars probatur ex primo argumento Pauli Veneti, & etiam ex secundo, qua parte ad viuētia pertinet: illæ enim quantitates accidentales extrinsecè terminantur.

Tertia cōclusio.

Tertia conclusio. In non viuentibus existimo semper minimum esse intrinsecum, de maximo dictum est non dari ab intrinseco: & probatur ex Aristo. tex: 38. qui dicit, à minima carne nihil posse separari, vbi minimum datur etiam via separationis: & probatur, quia si illud minimum paulatim corrumperetur, vt aliqui dicunt, in illo medio tempore daretur minus minimo, & etiam minus maximo quod non. Fatendum ergo est, minimum illud intrinsecum esse, & simul totum corrumpi.

Ad argumenta.

Ad argumenta respondetur. Ad primū, non est contra nos: illa enim quantitas est extrinseca viuenti, & secundum illam non datur maximum quod sic, sed minimum quod non: vnde ille homo non moreretur propter solam illam inflationē, cùm possit etiam sub illa conseruari quātitate. Aliqui verò concedentes, quòd moreretur, dicunt, quòd non desineret per vltimum sui esse: nam illam inflationem precederet aliqua qualitas illius causatiua, & huius daretur primum esse: vt sit verum dicere, nunc est talis qualitas, & tale primū esse huius esset vltimum non esse inflationis, vt dicatur, non est inflatio, sed immediatè post hoc erit. Dicunt modò, quod in illo primo esse illius qualitatis non esset homo, & ita desineret per primum non esse, nunc non est, sed immediatè ante hoc fuit. Ista responsio manifestè est nulla: nam cùm homo ille non moriatur alia causa, nisi propter inflationem, quandiu ista non fuerit, erit ille homo: at in illo primo esse illius qualitatis nō est inflatio, vt patet: ergo erit homo: & hoc considera: ob id dico, quòd non moreretur ille homo iuxta nostram conclusionem.

Ad secūdum.

Ad secundum (si de minimo in non viuentibus intelligatur) dico, quòd non est illa condensatio sine præuijs qualitatibus illius effectiuis, & primum esse harum ante condensationem est primum non esse minimi illius: quia sicut condensationem pati non potest, ita nec illam qualitatem condensationis causatiuam: vndè ab hac corrumpitur per primum non esse.

Ad tertiū. Solutiones aliorum.

Ad tertium dicunt aliqui, quòd si ignis esset iam maximus ita vt omnem suum locum occupauerit, si ei apponeretur stupa, non combureret eam, ne detur maius maximo. Alij dicunt, quòd combureret, sed ꝙ non vniret eam sibi. Alij vero, quòd vniret eam sibi, sed alia parte, alia tanta particula ignis corrumperetur.

Ad tertiū verior solutio.

Mihi videtur dicendum, quòd si iam totus locus naturalis ignis est occupatus, ꝙ comburet illam stupam, vniendo sibi, tamen condensabitur parum, quantum sufficit pro illa parte ignis. Quòd si dicas,

Quid

Quid si ille ignis sit iam in tota condensatione, quam eius natura potest pati? Dico, quod etiam comburet, sed extra se, non veniendo illam sibi, sed in aere proximo. Quòd si dicas, Quid si aer est in tota condensatione, vt iam maiorem non possit pati? Dico propter vehementem actionem ignis comburet illam stupam, & aliqua pars aeris condensabitur in aquam. Quòd si adhuc sis importunus, & dicas, Quid si iam aqua sit maxima, & omnia elementa sint in dispositione illa, quæ decresci nō potest? Dico in isto casu imaginario, non comburet stupam illam totam defectu loci naturalis capacis illius.

Ad quartum. Ad quartum respondetur cum Ianduno. q. 16. quòd diuidetur illud minimum, tamen partes corrumpentur in medium circunstans. Quòd si dicas, Quomodo medium circunstans potest sub illis particulis esse? Dico, quòd non erit sub illis particulis per se existentibus, sed simul cùm medio copulatis. Quòd si petas, Diuidatur in vacuo: Dico, quod si est forma in natura quæ sub illis partibus conseruari possit: prouidente natura, in illis introducetur: quòd si non, non poterit naturaliter corrū pi tale minimum, suprà naturaliter corrumpetur, sed tunc Deus illas particulas sub eadē forma minimi conseruabit, quia (vt diximus) respectu diuinæ potentiæ nō datur maximum, nec minimum. Ista non sunt paruipendenda, quia quamuis ex suppositione procedant ficta, aperiunt tamen naturam rei. Atque satis de quæstione. De accidentium verò, motuum, & potentiarum termino postea dicendum est.

Caput Quintum.

Melius autem est pauciora.
Tex. XLI.

POSTQVAM nec vnum, nec infinita esse principia ostendit, infert, melius esse finita, & pauciora facere: plura tamen id, quod Empedocles facit, qui princidia quatuor statuit.

Nota di- 44 At quia ipse Aristoteles principiorum numerum venari vult, principium quoddam primò statuit, nempe principia esse contraria: nec hoc ponit tanquam corollarium commune opinionibus Philosophorum, vt volunt Simplicius, & Themistius, sed tanquam fundamentum intentum ad indagandum principiorum numerum, vt exponit D.Tho. licèt illius probationem petat ex eo, ꝙ omnes ita sentiant, & huius rei gratia, refert opiniones veterum: & hoc fortè voluerunt Simpl.& Themist. (scursum quō Ari. venatur numerū principiorum.)

In cuius declarationem aduerte, quòd in omni motu, & mutatione (secundum omnes etiam antiquos Philosophos) necessariò sunt tria, id cuius est motus.l.mutatio, id à quo, & id in quod mutatur. l. mouetur: vt est motus à loco hoc in illud, sunt ista tria in eo, & quod mouetur, nempè animal, & locus à quo, & locus in quē mouetur. Similiter cùm ex calido fit frigidum, & in quacunque mutatione. Inter hæc tria oportet, vt duo sint contraria, & opposita, nempè à quo, & id, ad quod, quæ dicuntur termini. nam si non essent opposita, sed idem, non fieret ab vno in alterū motus, aut mutatio, ex quo fit, vt in omni mutatione, & motu semper sint principia, id est termini duo contrarij. (Nota tria necessario requiri in omni motu, & mutatione.)

Hoc igitur est, quod hic Aristoteles intendit probare, principia esse contraria, nempè generationis, mutationis, & motus rei principia oppositionem habere: & hanc propositionem probat duplici via: Prior est ex communi omnium Philosophorum consensu, quo quidem pacto principia in scientiis probari solent. Omnes igitur Philosophi, & qui vnum, & qui plura posuerunt principia, non solum talibus principijs contenti fuerunt, sed etiam contrarietatem quandam in ipsis posuerunt, qua mediante fierent mutationes: vnde Parmenides calidum, & frigidum posuit, nempè terram, & aquam. Alij, qui vnum posuerunt, aquam, aerem, aut aliud tale, densum, & rarum posuerunt contraria, vt ista esset mutatio à raro in densum & à denso in rarum. Qui verò plura, (vt Democritus, de quo superius diximus) etiam contrarietatem posuerunt. Democritus enim, solidum, & inane, quæ vocabat ens, & non ens, posuit, & sic ponebat generationem, & mutationem inter contraria: (Nota quō probat Arist. principia esse contraria. Prima via.)

traria: vocabat solidum cùm athomi erãt coniunctæ, vt nihil relinquerent medium vacuum: Inane verò spatia media inter atomos, & sic generationem ponebat, vt ex vacuo, & inani fieret densum, hoc est congregarentur athomi: è contra verò in corruptione, propter hanc contrarietatem terminorum, & inter ipsas athomos ponebat contrarietatem; differebant enim, quædã erant angulares, quædam sine angulo. Differebant præterea positione: quædam sursum: quædam deorsum: antè, & retro: Differebant ẽt ordine, quędã priores, quędã erant posteriores: hęc aũt cõtraria sunt.

Dubium. Dubitatur, qũo Parmenides duo principia posuit, cùm non nisi vnum superius posuerit. Solutio. Rñdet S. Tho. & communiter oẽs. ꝙ vnum posuit secundũ intellectum, & rationẽ, hæc verò duo secundum apparentiã & sensum. Philoponus dicit, Parmenidẽ, non tanquàm verum, posuisse duo, sed sequendo vulgus: at ex propria sentẽtia vnũ posuit. Melior videtur prior expositio.

Quod igitur contraria quodammodo. Tex. XLII.

INFERT, oẽs contraria principia quodammodo posuisse. Dicit, quodãmodo contraria, quia, vt dicit Simplici. ipsa nõ sunt vere contraria: sed ipsi existimabant cõtraria. l. quia cõtraria hic pro priuatiuis sumit, & hanc rõnem recipit Auerroes. D. Tho. verè exponit quodammodo contraria, i. modo quodã, quia non oẽs eundem modũ ponebant contrarietatis. Subiungit aũt Aristot. ꝙ meritò ponebant principia contraria: & probat tali ratione. Principia sunt, quæ non fiunt ex alijs, nec ex alterutris, sed ex ipsis oĩa fiunt: sed prima cõtraria sunt hmõi, ergo prima contraria sunt principia, & per conuersionem principia sunt cõtraria. Minorem probat: quia si prima contraria sunt prima, nõ fiunt ex aliis, alias prima non essent: si vero sunt contraria, ex alterutris, id est, ex se inuicem.

Nota qd significet præpositio ex. Vbi nota, ꝙ ista dictio, Ex, dicit habitudinem principii essentialis cõponentis, vt sit sensus, principia non fiunt ex alijs, nec ex se inuicem tanquàm ex principio essentiali componenti: non enim vnum principium ex alio, nec vnum cõtrarium ex alio, componitur essentialiter. At verò in tertio loco, Ex, dicit habitudinem partis componentis, & etiam habitudinem termini à quo, sicut dicimus, ex nocte fit dies: & qua parte dicit habitudinem partis comprehendit materiam, & formam, ex quibus res componitur, qua parte verò habitudinem termini dicit priuationem, & cõtrarium includit, ex quo, vt ex termino fit res, vt ex non igne fit ignis: sed hoc posterius examinabitur.

Nota. Aduerte, quòd prima contraria vocat ea, quæ ex aliis non fiunt: sunt enim contraria, quæ ex aliis fiunt, vt qualitates secũdæ ex primis: & contraria positiua ex priuatiuis: quædam, quæ non ex alijs fiunt, vt priuatiua: & ista sunt principia.

Sed oportet hoc & in ratione considerare. Tex. XLIII.

RATIONE quadam ab inductione sumpta, vt notat Auerroes, probat tertiam partẽ assignatam in definitione contrariorũ principiorũ, nempè, ꝙ ex ipsis oĩa fiant. Supponit autem tria: Primum non quodlibet agit in quodlibet: Alterũ, non quodlibet patitur à quolibet. Tertium, non quodlibet fit à quolibet: Hoc autem tertium explicat: reliqua enim duo in libris de generatione tractanda sunt, quod actio. l. passio solũ fit inter cõtraria. Quòd verò nihil fiat per se ex alio, nisi ex suo cõtrario, manifestat exemplis: album enim non fit ex Musico, sed ex non albo per se: quod si acciderit, non album esse Musicum, fiet etiam ex Musico, sed per accidẽs. Eodem modo, Musicum primò fit ex immusico: & ne quis deciperetur existimãs, non album, non Musicum, & similia sumi indifferenter pro qualibet re, quæ habet negationem talium formarum, subdit, ꝙ non ex quocunque non albo fit album, sed ex illo, quod est nigrum. l. medium: Similiter de immusico, & de alijs.

Primum dubium, qũo vnũ contrariũ fiat ex altero. Dubitatur: quo modo vnum contrariũ hic ex alio fieri dicitur, cùm superius dixerit, contraria non fieri ex se inuicem? Respondet Simplicius, & Philoponus, quòd illic dixerat, contraria non fieri ex se inuicem, vt ex partibus: hic verò dicit, fieri vt ex termino: vt enim dicimus, ex nocte fit dies, Solutio Simpl. & Philop.

dies, id est, post noctem, ita ex albo fit nigrum, id est, post album fit nigrum.

Secundū dubium, Cur ex cō trario, vt ex termino, fiat alterū, & si vt ex subiecto. Dubitabis iterum, quare ex contrario vno, vt ex termino, fit alterum? Respondet. S. Tho. quia subiectum, quod debet recipere alterum contrarium, debet esse in potētia proxima ad illud: & quia quando vnū aliud vt contrarium inest illi, est in potentia proxima, quia eadem est potentia, & *Solutio D. Tho.* subiectum contrariorum, ob id vnum contrariorum fit ex altero, vt ex termino.

Nota triplicē terminū generationis. Tu tamen hic aduerte cum Auerroe, quòd triplicem terminum possumus assignare in generatione, primus est per se primus, & hic est priuatio formæ producen- *Primus terminus.* dæ, vt ignis fit ex non igne, quia id, quod ante omnia est necessarium in termino, est, vt non sit id, quò tenditur per generationem .l. mutationem, alias ista non essent: ista autem priuatio non solam dicit negationem formæ introducendæ, sed etiam potentiam, & propinquam ad talē formam, alias nō esset primus terminus.

Secūdus termin'. Alter terminus est per se, sed non primus, & iste est ipsum contrarium .l. disparatum, in quo est talis priuatio, vt ex igne fit aqua, & iste terminus est per se propter rationem Sancti Thomæ; & etiam quia est necessaria actio alicuius agentis ex tali termino educentis formam, vnde debet agere in ipsum; non autem ageret, nisi esset dissimile sibi, & aliquo modo oppositum: ac ob id dixit Aristoteles non quodlibet agit in quodlibet, nec quodlibet patitur à quolibet.

Tertius termin'. Tertius terminus est per accidens, nempè id, quod cùm termino coniungitur, quod ad generationem nihil facit, vt ex Musico fit album, vt diximus superius.

Neq; igitur corrumpitur in contingens. Tex. XLIIII.

Icvt superius dixit: nō quod libet generari ex quolibet, sed ex contrario .l. medio. Habet enim rationem contrarij medium, ita etiam modò dicit esse in corruptione: vnum quodque enim non in quodlibet corrumpitur, sed in suum oppositum primò, vt album in non album .l. medium similiter Musicum in non Musicum, nempè contrarium .l. medium, si quod habet.

Attende, quod non differt corruptio à generatione, nisi in hoc, quòd generatio incipit ab esse priuato, corruptio verò ab esse positiuo, & affirmato, vt generatio ignis est à non igne in ignem mutatio, corruptio verò ab igne in non ignem: terminus à quo vnius est terminus ad quem alterius. *Nota.*

Similiter autem & in aliis. Tex. XLV.

Oc principium, quòd quolibet non à quolibet generetur, nec in quodlibet primò corrūpatur, in oī mutatione veritatē habere probat, siuè sit mutatio simplex siuè sit mutatio composita. Simplex dicit, cùm aliquod extremum simplex fit, vt cùm fit album, cùm fit Musicum. Composita, cùm totum aliquod habens partes fit, siuè partes habeat secundum compositionem, vt domus, siuè secundum proportionem, vt consonantia: in his omnibus ex contrario, & in contrarium fit mutatio, vt ex immusico musicum fit, & musicum in immusicum corrumpitur. At hoc interest, quòd in compositis non semper habemus nomina, quibus tales contrarios terminos explicemus: non enim dicitur, domus fit ex indomo, sicut consonantia ex inconsonātia: at re ipsa, talia contraria, ex quibus fiunt, & in quæ corrumpuntur, sunt.

Vbi aduerte, cùm Aristoteles inter antiquos modò loquatur, exempla solùm mutationem accidentalium ponit, vt etiā inter Antiquos receptū fuisse confirmet hoc principium: illi autem mutationes substantiales non cognouerunt, propterea eas prętermittit, sed veritatem in his etiā habet. *Nota.*

Differt autem nihil in consonantia Tex. XLVI.

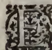

Xempla posuerat de toto scdm quādā cōiunctionem, & proportionē, hoc ēt modo veritatē habere in alijs docet, siue q̄ ī ordine cōsistūt, vt exercitus, siue q̄ ī compōne, vt statua, domus. In his oībus semper

semper quod fit compositum, seu totum ex suo fit primo contrario, quàmuis talia tota nõ sint eiusdẽ rõnis, sed alia in partiũ ordine, alia nõ partiũ cõpositione cõsistãt.

Si ergo hoc verum est.
Tex. XLVII.

EX his concludit tertiam illam particulam, quam probare intenderat, omnia fieri ex contrarijs: probat autẽ sic. Omnia, quæ fiunt, ex contrarijs, aut medijs fiunt: quæ verò ex contrarijs, & medijs fiunt, ex contrarijs fiunt: media enim contraria sunt: ergo omnia, quæ fiunt, sunt ex contrarijs. Igitur quæ natura sunt, aut sunt ipsa contraria, aut ex contrarijs fiunt, vnde constat, principia esse contraria, quo autẽ modo ista sit propositio intelligenda, in quæstione examinabitur.

Hucusq; igitur ferè secuti sunt.
Tex. XLVIII.

HOc ipsum Antiquos etiam attigisse docet, quàmuis non rationibus persuasos, sed sola veritate cõpulsos. vt enim Sanctus Thomas dicit, Lapis sine cognitione naturaliter in centrum fertur, ita & intellectus hominis aliquãdo in verum ab(q; vlla ratione trahitur. Differunt tamẽ isti Antiqui. Quidam enim principia cõtraria priora ponunt. Quidam posteriora. Illi priora p onunt, qui notiora secundum intellectum faciunt, vt qui dicunt magnũ, paruum, par, & impar. Illi verò posteriora, qui notiora secundum sensum, vt qui calidum, & frigidum, aut siccum, & humidum, principia faciunt: vnde differenter loquuntur de contrarijs.

Quare est eadem dicere.
Tex. XLIX.

AT quàmuis isti non idem dicant, aliquo modo idẽ videtur dicere. Dicunt quidẽ idẽ secundum analogiã, & proportionem: quia omnes contraria principia sumũt ex eadem coordinatione, id est, inter se opposita, aut vtraq; posteriora, vt calidum, frigidum: aut vtraquẽ priora, vt par, impar: nullus enim confundit contrarium prius cum posteriori: sic autem idem dicere videntur, sed non dicunt idem: nam alius sumit contraria vniuersalia, & continentia, vt magnum, paruum: alius particularia, & contenta, vt calidum, & frigidũ. vnde euenit, vt alij melius, alij peius philosophentur. Illi melius philosophantur, (vt notant Simplicius, & Philoponus) qui vniuersalia contraria faciunt: illi peius, qui particularia, & posteriora: nam principia communia, & prima esse debent.

Vltimò explicat Aristot. quæ dicantur notiora secundum intellectum, illa nempè, quæ vniuersalia sunt vt magnum, paruum: illa verò notiora secundum sensum, quæ particularia, vt rarum, densum: sensus enim singularium, intellectus vniuersaliũ est. Non est hic locus disputãdi, an intellectus singularia cognoscat primò, non enim ex professo ab Aristotele id traditur modò, est enim id ad libros de anima pertinens.

An principia sint contraria
Quæstio XI.

CIrca quæstionem hanc est primum argumentum. Principia rerum sunt substantiæ: sed substantiæ nihil est contrarium, principia ergo non sunt contraria. Primum argũ.

Secundò. Inter hæc principia tantùm est priuatiuè contrarietas: sed priuatio nihil est, cùm sit negatio: ergo non conuenit ei esse principium. Secundũ argũ.

Tertiò. Principia componunt rem: sed contraria non possunt componere rem: nõ enim res ex contrarijs componitur, nõ ergo sunt principia contraria. Tertium argũ.

Quartò, cùm dicitur, ex contrarijs fieri rem. I. est tanquam ex partibus, & hoc nõ, vt diximus in tertio argumento: nec tãquã ex termino à quo, quia hoc nõ nisi priuatio ni ineſt, vt ex non igne fit ignis: non ergo ex contrariis fiunt res. Quartũ argũ.

Circa hoc aduerte: quòd cùm Aristoteles dicit, principia esse contraria, non hoc vniuersaliter de omnibus principijs intelligere oportet: nam secundum Aristotelẽ materia, & forma non sunt contraria, & secundum Primum fũdamẽtum. Quõ intelligat Arist. prĩcipia esse cõtraria.

secundum Antiquos etiam principiũ materiale non erat contrarium formalibus, vt aqua non erat contraria raritati, & densitati. Propositio igitur illa indefinita est, pricipia sunt cõtraria, id ẽ aliqua pricipia.

Secundũ fũdamẽtum. Quo intelligit principia non fieri ex alijs.

Aduerte secundò, cùm audis, principia non fieri ex alijs principijs, vt partibus, nõ intelligas, quòd non fiat ex alijs principijs Logicis, aut Metaphysicis, puta, generib⁹, differentiis, & esse, essentia, & alijs: nec q non fiant ex partibus quantitatis, nam materia, & forma diuisibiles sunt, & partes habent secundum quantitatem: sed intellige, quòd non habent alia principia Physica, ex quibus sint: nõ enim materia ex materia, nec forma ex forma, nec priuatio ex priuatione conficitur.

Tertium fundamẽtum. De diuersis sensis circa definitiõ de finitione pricipiorum.

Aduerte tertio, quòd circa illam definitionem principiorum est duplex opinio. Communis opinio est, quòd illic omnia principia cõprehendantur, & tunc illa duo priora, Ex, dicunt habitudinem partis componentis, & sit sensus: Principia sunt, quæ ex alijs nõ componuntur, nec ex se inuicem. At illud aliud, Ex, dicat habitudinem partis componentis, & habitudinẽ termini, vt sit sensus, sed ex ipsis omnia fiũt, nempè aut ex partibus, vt materia, & forma, aut ex termino, vt ex priuatione.

At verò Themist. hoc solùm de contrarijs principijs intelligi vult, & tũc illud vltimũ, Ex, solam termini habitudinem dicet. & ratio huius est, quia Aristoteles nihil intendit modò de materia, sed solum de principijs contrarijs.

Quid sẽtiat Auctor de definito illius definitionis.

At quàmuis hoc verùm sit, negari non debet, illam esse definitionem omniũ prĩcipiorum communem, præsertim cùm nullam aliam ab Aristotele alibi habeamus. Propterea dicendum est cum opinione cõmuni, vt explicuimus. Oportet ad argumẽta deuenire, ex quibus declaratio eorum, quæ dicta sunt, dependet.

Ad primum.

Ad primum respondetur, quòd hic non loquimur de immediata contrarietate, hæc enim solùm est inter formas mutuò actiuas, & passiuas secundum se, quales sunt qualitates. Substantiæ verò, cùm nõ mutuò secundum se agant, non habent hanc contrarietatem. Non enim cum Alexandro, & alijs Græcis sentio, qui calorem & reliquas qualitates formas substantiales elementorum ponunt: atq; ob id contrarietatem in substantiis ponunt, nos verò propriam contrarietatem, & immediatam à substantijs semouemus. Cùm autẽ Arist. hic contrarietatem ponit, priuatiõnẽ oportet intelligere, & non puram oppositiõnẽ priuatiuam, vt diceinus in argumento secundo: sed habentem partem positionis, & affirmationis.

Nota cõtra Alex. & alios ñ eẽ cõtrarietatẽ i-

mediatã inter substantias.

Ad secundum. Nota q̃ lis sit priuatio q̃ & vnum ex cõtrariis principijs.

Ad secundum aduerte, quòd illa priuatio, quam contrariã dicimus formæ producendæ non solùm dicit negationem illius formę, sed importat potentiam quandam, proximam in subiecto, in quo est illa priuatio: & præter hoc ponit aliquam formã positiuam, aut contrariam, aut oppositam aliquo modo formæ producendæ. Vndè cùm audis ex non igne fieri ignem; ex nõ albo album, per illas priuationes, negationes talium formarum intellige, cùm potẽtia proxima in subiecto ad albedinem. l. ad formam ignis: & pręter hec oppositas formas, puta aquã aut aerem. l. aliud oppositum albo, vt suprà declarauimus in textu. Vide igitur ad argumentum, quòd nõ est tantum negatio ipsa priuatio, quę principium dicitur.

Ad tertiũ. Alia sunt Pricipia rei in fieri, alia rei factæ.

Ad tertium admitto omnia principia componere, sed generationem, & mutationem rei: at verò rem ipsam tantũ duo componunt, puta materia, & forma, priuatio verò non, vndè est intrinsecum generationis principium: & hoc sufficit, non autem ipsius rei.

Ad quartum.

Ad quartum dico, quòd inter illa duo principia contraria, vnum componit rem, puta forma, alterum verò cõtrarium est terminus generationis rei, puta priuatio. vt benè dixit Burleus. Vnde cùm audis, res fieri ex contrariis, intelli-ge, ex vno, vt ex termino, & ex altero, vt ex parte formali.

Caput Sextum.

Quòd igitur contraria oportet esse principia. Tex. L.

Discursus, quo colligitur, tria esse principia rerũ naturaliũ.

POSTQVAM principia esse cõtraria, probatũ est, nunc ipsorum principiorũ numerum indagare contẽdit: atq; vult constituere hanc propositionem, Principia sunt tantùm tria, in cuius gratiã (vt nihil improbatum relinquat) probat has: principia sunt plura vno: principia non sunt infinita: principia sunt plura duobus: principia non sunt plura tribus: Omnes autem ex illo principio deducit; Principia sunt contraria.

Principia sunt plura vno.

Probat igitur primam propositionem: contraria sunt plura vno, principia sunt cõtraria: ergo sunt plura vno.

Pricipia nõ sunt infinita.

1. Ratio.

Probat secundam multipliciter. Primò si principia essent infinita, compositi non esset scientia: quod falsum est, & probatur antecedens: nam compositum. scitur ex principijs, hæc autem si infinita sunt, sciri non possunt, cùm infinitum non sit scibile.

2. Ratiò, in vno genere vna contrarietas.

Secundò, in vno genere vna est cõtrarietas, sed substantia vnum est genus: ergo in ipsa vna est contrarietas: vnius autẽ contrarietatis, non sunt, nisi duo extrema, non sunt ergo principia infinita.

Nota.

Attende per substantiam hic compositã substantiam sensibilem intelligi: per genus verò prædicamentum, in quo tales substantiæ continentur. In hoc autem vnica est prima contrarietas, nempè priuatio, & habitus, vt substantia non substantia reliquas sub se continens, scilicet homo non homo, ignis non ignis, & similes, nam ad hanc omnes reducuntur, atq; eadem contrarietas est etiam in alijs prædicamentis, puta priuatiua.

3. Ratio. Frustra fit per plura, quod põt per pauciora.

Tertiò probat. Frustra fiunt per plura, quæ possunt fieri per pauciora: Est enim natura maximè ordinata, nec abundat, nec deficit in necessarijs, sed sufficiunt ad omnes mutationes finita principia: non ergo opus est infinita facere. Patet minor, nam omnia, quæ Anaxagoras per infinita principia facit, Empodocles facit etiam per quatuor: non ergo sine necessitate sunt multiplicanda.

4. Ratio.

Quartò probat, & est sic intelligenda ratio. Si infinita sunt prĩcipia, cùm illa sint contraria, siue dubio omnia contraria essent principia: at constat, multa esse contraria; quæ principia non sunt: non ergo principia hæc cõtraria sunt infinita. Quòd verò sint contraria, quę principia nõ sunt, patet: nam album, nigrũ; dulce; amarum non sunt principia, cùm ex alijs contrarijs fiant: at principia semper manere debent.

Dubium.

Dices, quid est, quòd principia contraria semper maneãt? Dico cum Philopono quòd in omni mutatione inueniantur: vnde illa contraria, quæ ex alijs fiunt, nõ semper manent, id est, non in omni mutatione sunt, nam in mutatione illa contraria, ex qua ipsa facta sunt, non [illegible] & per hæc dat intelligere priuatiuam oppositionem, quæ est in omni mutatione, & ad quam aliæ contrarietat reducuntur: non igitur principia vnũ, nec infinita sunt.

Quòd igitur neq; vnum. Tex. LI.

Pricipia sunt plura duob.

1 Ratio. ualdè obseruãda.

TERTIAM propositionẽ probare aggreditur, nempè principia esse plura duobus & facit primam rationem sumptã etiã ex contrarietate principiorum sic. Nullum contrarium alterum contrarium facit, nõ enim calor frigiditatem facit, nec lis amicitiam, nec raritas densitatem, vt ergo aliquid fiat, vnum tertium subiectum est constituendum, à quo mutuò se illa expellant contraria, & hoc adeò verum est, vt quidã Philosophi non solùm præter cõtraria vnicum subiectum posuerint, ex quo res fierent naturales, sed plura, imò & infinita: & hæc ratio est notanda: conuincit enim, pręter contraria principia esse aliquid tertium constituendum, non enim aliter imaginari potest, quomodo ex vno contrario alterum fiat.

Ad hæc autem adhuc, & hoc aliquis. [illegible] LII.

a. Ratio. SECVNDA ratione idem probat, & sunt hę duæ maximè attendendæ. Sic procedit: nulla contraria sunt componentia substantiam rei, principia sunt componentia substantiam rei: ergo principia nō sunt contraria: maior est certissima: minorem probat, & exprimit, maior enim tacita est: probat sic: si principia non essent substantia rei, essent de subiecto, hoc est, accidentia: sic autem posteriora essent, cùm subiectum sit prius, hoc autem repugnat principijs: non ergo sunt contraria.

3. Ratio. Tertia ratione idem probat sic: substantia non fit ex non substantijs: at contraria sunt non substantiæ, cùm substantiæ non insit cōtrarium: ergo principia, ex quibus fit substantia, non sunt contraria.

Nota vt in discur su Arist. Nota ingenium Aristotelis: nā per hæc argumenta concludit, non posse fieri, vt omnia principia sint contraria, vt inde deducat, esse ponēdum aliud principium tertium, quod non sit contrarium, puta materiam, ex qua cùm forma fiat, & componatur res, & non posse similiter omnia principia esse non substantiam, sicut priuatio est non substantia, vt ponatur aliud, quod sit substātia, puta materia, sicut etiam forma est substantia, & ex vtraq; fit cōpositū.

Nota. Vndè illa est indefinita, principia sunt contraria, & etiam hæc, principia nō sunt contraria, & vtraq; vera est, quod non possit esse sine tertio principio: & hoc est, qd dicit in textu sequenti: q si vtraque est vera, debet esse tertium principium.

Quo circa si quis & priorem. Tex. LIII.

DICIT igitur, quòd si defensa re volumus vtramq; rationem, puta principia esse contraria, vt superius est probatū, & principia non esse contraria, vt modò probatū est: est necessarium tertium principiū subiectum facere, id, quod antiqui faciunt, ponentes præter contrarietatem, aquam aerem, aut aliud simile, licèt isti non ratione id persuaserint.

Et nota diligenter horum textuum expositionem: multi enim multa dicūt, & nescio, an mentem ipsam Aristo. attigerint.

Videtur autem medium magis. Tex. LIIII.

LAVDAT eos, qui potius corpus medium posuerunt principium, quàm elementum aliquod: nam hoc tale medium plus distat ab ipsis contrariis vtrisq;: Elementa enim habent qualitates inseparabiles, at id, quod principium est, debet æquè se ad contraria habere: propterea melius corpus medium, quàm vllum elementum principium fecerunt: propterea, qui posuerunt aerem melius dixerūt, & post hos, qui posuerunt aquā, quàm illi, qui ignem, nam illa duo minus sensibiliter contraria habent, & facilè patiuntur, & recipiunt cōtraria: vide igitur, quāti referat subiectum præter contraria ponere.

Sed omnes vnum hoc. Tex. L V.

OSTENDIT, non fuisse Philosophos contentos cum hoc solo materiali principio, sed prętereà etiā contrarietatē superaddunt, quidā rarū, & densū: quidā abundātiam, & defectum, nempè magis, & minus, seu magnum, & paruum ponentes.

Addit autem q ista opinio de magno, & paruo, & vno est antiqua, quàmuis non eodem modo à Platone proferatur: nam illi magnum, & paruum pro forma: ipsum verò vnum, puta aquam, aut quid simile pro materia constituebant: at Plato magnum, & paruum materiam, vnum verò puta idem, formam existimabat. Nota.

Tria igitur dicere elementa esse. Tex. LVI.

QVARTAM propositionē probat, nempè principia non esse plura tribus, duasq; rationes facit. Prior est: Si sunt plura tribus, oportet aliam saltem contrarietatem facere, cùm principia debeant esse cōtraria, tunc illa cōtrarietas, vel habebit idem subiectum cum altera, vel non: at si non Pri. ipia nō sunt plura tri bus. Rō Arist.

habebit, quia ad patiendum, sufficit vnum subiectum: si verò habebit idem, tunc quicquid generatur ex vna, generatur ex altera l. non: Si sic, superflua erit vna contrarietas: si non, neutra erit principium, cùm ex ea non generentur omnia: hæc est ratio integra Aristotelis.

Radè rō Arist aliter construitur. Potest etiam alter componi, & forsan melius sic. Si sunt principia plura tribus, aut ex eo, quòd multiplicatur subiectum, & hoc non, quia ad patiendum respectu vnius contrarietatis sufficit vnum subiectum: imò vnius contrarietatis non est nisi vnicum subiectum: aut ex eo, quòd multiplicantur contraria, ita vt sint quatuor contraria prima: & tunc non, quia oportebit multiplicare subiecta, quod esse non potest. Nam demus aliud subiectum cum sua contrarietate, tunc peto, an sint sufficientia generare ista tria per se, an nō: clarum est, esse, cum ad actionem sufficiāt duo contraria cum vno subiecto: ergo superflua est alia contrarietas, cùm ex vna possit esse generatio: ratio ista est sic componenda, & est admodum notanda expositio. Laborant enim multi in ratione ista exponenda.

Primum dubium, cur subiectū vocatur ab Aristo. natura media. Nota triplex medium. Dubitabis, primò: quare subiectum vocet naturam mediam. Dico medium triplex esse, aut per mixtionem extremorum, sicut rubrum, viride, dicuntur media inter album, & nigrum: quia ex mixtione albi, & nigri facta sunt. Est aliud medium per extremorum negationem, vt lapis est medium sani, & ægri: quia nec est sanus, nec est æger. Aliud est medium per potentiam ad vtrumq; extremum recipiendum, & sic in præsenti subiectum, & materia dicitur natura media, quia est in potentia receptiua vtriusque extremi.

Secundū dubium. Dubitabis vlterius, quomodo quælibet contrarietas habet suum subiectum? non nè calor, frigus, & alia contraria mixto insunt? Dico, quòd hîc non loquimur de cōtrarietate particulari, puta hac, illa, sed in genere: nam clarum est, in vnico subiecto posse multas priuationes multarum formarum inesse, & varia contraria, puta calorem, albedinem, amaritudinem: sed loquimur de prima contrarietate, puta priuatiua, & generica, & talis contrarietas multiplicata multiplicat subiecta.

Posterior rō Arist. Posterior ratio Aristotelis est. Vnius generis non est nisi vn[illegible] na contrarietas, intellige com[illegible] [illegible]trarietatem: possunt enim esse multæ particulares, quędam priores, quædam posteriores, vt qualitates secundæ, quæ ex primis componuntur. At substantia vnicum genus est: ergo ipsius est vnica contrarietas prima, & sic principia substantiæ, de quibus est sermo, non poterunt multiplicari ex parte contrarietatis, vt dictum est.

Caput Septimum.

Quod igitur neque vnum sit, Tex. LVII.

CONCLVDIT, principia nec esse vnum, nec plura tribus. At quia non satis probatum est, an vnum sit materiale principium, dicit, adhuc, quæ dicta sunt, dubitationem habere: id autem tractare aggreditur, ac primùm in communi de subiecto mutationis loquitur, postea particularius de subiecto substantiali dicet, sic enim est ordo maximè naturæ, id est, Physico accommodatus, vt à communibus ad particularia deueniat, quod etiam in proœmio docuerat.

Nota primo. Explicat vis discursus Aristo. de principiis, quia est fundamentum totiꝰ Philosophia naturalis. At vt intentum Aristotelis possis penetrare, quia hæc, quæ hoc in loco dicuntur, sunt fundamenta Philosophiæ ipsius, aduerte, quòd per mutationes accidentales indagat ea, quæ sunt in mutationibus substantialibus. In mutatione autem accidentali inuenimus primò duo extrema, inter quæ fit mutatio, vt cùm aliquid ex calido fit frigidum, est calor, & est frigiditas. Secundò inuenitur aliquod subiectum distinctum ab vtraque forma, puta corpus aliquod, in quo est calor, & frigiditas. Tertiò, istud subiectum permanet idem sub vtroque extremo, tamen vnum extremum recedit, alterum manet cum subiecto eodem, vt cùm ex calido fit frigidum, est aliquid, quod ante habebat calorem, & per mutationem recedit calor, & succedit frigiditas cum eodem tamen subiecto, & sic fit talis mutatio accidentalis; sic proportiona-

tionaliter intelligas in mutatione substantiali, quæ fit secundum formas substantiales, oportet [illegible], in quo fiat [illegible] substantiam, & subiectum sub illis vtriusque [illegible] alis mutatio, & ista [illegible] vna, postea sub altera formis modò sub rit materia. v. g. cùm [illegible] tamen re eadem est mutatio substantialis, aqua fit ignis, quę oportet dare aliquid vnum, quod sit sub vtroque extremo mutationis, hoc est materia, quæ modò est sub illa, modò eadem sub illa forma. In hoc tamen differt hæc materia à subiecto mutationis accidentalis, quod hoc [illegible] substantia composita; at [illegible] substantialis subiectum est [illegible] [illegible] iam, vt possit mutari se[illegible] cu[illegible].

Nota secundò. Quæ vis tenuit Aristo. At [illegible] tamen diligenter, quod modus procedendi Aristotelis iste est: probat enim [illegible] mutatione qualibet id, quod [illegible] quid, quod est compositũ, id est, habet aliquid, quod amittat, aliquid quod permaneat sub alio termino mutationis, vt cùm [illegible] nigrum, oportet dare aliquid in albo, quod recedit, puta albedinem, & aliquid, quod permaneat sub nigredine, & id est subiectum. Hoc igitur etiam dare oportet in mutatione substantiali; est namq; aliquid quod recedit, aliquid, quod permanet, & hoc est subiectum, & materia, reliqua sunt formæ. Hoc est, quod Aristoteles docet: & multò latius à nobis hæc examinanda sunt. Ad literam interpretãdã accedamus.

Dicimus enim fieri ex alio aliud.

Tex. LVIII.

Dupliciter loqui possum' in mutationibus

DVPLICEM loquendi modum assignat in mutationibus substãtialibus, quibus dicit, aliud fieri ex alio, & in mutationibus accidentalibus, quibus ex altero fit alterum. Nam; aliud, in substantia diuersitatem facit; alterum, verò in accidenti. Exempla tamen in accidentali mutatione constituit, quia de substantiali nihil adhuc certum est. Accidentali ergo mutatione aliquando dicitur fieri simplex, aliquando aliquid compositum. Simplex est, cùm id, quod fit, id est, primum extremũ, seu subiectum verbi, & quod fit, id est, alterum extremum, seu prædicatum. Simplicia sunt, vt homo fit Musicus, seu immusicum fit musicum: Compositum verò est, cùm vtrumque extremum complexum quoddam est, vt homo immusicus fit homo musicus.

Nota. Et aduerte, quòd illud primum extremum dicitur, quod factum est, alterum verò, quod fit, tam in simplici, quam in composito.

Simplex autem distinguitur, aut cum extremum [illegible] primum, puta quod factum est, [illegible] ipsum subiectum, vt homo fit musicus, aut cùm est oppositum, vt immusicum fit musicum.

Hæc autem simplicia dupliciter differunt. Primò, quantum ad ipsam locutionem; nam per oppositum dupliciter loquimur: aut in recto, dicendo, immusicum fit musicum: aut per obliquum, ex immusico fit musicum: at per ipsum subiectũ, quàmuis aliquando in obliquo loquamur dicendo: ex ære fit statua. Id tamen non est semper in omnibus: non dicitur, ex homine fit musicus, sed homo fit musicus. In compositis verò, quamuis non meminerit Aristoteles, tamen vtroque modo loquimur, nempe ex homine immusico factus est homo musicus, & similiter homo immusicus factus est homo musicus. Rationem horum inferius intelliges.

Eorum autem, quæ vt simplicia.

Tex. LIX.

ALTERVM discrimẽ ponit inter illas mutationes quoad rẽ. Nam subiectum semper permanet cum forma, quæ aduenit, vt homo cum musico: at oppositum siuè in simplici, siuè in composito recedit, vnde immusicum non manet cum musico. Et nota hic attentè textum, nam proptorea dixit superius esse duos modos loquendi, & per oppositum, & per ipsum subiectum, vt intelligas, in mutatione esse vtrique & ipsum subiectum, & ipsum oppositum, quàmuis in locutione per oppositũ, tantùm oppositum exprimatur, & in altera simplici subiectum, in composita verò vtrumq;. Et etiam discrimen assignauit, vt scires subiectum ab extremis distinctũ, & sub vtroque permanere. Hæc multum meditare.

Determi-

Determinatis autem his.
Tex. LX.

X his, quæ dicta sunt, concludit, in omni mutatione semper dari vnicum subiectum, quod mutatur, & permanet sub vtroque extremo, etiam in illa mutatione, qua oppositum dicitur fieri, nempè immusicum fit musicum: [illegible] immusicum subiectum dicit, non distinctum secundum numerum à se, tamen distinctum secundum rationem, & definitione: [illegible] est dicere, immusicum dicit subiectum cum forma, vel priuatione aliqua: ratione vnius permanet, ratione alterius recedit. Et nota, vt significaret subiectum hoc non esse separatum à formis ipsis, cùm modò cum vna, modò cum altera sit, dicit, vnū esse numero cū ipsis formis, & extremis, definitione tamen non vnum. Dicit, vnum numero accidens cum subiecto, id est, vnū subiecto. Hoc idem accidere docet, cum id, quod fit, est compositum, vnum enim manet, alterum non, vt immusicus homo fit homo musicus.

Sed ex aliquo fieri aliquid.
Tex. LXI.

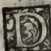

OCET, quàmuis oppositum, & subiecto vnū. sint numero, tamen quantùm ad locutionē est discrimen. Nam in opposito magis loquimur per obliquum dicentes, ex immusico fit musicum, quàm per rectum dicendo, immusicum fit musicum. At in subiecto è contra, magis per rectum loquimur, quàm per obliquum dicendo, homo fit musicus, licèt in aliquibus per obliquum, non autem per rectum loquamur. Dicitur enim, [illegible] ære fit statua, sed non æs fit statua, tamen in opposito quocunque vtroque modo loquimur. Similiter etiam in composito, in quo [illegible] distinctio oppositi, & subiecti. Vbi aduerte, in opposito esse duo, & ipsum subiectum, & ipsam oppositam formam, quæ est terminus, à quo ratione subiecti fit locutio in recto, immusicum fit musicum: sensus est: id, quod est immusicum fit musicum: Ratione priuationis fit obliqua locutio, ex immusico fit musicum. Sensus est, à priuatione Musicæ peruenit aliquid ad [illegible] ipsam habendam.

Multipliciter autem cum dicatur,
Tex. LXII.

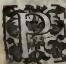

OSTQVAM in mutatione in vniuersum subiectū aliquod permanens dari ostenderit, nunc ad particulares descendit mutationes, [illegible] particularia in eis [illegible] [illegible] autem [illegible] mut[illegible] & accidentalem, qua [illegible] secundum quid, vt fit al[illegible] lidum: & substātialem, qu[illegible] simpliciter, vt fit homo, fit ignis, [illegible] Col[illegible] [illegible] dum diuersa, quæ [illegible] oportere, subiecta diuersa statuere. In accidentali enim ponimus primam substantiam, quæ ipsa est, cui omnia insunt accidentia. & ipsa nulli inest, ob id ipsa est quæ modò hāc modò illam formam cuiuslibet prædicamenti accidentis recipit.

At in substantiali, in qua ipsæ substantiæ transmutantur, & non secundum accidentia, oportet, aliud statuere subiectum permanens in mutatione, quod esse non potest, nisi ipsas substantias compositas dicamus ex forma, & materia, & materiam esse hoc subiectum, quę secundum formas varias substantiæ transmutatur. At quòd in his mutationibus aliquod subiectum sit, patet: nam videmus has substātias semper ex aliquo præsupposito fieri, vt plantæ, & animalia ex semine, quod profectò argumento est materiam, & subiectum hoc sub tali præsupposito latere.

bi[illegible] duplex, accid[illegible] lis, & substātialis, & diuersum vtri usq; subiectum.

Fiunt autem, quæ fiunt.
Tex. LXIII.

NIVERSALI quadam inductione per artificialia (vt vult Alexander) ostendit omnia fieri ex aliquo præsupposito, quāuis Philoponus ista ad naturalia applicet, sed non est opus, nam iam dixit de naturalibus, cùm dixit, ex semine fieri plantas, & animalia: & etiam in vltima parte inductionis

ctionis ex his quinque de illis dicet:inquit igitur,quæ simpliciter, id est, vniuersaliter,quæ fiunt,aut fiũt transfiguratione, sicut quæ fiunt à figulis, aut fiũt accessione & augmentatione,sicut quæ fiunt arte pingendi. Et hoc nota: aut fiunt subtractione, sicut quæ fiunt sculptura, aut compositione,sicut arte domificatoria,vel similiter facta: aut alteratione secundum materiam, sicut quæ fiunt arte coquendi, fundendi. l. quæ fiunt à Pharmacopolis:& sub hoc mẽbro mutationes naturales inanimatorum concludi possunt: in his oĩbus sempẽ aliq̃ præsupponit subiectũ, ex quo fiat oĩa ista.

Quare manifestum est. Tex. LXIIII.

Ex quibus concludit, semper q̃d fit, esse compositum, id est, habere aliquid, quod permanet sub forma adueniente; & aliquid, quod recedat, puta formam oppositam, & priuationem. Describit igitur in supra positis id, quod permanet, puta æs, lapis, aurum, & id quod recedit, puta infiguratio, informatio, inordinatio: nam ex infigurato fit figuratum, & ex informato formatũ, & ex incomposito compositum, similiter in alijs. Vnde patet, in omnibus esse termi nos, & mutationis subiectum.

Manifestum igitur est, quod siquidem sunt causæ. Tex. LXV.

Cvm materiam, seũ subiectũ, & formam in mutatione esse probauerit, nunc, vt Simplicius dicit, & D. Tho. ea esse principia, & causas rerũ naturaliũ probat, & facit hunc syllogismum. Ea, ex quibus vnum quodq; primò, & non secundum accidens, sed secundum substantiam est, & factum est, sunt principia, & causæ: at materia, & forma sunt ea, ex quibus primò, & non secundum accidens est factum; & est vnumquodq;: ergo materia, & formæ sunt principia, & causę: maiorem, & conclusionem huius syllogismi ponit, minorem subiicit.

Nota quales sint cãe cõponẽtes rem.

Nota. Aduerte, quòd dicitur, ex quibus primis: quia sunt aliqua, quę rem componũt, sed nõ primò, cùm ipsa principia habeãt, qualia sunt elementa, ex quibus mixtum componitur: at ipsa adhuc ex materia, & forma conponuntur, ob id non dicuntur principia.

Nota. Aduerte præterea, q́ dicitur, non secundum accidens (vt notat Simplicius) propter priuationem: ex hac enim, non componitur res, ob id non est principium cõponens, nisi per accidens: at verò est principium per se, & intrinsecum generationis, quàmuis possemus dicere, quòd illud secundum accidens fit ex parte rei factæ, vt sit sensus, vnumquodq; ex principijs fit secundum substantiam suam, & non secũdum accidens aliquod. Quòd verò ex materia, & forma res intrinsecè cõponatur, probat exemplo totius accidentalis: nam homo albus ex albo, & homine quodammodo componitur, quod manifestatur ex eo, quòd si definitionem hominis albi velis assignare, per definitionem hominis, & albi assignabis. Nota quòd dicitur, cõponi quodammodo, quia reuera non est compositum, nisi per accidens.

Manifestum igitur est, quòd quæ fiunt. Tex. LXVI.

Ivxta Simpliciũ, & D. Tho. hæc prima verba sunt conclusio syllogismi præcedentis: vnde infert, quæ fiunt ex his esse, id est, ista esse principia eorum, quæ sunt res naturales. Materiam rursum distinguit dicẽs, materiam esse vnum principium numero, sed duo ratione. Vnum quidem numero cum priuatione: quia ipsa priuatio est in materia, ratio verò est diuersa, nam aliud est esse auri, æris, & materiæ, aliud est esse priuationis. At cùm materiam vnum numero potius, quàm priuationem dixisset vnam, huius rationẽ reddit. Materia, inquit, magis est numerabilis, id est, magis accedit ad id, quod vnum est numero, puta primam substantiam, ipsius enim est pars: at priuatio, & contrarietas, quod idem est, accidens est, intellige rei factæ, vt diximus: forma autem non est, sicut materia, duo ratione, sed vnum est principium ratione. Per

ista dat intelligere, quod materia est, quæ habet priuationem formæ: & quòd, nisi talem priuationem haberet, generationis non esset principium: quia (vt diximus) rem producendam necessariò ipsius priuatio præcedit.

Quo circa est quidem vt duo. Tex. LXVII.

INFERT ex dictis veritatem harũ propositionum, principia sunt duo, & sunt tria: sunt contraria, & nõ sunt contraria, & non sunt plura contrariis. Sic enim veritatem habent: sunt duo numero: sunt tria ratione: sunt contraria forma cum priuatione, non sunt contraria materia, & forma: nec sint plura contrariis numero, quia priuatio vnum numero est cum materia.

Nota. Aduerte, quod dicit, esse duo numero, vt ita dicam, quia re vera, vnum numero est totum compositum ex materia, & forma: at forma, & materia imperfectè duo numero dicuntur, quia duæ res sunt, licèt non separatæ, & per se existentes, sicut prima substantia.

Quot igitur principia sunt. Tex. LXVIII.

EPILOGAT, dictum esse iã, quot sint principia generationis rerum naturalium, nempè & esse tria, & esse duo, & quomodo hoc intelligi debeat. Similiter dictũ est, præter ipsa contraria, esse vnũ tertiũ principium subiectum: & quod duo cõtraria sufficiãt ad mutationem: vno enim adueniẽte, altero recedẽte, sic fit mutatio.

Subiecta autem natura scibilis est. Tex. LXIX.

MODVM, quo materia cognoscatur, idicat dicẽs, materiã cognosci per proportionẽ ad materiã artificialẽ, vt enim lignum, & aurũ, & quodlibet se habet ad formas artificiales, ita intelligimus se habere materiam ad ipsas substantias perfectas: vt enim illud subiectum est in potentia ad recipiendas illas formas, ita & hoc ad substantias. Discrimen est, quòd illud subiectum est ens perfectum, puta, composita substantia; materia verò est ens imperfectum, & substantia simplex: atq; talem materiam vnum dicit esse principium: alterum est forma, quam rationem dicit: tertium formæ contrarium, puta priuationem ipsam, quæ in materia est.

Hæc autem quomodo duo. Tex. LXX.

EPILOGVM generalem ponit eorum, quæ dicta sunt. Primò enim dictum est, principia esse contraria, postea dictum est, quod præter contraria oportebat tertium subiectum facere. Vltimò dictũ est, quomodo ista contraria se habeant: alterum enim forma, alterum priuatio est: quomodo subiectum cum vtroq; se habet. Restabat difficultas, an forma, & materia sint substantia. Hoc enim nondum patet, sed id discutere non est huius loci, vel (secundum Themistiũ) quia est Metaphysici, vel secundum San. Thom. & Auerroem, quia pertinet ad secundum Physicorum, vbi forma dicitur magis natura, quam materia. Quod autem principia sint tria, & quo modo, & quæ sint, etiã dictum est. At antequam vlterius textum exponentes, procedamus, vtile erit de ista materia aliqua disserere: eius enim cognitio multum Physico necessaria est.

Vtrum materia sit. Quæst. XII.

QVATVOR de materia disputanda occurrunt: Primum, an sit: Alterum, quid sit: Tertiũ, qualis sit: Quartum, quibus nominibus apud Philosophos significetur. Ante omnia tamen explicanda se offert significatio nominis. — Quatuor de materia sunt tractãda. — Tituli explicatio. De multiplici materia.

Est autem materia multiplex, nec de omnibus est quæstio in præsenti. est enim materia alterationis, id nempè, ex quo aliquid fit, non tamen permanenti in substantia sua, sicut cibus est sanguinis materia, — Prima alterationis.

teria, non enim cibus manet, sed destruitur, & fit sanguis. & elementa sunt materia mixti, quia sui corruptione mixtum component.

Secunda cōpōnis. Alia est materia compositionis, sicut lapides, & ligna domus: partes quantitatiuæ dicuntur materia respectu totius, & etiam partes quæcunque respectu compositi materia dicuntur.

Tertia in hæsionis. Tertia est materia inhæsionis, qualis est substantia, cui omnia insunt accidentia.

Quarta scientiæ. Quarta est materia scientiæ, quæ dicitur subiectum. De his autem non loquimur in presenti.

Quinta materia, q̄ est subiectū trāsmutationis substātialis. Alia est materia mutationis substantialis subiectum, quæ sub diuersis formis, modò sub vna, postea sub altera in mutatione inuenitur substantiali: & de hac petimus, An sit. Et respondetur ex omnium consensu talem materiam esse.

Sex viæ sunt ad inuestigandā materiā esse. Ad hoc autem inuestigandum, omissis his, quas Albertus lib. 1. Physi. tract. 3. cap. 11. ex Auicembron. refert, sex viæ esse possunt. Prima est via trānsmutationis: est enim hoc fundamentum maximè obseruandum in Aristotele. In omni mutatione, quæ fit ab extremo in extremum, oportet dare subiectū mediū distinctū ab vtroq; extremo, quod idē perseuerās modò sub vno, modo sub altero sit extremo: vt em̄ aliquid dicatur mutari, necessariū est, quod idē aliter se habuerit, & aliter se modò habeat, aliter enim impossibile est, aliquid dici mutatū. Oportet ergo idem manere sub vtroq; extremo mutationis, & hinc est, q̄ debet esse distinctū ab vtroque extremo, non enim posset, modo sub vno, postea sub altero, illo recedente, esse, nisi esset ab vtroq; distinctum. Verissimū igitur est fundamentum, quod traditur latè. 11. lib. Metaphysi. c... & 8. lib. ca. 1. tex. 4. alias sæpè.

Prima via transmutationis inter extrema accidentalia.

Quo sit subiectū in transmutatione substātiali, & accidentali. Cum igitur duplex sit mutatio, & accidentalis, quæ fit secundum accidentia, & substantialis, quæ fit secundum substātias, oportebit in his subiectum constituere: in accidētali quidem est ipsa prima substantia, quæ cùm ab omni accidēti distīguat, & omniū sit susceptiua, potest secundum varias accidētales formas transmutari: In mutatione verò substantiali hæc esse non potest, nam in tali mutatione ipsa prima substantia est, quæ corrumpitur, & non accidens: oportet ergo, si subiectum debet dari, quòd ipsam substantiam ex duplici parte componamus, & ex forma, quæ recedat, & adueniat, & ex materia, quæ eadem perseueret sub hac, & sub illa forma; & tunc mutatio talis erit, q̄ ab illa materia recepit vna forma, & altera adueniat: & hoc est, quod dicebatur tex. 64. quod sit esse compositum: & hæc est via trasmutationis indagandi materiā, quæ sicut substantia prima nullam de se habet formam accidentalē, ita ista non habet substātialē.

Ad hanc viam reducit quædam alia, qua substantiam ex materia, & forma cōpositam esse probamus. Nam vt ait Aristoteles. 1. de generatione. 78. Id, quod est omninò vnum nulla ratione est possibile (quod fusè prosequitur ibi Philoponus. Explicat etiam Diuus Thomas, dispu. 3. ca. Algaz. in solutione dubij 18.) impossibile, inquam, est, actionem, & passionem Physicam ab vno prouenire principio. Nam enim eo, quo agimus, eo principio patimur. Cùm igitur in rebus, vt elementis, viuentibus, & alijs experiamur actionem, & passionē, agunt enim in alia, & patiuntur ab alijs, oportet, in his duas partes substantiæ assignare: alteram, secundum quam agant, & hæc est forma, alteram, secundum quam patiantur, & hæc est materia; vnde dixit Auerroes. 8. Metaphy. com. 12. & 4. Physi. com. 38 sicut transmutatio, inquit, fecit cognoscere materiam, ita actio formam.

Secūda via ex mutua transmutatione rerū substantialium. Altera via indagandi materiam est ex mutua rerum transmutatione: Experimur enim vnam rem in aliam conuerti, vt ignis in aerem, aer in aquam. Hic impossibile est imaginari, quòd ipse ignis fiat aer, nec vna substantia altera: non ergo modus est alius, nisi quòd recedit forma vnius, & succedit forma alterius in eadem materia. Cùm enim sint diuersa, nisi aliquid haberent commune, puta materiam, non posset talis inter ea esse trāsitus: vndè cœles simplicissimæ, & spirituales, non ob aliud inuicem mutari nequeunt, nisi quia principium non habeut, secundum quod communicent, & mutentur.

Tertia via ex augmētatione. Tertia via est, ex eo, quòd in mutatione aliquid maius fieri experimur, vt ignis crescit, consumpto ligno, & animal, consumpto cibo, tunc. L manet cibus, & lignum,

gnum.I.non prorsus: ipsum non manere, notum est, nihil autem manere, impossibile apparet, cùm illud aliud fiat maius: oportet ergo aliquid ponere, quod nō maneat, & id est forma, & aliquid, quod maneat, & idest materia.

4. Via qua omnis generatio fiat ex aliquo.

Quarta via est ex eo, quòd experimur, omnem generationem ex aliquo fieri, & omnem corruptionem etiā in aliquid terminari: quod profectò non esset, nisi aliquid cōe esset, quod est in corrupto, & manet in ipso genito, & id est materia.

5. Via ex gñatiōe, & corruptiōe, φ deāt ꝗue ulte ab aliquo prīcipio.

Quinta via est potius ad probandum materiæ vnitatem: corruptio, & generatio est vniuersalis effectus naturalibus competens: ergo danda est aliqua causa vna cōmunis, in quam refertur: non est forma: quia res per formas differunt: ergo erit materia.

6. Via ex eo quod subsistētię substātiæ.

Sexta: quia subsistere inest substantijs istis, non à formis, quæ in alio sunt: ergo ab aliquo subiecto nullo modo alteri inexistenti, & id est materia. Hæ sunt viæ certiores, & firmiores, quibus hanc esse materiam, constitutum est: Accedamus ergo ad explicandum, quid ipsa sit, quod proximè sequitur.

An materia sit substantia. Quæstio XIII.

IN hac quæstion..., quæ præcipuas difficu...tes circa naturam materiæ ta...rit, argumenta proponam, vt ipsorum solutione natura ipsius materiæ nota fiat.

Primum argumentū ex eo, quod materia sit pura potentia.

Pro parte igitur negatiua est primum argumentum: quod est pura potentia, non est substantia. materia est pura potentia: ergo non est substantia. Maior est certa: quia substantia est actus, potentia verò ... contra actum: Minor patet ex Aristotele. 1. Physi. tex. 78. & 1. Gene tex. 1?. & 12. lib. Meta. cap. 2. eam esse potentiā, docet.

Secundū.

Secundò, id, quod non est per se, non est substantia, sed materia non est per se, cùm abs... forma esse non possit: ergo non est substantia.

Tertium.

Tertiò. Materia non habet esse à se, sed à forma: ergo non est substantia. Probatur antecedens ex primò Gene. tex. 83. Materia, inquit, habet esse actu ab ipsa forma.

Quartū.

Quartò. Materia non est quid, nec quantum, nec quale, nec aliquod ex prædicamentis: ergo non est substantia: antecedens est Aristotelis 7. Meta. cap. 3.

Quintū.

Quintò. Materia non est vna, cùm nullius sit speciei, nec vllam habeat formam: ergo non ens, nec substantia.

Sextum.

Sextò. Materia non est bona: ergo nec substantia: antecedens patet, quia distat à summo bono, cùm sit vilissimum entium oīum. Hæc sunt argumenta, quæ partem magnam cognitionis materiæ explicant:

Primum fundamētū. Materia pertinet ad Physicū, & Metaphysicū.

Sit primum fundamentum: Materia ad Physicum, & Metaphysicum pertinet. Physicus eam considerat, vt est mutationis subiectum, & altera pars compositi naturalis: at Metaphysicus, vt est substantia quædam, vt vnum ex principiis entium, & secundum alia, quæ Metaphysico insunt: vnde aliter à Physico definitur, aliter à Metaphysico.

Materia aliter definitur à Physico, aliter à Metaphysico. Explicat definitio physica.

Nam à Physico per motum definitur sic, vt colligitur 1. Physi. tex. 82. materia est primum subiectū, ex quo fit aliquid, cùm insit, & non secundū accidens, id est, est id, ex quo, tanquam ex parte intrinseca per se componitur res naturalis. Dicitur, primum subiectum, ad excludendum subiecta accidentium, quæ absolutè non sunt prima, cùm adhuc ex alio fiant. Dicitur, ex quo, vt ex parte, ad differentiam elementorum, quæ non manēt in mixto, sed corrumpuntur, & solùm in virtute manent. Dicitur non secundum accidēs, vt remoueamus modum, quo ex priuatione est res: est enim id per accidens: nempè ad generationem rei, sed non ad esse: Sic ... à Physico consideratur, & definitur.

Definitio Metaphysica materiæ per negationē entiū perfectorum.

... Metaphysico verò definitur per negationem entium perfectorum, nempè non est animal, nec viuens, nec elemētum, sed his imperfectius: solemus enim res negatione definire, aut propter ipsarum excellētiam, aut propter ipsarum imperfectionem. Sic autem definitur materia ab Aristotele. 7. Metaphy. cap. 3. quod non est quid, nec quantū &c. & de hac cognitione loquitur Augustinus 12. confess. ca. 5. dicēs, Humana cogitatio materiā ignorando noscit, & noscendo ignorat. Nos verò

verò in præsenti materiam consideramus, vt subiectum mutationis substantialis, & sic per similitudinem, & proportionem subiecti rerum artificialium cognosci potest, vt suprà textum exposuimus superius.

Secundū funda-mentum Duplex discrimē inter subiectū mutationis substātialis,& accidentalis.

Sit secundum fundamentum, duplex esse discrimen obseruandum inter hanc materiam, & subiectum mutationis accidentalis. In accidentali enim subiectum est substantia perfecta iam, & consummata, vnde accidentia aduenientia non absoluunt ipsum subiectum, cùm sit absolutum, & factum perfectè: sed ornant, & disponunt ad aliquid aliud, & hinc est, quòd subiectum non accipit esse ab accidenti, imò accidentia à subiecto esse habent.

Materia est ens quoddā mediū.

At materia ista est quoddam ens imperfectum, & nondum factum integre: per formam autem consummatur, & absoluitur, vndè fit, quod forma adueniens materiam ipsam perficiat, & compleat, & ipsi det esse. Est enim velut medium ens ipsa materia, fit integrum per formam. Gloriosus enim Deus, cùm rebus virtutes productiuas rerum daret, & res ex nihilo non possent ex nihilo aliquid facere, fecit hoc medium ens, quod res postea per formam consummarent: sicut magister, qui paruulo dimidium characterem literæ delineat, vt paruulus absoluat, vnde agentia naturalia finiunt, non tamen totum ens producunt: Vt enim colligitur ex primo Physico. 76. agentia naturalia non producunt totum ens: quia non producunt in quantum ens; producerent enim seipsa. Vnde D. Tho. prima part. quæstione 45. art. primo. ait productionem totius entis esse creationem, quæ solùm potest competere primo principio. & Auerroes 8. Metap. commen. 15.& 16. & 12. Meta.comm.88. agentia naturalia non faciunt pluralitatem entium, sed perfectionem.

Attende tamen, quòd istam materiam non sic Deus fecit, vt esset separata à qualibet forma, imò eam varijs indutam formis creauit: reliquit hanc agentibus naturalibus facultatem, vt formas à materia expellerent, aliasque inducerent. Nō enim est omninò materia sicut dimidia litera, quæ non nisi vnica certa figura potest fieri: Materia enim varias formas, modò has, modò illas suscipere potest.

Secundū discrimē inter subiectum transmutationis substātialis,& accidentalis.

Ex his est alterum discrimen inter subiecta ista: nam ex subiecto accidentalis mutationis, & ipsa forma accidentis, non fit vnum, quia iam subiectum est factum, solùm fit vnum per accidens, nempè quòd simul sunt: at ex materia ista, & forma fit vnicum ens per se: quia ex eo, quod consummatur, & completur, & ex ipso complemento non fit, nisi vnum per se: & hoc docet Aristoteles, 8. Metaphy. cap 6. tex. 15. & 2. Animæ. cap. 1. text. 7. Ob id, inquit, ex forma, & materia fieri vnum per se, quia vnum est potentia, alterum est actus. i. vnum perficitur, alterum perficit.

Tertium fundamentum Substantia est duplex perfecta, & imperfecta, quæ & duplex est.

Sit tertium fundamentum. Substantia est duplex, quædam perfecta, & completa, & ista est compositum substantiale: quædam imperfecta, quæ alteram componit, qualis est pars substantiæ. Adhùc ista imperfecta est duplex: quædam determinans ad aliquam certam speciem ita, vt ad aliam determinare non possit: & hęc dicitur formalis: quædam determinabilis, quæ ad varias species determinari potest, quæ dicitur pars materialis. Vt magis fiet modò manifestum. his suppositis ad quæstionem respondetur.

Prima cōclusio.

Prima conclusio. Materia non est substantia perfecta, & composita secundum se. Probatur, quia si secundum se esset cōposita, non reciperet formam substantialem, hæc enim aduenit, vt perficiat materiam, & cum ea componat.

Secūnda cōclusio.

Secunda. Materia non est imperfecta substantia determinans. Hæc etiam est nota: quia materia vna potest ad varias species trahi: illa verò substantia determinās ad vnicam speciem contrahit: materia verò est sicut cera, quæ modò hac, modò illa induitur forma.

Tertia cōclusio.

Tertia. Materia est substantia imperfecta, & simplex ad varia composita, & varijs formis determinabilis: quod sit substantia docet Aristote. 2. Animæ. capi. 1. & 7. Metaphy. cap. 3. & patet, quia componit, & est pars substantiæ. Quòd sit imperfecta, patet: quia componit. Quòd sit simplex, probatur, quia receptiua est formarum, & est primum subiectum. quòd sit determinabilis per varias formas, patet ēt

quia est subiectum transmutationis, quæ inter plures fit formas: & sic patet solutio quæstionis, sed argumenta sigillatim sunt examinanda.

Circa primũ argumẽtum difficultas an materia prima habeat propriã entitatem.

Circa primum argumẽtum est difficultas de entitate materiæ, solet enim distingui actus, & esse triplex. Formalis, qui ab aliqua forma speciei alicuius prouenit, vt esse aquam, esse ignem: Existentiæ actus, secundum quem res existere dicuntur: Et entitatiuus, quem alii actum essentiæ vocant, secundum quem res dicũtur esse substantiam, aut accidens in communi.

Triplex actus.

Prima opinio Gregorij.

Iuxta hanc distinctionem est triplex opinio: quædam Gregorij. 2. Sen. dist. 12. q. 2. opinantis, materiam secundum se non habere actum formalem, sed à forma, habere tamen reliquos actus proprios.

Secunda opĩo. Scoti.

Alia est opinio Scoti ibidem dicentis, materiam de se habere actum entitatiuũ; at actum existentiæ, & formalem habere quidem, sed à forma.

Tertia opin. Thomistarũ.

Tertia opinio est Thomistarum asserentium, materiam de se nullum actum habere, sed omnẽ accipere à forma: de se enim est pura potentia ad actum quemcunque: At quia singulas opiniones discutere, & inutile & prӕter Physicũ negotium esset, dicam, quæ mihi probabiliora, & veriora apparent.

Primum fundamentum pro sententia Authoris.

Aduerte igitur, quòd actus est duplex, alter esse rei, vt esse hominem, aut esse albũ: alter operatio ipsius rei, siuè sit actio, siuè passio: actus prior ab Aristo. 2. Animæ, ca. 1. dicitur actus primus: operatio actus secundus: nec oportet actum essentiæ, & existentiæ distinguere, quia non distinguuntur realiter: & quia essentia non dicitur actu ens, nisi in ordine ad existentiam: ob id non distinguitur ab Aristotele duplex actus, esse, & operari, licet non negemus, essentiam, & existẽtiam ratione distingui.

Act⁹ primus qui est esse adhuc duplex, sub stantialis & accidẽtalis.

Iterum actus primus, qui est esse, duplex est, & accidentalis, qui est secundum formam accidentalem: & substantialis, qui est secundum substantiam, vt esse album, esse hominem.

Act⁹ primus substantialis duplex, perfectus, & impfect⁹.

Iterum substantialis duplex: quidam perfectus, qualis est actus compositi, vt homo, leo, ignis: quidam imperfectus, qualis est actus componentis aliud.

Prima cõclusio.

His suppositis. Dico primò, quòd materia non est in potentia immediata actionis, & actus ipsius secundi, quod est dicere, materia secundum se nullius est actiuitatis, nec agit, sed patitur: hoc est Aristotelis. 2. gene. tex. 50. vbi id probat: & patet: agere prouenit à principio certo, & alicuius speciei: at materia non est certæ speciei principium, cùm sit indeterminata ad omnes formas secundum se: nõ ergo agit, sed patitur. 1. Ratio.

Secundò. Materia non est ad actũ quẽcunq; substantialem in potentia, quod est dicere, materia habet actum aliquem secundum se, & non est pura potentia: Hæc est profectò adeo certa, vt oppositum intelligi non possit: Probatur primò, quæ sunt in potentia ad omnem actum, prorsus sunt nihil, nec dicuntur in potentia esse, nisi quia agens potest ipsa facere: at materia secundum se est extra nihil: ergo secundum se habet actum. 2. Cõclusio. 1. Ratio.

Præterea potentia esse non potest per se, nisi sit alicuius, quod sit in potentia: ergo potentia præsupponit actum. 2. Ratio.

Præterea materia secundum se est substantia: ergo secundum se ens, & secundum se actus est. 3. Ratio.

Præterea materia secundum se est subiectum actionis agentis: ergo secundum se antecedit actionem agentis: ergo etiam antecedit formam, quæ non est, nisi per actionem agentis: igitur actus secundum se.

Dicit etiam Themist. digress. 1. Physi. quòd materia secundum se etiam nullo ordine ad formam, actus est. & Albe. 1. Met. tract. 2. cap. 4. Probatur testimoniis.

Dico tertiò. Materia est actus imperfectus in potentia ad quemlibet actum perfectum: id est, materia est substantia imperfecta in se, at si cõparatur ad actus perfectos, quæ sunt compositorum, est pura potentia, sicut lignum est ens in se, sed in genere artificiali est pura potentia, quia nec est arca, nec sedes, nec quid simile, sed est in potentia ista: ita materia est potentia ens perfectum, vndè non est ignis, non aqua, non leo, nec quid simile; sed in potẽtia ista omnia. & hoc est illud Aristotelis, materia non est quid, non est quantũ, &c. vt diximus in argumento quarto; hoc tamen non impedit, quin materia actum aliquẽ in se habeat, & hæc doctrina est obseruanda, per hæc solutum est argumentum Tertia cõclusio.

primum,

primum: quod enim in tali potentia est, potest quidem esse substantia, quamuis imperfecta.

Ad secundum argu. principale. Ad secundum argumentum distinguitur, duplex esse per se: Vno modo esse per se dicitur subsistere, & nullo modo in alio esse, qualiter prima substãtia per se existit. Altero modo non esse in alio, vt in subiecto, & sic etiam forma per se est, & materia, & hoc sufficit ad rationem substantiæ imperfectæ, licèt non possint materia. l. forma extra ipsum compositũ per se existere.

Difficultas an materia possit esse sine forma opiniones aliorum. Sed hic est vna difficultas, an per potentiam diuinam possit materia absque forma existere. Sanctus Thom. 1. par. q. 66. ar. 1. & quodlibeto. 3. arg. 1. existimat, id esse impossibile, quia implicat contradictionem: idem Durandus 2. sen. dist. 12. q. 2. At Scotus, & Gregorius dicunt, id fieri posse supra naturaliter.

Sententia authoris. Et mihi placet ista sententia, quia opinio sancti Thomæ fundatur in hoc, quòd existimat, materiam nullum habere actum, nisi à forma. Nos verò opinamur, materiam secundùm se actum habere imperfectum, non solùm essentiæ, sed etiam existẽtiæ, cùm existentia non distinguatur realiter ab ipsa essentia: & quàmuis distingueretur, adhuc haberet existentiam aliquam præter existentiam formæ: nam sicut essentia est distincta, ita habere debet existentiã distinctam: est enim actus essentiæ ipsa existentia: posset ergò Deus sua potentia sub tali existentia materiam absq; forma conseruare. Sed satis de hoc: sat sit, naturaliter id nullo modo esse posse: & per hæc patet solutio ad secundum.

Ad tertiũ argu. principale. Ad tertium dico, quòd sicut materia habet suam entitatem imperfectam, ita etiã habet suam existentiam imperfectam: tũc autem perfectè est, & existit, cum coniuncta est formæ: & hoc est, quod Aristoteles dicit illo loco de Generatione, ex quo patet, quod materia & forma distinguuntur realiter, nõ sicut duo entia perfecta, & per se, ac separatim existẽtia, sed sicut duę partes realiter existentes duæ, & quarum vna non est altera, licèt coniunctæ sint: coniunctio enim non facit identitatem, vt diximus superius.

Ad quartum. Ad quartum patet solutio in primo.

Ad quintum. Ad quintum distinguitur duplex vnitas Altera est transcendentalis, quæ consequitur omne ens: eo enim, quo aliquid est, quocunque modo, si indiuisum est, dicitur vnum, & talis vnitas inest materiæ secundum se, quia vt diximus, est ens, secũdum se, licet imperfectum. Altera vnitas est particularis, quæ consequitur ens perfectum, & tali vnitate non est materia vna, sicut nec est ens perfectum. Nota de duplici vnitate transcendentali & particulari.

Dubium an materia sit vna specie. Dices, est ne materia vna specie, an nõ? Dico dupliciter esse vnum specie. Vno modo positiuè, & hoc est habere formã vnius speciei, & sic materia secundum se non est vna, cùm non habeat formã. Altero modo negatiuè dicitur vnum specie, quia nõ habet formam differentem specie, & sic materia est vna specie, quia nõ habet formas secundum se differentes specie. Aduerte tamen, quod materia non facit speciem, sed reducitur ad species compositorum, sicut partes, & forma.

Ad sextũ. Ad sextum Ploti. existimabat, materiã esse malam, non quia haberet qualitatem malam, sed quia secundum se nõ haberet qualitatem bonam. Proculus, eam esse nõ bonam, dicebat. At breuiter est dicẽdum, materiam secũdum se, sicut est ens imperfectum, ita esse bonum imperfectum: at vt est in potentia ad ens perfectũ, ita esse in potentia bonum perfectum, actu verò non bonum.

Cur materia dicatur infimũ ens & mediũ inter ens & nihil. Ex his patet, quare materia dicatur infimũ ens, & medium inter nihil, & ens perfectum; vnde Augusti. lib. 12. confes. cap. 7. Duo, inquit, fecit Deus, alterum propè se, quo ipse esset superior, & hoc est primus angelus, quem vocat cęlum: alterum propè nihil, quo nihil esset inferius, & hoc est materia, quã terram vocat. Intellige autem esse infimam inter substantias: nam perfectior est accidentibus, cùm sit substãtia. Atque satis de quæstione hac.

An potentia sit de essentia materiæ. *Quæstio XIIII.*

Vm materia secundum se sit quædam simplex substantia expers cuiusque formæ, tamen in potentia ad omnes formas, dubitare quis posset, an talis potẽtia sit accidẽs quoddam superadditum ipsi materię, an sit potius de essentia, & definitione ipsius. Circa quam difficultatem est duplex philo- Prima sententia Thomistis, & Auer...

philosophorũ opinio. altera est Themist. digress. vltima. 1. Physicorum, qui asserit, materiam in suo primo, & essentiali conceptu non includere potentiam, sed esse accidens quoddam ipsius: idem docet Auerroes com. 69. & Iandu. 1. Physic. q. 25.

1. Ratio. Rationes duas huius ponit Auerroes; altera est, si potentia est de essentia materiæ, sequitur, quod adueniente forma, destrueretur materia, quod falsum est: & probatur sequela: cum duo sunt idem essentialiter, vno destructo, destruitur alterum, sed potẽtia per formam destruitur, quę est actus oppositus potẽtiæ, ergo etiam destruetur materia, si idem est.

2. Ratio. Altera ratio est. Potentia est ad aliquid: materia est substantia, ergo non potest materia esse essentialiter potentia. Hæc est horum opinio.

2. opinio D. Tho. Altera opinio est sancti Thomæ, hoc li. 1. tex. 79. nempè materiam esse potentiam essentialiter, nec potentiam esse accidens ipsius, cuius ratio duplex est.

1. Ratio. Altera, si potentia esset accidens materiæ, materia non immediatè vniretur formæ substantiali, sed per illud accidens, qđ est expressè contra Aristotelem. 2. Animę. cap. 1. & lib. 8. Meta. cap. 6.

2. Ratio. Altera: si potentia est accidens materię, cum illa sit prius natura, quàm forma, sequitur, quòd materia cum accidenti præcederet natura formam: sed illa materia cũ accidenti est ens per accidens, ergo per accidens ens pręcedit id, quod est per se. Hęc est opinio sancti Thomæ.

Primum fũdamẽtum. Pro determinatione horum sit primum fundamentum obseruandum. Potẽtia materię non solùm est receptiua, sed etiã passiua, & causatiua rei: volo dicere, quòd materia nõn sic recipit actum, sicut aquã vas, sed causa est generationis illius actus, vt materia: non solùm enim materia recipit formam aquę, aut aeris, sed ipsa est talis, vt ex ea fiat aqua, fiat aer, non aliunde ab extrinseco forma ducta; ex quo fit, ꝙ non solùm ipsa sit subiectum mutationis, sed ipsius causa, & principium passiuum.

Potentia materiæ imme-diatè nõ tendit in formam sed i. cõ-positum. Vnde sequitur vnum maximè notandũ, quòd potentia ista materiæ immediatè, & primò non tendit in formam, sed in ipsum compositum, quod fit: at quia hoc non est sine forma, inde etiam potẽtia materię est ad formam: volo dicere, quòd potẽtia materię est, vt fit aqua, vt fit ignis, vt fit leo primò, consequẽter est in potentia ad formas per quas ad illum actũ peruenitur; & hoc docet Aristoteles tex. 69. sicut, inquit, ad lecticam lignũ, ita materia ad hoc aliquid, & ens per se, atq; substantiam. & tex. 84. 4. Physi. dicit, id fieri, quod erat in potentia: non fiunt autem primo & per se nisi composita, vt latè postea dicemus, Hæc ergò primò sunt in potentia materiæ.

Secundũ funda-mẽtum. Potentia materiæ immedia tè nõ ten dit ad accidẽs sed ad sub-stãtiam. Sit secundum fundamentum. Ista potẽtia materiæ primò tendit in substantiam, consequenter in accidentia: quod est dicere: hæc materia primò non est, nisi vt ex ea fiat aqua, leo, planta, & substantia: at cum ista composita indigeant accidentibus ad suas operationes, & conseruationes, inde materia consequenter, & immediatè tendit in ea; quod probatur. Quælibet potentia primò terminatur in actus sui generis: sed materiæ potentia est substantia, ergo primò terminatur in substantiam. Secundò. Omne imperfectum tendit primò in id, quod perficit, sed sola forma substantialis imperfectionem materiæ perficit, ergo primò materia tendit in ipsam. Tertiò. Accidentia præsupponunt ens in actu, cui insint, sed nõ fit in actu nisi per formam substantialem: ergo prius natura materia formæ substantiali vnitur. Nolo tamen ꝑ hoc negare nonnulla accidentia inhærere immediatè materiæ, sed tamen iam per formam actuari.

Tertium funda-mẽtum. Potentia dupliciter sumitur. Sit tertium fundamentum. Potẽtia dupliciter sumitur: Vno modo pro quadam aptitudine ad agendum. l. recipiendũ proxima, & hæc accidens est in prædicamento qualitatis. Altero modo potentia dicitur principiũ substantiale, vnde talis aptitudo fluit, sicut dicunt Logici, quod rationalitas aliquando dicit aptitudinem, & sic est passio, aliquando dicit principiũ, à quo aptitudo fluit, & sic est substantia. Hæc autẽ distinctio clarior fiet in his, quæ sequuntur modò in determinatione quæstionis.

Prima cõclusio. Sit prima conclusio. Si materiæ potentia sumatur pro aptitudine ad recipiẽdam formam l. pro aptitudine passiua, secundũ quam transmutari proximè potest, talis potentia accidens est proprium ipsius, vt argumenta Auerrois probant.

Secunda cõclusio. Sed nondum quæstioni satisfactum est. propterea sit secunda cõclusio. Ipsa potentia pro

tia pro principio, nêpè potentia illa, secundùm quam materia tendit in ipsum compositum, & in formam, non solùm vt receptiua, sed etiam vt materialiter causatiua, est de essentia materiæ: q est dicere, materia ipsa est in se, & essentialiter talis, vt ad actum perfectum tendat, & formæ proportionetur recipiendæ: nam materia essentialiter non solùm est substantia non perfecta, sed imperfecta taliter, vt perfici possit: & hoc est esse materiam primã. Vnde potentia est de essentiali cõceptu ipsius cum absque hac nec intelligi possit, nec ĩ tegrè definiri: & forsan hoc voluit etiam Auerroes. nam lib. de substãtia orbis. cap. 1. potentiam de definitione materiæ esse asserit. Attende igitur essentiam materiæ esse actum inmixtum potentiæ, nec existimo posse oppositum dici.

Ad primũ Auerrois. Ad primum igitur argumentum Auerrois dico, quòd adueniente forma, non destruitur potẽtia ista, sed priuatio, quæ erat coniuncta cum illa potentia. quod est dicere: illa proportio, & modus materię, quòd imperfectus sit, & perfici potẽs semper manet, quamuis ante erat cũ priuatione formę, nunc autem adueniente forma, non manet priuatio: ac ob id Themist. loco citato dicit, non esse appellandam materiã, sed subiectum illius formæ, nam materia dicere videtur priuationem: imò Aristoteles. 9. Meta. cap. 3. reprehendit Megarenses asserentes actum non esse cum potentia: dicebãt enim, si curro, non possum currere, quod reprehendit, oppositũq; docet.

Ad secũdum. Ad secundum dico, quòd potentia, quãtum ad suum priucipale significatum, nõ est relatiuum, importat tamen relationem quandam consequentem, sicut scientia principaliter nõ est relatio. Quòd si dicas, erit qualitas; dico, esse substantiam, nam potentia ad actum accidentalem est quidẽ accidens, sed ad actum substantialẽ, qualis ista est, substantia est: ex quo sequitur, quòd sicut materia est vna, ita & potẽtia, quàmuis secundũ respectus, quos importat, multiplex sit iuxta multiplicitatem formarum specificarum, ad quas tendere potest.

An aliquid sit in materia manens in mutatione. Quæst. XV.

POSTQVAM ea, quę ad quid sit materia, vtcunq; discussimus, superest, vt qualis sit, nunc explicemus præter ea, quæ in argumentis præcedentium quæstionum diximus. Est autem sensus quæstionis propositæ, cum dictum sit in mutatione materiam manere sub termino vtroque mutationis est dubium, An aliquid cũ materia etiã maneat, & perseueret in omni mutatione. Nempè; an sit aliquid coæuum materiæ, quod semper sit cum ea manens in omni mutatione: & dico in omni mutatione, quia nõ disputo modò an aliquando accidẽs aliquod, quod erat ĩ corrupto, maneat in genito, hoc enim discutietur in primo de generatione, vbi disputabitur an semper in corruptione fiat resolutio vsque ad materiam primam, sed loquor de omni mutatione. Sensus quæstionis.

Circa quam difficultatem existunt quatuor sententiæ philosophorum.

Prima est Auerrois, hoc lib. com. 63. & lib. de substantia orbis, cap. 1. & 4. quam sequitur Gregorius Ariminen. 2. sen. dist. 12. q. 2. ar. 1. Dicunt hi, materiam habere in se quantitatem longam, latam, & profundam. quæ quidem quantitas est solius materiæ, ratione cuius varias recipit formas ad varia composita constituẽda, quæ quantitas, quia varijs formis adaptatur, dicitur interminata, non enim in se terminum certum habet, nisi forma accedente: hæc enim est, quæ ipsam tantam, & tantã facit: quia verò semper manet cum materia, nec destruitur destructa forma, dicitur coæua materię. Prima sententia Auerrois.

Præcipuum fundamentum huius opinionis est hoc. Materia non recipit formã aliquam, nisi sit separata ab alijs partibus materiæ. sed hæc separatio in partes non est nisi per quantitatem, ergo ante aduentum formæ præcedit in materia quantitas. 1. Ratio.

Præterea: si quantitas non esset coæua materiæ, sequeretur, quod quantitas fieret ex non quantitate, & dimensio ex non dimensione, quod videtur falsum. Hæc est opinio Auerrois de dimensionibus interminatis in materia existẽtibus, & ipsi coexistentibus. 2. Ratio.

Secunda opinio Auicennæ.

Altera opinio est Auicennæ lib. 1. suffi cien. cap. 2. inquit, Materiam habere quandam formā substantialem, ratione cuius est corpus quoddam indeterminatum, & ex hoc corpore postea fiunt determinata cōposita per particulares formas, vt ignis, aqua, leo, lapis &c. hæc forma non est producta ab aliquo agēte particulari, sicut nec materia, nec in corruptione destruitur, sed est incorruptibilis, & ingenerabilis, cum ipsa materia, quam (quia ab ea materia habet esse tantum corpus) vocat formam corporeitatis.

Ratio Auicennæ.

Fundamentum Auicennæ fuit, quia ante formas particulares debet quantitas præcedere in materia, vt ī partes varias ipsam separet ad introductionem variarum formarum, vt etiam dixit Auerroes: sed ista quantitas secundum Auicennam non potest esse in sola materia, cùm sit potentia, ergo habet aliquam formam, qua sit actu, vt possit quātitatem recipere, & postea formas particulares. Hæc Auicenna.

Tertia opinio Scoti.

Tertia sentētia fuit Scoti, 4. sen. di. 11. q. 2. ar. 2. admittit eandem formam corporeitatis, sed differt ab Auicenna in tribus: primò, quòd tantùm in viuentibus ponit eā: secundò, quòd eam produci dicit ex mixtione elementorum; & corrumpi, cum viuens dissoluit in elemēta p corruptionem.

Ratio Scoti.

Fundamentum Scoti est, cum plura esse possint ab vnica prouenire forma, non sunt multiplicandæ formæ, cum verò ab vnica non possunt prouenire, tunc sunt multiplicandæ in eadem re; sed in viuentibus esse corpus, & esse animatū non possunt prouenire ab eadē forma, ergò opus est, duas formas cōstituere, alteram, à qua sit corpus, alteram, à qua sit animatum: minorem probat, quia esse corporeum est esse extensum, at anima est indiuisibilis, ergò ab ea non potest prouenire esse corporeum, ponenda ergo est alia forma. Hæc Scotus.

Quarta opinio D. Tho.

Quarta sententia est Sancti Thomæ. q. de anima, ar. 9. & 1. parte. q. 76. ar. 6. nihil præcedere docet in materia contra Auerroem.

Fundamentum D. Tho.

Fundamentum huius sententiæ est: quia materia substātialis immediatè vnitur formæ substantiali, vt dictum est, non ergò per quantitatem. Hæ sunt opiniones philosophorum cum præcipuis ipsorum fundamentis.

Prima conclusio contra Auicenam.

Pro cuius difficultatis determinatione, quàmuis omnes sunt opiniones probabiles, sit tamen prima conclusio. Non est ponenda forma corporeitatis, nec secundum Aristotelem, nec secūdum rationē. Quòd non sit talis forma secundùm Aristotelem certissimum est: nam in hoc vehementer reprehendit Antiquos, quòd ponebant aliquod corpus actu, puta aquam, ignem, aerē, aut medium pro principio, docens, id, quod subiectum est mutationis, non esse compositum: isti verò nō differunt ab his antiquis, nisi quòd illi aquam, aut aerem, isti corpus aliud ponunt.

Probatur secundū Aristotelem.

Ratione autem probatur ex D. Thoma in aureo illo opusc. de pluralitate formarum, & ex Auerroe com 69. primò: si subiectum generationis est compositum aliquod substantiale, sequitur quòd generatio non esset aliud, quàm alteratio, quæ est secundùm qualitates: Et probatur: nam in nullo alio videtur generatio ab alteratione, & mutatione accidentali differre, nisi quòd subiectum alterationis est compositum in actu; quòd si isti dicant, discrimen esse, quòd in alteratione est subiectum cōpositum perfectū, puta homo, leo, aqua, in generatione verò est imperfectum: hoc nihil valet, nam solùm probat, esse diuersam alterationem, sed non probat, quòd non sit alteratio, postquam subiectum est compositum actu: & confirmatur. Nam antiqui ob id dicebant, non esse veras generationes, sed alterationes, quia ponebant subiectum actu: & hoc Aristoteles contra illos infert. Quòd si dicas, illos ponere entia determinata, puta ignem, aut aquam: dico, nihil esse, nam etiam alij ponebant ens medium, quod non esset elementum determinatum: & hoc argumentum aduerto.

Secunda ratio.

Secundò ex ijsdem. Nihil recipit, nisi quod est in potētia, ergò subiectum, quod debet formam substantialem recipere, debet esse in potentia ad formam: si enim vllam haberet, iam esset consummatū ens, nec forma adueniens esset substantialis, sed accidentalis.

Tertia ratio.

Præterea tertiò. Si ista forma substātialis esset in materia, altera adueniente, corrumperetur, quia duæ simul esse non possunt, vt alibi probandum est. Multis profectò,

fectò, & fortissimis argumentis posset ista redargui sententia, sed ista sufficiant, cùm manifestè constet esse contra Aristotelē.

Secunda cōclusio cōtra Auerroē. Secunda conclusio. Nulla quantitas præcedit in materia ante formam semper perseuerans cum ipsa. Hanc latè probauimus in præcedente quæstione, dum ostēdimus, materiæ potentiam esse immediatè ad actum substantialem.

Tertia cōclusio & D. Tho. Ex his sequitur tertia conclusio. Nihil esse in generatione, & corruptione idem semper perseuerās nisi sola materia, ac ob id dicitur subiectū primum, ex quo fit aliquid, & vltimū, in quod omnia resoluuntur: quia nihil fit in mutationibus perpetuum, nisi sola materia. Et vltimò hæc confirmantur, ostendendo fundamenta positarum opinionum esse infirma satis, & nullius difficultatis: ob id ad singula respondetur.

Ad primū argumentum Auerrois. Nota primo. Ad fundamentum Auerrois primum, quod præcipuum est, aduerte, omnem generationem præsupponere aliquod compositum, ex quo res generāda per trāsmutationē fit, cùm materia nuda nō subiiciatur actioni agentis, quod debet generare.

Nota secundo. Aduerte, etiam, quantitatem præcedentis compositi separare materiam illā ab alijs omnibus, & durare, donec ab agente forma generanda introducatur, qua adueniente, destruitur illa altera forma cū sua quātitate, & accidentibus, & succedit noua quantitas cum isto nouo composito, ita vt huius primum esse sit alterius primum non esse. quòd si petas, à quo corrupta sit altera quātitas. Dico, ab ipso corrumpente præcedens compositum: nam accidentia ad corruptionem compositi subiecti destruuntur.

Dubium. Solutio. Quod si dicas, à quo noua quantitas producitur? Dico, ab eodem agente, qui de potentia subiecti educit quantitatem in actu. Sicut enim calor, & albedo, & reliqua accidentia educuntur de potentia subiecti, in quo non erant, ita & quantitas.

Ad secūdum. Nota. Per quod soluitur secundum fundamentum Auerrois: & nota, quòd suprà diximus, priuationem nō solùm dicere carentiam venturæ formæ, sed etiam formam aliam in materia, vt agens possit in illam agere: & etiam vt illa materia sit distincta ab alijs, vt distincta introducatur forma. & hanc doctrinam attentè considera.

Ad fundamētū Auicēnæ. Per hoc etiam patet destructio fundamenti Auicennæ. Nō enim opus est, hāc formam corporeitatis ponere ante quantitatem, sed formas particulares compositorum, quę ab agentibus transmutantur.

Ad argumentum Scoti. Ad Scotum dico, quòd fundamentum ipsius est omnium debilissimum. Nam nō omnis anima est indiuisibilis, cùm animę plantarum, & imperfectorum animalium sint diuisibiles: imò secundum sententiā multorum Philosophorum, sola anima hominis sit indiuisibilis: oportebat ergo solùm in homine hanc formam corporeitatis ponere.

Et præterea etiam si id admitatur, nihil valet: quia etiam si anima secundùm substantiam sit indiuisibilis, at secundum operationes suas est diuisibilis, cùm nō in eadem parte omnia operetur: ob id sicut reliquæ formæ propter suum esse quantitatem in materia inducūt, ita animæ propter suas operationes. Patet igitur cum Sancto Thoma esse dicendum, & cū opinione cōi, solam materiam esse perseuerātem, & perpetuā omnibus mutationibus substantialibus. Hæc de quæstione. 15.

An materia sit ingenerabilis, & incorruptibilis. Quæst. XVI.

Rōnes in oppositū primo. SENSVS quæstionis clarus est: argumentum autem est probans, nō esse ingenerabilem, nec incorruptibilem. Motus quilibet denominat suum subiectum per se: sed subiectum generationis, & corruptionis est ipsa materia: ergo ab eis denominabitur, diceturq; generari, & corrumpi.

Secunda. Secundò. Si materia esset incorruptibilis, esset nobilior forma, & toto composito, quæ corruptibilia sunt, quod tamen falsum est. Et sequela patet; nam incorruptibile præstantius est corruptibili.

primum fundamentum. In gñatione sunt duo subiectū, & terminus ad quē. Secundū fūdamētum. Circa hoc aduerte maximè in generatione, seu corruptione esse duo, & subiectū ipsum, ex quo fit aliquid, & id est materia: & terminus ad quem, & hic est ipsum cōpositū, quod generatur, aut corrūpitur, puta homo, leo, aut aliud quoduis.

Dupliciter considerat̃ generatio. Aduerte autem, ꝙ est vna, & eadē operatio, per quam ex subiecto fit aliud compositum, tamen differt, eam cōsiderare ex

parte ipsius subiecti, & ex parte ipsius termini: ex parte enim subiecti dicitur mutatio: quia mutatio ex alicuius transitu ex vno in aliud: & sic subiectũ, & materia dicitur mutari: quia ab vna forma in aliam transit: At ex parte termini est productio, quia productio dicit acquisitionem ipsius esse in se, & hoc acquirit compositum: vnde homo producitur, sed non mutatur per generationem: materia verò mutatur, sed non p̃ducit, q̃uis eadẽ re sit operatio.

Tertium fũdamẽtum.

Hinc ẽt aduerte, ꝙ talis operatio aliquã do significatur respectu termini: aliquando respectu subiecti, & tunc illa verba nõ de vtroq; prædicabuntur: sic accidit in præsenti: hoc enim nomen, generatio, & generari, dicũt illã operationẽ, vt est productio quædã, ob id de materia, nõ prædicãtur, sed de termino: at mutari, fieri aliquid, dicunt eã ratione subiecti: ob id de materia dicimus esse mutabilẽ, & ꝙ materia fit ignis, fit aqua, &c. In accidentibus sunt propria verba, quæ significant operationẽ ex parte subiecti, vt alterari, augeri, quæ de subiectis prædicantur: unde cùm aliquid generari. l. corrũpi dicitur, intelligitur, nõ de subiecto, sed de composito, & de eo quod per gñationem acquirit esse l. per corruptionẽ ipsum perdit. Hoc nota.

Prima cõclusio.

Sit prima conclusio. Materia nõ est genarabilis, nec corruptibilis per se, id est, in gñatione suum esse nõ accipit, nec in corruptione perdit. Probatur primò ratione Aristot. tex. 82. in omni gñatione oportet subiectum antecedens dare: si ergo materia est gñabilis, oportet, aliud subiectũ cõstituere: vnde non esset subiectũ primum.

Prima rõ

Secunda

Præterea, quia adhuc quærendum esset de illo alio subiecto, an fieret, & tunc ex alio fieret, aut esset deueniendum ad vnũ, quod non fieret, aut esset processus in infinitum, qui nullo modo est admitendus.

Tertia.

Possumus etiam tertiò probare. Cùm ex aqua fit aer, aut tota aqua perit ita, vt nihil in aère maneat, ex quo ipse fiat, aut aliquid manet. Si aliquid manet, habemus intentum, non corrumpi materiam. Si verò tota aqua corrumpitur, ex nihilo fit aer, & in nihil redigitur aqua, quæ naturaliter esse non possunt.

Quarta.

Quartò. Omne agens præsupponit aliquod subiectũ, in quod agat semper, & ex quo faciat aliquid, hoc aũt non põt esse contrariũ purum. Nam si tota aqua esset contraria igni, aqua non posset calorem vllum recipere in se: ergo aliquid est in aqua non contrariũ igni, ex quo faciat aliquid, puta alterũ ignem, quod non corrũpetur ab igne, cùm non sit contrarium.

Quinta.

Quintò. quia quod generatur, aut corrumpitur est ens actu. Materia est potẽtia: non ergo generatur, aut corrumpitur.

Sexta.

Deniq; ex analogia rerum artificiatarum, ex quarum destructione. l. constructione, nec destruitur, nec fit ipsarum materia: ergo idem est intelligendum in subiecto naturalium.

Secunda cõclusio.

Secunda conclusio. Materia est gñabilis, & corruptibilis per accidens Est quidẽ corruptibilis p accidẽs: q̃a amittit priuationẽ, quæ est ipsius accidens cũ ea cõiunctũ. Est gñabilis p accidẽs, q̃a acquirit in se formã, q̃ nõ habebat: sed forma nõ est ipsamet materia. Nota aũt, quòd non amittit omnẽ priuationẽ materia, sed illius formæ, quã acquirit. Est enim impossibile, ꝙ omnẽ priuationẽ amittat eò, quòd sit in potẽtia ad omnes formas, & simul plures habere non possit, vnde fit, vt quãdiu sub vna est, aliarum habeat priuationem.

Ex his conclusionibus sequitur, quod tanta est modò materia, quãta à principio mũdi, & vsq; ad finem erit: quia ipsa, nec generatur, nec corrumpitur, hęc enim secundũ formas fiunt: Vndè materia, quæ modò est sub vna forma, põt sub multis prȩfuisse formis, & sub multis successiuè erit. Imò quæ nunc est facta vna, potest in plures partes diuidi, & sub singulis singulas recipere formas, & è contra diuisæ partes in vnam coniungi, vt notum est.

Ad primum.

Ad argumenta igitur r̃ndetur: & ad primũ patet solutio ex fundamẽto præsupposito: motus denominat subiectũ: eatñ ratione, qua illius subiectum est: At gñatio potius dicit illum motũ, seù mutationem ex parte termini, ob id terminus dicitur generari: Materia verò denominatur secundum nomen exprimens illum motum ratione subiecti, puta materia mutatur.

Ad secundum.

Prima solutio.

Ad secũdũ r̃ndetur: Tripliciter aliquid esse incorruptibile. Vno modo, quod extra materiã, & motum est, vt Angeli. Altero modo, quod nõ extra materiã, sed extra priuationem, & potẽtiam transmutandi, vt cęli, quorũ materia nõ est in potẽtia ad

alias

alias formas. Tertio modo, quod est subiectum primum transmutationis, vt materia prima. Quæ sunt primo, & secūdo modo incorruptibilia, sunt perfectiora, sed nō quæ tertio modo. Sic respondent aliqui.

Secunda solutio. Sed mihi videtur sic dicendum: ꝙ incorruptibile est perfectius corruptibili, quādo vtrunq; est in eodē genere prædicamētali, & ens simpliciter. Cū verò alterū ens simpliciter alterū ſm quid, præstat id, ꝙ est ens simpliciter (quāuis corruptibile) enti ſm quid, licèt incorruptibili. Materia aūt est valde diminutū ens, & imperfectū, cōpositum verò perfectum: ob id cōpositum est perfectius simpliciter, quāuis secūdum quid: puta, quoad durationē, materia possit perfectior dici, sed non simpliciter.

An materia appetat formam. Quæstio XVII.

Sententia Auicennæ. ISTA quæstio mouetur propter Arist. qui materiā appetere formam docet, quod non admittit Auicenna, dicēs, se nescire, in quo sensu sit ista propositio Arist. vera: nam si materia dicitur appetere formā, vel est, quia nuda est omni forma, & hoc non, cùm semper cum forma sit. Vel quia habet tędium illius formæ quam habet, & hoc non, quia æqualiter se habet ad oēm formam. Vel quia non est cōtenta illa forma, sed plures vellet, & hoc non, quia simul plures recipere nō potest. Vel quia habet aliquem motum circa formam, sicut lapis mouetur ad centrum: & hoc non, quia nullum motum ex se habet materia. Vel quia in ea est aliquod principium intrinsecum impellens eam ad formam, & hoc nō, quia ipsa est simplex substantia nuda omni adiecto: Nullo igitur modo appetit formam.

Sententia Alberti. Albertus tract. 3. cap. 17. dicit, materiā appetere formam, esse dirigi à causa vniuersali prima in singulas formas, vnde talis appetitus non est in materia, sed in dirigente, & mouente ipsam in formas.

Primum fundamentum. Quid sit & quotuplex appetitus. At verò circa hoc aduerte, appetitū non esse aliud, quàm inclinationem quandam in bonum aliquod cōueniens ipsi rei. Iste autem appetitus est triplex, intellectiuus, sensitiuus, naturalis. Intellectiuus est inclinatio rei in bonum, quod iudicat suo intellectu esse bonum, & hic appetitus est in rationali creatura. Sēsitiuus est inclinatio rei in bonum, quod ipsa res iudicat bonum per sensum, qui appetitus etiam inest brutis, & vterq; dicitur cognoscitiuus eo, ꝙ inclinatio fit in bonum cognitum, & existimatum ab ipsa re esse bonum. Naturalis est inclinatio rei in bonum suū, quod tñ ipsa non cognoscit, qui appetitus inest inanimatis etiam, & insensibilibus, vt lapis appetit centrum. Hic autem appetitus non est aliud, quàm propensio, & conuenientia quędam ipsius rei ad tale bonū. Dixi autem, ꝙ talis res non cognoscit esse bonum. Nam Deus gloriosus, qui vnamquāque rem ordinauit in suos fines, & propēsionem dedit singulis in sibi conueniētia, ipse cognouit talia, in quæ res absq; cognitione tendunt, esse illis conuenientia.

Prima conclusio. Iuxta hoc dico primo: Materia nō appetit formam appetitu intellectiuo, nec sensitiuo: hoc autem est notum: quia materia nullo modo cognoscit, nec sensu, nec intellectu.

Secunda conclusio. Dico secundò, ꝙ materia appetit formā naturali appetitu. In primis, quod appetat, patet, quia habet inclinationem in singulas formas, vt in id, quo perficitur: ergo appetit: nec ista inclinatio aliud est, quàm ꝙ materia sic sit proportionata singulis formis, vt quāmuis sub vna sit, sub alijs æqualiter esse possit: tamen dicitur appetitus, quatenus cùm proportionem hanc ad eas habeat, illis tamen est priuata, vnde appetitus hic propriè carentiam dicit, & priuationem, sed formaliter illā proportionem ad formam. Vnde patet error Auicennæ: non enim sumpsit hunc modum, quo materia dicitur appetere.

Appetitus materiæ est æqualis ad omnes formas. Ex his sequitur, quòd appetitus materię est æqualis ad singulas formas, non magis ad perfectas, quàm ad imperfectas, sed sicut priuatio est æqualis, ita & potentia, & appetitus.

Quæ sint nomina materiæ. Quæstio XVIII.

Sex nomina materiæ primæ secundum Auicennā. NOMINA materiæ in duplici differentia sunt, quędā ꝓpria quędā metaphorica. Propria Auicen. 1. lib. suffi. ca. 2. assignat sex, quæ etiā recipit Albertus tract. 3. capit. 11. Dicitur enim hyle,

hyle, subiectum, materia, massa, origo, elementum. Hyle dicitur, quatenus est in potẽtia ad formas cum ipsarum priuatione: subiectum verò respectu formæ, quam habet, quam distinctionẽ receperunt ex Themi. I. Physi. digress. de materia. Notat autẽ Auicenna, quod hoc subiectum est primũ ad differentiam subiectorum accidẽtium, quæ sunt composita, & posteriora. Dicitur materia, vt ex ea omnes res naturales sunt confectæ: & ob eandem rationem secundum Auicennam dicitur massa, quamuis secundum Albertum dicta sit massa, quatenus ĩ diuersas portiones diuisa varia cõposita faciat. Dicitur origo, quatenus est principium generationis rerum. Dicitur elementum, quatenus ex ea omnia primò componuntur, & in eam vltimò resoluuntur. Attende, non esse aliud, omnia in materiam resolui vltimò, quàm quod ex corruptione nihil sit superstes ipsius rei, nisi sola materia, cætera corrumpuntur. Hæc sunt propria nomina.

Nota primo. An sint diuersa nom hyle, & materia. Sed est circa ista primò notandum, q non oportet, hyle, & materiam duo nomina reputare ita, vt diuersa significent, cùm prorsus alterum sit Græcum idem significans, quod apud nos materia. Id igitur, quod tribuitur hyle, tribuatur materiæ: & quod materiæ dedimus, detur etiam massæ.

Nota secundò. Materia duplex, prima, & secunda. Vlterius est notandum, duplicem esse materiam, & primam, & secundam. Materia prima non aliud est, quàm ista substantia de qua diximus, nudè, & secundum se considerata. Secunda verò est eadem dispositionibus, & qualitatibus induta: vnde non differunt istæ substantiæ, ac si sint duæ substantiæ, sed sicut eadem nuda, & eadem cum qualitatibus. Si prima consideretur, est eiusdem rationis in omnibus rebus naturalibus. si verò secunda, non est eadem, sed varia, secundum q variæ formæ varias habent in materia dispositiones: & de talibus dixit Aristoteles quarto libro de coelo, capite quinto, nõ esse vnam omnium materiam.

Quatuor noia metaphorica materiæ primæ, secũdum Albertum. Circa nomina metaphorica Albertus assignat quatuor. Dicitur enim materia sylua, mater, foemina, turpe. Sylua propter confusionem, vt enim multa artificiata continentur, & in potentia, & confusè in sylua, sic formæ in materia: hæc autem confusio est indeterminatio, & indifferentia materię ad formas. Dicitur mater, quia ex eà procedunt formæ. Dicitur foemina, quia recipiens ab agente formã producit compositum. Dicitur turpe, quia caret secundũ se forma, quæ est pulchritudo, potestq; per talem formã fieri pulchra.

Nota. Circa hæc nomina aduerte, quòd quãuis ita verum sit, tamen iuxta Aristotelem materia non dicitur mater formarum, sed eorum, quæ fiunt, nempè compositorum. Hæc satis de materia. Ad textum Aristotelis redeamus.

Caput Octauum.

Quot igitur, & quæ sint principia. Tex. LXXI.

X his, quæ dicta sunt de materia, Aristoteles vult soluere rationes Philosophorum quæ processerunt ex huius materiæ ignorantia. Ob inexperientiam enim, id est, ob paucam in Dialectica exercitationem, quia nescierunt per se, & per accidens distinguere, à veritate lõgè remoti sunt. Dubium igitur ipsorũ proponit. Si fit aliquid. l. fit ex ente. l. ex non ente: ex ente fieri non potest, quia iam esset ens, antequam factũ, esset: nec ex non ente, quia non ens nihil est, ex nihilo autem nihil fit, semper enim aliquid est præsupponẽdum. Vnde ex hoc negauerunt generationes, & rerum corruptiones.

Et sic itaq;, quòd consequenter accidit. Tex. LXXII.

On solùm illo errore contenti sunt, nam consequenter dixerunt nõ esse, nisi ens vnum, & non multa. Multitudo enim generationem, & factionẽ præcedentẽ importat: & vt dicit Philoponus: si multa essent, vnum non esset aliud, & ita esset non ens, vnde esset non ens, & ex tali generatio esse posset.

Nos

Nos autem dicimus, quod ex eo, quod est. Tex. LXXIII.

VOlens Aristoteles errorem Antiquorum aperire ex indistinctione ipsorum, conatur illorũ propositiones distinguẽdas esse probare, nempè ex ente fit ens, seu ex nõ ente fit ens: ob cuius gratiam dicit eas esse aliquo modo similes alijs, quæ tamen sunt distinguendæ. Dicit igitur, nihil differre, quantum ad modum loquendi, inter has propositiones, ex ente fit aliquid, ex non ente fit aliquid. Non ens agit, aut patitur, seu ens agit aut patitur. Et inter has ex medico fit aliquid, seu ex non medico fit aliquid Medicus agit, aut patitur, denique nihil differt in locutione per ens, aut per aliũ quemuis terminum loqui.

Quare cum hoc dupliciter dicatur. Tex. LXXIIII.

SImilitudine inter illas propositiones posita, vnam illarum distinguit. Dicit igitur de medico duppliciter enunciamus, aut per accidens, aut per se: Per accidens, cum illa enunciamus, quæ ipsi ipsum, sed non vt medicus est, sed vt aliquid aliud coniũctum habet: vt si dicas, medicus ædificat, medicus fit albus: hæc enim non illi, vt medico, sed vt ædificatori, & nigro isunt. Per se verò insunt, quæ illi, vt tali insunt, vt medicus medetur, medicus fit non medicus. Cum autẽ ea, quæ ei, vt tali insunt, enunciamus, sine dubio maximè propriè enunciamus. Ita similiter fit in ente, & non ente: enunciamus enim per se, & per accidens, licèt maximè propriè cum per se, vt ea, quæ enti, vt ens est, & non enti, vt non ens est, insunt. Sed non ob id non sunt tales propositiones multiplices: possumus enim enuntiare per accidẽs: atque in hoc errauerunt, inquit, Philosophi, quòd non diuiserunt, sed contenti fuerunt cum sensu per se. Hic considera breuitatem Aristotelis: noluit enim propositiones enarrare, in quibus de non medico aliquid dicitur per se, vt non medicus fit medicus: aliquid per accidens, vt non medicus fit musicus. Similiter de non ente tantùm dixit, non autẽ de ente, quia in textu sequenti dicturus erat id latius, ne esset eiusdem repetitio.

Nos autem, & ipsi dicimus. Tex. LXXV.

DIstinctionem modò applicat, dicitque primò, ex non ente nihil fieri simpliciter, id est, per se fieri tamen ex non ente aliquid per accidens, fieri aliquid per se ex non ente est, quod non ens, vt non ens, faciat aliquid, & hoc fieri non potest: fieri verò ex non ente per accidens est, quod non ens faciat aliquid, sed non, vt non ens est, sed secundum aliam rationem, & hoc fieri potest, & istud est materia, quæ est nõ ens per accidens ratione priuationis, non est per se non ens: & ex tali materia fit res, vnde ex non ente fit ens, sed per accidens. Nam materia est non ens ratione priuationis, hęc tamẽ est per se non ens, nec ex ea fit per se res. Et aduerte, quòd cum dicit, ex non ente fieri per accidens, intellige, vt ex parte componente, de hoc enim est sermo, nempè de principio, ex quo intrinsecè res factæ sunt. At quia Antiqui non cognoscebant hanc materiam, quæ esset per accidens non ens, sed omne non ens arbitrabantur esse per se non ens, & nihil, ob id dicit, adhuc est mirabile, & nõdum patet, quomodo ex non ente per accidens fiat aliquid. Non enim ipsi tale principium cognoscebant, quod per accidens esset non ens.

Similiter autem, nec ex eo. Tex. LXXVI.

POstquàm vnam propositionem distinxit, nempè ex non ente fit aliquid, ac docuit, veram esse, si sensum per accidens faciat, nempè ex aliquo, quod sit non ens, licèt non vt non ens est, aliquid fieri posse.

Alteram modò distinguit propositionem, nempè ex ente fit aliquid, dicitque ex ente per se, non fieri aliquid. i. quatenus ens, sed per accidens, id est, ex illo, quod Quomodo ex ente, & ex nõ ente fiat aliquid.

est ens fit aliquid, sed non vt ens est. ita similiter dicendum est, de hac fit ens: est enim per se sumpta falsa: non enim fit ens, vt ens, quia oportebat ante illud nullum esse ens, aliàs non fieret, sed per accidens est vera, puta fit aliquid, scilicet ignis, aqua, leo, quæ quidem sunt ens, sed non fiunt in quantum ens.

Nota. In cuius declarationem aduerte, quòd semper illius, quod fit, eius negatio præcedit, vt fiat: vnde si ens, vt ens, fieret, oporte bat nullum præcedere ens, & ita ex nihilo fieret, quod esse non potest. At cum non fiat ens, vt ens, sed hoc. i. illud ens, satis est, quòd præcedat aliquod non ens, puta non ens illud, quod debet fieri, licèt hoc non ens sit aliud ens: & hoc est, quod Aristoteles intendit docere: quod vt fiat hoc ens (vt re vera fit) non oportet, ex nihilo fieri, sed ex aliquo ente, quod non sit illud, quod debet fieri.

Quòd si dicas, si fit hoc ens, puta lapis, & hoc ens est ens: ergo fit ens. Respondet Aristoteles id probare, quòd fit per accidens, quatenus hoc ens, quod per se fit, est ens. Hoc etiam intellige ex parte subiecti, ex aliquo fit aliquid, non ex eo, quod illud, ex quo fit, sit ens, quamuis illud sit ens: Sed ex eo, quod est in potentia id, quod debet fieri: ac propterea per accidens fit ex ente.

Nota. Hæc autem omnia veritatem habent ponendo materiam, vt ab Aristotele ponitur, quam non cognoscentes Antiqui has propositiones non distinxerunt. Tu aduerte hanc expositionem.

Post hæc, exemplo ostendit Aristoteles, quomodo ex ente aliquid accidens fieri dicatur: fiat animal quoddam ex quodam animali, vt canis ex equo, seù vermes ex cane; tunc animal non solùm fit ex quodam animali, sed etiam ex animali, sed per accidens: quia quoddam illud animal est animal, per se enim animal non fit ex animali: quia iam animal est, sed ex non animali.

Et si aliquid fit. Tex. LXXVII.

Concludit id, quòd est, nec fieri per se ex ente, nec ex non ente, imò non fieri ex ente, nec non ente: quia tales propositiones, vt dictum est, faciunt sensum per se. At quia posses dicere, quomodo nec ex ente, nec ex non ente fiunt, & fiunt ex aliquo? Videtur iam medium inter contradictoria dari. Respondet non esse contradictoria: cum enim dicimus, non ens, non negamus omne ens, sed aliquod, puta non est, quod debet produci. Similiter cum dicimus ens, aliquod ens dicimus, potestq; esse, quòd fiat ex aliquo, quod secundum se non sit ens aliquod, nec sit non ens aliquod, & id est materia, quæ non secundum se est non ens producendum, sed ratione priuationis, nec secundum se est id ens, puta aqua, aut ignis, aut aliud, ex quo illud fit, sed est in potentia vtrumque.

Vnus igitur modus. Tex. LXXVIII.

Vnc modum prædictum solùm di esse docet, alterum tamen ponit, nempè per distinctionem entis in ens actu, & ens potentia, vt dicamus, id quod est actu, fieri ex eo quod est potentia, & ex eo, quod non est actu. Vnde fit ex ente, & ex non ente: hæc enim omnia verificantur ponendo hanc materiam huius naturę, vt diximus, quam non aduertentes Antiqui dubitarunt, sed per eius cognitionem ipsorum soluuntur dubitationes.

Caput Nonum.

Tangentes igitur. Tex. LXXIX.

N considerationis priuationis modo antiquos reprehendit quosdam, qui cum materiam attigissent, tamen insufficienter dixerunt non separantes, & distinguentes priuationem. Inter hos fuit Plato, qui materiam à priuatione non separauit, ac inde concessit per se aliquid fieri ex non ente,

ente, admittens argumentum Parmenidis: Quidquid est præter, ens, esse non ens. Ductus autem est Plato ad idem existimandum, priuationem esse cum materia, quia numero, & subiecto compererat esse vnum, ac inde esse vnum potētia, id est, ratione, collegit, quod quidem falsum est. Non enim, quæ numero vnum sunt, ratione statim vnum sunt. Probat autem priuationem, & materiam differre. Primò, materia est non ens, secundum accidens tamen: at priuatio est non ens per se: non ergo priuatio est materia.

Nota, primo quomodo priuatio sit per se nō ens. Aduerte, quòd aliud est per se non ens esse priuationē, aliud simpliciter non ens. Simpliciter non ens, est nihil, hoc autem non est priuatio: At per se non ens est id, quod intrinsecè claudit aliquod non ens, & talis est priuatio: dicit enim, negationem, sed cum aptitudine: alterum non ens alterum ens.

Nota secundò. Vnde nota differentias quatuor secundum se non ens; hoc est priuatio per accidens nō ens, hoc est materia quæ nō claudit intrinsecè priuationem: Simpliciter non ens, & hoc est nihil: non ens simpliciter, & hoc est ens imperfectum.

Secundò probat, priuationem non esse materiam. Materia est prope substantiam non autem priuatio: non ergo priuatio est materia. Per substantiam intelligit perfectam substantiam, qualis est prima. Dicitur autem materia propè substantia, quia est pars intrinseca huius primæ, & perfectæ substantiæ.

Quidam autem quod non est. Tex. LXXX.

Respondet obiectioni.

Quantum existimo, obiectioni respondet: Posset quidam dicere, nonne Plato materiam magnum, & paruum dixit: ergo distinxit illam in duo, sicut ipse Aristoteles. Respondet, non sic Platonem tria principia posuisse: nam per magnum, & paruum, siue singula per se, siue vtraque simul, idem principium significauit, puta materiam, sunt enim duo nomina eiusdem principij, priuationem verò neglexit, quam Aristoteles principium facit.

Et subdit rationem, quare Plato priuationem despexit inter principia computare: quia materia est permanens in re, & est mater eorum, quæ fiunt: at priuatio intellectum intendenti, & imaginem, id est, ipsam contemplanti, videbitur potius ad maleficium, id est, corruptionem rei facere. Ob id enim corrumpitur res: quia materia est priuata alijs formis. Non ergo priuatio debet inter principia computari, cum principia potius faciāt ad esse ipsius rei, quam ad non esse, ad generationem, & non ad corruptionem.

Existente enim quoddam diuino. Tex. LXXXI.

Quæ tria principia secundū Aristo. & qualia.

Suam opinionē cōstituit, tria principia distinguens. Primum est diuinum quid, & appetibile, & hoc est forma, non Deus, vt vult Themist. Forma autem dicitur diuina: quia est quędam participatio, & similitudo esse diuini, iuxta illud. 1. de Cœl. cap. 9. ab illo supremo principio omnibus alijs exactius, alijs offuscatius esse, viuere q̄ue depēdet.

Alterum principium est huic oppositū, puta priuatio. Tertio est ipsa materia appetens formam hanc. Istis verò, qui priuationem à materia non separant, accidit dicere, quòd priuatio appetat formam; cum sit idem cum materia. Et ita idem appetit sui ipsius corruptionem per se, q̄d esse non potest. Vnum enim contrarium per se non appetit alterum, nec forma seipsam appetit, quia careret sui, cum nihil appetat, nisi id, quod nō habet. Relinquitur, quod materia appetat formam, sicut turpe appetit esse pulchrum. At ne quis existimaret, materiam esse turpem, addit, id esse per accidens, puta ratione priuationis. Et nota intentum Aristotelis: vult enim ostendere, cum forma sit quid appetibile, ponendum esse appetitum, hic non erit in priuatione, erit in materia: & non secundum se, sed ratione priuationis. Oportet ergò priuationem non negligere, aliàs forma non erit quid appetibile, cum sit diuinum: quod falsum est.

Corrumpitur autem, & fit. Tex. LXXXII.

MAteriæ singularem proprietatem vltimo loco tradit Aristoteles, nempè esse per se incorruptibilem, per accidens verò corruptibilem: explicat autem vtrunque: Est quidem per accidens corruptibilis, quia amittit priuationem formæ, quam acquirit, quæ priuatio erat accidens ipsius materiæ: sed substantia eius, & potentia semper manet, ob id incorruptibilis est per se. Hoc autem probat: si enim materia esset corruptibilis, tunc fieret: cum autem in omni mutatione oporteat aliquod præsupponere subiectum: ergo ante productionem materiæ deberet præcedere aliquod subiectum, sequitur iam, quod esset, antequàm esset, nam illud subiectum esset materia prima. Nam materia est primum subiectum, ex quo inexistente fit aliquid per se, hæc enim est ipsius definitio. Vlterius si corrumpitur, in aliquod vltimum resoluitur: ergo esset corrupta, antequàm corrumperetur, illud enim vltimum materia est, ac si clarius diceret, cùm in omni generatione semper aliquid sit preexistens subiectum & in corruptione aliquid permanens, non poterit materia generari, nec corrumpi, illud enim subiectum permanens, & antecedens esset materia, nō autē id, quod fit, aut corrumpitur.

De principio autem secundum formam. Tex. LXXXIII.

POstquàm sufficienter de materia dictum est, dicit de forma, nempè prima, an vna sit, an plures, quot, & quæ sint, non esse Physicum tractare, sed Metaphysicum. De formis verò generabilibus Physici est disserere, & in sequentibus differetur. Nunc satis est, quot sit principia, & quæ determinasse. Prosequamur vlterius, aliud, inquit, sumentes principium: intellige cum Auerroe, aliud principium scientiæ, nam hucusque principia plura esse ostendit, in secundo libro ab alio orditur principio, quæ fiunt, aut natura, aut alia causa fieri.

Hic aduerte, quod compositum naturale, ex materia, & forma constat, tamen non est eiusdem modi vna, & altera pars. Nam materia est eiusdem rationis in omnibus naturalibus, ita vt detur vna numero materia secundum se omnium eorum, non tamen datur vna forma prima, sed plures secundum rerum compositarū pluralitatem. Quòd si datur aliqua forma communis, illa est abstracta, & separata à rebus, nec est pars ipsarum rerum, sicut Idea, secundum Platonem, aut gloriosus Deus: vnde Physicus talem formam non considerat, sicut materiam. est enim separata à sensu: Metaphysicus est, qui illam considerat cum diligētia, id est quantum ad quid sit: nam quantum ad an sit, hoc est Physicum, vt notat hic Auerroes contra Auicennam, & nos alibi ostēdemus. *Nota quomodo compositum cōponat ex materia, & forma.*

Hinc est, quod Physicus nō agit separatim de forma, sicut de materia, sed de singulis speciebus formarum sigillatim: hæc enim Physicæ sunt. *Quomodo physicus agat de forma.*

Dices, quare sicut fuit vna materia, non fuit vna forma? Dico, non esset tunc generatio, nec corruptio. Quòd si dicas, potentia materiæ est communis, debuit ergo terminari in formam aliquam cōmunē. Aduerte, quòd hoc fuit vnum motiuum Auicennæ ad ponendā formam corporeitatis, & sine dubio, nescio, an benè perpēdit naturam potentiæ materiæ, nam potētia ista non est determinata ad vnum, sed indifferens. vt enim potentia ad contraria recipienda, & potentia generis ad differentias non est ad vnum quid, ita nec potentia materiæ, sed semper manet aptà ad recipiendam formam: & sic est conuenientissimum principium ad mutationes naturales. *Dubij solutio.*

An aliquid formæ præfuerit in materia. Quæst. XIX.

SEnsus huius quæstionis est, cum constet, compositum materia confici, & forma, ac materia sit ingenerabilis, & formæ verò de nouo producantur: dubium est, an aliqua entitas præfuerit in materia, ex qua talis fuerit facta forma, eius. n. videtur ea ex nihilo *Sensus quōnis.*

nihilo facta, materia enim non est pars formæ.

Prima sententia. Circa hanc quæstionem multæ extiterunt sententiæ. Prima fuit illorum Philosophorum ante Aristotelem, qui non intelligentes, ex quo possent de nouo tales produci formæ, prorsus de medio abstulerunt generationes substantiæ de nouo docentes, generationes esse quasdam alterationes, aut quasdam atomorũ præcedentium congregationes, vt latè dictum est.

Secunda sententia. Altera sententia fuit quorundam, quos refert Duran. 2. sen. d. 18. qui dicebant, in materia præcedere quasdam entitates, ex quibus sunt factæ postea formæ, vt singulę sint pro singulis formis, quas entitates vocabant possibilitates formarum.

Tertia sententia. Tertia sententia fuit aliorum, qui dicebant, partes formarum præcedere in materia, sed remissas valde, postea generatione intendi: & ita quælibet forma præcedit in materia sub esse remisso, & debili.

Quarta Alberti. Quarta sententia fuit Alberti tract. 3. c. 3. & c. 15. qui dicit formas omnes secundum esse, & existere produci, tamen in materia secundum essentiam præcedere, ita vt materia sit, vt quidam habitus formas omnes secundum essentiam præhabens. Non quod sint plures, sed vnum sunt nempè ipsa materia. Rationes horum omnium hæ sunt.

Prima ratio qđ aliquid formæ præfuit ĩ materia. Prima, & omnium fortissima est. Cum forma, ignis. v. g. producitur. l. aliquid illius formæ præfuit in materia. l. non: si prę fuit, habetur intentum: Si non, ergo ex nihilo est facta, quod non est concessum agentibus naturalibus.

Secũda. Secundò: omne simile appetit suum simile: Si ergo materia appetit formam, aliquid habet, in quo ei simuletur, & hoc non est, nisi aliquid formæ.

Tertia. Tertiò. Si nihil formæ præcedit in materia: ergo non est discrimen inter has formas, & animam rationalem. Nam anima hoc habet, quòd nihil ipsius præcedat in materia, quòd autem sit discrimen huius, & illarum notum est, hæc enim non educitur de potentia materiæ, illæ verò sic.

Quarta. Quartò. Priuatio est principium naturale per se generationis: ergo aliquid dicit præter generationem: hoc non est forma, cuius est priuatio: nec ipsa materia: istæ enim sunt principia per se: ergo aliquid aliud, & hoc est principium formæ. Hæc sunt argumenta communia omni opinioni prædictæ ex tribus vltimis, & sunt præcipua eorum.

Prima conclusio. Vt autem hanc difficultatem à principijs aperiamus, sit prima conclusio. Præter materiam oportet aliquam aliam partem substantialem ponere, qua sit compositum, & ea est forma: probatur. Primò, compositum substantiale est quoddã perfectum, & completum in substantia, hoc non fit per materiam: est enim imperfecta, & in potentia, vt dictum est: ergo aliud oportet ponere, quo perficiatur. Vlterius. Nullum imperfectum in aliquo genere perficitur in illo genere, nisi per aliquid illius generis. Sed materia est imperfecta substantia, & efficitur perfecta in composito substantiæ: ergo per aliquid substantiæ: ergo præter materiam, est alia substantia in composito, & hæc est forma. Prima ratio.

Secunda ratio. Secundò. Omne agens, tam intellectuale, quàm naturale propriam in effectu facit similitudinem: ergo in producto est propria similitudo agentis: hæc nõ est materia, quia materia vnius rationis est in omnibus, ergo aliquid aliud est, quo peculiariter agenti assimiletur, & id est forma. Maior explicatur: vocamus agens intellectuale, quod agit secundum artem: naturale, quod secundum naturam suam agit, vtrumque quidem simile producit, sed cum discrimine: Nam naturale agit simile in natura, vt ignis ignem, leo leonem: intellectuale verò agit simile in arte, sed in imagine, quàm secundum artem sibi format in mente, vt agat.

Tertia ratio. Tertiò. In omni motu, & mutatione non solùm est subiectum, sed terminus, in quem talis motus, & mutatio terminetur. Sed materia est subiectum mutationis substantialis: ergo præter eam, oportet ponere aliam substantiam, vt terminum, & hæc est forma. Multis posset probari conclusio hæc, sed sufficiant ista. Vide Sanctum Thomam, q. 1. de formis. artic. 2.

Secunda cõclusio. Nota formæ definitione. Secunda conclusio. Forma est actus simplex formalis, vnum per se cum materia componens, principium propriarum

operationum rei. Hæc conclusio est velut definitio explicans ipsius formæ naturam, ob id singulæ partes sunt explicandæ. Forma dicitur actus, quia dat esse materiæ perfectum, & determinatum in specie certa. Nam actus materiæ est imperfectus, & communis, ac potentialis; forma determinat, & perficit ad certam speciem: ob id actus determinatè dicitur, quia nihil habet potentiæ, vt ab altero actu possit determinari Physicè. Dicitur simplex, ad excludendum actum, qui est totum compositum, qui simplex non est, cum in duas substantias partiales diuidatur: at forma est simplex, & incomposita substantia, vt diximus de materia, quod probat S. Tho. q. 3. de formis ar. 1. At quamuis forma sit simplex, non tamen est simplex in vltimo gradu simplicitatis, quia oportebat, quòd non solùm non esset composita, sed nec cum alio componeret, & in hoc anima est minus simplex, quàm Angelus. Vide Sanctum Thomam quæst. 3. de formis, articu. primo, & Albertum tract. 3. cap. 13. Dicitur formalis, vt intelligas, quomodo forma det esse materiæ. nempè se ipsa informando, & vniendo sibi materiam, sicut albedo se ipsa facit parietem album: & hoc ad discrimen causæ efficientis, quæ dat esse, puta ignis facit lignum ignem, sed non dando se ipsum, sed aliquid aliud extra se producendo. Dicitur, vnum cum materia per se faciens, ad excludendas formas accidentales, hæ enim actus sunt simplices, & formales, sed cum eo, cuius actus sunt, non faciunt vnum per se, sed per accidens: non enim complent accidentia subiectum, at forma complet materiam: est enim materia dimidium ens, vt diximus, ac ob id dicitur facere, vnum per se cum materia. Dicitur principium operationum propriarum, quæ actio formæ tribuitur & ea omnia, quæ insunt omnibus rebus naturalibus, sed quibusdam hæc, quibusdam illa. Ex his poteris naturam formæ contemplari.

Tertia cõclusio. Tertia conclusio. Nihil formæ præcedit in materia ante ipsius introductionem. Hæc est contra illas tres sententias, *Prima ratio.* quæ sunt profectò in intelligibiles: & probatur conclusio. Primò. Illud formæ, quod in materia ponitur. l. est idem numero cum forma. l. non: si est idem cum forma producenda, iam forma producenda non de nouo fit. Si verò non est eadem. l. ipsa conuertitur in formam, & hoc est naturaliter impossibile, quòd vna substantia in aliam conuertatur prorsus ita, vt vna fiat altera: si verò non sic, sed ex ea fiat altera, tunc oportet, aliud super addere, ex quo simul cum illo præcedente fiat forma: petam igitur ex quo factum est illud additum, esset enim ex nihilo, vnde eadem redit difficultas.

Secunda ratio. Secundò: id quod in materia ponitur: l. est idem cum ipsa. l. non: si est idem, iam non dicit quicquam contra nos, nec difficultatem fugientes soluunt: si verò nõ est idem cum materia, iam compositum facient, aut per se, aut per accidens ante formam, quorum neutrum est verum. Multa possunt argumenta proponi contra has sententias, sed cum ex ipsismet earum constet improbabilitas, & falsitas, prætermittantur.

Quarta conclu. Solũ cõpositũ p se generatur, vel corrũpitur. Quarta conclusio. Id, quod primò, & per se corrumpitur, generatur, producitur, est compositum ipsum, ita quòd actio non terminatur primò, nisi in compositum, fit enim leo, aut ignis, aut aliud simile, non autem forma, aut materia: & hæc conclusio est maximè tenenda, ex cuius veritate pendent multæ graues physicæ determinationes, quam docet Aristoteles hoc textu. 84. & probauerat per textus aliquot antecedentes: & est notandum caput octauum. lib. 7. Meta. vbi per multa verba eam docet.

Prima ratio. Et probatur. Id primò fit, quod primo erat in potentia materiæ: Facere enim est, id quod erat in potentia, ad actum reducere, vt dicitur. 4. Physi. tex. 84. sed in potentia materiæ (vti diximus superius) est primo ipsum compositum, & ad hoc est ordinata talis potentia: ergo id primò fit, ac producitur. Præterea, id primo fit, cuius est esse, cum productio sit via ad esse: sed compositi est esse, cum ipsius sit operari: ego ipsum primò fit.

Quinta conclu. Formę p se non producũtur, sed com producũtur. Ex hac autem sequitur, quinta conclusio. Forma non producitur per se, sed comproducitur ad productionem compositi: quod est dicere, actio in ipsum compositum terminatur primò, & consequen-

sequenter, ac velut per accidens in ipsam formã. Hæc est singularis doctrina S. Thi. 1.p.q.90.art.2. Ex quo patet, quid sit formas educi de potentia materiæ: non enim est aliud, quàm eadem actione consequenter fieri, & habere esse, qua fit compositum, quod educitur de potentia materię.

Nota discrimẽ inter anias formas, & aiam rõnalẽ.

Ex hoc colliges discrimen animæ rationalis, & aliarum omnium formarum: Hæ enim omnes eadem actione habent esse, qua compositum fit. At anima rationalis à solo Deo creatur, & habet esse; agens verò naturale vniendo eam materiæ facit compositum, ob idq; anima rationalis non educitur de potentia materiæ. Aristoteles. 2. de gene. Animalium cap. 3. dicit, animam de foris aduenire: Vndè fit, quòd destructo etiam composito, ipsa non destruatur, reliquæ verò sic: ita enim se habent in generatione, & corruptione.

Ad argu. Ad primum.

Per hæc possumus ad argumenta respondere, in quorum solutione magis difficultas declarabitur. Ad primum, quod erat omnium potissimum, negandum est prorsus cum Aristotele fieri formas, aut produci, sed composita fiunt, non ex nihilo, sed ex materia: formæ verò consequenter fiunt, & comproducuntur: vndè non est ipsarum creatio: quia creatio est actio, qua aliquid primò fit, formæ verò non primò fiunt: hæc autem est vis concessa agentibus naturalibus, vt compositum producerent, ac simul mediante formas attingerent, quod non est creare, nec aliam philosophiam habemus ab Aristotele, & est optima, & notanda.

Ad secundum.

Ad secundum negamus, simile appetere semper simile sibi in forma: appetimus enim cibos, & alia, quæ nobis non sunt similia, sed conuenientia: ita materia formam appetit, sicut imperfectum perfectum.

Ad tertium.

Ad tertium diximus iam discrimen inter formas reliquas, & animam rationalem.

Ad quartum.

Ad quartum dico, quod priuatio dicit potentiam in materia cum negatione formæ, & hoc sufficit, vt sit principium generationis, vt dicemus inferius.

Nota quò differ

Ex hac determinatione vnum sequitur, nempè differre generationem à creatione: generatio enim est ex aliquo præsupposito. vnde nõ facit totum ens, quod generat, sed materiam perficit: at verò creatio est productio ipsius rei totius: creare ergo equum, est totam equi substantiam de nouo facere: generare verò est ex præsupposita materia, & ex parte illum facere, ac ob id creare est de nihilo. i. post nihil facere aliquid, & Sanctus Thomas 1.p.q.45.art.1. dicit creatio est productio totius entis.

Ferat generatio & creatione.

Dubium an agens naturale possit creare.

Dubitabis, an agens naturale possit creare. Dico, quòd non, quia omnis actio naturalis præsupponit aliquod subiectum, & partem, ex qua fiat res: at creatio nihil præsupponit. Aliam rationem adhibet Sanctus Thomas. 1. par. quæst. 45. articu. 5. quia est opus virtute infinitã ad creandum, cum sit distantia infinitã inter ens, & nihil, virtus autem infinitã non potest esse in agenti naturali.

Sentẽtia D. Tho. & Authoris.

Sentẽtia Scoti.

Scotus. 4. d. 1. quæst. prima. reprehendit hanc rationem dicens, quòd ens nõ distat à nihil in infinitum, nisi secundum esse ipsius entis: vnde tantùm formica ab ipso nihil distat quantum est ipsum esse formicæ, quod est finitum.

Nota vnde sit æstimãda virtus agentis.

At quidquid sit de hoc aduerte, quòd virtus non solùm est pensanda ex effectu, quĩ fit, sed ex remotiori potentia materię, ex qua educitur: vndè maior virtus, & actiuitas est necessaria ad faciendum ignem ex ferro, quàm ex stupa. cum ergo non sit vlla potentia remota ab actu tantum, quantum est nihil, sine dubio colligitur, virtutem infinitam esse necessariam ad creandum, aut saltem tantam, quanta naturaliter non est concessa vlli agenti naturali. Et hæc sufficiant de quæstione præsenti.

An materia sit causa corruptionis, an forma. Quæst. XX.

Cum iam duplicem hanc partem in composito constituerimus, & quid sit vtraq; explicatum sit, dubitare quis posset, cum talia composita corruptibilia sint, vndè eis corruptio aduenit, non enim patet, an à forma, an à materia id sit, & procedat,

Prima sñia Auicennæ. Auicenna. 1. suę Physicæ cap. 3. opinatur à contrario prouenire corruptionem, ob idq; res corruptibilis est, quia contrarium habet.

Secunda sñia Auerrois. Auerroes lib. de substantia orbis contrarium, & materiam causas corruptionis ponit; eò ꝙ Arist. 7. Meta. tex. 22. & 29. materiam inquit, esse, secundum quam res potest esse, & non esse.

Tertia aliorum sñtētia. Alij à forma corruptionem prouenire dicunt, nam Aristoteles hoc primo libro tex. 68. dicit, formam sui absentia. i. præsentia facere mutationem.

Quarta sñia Authoris. Dico ad hoc, quòd aliud est loqui de principiis corruptionis, aliud loqui de principio, vnde ista passio proueniat compositio, nempè corruptibilitas. Si de principiis loquamur, sunt ista, materia, forma, priuatio, & causa efficiens: hæc enim in mutatione qualibet necessaria sunt. Si verò de principio, vnde corruptibilitas prouenit, sit sermo, id est, materia priuationi annexa. i. capax, formæ, & ipsius priuationis: vnde Aristoteles tex. 80. dicit, priuationem ad corruptionem, & maleficium facere, & idem ibi explicat Simpl. Themist. D. Thom. & Philop. Materia ergo est causa, & principium in composito quantitatis, & dimensionis: est etiã causa alterationum secundum contrarias qualitates, est etiam causa corruptionum rerum. At forma est causa. quòd res sit sub certa specie; est causa actionum rei: sola enim forma est actiuum principium: est causa eorum, quę peculiaria sunt, & non in omnibus naturalibus inueniuntur, quales sunt proprietates, passionesque rerum proprię. Est causa etiam figurarum naturalium: figuræ enim rerum naturalium maximè specificant, & substantiales formas comitantur, ipsasq; indicant.

An priuatio sit principium naturale.
Quæst. XXI.

Multa in præcedentibus diximus de priuatione, & in expositione textus, & in quæstionibus præcedentibus: vt autem melius intelligantur, sit primum argumentum.

Primum arg. Non ens non est principium rei naturalis, at priuatio est non ens, cum sit negatio quædam; & id Aristoteles fatetur, non ergo est principium.

Secundū arg. Secundò. Materia est prorsus idem re, & ratione cum priuatione: non ergo opus est, ipsam distinctum principium facere à materia: probo antecedens: materia, & priuatio sunt idem numero, vt dicit Aristoteles, ergo idem specie, ergo idem definitione, ac per consequens ratione: hę enim consequentiæ videntur bonæ ex ipsa logica, quæ enim sunt idem numero. i. diuersa solo numero, specie, & ratione eadem sunt: maior enim vnitas includit minorem. vt patet.

Tertium argu. Tertiò. Si priuatio esset aliquid præter materiam, sequitur, quòd oporteret multiplicare tot priuationes, quot sunt formæ, quod videtur extra rationem.

Primum fundamentũ. Quò differūt priuatio, & negatio. Circa hæc aduerte primò, quòd priuatio, vt antea dictum est, differt à negatione pura: Hæc enim dicit absentia [illegible] ius, nihil positiui ponens, vt non homo solam hominis negationem dicit: At priuatio dicit, non solùm negationem formę, sed in aliquo subiecto, vt non homo priuatiuè est aliquid, ꝙ non est homo: ob id. 4. Meta. tex. 6. priuatio dicitur negatio intra genus, nec solum priuatio ponit subiectum, sed aptitudinem in subiecto ad illam formam, cuius est priuatio, vt negatio formæ in subiecto apto ad illam sit priuatio, & talis priuatio est in materia prima.

At ista non sufficit ad generationem, sed vlterius priuatio dicit aptitudinem, & potentiam propinquam ad illam formam: vnde non homo non dicitur lignum: quia est potentia remota, sed embrio, qui est in proxima dispositione, vt fiat homo: idē de quocunq; alio dicendum est, talis priuatio est, que dicitur principium.

Secundũ fundamẽtum. Quid dicat formaliter priuatio. Aduerte secundò: quòd si puram essentiam generationis consideremus, & mutationis: priuatio non dicit formam aliquam præcedentem in subiecto, sed quòd nondum fit id, quod debet fieri: ponit enim subiectum cum aptitudine: at quia naturaliter tale subiectum non est sine opposita aliqua forma, nec agens aliter posset transmutare, & agere in subiectum, fit, quòd priuatio ponit oppositam aliquam formam in materia: vnde non

non ignis est aqua, aut quoduis aliud, qđ in igneın transmutatur.

Tertium fundamẽtum. Alia sũt principia gñatióis, alia rei gñatæ.

Aduerte tertiò. Principia rei compositæ non esse, nisi duo per se, formā, & subiectum: generationis verò, & productionis est etiam priuatio principium; quod est dicere, vt ex subiecto fiat aliquid, oportet, quòd subiectum nondum sit id, quod debet fieri, aptum tamen, vt fiat, hoc autem est habere priuationem.

Prima cō clusio.

His suppositis, sit prima conclusio. Materia, & priuatio non sunt idem ratione. *Prima rō* Hanc multis probat Aristoteles. Primò: quia priuatio secundum se est nō ens, puta claudit negationem, non autem materia. *Secũda* Secundò: quia priuatio non est pars *Tertia.* substantiæ, materia verò sic. Tertiò: Priuatio non appetit formam, materia verò *Quarta* appetit. Quartò, materia perseuerat in cō posito, priuatio recedit: non ergo sunt idem ratione. Alia argumenta Aristoteles ponit, quæ prætermittimus, quia facilia sunt in textu, & res est nota.

Secunda cōclusio. Secunda conclusio. Priuatio est principium intrinsecum productionis natura- *Prima rō* lis, non tamen ipsius compositi, id est, priuatio, nec est subiectum, nec forma, sed terminus à quo generationis.

Tertia cō clusio. Tertia conclusio. Ex priuatione hæc sequitur appetitus materiæ ad formam: quod est dicere, propterea materia dicitur appetere formam, quòd cùm sit apta ad eam, nondum habet, ipsi tamen, vt suæ perfectioni proportionabilis est, adaptari potest.

Ad primum. Per hæc ad argumenta respondetur. Ad primũ dicitur, quòd priuatio non est oīnò non ens, non enim est pura negatio, sed quid reale ponit, & hoc sufficit, vt sit generationis principium, quàmuis non rei.

Ad secundum. Nota dupliciter aliquid dici idē numero. Ad secundum possumus vno modo dicere secundum doctrinam Scoti: Dupliciter dici aliquid vnum numero, intrinsecè, aut extrinsecè: id est, vnum numero intrinsecè, quod est vltimus actus iam amplius in plures partibilis, qualia sunt indiuidua cuiuslibet speciei. Extrinsecè verò, quæ vnum subiectum habent, & tali vnitate extrinseca omnia accidentia vnius subiecti vnum sunt numero, non tamen intrinsecè. Per hæc respondetur, quę sunt vnum intrinsecè numero, sunt vnum specie, sed non quæ sunt vnum extrinsecè. Sic autem dicuntur materia, & priuatio vnũ, ob id non sunt idem ratione.

Secunda solutio. Nota de vnitate numerica accidētium. Possumus etiam dicere, quòd accidentia non habent aliam vnitatem numericā, quàm à subiecto, ob id quæ insunt vni subiecto, vnum numero dicuntur. In accidē tibus autem non valet illud, quæ sunt vnũ numero, sunt vnum specie.

Ad quartum. Ad quartum dico, quòd materia secundum se vnam habet priuationem, quæ si respectu ipsius comparetur, vna est: at ad formas relata, plures dicitur.

Nota. quõ materia vna sit, vel multiplex priuatio. Sed aliter respondeo, & est notanda solutio, quòd dupliciter loqui possumus de priuatione: aut de ea, quæ est in materia prima, quæ dicit potentiam primam ad quālibet formam, & hæc vna est ex parte ipsius, vt modò dicebam: aut loqui possumus de ea, quæ est in materia proxima ad quamlibet formam, quæ est terminus propinquus generationis, & hæc multiplex est, sicut multiplex est materia proxima, & multiplex forma introducenda.

Cùm autem dicitur: priuatio est principium, intellige in genere, siuè sit hæc, siuè illa: sicut etiam cùm dicitur forma est principium, non de vna forma, sed vniuersaliter de qualibet forma intelligitur: & ita argumentum manet solutum. Nec re putamus inconueniens, multas admittere priuationes, sed non in vna materia, sed in singulis proximis materijs singulas proximas priuationes. Ipsius vero materiæ secundum se, vna est priuatio secundum se. Atque hæc pro præsenti sufficiant dicta de priuatione, quæ erat tertium principium.

FINIS PRIMI LIBRI PHYSICORVM.

IN LIBRVM SECVNDVM.

DE PHYSICO AVDITV.

De intentione, ac diuisione huius Libri.

Aliorum sniæ.

VBIVM statim se primo offert de intentione libri huius: non enim omnes in ea cõueniunt. Auerroes enim, & Sanctus Thomas hic, Principia scientiæ tradi docet, nẽpè incomplexa, subiectum, passionem, & medium, & est congrua expositio. Simplicius verò dicit, hic tradi principia propria substantialis mutationis: nam in primo de vniuersali mutatione tàm substantiæ, quàm accidentis dictum est: sed hæc non placet, nam quæ dicta sunt de accidentibus in primo, gratia exemplorum, & declarationis dicta sunt. Philoponus nõ malè dicit hic agi de forma: nam in primo abundanter de materia, parùm de forma dictum est, sed in hoc amplius de forma, parùm materia dicitur.

Snia Autho. Sed mihi videtur posse dici, quod in primo libro de principijs generationis rerum naturalium dictum est: Hic verò de principijs motuum, qui consequuntur res naturales, & postea in tertio de ipso motu: & credo hoc esse magis ad mentem Aristotelis.

Diuisio libri. Diuiditur ergo iste liber in tres partes, In prima de natura est sermo, qui est principium motus: In secunda, quomodo Physicus à Mathematico differat, quia videntur de re naturali vterq; differere: In tertia, de causis est sermo, vt quæ causa sit natura, intelligatur. Atq; hæc circa libri intentionem.

Caput Primum.

Eorum quæ sunt. Tex. I.

PRIMA methodo, quid natura sit, indagat: vt enim 1. de Anima cap. 1. inuestigaturus quid esset anima, animata inanimatis comparauit, ac ĩ quo differrẽt, percepit, nempè ꝙ aĩata à se mouentur, & cognoscũt, indeq; colligit animã esse principiũ quoddã motus, & cognitionis: ita & modò naturã quid sit ostẽsurus, id, in quo naturalia à nõ naturalibus discrepẽt, quærit, per id enim constabit definitio naturę. Ante omnia verò distinctionem ponit eorum, inter quæ est comparatio facienda. Eorum, inquit, quæ sunt, quædam sunt natura, id est, constant natura: quædam ob alias sunt causas: id est, quædã sunt naturalia, quædam nõ naturalia. Quę autem naturalia sint, exẽplis explicat, nempè animalia, ipsorum partes, plantæ, elementa quatuor, & alia huiusmodi, puta mixta, inanimata ex elementis composita. Methodꝰ Arist. in inueniẽdo qd sit natura.

Sed quid per alias causas intelligit? Respondet Themist. & alij, artẽ, electionẽ, fortunam: quædam enim arte, quędã electione, vt actus morales, quędam fortuna, & casu fiunt, vt monstra, & alia huiusmodi, & hæc non naturalia dicuntur. At quamuis ita sit secundum veritatem, existimo tamen Aristotelem hic de artificiatis agere, hæc enim maximã habẽt cum naturalibus proportionem, & solum est sermo de compositis, non de actionibus, aut accidentibus; sed sensus est, compositæ res, quæ in rebus comperiuntur, quædam arte, quædam à natura sunt facta. Dubium primum.

Nec

Nec modò monstra à naturalibus separantur, modò enim communiter loquitur, vt omnes sentiunt, ex hac enim communi opinione, id quod intendit, nempè definitionem naturæ vult indagare.

Secundū dubium. Snīa Alexandri. Dubitabis, quare dicit animalia, & ipsorum partes esse naturalia entia? Them. Alex. & Philo. respondent, quia in hoc differunt partes naturalium à partibus artificiatorum, quòd partes naturalium sunt etiam à natura, vt manus, pes, caput, & reliqua: At partes artificiatorum non sunt ab arte: nam partes domus, ligna, lapides à natura, non ab arte sunt.

Snīa Simplic. Simplicius hoc non recipit, dicit enim, quòd partes etiam ab arte sunt, vt cubicula, muri tecta, & in statua etiam partes ab arte sunt: nam lapides, & aurum, & lignū materia est, non pars: Materia autem, nec in naturalibus est naturale quid, sed est natura; & mihi hoc placet, præsertim, quia hoc modo non partes animalium solùm, sed etiam elementorum, & mixtorū oportebat dicere esse naturalia entia.

Snīa Autho. Ob id dico (quantum existimo) ob id Aristotelem distinguere partes viuentium quia non sunt eiusdem rationis cum ipso toto, non enim caput est animal, aut manus: propterea erat ratio dubitandi, an essent naturalia entia. In elementis verò, & mixtis, cùm partes sint eiusdem rationis cum toto, sicut totum constat esse ens naturale, ita & partes. Vnde id intellige etiā de partibus plantarum, sicut de animalibus, quàmuis non sint tam diuersæ à toto, sicut partes animalium: ob id in his explicat Aristoteles. & attende, quòd est sermo de partibus integranribus, non de materia, & forma, hæc enim non sunt naturalia, sed naturæ.

Omnia autem, quæ dicta sunt.

Constitutis naturalibus, modò differentiam eorum à non naturalibus ponit. Est autem hæc differentia, ꝙ naturalia in se habent aliquod principium sui motus, vel quietis, id est, eo, quo naturalia sunt, aliquo motu mouentur, cuius in se principiū habent, vt lapis mouetur deorsum, ignis sursum, animalia progrediuntur, reliquaque naturalia, vt talia, aliquem participant motum. Artificialia verò, vt talia sunt, non mouentur, vt cathedra ratione figuræ artis nullum motum participat. Distinguit autem Aristoteles motus hosce: est enim motus localis, qui fit secundum locum: est augmenti, & decrementi, qui fit secundum quantitatem: est alterationis, qui est secundum qualitates, atq; his mouentur res naturales.

Dubium. Quæ autem quibus moueantur motibus, non facile est explicare, propter diuersitatem opinionum. Simplicius existimat hos tres motus esse tribuendos elementis solis, vt omnia dicantur moueri secūdum locum, ignis secundum augmētum, aqua secundum alterationem qua densatur, & condēsatur: & hoc asserit Simplicius, quia existimat animam, non esse naturam, quę est in viuentibus, ob id motus viuentium, vt talia sunt, non sunt naturales.

Sed pace Simplicij, hoc est fingere ad libitum. Etiam fundamentum est falsum, anima enim natura est actiua, vt dicemus postea. Adde quòd esset sibiipsi cōtrarius, nam expresè 8. Physic. tex. 27. animalia probat à seipsis secundùm naturam moueri, quæ in se motus præsentes habeant.

Ob id dico primò cum Themis. & Alexan. quod non sic est sumenda ista motuū diuisio, vt quibus vnus inest motus, non insit alius, imò quibusdam possunt omnes inesse, sed distinctio est diuersorū motuum, quorum vnus non est alius. Vnde secundum Auerroem dico secundo, quòd secundum locum mouentur animalia, elementa, mixta, cœli, licèt non omnia eodem modo, vt posterius dicemus. Secundùm augmentum mouentur sola viuentia, reliquorum enim non est augmentum proprium. Secundum alterationem omnia mouentur præter cœlos, quàmuis non eodem modo: vnde patet, quædam esse, quæ non mouentur omnibus motibus, quædam verò, sic: Nam animalia omnibus mouentur: cœli tantùm secundum locum: elementa verò, & mixta inanimata secūdum locum, & alterationem.

Lectus

Lectus autem, & indumentum. Tex. II.

CVm naturalia, vt naturalia aliquo moueri motu docuisset, nũc artificialia, vt talia sunt, nullo modo moueri docet, vt lectus a forma artis non habet in se, nec motum secũdum locum, nec alterari, nec augeri, sed totus motus est ab extrinseco. Quod si dicas, nonne lectus est grauis, vt lapis, & deorsum descenderet, nisi impediretur? Similiter calefit, & alteratur? Respondet Aristoteles id non esse, vt ab arte est, sed vt naturale qu id participat, puta, quia ex ligno, quia ex ferro, aut ex aliquo alio est, quæ quidem naturalia sunt.

Tanquam natura sit. Tex. III.

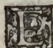

EX proposita differentia inter naturalia, & non naturalia colligit egregiè, quid sit natura. Cùm enim naturalia in hoc à reliquis differant, quòd motus in se principium habent, erit igitur natura principiũ, & causa motus, & quietis eius, in quo est primum per se, & non secundum accidẽs.

Nota primo. Duplex pricipiũ mot' intrinsecũ, & extrinsecum. In cuius declarationem aduerte, quòd motus duplex esse potest principium, alterum intrinsecum, alterum extrinsecum. Extrinsecum est illud principium, quod non est in eodem subiecto cum illo motu, vt ignis est extrinsecum principium calefactionis aquæ: quia ille motus calefactionis est in aqua, at ignis non est in aqua. intrinsecum principium est, quod est in illo subiecto, in quo est ipse motus, vt cùm lapis deorsum fertur, est principium quoddam in lapide, quo fertur, idq; est intrinsecum: quia est in illo, in quo est ipse motus. Attende ergo, quòd natura est principium motus intrinsecum, id est, est principium, vt moueatur illa res, in qua ipsum est, ac ob id dicitur, est principium, motus eius, in quo est.

Nota secundò. Pricipiũ intrinsecum mo tus duplex principale, & instrumentale. Aduerte vlterius, φ adhuc istud principium est duplex, instrumentale, & principale: vt in motu lapidis instrumentale est grauitas: in reliquis sunt quædam virtutes, & accidentia ipsorum. Principale verò in lapide est forma ipsius substantialis, in reliquis verò, aut forma, aut materia.

Attende, quòd natura non est principiũ instrumentale, sed principale, & substantiale: ideò dicitur in illa definitione, primum, est enim illa particula coniungenda cum principio, vt sit sensus, est principium primum, & non cum sequenti, vt putauit Auerroes.

Nota tertiò. Pricipiũ motus in aliquo duplex. Per se, vel per accidens. Aduerte præterea, quòd principium alicuius motus in aliquo potest esse duplex; aut per se, aut per accidens. Per se est (loquimur autem de intrinseco) cum illi rei competit moueri, quia tale principium habet, vt forma lapidis est principium intrinsecum per se, quia lapis ob illam formam mouetur: per accidens est, cum res non habet moueri, vt tale principium habet, sicut Medicus sanat se, tunc Medicina est principium motus intrinsecum: qui sanatio est in ipso Medico, sed est per accidens: quia vt Medicus non habet sanari, sed vt infirmus: & signum, quòd sit per accidens, est, quia aliquando recipitur sanatio, & sanatur is, qui non est Medicus, quod quidem ostendit, Medicinam per se non efficere motum intrinsecum.

Attende ergo, quòd natura debet esse principium intrinsecum per se, ac proptera ponitur illa pars definitionis, per se, & non secundum accidens, ad excludendas aliquas formas artificiales, quæ per accidens sunt principia motus intrinseci: quãuis aliæ sint, quæ nec per se, nec per accidens sit motus principium intrinsecè, vt ars domificandi. & similes, quæ nullo modo possunt in se operari. Atq; hæc sufficiãt pro explicatione definitionis, est enim postea magis examinanda in quæstionibus.

Naturam autem habent. Tex. IIII.

CVm quid sit natura, docuisset, quæ dicantur habere naturã, seu entia naturalia, explicat, dicitq; substantias tãle principiũ habentes esse entia naturalia, nihilq;, nisi substantiã dici habens naturam, quod quidem probat. Natura aũt est subiectum, (puta materia), aut in subiecto, puta forma, sed nihil hēt materiam,

materiam, & formam per se, nisi composita substantia: ergo ea sola est habens naturam.

Nota quod forma sit in subiecto. Aduerte, quod forma dicitur esse in subiecto, non sicut accidens, & materia dicitur subiectum, nõ sicut accidentium subiectum: quæ oĩa latè in primo libro explicata fuerunt.

Secundum autem naturam. Tex. V.

CVM quid natura, quid habẽs naturam explicuisset, declarat modò, quid sit ens secundum naturam, & dicit, ens secundum naturam dici, tam compositũ, & habens naturam, quàm passiones, & proprietates, quæ à natura procedunt, vt ferri sursum, ferri deorsum, sunt secundum naturam ignis, & terræ, quæ quidem proprietates non dicuntur, nec natura, nec habentes naturam. Ex quo habes, naturam esse ipsum motus principium, habens naturam ipsum compositum substantiale, ens secundum naturam, & tale compositum, & proprietates naturam consequentes.

Qui igitur est natura. Tex. VI.

EXPLICATO iam, quid sit natura, quid habens naturam, quid ens secundum naturam, posset quis dicere, quomodo ostensum est, quid sit n atura, nondum discusso, an sit natura? Respondet huic dicẽs quod est per se notum, naturam esse: constat autem ex. 1. Poste. cap. 8. de per se notis non est opus tractare, aut interrogare, an sint: dubitare enim de per se notis, an sint, est signum hominis, qui non potest distinguere per se nota à non per se notis, & talibus hominibus accidit id, quod accidit cæco disputanti de coloribus: hic enim potest quidem syllogizare, & disputare, sed non habebit scientiam rei, nisi solum sciẽtiam nominum, quia non distinguit, & cognoscit id, quod per se notum est: ita similiter isti, qui per se nota non cognoscunt, ostẽdunt se non habere potentiam cognoscendi per se nota, ideoq; scientiam solam nominum habebant, nõ rei. Hoc est, quod dicit textus, quod cõtingat hoc pati, id est, quòd istis eueniat eò quòd ꝑ se nota ignorent: manifestum est nempè quòd quantũcunq; disputent, sicut cæcus de coloribus, quos non vidit, solam vocum cognitionẽ habent, non rerum ipsarum. & nota hanc expositionem, quia nescio, an a multis locus sit intellectus.

Videtur autem nonnullis natura. Tex. VII.

PLACET in hoc loco expositio Sancti Thomæ, & Auerrois, qui docet Aristotelem velle materiã probare esse naturam ex antiquorum etiam opinione. Hi enim id, quod secundum se est informe permanens in generatione, & corruptione vocabant materiam, vt in artificiatis lignum, æs, aurum, & similia sunt materia: hæc enim, reliquis destructis formis, permanent, & inducebantur hoc argumento. Id, quod est substantia cuiusq;, est natura: sed materia est substantia: ergo ea est natura. quòd esset substantia, ostendebant: quia id, quod permanet, & patitur semper, nec corrumpitur, est substantia, talis est materia, quod Antiphon hoc signo ostendebat. Sumatur statua lignea talis, vt possit lignum putrefieri, & germinare, & condatur sub terra, tunc producitur lignum, non statua: ergo lignum erat substantia, non forma statuæ, atq; id est natura.

Si autem & horum aliquid. Tex. VIII.

OSTENDIT etiam materiã esse naturam in rebus naturalibus, sicut in artificiatis, ob eandem rationem; vt enim lignum, aurum, æs permanet sub diuersis formis artificialibus, ita est etiam materia permanens in istis, ex qua facta sunt, puta aqua, aer, aut quid simile, quæ materia dicetur etiã natura horum, sicut illa erat natura artificiatorum.

Quocirca sanè hi quidem. Tex. IX.

CONCLVDIT, Antiquos omnes materiam posuisse naturam, sed non omnes eodem modo: quilibet enim ponebat naturam illam substantiam, quam existimabat esse principium: Vnde qui aquam esse principium putauit illam esse naturam dicebat: Similiter qui aerem, aut ignem, aut horum medium, aut omnia simul, deniq; pro diuersitate principiorum erat diuersitas in assignanda hac natura: omnes tamen conuenere, materiam esse naturam, & substantiam: formas autem esse accidentia, & dispositiones quasdam huius substantiæ, quorum opiniones in libro primo satis sunt enarratę, & dispositę.

Et horum quidem quodlibet. Tex. X.

DECLARAT, qualiter isti huiusmodi principia ponebāt. Dicebant enim ista principia esse perpetua, nec corrumpi inter se, reliqua verò corrumpi, & generari, vt Empedocles dicebat, semper manere ignem, aquā, & reliqua duo: cętera omnia, nempè mixtiones varias, quæ erāt formę, destrui infinities. Concludit ex omnibus, materiam dici naturam.

Nota. Vbi aduerte, quòd non probat opinionem Antiquorum in positione materiæ. cùm multò aliter (vt visum est) sentiat de materia, sed in hoc, quòd materiam naturam esse fatebantur, quàmuis quæ vera esset materia, non intelligerent: Postea subiungit contra Antiquos, formam esse etiā naturam. At ne videretur æquiuocatio de forma accidentali, quæ figura dicitur (hæc enim non est natura) addit, Quæ secundum rationem dicitur: id est, à qua sumitur definitio, hęc est substantialis, & natura dicitur.

Vt enim ars dicitur. Tex. XI.

TRIBVS rationibus ostendit, formam dici naturam, quarum prima est. Vt se habet ars ad artificiale, ita natura ad naturale: sed artificiale dicitur a forma artis: ergo & naturale etiam à forma. Et aduerte, φ per artem intelligit ipsam formam ab arte factam. Minorem ostendit lectus, & vnū quodq; artificiale nō dicitur tale per hoc, quod est in potentia, & nondum habet formam, sed per ipsam actu formam. Probat etiam conclusionem: quia caro, ossa, & reliqua nondum dicuntur suam habere naturam, quousq; habeant formam, per quam vnumquodq; definitur: ergo forma est natura. Trib⁹ rōnib⁹ pbatur formā esse naturam.

Quare alio modo. Tex. XII.

CONcludit ex præcedenti ratione, formam esse etiam naturā eorum, quę habent principiū motus. At ne quis existimaret se de forma abstracta loqui, dicit, se sermonem facere de formis particularibus, quæ sunt ipsa materia, nec ab ea separatæ consistunt, nisi tantum ratione, & intellectu. Intermittit autem vnum verbum, nempè compositum ipsum, cuius est forma, non naturam, sed secundùm naturam dici (vt superius est dictum) non solùm autem formam naturam esse contendit, sed etiam magis naturam, quàm materiā: quia vnūquodq; magis est, cùm est actu, quàm cùm est potentia: sed per formam fit ens naturale in actu, per materiam in potentia: ergo magis natura forma, quàm materia.

Amplius fit ex homine homo. Tex. XIII.

SECVNDA ratione, materiæ esse naturā probat. Figura statuæ, ob id nō dicebatur natura, quia ex statua nō fiebat statua, sed ex ipsius ligno lignū: at ex hoīe hō procedit, & ex leone leo: ergo horū formæ erunt naturæ ob eandem rationem, qua lignum, cùm in his similitudo in forma seruętur, & permaneat.

Amplius

Amplius autem natura dicta, vt generatio. Tex. XIIII.

TERTIA ratio est. Generatio dicitur via ad formam: sed generatio dicitur natura: ergo forma, ad quam tendit, dicetur natura. A termino enim ad quem fit denominatio, vt dealbatio motus est ad albedinem, denigratio ad nigredinem. Dices, non videtur denominatio esse à termino ad quē, nam medicatio dicitur, non ꝙ sit ad Medicinam, sed potius quòd procedat à Medicina. Respondet, non sic dici medicationē, sicut generationem: nam medicatio significatur per modum actionis, & est motus à quodam in quiddam: at generatio est per modū passionis, & mutationis, & est motus ex aliqua materia in aliquam formam Cùm igitur non denominetur à materia, dicetur à forma, vt dealbatio, & denigratio. Quod autem generatio sit motus ex aliquo in aliquid, patet per ipsum concretū: nasci enim, seù generari est, ex aliqua materia in aliquam mutari formam.

Nota primo. Hic aduerte primò, ꝙ hoc argumētum magis habet robur Græcè: nam loco generationis habetur φύσις, quòd etiam significat naturam, & est perinde, ac si nos diceremus, nationem, quę est motus in formā: ergo forma natura est.

Nota secundo. Quō differat gñatio viuētiū à gñatione nō viuētiū. Aduerte præterea, quòd non quæcunq; generatio dicitur φύσις, sed viuentium generatio. Differt enim multum generatio viuentium à generatione non viuentium. Generant enim viuentia præbendo virtutem productiuam, & etiam materiam, ex qua effectus fiant: & etiam aliquod incrementum ministrant, vt animalia dant semen, in quo est virtus productiua, etiam materia: & postea per aliquod tempus foetum per se alunt. Animalia enim viuipara foetum intra se alunt; ouipara verò in ouo luteam partem ministrant loco cibi pullo, dum est intra corticem, ex parte autem alba. pullus fit, vt refert Arist. 1. Histo. cap. 5. & lib. 2. de Genera. animalium. ca. 1. vnde talis viuētium generatio dicitur φύσις & generari, hoc est nasci. At non viuentia non ministrant ex se materiam, nec augmentum, sed in extrinseca materia generant, ipsam disponentes. Per hæc patet sensus Aristotelis, qui ex viuentium generatione, quæ dicitur natura, ipsorum formas naturas dici contendit, & per has omnes etiam reliquas aliorum entium naturalium formas.

Forma itaq; natura est. Tex. XV.

FORMAM naturam esse concludit. At cùm priuatio, vt exponit Albertus, sit aliquo modo principium generationis, & aliquo modo forma, etiam eam aliquo modo esse naturam docet. Vnde per priuationem termi num à quo mutationis intelligit, vt in primo libro, quicquid velit Philoponus, & alij. Vt autē superius diximus, priuatio ponit aliquam formam in materia, vt non ignis est aqua, aut quid simile. In accidentibus est forma opposita, aut media, vt nō album est nigrum, aut medium: An autē in mutatione substantiali hoc ita sit, quòd priuatio importet formam, cōtrarium posterius docet esse examinandum, nempè in libris de generatione, & corruptione.

Ex quibus colligimus, quid sit natura, & quòd natura est duplex, materia, & forma: & quòd forma est magis natura, quàm materia: & quòd priuatio quodam modo dici possit natura: & quid dicatur habens naturam: quid ens à natura, seù secundum naturam.

An definitio naturæ sit bona.
Quæstio I.

VT magis ea, quæ in textu dicta breuiter sunt, elucidentur, oportet ea argumentis, & quæstionibus discutere. Igitur aduersus definitionem naturæ est primū argumentum. Absolutum non debet per respectiuum definiri, vt notum est: at natura cum sit substātia est quid absolutum: principium vero, & causa quid respectiuum: non ergo debuit per ea definiri.

Argumēta in oppositū.

Primum argūm.

Secundò, principium, & causa videntur idem, vel saltem est vnum superius altero: ergo in definitione tanti momenti non debuit quid superfluum poni.

Secundū.

Tertium. Tertiò. Alicui inest natura, quod tamen non quiescit, vt cœlo, quòd cùm sit ens naturale nunquàm quiescit, & similiter è contra, terra est ens naturale, quæ tamen nunquam mouetur: non igitur natura est principium motus, & quietis simul.

Quartũ. Quartò. Materia est natura, tamen non videtur esse principium motus, cùm sit subiectum: hoc autem non dicitur principium, nec causa diminuta: ergo videtur definitio. &c.

Quintũ. Quintò. Natura est æquiuocum quid, vt patet. 5. Metap. cap. 4. non ergo debuit definiri.

Sextum. Sextò. Vnum non est principium primũ contrariorum; motus, & quies contraria sunt, vt notum est: non ergo natura potest motus, & quietis esse principium.

Septimũ. Septimò. Ars cantandi, saltandi, & aliæ similes non sunt naturæ, & tamen sunt principia motus intrinseca de per se, non sicut Medicina, quæ sanat alios, hæ verò motum efficiunt in his, in quibus sunt: quisq; enim per artem, quam in se habet, cantat, & saltat. Hæc sunt argumenta, quorũ solutione declaratur naturæ definitio.

Primum fundamentum. Definitio naturæ secundum Platonem. Sit primum fundamentum. Natura aliter à Philosophis aliis, quàm ab Aristotele definita est. Plato enim, vnde recepit Philoponus, sic definit: Natura est vita, seu vis quædam per corpora diffusa, ipsorum gubernatrix, & rectrix: imaginabatur enim esse quandam substantiam à Deo procedentem, quæ in hæc inferiora diuidebatur, vt singulis singulæ responderent partes maiores, vel minores, prout magis, vel minus Deo accedebant, atq; has partes in singulis naturas vocabant, ab iisq; motus, & reliqua proueniebant. Hanc substantiam, vt à Deo procedit, vnã asserebant: vt vero corporibus erat communicata, plures. Quod luminis exemplo explicabant. quod, vt à sole procedit, vnum est; vt vero inferioribus communicatur, plura.

Definitio secundum Pythagorã. & Herm. Trim. Vnde Pythagoras, & Hermes Trimegistus sic definiebant naturam: Natura est vis, & forma absoluta, egrediens à causa prima, quę postquam egressa est, diffusa est per corpora naturalia, & in singulis est principium motus, & status. Aristoteles verò lõgè aliter philosophãs nihil põit in corporibus substantiale, prȩter materiã & formam, quæ sunt principia motus, atque talem substantiam à Deo procedentẽ rebus communicatam preter substantiam reijcit meritò: isti enim præterquàm quòd ipsorum opinio est falsa, dicunt tamen, & non probant.

Sit secundum fundamentum. Natura, vt tradit Aristoteles 5. Meta. cap. 4. quinq; modis dicitur. Primò, pro ipsa generatione, & productione viuentium, vt in textu expositum fuit. Secundò, pro materia prima, ex qua facta sunt entia naturalia. Tertiò, pro materia proxima cuiusque generis, vel speciei entium, vt aurum dicitur natura vasorum aureorum, & ligna natura scannorum ligneorum, & aqua natura argenti, terra natura plumbi, hæc enim sunt materia ipsorum proxima. Quartò, pro forma, quæ in vnoquoq; est principium motus. Quintò, pro substantia cuiusque rei, & essentia, quomodo dicimus etiam naturam in spiritualibus. Vnde Boetius lib. de duabus naturis, dixit, persona est rationalis naturæ indiuidua substantia. In præsenti autem, vt modò definitur, tantum pro materia, & forma sumitur. Secundũ fundamentum. Nota acceptiões naturæ.

Sit tertium fundamentum. Definitio naturæ, vt ex textu colligitur, est sic intelligenda: Natura est principium, & causa; ad denotandum naturæ multiplicitatem, quę materiam, & formam comprehendit, Motus, & quietis eius in quo est, ad excludenda principia extrinseca motuum, quæ non dicuntur propter illos motus naturæ. Non enim quia ignis est principium motus, a quæ natura dicitur, sed quia motum in se facit, puta à forma habet sursum ascendere. Tertium fundamentum. Explicatio definitionis naturæ.

Dicitur Primum, ad excludenda instrumentalia principia motuũ, qualia sunt accidentia, & potentiæ, quæ sunt in compositis, quibus formæ, aut materia operantur.

Dicitur, Per se, & non secundum accidens, ad excludendas aliquot formas artificiales, quæ faciunt motum in his, in quibus sunt, sed per accidens, vt dictum est de Medicina, quæ formæ non sunt naturæ. Ex his constat, bonam esse definitionem naturæ: at, vt notior fiat, oportebit argumẽtis respondere, quorum solutiones exactè eam declarabunt.

Ad pri-

Ad primum. Ad primum respondet Albertus secundo Physic. tract. 1. cap. 3. & Sanctus Thomas in præsenti, quòd in his, quæ absoluta quidem sunt, tamen aliquem secum ordinem important: non est absurdum, quòd etiam aliquid, quod talem ordinem explicet, ponatur, dum definiuntur: sic est natura, nam materia, & forma considerantur dupliciter: aut vt ad esse pertinent, substantiamque compositi faciunt: & sic materia, & forma, vel substantiæ dicuntur: aut vt motus ipsius compositi causæ sunt, & sic natura dicuntur, ob id per motum, & ordinem ad ipsum definiuntur, nec ideò natura relatio est, sed aliquid relationis importat. Vnde frustra Philoponus aliam definitionem assignare contendit, vt diximus in primo fundamento.

Ad secundum. Ad secundum dico etiam cum Sancto Thoma, & Alberto, quòd principium, & causa non dicunt ibi idem, nec vnum est superius altero, sed ponuntur duo ad explicandum naturam non vno modo dici. Vnde Burleus, & Auicenna dicunt, quod principium dicit formam, causa vero dicitur propter materiam, quamuis Sanctus Tho. dicat, quòd principium dicit ordinē, causa verò influxum, & operationem, & vtrumque dici optimè potest: vndè patet, non esse quicquam superfluum.

Ad tertium. Quomodo natura sit principium motus, & quietis. Ad tertium respondent Porphyrius, & Philoponus, quòd illud, Et, æquiualet in illo loco, Vel, vt sit sensus, est principium motus. l. quietis. Sanct. Tho. verò, & Auerroes dicunt, non esse opus hoc dicere, sed quòd sensum faciat copulatum, & sit sensus: natura est principium motus, & quietis, in quibus est motus, & quies: & quietis solius, in quibus solùm est quies: & motus solius in quibus solùm est motus, vt sit suppositio accommoda, nempè motus, & quies à natura prouenium, non ab alio. Vtraque expositio quantum ad rem coincidit, & vera est. Non enim dicendum est cum Alexandro, quòd hic solùm definiantur, quæ simul mouentur, & quiescunt. An verò cœli quiescant, & an verò sint entia naturalia, postea examinabitur.

Ad quartum. Ad quartum dicitur, quòd materia non est subiectum motus, sed compositum. Hoc enim est, quod alteratur, augetur, & secundum locum mouetur: & etiam si esset subiectum adhuc causa, & principium dici posset, nēpè causa materialis, & principium materiale: Nam causa, & principium etiam de materia dicuntur.

Ad quintum. Ad quintum. Aliqui rectè volunt, naturam esse vniuocum materiæ, & formæ, sicut genus: non enim in omnibus acceptionibus hic sumitur, quæ enarrantur in quinto Meta. & est magis probabilis opinio: quamuis dici nonadmodum improbabiliter possit cum Alberto, & Auerroe, esse analogam: possunt autem analoga definiri, vt dicitur 6. Topicorum, & 4. Meta. cap. 2. de hoc autem in Logica dictum est.

Ad sextum. Ad sextum aduerte, quòd duplex est quies. Altera naturalis, quam attingit natura per motum, vt est illa, qua quæque res in suo naturali loco quiescit, vt lapis in centro, ignis in sua sphęra. Similiter cum res naturalis per augmentum in proprio termino suæ magnitudinis quiescit. Altera violenta, vt cum extra locum proprium corpora detinentur. Natura est principium quietis naturalis, nec inconuenit, vt dicit Albertus, quòd vnum sit contrariorum principium, cum vnum ordinatur in aliud, vt in finem: sic autem se habet natura: motus enim est causa, vt quietem consequatur in his, quæ quiescere apta sunt.

Ad septimum. Ad septimum respondet Auerroes, quòd illa ars est causa actionis, sed non alicuius rei actæ. Sed mihi non satisfacit ista solutio: ob id dico, quòd in motu est ipsa res quæ est motus, & est modus, & qualitas motus, quòd sit sic: vel aliter dico, quod ipsius motus saltandi. l. cantandi non est principium ars, sed natura: modum verò præstat illa ars, ideò non est natura, non enim est motus principium. Ex his patet naturæ definitio.

An omnia entis naturalia dicantur naturalia à principio intrinseco actiuo motus.
Quæst. II.

Explicat sensus, qõnes.

Exponendus est quæstionis sensus, antequam quicquam determinemus. Aduerte, quòd motus alicuius rei duplex est principium: & actiuum, quod illius est efficiens causa: & passiuum, quod illum recipit. Petimus igitur, an qualis et res naturalis, quæ mouetur, habeat in se vtrumq; principium, ita vt se moueat, & moueatur a se secundum locum, aut qualitatem, aut quantitatem. Nec hic vocamus ens naturale, vt distinguitur cõtra supra naturale, sed omne id, quod in se sui motus principium habet: vnde Adamus, licet supranaturaliter esset factus, erat ens naturale: quia motus sui in se habebat principium. Nec similiter hic disputamus de cœlo, de hoc.n.erit qõ.peculiaris, sed de elementis, & mixtis, tã animatis, quàm inanimatis.

Prima ex positio Auer. Circa quam duplex est opinio opposita. Altera est Auerrois. 3. cœli. com. 28. quam recipit Iandu. 8. Physic. q. 12. & Grego. 2. sen. d. 6. q. 1. art. 3. & alij multi, quæ cõsistit in duplici diuisione, & conclusione. Prior

Prima distinctio secundũ expositionem Auer. diuisio est. Aliquid duplicitet est in potentia ad motum aliquem, aut in potentia essentiali, aut in potentia accidentali. Id dicitur in potentia essentiali, quod non solũ est in potentia ad motum, sed & in potentia ad formam, vnde fluit motus: vt Rusticus est in potentia ad philosophandum essentiali; quia ad actum, & habitum est in potentia: & id, quod non habet calorem, est in potentia hac ad calefaciendum, quę potentia ab alijs dicitur remota. Potentia accidentalis est, quæ habet formam, nondum tamen ad operandum venit, vt calidum actu est in potentia hac ad calefaciẽdum, quæ potentia dicitur propinqua: ita similiter graue, aut leue dicitur in potentia accidentali ad motum, cũ iam est graue, aut leue, sed nondum mouetur: dicitur in potentia essentiali, cum nondum est graue, aut leue.

Secunda distinctio opinione Auer. Posterior distinctio est. Mouens est duplex: coniunctus, & per se, vt manus tactu mouens baculum: separatus, vt proijciens ex se lapidem. Quibus suppositis, ponitur

Prima conclu. sensus Auer. Prima conclusio ipsius. Inanimata, imò nullum ens naturale reducitur actiuè ex potentia essentiali ad motum, quod est dicere, Nihil habet in se suæ generationis actiuum principium: & clarius, Nihil seipsum generat.

Secunda cõclusio Auer. Secunda conclusio. Inanimata habens in se actiuum principium per se coniunctum, quo se ex accidentali potentia ad actum reducunt. i. lapis in se habet actiuum principium, quo se mouet deorsum, & sic de alijs & tale principium est ipsa forma inanimati, mediante aliquo violenti, puta grauitate, aut leuitate: vnde patet, quòd motus inanimatorum prouenit à principio actiuo per se intrinseco.

Quòd si dicas, in quo differunt à viuentibus? Dicunt aliqui horum, quòd viuentia non solum habent sui motus actiuum principium, sed etiam initiatiuum, eò ꝙ à se mouentur, & incipiunt à se moueri: at inanimata non incipiunt à se moueri, vt patet de lapide, & de aliis, sed incepto motu ab aliquo extrinseco, puta generante, remouente prohibens, continuant actiuè suum motum per formam, & virtutem formam comitantem.

Primum argu. pro Auer. Hæc est opinio horum: & probatur. Primò: cum lapis mouetur deorsum. l. mouetur à suo loco naturali. l. à medio. l. à generante. l. à se. Non à loco. quia locus nõ propriè mouet. Non à medio, quia mediũ est indifferens pro motu sursum ignis, & pro motu deorsum aquæ. Non à generante: quia potest esse, ꝙ sit corruptus, dum lapis mouetur: est.n. generans causa particularis, quæ facit lapidem. Ergo mouetur à se.

Secund. Secundò. Aqua calida, remoto calefaciente, infrigidat se, ac reducit se ad frigiditatẽ antiquã. Ergo mouet, & alterat se.

Tertium. Tertiò. Si inanimata solùm haberent principium passiuum motus, sequeretur, ꝙ motus eorum essent violenti, quod falsum est. Et patet. Nam motus lapidis sursum est violentus, & tamen habet principium passiuum. Nam ratione materiæ nõ repugnat motus ille lapidi: non ergo sufficit principium passiuum, vt motus sit naturalis.

Secunda sẽtẽ D. Thom. Opposita est opinio S. Thom. hic, & 8. Phy. tex. 32. & 3. p. q. 32. ar. 4. quia asserit, inanimata non moueri actiuè à se, sed: ab

ab extrinſeco, puta a generãte.l.remouente prohibens, ita vt omnia ſint principia paſſiua, quæ in ipſis ſunt inanimatis.

Prima rõ D. Tho. Et probatur expreſsè ex Ariſt. 8. Phyſi. tex. 32. Grauia, inquit, & leuia non habent principium agendi, ſed patiendi. & ratio eſt ipſius Ariſt. ſi haberēt.n. actiuum principium, & paſſiuum ſui motus, tunc.l. forma eſſet actiuum principium, & materia paſſiuum.l. aliqua pars compoſita inanimati eſſet actiua, & mouēs, & altera pars mota: neutrum poteſt eſſe. Primum enim, quia forma non mouet per ſe, nec materia per ſe mouetur. Nec ſecundum dici poteſt, quia cũ inanimata ſint homogenea, & ipſorum partes ſint eiuſdem rationis, non videtur, quare vna debeat mouere, altera moueri.

Nota. Hic aduerte, ꝙ vim huius rationis non ſoluit, quod ſit actiuum principium continuatiuum: nam abſolutè impoſſibile eſt imaginari, ꝙ forma moueat per ſe, nec aliqua pars eiuſdem rationis aliam: In viuentibus, cũ ſint ætherogenea, poteſt aſſignari pars compoſita, putà cor, quæ moueat reliquas, ſed non in homogeneis.

Secunda ratio. Altera ratio eſt ex tex. 28. eiuſdem libri octaui, dicit, ꝙ de iſtis inanimatis quæſtio eſt quid eſt id extrinſecũ, à quo moueantur: eſt enim manifeſtum, quòd non à ſe: hoc enim eſt officium vitæ, & viuentium proprium. Quid clarius? Sit ergo ratio: viuere eſt a ſe moueri: inanimata nõ viuũt, ergo non a ſe mouentur. Quod.n. iſti dicũt, quod non initium motus habent, hoc nil eſt; nam ſolùm erit, vt dicantur aliter viuere, ſed non quòd non ſint viuentia. Hęc igitur eſt ſententia S. Th. oppoſita Auerrois in ſecunda cõcluſione, in prima enim nulla eſt controuerſia.

Prima cõclu. Pro huius determinatione ſit prima cõcluſio. Viuentia habent in ſe intrinſecũ eſſentiale principium motus non ſolùm paſſiuum, ſed etiam actiuum, ita vt a ſe moueantur, & ſe moueant. De hac nulla eſt controuerſia, ſed tamen eſt declaranda.

Nota. Aduerte, cũ duplex ſit principium primum motus, & actiuum, & paſſiuum: aliquando iſta ſunt diſiuncta, vt principium actiuum ſit extra motum, & motus ſolùm ſit, vbi eſt principium paſſiuum, vt calefactio aquæ. Non enim actiuum principium eſt in aqua, ſed paſſiuum tantùm: aliquando ſimul ſunt coniuncta, vt vbi eſt motus, ibi ſit ipſius actiuum, & paſſiuum principium; vt cum animal progreditur. Et iſta principia aliquando coniunguntur ad omnes motus, ſicut in animalibus. Hæc enim ſe mouent ſecundum locũ, ſe augent ſecundum quantitatem, ſe alterant ſecundum qualitatem in nutritione: aliquando coniunguntur ad duos motus, vt in plantis, quæ ſe augent, & ſe alterãt, dum ſe nutriunt.

Nota qđ ſit viuere. Aduerte autem, ꝙ viuere non aliud eſt, quam quoddam ſe mouere, & ita quiddã motus ſui: & omnia, quæ ſe aliquo motu per ſe, & à principio eſſentiali, puta forma, mouent, viuunt. Hinc fit, quod ea quæ apparent mouere ſe, licèt non ſe verè moueant, dicimus viua analogicè, vt aquas viuas, argentum viuum, ignem viuacem; talis motus, qui eſt a ſe ipſo per ſe, dicitur comprehenſiuus ab Auerroe. 12. Meta. cõ. 39. Vide igitur, quomodo vita conſiſtat in hoc, quòd aliquid habeat eſſentiale principium, puta formam, actiuum alicuius motus in ſe.

Secunda conclu. D. Th. cõtra Aue. Secunda concluſio. Nec forma, nec materia inanimatorum eſt principium actiuum motus illorum, ſed tantùm paſſiuum, & in hoc tales formæ differunt a formis viuentium: hæ enim ſunt actiua principia motuum ipſorum viuentium: vnde cum lapis deorſum fertur, ignis ſurſum, nec a forma, nec a materia actiuè mouentur. Hanc perſuadeo rationibus ſuperius poſitis pro ratione Sancti Thomæ, præſertim cum argumenta oppoſitę opinionis prorſus ſint nullius momenti.

Tertia cõclu. Tertia concluſio. Grauitas & leuitas, ſimiles virtutes ſunt inſtrumenta actiua, quibus inanimata mouentur naturaliter ſecundum locum: vt enim impetus impreſſus ſagittæ a proijciente, ipſam actiuè fert violenter ſurſum, ita grauitas, & leuitas ſunt virtutes naturales impreſſæ a generantibus, quibus naturaliter feruntur non violenter grauia, & leuia, ac ob id talium motus generantibus tribuitur: hæ enim virtutes ſunt velut virtus ſemen actiuè mouens, & alterans.

Ratio. Hanc mihi perſuadeo, quia intelligere non poſſum quõ lapis deorſum feratur, ꝗ nullo

nullo mouente extrinseco principio manente, nisi aliquid sit in lapide, quod actiuè moueat, hoc non erit forma ipsius, vt probatum est: erit ergo grauitas. Et quòd sola grauitas sufficiat, patet in animalibus, quæ etiam deorsum descendunt, sicut lapis, cuius motus anima non potest esse actiuum principium, nisi sola grauitas. Per hæc autem possumus argumentis respondere.

Ad primum. Ad primum conceditur, motum inanimatorum non esse à medio, nec esse à loco, sed à generante, qui impressit hanc virtutem actiuam instrumentalem ipsis vt extra locum naturalem posita, sublato impedimento, mouerentur, quamuis ipsa generantia aliquando non sint tunc.

Ad secundum. Ad secundum est multiplex opinio de reductione aquæ calidæ ad frigiditatem. Prima est Auerrois. 2. Animæ. com. 115. dicit esse vapores quosdam aquæ coniunctos, atq; horum ratione ipsam calefieri. sublato autem calefaciente, aquam infrigidare hos vapores, & sic reduci ad frigiditatem, non quòd eadem aqua seipsam ad friditatem reducat.

Nota de reductione aquæ calidę in pristinũ frigus.

Nota cõtra Auerroem. Ista opinio sine dubio est falsa, potest enim aqua in se ipsa calorem recipere; & talis reduci ad frigiditatem, remoto calefaciente.

Secunda snia Auicen. Secunda sententia est Auicennæ lib. 1. suffici. cap. 5. dicit illam reductionem fieri à forma substantiali aquæ, quæ reducit se actiuè ad suam naturalem dispositionem, quoties est extrà eam: sed hæc non placet, quia forma substantialis non potest agere, nisi per accidentia media. Non ergo poterit se reducere in frigiditatem per se.

Tertia sẽtẽtia Pauli Veneti. Tertia sententia est Pauli Veneti, qui dicit aquam per accidens se infrigidare, nam cum est calefacta, est rarefacta, ablato calefaciente, intendit se condensare, ac in de se infrigiditat cõsequenter. Hoc non placet, nam infrigidatio est causa condensationis, priusque est infrigidare, quàm condensare: non ergo aqua per accidens infrigidat condensando.

Quarta snia Aegidii. Quarta sententia est Aegidij, qui dicit, aquam per accidẽs se infrigidare hoc modò, quia per se corrumpit calorem, ac inde cõsequitur frigiditas. Sed nec hoc placet, nam natura nunquam per se intendit corruptionem, nec corrumpit, nisi generando aliquid: non ergo aqua per se corrumpit calorem, nisi per se generando frigiditatem.

Quinta snia Forliuiẽsis. Quinta sententia est Iacobi Forliuiensis, qui dicit aquæ partes non esse æqualiter calidas, sed quasdam minus, quasdam magis, & ideò sunt inæqualiter frigidæ: partes ergo magis frigidæ infrigidant minus frigidas. Hoc non plenè satisfacit, nam illæ partes magis frigidæ non poterunt infrigidare vltra gradum suum. & cum ipsæ sint remissæ, non poterunt penitus infrigidare, & reducere alias in suam frigiditatem naturalem. Et prętera nil vetat tum has, tùm illas partes calefieri, & totam etiam æqualiter calefieri.

Sexta sẽtentia aliorum. Sexta sententia est quorundam, qui asserunt aquam per frigiditatem quandam virtualem reducere se ad suam frigiditatem actualem, quam dicunt posse corrumpi totam in aqua. Hoc videtur falsum, non solùm quia duas frigiditates ponit in aqua, sed etiam, quia actualem frigiditatem totam deperdi posse, manente aqua, docet: quod non est philosophicum. Nam in illa aqua, aut est calor in summo, aut non. Si est in summo, ergo est ibi forma ignis, summus enim calor non est nisi cũ forma ignis, sicut quælibet vltima dispositio cum sua propria forma substantiali: Si verò non est in summo, ergo quantum deest caloris, inerit frigiditatis, cum contrarium non sit remissum, nisi ex admistione contrarij. Præterea quælibet forma non potest conseruari sine vlla sua naturali dispositione: sed frigiditas, & humiditas sunt naturales dispositiones aquę: Ergo sine his prorsus non potest consistere.

Septima snia Burlei. Septima sententia est Burlei, qui dicit ab aere circũstante aquam infrigidari, & quia à nobis ista est defendenda sententia, oportet, eam declarare, & corroborare.

Primum fundamẽtũ sententiæ authoris. Aduerte igitur, quòd maior. l. minor actiuitas alicuius qualitatis non arguit intentionem ipsius maiorem. l. minorem: Potest enim esse, quòd vna qualitas magis agat in vno subiecto, quam altera eiusdem rationis in altero: & quæ minus agit, sit intensior, si illa sit in materia densiori, vt flamma minus comburit, quàm ferrum candens, & tamen calor flammæ est intẽsior,

ffor, cum sit illic forma ignis, non autem in ferro candenti. Hoc dixerim, vt intelligas, non propterea, ꝙ aqua vehementer calefaciat, esse calorem illius intensissimum. Potest enim calor non admodum intensus id facere, propter materiæ densitatem.

Secundũ fund. Aduerte vlterius, quod aer circunstans duplici ex parte infrigidat, & frigiditatem, quæ illi ei non deest, & per motu, quo semper mouetur: motus.n.aeris infrigidat, vt patet in flatu ipso: vndè in hac infrigidatione nō debes attendere solùm frigiditatem aeris, sed motum ipsius, quæ duo faciunt causam magnam infrigidationis.

Tertium fund. Aduerte etiam; quòd calor aquæ, deficiente calefaciente, est multum debilis, & citò corruptibilis propter duo, & quia ei humidum ipsius aquæ resistit, & quia de est conseruans.

Prima cōclusio. Quibus suppositis. Dico primò, mihi videri impossibile, quod frigiditas, & forma aquæ se intendant, nec per se, nec per accidens: & loquor in eadem parte aquæ. Vna .n. potest infrigidare alteram, sed nō vltrà frigiditatis gradum, quem habet: at ꝙ eadem se intendat, mihi videtur improbabile, imò de motu locali id non concessit Arist. animalibus, sed assignauit vnā partem mouentem, puta cor, & alteram motam, puta reliquas partes. Et ratio est, quia productio alicuius est ex potentia, ab eo, quod est in actu: sed talis frigiditas actu nō est. v. g. vt octo, quæ est summa dispositio aquæ, non ergo faciet se, vt octo.

Secunda conclu. Dico secundò, Quòd illa infrigidatio ab extrinseco ꝓuenit, puta ab aere circunstante, vt diximus exponendo vltimam sēntentiam, & in hoc credo esse non nihil deceptionis. Quia illi solùm in aqua id ponunt, cum idem prorsus sit in ferro calido, in ligno, & in alijs, quæ infrigidantur separata ab igne, quorum formis non est hoc tribuendum, cum non sint actiuæ frigiditatis.

Dubium: quid si aque ponentur in vacuo. Quòd si dicas, quid si aqua poneretur in vacuo, vbi non esset aer, nec aliud circunstās? Dico, quòd calor corrumperetur tandem, quia consumeretur humidum. l. vinceretur ab eo, sine quo non consistit, non tamen noua frigiditas induceretur ex defectu generantis eam. Quod dico de aere circunstante, dico de terra: hæc n. calorem extinguit sua frigiditate: & per hæc patet solutio ad argumentum secundum.

Ad tertiū principale. Ad tertium. Dico motus illos non esse violentos: est.n. alia ratio in eis, & in motu sagittæ sursum proiectæ. Hic. n. motus est contra formam grauis, & contra inclinationem eius: at in illis non solùm materia est principium, sed etiam ipsorum formæ habent naturalem inclinationem vndè sunt naturales à forma, & à materia: & propterea est virtus naturalis horum actiua, vt dictum est.

Nota. Dices, hoc modo calefactio ipsius aquæ erit motus violentus, cum sit contra formam aquæ, & ipsius virtutem, sicut proiectio sagittæ. Dico, esse diuersam rationem nam calefactio & est motus ipsius aquæ, & dispositio ad generationē ipsius ignis, quæ naturalis est, vndè quàmuis vt motus quidam aquæ est, sit aliquo modo violenta, tamē similiter est naturalis, quia disponit ad generationem substantiæ, quæ naturalis est: quod non fit in proiectione illa.

Ex his sequitur quæstionis determinatio. Non omnia esse naturalia à principio actiuo, sed eiuentia ab vtroq;, reliqua verò à passiuo, tā materia, q̄ forma, & quod non semper forma est actiuum principiū motus, vt patet in inanimatis omnibus.

An motus cœli sit naturalis.
Quaest. III.

Hvius quæstionis sensus manifestus est: patimus.n. an sicut lapidi motus deorsum naturalis est, sit etiam cælo circularis suus motus naturalis. Circa hoc Auicenna lib. 9. suæ Metaphysicę, cap. 2. quem sequitur Scotus. 2. sen. d. 2. q. 6. in fine, dicit cœli motum non esse naturalem: nec violētū, sed præter naturalem: nec esse à natura dicendus est, quod etiam docet Albertus. 2. Physi. tract. 1. cap. 3. **Sententia Auicēnæ Scot. & Alber.**

Ratio prima. Huius opinionis ratio prima est Alberti. Motus naturalis non est infinitus, est enim natura finita: sed cœli motus est infinitus: non ergo est naturalis.

Ratio secunda. Secunda ratio est Auicennæ. Motus naturalis est ad consequendum suam perfectionē in rebus: sed cœli nihil sibi ꝑ motū

 parant,

parant, non ergo ipsorum motus est naturalis.

Tertia ratio. Tertiò. si motus cœli esse naturalis, sequitur, quod duo motus contrarij naturales inessent cœlo, puta cum ab oriente pars inferna ad occidens cõmouetur, & ab occidente iterum in orientem; sunt enim termini contrarij.

Quarta ratio. Quartò si cœli motus esset naturalis, esset a natura, sed non est natura, cum non sit quies: ergo non est naturalis, hæc est horum sententia.

Secunda snia Philoponi Simpl. & D. Th. Opposita verò est Philop. & Simpl. & S. Tho. 1. p. q. 70. ar. 3. Ad quartum. qui docent, motum cœli esse naturalem, & est expressa Arist. snia. 1. cœli. tex. 13. & sequẽtibus, vbi dicit, sicut deorsum moueri est naturale terræ, ita cœlo circulariter moueri.

Prima cõclusi. Explicatur cœl. At pro huius declaratione sit prima cõclu. Motus cœli (si pro orbe sumatur cœlum) nõ est a principio actiuo. Vbi aduerte apud Auer. aliquando cœlum sumi pro aggregato ex ipso orbe, & intelligẽtia mouente ipsum, aliqñ pro ipso tantum orbe. Dico aggregatum, quia intelligentia non est vnita cœlo, sicut forma, sed sicut nauta naui assistit ei: & ob id unum per se non facit, & sic aliquando dicitur cœlum viuere. 2. cœl. c. 12. & mouere se: sed istæ sũt locutiones impropriæ, sicut nauis mouet se, quia a nauta, qui in ea est, mouetur. Propriè cœlum pro orbe sumitur, & sic dicit conclusio, quod non mouetur a principio actiuo, quod patet: nam si actiuè se moueret, esset viuens, vt dictũ est: hoc autẽ esse non potest, cum nullam viuentium operationem habeat: non enim sentit, nec se auget, nec motu animalium mouetur, cum nulla habeat organa.

Secũda cõclu. Secunda conclu. Motus cœli orbis est à principio passiuo tantùm. Hoc intelligẽ nõ solùm, ꝙ materia cœli sit principiũ passiuum, sed etiam forma, ita vt ille motus passiuè proueniat ab vtroq; principio.

Quòd si quis diceret cœlum non habere nisi solam materiã, Dico, ꝙ a tota substantia cœli, siue simplex sit, siue composita tota illa, prouenit motus, vt a principio passiuo.

Tertia. conclu. Prima ratio. Tertia concl. Motus cœli est naturalis, & a principio passiuo, vt diximus. Probatẽ primò: cœlũ est ens naturale: ergo ipsius motus est naturalis: si enim naturale est, naturam habet: si naturã, & motus est naturalis, nõ est aũt alicus motus præter hũc de quo est disputatio, ergo est naturalis. Probo primũ antecedens ex 7. Meta. c. 2. vbi inter entia naturalia cœli ponunt: & 12. Meta. c. 2. duas naturales ponit substãtias, alterã corruptibilẽ, alterã sempiternã & hæc est cœlum. Probatur præterea ratione: antecedens de cœlo est, aut est Physici, aut Astrologi, vt patet, vterq; autẽ artifex naturale considerat.

Secunda ratio. Secundò probatur: cœli figura est naturalis illi: sed hæc est naturaliter apta ad motum, puta rotunda: ergo & ipsius substantia tendit ad motum: accidentia enim sensibilia manuducunt nos ad substantiã cognoscendam.

Tertia ratio. Præterea tertiò. Actio propria cuiq; rei, qua eius perfectio consistit, ei est naturalis, sicut homini intelligere: sed motus cœli est actio ipsius propria, & perfectio. 2. cœli. cap. 12. ergo est ei naturalis.

Ad primum. Per hæc ad argumenta respõdetur. Ad Primum dicitur primò, ꝙ falsum est infinitum motum duratione intelligendo nõ prouenire a principio naturali, cum notũ sit, materiam esse primum naturale, & secundum se esse principium generationũ infinitarum. Dico secundò, quòd etiam si principium actiuum motus infiniti nõ sit naturale, at principium passiuum potest esse, & tale est cœlum.

Ad secundum. Ad secundum dicitur, quòd non est opus, ꝙ motus sit ad consequendam aliam perfectionem, cũ ipse motus est talis perfectio: huiusmodi est cœlum. & hoc patet in viuentibus. quorum perfectio in vita consistit, quæ motus quidam est.

Ad tertium. Ad tertium dico, ꝙ ille motus cœli vnicus est, nec contrarium habet, ob id non oportet ipsum separare, ac si essent duo.

Ad quartum. Dubium de quiete cœli opinio Auerr. Ad quartum de quiete cœli est varia opinio. Auer. 12. Meta. com. 41. & lib. de substantia orbis cap. 2. existimat, cœlum habere principium, vt possit quiescere, & probat ex Aristo. 9. Meta. tex. 17. Non est, inquit, timendum quòd cœlum quiescat, timor autem est de eo, quod esse potest: cœlum igitur potest quiescere, sed non quiescet.

Non est ita Auerroem. Ista sententia est falsa, nam frustra esset potentia illa, quæ nunquam ad actum esset

esset reducēda,& prætεrea, quia in sempiternis non est posse esse, sed esse:nec Aris. ibi aliud dicit, quàm ꝙ non sit vlla timoris ratio, cum non possit cęlum quiescere.

Quæ aliqui defendunt Auer reijcitur de stasio.

Nec valet id, quod aliqui dicunt pro Auerroe, ꝙ à motu vnius, dicit cęlū quiesci altera die, quamuis enim ista dici soleat quies, tamen Auerroes non de hac loquitur, ista enim ponitur in actu, sed de quiete, quæ est cessatio motus,& hanc cœlo inesse posse est falsum, vt bene dicit Themist. hoc secundo capite, & S.Tho.q. 5. de potentia.art. 5. qui in hoc cœlos ab elementis differre docet, ꝙ illi à motu naturali non possunt quiescere, hæc verò sic. Vnde in die iudicij erit miraculum, cœlos non moueri, sicut ignem non calefacere.

Expositio Philoponi.

Philop. dicit, cœlum habere quietem, nempè, quia est in sua perfectione, quæ est motus, & vltimus status cuiusque, quies dicitur.

Opinio Simplicij.

Simplicius verò dicit, cœlos quiescere, nempè secundum axem, & centrum:quia nec ad dextram, nec ad sinistram declināt quomodo orbis,& machina mundi quiescit:& hoc etiam dicit Aristoteles. 8. Phy. tex. 76. mouetur, inquit, & quiescit omne scilicet cœlum.

Nota duplicē quietem.

Aduerte tamen ex Philop. in principio in explicatione definitionis Naturæ, quòd quies est duplex, altera est immobilitas quædam,& fixa statio,& sic possumus dicere, cœlum quiescere: Altero modò pro priuatione motus, cum aptitudine ad illum, & sic non est quies illa cœli immobilitas, cū non possit ad latera moueri, & talis quies est propria,& sumitur in definitione naturæ, quidquid velit Philop. talisque non est in cœlo: vnde ad argumentum dicitur, nō semper naturam esse principium quietis, & motus simul. Quo autem pacto illa naturæ definitio esset intelligenda, diximus iam satis superius.

Dubium de motu quo fiunt artificiata, vt dolatione lapidum an sit naturalis.

Vnum est dubium de motu, quo fiunt artificiata, an sit naturalis, vt dolatio ligni & similes. Communiter dicitur, esse motus artificiales, nec naturales, nec violentos, sicut ipsæ formæ. Mihi cum distinctiō ne videtur esse respōdendum; nam hi motus possunt aliquando secundum substantiam suam considerari, & sic aliqui naturales sunt, vt sectiones, diuisiones: habēt enim aliquid violenti. Si verò, vt ab arte sunt, & ad formam artis tendunt, considerentur, sic nec sunt naturales, nec violenti, sed proprium nomen habēt, nempè motus artis, nec potentia ad eos dicitur passiua naturalis, sed ineptitudo. I. aptitudo, vt patet in prædicamento qualitatis. Hæc satis de quæstione, An motus cœli sit naturalis.

Caput secundum.

Quoniam autē determinatum est, Tex. XVI.

DISCRIMEN Physici à Metaphysico ponit, cum vterque videatur de re naturali tractare. Proponit igitur duas quæstiones. Altera est An Mathematicus à Physico differat, & per Mathematicum, vt notat Simpl. Geometram intelligit. Ponit argumentum ad probandum, quòd non differant; artifices de eisdem rebus considerantes non videntur differre, sed Geometra,& Physicus de eadem re differunt: nō ergo videntur differre Probat minorem: nam vterque agit de corporibus, de lineis, de superficiebus,& punctis.

Amplius autem si Astrologia. Tex. XVII.

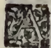

Ltera quæstio est. An Astrologia, quę non est purè Mathematica, sit distincta à Physica,& videtur eodem argumento, ꝙ nō sit distincta, cum de eisdem tractent, puta de cœlo, de astris. Reijcit autem quādam solutionem, quam quis posset adhibere, nempè quòd Physicus tractet de substantia cęli,& solis,& aliorum, non de accidētibus, sed Astrologus. Hoc dicit esse inconueniens, cum scientia tractans rei substantiam, ipsius etiam consideret accidentia. Et præterea Physici tractantes de cœlo,& astris, ipsorum etiam accidentia tractant. Quod sit sphericus sol, aut cœlum. I. non,& sic de alijs huiusmodi accidentibus.

De his igitur negociatur. Tex. XVIII.

Soluit dubium propositum primum diciti;, Physicum quidē & Geometram tractare de eisdem rebus, sed non eisdem rationibus: Physicus.n. solida, superficies, & similia considerat, sed vt sunt fines corporis naturalis, ac in eis sunt: at Mathematicus ipsa secundum se considerat, non vt terminos corporis naturalis. Vnde Physicus ista de corpore naturali ostendit, Geometrā de his secundum se ipsa dicit.

Nota quō de iisdē rebus agere possit diuer sæ scientiæ.

Vnde sequitur aliud discrimen, ꝙ Physicus hæc non abstrahit à motu, & materia sensibili; Geometra verò abstrahit ea non quide.n re, sed intellectu, & nihil refert. i. & hoc fieri potest. Abstrahentium enim non est mendacium: ac si dicas, non ob id, quod abstrahat intellectus quæ abstracta non sunt re, mentitur, & falsum dicit. est n. illa abstractio simplex consideratio rei, quæ nihil habet falsitatis. De hac abstractione multa diximus in Logica, nec opus est repetere.

Nota abstrahentium nō est mendacium.

Themist. & alij volunt, quòd in primo discrimine etiā differat Astrologia à Physica, & illud sit pro Geometria, & ꝓ Astrologia, hæc.n. considerat figuram astrorum secundum se, & motum ipsorum, vt quantum quoddam est: at Physicus ea tractat vt corporis sunt naturalis passiones, vnde motū, vt à natura est, vt sempiternus est, vt causa aliorum est, denique motum ille secundum qualitatem, Mathematicus secūdum quantitatem considerat, vt notat Themist.

Latent autem qui hoc faciunt. Tex. XIX.

Reprehēdit Platonem ex hoc vltimo discrimine. Plato enim ponebat ideas separatas rerum naturalium, quod reprehendit, dicens esse ignorantiam, & probat. Nam cum Mathematicæ res, quæ magis sunt abstractæ, quàm Physicæ, non sunt separatæ re, sed intellectu à materia sensibili, non oportuit formas Physicas realiter separare, vt Plato putat. Quòd autem res Physicæ minus abstractæ sint Mathematicis, probat ex definitione eorum, quæ in Physic: & quæ in Mathematica sunt; & ex passionibus ipsarum rerum, res enim Mathematicæ, vt figura, numerus, & ipsorum passiones par, impar, curuum, rectum, absque motu, & materia sensibile definiuntur: sed non res Physicæ, puta caro, os, neruus, hæc enim absque materia definiri nequeunt.

Vtitur autem quodam exemplo ad explicandum quomodo se habeant Physicus, & Mathematicus in definiendo. Physicum enim est sicut simum, res autem Mathematica, vt curuum: curuum, & simum obliquitatem dicunt, sed differenter: simū enim obliquitatem in materia determinata, & sensibili, puta naso: curuum autem obliquitatem in communi, ita res Physicæ materiam habent sensibilem, & determinatam, & per hanc definiuntur, non autem mathematicæ. Hoc autem in quæstione examinabitur inferius.

Demonstrant autem. Tex. XX.

Vt omnes ferè exponunt, Aristoteles hic ꝓbat secūdò Physicam esse contractiorem Mathematica puta, exemplo illarum Mathematicarum, quæ mediæ sunt, partim mathematicæ, partim Physicæ; nempè Perspectiua, Musica, Astrologia: hæ enim differunt à pura Mathematica, quòd tractant eandem quidem rem. v.g. lineam: sed Physicæ, puta in materia sensibili: at Mathematica tractat lineam Physicam, nempè corporis Physici, sed abstrahendo, vt non sit aliud discrimen inter purum Mathematicum, & Perspectiuum, ac similes, quàm quòd ille extra materiā, hi in materia idem considerent: & vis argumenti consistit in hoc: cum Perspectiua, & reliquæ, quæ idem cum Mathematico tractant, quod abstrahi potest à materia, nō abstrahāt: ergo & Physicus, qui cōsiderat formas, quæ abstrahi non possunt, non abstrahet: ita exponit Themist. & est expositio cōmunis. At si licet præter cōmunem expositionē aliquid dicere, existimarē hunc locum aliter posse exponi, quòd Arist. velit soluere secundam quæstionem Nota.

propo-

propositam de Astrologo. quę etiam poterat esse de Perspectiuo,& Musico,cùm de sensibilibus tractent:& intendit dicere, ꝙ Physicus tractet non de rebus Mathematicis,nisi vt fines, & proprietates sunt corporum naturalium:secundum severò minimè, & in hoc à purè Mathematico differt. Perspectiuus verò,& similes de rebus Mathematicis, sed non abstractè, sed in materia,& in hoc differunt à Physico. Explico clarè. De linea Physicus considerat, vt est longitudo corporis naturalis. Geometria de linea secūdum se. Perspectiuus de linea secundum se, & non vt est longitudo corporis naturalis,sed vt est in materia aliqua sensibili. Vlterius, figuram considerat Physicus, vt terminum corporū naturalium. Geometra secundum se. Astrologus figuram secundum se,sed nō omnem, sed eam, quæ est cæli: & multum refert, aliquid in materia considerare, & aliquid considerare, vt inest alteri.

Cùm autem natura duplex sit.
Tex. XXI.

INFERT ex dictis, Physicū non solum formam, sed etiam materiam in definitione sumere; nam res Physicæ sunt sicut simitas, at hæc & per formam, & per materiam definitur: ita & res Physicæ non sunt sine materia, ac non sunt secundùm materiam, id est, non definiuntur sola materia, vt exponit Philop. Alber. & S. Thom. quamuis Simpl exponat, non sunt secundùm materiam, id est, non ratione materiæ, sed ratione formæ præcipuè considerantur. Them. & Auerr. non sunt secundùm materiam; id est, de eorum essentia non est materia, quàmuis essentia non sit fine materia: sed verior, & melior est expositio prior, vt diximus, secūdum Philoponū, & Albertum.

Etenim iam, & de hoc dupliciter dubitabit quis.

NATVRA in duas diuisa, dubium proponit item duplici via, & modo. Et attende, quòd non sunt duo dubia, vt volunt Expositores, sed idem dupliciter propositum: & ita sumenda est illa particula, dupliciter, quæ locum fecit obscurissimum. Dubitatur igitur, cum duæ sint naturæ, an Physici sit materiam solam, an formā solam considerare, an vtrumque, nempè ex vtraque compositum: quòd si hoc detur, nempè quòd compositum consideret, etiam vtramq; considerabit naturam. (Nota.)

Dices nonne dixit in principio textus, quòd Physicus materiam, & formam considerat? cur modò dubitat? Respondet Simpl. ob id dubitare, ut demōstret, quòd tantum dixerat. (Dubium. Rēsio.)

Vtrum igitur eiusdem.
Tex. XXII.

IDEM dubium altera via proponit, an vnius sit scientiæ considerare materiam, & formā simul, an vero vnius sit formam, alterius materiam cognoscere. Circa quod dubium dicit, ꝙ si Antiquos inspiciamus, nō est difficile: hi enim materiam solam cognouerunt, parum autem de forma, vt patet de Empedocle, & Democrito, qui multa pricipia aliquo modo forma differentia posuerūt, reliqui materiam tantùm. Probat autem triplici ratione ꝙ Physici sit, non solum formam, sed etiam materiam cognoscere. Prima ratio est sumpta ab analogia artis, & naturæ. Ars imitatur naturam, vt notum est: ergo ita se habebit Physica circa consideratione naturæ, sicut artes circa considerationem artificiatorum: sed artes nō solùm formam, sed etiam materiam vsq; ad certum tamen limitem considerant: ergo & Physica formam etiam, & materiam considerabit. Minorē probat. Medicus enim non solam formam sanitatis considerat, sed etiam materiam, puta phlegma, bilē, & reliqua in quibus est sanitas. Nec considerat materiam omninò, puta remotam: non enim considerat hominem, vt corpus, vt substantiam, sed vt ex contrarijs humoribus constitutum. Similiter domificatoria ars considerat formam domus, & materiam, sed non remotam; puta terram, ex qua fiunt lateres, & arbores, sed lateres, ligna, & calcem solùm, & vnaquæq; deniq; ars materiam ad certum limitē cognoscit. (Probatur tripliciter Phys cum cō derare formam, & materiam. Primò.)

Insuper

Insuper eiusdem est. Tex. XXIII.

SECVNDAM facit ratione ad idem probandum. Eiusdem est artis, & scientiæ finem, & ea quæ ad finem sunt, media con sideraret: sed forma est finis: materia verò est ad finem: ergo eiusdem sciẽtiæ erit for mam, & materiam cognoscere. Maior est nota, minor ꝓbatur, quòd forma sit finis, & per finem intellige causam finalẽ, quæ dicitur finis, cuius gratia.

Nam finis aliquando extremum, & limitem significat, aliquando causam finalem, & ad hanc significandam dicitur, finis, cuius gratia.

Probat autẽ sic. Terminus alicuius motus non interrupti, sed continuati est vltimum & finis, cuius causa, illius motus, sed generationis cõtinuę forma est terminus: ergo ea est vltimum, & cuius causa.

Nota ad cãm finalem duo sunt necessaria. Vbi aduerte, ad causam finalem duo esse necessaria: Vnum, quòd sit vltimum & extremum operationis: Alterum, quòd sit gratia cuius illa operatio fit, ac ob id dicitur finis bonum, & optimum: quia reliqua ordinentur in ipsum. Primum nõ sufficit, nempè quòd sit extremum. Si enim ego modo item in Diui Petri, vt indulgentiam consequerer, & media via occurreret aliquid impediens, quo minus absoluerem: illud esset terminus, & extremũ meæ viæ, sed non causa finalis; propterea est opus, vt sit gratia cuius est via, & operatio. Propterea bene dixit Aristoteles, id, quod est extremum motus continui, non impediri aliunde, id verè non solum vltimum est; sed etiam finalis causa: Vnde reprehendit Poetam, qui de morte alicuius loquens dixit, habet finem, cuius causa factus est: errauit: nam mors est quidẽ terminus vitæ, sed non finalis causa, cùm non sit optimum, id est, cùm non concesserit natura vitam, vt moriantur. non enim omne vltimum finis est, cuius causa: & sic debet locus intelligi, vt volunt Græci, quamuis S. Tho. longè aliter exponat, referens illud verbum, vult, ad Poëtam, & non debet referri, sed est sensus affirmatiuus: ac si dicat, ita est, non omne vltimum esse finem. Hunc Poetam Philoponus dicit esse Euripidem.

Quoniam & faciunt artes. Tex. XXIIII.

HIS duobus textibus probat materiam ordinari, vt medium ad formam: & quia locus est obscurus valdè: primo sensum aperiam.

Aduerte primò: Artes mechanicas esse in triplici differentia: Quædam versantur circa materiam, & harum quædam faciunt materiam ipsam: vt ars, quæ facit lateres, tegulas, calcem, ex quibus domus est facienda: Quædam non faciunt materiam, sed factam disponunt, vt ars dolandi & leuigandi ligna, scindendi lapides. Quędam artes sunt in altero gradu, quæ in materiam talem formam introducunt, vt ars quæ ex leuigatis iam, & dolatis lignis triremen facit, & ex lateribus præparatis dõmum erigit: & tales artes Architectonicæ dicuntur, quasi imperantes primis. Quædam sunt in tertio gradu, quæ forma iam introducta vtuntur, vt Nautica, quæ triremi vtitur, Equestris, Militaris, & aliæ. Quę sunt in primo, & secundo gradu, sunt factiuæ, tertia non dicitur factiua. — Nota artes mechanicas in triplici differẽtia.

Aduerte secundò, quòd si velis scire causam harum artium, quæ in vsu consistunt, ea est, quia homo est finis harum rerum quæ arte fiunt: sunt enim ipsius gratia: propterea est ista ars, secundum quam artificiatorum vsum tenet. — Nota secundo. Causa artiũ quæ in vsu cõsistũt.

Aduerte tertiò, ꝙ sic se habent istæ artes; tertiæ præsunt secundis, imperat enim nauta illi, qui triremẽ facit, vt talem & talem faciat, prout ipse vsui videt fore accõmodatam. Secundæ imperant primis; qui enim triremẽ facit, imperat his qui circa materiam versantur, vt sic, vel sic præparent, prout ipse fore aptam suæ formæ intelligit: vnde vsualis est Architectonica, & inter factiuas ea, quæ formã inducit, quia hæ imperant. — Nota tertio. Quæ artes quibus imperãt.

Ex his apparet clarè, quomodo materia ordinetur in formam, cùm hæ, quæ circa materiam versantur artes, ab eo qui formam inducit, regãtur: & hoc est quod Aristoteles voluit monstrare exemplo harum artium materiam ordinari in formam: & admodum obserua hanc declarationem. — Textus expõ.

Nunc ad textum accedamus, quàmuis non

non sint hæc ita in litera ordinata. Proponit igitur in hoc textu diuisionem artiũ considerantium materiam, & vsualium. Sunt artes considerantes materiam simpliciter, id est, quæ faciunt materiam, & quę considerant materiam operi accommodã, id est, disponunt, & præparant materiam: & sunt etiam artes quæ vtuntur, & reddit harum rationem, nempè, quia nos sumus finis quodam modo omnium. At quia duplex est finis, alter cuius, hic autem est id propter quod operamur, vt Deus est finis cuius nostrorum laborum: & amicus est finis cuius alius se illius amore in negotiis occupat. Et etiam finis, quo, nempè quo illum finem consequimur, qui semper est operatio nostra, vt finis quo, supernaturalis est visio ipsius Dei; finis quo illius, qui ad amicum tẽdit, est videre, colloqui cum ipso. Homo igitur finis est cuius harum rerum. At quia de hoc vtroq; fine non est modò locus tractandi, dicit, se in Philosophia, puta morali hoc dixisse.

Duę igitur sunt: Tex. XXV.

Distinxit duas esse dominatrices materiæ, nempè vsualem, & quę formam facit, & has cognoscentes vocant, id est, non facientes materiam: vsualis enim nihil facit, formalis operatur, sed non materiam: ob id cognoscens, & speculans aliquo modo est, & in hoc differt ab effectrice, nempè materiali, quæ tantum operatiua est, quo fit vt illæ duæ Architectonicæ sint, & imperent; sed vnus artifex imperat materiæ, qui nempè formam considerat: dicit enim ex quo ligno, & quali fiat triremis: alter imperat formali, dicendo ex quibus motibus, & quos ad vsus illa sit.

Ex his omnibus concludit, quòd in artificiatis materia propter opus & formam fit: in naturalibus autem materia propter formam est, non dicitur, fit, quia nos non facimus materiam in naturalibus. Atque hæc est probatio minoris præcedentis syllogismi, nempè formam esse finem materiæ, intellige esse finem partialem: compositum enim, & totum est finis, & terminus totius generationis, & materiæ.

Amplius eorum, quę ad aliquid. Tex. XXVI.

Tertiam rationem proponit: Materia, & forma sunt correlatiua, sed eadem est scientia correlatiuorũ: ergo Physici est non solam formã considerare, sed etiã materiam. Nec existimes materiam, & formã esse correlatiua secundùm substantiam, & essentiam suam, sed quòd habent quendã ordinem, & relationem annexam, sicut sciẽtia, & scibile, vt dictum est in Logica.

Nota verba Aristotelis: materia, inquit, est ad formam, & alia materia ad aliã formam: Per materiam intelligit materiam primam indifferentem ad quamcunq; formam substantialem: & per formam intelligit formas confusè, & indistinctè, nempè in communi. Per materiam verò aliã intelligit materiam secundam, nempè cum dispositionibus, & accidentibus necessarijs ad formas quaslibet in particulari, quas vocat formam aliam: vt sit sensus, materia secundum se ad formam secundũ se refertur: at hæc materia ad hanc formã: quælibet enim forma habet suas certas dispositiones in materia distinctas ab alijs aliarum formarum, & non solùm in specie, sed etiam in indiuiduo, vt alia est materia secũda hominis, alia equi, & alia huius, alia illius hominis, alia huius, alia illi' equi, quod docet Aristoteles de animalibus contra Pythagorã, 1. Animæ tex. 54.

Quousque ergo Physicum oportet cognoscere formam.

Locum hunc bene exponit Simplicius. Mouet dubium Aristote. quousque Physicus considerat formam. Respondetque sicut Medicus neruum, & Faber æs considerat, non absolutè, sed vt sunt suæ formæ accommodata. ita Physicus formas, vt ad generationem sunt: hæ autem sunt quæ sunt in materia, licèt ratione sint separabiles: per has enim formas generationes fiunt, vt Sol, & homo generant hominem: Sol, & equus equum: De formis autem

autem separatis, quid sint, Metaphysici est speculari.

Dubium quo fortunę Physicę sint separabiles à materia ratione. Dices, quomodo formas Physicas vocat ratione separabiles à materia, cùm oppositum docuerit superius? Aliqui dicunt quod debet legi, quòd sunt inseparabiles. Hoc tamen est contra literam Græcam, quæ modò habetur. Sanctus Thomas id de anima rationali intelligit, quæ est suprema forma naturalis, vltra quam Physicus non ascendit, & hac ratione est separabilis: quia secundum se non indiget organo corporeo ad suam operationem. Id ipsum dicit Auerroes, & est bona responsio: quàmuis posset dici, quòd sunt separationes à materia ratione, id est differunt ratione, & definitione, sed non subiecto, cùm non sint extra materiam: quomodo priuatio, & materia dicuntur duo ratione, sed vnum numero, hoc autem non impedit, quin forma definiatur per materiam.

Nota. Aduerte vlterius, q; sol est causa vniuersalis concurrens cũ omnibus particularibus ad generationes, vt dicemus, inferius,

An Physica à Mathematicis distinguatur. Quæst. IIII.

TITVLVS quæstionis clarus est, nempè an ea quæ Physicus considerat, & quæ Mathematicus, sint distincta, an eadem: & similiter an Physica scientia à Mathematica diuersa sit. Notat autem Auerr. in pręsenti, com. 16. quòd assignare differentia in communi, & in particulari scientiarũ Logicùm est, quàmuis sit vsitatum differẽtiam particularem in propriis scientijs tradere, & huius rationem possumus dare, ex 2. de anima. 146. Nam ad ponendam differentiam inter duo, requiritur, vt cognoscatur, quid sit vtrunq;: non est autem vnius scientiæ particularis quid altera sit cognoscere, ob id ad communem aliquam, quæ in communi, quid scientia sit, consideret, id pertinet. Ea autem est Logica vniuersalis, quàmuis id non faciat, nisi aliquo modo adiuta scientiis particularibus, quibus ipsarum obiecta cognoscit. Tractare igitur modò oportet in particulari de differentia harum scientiarum. Nec omnia quæ

Nota quia assignet differentiam scientiarum inter se.

hic dici poterant proponemus, quia multa diximus in Posterioribus.

Argumenta in oppositum. Primum argm. Sit igitur primum argumentum circa Quæstionem. Mathematici tractant de sensibilibus, sicut Physica: ergo non est discrimen. Antecedens patet, quia omnia quæ Mathematici tractant, sunt in corpore, & in corpore sensibili.

Secũdũ. Secundò. Astrologia est Mathematica, & tractat de substantia sensibili, vt Physica: ergo non est scientia distincta, nec res considerata ab Astrologia est extra genus Physicum: Antecedens est expresè Arist. 12. Meta. tex. 44.

Tertium. Præterea, tertiò. res Physicæ sunt substantiæ, & accidentia sunt sensibilia: sed substantia potest abstrahi ab accidẽtibus: ergo res Physicæ abstrahi possunt à sensibilibus: non ergo different à Mathematicis.

Quartũ. Pręterea, quartò ex Arist. Perspectiua, Musica, Astrologia sunt Mathematicæ: non ergo dicendæ sunt esse magis Physicæ, & adhùc dicit, quòd Perfectiua agit de linea, vt Physica est: ergo prorsus Perspectiua est Physica, cùm conueniat in obiecto formali.

Prima cõclusio. Pro huius determinatione sit prima conclusio. Scientia Physica, & Mathematica licèt conueniant in re considerata, nunquam tamen in subiecto conueniunt. Hęc conclusio est declarãda, ob id aduerte primò: non quicquid est de consideratione alicuius scientiæ, esse subiectum illius sciẽtię. Sunt enim tria in scientia, & passiones demonstrandæ, & causæ per quas demonstrandæ sunt, & ea de quibus demonstrandæ sunt: & hæc tantùm dicuntur subiecta, siuè sit vnum in communi, quod est primum in scientia, siuè multa particularia, quæ illius sunt species. Tria igitur cùm sint de consideratione scientię, vnũ illorum subiectum est, vnde res, considerata in scientia per subiectum habent se, vt superius, & inferius, Omne enim subiectum est res considerata in scientia, non è contra.

Primò notandũ. Non ois res cõsiderata in sciã ẽ ei subiectũ.

Nota secundo. Quod sit physici subiectũ & mathematici. Aduerte secundò, quòd Physicus habet pro subiecto substantiam non quamcunq;: Mathematicus verò pro subiecto accidens, non quodcunq;. Explico. Physica est quædam scientia quæ substantiæ passiones, & causas speculatur, sed non

cuiuscunque

cuiuscunque substantiæ, sed illius quæ motus principium habet, ac mutationibus & accidentibus sensibilibus est subiecta: vnde pro subiectis habet substantias sensibiles, & naturales. Mathematicus verò passiones speculatur, non vllius substantiæ, sed de accidenti ostendendo, non autem de quocunque accidenti.

Est enim duplex accidens: quoddam secundum se mutationis expositum, id est, quod non est, nisi ex mutatione aliqua procedens, vel mutationis alicuius est causa, vt sunt primæ qualitates, & ex his compositæ, vt colores, sapores, odores, & huiusmodi ad Physicum pertinent, nec de his scientia vlla, præter Physicam est, cùm non nisi mutatione, & motu consistant, nec aliter quàm per mutationem, vel ad mutationem sint. Quædam sunt alia accidentia, quæ licet cum mutatione sint, tamen ex se à mutatione non dependent, nec mutationis causa sunt, quales sunt quantitates, & ea quæ quantitatem sequuntur. Hæ enim non sunt mutationū causa, nec ex se ex mutatione proueniunt, cum in cœlo sint quantitates, & figuræ non ex mutatione factæ, similiter dimensiones, proportiones, & similia non ad mutationem pertinentia, nec tanquam ipsius effectus, nec tanquàm ipsius causæ. Et talium est scientia Mathematica: agit enim de quantitatibus, de figuris, & proportionibus, & proprietatibus ipsarum, quæ ab ipsa absq; motu proueniunt.

Tertium fūdamētum. Mathematicæ sunt in duplici differentia.

Aduerte tertiò, quòd Mathematicæ sunt in duplici differentia, Quædam quæ huiusmodi accidentia in vniuersali cognoscūt, vt quæ agit de figura in communi, & qualibet specie, non determinando ad materiam, sic quæ agit de numero in communi, abstrahendo à quolibet subiecto, & hæ dicuntur purè Mathematicæ.

Quædam aliæ agunt de huiusmodi accidentibus in particulari, vt de figura cœli, de motu ipsius, tanquam de quodam quanto, de numero sonoro, de linea visuali, & tales vocantur Mathematicæ mediæ.

Quō earum subiectū differat à Physico.

Vbi attende maximè cum Auer. com. 18. quòd hæ non tractant de substātia sub iecta istis accidētibus, nec de ipsis vt alteri insunt, sed de ipsis secundùm se, alia demonstrando de eisdem, & in hoc differūt à Physica omnes hæ; Physicus enim talia accidentia de substantijs ostendit, vt ipsis competunt. At Mathematicus de istis accidentibus aliud ostendit: vt Physicus de corpore ostendit quantitatem, figuram, motum: Mathematici de his secundum alia ostendunt: vnde dixit Lincon. benè, quòd id, quod Physicus habet pro prædicato, & passione, id habet Mathematicus pro subiecto, cum tale est quod absq; mutatione possit intelligi, quamuis Physicus vt in subiecto mutabile illud est, considerat: & hoc est quod diximus in conclusione prima, nempè quòd conueniūt Physicus, & Mathematicus in re considerata, sed non in subiecto, nam quod vnius est subiectum alterius est passio: & hoc est quod alij dicunt, Physicum, & Mathematicum differre in modo considerandi. Et hæc sufficiant pro declaratione primæ cōclusionis: & sunt memoriæ mandanda: & magis in solutione argumentorum ista nota fient.

Secunda cōclusio.

Secunda conclusio. Physicus, & Mathematicus differunt in modo definiēdi.

Primum fūdamētum. Diuersus mod' definiendi Physici. & Mathematici.

Aduerte, duo esse quæ in scientiis præcipuè definiuntur, & subiecta, & passiones, in quibus definiendis est discrimen inter Physicum, & Mathematicum. Physicus quidem definit per materiam sensibilem, id est, per materiam motui, & mutationi, & qualitatibus sensibilibus subiectam, at cùm magno discrimine, nam passiones definit per materiam, non tanquam partem rei definitæ, sed tāquàm subiectū, vel tanquam cām, vt qui dicit, serenitas est ventorū quies, tranquillitas est maris qes, per materiā, quæ subiectū est, definit: Qui verò dicit, tonitruus est sonus percussionis exhalationis cum nube, materiā dicit, sed causam. At cum subiecta definit, materiam, vt partem substantiæ dicit; nam substantiæ naturales includunt materiam, vt partem sui: & sic definitur homo per os, carnem, &c. quæ ipsius partes sunt.

Ad explicandum hunc diuersum modum includendi materiam, quem docet Aristoteles 7. Meta. cap. 10. tex. 34. sunt duo exempla, alterum est simum, per hoc enim intelligitur modus definiendi passiones: simitas enim nasum dicit, vt subiectū & causam: alterum est statua, & domus, &

cætera artificialia: hoc enim materiam, vt partem sui dicunt: pars enim statuæ est æs, & figura, vt ibi docet Aristoteles, sicut materia est pars hominis. vnde in 8. Meta. cap. 1. laudatur Archytas, qui in definitione horum vtebatur materia: Similiter in definitione naturalium: hic est modus definiendi Physicus.

Mathematicus verò passiones suas, & subiecti definit, sed non vtitur materia sensibili: vtitur tamen sua materia, puta quantitate; vt enim est materia sensibilis, & forma compositum naturale facientes, ita figuræ illæ, & quantitates faciunt triangulos, quadrangulos, & reliqua mathematica; vnde Mathematicus passiones per subiecta sua, vt per materiam definit: vt definiendo par, impar, & reliqua: Similiter subiecta per quantitatem definit, vt figuras per lineas, & hoc docet Aristoteles. 7. Metaph. cap. 11. tex. 38. vbi reprehendit Platonem, qui omnino ista sine vlla materia definire contendebat, & docet habere suam materiam, sicus homo habet os, & cætera, licèt non sic sensibilis: & sic patet proposita conclusio.

Tertia conclusio. Diuersus modus demonstrandi Physici & Mathematicæ.

Tertia conclusio; Physicus, & Mathematicus differunt in modo demonstrandi. Explicatur hoc. Physicus frequenter vtitur demonstratione effectus & signi, quia ipsius causæ frequentius sunt occultæ, nec per se sensibiles; effectus verò sensibiles sunt, vt mors, corruptio, gñatio, motus, & similia ad sensum parent, ipsorum causæ à sensibus sunt remotæ: At Mathematicus frequentius à prioribus procedit, cum causę notiores sint effectibus: à sensu enim abstrahit, & in intellectu notius est, quod prius est. Nec intelligas propter hoc, quod Physicus per causas non demonstret: demonstrat enim, vt dicemus inferius in hoc libro.

Quarta cõclusio. Diuersa certitudo Physici & Metaphysici.

Quarta conclusio. Physicus, & Mathematicus differunt in certitudine. Explicatur. Effectus Physici non semper in vniuersum eueniunt, sed fit defectus aliquando: vt non semper in senectute canities contingit, non semper viri habent barbam, non semper homo habet duos oculos: & hoc ex eo, quod materia, ex qua huiusmodi res constant, indifferens est, & multorum receptiua, ob id impeditur aliquando multis distracta: vnde. 2. Meta. tex. 16. tradēs huius non exactè certissimus rationē, dicit, natura materiam habet. Non tamē ob id putandum est, non esse scientiam horū: est enim, vt diximus in Posterioribus: sunt enim gradus in certitudine scientiarum.

At res Mathematicæ, cùm ab hac materia separent, simpliciter necessariæ sunt, semper enim triangulus habet tres angulos, & reliquæ passiones subiectus insunt: His igitur sic expositis possumus ad argumenta respondere.

Ad primum.

Ad primum: admittimus Mathematicas de sensibilibus tractare, sed quæ secundùm se sensibilia, & mobilia nō sunt, vnde aliquæ ipsarum abstrahunt.

Nota. Quid sit abstractio, & quotuplex.

Vt autem intelligas quid sit ista abstractio, aduerte non esse aliud abstractionē, quàm separationē vnius ab altero sibi cōiũcto. Hæc abstractio duplex est; altera realis, altera rationis, seu cognitionis. Realis est, cùm re ipsa vnũ ab alio separatur, vt cùm anima per mortem à corpore separatur, & manus à manu coniuncta separatur. Rationis est, cum id non fit, nisi tantum cognitione, & consideratione, vt cum vnum intelligo, non intellectis alijs illi coniunctis, nempè intelligo animal non intellectis speciebus; talis est abstractio rationis.

Ista adhùc est duplex, quædam simplex, quæ ab Alberto definitiua dicitur. quædā composita. Simplex est, cùm vnum simplici cognitione cognosco, non intellecto alio sibi cōiuncto: Composita est, cùm intellectus enunciando vnum ab alio diuidit, vt cùm hominem non esse leonem cōcipimus. In hac abstractione semper inest verùm, vel falsum: at in simplici non est veritas, nec falsitas.

Simplex rursum triplex est, vniuersalis, cùm superiora non intellectis inferioribus consideramus; Subiecti, cùm subiectum absq; consideratione accidentium cognoscimus; Formalis, cùm accidens ab accidenti, aut rē à re abstrahimus, vt cùm dulcedinem ab albedine lactis abstraho, & formam à materia, & similes formæ abstrahuntur ab alijs.

Oēs hę simplices abstractiones nō sunt aliud, q̄ simplices cōsiderationes rerũ, non cōsideratis alijs quæ cũ eis erāt, in quibus omnibus nulla est falsitas, aut veritas.

Abstractio

Abstractio mathematica vna est ex his, putà formalis, cum accidentia, puta figuras, & quantitates à sensibilibus accidentibus separamus, id est, illa intelligimus, sensibilibus non intellectis, quod absque falsitate fit.

Ad secundum. Ad secundum respondetur, quòd Astrologia non tractat de aliqua substantia, vt subiecto, id est, nec quid sit substantia aliqua, nec qualis sit illa ostendit, sed agit de substantia, tanquam determinatione subiecti; ipsius enim subiectum est figura, & motus huius corporis, nempè cœli, & de his demonstrat non de cęlo, id est, de substantia ipsa, hoc enim est Physicum, & illud est, quod Aristote. in Metaphysi. voluit circa Astrologiam.

Ad tertium. Ad tertium respondetur, quòd substantiæ naturales in sua essentia, & substantia non habent motum, & mutationem, & accidentia, sed ipsa est extra accidentia, in eo, quod non sunt ipsarum essentiæ, & naturæ, tamen ipsæ substantiæ intrinsecè, & essentialiter habent esse tales, vt habeant principium motus, & mutationis; vnde mutationis principium in ipsis essentialiter est. & hinc est, quòd à sensibili materia non abstrahant: homo enim & animal, de se principiũ habent motus, nõ sic res mathematicæ.

Ad quartum. Ad quartum. S. Tho. hic, & Paulus volunt, illas medias esse magis Physicas, quã mathematicas, quàmuis San. Thom. super Boet. de Trini. 9. de diuisione scientiarum, artic. 5. ad tertium, censeat esse magis mathematicas. Quidquid sit, illæ sunt magis mathematicæ, cum in subiecto, quod est forma scientiæ, cum purè mathematicis conueniant: nec Aristoteles oppositum dicit: has enim non dicit esse magis Physicas, quàm mathematicas, sed quòd inter mathematicas hæ propius accedunt ad physicam.

Ad quintum. Ad aliud respondetur, cum dicitur, vt Physica, illic denotatur conditio, vt cum dicimus, ignis vt approximatus comburit, sed non notatur ratio formalis, ac si diceretur, ignis, vt calidus, comburit.

Hæc de quæstione.

An Physicus consideret materiam primam. Quæst. V.

Sensus quæstionis. Cum duplex sit materia, & prima, ac remota, quæ eiusdem rationis est in omnibus rebus naturalibus corruptibilibus: & secunda, ac propinqua, quæ varia est pro formarum varietate, quælibet enim forma suas certas dispositiones petit in materia: petimus, an Physicus materias hasce proximas tantum consideret, an et primam, & remotam. Hoc dubium mouet Auer. Com. 22. vbi citat Auicen. dicentem, Physicum non cõsiderare materiam primam, sed tantum proximas, illa enim ad Metaphysicum pertinet.

Opinio Auicen. Fundamentum eius. Et ratio Auicen. est, quòd ita se habet Physicus, sicut quilibet alius artifex: sed nullus artifex considerat, nisi materiam proximam, & particularem vnius generis formæ, vt notum est, nec ergo Physicus nisi proximam considerabit materiam.

Secunda ratio. Secundò, si Physicus materiam primã consideraret, posset, illam esse demonstrare: sed hoc non potest, cum sit primũ principium sui subiecti, nec ipsius in Physica causa sit: ergo non pertinet ad ipsum.

Tertia ratio. Tertiò possumus contra rationem Aristotelis argumẽtari, & probare, quòd nec materiam consideret Physicus; nam si materiam con[illegible] esset, quia materia ad formam refertur, vt ipse dicit, sed materia, & forma non sunt correlatiua, cum sint substantiæ; imò materia non refertur nisi ad materiatum, seu id, cuius est materia: hoc autem compositum est.

Sententia communis circa quæstionem. Prima ratio. Circa hoc Auer. ibidem tenet, materiã primam pertinere ad Physicum, & communis est opinio, quàmuis Græci non id exprimant; existimo, quia id erat certum satis, & ratio huius potest esse. Primo: artifex considerat materiam communem omnibus formis suæ artis, sed Physicus considerat omnes formas naturales: ergo considerabit materiam communem illis: hæc non est nisi prima.

Secunda ratio. Præterea. Physicus considerat generationes, & mutationes substãtiales in communi: ergo considerabit ipsarũ causam, & subiectum: hoc autem est prima materia.

Tertia ratio. Præterea materia prima est subiectum

mutationum, sed sub tali ratione non est Metaphysici, qui motus non considerat: ergo erit Physici.

Nota secundum Albe. qd de hoc senserit Auicen. cõtra Auerroẽ.

Alber. tract. 1. cap. 11. arguit Auerroem tanquam imponentem hoc Auicennæ, & dicit, ꝙ materia dupliciter potest considerari: Vno modo, vt refertur ad ipsum ens, est enim potentia quædam, quæ est altera entis pars, cui respondet actus, ex quibus duobus perficitur ens, & sic non dicit priuationem, & est conceptus materiæ primus, & sub tali consideratione materia dicitur primò prima: Altero modo põt considerari, vt est subiectum mutationum, & sic dicit secum priuationẽ, & sub hoc conceptu, qui posterior est, dicitur secũdò prima. Modò vult quòd primus cõceptus ad Metaphysicum, secundus ad Physicũ spectet: & hanc fuisse intentionem Auicennæ. Doctrina quidem hæc vera est, parùm refert, ꝙ fuerit illa mens Auicẽnæ, vel nõ.

Ad primum.

Ad primum argumentum respondetur ꝙ est dispar ratio, vt dicit Auerroes, inter Physicum, & alios artifices. alii enim considerant aliquas formas artificiatorum, non omnes: ob id non habent considerare materiam omnium artificiatorum communem; at Physicus cõsiderat oẽs formas naturales, ob id considerabit materiã illis oĩbus communem. & hæc est prima.

Ad secũdum.

Ad secundum respondet Auer. ꝙ Physicus non demonstrat à priori materiam esse, sed à posteriori, per ipsas mutationes, vt dictum est, & sic materiam considerat.

Ad tertium.

Ad tertiũ, aduerte ꝙ materia est in potentia, & ad compositum, & ad formam. Ad compositum quidem est in potentia passiua primo, quia ex materia compositum primò fit, & secundariò ad formam, quæ simul producitur cum composito: ad formam autem est in potentia receptiua, vnde ad vtrumque referri potest variis rationibus, & modis.

Nec existimes, ꝙ materia, & forma prorsus relatiua sint: sunt. n. absoluta simpliciter, vt dicunt S. Tho. & Alber. secũ tamen ferunt aliquam relationem, & respectum.

Nominales dicunt materiam essentialiter nõ esse relationem, se denominatiuè.

Burlæus dicit materiam esse aliquid, id est, substantiam, in se tamen habere ad aliquid, idest respectum, seu esse ad aliquid in secundo modo dicendi per se.

Omnes autem hæ locutiones ad idem tendunt.

An ars imitetur naturam.
Quæstio VI.

QVAESTIO hæc solum ad declarationem est proposita, non ꝙ sit controuersia inter Philosophos. Hæc propositio, Ars imitatur naturam, triplicem sensum facit: Primus est; effectus artis, seu artificialia sunt similia naturalibus. Alter est, agens secundum artem assimilatur agenti naturali. Tertius est, forma artis est similis formæ naturali: & oẽs tres sensus veri sunt: Tamen vt manifesti fiant, est primum argumentum. Artificialia non habent in se motus principium, vt talia sunt: naturalia verò habent: non ergo sunt similia.

Sensus q̃onis triplex.

Argumẽta in oppositum. Primum argũ.

Secundò: agens naturale non est liberum, sed necessariò agit; ignis enim non potest non comburere, si combustibile sit appositum: sed agens secundum artem est liberum, agit enim quando vult, & quousque vult: non ergo similantur.

Secundũ argũ.

Tertiò. Forma naturalis est substantia, vt diximus, at formæ artium, & artes ipsę accidẽtia sunt: nõ ergo similitudo vlla est.

Tertium argũ.

In huius declarationem sit prima conclusio. Artes artificiales similantur naturalibus in forma, in materia per se, & in toto ipso composito.

Prima cõclusio.

Aduerte primo accidentia sensibilia ferè omnia natura multis communia fecit, vtpotè albedinem, nigredinem, calorem, frigiditatem, magnitudinem, sapores, & reliqua. Hæc enim animatis, & inanimatis absque discrimine insunt. Vnum tamẽ inter hæc reseruauit natura proprium singulis speciebus, & id figura, ac forma exterior est, quam diuersam diuersæ entium species, imò aliquando specierum indiuidua sortiuntur.

Primum fundamẽtum.

Et hoc optimo consilio factum est: nam cum homo, qui huius mundi rex est, & in cuius gratiam hæc facta sunt, à sensu depẽdeat in sua intellectione, ac sensibus substantias non percipiant, nisi per accidentia, profectò deciperetur semper, nec posset rerum formas, ac substantias distinguere, nisi accidentia aliqua sensibilia essent, quibus tales formæ substantiales designarentur,

rentur, & tales sunt rerum figuræ, & formæ exteriores, quas cùm visus discernat, maximè ad cognitionem visus prodest, vt dicitur 1. Meta. cap. 1.

Hæ igitur figuræ sequũtur formas substantiales. Vide S. Tho. 7. Physico. Lectione 5. adeoque sunt illis coniunctæ, & illarũ comites, vt multi existimarint, ipsas esse rerum substantias, vt refertur 3. cœli. c. 4. & hoc volebant dicere illi, qui afferebãt lineas, & superficies esse rerum substantias, vt dixit Pythagoras 1. Meta. ca. 7. tex. 24. Et id dubitatur 3. Meta. c. 5. & 7. Meta. c. 2. At re vera non sunt formæ substantiales, sed ipsarum indicia. Hinc est, quòd perfecta similitudo duarum rerum maximè attendatur in figura, adeò, vt eiusdem speciei videantur, quæ figuram participant tandem, & eodem nomine nominentur: vndè propter hoc dictum hominem vocamus hominem, & imagines eisdem nominibus, quibus ea, quorum imagines sunt, nominamus, vt notum est.

Secundũ fundamẽtum. Nota primo, duplicẽ artem. Aduerte secundò, quòd artes circa has figuras versantur: conantur enim effectus in figuris cum naturalibus similare. Est tamen duplex ars: quædam, quæ versatur circa actiones, vt ars cantandi, saltandi, nauigandi: & aliæ quædam, quæ versantur circa res factas, vt domificandi, pingendi, faciendi statuas, & aliæ: & in his est præcipua similitudo, de qua loquimur, adeò, vt ars, quæ pingit leonem videatur quodammodo leonem facere propter illam figuram, quæ comes est formæ substantialis, & non solum propter figuram, sed etiam propter modũ ipsius materiæ, ex qua fiunt res hæ: materia enim in naturalibus patitũ aliquã mutationem, vt ex ea fiat aliquid, vt ex aqua fit aer, mutata tamen aqua: ita etiam ex ligno fit statua, aliquo tamen modo ligno mutato, nempè dolato, & scisso, & passo aliquem dispositionem, vt illam recipiat formam.

Nota secundo. Ex quo fit, quòd sicut non dicitur homo est terra, sed terrenus, quia ex terra mutatione passa homo est factus: ita non dicitur statua est aurum, sed aurea, domus est lapis, sed lapidea, vt dicitur 2. Gene. ca. 1. & 7. Physi. c. 3. & hanc rationem huius dat Arist. 7. Meta. c. 7. tex. 26.

Tertium fundamẽtum. Aduerte tertiò, quòd statua, & ista artificiata non sunt, sicut reliqua nomina accidentalia, album, calidum, curuum: hæc enim dicunt corpus, non vt partem, sed vt subiectum, at ista ipsam materiam habẽt pro parte, vnde sicut caro, & anima faciũt hominem, vt duę partes, ita aurum, & figura statuam in genere artificiali: vndè bene dixit Paulus Venetus, quòd huiusmodi nomina non dicunt formam. vt alia connotatiua, sed totum ipsum compositum: & hoc docet 7. Meta. c. 10. tex. 34. Ac in hoc maxime similantur naturalibus. Ex his omnibus patet sensus, & veritas conclusionis primæ, nempè ꝙ artificialia similantur naturalibus in formis exterioribus, & in materiis aliquo modo, & etiam in ipsis totis compositis, ad sensum prædictũ in fundamentis.

Secunda conclu. Secunda conclusio. Artifex imitatur agens naturale in modo operandi. Ista similitudo consistit in duobus: primò, sicut agens naturale effectum producit assimilando eum sibi in forma, secundum quam producit, ignis enim ignem, leo leonem, homo hominem producit: ita artifices tales effectus producunt, vt similes sint idolis, & imaginibus, quas sibi in mente fingunt, & secundum quas operantur.

Secundò, sicut agens naturale operatus materiam disponendo, & ab imperfectis incipit: sic & artifex ipse, & ex hoc sequitur, quòd artis forma assimilatũ formæ naturali aliquo modo: producit enim res quęlibet sibi similem, licèt in arte non sit similis specie effectus factus arti, & idolo secũdum quod fit.

Tertia cõclusio. Tertia conclusio. Ars aliquando imitatur effectus naturales preexistentes, aliquãdo eos, qui debebant præexistere.

Nota duplex genus artis. Aduerte duplicem artem. Est quædam simia naturæ, quæ ea, quæ natura facit, imitari suo modo conatur, vt ars, quæ pingit, quæ facit statuas, & similes, & hæc imitatur naturæ effectus præexistentes. Altera est, quæ supplet ea, in quibus natura deficit, vt ars faciendi domos, vestes, & similia necessaria vitæ, & hæc non imitatur effectus præcedentes naturæ, sed qui deberent præcedere, id est, tales facere conatur, quales faceret natura, si eos faceret.

Ex his omnibus colligitur, illam propositionem, Ars imitatur naturam, eẽ verã in illo triplici sensu, qui propositus est.

Diste-

Ad argumenta.

Differunt tamen in his, quæ argumenta probant: hæc enim verè concludunt artem, & naturam in illis esse dissimiles, tamen, quia in alijs est similitudo, vt diximus, propositio est vera: non enim ad illius veritatem opus est, vt in omnibus imitatio sit. Ad textum redeamus.

Caput Tertium.

Determinatis autem his. Tex. XXVII.

Hæc est tertia pars libri huius, ĩ qua de causis agit. Philop. continuat hunc sermonem, vt postquàm Aristoteles de concausis egit, puta de materia, & forma, velit nunc de causis agere, putà de efficiente, & fine. Simpl. verò non de efficiẽte, sed de solo fine intẽtionem esse docet: at quia de fine volebat differere, causam in communi distinguit. At re vera non video cur hic de efficienti, saltem proximo, non agatur, & de omnibus causis in communi, vt in processu patebit.

Nota quã ob causam Arist. instituerit tractationem de causis.

Ob id aduerte, quòd ratio tractandi modò de causis duplex est. Altera, quam ipse Aristoteles in præsenti textu proponit, nẽpè vt cum Physicus scrutetur causas generationum, & mutationũ naturalium, sciamus, quot, & quæ sint istæ causæ in genere, quas Physicus inquirit, ob id Mathematicus non habet causas sic distinguere. Nõ enim nisi vnam, aut alteram, & non propriè causam aliquando speculatur. Altera est, quia dictum erat in definitione naturæ eam esse causam: oportebat ergo scire, quæ esset causa, est enim formalis, & materialis, & efficiens, & finalis, vt dicemus: ac propter id de causis modò fit sermo. Et hæc est materia huius secundi libri.

Nota ad quos pertineat agere de causis, & sub qua ratione.

Aduerte tamen, quòd de causis agere, & ad logicum, & ad Physicum, & ad Metaphysicum pertinet, varijs tamen rationibus. Logicus enim, vt patet 2. Poste. causam diuidit, & explicat, licèt non proprio habitu, vt ad perfectam pertinet demonstrationem. Physicus verò causas, vt ad mutationes pertinent, & ad naturales effectus, tractat. Metaphysicus autem, vt ad esse attinent, vt dicit Auer. 2. Metap. com. 6. Similiter, quia esse causam est vna pars entis excedens res naturales, cùm extra naturalia etiam causæ sint, vnd absolutè demonstrare, quot sint causæ, est Metaphysici: quot verò mutationum causæ, Physici: quot potissimæ demõstrationis media, logici. Textum igitur exponamus.

Quot, & quæ sint causæ, tractandũ proponit; cuius rationem subdit, quæ talis esse potest in forma. Artificem scientificum eorum, quæ tractat, quot, & quæ sint causæ, docere oportet: Physicus est artifex sciẽtificus naturalium mutationum: ergo ipsum Physicum causas omnes docere oportet, ac distinguere. Maiorem illam virtualiter intellectam probat: quia non contingit scire, quousque causam primam, idest propriam, & immediatam percipiamus: nec reducere quæque poterimus ad talem causam, nisi quid, quæque causa sit, sciamus, præsertim in Physica, quæ nõ vnam, aut alteram, sed omnes quærit causarum modos.

Vna igitur modo causa dicitur. Tex. XXVIII.

Incipit varias causas assignare. Est, ĩquit, vno modo causa id, ex quo, cũ insit, aliquid fit. Per hanc descriptionem notat causam materialem, hæc enim est, ex qua dicitur aliquid fieri, vt ex ære statua, ex argento phiala. Nec sufficit, vt ex aliquo fiat aliquid, ad hoc, quòd sit materia, sed quòd permaneat in eo, quod ex ipso fit: nam ex priuatione fit aliquid, vt ex nocte dies, & ex non albo album, sed non vt ex materia sed vt ex termino: quia non permanet, ob id dicitur, ex quo cum insit.

Nota primo definitionẽ causæ materialis.

Et aduerte, quòd hic nõ dicitur, Primò, & non secundum accidens, vt definita est materia superius in lib. primo, text. 82. quia illic definita est materia prima per se, hic autem tàm prima, quàm secunda, tam naturalis, quàm accidentalis, per se, & per accidens, vt inferius declarabitur: ob id illa duo prætermissa sunt.

Nota secundo.

Aduerte

Nota tertio. Aduerte vlterius. cum aliquid dicitur causa, quæcunq; illi conueniunt, etiam dicuntur causa, vt si æs est causa statuæ, & æs est corpus, & substantia, etiam ista dicuntur causæ statuæ, & hoc non solùm in causa materiali, sed in omni alia: & ob id dicitur, Horum genera: quo autem modo ista causæ sint, posterius ipse Aristoteles explicabit.

Alio autem modo forma, & exemplar.

Quid forma. 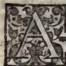Lium modum causæ ponit, nempè formam, & exēplar, quæ est ratio, quod qd erat esse .i. vnde sumitur definitio rei: dicitur enim forma, vt dat esse: dicitur exēplar, quatenus agens producit effectum sibi similem in forma: dicitur ratio definitionis quia præcipua pars definitionis, & naturæ rei forma est.

Ponit exemplum, vt forma: diapason est proportio dupla, & numerus, & partes definitionis. Nam sicut in materia aliquid dicebatur causa materialis, & etiam ipsius genera, ita in forma: nam diapason quod est consonantia perfectissima, habet pro forma proxima proportionem duplā, & numerū, qui superior est, & deniq; partem definitionis, vt proportionem, nā dupla proportio proportio est. Exemplum est musicum parum ad nos attinens, dummodo res intelligatur, ac si dicas, forma hominis est animal rationale, & animal, & rationale, & horum genera: definitio enim quiditatiua, & ipsius partes locum habēt formæ respectu suppositi.

Amplius vnde principium mutationis primum. Tex. XXI.

Quid efficiens. TErtium modum causæ ponit, nempè, id vnde est principium motus, aut quietis primū. Hoc denotat causam efficiētem: ipsa enim est, quæ primò incipit operari, à qua producit motus, & quietis principium primum.

Ponit exemplum: consultor est causa eorum, quæ consilio fiunt, & pater filij, faciens facti, & mutans mutati. Philop. & alij hæc duo referunt, vt sint superiora assignatarum causarum, sicut supra dixerat, horum genera. nam faciens est superius patre, & mutans superius consultore.

S. Thom. melius hoc interpretatur de diuersis causis efficientibus, & licet ipse assignet eas, tamen non videntur textui conformes.

Ob id sic dicamus, per consultorem, intellexit causas morales: per patrem, causas naturales substantiæ productiuas, per faciēs, causas artificiales: per mutans, causas naturales alterantes: est etiam in his semper repetendum, Horum genera.

Præterea, vt finis hic autem est id.

Quid finis. Ltimum modum causæ ponit id cuius gratia aliquid fit, per quod intelligitur causa finalis: vt deābulationis finis sanitas: deambulatur enim propter sanitatem; Ostendit autem finem esse causam; quia dubium poterat esse, cùm nondum sit, vt cum sumitur potio propter sanitatem, quę nondum est: & dicit, quod tunc existimamur reddidisse causam, cum finem expressimus: est ergo finis cuius gratia fit aliquid, causa.

Declarat autem quorum sit finis, causa, dicens; eorum omnium esse causam, quæ sunt inter primum efficiens, & ipsum finem: vt à medico, qui est efficiens primus, vsque ad sanitatem, media sunt potiones, purgationes, euacuationes, dietæ, instrumēta scindendi venam, & alia huiusmodi, quorum aliqua sunt operationes, vt cissio venæ, purgatio, euacuatio, alia organa, & instrumenta, quibus tales operationes exercentur, & horum omniū sanitas est finis: & idem dicendū in alijs: finis enim est causa omnium mediorum, quæ sunt ad finem.

Causæ igitur ferè tot modis.
Tex. XXX.

Tria, quę insunt causis. Primum.

Ria, quæ causis his insunt, ponit. Primum est: eiusdem effectus plures esse possunt causæ per se, non tamen vnius generis, sed diuersorum, vt statuę vnius quatuor sunt causæ, materia æs, forma ipsa figura, efficiens statuarius, finis id, propter quod statua fit: idē euenit in rebus naturalibus.

Secundū. Secundum. quædam possunt sibi inuicem esse causæ, sed non in eodem genere causæ, vt sanitas est finis deambulationis, & deambulatio est efficiēs sanitatis. Idem intellige de materia, & forma, vt dicit Auer. nam forma est causa materiæ, vt ipsam perficit, materia etiam est causa formæ, vt ipsam sustentat, & recipit.

Tertium. Tertium. eadem potest esse causa contrariorū p se, sed vnus positiua, alterius priuatiua, sicut nauta sua præsentia est causa conseruationis nauis, absentia autem submersionis.

Nota primo. Hoc exemplum intellige non in vniuersum, sed tunc dicitur causa submersionis, quando, si ipse esse præsens, non submergeretur nauis: tunc conseruationis, cum, nisi esset præsens, non conseruaretur: potest enim aliquando esse causa per accidēs horum. Intellige etiam, quod est causa suo genere, non tamen totalis, nam etiam venti, & aquæ sunt pariter causa illorum effectuum.

Nota secundo. Potest aliud exemplum huius assignari: nempè Sol, qui sua præsentia in nostro hemisphærio facit idem, sua absentia noctē, & vtrumq; per se facit.

Omnes autem nunc dictæ causæ.
Tex. XXXI.

Vcusque causarum varia posuit exempla, & alia etiam occurrunt præter illa, propter quæ forsan aliquis existimasset, plura esse causarum genera. Hoc remouet Aristoteles docens, ad quatuor causarum genera prędictas omnes causas reduci, præsertim cum hucusque nondum declarauerit Aristoteles, quot sint causæ, sed tantùm eas enumerauerit, vt dicit Auer.

Nota Oēs causæ reducūtur ad quatuor genera.

Ad materialē causam reducit omnia ista, elementa syllabarum respectu, materiam factibilium, ignem, & reliqua elementa mixtorum corporum, partes totius, præmissas conclusionis: in quibus triplicem indicat materiam, vt notant Themis, & Alex.

Est enim materia alterationis, materia compositionis, materia compositionis, & alterationis simul. materia alterationis est id, ex quo corrupto, aut alterato fit aliquid, vt ex pane sanguis: compositionis est ea materia, quæ componit aliquid, nulla in ea mutatione existente, vt literę sunt materia compositionis syllabæ: Compositionis, & alterationis simul est, cum multa componunt aliquid, sed corrupta, aut alterata, vt elementa faciunt mixtum, & acetum, ac mel componunt oximel. Has materias indicant ista exempla.

Materia alterationis, compositionis, & vtriusque simul.

Per elementa, & partes syllabarum, & totius intelligitur materia compositionis, quia non est vnius ratio compositio in compositis, aliqua enim solum aggregatione componunt, vt cumulus, alia colligatione, vt manipulus, alia conglutinatione, alia ordinatione, & omnia intelliguntur sub materia compositionis, ob id duobus exemplis explicantur. Vide. 8. Meta. cap. 1. per materiam factibilium intelligitur materia alterationis, & per præmissas conclusionis, per elementa verò materia compositionis, & alterationis simul.

Materia composi tionis varia.

Dubitabis, quæ materia sit illa prima. I. secunda substantialis, de qua locuti sumus? Themist. vult esse alterationis solum respectu formæ, & benè dicit. Sed aduerte esse tres materias alterationis: Primo est, quæ per alterationem aliquam in se facit aliquid, & talis est materia ista prima, nā non generatur quicquam ex ea, nisi amittat priuationem, & etiam alia ab ea expellatur forma: partim enim dicebatur corruptibilis. Alia est, ex qua fit aliquid, sed per corruptionem sui, vti ex pane fit sanguis, tamen forma panis destructa. Tertia est, ex qua fit aliquid, facta prius in ea aliqua mutatione, vt ex ære fit statua, æs autem prius mutationem, nempè partium aliquam subtractionem. I. decisionem suscipit: omnes igitur hæ materiæ alterationis dicuntur,

Dubium primum. Solutio. Tria sunt materiæ alterationis genera.

dicuntur, sed non eodem modo.

Dubium secundū. Vlterius dubitabis, quonodo dicitur materia id quod corrumpitur, vt patet de pane, & elementis? non enim permanent. Dico, quod manent quidē non tamen secundum se tota, sed secundum sui partem, puta materiam, & secundum virtutes, ac proprietates aliquot, vt in mixto manēt materiæ elementorum, & virtutes ipsorum, puta qualitates: & hoc sat est, vt materia dici possint. Solutio.

Dubium tertium. Solutio. Vlteriùs dubitabis, quomodo hic partes dicātur materia, cum superius tex. 28. dictę sunt forma. Auer. vult illud de partibus definitionis esse intelligendum, quæ forma sunt, hoc verò de partibus integrantibus. S. Tho. autem melius, etiam de partibus definitionis vult hoc intelligi, & distinguit benè partes definitionis: si enim ad ipsum definitum cōparentur, formæ locum habent: si verò ad ipsam definitionē, cuius partes sunt, rationem habent materiæ, & tota definitio est, vt forma.

Dubium quartum. Sed tunc quæres, quomodo definitio, quę datur per materiam, & formam, possit hoc habere: non enim partes definitionis erunt definiti forma, sed vna tantùm. Respondet S. Tho. quòd materia, & forma in communi, vt sunt de natura hominis, & compositi habent rationem formæ respectu ipsius suppositi, quàmuis vna respectu alterius partis sit materia, vt humanitatem dicimus formam hominis, & tamen humanitas dicit materiam, & formā. Sed hoc postea magis declarabitur.

Dubium quintū. Vlterius dubitabis, quonodo præmissę dicantur materia conclusionis. Respondet San. Tho. quia extremitates præmissarum componunt conclusionem. Melius respondet Simpl. quòd si totum syllogismum consideremus, tunc præmissæ sunt, vt materia, conclusio, vt forma: quia conclusio determinat, & perficit syllogismum. Hoc etiam recipit Auer. dicens, premissas esse, vt potentiam, conclusionem, vt actum.

Harum autem aliæ quidem sunt.

ALex. & Philop. ista verba legēda esse cēsent à principio text[a], vt cū diuinet, quatuor esse modos causarum: sequatur, harū, quædā sunt, vt subiectum, & materia. At Simpl. non recepit hoc, & magis ad literam dicit, quòd in exemplis propositis non solùm materia, sed etiam forma continebatur, vt puta syllaba, & elementa, totum, partes, præmissę, conclusio: ob id dicit, horum enumeratorum quædam esse materiā, vt omnes partes respectu totius: quædam esse quod quid, id est, formam.

Nota. Formæ triplex. Alterationis, & Cōpositionis & vtriusque simul. Et nota, quòd formam triplici nomine explicat: dicit enim totum, compositionem, speciem, vt notet tres modos formarum correspondentes tribus materijs, vt notant The. & Alexan. & Auer. Est enim forma alterationis, quę est forma respectu alterius partis materiæ, & hæc dicitur species. Est forma compositionis respondens materiæ compositionis, vt forma domus est talis cōpositio, similiter forma cumuli, forma manipuli, talis colligatio, & hæ formæ dicuntur compositio. Est forma compositionis, & alterationis, vt forma maxime, ls, forma mixtorum, quę. 8. Meta. dicitur ab Aristotele mixtio, & hęc dicitur totum, quamuis totum sit vocabulum commune includens etiam compositionem, huic tamen modo appropriatur.

Semen autem, & Medicus.

COnstituit modo causam efficientem, ad quam reducit ea omnia, vnde incipit motus, vt semen, Medicus, consultor, & ipsum faciens omnia. Vbi nota, per semen intelligi causas instrumentales: per faciens oīa, intelligi efficientes principales. Plato enī separabat nouum genus causæ instrumentalis. Aristoteles verò ad efficientem causam reducit, & instrumentalem, & principalem, sicut causam exemplarem etiam reduxit ad ipsam formalem: vndè in numero causarum quantum ad rem cum Platone conuenit.

Aliæ autem, vt finis, & bonum aliorum.

QVartum genus causæ pon it nē pè finem, cuius gratia aliquid fit, & est bonum aliorum, quæ ad ipsum ordinantur, quia id quod mouet ad operādum, & est finis, sem per habet rationem boni, quamuis nō sem per veri, sed aliquando apparentis, præser tim in animalibus, & homine, quæ mouē tur ad operandum semper propter bonū, sed illud bonum non semper verum est, vt patet: nā in naturali appetitu finis semper bonum verum est: in animali, & rationali non semper, hoc dicit bene Albertus hic: vtrobique tamen finis bonum quid est, vt finis est. Ex his concludit quatuor esse cau sarum genera, ad quæ omnes causæ reducuntur.

Causæ igitur tales, & tot sunt. Tex. XXXII.

Variæ differentia causarū.

VNamquāq; causam. I. genus causæ in plures diuidit differentias, quę quamuis sint nu mero multæ, tamen redactæ ad summam, & ad communia membra, sunt pauciores. Dupliciter igitur vnumquodque genus causæ diuiditur: Primò, quædam est causa prior. i. vniuersalior: quædam posterior, & particularior, vt si in efficienti dicas, Medicus sanat, est causa posterior, item artifex sanat, est vniuersalior, & prior adhuc agens sanat, vni uersalior. Deniq; superiora causarum cuiusque generis dicuntur etiam causæ in illo genere priores, quod supra dictum est, & horū gña. Similiter ex parte formæ, vt diapason, forma est, & proportio, & numerus: in fine similiter, studeo propter scientiam, & scientia est habitus, & bonum, etiam studeo propter habitum, & propter bonum. Item fit statua ex ære, ex metallo, ex corpore, hæ superiores causæ dicuntur priores, particulares posteriores in quolibet genere.

prima diuisio causarum.

Amplius autem, vt accidens. Tex. XXXIII.

SEcunda diuisio est. Causarum quædam per se, quædam per accid ēs. Per se, quędā per esse ctū, vt tales sunt, concurrunt: vt statuarius causa est per se statuæ, quia vt talis est, causa est statuæ: per accidens, est id quod coni nctum est cum causa per se, licèt secundum se non operetur, ut Polycretus est per accidēs causa statuæ, quia accidit, quòd Polycletus sit statuarius.

Secunda diuisio causarū.

Et nota, quòd ista causa per accidens, aut est ipsum subiectum causæ per se, vt Polycletus, aut id quod in eodem subiecto est cum causa per se, vt si Polycletus est albus, & Musicus, dummodo statuarius: tunc albus est causa statuæ, & Musicus causa statuæ, per accidens tamen, quā uis inter has per accidens magis accedat Musicus ad causam per se, quia Musica est in eodem subiecto, in quo est ars statuaria, quæ est causa per se, puta in anima: albedo enim est in corpore. Est igitur causa per se, & per accidens, & inter has, quædam vniuersalis, quædam particularis, vt per accidens particularis, est Polycletus, uniuersalis homo, vniuersalior animal, viuens: similiter Musicus habituarius, qualis: idem in causis per se, vt statuarius, artifex, sciens. Hoc idem intellige in omni alio genere causæ, & habebis magnum causarum numerum.

Nota.

Præter omnes autem, & propriè dictas. Tex. XXXIIII.

TErtia diuisio est: Quædam sunt causæ in potentia, quædam in actu: dicuntur causæ in actu operantes: dicuntur in potentia, quæ possunt operari, quamuis actu non operentur, vt ædificans causa operans, ędificator causa in potentia. Hoc intellige in quocunque genere, & in quacunque causa prædicta, tam per se, quàm per accidēs, vniuersali, quàm particulari, vt facile est exempla reducere.

Tertia diuisio.

Perinde

Perinde autem dicetur.
Tex. XXXV.

Nota. effectus ipse easdē differentias habent.

HAs tres distinctiones ex parte effectum posse assignari docet: est enim effectus singularis,& vniuersalis: vt hic statuarius facit hanc statuam, & statuam, & imaginem: similiter per se,& per accidēs vt qui facit statuam, si accidat, quòd sit alba, magna, calida, facit hæc per accidens. Idem in alijs differentijs intellige, & diligens auditor philosophiæ omnes hos modos ordine, & exemplo conabitur distinguere, quod vt est facillimum, ita est vtilissimum pro multis, quæ in scientijs, & extra scientias occurrunt.

Amplius autem connexæ.
Tex. XXXVI.

Quarta diuisio.

QVarta diuisio est. Causarum quædam sunt simplices quales sunt per accidens, & per se, singulæ secundum se sumptæ. Connexæ, quales coniunctæ ex per se,& per accidens, vt Polycletus statuarius est causa statuæ. Has omnes causas ad duodecim modos reducit: sunt enim hæ diuisiones tres, quæ faciunt sex modos causarum, nempè vniuersalis, particularis, per se, per accidens, connexa, simplex. Quælibet autem ex his diuiditur in causam potentia,& causam actu. Fient itaq; duodecim, nempè vniuersalis actu, vniuersalis potentia, particularis actu, particularis potentia, per se actu, per se potentia, per accidens actu, per accidens potentia, simplex actu, simplex potentia, connexa actu, connexa potentia, & hoc in quolibet genere causæ. Vide magnam multitudinem causarum breuissimis verbis expressam.

Differat autem tantum.
Tex. XXXVII.

Iscrimen vnum assignat inter has causas actu,& potentia, ꝙ causæ actu,& singulares simul sunt cum effectu, vt si hic ignis comburit, hoc comburitur; si hic ędificat, hoc ædificatur: & hoc etiam intellige in vniuersalibus, vt benè dixit Themi. quidquid alij dicant, vt si ædificans est, ædificium fit. At causæ in potentia non sunt simul cum effectu: non enim ædificator, & domus simul sunt: potest enim vnum absque altero esse.

Nota. Et nota cum Simpl. quòd effectum vocat id non quod potest esse, sed quod est iam factum, atque extra operationem agētis consistit, & sic tolletur contradictio. Postea enim dicet, quòd causa in potentia est cum effectu in potentia: tunc enim sumitur pro eo, qui potest esse, & tunc si domificator est, domus esse potest, & econtra.

Oportet autem semper causam.
Tex. XXXVIII.

Tria theoremata causarū. Primū.

TRia theoremata ponit circa causas prædictas. Primum, vt effectus propositi semper quæramus causam summam.

Nota. Causa autem summa, vt notat Themis. debet habere tria. Primò, vt sit per se: nam effectus propositi non est reddenda causa per accidens. Secundò, vt sit propria, non vniuersalis: non enim dices, Medicus sanat: quia agens, aut quia artifex. Tertiò, vt sit immediata, idest vt non habeat vllā supra se propriam, sed ipsa sit aliarum causa: vt si dicas, Sanat, quia Medicus: est medicus, quia artem Medicinæ tenet. hæc est summa causa, & huiusmodi causæ in quocunq; causæ genere quærendæ sunt à Philosopho: reliquæ enim scientiam non faciunt perfectam.

Alterum theorema est. Effectus communis causa est danda communis, & particularis causa est reddēda particularis: vt statuarius est causa statuæ, hic statuarius huius statuæ,& artifex artificij.

Tertium. Tertiū theorema est. Causæ in actu ad effectum in actu, & causæ in potentia ad effectus possibilitatem est referenda: vt si domificans est, domus fit, & si domificator est, domus esse potest. Hæc de causis. At oportet, multa ex his examinare: Causarum enim cognitio omni artifici, præsertim naturali, vtilissima, & necessaria est.

An tantum sint quatuor genera causarum. Quaest. VII.

Argumēta in opposita. QVia in primo libro de materia, & forma diximus satis, nunc de efficienti, & fine in particulari disserere oportet, si prius tamen in communi aliqua circa singulas causas tractemus. Est igitur primum argumentum contra numerum causarum praefixum ab Aristotele.

Primum argū. Calor ignis, serra artificis, & similia causae sunt, tamen non videntur esse alicuius generis ex his: ergo non est numerus sufficiens. Probatur minor: nam maxime essent causae efficientes: hoc autem esse non potest: nam efficiens est, vnde primo incipit motus: sed motus non à calore, sed ab igne, non ab ascia. l. serra, sed ab artifice incipit: non igitur sunt efficientes causae.

Et vlterius: imago ad cuius similitudinem artifex facit imaginem aliam, causa est, nec videtur vlla ex his, cum non sit efficiens: non enim illa operatur: nec formalis, cum non det esse artifici, sicut albedo dat esse albo: nec vlla ex alijs: non ergo sunt quatuor solùm genera causarum.

Secundū Secundò. Materia nullius est actiuitatis, nihilque agit: non ergo est inter causas annumeranda: causa enim videtur aliquid agere.

Tertium Tertiò. Forma nullum esse dat, ergo non est causa: probatur antecedens, quia non dat esse composito; accipit enim ab eo esse, cum ad ipsius productionem forma sit: nec dat esse materiae, cum prior sit materia, & ex ipsa fiat quodammodo forma.

Quartū. Quartò. Sol, Deus, Angeli videntur causae, & non sicut ignis, homo, leo, quia haec producunt sibi similia, non autem illa: ergo est nouum aliud genus causae ponendum.

Quintū. Quintò. Finis nō est causa posteriorum se: quia ipse est vltimum non habens posterius: nec est causa priorum se, cum nihil sit causa eorum, quae ante ipsum habēt esse: non ergo finis est causa.

Primum fundamentum. Sit primum fundamentum. Quid causa sit, Aristoteles non docuit, contentus definitionibus singulorum generum: sic enim facit in his communibus, praesertim cum in ipsius analogia quaedam est, & definitur à Proculo libro de causis. Causa est ad cuius esse sequitur aliud. Vbi nota, Causa definitio secundum Procli. ꝙ Sequitur, non dicit consecutionem logicam antecedentis, & consequētis, sed processum, & emanationem realem, vt sit id causa, quod influit, & a quo aliud emanat. Aduerte etiam, quòd dicitur, aliud, vt intelligas, effectū habere aliud esse ab ipsa causa, & aliam entitatem: & dicitur etiam, ad cuius esse, vt denotetur, causam eam esse, quod suo esse, & virtute propria habet hoc, vt ex ipsa aliquo modo emanet aliud.

Nota opiniones circa numerum causarū. At circa causarum numerum variae fuerunt sententiae, nam Antiqui ante Aristotelem, & Platonem non cognouerunt nisi materiam: de forma substantiali nil dixerunt: finem, & efficientem abstulerunt, dicentes nil de nouo generari. Aliqui parum de efficienti cognouerunt, nam Anaxagoras mentem, Empedocles litem, & amicitiam posuit: sed non posuerunt haec semper efficere, sed à principio, cum separatū fuit chaos: Plato verò sex causas posuit naturales, praeter quatuor enim ab Aristotele recitatas, addidit exemplarem, & instrumentalem.

Nota, quomodo posuerit Aristoteles causam exēplarem. Aristoteles verò tantum quatuor causas recipit in generatione rerum naturalium. Dico in generatione rerum naturalium, nam in artificialibus non negat exemplarem esse causam; sed hoc discrimen constituit inter naturalia, & artificialia, quòd quae secundum artem agunt, vltra habitū artis sibi proponunt aliquod idolum, & imaginem, cuius imitatione operentur: at naturalia non habent praeter suas particulares formas aliquod aliud exemplar. Plato enim constituebat Ideam omniū exemplarem causam: & hoc bene notauit Philop. in praesenti: non ergo reijcit absolutè Arist. exemplares causas, sed à generatione naturalium, formas autem ipsas particulares exemplaria vocat.

Dubium de causa exēplari. Solutio. Dices, cum ignis producit ignem, vtra forma exemplar dicitur, ignis producti, an ignis producentis? Simpl. vult, formam ignis producti esse exemplar: quia ipsa est, quam agens producere intēdit, ac sibi assimilari. Alexan. & Philop. formas producentes

centes magis dici exemplares docet: quia agentia ad ipsarum similitudinem producunt effectus: exemplar autem antecedit id, cuius est exemplar.

Nec intelligas, quòd ipsa agētia cognoscant suas formas, & cognoscendo eas operentur: nō enim cognitione hoc fit, sed naturaliter in forma sibi similantur effectus: ob id tales formæ exemplaria dicuntur.

Causam autem instrumentalem noluit Aristoteles distinguere ab aliis, cum non proprio motu, sed vt ab alio regitur, operetur.

Causæ quatuor secundū Arist. Sunt igitur, secundum Aristotelem, causæ quatuor ad generationem naturalem conuenientes: id, ex quo fit aliquid, hoc est materia: id per quod fit aliquid, id est, forma. id à quo fit, id est efficiens: id propter quod fit, idque est finis.

Secundū fundamētum. Nota de ordine causarū inter se. Sit secundum fundamentum, de ordine harum quatuor causarum. Notat Albertus tract. 2. cap. 5. & bene, quadrupliciter posse has causas considerari, nempè aut secūdum effectum, aut secundùm intētionem, aut secundum esse, aut secūdùm rationem agendi: Primò, si secundùm effectum ipsum considerentur, prima omnium est materia, quæ est quidem de substantia ipsius, & in qua recipitur motus, quo fit effectus: secundùm locum tenet forma: hæc enim etiam est ipsius pars effectus, & terminat materiæ motum: tertium locum obtinet efficiens, est enim extra effectus substantiam, tamen est principium motus, quo fit effectus: vltimum locum finis habet, qui motus est extremum vltimum.

Secūdò. At si secundo causæ considerentur quoad motionem, & intentionem operandi, tunc fit præposterus ordo, primum locum obtinet finis: hic enim ante omnia mouet efficientem ad operandum: secundum locum obtinet efficiens causa, quæ à fine mouetur: tertium forma, nam secundum hanc materia mouetur, & perficitur: vltimum materia, quæ perficitur. Ex his duobus ordinibus priorem obseruauit Aristoteles in textu; considerauit enim causas ex parte effectus.

Tertio. At si tertiò, secundum esse considerentur, tunc prima est efficiens causa, hæc enim est, quæ antecedit, & materiam disponit, & aptam facit formæ: secundum locum habet materia: tertium forma, quæ ex potentia materiæ habet esse: vltimum finis, qui quantum ad exequutionem vltimò habet esse.

Quartò. Tandem quartò, si ratio agendi consideretur, prima causa est forma: ipsa enim est, secundum quam actio est: secunda est efficiens, quæ per formam operatur: tertia finis, qui cum forma in specie conuenit: vltima est materia, quæ nihil agit, sed solùm recipit. Vide igitur, quomodo non idem sit causarum ordo.

Tertium fundamentum. De causa materiali. Sit tertium fundamentum de materia, hic non de materia, in qua est sermo, quale est subiectum respectu accidentium: nec de materia, circa quam, quale id, erga quod scientia versatur: sed de materia, ex qua fit aliquod totum siue naturale, siue artificiale: materia autem dicitur causa, non quia quicquā agat, modus enim causandi ipsius non est quicquam agere, sed id, ex quo agēs aliquid agit: Vnde esse materialem causam, est concurrere, tanquam id, ex cuius potentia passiua aliquid fit, aliquid producitur.

Diuisio materię. Hæc materia potest diuidi iuxta tota ipsa, & composita, quæ fiunt ex ea, vt quædam dicatur substantialis, ex qua totum fit substantiale, & per se: quædam accidentalis, ex qua totum aliquod per accidens fit. Substātialis materia multiplex est, quædam simplex, quædam composita. Simplex est, quæ non recipit formā, quia præcesserit ipsa materia sub diuersis speciei formis, sicut materia elementi, puta ignis, aquæ, terræ, aeris; horum enim materię primę immediatè respiciunt formas eorum. Materia composita est, quę est congregata ex diuersis materiis diuersarum specierum, vt materia mixtorum, hęc enim est congregata ex materiis elementorum, non quòd maneant diuersę materię, sed fit vna ex illis pluribus: vnde ex simplici materia non fit lapis, plantæ, aut aliud mixtum.

Hæc materia composita est triplex: Quædam congregata solùm ex diuersis materiis simplicium corporum, puta elementorum, vt lapis, ferrum, argentum, quæ ex elementis immediatè cōficiuntur. Quædam vero est congregata ex diuersis

materiis

materijs etiam aliorum mixtorum, vt tiriaca, pharmaca, electuaria, quæ ex diuersorum mixtorum materijs in vnam conuenientibus conficiuntur: tertia materia plantarum, & animalium, quæ petit etiam compositionem organorum, & instrumétorum ad suas operationes obeundas.

Ex quibus sequitur, quòd materia prima non habet ordinem immediatum ad omnes formas: aliter enim ex quolibet fieret quodlibet: sed primò ad elementorum formas, postea ad mixtorum, & aliorum formas ordinatur, hoc autem est propter dispositiones varias, quas diuersæ formæ in materia petunt, quas materia vna non habet, nisi ex diuersis rebus sit cógregata.

Diuisio materiæ accidétalis. Vt autem ad materiam accidentalem accedamus. Quædam est simplex, quæ est vnius speciei, vt ex auro annulus, ex ligno statua: & non multæ materiæ ad compositum conueniunt. Quædam est composita, cum plures materiæ conueniunt ad componendum aliquid, siuè per aggregationem, vt in cumulo, siuè per colligationē, vt in manipulo, siue per affixionem, vt in archa, quæ clauo partes habet affixas, siuè per conglutinationem, vt in libro, siuè per aliquam alterationem, vt in luto, siue per aliquam partium ordinationem, vt in dictione literæ conueniunt, siuè per partium ordinationem, & situm, vt in domo. Omnes hæ materiæ compositæ dicuntur, sed accidentales: quia huiusmodi tota sunt per accidens.

Quartũ fundamentum de causa formali. Sit quartum fundamentum de causa formali. Forma non aliud est, quàm id, quod subiectum, aut materiam determinat ad aliquod esse, siuè substantiale, siuè accidentale, vt superius diximus: vnde modus causandi formæ iste est, se ipsa aliquid determinare, & determinando componere totum aliquod. Forma enim duo habet: & compositum facere determinando materiam, & respectu huius dicitur causa formalis: & similem aliquando formam producere, & respectu huius est efficiens causa.

Diuisiones formarum. Prima. Hæc forma diuidi primò potest in substantialem, & in accidentalem secundùm naturam, & accidentalem secundum artem: voco accidentalem secundùm naturam omnia accidentia, quæ ab arte sola non proueniunt, & est diuisio hæc notan.

Secunda. Secunda diuisio est in formam partis & formam totius. Forma partis est cuiuslibet compositi altera pars, quæ alteram determinat, vt anima respectu corporis, & forma respectu materiæ, & accidens respectu subiecti. Forma totius est natura rei respectu suppositi habentis naturam: vt natura humana respectu suppositorum: & tales formæ significantur per nomina abstracta, vt humanitas, animalitas.

Nota. Et aduerte, quòd etiam huiusmodi formæ potius inueniuntur in totis per accidens. vt albedinitas respectu albi, & vt ita loquar, statuitas respectu statuæ. Differũt autem hæ formæ totius à formis partis: Nam formæ partis dicunt vnam rei partem, vt anima vnam partem hominis, albedo vnam partem albi, figura vnam partem statuæ. At formæ totius dicunt integram naturam rei, quæ locum habet formę respectu habentis naturam, vt humanitas dicit naturam constantem ex anima & corpore, respectu suppositi habentis naturam, & sic in alijs totis.

Tertia. Tertia est subdiuisio formæ accidentalis partium: quędam sunt simplices, quędam compositę: & per accidentales intelligo & quę sunt secundum naturam, & quę secundum artem. Simplices, quæ partes habent eiusdem rationis, vt albedo, nigredo, color. Compositæ, quę partes habent diuersę rationis, vt figura domus, figura statuę, effigies viuentium, & animalium.

Quarta. Quarta est subdiuisio formæ partis substantialis. Diuiditur enim in sex gradus: sic quædam formę sunt, quæ immediatum ordinem habent ad materiam primam, quales formæ elementorum, quæ sunt infimæ omnium: quædam quæ consequuntur formas elementorum, vt mixta imperfecta, lapides, niues, & similia: quædam quæ consequuntur mixta alia, vt formæ pharmacorum, & similium: quædam formæ viuentium, vt plantarum, & hæ excedunt præcedētes, quòd sunt actiua principia motus: quædam sunt adhuc superiores, quæ cognitionem faciunt, quales formæ animalium.

Nota. In supremo gradu est forma rationa-

lis,

lis, quæ est quidem corporis forma, vt reliquæ, tamen simul cum corpore non habet suam opinionem propriam, nempè intelligere: operationes enim aliarum omnium formarum non sunt in ipsis tantum, sed in compositis: at intelligere in sola est anima, & inde prouenit ei immortalitas. quod enim extra materiam operari potest, est immortale dixi autem operationem propriam, nam communes, puta sentire, vegetare, mouere simul habet cum corpore, vt patet de somno, & vigilia, c. p. 2.

Quintũ fũdamẽtum de efficiẽte & fine. Sit quintum fundamentum de efficienti. Est enim efficiens id, à quò est principium primum motus: vbi aduerte, esse motum intentionis, & executionis: motus intentionis est, secundum quem aliquid ab aliquo secundùm appetitum, aut volũtatem mouetur ad aliquid faciẽdũ, & istius motus principium à fine est: motus verò executionis est ille, secũdum quẽ agimus. l. facimus aliquid: ille enim alius est motio passiua appetitus, & voluntatis à fine, vt dicemus posteà: & quantum ad motum hanc executionis efficiens est, quod primum excitare incipit hunc motum.

Duplex motus, Intentionis, & Executionis.

Diuisiones efficientis. Et quàmuis multipliciter diuidi posset efficiens, tamen sufficiet aliquot principales attingere diuisiones. Prima est. Efficiẽtium causarum, vna est vniuersalis, altera particularis: vniuersalis est, quæ plures, effectus specie differentes producit, sicut sol, cœli, intelligentiæ cœlorum motrices, gloriosus Deus. Particularis est, quæ vnius speciei effectum principalem producit, vt ignis ignem, homo hominem. Vniuersalis causa dicitur æquiuoca, quia effectus sibi dissimiles producit: Sol enim non producit Soles, nec cæli cœlos. Causa particularis vniuoca dicitur, quia frequentius effectus similes sibi in specie producit.

Item particulares causæ dicuntur secundæ, vniuersales primæ, & inter vniuersalis vniuersalissima, gloriosus Deus prima absolutè dicitur. Item effectus causarum particularium dependent ab eis quantum ad fieri, tamen postquàm facti sunt, non amplius dependent in esse, cum sunt eiusdem speciei cum causis: at respectu vniuersalium dependent in esse, & conseruari: motus enim solis, & calor cõseruant corruptibilia, ne postquàm facta sunt, pereant, & multò magis omnia in vniuersum ab omnipotentis Dei manu semper dependent, quæ si cessaret tãtum ab ista conseruatione, omnia in nihilum redigerentur citius, quam lumen perit ex tincta lucerna.

Secunda diuisio est causarum plurium. Quędam sunt accidentaliter subordinatæ, quædam verõ essentialiter: illæ dicuntur accidentaliter subordinatæ, quarum vna absq; altera potest operari, vt pater, & filius sunt accidentaliter subordinatæ: nam licet filius à patre dependeat, tamen mortuo parte, etiam potest per se generare. Illæ verò dicuntur essentialiter subordinatæ, quarum neutra absque altera operari valet, vt causæ particulares cum vniuersalibus: non enim particulares suos valent effectus producere sine vniuersalibus, nec è contra; leo enim sine sole, nec sol sine leone producit leonem: & gloriosus Deus, licet per se omnia solus facere possit, tamen dum naturaliter, & non miraculosè operatur, vult concurrere cum his particularibus causis ad producendos suos particulares effectus, nec eis deficit.

Secunda Nota. Causas alias essentialiter, alias accidentaliter subordinatas.

Tertia distinctio est. Quædam est causa mediata: quædam immediata. Mediata est, quæ non sua virtute proximè attingit effectum, sed media alia cauta, vt Medicus est causa sanitatis mediata: non enim se ipso, sed per medicamẽta sanitatẽ attingit. Immediata verò est, quæ se ipsa attingit, vt ignis immediata est causa calefaciendi lignum.

Tertia: Causæ Mediatæ & Immediatæ.

Quarta diuisio: quædam est totalis, quædam partialis: Totalis est illa, quæ in suo genere, & modo potest per se producere effectum, vt ignis est causa totalis producendi ignem, quia nou indiget alio efficienti particulari ad producendũ ignẽ: vndè licèt indigeat materia, & forma, & causis vniuersalibus ad producendũ ignẽ, adhuc dicitur causa totalis: quia illæ causæ non sunt eiusdẽ generis, & modi. similiter etiam si duo ignes concurrerent, quando vterque per se sufficeret producere effectum, adhuc essent causæ totales.

Quarta: Causa totalis, & partialis.

Causa partialis est ea, quæ per se non potest effectum producere, nisi conueniat alia causa eiusdem rationis simul, vt duo homines ad portandum pondus, quod neuter per se portare sufficeret.

Quinta. Causa principalis, & instrumentalis. Quinta diuisio. Quædam est causa principalis, quędam instrumentalis. Principalis est, quæ motu proprio, & virtute operatur, vt ignis, leo, homo. Instrumentalis est, quę mota ab alio, & alterius virtute operatur, vt calor, ignis.

Sexta. Instrumentorum, aliterũ coniũctũ alterum separatũ. Vltima subdiuisio est. Instrumentorũ, quoddam est coniunctum, quoddam separatum. Coniunctum est, quod moueri non potest, nisi actu moueatur à causa principali, vt calamus ad scribendum, calor, qui est in igne, ad calefaciendum. Separatum est, quod quàmuis alterius operetur, virtute, tamen potest absque illius præsentia operari, vt virtus seminis productiua, & calor in aqua ab igne productus, q etiã ab igne separatus calefacit, & huiusmodi alia. Possent aliæ diuisiones fieri, sed hæ sufficiant.

Conclusio quæstionis. His suppositis fundamentis, ad quæstionem patet solutio, ad generationem rerũ naturalium sufficere causas has quatuor, vt dictum est, nam ideæ non sunt, & instrumenta ad efficiens reducuntur.

Ad argumenta solutio est facilis. Ad primum. Ad primum dicitur, quòd calor, & instrumenta, cum non nisi virtute aliorum operenr, non sunt distinctæ causæ ab ipsis quorum instrumenta sunt, pſertim de coniunctis: vndè ego dicor scribere, non calamus, quàmuis calamo scribam: & ignis calefacere, quamuis per calorem: instrumenta autem separata inter efficientes possunt computari.

Ad illud autem de idolo admittimus quidem in arte, sed in naturalibus non est ab ipsa forma agentis distinctum.

Ad secũdum, & tertium. Ad secundum, & tertium, est eadem: condicemus materiam non agere, non tamen omnis causa agit, sed modus causandi materiæ est passiuè concurrere ad rei productionem: ita similiter forma in genere causæ formalis non agit efficienter, sed materiam determinat, & quamuis illud esse à materia recipiat, adhuc tamen ei dat esse: nam ipsa producta materiam perficit, & ens absolutum, ac completum constituit.

Ad quartum. Ad quartum dicitur, quòd sat fuit causam efficientem attigisse, quæ vniuersalē & particularem tanquam species complectitur: Arist. autem genera earum dicit esse quatuor, non species.

Ad quintum. Ad quintum solutio patet, finis est primum omnium intentione, licèt in executione sit vltimum, de hoc tamen magis post dicemus: & hoc sufficiat in communi de his causis.

An causæ particulares aliquid efficiant. Quæst. VIII.

Sensus quæstionis. Quæstionis sensus satis est notus: petitur enim, an istę causæ particulares, puta ignis, homo, leo, & similes habeant virtutem in se, qua possint producere sibi similes substantias, an verò non sic, sed quod effectus à talibus prouenientes causis sint facti ab alia superiori causa, non autem ab ipsis: in qua difficultate multę sunt sententiæ.

Prima sentẽtia Arab. quorundam, & Gabriel. Fuit enim sententia quorundam Arabum, quorum meminit Auer. 9. Metaphy. Com. 7. & dispu. 3. c. 18. qui dicebant causas has inferiores nihil operari, sed Deum solùm ad ipsarum pręsentiam effectus facere: vnde solus Deus ad pręsentiam ignis comburit, ad pręsentiam cuiusque alterius agentis operatur: ipsæ particulares causæ solum se habent vt signa actionis diuinæ.

Primum fundamẽtum. Hoc recepit inter Theologos Gabr. 4. sent. dist. j. q. j. contra quam sententiam disputat S. Thom. 2. contra gen. c. 69. & qq. de potentia. q. 3. art. 7. & j p. q. 105. artic. 5. fundamenta Gabri. sunt duo: alterum est. Frustra fiunt per plura, quæ possunt fieri per pauciora: sed potest Deus se solo operari cuncta: ergo frustra ponitur cooperatio causarum particularium.

Secũdũ. Alterum: si istę causę possent formas producere, possent errare, cum formæ ex nihilo fiant: at creare nihil, præter Deum, potest: non igitur hęc inferiora quicquam agunt.

Secunda sententia Auic. Secunda sententia fuit Auic. cuius meminit Auer. 7. Metaphy. Com. 31. hic dixit causas particulares habere virtutē solùm disponendi materiam, qua disposita

forma producebatur à causa quadam vniuersali: constituebat enim quandã vnã substantiam separatam vniuersalem, cuius erat materijs dispositis per agentia particularia substantiales inducere formas,& hanc cholchodeam, id est, datricem formarum vocabat, quæ sententia fuit etiam Themist. 1. de anima. c. 24.& 3. de anima. cap. 52.

Quomodo hæc snia differat à priori. Hæc autem opinio differt à priori dupliciter. Primò: quia prior aufert omnem causalitatem à rebus: dicit enim quòd causæ particulares, nec accidens, nec substantiam producunt: at posterior, particularia agentia accidentia producere,& materiam disponere affirmat. Secundò prior causam producentem omnia dicit esse Deum. Posterior verò dicit esse quandam intelligentiam a Deo mediate procedentem. Fundamenta huius sententiæ in sequenti opinione proponentur, ferè enim communia sunt.

Tertia sentẽtia. Tertia sententia fuit Platonis, hic Ideas posuit, a quibus hi effectus particulares prouenirent, sed multo aliter quam Auic. Nam Auic. vnam posuit omnium specierum: at Plato tot posuit quot erant species. Præterea Auice. dixit hanc cholchodeam formas in singulis materijs a se distinctas producere, sed se cum materijs ipsis coniungere dixit, ob id causas formales esse asserebat.

Primum fundamentum Platonis. Fundamenta Plato. erant duo, contra quæ disputat Aristot. 7. Metaphysic. a tex. 16. vsque ad 32.

Secundũ Alterum: quia nisi ideæ istæ vniuersales essent, nulla esset scientia, cum particularia omnia sint corruptibilia.

Alterum,& hoc etiam est Auicen. quia vnumquodque fit a suo simili, sed videmus multos effectus, quorum nulla similis causa particularis præcessit, debent ergo referri in causam ipsam vniuersalem, vt patet in animalibus generatis ex putrefactione, in forma mixti ex dissimilibus elementis proueniens, in igne producto ex lapidum concussione, ex motu vehementi, & radijs solaribus, quorum omnium formæ manifestant esse causam vniuersalem, & non a particulari vlla procedere.

Quarta snia Durandi. Quarta sententia fuit Duran. 2. sen. d. 1. q. 5. qui valde opposito modo sentit, dicit causas particulares producere effectus suos nulla alia adiuuante superiori causa, ita vt Deus postquam fecit rem, quãuis solum conseruet eam, sed ipsa per se solam operatur postea non cooperante Deo:& ita remouet primam causam effectiuam omnium effectuum, ac particulares tantum causas constituit pro particularibus effectibus.

Quinta snia Aristotel. Quinta sententia fuit Arist. qui tria in hoc docet. *Primum eius dictum.* Primò, formas substantiales ipsas particulares dicit esse actiuas,& productiuas similium sibi, vt ignis ignem, & leo leonem per suas formas actiuẽ producant; hoc tradit lib. 2. text. 70. vbi formas dicit esse causas finales, formales, & efficientes simul diuersis rationibus, & 2. Metaph. tex. 18.& 7. Metaphy. c. 9. vnumquodq; , inquit, a suo vniuoco. i. simili fit, vt equus ab equo, cuius causam tradit 2. de gen. animal. c. 1. quia vnumquodq; appetit sempiternum esse, & Deo similari quantum potest. Cum autem ista inferiori corruptibilia sint, ac indiuidua durare perpetuò nón possunt, in specie similia producendo conseruare se intendunt.

Secundũ dictum. Tradit secundò præter particularia agentia concurrere solem,& cœlũ ad istos effectus producendos, vt patet text. 26. superiori, Sol, & homo generant hominem,& lib. 1. Metheor. c. 2. oportet mundum inferiorem contiguum esse lationibus superioribus, vt inde regatur, & 2. de gen. cap. 10 motum solis causam vniuersalem ponit generationum, & corruptionum rerum.

Tertium dictum. Tradit etiam tertiò, præter cœlos, etiã Deum, & intelligentias esse causas horũ inferiorum, vnde 12. Metap. tex. 38. loquens de isto ente separato dicit: Ab hoc principio tum cœlum, tum natura depen det,& 1. de cœlo. c. 9. ab his intelligentijs dicit esse,& viuere omnibus cõmunicari, alijs magis, alijs minus,& 2. Meth. ca. 1. dicit eas esse omnibus aliis causas, vt sint. hæc Aristot.

Prima cõclusio. Pro huius determinatione sit prima cõclusio. Auferre efficiẽtiã ab his causis particularibus nec est sacræ doctrinæ, nec Doctoribus sanctis nec veræ philosophiæ consonũ. Hæc cõclusio profecto patet Gen. 1. Germinet terra herbam virentẽ, & lignũ pomiferum faciens fructum iuxtà genus

ſuum, ibi clarè patet efficiẽtia in terra, & in lignis, & arboribus. & Damaſce. 2. de fide. c. 9. Dedit, inquit, Deus plantis virtutem altricem, auctricem, & generatricẽ. Et Ambro. libr. 3. Examer. c. 6. & 8. Dedit, inquit, Deus terræ virtutem germinandi herbas ex ſemetipſa ſine alterius adiutorio. Et Aug. 3. de Tri. c. 3. & 4. Vocat creaturas ꝓximas cauſas, Deum verò primã. Denique S. Th. qui modeſtiſſimis verbis in reprehendendis aliorũ falſitatibus vtitur, hanc tamen opinionem ſtultam, impoſſibilem, & erroneam vocat.

Primum argu. ſancti Tho. Et argumẽtum S. Tho. vnum inter multa, quæ ponit. 2. contra Gen. cap. 69. Summum bonum decet effectus ſuos creare omni cum perfectione, quam ſecundum naturam talem habere poſſunt: ſed multò perfectiores ſunt effectus, & res naturales ſi operentur, quàm ſi non operentur, idq; Deus præſtare potuit: ergo præſtitit.

Secundũ Auerrois. Alterum argumentum eſt Auer. 9. Metaph. com. 7. quia eſſet ſciẽtias deſtruere, cum per proprias operationes eſſentias cuiuſque cognoſcamus. Quod ſi tu dicas ſatis eſſe ad hoc, quòd Deus cũ rebus ſingulis determinatas operationes facit, vt cum igne comburat, cum leone leonem, cum equo equum producat: dico, quòd eſſet hoc profectò fallere omnes homines mundi, & omnes ſenſus, quibus ignẽ igne producere experimur, & fortiores ſunt iſtæ communes experientiæ, quàm ipſorum oppoſitæ rationes, vnde addit Auerr. quòd hanc habentes opinionem habent celebrum debilitatum.

Tertium. Tertium argumentum eſt ex eo, quòd ſunt monſtra, defectus, & pecata in natura, quæ non eſſent ſi ſolus Deus produceret, qui infiniti eſt vigoris: ſicut peccatum in arte non proueniret, ſi artifex ignarus non eſſet, nec poſſet errare: alia igitur eſt cauſa particularis præter Deum.

Secunda cõcluſio. Secunda concluſio. Formæ ſubſtantiales particularium agentium nõ omnium ſunt efficienter productiuæ ſimilium medijs qualitatibus tanquàm inſtrumentis: Explico. Forma ſubſtantialis eſt actiuum principium, quo ignis ſimul cum calore, vt inſtrumento producit ignem, & ſimiliter formæ viuentium animalium, & plantarum per virtutes ſeminales, a formis actiuè productas, ſibi ſimilia producunt.

Prima ratio. Huius concluſionis prior pars probatur. Agentia particularia, vt diximus in prima concluſione, ſunt effectiua, non per materiam, quæ nullius eſt actiuitatis: ergo per formam. Poſterior probatur: actio non prouenit, niſi mediante cõtrarietate, ſed formę ſubſtantiales ſecundum ſe non ſunt contrarię, ſed ſecundum qualitates, ergo per illas, vt inſtrumenta, eſt actio. Itẽ quia actio eſt, ſecundum contactum, hic autem non eſt immediatè per ſubſtãtiam, ſed per qualitates.

Tertia cõcluſio. Tertia concluſio, agentia vniuerſalia, vt cœli, aſtra, Sol agunt, & concurrunt ad hos effectus inferiores, non quidem tangendo, ſed producunt qualitates actiuas, quibus agentia particularia ſimul effectus particulares producunt.

Prima rõ. Vt non ſolus equus, & ſola virtus ſeminis producunt rem, ſed etiam calor cœleſtis ſimul: & hoc profectò patet ex corruptione, & generatione mutua ex vario cœlorum motu, & aſtrorum influxu, quæ indicant non ſola iſta particularia agentia cauſas eſſe ſuorum effectuum, niſi adſit virtus ſuperior ſimul producens.

Quarta cõcluſio. Quarta concluſio. Deus concurrit immediatè cum omni cauſa particulari ad quemcunque effectum, contra Dura. & profectò hęc concluſio ex ſcriptura videtur manifeſta Iob. 10. Manus tuæ fecerũt me, & plaſmauerunt me. & cap. 38. per multa verba, & Pſal. 146. Qui producit in montibus fœnum, & Math. 6. Si fœnum agri veſtit ſic Deus. & Ioan. 5. Pater meus vſque modò operatur. & ego operor: ſunt etiam alia innumera loca, præter etiam illa Ariſt. teſtimonia ſupra citata. Præterea Proculus propriè dicit, ꝙ cauſa prima influit in effectus, pluſquàm cauſæ ſecundæ. & probatur pluribus rationibus.

1. Ratio. Primò, quia entitas eſt vniuerſaliſſimus effectus. & ita vniuerſaliſſimæ cauſæ: Vniuerſaliſſima autẽ cauſa eſt Deus, ergo eiᵘ eſt proprius effectus. Itẽ quia eſt primus effectus, ergo eſt primæ cauſæ effectus: igr̃ quicquid eſt entitatis in rebus fit a Deo.

Secunda. Secundò, confirmatur: quia non ſolum entitas in communi conuenit rebus ſingulis, ſed etiam de omnibus eorum prædicatis, & attributis eſſentialibus, & de omnibus eorum accidẽtibus prædicatur. nam v.g. rationalitas eſt ens, & humanitas eſt

tas est ens, & animalitas est ens, quare Deus etiā intima omnia, quę sunt in rebus singulis operatur.

Tertia. Tertiò, quia oportet necessariò naturā omnem dirigi ab intellectu non errante, cum ipsa non cognoscat, & nesciat quo tēdat: quare necesse est, vt ad suos fines ordinetur, & in his effectibus dirigatur.

Quarta. Quartò, quia confitendum est Deum intelligere omnia, quæ fiunt, ne sit ignorans: & velle illa, ne dicam præter eius voluntatem fieri, aut contra eius voluntatem ipso inuito: sed Deum intelligere, & velle, vt fit illud, est Deum concurrere ad agendum, tum quia Deus agit per intellectum, & voluntatem, tum quia aliàs eius voluntas esset impotens.

Quinta. Quintò, quia oportet sit vnus, qui in vniuerso orbe totum rerum ordinē constituit, vt cum oībus concurrat ordinando.

Sexta. Sextò itē, eadē est difficultas de alijs causis vniuersalibus essentialiter ordinatis, vt cęlo, & intelligētijs: si ergo illi agūt cū inferioribus causis, multo magis Deus, quia Deus suspendit actionem cuiusque agentis habendo se solum negatiuè, id est non dando auxilium: ergo signū est, ꝙ operabatur cum eo. Explicatur antecedens. quia Deus facere potest, vt ignis non comburat tantum per hoc, ꝙ nihil cum eo facit.

7. Ratio. Præterea, quia nullo alio argumento ita forti probatur præsentia Dei in oībus, nisi quia in oībus immediatè operatur.

Nota distin. pro tota q̃ de quadruplici modo, quo Deus operatur. At vt modum, quo Deus cū particularibus causis opeř, itelligas, aduerte quadrupliciter dici aliqd cā actionis alicuius rei.

Primò. Primò, quia tribuit virtutem operādi, ficut generans dř mouere graue, quia tribuit grauitatē, qua mouet: & equus generat equū, quia tribuit virtutē semini, quæ facit equū: & hoc modo Deus dicitur causa actionis rerū naturalium, quia eis virtutes, quibus operarentur, impertitus est.

Secundò. Secundo modo, aliquid est causa actionis, quia conseruat virtutem, qua aliud operatur, vt medicina, & herbæ dicuntur causa visionis, quia conseruant virtutem visiuam: & hoc etiam modo Deus est causa actionis rerum, quia ipsarum esse & facultatem, & omnia conseruat.

Tertio. Tertio aliquid dicitur causa actionis, quia applicat aliquid ad agendum, vt qui apponit ignē domui, & ipsam comburit: & sic etiam Deus est causa, quia nihil mouetur sine Deo. Pręter hos modos est vnus alius quartus, quo aliquid mouet per instrumētū, vt artifex penicillo pīgit.

Quarto. ex parte effect⁹ vna est operatio, at ex parte ptincipiorum duplex est: nam instrumentum agit, artifex etiam agit, sed nō separatim: non enim instrumentum sine artifice, nec artifex sine ipso instrumento operatur. vide igiť quō actio istři ab artifice depēdet, & effect⁹ ab vtroq;, sed magis ab artifice.

Sic te oportet eleuare mentem, & intelligere de Deo glorioso, qui cū his causis sic operař, vt simul, & ipsæ operentur, sed à Deo motæ, & directæ, sicut instřm ab artifice. Et quemadmodū artifex nō eodem instřo oīa facit, sed ꝓ diuersitate effectuū accōmodatis vtitur instřis: ita Deus non idem oībus causis facit, sed diuersis diuersa, & concurrit cum ipsis iuxta ipsarum naturam cum liberis libere, cū necessarijs necessariò, cum debilibus debiliter, cum fortibus fortiter, pro sua suauissima dispositione vniuersali operando.

Nota differētiam inter Deū & artificem in operādo. Est autem vnū notandum, ꝙ differt inter modum concurrendi Dei cum causis naturalibus, & artificis cum instřo, dupliciter. Primo, artifex nō assimilat effectum instřo, sed arti, & idolo, qđ habet in mente: At Deus effectum similat in specie nō sibi, sed causæ particulari, vt cum igne ꝓducit ignem, cum leone leonem. Secundò artifex non tangit effectum, nisi mediante instřo, at Deus ꝑp suam infinitatē immediate tangit sua virtute effectū quemcūq;, cum sit vbiq; essentia sua præsentissimus.

No. q̃o res oēs sunt Dei creaturę. Est alterū aduertendū, ꝙ ista actio, qua res fit, si cōpareť respectu causæ particularis non sufficit, vt řm eam talis cā dicatur creare, quia causa particularis nō facit totā rem, sed ex materia præsupposita: At respectu Dei considerata, sufficit, vt effectus dicatur creari à Deo, quia & si modo non fiat tota res per hanc actionem, sed řm formam, materia tñ fuit à principio creata à Deo, ob id Deus totam facit rem, ex quo fit, vt oīa quæ modò fiunt, dicantur proprijssimæ creaturæ Dei. Vnde Aug. super illud Psa. 73. Domine quis similis tibi? inquit, Parentibus generātibus Deus creat. & epistola ad Cōsentium. & 8. super Gen. ad literam. cap. 19. dicit res modò creari à Deo. Et hæc omnia nota.

Quinta conclusio contra Scot.

Quinta conclusio. Qualitates quæ sunt instrumenta formarum, & agentium particularium actiuè concurrunt ad productionem substantiæ, vt calor ignem producit, & virtus seminis ipsum viuens. hec est contra Scot. 2. distin. 12. q. 3. qui nullo modo vult admittere accidentia attingere productionem substantiæ: quia imperfectum non potest producere perfectius: at rè vera hoc est contra manifestam experientiam, cui ipse præcipit non esse fidendum, sed sine ratione. Physicus enim non debet destituere sensus iudicium omninò: monstrant autem clarè experientiæ accidentia substantiam producere, vt patet de motu, de ferro candenti, quæ producunt ignem per solum calorem. Nec ipsius ratio est alicuius momenti, videmus enim, quòd imperfectum, vt est instrumentum perfecti attingit perfectius se, vt penicillus imaginem pulcherrimam, quia ab arte mouetur, ita accidentia, vt virtutes, substantiarum sunt, substantiam valēt producere.

Soluitur ratio Scoti.

Nec patiaris dictum Scoti dicētis ignē in illo casu à solo Deo produci: nam tunc forma illa esset creata, quod nulli contingit, nisi animæ rationali: aut esset ducta de potentia materiæ, & tunc esset generatio vera, vnde solus Deus sine causa particulari generaret, quod indignum est Philosopho Theologo.

Dicendum igitur accidentia, quæ instrumenta sunt substantiæ, posse attingere productionem substantiæ, & hoc passim docet Aristo.

Solutio Argumētorum.

Possumus per hæc respondere ad argumenta facta superius.

Ad primum.

Ad primum Gabr. dicimus illud argumentum nullius esse momenti, cum enim æquè decenter, & bene possunt res fieri p vnum, frustra fiunt per plura: at Deus suā bonitatem, suam mirabilem dispositionē, sapientiam, & prouidentiam commendat per creaturas suas, & ipsarum operationes, quæ quidem non essent ita nota, si solus ipse cuncta faceret.

Ad secūdum.

Ad secundum dicitur, ꝙ non ob id agētia particularia creant, non enim formæ per se fiunt, vt diximus suprà, sed composita ex materia.

Ad primū fundamentū Platonis.

Ad primum fundamentum Plat. respōdetur cum Aris. 1. post. c. 20. ꝙ ad scientias non est opus vniuersalia separata ponere, secundum rem, sed solùm secūdum rationem, vt alibi latè diximus. Ad alias omnes experientias respondetur, ꝙ vnumquodq; fit à suo simili, vel secundum speciem, vt homo ab homine, vel secundum genus, vt mulus ab equo, vel secundum figuram, vt domus ab arte in mente, vel secundum virtutem. Id dicitur simile secundum virtutē alteri, quod facit ea, quæ aliud facit, & sic motus est similis igni, rarificat. n. & dissoluit, sicut ignis, ob id producit ignem, idē de radijs solaribus, & percussione lapidis, & calor solis producit animalia ex putrefactione, sicut calor naturalis, & ita declarat illam propositionem Arist. 7. Metaph. c. 9. nec opus est ad ideas recurrere.

Caput Quartum.

Quot igitur causæ. Tex. XXXIX.

De casu & fortuna qq. tres.

GEneribus causarum enarratis, de quibusdam communibus causis, puta casu, & fortuna, loquitur, ac tres quæstiones examinandas proponit. Prima est. Quæ causæ sint, casus & fortuna, & quid vtrumque sit. Hæc autem tria ordine præpostero discutit, nam à tertia, incipit, & primam vltimo loco tractat. Reddit autem rationē cur de his tractet, dicens, casum, & fortunam causas communes generationis, & esse multorum omnes sentiunt, hic vero communia traduntur.

Quidam enim, & si sint, an non Tex. XL.

Prima opinio quorundam antiquorum.

PRius quid antiqui senserint, in mediū proponit. Fuerūt, inquit. quidam, qui casum & fortunam non esse dicebant, & hi duplici mouebantur ratione.

2 Prior est, oīa quæ à casu, & fortuna fieri dūt, habent iam determinatā aliquam particularitatem, in quam singula referri valeant: non est ergo ponenda fortuna. Antecedens patet: si aliquis adierit forū animo emēdi aliquid tū, & illic occurrit alicui, qui debebat ei pecunias, a quo eas recipit, tunc a fortuna dicitur ei occurrisse, & recepisse, sed horū causa est, quia in forū venit, ergo qd à fortuna est, cūm hēt determinatam,

minatam, idē contingit in alijs fortuitis, & casualibus effectibus: singuli.n.suas habent cās particulares, nō ergo est fortuna.

Quoniam aliquod esset.
Tex. XLI.

Secunda ratio.

Posterior ratio horum est. Si fortuna esset, antiqui Philosophi causas generationum tractantes de illa disserent: at nihil illi dixerunt: ergo opinabantur non esse: nō ergo est fortuna. Inconueniēs enim est dicere, φ illa sit, & Philosophi nihil de illa dixerint, cum reliquas tractauerint causas. Argumentum est fere ab auctoritate.

Sed & hoc mirabile. Tex. XLII.

Solu. primæ rationis antiquorum.

Arist. reijcit has vtrasque horum rationes. Ad primam dicit, omnes communiter benè sciunt ista, quæ à casu, & fortuna dicuntur, habere causam determinatam, vt dicunt isti antiqui auferentes fortunam, cum hoc tamen omnes fatentur aliquid à fortuna, aliquid non à fortuna esse: ergo nihil prohibet, quòd eorum, quæ à fortuna dicuntur, sunt causæ determinatæ, quo minus fortuna sit. Et nota, quòd ex communi consensu rationem illorum euertit: omnes enim admittentes illud antecedēs, fortunam tamen ponunt, & profectò id verum est: nullus enim est ita rusticus, qui nesciat causam, quòd ille occurrerit debitori, esse, quia venit in forum, cum hoc tamen fatetur esse à fortuna: aliquid igitur de fortuna oportet tractare.

Quocirca, & quodammodo.
Tex. XLIII.

Sol. secūdæ rōnis.

Secundam ipsorum euertit rationē, dicens, oportuisset aliquid dixisse de fortuna, vt probatum est ratione præcedenti, quod si dixerit, antiquos nil dixisse de fortuna, respondet, non dixisse, nec tractasse quicquam: nam qui mentem, aut qui ignem, aut qui litem & amicitiam, aut qui simile posuerunt rerum principium, non dixerunt ista esse fortunam, vnde omni ex parte sunt reprehendendi isti. Si enim non putarunt esse fortunam, arguendi sunt, cū id sit contra omnium opinionem. Si verò putarunt esse, & non tractarunt, ob id etiam reprehendēdi sunt, cum causas insufficienter inquisierint, & discusserint, & ob id maximè, φ fortuna vtuntur assignantes eam causam aliquorum effectuum, vt patet apud Emped qui dicebat mundum sæpe generatū, & corruptum, generandum, & corrumpēdum, atq; aerem esse modò super aquam à fortuna: nam in alia generatione mundi, non sic erit, nec fuit, vnde a casu ordo elementorum est. Similiter animalium partes à casu prouenire sæpe dicebat: debuit igitur de tali causa differere. Et nota, quòd hic non est sermo de omnibus, sed de quibusdam antiquis.

Sunt autem quidam, qui & cœli.
Tex. XLIIII.

Secunda opinio aliorum Philosophorum.

Secundam aliorum citat sententiā, inter quos (secundum Philop. & Themist.) fuit Democri. hic fortunam tantum constituerat in mundi generatione, non autem in generationibus entium naturalium. Democri. enim posuit infinitos mūdos factos ex athomis, quòd si ab eo peteres, quare hic mundus hoc loco, alius illo loco esset, respondebat casu id esse ex motu athomorum: quod si rursus, quare cœli primò, postea elementa, & inter elemēta, quædam prius, quædam posterius facta, id etiam casui tribuebat: quia accidit tales athomos sic conuenire, vnde casum in mundi partibus præcipuis tantùm ponebat.

Et valde hoc ipsum admiratione.
Tex. XLV.

Confutatio secundæ opinionis.

Horum opinionem reprehendit, & meritò. Reprehensio autem consistit in hoc, φ isti horum inferiorum puta animalium, plantarum, & reliquorum ponūt causam determinatam, puta intellectum, aut naturam, aut quid aliud: non enim ex quolibet fit quodlibet, sed ex principio determinato, vt ex proprio semine fit quodlibet animal, & planta: mundi autem, & cœlorum, quæ diuiniora sunt istis, nulla causam determinatam ponunt, sed solùm fortuitum athomorum motum: debuerunt ergo

ergo causam multo magis determinatam ponere, cum dixerint coelos, & mundum esse factum.

Atqui si sic se habeat hoc ipsum. Tex. XLVI.

Secundò OB hoc tale absurdum admissum dicit oportere, an ita sit, tractare, & inquirere, & non solum absurdum, hoc est, coelos a casu factos, sed absurdius est dicere simul casum non esse in his inferioribus, quod reprobat ratione hac. In istis sensibilibus multa à casu venire experimur: in cœlis autem nihil à casu venire expertum est, cum motus sint regulatissimi, & indeficientes: ergo potius in his sensibilibus casus, & fortuna constituenda sunt, quàm in cœlis, & vniuerso.

Sunt autem quidam, quibus fortuna videtur. Tex. XLVII.

Tertia opinio aliorum Philosophorum.

Ertiam sententiam recitat, quę est Stoicorum, vt notat Simpl. qui fortunam quandam cām diuinam ponunt humano intellectui occultam, à qua oēs effectus istos fortuitos prouenire dicunt, atque Deam quandā fortunam faciunt. His igitur enarrat s circa aliorum sententias, repetit illa tria, quæ discutienda proposuit, ac modò eo ordine ponit, quem in eis discutiendis obseruaturus est, quid sint casus, & fortuna: quomodo differant: inter quas causas sint constituenda.

Caput Quintum.

Primum igitur cum videamus. Tex. XLVIII.

Senētia Aristo. Prima distinctio ad inuestigandū quid sit casus, & fortuna.

LIQVOT præmittit distinctiones, ex quibus quid casus, & fortuna sit colligit. Prima est effectuū. Alij quidē semper, & similiter eueniunt vt Solis occasus, & ortus: ꝙ nocti dies succedat: ꝙ animal sit cū sensu. Alij frequenter eueniunt, licèt aliqñ deficiant, vt ꝙ homo nascatur cum duplici oculo, ꝙ senes canescant. Neutri horum dicuntur à casu, vel fortuna, & si nullus alius esset, non esset fortuna, vel casus. At constat esse alios, qui nec semper, nec frequenter eueniunt, sed rarò: & in his est casus, & fortuna, vt omnes dñt: vnde fortuna vel casus est eorum, quæ nec semper, nec frequenter eueniunt: & quæ talia sunt, à casu, vel fortuna sunt: vt ꝙ fodiens vineam inueniat thesaurum, rarò fit, & à fortuna est: vnde patet fortunam esse, & casum.

Eorum autem, quæ fiunt. Tex. XLIX.

Secunda distictio. SEcundam ponit distinctionē eorū, q̄ fiunt tàm frequenter, q̄ sp, & rarò. Quædā fiunt propter finem aliquem: Quædam verò non: vt deābulatio, qua gratia sanitatis est, ꝑpter finem fit, & motus grauis deorsum propter finem est, vt quietem naturalem cōsequatur: Quæ verò inconsiderate fiunt, vt fricatio barbæ, cū quis contemplatur, vel alia similia, quæ accidunt, absque fine fiunt.

Tertia distinctio. Nota. Tertia distinctio est subdiuisio quadā eorum, quæ propter finem fiunt. Quędam secundum electionem. Quædam non secū dum electionem fiunt. Vbi aduerte, ꝙ id operatur secundum electionem, quòd dirigit operationes, & res in finem, quem ꝓco gnoscit & intendit: & tale agens est rōnale, & hmōi actiones dicuntur in finem secundū electionem, sicut operationes, quæ secundum intellectum, aut secundum artem fiunt. Id verò operatur propter finem tantum, & non secundū electionem, quod finem nō præcognoscit, sed naturali quodam instinctu propter finem operatur, & huiusmodi operationes dicunt non secundum electionem, vt operationes inanimatorum, & viuentium, & ipsius hominis, quas absq; intellectus directione facit, sicut nutritiones, generationes, & aliæ, quę dicuntur operationes secundum naturā.

Hanc distinctionē applicat ad rē Arist. dicens: Cum ea, q̄ fiunt in cōi, & propter finem, & non propter finem fieri contingat: & quæ propter finem, aut ſm electionem, aut non. Manifestum est profectò, ꝙ in particulari inter ea, quæ rarò fiunt, quę dam propter finem, quædam non propter finem, & quædam secundum intellectum, & electionem, quædam non, sed naturā fieri

fieri inueniamus.v. g. quod aliquis cogitabundus manu aliquid faciat, non aduertens, quod nunquàm fecit, rarò fit, & non propter finem. Quòd autẽ occurrens tauro murum aſcẽdat ſalutis gratia, rarò fit, & propter finem, & ſecundum electionẽ, quod equus in itinere conſternatus reme et, rarò fit, & propter finem, à natura.

Huiuſmodi igitur, cum ſecundum accidens. Tex. L.

Qui nam effectus dicatur, caſuales, & fortuiti

EX præcedentibus colligit, qui effectus dicantur fortuiti, & caſuales, dicitq;, effectus rarò contingentes, cum ab his, qui præter finem agunt, per accidens fiunt, dici fortuitos, aut caſuales.

Nota duplex cauſa per accidens.

Vbi aduerte maximè, quòd cauſa per accidens duplex eſt. Prior illa, quę cum cauſa per ſe coniungitur, vt albus, & Polycletus ſunt cauſa per accidens ſtatuæ, quia coniuncti ſunt cum ſtatuario, & talis dicitur cauſa per accidens ex parte cauſę. Poſterior cauſa per accidens eſt illa eadẽ, quę eſt per ſe, ſi cõparatur ad id, quod per accidens cõiungitur cũ effectu per ſe, vt ignis comburens trabẽ, cui domus innititur, per ſe quidem eſt cauſa cõbuſtionis, per accidens vero ruinæ, quia hæc eſt coniuncta per accidens cum effectu per ſe, & talis cauſa dicitur per accidens ex parte effectus, & hæc diſtinctio eſt Themiſt, & notanda.

Nota ſecundo. tripliciter coniungitur effectus per accidens cũ affectu per ſe.

Aduerte vlterius quod talis effectus dupliciter cõiungitur cum effectu per ſe, aut rarò, aut frequenter, vel ſemper, vt in exẽplo propoſito: Semper coniunctus eſt ille effectus, nempè ruina cum tali combuſtione trabis: ſimiliter bibit quis vinum, poſtea nocet podagræ, illud nocumẽtum non eſt rarò coniunctum cũ ſimili potatione vini. aliquando effectus per accidens rarò eſt coniunctus cum effectu per ſe, vt quod fodiens vineã inueniat theſaurũ, rarò hoc cum vineę foſſione coniungitur.

Nota tertio, effectus raro contingens dupliciter.

Aduerte vlterius, ꝙ iſti effectus raro cõtingentes aliquando ſunt intenti, aliquando nõ ſunt intenti a cauſa ſua principali, præſertim in agentibus ſecundũ electionem. nam in alijs ſemper non ſunt intenti. v.g. fodiens terram, ſeu vineam, poteſt inuenire theſaurum, aut intendendo in uentionem, aut non.

Quis effectus caſualis, & fortuitus

His ſuppoſitis, attende effectus illos eſſe fortuitos, & caſuales, qui per accidens, & rarò conſequuntur effectus per ſe alicuius cauſæ, nec ſunt intenti a tali cauſa, & talis cauſa per ſe reſpectu effectus non intenti raro cõtingẽtis dr fortuna, vel caſus: vnde fortuna vel caſus eſt cauſa per accidẽs ex parte effectus non intenti, raro autem cõtingentis: & hoc eſt ꝙ modo dicit Ariſt. nẽpè effectus iſti raro cõtingẽtes, cũ per accidens fiunt, a fortuna dicuntur.

Oſtendit autem effectus eſſe quoſdam per ſe, quoſdam per accidens argumento ipſarum cauſarum: nam etiã cauſæ & per ſe, & per accidens dicuntur, nempè quæ cum per ſe cauſæ iunguntur, per accidẽs cauſę ſunt, vt ædificatur eſt per ſe cauſa ſtatuæ, per accidens vero albus, Muſicus, & alia, quæ ædificatori inſunt: ita ſimiliter effectus per ſe eſt reſpectu cauſæ per ſe, & effectus per accidens, qui cum eo coniungitur.

Nota quarto.

Attende hic maximè, nec decipiaris, ꝙ non dicit has cauſas per accidens, quæ ex parte cauſæ ſunt, eſſe fortunam. hoc enim falſum eſt, nec hactenus ipſe quicquam dixit de fortuna, ſed de effectu ipſius. Verum hic ſolũ vtitur argumento hoc a ſimili, effectus dici & per ſe, & per accidens, nempè ea, quæ effectui per ſe coniunguntur, eſſe per accidens effectus, ſicut etiam cauſa duplex, & per ſe, & quod ei adiungitur, quod eſt cauſa per accidens. & vlterius aſſimilat: ſicut cauſę per accidens indeterminatæ ſunt, quia multa vni accidunt, cauſa verò per ſe, vna eſt: ita effectus per ſe vnus, & vnius rationis. at effectus per accidens multi ſunt, vnde cũ hmõi ſint a fortuna, effectus fortuiti ſunt indeterminati.

Ipſa autem ad inuicem. Tex. LI.

In quibus conueniunt quæ a caſu, & fortuna.

DIfferentiam inter caſum & fortunam poſterius tradendã dicit, at nunc ea, quibus, quæ à caſu, & quæ a fortuna ſunt, cõueniunt, tradit. Hęc autem ſunt tria. Primum quòd vtraque ſunt in his, quę agunt propter finem, vnde tàm caſualis, quam fortuitus effectus eſt reſpectu cauſę agentis pro fine, & hoc probat: quia effectus huiuſmodi eſt aptus, vt ſit intentus,

vt finis à tali causa, v.g. si quis veniat in forum emendi gratia, & recipiat pecunias à debitore, casus est, & fortunæ effectus illa receptio; & licèt modò non sit intêta, potuit esse intenta: nam si ille sciuisset se recepturum pecunias in foro, venisset vtique propter illud.

Secundò. Secundò. Conueniunt, quòd vterque effectus accidit, id est, non est per se intentus, sed finem intentum consequitur.

Tertiò. Tertiò. Quòd non consequitur finem intentum, seu effectum per se semper, aut frequenter, sed rarò.

Quartũ. Vnum tamen præter hæc inest effectui à fortuna nempè quòd ipsius causa non est natura, sed intellectus, & electio, vt reportatio pecuniæ, est effectus per accidens huius, quod est venisse in forum, hoc autẽ ab electione procedit: quod est clarius dicere, Effectus fortuitus non est, nisi ab agente rationali, nec consequitur, nisi actionem, quæ fit secundum electionem, & intellectum: & hoc est dicere, non habet causam in se ipso, id est, non est à natura, sed ab electione.

Nota. Et aduerte hic multum, quòd effectus non dicitur fortuitus, quamuis non sit interius à causa, sed consequitur effectum per se, hoc enim non sufficit, sed rarò, vt diximus debet consequi, aliàs non dicetur fortuitus, nec casualis.

Manifestum itaq;, quod fortuna. Tex. LII.

Quid fortuna. Mirabili methodo Aristoteles, postquàm effectum fortuitũ indagauit, quid ipsa fortuna sit, ostendit, dicitq;: Fortuna est causa per accidẽs in his, quæ rarò fiũt, & propter finem secundum electionem, ac si dicat, fortuna est actio aliqua secundum electionem procedens, quam consequitur finis aliquis non intentus, & rarò cõtingens. Diximus enim, quòd causa per se illa est fortuna respectu per accidens effectus, siue talis sit actio, siue ars, vel intellectus, vt in finem tendunt: vnde colligit, quòd fortuna est in his, in quibus est intellectus, & electio, hæc definitio nota est ex his, quæ notauimus tex. 50.

Indefinitas igitur causas. Tex. LIII.

Varia epitheta fortunę. Varia epitheta fortunę per definitionem hanc declarat. Primò: Fortuna dicitur occulta, & immanifesta hominib⁹: cuius ratio est, quia cum effectus fortuitus non habeat causam per se, nisi per accidens, potest multas habere causas, quia varijs effectibus per se potest coniungi, vt occurrere pontifici in via, potest esse aut quia deambulatum ieras, aut negociatũ, aut emptũ, aut alijs ex causis. Cum igitur non habeat determinatam causam is effectus, à qua per se procedat, meritò dicetur occultus.

Secundò. Vlterius; à fortuna possumus dicere, q̃ nihil fit, & quòd aliquid fit, vtrumque enim verè, & cum ratione dicitur. Nihil enim fit per se à fortuna, fit autem per accidens, hoc autẽ est, secundum quid, fieri.

Et est causa, vt accidens. Tex. LIIII.

Tertiò. Prosequitur attributa declarare, dicitq;. Fortuna quodammodo est causa, & non est causa: Non est quidem causa, simpliciter, sed est causa secundum accidẽs: & repetit has causas per accidens esse infinitas, id est, numero indeterminatas; & exemplo vtitur. Vt enim causæ per accidens ex parte causæ sunt indefinitæ, quia multa possunt accidere causæ, vt domificator est causa domus per se, multa tamen per accidens, vt tibicen, albus, musicus: ita & causæ per accidẽs ex parte effectus multæ sunt, & indeterminatę, quia effectus fortuitus ex multis causis huiusmodi potest prouenire, vt recipere pecuniam à debitore, potest esse, quia ei occurri, dum fugerem ab aliquo, vel dum persequerer aliquem, vel dum inuiserem aliquem.

Nota. Vbi semper attende, quòd non vocat fortunam causam per accidens ex parte causæ, vt notat Themist. & supra nos diximus.

Et dicere aliquid esse præter rationem. Tex. LV.

ALiud fortunæ attributum declarat; dicitur enim fortuna sine ratione; & meritò, quia ratio intendit finem, qui aut semper, aut frequenter sequitur: at fortuna est alicuius non intentr, & rarò contingentis: huiusmodi autem causæ indeterminatæ sunt, ob id fortuna irrationalis, & indeterminata meritò dicitur.

Attamen etiam in quibusdam dubitabit vtique.

Dubium Arist. qd potiùs dicẽdũ, fortuna causa ne per accidens ppinqua, an remota.

DVbium mouet quod tale est: Illa dicitur fortuna, quæ est causa per se alicuius effectus, alterius verò cum eo coniuncti per accidens, esse potest, quòd sint multę causæ huius effectus, quędam proximiores, quædam remotiores effectui per se. tunc dubium esset, quæ illarum esse fortuna, vt si aliquis totonderit caput, & ventus seu æstus aliquis superuenit, & præter opinionem sanatus est, vtra causa erit fortuna, tonsio, quæ est remota, an ventus, quæ est propinqua? Et vult, secundum Philop. quòd proxima magis dicatur fortuna, vel casus. Et ponit exemplum Philop. Aliquis it forum emendi gratia, occurrit amico, cum quo moram facit, postea it in forum, & occurrit tunc ei debitor, a quo pecuniam recipit: duplex huius receptionis est causa, & mora cũ amico, (si enim prius veniret, non occurreret debitori) & etiam ipsa itio in forum, & vtraque dicitur fortuna, sed magis fortuna est, quod venerit in forũ, quia magis propinqua, & ponit etiam venisse illo tempore alia ex causa, etiam si cum amico moram non fecisset.

Fortuna autem bona. Tex. LVI.

ALia epitheta fortunę declarat, quę nota sunt, fortuna dicitur bona, vel mala ab effectu, qui accidit, si bonus, uel malus fit, quod si magnum bonum acciderit, dicitur eufortunium: si verò magnum malum, dicitur infortunium. Et nota, quòd sicut, si bonũ magnum accidit, eufortunium, seu prospera fortuna dicitur, ita si magnum malum euadere acciderit. Similiter, erit infortunium magnũ bonum casu perdere, & non solùm, quando mala, vel bona præsentia sunt, sed quando proxima sunt; quòd enim parum distat, quasi non distare videtur, vnde a magno malo imminenti liberati, eufortuniũ est, & a spe proxima magni boni decidere, casu tamen, infortunium est. Vlterius eufortunium est incertum, sicut & fortuna; quod enim rarò accidit, incertum est.

Alia epitheta fortunæ. qd sit Infortuniũ, & eufortunium.

Caput Sextum.

Sunt igitur ambo causæ. Tex. LVII.

MOdo differentiam casus, & fortunæ indagare contendit, ac repetit ea in quibus conueniunt. Sunt enim vtræq; causæ per accidens, & effectuũ rarò cõtingentium, & in his, quæ sunt, & agunt propter finem. Sed differentia est, quòd casus est superior: omnis.n. fortuna est casus, sed nõ omnis casus est fortuna. Hanc differentiam (quantum mihi videtur) triplici argumento ostendit, primum sumitur a denominatiuo sic. Ijs inest fortuna; quæ fortunata dicuntur: sed non omnibus quibus inest casus conuenit fortunata dici: ergo non sunt idem casus, & fortuna. Maior est nota. Minorem declarat dicens, quod fortunata dici, inest ijs, quibus inest actio, id est, libera operatio, & humana, quæ hominibus inest solis: ac ob id, solùm hominibus inerit fortuna secundũ actiones

In quib' differat casus, & fortuna. Primò. Omnis fortuna est casus, sed nõn e cõtra.

Prima ratio.

actiones liberas, & secundum electionẽ, vt sit sensus,. non est fortuna, nisi cum agens secundum electionem intendit aliquid, ad quod aliquid rarò contingens præter intentionem ipsius consequitur.

Quocirca, & necesse est.
Tex. LVIII.

Probatio minoris, quod scilicet, vt fortuna non insit nisi i iis, qui secũdum electionem agunt.

MInorẽ probat, φ fortuna nõ insit, nisi ĩ quib⁹ actio, idest operatio, secundum electionẽ inest. Fortuna aut est fœlicitas, cum est prospera, aut propè fœlicitatem; sed fœlicitas est quædam actio secundum electionem: ergo fortuna etiã est, vbi talis est actio.

Nota.

Nota, φ fortuna dicit̃ fœlicitas secũdũ eos, qui in voluptate, & bonis externis fœlicitatẽ cõstituerũt. dicitur propè fœlicitatẽ sñi Arist. qui non nisi in contẽplatione eã posuit: bona autẽ externa, vt instrumẽta fœlicitatis posuit, quæ bona externa dicũtur à fortuna: quia maximè sunt fortuitis casibus exposita: fœlicitas autẽ nõ cõsistit in quacunq; actione, sed in actione libera, & secundũ rationem, vt dicit̃. 1. Eth. c. 7. vnde cum fortuna sit coniuncta fœlicitati, sequitur, quibus inest fœlicitas Aristotelica, solis inesse fortunam.

Ob id neque inanimatum quippiã.
Tex. LIX.

Carẽtia vsu rõnis nõ dñr fortunata, nec in eis ẽ fortuna, nisi metaphoricè, & passiuè.

EX hoc infert, quòd inanimata, bruta, pueri carentes vsu rationis, non dicuntur fortunata, nec eis inest fortuna: nõ. n. agunt propter finem secundum electionem. Duo tamen modi sunt, quibus fortunata dici possunt. primò metaphoricè, sicut Protarchus Philoponus lapides ex quibus altariæ fiebant, vocabat fortunatos: alios verò cũ ipsis copulatos, idest, eiusdem speciei, ex quibus solaria fiebant, infortunatos, eò, φ illi honorarentur, hi conculcarentur: sed hoc est fortunata esse per metaphoram, ac si illi lapides per electionem operati fuerint.

Altero modo dicuntur ista fortunata passiuè, eò, quòd secundum electionem agentibus secundum fortunam accidunt; vt quia accidit Ciceroni consuli, φ tunc Catilina malum machinatus fuerit, quod Cicero euerrit, vrbemq; liberauit: Roma dicta est fortunata passiuè: & deniq; ea fortunata dicũtur, quibus fortunati sumus, sed non, quod fortunam habeant actiuè, ita vt secundum fortunam agant.

Sed casus, & aliis animalibus.
Tex. LX.

Casus & cõuenit inanimatis, & irrationalib.

QVòd autem pluribus se extendat casus, vt minor illa sumpsit probat. nã in animalibus, & in inanimatis inest casus, quibus vt dictum est, fortuna nõ inest, & probat. Nam si equus in prælio sitiens, prælium deserat ad fluuiũ confugiens, & accidat, omnes equos tunc qui erãt in prælio occidi casu iste saluatus, & liberatus dicetur: non enim intendebat saluari, sed bibere. Vlterius: si subsellium aliquod tripes cadat ex alto, & super pedes steterit aptum ad sedendũ, casu profectò ita steterit: nõ enim cecidit, vt sic staret. Vide igitur casum his inesse, quibus non inest fortuna: ille ergo est superior.

Quare manifestum est.
Tex. LXI.

COlligit argumẽti conclusionẽ, quæ est definitio causalis effectus, vnde definitio casus extrahitur. Ille est casualis effectus, qui prouenit à causa agẽte propter finem, siue secundum electionem, siue non, cum a tali causa non est intentus, sed per accidens consequitur causæ effectum per se, & rarò: & hoc est dicere, cuius extra est causa, vt dicit Philopo. causa enim dicitur extra effectum, cum ipsum per se non facit, nec intendit.

Quid sit casus.

Ex quo possumus definire casum; est causa per accidens in his, quę agunt propter finem, eorum, quæ rarò contingunt. His autem superaddit fortunã, quòd ea, quæ eueniunt, sint eligibilia, & in habentibus electionem; hoc exponit benè Philop. dicit, quæ a fortuna eueniunt, dici eligibilia, vt intelligas non omnia, quæ hominibus à casu proueniunt esse a fortuna, sed ea, quæ accidunt, cum secundum electio-

electionem operantur: nam multa accidunt a solo casu, sicut in brutis, & inanimatis, vt si cadens vulnere sanatus fuerit, casus est. Vlterius dicitur fortuna esse in habentibus electionem, ad excludendum ea, quæ passiuè à fortuna dicuntur, vt supra declarauimus.

Signum autem est ipsum frustra.
Tex. LXII.

2. Differentia casus, & fortunæ ex etymologia. Secundum argumentum est ab etymologia; pro cuius declaratione aduerte primò. Quòd nos dicimus frustrà, Græcè dicitur μάτην, & quod nos dicimus à casu græcè dicitur αὐτόματον, quasi ipsum frustrà factum.

Nota. 1. Nota. 2. Aduerte vlterius, quòd frustrà dicitur, quod non consequitur finem, propter quẽ est factum: vt si quis deabulet gratia ventris purgandi, si non purget, frustrà dicetur deambulatio, dummodo tamen illud quod fit, sit aptum ad talem finem consequendum, aliàs nõ dicetur frustrà: si enim quis lauet manus, vt sol eclipsetur, si postea non eclipsatur non ob id lotio dicetur frustrà: quia nihil faciebat ad illũ finem.

Nota 3. Aduerte vlterius, quod vbi est casus, ibi est frustrà, licet non omnino, nam causa respectu finis non intenti frustrà dicitur, quàmuis possit esse, quod simul cum fine non intento consequatur intentum, vt potest lapis cadere simul in locum suum, & casu percutere aliquem, tamen respectu finis non intenti, frustrà dicitur, cum intentum in eo non consequatur.

Differentia colligitur. Ex his colligitur argumentum ab etymologia, cum frustrà, & casus secundum nominis significationem, & vocem conueniant, frustrà autem sit superius fortuna, etiam erit & casus. huius argumenti Aristot. sola duo notabilia superiora, vnum in hoc textu, alterum in sequenti, id verò quod concluditur notatur in illo verbo, signum huius est, scilicet quod casus sit superior fortuna. Vocat signum argumentum à posteriori, quale hoc est.

Sic igitur casus iuxta nomen.
Tex. LXIII.

Cum quid frustra esset declarasset, nunc casum secundum nomen à frustra denominari dicit, vt superius explicuimus: vt cum lapis cadit, & percutit, casu ea percussio est, & quodammodo respectu ipsius lapis frustra cadere dici potest. Quòd si dicas, non percutit casu, quia quæ casu fiũt, apta sunt vt fiant tanquam finis: Respondet id etiam his euenire: nam illa percussio potuit esse intenta ab aliquo, nam lapis potuit proijci ab aliquo intentione percutiendi, quis modò non sit proiectus.

Maxime autem est separatum.
Tex. LXIIII.

Tertium argumentum est quo dicit maximè cognosci diuersitatem inter casum, & fortunam, nam casus aliquando procedit à principio intrinseco naturali, vt fit in mõstris, quæ a casu sunt, & casus in ipsis est causa interna, putà materia, vt dicemus post: at quæ a fortuna eueniunt, causam habent extra se. non igitur idem sunt. Fortuna enim est actio humana, cui accidunt multa externa præter intentionem: ob id effectus fortuiti dicuntur habere causam extra se, casualis verò non sp, vt diximus. 3. Differentia casus & fortunæ.

Quid igitur sit casus. Tex. LXV.

Repetit duas quæstiones superiores, quæ solutæ iam sunt, nempe quid casus, & fortuna, & quo modo inter se differãt: tertiam autem soluit, nempe in quo modo causarum sint, dicitque esse in eo modo causarum, in quo est causa vnde principiũ motus, id est, efficiens: sunt enim causæ efficientes per accidens: & probat. nam effectus horum, aut est natura, aut intellectus, agens naturale, aut agens secundum electionem, vtrunq; verò est causa efficiens, quàmuis huiusmodi causæ, cum per accidens sint, non habeant determinatos effectus, vt iam supra declarauimus. In quo genere cãusarũ sint casus, & fortuna.

Quoniam autem casus. Tex. LXVI.

Nota qd potissimum sit casus, & fortuna.

Num ostendit, quo maximè fortunam, & casum declarat: dicit, ꝙ intellectus, aut natura id est, agens naturale, aut secundum electionem respectu effectus per accidēs, dicitur fortuna, vel casus. At quia omne per accidēs sequitur aliquod per se, oportet, ꝙ illa agentia sint primò per se causa alicuius effectus: quod est dicere: cum causa per se agit effectum, & alium per accidens attingit, rarò tamē, fortuna est, vel casus: vnde vt sit fortuna, vel casus, prius natura debet esse alicuius causa per se, & hoc est pulchrum documentum.

Posterior itaque casus est. Tex. LXVII.

Nota ante omnē casum, & fortunā debere esse intellectū, & naturam.

Onludit fortunam, & casum esse posteriores intellectu, & natura: sensus iste est. Prius natura intellectus, & agens naturale sunt in aliquem finem per se intentum, quā in effectum per accidens, respectu cuius casus, & fortuna dicuntur. Ex quo egregiè impugnat Democritum: si enim ipse coelos dixit à fortuna factos, oportuit ponere aliquod agens naturale, aut secundum electionem, quod prius faceret aliquid per se, cum non sit effectus fortuitus, nisi agēs aliud per se intendat: cum ergo Democritus tale non posuerit, nō debuit dicere coelos à fortuna factos fuisse. Hæc Aristo. dicit de casu, & fortuna, & bene: de omnibus tamen disputandum est gratia declarationis.

An sint fortuna, & casus. Quæst. IX.

Vamuis in textus enarratione, satis casus, & fortuna fuerint explicata; tamen quia aliæ supersunt difficultates, quæ determinatione maiori indigent, non erit inutile rursum hāc aggredi materiam, & quia aliqui etiam post tempora Aristotelis fortunam esse omnino negant, ipsorum argumenta proponemus, vt veritas manifestetur.

Primum. Primum sit. Omne ens per accidens reducitur ad ens per se: ergo omnis effectus per accidens, reducetur ad causam per se: sed tales effectus fortuiti sunt per accidēs: reducendi sunt ergo ad causam per se: nō ergo fortuiti erunt, cum causam habeant per se.

Secundū. Secundò, omne quod verè est, & nō est causa, causam habet veram: sed tales effectus dicti fortuiti verè sunt, & habent esse: ergo veram habent causam: nō ergo sunt à fortuna: hæc. n. est causa non vera.

Tertium. Tertiò. Vna est causa vniuersalis concurrens ad omnes effectus, vt dictum est: ergo nullus est effectus præter illius intentionem, vnde non erit fortuitus.

Quartū. Quartò: quia videtur contra fidem ponere fortunam. Vnde Aug. 1. lib. retracta. in principio, accusat se, quòd aliquando vsus fuerit hoc vocabulo, fortuna.

Quintū. Quintò, etiam si esset fortuna, vt vult Aristo. adhuc non videtur tradenda scientia de ea: eorum enim, quæ per accidens sunt, non est scientia: at fortuna, & casus sunt causæ per accidens: ergo ipsorum nō est scientia. Hæc sunt præcipua argumenta in hac parte.

Primum fundamētum. In cuius declarationem sit primū fundamentum: inter causas efficientes quædā sunt per se, quædam per accidens, vt dictū est. Per se illa est, quæ secundum se, & secundum suam virtutem effectum operatur, ac ipsum attingit, sicut ignis est causa per se alterius ignis. Per accidēs verò est, quæ secundum se non attingit effectum: sed quia coniungitur causæ per se attingēti, vel quia ipsa attingit aliquem effectum, ad quem alius effectus consequitur.

Duplex causa, per se, & per accidēs.

Duplex est cā per accidēs. Vnde iuxta hoc duplex est causa per accidens, & causa per accidens ex parte causæ, & causa per accidens ex parte effectus. Dicitur causa per accidēs ex parte causæ illa, quæ ob id dicitur causa effectus, quia inest causæ per se illius talis effectus, quomodo musicus, & albus, & Philosophus, sunt causa per accidens statuæ, si accidat, quòd statuarius, qui est causa per se, sit albus, musicus, & philosophus. At causa per accidens ex parte effectus, est illa causa, quæ ob id alicuius effectus est causa, quia iste talis effectus coniungitur cum effectu per se ipsius causæ, vt fossio terræ est causa

per

per accidens inuētionis thesauri: quia inuentio thesauri est effectus coniunctus cū effectu per se ipsius fossionis: effectus enim per se illa terræ apertura.

Quomodo differunt illa duo genera causarum per accidens. Differunt autem hæ causæ per accidens. Prior enim puta ex parte causæ habet eundem effectum cum causa per se, at posterior habet alium effectum ab ipso effectu per se: hic enim sunt duo effectus, illic verò vnus solùm. nam eadem causa per se respectu vnius effectus, est per accidens respectu alterius; at causa per accidens ex parte causæ habet vnum effectum, cuius dicitur causa ob id, quia coniūcta est cum causa per se, vt notum est.

Quinq; modi causæ per accidens ex parte effectus. Huius causæ per accidens ex parte effectus quinque sunt modi obseruandi, quorum primus est, quo vna causa dicitur effectus causa remouens prohibens, nempe quando attingit alicuius separationem, quod impediebat effectum, sicut qui remouet columnā, qua innitebatur domus, est per accidens causa ruinæ domus: & medicinaque remouet impedimentum aliquod motus, est causa motus.

Secūdus. Alter est modus, quo vna causa dicitur causa contrarij sui, nempe cùm remouet aliquid, quod debebat operari contrarium illius effectus, v.g. scamonea est calida, & tamen dicitur corpus infrigidare: quia remouet choleram, quæ calefacit, & sic sal dicitur conseruare carnes: quia remouet humiditatem, quæ corrumpit.

Nota. Et aduerte, quòd multū distat hæc causa à precedenti: nam remouens prohibens per solam impedimenti ablationem, effectum facit: at ista causa non per solam contrarij ablationem facit effectum, sed relinquit alijs causis, vt ipsum efficiant: dicitur autem causa, quia facit vt tales causæ operentur, & applicentur ad opus; vnde scamonea non est, quæ secundum se infrigidat, nec sal conseruat: & hos duos modos causarum per accidens, docet Alber. tract. 2. cap. 8.

Tertius. Tertius est, cum aliqua causa attingit aliquam dispositionem, quæ requiritur ad effectum, sed non ex ipsa sola sequitur effectus, sed ipsa absque effectu poni potest: & ista causa dicitur occasio, vt tyranni fuerunt occasiones martyrij: quia infligebant mortem, quæ erat necessaria dispositio ad martyrium. non tamen mors sufficiebat, nisi fides, & patientia ad martyrium accederent. & pœna quibusdam inflicta, est occasio aliorum emendationis.

Quartus. Quartus est, cùm causa effectum aliquem operatur, quem alius non intentus sequitur, & talis dicitur casus, cum ille effectus non intentus rarò sequitur, vt satis est in textu dictum: quæ causa si fuerit secundum electionem procedens, dicitur fortuna, & erit quintus gradus causæ, vnde fit, quod casus, & fortuna sint causæ efficientes per accidens ex parte effectus in his, quæ rarò contingunt, & propter finem agentibus.

Secundū fundamentum Ad effectū casualem semper duæ causæ particulares cōcurrūt & quo il læ se habeant. Sit secundum fundamentum, in quo magis declaratur natura effectus casualis. Ad effectum casualem semper conueniūt duæ particulares causæ, quarum vtraque aliquando est casus, aliquando fortuna, aliquando altera casus, altera fortuna; aliquando altera causa per se, altera fortuna vel casus, v.g. si quis eat in forum emendi gratia, & occurrat amico vel debitori, à quo recipiat pecuniam, tunc receptio pecuniæ est effectus fortuitus, habens duas causas, nempè aduentum huius, & illius in forum: si neuter intendebat talem pecuniæ receptionem, vtraque causa est fortuna: si alter intendebat, alter non, vna est fortuna, altera verò per se causa.

Vlterius, fodit quis vineam, & inuenit illic aurum; huius inuentionis duplex est causa, & fodiens, & producēs illic aurum illud tunc vna causa est fortuna; altera casus: casu enim illic aurum productum est, vt ille inuenire posset.

Vlterius, si equus currens ad fontem bibendi gratia percutiatur à lapide cadente, percussionis vtraq; causa est per accidens, & casus, cùm non fit secundum electionē; ex quo habetur, quòd fortuna vel casus nō est sufficiens causa effectus fortuiti, aut casualis, nisi duæ conueniant causæ particulares, vt dictum est.

Tertium fūdamētū, quid casus, & fortuna, quid frustra, quid temere, quid vanum. Sit tertium fundamentum. differunt valde ista, casus, seu fortuna, frustra, temerè, vanum. casus enim, & fortuna dicitur causa, quam sequitur effectus aliquis non intentus, licèt differat casus: quia vniuersalior est, vt supra diximus: at frustra dicitur causa, quæ suum effectum non consequitur: vnde ratio, vt sit frustrà, consistit in hoc, quòd non consequatur effectum: vt

autem

autem sit fortuna, vel casus, quòd consequatur effectum, non tamen intentum.

Potest autem esse, vt sit aliqua causa simul frustra, & fortuna, & quòd nec sit frustra, nec fortuna. Et φ sit frustrà, sed non fortuna, & φ sit fortuna, sed non frustra: v.g. si aliquis eat, vt alloquatur amicum, & occurrat Pontifici non tamen amico, tunc illa via frustra est, quia non est consequuta suum finem; & est fortuna, quia attigit finem non intentum. At si occurrat amico solùm, tunc nec esset frustra, nec fortuna, at si vtrumque fieret, & concurreret Pontifici, & alloqueretur amicum, tûc esset fortuna, sed non frustrà: φ si neutrum fieret, esset frustrà, sed non fortuna. idem dico de casu, & intelligenti exempla satis nota sunt.

Verum est, vt in textu diximus, vbi est fortuna, dicitur aliquo modo frustra, quatenus effectus non intentus, non est effectus non intentus.

Temerè dicitur actio, quæ in illum finẽ dirigitur, in quem de se non est ordinata, vt si quis bibat vinum ad expellendam sebrim: & effectus dicitur temerè factus, qui actionem sequitur, quam nõ est aptus consequi.

Vana verò dicitur actio, quæ non ordinatur in finem, in quem ordinari posset, vnde vanus labor est, qui nõ ordinatur in requiem veram, in quam ordinari posset. his igitur suppositis fundamentis sit prima conclusio.

Prima conclusio. Fortuna non est aliqua vna causa communis diuina, à qua effectus omnes fortuiti proueniunt. Antiqui enim considerantes effectus fortuitos incertos, & occultos, ac ob id difficiles ad consequendum, vel cauendum, ad diuinum fauorem, & auxilium recurrebant, quasi per se non sufficerent à talibus se effectibus liberari, cum mali sint, nec eos obtinere, cum boni sint, sed errantes Deam quandam huius gratia constituebant.

Imago Fortunæ apud Antiquos. Quam, vt notat Alber. sic depingebât; nempe in rota stantem, ad significandam varietatẽ, & inconstantiam, quæ in effectibus appareat: cæcam, ad denotandam imprudentiam effectuum fortuitorum; non enim secundum electionem sunt: similiter dimidiam albam, & dimidiam nigram, ad exprimendos effectus & fœlices & infœlices.

Istorum sententia falsa est, & erronea: & hanc etiam Aristoteles reijcit, nõ enim diuina agunt quicquam inconsideratè, & imprudenter, nec est numerus Deorũ multiplicandus, & in hoc sensu Doctores sancti prohibent quicquam tribuendum fortunæ.

Secunda conclusio. Respectu Dei null' casus aut fortuna. Secunda conclusio. Effectus casuales & fortuiti non sunt respectu Dei gloriosi, & causarum vniuersalium, sed respectu causarum particularium tantum. Explicatur hoc. Cùm accidunt aliqui effectus casuales, licèt non sint intenti a causis particularibus, & præuisi, ac ob id casuales sint ipsis, tamen a glorioso Deo præuisi sunt: & si fuerint naturales, sunt etiam intenti a causis vniuersalibus, ob id respectu ipsarum non sunt casuales, v.g. Cùm Petrus it ad forum emendi solùm gratia, a fortuna recepit pecuniam, quam non intendebat, ob id illa receptio illi est casualis. At gloriosus Deus mouens Petrum ad forum, sciebat optimè illum effectum: ob id Deo non fuit casualis. Cùm autem Deus omnium absque exceptione sit præscius, fit, vt ipsi, & ipsius actioni, quæ cum omnibus causis particularibus concurrit, nihil sit fortuitũ, aut casuale. Fortuita enim sunt in his, in quibus est imprudentiæ aliquid, secundum quam minus præuidet, quæ futura sunt, Vnde Aristo. 8. ca. 2. lib. magn. moral. dicit, Ibi minus esse fortunæ, vbi plus est intellectus.

Nota, ibi minus esse fortunæ, vbi pl' est intellectus

Similiter effectus naturales, qui à casu, sed a natura sunt, non sunt a casu respectu cœlorum, vt monstra. Hæc enim respectu particularis agentis non intendentis illa, sunt a casu, quod fœtus sit duorum capitum, vnius oculi, & similia, hæc a generante particulari non intenduntur. At a generante vniuersali, puta cœlis, & motoribus ipsorum intenduntur, quia talis materia, ex qua illa monstra fiunt, ad talem monstri figuram est disposita, vel quia abundans, vel quia deficiens, vel alijs de causis, vt dicemus. Cœli autem, & vniuersales causæ id intendunt, ad quod materia talis ordinatur, vnde ex tali materia talem effectum, puta monstrum intendunt, non autem causa particularis, quæ solùm sibi simile intendit.

Respectu causarũ vniuersaliũ effectus naturales non sunt a casu.

Vtitur

Nota exemplum D. Thomae. Vtitur S. Thom. hoc exemplo ad ostendendum, quomodo non sit effectus fortuitus respectu Dei, sed respectu causarum particularium. Si quis dominus habeat duos seruos, & mittat vnum ad locum quẽdam, postea alterum mittat ad alium locũ quò ille non perueniet, nisi alteri occurrat, & dominus quidem sciat id, sed neuter seruus id sciat, nec intendat. tunc quòd vnus alteri occurrat, illis quidem fortuitũ est, sed non domino talem occursum praescienti: ita Deus gloriosus cum omnium euentuum sit praescius, & causa, nihil habet fortuitum.

Alterum exemplũ. Possumus etiam vti alio exemplo ad ostendendum, quod in casibus naturalibus non sit casus respectu coelorum. Sit sartor, qui tales vestes facit, qualem accipit pannum ab alijs. Sit autem quidam, qui existimans se offerre pannum album, offerat pannum nigrum, tunc praeter intentionem suam, & à fortuna accipiet vestes nigras, tamen respectu sartoris, non est fortuitum id, quod vestes nigrae sint: ita sunt causę vniuersales, quae secundum materiam subiectam operantur effectus, ob id cum de se ad monstrum est apta, monstrum intendunt: & modo sufficiant ista.

Tertia conclusio. Tertia conclusio: Fortuna est causa efficiens particularis respectu effectus nõ intenti, similiter & casus. Eadem conclusio est contra Boetium lib. 1. de consola. prosa. 1. effectus ipsos praeter intentionẽ euenientes censet esset fortunam, aut casum: non autem ipsam causam respectu effectus non intenti, contra Aristotelem. Est autem eadem conclusio satis in textu exposita, vbi & casus, & fortunae definitiones explicuimus.

Modo solum hoc aduertendũ est quia conducit pro disputatione sequenti, nempè casum, & fortunam esse efficientes causas, per accidens tamen, & in hoc sensu optimè, & sine errore concedi mus fortunam esse, & casum, multaq; fieri a fortuna, & casu: & per hoc patet quaestionis solutio. In hoc enim sensu casus est, & fortuna, sed superest, vt ad argumenta proposita respondeamus.

Ad primum. Ad primum argumentum. oportet declarare illam maiorem, omne per accidẽs reducitur ad per se: habet enim triplicem sensum, & verum. Primus est. omne accidens reducitur ad ens per se, id est, non est vllum accidens, quia sit substantia, cui tale innixum sit accidens. Alter sensus est compositè intelligendo: quod alicui conuenit per accidens, debet alicui alteri couenire per se. Tertius sensus est in causis, omnis causa per accidens innititur causę per se, seu omnis effectus per accidẽs praesupponit aliquem effectum per se: & hi sensus veri sunt, & multum obseruandi, sed nihil concludit argumentum. nã effectus per accidens sunt quidem resoluendi in causam per se, non quae sit causa per se illorum effectuum, sed aliorum quibus hi per accidens coniunguntur, vt receptio pecuniae reducetur in causam per se, nempè in itionem ad forum, quae est per se causa alterius, non illius receptionis, vnde semper manet foruitus effectus. & hoc nota.

Ad secũdum. Ad secundum respondeo cum Albert. trac. 2. c. 21. est distinguenda maior. si. n. sit sensus de veritate pro esse reali, nempè omne quod realiler est, & non est causa, habet realem causam, est concedenda: sed nihil concludit, nam fortuna, & casus reales sunt causae. quod si faciat sensum, omne quod verè est, id est realiter, habet causam veram, id est, propriam, & per se, hoc falsum est. nã effectus per se causam habent per se, & effectus per accidens causam per accidens.

Ad tertium. Ad tertiũ facilis est solutio ex cõclusione secunda. Non enim effectus casuales ponimus, nisi respectu causarum particularium.

Ad quartum. Perinde patet solutio ad quartum: esset enim contra fidem ponere fortunam iuxta primã conclusionem, quo modo antiqui ponebant, vt dicit Aug. Ciuit. c. 18. & id Aug. reprehendit. sed fortunam ponere, vt diximus, uerum est, & licet.

Ad quintum. Ad quintum dicimus, quòd fortunae non est scientia ad hunc sensum, quòd fortuna non est causa per quam vllus demonstretur, & sciatur effectus. nam effectus p causas per se demõstrandi sunt, nõ per causas p accidens, nec sic vtitur Philosophus fortuna; at fortunae est scientia, quantũ ad hoc, qd quid ipsa sit, & qualis, cognoscimus. Haec. n. per se sunt, & non per accidens; definitio enim fortunae, & ipsius

ipsius passiones ipsi per se insunt, & huius est scientia: & hæc satis sint de quæstione hac.

An quæ nec semper, nec frequenter sunt, sint à casu. Quæ. X.

Sensus quæstionis.

Difficultas hæc est circa textum, nam Arist. fortunã, & casum dicit esse eorum, quæ nec semper, nec frequenter eueniunt: cum autem hæc sint duo, nempè quæ rarò eueniunt, & quæ ad vtrumlibet, quod enim thesaurus inueniatur, rarò euenit, sedere verò, aut stare, ad vtrumlibet est: nõ enim frequentius vnum accidit, quàm alterum. Dubium igitur est, an in vtrisque sint casus, & fortuna tam in his quæ sunt rarò, quàm in his, quæ sunt ad vtrum libet, cum neutra sint semper aut frequenter.

In qua difficultate est summa discordia inter Auic. & Auer.

Snia Auicennæ. Existimat enim Auic. 1. lib. suffici. c. 13. quæ sunt ad vtrumlibet etiam esse à fortuna & casu. Et quia ista sententia est obscura satis, declaratione opus est. Ob id

Nota. 1 aduerte, quòd sunt aliquæ potentiæ, quæ de se non magis determinantur ad vnum quàm ad alterum oppositorum, vt potentia corporis ad colorem, non est magis ad album, quàm ad nigrum.

Potentia motiua animalis non est magis ad standum, quam ad sedendum, ad motum, quàm ad quietem. Cum autem determinantur potentię hę ad vnum oppositorum, ab altero determinantur, vt ab agente vno determinatur corpus ad albedinem, ab altero ad nigredinem. animal ab appetitu determinatur ad sedendum, vel standum, comedendum, vel non comedendum.

Nota. 2. Aduerte vlterius, quòd isti effectus possunt dupliciter considerari. Primo modo respectu ipsius potentię indifferentis, & æqualiter se habentis ad oppositorum vtrumque: & tunc ad vtrumlibet dici possunt, vt album respectu corporis potentiæ, non plus est, quàm nigrum, & respectu potentiæ motiuæ in se, non est magis sedere, quàm stare. Altero modo possunt considerari respectu agentis seu potentiæ determinatæ, vt album respectu suæ causæ propriæ, & sedere respectu appetitus determinati ad sedendum, & comedere respectu voluntatis inclinatæ ad comedendũ: & tũc aut semper, aut frequenter sunt: ex huiusmodi enim causis, aut semper, aut frequẽter tales sequuntur effectus. Similiter si considerentur respectu materiæ proximę, & non indifferentis, nõ sunt ad vtrumlibet: ex proxima enim materia actus proprius, aut semper, aut frequenter sequitur. Hinc sequitur, vt quæ sunt ad vtrumlibet respectu vnius principij, sint semper, aut frequenter respectu alterius.

Nota. 3. Quibus suppositis aduerte, quod Auic. vult, quòd si tales effectus respectu causarum propriarum considerentur, non sint à casu, quia à causis determinatis procedant, & frequenter, aut semper eueniunt; & si respectu potentiarũ indifferentiũ cõsiderentur, tunc esse à casu, vt respectu ipsius corporis absolutè à casu est, quòd album sit; & respectu potentiæ motiuæ absolutè a casu est, quòd animal sedeat, & respectu voluntatis, & potentiæ indeterminatæ à casu est, quòd homo comedat, cum tales potentiæ ex se indeterminatæ sint ad vnum, aut alterum oppositorum.

Prima ratio Auic. Hanc sententiam probat Auicen. primò ex Aristo. cuius opinionem esse hanc, existimat: dicit enim Aristote. quæ nec semper, nec frequenter sunt, a fortuna vel casu esse: cum autem hæc sint quæ rarò, & ad vtrumlibet eueniunt, profectò hæc vtraque a casu dicuntur: quòd si Aristot. per ea, quæ nec semper, nec frequenter eueniunt, tantùm intellexit ea quæ rarò accidunt, tunc ipsius diuisio esset insufficiens, nempè quædam semper, quædam frequenter, quædam rarò euenire, cùm prętet hæc quædam ad vtrumlibet eueniant.

Secunda ratio. Probat secundò, ex communi modo loquendi, quem dicit reiiciendum non esse: dicimus enim; Accessi visurus regem, & à casu comedebat, vel deambulabat: sunt autem ista ad vtrumlibet: ergo, in his aliquo modo etiam est casus. Hæc est sententia Auicen. fidelitet exposita, & est notanda, non enim passim intelligitur.

Sentẽtia Auerro. Auer. autem hoc libro. com. 48. cen-

sec

quæ ipse sumpsit ex Alex. & Themist.

set oppositum, nempè tandem quæ rarò eueniunt à fortuna, vel casu dicuntur; quæ sententia est communis Græcorum, Themist. Alexan. & aliorũ. Est etiam Auer. tex. 2. c. 12. & S. Tho. & aliorum Latinorum.

Prima ratio.

Ratio istius sententiæ duplex. Præcipua est prima. Fortuna, & casus est causa vt intendens, quod consequitur aliquid quod est intentũ, sed potentiæ illæ indifferẽtes non intendunt aliquid, ad quod sequatur effectus non intentus, vt potentia corporis non est ad aliquid, quod cõsequatur albũ, nec potentia motiua est ad aliquid, quod consequatur sedere, aut stare: ergo tales effectus non sunt casuales respectu harum potentiarum, nec tales potentiæ casus, & fortuna sunt: quod si effectus ad sua: agentia comparentur, iam non à casu, sed intenti sunt. quo argumento vtitur Albertus. Vide igitur quomodo illi effectus nõ sunt vllo modo dicendi casuales.

Secunda ratio.

Altera ratio est: Fortuna, & casus sunt efficientes causæ, at potentiæ indifferentes oppositorum non sunt effectiuæ, sed passiuæ ex parte materiæ se habentes: non ergo sunt casus, aut fortuna. hæc tamen ratio paulo post examinabitur. Ista est Auer. sententia, & D. Thomæ, & Græcorum, ac Latinorum communis, & mihi etiam placet.

Prima cõclusio.

Vt tamen magis hoc manifestum fiat, oportet aliquot conclusiones proponere, quarum prima sit.

Nota dupliciter aliquem effectum prouenire raro.

Non omnes effectus, qui rarò eueniũt, à fortuna, vel casu sunt, sed qui per accidens respectu causæ per se eueniunt. hæc conclusio est Auic. loco citato, & est vera.

Pro declaratione aduerte, duplici modo effectum aliquem rarò prouenire. Vno modo, quia causa eius rarò ponitur, tamẽ ipse per se ex tali sequitur causa, quales sunt eclipses solares, multæ metheoricæ impressiones, & huiusmodi alia: hæc enim rarò eueniunt, quia ipsorum causæ rarò ponuntur: sed cum eueniunt non à casu, aut à fortuna accidunt, sed per se, si fuerint causæ ipsorũ per se: per accidẽs verò, si fuerint causæ ipsorum per accidens ex parte causæ, vt iam dictum est.

Altero modo, effectus rarò eueniunt ex parte efficientis causæ, & p accidẽs, quia rarò sequuntur ad effectum per se illius causæ, vt inuentio thesauri rarò euenit, quia rarò iungitur cum effectibus per se causarum; possuntque poni effectus per se, quin hi ponantur: & tales effectus rarò accidentes à casu, vel fortuna dicuntur.

Dubium cur effect⁹ posita causa, raro eueniãt.

Dubitabis, vnde est, quod isti effectus etiam posita causa raro eueniunt? dico, q id ex eo fit, quod talis causæ non est per se illius effectus, nec secundum se ipsum attingit, vt de ratione fossionis, nõ est, quod sit inuentio thesauri, quod si talis effectus sequitur est, quia alia etiam causa concurrit ad illum, & raro concurrit, vt si inuentio thesauri est, non solum est fossio, sed etiam præcessit causa ibi ponens thesaurum, quæ raro est.

Quando effectus proueniãt semper, aut frequenter.

Cùm autem effectus causam habet per se, posita causa sequitur effectus, aut semper, aut frequenter, vt dicit Alber. ca. 13. tract. 2. Si enim est causa per se, & non habens vllum contrarium impediens effectum ipsius, effectus semper sequitur, ipsa posita, vt sequitur eclipsis, sequitur dies, nox, & alij immutabiles effectus: si verò est causa, quæ habet cõtrarium, id est, quę operatur circa materiam, quæ receptiua est multorum, tunc accidit ipsius effectũ impediri, sed frequenter euenit effectus, licet aliquando deficiat, quomodo homo nascitur aliquando cum sex digitis in vna manu, sed raro, frequenter vero cum quinque: & naturales effectus cum impediri possint, hi nempè, qui circa materiã sunt, frequenter eueniunt, sed non semper.

Secunda cõclusio.

Secunda conclusio, nulla potentia naturalis proxima est actiuum principium effectus ad vtrumlibet. Hæc conclusio est ad declarandum argumentum, in quo dr, quod potentia effectus ad vtrumlibet non est actiua: hoc antẽ declaratione indiget.

Nota varia genera potentiarũ passiuarum.

Tu igitur aduerte, quasdam esse potentias actiuas, quasdam vero passiuas. Passiuæ sunt, secundum quas recipitur aliquid; Actiuæ secundum quas agitur. Passiuæ sunt, aut proximæ, aut remotæ. Proximæ sunt determinatæ ad vnum actum, & formam, vt materia proxima cuiuslibet compositi ad vnum est, puta ad formam illius compositi: & ita forma respectu suæ materiæ proximæ non est ad vtrumlibet, sed semper sequitur, aut frequente eo, quod talis materia ad ipsam inclinatur. Potentiæ vero passiuæ remotæ æqualiter se habent ad opposita, cùm nõ magis ad vnũ, quàm ad alterum aptæ sunt, vt potentia

materiæ primæ ad formas, & potentia corporis in cõmuni ad album, vel nigrum: inde tales formæ respectu materiæ remotæ sunt effectus ad vtrumlibet, cum ipsa materia non magis ad vnum quàm ad alterum apta sit: & hoc inest omni potentiæ passiuæ remotæ, vt æqualiter, & ad vtrũlibet se habeant respectu formarum, & effectum.

Nota varia genera potentiarũ actiuarum.

Potentiæ autem actiuæ similiter se habent. Quædam enim sunt proximæ, quædam remotæ. Proximæ sunt quæ sunt principia actionum per se, vt potentia ignis ad comburendũ. Remotæ, quæ non sunt per se, & sufficiẽtia principia ad actionem, vt potentia motiua non mouet animal nisi accedente appetitu ipsius animalis.

Aduerte vlterius inter has potentias actiuas esse quasdam rationales, quæ libera principia sunt, vt voluntas humana: quasdam naturales, vt potentię aliorum agentium sine libertate. Potentię actiuæ naturales proximæ non sunt oppositorũ, sed vnius, vt potentia ignis tantùm est ad comburendum, non est ad non cõburendum: ab extrinseco enim accidit non cõburere defectu obiectæ materiæ: similiter potentia oculi ad videndum est, non ad non videndum.

Vlterius potentię actiuæ remotæ naturales actiuæ esse possunt aliquando ad vtrumlibet, vt potentia motiua est ad mouendum, & quiescendũ, potentia ad standum, & sedendum: sed hæ remotæ dicuntur, quia non agunt, nisi determinante eas appetitu; ac ob id aliquid habent passionis, vt possit dici, nulla potentia naturalis est omninò actiua effectus ad vtrumlibet: & hoc est quod diximus in conclusione secũda. ac propterea benè dicitur in documento, quòd talis potentia nõ est efficiens, nec fortuna, vnde cum sedere, stare, comedere, non fiant a sola potentia, nisi determinante appetitu, illi effectus sunt comparandi non ad solam potentiam, sed simul etiam cum appetitu, & tunc non sunt ad vtrumlibet, nec præter intentionem.

Sed nota, quòd diximus de potentia naturali: nam voluntas, quæ dicitur potentia rationalis, est ad vtramlibet, & est principium proximum, sed de ea dicendum est alibi.

Tertia conclusio.

Tertia conclusio, quæ ex his sequitur, est: illi effectus ad vtrumlibet non sunt fortuiti aut casuales: & hæc est propositio communis: ratio est. Si enim comparentur ad solam potentiam indifferẽtem, tunc ex ea non sequuntur, quia non est sufficiens per se operari: si vero comparentur ad principium proximum, est iam potentia determinata, & tunc non sunt ad vtrumlibet.

Ad 1.

Ad primum argumentum Auice. dico cum Alber. & Auer. quòd per ea, quæ nec semper, nec frequenter eueniunt, intelliguntur, quæ rarò accidunt: nec est insufficiens diuisio: illic enim diuiduntur effectus procedentes a causa agente & efficiente proxima, & hi sunt tres, nam ad vtrumlibet effectus ad materiam referuntur.

Ad 2.

Ad secundum dico, quòd ille dicitur à casu deambulare non respectu sui, sed respectu huius inuenientem ipsum deambulantem: hoc enim præter intentionem huius, & rarò euenit, quamuis respectu deambulantis id potuerit esse ex ipsius intentione. Hæc satis de quæstione.

An sit fatum. Quæst. X I.

De quibus agendũ, ac qd sit fatum.

Quia fortuna aliqua videtur habere conuenientiam cũ fato, cum aliqui effectus fortuiti fato soleant ascribi, quid ipsum sit, & an sit, & quę sub ipso sint, breuiter explicabimus.

1 Definitio fati.

Fatum autem variè definitum est a multis. Appuleius enim, & Firmicus, & Ptolemæus, vt refert Alber. tractat. 2. ca. 19. dicunt fatum esse causarum colligantiam ex astrorum motibus, ac vi efficaciam trahentem: existimant enim omnes inferiores effectus à cœlis tanquàm à causa vniuersali prouenire, sed non immediatè, sed mediantibus causis particularibus: vt autem sunt effectus particulares determinati, ita etiam sunt causæ particulares determinatæ ad tales effectus: ordo igitur iste causarum vniuersalium, & particularium ad effectum quẽlibet conueniens, dicitur apud hos fatum, qui ordo pendet a virtute astrorum influen-

influẽte in hæc inferiora, & per certas causas particulares operante effectus particulares.

Secunda definitio. Alii aliter definiunt, Seneca. 2. lib. q. natur. c. 39. dicit, Fatum est ineuitabilis necessitas rerum omnium, & actionum, quã nulla vis potest irrumpere eò, ꝙ secũdum scientiam a Iouis dispositione, & a consilio definito Deorum dependeat.

Nota. In cuius declarationem aduerte duo: Alterum, est Deum ab æterno omnes futuros effectus præcognouisse simul: omnia enim, quæ successiuè per totum tempus futura erant, Deo simul ab æterno fuerũt præsentia..., imò ab ipso ordinata, vt essent.

Alterum est, ꝙ sic Deus voluit hæc omnia esse, vt quædam mediantibus causis particularibus, & vniuersalibus essent: ac ob id præcognouit, & ordinauit eas causas, vt quædam communes essent, quædã particulares, quædam horum, quædam illorum effectuum: ac iste ordo constitutus in causis particularibus, & causis extra se ordinatus ad effectus dicitur fatum, quasi factum & præordinatum.

Hanc duplicem veritatem coniunxerunt Stoici cum quodam errore: dicebant enim ob id, quòd ista causæ in effectus ꝓprios præordinatæ sunt, & præuisæ à Deo, omnes effectus necessariò prouenire, vnde fatum ponit necessitatem in rebus, & aufert libertatem nostram: quod quidem falsum est, vt dicemus modò: Ex hoc patet definitio Senecæ præposita.

Tertia definitio. Alii attendentes illas duas veritates aliter definierunt, nempe, Fatum est complexio causarum a prouidentia primæ causæ dependens. Ita definit Hermes Trime. vt quidam illi tribuunt.

Quarta definitio optima. At omnium optima est definitio. Boet. lib. 4. de consol. pros. 6. Fatum, inquit, est inhærens mobilibus dispositio, secundum quam diuina prouidentia suis quæq; nectit ordinibus. At si dicat, est ordo in causis naturalibus constitutus ad effectus à Deo glorioso præordinatus, & præcognitus.

Nota. Vbi nota, ꝙ ordo causarum iste potest considerari, vt est in diuina mente ordinãte omnia, & sic prouidentia dicitur. Altero modo, vt est in ipsis rebus ordinatis & dispositis, & sic dicitur fatum. Ac ob id dicitur talis ordo dispositio rebus inhærens, vt illic exponit S. Tho.

Confutatio aliarum definitionũ. Et ista est optima definitio fati. Prima enim, quæ erat Astrologorum, non sumpsit primam originem, & radicem fati, quæ Deus est, sed secundam, puta cœlorum virtutem: hæc enim licèt vniuersalis causa sit horum naturalium, sed non est prima, quia etiam ipsa est præordinata a Deo. Definitio autem Senecæ miscuit falsum cum vero, puta necessitatem esse in fato. Tertia definitio bona est, sed non ita clare fatum explicat, sicut ista Boet. ob id ista recipienda est.

Primum dubiũ an verè sit fatum. Dubitabis tamen, an fatum vere sit: nã videtur Christiano non licere loqui de fato. dicit enim Grego. in Homil. Epipha. absit a fidelium cordibus, vt fatũ aliquid esse dicant.

Responsio ĩ quo sensu fatum concedendũ sit, vel negãdum. Dico, quòd fatũ esse nulli dubium est, & id a Theologis conceditur: quod tamen Christiana veritas negat, est factum imponere necessitatem rebus omnibus: hoc enim falsum est. Deus enim gloriosus ad effectus contingentes causas præordinauit contingentes, ad necessarios autem, necessarias: & hoc est, quod dixit Boet. in definitione, Suis quæque nectit ordinibus. Vnde Deus præsciens, & præordinans causas, & effectus, non imponit ob id rebus necessitatem, quia quamque causam agere secundum modum suæ naturæ, & effectus pariter modo suæ naturæ prouenire permittit: & hæc etiam est sententia Peripateticorum, vt videre est apud Simpl. Themi. & Philop. hic, & Ammon. primo, Periher. cap. de fut. contingentibus, & Psellium, & Magentinum ibidem Theodorum, item Metochit. hic, & Alex. Aphro. in lib. de fato. Plutarchum in opere de fortuna. Plotinum in lib. de fato. Vide item Gregorium Nissenum in lib. de fato, & inter recentiores Iulium Sirenium in opere quod de fato conscripsit.

Triplex error de fato. Primus. Ex quo colligitur triplex quorundam error. Quidam. n. existimantes si tale fatũ esset à Deo præordinatum, omnia prouentura necessario, dixerunt non esse fatum, nec Deum esse futurorum omnium præscium: in quo grauiter errauerũt, & hi fuerunt Auer. & Cice. lib. de natura deorum, quem reprehendit Aug. 5. ciui. c. 9.

Alter fuit error Chrysippi, vt refert Aulus Gel. li. 6. c. 2. & quorũdam Stoicorum, qui Deum præscium dixerunt, & fatum esse, sed tamen omnia prouenire necessariò, vnde ab homine libertatem abstulerunt, in quo etiam errauerunt, se vt bruta necessaria in suis actionibus cõstituentes.

Tertius. Tertius error fuit quorundam Stoicorum, qui effectus fatales posse mutari dicunt, non alia ratione nisi placando Deũ, qui suam sententiam potest mutare, sicut sapientes homines sæpe faciunt, ob id dicebant propter hos euentus esse ferẽdum Deo caput agnæ albæ: caput ad notandũ Deum esse sapientem: agnæ, vt noteturꝙ sit mansuetus: albæ, vt mutet euentum ex malo in bonum. Sed hi errarunt: nõ enim Deus mutatur. hanc sententiam refert Alber. tract. 2. cap. 19.

Veritas autem est, quòd effectus mutari possunt, non ob Dei mutationem, sed quia causæ, quæ applicantur, secundùm se mutabiles sunt & impedibiles.

Scdm dubiũ, quænam fato subiaceant. Dubitatur, quæ dicantur subiacere fato? dico omnia, quæ sub cœlo sunt: hæc omnia motibus, & mutationibus, & alijs passionibus a cœlo, & elementis prouenientibus subduntur: cœlum verò cùm non ab alia naturali causa corporea dependeat, non dicitur esse sub fato: non enim generatione, & mutatione factũ est.

Vlterius homo, quantum ad suas actiones humanas, & liberas, non subditur per se fato, quia non a cœlo, sed a Deo ipso hominis voluntas regitur: per accidens verò mouetur a cœlis corpus, in quo ipsa est, alterantibus, ac ob id ipsam per corpus ad aliquos effectus inclinantibus, non tamen cogentibus. & ista satis de fato, nunc ad textus interpretationem redeamus.

Caput Septimum.

Quod autem sint causæ, & quòd tot numero. Tex. LXVIII.

Postquam causas, & ipsarũ numerum, ac modos exposuit, nũc tot causas esse, puta quatuor genera, & per ea omnia Physicum demonstrare probat. primò autem ostendit, ꝙ non sint plura genera, quam quatuor assignata, idq; ratione logica, vt notat Auer. sic. Tot sunt causæ, quot propter quid, & media, & vltima, & immediata, in quæ resoluuntur, & causæ reducuntur demonstrationes: sed hæc propter quid non sunt nisi quatuor: ergo & quatuor sunt. Maior est nota, Minorem inductione probat exẽplari. In rebus enim immobilibus, puta mathematicis vtimur pro vltimo, & immediato, & propter quid definitione ipsa, vt quid rectum, quid commensurabile, & huiusmodi: at definitiones huiusmodi formæ vicem gerunt. — Quòd non sunt plura, ꝙ quatuor causarũ genera assignata. — Ratio logica.

Nota. Et nota, quòd Geometra non semper vtitur definitionibus pro medijs, sed per passiones quasdam probat alias: sed vltimum medium, & immediatum definitio extremi est.

Aut ad mouens primum. Tex. LXIX.

Prosequitur complere inductionem. Fit, inquit, reductio aliquãdo ad mouens primum, idest, ad efficientem causam, vt propter quid certauerunt? efficiens causa est, quia furati sunt: alludit ad exemplum 2. Post. nempè bellum Thebanorum contra Phocenses, cuius efficiẽs causa fuit, quòd Phocenses inuaserant Thebanorum templum, illudque spoliauerant. Ponit rursus exemplum causæ finalis, vt propter quid certauerunt: finis fuit, vt dominarentur eorum: alludit ad bellum Regis Persarum contra Græcos, vt sibi eos subijceret. Rursus ponit exemplum materiæ, dicens in rebus, quæ fiunt, & producuntur, illic materiam esse vnum ex propter quid: vt

quare

quare serra dura est? quia est ex ferro: & per ea quæ fiunt, tam naturalia, quam artificialia intelligit secundum Philop.

Cum autem causæ quatuor sint. Tex. LXX.

Ad Physicũ spectat considerare oĩa causarũ genera; & per ipsa demõstrare.

Vnvero causarum probato, alterum probare aggreditur, nempè Physicum omnia hæc causarum genera considerare, & per ipsa demõstrare, & id vt Physicus est, & non mendicando causas ab alijs scientiis. At ne existimaret, quis dum audit has causas semper diuersas esse, & realiter distingui, dicit, quòd plerunque tres causæ, puta forma, finis, & efficiens vnum sunt, forma quidem, & finis idem numero, nam forma rei genitæ finis est generationis, est igitur eadem res, & forma, & finis, sed ratione diuersa: dicitur enim finis respectu ipsius generationis, quæ est gratia formæ introducendæ: dicitur forma, vt dat esse ipsi genito, & forma rei generantis est efficiens causa formæ genitæ, cumque illæ duæ formæ sint eiusdem speciei. simile enim sibi simile in forma generat, ob id efficiens causa, & forma, & finis, vna res specie sunt: finis enim, & forma vnum numero, sed cum efficiente vnum specie.

An causæ semp inter se differant re.

Nota. Nota ꝙ dicit, plerunque: quia vt notat Philop. id non semper fit, nam in agente æquiuoco, qualis est sol respectu horum inferiorum, non est efficiens eiusdem speciei cum effecta forma.

Nota. Vlterius dicit Alex. quòd formæ mathematicæ non sunt finis: quia ibi non cõsideratur generatio vlla, hoc locum habet in formis generabilibus tantùm, hę enim sunt fines generationum, sed non rerum genitarum: finis enim rei genitæ est sua operatio.

Atque omnino quæcunque mota. Tex. LXXI.

Fundamentum ad inuestigandũ ex quib' causis de

Num iacit fundamentum probaturus Physicum vti quatuor causis in demonstrando, & inuestigando rerum suarum naturas, quod fundamentum etiam conducit ad declarandum, quo pacto Physicus vtatur efficienti causa; dicit igitur, duplex esse efficiens. Alterum, quod motum mouet, id est, dum alia mouet ipsum mouetur: sicut ignis, dum agit in aquam, repetitur ab aqua, & manus dum mouet aliquid, mouetur & ipsa, alterum est mouens immotum, sicut Deus, & Intelligentiæ: mouent enim alia absq; eo, quòd moueantur in se, vel ab ipsis motis. Id ergo efficiens, quod motum mouet, Physicę est considerationis, quod vero immotum mouet non est Physicæ, sed Metaphysicæ, secundum se: secundum quid enim ad Physicum spectat, non tamen secundum ipsius essentiam.

mõstret physicus

Duplex efficiens alterum mouens motum, alterum immobile.

Vnde distinguuntur tria negocia, idest, tres considerationes, & scientiæ iuxta varia mouentia: Quædam enim sunt immobilia prorsus, sicut Deus, & Intelligentiæ, quæ nullo Physico motu mouentur, & talia ad Metaphysicam pertinent. Quædam mobilia, sed incorruptibilia, sicut cœli, & hæc ad librum de cęlo pertinent, vt notat Philop. quædã mobilia, & corruptibilia, & hæc ad reliquam Physicæ partem spectant, quæ amplissima est.

Sciẽtiarum diuersitas ex diuersitate mouentium.

Dubium. Dices, quare scientiam de cœlo, cum Physica sit, distinguit a reliquis partibus? Solutio. Puto ob id esse, quòd cęlum vnicum parti cipat motum, puta localem, qui causa est vniuersalis aliorum, & reliqua omnia naturalia omnes motus species participant, ab eoq; dependent. nec dicas cum Auerr. quòd per negocia, & considerationes intelligit res consideratas, id enim est contra Græcorum expositionem, & literam Arist. peruertit.

Nota legitimum sensum Arist. cõtra Auer.

Quare ipsum propter quid. Tex. LXXII.

X fundamento præposito componit rationem Arist. ad probandum Physicum considerare, & demonstrare per omnes causas, sic. Physicus generationes rerum considerat: sed in generationibus hæ causæ conueniunt: ergo per eas demonstrat, & ad ipsas reducit propter quid, & demõstrationis medium. Minorem explicat, & probat: nam in generatione considerat, quid

Concludit rõnẽ Arist. physicũ per oẽs cã demonstrare.

quid fiat, post quod nempè, an ex igne, vel aqua fiat aer, & hoc est forma: similiter quid primum facit generationem, & hoc est efficiens: similiter quid passum est, id est, subiectũ, & hoc est materia, & sic sem per vna causa post aliam quæritur secundùm ordinem, quem inter se causæ habent, vt superius diximus.

Duplicia autem sunt principia. Tex. LXXIII.

Quod sit illud mouens immotum. Repetit distinctionem superiorem duplicis efficientis, alterius, quod motum mouet, alterius, quod immotum mouet, sed vtrumque mouet alia motu Physico, vt motus, quo inferiora à Deo mouentur, ex parte ipsorum Physicus est, & in ipsis est: modò tamen explicat, quod sit mouẽs immotum, dicitque id esse id, quod non habet in se motus principium, sed alia mouet, & hoc est primum ens omnium principium.

Nota. At quia nondum probatum est tale ens esse, quod moueat immotum vsque ad lib. 8. Physic. ob id loquitur conditionaliter, non tamen quòd de eo dubitet.

Et ipsum quid est, & forma. Tex. LXXIIII.

Quod sit mouens motum de quo propriè Physicus. Multipliciter locus exponitur, sed mihi cum Philo. dicendum videtur, vt cum Arist. posuisset duo esse mouentia, & vnum assignasset, nunc velit alterum assignare: & hoc Physicum est, quod motum mouet, atque ob id non inutiliter repetit hanc diuisionem mouentium, quam iam text. 71. posuerat. Illic enim non explicuerat, quæ essent illa mouentia, sed cuius considerationis: nunc quæ sint, docet. cumque dixisset esse mouens immotum, quod est omnium primũ ens, hic dicit alterum mouens motum, esse formam.

Nequis autem diceret, quomodo formæ mobiles sunt, nam formæ Mathematicæ, & Metaphysicæ non mouentur, nec per se, nec per accidens, id declarat dicens, se loqui de formis in materia, quæ fines sunt generationum, ac ob id mobiles, & mutabiles sunt intellige, non per se, sed ratione compositorum, quorum formæ sunt.

Quare cum natura propter aliquid.

Tres causas solùm probauit in generatione esse, ac ob id a Physico considerari, finem reliquerat, hunc verò modo probat sic. Natura agit propter finem: sed hæc scientia naturam speculatur: ergo & finem ipsum. Vnde ex omnibus his infert Physicũ considerare omnes causas, & per eas demonstrare, vt quòd hoc fiat: quia hoc est, id est, per causam efficientem, & quod hoc fiat, sicut conclusio ex præmissis, id est, per materiam, & ꝙ quid erat, esse, id est, per formam, & quia melius est sic propter rẽ hanc, id est, per finem. Et nota, ꝙ finis, dicitur optimum, & melius, nõ simpliciter, id est, respectu omnium rerum, sed secundum quid respectu eorum, quæ ad finem sunt, hæc oĩa clara sunt ex præcedentibus. Qũ physicus et de mõstret per finẽ, & illũ cõsideret.

Caput Octauum.

Dicendum igitur primum quidem. Tex. LXXV.

DVAS quæstiones admodum præsenti instituto conuenientes proponit determinandas, altera est, an natura propter finem agat, id est, an actiones, & res naturã les, quæ factæ sunt, propter aliquem finem factæ sint, & hæc quæstio oritur ex eo, ꝙ in præcedenti textu dictum est, naturam esse propter aliquid. Qõ, an natura agat ꝓp finem & vñ necessariũ eueniat.

Altera quæstio est, vnde sumatur necessarium in rebus naturalibus, id est, cum res naturales sint necessariæ, puta quod oculi huiusmodi sint, quòd animal tali modo, quòd planta tali, quòd diuersæ partes modis diuersis, an id proueniat à materia, vel ab aliquo fine.

Antiqui

Opinio antiquorum quòd natura non agat propter finē.

Antiqui enim ad solam materiam recurrebant, puta ad calidum, frigidum, & elementa; vnde non aliarum rationē reddebant, quare res essent tales, nisi propter materiā: ex tali enim materia necesse hoc fieri. Quòd si dicas antiquos præter materiam alias posuisse causas efficientes: posuit enim Emped. litem, & amicitiam. Anaxag. mentem. Respondet Arist. quòd non posuerunt has causas in generationibus, & rebus particularibus, sed in sola mundi constitutione, postquam nullam ponunt efficientem causam. Et iste est sensus illorum verborum. Tangentes valere sinunt; id est, a principio ponentes talē causam, postea permittunt, & remouent. Ista quæstio vtilis est ad cognoscendum, quomodo potissimè demonstrandum, an a fine, an a materia.

Habet autem dubitationem.

Tex. LXXVI.

Primam quæstionem determinaturus, ponit rationem pro parte negatiua, dicens hoc facere dubitationē, vt dicamus naturā non agere propter finem, quod antiqui existimabant dicentes res omnes tales esse propter materiam: quòd autem materia talis sit, a casu dicebat fuisse, vt dētes sunt tales, & oculi tales propter materiam talem, quòd verò talis fuerit materia, & quòd dentes acuti in parte anteriori, oculi in loco superiori sint, a casu factum est.

Argu. ad probandū naturam non agere propter finem.

Argumentum autem hoc erat, cum fit pluuia, tunc fit, quia vapores ascēdentes infrigidantur, & grauès facti cadunt in terram: non autem pluuia fit, quia frumē tum crescat, nisi per accidens. Nam si frumentum sit in area, & non seminatum, adhuc plueret, & tūc potius nocumentū, quàm augmentum illi fieret: si igitur in his nō est finis aliquis, propter quem pluuia fit, nec erit in ipsis animalium partibus, sed solùm per accidens: vt sicut pluuia per accidens est ad augmentum frumenti, ita per accidens oculi sunt in loco eminenti ad videndum, & reliquæ partes per accidens factæ sint tales ad actiones, & fines suos: non enim intenditur finis in rei generatione per accidens.

Obiectio

Quòd si quis obijciat, quòd res non cōseruantur, nisi cum aptæ sunt ad tales fines: ergo sunt intenti a causis: Dici posset, & dicebant illi Philosophi, verum est, quòd res non conseruantur, nec sunt, nisi ad tales fines aptæ sint. sed non ob id à natura intenduntur, sed per accidens, sicut in exemplo de pluuia.

Solutio.

Vnde citat Emped. admittentem non conseruari res, nisi sit apta ad taliter operandum, puta secundum naturam suam; cum enim nascitur animal dimidium habens tauri, & dimidum hominis, tunc nō conseruatur, cum non possit propriā exercere operationem; dicebat tamen, quod non propter finem animal tale propter operationem, nec propter finem, nisi per accidens, hāc igitur dicit esse rationem dubitandi, & si qua est alia similis.

Ratio igitur, quam dubitauerit.

Tex. LXXVII.

Quod nā agat propter finē. Prima ratio.

Multis rationibus redarguit opinionē, probatq; naturā agere propter finem, ac facit argumentum primū in secunda figura, vt dicit Phi op. Quæcūq; a casu, vel fortuna fiunt, nec semper, nec plerunq; fiunt: at res naturales semper, aut frequenter tales eueniunt: ergo res naturales a casu non sunt: sunt igitur propter finem. quæ enim a casu non sunt, propter finem sunt. Maiorem ostendit exemplis; quod enim pluuia fit in hyeme; non videtur a casu, cum plerunq; fiat: sed si fiat, cum Sol est in cane, puta in æstate similiter quod cauma, id est, æstus fit in æstate, non est a casu, sed si fiat in hyeme: illud enim plerunque, hoc non plerunque fit: quæ igitur plerumq; fiunt, non a casu, sed propter aliquem finem fiunt: huiusmodi sunt naturales effectus: natura ergo propter finem est: ipsi enim met Philosophi admittunt effectus naturales fieri plerumque.

Amplius

Amplius in quibuscunque.
Tex. LXXVIII.

Secundũ arg.

LOcus hic aliter a Themist. & Simpl. aliter a Philop. aliter ab alijs exponitur, omnes tamẽ cõueniunt esse nouum argumẽtũ tertium: quod autem sit, nõ eodem modo docẽt: mihi videtur sine dubio sic esse componendum, omissis illorum expositionibus, quæ non consonant toti textui. Est igitur argumentum hoc sumptum ex arte, in qua constat res agi propter finem, cum secundum intellectum fiant, & electionem. Vbi finis est aliquis, illic & priora, & consequẽtia aguntur propter finem: sed in arte finis est: ergo in ea tam quę fiũt prius, vt fundamenta, muri, domus, quàm quæ fiunt consequenter, vt tecta, & reliquę partes, aguntur propter finem. Totum hoc verũ est. sed vlterius colligit. Quæ agũtur propter finem, apta sunt ex natura sua esse propter finem, & econtra: ergo illæ res artis, quæ ab arte propter finem aguntur, aptę sunt propter finem esse secũdum se: natura ergo rei propter finem est. Quòd verò sit res apta fieri ex natura sua ꝓpter finem, sicut agitur ab arte, probat: quia si natura domum faceret, non aliter, quàm ars faceret: & si ars hominem, aut plantã, vel aliam rem naturalem faceret, sicut natura faceret: vtraque igitur propter finem est. Et aduerte hanc argumenti huius expositionem.

Et omninò ars alia.
Tex. LXXIX.

Tertium arg.

TErtium facit argumentum ad idem probandum. Ars aut perficit naturam, aut ipsam imitatur. Sed ars propter finem facit: ergo, & natura. Vocat artem perficientem naturam, quæ ipsam iuuat, vt medicina, agricultura naturæ operationem iuuant, siue quæ facit ea, quæ natura non facit, sicut vestes, domos, & similia. Vocat artem imitantem naturam, quæ similitudines effectuum naturalium facit, vt ars pictoria, sculptoria, & similes. Posset etiam dici hoc non esse nouum argumentum, sed præcedentis confirmationem.

Maxime autem manifestum est.
Tex. LXXX.

Quartũ argu.

QVartum facit argumentum, quod est velut inductio quædam. In animalibus comperimus illic actiones, & res ꝓpter finem esse, vt in araneis telas construentibus, & in hirundinibus nidum facientibus, & in alijs animalium mirandis actionibus, quæ ꝓpter finem apparẽt esse, adeò, vt talia animalia videantur habere intellectum, & artẽ, & re vera non habent Vlterius in plantis, si scrutamur ipsarum opera, propter finẽ videntur: producunt. n. folia, quibus fructus defendant ab extrinsecis nocumẽtis, mittunt radices deorsum, quibus terram sugant: ramos sursum, quæ omnia vidẽtur non temerè, sed gratia alicuius fieri: agit ergo natura propter finem, etiam in alijs, licet non ita appareat.

Et quoniam natura duplex.
Tex. LXXXI.

Quintũ argu.

QVintum argumentum est. Duplex est natura, materia nempè, & forma: sed materia, & reliqua sunt propter formam, quæ finis etiam est: ergo natura propter finem agit.

Peccatum autem fit, & in ijs.
Tex. LXXXII.

Sextum argu.

IVxta expositionem Themist. & Philop. San. Tho. & aliorũ, Arist. soluit rationem antiquorum, qua naturam non agere propter finem existimabant, ita tamen soluit, vt solutio simul sit argumẽtum nouũ ad probandum intentum, & erit sextũ argumentum: dicebant ergo illi: Si natura ageret propter finem, non erraret a suo fine, sed errat aliquando: fiunt enim multa monstra: Respõdet Arist. quod sicut in arte etiam errare contingit, non tamen ob id ars non agit propter finẽ: ita in natura.

Et

Et argumentum ex hoc sumitur. Non contingeret peccatum, & error in arte, nisi propter aliquem finem ageret: hic enim est error, & peccatum artis, cum finem intentum non attingit, vt Medicum, cum non benè potionem ministrat, vt sanitatem consequamur, & Grammaticum, cum non benè scribit, peccare dicimus: ergo ita similiter in natura non error, aut peccatum accideret, nisi ipsa finem intenderet, quem non consequens, errat.

Vnde dicit cōtra Emped. qui in prima compositione mūdi hoīes natos esse dicebat dimidiū habentes bouis, & alia huiusmodi, & hoc a casu fuisse, non quod natura propter finem ageret. Dicit autem Aristo. illa monstra tunc accidisse, quia natura intendebat finem aliquem, & ob alicuius defectum non attingens eum, errauit: sicut modo natura intendit animalia rectè constituta, ac ob defectum seminis monstra fiunt, & hoc tamen arguit naturam propter finem agere.

Amplius necesse est. Tex. LXXXIII.

Septimū arg.

PRosequitur intentum confirmare, dicta antiquorū simul reprehendendo, quòd à casu fierent res naturales, & facit argumentum septimum. In quibus ordo certus, & constitutus inuenitur, illic vnū est propter aliud, & propter finē: sed in generatione animaliū ordo constitutus est: fiunt enim animalia ex semine pcedēte, & nō statim ex semine fit animal, sed mollescit, & disponitur prius semen: igitur generatio hęc secundum aliquem finem fit, & nō à casu.

Amplius, & in plantis.

Octauū argu.

ARgumentum octauum facit præcipuè contra Empedo. qui dicebat monstra ex varijs animalibus composita fieri: quia natura agit à casu, & non propter finem. argumentum est hoc. Si ob id illa monstra sunt, puta bouigenea, viriprora, id est, animalia ex medio bouis, & medio viri consistentia, quia natura agit à casu, sequeretur, quòd vbi minus apparet finis, & magis videtur casus, essent illa monstra frequentiora, puta in plantis: sed id non est: non enim est monstrum ex duabus speciebus plātarum, vitigeneum oleoprorum, id est, habens dimidium vitis, & dimidium oliuæ: non ergo ob id monstra eueniunt.

Nota. Et nota, quòd non negat Aristo. monstra esse in plantis, sunt etenim, sed talia monstra qualia in animalibus ponebat Empedo.

Nota secundo. Nota etiam, quod hic loquitur de naturali generatione, in qua partes geniti continuantur: nam per insitionem tales plantæ compositę inueniuntur, sed illæ partes non sunt ita continuæ.

Nota tertio. Nota etiam, quod hæc nomina sunt simul legenda, nempè bouigenea, viriprora, id est, bos habens anteriorem partem hominis: similiter vitigenea, oleoprora, id est, vitis habens superiorem partem oliuæ.

Nota quartò. Vbi aduerte, quod quando accidit aliquod monstrum in natura, non est prorsus alienum ab effectu intento: non enim homo pro homine equum, aut equus pro equo lapidem generat, sed aliquid accedens ad effectum intentum, & hoc arguit naturas etiam deficientes in effectibus suis, propter finem aliquem agere.

Amplius oportebat, & in seminibus. Tex. LXXXIIII.

Nonū argu.

NOno probat argumento. Si enim casu accidunt res naturales, vt isti dicunt, posset etiam casus esse in seminibus, vt ex quolibet fieret quodlibet, cum nullum propter finem sit: quod tamen impossibile est: non ergo à casu eueniunt ista naturalia.

Decimū argu. Et quæ finem auferunt, ac dicunt naturam non intendere finem, perfectò & tollunt naturam, & entia naturalia, & hoc est argumentum aliud decimum. Et probat id. Hæc enim sunt entia naturalia, quæ ab aliquo interno principio mota non cessant, quousque finem attingāt, & quiescant in eo, nec ipsum transgrediantur, nec in omnibus vnus est finis,

aut quilibet finis in singulis, sed in his vnus, in illis alius, quem si non semper, saltem frequēter attingunt, & semper attingerent, nisi impedirentur: sunt ergo naturalia, & natura propter finem, & hoc experimur in motibus elementorum, & animalium, plantarum, & reliquorum, quæ non nisi certo obtento fine cessant, nec ipsum transgrediuntur.

Id autem cuius gratia. Tex. LXXXV.

Solutio 1ōnis cu iusdā Antiquorū.

Aliud dictū antiquorum reijcit: dicebant enim antiqui, quòd effectus naturales sunt à casu, quia non sunt intenti a natura. licet sequantur a natura: sicut si quidam veniret huc, non vt lauaretur, tamen re vera lotus est, tūc esse lotum sequitur ex eo, quod iste venit, sed quia nō intendebat id, a casu dicitur. Reiicit hoc Aristo. dicens, quòd non satis est, quod non intendatur ab illo, sed quod nec sit semper, nec plerunque: cum autē naturales effectus semper aut plerumque sint, à casu non sunt, sed intenti: effectus enim semper, aut frequenter prouenientes a causa secundum intentionem sunt.

Inconueniens autem est non opinari. Tex. LXXXVI.

Solutio alteri⁹ rationis antiquorū potissimæ.

Vltimum motiuum, & maximum antiquorum redarguit: dicebant enim naturam non agere propter finem, quia nō deliberat, & vtitur consultatione, non enim agentia naturalia cognoscunt, & in hoc decipiebantur, cum aliud sit agere propter finem, aliud agere ex proposito: Agere propter finem solùm, dicit actionem ex se, & res ex se in aliquem finem tendere. Ex proposito verò agere superaddit cognitionem illius finis in eo, quod agit, hoc autem solùm est in homine, vt dicemus.

Altera solutio Aristo.

Arist. tamen hac via reijcit dubium dicens, quòd nec ars vtitur consultatione: non enim consulit faber lignarius, an ex ligno fiat arca, sed absque deliberatione ex ipso ligno facit, vnde si in ligno esset illa ars, non secus faceret arcam, ac modò, cum est in mente artificis. Et in hoc differt actio artis ab actione naturæ, quòd hæc a forma interna, illa ab externa procedit, unde assimilat actioni naturali, cū medicus seipsum sanat, licèt non sit verè ars natura.

Nota

Nota, quod ars sæpe liberationem, aut consultationem non habet in his, quæ effectus sunt, sed certam materiam sumit absque deliberatione. Prudentia consulit de tempore, de circumstantiis, quibus effectus fieri debet.

Caput Nonum.

Quod autem ex necessitate est. Tex. LXXXVII.

Secunda quæstio Aristo. quali necessitas requiratur in naturalibus.

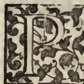

Priori quæstione determinata, posteriorem aggreditur, nempè quomodo necessitas sit in effectibus naturalibus, & aduerte quòd in præsenti duplex est necessarium. Vnum quod a materia proficiscitur, vt necesse est ferram esse duram, quia ex ferro facta est, & hoc dicitur simpliciter necessitas: Alia est à fine, vt cibus dicitur necessarius animali propter vitæ conseruationem, & tale necessarium dicitur ex suppositione.

Sensus qōnis.

Est igitur quæstio, an res naturales necessariò tales sint a materia, vel a fine, postquàm iam finis in natura constitutus est.

Antiquorum opinio a sola materia sumi necessitatem.

Citat opinionem antiquorum: hi enim non ponentes finem in natura totam necessitatem materiæ tribuebant, vt si peteres ab eis, quare domus habet quasdam partes superiores, quasdam inferiores necessariò. Respondebant: quia constat ex partibus grauioribus, quæ locum inferiorem petunt, quales sunt lapides: & constat ex leuioribus, quæ locum superiorem appetunt, qualia sunt ligna. Idem in rebus naturalibus dicebant semper necessitatis causam totam materię reddentes. Non enim aliam causam cognoscebant, ut superius dictum est.

Autem

Autem non sine his.
Tex. LXXXVIII.

Arist. sententia φ non solù a materia sumatur necessitas, sed etiam a fine.

Quæstioni respondet dicens necessitatem quidem esse a materia, tamen adhuc materia sumit necessitatem a fine, qđ alii dicunt, necessitas est a materia: ratio vero necessitatis est a fine, vt domus quidem talis est, quia talẽ materiam habet, vt dicunt ipsi, tamen adhuc talem habet materiam, quia ad talẽ finem est, puta ad defendendum se, & occultandum a noxiis externis: similiter serra necessariò est dura, quia ferrea est, ferrea tamen est a fine, quia ad scindẽdũ est.

Primò exemplo ostendit.

Vnde concludit necessarium esse a materia, sed non vt in fine, in forma uerò, vt in fine est, rationem enim vocat formam, quia à forma ratio, & definitio procedit.

Est autem necessarium, & in disciplinis. Tex. LXXXIX.

Secundo similitudine.

Vtitur comparatione quadã, qua necessitatem finis explicat similitudine necessitatis, quod est in syllogismis, & discursibus, seù demonstrationibus, quas doctrinas vocat, in quibus præmissæ inferũt conclusionem sic: quòd si præmissæ sunt veræ, conclusio vera est, non tamen si conclusio vera est, ob id præmissæ veræ sunt, sed negatiuè valet, si conclusio non est vera, nec præmissæ veræ sunt. Ita similiter est necessarium in fine, & materia, sed finis habet locum præmissarum, & principii, materia verò similatur conclusioni, vnde si finis est, vel futur' est, & materia est, vel erit, non tamen econtra, sed si materia non est, nec erit finis, & forma nec est, nec erit.

Nota pricipiũ in speculatione est finis I operatione.

Vnde fit, φ eundem locum in actionibus teneat finis, quem principia, & præmissæ in syllogismo: Ob id dici solet, principium in speculabilibus est finis in operabilibus, id est, finis in actionibus, tenet locum principii primi.

Quo fi.

At quia posses dubitare, cuius est finis, principium? Respondet, finem non esse principium actionum, & operationum quibus res agitur, aut fit, sed ipsius cogitationis, quæ nõ est actio, qua fiat aliquid: ac si dicat, finis non est principium factionis rei, puta domificationis, sed est principium, quod præcognoscitur antequàm domus fiat, & mouet appositum, vt fiat domus.

nis sit principium.

Nota hic, quod per rectum esse intelligit præmissas vnius demonstrationis: Per triangulum habere tres angulos, intelligit conclusionem. Quæ autem sit demonstratio ista, scire parum præsenti loco conducit, & ijs, qui Euclidis elementa didicerunt, notum est.

Nota.

Quare si erit domus.
Tex. XC.

Exempla eorum, quæ dixit.

Xempla ponit eorum, quæ dixit. Sumamus enim finẽ, puta domus formam, si forma est, & lapides, & ligna, ac materia est, non tamen econtra, nisi negatiuè, sicut a negatione conclusionis ad negationem principiorum proceditur: Similiter serra non erit nisi ferrum sit, & si ipsa est ferrum, non tamen si ferrum est, ipsa est.

Aduerte duplicem esse finem. Alterum generationis, & hic est forma geniti, ad quam materia ordinatur, & hoc vtitur hic Aristoteles. Alterum rei genitæ, & hic finis est operatio rei ipsius, vt finis oculorum est videre, & ignis comburere, & tunc tota res ordinatur ad finem, ac ita debemus vti, & procedere in hoc fine ad rem, & econtra, sicut a forma ad materiam, vt dictum est: Vnde si habitatio, & visio sunt, & domus, & oculi sunt, non econtra, nisi negatiue: non est oculus: ergo nec visio, non est domus: ergo nec habitatio.

Nota. Finis duplex generationis, & rei genitæ.

Vnde concludit esse necessarium in rebus naturalibus à materia, & motionibus ipsius, id est, mutationibus, & alterationibus, quæ in ipsa sunt: non solùm enim necessarium ad materiam refertur, sed interdum etiam ad ipsius mutationem, vt quare verecundiam pa-

Necessarium est a materia, & a mutationibus ipsius.

tiens rubefactus est, quia mutatio sanguinis facta est: hæc necessitas à motione materiæ est, quæ etiam à materia dicitur.

Et vtrumque quidam Physico. Tex. XCI.

Vtraque necessitatis cã ad Physicũ ptinet finis, & materiæ sed finis potius ac formæ.

DVabus causis necessitatis positis, dicit vtramque ad Physicũ pertinere, sed magis finem, & formam, quam materiã, quod dupliciter probat. Primò, quia adhuc caussa necessitatis, materiæ forma est, & finis, non econtra, vt diximus. Secundo quia in demonstratione potius vtimur forma tanquam principio, quam materia, & hoc tam in naturalibus, quam in artificialibus vt exemplo de domo, & sanitate explicat, & textus notus est.

Fortassis autem, & in ratione. Tex. XCII.

MAteriam non excludendam dicit, nam etiam demonstratio eam sumit, vt si ferra est demonstranda, quòd secet, medium sumi potest, quòd dentes tales, puta duros habeat, hos autem, quia ferrea est. hæc Aristo. sed oportet ista examinare, multa enim notatu digna occurrunt, quæ declaratione maiori indigent, ob id textus expositione breuiter proposita, quæstiones aliquot ad ipsum attinentes determinare oportebit, sicut in alijs fecimus.

An natura agat propter finem. Quæstio XII.

HAec quæstio est, vt aliqua dubia, quæ in textu prætermisimus, exponantur, ob id singulis argumentis singula proponemus. Primum est contra tex. 70. vbi dicitur finem, & formam idem esse re, videtur hoc falsum: finis enim cuiusque rei operatio est ipsius, vt finis ignis calefacere, & hominis intelligere, & oculi videre: at operatio, & forma idem non sunt, igitur nec forma, & finis.

1. Argumentum

Secundum contra tex. 75. vbi dicit, antiquos reducere effectus ad causam materialem, vt ad calidum, & frigidum: sed ista sunt actiua: calor enim, & frigiditas, actiuæ sunt qualitates. igitur falsò dicit Arist. illa esse materiam. 2. Argumentum.

Tertiũ contra tex. 77. Illic enim dicitur: quòd non sunt a casu esse propter aliquid, & propter finem: videtur non esse ita: nam corruptio non est a casu, cum sit frequenter, nec est propter finem: non enim natura intendit corruptionem. 3. Argumentum.

Quartum contra tex. 73. superiorem, dicitur enim quòd principium immotum mouens non est Physicum: videtur hoc falsum, cum in lib. 8. Physi. de tali principio agatur, & in Metaphysica per rationes Physicas disputatur de eo. Quartũ.

Quintum contra tex. 80. quòd non operetur araneus per artem, & intellectum: opera araneorum, & huiusmodi animalium sunt magis artificiosa, quam opera procedentia ab aliqua arte: ergo sunt illa secundum artem: & præterea, quia talia animalia dicuntur habere prudentiam. Quintũ.

Sextum contra tex. 91. vbi finem, & formam causam materiæ non econtra dicit esse, videtur hoc contra id, quod diximus superius tex. 30. de mente Auerr. ꝙ materia, & forma sunt sibijnuicem causæ. Hæc sunt argumenta præcipua in hac parte. Sextum.

Ad primum igitur aduerte, quòd duplex est finis, vt notant Simpli. Auer. & S. Thom. finis rei genitæ, & finis generationis. Finis quidem rei genitæ operatio ipsius est, finis vero generationis est forma rei genitæ. Si fuerit generatio substantialis, erit forma substantialis: si uerò accidẽtalis, erit forma accidentalis. Hic autem in communi sumit finem, nec dicit Arist. omnem finem esse idem cum forma, sed plerumque finem, & formam idem esse: hic autem pro fine generationis verũ habet. Ad 1. Ad 2.

Cum verò dicitur, quod a fine ad materiam, & ad ea, quæ ad finem sunt, licet affirmatiue procedere, econtra vero negatiue, non solum finem pro forma respectu materiæ, sed pro operatione respectu compositi sumit, & in vtroque verum habet, vt in text. 90. expositum inuenies.

Ad

Respōsio Auerrois. Ad secundum respondet Auer. ꝙ in agēte duo possumus considerare, & actionem ipsam, & rationem agendi formalē. Actio ipsa est ille motus, quo agens agit. Ratio actionis formalis est, quod actio fit in finem, & quòd agens ad agendum moueatur à fine. cum autem antiqui negassent rationem formalem actionis auferentes finem, reliquerunt actionem materialiter, ob id dicitur, ꝙ ad materiam reducebant.

Refellit solutio Auerrois. Sed mihi hoc non placet, quia ratio actionis, ꝙ fit in finem, non est substantia ipsius actionis, vnde ablata etiam relatione ad finem, actio manet.

Nota. Ob id aduerte causam agentem duplicem esse. Alteram purè agentem, quæ rem facit non componendo ipsam, vt ignis facit ignem, sed non seipso facit ignem. Alteram non purè agentem, quæ sic agit, vt rem se ipsa componat, quomodo elementa se habent ad mixtum: agunt enim inuicem, & mixtum faciunt, ipsum componēdo, ac ipsius partes materiales efficiuntur: & huiusmodi agentia materiæ locum respectu mixti facti obtinent, & sic antiqui reducebant effectus factos ad elementa, vt ipsam rem componunt.

Vera solutio. Vnde patet solutio argumenti. Licet enim elemēta, & illæ qualitates actiuæ sint, tamen mixtum materiale componunt.

Ad tertiū. Ad tertium Auerr. dicit corruptionem esse ex materia tantùm, & non ex fine: nec hoc mirum esse debet, cum corruptio sit quid priuatiuum. Sed fine dubio dicendū est, quòd corruptio dupliciter consideratur. Vno modo ex parte ipsius corrupti, & sic non est propter finem. Altero modo ex parte corrumpentis: & sic propter finem est, non quòd ipsa sit intenta tanquam finis, sed quia agens corrumpit, vt generare possit, ac ob id in finem est ordinata: vnde benè dicit Arist. Quæ a casu non sunt, esse ex intentione.

Ad quartum. Ad quartum respondetur, duplex est cognitio, an sit, & quid sit. Quantum ad cognitionem an sit Deus, & intelligentiæ pertinent ad physicam considerationem, quia non est medium naturale aliud ad ostendendum talia entia esse, nisi res sensibiles, motus, & mutationes, quæ omnia physica sunt, ac ob id in 8. Physi. de tali ente aliqua ex parte tractatur. At quantum ad cognitionem quid sit, ad Metaphysicū pertinet: & hoc dicitur in isto textu, vbi traditur duplex agens, vt expositum est: & idem dicitur. 2. lib. de gen. animal. c. 3.

Ad quintum dubiū, quo moueantur bruta ad suos fines. Prima sententia. Circa quintum est difficultas de principio, quo mouētur animalia bruta ad suos fines consequendos, & ad sua opera exercenda. Fuerūt enim multæ sententiæ. Quidam dixerunt, ꝙ naturaliter habent insitā præcognitionem finium, ad quos mouentur: quod enim homo discursu, & intellectu præcognoscit, talia animalia a natura præcognoscunt.

Confutatio primæ sent. Sed hoc nō videtur verū. Oporteret. n. fines præcognoscere, aut in vniuersali, & hoc non est concessum brutis, puta vniuersalia cognoscere: aut in particulari: & tūc non sufficeret: non enim semel operantur, & sua faciunt opera, sed sæpe.

Secunda sententia. Alii dicebant, ꝙ operantur secundum intellectum, & artem, & huius operationis meminit in textu Aristo.

Confutatio secūdæ sententiæ. Hoc autem falsum est, quia quæ secundum artem operantur temporis succursu perfectius operantur: & præterea nō æque perfecte omnia indiuidua speciei illius artis operantur: non sic in brutis: semper enim æquè bene, & perfectè sua opera faciunt, vt araneus suam orditur telam, hirūdo suum componit nidum: non igitur arte operantur.

Tertia sententia & eius cōfutatio. Alii dixerunt, quod operantur per memoriam, quam habent præcedentium effectuum. Sed nec hoc videtur verum. Hirundo enim nidum componit, nec vnquā vidit alteram nidum componentem: non igitur memoria operantur.

Quarta sententia, & eius cōfutatio. Alii dixerunt, ꝙ operantur instinctu, & impulsione naturali. Sed nec hoc videtur verum, quia non differret modus agendi horum animalium, à modo agendi inanimatorum, & insensibilium, quæ solo instinctu aguntur absq; aliqua cognitione.

Quinta vera snia. Primum fundamentum animalia per phantasiā percipiū cōueniētia, & discōueniētia sibi. Ob id aduerte, ꝙ animalibus à natura est quædam concessa facultas, qua sibi cōuenientia, vel disconuenientia percipiāt. quæ dr̄ phantasia, vel æstimatiua, vel imaginatio: secundum hanc omnia animalia, quod sibi vtile, vel nociuum est, indicant absq; vllo discursu, & ratiocinio, sed solū simplici cognitione: hæc autem semper fertur in p̄sentia obiecta, & quæ sensibus substant, vel subiecta fuerunt, vnde nunquam animal vllum de futuro iudicat.

Tamen

Quod quædam animalia uideãt futura, & quædam non, & quomodo.

Tamen sunt animalia in duplici differentia, Quædam percipiunt conuenientiam, vel disconuenientiam præsentem ita, vt nullo modo de futuro prouideant, sicut animalia, quæ cibo præsenti pascuntur semper, nec nidum, nec quicquam aliud, quod futuro tempore eis sit vsui futurum, faciunt. Quædam alia conuenientia futura percipiunt, non sub ratione futurorum, sed ea in præsenti iudicant, quæ postea vsui futura sunt, licèt non id percipiant ipsa animalia, & talia dicuntur prudentia animalia.

Nõ agũt animalia libertate aut consultatione, sed inclinatione imaginatiua.

Et illa imaginatio ipsorum vt fertur in conuenientia futura, licèt non futura cognoscat, dicitur per analogiam prudentia, hoc igitur est principium, quo animalia sua opera faciunt. semper enim præsentia cognoscentia operãtur, nec quicquam de futuro cogitantia, dum præsentia semper operantur ad suos fines perueniunt.

In his autem operibus non libertate aliqua, aut consultatione feruntur, sed inclinatione ipsius imaginatiuæ, quæ naturalis est, sicut oculus in colores naturaliter tendit, & ob id dicuntur moueri instinctu naturæ. Concurrit etiam aliquando memoria ad hæc opera. nam formica aliquã memoriam habet, per aliquod tempus cumuli, a quo grana sumpsit, & regreditur, & hæc memoria magis lucet in animalibus, sed non sola memoria hæc facit opera, nec ipsa est semper necessaria.

Discrimen in mõ quo agũt propter finẽ animalia, & insensibilia, & homo.

Vnde est notandum discrimẽ inter modum, quo animalia agunt propter finem, & insensibilia, & homo ipse, quod notauit S. Thom. 1.2.q.1. Insensibilia enim dicuntur agere propter finem, quia ex se, & ex natura ipsorum ad tales fines inclinantur nullo finium in ipsis cognitione existente. Bruta verò agunt propter finẽ, quia naturaliter feruntur in finem, quem aliquo modo cognoscunt, puta materialiter: cognoscunt enim ea, quæ ad finẽ sunt, & faciunt, sed quod ad finem sint, non cognoscunt: Homo verò finem præcognoscit sub ratione finis, & media per electionem in finem ordinat, & hoc dicitur agere propter finem secundum propositum.

Dubium

Dices, quomodo potest esse quòd aliquid in certum finem tendat, & non præcognoscat illum: non enim poterit ipsum attingere, sicut qui clausis oculis aliquò tendit.

Dico, ꝙ hoc conuincit esse aliquam vniuersalem causam omnes omnium fines præuidentem, atque facientem, & inclinãtem omnia in proprios fines, & hic est gloriosus Deus. Vt enim sagittarius scopum inspiciẽs impetum sagittæ imprimit, quo illum attingat, sic Deus gloriosus omnibus naturam dedit, qua etiam non præuisis finibus absque errore vsque ad eos perducerentur, & hoc est quod dicit Arist. 2. Physi. 58. & 59. & 1. Ethic. ca 13. & 10. Eth. ca. 10. hominem agere, cæteras res naturales, potius agi, quàm agere, id est, ab alia intelligentia, quæ ipsarũ fines cognoscit, ad illos dirigi: ob id dicitur opus naturæ esse opus intelligentiæ non errantis.

Vnde isti antiqui negantes naturam agere propter finem, in alio principio peius errabant, non enim existimabant Deũ omnium esse causam vniuersalem omnia prouidentem, ac disponẽtem, vnde Auerr. Com. 75. dicit hanc quæstionem naturam agere propter finem, vtilem esse pro cognitione diuinæ prouidentiæ, qua tamen ipse posteà nesciuit vti ad eãdem Dei opt. prouidentiam dignoscendam, vt suo loco explicabitur. Hoc enim argumento nõ solùm concludit in Deo cognitionem, & prouidentiam rerum omnium in vniuersali, qualem ipse ponit, verum cum hi fines particulares sint, etiam in particulari.

Quasi ex ipsa prouidentia sequatur, ꝙ vnumquodque in suum propositum finem sine vllo errore dirigatur.

Vnde patet solutio quæstionis, & declaratio, nempè naturam propter finem agere, nec opus est hoc argumentis alij probare, quàm his, quæ in textu ab Arist. posita sunt.

Ad sextum dico, quod materia, & forma adinuicem sunt causæ, si forma consideretur, vt forma est: at si vt finis est, tunc non habet causam: finis enim vt finis, est prima causa antecedens omnes alias, & hoc etiam indicauit Arist. in textu dicens (materia non est causa illius finis) vbi finem, nõ formam eam vocat: si enim finis causam habet, tunc non finis, sed effectus rationem habet, & hæc satis de qõne. Ad 6.

An

An monstra sint in natura. Quæstio XIII.

De quibus agendum. Circa hanc materiam de monstris tria tractanda sunt: primum, quid sit monstrum. Alterum, quibus ex causis monstra procedant. Tertium, an monstra sint a natura intenta per se.

Definitio monstri. Quid autem monstrum sit, definit Aristot. in. 4. de gen. animaliũ in c. 4. esse ob læsionem rei præter naturã eius, in ijs quæ non semper, sed vt plurimum agunt, ex tex. etiam. 82. hinc talis alia descriptio colligi potest. Est peccatũ naturę agẽtis ob aliquem finem, a quo frustratur aliquo principio corrupto. Cuius etiam naturã ego cõmodè existimo describi posse. Mõstrum est effectus naturalis a recta, & solita secundum speciem dispositione degenerans. Dicitur, effectus naturalis, nam in arte non est propriè monstrum, nisi similitudine, & analogia ad res naturales. In arte contingit peccatum, & error, cum a recta regula artis deuiatur, sed talis effectus mõstrum nõ est. Dicitur degenerans a dispositione recta: quia effectus naturalis non dicitur monstrum, nisi sit aliquis defectus, aliqua obliquitas, aliqua deuiatio ab eo, quod futurum erat secundum rationem illius effectus, ac ob id monstra dicuntur peccata naturę, quasi deficiat, & erret natura in illo effectu faciendo. Dicitur etiam, solita, tunc enim monstra sunt, quando rarò, & non secundum similitudinem aliorum effectuum, quæ frequenter procedunt. vnde modò apud nos gygantes monstra essent, quæ olim non erant. Dicitur, secundum speciem: quia tunc monstrum dicitur, cum similitudinem specificam non seruat cum sua proxima principali causa, vnde si canis ex semine humano procederet, monstrum esset.

Nota. Aduerte tamen, quod etiam si monstra præcedant a causæ similitudine, non tamen ita in totum recedunt, vt nullam similitudinem obseruent, non enim ex homine nascitur oliua, nec ex arboris semine animal, aut lapis, sicut error artis nunquam est tantus, vt in totum deuiet ab effectu recto artis.

Quot modis contingat effectus in monstris. Hæ autem obliquitates effectuũ monstruosorum fiunt tripliciter. Primò secundum quantitatem, vt cum exceditur propria quantitas, aut totius, aut alicuius membri: vel deficit; tam in continua quantitate, quàm in discreta, quod ad numerum partium, & membrorum. Secundò, cùm non est debita qualitas, quæ attenditur in figura, & colore, & dispositione, ac ordine membrorum, & partium. Tertiò, cum tempus non obseruatur, etiã si reliqua sint, vt puta, nascitur animal cum dentibus, puer cum capillis, & barba: vt refert Alber. omnes hæ obliquitates, effectum naturalem, aut omnes, aut singulæ monstrum reddunt: vnde patet declaratio descriptionis.

Vnde dicatur mõstrum. Sed quare dicatur monstrum, colligi potest ex Cicer. 2. de natura deorum, a monstrando, quasi aliquem futurum euentum monstret, & nunciet: scribit enim his verbis. Monstra, prædictiones, & præsentiones rerum futurarum, quid aliud declarant, nisi hominibus, ea, quæ futura sunt, portendi, & prædici: at quia non semper monstra notabile quid ostendunt futurum, dicunt alij monstrum dici quasi quod digito monstretur ab omnibus: cùm enim aliquid inconsuetum apparet, tunc ab omnibus signari solet. sed hoc parum refert ad institutum.

De causis monstrorum. Circa causas autem aduertere oportet in generatione animalis conuenire quinque. Primum est virtus seminalis, quæ dicitur formatiua, & hæc est in ipso semine ab animali deciso. Alterum est materia ipsa, ex qua futurus est fœtus. Tertium, qualitates elementales quatuor, & calor, & humiditas naturalis, quorum comtemperamento consistit animalis corpus. Quartum est locus, & continentium seminis, puta matrix fœminæ. Quintum est circunstans extrinsecum, & per hoc intelligo virtutem cœlorum, & astrorum, quæ ad generationem conuenit: similiter aerem, & locum circunstantem: similiter imaginationem ipsorum generantium. Hæc enim omnia multum ad prolis generationem faciunt: hæc quinque ad effectum rectè, & debite generandum debent inter se maximè

mè habere proportionem, quæ si non seruetur, monstrum, & defectus in effectu contingit: quæ cum multa sint, multipliciter & error prouenire potest, vnde monstrorum diuersitas procedit.

Primò. Ex defectu materiæ. Primò fit error ex parte materiæ in quantitate quo ad defectum. Est enim aliqua materia pauca nimis ita, vt virtus non possit omnes partes formare, & tunc homines, nani paruæ staturæ procedunt. Aut defectus non est nisi in parte materiæ, & tunc fit obliquitas in aliquo membro, puta quod manus breuior est altera, aut caput paruum, & corpori improportionatum. Fit etiam error in numero quo ad paruitatem. Nascitur enim homo, aut vno oculo, aut quatuor digitis, aut absque membro aliquo ex defectu materiæ illius membri.

Propter quod aduerte semen esse virtute etherogeneum, constat enim ex partibus virtute diuersis. Non enim quælibet partes sunt aptæ, ut sint ossa, vt sint nerui, vt sint aliæ partes: sed sunt partes virtute, & potestate diuersę. Vnde patet, quod defectus vnius partis non poterit suppleri altera parte, ob idque monstrum ex defectu prouenit non vno modo semper.

Ex defectu virtutis. Iste error in defectu etiam prouenit, ex defectu virtutis seminalis, cum debilis est, siuè sit in materia deficiens, siuè non: cuius signum tradit Alber. quod monstrū frequenter accidit in partibus distantibus à corde, & iecore, vbi residet virtus hæc, puta in manu, in pede, in partibus capiti inexistentibus: virtus enim minus agit in distantia.

Secundò ex super abundātia materiæ, uel multitudine. Secundò fit error in quantitate, secundum magnitudinem, & pluralitatem ex materię abundantia, cui si adiungatur virtus formatiua fortis, fiunt effectus magnæ staturæ, & immodicæ, sed tamen benè proportionati. Si verò accedat debilis, & per totum semen sparsa, fit effectus magnæ quātitatis, sed membra indebitè sūt proportionata, ꝙ si ista materiæ abundantia vni accidat membro, vel aliquibus, fit in eis improportio, aut secundum quantitatem, aut secundum numerum membrorum, vt plura sint, quam oporteat: & hoc pendet ex diuersitate, quam partes seminis in se habent, vt diximus.

Tertiò ex qualitatū nimia intensione vel remissione. Tertiò fit error in qualitatibus. Cùm enim calor vehemens est, vel valde remissus: & idem in cæteris qualitatibus, necesse est totam corporis, & partium eius constitutionem, quæ ab illarum temperamento pēdet, euerti. Aliqñ etiam in fœtu ante tēpus abundat adeò calor cordis, ut faciat euaporationem partium terrestrium, & generentur capilli, & barba: & est in maxillis aliquando calor cum aliqua copia materiæ, vt generentur dentes.

Quartò ex separatione, vel confusione materiæ in loco, vbi res generat. Quartò fit error ex parte loci, vbi res generatur. Nam accidit materias loci diuersitate separari, & postquam generari incipiunt postea confundi materias, & nasci bicorpora multis modis, aut parte superna, aut inferna, vt accidit coniungi aliquando, ex motu materiæ, vel motu loci ipsius accidit materiam diuidi ita, vt multiplicentur partes rei, & oculi, & ora, & nasus. Et Alber. narrat de quodam monstro habente vndecim ora, & vndecim linguas, & alia huiusmodi.

Quintò ex impressione corporum cœlestium, & aliorū externorum. Quintò accidit error ex parte impressionum cœlestium, & aliorum externorum, & fiunt monstra habentia capita, & pedes diuersorum animalium, & multa huiusmodi, quæ accidere solent. Cùm enim multa requirantur ad perfectionem effectus, quæ deficere possunt, absque dubio error multipliciter potest accidere. Sed satis sit de hac materia: non enim vlterius procedere præsentis est instituti: sat sit causas in generali attigisse.

An natura intendat monstrum. 1. Sententia. Circa intentionem naturæ, an natura intendat monstrum, sunt multæ opiniones: Aliqui dicunt esse intenta de per se, propter pulchritudinem uniuersi, quæ maior fit ex effectuum varietate. sed hóc non uidetur uerum; illud enim est cum effectus perfecti sunt: sed monstra sunt imperfecta, nec diu durant: & sunt adeò rara, ut sua veritate nullum speciei addant decorem.

2. Sententia. Alij dicunt, quod sunt intenta per se secundario: cum enim primum effectum attingere non possunt, illum attingunt cum defectu.

3. Sententia. Nominales dicunt, quod natura non intendit monstrum, sed monstrum intendit, ac si dicant, quod effectum, quo ad ipsius substantiam intendunt, sed non quo ad illius

illius obliquitatem, & defectum. Idem Themiſt.

4. Sententia authoris. Sed mihi videtur in hoc eſſe dicendum monſtrum dupliciter poſſe comparari, & ad cauſam proximam efficientem, puta ad generans particulare:& ad cauſam vniuerſalem,ſiue etiam ad cauſam particularem impedientem effectum per ſe. nam vbi monſtrum eſt, ibi cauſa fuit impediẽs ne effectus perfectus produceretur:ſi comparetur ad generãs proximum tunc eſt effectus fortuitus,nec per ſe intentus,vt reſpectu hominis generantis monſtrum nõ eſt per ſe intentum: at ſi ad impedientem cauſam comparetur,dicitur per ſe intentum:nam licèt cauſa impediens primò illam deformitatem non faciat; tamẽ quia id facit, ad quod frequenter deformitas ſequitur, dicitur monſtrum per ſe ab ea intentum: eódem modo reſpectu cauſarum vniuerſalium, quæ concurrunt ad modũ cauſarum particularium, vnde qua parte cum impediente cauſa concurrunt, monſtrum intendunt.

Dubium quomodo ſe habeat actio Dei optimi, & cõcurſus eius, in monſtrorum procreatione. Dubitabis tamen, quomodo glorioſus Deus concurrat cum cauſa impediente,et cum cauſa generante: ſi enim cum generante concurrit, quomodo ipſius concurſus impediri poteſt?

Solutio. Dico non eſſe dubium, quin cum omnibus cauſis concurrat, tamen concurrit ad modum naturæ ipſarum, vnde cũ cauſis fortioribus fortius cõcurrit, cum debilioribus debilius, & hinc prouenit, quòd concurſus in hac cauſa impediatur a concurſu cum altera cauſa, non ex parte concurſus, ſed ex parte cauſarum, ad quarum modum Deus ipſas iuuat, & hoc maximè ad Dei prouidentiam ſpectat.

Simile. Sicut ſi eſſet ſupremus imperator ſub ſe habens varios reges, quæ ab ipſo, & arma, & exercitus peterent, ac acciperent ꝑ ipſorum conditione, & modo, ac poſtea vtriſque inter ſe dimicãtibus, alter corrueret, quia debilior erat, ſic Deus omnium primum, ac ſupremum principium omnia ſuſtentat, omnibus dat virtutes ad operandum, & iuxta datas virtutes ad operandum iuuat, quod ſi congrediantur, fortius vincit, quamuis omnia a Deo iuuentur, inæqualiter tamen pro modo naturę, & virtutis ipſorum, & hæc de quæſtione.

An finis ſit cauſa, & principium: Quæſt. XIIII.

DVbium hoc tractandum erat in eo loco, quo de efficiente cauſa, formali, ac materiali diſputatum eſt: at quia in fine non de fine erat ſermo, hucuſque diſtulimus.

Difficultas igitur eſt. An finis ſit cauſa. Et rõ præcipua difficultatis eſt, quia quod nõ eſt, nõ eſt cauſa:ſed finis, anteq̃ efficiẽs operet, non eſt; non ergo põt eſſe cauſa. Ratio in oppoſitum.

Quòd ſi dicatur finem, vt eſt in intentione, & apprehenſione eſſe cauſam, puta ſanitas in mente infirmi concepta dicitur cauſa, licèt nondum ſit in rebus: tunc eſt argumentum, quia illud eſſe in intellectu eſt intẽtionale, & rationis:at ens rationis non eſt cauſa entis realis: non ergo illo modo finis eſt cauſa, & præterea, quia in carentibus cognitione, vel in non valentibus finem præcognoſcere, puta in brutis, nõ eſſet cauſa finalis, quod falſum eſt.

In hac quæſtione eſt reſponſio communis: non enim puto eſſe quo ad rem multas doctorum opiniones, licèt in modo dicendi videatur aliqua controuerſia. Sententia communis.

Aduerte ꝑ declaratione, eſſe in aliqua operatione duo, & principium operandi, & conditionem operandi.v. g. In calefactione principium eſt operãdi, puta ignis. Conditio ſimiliter eſt, puta approximatio agentis, & paſſi in operatione: ergo finis hæc duo ſunt, & id, quod operatur, & hoc eſt ipſe finis, ſecundum eſſe, quod realiter habet, vel habiturum eſt, vt ſanitas ſecundum eſſe reale ſuum mouet infirmum: at quòd ſit in apprehenſione, eſt conditio, vt finis moueat, vnde eſſe in intentione non eſt principium operandi, ſed conditio. Hæc eſt communis opinio, quæ vera eſt, tamẽ declaratione indiget. Aliud eſt principium operandi, aliud cõditio operandi.

Primò nota eſſe duplicem finem, vt tãgit Ariſt. tex. 24. & ibi Simpl. Philop. D. Tho. & quo, & gratia cuius. Finis gratia cuius, eſt illa res ob quam operamur, ſicut Deus eſt gratia cuius noſtrarum actionũ bonarum, & ſi quis profectus eſſet Mediolanum ipſum videndi gratia, tunc Mediolanum diceretur finis gratia cuius. Finis quo, eſt illa operatio, qua obtinemus ipſum finem, gratia cuius: ſicut viſio qua Primum fundamẽtum. Duplex finis quo & gratia cuius.

Deum videbimus, est finis quo, & visio qua etiam Mediolanum videt ille, finis est quo: gratia enim videndi venit.

Finis gratia cuius duplex. Finis gratia cuius, duplex est. Alter, qui fit per illam actionem, quæ dicitur finis quo, sicut domificatoris finis gratia cuius operatur, domus est: & ipsa operatio causa est domus: similiter forma est finis gratia cuius generat viuens, vel agens naturale: & forma effectus est generationis. Alter est finis gratia cuius, qui præexistit, & antecedit actionem agentis, sicut Deus qui est antequam nos ipsum consequamur, & Mediolanum antequam ille veniat. De omni fine puta quo, gratia cuius hoc, & illo est quo, quo sint finis, sed præcipua difficultas est de fine quo, & gratia cuius non præcedente: quia cũ hi non sint, cum efficiens operatur, quo causæ sint.

Prima cõclu. Ob id sit prima cõclusio. modus causandi finis est, vt sit id, gratia cuius aliqd fit:

Nota primo finis cõsiderari duobus modis, & vt obiectũ & vt gratia cuius. Circa quod nota diligenter, quod finis dupliciter consideratur. Vno modo in ratione obiecti mouentis intellectum, & appetitum nostrum ad operandum, & respectu huius motionis non est finis, sed habet rationem causæ efficientis: nam obiectum ad potentiam apprehensiuam, & appetitiuam se habet vt agens, & hoc est quod dixit Auer. 12. Meta. Com. 36. balneum in anima se habere, vt causam agentem, vnde in hoc non consistit ratio finis, aliter finis non esset, nisi vbi apprehensio est. Altero mõ cõsideraĩ vt ẽ id, gr̃a cuius aliquid fit, ita vt non esset operatio rei, nisi tenderet in illud, & iste est modus causandi finis, puta, vt ipsius gr̃a reliqua sint.

Nota secundò. Ex quo sequitur vnum, quod iste modus causandi non est realis, sicut agens agit, vnde Arist. 1. gen. tex. 55. hunc motũ finis Metaphoricum vocat.

Nota tertio. Sequitur etiam vnum notãdum, quòd ad istum causandi modum non opus est, quod finis præexistat actu, sed quod sit ens reale, quod possit actu esse, & actu obtineri, siue præexistat, siue non.

Secunda conclu. Secunda conclusio. finis aliquomodo præexistit ante motionem efficientem. hæc conclusio est notanda: finis enim nec sic posset mouere, vt dictum est, nisi aliquid finis præexisteret, hoc autem in agẽtibus secundũ intellectũ est præcognitio, & appetitus finis: nisi. n. ista in homine essent, finis nõ esset id, gratia cuius operaĩ.

In his verò, q̃ intellectu carent, p̃cedit q̃dam p̃portio, & inclinatio naturalis ad finẽ, & rõne huius agunt pp finẽ: sed causalitas finis non alia est, quã esse id, cuius gratia operatio fit, vti diximus: nec aliam definitionem Arist. inuenit, & est optima.

Ad argu. Vnde ad argumentum patet solutio, dicimus enim quod finis secundum id, quod causat, non est opus quod actu procedat, quamuis sit quædam conditio ad causandum, quòd illo modo procedat, puta, sub apprehensione aut sub propensione, & proportione rei ad ipsum finem.

Tertia cõclusio de diuisione finis. Tertia cõclusio. potest finis multis modis diuidi, sicut reliquæ causæ, quos modos assignauit superius Aristot. in per se, per accidens, vniuersalem, particularem, & alios, qui ex his, quæ illic diximus, noti sunt, & faciles: Et sufficiant ista de quæstione hac, nam in Metaphysica profundius examinãda est, hic t̃n veritas breuiter est posita, & declarata, atque hæc de 2. lib.

FINIS SECVNDI LIBRI.

IN LIBRVM TERTIVM DE PHYSICO AVDITV.

Cap. Primum.

Quoniam autem natura quidem. Tex. I.

Dequib' agat Ari. in hoc li. nẽpè de motu, & infinito.

ON opus est intentionem Aris. præmittere, quam ipse dilucidam, & claram ponit, se igitur aliqua tractaturum proponit. Primum est, motus quid sit, cuius causam talem dat. Physico de natura disserere conuenit: at natura cognosci nequit sine motu: ergo scientiam de natura quid sit motus tradere oportet.

Dubium. Sed statim fortè dubitabis, quomodo ignorato motu dicit naturam ignorari, cùm supra dictum sit naturam esse per se notam.

Solutio. Respondeo, quòd natura duplicem habet cognitionẽ, & an sit, & quid sit. Ipsam esse per se notum, est: quid autem sit, non est per se notum, sed ignorari potest: & de hac cognitione definitiua dicit, quod qui ignorat quid sit motus, ignorabit etiam quid natura sit. Per motum enim natura definitur.

Alterum proponit se tractaturum, puta infinitum, cuius causam dat. Motus est q̃d continuum: sed continuum sæpe per infinitum definitur: ergo de infinito oportet tractare: Sicut ob id etiam dicimus oportere tractare de motu, quia natura definitur per motum, ponit definitionem continui per infinitum, nempè, Continuum est quod est diuisibile in infinitum.

Nota q̃o continuũ definiatur per infinitum. Aduertendum est autem, quòd dicit plerunque definiri per infinitum, quia non semper id est, vt dicit Auer. vnde notat hic Alber. quòd dupliciter continuum definitur: Vno modo per ordinem partium ad ipsum, quo pacto in prædica. quantitatis dicitur: Continuum est, cuius partes copulãtur ad vnicum terminum communem. Altero modo definitur per ordinem ipsius ad suas partes: & sic per infinitum definitur, vt dictum est. Adde etiã, quòd aliquando per ipsum motum definitur à posteriori, quo modo ab Arist. definitur 5. Metap. cap. 6. continuum est, cuius motus per se vnus est.

Ad hęc autem sine loco. Tex. II.

De quib' postea actutus sit lib. 4. de loco vacuo, & tẽpore, & cur de illis.

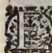

A etiam, quæ post hæc tractaturus est, nempè in libro quarto proponit, ea sunt, Locus, Vacuum, & Tempus: & reddit huius duas rationes. Prior est: quia motus nõ est sine his: qui ergo motum cognoscere intendit, ista tradere oportet. Non enim motus est, nisi in tempore, & in loco: & secundum opinionem Antiquorum erat locus vacuum, ideò secundum hos non erat sine vacuo. Altera ratio est: quia in hoc libro traduntur communia, quia scientia communium debet antecedere eam, quæ est particularium, & ista communia sunt omnibus entibus naturalibus, puta locus, & tempus. Oportet ergo hic tradantur in speculatione ipsorum communium.

Primum autem sicut dicimus. Tex. III.

Curprius agẽdum sit de motu, deinde de infinito.

Nter ea, quæ dicenda, & tractanda proposita sunt, primum motus est, quia ipse est, ad quem cætera sequuntur, & quæ in definitione naturæ constituitur. Post motum vero de infinito prius dicit, quam de vacuo, loco, & tempore, quia (vt dicit Sanctus Thomas) infinitum est motui intrinsecũ: reliqua verò extrinseca: illa autem sunt his priora.

Est igitur eorum, quæ sunt, aliud quidem actu.

Græci, & Arabes conueniunt Aristotelem prætermittere quatuor suppositiones necessarias ad ea quæ de motu dicenda sunt, quorum prima est diuisio quædam, nempè eorum, quæ sunt: Aliud est actu, Aliud est potẽtia: in quibus verbis est multa differentia, eo, quod litera Græca passa est varias lectiones, & vt dicit Simp. in vno codice legitur vno modo, in alio verò aliter: vnde etiam Latinæ interpretationes variæ sunt, ob id non est certa Aristotelis lectio: magis sensus est attendendus.

Prima suppositio ad tractationẽ de motu: illa q sũt alia sunt actu, alia potẽtia.

Sed in primis expositio Auer. & Alber. & aliorum nulli lectioni, nec Græcæ, nec Latinæ quadrat. Nam ipsi has duas diuisiones faciunt, eorum, quæ sunt, aliud actu, aliud est potẽtia. Iterum eorum, quæ sunt, aliud substantia, aliud quantum, aut vnum ex reliquis prædicamentis. Constat autem quod ista secunda non est diuisio, sed subdiuisio, nam Græcè bifariam legitur textus, Aut sic: Eorum, quæ sunt, aliud actu, aliud est potentia, & eorum, quæ sunt actu aliud est substantia, aliud quale, & reliqua, & sic vertit Boetius noster, & Vatablus: Aut etiam legitur sic: Eorũ quæ sunt aliud actu solùm, aliud potentia, & actu, & horum aliud substantia, aliud quantum, &c. & sic vertit Argirop. non ergo illa secunda diuisio, sed subdiuisio facienda est.

Prima expositio Auer. & aliorum, & ei' confutatio

Illam tamen priorem diuisionem explicat Alber. vt quædam dicantur in actu, vt omnia prædicamenta cum existũt, album in actu, cum existit album, quantum in actu, homo in actu, & reliqua: & etiam dicantur in potentia, cum nondum existũt, sed esse possunt.

Græci verò omnes sequentes literam, qua illa secunda sit subdiuisio, variè exponunt. Porphyr. enim sequitur literam, quã Boet. vertit, & tunc explicat bene, & dicit, quod per actum intelligitur forma omnis prædicamentalis, per potentiam verò intelligi materiam ipsam, quæ est in potentia ad quamlibet formam: vt sit sensus: in entibus aliud est actus, puta forma: aliud est potentia, puta materia. Et quia potentia vna est ad actum quemlibet, actus verò multiplex est, ideo postea subdiuidit actũ, secundum decem prædicamenta, non quod in omnibus prædicamentis non sit potentia: est enim in omni prædicamẽto actus, & potentia, vt dicit. 5. Meth. c. 7. sed quod potentia non multiplicetur, sicut actus, atque ista est sententia Porphyr. fidelissime exposita.

Porph.

Alij Græci legentes literam aliter, quæ modò Græcè habetur, puta. Eorum, quæ sunt, aliud actu solùm, aliud potentia, & actu: Aliter exponũt, nempè entium, quædam sunt actu tantùm, quales sunt intelligentiæ, & separata à materia, alia potentia, & actu simul: & hæc sunt omnia prædicamenta, substantia, quale, & reliqua. Hæc autem dicuntur potentia, & actu simul esse, sed respectu diuersorum: nam actu dicũtur respectu eorum, quæ habent: potentia respectu eorum, quæ habere possunt: vt homo actu est respectu formæ, quam habet, potentia respectu caloris, quem non hẽt.

Tertia expositio Themis. Alex. & cæterorum.

Ista expositio est magnæ authoritatis, propter eos quorum est: est enim Themi. Alexan. Simpl. Philop. Michaelis Pselli. Græci, qui omnes literam Arist. sic legendam dicunt contra Porphyr. & mouentur ad hoc, quia plures codices ita habent. Et qui dicitur aliud est actu tantum, oportuit ergo aliud membrum sumere aliud est actu, & potentia, aliter illud, tantum, esset inutile.

Et propter tantam horum Græcorum authoritatem, quos credendum est codicẽ verum habuisse, forsan ita legendum est, sed ipsorum expositio mihi in hoc non placet, quia non dant in vnoquoque prædicamẽto, quod sit in actu, & potentia simul: nam quantum, quale, non videtur ad quid sint in potentia in illo genere. Ipsi enim dicunt, quòd respectu vnius est in actu, respectu alterius in potentia, sed album, vt album, ad nihil est in potentia, sed in actu solum, quod si dicas.

Reijcitur horũ expositio.

Quòd est in potentia, vt sit nigrum, iam illa potentia non est ipsius albi, sed subiecti, quod substantia est, & ipsum album secundum se, non est in potentia: & hæc præsertim in relatiuis, & alijs prædicamẽtis: in substantijs quidem id videtur magis verum: homo enim actu est secundum

se,

se, sed in potentia ad accidens: hoc autem est, quia substantia est receptiua accidentium, at accidentia non omnia sunt receptiua aliorum accidentium.

Quarta alia expositio.

Melius fortasse per id, quod est actu, & potentia, intelligi potest quodlibet prædicamentum, non tamen quòd simul sit in actu, & potentia, sed quòd successiuè, & diuerso tempore, vt album in potentia, & album in actu, calidum in potentia, calidum in actu, & hoc in vnoquoque prædicamento inueniri potest, & tunc est sensus diuisionis: Entium quædam sunt actu tantum, id est, quædam semper actu sunt, vt intelligentiæ, & immaterialia: quædam quandoque actu, quandoque potentia, vt sunt omnia prædicamenta.

Reijcitur hæc expositio.

Sed nec mihi videtur ista expositio bona, quia re vera nihil facit ad motus definitionem: ob id enim diuiditur ens in actum, vt motus ostendatur esse actus, at actus immaterialis est prorsus extra motum.

Quæ sit verior lectio literæ Arist.

Itaque si licet, quid mihi videatur, aperire, existimo non esse mutandam literam nostri textus, & sufficiat autoritas Porph. Græci, & illorum confitentium codicem Græcum, etiam sic aliquando lectum fuisse, & etiam Boet. authoritas: & quòd magis est, veritas, & cõtextus ipse, qui magis admittit literam hanc.

Primum fundamentum. Aliud est esse actũ, aliud esse ĩ actu, alia aliud esse potẽtia, aliud esse ĩ potentia.

Igitur aduertendum primò, ꝙ aliud est esse actum, aliud esse in actu: aliud esse potentiam, aliud esse in potentia. Esse actũ, est esse aliquam formam accidentalem, vel substantialem, successiuam, aut permanentem: loquimur autem in sensibilibus, nam in perpetuis immaterialibus, idẽ est esse actum, & esse in actu: in istis verò sensibilibus esse in actu est participare aliquam formam, vnde propriè in actu est compositum aliquod tam substantiale, quàm accidentale: actus verò forma ipsius est, vt homo in actu est, ipsius forma actus est: album in actu est, albedo actus est, & sic in cæteris.

Esse autem potentiam, est esse principium agendi, aut patiẽdi aliquid: id verò, quod in potentia est, est habens tale principium, vt lignũ dicitur in potentia ignis, at principium, quo fieri ignis potest, potentia dicitur. Ista autem potentia, vt notant hic Græci bene, & Alber. nunquam est sola, nisi fundetur in aliquo actu, ob id non est potentia, nisi adiuncta actui, quod totum dicitur ens in potentia. At actus de se non est opus, quòd sit in aliqua potẽtia, cum possint actus esse separati, quales sunt intelligentiæ, licèt in sensibilibus actus per se non sint, nisi in aliqua potentia, vt patet in ipsis formis.

Secundũ fũdamẽtum, quale fuit il la diuisio Arist. in ens actu & ens potentia.

Aduertendum vlterius, quòd Arist. non diuisit entia in actum, & potentiam, vt sumebat Porph. sed in ens actu, & ens in potentia, & quia ens in actu, puta calidum, frigidum, homo, animal, & reliqua de se non necessariò habẽt potẽtiam ad aliud; ob id dixit esse actu solùm. Et quia nihil est potentia, nisi necessariò simul habeat actum, fuit in altero membro particulã exclusiuam.

Tertium fundamẽtum. Non esse oĩno diuersa ens actu, & ens ĩ potentia.

Aduerte etiam, quod cum audis ens in actu, & ens in potentia, nec existimes esse prorsus diuersa, sed ens in potentia dicit subiectum expers actus illius, & formæ, ad quam est: ens verò in actu dicit subiectum cum illa forma, vt corpus est album in potentia cum nondum albedinem habet: at cum albedinem habet, actu album est, similiter in alijs omnibus.

Expositio vera Arist.

Hinc patet diuisio Arist. Eorum, inquit quæ sunt, quædam in actu, quædam in potentia. Id est, omnium, quæ dicuntur esse secundum aliquam formã, aut id est, quia eam in actu, aut quia eam habent in potentia, vt quod calidum dicitur, aut est, potentia calidum, aut actu calidum: similiter homo, aut est aliquid, quod homo in actu, vel homo dicitur in potentia. Similiter vnumquodque, cum enim forma iam adest subiecto, in actu tale est: cum nondum adest, potentia est. Postea subdiuidit ea, quæ actu sunt, id est, quæ talia sunt secundum formam aliquam, in decem prædicamenta.

Dubium

In quo dubium occurrit. Cum sit verũ, ꝙ quodlibet compositum cuiusque prædicamenti, vt sit actu, aut potentia, quare per actum diuisit prædicamenta.

Prima solutio Porphy.

Porphyrius respondebat superius: quia actus multiplex est, secundum prædicamẽtorum numerum, sed potentia vna est, puta materia, quæ est quodlibet in potentia.

Confutatio eius solutionis. Primo.

Sed ista responsio non videtur mihi vera: est. n. contra Ari. & veritatem: nam sicut sunt plures actus, & formæ, ita sunt plu-

plures potentiæ proximæ ad illas formas: proprius enim actus propriã habet potẽ-
Secundo tiam. Et probatur ex Arist. qui paulo inferius diuersam potentiam ponit alterabilis ad qualitatem, & augmentabilis ad quantitatem, & generabilis ad generationem,
Tertio & hoc profectò satis est notum. nam potentia ad substantiam in materia est, ad quantitatem verò in composito, ad qualitatem verò in composito quanto, & sic in alijs. Præterea 12. Metap. c. 4. ponens prin
Quarto cipia prædicamentorum actũ, potentiam, dicit non esse vnum actum numero, nec vnam potentiam, sed esse eadem proportione, proportio verò multitudinẽ dicit.

2. Solutio vera. Dicendum est igitur, quod quamuis potentia multiplex sit, sicut & actus, tamen per potentiam non distinguuntur prædicamenta, sed per actus. Potentiæ enim non multiplicant prædicamenta, nam potentia ad actionem, qualitas est, similiter potentia ad ipsam passionem, imò ferè omnes potentiæ ad qualitatem pertinent: at actus in prædicamenta diuiduntur, ob id, (licèt ad quemlibet actum cuiusque prædicamenti sit sua ferè potentia.) tamẽ prædicamentum per actum constituitur, propterea ratione ipsius facta est diuisio ab Arist. Vide igitur sensum Arist. manifestũ esse secundum lectionem Porphy. & Boe.

Eorum autem quæ sunt ad aliquid.

2. Suppositio Aristotelis ad tractationem de Motu.

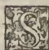

Secunda suppositio est ista, quãuis Auer. existimans subdiuisionem illarum, prædicamentorum esse diuisionem, constituat hanc tertiam suppositionem, & illam diuisionem pro secunda. At nos cum Græcis omnibus istam tertiam facimus, quæ talis est: Quædam ad aliquid referuntur dupliciter: aut secundum excessum, vel defectum vnius ad alterum, sicut sunt relatiua, quæ fundantur in quantitate. Quædã verò ad aliquid referuntur, quia se habent sicut mouẽs, & mobile actiuũ, & passiuũ.

Nota. 1. Nec numerat alia, quæ adinuicem dicũtur, quia vt notant Græci, non opus erat ad præsentem tractationem: solùm enim vult motiuum, & mobile dici adinuicem, vt ostendat postea motum esse inter duo.

Est autem notandum, quod actiuum, & passiuum vocat ea, quæ secundum qualitates elementares agunt: mouens vero, & mobile superius est comprehendens quemcunque motum, localem, alterationem, & alios. Nota 2.

Non est autem motus præter res. Text. IIII.

3. Suppositio.

Tertia suppositio est: motum nõ esse præter res. Explicant Græci motum nõ esse extra ea, quę mouentur, & mouent, & addit S. Tho. & Auer. quòd non est alterius generis, quam res, & forma, quę motu acquiritur: sed hoc posterius examinabitur: intendit autem ex hoc ostendere nõ esse motum aliquem communẽ præter hos, quos esse experimur circa hæc prædicamenta, quæ sunt quatuor, puta secundum substantiam, vt generatio, corruptio: secundum quantitatem augmentatio, diminutio: secundum qualitatem alteratio: secundum locum latio. Quod autem non sit alius motus communis, probat: non est motus præter res, quarum est motus; sed sunt hæ res quarum est motus tantum, & nulla res est eis communis: omne enim ens aliquod prædicamentum est, & nihil est eis commune. ergo nec motus vllus est communis.

In quo Simpl. & Psellus volunt hoc esse contra Platonem, qui ponit separatum motum ab his: vnde dicunt motum esse æquiuocum, nec quicquam commune dicere: idem dicit Auerr. hoc tamen examinabitur.

Vnumquodque autem dupliciter. Tex. V.

4. Suppositio.

Quartam ponit suppositionem. In quoque prædicamento esse duplicem actum, & formã, puta duo opposita, secũdum quæ duplex est motus in quolibet prædicamento; & secundum vnum cõtrarium perfectum, quod dicitur forma; & sm alterum contrarium, quod dicitur priuatio: vt in substantia est generatio, & cor-

corruptio. In qualitate sunt multi motus secundum multa contraria. In quantitate augmentatio, & diminutio, secundum locum motus sursum, & motus deorsum: ille motus est secundum leuitatem, hic secundum grauitatem. Vnde colligit tot esse species motus, quot sunt entis species, intellige, quot sunt entis species, in quibus est motus, sunt enim quatuor, & in singulis sunt duo opposita, tot ergo motus species sunt.

Caput Secundum.

Diuisio autem secundum vnumquodq; genus. Tex. VI.

Definitio motus ex primi suppositiõe collecta.

MOTVS definitionem ponit ex prima suppositione collectam, dicens, cum in vnoquoque genere sit aliquid in potẽtia, & aliquid in actu, actus illius, quod in potentia est, vt tale est, idest, vt potentia est, est motus: & ponit exempla. Actus alterabilis, vt alterabile est, alteratio est, & actus augmentabilis vt tale est, est ipsa augmentatio; similiter generatio est actus generabilis, vt generabile est, & latio mobilis localiter, vt tale est, actus est: omnis ergo motus est actus existentis in potentia, vt in potentia existit.

1. Expositio definitionis motus. Duplex est actus potentię secundũ Them.

Circa declarationem definitionis not. Themist. duplicem esse actum potentiæ, Alter est perfectus, qui aufert totã rei potentialitatẽ, & iste est ipsa forma, ad quã res est in potentia. Alter est imperfectus, non auferens omnino potentiam, cum adhuc possit manere, & iste actus est operatio secundum formam, vt calefactio, frigefactio, & reliquę operationes, hæ enim non auferunt totam rei potentiam, sed adhuc restat potentia ad ipsam formam, & talis actus dicitur motus. Et ad denotandum esse actum imperfectum non auferens totam rei potentiam, fit illa reduplicatio, prout in potentia est.

Dubium

Quòd si dicas, calor remissus, & alia huiusmodi forma, esset motus, etiam si quiesceret in subiecto, cum subiectum adhuc sit in potẽtia, quod tamen videtur falsum, tunc enim non est vllus motus.

Solutio S. Tho.

Respondet S. Tho. quod ille calor non est motus, quia tunc habet rationem solus actus: vt autem motus sit, debet etiam esse actus respectus ipsius existentis in potentia, & potentia respectu alterius gradus coloris, quod fit, cum est in successione, & in fluxu ad ipsum. hæc est communis explicatio definitionis, & bona.

Secunda alia explicatio definitionis motus.

Sed possumus adhibere aliam explicationem siue dubio non spernendam.

Nota 1. Duplex potentia actiua, et passiua.

In cuius gratiam aduerte, quòd omnis potentia Physica, aut est actiua, aut passiua. Vt dicitur 5. Meta. c. 12. potentia actiua vt ibi dicitur est principium transmutandi alterum, vel ipsummet in quo est, vt alterum est: vt potentia ignis, qua lignum in ignem conuertit, actiua est. similiter potentia animalis, qua se mouet, actiua est, licèt non sub eadem ratione, qua se mouet, mouetur.

Potentia verò passiua est principium alicuius ab altera transmutandi, vel a se, vt alterum est. Id est principium, quod in aliquo est, vt ab aliquo, vel a se mutetur, & moueatur.

Nota 2. Omnia potentia Physica est per se ad operationem, & trasmutationẽ, & p operationem tendit ad formam.

Ex hac potentiæ natura, & definitione vnum colligo notandum, quod omnis potentia Physica est per se ad operationẽ, & transmutationem, tam actiuam, quam passiuam, & per operationem tendit in ipsas formas. Huius autem duplex est signum. Alterum quod nomina, quæ potentiam subiecti exprimunt, aut actionem, aut passionem significant, & a verbo trahuntur, potentia enim calidũ dicitur calefactibile, potẽtia ad calorem ex parte agẽtis, calefactiuum, & reliqua huiusmodi.

Alterum signum est magis Philosophicum. Nam potentię dantur solùm ad operationem, sicut sensationes, volitiones, & huiusmodi, quæ operationes sunt & non formæ, in quo apparet, potentiam vt potentiam respicere operationem tanquam immediatam, & proprium suum actum. Ex hoc vide definitionem motus: est actus potentiæ, vt potentiæ, vt actus calefactibilis, vt tale est, calefactio est, & nõ calor: actus enim potentiæ transmutatio est, siuè actiua, siuè passiua: hæc autem motus.

Nota Quid notat il

Et nota, quòd illa reduplicatio, vt in potentia est, non ponitur, nisi ad notandum,

In particula, put in potentia.

dum, quod illud, quod mouetur, potest etiam esse alia via in actu, sed motus non ei inest, nisi vt in potentia est, quod inferius ipse Aristot. explicabit.

Quod autem in hoc sit motus. Tex. VII.

Probatur motũ esse actũ.

Efinitione motus cõstituta, ipsam probare ac declarare aggreditur, ac primò ostendit priorem partem puta, quòd actus sit. Sic autem probat. Id, quo posito, quod in potentia erat, in actu est, actus est: sed motu posito quod erat in potentia, est in actu, ergo motus est actus. Minorem exemplis ostendit varijs. Aedificabile est, actu est, cum ædificatur: at ædificatio motus est: similiter ĩ alijs. Nota ꝙ per adolescentiã argumentationem, per senescẽtiã diminutionẽ ĩtelligit, vt dicit S. Th.

Quoniam autem quædam. Tex. VIII.

Idem nõ respons. eiusdem potest esse simul in actu, & potentia, idem si respõs. eiusdem, nõ in eodem tempore.

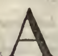

Lteram partem explicat, nẽpè, quòd sit actus entis, in potentia, vt in potẽtia. Præmittit tamen ad idẽ vnum fundamẽtum, nempè: Vnum posse esse actu, & potentia, sed non respectu eiusdem, vel si respectu eiusdem, non simul, & eodem tempore: vt idem corpus potest esse calidum in actu, & calidum in potentia, sed tempore diuerso. Similiter eodem tempore, sed respectu diuersorum, vt potest esse calidum in actu, & frigidum in potentia.

Ex hoc infert, quòd mouens physicum mouet, & mouetur, agit, & patitur: qua parte enim est potentia patitur, qua parte actus, agit, vt calidũ in actu, frigidumque in potentia, qua parte frigidum in potentia est, patitur ab alio, sed qua parte calidũ est, agit in alterum, ab ob id agendo patitur, & patiendo agit. An tamẽ omne agẽs sit huiusmodi, vt quidam Philosophi dicunt, posterius dicit esse tractandum: non enim omne agens patitur: est enim mouens immobile, puta ens immateriale.

Heracli. & Democri. qui negabant entia immaterialia, omnes mouens moueri dicebant, sed id falsum est, vt dicetur in 8. lib. Est igitur fundamẽtum aliquid simul actu esse, & potentia, sed respectu diuersorum, & pati, vt potentia est.

Eius autem quod potentia existit. Tex. IX.

Motũ esse actum existentis in potentia probatur.

Nfert quòd motus est actus existentis in potentia, qui motus procedit ab aliquo in actu existente, tanquam ab agente, siue ipsum agens agat in aliud, siuè in se. Est autem motus eius, quod est in potentia, non qua parte actum est, sed qua parte potentia est, vt æs actu, est æs, sed statua in potentia: motus igitur non est ipsius, vt actu æs est, sed vt potentia est, statua: ac ob id ponitur illa particula, prout in potẽtia est. Quòd autem non sit motus actus æris, vt ęs est, probat: quia tunc idem esset re, & ratione, esse æs, & esse potentia ad statuam, quod falsum est.

Nota.

Perpẽde autem, ꝙ sensus verborum in principio textus secundum literam ita ordinãdus est, vel motus est actus eius, quod est potentia, quatenus mobile est, quãdo aliquid actu existẽs operatur aut in se, aut in alio. Est enim varietas in lectione græca, vt notat Simpl. Hanc lectionem sequitur Alex. quam noster vertit Boetius.

Manifestum est autem, & in contrarijs. Tex. X.

Non est idem ratione esse in actu, & potentia, licèt sint idẽ subiecto: vbi nota nõ omnia, q̃ sunt idẽ subiecto & re esse r ione etiam.

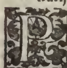

Er ipsa contraria ostendit non esse idem ratione esse in actu, & esse in potentia in eodem: demus enim, ꝙ aliquod actu subiectum sit in potentia ęgrotum, & in potentia sanum: tunc si idem est, ratione hoc subiectum actu esse, & esse in potentia ægrotũ: tunc similiter idem erit esse tale subiectũ, & esse in potentia sanum: erit ergo idem ratione esse in potentia sanum: erit ergo idem ratione esse potentia sanum, & esse potentia ęgrum: & tunc idem ratione esset sanum, & ægrum: vt enim actus diuersi sunt, ita & potentiæ: non ergo dicendũ est, idem esse, esse actu, & esse in potentia in eodem, secundum rationem: sed quòd sunt idem subiecto, sed non ratione, ob id meritò ponitur illa particula, prout in potentia.

Dubitatur

Dubitatur, quomodo potentia dicitur diuersa contrariorum.

Obiectio. Respondet Auerr. 2. cœli.com. 120. Potentiam propinquam esse vnam vnius contrarij, aliã alterius, remotam verò eandẽ.

Solutio. Ob id supra dicimus Porph. distinguere etiã potentias, sicut & actus, quod docuit Philop. benè tex. 14. sequenti, vbi ad singula predicamenta singulas constituit potentias.

Nota. Aduertẽdũ, quòd subiectum sanitatis, & ægritudinis, dicit sanguinem, aut humiditatem, id est phlegma, humores volens designare. Dicit etiam, quòd calor, & esse visibile non sunt idem ratione.

Quòd igitur est hic, & quòd accidit tunc moueri.

Tex. XI.

Probatur motũ eẽ talem actũ qualis definitu, est.

Cum definitionis partes probauerit, nunc definitum de definitione probat, ostẽdens, φ talis actus motus sit, ac inde cũ suo definito conuerti constabit; probat verò sic. Cum talis actus est, res mouetur, nec antè, nec pòst mouebatur: igitur actus ille motus est: id enim motus est, quo posito mouetur quid. Sed antecedens probat: ædificabile, aut mouetur antæ ędificationem, aut post. nempè cum domus iam est, ante non mouetur, cum potentia tantum sit: post verò moueri non potest, quia non amplius ædificabile est: igitur mouetur, cum ædificatio est, quæ actus est imperfectus: talis igitur actus motus est. Idem est dicendum in quocunque alio motu cuiusque mobilis.

Quòd autem benè dictum sit.

Tex. XII.

Probatur definitiõẽ esse rectè constitutã ex definitionibus veterum, quę proponũtur, & refellũtur.

Deffinitione motus cõstituta, ostendit eam esse bonam, quod dupliciter posse cognosci dicit. Primò ex definitionibus antiquorum, quæ non sunt bonæ. Secundo ex eo, quòd difficilè inueniemus aliam definitionem eo, quòd motus non possit sub alio genere constitui, quàm sub genere actus, vt dictum est. Citat autem aliorũ definitiones: quidam enim motum alteritatem esse dicebant: quidam inæqualitatem: quidam non ens: sed nullus ex his benè dicebat, quòd tripliciter probat.

Prima rõ contra veteres. Primò, quia inuenimus alteritatem, in æqualitatem, non ens, vbi tamen non est motus. Vbi tñ aduerte, φ ista ratio procedit, ac si illi nihil aliud dixissent motum, nisi aut alteritatem, aut inæqualitatem, aut non ens, quòd an verum sit, parum refert: sat sit id Arist. supponere.

Sed nec mutatio, aut ad hæc.

Tex. XIII.

Scda rõ contra veteres.

Vitur secunda ratione ex parte terminorum, ad quos motus tendunt, quia potest esse motus quid id, quod motum est sit alterum, aut inæquale, aut non ens: qa motus tendunt aliquando ad simile, ad æquale, aut ad ens.

Tertia rõ. Tertia ratio est ex terminis a quibus: non enim omnes motus ab inæquali, aut ab altero, aut a non ente procedunt, sed ab oppositis: non ergo per ista motum definiri oportuit.

Nota quãtã habeãt vim istæ rõnes aduersus veteres. Rationes hæ non sunt ad modum efficaces, & solui ab aduersarijs possunt. Dicent enim motum alteritatem, & inæqualitatem esse, quia quod mouetur, secundum vnam formam aliter, & aliter se habet, quia illa in fluxu est.

Subdit Arist. causam, quare isti esse nõ ens motũ existimabãt, nẽpè quia erat, indeterminatum quid, cũ nec substãtia, nec quale, nec aliquid ex his sit: ob id coordinationes indeterminatorum ipsum ponebant.

Nota duplicẽ coordinationẽ prædicamentorũ apud Pythagoram. Fuit enim diuisio prædicamẽtorum Pythagorica in duas partes, & in vna entiũ, & determinatę naturę ponebat, in altera non-entiã, & indeterminata: entium erat ista, finitum, impar, vnum, dextrum, masculinum, quiescens, rectum, lumen, bonum, quadratum. Non entium coordinatio erat ista, infinitum, par, multa, sinistrũ, fœmininum, motum, curuum, tenebra, malum, altera parte longius: sic ponit Aristo lib. 1. Metaph. Vide igitur, quomodo motum in coordinatione indeterminatorum constituentes ipsum esse non ens ponebant, & inęqualitatem, & alteritatem.

Cur autem videatur.
Tex. XIIII.

Nota natura motus videri indeterminati.

SVbdit adhuc rationem, cur naturę indeterminatæ visus sit istis motus: hæc autem erat causa: quia nec potētiam esse motum comperiebāt, cum quæ potentia solum sunt, non mouea tur, nec esse actum, quia quæ actu sunt, iam non mouentur, quod enim quantum est, non mouetur ad quantitatem. nec reliqua, quæ actu sunt: ob id igitur cum nec actus, nec potentia sit, non ens est, & inter indeterminata computandus visus est.

Et motus actus quidem.
Tex. XV.

Nota quo motus sit indeterminat', & quo non.

ARistoteles verò non esse indeterminatum motum docet, quamuis enim non sit actus perfectus, nec sit potentia pura, est actus imperfectus, qui partem potentiæ, partem habet actus: quamuis talis actus difficilis sit cognitu, verè tamen est. Reddit autem causam, quare motus sit actus imperfectus, nēpè quia ens in potentia, cuius actus ipse motus est, imperfectum quid est.

Obiectio. Sed obiicies, hoc pacto quælibet forma substantialis esset imperfectus actus, quia est, materiæ imperfectæ.

Solutio. Respondetur, sensum Aristotelis esse, actum hunc, puta motū, esse imperfectū, quia id possibile, quod per talem actum fit in actu, imperfectum est, & inconsummatum ita, vt non sumat solum possibile, seu ens in potentia, sed simul cum ipso motu, puta calefaciens, frigefiens: talia enim entia actu imperfecta sunt, cum nondum terminum attigerint: ergo & ipsi actus, puta motus imperfecti sunt.

Mouetur autem, & mouens.
Tex. XVI.

Nota de conexione huius textus cū antecedentibus.

VArijs modis hic textus, & cōnecti antecedentibus, & exponi solet. Crediderim sensum esse, vt Ari. velit explicare cuius subiecti sit motus actus: & quia intendit docere, quòd per se est actus mobilis, vt mobile est, præsupponit, quòd mouens etiam mouetur, sed non qua ratione mouens est, nisi per accidens: vt autem mobile est, per se mouetur.

Explicat igitur, quod mouens sit hoc, quod mouendo moueatur, & quomodo per accidens, vt tale est moueatur. Dicit, illud mouens mouendo moueri, quod aptum est moueri: quod propter mouentia immaterialia dicitur, quę cum non sint apta moueri, nec in potentia ad motum, mouent, sed non mouentur. Addit autem quòd ista, quæ moueri sunt apta, quando non mouentur, dicuntur quiescere: non moueri enim in his, quæ in potentia sunt ad motum, quiescere est.

Mouens in quātū mouens mouetur non p se, sed p accidens.

Hæc autē verba existimo sensum hunc facere, quòd illud agens mouendo mouetur, quod mouere, & quod quiescere est aptum, & hoc est propter cœlos, qui mouent aliquando alterando, & non alterantur, licèt enim localiter moueantur, non tamen omni motu mouentur, sicut omni motu mouēt: ecce igitur, quid mouēs sit, quod mouendo moueatur.

Quęnam q mouēdo mouētur, & q non.

Cœlum agit alterando, & non alteratur.

Explicat modo, quomodo per accidens moueatur, & non per se: quia mouens, vt mouens solum agit in aliquod mobile, vt tale, & sic agere mouere est: at quia nō agit, nisi tangendo ipsum mobile, hinc ratione tactus prouenit, quod moueatur. Cum igitur mouens, vt mouens non moueatur, fit vt motus sit per se actus mobilis, & si est mouentis, id est per accidens, & vt ipsum mouens mobile est.

Omnes ferè hic existimant esse nouam aliam definitionem motus hanc: motus est actus mobilis, vt mobile est, sed profectò mihi non placet, imò dico Aristotelē solùm hic concludere, quod est motus in mobili, vt in subiecto. Præthereà, quia si illa esset definitio, esset mala: quia motus etiam est actus agentis, & mouentis, vt mouens est, & est in potentia actiua solùm: ergo hic docemur, motum esse actum mobilis, vt subiecti: & tota expositio huius textus est consideranda.

Quomodo intelligēdum sit, mot' est actus mobilis, vt mobile est, vt in subiecto.

Accidit

Accidit autem hoc tactu.
Tex. XVII.

Mot' est in mouente per accidens.

Ista priora verba sunt continuãda cum superioribus, vt cum dixerit motum esse in mobili, dicat modo, quòd per accidens est in motiuo, & mouente, quatenus tactu agendo patitur. Nec intelligas, quod idem motus est tunc in mobili, & in mouente quod per accidẽs mouetur: sunt enim duo diuersi, vt cum ferrum candens agit in aquam, alio motu mouetur aqua, puta calefactione, alio ferrum, puta frigefactione, vt alibi dicendum est.

Ratio cur mouens, vt mouens nõ moueat: Statim subdit rationem, quare mouẽs, vt mouens non mouetur: nempè, quia mouens, vt tale, semper est in actu secundum aliquam formam, aut hanc, id est, substãtialem, aut talem, id est, qualitatem, aut tantam, id est, quantitatem, quæ forma est principium motus cum mouens mouet: mobile verò est in potentia ad talem formam: sed motus est actus existentis in potentia: est ergo ipsius mobilis. Maiorem ostendit exemplo: homo actu facit ex homine in potentia, hominem actu, similiter calidum in actu facit ex potentia calido, calidum actu.

Nota: Obserua verbum illud, moueatur, legẽdum actiuè, moueat.

Caput Tertium.

Et quod dubitatur. Tex. XVIII.

Aggreditur Arist. probare, motũ nõ esse i mouẽte, sed in mobili

Ex prædictis dicit solutum esse dubium, nempè motum esse in mobili, vt in subiecto. quod declarat. Motus, inquit, est actus huius ab hoc, id est, motus duo habet in se: est quidem actus, sed ab vno procedit vt à principio: In altero recipitur, vt in subiecto: mouentis est actus tanquam principij, mobilis verò vt subiecti.

Ex quo infertur vnum esse actum vtriusque, nempè mouentis, & moti, sed ratione diuersum: nam potentia mouentis, & moti diuersa est: mouentis enim potentia est posse mouere, & actiua: moti verò posse moueri, & passiua: [illegible] igitur actus, vt per eum mouens, quod poterat mouere, mouet, actio est: vt verò per ipsum motum mouetur, passio est, tamen re vnus actus est, licèt ratio, & ordo duplex sit, sicut idẽ est spatium duorum ad vnum, & vnius ad duo, ratio diuersa est: nam duorum ad vnum dupla est proportio, vnius verò ad duo, subdupla: similiter idem est spatium accliue, id est, sursum, & decliue, id est, deorsum, sed ratio diuersa: ita idem motus & actus mouentis, & moti, sed ratio diuersa ex parte illius actio est, ex parte verò huius, puta moti, passio.

Habet autem dubitationem rationalem. Tex. XIX.

Disputat in vtranque partem, & probat nõ esse eundẽ actũ mouẽtis & mobilis.

Circa id, quod dixerat, nempè eundem esse actum agentis, & patientis, modò logicè pro vtraque parte, probabiliterque disputat. Primò probat, quòd non sit vnus actus vtriusque, duplici ratione: Prior est, agentis actus est actio, patientis actus passio est: sed actio, & passio nõ sunt idem, nec ipsum agens, nec patiens: ergo non est vnus vtriusque actus.

Prima ratio.

Secunda. Secunda: finis, & effectus actionis est alius a fine passionis: ergo non sunt idem actus. antecedens patet: finis enim, & effectum actionis est factum ipsum: finis verò passionis est effectus, id est, receptũ: differt aũt factũ à recepto: ergo nõ est idẽ actus.

Cum igitur vtraque sint motus.

Probatur eundem esse actũ vtriusq;.

Ex opposita parte argumentatur, ac probat, quòd non sint duo actus, & motus: Vtitur autem hac diuisione. Si duo sunt motus actio, & passio, vel vterque est in agente, vel vterq; in patiẽte, vel actio in agẽte, passio in patiente, vel econtra, actio in patiente, passio in agente, quorum nullum fieri potest. Aristote. non explicat primum membrum, quòd vterq; sit in agente, quia superius probatum est motum in mobili esse, saltem vnum motum in eo esse, si duo sint motus.

Vel actio in agente, passio in patiente, vel contra actio i patiente.

Explicat primum membrũ tacens.

Quartũ vero excludit, vt exponit Themist. nempe, quod passio in agente actio

X 2 sit

Quartũ membrũ

fit in patiente. Tunc, inquit, erit æquiuocatio in nomine, ... actionem pro passione, & econtra sumamus.

Tertium membrũ

Quòd si tertium membrum sumamus, quòd actio sit in agente, & passio in patiẽte, id etiam non potest esse, & probat vnico argumento. Si actio est in agente, cum actio sit motus, sicut passio, motus erit in agente: ergo omne agens mouetur, quod falsum est, vt diximus, quòd non omne agens mouetur. Cum autem motum habeat, sequetur, quod aliquid habens motum non mouetur: quod impossibile est, sicut quod habeat aliquid albedinem, & non sit album.

Si autem vtraque in moto sunt.

Secundũ membrũ pastionis.

Secundum membrum, quod restabat, nempè, quod vterque actus sit in mobili, impugnat dupliciter. Primò quod actus alicuius nõ erit in ipso: actio enim, quæ agentis actus est, non erit in agente: quod absurdum videtur. Secundò quod vnum mouebitur duobus motibus tendẽtibus ad vnam formã, puta motu actionis, & motu passionis.

Et nota, quòd dicit vnius, & ad vnam formam: quia motibus secundum diuersas formas potest vnicum subiectum moueri, vt sanationis, & calefactionis motu. Prætérea duo subiecta duobus motibus ad vnam specie formam tendentibus, vt duabus calefactionibus moueri possunt: at vnũ subiectum, & secundum vnam formam numero moueri duobus motibus fieri nequit: non igitur actio, & passio, si in mobili sunt, duo motus esse possunt.

At irrationabile est duorum specie.

Obijcit Arist, cõtra id, qđ est dictũ vnũ esse motũ actionẽ, & passionem. Prima opinio.

Iterum redit ad impugnandum hoc, quod non sit vnus actus, probat multipliciter. Primò: quia diuersorum vnus esset actus, puta agentis, & patientis, quæ diuersa sunt.

Secundò, si vnus est actus actio, & passio, docere actio, & disciplina erunt idem.

Tertiò idem erit agere, & pati, docere, & discere.

Secũda. Tertia. Quarta.

Quartò docens erit discens, & discens docens, & agens patiens, & econtra, cum vnus sit actus vtriusque.

Nota.

Aduertendum est autem, quòd rationes superiores, quibus probauit non esse duos motus actionem, & passionem, sunt veræ, & firmæ: hæ verò sunt contra veritatem, ob id statim soluuntur ab Ari. in sequẽti.

An neque alterius actum. Tex. XX.

Solutio obiectionis.

Rationes has vltimas soluit, & duas etiam primas, quæ allatæ fuerunt contra veram determinationem, puta, quòd vnus sit actus actio, & passio, isque sit in patiente, & mobili.

Ad 1.

Respondet igitur non esse inconueniẽs, vnum actum esse duorum, vt doctio (si ita licet dicere) est actus docentis, & discentis, quando talis actus non est sic in vno ꝙ ab altero pendeat. Cùm vero vnus actus est in aliquo simul, etiam est ab alio procedens: tunc duorum vnus potest esse actus re: sed ratione diuersus.

At si dicat. Motus sic est in mobili, ꝙ non sit decisus, & separatus à mouenti, id est, est in mobili, sed a mouente procedẽs, & dependẽs, ob id duorum est vnus actus, & motus: sed vt à mouẽte est, habet aliam rationem: vt in passo, & mobili est, rationem aliam, sicut id, quod est potentia simul potest actus esse, sed diuersa ratione. At si vnus esset ratione, vt vestis, & tunica: tunc non posset vnicus esse duorum actus.

Mot⁹ est actus inter duo; mouens, vt principium, & mobile, vt subiectum.

Aduerte igitur, quòd motus est actus inter duo, videlicet mobile, vt subiectum, mouens, vt principium, nec sine vtroque potest consistere, ob id vnus potest esse duorum, ac ob id superius supposuit mouens, & mobile ad aliquid dici.

Neque necesse est docentem discere. Tex. XXI.

Ad tria alia argumenta. Hinc etiã nota duo al-

Soluit alia tria vltima argumenta, dicens, ꝙ si vnum esset re, & ratione actio, & passio, ita vt vtriusq; esset eadem essentialis definitio, tunc argumenta concluderent.

At

qua posse est, vbi re, diuersa ratione.

At cum ratio diuersa sit, licèt vnus actus sit, non ob id tales prædicationes sunt veræ. Hæc enim non insunt, nec competunt his, quæ quolibet modo sunt idem, sed quę sunt idem re, & ratione.

Et ponit exemplum, quomodo actio, & passio dicantur eadem re, sicut a Thebis ad Athenas, & ab Athenis ad Thebas eadem via est, sed ratio diuersa est, vt est ab Athenis; & vt est a Thebis, & propter id non dicimus idem esse distare ab Athenis & distare a Thebis: sic nec idem sunt ratione actio, & passio, nec agere, & pati, licet vnus re sit vtriusque motus.

Omninò verè dicere est.

Tex. XXII.

Nota absolutè negandam esse hāc propositionē, actio est passio.

Concludit propter diuersitatem rationis, quæ est inter actionē; & passionem: licèt motus, cui istæ rationes diuersæ accidunt, vnus sit, esse absolutè negandas illas propositiones, actio est passio, doctio est disciplina: & dicere oportet actionem non esse passionem, cū actio sit motus ab hoc, passio motus in hoc, quę duo ratione differūt.

Quid igitur motus sit.

Tex. XXIII.

Concludit Arist. motum esse actū potentiæ actiuę, & passiuæ, sed diuersimodè.

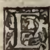

Epilogat dicta, nēpè quid sit motus in generali se dixisse, & ex tali definitione facile esse singulos motus in specie definire, vt alteratio actus est alterabilis, vt tale est: & augmentatio actus augmentabilis, vt tale est: & sic in reliquis.

At quia in definitione motus superiori non erat declaratum, de qua potētia esset sermo de actiua, an de passiua, cum dictū est, motum esse actum entis in potentia: Constat autem, quod vtroque modo illic sumitur potentia: ob id dicit modò, quòd clarius procedet definitio motus sic: motus est actus actiui, & passiui, vt tale vnum quodque est.

Similì modo singulas species definire poterimus: alteratio enim actus alterantis, & alterabilis, vt talia sunt, & simile in alijs: & hunc existimo esse verum Aristotelis sensum in hoc textu.

Quæstio Prima. An motus sit per se in aliquo Prædicamento, & in quo Prædicamento. An videlicet sit qualitas fluens, vel fluxus ipse qualitatis, & via: an sit actio, vel passio, vel quid aliud?

De quo agendū.

MVlta, quæ de Motu dici possent, ac ipsius speciebus, ad alios pertinēt Physicorum libros: hic solūm ea, quæ ad ipsius naturam, & essentiam pertinēt, tractabimus.

Est igitur nō parua difficultas, ad quod genus motus spectet, & quæ eius sit essentia, quod dubium tractauit D. Thomas hic in digressione. tex. 22. Albertus tract. 1. c. 3. & Auicenna 2. libro sufficientiæ, ca. 2. & Simplicius in Prædit.

Variæ sētētiæ circa essentiā mot'.

Sunt autem variæ de hoc sententiæ, & omnes penè in hoc cōueniunt, esse fluxum quendam; sed tamen varia ratione differunt, & in diuersis Prædicamentis collocant.

Aristotelis loca, quæ causam præbeāt dubitandi.

Dubitandi autem causam præbent aliqua Aristotelis loca inter se, vt videtur, non ita consentientia. Nam in Prædicamentis motum connumerat inter species quantitatis: deinde extra prædicamenta reponit in post Prædicamentis. Hoc loco videtur dicere esse actionem, vel passionē, actum videlicet actiui, vel passiui. At in Metaphysicis ait, motum esse quantum per accidens.

Prima opinio Auerrois.

Prima igitur opinio est Auerrois, hoc libro, commento 4. qui dicit motum considerari posse dupliciter: vno modo pro forma ipsa fluente secundum acquisitionem partis post partem, vt est calor imperfectus, qui in acquisitione est successiuus: & ista est, inquit, consideratio vera, & ad locum præsentem pertinet, vbi res secundū veritatem tractatur, & sic motus non est, in prædicamento alio, quā vbi est sua forma: nam forma imperfecta, quæ motus est non differt essentialiter à forma perfecta: vnde fit, ꝙ motus sit analogū ad istas motus species, quæ sunt secūdum diuersas formas Prædicamentorum, & in hoc conuenit Auerroes cum Simplicio, & cum quibusdam alijs Græcis, & cum Alberto.

Altero

Altero, inquit, modo motus pro via in formam consideratur, & sic ab Aristotele in prædicamentis ponitur in prædicamento passionis: & dicit hoc esse secundũ sententiam communem, & famosam: sed nõ non ita veram. Hæc est eorum opinio.

Reijcitur Auer. sententia. Primo. Sed contra hoc illud est. Primò, quòd si formaliter loqui volumus, forma fluens duo includit, formam, & fluxum: esset igitur eris per accidens ipse, si esset forma fluens.

Secundo Secundò, quia fluxus, vt fluxus, formaliter non est forma, cuius est fluxus: oportet igitur assignare in quo propriè sit prædicamento fluxus, vt fluxus: atque adeò non effugitur difficultas si dicatur secundum antiquorum communem sententiam esse passionem: sed oportet secundum veritatẽ dicere in quo sit prædicamento.

Tertio. Tertiò, quia localis motus non potest dici forma fluens, nec spatium fluens, nec locus fluens, sed esse solùm videtur ipse fluxus per spatium.

Quarto. Quarto, quia generatio motus est, & non est forma imperfecta fluens secũdum partes, cum in instanti acquiratur.

Solutio pro Auer. roe. Ad hoc respondet Iandunus quæstio. 2. quod generatio dupliciter sumitur: Vno modo pro ipsa mutatione substantialis formæ, quæ in instanti fit, & sic motus nõ est. Altero modo pro alteratione præuia generationi: non enim est generatio nisi præcedat alteratio secundùm qualitates disponentes: & sic est motus generatio pro illa alteratione, & tunc est ille fluxus in qualitatibus.

Ita respondent etiam quidam alii, qui dicunt cum secunda opinione sequenti, motum non esse qualitatem fluentem, sed esse fluxum, & tendentiam formæ imperfectæ ad perfectam.

Confutatio solutionis. Primò. Sed hæc solutio mihi non placet, imò generatio ipsius substantiæ motus est dicenda: vt in præsenti definitur motus: actus entis in potentia; & actus actiui, & passiui: & patet apertè: nam hic distinguũtur quatuor motus, quorum vnus est generatio, & corruptio, qui si pro alteratione sumitur, non esset distinctus essentialiter ab ea.

Secundo. Præterea Simplicius 5. Phy. & S. Tho. dicunt quod motus hic definitus est in genere latè sumpto vocabulo, vt omnem mutationem includit.

Tertio. Preterea, quia generatio est vera actio, & vera passio, & generare agere est, generari moueri: ergo motus est: nam esse actum actiui, & passiui essentialiter motus est: non igitur sententia hæc videtur vera.

Secũda opi. Gilberti. Secunda sententia est Gilberti. libr. sex Principiorum, putat motum esse in prædicamento actionis: quia motus est forma procedens, sed hæc primo ab ipso agente procedit: ergo motus ad actionem potius pertinet. Sed hæc opinio satis fuit ab Aristo. in textu reprobata, cum motus sit potius actus mobilis, & in ipso mobili, non in mouente.

Tertia opinio aliorum. Alii tertio ad passionem referunt, cum motus in patiente subiectetur.

Reijcitur vtraq; sententia. Sed nec hæc sẽtẽtia est vera, quia motus tam est actus actiui, quam passiui: non ergo magis ad hoc genus, scilicet passionis, quàm ad illud genus actionis referri ab his debuit. Secundo. Deinde, quia motus inter post prædicamenta, aut in prædicamento quantitatis collocatur: at actio, & passio diuersa constituunt prædicamenta. Tertiò, quia si passio est motus: ergo, & actio eius correlatiuum erit motus: ita erunt duo motus vnum correlatiuum alterius: quod est absurdum.

Quarta opinio. Alii sunt in quarta sententia, nempè motum formaliter videlicet pro fluxu, & fieri, esse genus quoddam superius actione, & passione.

Reijcitur hæc opi. Sed hæc sententia nõ est tenenda, quia iam actio, & passio non essent duo prædicamenta, quod est contra Aristotelem, & modò id verum esse supponimus: in Logica enim numerus prædicamentorum probatus est.

Quinta opi. Quinta opinio est cuiusdam, quòd ratio prima motus non est forma, nec ad formam via, sed quod sit actus existentis in potentia: via igitur illa in formam, materiale est motus, & hoc videtur esse Aristotelis, qui definitione sua non aliud esse motum dixit, quam actum potentiæ, vt potentia est: At definitio formale rei explicat.

Ex hoc infert, quòd cum esse actum potentiæ non sit vniuocum, nec vnam dicẽs rationem: alius enim est actus actiuæ, alius passiuæ potentiæ, quòd etiam motus

erit

erit analogus, id enim docet Aristoteles, 7.Phy. tex. 16. nec inconueniens est, quòd analogum definitione definiatur analoga, vt hic docet Simplicius. cum igitur sit motus analogum, ait, non exquirendum in eo aliquam rationem cõmunem actioni, & passioni, sed sola est cõmunitas nominis. nam actio est actus potentiæ actiuæ, passio passiuè, quando uerò actũ potentiæ in communi aliquis sumit, seu motum, analogum quid, & solam vocẽ communem sumit: & idem in quouis motu particulari considerandum ait, vt calefactio est analogum ad calefactionem actiuam, quæ est actio calefacientis, & actus actiui, & ad passiuam, quæ est actus passiui, scilicet, passio, atque in cæteris motibus.

Vnde concludit, quòd actio, & passio formaliter sunt motus, & quòd formaliter sunt duo motus, & duo actus, sed re non, nisi vnus, puta vna via in formam, & vnum medium inter agens, & patiẽs.

Hinc ait, quòd si motum materialiter consideremus, reducitur ad prædicamentum ipsius formæ: est enim sic via in formam, vt communis dicit opinio: at si formaliter, vt actus est potentiæ, duo illa prædicamenta facit, quia sunt duo actus formaliter actio, & passio, quæ vniuocè non conueniunt: alios autem, asserit, quod materiale est motus, puta viam in formã, seu fluxum, formale esse, putasse.

Reiicit. 5. opinio Primo. Reiicitur hæc quinta opinio. Primò: quia si in motu hæc opinio distinguit materiale, & formale, iam faceret motum esse aliquid compositum ex duobus accidẽtibus: ex illo, inquam, materiali, & formali, videlicet fluxu, & actione, vel fluxu, & passione, atque adeò, nec vnum esset accidens, neque ens per se, sed aggregatum ex duplici accidentiali ratione, materialis, & formalis, vt album in concreto, & alia accidentium concreta.

Secundò Secundò. Quia superest adhuc per se de illo ipso materiali difficultas, nempè de fluxu per se, vt fluxus est, si non est per se motus: quæ ergo res sit per se, vt talis, & cuius prædicamenti: nil autem per se, vt talis esse videtur, nisi ipsemet motus: similiter, & de ipso per se formali, scilicet actione, vt actio, & passione, vt pactio, etiã secluso fluxu, quæ sint res.

Tertiò Tertiò: quia si formale motus est actio, & passio, ergo duo sunt motus formaliter, nam actio formaliter non est passio, nec passio formaliter est actio: ergo in quouis motu duos simul esse motus formaliter dicemus, quod est absurdum, & paradoxon, vt duos simul motus locales, cum res mouetur localiter: duas simul augmẽtationes formaliter, cum res augetur, & ita in cæteris: nam si motus est actio, & passio, & vbicunque est actio, est passio, & econtra: ergo vbicunque vnus erit motus, erunt duo formales motus. quod est absurdum: quod absurdum cum concedat hæc opinio, est planè reiicienda.

Quartò Quartò, sequitur etiam hos formales motus esse correlatiuos, si sunt formaliter actio, & passio, siquidem actio, & passio sunt formaliter inter se correlatiua.

Quintò Quintò; sequitur etiam quòd motus, vt motus, non sit res absoluta, sed res relatiua: nam actio, et passio res sunt formaliter relatiuæ, et sibijnuicem appositæ.

Sexto Sexto: quia actio, vt actio per se non dicit successionem, cum possit esse actio in instanti, et similiter passio, vt passio, sed abstrahunt a successione, et ab instanti: at motus saltem proprie acceptus per se, et in se dicit successionem, vt successiuè fiat, et quod nunc mouetur antea mouebatur, et post hoc mouebitur, vt latè ostendit Aristoteles superius. Ac quod agit, non est necesse, quod prius egerit, et post hoc etiam agat: neque quod patitur etiam patiatur posteà, et anteà pateretur, cum (vt diximus) esse possint actiones instantaneæ, neque in sua intrinseca ratione hoc per se includet ipsum agere, vt anteà, et posteà sit actio.

Septimò Septimò: hinc etiam fit contra eãdem opinionem, motum non esse analogum superius ad actionem, et passionem: quandoquidem aliqua est actio, quę propriè non est motus: presertim, quia si concederetur esse quid commune ad actionem, et passionem, vniuocum potius censeri posset, quàm analogum: nã nõ apparet analogia actionis ad passionem, vel contra, nõ magis quàm inter alia quæuis correlatiua, vt patris ad filium, et contra: non enim vni propter alterum conueniet, aut per alterum, nec prius vni quam alteri, cũ sint correlatiua actio, & passio.

Octauò:

Octauo. Octauò: quia in motu, imò etiam in omni mutatione alij sunt, & aliter assignantur, & diuersa longe ratione termini à quo, & ad quem, & id, quod per motum fit, vel acquiritur, quam in actione, vel in passione.

Nam primò motus præsupponit mobile, quod moueatur: & in quo fit motus, vt in subiecto: at actis, seu effectis non præsupponit inquantum talis, subiectum: nam etiam agens potest sibi fabricare subiectum, & in subiecto posteà operari, & agere, vt in Creatione Deus, & artifices plerique sic parant materiam, & in quam agant.

Deinde in motu sunt hæc tria. Et quod mouet, scilicet, mouens. v. g. ignis: & quod mouetur, nempè mobile. v. g. aqua: & calor, quo aqua mouentur, quo videlicet calesit: Si actionis verò terminos considerèmus, reperiemus esse diuersos: erit quidē ignis agens, sed tamen aqua non est, quæ agitur, seu efficitur: est autem aqua, quæ verè mouetur, & fit aqua calida, sed non mouetur aqua calida.

Et in motu locali idem reperitur: nam mobile, vt puta corpus, mouetur, sed non dicitur fieri id mobile, puta corpus: & mouens mouet illud, sed non dicimus mouens facere mobile.

Dicimus item agens, vt ignem facere calorem in aqua, & fieri motum in mobili: non autem moueri motum, vel mouēs mouere calorem.

Quamobrem perspicuè apparent alij termini à quo, & ad quem, & id quod fit, & aliter in motu, aliter in actione, & passione assignari. Non ergo dici potest, motum formaliter idem esse, quod actionem, & passionem.

Sexta opinio vera D. Tho. & cōis. Sexta sententia est D. Thomæ, & Auicennæ, quam sequuntur multi ex discipulis D. Thomæ, & est modò communior, motum dupliciter posse considerari: Vel pro forma fluente, quæ acquiritur, & hoc modo est in prædicamento ipsius formæ, sicut & ipsa forma permanēs: Vel pro ipsa acquisitione, & fluxu formæ, & hæc est vera ratio, & intrinseca motus ipsius: Hæc sententia quoniam & verior est, & Aristoteli conformior, a nobis erit fusius explicanda.

Primum Aduertendum est ergo primò, quòd in motu Physico sunt omnia ista, agens, patiens, (siue hæc duo sint supposita, siuè vnum, habens tamen rationes, & principia diuersa, vt cum aliquid mouet se;) vlterius est forma acquisita, est via, & medium, quo acquiritur, & hæc ipsa est motus formaliter: nec enim motus est agēs, nec patiens, nec forma, sed illa via, vt via in formam est. Fūdamētū in motu sunt quatuor agens, patiens, forma, & via ad formam.

Itaque motus formaliter est illa via, & medium, & operatio, qua forma acquiritur, quatenus est actus potentiæ, siuè actiue, siuè passiuę, id est quatenus per talem viam, & operationem agens, siuè patiens dicuntur esse in actu imperfecto.

Aduertendum secundò, quòd ista via, quam formaliter dicimus esse motum, non est opus, quod sit successiua, licèt enim in instanti fit, adhuc medium est inter agens, & patiens, & id sufficit, vt actio, uel passio, & motus fit. Vnde, vt supra dicebam, generatio verè est motus, lato accepto vocabulo: quod si aliquando, nempè in libro 5. Aristoteles dicit, Generationem non esse motum, illic motum, non vt hic definitus est, sumpsit, sed rectè, vt supra ex Simplicio, & S. Thoma notaui; pro motu, cuius subiectum est aliquid in actu perfecto, & prætera habens contrarium aliquòd, quod resistit introductioni illius formę, qualis motus est alteratio, augmentatio, & latio. Secundū fundamētū. Via ad formam potest esse, successiua uel instantanea.

Tertiò aduerte, vt deueniamus ad motum propriè dictum, in ipso esse quadruplicem diuisibilitatem. ex quibus videndum est, quænam insint ipsi per accidēs, vt illis exclusis remaneat propria, & intrinseca ratio motus. Tertium fūdamētum. Quadruplex diuisibilitas in motu.

Prima diuisibilitas est, quam possumus vocare subiectiuam: cum enim motus accidens quoddam materiale sit, non potest non extendi ad extensionem subiecti in quo est, & de hac diuisibilitate agit Aristoteles. 6. Physic. a tex. 33. vsque ad 36. hāc certum est, ipsi per accidens competere, vt & cæteris accidentibus, quare non erit ipsius ratio formalis. Prima.

Secunda est, quæ sumitur ex spatio, vt prima pars motus sit illa, quæ fit in prima parte spatij: & quod dico de spatio in motu locali, dico etiam de latitudine illa intensiua in qualitate, & extēsiua in quantitate. Et hæc etiam diuisibilitas, non est dubium, Secūda.

dubium, quin non sit ratio formalis motus: datur enim illa, & in spatio, & qualitate ante, & post omnem motum, & de hac agit Aristoteles. 4. Physic. tex. 99.

Tertia. Tertia est, quæ est propria motus, nempè successio illa, vel acquisitio successiua diuersorum situum in latitudine, vel terminorum in qualitatibus, & quātitatibus, quam esse ab illa secunda distinctam est manifestum, cum illa possit sine hac reperiri, & hæc est, quam dicimus, intrinsecè esse motū, de qua agit Aristoteles hic.

Quarta. Quarta est successio motus penes moram, vt sit vnius horæ vel duarum, &c. & hæc est formaliter tempus, quam esse ab illa tertia distinctam est manifestum: acquisitio enim successiua eiusdem spatij, vel qualitatis modò fit in hora, modò in duabus horis, &c. v.g. vt hō ægrotus in duabus, vel tribus horis sanatur, & simile. cū ergo illa diuisibilitas sit eadē mora variata, non est dubium quin distinguatur: & de hac agit Aristoteles 4. Physic. a text. 100. vbi hanc moram cōstituit esse tēpus.

Quartū fūdamētum. In quo sint prædicamento illæ diuisibilitates. Quartò aduerte illam primam diuisibilitatem esse in prædicamento quantitatis, vt manifestum est. Secunda vero, si est latitudo spatij, est in eodem prædicamento quantitatis. At si est latitudo in qualitate cum sit modus quidem ipsius, erit reductiuè in quantitate. Quarta autem quoniam habet propriam, & completam rationem entis, & est diuisibilitas distincta a cæteris, debet habere sedem propriam, vnde constituit propriam speciem quantitatis. vt videre est in Prędicamentis & 5. Metaph. c. de quantitate. At tertia illa diuisibilitas, licet sit a cæteris distincta, non tamen habet completam rationem entis, vnde non potest esse distincta species quantitatis.

Quintū fūdamētum. Quod requiratur esse rem perfectā, vt faciat speciem in aliquo prædicamento. Pro quo quinto aduerte, vt aliquid faciat speciem in prædicamento, non sufficere vt habeat propriam rationem illius prædicamenti à cæteris distinctā: habent enim materia, & forma, tñ non sunt species substantiæ: sed præterea oportere, vt habeat esse completum, vt non sit pars, vel via, vel modus alterius. Hinc ergo differunt mora illa temporis, & successio motus: quòd mora illa in ratione moræ non est via ad aliud, nec pars alterius, sed passio: esse autem passionem non tollit rationem speciei: at verò motus, licet habeat illam propriam diuisibilitatem, tamen quia illa est in ratione viæ, est in ratione entis imperfecti, vnde non potest constituere nouam speciem prędicamentalem.

Sextum fūdamētum. Quomodo conciliētur loca Aristotelis. Sexto aduerte hinc conciliari loca Aristotelis. Hic enim videtur tribuere veram diuisibilitatem propriam quantitatis, at in Prædicamentis cap. de quantitate, & in 5. Metaphysicæ, cap. de quanto, ait esse quantum per accidens, quòd rectè factum est: hic enim, quia agebat de diuisibilitate abstrahendo ab ente perfecto, & imperfecto, eam illi tribuit: at vero in illis locis, quoniam quærit eam diuisibilitatem, quæ requiritur ad constituendam nouam speciem, & hanc non habet motus, nisi per accidens a subiecto, spatio, vel tempore, ideò illum connumerat inter quanta per accidens.

1 Conclusio. His suppositis sit prima conclusio. Motus intrinseca ratio est esse viā ad formā, seu fluxū formę, quæ si sit successiuè, erit propriè motus, si in instanti erit mutatio.

Primo. Quod ergo sit ille fluxus, & via ad formam ex dictis maximè in tertio notabili manifestum est, cum illa diuisibilitas, & fluxus formæ nullius alterius rei possit esse propria, & necesse sit assignari cuius sit.

Secūdo. Et ex communi etiam modo cōcipiendi: omnes enim motum cum fluxu, quodam a termino ad terminū intelligunt.

Tertio. Et pręterea impossibile est ad terminū peruenire, nisi via præcedente, nec aliud potest intelligi, quam per viam ad terminum accedere, saltem ratione distinctam: nam aliud est ire, aliud peruenire.

2. conclusio. Secunda conclusio. motus propriè dictus, prout distinguitur a mutatione intrinsecè, & essentialiter includit, quòd ille fluxus sit successiuus, & nō instātaneus.

Primo. Probatur primò. Nam aliàs peto de illo fluxu formaliter, an habeat esse permanens, vel successiuum. Si secundum, habeo intentum. Si primum contra, sequeretur id, quod habet totum suum esse simul, & est permanens intrinsece, posse extrinsece reciperè contradictorium suæ essentiæ: quod mihi magis videtur implicare, quàm id, de quo disputat Aristoteles primo de cœlo, a text. 110. Implicare, videlicet, vt quod est incorruptibile per naturam, extrinsece possit corrumpi.

Y Secun-

Secūdò. Secundò, id per quod aliquid a cæteris essentialiter differt, per id etiam formaliter constituitur, ex Porphyrio in cap. de Differentia: sed in nullo possumus fingere differre motum a mutatione instantanea, nisi per hanc successionem: ergo. Probatur minor: non enim differt in diuisibilitate subiectiua: habet enim eandem illuminatio: non in diuisibilitate latitudinis, quòd videlicet motus sit via ad rem habentem latitudinem, est enim idem in illuminatione, quæ tamen propriè est mutatio: non in successione temporis. probaui enim iam illam esse extrinsecam motui: ergo non etiam in diuisibilitate intensionis formæ, seu graduum, qui acquirūtur: nam etiam hoc cernimus in illuminatione: ergo superest vt in hoc solo distinguatur motus a mutatione, quòd in illo fluxus ipse est successiuus intrinsecè, at in mutatione instantaneus.

Tertiò. Tertiò accipiamus hanc successionem, quam dicunt esse intrinsecam, & separemus illam a motu, seu fluxu, quæro, Aut esset sic considerata mutatio propriè dicta: & hoc non, vt supponimus. Aut esset instantanea, & sic rursus esset propriè dicta mutatio. Aut abstraheret a successione, & instantaneo, & tunc esset mutationis tertia quædam species, nec successiua, nec instantanea. Præterea si motus propriè dictus abstrahit in sua ratione a successione: ergo etiam mutatio propriè dicta abstrahet ab instantaneo: quare rursus relinqueretur eadem prorsus intrinseca ratio mutationis propriè dictæ, & motus propriè dicti: quod est absurdum, & falsum igitur per fluxum abstrahendo in vniuersum a successiuo, & instantaneo, explicatur essentia ipsa motus in communi, lato accepto vocabulo, quæ posteà per successiuum contrahitur ad motum proprium, & per instantaneum contrahitur ad mutationem propriam: nam sicut instans, & tempus differunt specie, ita etiam motus proprie, & mutatio propriè, licèt in communi conueniant.

Obiectiones contra positā sententiam. Sunt tamen præcipua quædam dubia, & obiectiones aliquot contra hanc communem opinionem, quas oportet dissoluere. Prima obiectio. Actio etiam ipsa agentis est successiua, & passio, scilicet, ipsum agere, & pati: ergo iam erunt tres fluxus, vnus formæ, seu spatij, qui est motus, alter actionis, alter passionis, & ita erunt tres fluxus.

1. Obiectio.

Solutio. Respondendum est, quòd est solus vnus fluxus formæ, seu spatij formaliter: qui est ipsemet motus, a quo extrinseca denominatione denominantur successiua hęc omnia: & mouens mouere dicitur successiuè, & mobile moueri successiuè, & formam fieri successiuè seu spatium pertransiri, vel acquiri successiuè, & agens producere formam successiue, & patiens recipere formam successiue. & ipsum motum esse successiuum: sed motus quidem formaliter, & intrinsecè: alia verò extrinseca ab ipsa denominatione: ac de his hactenus.

2. Obiectio. Secunda obiectio. Videtur aliud esse fluxum formæ, aliud verò esse viam in formam ipsam. nam si formalem rationē ipsam per se spectemus, via est ante terminum saltem natura prior: nam est ad terminum: & ita via ad vbi, ad calorem ideò erit ante calorē, & ante ipsum vbi, quod acquiritur, saltem natura: at fluxus formæ videtur quid consequens ad formam, & esse posterius natura: nā vt aliquid fluat, oportet prius sit, & si non sit, fluere non potest.

Solutio. Respondeo. Duplex est fluxus formæ, seu duobus illum modis possumus imaginari. Vnus modus est, sicut fluit aqua, oleum, vel butyrum liquefactum, & hoc modo prius est forma, & deinde fluxus, vt in argumento obiiciebatur, siue fluat motu locali, siue fluat deficiendo paulatim. Alter modus est, vt sit fluxus formæ, sicut dicimus fluxum specierum visibilium ex obiecto, fluxum luminis ex luminoso, in quo vna species post alterā emanat, & sit, in priori natura hæc illam præcedit per spatium se diffundendo, & vnum lumen post alterum, licet in eodem instanti temporis, sicut etiam est fluxus sonus successiuus, & fluxus etiam odoris per mediū, & talem fluxum possemus commode vocare acquisitionem formæ successiuam, siue emanationem successiuam: his autem via ipsa est ad formam, & ante ipsam formam, saltem natura prior, & talis formæ fluxus, est motus. Et nota solutionem.

3. Obiectio. Tertia obiectio. In motu locali apparet quidam esse viam ad vbi, quod per illum

acqui-

acquiritur: sed non apparet, si fluxus sit, cuius rei sit fluxus: non enim mobilis, neque spatij, nec vbi, nec loci fluxus, nam hæc omnia sunt permanentia, vel in instanti acquiruntur: ergo non videtur hic saltem motus esse fluxus, sed via ad terminum, videlicet ad vbi. Confirmatius fit, quia fluxus dicit successionem: at generatio fit in instanti: ergo generatio non esset fluxus, sed solum via ad formam substantialem.

Solutio. Respondeo. Non omnes motus habent eandem rationem fluxus, sed vt differunt natura, ita & fluxu. Dicimus ergo motum localem esse fluxum non formæ alicuius: sed termini successiuam esse acquisitionem, alterius, inquam, & vlterius vbi, atque adeò vbicationem ipsam paulatim succedere, & fieri successiuè. Potest autem hic fluxus propriè vocari, fluxus per spatium, sicut alij motus, fluxus per formam. Sed in hoc differunt, quòd in alijs acquiritur forma, & manet acquisita, & augetur eadem, vel contra aucta minuitur: at in hoc fluxu terminus acquisitus, videlicet, vbi, non manet: sed corrumpitur, & ad aliud transitur.

4. Obiectio. Quarta obiectio. Fluxus dicit successionem: at generatio, & corruptio fit in instanti: ergo generatio, & corruptio nō esset fluxus, & ita non esset motus, si motus est fluxus.

Solutio. Respondeo. Quòd (vt antea diximus,) motus propriè accentus dicit successionē: at motus largè, vt complectitur mutationes etiam instantaneas, non dicit successionem, sed abstrahit à successione, & ab instanti. Diximus autem generationem, & corruptionem esse quidem motus largo accepto vocabulo, vt sunt actus entis in potentia, sed non strictè, cum fiant in instanti. Ita ergo nunc dicimus fluxum esse duplicem, & successiuum in motu propriè dicto, & fluxum instantaneum, quæ est illa emanatio instantanea, seu acquisitio instantanea in mutationibus, seu motibus impropriè dictis, qualis est generatio, & corruptio: ac de his hactenus.

An actio sit in agente, & quæ ipsa res sit actio. Quæst. II.

Sensus quæst. Non est hic quæstio de actione immanēte, hanc enim certum est non esse extra suum principium effectiuum, quales sunt volitiones, & cognitiones, quæ in ipsis sistunt potentijs: sed est quæstio de actione transeunti, puta de actione, per quam fit mutatio subiecti exterioris, vt de calefactione, qua calefit aqua, an sit talis actio in igne, an in aqua, quæ patitur, similiter de alijs huiusmodi actionibus.

1. Opinio Circa hoc tres existunt præcipue sententiæ. Prima est quorundam Thomistarum, qui putant in agente esse quatuor: est videlicet ipsa substantia, puta ignis: est virtus actiua, nempe calor: est relatio ad ipsum passum: & est entitas inter ipsam virtutem actiuam, & relationem, quæ entitas absoluta est fundamentum relationis, & talis est actio, quæ in agente est. Vnde primum est ipse ignis: secundo virtus, scilicet calor: tertiò ipsa actio, quæ est fundamentum relationis superuenientis.

1. Ratio hui' opinionis. Primum argumentum huius sententiæ est ex Aristote. 8. Physic. text. 15. quòd si Deus de nouo produceret mundum, quod mutaretur. Est igitur argumētum. Si Deus producendo mundum mutatur secūdùm Aristo. sententiam: ergò aliquid in se recipit, nō videtur quod hoc sit, nisi ipsa actio: est ergo actio in agente: si nihil enim reciperet, non mutaretur.

2. Ratio Secundum. Sit vnus ignis, qui comburat duo ligna, tunc vel est vna actio, vel duæ: dicere quod duæ, videtur absurdum, cùm vnicum sit agens: si vero vna, ergo est in agente: si enim in patiente esset, non vna, sed duæ essent, cum sint duo passiua.

3. Ratio. Tertium. Esse agens, est effectus formalis sicut esse album: sed esse formale non est, nisi à forma inhærente: ergo agens non dicetur, nisi per actionem sibi inhærentem, sicut nec esse album, nisi per albedinem in se.

4. Ratio. Quartum. Cuius est potentia, eiusdem est actus: sed potentia, & virtus actiua est in ipso agente: ergo etiam actio ipsa.

5. Ratio. Quintum. Perfectio est in eo, cuius est per-

perfectio, sed actio est perfectio agentis; ergo est in ipso. Hæc sunt argumenta præcipua prò hac sententia.

2. Opinio. Secunda sententia est Scotistarum, qui dicunt in agente esse duas relationes. Vnā ad ipsum effectum, vt ignis ad calorem, & aquæ ad frigiditatem: alia est relatio ipsius agentis ad subiectum patiens: dicunt hanc relationem posteriorem esse actionem, quæ in ipso agente est.

2. Ratio pro secūda opinione. Mouentur ad hoc: quia actio, & passio formaliter relatione distinguuntur: ergo actio formaliter relatio ipsa est. nam motus est in passo, vt in subiecto: sed actio, quæ relatio est, & causa illius motus, in agente est, sicut etiam passio, quæ relatio est etiam, in patiente est: hæc est horum opinio.

3. Opinio. Tertia opinio est communis Thomistarum, quam habet Sonzi. 5. Meta. q. 37. dicunt quòd actio dicit fluxum formæ qui motus est formaliter, relationem tamen agētis minus principaliter, & in obliquo: vnde constituunt ista, quòd forma si consideretur in esse quieto, dicitur aut qualitas aut quantitas, aut vbi: si verò vt est in fluxu, & tendentia ex imperfecta ad perfectam, & sic est motus: si vero consideretur vt est in fluxu, sed cum relatione agentis ad passum, actio est, cum relatione autem passi, & recipientis, passio.

Dicunt igitur, quòd actio ratione motus, in patiente est: ratione verò relationis in agente.

Differt hæc opinio à secunda præcedenti, quòd secunda actionem principaliter, & formaliter dicit esse relationem agentis: ista vero principaliter, & formaliter motum, secundariò, & ex connotatione, relationem importat.

2. Ratio p 3. opinione. Mouentur ad hoc: quia cum actio, & passio vna sint res, eadem inquam qualitas, vel quantitas, idem ve motus nisi relationes importarent, distingui inter se non possent: constat autem distingui, cum sint duo prædicamenta diuersa. Hæ sunt opiniones præcipuæ, fideliter expositæ.

4. sententia auctoris. Sit prima conclusio. Motus non dicit rationem vnam communem actioni, &

1. Conclusio. passioni, si motus formaliter sumatur.

Primum fundamentum. Aduertendum enim est, quod hæc quinque sunt in quauis actione consideranda. Agens, Patiens, Forma quæ fit: fluxus formæ, & Respectus, ac relationes variæ, inter hæc consequentes, quocunque inter se modo conferantur, vt agentis ad formam, vel ad patiens, vel ad fluxum formæ, uel contra: item horum, & aliorum inter se varia ratione.

Probatur cōclusio cōtra tertiam opinionem. Primò. Probatur autem conclusio præsertim contra tertiam opinionem, quæ communis est Thomistarum. Si actio, & passio dicūt vnum, & eundem motum formaliter; tunc vel talis motus est formale actionis, & passionis, vel illa relatio agentis, & patientis: si motus est, ergo non differunt formaliter, nec sunt duo prædicamenta diuersa: si relatio est, ergo iam actio, & passio sunt relationes essentialiter, quod est falsum, & ipsi multum abhorrent: non ergo motus formaliter vnus, & idem est actioni, & passioni.

Secundò. Secundò. Si actio, vel passio dicunt simul motum, & relationem determinatè ipsum motum: ergo iam non sunt conceptus simplices generalissima illa, cum in conceptum motus, & in conceptum relationis resoluantur.

Tertiò. Tertiò. contra Scotū. Si actio, & passio formaliter sunt motus: ergo non sunt relatio, relatio enim motus non est.

Quartò. Quartò. Relatio agentis cessante actione: ergo illa non est actio: quod si dicant, quod talis relatio non est actio: dicas, ergo non tantum relatio, illa actio erat formaliter.

2. conclusio. Secunda conclusio. Actio, & passio sunt realiter quidem res eadem, videlicet vna via, & operatio, & fluxus seu ipsa forma fluens, ac etiam permanens, res denique facta, & in altero recepta, tamen ratione duplex est. vt enim agentis est, actio: vt patientis est, passio dicitur, & hæc conclusio nota est ex præcedenti. Nam hæc consideratur, vel vt procedit ab agente, & sic est actio eius: vel vt recipitur in recipiente, & sic est passio. Hæc autem conclusio est expressa Arist. in tex.

3. conclusio. Tertia conclusio. Actio hæc, de qua loquimur, est in patiente per se, in agēte vero per accidens: loquimur autem tāquam in subiecto. Hæc conclusio satis est nota in textu, & ex ratione Arist. Si enim actio esset in agente, tunc omne agens moueretur: actio enim motus est: id autem aperte est falsum.

De-

Nota. Declaratur tamen conclusio. cum dicimus, agens per accidens moueri, non sem per intelligas, quòd illo motu, quo mouet, sed diuerso, v.g. Cum ferrum candēs agit in aquam, mouetur non illo motu, quo agit. nam per calefactionem agit in aquam & hæc in aqua est, per frigefactionem verò quæ in ipso est, ab aqua mouetur, vnde vt patiens est, motum in se habet: aliquando accidit, quod eodem motu quo mouet, moueatur, sed per accidens, vt cum quis, mouet se ipsum.

4. Conclu. Quarta conclusio. Ad hanc actionem dictam, & passionem consequitur quædā relatio agentis ad passum, & ad rem factam, & vicissim patientis ad vtrunque, & contra: quæ etiam iisdem nominibus, actionis, & passionis significari solent, quę non tam actio, & passio dici deberent, quam relatio actionis, & passionis: certū enim est oriri vicissim inter hæc respūs, & relationes, seu habitudines quasdam inter se, cum non eodem modo se habeant, inter se, sicut antea.

Responsio ad argumenta 1. opinionis ad primum. Per hæc facile erit ad argumenta respōdere. Ad primum primæ opinionis respōdeo, quod non dicit Arist. quod illo motu quo Deus faceret mundum, moueretur, sed quòd alio: quia ipse putabat, ꝙ vt de nouo ageret, oportebat mutari voluntatē ipsius, vt de nouo vellet aliquid, vnde textus nihil contra nos. Verum est quod in eo decipitur Arist. quia etiam si de nouo faceret, vt re vera fecit, non ob id mutatus est: nam ab æterno voluntatem illam habuit, & ex æterna voluntate tunc faciendi mundum processit mundus in tempore. sed de hoc alias dicendum.

Ad secūdum. Ad secundum dico, quòd ex parte passibilium sunt duo actus, & duæ potentiæ, ob id duæ passiones, at ex parte agentis vnica potentia, & vnus processus, propterea vna est actio, non enim opus est, quòd insit actio agenti, vt dicatur vna, sed ꝙ ab vno agente sic procedat.

Quamuis nihil vetat ibi duas dicere actiones, vel totales, si separata essent ligna vel partiales, si sunt coniuncta, si quidem diuersos numero calores vtrobique producit, & diuersis motibus alterationis saltē partialibus.

Ad tertium. Ad tertium dico, quòd esse agens, & agere, non est omninò formalis denominatio, sicut esse album, tamen est denominatio formalis non habentis in se formā, sed formæ ab ipso dimanantis, & præcedentis, & à tali forma denominatio sumi potest, etsi non inhæreat denominatio, vt etiam in textu dixit Arist.

Ad quartum. Ad quartum dico: cuius est potentia, eiusdem & actus est, sed non quod semper illi inhæreat, sed quod inhæreat, vel ab ipsa procedat.

Ad quintum. Et similiter respondetur ad quintum, non enim opus est, quod omnis perfectio sit interna, quamuis aliqui dicant actiones transeuntes non esse perfectiones agētium; sed mihi non placet. nam in vniuersum actus agentium naturalium sunt etiā perfectiones, vel certe viæ ad perfectionem suam: naturalis enim actus perfectio est, & hæc omnia ex ipso Ari. deducuntur. Verum est autē, quòd si actus agentis non tenderet ad propriam perfectionem acquirendam, sed ad perficiendum aliud subiectum, quod quidem posset accidere cum res in se esset omninò perfecta, vt in perfecto artifice aliquid operante, vt etiam in Deo mundum fabricante, & gubernante contingit: tunc per talem actionem non perficeret seipsum, sed aliud, nempè opus, quod facit, atque ita Arist. 6. Ethic. concedit prudentiam ab arte in eo differre, ꝙ prudentia seipsam perficiat, ars verò alia à se, & res quas facit: & ex dictis liquet solutio ad aliarum opinionum fundamenta.

An motus distinguatur à suo termino. Quæst. III.

DIximus motum esse viam in formam aliquam, puta qualitatem, quantitatem, substātiam, & locum: modò dubitatur, an talis via seu fluxus, & motus ab ipso termino, & forma in quam tendit, distinguatur.

1. Opin. Et circa hoc est prima sententia Pau. Ven. dicentis motum esse entitatem quandam successiuam, absolutam, realiter distinctam ab ipsa forma, vt calefactio est entitas realiter distincta à calore, & subiecto, & non est relatiua, sed absoluta, & successiua, quæ non permanet, quando forma est acquisita: idē dicit de motu locali,

cæli: est enim entitas à mobili realiter distincta: similiter generatio, & corruptio sint entitates realiter à formis distinctæ, licèt non sint successiuæ.

1. Ratio. Hæc sententia probatur. Primo: motus est quid successiuum reductiuè ad prædicamenta pertinens, at ipsi termini sunt formæ permanentes ad prædicamentum pertinentes per se: non ergo idem est motus cum ipsis.

2. Ratio. Secundò. Ipsa forma manet motu cessante, & transacto: ergo motus non est forma.

3. Ratio. Tertiò. Motus est causa, & via in formam seu formæ fluxum: ergo non est ipsamet.

2. Opinio. Secunda sententia est ferè communis Realium, dicunt motum esse quidem realiter distinctum à forma, sed esse entitatē relatiuam: vnde fluxus formæ, qui motus est, non est aliud, quam relatio formæ imperfectæ tendentis in perfectam, duasque relationes constituunt, & imperfectæ formæ, & perfectæ adinuicem.

3. Opin. Tertia sententia est Nominalium, qui motum à forma non distingui putant, sed calefactionem esse ipsum calorem, & motum ipsam rem, & terminum, & motum localem ipsum mobile, quod mouetur: ac propterea propositiones, quibus ista inuicem affirmantur, veras esse docent.

1 Conclusio. Sit ergo prima conclusio. Ista via, & motus, quantum ad tres eius species, puta quantum ad alterationem, augmentationem, & generationem cum suis oppositis non est distincta realiter à termino, & forma.

1. Ratio. Probatur, & sumo generationem. Si generatio est entitas realiter distincta à forma, vel est in eodem instanti, quo est forma, vel in alio. Pau. dicit esse in alio, tunc sic argumentor. Inter duo instantia semper mediat tempus: ergo inter instans, quo generatio est, & instans, quo forma est, datur tempus quo neutrum est: ergo datur tēpus in quo absoluta iam generatione, nōdum sit forma, & terminus: quod est falsum: non igitur talis entitas distincta realiter est: nec separabilis est ab ipsa forma, & termino.

2. Ratio. Secundò. In communi est argumētum. Si motus est entitas distincta realiter à forma suam habens propriam inexistentiam in subiecto: ergo per aliquam mutationem habet esse. impossibile enim q̄ sit aliqua entitas absoluta ab aliis distincta, quæ non sit producta aliqua productione, præsertim cum illa talis ante non fuerit, & postea sit: quòd si per mutationem aliquam habet esse, petam de illa mutatione, an sit distincta: quod si non sit distincta ab illa entitate producta, idem dicere oportebat à principio, quòd mutatio, & motus non est distincta entitas à forma producta: si vero sit distincta, tūc erit processus in infinitum: non ergo est multiplicanda illa entitas realiter distincta.

Secunda conclusio. motus localis non distinguitur realiter à mobili, quod mouetur. in hac conclusione fuit opinio Grego. 2. sent. distin. 1. q. 4. qui putabat motum localem esse ipsum spatiū, per quod est mobile, secundum quod aliter, & aliter se habet ad ipsum, quod mouet: vnde cum spatium distinguatur realiter ab eo, quod est in spatio: motus etiam, qui est spatium, distinguetur ab eo, quod mouetur. 2. Cōclusio.

Sed communis opinio est in oppositū, videlicet quòd motus localis est ipse modus, quo mobile aliter se habet, & aliter ad spatium, & secūdum nostram opinionem est via ipsius mobilis, qua se in loco constituit hoc, vel illo, nec est distincta realiter ab ipso mobili, vt in præcedenti conclusione probatum est.

Tertia conclusio. nihilominus motus, & terminus, seu motus localis, & mobile ratione, & definitione distinguūtur adeo, vt talis distinctio sufficiēs sit ad negandas affirmationes illas, puta calefactio est calor, actio est passio, & similes, quas expressè negat in textu Aristoteles. 3 Cōclusio.

Et per hanc conclusionem soluuntur omnia opposita argumenta adducta, & alia quæ possunt adduci: non enim posse vnum esse sine altero, aut vnum habere prædicata, quæ non habet alterum, arguit distinctionem realem illorum, sed solam distinctionem rationis, vnde 1. Physi. materiam, & priuationem numero idem, ratione duo docet esse Aristo. ac propter distinctionem rationis materia dicitur substantia, non autem priuatio: materia incorruptibilis, non priuatio, & alia Solutio argumentorū primæ opinionis. Ad primū & secundum.

alia huiusmodi: ita de motu, & termino: distinguuntur enim ratione: ob id, non quę de vno dicimus, de altero affirmamus; quod tamen non arguit distinctionem realem.

Ad tertium. Tertium Argumētum est præcipue notandum, & iam nos in quæstione prima satisfecimus: motus enim natura præcedit formam: sed non quòd realiter, sed ratione distinctus sit. Hæc de motu satis.

Caput Quartum.

De Infinito.

Quoniam autem de natura. Tex. XXIIII.

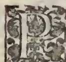

Probatur ad philosophum pertinere agere de infinito. 1. Ratio. POSTQVAM de motu disputauit, de infinito nunc differit, ac probat duplici ratione ad Physicum pertinere de infinito agere. Prior est: Physicus tractat de magnitudinibus, de motibus, de temporibus, sed horum omnium passio est finitum, vel infinitum: ergo etiam Physicus de infinito tractat, & an sit, si sit, quid sit.

Qua ratione agat physicus de magnitudinibus, motibus & temporibus. Aduertendum est autem, quòd de his Physicus considerat in ordine ad corpora naturalia: nam agit de magnitudine, vt de termino corporum, & de motibus, & de tempore in ordine ad tale corpus: de magnitudine enim secundum se, & abstracta mathematicus differit, & de tempore secundum se, & secundum suas dimensiones Astrologus.

Quid sit infinitū priuatiue. At ne quis existimaret omnes passiones Physicas esse finitas aut infinitas, dicit id non esse: nam punctum, & affectus nec infinita, nec finita sunt. Vbi nota, qd hic infinitum sumitur priuatiue pro eo, quod non habet terminos, cum possit habere, & sic priuatum non est infinitum, nec finitum; est enim ipse terminus. Quid infinitum negatiuè. Si enim sumeretur infinitum negatiue pro eo, quod non habet terminum, tunc punctum infinitū dici posset, vt ipsemet Aristot. ipsum vocat inferius infinitum.

Dubiū. Quid intelligat Arist. per affectū. Dices: quid per affectū intelligit? Themist. & Philop. intelligunt qualitates omnes, vt calorem, & albedinem, ac habitus, & potentias: & reliquas, hæ enim nullam habent magnitudinem per se, nisi ratione quantitatis, secundum quam extensæ in subiecto sunt, propterea quanta per accidens dicuntur in prædicamento quantitatis, secundum se verò non sunt quanta: ob id nec finita, nec infinita. Hæc enim quantitatis passiones sunt, non alterius accidentis.

Qualitates non sunt quātæ per se, sed p accidens. Psellus per affectum intelligit quodcunque accidens præter quātitatem: his enim per se non competit diuisibilitas, nec finitum, vel infinitum.

At quamuis hoc verum sit, existimo esse dicendum cum Simpl. & S. Thom. per affectus intelligi sensibiles solum quātitates: hæ enim sunt, quas Physicus considerat: de talibus enim effectib⁹ sermo est.

Signum autem est, quod huius. Tex. XXV.

Secunda rō, quòd philosophus debeat agere de infinito. POsteriorem rationem ponit, qua ad Physicum pertinere de infinito tractare probat, nempe omnes Physici qui bene de rebus naturaribus tractarunt, de infinito mentionem fecerunt, imo ipsum infinitum faciunt entium principium, licèt non eodem modo.

Variis modis veteres posuerunt. Principium esse infinitū quorum aliqui id dicebant esse p se, alii p accidens. Ponit autem differentiam inter Philosophos, qui infinitum principium fecerunt, ac prima differentia est. Quidam dixerunt, infinitum esse substantiam non alicuius accidens, ac isti dixerunt infinitum esse principium per se, & hi fuerunt Pythagorei, & Plato. Quidam dixerunt infinitum esse accidens substantiæ illius, qui principium erat; ponebant aliquam substantiam esse principium, quæ cum infinitatem haberet, dicebant infinitum esse principium, sed per accidens. ac de his Philosophis inferius dicetur.

Discrimen inter Pythago. & Plato. Modo ponit discrimen inter eos, qui infinitum per se dicebāt esse principium, nempe inter Pythagoreos & Platonem: ac duplex inter hos statuitur discrimen. Alterum est, quod Pythagoras non ponebat numerum, nec infinitum separatum à sen-

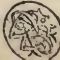

à sensibilibus, sed in ipsis sensibilibus tanquam ipsorum substantiam, & præterea ponebat hoc infinitū intra cœlū, & extra.

Et vt bene dicit S. Thom. non dicebat duo infinita, quia mundus hic intra cœlum infinitatem non habet, sed dicebat numerum infinitum esse in his, quæ intra, & extra cœlum sunt: nam totū quod extra cœlum est, sensibilibus replebat: putabat autē numerum esse rei substantiā.

At Plato nihil dicebat esse extra cœlū, nec ipsas idæas: Cum enim hæ non sint corpora, in nullo loco dicuntur, tamen numerum, & infinitum ponebat, & in sensibilibus, & in idæis separatis.

Et hi quidem infinitum. Tex. XXVI.

Secundū Plato. ex magno, & paruo prouenit infinitas.

Alterū discrimen ponit inter hos, nempè in causa infinitatis: Plato enim tribuebat magno, & paruo: hinc enim prouenit infinitas eo, quòd diuisio continui tàm versus maiores, quàm versus minores partes procedit in infinitum: at Pythagoras numero pari tribuit infinitatem eo, quòd diuisio secundum duas medietates procedit in infinitum.

Nota. Et aduerte: quòd nihil aliud significat hoc, quàm quod vterque materiam facit causam infinitatis, quæ diuisibilis est in infinitum: at hanc materiam Plato magnum, & paruum, Pythagoras verò numerum parem vocabat.

Not. quō ob causam Pytha. vocabat materiā numerū parē, formam verò imparem.

Notat enim Philop. quòd materia vocatur numerus par, forma verò impar: nā vt par est radix diuisionis, forma verò in diuisionis, & vnitatis, ita materia tribuit rebus diuisionem, forma vnitatem: vnde, quia binarius est primus par, ternarius verò primus impar, materia binarius, forma trinarius, ex vtroque compositū quinarius dicitur, ac propterea dicit Aristot. quod par coniunctum cum impari tribuit diuisionem, ac infinitatem: ac si dicat, materia est radix, vnde formæ etiam diuisibilitas proueniat.

Ratio Pytagoreorū cur diuisibilitas

Ponit tamen rationem, qua Pythagorei vtebantur ad ostendendum, quòd diuisibilitas, & multiplicitas sit attribuenda numero pari, vnitas verò numero impari. In cuius gratiam aduerte, quòd sicut Geometræ ex lineis figuras constituunt, ita etiam ex numeris Arithemetici. Inter figuras geometricas vna est quadrangula quatuor rectis lineis constans: similiter est numerus arithmeticus quadratus, qui resultat ex quolibet numero ducto, & multiplicato per se, vt bis duo faciunt quadratum, quæ sunt quatuor, & ter tria, & quater quatuor, & similia. tribui numero pari.

1. Nota figuras & ex lineis, & ex numeris.

Aduerte secundo, quod hoc inuenitur in quadratis geometricis, vt tradit Arist. in Postprædicā. quod per additionem gnomonum nunquam deperdant figuram, sed quę semel est figura quadrata, manet semper talis. Est autem gnomon additamentum, quòd fit ad duo latera quadrati super ipsius diametrum, quæ omnia nota sunt, vel parum exercitato in Geometria, & nos declarauimus in postprædic.

2. Nota G nomō nec in figuris linearum, nec numerorū mutat figuram.

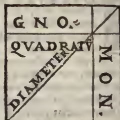

Hoc etiam inuenitur in numeris quadratis, quibus si gnomones addantur, non mutant figuram.

3. Nota. In figuris numerorum ex vno numero quadrato additio gnomone, ſimiliter quadratum, vt etiā in figura linearum.

Aduerte tertiò, quòd gnomones sunt omnes impares dispositi à primo quadrato: primum enim quadratum est quaternarius, reliqua vnitate relicta, quę non verè dicitur quadratum, cum in eo, & quadratum, & radix sint idem. Impares sunt gnomones, nempè 5. 7. 9. 11. 13. & reliqui, si ordine addas quadratis tales impares, semper efficient quadrata, vt quaternatio adde primum gnomonem, erit nouenarius, qui etiam est quadratus, puta ter tria. vlterius quadrato huic nouenario adde secundum gnomonem, puta septenarium, erunt sexdecim, qui est numerus quadratus, scilicet, quater quatuor: & huic si addas gnomonem tertiū, erit quadratus, & sic consequenter, quòd si pares addideris, tunc mutantur figuræ numerorum

numerorum, vt notum est. hac ergo de causa, impar formæ, & vnitati simulatur, par verò materiæ, & diuisibilitati, ac infinitati.

Hoc est igitur, quod dicit Aristot. (circumpositis gnomonibus circa vnũ) gnomones vocat numeros omnes positos post vnitatem, tam pares, quam impares, dicitque quòd si circa vnum singuli ponantur seorsum, id est, omnes ordinatè ponantur, tunc ex quibusdam semper fit vna figura, puta ex imparibus modo prædicto, ex alijs verò semper diuersę figurę, vt patet si quadratis addas pares, mutantur figuræ, & hic est sensus huius loci, quàmuis alij aliter exponant. est enim obscurus locus.

Qui autem de natura. Tex. XXVII.

Quõ pònebãt qdã ueteres prin cipiũ infinitũ per accidẽs.

Explicat modò, quo pacto posuerint infinitũ ij Philosophi, qui ipsum non per se principiũ fecerunt, sed per accidens, quatenus illa principia ponebant, quibus accidebat esse infinita, quorum aliqui vnũ principium ponebant, puta ignem, aquã aut aerem, aut medium: qui enim plura elementa ponebant, vt fuit Empedo. finita illa facit.

Alij ponunt non vnum, sed plura principia, infinita tamen, non continuatione, sed tactu, & cõiunctione, ac numerò, atque hi fuerunt Anaxagoras, & Democritus. Hi enim chaos posuerunt, in quo congesta erant infinita rerum principia, vt in seminario quodam, ex quo omnia postea facta sunt.

Primum discrimẽ inter Anax. & Democr.

Sed differenter, nam Anaxago. dicebat esse infinitas partes omnium rerum similares, at Demo. figura differentes constituebat, vti diximus in 1. lib.

Atque ille quidem quamlibet. Tex. XXVIII.

Secundũ discrimẽ inter Anax. & Democr.

Lterum constituit discrimen inter Anaxagor. & Democr. nempè quòd Anaxago. quamlibet particulam existimabat esse sicut totum chaos, quia in ea erant contentæ particulæ omnium rerum: ad hoc inducebatur: quia videbat quodlibet fieri ex quolibet, cumque nihil de nouo fieret, dicebat in quolibet præcedere quodlibet, sed latere, donec per generationem manifestetur: ac propter hoc etiam dicebat, quòd omnia fuerunt permixta simul in illo chao, vnde posteà singulorum fuit separatio.

Et ita duas ponit separationes: Vna est ab illo chao, in quo omnia, & simul confusa erat. Altera est à singulis modo corporibus, in quo etiam latent modò, licèt aliter sit ista, aliter illa separatio: & hic est sensus illorum verborum, principium disgregationis non solùm in vnoquoq;, sed omnium, id est, non solùm est separatio, & segregatio ista, quæ in vnoquoque est, sed etiã fuit segregatio omnium rerum à chao illo, & ita explicat Psellus.

Addit autem duas rationes, propter quas Anaxago. putabat talem segregationem vniuersalem fuisse. Prior est: supponebat vnumquodque ex suo simili fieri, vt ex materia: quia nihil de nouo fiebat, tunc dicebat, omnia generabilia sunt, licèt non simul: ergo oportet ponere aliquod chaos in quo omnia cõtineantur: vt omnia possint generari, & fieri, successiuè tamen. 1. Ratio Anax.

Altera ratio est: quia erat vna causa efficiens, puta mens, causa illius segregationis: ergo vnum erat principium, in quo omnia continebantur, vt omnia posset segregare. Hunc existimo esse loci sensum: & aduerte locum esse obscurissimum, vt omnes fatentur, aliæ verò expositiones mihi non placent, sed ea solùm quam attulimus. 2. Ratio.

Democritus autem. Tex. XXIX.

Vid verò Democr. diceret, modò adducit. Hic enim non dicit in qualibet particula, & athomo esse aliorum omnium particulas, sed esse singulas impermixtas, figura differentes, ex quibus chaos illud compositum erat, tanquàm ex multis, & infinitis partibus figura differentibus. Explicat sententia Democr.

Concludit igitur ex hoc discursu, Physico conuenire de infinito differere, cum omnes hi Philosophi de infinito loquantur.

Rationabiliter autem, & principium. Tex. XXX.

Commendat Philosophos, qui infinitum ponentes, confitebantur ea, quę ex infinito sequebantur: non laudat, quia infinitum posuerunt, sed cum ipsum posuissent, ipsum tale posuerunt, quale fuisset, si ipsum esset. Dixerunt autem tria de infinito. Primùm, ipsum esse principium, & hoc rationabiliter dicebant: nam infinitum si est, non debet esse frustrà, & nullius virtutis: cum autem omne quod est, aut sit principium, aut principiatum, infinitumq; principiatum esse non posset, fuisset principium. Probat autem, quòd principiatum esse non possit: nam si principiatum est, principium habet: non ergo erit iam infinitum, nam infinitum principio caret.

Prisci Phylosof. postquā infinitū male posuerunt, benè tria alia de ipso dixerunt. Primum

S.Thom. dicit hanc esse rationem non ex sententia Arist. sed ex mente antiquorum: est enim æquiuoca, & non concluncit. nam primò sumit pro principio rei, postea pro principio magnitudinis: infinitum verò id est, quod principio magnitudinis caret.

Quid sententia S. Thom. de hac ratione.

Græci verò hanc rationem esse bonam dicunt, vtrunque enim infinitum nō habet principium. Demus enim quòd haberet materiam, & formam, tunc aut essent finitæ, aut infinitæ: si finitæ, principiatum non posset esse infinitum: si infinitæ, iam infinitum esset principium, & ita bene dicunt antiqui, ita exponit Simpli. & Alex. & Philop.

Quid Alex. Simplic. & Philop.

At Auer. dicit, quòd non possent esse materia, & forma infinita, nec principia illius, quia duo infinita esse non possunt, sed hoc examinabitur posteà.

Quid Auer.

Prætereà nec efficiens, aut finem poterit habere: quia vel essent finita, & hoc non, cum infinitum non dependeat, nec fiat à finito: nec infinita, quia iam esset principium infinitum, & quia duo infinita distincta, & separata essent, quod repugnat: vnum enim replet omnia: benè ergo dicebant antiqui infinitum esse principium.

Dicebant secundò, illud esse ingenerabile, & incorruptibile: si enim generaretur, haberet principium, & si corrumperetur, haberet finem: hæc autem repugnant infinito.

2. quod dicebant antiqui de infinito.

S.Thom. existimat etiam hanc rationem æquiuocam. nam à principio temporis procedit ad principium magnitudinis, quod infinito repugnat: at reliqui expositores bonam esse dicunt, & benè: quia si animal vnum nec totum generari, aut corrumpi simul posse videmus, multò minus infinitum: similiter in reliquis generationibus rerum. vnde si principium generationis habet, saltem infinitum esse non potest.

Dicebant tertiò, istud continere omnia, & gubernare omnia: & hoc mens non dicebat Anax. qui hoc menti tribuebat, nec Empedo. qui liti, & amicitiæ hoc dabat.

Et aduerte, quod id non laudat Aristo. nam materialis principij non est gubernare. Dicebāt similiter illi Physici plurimi, qui non nisi malè principium ponebant, illud esse diuinum, & immortale, & perire non posse.

Esse autem aliquid infinitum. Tex. XXXI.

An sit infinitum disputaturus, ponit quinque notanda motiua, quibus esse infinitum sibi quis posset persuadere. Primum est: quia tempus est infinitum successiuè, nec videtur principium habuisse, nec habiturum aliquando.

Argumenta quibus probari possit dari infinitum. Primum è tēpore.

Alterum est ex diuisione mathematica, quæ fit continui. Hæc enim in infinitum procedit, ac ob id mathematici vtuntur infinito, diuidentes quamlibet magnitudinem adhùc in alijs diuisibiles.

2. Ex diuisione continui.

Tertium est ex perpetuis, & continuis generationibus. Cum enim generatio in infinitum multiplicetur, semper & generatio ex aliquo principio fit, videtur non posse aliter generatio esse perpetua, nisi infinitum sit principium, ex quo paulatim sumatur pars ad generationē quamlibet.

Quartum est: quia omne corpus terminatur alio, vt terra per aquam, aqua ab aere, & sic de reliquis: si ergo vnumquodque circumscribi debet, oportet esse

4. Ex extrinsecis terminis corporū.

se infinitum, nec ad vltimum non circunscriptum peruenietur.

Maxime autem. Tex. XXXII.

4. Ex mẽte nostra.

Quintum motiuum ponit, quod omnium præcipuum est. Dicit, cu omnibus dubitationem faciat, & magis ad rem pertineat, nempè quòd cogitatio nostra non deficit, nec sistit in aliquo finito: vt dato quouis numero, adhuc maior intelligitur, & data quantitate, & magnitudine, adhuc maior cogitari potest: si ergo cogitatio est eorum, quæ sunt in re: alias cogitatio mathematica esset ficta, nec mens impossibile cogitat per se: erit profectò in rebus numerus, & magnitudo sine termino, & infinita.

Cõfirmatur ex spatio quod est extra cœlum. Prætereà: quia extra cœlum est spatiũ infinitum, ergo & corpus infinitum, & ita vtraque quantitas magnitudo, & numerus erit infinita. Nam illud infinitum spatium, vel est repletum, vel non: si repletum, ergo est corpus infinitum: ipsum enim infinitum est: si vacuum est, cur magis hoc, in quo iste mundus est, est repletum, quàm illud, in quo nihil est? & prætereà, quia si vacuum est: ergo est locus aptus repleri: hoc enim est vacuum, puta quod caret corpore, sed aptum est repleri, (at in sempiternis non differt posse, & esse: quod enim potuit esse, fuit) sed illud spatium potuit repleri, & sempiternum est: ergo repletum est.

In æternis idem esse, & posse nõ est maxima Arist. ex aliquorum sentẽtia.

Vbi nota, hanc maximam non esse Aristotelis adnotasse Burlæum, & Simplicium, & alios ex Græcis, sed Architæ, & Epicureorum, quorum erat hoc argumentum. imò in Aristotele cœlum est æternum, & tamen non est idem in eo posse moueri motione crastina, & moueri: modò enim potest, & non mouetur: idem in Luna respectu luminis, &c. Alij tamen putãt esse Aristotelis. de eius uerò sensu in quęstione sequenti tractabimus.

Habet autem dubitationem. Tex. XXXIII.

Ex his concludit habere difficultatem hanc materiam de infinito, siuè enim dicatur ipsum esse, siuè ipsum non esse, ex vtraque parte accidunt inconuenientia multa: & vlterius, dato, quòd sit, adhuc restant difficultates multæ, nempe an sit substantia, an sit accidens alterius, an neutro modo, sed sit aliquid infinitum magnitudine: aut aliqua infinita numero, & multitudine. quidquid enim dicatur, semper ex vtraque parte sunt difficultates, & inconuenientia. At quia non hæc omnia Physico discutienda sunt, concludit Physicum debere solùm tractare, an sit magnitudo aliqua sensibilis infinita. Concludit Arist. difficilẽ esse tractationẽ de infinito.

An Physici sit de infinito tractare, & de quibusdam alijs dubijs de infinito circa tex. Arist. Quæst. IIII.

Quæstio hæc proponitur, vt ea, quæ in textu dicta sunt, magis factis obiectionibus declarentur.

1. Argu. Prima est circa titulum quæstionis, apparet difficultas, nam infinitum non solùm quanto, sed etiam enti in communi inest, cum ens aut finitũ sit, aut infinitum: sed consideratio entis non est Physica: ergo nec consideratio infiniti.

Secundũ. Secunda: quia infinitum non est, & si esset, illud esset incognoscibile, non ergo Physicus tractat de ipso.

Tertiũ. Tertia: circa id quod dicitur, si esset infinitum, nõ esset principiatum, videtur falsum. nam si esset aliquod quantum infinitum, non esset summum ens, igitur dependeret ab alio, atque esset principiatum.

Quartũ. Quarta: quia esse infinitum inest quantitati: at quantitas cum accidens sit, non potest esse principium substantiarum.

Quintũ. Quinta: circa id, quod dicitur in æternis posse, & esse non differre, videtur falsum. nam secundum ipsum Aristot. Luna est quid æternum, & materia, & Luna potest eclipsari, nõ tamen eclipsatur sem-

per; & materia potest recipere aliquam formam, non tamen semper illam recipit: & intelligentiæ possunt facere, quæ non semper faciunt.

Sextum.

Sexta circa id, quod dicit text. 33. an sit substantia, aut accidens, an neutro modō. Videtur inepta disiunctio, omne quod est aut substantia, aut accidens est: non ergo datur medium, quod nec sit substātia, nec accidens.

Ad primum. Not. multiplex infinitū in perfectione, in vigore, in quantitate, I dubitatione, & p indeterminatione, & de quo horū tractet Physicus.

Circa primum aduertendum est, multiplex esse infinitum. Primum est infinitū in entitate, nempè quod perfectionem in se, ac sua essentia habet illimitatam, ac totius entis perfectionem comprehendit: opposito verò modo finitum, quod perfectionem in sua essentia limitatā, ac ad genus contractam aliquod habet. Primum soli Deo nostro, secundum omnibus, præter ipsum, competit, ac tale finitum, vel infinitum ipsum ens diuidunt, nec à Physico considerantur, vt probat argumentum.

Primum. Secundū.

Alterum est infinitum in vigore, puta quod potentiam habet operandi infinitā, & tale per se ad Physicum non spectat quantum ad quid sit, quia tale infinitum est immateriale: benè tamen quantum ad an sit, eo, quod per motum talis virtus, & vigor probatur, vt dicetur in octauo lib.

Tertium.

Tertium infinitum est duratione, id nēpè quod durat tempore infinito, sicut motus, tempus, cœlum: & tale infinitum, vt infinitum est, quia in duratione consistit, à Physico consideratur.

Quartū.

Quartum infinitum est per indeterminationem ad recipiendum: sicut potentia materiæ dicitur infinita, quia indeterminata ad formas sine limite: & tale infinitum etiam Phsicum est, nullum tamen ex his in præsenti tractatur.

Quintū.

Quintum est infinitum in quantitate, puta quod extensionis, aut numeri terminum non habet, siuè actu, siuè potentia: & hoc si fuerit abstractum à materia, est mathematicum: si verò in materia sensibili, est Physicum, & hoc in præsenti tractatur, vt ipse Aristot. docet, & per hoc patet solutio argumenti, non enim infinitum in communi Physicus speculatur.

Ad secūda dubiū an de infinito possit habe-

Ad secundum, respon. duplex esse infinitum in quantitate, aut actu, aut potentiā. Infinitum actu est, quod actu habet magnitudinem infinitam, aut multitudinem, quale esset vnum vtrinque interminatum continuum, aut vnus illimitatus numerus: & hoc infinitum non est, vt dicetur postea. At scientia est de ipso quantum ad quid nominis, quantum verò ad quid rei ipsius est scientia per negationem, puta quòd non sit, nec esse possit.

ri scientia. Nota duplex infinitum actu, & potentia.

Infinitum potentia est, quod ipsius diuisio terminari non potest; nec ipsius augmētum, nec paruitas, qualis est numerus, quia quocunq; dato datur maior, non tamen vnquàm actu infinitus est: similiter lignum, & quodlibet continuum, quod nūquàm diuisione absumi, & finiri potest: & tale Physicum est, cum est sensibile, vt diximus: & hoc bene comprehendi potest, quamuis ipsius infinitas non comprehendatur distinctè quò ad numerum partium, ad quas est in potentia, tamen absolutè ipsius infinitas intelligitur, dum tale cognoscitur, quod nunquàm cesset ipsius quantitas: hoc est enim esse potētia infinitum: an verò tale infinitum in rebus Phsicis esse possit, discutiemus, hoc tamen à Physico consideratur, an sit, & quid sit, & sic soluitur argumentum.

Ad 3. dubiū. An si infinitū esset, deberet cē princip. & nō principiatum.

Ad tertium aliqui dicunt, quòd si esset vnum infinitum quantum, illud esset infinitum ens, quia haberet infinitas partes, quarum singulæ haberent suam perfectionem, vnde haberet infinitam perfectionē, sed hoc esset esse infinitum ens, vnde non haberet vllum principium.

Solutio quorundam. Reijcitur ista solutio.

Hoc nullo modo videtur tenendum: quia illa perfectio non excederet genus quantitatis, at infinitum ens omnem perfectionem omnium generum, quæ sunt, & esse possunt, in se habet: non ergo concedendum dum est illud ens omninò, & simpliciter esse infinitum, sed finitū ens & limitatæ perfectionis, & haberet principium, imò multi doctores dicunt Deum posse infinitum facere: non tamen, ob id docent illud tale infinitum quantum esse infinitū ens, vnde si esset infinitū, nō esset summum ens, sed dēpenderet à summo ente imò posset materia, et forma constare.

2. Vera solutio.

Quod si Aristot. dixit nullum habiturū principium, si esset, sed ipsum futurum esse principium, intellige de principijs, quæ ad generationem concurrunt, & ita est re vera, quòd non posset esse factum per generationem ex aliqua materia,

ria, nec ex forma, nec ab efficiente, nec a fine, sed potiùs ipsum generationis debuit esse principium, non per generationem principiatum: hic enim est sensus Aristo. maximè, quia hoc infinitum cum sit quantum debebat esse in materia, vnde pertineret ad principia quantitatis.

Ad argu. Soluitur igitur argumentum nō enim loquimur nisi de principio in generatione, & infinitum nullum tale poterat habere: quòd si haberet, non infinitum esset eò quòd materia, forma, efficiens, finis, quæ ad generationem conueniunt, finita omnia necessariò sunt ad singulos effectus potiùs: ergo infinitum esset materia infinita, ex qua singulas partes detrahendo singulas faceremus generationes.

Ad 4. Nota si infinitū esset, tripliciter posset cōsiderari. Ad quartum notandum ex Iandu. hoc lib. 3. q. 8. q infinitum si esset, tripliciter posset considerari. Primò secundùm formale suum, quod priuatio est, puta negatio extremorum; & finitum: & secundū talem priuationem non esset principium. Altero modo secundum quantitatem ipsam cuius terminos non habet, & tunc nō esset principium per se, sed per accidens substantiarum. Aut tertiò secundùm substantiam illam, quæ tali quantitati substaret, & sic esset principiū per se: vnde omni ex parte principium esset: non enim quantitas sola per se esset separata, propterea in textu vidimus, quomodo illi Philosopi, qui dicebant substantiam substare infinito, consequenter dicebant infinitum esse principium per accedens.

Quòd si nihil subesset infinito, sed ipsum per se staret, tunc dicendum erat illud esse substantiam secundùm se infinitam, non ratione quantitatis adiunctæ: & hoc dicebant Pythag. & Plato dicentes, infinitum esse principium per se. sed id esse non potest: non enim tale infinitum secundum extensionem contingit, nisi ratione quantitatis: hinc soluitur argumentum.

Ad 5 dubiū An in æternis sit idē esse, & posse. Ad quintum aliqui illam propositionē, (vt in textu dixi,) non esse Aristo. sed Architæ asserunt, vt Burlæus. Simplic. & alij Græci. Alij verò ipsius Aristot. esse dicunt: nam, & ab Aristot. concessa est in 9. Metaphy. text. 17. quamobrem examinanda est, quia aliquid veri continet, & in alio sensu accepta falsa esse potest.

Iandu. ergo. q. 9. huius lib. dicit duplicem esse potentiam, secundum quòd duplex est esse. Est quoddam esse accidentale, quoddam substantiale, vt esse hominē, & esse album. Ita est duplex potentia, ad esse substantiale, & ad esse accidentale, loquendo de potentia passiua: dicit ergo immaterialia, si sint sempiterna, non sunt in potentia ad vllum esse, sed potentia illorum est esse.

Potentiā substantialē non esse in æternis, esse tū accidentalē. Dicit secūdò, quòd materia etiam sempiterna, vt cœli, & materia prima, secundum Aristot. non sunt in potentia ad esse substantiale, sed posse in eis est esse, nec vnquàm fuerunt in potentia tali, sunt tamen, etiam secundùm Aristot. in potentia accidentali, vt materia est in potentia ad formas, quæ cum non sint de ipsius essentia, possunt dici velut eius accidentia: & cœli, seu cęlorum partes sunt in potentia ad locum, & Luna ad eclipsim, & sic patet explicatio illius maximæ, & propositionis.

Hæc doctrina vera est, & mihi placet, & Aegid. videtur idem dicere, dum docet illam propositionem intelligi de esse, & potentia substantiali.

Obiectio Quòd si obiicias, non videri sic facere ad rem illam propositionem: nam locus non est in potentia essentiali ad locatum, & corpus, sed accidētali magis, quàm materia ad formam, & tamen per hanc propositionem probat Aristot. quòd deberet habere corpus: nam posse, & esse, idem sunt in sempiternis.

1. solutio secūdum veritatem. Respondeo dupliciter. Vno modo secūdùm veritatem nostram, qua tenemus solum Deum æternum. Altero modo secundùm Aristo. qui multa æterna posuit. Secundùm veritatem de Deo dupliciter possumus loqui. Vno modo quantum ad ea, quæ in eo sunt, & tunc non differt posse, & esse: simul enim, & idem est vtrunq;: vnde posse generare suum Filium, & generare simul fuerunt cum ipso Deo: posse esse bonum, & esse, imò nihil est potentialitatis receptiuæ, sed totum est esse. Altero modo quantum ad ea quæ extra ipsum sunt, quorum habet potentiam actiuam tantùm: & quia ita potentia actiua est libera in eo, non sunt simul posse, & esse, sed posse est æternum: quia est ipse Deus. creare verò, & esse, quæ in creaturis sunt,

non sunt idem, & simul cum posse creare: non enim cum potuit creare, creauit, sic enim ab æterno crearet.

2. Solutio secunda Arist. At secundum Aristotelem, qui multa esse æterna falsò putauit: respondeo, quod potentia, tàm actiua, quàm passiua, siuè substantialis, siuè accidentalis, fuerunt simul, si comparentur potentiæ ad proximos actus. Deus enim simul habuit potentiam faciendi mundum, & fecit: materia simul habuit potentiam recipiendi formam, & recepit: Luna simul habuit potentiam recipiendi lumen, vel amittendi, & amisit, vel recepit: vnde si ille locus esset in potentia ad corpus recipiendum, reciperet, & recepisset iam anteà, & ita procedit argumentum. Sed soluitur hoc argumentum, quia illi actus non sunt proximi, & adæquati: proximus enim actus materiæ est recipere formam aliquã hãc, vel illam, & hoc simul cum potentia recepit: proximus actus cœli, & causarum vniuersalium est motus in communi, & productio particularium, & hic cum ipsis potentijs fuit.

Itaque in particularibus actibus, & motibus, & formarum particularium receptionibus, non est idem esse, & posse, etiã si secundùm Aristot. essent æterna, sed in communi solùm, vt explicauimus. Posset tertiò dici in vniuersum simpliciter, & per se, in æternis idem est esse, & posse, intelligendo formaliter, id est, in eo, in quo est æternum, siuè sit essentia, siuè accidens eius.

Itaque quicquid sit sempiternum; si essentia, in ea esset simul esse, & posse esse: si accidentalis ratio eius esset æterna, simul esset, esse tale, & posse esse tale: & hoc modo maxima illa vniuersaliter, & per se esset vera, formaliter eam intelligendo: atque hoc diligentius adnota.

Ad 4 expositio Alexan. Ad sextum, Alexan. vt refert Simplic. aliter exponit illum locum, & mihi placet expositio, quòd illud verbum, Neutro modo, sit negatio duarum illarum partium, substantiæ, & accidentis, singularum per se, vt sit sensus: an sit substantia: nec ne: iterum, an sit accidens, nec ne, & ita exponit etiam Alber. & est bona expositio. Sed tunc videtur secunda quæstio inutilis, quia si non est substantia, est accidens, & si est substantia, non est accidens

2. Solutio aliorum. Alij dicunt, quòd non dixit, an sit accidens, sed an sit accidens per se, & passio alicuius subiecti, & inter proprium accidens, & substantiam, datur medium, puta, commune accidens. Hæc doctrina vera est, sed non videtur ad propositum.

3. Solutio veriot. Propterea respondeo duo. Alterum est quòd per substantiam, & accidens intellexit ea, quæ sensibilia sunt, & per ea, quæ neutro modo sunt, intellexit separata. Alterum est, quòd non ponit hanc secũdam partem tanquàm concessam, sed tanquàm dubitatam: qui enim dicit an sit homo, nec ne, non ob id dicit non esse hominẽ, sed dubitat, ita in quæstione hac. Atque de his hactenus.

Maximè autem Physici est.
Tex. XXXIIII.

Ponuat diuersæ notiones illius vocabuli, infinitum. Cvm de infinito opiniones Philosophorum recẽsuisset: ac rationes dubitãdi de infinito posuisset, nũc disputationem aggreditur: at quia infiniti vocabulum est multiplex, ipsius significationes exponit prius. Et quàmuis S. Thom. aliter in his numerandis procedat, tamen Græcorum omnium, & Alber. expositionem sectabimur. omnes hi quinque modos, & significationes infiniti faciunt.

Prima acceptio. Prima est. Infinitum dicitur, quod non est pertransibile eò, quòd non habet spatium aliquod, & quantitatem, quomodo punctum, & omnia, quæ quantitate carent, sic infinita dicuntur. Et ponit exemplum, vox dicitur inuisibilis, non solùm quia non videtur, sed quia etiam caret potentia, vt videatur.

Secũda. Altera est. Infinitum dicitur, quod cum spatium habeat, & transitum, sed is est inconsumabilis, & hoc (vt notat Simpli.) dupliciter prouenit, aut propter spatium ipsum, quia nimirum est quantitas non habens terminum, propter interminatam extensionem, aut multitudinem eius, & sic propriè dicitur infinitum. Aut propter figuram, quo pacto circulus dicitur infinitam: quia ratione figuræ non est terminus assignabilis.

Tertia. Tertia est. Infinitum dicitur, quòd habet transitum, & finem, sed vix consummari

nari potest: aut quia cum difficultate peragitur propter longitudinem spatij, quomodo via longa dicitur infinita: aut quia etiam difficile peragitur propter figurã, vt Labirinthus dicitur sic infinitus, & sic exponunt hunc modũ Psellus, & Philop.

Quarta. Quarta est Infinitum dicitur, quòd cũ possit habere transitum, non tamen habet propter aliquod impedimentum, vt via pelagi in profundum sic est infinita: quia ratione aquæ transitum non habet, & ita explicant Themist. Alexan. & Alber. similiter via à tropico in tropicum dicitur infinita, ratione enim æstus non potest transiri.

Quinta. Quinta. Infinitum dicitur, quod nunquam terminatur ipsius quantitas, aut in appositione, vt in additione continui, aut in diuisione, aut vtroque modo, vt tempus, motus, & continua, quia nec maximam partem, nec vltimam diuisionem accipere possumus.

Hic notandum ex Simpli. quòd dicit, omne infinitum esse huiusmodi, non quòd ista significatio comprehendat alias, sed quòd huiusmodi infinitum sit in rebus, & propriè dicatur. reliqua, autem non sunt, aut impropriè infinita dicuntur: in præsenti verò disputatio fit de infinito secundo modo, vt propriè sumitur.

Caput quintum.

Separabile igitur esse. Tex. XXXV.

Nota. De infinito quãtitatis, in substantijs abstractis. Probatur non dari infinitũ, in quantitate, in substantijs abstractis. Prima ratio.

Ggreditur modò disputationem de infinito secundo modo, ac probat non posse esse substantiam solam, & hoc est quod dicit, non esse infinitum separabile à sensibilibus, vt Græci exponunt. illo enim modo Pythag. & Plato dicebant esse infinitum, ac facit argumentum: nullum indiuisibile est infinitum eo modo, quo hic disputamus: at omnis substantia est indiuisibilis: ergo nulla substantia est infinita. Minorem hoc argumento probat: omne diuisibile aut est magnitudo, aut multitudo: nulla substantia est magnitudo, aut multitudo: ergo nulla substantia est diuisibilis: erit ergo indiuisibilis.

Nota. Vbi nota omnia hæc argumenta concludere solùm de infinitate quantitatiua: hanc enim probant non dari in abstractis: vnde nec de infinitate Dei, nec de numero animarum vel Arist. vel aliquis ex Græcis interpretibus constituit in hoc libro; quare licèt & Deus sit infinitus secundum Aristot. vt est, & animæ hominum sint immortales, nullum hinc sumi potest argumentum, vel contra veritatem, vel contra ipsum Aristot. cum hic de sola infinitate quantitatiua ipsius substantiæ loquatur.

Si verò secundum accidens: Tex. XXXVI.

Nota. quomodo sit intelligendus Arist.

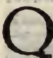

Vòd si respondeatur illam substantiam non esse per se diuisibilem, sed per accidẽs, puta ratione quantitatis, & sic poterit esse infinita per accidẽs, argumentatur contra hoc: sequitur, quòd non erit principium, & elementum entium secundum id quod infinitum est, sicut vox secundum id quo inuisibilis est, non est materia dictionis, & ita nõ erit infinitum principium per se, vt Plato volebat.

Probatur, non abstracta esse infinita, per accidens.

Amplius, quomodo contingit.

2. Ratio.

Ecundò probatur, quòd illa substantia non sit secundùm se infinita: Minus est separabile infinitum à quantitate, cùm sit ipsius passio, quàm quantitas ab infinito, cum sit subiectum: passio autem magis dependet à subiecto, quàm subiectum à passione: sed non est quantitas sine finito, vel infinito: ergo nec ista sine quantitate: non ergò infinitum est per se substantia. Et nota quòd loquitur de infinito secundum extensionem, vel multitudinem, de quo illi etiã Philosophi loquebantur ponentes principium infinitam substantiam.

Manl-

Obiectio Solutio. Dices, quare hæc ratio logica probabilis dicitur, cũ a definitione procedat? Respondet Philop. & benè: quia illa corporis definitio non est data ab his, qui infinitum ponunt, imò negarent ipsam, sed probabiliter est sumpta.

At verò neque numerus. Tex. LXI.

2. Ratio. Ponit secundam rationem logicam de numero, ac præmittit (vt dicit Simpli.) numerum non esse separatum, sed ipsis rebus numerabilibus. Est autē huiusmodi ratio. Numerus aũt habens numerum, numerari, & computari potest: hoc enim est esse numerum, vel numerabile: sed infinitum non potest computari: ergo non est numerus: non igitur est infinitum in numero.

Physicè autem magis speculantibus. Tex. XLII.

Physicis rōnibus agit Arstot. 1. Rō. Si esset cor pus infinitũ, vel esset simplex, vel mixtum. Post rationes logicas ad rationes Physicas se conuertit, ac nullum sensibile corpus infinitum esse posse probat, atque huiusmodi facit argumentum. Si esse posset tale corpus, vel illud esset simplex, qualia sunt elementa: vel mixtum: Sed neutrum esse potest: non ergo possibile est infinitum corpus.

Aduerte autem, quòd loquitur de corporibus ad generationem attinentibus: nam de cœlo alia est ratio pertinens ad libros de cœlo.

Probatur nō posse eē mixtũ rōne du ctа ab elemētis cōponen tibus. Probat singulas partes illius minoris, & primò, quòd non sit mixtum. Si esset mixtum, tunc vel componeretur ex infinitis elementis, & principijs multitudine, & hoc iam reprobatũ est in lib. 1. contra Anaxag. vel ex elementis numero finitis, puta ex his quatuor, igne, aqua, & cæteris. Quod autem hoc fieri non possit, probat: vel omnia erunt infinita in continuo, vel vnum tantum infinitum, vel nullum infinitum: hoc tertium clarum est fieri non posse: ex finitis enim non constat infinitum.

Secundum verò, quòd vnum sit infinitum, reprobat. Mixtum componitur ex contrarijs æquali proportione se habentibus ita, vt vnum non conuertat in se aliud: non enim sic mixtum fieret: sed si vnum esset infinitum, ipsius virtus omnia alia vinceret, ac in se conuerteret: non igitur ex vno infinito, & alijs finitis fieri potest mixtum.

Et ponit exemplum. Sit ignis finitus alicuius virtutis: sit aliqua aeris pars correspondens igni, qui sit minoris virtutis, quam ignis: re vera si aer infinitus sit, ignis autem finitus, quantumcunque ignis vincat singulas partes aeris per se, tamen a toto aere infinito vincetur. Nota si posset vnum esse infinitũ, & cæte ra finita.

Vbi nota quòd crescit actiuitas, & fortitudo agentis, ex additione quantitatiua rei, quamuis non admittat hoc Philop. sed hoc posterius est examinandum: solum hic notandum erit, quod in mixto vnum elementum non vincit aliud, vt in se conuertat, sed ad temperiem omnia redacta inuicem se corrumpunt, & mixtum tertium componunt, idq; est in mixtione: in hoc enim differunt mixtio, & generatio. Nota.

Vnumquodque autem infinitum esse Tex. XLIII.

Eijcit aliud membrum, quòd omnia sint infinita: quia tunc cum corpora sint, singula secundum omnem dimensionem essent infinita, cum non maior esset ratio, quare secundum vnam potius, quã secundum alteram essent infinita: & præterea, quia corpus, vt corpus, trinam dicit dimensionem, si ergo vnum illorum vndique esset infinitum, omnia repleret, nullumq; alium relinqueret locum, & iã plura esse non possent, nec esset mixtum infinitum. 3. Non possent omnia esse infinita.

At verò neque vnum, ac simplex. Tex. XLIIII.

Superioris argumenti alteram partem probauit, puta non esse infinitum corpus aliquod mixtum: modò probat alterã, quòd nec sit corpus simplex, ac probat, quòd non 2. probatur altera pars argumēti.

 sit

3. nō posse dari corpus simplex infinitū. fit corpus simplex aliquod ex his elementis, nec quale posuit Anaximander, vt refert Themist. & Philop. hic enim dixit principium esse corpus quoddam infinitum, non elementum aliquod ex quatuor, sed mediam substantiam inter ignem, & aerem, ac simplicem, ex qua etiam elementa sunt facta.

Ponit autem rationem, qua mouebatur Anaxim. vt tale corpus poneret. Ratio autem erat: quia cum principium sit infinitum, si esset aliquid ex elementis, quia in eis est qualitas actiua, & contraria, tunc vinceret, & corrumperet omnia, atque ad sui potius naturam traheret: posuit igitur corpus medium expers illarum contrarietatum, vt quamuis infinitum esset, non tamen omnia corrumperet.

Impossibile autem est esse tale. Tex. XLV.

Probatur primò de facto tale corpus nō dari. Reprobat nō posse esse tale corpus infinitum, ac primò reprobat non ratione infinitatis, sed quia tale corpus non est in natura: nam qua parte dicitur infinitum simul impugnabitur, dum in communi probabitur etiam de alijs simplicibus non esse infinita.

Ratio autem, qua probatur non esse illud corpus, est hæc. Omne mixtum resoluitur in elementa, ex quibus componitur: at solum sentimus quatuor corpora: nullo autem sensu experimur illud: non ergo cōpositio est ex illo corpore vlla. Et hæc ratio bona est: nā Physicus, quàmuis rationalis sit, non debet in vniuersum restituere sensum, præsertim quòd si illud esset sensibile corpus, sentiretur vtique, ac elementa in illud resoluerentur, & verterentur: quod non apparet.

Neque igitur ignis, neque vllum. Tex. XLVI.

1. Ex loco corpus enim infinitū nulla locum alijs relinqueret, & Probat autem modo, quòd nullum simplex elementum possit esse infinitum, & dicit, quod præter inconueniens supra positum, nempè quòd si esset infinitum, non relinqueret alijs locum vllum, est adhuc alium impossibile, quòd omnia conuerteret ad se, quòd esse non potest, quàmuis Heraclitus dixerit, omnia, & mundum ipsum, cum finitus sit, tandem in ignem esse conuertendum, quod falsum est: non ergo aliquod ex elementis infinitum est. — præterea ex cōuersione omnium in se.

Eadem autem ratio est. Tex. XLVII.

2. Nec illud corpus posset esse naturæ cuiusdā mediæ. Dicit hoc idem esse, si corpus illud esset medium: nam si esset elementum, haberet aliquam contrarietatem: non enim generatio fit, nisi secundum contrarietatem: cum autem infinitum sit, omnia etiam conuerteret in se, at quia de igne mentionem fecerat, cōcludit per has rationes non solùm de igne, aut de medio corpore, sed de quouis elemento probari posse non esse infinitum, ita Philop.

Dubium. Dubitatur quomodo principium generationis debet habere cōtrarietatem, nam nec materia habet qualitates contrarias secundum se, non ergo elementum hoc habebit.

Solutio. Respondeo, si materia secundum se non habet contrarietatem, in se tamen recipit formas contrarias, vnde generatio fieri possit: & materia cum illis contrarijs, & formis, quæ se inuicem transmutant, facit elementa. At cum isti Philosophi ponerent substantiam simplicem ipsum elementum, tenentur dare contrarietatem illi elemento, sicut modo dat Arist. elementis: vnde non debent comparari materiæ primæ: hæc enim sola non facit generationem, sed per contraria, quæ debent admittere hi, qui elementum simplex faciunt.

Quod autem omninò impossibile. Tex. XLVIII.

3. Ratio principalis non posse esse in cōmuni corpus infinitum. Probat modò in communi nullum posse esse sensibile corpus infinitum, & facit hoc argumentū. Vel illud esset homogeneū, & similare, cuius partes essent eiusdem rationis cum toto, vel dissimilare, & etherogeneum; neutrum autem esse potest. Probat in hoc textu, quòd non sit

Primum suppositum. sit similare, & supponit duo. Alterum est, omne corpus sensibile esse in loco proprio naturali, ac esse locum etiam cuiusque corporis sensibilis. Alterum est, quòd idem est locus naturalis totius, & partis, vt locus terræ, & glebæ, & locus ignis, & scintillæ, quæ est pars ignis.

2. Suppositum.

Si pars infiniti sensibilis separaret, nec esset mobilis, nec immobilis. Est modò argumentum ingeniosum de parte huius infiniti aliqua separata, & abscissa à toto. Si esset infinitum sensibile, ipsius pars nec esset mobilis, nec immobilis: hoc autem est falsum: ergo non est infinitum. Probatur sequela. demus illam particulam: probo quod sit immobilis. Si moueretur, moueretur ad locum totius:

Probat ad primo. sed locus totius cum infinitum sit, & occupet omnia, & sursum, deorsum, & vndiquaque, illa igitur particula nō magis ad locum sursum, quàm ad deorsum, quàm ad latera est inclinata: non ergo mouebitur, cum non habeat vllam determinationem.

Secūdò. Præterea: quia si moueretur, tenderet in infinitum, quia locus suus infinitus est, nec ipsa replet totum: mouebitur ergo sine termino, quod est impossibile: non igitur est mobilis. Quòd verò nec sit immobilis.

Tertiò. Patet: Locus ipsius est totum spatium totius: cum igitur non sit occupatum, non magis quiescet hic, quàm illic, non ergo immobilis erit: si enim esset immobilis, alicubi quiesceret: at non est maior ratio cur hic, quam illic quiescat: non igitur erit mobilis, nec immobilis, & consequenter nec ipsum totum, quod est eiusdem rationis cum parte: & hoc procedit ex natura ipsius rei, quæ verè non esset mobilis, nec immobilis.

Obiectio & solutio. Quòd si dicas, eadem est ratio modo de partibus elementorum. Dico non esse, quia elementa habent determinatum locum sursum, aut deorsum, & terminos loci determinatos, quos ipsa nec ipsorum partes transgredi possunt.

Si vero dissimile sit. Tex. XLIX.

Probatur altera ps secundi argumēti quod A Lteram prosequitur argumēti partem, nempe quod non sit dissimilare: vocat autem dissimilare in hoc loco, qđ partes habet diuersæ speciei, sicut similare, quod partes habet eiusdem speciei: & facit hoc argumentum. Si partes illius infiniti sunt diuersarum specierum, vel sunt finitæ species, vel infinitæ: vtrumque autem esse non potest. tale corpus non possit esse etherogeneum.

Probatur primum. Si enim sunt finitæ species, necesse est, quod vna pars ad minus sit infinita in quantitate. nam ex finitis partibus specie, non fit vnum infinitū, nisi vna pars sit infinite magna: loquimur autem, quòd singulæ partes sint propriæ speciei, quòd si vna esset infinita, tunc ea esset causa corruptionis aliarum, atque ad se traheret: vnde non esset dissimilare, sed vnius speciei, illius nempe, quæ esset infinita: hæc enim alias in se conuerteret, vt dictum est superius. Illæ spēs partium nō possunt esse finitæ.

Si autem infinita, & simplicia.

R Eprobat alteram partem, puta quod sint infinitæ species: quia tunc essent infinita elementa, & infinita loca: pro diuersitate enim rerum specifica est locorum diuersitas: at elementa, & loca infinita esse non possunt, vt alibi, puta 2. Gene. & 2. de Cœlo probat: non ergo tale corpus esse potest infinitum. 2. Non possunt esse infinitæ.

Et notandum, quòd hoc corpus si esset, non posset esse continuum, sed contiguum, & vnum per aggregationem, vt in principio textus dixit: quia res diuersarum specierum non possunt esse continuæ. Nota tale corpus non posse eē cōtinuum.

At posset quis dicere, quàmuis locus sit finitus, potest tamen corpus infinitum esse. Hoc reijcit docens, locum debere esse æqualem locato: cuius rationem subdit: si enim esset minor, non posset locatum solum in eo consistere, & ita locatum esset extra locum naturalem suum: si verò esset maior, non repleretur à locato suo naturali, & sic maneret vacuum ex parte: quæ duo fieri nequeunt. Solutio quā quis posset afferre. Refellit.

Et propter hoc nullus eorum.

H Aec verba magnam difficultatem afferunt expositoribus Græcis, & Latinis, nec aptam inueniunt expositionem, adeò, vt Philop. arbitretur deficere aliquid tex- Nota hanc partē textus vltimo esse loco ponēdā

In eo tex tu 49. vt clarus fiat sensus.

textui crediderim esse transponenda verba aliquot, quod nos facimus, videlicet ab illo loco (& propter hoc nullus eorū) vsque ad illum (si autem infinita, & simplicia) sunt collocanda in fine ipsius text. 49. & apparet sensus ita clarus, & distinctus, vt manifesto conuincamur id debere fieri, & scriptorum iniuria prouenisse difficultatem.

Cum igitur dixisset, nihil esse extra locum naturalem proprium, laudat antiquos quosdam, qui ponentes infinitum elementum, non posuerunt illud ignem, aut terram, quia experientia ostendit hæc loca certa habere sursum, aut deorsum, quod si infinita essent, nec ad sursum, nec ad deorsum determinarentur: sed posuerunt aquam, aut aerem: quia ista partim sursum, partim sunt deorsum, nec extrema determināt sibi. Vide clarissimum sic reddi sensum: est autem id obseruatione dignum:

Anaxagoras autem inconuenienter. Tex. L.

Reprehēsio Anaxagoræ q dicebat infinitū immobile esse ex se.

Facto argumento hoc bimembri, puta, quòd nec corpus infinitum posset esse similare, nec dissimilare, arguit Anaxagorā, qui circa priorem argumenti partem dicebat, ꝙ infinitum ex natura sua est immobile, & se quiescere facit, q̃a est in se ipso.

Addit autem Arist. parenthesim (aliud enim nihil continet) ad denotandum non esse in se ipso, sicut amphora vini, est in seipsa, ratione vini, quod continet, vt dicetur in lib. 4. infinitum autem non sic dicebatur esse in seipso, ab Anaxa. nihil enim continet, sed in seipso per se.

1. Reprehensio causæ cur esset imobile.

Reprehendit primò ipsum: quia dicebat, quod in seipso est, ex natura sua esse immobile, & esse in se, non enim valet argumentum; corpus est in hoc loco: ergo natura sua aptū est esse in hoc loco: quia corpora sunt sępe, vbi non naturaliter, sed violenter sunt: vt corpus graue quod detinetur in aere, non ibi naturaliter est: non ergo, vbi res est, statim ibi naturaliter est: nec si in seipso infinitum est, ob id naturaliter est, & in hoc errauit Anaxag.

Si igitur quam maximè non mouetur. Tex. LI.

2. Reprehensio causę cur ex se cēt imobile.

Reprehendit secundò Anaxag. quia etsi verum sit, quod in seipso est, moueri non posse, tamen non inde colligitur, quod ex natura sua est immobile: nam aliqua manent immota, quæ ex natura sua moueri sunt apta. Vnde oportuit aliam assignare rationem, cur ex natura sua est illud immobile: & ponit exēplum. Si terra esset infinita, & cœli, & reliqua ita, vt maneret terra sic sita, infinita tamen: tunc esset in seipsa, quia infinita, non tamen ob id esset ex natura sua immobilis, sed quia grauis, & graue naturaliter est in centro, quod est immobile. Sic igitur oportebat reddere rationem aliam naturalis immobilitatis illius infiniti, & non solùm, quia infinitum: quam rationem non dedit Anaxagoras, sed arbitratus est se euasisse periculum, & conclusisse dicendo: quia infinitū ex natura sua immobile est: & nō valet.

Et non quia infinitum. Tex. LII.

3. Falsū Anaxagoram sum psisse in finitū eē in seipso.

Verba prima textus cum pręcedentibus copulantur, vt notum est: in reliquis verò probat, quod illud infinitum nō sit in seipso. Partes sunt eiusdem rationis cum toto, si ergo totum in seipso est: ergo etiam partes in se ipsis erunt: vt enim totum est in loco, ita & partes: at in seipsis esse non possunt: nam si partes, cum finitæ sint, in seipsis sunt, etiam quodlibet finitū in se ipso erit, & nō ratione infinitatis aliquid in seipso dicetur esse.

Omninò autem manifestum est. Tex. LIII.

3. Rō principalis ad p̄ob dum nō dari corpus infinitum ex loco talis corporis.

Tertium argumentum Physicum principale facit, quod huiusmodi est. Omne corpus naturale sibi proprium locum vendicat: at impossibile est infinitum proprium habere locum: ergo non potest corpus naturale esse infinitum. Probat maiorem. Omne corpus naturale, aut est graue, vel leue,

(loqui-

(loquitur autem de his, quæ in generatione ſunt:) ergo determinat proprium locũ graue deorſum, leue quidem ſurſum. Minor probatur: quia infinitũ omnia replet, & tunc totum non determinat ſibi naturaliter ſurſum, aut deorſum.

tu, eius futa

Quod ſi dicas dimidium eſt deorſum, dimidium vero ſurſum: hoc dici non poteſt: nam infinitum non habet medium, nec vltimum, nec principium, ob id nunquam dabitur, quid ſurſum, quid deorſum ſit.

Si enim duæ partes æquales ſignari poſſent, tunc ſingulæ, aut eſſent finitæ, aut infinitæ: finitæ non, nam totum finitum eſſet: nec infinitæ, quia eadem eſſet difficultas vbi eſſet: & præterea, quia vnum infinitum duobus conſtaret infinitis. Ariſto. non intulit hæc inconuenientia, quia certum eſt infinitum in duo æqualia diuidi non poſſe, cum medio careat.

Amplius omne corpus. Tex. LIIII.

Quartũ etiam ex loco.

QVartum ponit argumentum, & quantum exiſtimo videtur hoc eſſe. Supponit enim, ꝙ ſi infinitum eſſet in loco, locus eſſet infinitus, & probat locum non poſſe eſſe infinitum. Loci ſpecies, & differentiæ ſunt ante, retro, ſurſum, deorſum, dextrũ, ſiniſtrum: ſed hæ in infinito ſignari non poſſunt, cum talis partium diuiſio fieri nequeat: ergo locus non poteſt eſſe infinitus.

Declarat autem, quod illæ differentiæ non ſunt reſpectu noſtri, vt illud dicatur ſurſum, quod eſt ſupra noſtrum caput, illud deorſum, quod eſt ſub pedibus, & ſic de reliquis, ſed illæ differentiæ ſunt ex natura rei nobis etiam mutatis.

Quo autem modo hæ differentiæ intelligendæ ſint, dicemus ſatis in lib. 4. vbi id ex profeſſo traditur.

Simpliciter autem ſi impoſſibile. Tex. LV.

Quintũ etiam ex loco.

HAec priora verba textus ad rationem præcedentem pertinent, quibus vniuerſaliter concludit, ſi locus infinitus eſſe non poteſt, quòd nec corpus naturale.

Et tandem quintum facit argumentũ. Quod in loco eſt, in aliquo loco eſt, & ꝗ in genere, in aliqua ſpecie, aut indiuiduo: ſed ſi corpus infinitum eſt: ergo in aliquo loco, puta ſurſum, aut deorſum eſt, ſi eſt in loco, & præterea aut bicubitum aut tricubitum, aut aliquid ex his eſt: hæc tamẽ repugnant infinito: non ergo corpus vllum naturale infinitum eſt.

Caput ſextum.

Quòd igitur actu non ſit corpus. Tex. LVI.

POSTQVAM ad partem negatiuam quæſtionis eſt argumentatus, ac probauit non eſſe corpus actu infinitum, regreditur pro parte affirmatiua, ꝓbabiliter probare eſſe infinitum, ut eas ſoluat obiectiones, idque ex tribus probat, Primum ex tempore, quòd niſi infinitum eſſet, haberet principium, & finem: quod eſſe non poteſt.

In cõtrariam partẽ argumẽtatur Ariſto. & probat dari corpus infinitum. prima ex tẽpore,

Secundò: quia ſi non eſt infinitum magnitudini, diuiſio terminabitur, & non ſemper magnitudo in magnitudines dinidetur, ſed perueniet ad indiuiſibilia, ut dixerunt aliqui philoſophi.

2. Ex diuiſione cõtinui.

Tertio ex numero, qui non augebitur in infinitum, ex quibus apparet eſſe infinitum: cum ergo utrinque ſint difficultates, concludit opus eſſe Iudice determinante.

3. Ex numero, ꝗ augetur ĩ ĩfinitũ.

Atq; manifeſtum eſt, quòd quodammodo.

SOluit propoſitam difficultatem diſtinctione præpoſita. Duplex eſt infinitum: actu, & potentia. Actu quidem, quod habet actu magnitudinem, uel multitudinem interminabilem, nec limite ullo circumſcriptam: potentia uerò, quod licèt actu finitum ſit, ipſius potentia eſt inexhauſta, ut non ſit tantum, quin adhuc maius fieri poſſit, ſiuè ſit appoſitione, ſicut numerus dicitur infinitus potentia, quia non ei tanta fiet additio, quin

Pro ſolutione ꝓdictorũ dubiorũ primum fũdamẽtum. Infinitum eſſe duplex actu & potentia.

quin maior fieri possit, siuè diuisione, quomodo cõtinui diuisio est infinita: quia non fit in tot partes, quin in plures fieri possit.

Solutio dubiorũ. Supposita igitur distinctione, respondet, actu infinitum non esse, & hoc probant rationes priores: potentia verò infinitum est. & hoc conuincunt rationes posteriores, vnde quodã modo infinitum est, quodammodo non: potentia infinitum est, actu non: loquitur autem de infinito quantitatis.

At quia infinitum esse secundum diuisionem dixit, cuius oppositum dicebant Platonici, vt dicetur lib. 6. docentes diuisionem finiri, & peruenire vsque ad indiuisibilia; dicit facile esse hoc reijcere, & negare: id enim non est necesse, vt latius dicetur lib. allegato.

Relinquitur igitur potentia. Tex. LVII.

Qualis sit illa potentia in finiti, in potẽtia. Eclarat qualis sit ista potentia infinita, dicens, quòd non oportet sic intelligere esse infinitũ in potentia, quod aliquando erit in actu perfecto, sicut domus potẽtia, aliquando erit actu, non sic est infinitum in potentia, vt actu sit totum infinitum: sed dicitur in potentia, sicut certamen, & olympia, & dies: hæc enim dicuntur in potentia, antequàm fiant, sed nõ vt actu sint tota simul, sed successiuè: vnde certamen esse, est quòd fiat: ita est potentia infinitũ, non vt totum actu sit, sed continue, & incessanter fiat, vnde semper quod fit, & q̃d fiet, finitum est, quod restat faciendum est infinitum, & hoc modo dicitur diuisio, & numerus esse infinita potentia, quòd actus diuisionis, & augmenti nunquam cesset.

Nota duplicẽ esse potentiã in rebus: alterã ad actũ perfectũ, alteram ad actũ imperfectũ. Vbi aduertendum duplicem esse potentiam. Alteram ad actum perfectum, vt potentia ignis, potentia domus. Alteram ad actum imperfectum, qui semper in continuo fluxu consistat, & sic est potentia infinitum.

Varia genera infinitorum in potentia. Diuersa infinita ponit, Vnum in continuo successiuo, vt est tempus, motus. Alterum in discreto successiuo, vt in generationibus hominum, & aliorum. Tertium, in diuisione permanentis totius. Dicit q̃ hæc omnia conueniunt in hoc, quod semper quæ sumuntur, finita sunt, vt quotquot dies, quotquot homines sumpseris fini sunt, quotquot secueris partes finitæ sunt tamen semper plures, & plures incessanter sumi possunt. Quod igitur restat, finẽ non habet: quod est, finitum est, ac propterea non est actu infinitum.

Tamen differentiam horum infinitorũ ponit in fine textus sequentis: in successiuis enim quæ sumuntur, transeunt, & recedunt: in diuisione vero permanentis partes manẽt, quàmuis semper, quæ actu sunt finitæ sint.

Amplius ipsum esse. Tex. LVIII.

Quõ dicatur esse infinitum in potẽtia. Vm dixisset, qualiter potentia infinitum est, modò docet, qualiter ipsum esse dicatur: & dicit ipsum non dici esse, sicut substantiæ permanentes, quæ totæ simul sunt, sed sicut res successiuæ, quarũ aliqua parte actu existente dicimus ipsas esse, vt dies est, motus est, cœna est: sic infinitum est, quia diuisio, vel fluxus, qui nunquam finitur, secundum aliquid fit: vnde ipsius esse in continuo transitu consistit, licèt quicquid transit, finitum sit, & quamuis non semper id, quod transit, permaneat, vt declarauimus in textu præcedenti.

Quod autem est secundum appositionem. Tex. LIX.

Quomodo se habeat infinitum in potentia quo ad diuisionem, & quoad diminutionem. Vm superius duplex infinitũ statuerit, vnum secundum diuisionem, q̃ ad paruitatẽ, & diminutionem fit, alterũ secũdum appositionẽ, quod ad magnitudinem, & secundum additionem fit, vtrumque autem in potentia, vt dictum est: nunc quomodo vtrunque se habeat, ostendit, ac dicit idem esse quodãmodo vtrumque.

Pro cuius declaratione aduertendum est, quòd in vnico subiecto actu finito reperitur simul vtrunque infinitum, sed non modò eodem, verbi gratia. Sumatur continuum pedalis quantitatis, & diuidatur in duas medietates, ita, vt altera medietas semper in alias duas, & illa in alias: & sic

& sic consequenter diuidatur, atque medietates, quæ nõ diuiduntur iterum, semper apponantur primæ medietati totius, quæ indiuisa materia sit.

Tunc in hoc erunt duo. Alterum est, quod quanto diuisio vnius primæ medietatis procedit in minores partes, tanto altera medietas indiuisa fit maior, quia ei adduntur nouę medietates, quamuis minores, & minores. Alterum est, quòd quia diuisio illius medietatis in infinitum procedit: quia non peruenietur ad aliquã medietatem, quæ non possit iterum in alias duas diuidi: ita alterius medietatis in infinitum quantitas augebitur, quia semper ei fiet additio. Cum igitur vna crescat in infinitum, altera diminuatur, fit vt sint duo infinita, vnum appositione, illius nempè partis, quæ augetur, alterum diuisione, illius quæ minuitur; cumque hæc duo sint circa vnum continuum, merito dicuntur idem. Sed cum non sit modo eodem, nam alterum est diuisione, alterum appositione, nõ dicuntur absolutè idem, sed quodammodo.

Hoc igitur est quod hic docet Aristot. nempè, quòd infinitum appositione fiat, simul cum infinito diuisione, licèt non secundum eundem modum, ac dicit vtrumque infinitum esse idem quodammodo. Et declarat, quare idem: quia circa eandẽ quantitatem finitam actu fiat vtrumque. Declarat, quare quodammodo idem: quia videlicet infinitum secundum appositionem fit e diuerso. Quid autem per e diuerso intelligat, ipse explicat: quia quantũ demitur ex diuisa parte, per diuisionem in infinitum, tantum apponitur alteri determinatæ parti, quasi dicat, Vnum infinitum est per diuisionem vnius partis oppositæ: alterum per appositionem eorũ, quę ab opposita parte remouentur, & alteri determinatæ, & finitæ apponuntur.

In magnitudine enim finita.

Qño debeat fieri diuisio cõtinui, vt procedat in infinitum.

Xplicat, quomodo fit ista diuisio facienda in aliquo finito, vt in infinitum procedat, & nũquam terminetur.

Aduerte autem, quod dupliciter potest fieri diuisio alicuius totius finiti. Vno secando, & separãdo partes æquales primis separatis in quantitate, vt si ab vno ligno separes vnam pedalitatem, & a residuo alteram pedalitatem, & a residuo alteram; & sic consequenter, & talis diuisio dicitur secundum magnitudinem, & non secundum proportionem æqualem: quia pedalitas secunda quæ aufertur a residuo, non est in eadem proportione ad suum totum, sicut pedalitas prima ad suum, licèt pedalitates sint æquales: similiter nec tertia, nec aliæ sunt in eadem proportione.

Not. partes posse eẽ æquales, vel secundũ quantitatem, vel proportionem.

Verbi gratia, sit lignum duodecim pedalitates habens, auferatur vna, & a residuo, quod vndecim habet, auferatur alia, & a residuo, quod decem habet, alia, & sic consequenter, constat has pedalitates ablatas esse æquales, sed proportiones, secundum quas se habent ad sua tota, non sunt ęquales: nam duodecim ad vnum aliam habent proportionem, quàm vndecim ad vnum, & quam decem ad vnũ: ob id ista diuisio dicitur secundum magnitudinem, sed non secundum rationem, & proportionem.

Altero modo potest fieri diuisio secundùm eandem proportionem, sed non secundum eandem magnitudinem, vt si partes non æquales, sed in æquali proportione se habentes ad residua, secueris.

Verbi gratia, ab aliquo toto deme vnã medietatem, & ab ista medietate iterum suam medietatem, & ab hac iterum aliã, & consequenter a residuis medietatibus medietates seca: tũc diuisio erit secundũ eandem proportionem: quia id, quod secatur ab eo, à quo secatur, se habet in dupla proportione, cum sit sua medietas: tamen medietates non sunt æquales, sed minores, & minores, sicut, & tota: ob id talis diuisio dicitur secundum proportionem, sed non secundum magnitudinem æqualem.

Iã ergo, si priori modo diuidas quodcunque finitum, nempè sumendo semper magnitudines æquales, non procedet semper diuisio, quantumcunq; minimæ sint particulæ: finietur enim. quod si posteriori modo diuisio sit, in infinitum diuisio procedet.

Et hoc est, quod dicit Aristot. nempè si quis accipiat in aliqua continui finiti diuisione determinatam, & finitam particulam

culam in eadem proportione, non absoluet finitum diuidere, quod si econtra in diuisione acceperit eandem magnitudinem absoluet.

Nota. 1. Nota vero discrimen inter sumere magnitudinem in eadem proportione, & inter sumere magnitudinem eãdem in proportione: hoc enim faciens absoluitur finitum: quia omne finitum per ablationem æqualis finiti cõsumetur: illud verò si fiat, non cessabit diuisio.

Nota. 2. Nota deinde illud verbũ, (Augeat) qđ annotauit bene Philop. cum enim æquales sumimus magnitudines à residuis, augentur & fiunt maiores proportiones. verbi gratia, Si a ligno duodecim pedum auferas vnum, & iterum a residuo auferas alium, & a residuo alium, semper crescunt ꝓportiones. nam prima erat duodecupla, secũda vndecupla, tertia decupla. Maiores autem sunt proportiones multiplices, quanto a minori numero denominantur, vt omnium maxima dupla est, & post hanc tripla: quia maior est medietas, quàm tertia, & tertia, quàm quarta, & minorem secundum numerum maioribus.

Aliter igitur non est, sed sic est infinitum.

Infinitũ in poten tia aliquo modo esse I actu.

Explicat ex superioribus concludendo infinitum non aliter esse, quàm modo, qui dictus est, puta in potentia, & aliquo modo in actu, & in diuisione: exemplisque duobus explicat vtrumque. Dicitur in actu, vt dies in actu dicitur, non quod tota dies simul sit, sed quod in fluxu est, & partem habet actu. ita infinitum: non enim totum simul est, nec erit, sed secundum continuam diuisionem actu dicitur. Vlterius dicitur in potentia, sicut materia prima, cuius potentia partem habet actus: quia cum forma est, nunquam tamen perfectè ad actum completum reducetur, vt omnes simul habeat formas, sed in cõtinua est illarum generatione: ita infinitũ.

Et secundum appositionem igitur. LX.

Infinitũ secundũ appositionẽ est in potentia & nõ actu sicut & secundum diuisionem.

Ostendit Aristot. qualiter sit infinitum secundum appositionem in potentia. Poster enim aliquis existimare, quod dici tur in potentia secundum appositionem infinitum, quia absolutè potest excedere quamcunque magnitudinem datam, vt non detur tanta, quin maior fieri possit. hoc autem non ita est: nam dabitur tanta quantitas, vt maior esse non possit, puta quantitas totius orbis finita: non enim est infinitum actu extra cœlum, vt illi Philosophi dicebant.

Cum ergo audis esse infinitum potentia secundum appositionem, intellige nõ esse separatum ab infinito secundum diuisionem, nec alio modo crescit secundum appositionem, quam per additionem partium, quæ fiunt secundum diuisionem modo prædicto: talibus autem partibus crescit infinitum secundum appositionẽ, non tamen intantum crescit, vt omnem finitam superet magnitudinem, cum non possit æquare illud continuum in quo est. si enim additio fieret secundum partes æquales semper, superaret omnem magnitudinem: sed id non fit, quia diuisio non fit secundum partes æquales in infinitum, nec aliter crescit infinitum secundum appositionem, nisi per talem diuisionem.

Quo differat infinitũ secundum diuisionẽ, & appositionem.

Vnde in hoc differt infinitum secundum diuisionem, ab infinito secundum appositionem. In illo enim nõ datur pars, nec quantitas ita minima, quin minor esse possit. tamen in infinito secundum appositionem datur quantitas ita magna absolutè, quam non possit æquare ipsum infinitum secundum appositionem, nec maior esse posit.

Hæc omnia eò tendunt, vt intelligas sicut infinitum secundum diuisionem non fit secundum partes æquales, (sic enim esset actu infinitum,) ita nec infinitum secũdum appositionem, sed vtrumque fit secundum partes inæquales in eadem proportione sumptas, vt dictum est in textu præcedenti. Consideratione autem digna est expositio horum textuum.

Quo-

Quoniam & Plato. Tex. LXI.

Confirmat hoc duplex genus infiniti ex Platone, & illum reprehendit.

Hoc duplex infinitum confirmat ex Platone, qui ista etiã intellexit, per magnum enim infinitum secundùm positionem, per paruum secundum infinitum denotauit.

Sed reprehendit Platonẽ, qui cum duplex posuisset infinitum, nullo vtitur: quia numerum, quem dixit esse rerum substantiam, finitum posuit: secundum paruum, quia usque ad vnum decrescit: nec quo ad magnum, quia vsque ad denariũ crescit: vltimum enim numerum dicebat denarium, reliquos verò numeros compositos ex denario, & præcedentibus dicebat; ob id non sibi constat. Si enim principium infinitum est, & numerus principium est secundum ipsum, debuit esse infinitus, quod tamen ipse negabat.

Caput Septimum.

Accidit autem contra. Tex. LXII.

Reprehẽdit Arist. definitionẽ quam veteres assignabant infinito.

Definitionem, quam Antiqui de infinito dabant reprehendit. Dicebant antiqui infinitum esse, cuius nihil est extra, quasi omnia comprehenderet, nihil ipsius esset extra ipsum. Aristo. verò non sic, sed aliter esse definiendum docet, puta. Infinitum est, cuius aliquid semper extra est. Id est, est id, cuius quibuscunque partibus sumptis aliqua alia semper accipi possit. Et probat, quod sic sit definiendum, etiam ex his, quæ ipsimet dicunt. Nam annulũ dicunt esse infinitum: quia sumptis quibusque partibus propter vniformem, & circularem eius figuram, adhuc ipsius partes sumi possunt: non enim in eo, secundum se terminus est vllus propter figuram.

Nota definitio infiniti in potentia est quo semper ẽ sumere aliquid extra.

Vide igitur, quomodo ipsi infinitũ dicunt, cuius aliquam partem semper est accipere.

Declarat tamen, quòd antiqui non dicebant annulum propriè esse infinitum, sed ratione figuræ; vt enim esset propriè infinitum, non debent eædem partes multoties sumi, quod in annulo fit. Non inuenientes enim terminum eundem sæpe diuidimus, & ipsius easdem partes sæpe signamus. In infinito autem diuersas oportet sumere semper partes: ac ob id additur illa particula extra.

Nota. Notandum circa literam, quòd vocat annulos non habentes palam, illos, qui sunt vniformes, nec habent illam partem distinctam, cui solet apponi gemma: hi enim annuli, videntur actu principium habere: at cum vniformes sunt, actu finẽ, & principium non habent ob vniformitatem figuræ.

Infinitum igitur, id est. Tex. LXIII.

Confirmatur illa definitio etiam ex Antiquis.

Concludit etiam ex antiquorũ dicto, Infinitum esse, cuius secundum quantitatẽ accipientibus semper aliquid accipere est extra. Id est, cuius partibus quantitatiuis quibuscunque sumptis adhuc diuidentes & accipientes possunt præter illas accipere alias: cum ergo ita definiendum esse probasset, probat non esse definiendum, vt illi definiebant, & efficit rationem hanc.

Nota totum, & infinitũ esse valde diuersa.

Illa definitio est totius, sed totum, & infinitum sunt valdè diuersa, nec simul stant: ergo non potest esse definitio infiniti. Maiorem ostendit in hoc textu, dicens totum non esse aliud, vt dictum est. 5. Meth. c. 26. quàm cuius nulla pars abest. Qd inductione patet: totus enim homo dicitur, cum nulla pars hominis deest: tota cistella, cuius nulla pars cistellæ deest, & sic quodlibet singulare totum definitur: ergo in communi etiam definietur totum, cuius nulla pars abest, nec extra ipsum est: nam cum aliqua pars abest, & extra est, totum non dicitur: id ergo est totum, cuius nihil est extra.

Totum autem, & perfectum. Tex. LXIIII.

Idẽ esse

Minorem probat: totũ, & perfectũ, aut idẽ omnin[...] aut proxima i[...] infinitũ [...] fectum: ergo nec totu[...]

bat: quia perfectum est, quod finē habet, & terminum: hoc autem repugnat infinito: non ergo est perfectum.

1. Nota.

Et notandum est, quòd maiorem efficaciam habet hoc Græcè: nam perfectum Græcè à fine denominatur: dicitur enim τέλειος, à τέλος quod est finis, & Latinè ferè idem etiam est. nam perficere, est vsq; ad finem facere.

2. Nota. Totū, & pfectum sunt idē re, differunt tamen ratione.

Notant prætereà Simplic. & Philop. & Alber. quòd totum, & perfectum re idem sunt, ratione differunt: nam totum dicitur respectu partiū, quarum nulla de est, perfectum verò ratione finis, quem res est consecuta.

3. Nota totum, & oē quō differant.

Et vlterius notant Simplic. & Philop. quòd totum dicit partes cum quadā coniunctione, & copulatione: at omne, dicit solùm ipsas partes nulla deficiente.

Quapropter melius existimandum est.

X dicta doctrina commendat Parmenidem, qui melius dixit quàm Melissus. Ille enim vniuersum dixit totum esse, & finitum, cuius partes æqualiter distabāt à centro. At Melissus dixit esse totum infinitum. Errauit autem in hoc, quòd copulauit ea, quæ nequaquam possunt esse simul, puta, esse totum, & esse infinitum, hæc enim non cohærent, nec connectuntur, sicut linum lino: sunt enim illa opposita valdè.

Reprehēsio Melissi, qui dicebat esse totum infinitū.

Scias autem illud esse prouerbium, vt notat Philop. quo denotamus dicta alicuius esse contraria vel implicantia: cum enim implicant, & inter se repugnant, non v. linum lino cohærere dicimus.

Prouerbiū græcum linū lino annectere.

Quoniam hinc quidem. Tex. LXV.

Ausam ostēdit propter quam antiqui ita definierint infinitum. Hæc autem est: quia putarunt infinitum esse totum quoddam: ac cum totum cōtineat, hinc etiam dixerunt infinitum cōtinere, & gubernare, vt supra etiam dictū est. Quòd si quæras, quare hi existimarūt infinitum esse totum? dicit: quia similitudinem habet cum ipso toto. hæc verò similitudo consistit in hoc: quia sicut totum suas partes comprehendit, ita infinitum suas.

Qua ratione inducti veteres ita definierint infinitum eiusque reprobatio.

Hoc autem Aristot. reijcit, docetq; infinitum non esse totum actu, sed materiā perfectionis, & magnitudinis, id est, formæ, & totius, ac est totum in potentia, quod patet ex diuisibilitate. Nam totū aliquod cum diuiditur, non ratione formæ, sed ratione materiæ diuisionem habet, cū videamus formam eiusdem rationis manere in omnibus partibus: infinitum ergo, quod diuisionem continet, materiæ potius locum habet.

Infinitū hoc potius se habere vt materiā quàm vt totum.

Prætereà secundò: quia totum finitum est, & completum, at infinitum non completur secundùm se, sed secundum aliud, puta secundùm formam, vt apparet in partibus, quæ in vno toto secundùm formam aliquam colligantur: potius ergo est materia. & hinc est, quòd secundùm se ignotum est, sicut materia sine forma.

Et nota, quòd in omnibus his hoc docemur, quòd materia quantumcunq; habeat partes secundùm se, non tamen ideò dicitur totum, sed habet rationem partis: quia cum forma vnum construit totum.

Quare manifestum est. Tex. LXVI.

Oncludit (vt dicebā,) infinitum magis habere rationem partis quàm totius, cum locum habeat materiæ, materia autem sit pars.

Hoc infinitū potius habere rationem partis quàm totius.

Et iterum probat, quòd infinitum non contineat, nec sit totum, præsertim secundùm opinionem Platonis. Hic enim infinitum ponebat etiam in ideis intelligibilibus: si ergo infinitum continet, sequitur, quòd in ideis etiam contineret: hoc autem absurdum est, quòd indeterminatum, & ignotum, quale est infinitum, dicatur continere intelligibilia, & determinare, cum tamen ab ipsis potius determinetur, quæ causæ sunt formales.

Alia rō, q infinitum non sit totū, nec contineat.

Secun-

Secundum rationem autem.
Tex. LXVII.

Quod sit discrimē in adiectione, et diuisione conti nui in infinita.

QVædam theoremata notanda de infinito ponit, atque primū est illud, quod supra dixit. tex. 60. Infinitū diuisione sic procedere, vtquæcunq; parua quantitas supe retur, puta, cum diuidimus non perueniemus ad quantitatem ita paruam, quin minor esse possit: at cum est infinitū in appositione non transgredimur quamcunque magnitudinem absolutè, sed solum transgredimur illam magnitudinem, quæ fit ex diuisarum partium additione, non tamē ex tali additione poterit crescere quantitas ita, vt excedat etiam cœlum.

Obiectio

Posses tu dicere, quare diuidendo superamus absolutè omnem minimam quantitatem assignatam dando minorem: at in apponendo non superamus omnem magnitudinem: quia saltem non superabimus magnitudinem illius totius, quod diuidimus, & in quo apponimus.

Solutio.

Respondet Aristot. quia materia continetur, & est intra rem, infinitumque materia est, forma continet. ac si dicat, quòd cum diuidimus procedimus ad materiam quæ indeterminata est, & infinita: cum autem apponimus, procedimus ad formam, quæ continet, & determinata est.

Nota ex D. Tho. quō se habeat totum, & partes, et infinitū, secundū appositionem, & diuisionē

Notat S. Thom. circa explicationem, quòd totum habet rationem formæ respectu partium, partes verò rationem materiæ, & meritò: nam forma determinata est, materia uerò indeterminata, & indifferens: ita totum determinatum: singula enim per se vnum totum sunt, tamen partes multis modis sumi possunt, puta, maiores, minores, & hoc multis modis. Hoc verò interest inter infinitum secundum appositionem, & secundum diuisionem: in infinito enim secundum appositionem à partibus ad totum procedimus, in infinito verò secundum diuisionem à toto ad partes descendimus: ob id in hoc a forma ad materiam, in illo à materia ad formam peruenimus.

Hinc fit, quòd cum forma, & totum determinatum sit, quantuncunque partes diuisas in infinitum apponamus, non excedemus illud totum, cuius partes sumimus: at cum à toto ad partes procedimus, & partes indeterminatæ sint propter multiformem ipsarum diuisibilitatem, cum ad ipsas peruenimus diuidendo in infinitum, non datur vllus terminus, nec vlla quantitas ita minima, qua non posset esse minor.

Rationabiliter autē. Tex. LXVIII.

Quō infinitū accipiatur in numero, & magnitudine, & quō differunt inter se.

ALterum constituit Theorema, puta. Infinitum esse in numero, & in magnitudine differēter tamen. Numerus enim sursum crescit infinitū, non enim datur tantus numerus, quin maior possit dari. At deorsum finem habet, nam ad vnitatem peruenit, & vltra non procedit. At magnitudo non sic. datur enim maxima quantitas actu, cum non sit infinitum in actu: at non est dare minimam magnitudinem, vnde minimus numerus datur, sed non maximus potentia: at datur maxima quantitas, & magnitudo potentia, sed non minima.

Cur diuisio numeri terminetur, dat causam: quia numerus ex indiuisibilibus vnitatibus cōponitur, ad quas numerus perueniens iam non amplius diuidi potest: at magnitudo cum non sit composita ex indiuisibilibus, sed ex diuisibilibus, ipsius nunquàm cessat diuisio.

Cur numerus augeatur in infinitū.

At cum numerus crescat ex diuisione, & partitione continui, qui in infinitum procedit, hinc est quod numerus augeat in infinitum, quàmuis non sit actu infinitus, sed potentia superans quamcunq; datam, & determinatam multitudinem.

Quō numerus cōponatur ex indiuisibilibus.

Quo autem modo numerus ex indiuisibilibus componatur, ostendit: quia numerus est ex vnis, & numerus non aliud est, quàm plura vna, & ita numeri ab vnis denominantur: ternarius enim qui tria vna est, quaternarius, qui quatuor, & sic cōsequēter: at vnū indiuisibile est, vt vnus homo, qui in plures homines diuidi non potest: & vnus leo, & reliqua: si ergo numerus ex vnis est, ex indiuisibilibus est, nam vnum indiuisibile est.

At non separabilis est numerus hic bipartitionis.

Numerũ non esse aliquid separatum a rebus numeratis, nec actu infinitum.

Vm numerum ex diuisione continui crescere dixisset, ne quis putaret numerum esse quid separatum ab ipsis continui partibus, vt putabant Platonici ponentes numeros separatos, huic obuians dicit numerum nõ esse separatum ab ipsis continui sensibilibus partibus: non enim aliud est numerus, quàm plura vna, & plures cõtinui partes. Nec etiam est intelligẽdum, quòd numerus actu infinitus vnquàm sit: non enim est eius infinitas, nisi potentia, sicut motus, & tempus, & numerus temporis partium, quæ dicuntur esse, non tamen tota simul: ita est numeri infinitas.

Explicatio Phylop. & Auerrois.

Philop. vult Aristo. velle hic comparare numerum tempori: vt enim tempus dũ fit maius, & maius, non habet partes permanentes, sed quędam recedunt, quędam de nouo adueniunt: Ita numerus dũ crescit, non permanet: nam cum fit quaternarius, non manet ternarius, nec cum fit alius numerus, manet alius: & idem videtur Auer. dicere.

Explicatio verior D. Thomæ.

Sed S. Thom. hoc non placet, & meritò: quia si formaliter loquantur de numero, etiam hoc fit infinito secundum appositionem. nam cum additur aliqua magnitudo alteri, iam altera non manet formaliter, cum induat rationem alterius totius, & alterius mensuræ. Vt si primus erat pedalis, posteà additione mutatur. Quòd si materialiter loquantur de numero, re vera etiam manet numerus præcedens, puta, ipsius vnitates, sicut in infinito secundùm appositionem: at temporis & numeri partium temporis, nec formaliter, nec materialiter partes manent: quia tempus nullo modo permanet, nec ipsius partes, similiter, nec motus.

In magnitudinibus autem. Tex. LXIX.

In magnitudinib. cõtrario modo se hēc augmentũ, & decrementum quàm in numeris in infinitum.

C Vm dixisset numerum sursum in infinitum tẽdere, deorsum verò stare in indiuisibile, modò nõ sic in magnitudinibus fieri docet, imò oppositum: versus enim maius datur vltimum eo, q fit maxima quantitas, quæ possit esse naturaliter, vt quantitas, & magnitudo orbis: vnde magnitudo tanta actu est, quanta potentia esse potest. At versus minus non est terminus, sed diuisio in infinitum procedit. Si autem magnitudo non esset determinata, tunc esset corpus actu in infinitum, quod nullo modo esse potest.

Obiectio.

Dices, quomodo magnitudo determinata est, cum sit infinitum in additione, q̃ fit secundum magnitudinem? Si enim in infinitum additio esse potest, erit etiam magnitudo tendens in infinitum.

Solutio.

Nota duplex genus additionis. Primum.

Hoc dubium facile est intelligenti quę dicta sunt superius. Additio enim duplex est. Altera quæ fit secundum partes proportionales, per quas etiam in infinitum fit diuisio, v.g. Diuides lignũ in duas medietates, iterum aliam in duas, & sic semper producendo per eandem proportionem: tunc si partes vnius diuisæ medietatis apponas alteri, crescet in infinitum. Et quia nunquàm cessabit diuisio alterius, nec cessabit augmentum prioris: tamen ipsius magnitudo quantumcunque crescat, non superabit quantitatem totius ligni: quia nunquam finietur diuisio, & ita nũquam habebit partes totius ligni. Hoc igitur modo dicimus esse infinitum per appositionem, & sic magnitudinem crescere in infinitum.

Secundũ.

Altera additio est, quæ fit secundũ partes æquales, & si ista fieret in infinitum, re vera magnitudo perueniret, vt superaret cœlos, & quodcũque corpus: sed talis additio non potest esse in infinitum, nec sic magnitudo potest secundum appositionem in infinitum crescere.

Et hoc est quod hic dicitur, quòd absolutè loquendo datur maxima magnitudo, quæ possit esse, & quàmuis in infinitum in appositione sit secundum ipsam magnitudinem, non tamen ob id perueniet,

niet, vt quamcunque magnitudinem datam superet.

Infinitum autem non est idem.
Tex. LXX.

Infinitũ nõ est genus ad motum, tẽpus, & magnitudinem.

Cum de infinito in motu, tempore, & magnitudine locutus sit, posset quis arbitrari infinitum esse genus quoddã ad illa tria. Hoc autem non ita est, imò analogum quoddam. Infinitum enim prius magnitudini, & per magnitudinem motui, & per motum tempori inest. At quia hoc explicare nòn est præsentis loci, sed ad librum quartum pertinet, se illuc remittit, & nos etiã id ibi tractabimus, quod faciet Deus.

Dubium Arist. Vlterius dixerat, numerum terminari deorsum: quia peruenit vsque ad indiuisibilia: at non magnitudinem, hæc enim semper in magnitudines iterum diuisibiles diuiditur: posset quis huius petere rationem, quare nempe magnitudo in magnitudinem semper diuidatur. At quia hoc in lib. 6. demonstraturus est latè, hoc etiam in præsenti supponit, & probationem prætermittit, & nos etiam suis in locis ista examinabimus.

Caput Octauum.

Non remouet autem ratio.
Tex. LXXI.

Obiectio ex Geometria, q̃ illa vtitur lineis infinitis, & ita sit actu infinitum.

Tertivm theorema ponit, dubio satisfaciens. Cũ enim actu infinitum non sit, videntur theoremata aliqua Geometrica destrui. Dicunt geometræ datam lineam rectam in infinitum protendere, quod esse non posset, nisi actu sit infinitũ, aut excedatur quæcunque magnitudo sensibilis.

Solutio Arist. Huic respondet Aristot. dicens. Ratio, qua negatur esse aliquod actu infinitum, non destruit vllum theorema geometricum: & huius reddit rationem. Nam geometra non indiget infinito, nec vtitur actu infinito in vlla demonstratione. quòd si vtitur linea infinita: id non est, quia sumat actu infinitum in demonstratione, sed vt habeat quamcunque finitam lineã.

Notaquo modo geometra egeat & vtatur infinito.

Ac si dicat. Mathematicus finitis vtitur lineis semper: at cum lineas sumit, nequis ipsum limitaret dicendo non posse lineas maiores, aut minores esse, sumit lineas continue produci posse: vnde illud infinitum, & continuum non extenditur nisi ad lineas, quibus vtitur, quæ omnes finitæ sunt.

Quòd verò non indigeat lineis infinitis geometra, probat. Quia lineæ minimæ æqua proportione diuidi possunt, sicut maximæ, quod demonstrat Eucli. lib. 6. theo. 10. ob id, quæ in maximis probat, etiam in minimis põt ostendere: non ergo lineis infinitis indiget: vnde dicit nihil differre ad demonstrationem mathematicam, quòd fit in lineis minimis aut maximis, imò etiam aliquando fictis, & extensis vltra id, quod naturaliter possunt esse, vt cum lineam extra cælum imaginatur: tamen esse & id verum, quod mathematicus probat, solùm reperitur in quantitatibus existentibus, & veris, quæ finitæ sunt: id est, quàmuis lineas aliquando maiores fingat, quia æquè poterat probare per lineas veras, ob id verum probatur, & id quod est.

Quoniam autem est. Tex. LXXII.

Quartum theorema est. Cũ quatuor sint genera causarum vt dictum est, infinitum ratione habet materiæ, non alterius causæ, & non materiæ vt cum forma est, sed cum priuatione. Vnde infinitum dicit duo: vnum formale, & id priuatio est, puta (negatio actus perfecti & consummati mixti cum potentia,) est enim actus imperfectus in successione continua consistens: materiale verò est quantum sensibile, hoc enim est quod diuiditur, & in quo talis est infinitas: vnde infinitum rationem habet materiæ.

Infinitũ hẽt rõnẽ materiæ, et materię priuatę forma

Et hoc etiam antiqui posuerunt dicentes, & vtentes infinito, vt materia: sed reprehendendi sunt. Cum enim infinitum posuissent materiam, dixerunt ipsum continere, quod quidem non ita est: materia enim potius contentũ, & determinatum

Nota infinitũ dicere duo vnũ materiale, alterũ formale.

quid

quidquàm cōtinens, & determinatā est.

Nota. Aduerte autem, quòd infinitum nō est sola materia: nam materia secundùm se non dat rebus diuisionem, sed materia cū quātitate: radix ergo prima diuisionis infinitę materia est, proxima verò quantitas, totalis autem materia cum quantitate.

Reliquum est autem aggredi.
Tex. LXXIII.

Soluūtur argumenta ponentium infinitum. QVid infinitum sit, & quomodo verè sit, elucidatis, nunc soluere rationes aggreditur, quas in principio cap. quarti proposuit tex. 31. ad probandum infinitū esse, non solùm potentia, vt determinatum est, sed etiam actu: atque harum rationum quasdam dicit non esse necessarias, nec demonstrare, quod intendunt: quasdam verò habere obiectiones veras, id est, ipsarum rationum oppositæ sunt veriores, & certiores.

Soluitur tertia rō. Incipit autem soluere tertiam rationē, quæ sumebatur ex infinita serie generationum. Cumque ex nihilo generatio non fiat, videtur aliquod esse futurum principium. Hoc soluit, docens, esse satis principium, & materiam finitam, quæ vnius corruptione alterius generationis principiū est, & ita vna materia potest multarū generationum esse principium, cum nihil generetur, nisi per corruptionem, & expulsionem alterius formæ, seruata eadem materia. & hoc satis declarauimus in primo libro.

Amplius tangere, & finitum.
Tex. LXXIIII.

Soluitur quarta ratio. SOluit quartam dubitationem, docens, aliud esse tangere, aliud esse finiri, seu finitum esse. Tangere est ad aliquid extra se, & tangere est rei finitæ. At finitum esse non est ad aliquid aliud: sed in se finitur res proprio termino: ac si dicat. Omne tangens præsupponit aliud extra se, quod tangant: at finitum non supponit aliquid extra se, quo finiatur: nam suo termino intrinseco, & extrinseco finitur. Vnde falsum est, omne quod finitur, finiri aliquo circunstante: intrinsecus enim est finiri terminus.

Quòd autem tangere sit ad aliquid, ostendit, vt explicat Philop. quia non quodlibet corpus tangit quodlibet, sed quæ materiam communem habent: vnde cœleste corpus non tangitur ab elementari corpore: tactus enim propriè est inter ea, quæ mutuam habent generationem, vt videbitur lib. de gener.

Intellectioni autem credere.
Tex. LXXV.

Soluitur quinta. QVintam soluit dubitationem dicens, quòd non est credendū illi intellectioni, qua absq; termino intelligimus, quasi dicat: illa conceptio, & imaginatio ficta est: cuius rationem subdit: qua talis magnitudo, vel paruitas, sub qua rem sæpe imaginamur, non est in re: ob id non est credendum imaginationi. Et id probat: quia non ob id res est, vel non est, quia ita imaginatur, aut intelligit aliquis esse, vel non esse: sed econtra, quia res est, vel non est, inde imaginatio, & intellectio veræ, vel falsæ sunt. Cum ergo accidat rei, quòd ita intelligat, aut quis ita eam imaginetur, non ob id talem esse credendum est, qualem quis imaginatur.

Et ostendit id exēplo, potest enim quis imaginari aliquem numerum multò maioris quantitatis, quàm sit, & quòd extra vrbem sit: non tamen ob id res ita erit. Hinc patet, quod non est argumentū bonum sumere quantitatem rerum ab imaginatione, quam hic intellectum vocat, vt notat Psellus.

Tempus autem, & motus.

Soluitur prima ratio. SOluit primam rationem de motu, & tempore, cum adiungit intellectionem, quæ nunquam cessat. Et dicit esse infinita, sed successiua, & ita non tota simul: ob id nō actu sed potentia infinita sunt: quia id, qd accipitur, non est permanens. At magnitudo, nec diuisione, nec additione etiam imaginatiua, est actu infinita: secundæ vero rationis satis ex dictis patet solutio.

Ex his omnibus concludit, iam elucidatum esse, quid sit infinitum, & quomodo

modo sit, & quomodo etiam non sit. hæc Aristot.

An vnum sit indiuisibile. An verò in infinitum etiam posfit diuidi. Quæst. V.

Ratio dubitandi qua probatur vnum esse diuisibile.

Quæstio hæc non aliena est à loco præsenti: nam Aristot. docet numerum deorsum non tendere in infinitum: quia ex vnis componitur, vnum autem indiuisibile est, vt dicitur tex. 68. quod profectò difficile videtur: nã homo vnus est, vt ipse fatetur, & tamen diuisibile est.

Instatur primò.

Quòd si dicas, nõ est diuisibilis in duos homines vnus homo, hoc non satisfacit: sumam enim ignem vnum, qui vnus est, non tamen indiuisibilis est, imò in duos, & multos ignes diuidi potest.

Instatur secundò.

Quòd si dicas: satis est, quòd actu non sit diuisus, quàmuis potentia sit diuisibilis: non valet tunc ratio Aristo. vult enim quod numerus non solùm non diuidatur in infinitum deorsum, sed nec diuidi possit: quia ergo hoc dubium habet aliquid difficultatis, ideò in hac quæstione ipsum tantùm enodabimus, in cuius declarationem aliquot oportebit præsupponere fundamenta, quorum primum sit. Quòd nihil aliud est vnum, quàm quod indiuisum est, & impartitum: dicit enim rem quatenus in partes non est separata nec diuisa: vnde dicitur vnus homo, qui non est plures, & vna linea, quæ non est facta plures, & vnus ignis, qui non est plures.

Primum fundamẽtum. Vnũ idẽ est quod indiuisũ.

Vnũ indiuisum duplex est, vel p partium negationes, uel priuationes.

Sed hoc vnum duplex est. Alterũ, quod dicit partium priuationem. Alterũ, quod dicit negationem: quod sic clarius dicetur. Est quoddam vnum, quod non est actu in partes diuisum, tamen diuidi potest, aut re ipsa, aut intellectu: parum enim refert vtrouis fiat modo, sicut dicitur vnus ignis, quia cum in multos diuidi possit, actu indiuisus est: & vnum lignũ, & vnum continuum: & hoc vnum dicitur per priuationem. Alterum est, quod indiuisum quidem actu est, & etiam potentia, quia tales partes in quas diuidatur non habet. Sicut punctum vnum est: quia nec actu, nec potẽtia partitionem habet. Similiter in ratione hominis, Petrus vnus est, quia nec actu diuisus, nec potentia in duos homines diuidi potest. Hoc duplex vnum breuissimè quidem, sed notanter distinxit Arist. 4. Meth. tex. 4.

Secundũ fundũ. vnũ priuatiuè duplex transcendentale, & p̃dicamentale.

Sit secundum fundamentum. Vnum priuatiuè, id est, quod actu indiuisum est in partes, cum diuidi possit, est duplex. Alterum transcendentale: Alterum prædicamentale, quod dicitur vnum quantitatis. Hoc autem vnum distinguitur secundum partes, quæ sunt in duplici differẽtia: Quędam enim partes sunt substantiæ, & essentiæ rei: quædam sunt partes quantitatiuæ. Partes essentiæ, & substantiæ, vt materia, forma, genera, & differentiæ, actus, potentia, & reliqua ex quibus rei definitionem, & natura componimus: partes verò quantitatis, sunt quæ rei a quantitate procedũt, vt sunt partes integrantes, partes secundum extensionem, vel secundum discretionem.

Quid sit transcendentale.

Est igitur quoddam vnum, quod dicit actualem indiuisionem partium substantialium, & essentialium, & isto modo quęque res, siue materialis, siuè immaterialis, quæ partes habet definitionis, & substantiæ, dicitur vna, vt non est diuisa in eas, siue substantia sit, siue accidens: & tale vnum dicitur transcendentale, & sic quicquid est, vnum est. Huic vni opponuntur multa: multa enim dicuntur quorum substantia, & esse diuisum & distinctum est, vt multa accidentia, multi Angeli, multi homines.

Quidquã stiatiuũ.

Alterum vnum est vnum quantitatis, quod actu indiuisum est secundum partes quantitatis, quomodo dicimus vnum continuum: quia sua partes indiuisas habet: & vnum numerum, qui non est diuisus in suas partes, ex quibus constat, & tale vnum est in rebus, quæ quantitate participant, nec in immaterialibus reperitur hęc vnitas, sed in substantijs, & accidentibus, quæ cum quantitate sunt.

Nota partes continui, & discreti nõ sunt eiusdẽ rónis.

Oportet tamen te meminisse continui, & discreti non esse eiusdem rationis partes: nam partes continui habent positionem, cum permanentes sunt, vel in vniuersum copulantur termino communi. At partes discreti nullam habent positionem, nec termino communi copulantur, vnde continuum dicitur vnum cum partes,

tes habet termino communi copulatas: discretum verò, cum partes habet non copulatas termino communi, sed sub vnica forma numeri, vt ternarij, quaternarij, & reliquorum.

Tertium fundamētum vnū quod est principium numeri, est indiuisibile diuisiōe quātitatis discretæ, licet diuidi possit in ratione continui.

Sit tertium fundamentum. Vnū quod est principium numeri, & dicitur vnitas, ex qua numerus componitur, dicitur id quod est indiuisibile ratione discreti. Aduerte enim aliter diuidi continuum, aliter discretum. Continuum enim diuiditur in partes actu copulatas prius termino communi. At discretum in partes, quæ erant disiunctæ, nec termino communi copulatæ: vnde quodlibet continuum, (si cōtinuum est,) nō habet partes discretas, ideoque dicitur indiuisibile in ratione discreti, ac vnum, quod est principium numeri, seu vnitas, & ex huiusmodi vnis, cū multa sunt, numerus constat, & talia vna sic dicuntur indiuisibilia.

Prima cōclusio.

Sit ergo prima conclusio. Vnum quod est principium numeri est indiuisibile nō simpliciter, sed ratione discreti: potest enim esse aliquid vnum diuisibile simul esse, & indiuisibile, sed non ratione eadem. verbi gratia, Sumo vnum continuum, vt lignum, aut ignem, hoc potest quidem ratione continui diuidi, puta, quia habet partes copulatas termino communi: at ratione discreti diuidi nequit, non enim habet partes discontinuas, & positionē non habentes, in quas diuidi possit: vt igitur indiuisibile est ratione discreti, vnum dicitur, ex quo numerus constat, & de hoc loquitur Aristot.

Solutio argumenti facti i pricipio.

Vnde patet solutio argumenti, vnus enim homo, vnum lignum, & reliqua dicuntur vnum continuum, & vnum, quod est numeri principium. vt vnum continuum sunt, diuidi possunt in partes continui: at vt vnum principium numeri dicūtur, non sunt diuisibilia ratione discreti: quia sic diuidi solius est numeri continentis partes disiunctas, & positionem non habentes. & hoc nota.

2. Cōclu. Vnum quod est principium numeri nō dicit entitatem cōtinuam à quātitate continua.

Secunda conclusio. vnum, quod est numeri principium non dicit entitatem aliquam distinctam realiter à continua quātitate, vt imaginantur multi reales, inter quos est Sonzi. 4. Meth. q. 25. dicunt enim quòd in continuo sunt duæ entitates distinctæ, vna est continua quantitas, qua est vnum continuum diuisibile, altera est entitas indiuisibilis, qua dicitur vnum principium numeri: ratio ipsius est, quia quantitas cōtinua diuisibilis est, at vnitas hæc indiuisibilis est.

Opinio Sonzinatis, & eius ratio refellit.

Sed nobis non placet ista entitatū multiplicatio absque ratione, & necessitate, & præterquàm quòd euidentibus posset redargui ista sententia argumentis, ratio ipsorum nulla est: ob id dicimus, quod quantitas continua est, à qua est vnum continuum, & à qua est vnum, quod est numeri principium, sed non eadem ratione. Vt enim à tali quantitate partes habet actu coniunctas, vnum est numero: vt verò à tali quantitate procedit, quòd si continua est, non habeat partes discretas, & res per talem quantitatem diuidi nequeat in discreta, principium est numeri, & res ab ea indiuisibilis est ratione discreti.

3. Conclu. Numeri materia sūt ipsæ vnitates.

Tertia cōclusio. Numeri materia sunt vnitates ipsæ, forma verò est illarum vnitatum certa aggregatio, vnde ternarius vnitates dicit materialiter, formaliter verò vnitatum tantam aggregationem. Sic de quolibet numero.

Quòd vltima vnitas sit forma, vel det formam numero cui additur.

Hinc intelligitur id, quod dici solet, quòd vltima vnitas adueniens est forma, reliquæ materia; vt in ternario duæ vnitates sunt materia, tertia determinans forma, quod videtur dicere Albertus in prædicamento quantit. & S. Thom. 8. Meth. quod non ita simpliciter debet intelligi: numerus enim formaliter diuisibilis est, illa vnitas verò diuidi non potest. Præterea: quia cum omnes vnitates sint eiusdem rationis, esset eadem forma omniū numerorum, nec specie differrent: quod nemo concedet, nec S. Tho. nec Alber. id dixerunt, vt sonat; sed sensus est, quòd illa vnitas habet se vt forma: quia ipsa adueniente intelligitur compleri numerus: sed non quòd re uera illa esset forma, sed vnitatum aggregatio, quæ variatur qualibet addita vnitate, atque ideò videtur forma, sed non est.

Quarta cōclusio numeri diuisio non procedit in infinitum deorsum.

Quarta conclusio. Numeri diuisio non procedit deorsum in infinitum. Hæc est Arist. quæ patet ex dictis: quia cum numerus diuidatur ratione discreti, & sit deuenire ad vnum indiuisibile in ratione discreti, non procedit ipsius diuisio in infinitum. Non sic in continuo: non enim in

diuisio-

diuisione continui deuenimus ad aliquod indiuisibile in ratione communi, cum nõ sit compositum continuum ex indiuisibilibus in ratione cõtinui, sed ex diuisibilibus: ob id ipsius diuisio terminum non habet, vt dictum est.

An numeri multiplicatio procedat in infinitum.
Quæstio VI.

Primũ argumentũ.

Vm numeri diuisionem de orsum descendendo non in infinitum procedere determinatum sit, consequenter quæritur, an in multiplicatione sursum ascendendi sit processus infinitus. Et videtur quòd nullo modo. Si enim talis esset processus maximè propter illam rationem Aristo. quia numerus crescit ex diuisione cõtinui, hæc autem in infinitum procedit: sed hæc ratio nulla est, vt videtur. Nam vel loquimur de continuo mathematico, vel de sensibili: Nõ de mathematico, quia non pertineret hęc tractatio ad Physicum. Si verò de sensibili, vt re vera est, tunc ipsius diuisio non procedit in infinitum: quia vt dixit in lib. 1. Phyfic. text. 36. datur minima caro, a qua nihil iam est separabile: & nos determinauimus dari minimũ in his rebus naturalibus etiam homogeneis: non igitur procedit ipsorum diuisio in infinitum, & sic consequenter nec numerus.

Secundũ. Secundò videtur, quod si diuisio in infinitum procedat, quòd si numerus actu infinitus: est enim argumentum. Si lignũ aliquod, verbi gratia, pedale, in infinitum est diuisibile: ergo in ipso sunt infinitæ partes actu indiuisę, sed potentia diuisibiles: numerus igitur illarum partium infinitus est: nam dato quouis numero finito, partes plures sunt.

Tertium. Tertiò, si numerus actu infinitus esse non potest: vel esset, quia repugnat propter numeri formam, quia numerus numerabilis est: vel propter numeri materiam, quia res infinitæ non possunt esse, quarum sit infinitus numerus. Sed neutrum repugnat. Nam secundum Arist. qui mundum ab æterno posuit, potest quis petere, quot homines sint transacti, & quot dies, re vera non est, quid dicatur, nisi infinitus numerus: Si igitur numerus infinitus esset impossibilis, non fuisset præteritus, quia impossibile ad actum non venit: sed numerus infinitus transactus est, & hoc non nisi simul cum rebus numeratis: non ergo est repugnantia, vt sit numerus infinitus: quod si dicas, non est permanẽs talis numerus, hoc nihil impedit rationem numeri.

Et est quartum argumentum: nam numerus trium motuum, & numerus v. g. lectionum est verus numerus, tamen non permanent. Quartũ tamen bre argumentum. Primo.

Et vlterius secundum Aristot. qui tenet animam hominum esse immortalem, & in singulis hominibus singulas animas: tunc si mundus fuit ab æterno, & homines infiniti transacti sunt, re vera etiam & animæ infinitæ, quæ cum immortales sint, sequitur actu esse illarum infinitum numerum. Secundò.

Et alterius secundum Reales, qui dicunt puncta esse in corpore actu, & realiter distincta a quantitate, tunc cum sint infinita puncta actu existentia in corpore, erit & numerus actu infinitus. Tertiò.

Quintum est etiam argumentum contra text. 59. vbi dicitur, quod diuisio quæ fit secundum partes æquales alicuius finiti, non procedit in infinitum. Videtur hoc falsum, & probatur. Sumatur lignum bipedale, tunc in hoc possunt dari infinitæ partes, æquales, quarum vna non est altera, sed omnes æquales inter se: ergo diuisio finiti procedit etiam secundum partes æquales in infinitum: & patet. Diuidatur illud lignum in duas pedalitates, & postea singulæ diuidantur in partes proportionales: tunc coniungendo partes proportionales vnius cum coniuncto ex partibus alterius, dabuntur infinitæ pedalitates. Vt si medietas vnius coniungatur cũ medietate alterius, & tertia vnius cũ duabus tertijs alterius, & quarta vnius cum tribus quartis alterius, &c. vt in exemplo patet infrà scripto. Quintũ argu.

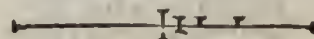

Hæc sunt argumenta, quæ potissimam habere videntur difficultatem, quæ quidem sigillatim oportet iam soluere.

Ad primum solutio Alberti.

Circa primum Alber. cap. penult. huius libri dicit, quantitatem sensibilem dupliciter posse considerari. Vno modo, vt terminus corporis naturalis, & sic nõ dubium est, cum detur minimũ corporum naturalium: per eam enim mensurabilia sunt corpora: & sic diuisione reali sunt diuisibilia corpora in infinitum.

Reiicitur.

Ista solutio mihi non placet: quia cum mensura, qua mensuratur, finita sit, & minima, vt dicitur 10. Meth. re vera mensurabile non mensurabitur, secundum omnes partes, sed sub partibus certe quantitatis, quanta est mensura. Vlterius, quia mensura est equalis, & vna: non igitur mensurabile, vt tale est, diuidetur in infinitum, quia iam haberet partes equales omnes inter se infinitas, quod esse non potest.

Secunda solutio. Auer. ex Paulo Veneto.

Pau. Ven. supra tex. 60. aliter respondet ad hoc de mente Commenta. dicit, quòd quantitas sensibilis dupliciter considerari potest. Vno modo vt substat formæ naturali, & sic non datur in ea diuisio in infinitum. Altero modo ratione materiæ, cui inest, & sic eius diuisio procedit in infinitum.

Reiicitur.

Ista solutio mihi non admodum placet: quia cum ipse loquatur de diuisione reali, non videtur talis diuisio posse fieri in materia, quia semper est, & erit, cum aliqua forma, quæ impediet talem diuisionem. Diceremus ergo, quòd non debet intelligi de diuisione, quæ dicit actualem partium separationem, sed de ea, quæ fit per partium signationem, vel considerationis resolutionem, & secundum hanc nõ datur minimũ in homogeneis. Quod enim supra dictum est, intelligi debet de minimo per se existenti, vt illic declarauimus.

Tertia solutio. vel fit diuisio per imaginationẽ, & non per naturalẽ diuisionẽ in infinitum.

Probatur solutio. Primò.

Et inducit me ad hoc dicendum ratio. quia ista diuisio fit etiam in tempore, & in motu, vbi non fit talis partium separatio, nisi modo, quo dictum est.

Secundò.

Præterea: quia non potest particula extra modum minima naturaliter consistere, etiam secũdum eos, qui minimum auferunt: dicunt enim posse tam paruam esse, vt non consistat quin a contrario corrumpatur: ergo iam talis separatio naturaliter non procedit in infinitum.

Tertiò.

Præterea: quia coelo, & ineis coelestibus ista inest diuisio: quæ tamen non potest esse si intelligatur de actuali separatione, cum cœlum sit incorruptibile.

Ad secundum.

Circa secundum argumentum aduertendum erit, quod numerus non dicit quocunque modo partes, sed disiunctas, & positionem, & terminum communem non habentes: quòd si continuę sint, numerum non faciunt, sed vnum continuum. & hæc est notanda solutio, vnde illę partes vnius continui numerum non faciunt, nec finitum, nec infinitum actu, sed solum vnum continuum, quousque separentur diuisione, & tunc numerus nũquàm erit actu infinitus.

Numerus requirit partes disiunctas, aliter nõ facit numerũ, vt in contiuũ.

Quòd si petas, quot illic sunt partes? dico actu non esse numerum certum, quousque diuisio, vel signatio accedat, quæ nunquam infinita esse poterit in actu.

Ad tertiũ Prima solutio Ianduni.

Circa tertium, Iandu. q. 11. huius tertij, dicit, duplicem esse numerum. Alterum rerum corporearum, quæ non multiplicantur, nisi secundum quantitatem, vt numerus lapidum, hominum, leonum, & aliorum corporum, & talem esse infinitum negat, nec esse posse permanẽtem, quia tunc occuparet omnia, & non admitteret secum alia corpora. Alter numerus est rerum quæ non occupant locum, vt sunt accidentia, quæ per se quãtitatem non habent, & horum numerus, dicit, ꝙ de facto modò est infinitus: nam materia prima cuiuslibet habet infinitas potentias actu ad singulas formas, quas recipere potest. Vnde secundum Iandu. non repugnat infinitum esse, cum fit.

Sed re vera hæc sententia quamuis in alijs accidentibus, vt punctus, habere posset aliquid probabilitatis, de quibus tamen mox dicemus, tamen exemplum allatum falsum est: non enim est, nisi vnica potentia in materia ad formas, quas recipere potest, loquendo de potentia materię primæ: at potentiæ proximæ sunt variæ pro varijs formis: sed non sunt hæ potẽtiæ finitæ actu: quia non sunt, nisi cum forma generari debet.

Secunda solutio aliorum reiicitur.

Alij dicunt infinitum numerum repugnare ratione formæ: alij ratione materiæ, qui omnes mihi non satisfaciunt.

Ad tertium, & quartum vera solutio.

Pro solutione igitur tam tertij, quàm quarti argumenti, in quibus de quadruplici numero infinito obijciebatur, videlicet,

licet, dierum, & aliorum succeſſiuorum, animarum, & punctorum, iacienda erunt aliqua fundamenta.

Primum fūdamētum multitudo, & numerus differūt.

Aduerte igitur primo, quòd multitudo & numerus differunt, nec idem omnino sunt. Multitudo enim ſolum dicit partium diuerſarum aggregationem: at numerus dicit ordinem illarum partium ſecundum prius, & poſterius. numerus enim à numerando dicitur: qui numerat autem ordinē habet.

Numerus, & multitudo tripliciter reperitur in ente transcendens, in quantitate, & prius in accidentibus.

Iſte igitur numerus, aut multitudo tripliciter inuenitur. Primò in ente: vbi enim diuerſitas eſt, & pluralitas entium, quæcunque ſint, ſiuè ſubſtantiæ, ſiue accidentia, ſiue corporea, ſiue incorporea, ibi numerus eſt, & multitudo: talis autem numerus, & multitudo tranſcendentalis dicitur,

Secundò. inuenitur iſta multitudo, & numerus particularius in corporibus, & in continuis multis, & iſte numerus eſt proprius quantitatis ſpecies.

Tertiò. numerus eſt in his, quæ in quantitate ſunt, ſed non ſunt multiplicata per quantitatem, vt eſt numerus, & multitudo plurium accidentium, quæ in vnico ſubiecto eſſe poſſunt ſub vnica quantitate.

Numerus, & multitudo ſucceſſiuus, & permanens.

Et omnis hic numerus, & multitudo aut ſucceſſiuus, poteſt eſſe ita, vt non ſint ſimul vnitates, vt numerus hominum, quorum aliqui tranſierunt, aliqui permanent, aut poteſt eſſe permanens totus, vt facile eſt intelligere.

Secundū fūdamētum. Non dari infinitum cauſarum per ſe ſubordinatarū.

Aduerte ſecūdò, inter ferè omnes Philoſophos non eſſe dubium, numerum cauſarum eſſentialiter ſubordinatarum, non eſſe infinitum: quia cum vna dependeat ab altera in operando, cumque eſſent infinitæ, vltima non poſſet operari, quia ab infinitis dependet, & hoc docet Ariſtot. 2. Meth. c. 2.

Non datur in infinitū numerus permanens. corporū, nec accidētium, quæ ſunt in corporibus.

Similiter non eſt dubium, numerum permanentem corporum non eſſe, nec eſſe poſſe, cum locus omnis naturalis finitus ſit: loquimur autem modò de potentia naturali: ſimiliter nec eſt numerus permanens accidentium, quæ in corporibus ſunt: nam cum corpora ſint finita, & accidentia erunt: alias in vno corpore oporteret eſſe accidentia infinita, cumque non poſſent differre numero, cum inſint vni ſubiecto, eſſet differentia in ſpecie, & ita infinitæ eſsent ſpecies, quod non ſit naturaliter, nec fieri poteſt.

At dubium eſt de numero infinito ſucceſſiuo, & de permanenti rerum ſpiritualium.

De infinito numero ſucceſſiuo ſecūdum Ariſtotelē.

Dico ergo primò, quòd ſecundum Ariſtotelem optimè datur multitudo infinita ſucceſſiuorum, vnde multitudo dierum, & hominum, & generationum præteritarum, & circulationū, & motuum datur infinita: nec hoc negari poteſt, licet propriè loquendo illa multitudo infinita non ſit numerus, quia numerus dicit ordinem partium: at in infinito nullus eſse poteſt ordo, cum nec principium eius ſit, nec finis, & quia numerus in ratione ſua propriè dicit menſurabilitatem, quæ non conuenit infinito: erit ergo multitudo infinita, ſed non propriè numerus infinitus ſucceſſiuorum.

Vera ſolutio. Ad illud de infinitate animaū ſi mundus fuiſſet ab æterno. Solutiones quorūdā minus rectæ. prima Alexandri.

Illud verò de infinitate animarum multum torſit Ariſtotelis interpretes, cum ſecundum eius ſententia mundus fuiſset ab æterno, vnde vt illum à contradictione liberarent, in varias inciderunt ſolutiones parum conſentaneas. Alexander ergo impiè, & contra ipſum Ariſtotelem, ei impoſuit fecisſe animam mortalem, ſed ea ſententia ab alijs interpretibus reprobatur, & falsò id imponit Ariſtoteli, vt alibi ex Theophraſto, Themiſtio, Simplicio, Ammonio, Philopono, & alijs oſtendemus contra Alexandrum.

Secunda Auer.

Hinc etiam delirauit Auerroes cum ſuo illo vnico intellectu communi non minus impiè, quàm Alexander, imò duplici impietate cumulatior, & corruptione animarum, & illa ficta vnitate intellectus.

Tertia præſtantior quorūdā aliorum.

Alij dicunt, quod Ariſtoteles ſolùm negauit numerum infinitum ex diuiſione cōtinui, & in rebus corporeis, non tamen negauit numerum infinitum ſpiritualium, & non occupantium locum: & hæc propius ad veritatem accedit.

Quarta Auicen.

Alij, vt Auicenna, aſserunt, negaſse Ariſtotelem infinitum numerum entium cōpletorum, & perfectorum, non verò incōpletorum, qualis eſt anima, & partialium entium.

Quinta aliorū ſequētium Pythagoram.

Alij fabulosè potius, quàm philoſophicè dicunt, eſse finitas animas, ſed mi-

grare ex corpore in corpus, vt dicebat Pythagoras, & hanc fuisse mentem Aristotelis, quod tamen ne somniauit quidem Aristoteles.

Sexta.

Alij dicunt esse contradictionem in ipso Aristotele, qua cum mundi æternitate non sibi consistit, dum reprobauit infinitum: & merito quidem hoc vexauit Interpretes: nam hoc argumento satis efficaciter conuincitur mundum non fuisse ab æterno.

Septima verior omnium. Primo.

Respondeo ergo ad illud de infinitate animarum, quòd probabiliter, imò necessario debemus fateri, cum sint animæ immortales secundum Aristotelem, & si mũdus esset ab æterno, vt ille putauit, esse multitudinem actu infinitam, non quantorum, non tamen numerum prædicamentalem, & proprium. Et ista distinctio multitudinis, & numeri, ac numeri duplicis transcendentalis, & prædicamentalis, quãti, & non quanti, multum est obseruanda pro doctrina Aristotelis.

Secũdo. De eodẽ dubio; secundum veritatẽ nõ repugnat ex natura rei esse infinitũ numerum. Prima ratio.

Dicendum secundò, si de veritate sit sermo, infinitum nullum, nec etiam multitudine processisse, cum mundus ab æterno non fuerit.

Quòd si petas an repugnet ex natura rei, quòd multitudo infinita sit, siue actu simul, siue transacta. Quamuis id soluere non sit præsentis loci, sed octaui libri, existimo tamen multitudinem infinitam actu consumatam implicare, & esse non posse, nec pertransiri posse: vnde non solum infinita hominum multitudo, & aliorum non fuit, sed nec fuit possibilis vllo modo, nec (vt videtur) imaginatio humana potest capere id, vt infinitum fuerit transactum, & hoc conuincere videtur necessariò non fuisse mundum sempiternum.

Secunda ratio.

Et ratio præterea talem multitudinem prohibẽs hæc est: quia si esset infinita multitudo, multitudo non cresceret additione multorum, nec minueretur ablatione multorum. Patet, nam si homines modò infiniti sint transacti, quæro, an post centum annos plures erunt transacti. Si id neges, videtur stultum. Si verò concedas: quomodo ergo homines illi erant infiniti? quomodò infinita multitudo habet plus aut minus? Et idem quæram, an ante centum annos fuit tot homines trãsacti, quot sunt modò. Re uera si datur infinitum ablatione, vel additione, nec fiet maius, aut minus.

Solutiones quorundã insufficientes.

Sunt enim qui dicunt infinitum cresce re, & minui posse manẽs infinitum, quod gratis dicitur.

Alij dicunt vnum infinitum non suscipere plus, quàm alterum, & admittunt æquale esse infinitum, siuè additis, siuè ablatis finitis, hoc tamen fateor me credere non posse.

Tertia ratio.

Præterea: quia omnis multitudo ad numerum reducibilis est aliquem, aliàs esset prorsus extra genus, & nihil esset. At quid illa multitudo infinita sit propriè numerus infinitus, impossibile est, vt ante ostendimus: quia numerus dicit ordinem partium, & mensuram.

Quarta ratio.

Præterea: quia si infiniti homines sunt transacti, & infinitæ generationes: ergo non sunt infinitæ: infinitum enim non esset consumabile.

Sat scio responsuros aliquos esse transactos infinitos homines, tamen non datur primus homo, qui incœpit. Sed hoc mihi difficilius apparet, quòd detur causa æterna vna productiua hominum, & non dentur homines primi, quos illa causa produxit ab æterno: sed satis sint ista in præsenti, ex quibus constat repugnare ex natura rei esse multitudinem infinitam. An vero per diuinam potentiam infinitum esse possit, hoc in præsenti prætermittimus.

Ad illud de infinitate punctorum.

Ad illud de punctis, dico non esse actu pũcta realiter distincta, sed potentia. sunt actu per diuisionem, quæ cum infinita nõ sit actu, nec sunt actu infinita puncta: sed de hoc latius dicetur lib. 6. Atque ita planè satisfactum est argumento tertio, & quarto.

Ad quintum.

Ad quintum facilis est solutio: Non negamus esse infinitas partes æquales omnes in potentia in quolibet continuo: sed id est, quia eadem quantitas multototies repetitur, & sumitur cum alijs, & alius partibus proportionabilibus, quæ dicũtur partes communicantes. At partes non communicantes non sunt equales omnes inter se, vt diuisio procedat in infinitum.

Est autem aduertendum, quòd esse infinitum in diuisione non aliud est, quàm ꝙ nun-

nunquam cesset diuisio partium, hoc est, quod non sit signabilis minima pars continui, qua non sit alia minor, & minor. Hæc de quæstione.

Vtrum sit corpus actu infinitum. Quæstio VII.

Aec quæstio satis ex ipso textu constat, tamen propter quorundam terminorum explicationem à nobis breuiter est dilucidanda.

Primũ argumẽtũ, quod dicitur corpꝰ infinitũ. Est argumentum. Infinitum est passio quantitatis: ergo datur subiectum, & quãtitas actu infinita.

Secundũ. Secundo. Materia est indeterminata in se: ergo ipsius quantitas: ergo est infinita.

Distinctio de Infinito cathegorematico, & syncathegor. Aduertendum itaque, quod est distinctio vulgaris apud Nominales, vt habet Alber. Saxo. hoc lib. q. 9. de qua etiam ante meminimus, duplex esse infinitum. Cathegorematicè, & sincathegorematicè, & quantum ad sensum idem est infinitum cathegorematicè, & quod nos dicimus infinitum in actu, siuè secundum magnitudinem, siue secundum multitudinem, Infinitum vero sincathegorematicè idem est, & quod nos in potentia vocamus.

Et ita exponunt ipsi dicentes, infinitus numerus est, cum non sunt tot, quin plura possint esse. Ac si dicant, numerus ob id infinitus dicitur, quoniam quouis dato, adhuc alius numerus amplior dari potest. In magnitudine vero infinitum exponũt sic. Non tantum, quin maius, id est, cum quauis data magnitudinis parte, adhuc alia maior per additionem partis proportionalis dari potest, vt explicuimus in textus expositione.

Infinitũ cathegorematicũ duplex, simpliciter, & secundum quid. Solent iterum diuidere infinitum cathegorematicè in infinitum simpliciter, & infinitum secundùm quid, & hoc præsertim in corporibus. Illud dicitur actu infinitum simpliciter, quod secundum omnem dimensionem, latitudinem, longitudinem, profunditatem est infinitum, Id vero secundum quid, quod secundum vnam, aut alteram dimensionem, aut ex vna parte esset infinitum: vt si hinc, vbi ego sum, corpus in infinitum tenderet sursum, vel secundum vnam, vel secundum omnem dimensionem.

Nota. At verò notatu dignum est, quod si corpus, vt corpus, est infinitum, quod simpliciter, & secundum omnem dimensionem debet esse infinitum: & si naturaliter esse posset corpus infinitum, simpliciter esset, cum non esset major ratio vnius, quam alterius dimensionis.

1. Cõclusio. 1. Ratio. Sit igitur conclusio. Nullum corpus naturale potest esse actu infinitum. Præter rationes Aristo. etiam hæc esse potest. Nam omne quantum figuram necessariò habet: at infinitum figuram habere non potest, nam figura est terminus quantitatis, quæ non est, si corpus est infinitum: non ergo esse potest. Et hæc ratio procedit etiã de corpore Mathematico, & de qualibet dimensione: nam linea necessariò claudi debet termino, aliter non esset vllius figuræ linea, similiter superficies.

2. Ratio. Altera ratio est partim sumpta ex Aristot. Si corpus aliquod naturale esse posset infinitum, tunc vel esset elementum, vel mixtum ex elementis, vel aliquod aliud simplex corpus: Sed nullum ex his esse potest, & patet. Non enim potest esse elementum, nam (vt dictum est in textu,) haberet virtutem infinitam, vel tantam saltem, quanta sufficeret reliqua omnia corrumpere, & in se trahere, quod naturaliter esse non potest.

Præterea, si esset mixtum, tunc vel componeretur ex elementis numero infinitis, & hoc non: quia, vt diximus, multitudo infinita esse non potest, præsertim actu. At componeretur ex finitis numero, & tunc necesse esset, quòd aliqua, aut vnum illorum esset magnitudine infinitum: aliter enim numero finita non facerent actu infinitum. Si ergo illorum vnum est infinitũ, alia in se corrumpet, & non erit mixtum tale corpus, sed simplex.

Quod nullum possit habere motum corpus infinitum, & primo de locali. Quòd si sit aliud, tũc, cum naturale sit, vel mouetur sursum, vel deorsum, vel circulariter. Sed nullus motus, ex his potest esse in corpore infinito. non igitur mouebitur, nec erit naturale.

Quòd non moueatur sursum vel deorsum si infinitum est, constat: quia non potest

potest mutare locum. Sed quòd non circulariter probatur. Corpus circulare nõ mouetur nisi mutando diametros, id est, ab vna in aliam, vt ab A, in B, & à B, in C, sed non potest hoc fieri, quia A, & B, distãt in infinitum, & sic transitus est inconsumabilis. Quod vero distent infinitè, patet: quia ab eodem puncto

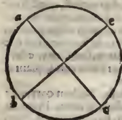

lineæ protractæ, quanto magis tendunt, magis distant. Cum ergo A, & B, in infinitum distent, & sint protractæ à cẽtro, cum corpus sit infinitum, distabunt infinitè, nec motus esse poterit.

Obiectio De motu alteratio nis.

Quòd si dicas, non mouebitur motu locali secundum se totum, sicut terra, sed motu alterationis. Dico, ꝙ moueri motu alterationis non potest, nisi mixtum, aut elementum sit: At supponitur non esse, quia id probatum est non posse fieri. Cum ergo secundum se totum debeat habere motum aliquem, non erit nisi localis: & hæc sufficiant pro conclusione. Reliqua in textu vide.

Solutio.

Ad primum.

Ad primum dico, quòd cum infinitum ponitur quantitatis passio, non ponitur actu infinitum, sed in potentia: quia in diuisione consistit, vel ex diuisione prouenit, vt fit in infinito secundum appositionem.

Ad secũdum.

Ad alterum dico, quod materia non est in potentia ad quantitatem infinitam, vt aliqui putant, sed finitam: non enim recipit quantitatem, nisi cum forma: nec tendit ad quantitatem, nisi per formam, ad quam ipsius potentia terminatur primò: sed forma finita est: ergo, & quælibet quãtitas, ad quam materia est in potentia. Et hæc sint satis de quæstione, & de libro tertio Physicorum.

FINIS LIBRI TERTII.

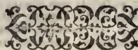

IN LIBRVM QVARTVM PHYSICORVM.

Caput Primum.

Similiter autem necesse est. Tex. I.

De quibus agit in hoc libro Aris. De loco inquam primò. deinde de vacuò, & tempore & cur eo ordine.

In hoc libro quarto; de loco, vacuo, & tempore tractatur. De loco quidem; tanquàm de quadam communi corporum proprietate, & de eo, quod ad motũ necessarium est: de vacuo, quia antiqui ad motum necessarium esse vacuum, arbitrabãtur: de tẽpore, quia motuum mensura est.

Prima tamen de loco fit consideratio; quia locus & motum, & tẽpus antecedit. Imò, vt refert Sim. ipsum corpus: ac nisi corpus substãtia esset, quam Physicus præcipuè consideraret, prius tractasset de loco:

Tractandum de loco, an sit & quõo & qd sit. Constituit igitur Aristot. propositionẽ; nempè Physicum oportere tractare, de loco, an sit, quomodo sit, & quid sit, sicut etiã de infinito ista tradita sunt.

Per questionem quomodo sit, intelligit Themist. & Auer. an sit substantia, vel accidens. Simplic. verò qualis sit locus, & totum est verum.

Nota. Quòd si dicas, quare præposuit quæstionem qualis sit quæstioni quid sit. Respondet Simplic. quia per ea, quę per se insunt loco, indagamus quid sit: passiones autem, quæ per se insunt, pertinent ad qualis sit.

1. Ratio. Duplici ratione probat oportet Physicum tractare de loco. Prior est: quia omnia quæ sunt, in loco sunt: & patet hoc, quia quæ non sunt, in loco non sunt, vt chimæra, & monstra.

Dubium Circa quam rationem offertur statim dubium, quomodo omnia quæ sunt, in loco sint: & vlterius quomodo valeat illa ratio, quæ non sunt, non sunt in loco, igitur quæ sunt, ĩ loco sunt Videtur enim procedere ab opposito antecedentis ad oppositum consequentis.

Solutio. Sed ad hoc non est difficilis solutio, si intelligas Aristote. hic ex sententia aliorũ Philosophorum loqui, (vt omnes interpretantur, & ipsemet ostendit, de alijs hoc dicens, cum dicit (existimant,) nec omnium aliorum est sententia ista, vt dicunt Alex. & Simpli. sed eorum, qui sola corpora esse arbitrati sunt, & nihil incorporeum, & spirituale. Hi enim dicebant omne ens esse in loco, quia apud hos ens cum corpore idẽ erat: est autẽ omne corpus in loco.

Alterum dubium. Solutio. Et hinc patet solutio alterius dubij. Nã esse in loco, & esse ens cõuertuntur apud hos: in conuertibilibus autem valet ab opposito antecedentis, vt dicit Simplic. Respondet etiam secundò Simplic. quod potest illa consequentia apud hos sic formari. Non est in loco: ergo nõ est, & tunc ab opposito cõsequẽtis: est, ergo in loco est. Hoc dicitur secundum horũ opinionem, nam secundum veritatem, cum spiritualia sint, quæ in loco non sunt, non omne ens in loco est.

3. Dubiũ. Solutio. Hinc patet solutio tertij dubij, quod suboriri poterat. Nã si esse in loco omni sest enti, iã nõ Physici, sed Metaphysici erat de loco tractare. Solutio inquã nota est: quia hi ens tantum corporeum ponentes, non separabant Physicam a Metaphysica, vt bene aduertit hic S. Tho.

2. Ratio. Posteriorem rationẽ adhibet, quia Physicum oportere de loco tractare docet. Ratio autem est: quia motus omnium communissimus, & maximè proprius, est localis, qui secundum locum fit, & latio dicitur: sed Physicum oportet de motu tractare: ergo etiam de loco. Motus localis dicitur communissimum, primò: quia omnes

nes communiter motum localem motũ esse cognoscunt, & ita exponit Simpli. Secundò: quia omnibus inest corporibus, non solum simplicibus, sed etiam compositis, & ipsis cœlis, quibus alij motus non insunt, & ita exponit Auerr.

Varia lectio Iterpretum. Alij legunt pro communi maximè, primum, vt refert Simplic. de Eudemo, & verum est: motus enim localis est primus, non solum, quia cœlorum motus est omnium primus, sed quia reliqua agentia mouentur alijs motibus, loco præsupposito, quem motu locali acquisierunt. Dicitur etiam motus localis omnium maximè proprius, id est, principalis, vt Simpli. dicit, quia est dignissimus, cum solus ipse cœlis, & astris insit. Similiter dicitur maximè proprius, quia motus localis verè est continuus, vt dicit S. Thom. vel quia vocabulo motus maximè localem omnes intelligant. Hæ igitur sunt causæ, propter quas Physicum oportet agere de motu.

Dubium Dubitat Simplic. cum locus sit immobilis, vt postea docet Aristot. vt quid de eo Physicus tractet, qui mobilia considerat:

Solutio. Respondet, & benè, quòd licèt immobilis ipse sit, tamen motus terminus est, & per ipsum motus fit, & hoc sufficit, vt a Physico consideretur.

Habet autem multas dubitationes. Tex. II.

Difficultas tractationis de loco. 1. Ratio. Difficultatem tractationis de loco ponit, atque ab ea difficultate doctrinam commendat. Duas autem difficultatis causas ponit. Altera est, quia cum ex passionibus rei viam cognoscendi ipsam habeamus, cum tales passiones difficile rem indicant, absque dubio quid illa res sit, difficile erit cognoscere. Hoc autem habent loci proprietates, nam modò vnum, modò aliud locum esse ostendunt: quædam enim ostendunt esse materiam: quædam formam: quædam neutrum: cum igitur tam varia appareat natura loci ex ipsius passionibus, etiam difficile erit quid sit cognoscere.

2. Ratio. Altera difficultatis causa est: quia nihil habemus, aut traditum, aut dubitatum ab antiquis. Multum enim iu[illegible] aliorum doctrina vel saltem dubia: pa[illegible]s enim facultatis est benè dubitare, vt dic[illegible] Aristo. lib. 3. Meth. c. 1.

Quòd igitur locus sit, videtur manifestum. Tex. III.

R[illegible] ad [illegible] locũ esse [illegible] motu Incipit primam quæstionẽ discutere, puta an locus sit: ac rationes aliquot proponit, [illegible] bus locum esse probat, qua[illegible] prima sumitur ex mutua corporum successione in eodem loco, quæ talis est, V[illegible] loco multa succedunt [illegible]pora: er[illegible]cus quidquam est dist[illegible]ctum ab [illegible] poribus. Antecedẽs experientia patet: nã vbi aer erat, aqua suc[illegible]dit aliquando, & contra: & vbi vnum [illegible] corpus, alterum subintrat. Consequen[illegible] nota est: quia nisi esset locus quidquam ab vtroque co[illegible] distinctum, non posset vnum alterius eidem loco succedere. Et nota, quòd argumentum non solum probat locum esse, sed etiam distinctum a corporibus, quæ in loco sunt. Hoc enim quæritur, an sit natura aliqua per se distincta ab his, quæ in loco sunt. Hoc genere argumentandi supra vsi sumus ad indagandum materiam distinctam a formis generalibus, & corruptibilibus.

Dubium. Dubitatur. Cum locum esse sit per se notum, vt quid probet esse.

Solutio quorundam. Aliqui dicunt: quia sunt tam fortes rationes circa quid est, & est adeò difficile ipsum quid ipsius cognoscere, vt videatur non esse.

Sol Auerro. & aliorum. Auerr. dicit esse rationes has dialecticas, & hic possumus circa p se nota procedere, n[illegible] utra responsio mihi multũ placet.

Verior solutio authoris. Mihi videtur dicendum, quod non solum hic locum esse probatur: id enim per se notum est: sed locum sic esse, id est, vt distinctum à corpore locato: & similiter locum vniuersaliter est pro quocunque corpore sensibili, quod non est per se notum. Et hoc patet: quia post has rationes hæc duo infert Aristoteles in textu 6. sequenti.

Amplius

Amplius autem lationes. Tex. IIII.

Secunda ratio ex motu grauiũ, & leuium.

SEcundum facit argumentum, sumptum ex motu naturali grauium, & leuium: hæc enim mouentur sursum, aut deorsum, cum non prohibentur ab aliquo: mouentur autem ad locum suum: ergo locus re vera est: nam motus realis terminum debet habere etiam realem. Addit Aristot. quòd ista ratio non solum probat locum esse, sed etiam habere virtutẽ, & potentiam quandam, quia ipsa locata, & corpora ad se trahat, quod dicebat ille: Nescio, qua natale solum dulcedine cunctos ducit.

Dubium an locus naturalis hẽat virtutẽ trahendi locatum. Solutio.

Dubitatur, An locus naturalis habeat virtutem, & potentiam hanc circa locatũ. Respondet S. Thom. & benè, quod locus naturalis rei cuiuslibet habet virtutem, & qualitatem conseruatiuam locati corporis. Vnumquodque enim naturale corpus in loco naturali maximè conseruatur: & habet etiam locus virtutem, & potentiam hanc attractiuam non in genere causæ efficientis, sicut magnes trahit ferrum, & gutta paleas, sed in genere causæ finalis: quia omnia mouentur, & naturaliter inclinantur in proprium suum naturalem locum.

Aristot. vlterius cum dixisset quędam sursum, quædam moueri naturaliter deorsum, addit hæc etiam loci species, & partes esse, & non solum hæc, sed reliqua puta, dextrum, sinistrum, antè, & retrò.

Dubium de partibus, & specieb. loci.

Dubitabis, cur ista partes, & species dicantur.

Aduerte verò ex Auerr. Com. sequenti, quod ista dupliciter possunt considerari. Vno modo, vt sunt termini motuum naturalium: nam latio naturalis pro termino habet locum naturalem, & tunc dicuntur species loci: quia sunt varia vbi, & diuersorum motuum termini. tunc autem non sunt nisi sursum, & deorsum: quia motus naturalis horum corporum non tendit, nisi sursum, aut deorsum. Possunt secundò considerari, vt sunt partes integrãtes loci vnius, vel corporis existentis in loco aliquo: & sic partes sunt, & sex, vt dicitur in textu. In loco quidem vt in cœlo, qui locus est vniuersalis, significantur differentiæ sex dictæ. Septentrio est deorsum. Auster sursum. Oriens a dextris: quia ab eo incipit motus, Occidens a sinistris. Vbi est Zenith nostrum, est antè, vbi Nadir, retrò.

In corpore etiam locato ista assignantur. at in animalibus solis distinctæ, (vt notum est,) sunt hæ differentiæ.

Hic in præsenti, vt species loci considerantur. Et quamuis non sint, nisi duæ, tamen connumerantur reliquę. quia hic cõiunctæ sunt, non quia corpora naturaliter moueãtur ad omnes differentias, vt ad loca naturalia.

Sunt autem talia. Tex. V.

Remouet obiectionem Aristote. ostẽdens sursum, & deorsum, & alias loci differentias non esse respectu ad nos.

QVia sursum, & deorsum loca esse naturalia dixerat, ac potentiam habere, & virtutem circa locata: posset quis dubitare de eo, existimãs sursum, & deorsum non esse loca naturalia, sed solum relationes, & respectus corporum ad nos, vt dicantur sursum respectu capitis, deorsum respectu pedum, & sic consequẽter de alijs differentijs. Hoc in præsenti remouet, docens illas differentias esse ex natura rei, & nõ solùm ex parte nostra: quod sic probat. Quæ sunt ex parte nostra sæpe mutantur, & variantur, fiuntq; dextra sinistra, & quæ sursum, deorsum, cum nos mutamur, & variamur: at ipsa naturalia non mutãtur, sed fixa manent: locus enim quo leuia feruntur, semper est sursum, quò grauia, deorsum: partes enim mundi suum semper seruant situm, etiam nobis variatis: non igitur sunt respectu ad nos distinctæ illæ differentiæ, sed natura, & virtute.

Nota duplex sursum, & deorsum natura, & positione.

Vnde collige, quòd est duplex sursum, & deorsum, & antè, & reliquę differentiæ, & naturale, & positione solum. Naturale, non mutatur, nec relatio est. imò contrariè ponuntur inter se sursum, & deorsum, & reliquæ. At positione sumuntur in corporibus respectu nostri, & sic variantur, & relatiua sunt, vt columna dextra positione dicitur respectu nostri, & tectum sursum respectu nostri, & aer subpedibus deorsum positione. Secùs autem

sit cum ista naturaliter sumuntur: inuariata enim semper manent.

Ostendunt autem, & mathematica.

Exépl ä ... demi

Istingui ea, quę natura, ab his quæ positione sunt, etiam exemplo ostendit. Mathematicæ enim figuræ locum non habent naturalem: sunt enim separata de se a sensibilibus, tamen positionem habent ad nos. Nam in triangulo signare possumus, qui angulus sursum, qui deorsum sit, qui ad dextrum, qui ad sinistrum positione, & ordine ad nos: non igitur ista sunt idem in naturali loco, aliter mathematica haberent locum naturalem, vt talia sunt, quod falsum est.

Nota. Et hic sanè est sensus illorum verborum (vt solùm intelligatur) id est, consistit tantum positio sine loco naturali: si igitur separata inueniātur hæc duo, idem non sunt.

Nota Artificialibus vt sic non debetur locus. Notat verò Simplic. quod naturalis locus non debetur artificialibus, nec mathematicis, nisi per accidens, quatenus in naturalibus subiectis sunt: sicut nec motus naturalis eis per se inest. Ac si diceret: triangulus, & reliquę figuræ, & artificialia locum naturalem per se non habent, nec sursum, nec deorsum, nisi vt lignea, vel terrea sunt, vel alicuius naturali insunt subiecto.

Amplius vacuum. Tex. VI.

Tertium arg. ad pro bandum locum esse.

Ertium argumentum facit, ad probandum locū esse quid præter corpora locata ex antiquorum dictis. Vacuum enim definiunt esse locum priuatum corpore: est igitur locus, & distinctus a corpore locato. Ex his igitur argumentis tribus concludit locum esse disiunctum a locato, & vniuersaliter locum esse pro quocunque sensibili corpore.

4. Rõ ex Hesiodo. Et superaddit quartum argumentum; ductū ex auctoritate Hesiodi, qui docens terram esse factum de nouo, dixit ante terram fuisse chaos, in quod terra reciperetur, vt in locum, & receptaculum, ex quo apparet locum esse quid præter ipsa locata corpora.

Adducit rationem, qua Hesiodus mouebatur, vt antè terram poneret locum, nempè, quia existimabat omne corpus esse alicubi, & esse in loco. quòd posteà examinabitur.

Si autem tale est. Tex. VII.

Oncludit Arist. quod si ita est natura loci, qualem Hesiodus ponit, puta quod antecedat locatum corpus: miranda profectò est: quia est prior omniū corporum naturis, quod patet. Illud enim prius est, quod sine aliis esse potest, non autē alia sine ipso: at locus sine corpore, corpus non sine loco ponitur: est igitur natura loci prior. Et hoc secundum Hesiodum. Locus fit cum ... Hesiodo ... prior cor... ore.

At verò dubitationem habet. Tex. VIII.

Ostquam locum esse probauit, nūc ad quæstionem quid est, descendit, & sunt variæ in hac parte opiniones. Quidam dicunt, quod velit pro parte negatiua probare modò locum non esse probabiliter, idque faciat ostendēdo nullum quid, nullamq; naturam esse loci. & huius expositionis auctores sunt D. Thom. Themist. Auerr. Alber. Quid sit locus, an vero omnino sit nil. Vanæ expositiões textus. Prima.

Alij dicunt, quòd velit non pro parte negatiua argumentari: quia locum esse verum est. Non enim est, vt infinitum, quod aliquo modo est, & aliquo mō nō est, sed quod solum hic circa quæstionē quid sit præsuppositam disputet, & huius expositionis auctor est Simplic. & Philop. Secunda

Et re vera mihi placet, dummodo addamus, hoc, quod precipuè, quid est idagat, & circa ipsum versatur, & dū multis modis disputat, & ipsum oppugnat, consequēter etiam minus principaliter disputatio est circa ad an sit: & hanc expositionem videtur probasse text. 13. sequens, vbi hæc vtraque tali modo inferuntur. Tertia et positio authoris

Est igitur primum argumentum circa genus: hoc enim maximè ad quid est facit,

Prima ratio, qua probatur genus loci nō esse corp°.

cit, ac probat, quod genus loci non sit corpus. Omne corpus habet tres dimensiones, longum, latum, profundum: sed hæc impossibile est inesse loco: ergo locus nō est corpus. Maior est nota. Minorem probat. Locus debet adæquari ipsi locato sed si haberet tres dimensiones, non posset ipsi adæquari, nisi se penetrando cum ipso locato: quod esse non potest. nam duo corpora in eodem, & penetratiuè esse nō possunt: non igitur locus est corpus.

Amplius, si est corporis locus.
Tex. IX.

Secunda quod locus non sit receptaculū.

SEcundum facit argumentum, quo probat locum nec esse receptaculum eorum, quæ succedunt inuicem sibi. Ratio autē hæc est. Si locus esset receptaculum sibi inuicem succedentium, sequitur quòd esset locus puncti, & superficierum, & linearum, quia ista etiam succedunt: vt enim aqua aeri, ita aquæ puncta punctis aeris succedunt: debe ret ergo eadem proportione horum esse locus: hoc tamen videtur non ita esse: nam puncti non videtur esse locus vllus, nisi ipsum punctum: pari ergo ratione non esset corpus locus, nisi ipsum corpus, nec aliqd præter corpus. Vnde non esset locus receptaculum aliquod.

Quid enim tandem, & nos ponemus. Tex. X.

Tertia, q locus nō possit habere quātitatem.

TErtium facit argumentum, quo probat, quod si locus sit talis naturæ, quod habeat magnitudinem, & quantitatem, quod non possit, quid ipsum sit, assignari: nam vel est elementum, vel ex elementis compositum. Et si compositum ex elementis, vel ex elementis his corporeis, vel ex incorporeis, puta ex principijs intellectualibus. Sed nihil horum esse potest: non enim est elementum corporeum, aut ex huiusmodi elementis compositum: esset enim corpus, quod esse non potest, vt superius probauimus. Nec potest esse quicquam intellectuale, & incorporeum: quia magnitudinem habet: non igitur videtur compertum quo in genere sit locus constituendus.

Amplius autem, & cuiusnam.
Tex. XI.

Quarta, q locus nulla sit causa.

QVartum facit argumentum, quo probat locum non esse causam aliquā. Posset enim quis existimare, cum locus sit prior eo, quod est in loco, forsan esse causam. Hoc remouet: quia nulla species causæ est, nec formalis, nec materialis, nec finalis, nec efficiens. Cum enim res non conficiatur ex loco, non videtur q sit forma, aut materia: ex his enim composita constant. Et ex his apparet, quod nec sit efficiens, aut finis. Hæc enim coincidūt cum forma, ac re idem sunt, vt superius dictum est in secundo libro: loquitur enim de fine generationis.

Soluitur dubium, qđ posset occurrere.

Et ita cessat dubium quod poterat occurrere: Quia diximus superius, quod locus naturalis mouet, vt finis: ille enim finis erat externus, hic de proprio & interno fine sermo est, qui est finis generationis, qui à Physico consideratur, quod dubium mouit etiam Simplic. quàmuis ipse multipliciter conatur soluere, sed nostra solutio magis conueniens est.

Amplius autem, & ipse.
Tex. XII.

Quinta, q locus non sit ens, quia deberet esse in loco.

QVintum facit argumentum, quo Zeno vtebatur contra eos, qui dicebant omne ens, esse in loco: dicebat sic: Omne ens est in loco, loc° est ens ergo locus est in loco. Et iterum argumentum fiet de illo loco alio, fietque processus in infinitum, qui non est admittendus. Videtur igitur locus nihil esse, & sic nullius erit naturæ, nec sub aliquo genere collocabitur.

Amplius si vt omne. Tex. XIII.

Sexta et locū non esse.

SExtum facit argumentum, quo pariter probat locum non esse, & sic non habere genus, & supponit dicta aliquot de loco, nempe, quod locus sit æqualis locato, similiter quòd omne corpus est in loco, & similiter quòd in omni loco est corpus, nec detur vllus vacuus corpore. Supponit etiam alterum, quod verum est, nempe, corpora augeri, & fieri maiora.

Tunc est argumentum. Si corpus augetur, locus etiam augeri debet, cum sit ei æqualis: at locus non potest augeri: non igitur videtur locus esse. Consequentia nota est ex primo supposito, quòd si augetur corpus, locus augeatur.

At quia posset dici, quod non est opus, sed quòd tale corpus sumat partem alterius loci: ob id posuit tertium principium, quod omnis locus sit corpore repletus, & ob id dici non poterit, quod illa pars quæ augetur, non sit in loco, propter secundum, vbi dictum est, omne corpus in loco esse.

At quod locus augeri non possit, ex eisdem principijs patet: quia non est, vnde tali loco augmentum proueniat: quia omnia occupata sunt. Est autem notanda huius loci expositio.

Vnde concludit, quod ex his argumentis non solum dubium est, quid locus sit, quod disputare præcipue intendebat, sed etiam dubium manet, an sit.

Caput Secundum.

Quoniam autem aliud. Tex. XIIII.

Affert rationes Aris. quibus probari posse locum vel esse formam, vel materiam.

CVm superius dixisset locum nec esse formam, nec materiam, ostendit modò rationes, quibus forma, aut materia esse videri poterat, ac ipsas refutat. Supponit tamen distinctionem de loco, quæ vulgaris est. Duplex enim locus dicitur, alter cōmunis, alter proprius, & primus.

Loci di-

Locus communis dicitur qui continet locatum, & alia plura præter illud, quo pacto aliquis nostrum dici potest esse in cœlo, quia est in terra, & terra est in aqua, & aqua in alijs quæ sunt in cœlo: sed locus talis communis est huius corporis. Sic etiam nos dicimus singuli esse Romæ, vt in loco communi.

Atinctio. Quid locus cōis.

Alter locus est proprius, & primus, qui non nisi rem talem continet, quo pacto locus hic, quo ego sum, proprius dicitur, & primus. Et nota, quod locus communis dicitur respectu eorum, quæ particulari loco continentur: nam cœlum non dicitur locus communis ignis, sed proprius: quia ipsum solum proprie continet. Hinc patet quod locus proprius est, qui continet, & primo terminat locatum.

Quid proprius.

Ex hoc colligit argumentum, quòd locus sit forma. Nam forma est terminus quantitatis, & magnitudinis, & ipsius materiæ, cui inest magnitudo: at locus terminus est talis: est igitur forma.

Prima ratio quo probatur locū esse formam.

Est notandum, quòd materia terminatur à forma ad esse quoddam substantiale: similiter quantitas materiæ determinatur ab ipsa forma: iuxta formam enim est ipsa quantitas.

Nota.

Hoc argumentum solum affertur disputationis gratia: nam forma continet, & terminat intrinsecè, locus extrinsecè, & vt circumscribens, vt dicetur postea.

Quæ sit vis huius rationis.

Nota cum Simpli. qui bene dicit. Aliud esse secundum aliud continere, aliud secundum accidens. Vnde locus communis secundum aliud, puta per proprium continet: sed non secundum accidens. Per se autem continere est primo continere. Et proximè, & hoc etiam in logicis est verum: nam potest quoddam prædicatum secundum aliud competere subiecto, quod non tamen per accidens, vt sensibile inest homini per se, & secundum aliud, puta per ipsum animal: idem enim est hic per se, & secundum aliud, quod immediate, & mediatè: hoc etiam docet Aristote. libr. 5. Metaph. cap. 18.

Nota.

Sic

Sic ergo considerantibus. Tex. X V.

Erba hæc prima textus cum superioribus sunt copulanda, quibus locum formam esse infert, si sic consideretur, puta, vt terminus, & continens. Ex alia verò parte probatur esse materiam; nam locus non videtur aliud esse, quam interuallum, & spatium in quo magnitudo, & quantitas totius continetur, vt locus vini interuallum, & distantia magnitudinis vini, quæ tanta est, quantum interuallum inter latera interna vasis: quod si hoc est, locus est materia ipsa totius compositi: hæc enim est distantia a quantitate, & in ea recipitur quantitas, & forma, quæ ipsam materiam determinant, cum secundum se sit indeterminata. Quòd autem sit materia locus, & nõ aliud, patet: nam si auferamus formas, & quãtitatẽ, non videtur quicquam superesse, quod sit tale interuallũ, nisi ipsa materia.

1. Ratio qua probatur locum esse materiã.

Aduerte vero quod non loquitur de illo interuallo externo, quod est intra latera vasis, vt imaginatur Philop. sed de interno ipsius rei: nam cum vinum est in vase, illud tale interuallum non videtur quid sit, nisi materia rei, cum non sit corpus aliud. Et hoc est argumentum Arist. quòd si locus sit interuallum à quantitate rei determinatum, quòd locus non sit aliud, quàm materia: quia nihil ibi est præter ipsam, quod determinetur.

Nota.

Quamobrem & Plato.

Onfirmat locum esse materiam ex Platonis dicto: hic enim & receptaculum, & locum idem esse arbitratur: Materiam autem, & susceptiuum dicebat esse receptaculum, ac consequenter materia erat locus: quamuis materiam non eodem semper vocabat: nam in Timęo hoc nomine materię ipsam vocabat, at in dogmatibus non scriptis magnum, & paruum appellabat.

Confirmat locũ esse materiam.

Vbi aduertendum est Platonis tunc temporis duplicem fuisse doctrinam, quandá quidem scripto iam traditam, alteram quã solo verbo discipulis tradebat, quam hic vocat dogmata non scripta.

Nota.

Dicunt enim omnes aliquid. Tex. XVI.

Ommendat Platon. cum enim alij Philosophi omnes tantum locum esse dixissent, ipse solus quid locus esset, declarare aggressus est. Concludit autem ex argumento præcedenti, quòd siue locus sit forma, siue materia, est difficile de loco disserere, quia speculatio materiæ, aut formæ altissima est, & difficilis valde, & neutra per se absque altera cognosci potest, ob id maior sit difficultas. Dicit autem non facile esse vnam sine altera cognoscere, quia mutuò materiæ, & formæ naturales habitudinem inter se habent.

Concludit ex difficultate difficile esse agere de loco.

At vero quid impossibile sit. Tex. XVII.

Vltis argumentis probare nititur locũ, nec esse formam, nec esse materiam; quorum primum est. Materia, & forma nequeunt separari à re ipsa manente: at locus separatur à re ipsa manente: non igitur locus est materia, aut forma, nec pars, aut habitus, aut quicquã à re inseparabile. Maior est certa. Minor patet. nam in locum vnius rei recedentis altera succedit: quod non esset si locus esset materia, aut forma: sic enim recederet vtique cum ipsa re. Vnde concludit perinde esse locum, ac vas, quod manet recedẽtibus liquoribus, & nihil est intrinsecum ipsorum liquorum.

Contrariis rationibus probat ritate locũ nõ esse formam, nec materiam.

Prima ratio ex separatione liquorũ.

Quatenus igitur separabilis. Tex. XVIII.

Rosequitur dicere, quòd quatenus est separabilis à re, non videtur esse forma ipsius rei. Et nota, quod hoc argumentum, quamuis sit commune pro materia, & forma, tamen peculiarius applicatur formæ: quia

Prosequitur rationem.

Nota.

quia ipsa est, quæ nullo modo potest esse absque re, siue res maneat, siuè non: at materia quodammodo est separabilis, quia manet corrupta re. Propterea aliquam exilem similitudinem videbatur habere cum loco: ob idque alio argumento reijcit, materiam esse locum: quia nempe materia continetur, & determinatur: forma verò continet, & determinat.

Videtur autem semper.

Secunda ex modo loquendi. SEcundum facit argumentum sumptum ex vi, & energia locutionis. Cùm enim dicimus corpus esse alicubi, & in loco, re vera non dicimus esse in seipso, sed videmus significare ipsum corpus aliquid esse, & existere in aliquo extra se, & distincto a se: non igitur materia, & forma locus sunt, cum intra se sint.

Digressio cõtra Platonē. Post hæc digreditur parum contra Platonem, qui non constare sibi visus est: Nā dixit numeros, & idæas non esse in loco. Dixit etiam idæas participari a materia: ipsarum enim participatione composita esse. Dixit etiam materiam, siue magnū, & paruum, locum esse, sequitur ex his, quod idææ in loco sint, quod si non sunt, tenebatur horum reddere rationem, & causam.

Amplius quomodo ferretur.
Tex. XIX.

Tertia a motu. TErtium facit argumentum ad idem probandum, quod tale est. Si materia, aut forma locus sunt, sequitur quod res non moueretur sursum, aut deorsum, quod falsum est. Patet sequela: quia habet intra se, ad quod deberet moueri. Cum igitur videamus sursum, aut deorsum moueri res, habentes tamen suam materiam, & formam, non est materia, aut forma locus, nō enim mouentur res ad materiam, & formam motu sursum, aut deorsum. At in his locus quærendus est, id est, locus non est alius naturalis, nisi ad quem res motu naturali feruntur.

Nota. Notandum vero est, quod loquitur de motu totius rei, qui non potest esse ad materiam, vel formam.

Si vero in ipso locus est.
Tex. XX.

Quarta q alias loci eēt locus. QVARTVM facit argumētum. Si materia, & forma locus sunt, sequitur quòd loci esset locus, quod falsum est. Patet sequela: nā corpora particularia cum hinc inde moueātur localiter: non est dicendum, quod in vno loco semper sint, ac permaneant: si igitur locū mutant, cum semper cum materia, & forma perseuerent, sequitur, quod illarum etiam erit locus: erit igitur loci locus.

Amplius quando. Tex. XXI.

Varię expositiones tex. tus. Prima Aspasii. ON est omnium eadem expositio loci huius. Aspasius (vt refert Simplicius) dicit hæc verba esse continuanda cum textu decimotertio. Illic enim probatum est, locum non posse augeri: in his vero probatur, non posse corrūpi, aut diminui. Quod si esset æqualis locato, diminueretur: nam aliquando locatum fit minus, vt cum ex aere multo fit parua aqua. Et re vera si ista verba illuc trāsferantur, sensus notus est. Sed difficile videtur tantam verborum facere transpositionem, quam nullus alius antiquus interpres recepit.

Secunda Alexā. & Philop. Alia est expositio Alexan. Philopo. & Pselli. Dicunt hic pr bare Aristot. tantum locum non esse formam, & tunc argumētum est. Si forma esset locus, cum aliquid corrumperetur, vtique locus corrumperetur: nam corruptio formæ est: locus autem corrumpi non potest, cum contrarium nō habeat.

Tertia Simpl & D. Tho. Aliter Simplic. exponit, quem sequuntur Alber. & San. Thom. nempè, quod probetur locum nec esse formam, nec materiam, quia vtroque modo contingeret corrumpi locum re corrupta: & vtitur exemplo, quo non solum forma corrumpitur, sed materia mutatur, puta cum aer. condensatur in aquam. Themistius

mistius aliter exponit, sed non conuenit literæ.

Expõ Authoris. Mihi videtur ita dicendum, vt Aristot. velit probare locum non esse materiam, & tunc argumentum clarum est. Cum ex aere fit aqua, non manet locus idem: nam minor est aquæ locus: & præterea quia alius est locus aquæ naturalis. At materia non corrumpitur, sed manet: non igitur est ipsa locus. Vnde non deducit Aristoteles ad inconueniens, quod locus corrumpatur, vt illi volunt, sed quod materia corrumpatur, quod esse nequit.

Ex quibus igitur. Tex. XXII.

Epilogus dictorum. EPILOGAT rationem, & dicit, se posuisse rationes veras quibus locum esse probatum, est, & rationes probabiles, & disputatiuas, quibus quid locus sit discussum est. Vbi nota, quod diximus supra: nõ enim argumenta posuit, quibus probaret locum non esse; sed tantum vera, & necessaria, quibus probatur esse. At circa quid locus sit, solum disputatiuè procedit, nec est quicquam determinatum circa ipsius naturam, & quid sit.

Circa aliqua dubia, quæ in textibus præcedentibus occurrunt.
Quæstio I.

Primum argũ. NE in exponendo textu, nimis prolixi videamur, non erit ab re dubia aliquot post expositionẽ aliquorum textuum congerere. Est igitur argumentum primum circa textum quartum, vbi dicitur, quod locus naturalis virtutem habet aliquam conseruantiam locati. Nam superficies aquæ concaua locus videtur terræ, tamen habet oppositam qualitatem; nam terra sicca est, aqua verò humida. Præterea aer est in superficie ignis; tamen ignis siccus est, humidus autem aer: non igitur conseruat locus locatum.

Secundũ. Secundum circa text. 5. vbi dicitur, corpus Mathematicum nõ esse in loco, quod videtur falsum. Nam id, ratione cuius in loco est, & ratione cuius locus occupatur, sunt dimensiones; sed corpus Mathematicum est trina dimensio: ergo ipsum per se, & præcipuè est in loco.

Tertiũ. Tertium argumentum est circa text. 6. Laudat enim Hesiodum dicentem locum præcessisse terram, quæ facta est. Videtur hoc esse contra nos, qui ponimus mundi creationem nullo tamen præcedente loco.

Quartũ. Quartum est circa text. 9. vbi dicit, ꝙ punctus non est in loco, quia nulla esset differẽtia puncti, & loci eius. Videtur hoc falsum, quia punctus locatus esset in corpore locato: punctus verò locans, seu loci esset in corpore continente: Et sic vnũ punctum alterum contineret, & illius esset locus.

Quintũ. Quintum circa text. 11. vbi dicitur locus non esse causa efficiens. Videtur hoc falsum: nam locus est productiuus rerum multarum, vt patet. Quædam enim terra fert vuas, quædam metalla, quædam alia, & alia animalia.

Sextum. Sextum circa textum 15. quòd forma contineat. Videtur falsum: nam materia habet ordinem ad formas multas, & est receptaculum ipsarum: igitur continet illas; non autem ab eis continetur.

Septimũ. Septimum, circa text. 17. quod eidem loco multa succedant corpora. Videtur falsum: nam cum ego discedo ab isto loco, locus perit, quia aer continuatur: cum autem alter succedit, locus nouus fit, nec idem est: non igitur est successio corporum in vno loco. Ad hæc oportet eodem ordine respondere: ex singulorum enim solutione tota quæstio dependet.

Ad primũ. Locũ naturalem duo dicere. Ad primum aduertendum est, quod locus naturalis dicit duo. Alterum est, quod ambiat, & circumscribat exterius locatum corpus, & hoc fit ratione quantitatis: locus enim, cum magnitudo sit, potest locatum corpus ambire. Alterum est, conseruare locatum ipsum, quod non est aliud, quàm habere quandam conformitatem, & proportionem cum natura locati, & hoc prouenit a qualitate aliqua, quę est in subiecto

vbi

Quã conformitatem habeat locus naturalis cum locato.

vbi locus est, vt aqua est naturalis locus piscis, quia ipsum sua superficie ambit, quæ superficies locus dicitur, & similiter, quia aqua ratione suæ humiditatis, & frigiditatis piscium naturæ est proportionata. Similiter de terra, & de alijs locis respectu locatorum.

Ad locũ naturalẽ confert cælorum fluxus.

Nec solùm ista qualitas conseruatiua est illa, quæ est ipsius elementi in generali: hoc enim non est sufficiens ad diuersificanda loca omnia, cum videamus diuersa loca in terra pro diuersis, quæ in ea nõ vbique generantur, sed conueniunt etiã aliæ qualitates a cœlo fluentes, & a virtutibus astrorum, quæ multum influunt in hæc inferiora.

De loco naturali elementorum.

De loco autem elementorum, licèt non sit modò locus disputandi, dicitur tamen quod vnum elementum locus est alterius secundùm suam superficiem concauam. Dicitur autem vnum ab altero conseruari propter symbolas qualitates, quia quæ simul sunt in vna qualitate communicãt: & similiter ex virtute cœli, quæ conseruat ipsa secundum certam distantiam, intra quam vnumquodque continetur.

Ad secundum corpus duplex naturale, & mathematicũ.

Circa secundum aduertendum, duplex esse corpus. Alterũ naturale: alterum mathematicum. Corpus mathematicum est quantitas ipsa trinam habens dimensionem, longitudinem, latitudinem, & profunditatem, vt per se considerantur, nuda ab omni alio sensibili accidenti, sed solum figura terminata aliqua, quod corpus vocant prædicamenti quantitatis. Imaginantur enim Geometræ, quod sit vnum punctum in quo tres diametri se intersecent ad angulos rectos: non enim plures esse possunt, vt rectè demonstrat Simplic. ad initium primi de cœlo: tunc vnam diametrum vocant longitudinem, alteram latitudinem, tertiam profunditatem: hoc igitur est corpus mathematicũ, quod in re quidem est, sed non tali modo nudum, vt Geometra considerat. Physicum verò corpus est substantia ipsa tales habens dimensiones, sed cum qualitatibus sensibilibus, & mutationibus subiectas, & hoc corpus sic est in rebus, & substantia est.

Corpus mathematicum quatenus tale caret loco.

Hinc patet, quod cum corpus mathematicum, vt tale, non sit, vt tale etiam nõ habet locum vllum: quod si esset, haberet locum mathematicum quidem, id est, quo ad continentiam, sed non naturalem, quia nullam habet qualitatem. Et sic possumus modo dicere, quod cum tale corpus in rebus sit, quamuis non eo modò vt a mathematico consideratur, sed cum corpore naturali ratione diuersum, sic illi correspondet locus idem naturalis, non vt naturalis est, sed tantum vt contentiuus, & sic intellige Arist. dicit enim, quòd nõ est in loco distinctò a naturali, cum non separetur a corpore naturali, nisi solum ratione, & ei correspondet in re locus, vt mathematicus, non vt naturalis. Nec enim ei debet sursum, aut deorsum, sed tantum contineri, & hæc nota.

Ad tertium. Auerro. dictum.

Ad tertium Auerr. dicit Com. 6. quod in sua secta, quia ponunt mundum creatum esse, ideò dicunt illi, qui in ea philosophantur vacuum processisse, in quod receptus sit mundus, existimatque ipse non posse aliter factum fuisse, nisi esset vacuũ, & Burle. dicit difficile esse, quin concedatur fuisse vacuum spatium, in quo mũdus sit factus.

Confutatio Auer. An ante mundi creatio nẽ esse vacuus eius locus.

Nos dicimus vtrumque turpiter decipi. Primò: quia si vacuo fuisset opus, id esset ex eo, quòd modò mundus secundum se totũ eẽt in aliquo loco ambiente, quod falsum est: non enim est in loco secũdùm se totum, sed secundùm partes; nec continetur, aut ambitũ loco, vt dicemus posteà, & ipsi hoc fatentur mundus per se totum non esse in loco: non igitur debuit aliquod præcedere vacuum, cum modò non sit totius locus, qui dici possit repletum esse.

Secũdò.

Præterea vacuũ nõ est sola carẽtia, vel sola negatio loci, vel corporis: alias extra cœlum esset vacuum, quod negat Arist. in lib. de cœlo, sed vacuum est priuatio loci, vel corporis, in quo corpus naturaliter fuit vel naturaliter esse potest. Hoc autem non fuit ante creationem, cum per diuinam potentiam solam, & super naturaliter ibi, vbi est, fuerit vna cum ipso loco creatus mũdus: postquàm verò factus est locus, & corpore repletus, si corpus abesset, tunc esset iam corporis, & loci priuatio, quod ibi erat, & aptum est esse naturaliter, & sic esset vacuum modò, non ante creationem, non secùs quàm modò extra cœlum, vt diximus, non est vacuum: quia

illud

illud nullum corpus naturaliter replere potest modò, licèt Deus de nouo ibi creare nouum corpus, & per consequens nouum locum, posset. Confirmatius fit, quia prior, saltem natura, est habitus, quàm priuatio: ergo prior esset locus debuit, quàm sit loci priuatio, quæ est vacuum: & prius corpus in loco esse, quàm corporis priuatio in loco.

Tertiò. Nec Aristot. ex professo laudat Hesiodum, sed secundùm apparentiam quandam: quia videtur locum distinguere à locato.

Et perpende rationem, qua mouebatur Hesiodus: quia existimabat omne corpus esse in loco ambiente: quæ ratio falsa est, vt ipse sumebat. Non enim omne corpus in loco est ambiente, secundùm se totum, de hoc tamen in lib. 8. dicetur.

Ad 4. Solutio Simplic. Circa quartum Simplic. & Philop. dicunt, rationem Aristot. esse hanc. Si punctus haberet locum, esset vtique alius punctus loci: si igitur punctus locus est puncto, esset ipsi appositus: tunc autem non esset differentia: quia punctum coniunctum puncto facit cum eo idem punctum: non enim sunt duo puncta immediata.

Hoc mihi non placet: nam licèt in eodem continuo duo puncta immediata esse nequeant, possunt tamen diuersa puncta diuersorum continuorum per contiguationem esse immediata: ob id, cum illorum punctorum vnum sit corporis locantis, alterum sit locati, non erunt idem.

Solutio Alb. Albertus sic facit rationem, quòd cum punctus sit locus puncti, punctus erit locus, & locatum, & sic non erit differentia loci, & locati. Sed nec hoc placet: quia sunt diuersa puncta diuersorum subiectorum.

Solutio Autho. Ideò dicendum, sensum esse, quòd si punctum haberet locum, vtiq; esset aliud punctum: cum autem vtrumque esset indiuisibile, neutrum contineret, neutrum contineretur, quia non esset vllum discrimen, quo magis vnum, quàm aliud contineret, aut contineretur: & hoc est dicere, quòd nulla esset illorum differentia.

De vi illius rationis Arist. Aduertendum verò, quod hæc ratio, vt Auer. admonuit, nõ est necessaria, sed probabilis, & soluitur sic. Admittimus punctum, & lineas non habere locum per se: quia, quàmuis succedant mutuò in eodem loco, non succedunt per se, sed per accidens, cum non per se moueãtur: corpus tamen ipsum succedit per se, quia per se mouetur. Propterea alia ratio est corporum, alia aliorum in sua cessione: si enim omnia pariter succederent, & mouerentur, esset argumentum ab vno ad alterum valid um: sed non ita est.

Ad 5. Ad quintum facilis est solutio. Locus enim formaliter dicit continentiam, quæ ratione quantitatis est: & isto modo nihil producit, nullius causa est: quia magnitudo non est effectiuum accidens. At ratione qualitatum, quas habet vt locus naturalis dicitur, productiuus est. Arist. tamen loquebatur de essentia loci, quæ in quantitate consistit, ob id dixit, non esse causam.

Ad 6. Ad sextum respondeo, quòd id propriè continet, quod ambit, & ad suos terminos trahit aliud, vt vas continet aquã, quam ad suam figuram internam trahit: si enim vas triangulare est, talis etiam aqua sit. Cum igitur materia terminetur à forma (nam forma adueniens materiam ad sui modũ determinat, vt patet: nam aeris forma intrans aquæ materiam, ipsam dilatat iuxta sui naturam) ob id formæ est continere. Nec idem est recipere, & continere: materia quidem recipit omnes formas, sed ab omnibus continetur: quia terminatur.

Ad 7. Ad septimum respondeo, quòd non semper corrumpitur superficies, imò aliquando manet eadem, vt patet in vase. Dico etiam, quòd licèt corrumpatur, vt argumentum probat, tamen manet præcipuum formale loci, puta idem situs, & vbi. Et quàmuis aer ambiens me mutetur sæpe, dummodò non moueat, ego dicor in eodem manere loco, propter situm, & sic multa corpora succedunt eidem loco. de hoc tamen dicetur posteà.

Caput Tertium.

Vno igitur modo. Tex. XXIII.

Quot modis aliquid sit in alio.

QVIA loco præcipuè conuenit quod in eo aliquid sit, describit modò, quot modis contingat aliquid esse in altero, & numerat octo. Primus est, quo pars dicitur esse in toto, vt digitus est in manu, & anima in homine.

Secūdus. Secundus est, quo totum est in suis partibus simul: & ne videretur totum in partibus non esse, addit, totum non esse extra partes, id est, in ipsis partibus non extra est, sicut nec partes extra totum sunt.

Tertius. Tertius est, quo species est in suo genere, & particulare in suo vniuersali, vt homo in animali.

Quartus. Quartus est, quo est genus in specie, vt animal in homine, & omninò pars definitionis in ipsa definitione.

Nota ex Simpl. Et notat hic benè Simpli. quòd totum dicitur in partibus esse pluraliter: quia totum non est in singulis partibus per se, sed in omnibus simul: at genus dicitur in specie in singulari: quia tota substantia generis est in singulis per se speciebus, vt totum animal in homine, totum in Leone, totum in qualibet specie.

Quintus. Quintus est, quo forma in materia, vt sanitas in animali composito ex frigidis, & calidis, ex alijsque humoribus. Et notat Ale. quòd ad hunc potest reduci modus, quo est accidens in subiecto: non tamen eodem modo existimes formam materię, & accidens subiecto inesse, vt alibi declaratum est, sed similitudinem quandam habent.

Nota ex Alex.

Sextus. Sextus est, quo aliquid est in aliquo, vt in causa efficienti, vt in rege est iudicium regni, & in parte fuerunt filij.

Septim⁹. Septimus est, vt in fine, vt amãs dicitur esse in amato. Vltimus est sicut aliquid est in vase, & in loco: & hunc dicit esse modum omnium maximè proprium: reliqui enim analogia quadam dicuntur ad hũc, quatenus id quod dicitur esse in loco conseruant, & recipitur in eo: hac similitudine reliqua dicuntur esse in alio.

Octauus & maximè proprius.

Nota. Non meminit illius, quod est esse in tempore. quia paulò pòst dicturus erat de tempore. De his modis diximus in Antepræd.

Dubitabit autem aliquis. Tex. XXIIII.

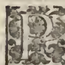

DOsset quis post tot modos enarratos, quibus vnũ in alio est, dubitare, an aliquid sit in seipso, an non: sed quicquid est, aut nusquàm est; aut si debet esse in aliquo, debet esse in alio distincto, & non in seipso, & hoc determinat Aristot. antè cuius explicationem prius est à nobis res explananda, postea textus exponendus.

Dubium an aliquid sit in se ipso.

Aduertendum igitur primò, tripliciter aliquid posse esse tale, Vno modo secundum se, altero secundùm aliud, tertiò secundum accidens. Id in præsenti dicitur tale secundum se, quod immediatè recipit tale prædicatum; quomodo superficies huius corporis dicitur secundum se alba, quia ipsa est primo, quæ albedinem habet. Id dicitur secundò secundùm aliud tale, quod secundùm sui partem illud recipit prædicatum, vt homo secundum aliud est albus, quia superficiem habet albam, & secundùm aliud sciens, puta secundum animam, in qua est scientia. Id dicitur per accidens, quod est in eo, quod secundùm se est tale, vt anima per accidẽs mouetur: quia est in homine, qui per se mouetur. Sunt autem isti modi differentes inter se.

1. Notandum tripliciter posse esse tale secundum se, secundũ aliud, & secundum accidens.

Aduertendum secundò: quòd sicut aliquid est tale tripliciter, ita similiter aliquid dicitur esse in aliquo, & esse in loco tripliciter, & secundùm se, & secundùm aliud, & secundùm accidens. Id est in loco secundùm se, quòd primò, & proximè in loco est, vt ego sum in hoc loco. Id est, secundùm aliud, quod secundùm sui partem aliquam in loco est, vt dicitur arbor in fluuio, quæ secundum radicem, vel secũdum aliquam partẽ est in fluuio. Id verò dicitur secundùm accidens, quod est in eo, quod secundum se est in loco, vt nauta est in mari, quia est in naui, quæ est in mari: & anima est in loco, quia est in homine, qui est in loco.

2. Notandum. Aliquid esse in alio tripliciter.

Ad-

Notandum tripliciter aliquid esse in se ipso. Aduertendum tertiò, quod aliquid esse in seipso tripliciter intelligi potest. Vno modo secundum partem, quod non aliud est, quàm quod totum habēs duas partes, quarum vna sit in altera, dicatur esse ratione vnius in seipso ratione alterius: & hoc fieri potest, vndè dicitur amphora vini, est in seipsa. Sensus est, amphora vini secundum vnam sui partem, puta, secundum vinum, est in seipsa ratione alterius, s. amphoræ. Altero modo aliquid potest dici in seipso secundùm se primò, vt quòd in se sit vinū secundùm se, & hoc nō potest esse, vt probabitur posteà. Tertiò modo, quòd aliquid sit in se secundum accidens id est rōne alterius: nec hoc fieri potest, vt in textu explanabimus. Est quidē quartus alius modus, quo Deus benedictus est in seipso: sed de hoc non loquitur hic Aristot. tantum enim agit de loco corporum, & modo, quo corpus potest esse in seipso.

Explicatio textus Arist. Hæc sunt, quæ hic Aristot. docet. Accedamus, ad textum. Distinguit igitur primò dupliciter posse aliquid secundum se in loco esse. Aut secundum se, aut secundum aliud, vt declaratum est: puta, cum secundum totum, aut secundum aliquam sui partem in loco est: & ponit exemplum prædicatorum, quæ secundum partem dicuntur, vt homo est sciens secundum animam, in qua est scientia: & homo albus secundum superficiem.

Dicit igitur, cum aliquid totum habet sic partes, quòd vna sit in alia, & altera recipiat illam sicut locus, tunc illud tale totum dicitur esse in seipso, sed tamen ratione partium, sicut hoc totum, amphora vini, in seipso est ratione partium: per vinum enim est in seipso secundum amphoram: vtrumque enim pars est illius totius.

Sic contingit quippiam. Tex. XXV.

SVBDIT non aliter contingere aliquid in seipso esse, quàm secundum partem, non autem primò: ponit exempla, quando aliquid secundum partem dicitur in seipso esse, & litera non nihil est obscura. Dicit, album inest corpori, & huic per superficiem, & scientia est anima, & ab his appellamus hominem album, & scientem, sed secundum aliud: album enim secundùm corpus, & superficiem ipsius: scientē verò secundum animam. Vocat autem corpus alteram hominis partem, quæ ab anima distincta est. **Nihil potest esse in se ipso primo, sed tantum secūdum partem.**

Ac si dicat, homo est albus, & homo dicitur sciens, seu secundum aliud: albus quidem secundum corpus, sciens verò secundum animam. Non tamen diceretur nec albus, nec sciens, si illa essent separata, & non essent partes.

Similiter, cum vinum, & amphora per se sunt, & vinum nondum est in amphora, non dicetur amphora vini esse in seipsa, nec vinum per se, nec amphora: at cum simul sunt, & partes sunt illius totius, tunc potest amphora vini esse in seipsa ratione partium, vt dictum est.

Et ad denotandum, quòd est in seipso totum ratione partium, hoc exprimit exemplo dicens: Est in seipso, vt album in homine: quod idem est, ac si dicat, secundùm partem: nam albus est homo secundum corpus: hoc autem secūdum superficiem, in superficie autem albedo est secundum se, & primò, & diuersam naturam, ac potentiam habet ab ipsa superficie.

Nota. Quibus verb. Aristot. denotat subtiliter, cùm aliquid èst secundùm se in aliquo, esse distinctum prorsus ab illo, nec illius pars esse: sicut albedo à superficie distinguitur, in qua primo est.

Neque igitur inductiuè. Tex. XXVI.

probatur nihil posse esse in seipso secundu totum.
Primo inductiõe. Secundo ratione.

Robat, quòd nullo modo aliquid sit in seipso secundùm se totum, idq; dupliciter. Primò per inductionẽ modorum cõmunem, quibus vnum dicitur esse in aliquo, vbi nullus esse, quo aliquid esse dicatur in seipso secundùm se.

Secundò ratione. Si totum secundùm se est in seipso, demus hoc totum esse amphoram vini. Est argumentum. Si amphora vini est in seipsa secundùm se, sequitur, quòd sola amphora est amphora vini, & quòd vinum etiam solùm est amphora vini: quod quidem falsum esse constat.

Suppõ. Probat autem Arist. ponendo vnum, ex quo probatio deducitur. Nempè, quòd quàmuis ponatur amphoram vini esse in se, tamen hoc est euidens, quòd non sit aliud, quod recipiat, nisi amphora: nec sit aliud quod recipiatur, nisi vinum: nec amphora recipit ratione vini, sed ratione amphoræ: nec vinum recipitur ratione amphoræ, sed ratione vini: vndè ratio vtriusq; diuersa est.

Tunc sic. Si amphora vini secundùm se totam est in seipsa: ergo amphora vini est, quod recipit, et amphora vini est, quod recipitur. Aliter in seipsa primò nõ esset: sed id quod recipit non est nisi amphora ratione amphoræ: & id, quod recipitur, vinũ ratione vini: ergo amphora vini, & est ipsa amphora per se, & est ipsum vinum per se. Hoc autem impossibile est: igitur nihil est in seipso secundùm se, & primò, sed tãtùm (vt dictum est) secundùm partem.

At verò neq; secundùm accidens. Tex. XXVII.

Nihil est in seipso per accidens.

Probat tertium, non esse aliquid in seipso secundùm accidens, id est, quia est in eo, quod est per se: quia sequeretur, quòd duo corpora essent simul in eodem loco, & penetratiuè, quod naturaliter est impossibile. Quòd verò sequatur non perfectè probat, sed incipit probare. Et aduerte locum esse maximè obscurum.

2. Ratio. Quantum existimo, ratio est hæc. Demus aliquid, quod sit in se secundùm accidens, & sit hoc amphora sola, tunc est argumentum. Amphora est in se secundũ accidens: ergo est in se, quia est in alio, quod secundùm se est in amphora. Hoc enim est esse in aliquo secundùm accidens. Nihil est autem, quod secundùm se sit in amphora, nisi vinum, si amphora est vini plena: amphora ergo est in se secũdùm accidens, quia est in vino, quod secũdùm se est in amphora. Tũc vlterius. Cùm duo corpora sic se habent, quòd vnum est in loco, quia est in illo, quod per se in loco est, tunc quòd est per se, est magis proximum loco, vt manifestum est. Amphora autem est in se, quia est in vino, quod secundùm se in amphora est: ergo magis est vinum amphoræ proximum, quàm ipsa sibi: sed ipsa non occupat, nisi vnum locum, nec est maior se ipsa: ergo vinum, cùm sit magis proquinquum amphoræ, vnum corpus cum ea faciet, & vnum locum occupabit, quod est impossibile.

Explicatio text. Arist. Hæc est ratio integra, & est sine dubio optima, & subtilis, qualis ad veritatem probandam adduci potest. Vide literam: dicit, ꝙ sequetur duo corpora esse simul.

Ostendit quomodo sequatur, dicens. Si cuius natura est susceptiua, id est, si ipsum vas, cuius est suscipere, dicatur esse in seipso per accidens, & id, quod suscipitur, puta vinum. Si illud vas vini est, vel alius liquor, si talis liquoris fuerat vas. Si hoc inquam, quod suscipitur, si id ratione cuius vas in seipso est: tunc sequetur penetrare se vas, & vinum: quo autem pacto id sequatur, non ostendit. Diximus tamen nos, quia & quod est per se, & primò in loco, est magis proximum ipsi loco, quàm ea res, quę est in eo, quod est per se in loco. & nota expositionem. Concludit in seipso nihil esse primò, id est, totum, nec secundùm se, nec secundum accidens, sed tantùm secundum partem.

Quod

Quod autem Zeno dubitabat.
Tex. XXVIII.

Solutio Arist. argu. Zenonis.

RESpondet modò argumento Zenonis, quo probabat, si locus esset in aliquo, fore processum in infinitum. Dicit, quod locus in aliquo est, sed non vt in loco: nō enim omne quod est in aliquo est, in eo, vt in loco. Locus autem in aliquo est puta in locato, aut in suo subiecto: est, enim locus superficies continens, quæ in corpore est aliquo, sed non vt in loco, sed vt forma in materia, vel accidens in subiecto. Est enim locus in locato, vt forma extrinseca: in subiecto verò suo intrinsecè, et inhæsiuè.

Nota.

In quibus verbis docemur vnum, non quicquid est, esse in loco, nec quicquid in aliquo est, esse ob id in eo, vt in loco: in quibus deceptus est Zeno in sua ratione cum reliquis Antiquis.

Illud autem manifestum.
Tex. XXIX.

Locū nō eē materiam, vel formam.

COncludit ex his notum esse, materiam, aut formam locum non esse. Nam locus, & id, quod est in loco, sic sunt diuersa, vt neutrum sit alterius pars; at materia, & forma partes sunt ipsius cōpositi, ob id non possunt esse ipsius locus.

Post hæc, cùm in his omnibus, quid locus sit, nondum determinauerit, sed solùm disputando processerit, finem dubitationibus, & disputationibus imponens, quid locus sit explicare incipit.

Caput Quartum.

Quid autem tandem sit locus.
Tex. XXX.

Sex proprietates loci, ex quibus tanquā principiis indagabit quid sit locus.

LOCI naturam ex propria sententia inuestigaturus, ea, quæ loco per se insunt, præmittit. Per propria enim, & per se accidentia, optima via est indagandi quid res sit, vt dicitur, 1. Animæ cap. 1. Colligit autem sex, quæ loco per se videntur inesse.

Primum est, continere locatum, hoc est ipsum circumscribere, & terminare. Prima.

Secundum est. Non esse aliquid intrinsecum locati, nec materiam ipsius, nec formam, nec partem, nec accidens inhærens, sed solum externum continens. Secūda.

Hanc proprietatem cum prima quidā coniungunt, & vnam faciunt, nempè, continere sic, vt non sit aliquid contenti, inter quos est Philop. Alber. S. Thom. & Auer. Alii diuidunt, & duas faciunt, cum re vera, aliud sit continere, aliud non esse contenti partem: & hi sunt Themistius, Simplicius, & Psellus: & mihi ita placet, saltem vt procedat cognitio distinctior. Nota.

Tertium est. Locum primum, & proximum non esse maiorem, aut minorem locato, sed illi æqualem, vt nec plus, nec minus, quàm locatum contineat. Dicit autem, primum locum, & proprium; communis enim maior est. Tertia.

Quartum. Locus non deseritur ab vnoquoque, & separabilis est. Quæ verba dupliciter legunt Simplic. & Philop. Primò affirmatiuè, & tunc idem significant, puta, quòd locus separari, & deseri possit à locato, vt notum est: Secundò, legunt primum verbum negatiuè, vt modò habet litera Græca, & versio nostra; & ita exponit Themistius. Et tunc est sensus, quòd locus non est sine aliquo saltem locato isto, vel illo: non enim est vacuum, vt dicetur. Quàmuis autem non possit esse sine locato aliquo à singulis, tamen potest separari, siuè ab hoc, siuè ab illo. Quarta. Nota.

Quintum est. Omnem locum esse sursum, & deorsum. Sensus est, secundùm Simplic. Philop. & Themist. quòd locus naturalis, aut est sursum, aut deorsum; non tamen, quòd omnis locus partem habeat sursum, partem deorsum, vt aliqui exponunt: licèt hoc partim verum sit, sed non ad mentem Arist. Quinta.

Sextum est. Vnumquodque corpus naturale in suum locum naturaliter ferri, ibiq; manere, & quiescere; puta sursum, aut deorsum. Loquitur autem de motibus elementorum, & mixtorum ex elementis. Sexta.

Hanc proprietatem ferè omnes cum quinta copulant. Simpli. distinguit, & sic multi-

multiplicat: parùm refert, dummodò verus constet sensus Aristo.

Suppositis autem his. Tex. XXXI.

Nota primo. Tria cõmoda affert exacta rei definitio.

His loci proprietatibus, vt fundamentis præiactis, oportet reliqua speculari: ac docet loci definitionem esse tradendam, quæ talis sit, vt tres habeat conditiones. Prima est, vt quę proposita sunt, dubia soluantur. Cùm enim dubia circa quid est fuerint, ipso cognito cessabũt. Altera, vt passiones, & proprietates, quæ loco conueniunt, nõ auferantur, imò per ipsam competere videantur. Tertia est, vt causa difficultatis, & dubiorum aperiatur ita, vt clara omnia relinquantur. Si enim talis data fuerit definitio, demonstrationi erit aptissima.

Primum igitur considerare oportet. Tex. XXXII.

Locus cognoscitur ex motu ad locum.

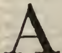

Ad naturam loci indagandam proponit viã, qua locum esse cognitum est. Hæc autem via, motus est secundùm locum. Vt enim ex diuersa formarum successione in eadem materia, materiam substantialem à formis distinctam esse perceptum est, & ex accidentium in eodem subiecto mutatione, subiectum, & substantiam ab ipsis diuersam esse, est cõpertum; ita etiam ex corporum multorum circa eũdem locum successione, & similiter ex vno corpore per motum mutato & deserente loca, ipse locus cognitus est quid esse, præter corpora.

Confirmat autem ex antiquis, qui cùm per motum locum cognosci comperirẽt, cęlum maximè esse in loco arbitrati sunt, quia maximè mouetur; sed hoc non est secundùm mentem Arist.

Duplici genere motus cognoscit locus.

Distinguit autem motus, quibus locus cognitus est, in duos. Quidam est latio; vt cùm corpus mutat totum suum locum, & ad alium tendit. Quidam alter est, cùm nõ totum locum mutat, sed partem, puta, dùm acquirit maiorum locum, quod fit per augmentationem: aut minorem, & partem loci deperdit, quod fit per diminutionem.

Est autem quod mouetur.

Ex quorum mobiliũ, motu cognoscitur locus.

Cvm explicuisset quibus motibus dignoscitur locus, explicat quibus mobilibus, ac distinguit ea, quæ mouentur. Quędam, inquit, mouentur actu per se; quędam actu etiam, sed per accidens. Illa mouentur per se, quæ ratione sui mouentur, puta, sunt ipsa tota, quibus inest motus; vt homo mouetur per se; ignis per se; & similia. Illa verò per accidens mouentur, quæ mouentur, quia sunt in eo, quod per se mouetur.

Dupliciter aliquid mouetur per se, & per accidẽs.

Et hæc subdiuiduntur. Quædam enim sic per accidens mouentur, vt possint per se aliquando moueri; quales sunt partes integrãtes: hæ enim dùm in toto sunt, ipsius motu per accidens mouentur, possunt tamen ab ipso separari, & tunc per se moueri. Quædam alia sic per accidens mouentur, vt nunquàm per se moueri queant; qualia sunt accidentia, albedo, scientia, & similia, quæ à subiecto separari non possunt naturaliter, ob id, si mouentur, per accidens semper mouentur.

Dupliciter aliquid mouetur per accidẽs.

Locus propriè cognosci tur per ea, quæ mouetur per se.

Cum igitur tripliciter moueri contingat: & per se, & per accidens, per se vt homo; vt partes & per accidens, vt accidentia, & inseparabilia; motus propriè cognoscitur per ea, quæ per se mouentur, quamuis aliquo etiam modo per ea, quæ, vt partes, mouentur. Intellige de parte secundùm quantitatem.

Quoniam autem dicimus in cœlo esse. Tex. XXXIII.

Natura loci pręcipuè cosistit in hoc q locus cõtineat locatum.

Natvra loci præcipuè cõsistit in eo, quòd non vt pars rei contineat rem, sed vt quid externum proximè tangens, & circunscribens ipsam: ob id aggreditur discrimen ponere inter modum, quo continet pars, & quo continet locus; & quando contineat, vt pars, quando continet vt locus.

Aliter cõtinet locus cõis, aliter prius.

At quia non est similitudo inter locum communem, & partem (quia locus

cus communis non proximè continet, nec immediatè rem, ficut totum partem, vt vltimum brachij manum, sed similitudo est cum loco proximo, qui immediatè continet) separat locum communem à proprio, vt distinguat hunc à parte. Ob id dicit, dupliciter, dici esse in loco. Et communi, vt quisq; nostrum est in cœlo, quia in aere, & adhuc in aere, quia in hac ipsius parte, vel in aliquo contento ab aere. Et in loco proprio, & adæquato dicitur esse.

Alius est locus cõmunis, alius proprius. Quod autem locus communis non sit proprius, notum est. Locus enim proprius est æqualis; & adæquatus, at communis non est æqualis rei: totus enim aer, aut cœlum non est æquale cuilibet corpori horũ, quorum loca communia sunt. Est igitur proprius locus in quo quid est, ipsi æqualis & adæquatus.

Cum igitur non diuisum est. Tex. XXXIIII.

Diuersimodè cõtinet locus locatũ, & totum suã partem. Res differentias constituit inter id, quod proximè continet vt locus, & id, quod proximè vt totum suam partem. nam pars est immediata suo toti, & locatum loco proximo, & proprio.

Prima differentia. Prima differentia est, quòd pars est continua ipsi toti, at locus non est continuus locato, sed contiguus, & ipsum tangens, ab eo quod continetur diuisus. Ista autem contiguitas est secundum superficies, puta, vltimam continentis, quæ concaua dicitur, & locus est, & primam contenti, quę conuexa, & exterior dicitur, atq; has duas superficies dicit esse ęquales in spatio, vt vna prorsus non aliud, quàm alteram ambiat: nec altera ab alio, quàm ab illa ambiatur.

Cuius rationem subdit, quia in eodem sunt illæ superficies, id est, simul sunt, vt exponunt Simplicius, & Philop.

Quòd si sic sit continens, tunc non erit pars cõtenti, nec aliquid illius intrinsecum, talis autem est locus,

Et cum continuum sit, & non in illo mouetur.

Alias duas differentias constituit sumptas ex diuersa ratione continui, & contigui.

Secunda differentia. Secunda in ordine est: quod est alteri contiguum, mouetur in ipso, id est, suum motum habet per se, etiam illo, in quo est, manente immoto: vt patet de aqua, quæ in vase immoto mouetur. At quod est alteri continuum, mouetur cum ipso, id est per se non habet motum, nisi cum ipso toto, & nunquam potest moueri, quin moueatur ipsum, in quo proximè est.

Tertia differentia. Tertia differentia est: quòd id, quod est alteri continuum, dicitur esse in ipso vt pars in toto: quod verò est contiguum, est in eo, vt in vase. Hi autem duo modi existendi in alio diuersi sunt, vt dictum est.

Colligit ex dictis locũ esse vltimum continentis æquale conteñto, & contiguum. Ex quibus patet, locum esse vltimũ corporis continentis, æquale primo contento, ipsi contiguum, & proximum, nihilq; ipsius intrinsecum.

An locus sit ęqualis locato. *Quæstio* II.

De loco communi nulli dubiũ est, quin sit maior, quàm locatum: de proprio verò videtur dubium esse.

Primum argũ. Est enim argumentum primum. Continens maius est contento, vt communiter dicitur: locus est continens: ergo maior est locato, quod contento est.

Secũdũ. Secundum. Si locus esset locato æqualis, haberet æquales dimensiones cũ ipso: hoc aũt est falsum: nã doliũ non hẽt ęqualẽ profunditatem cum vino, vt notum est.

Tertium. Tertiũ: quia, ꝙ locus pro superficie cõtinente sit æqualis locato, secundum primã ipsius superficiẽ cõtentã, videtur hoc non posse dici: quia si locus esset circularis, tunc supra idẽ centrũ describi duo circuli æquales possent (quod videt impossibile) vnus supra circũferentiam locati, alter per superficiẽ loci supra centrũ locati. Et vlterius, illi duo circuli haberẽt ęqualẽ diametrum,

diametrum, quæ videntur esse contra propositiones geometricas.

Primum fundamẽtum. Locus cõmunis non est æqualis locato.

Circa hæc aduertendum primò, vt diximus, difficultatem non esse de loco communi, sed de proprio, & proximo. Communis autem is est, qui ita locatum continet, vt alia præter ipsum contineat, vt cœlum, & aer est locus communis omnium nostrum. Proprius autem est, qui nil nisi locatum illud continet. Potest autem esse, quòd locus communis sit simul, & proprius, sed respectu diuersorum, vt concauum Lunæ locus est communis nostri respectu, sed proprius est ipsius ignis, quem adæquatè continet.

Secundũ Ex Alb. & Auerr. duplex ẽ æqualitas altera cõtinentiæ, altera dimensionalis.

Aduertendum secũdò, ex Alb. & Auer. hoc quarto libro Cõmen. 77. quod duplex est æqualitas. Altera dimensionis, altera continentiæ, quæ dicitur ab Alber. secundùm extensionem. Aequalitas dimensionis est, cùm vnum alteri æquatur secundùm omnem dimensionem, puta, longitudinem, latitudinem, & profunditatem. Constat autem, quòd ista æqualitas non est loci, & locati, non enim secundùm omnem dimensionem sunt æqualia: sic enim cum locus sit ipsius receptiuum locati, penetraret se cum ipso, quod esse non potest. Altera est æqualitas secundùm cõtinentiam, & hæc est secundùm latitudinem, & longitudinem solam, qualis est æqualitas, quæ ostenditur in duobus corporibus secundùm solas superficies.

Prima cõclusio superficiẽ concauã loci, & cõnexã locati, esse omnino æquales.

De hac est difficultas, puta, an superficies concaua continentis, & connexa locati sint æquales. Est autem conclusio vnica communis omnium ferè, illas duas superficies esse æquales ita, vt vna non sit altera maior. Ad cuius probationẽ oportet præmittere vnum fundamentum latius lib. 6. tractandum, Nempè, indiuisibile additum indiuisibili, non facere ipsum maius, nec similiter indiuisibile additum quanto, ipsum augere. Quod est dicere, punctum additum lineæ, non facit ipsam longiorem: & linea addita superficiei non facit ipsam latiorem: nec superficies addita corpori, ipsum facit profundius, aut crassius. Et hoc est vnum fundamentum magnæ partis philosophiæ Peripateticæ.

Fũdamẽtum indiuisibile additum indiuisibili, non facit maius.

Prima rõ qua probatur il- *Iud fundamẽtũ.*

Et probatur: quia si additione horum indiuisibilium crescerent quantitates, sequeretur, quòd partes diuisæ non essent tantæ simul quantum totum continuum, & sic nunquàm posset continuum in duas suas medietates diuidi. Sequela patet: nã per diuisionem, nouæ in diuisis partibus resultant superficies, quæ augerent partes illas.

Secũda.

Præterea: quia experientia docet, quòd diuiso aliquo continuo, si iterum partes coniungantur, & contiguæ fiant, vt nihil maneat inter medium, tunc non occupabunt maiorem locum ob illas nouas superficies, quàm antè, cum erant continuæ.

Tertia.

Præterea: quia non quantum non potest augere quantum, & non extensum non potest augere extensum, & non profundum, non potest augere profundum. Non igitur crescunt quantitates additione illorum indiuisibilium secundùm id, quo indiuisibilia sunt.

Ex hoc fundamẽto probatur cõclusio.

Stante igitur hoc fundamento, ratio conclusionis hæc est. Superficies loci cõcaua, & superficies connexa locati, terminant æqualem profunditatem: ergo sunt æquales. Consequentia est certa: sed antecedens probatur. Quia superficies connexa locati est terminus intrinsecus totius profunditatis locati: superficies verò cõcaua locantis pari modo: Vlterius tamen circundat superficiem locati connexam: sed hæc nullum addit locato profunditatem, vt diximus: ergo tantam profunditatem terminat vna, quantam altera.

Nota.

Sunt igitur æquales ita, vt ea, quæ est locati, posset æqualiter terminare quantitatem locantis: & ea, quæ est locus, terminare intrinsecè locatum.

Ad primum.

Ad argumenta patet solutio. Ad primũ dicitur, quòd locans est maius locato, & continens contento, secundùm superficies connexas vtriusque comparatione facta: at si conuacua continẽtis proxima cũ conuexa contenti comparetur, tunc vtriq; inest æqualitas.

Ad 2.

Ad secundum nota est solutio ex primo fundamento: Non enim hic comparamus profunditatem, nec omnem dimensionẽ corporis continentis, & contenti, sed extensionem solam.

Ad 3.

Ad tertium dicendum, quòd in eadem superficie non sunt duo circuli æquales supra idem centrum; nec vnus diameter-

diuer-

diuersorum circulorum concenticrorum: tamen in diuersis superficiebus contiguis id fit, ac si duo circuli æquales vnius alteri superponeretur. Veruntamen esset dicere vnum esse supra alium, sicut verum est dicere superficiem concauam locantis esse super conuexum locati: sed tamen non occupando diuersum situm loci, sed omnino eundem, quasi alteri superinscriptum. Nam indiuisibile cum locũ nõ occupet vllum, aut spatiũ, additũ alteri immediatè, non faciet spatium. in eodẽ verò corpore id contingere non potest. Et ratio est. quia in vno corpore, & vno continuo nõ sunt duo indiuisibilia immediata, quin mediet diuisibile: at in diuersis corporib' se tangentibus possunt esse simul, & immediata: sed de hoc inferius in lib. 6.

Quõ ab eodẽ centro possint describi duo circuli eiusdem magni iudicis, & vnus supra alterum.

Iam igitur manifestum est.
Tex. XXXV.

Concluditur, qđ nam sit genus loci.

EX prædictis loci proprietatibus genus loci infert, ac ratiocinatur a sufficienti quadam partiũ diuisione, quæ talis est. Locus aut est forma, aut materia, aut interuallũ, & spatium interceptum inter latera superficiei continentis, aut ipsa superficies continens: sed non est forma, nec materia, nec tale interuallum. est igitur superficies continens.

Locus non est forma.

Excludit atuem, quòd sit forma, soluendo rationem, propter quam forma videtur locus. Ratio autem est: quia forma est continens, & continens est in eo, quod continetur. Si igitur locus continens est, forma esse debet. Respondet Aristot. quod tam forma, quam locus terminant, & continent, sed non eodem modo. Nam forma terminat rem ipsam, cuius est forma ita, vt in ea sit: at locus est terminus, & continens extrinsecus, quia' est ipsis continentis.

Vel potest esse sensus, quod locus est etiam forma, sed non locati, sed continentis corporis; & respectu contenti locus est. Sed sensus prior est melior, quòd forma terminet ipsum locatũ: locus verò ipsum continens, & simul vtrumque sit: sed non ob id idem erunt: aliud enim est simul esse, aliud esse idem.

Ex eo autem, quod mutatur.
Tex. XXXVI.

Locũ nõ esse inter uallum.

Quid sit interuallum.

OStendit locum non esse interuallum: ac primò ponit rationem, propter quam locus videtur esse interuallum. Vbi aduerte, quòd antiqui existimabant inter latera superficiei alicuius continentis esse quoddam spatium interceptum, quod asserebant esse dimensiones quasdam, & corpus de prædicamẽto quantitatis solum absque substantia, & istæ erant locus, in quem corpus adueniens recipiebatur: & iterum aliud aduenies recipiebatur priori recedente; semper enim illæ dimensiones permanent, atque hæ cum corpore adueniente penetrantur, fiuntque ipsi æquales, etiam secundum profunditatem, & has vocat. Aristot. interuallum.

Quã ob cãm veteres ponebant locum esse interuallum.

Et ponit rationem, propter quam potest videri locus interuallum. Nempè: quia quolibet corpore contento & contiguo recedente, videtur illud spatium, in quod recipiebatur, idẽ manere, quod quidem loco inest. Hoc tamen Aristot. reijcit, docens egregiè, quòd inter latera corporis continentis non est vllum spatium, & interuallum reale, nisi quãtitatis cuiuslibet corporis contenti, quod incidit, & succedit. Vt spatium inter latera vasis, est ipsa aqua, cum plenum est aqua, & aer cum plenum est aere, vel alio corpore, cũ plenum est, ipsum tale corpus est. Nisi enim illud corpus esset, latera vasis iungerentur, vt latera vtris substracto interius corpore.

Est autem notandum, quod dicit spatium esse quodlibet corpus eorum, quæ apta sunt tangere. Nam cum est corpus eiusdem rationis cum continente, tunc ei continuatur, & non est locus, nec interuallum. Vt cum aeri continenti lignũ, succedit aer, tunc locus destruitur propter continuationem. Vt igitur seruetur locus, & dicat esse interuallum, corpora debent succedere, quæ apta sint cõtigua fieri, & latera continentis tangere.

Si autem esset aliquod spatium. Tex. XXXVII.

Probatur locū non esse inter uallum. 1. Ratio. Vpliciter probat tale interuallum non esse locum. Prior ratio est, sequeretur quod infinita essent loca ꝑ quolibet corpore succedente: Nam quælibet pars per se haberet locum, sicut, & ipsum totum,

Vbi aduertendum, quòd pars non habet locum per se, quia non potest vndiq; ambiri loco: qua parte enim continua est cum toto, nulla superficie loci circunscribitur: quod si ambiretur, vtique per se in loco essent singulæ partes. Si igitur datur interuallum, quod se penetret cum locato, vtique omnes ipsius locati particulę ambirentur vndique, atque per se in loco essent: quæ cum infinitæ sint, erunt loca infinita per se vnius totius, quod impossibile videtur; non igitur interuallum tale locus est.

Simul autem & locus erit mutatus.

2. Ratio. Posteriorem ponit rationem, dicens, quod loci erit locus per se, & vnius per se multa loca, quod falsum est. Sequela patet: mutetur locus, puta, vas, vbi interuallum est cum aqua, & ipso interuallo, & totum simul collocetur in spatio alterius vasis; tunc dimensiones huius spatij penetrabunt se cum vase, & aqua, & attingent ipsam aquam, & dimensiones, quæ præerant, alterius spatij: & sic locus erit per se secundum spatium ipsius aquæ, & alterius spatium.

Vlterius. constituatur totum hoc in alio spatio, & in alio, & alio: profectò innumera loca per se vnius erunt, imò locorum erunt loca. Ita est exponendum hoc argumentum, licèt non sit expressum in Aristot.

Non est autem alius locus partis.

3. Exc on tratio ꝗ illa inc on moda nō incidāt. Aec absurda non sequi ex sententia propria Aristoteles docet. & sensus est. Cum locus aquæ non sit dimensio illa penetrans, sed superficies vasis concaua, in qua modò aer, modo aqua recipitur. Cū vas mutatur, ille locus proprius idem manet, nec locum alium proprium acquirit aqua; sed vas est; quod locum mutat; & cōsequenter locus est aquæ, verum non per se, sed sola superficies interna vasis. In opin. Aristote.

Notandum est autem, quod locum, quem vas acquirit, vocat partem loci cœli, id est, mundi. Ac si dicat, esse locū mundi; & quantum existimo, locū mundi vocat locum, qui non est secundum aliquod vas, quod est locus aquæ, sed est locus alius, sicut pro alijs corporibus, quæ non in vase sunt: & videtur Philop. aliquo modo sic exponere. Vnde quod alicubi est, & nō in vase, dicitur esse in parte loci mundi, id est, in loco mundano, & non arte aliqua facto, vt vas est. Nota.

Dicit ergo Aristot. cum vas aquæ trāsfertur, manet locus aquæ, qui est superficies vasis ipsi proxima; sed non manet locus mundi, qui est ipsius totius, id est, vasis cum aqua; tamen hic locus solum per se tangit vas.

Nota, quòd vocat partē, cum dicit (locus partis) ipsum contentum. Nota.

Hunc locum difficillimum esse confitentur interpretes, atque adeò quisq; exponit, vt intelligit, mihi verò sic videtur exponendus.

Et materia etiam videtur vtiq;. Tex. XXXVIII.

Onsequenter probat nec locū esse materiā, licet aliquam habeat cū ipsa similitudinem; & ponit similitudinem loci cum materia, quæ hæc est. Si locus consideratur vt quiescens est, & idem manens, ac continuo suscipit corpora, id est, vnum post aliud, vt dicit Philop. nec separatus est ab aliquo corpore; sic videtur materia, quę eadem manens modò vnū, modò aliud recipit, nec nuda vnquam inuenitur: vt corpus, quod idem modò albū, modo nigrū, modò molle, modò durū. Hac igitur triplici similitudine, materia locus videbitur, & vocat imaginationem, similitudinem. Locus nō est materia. Q̄ꝺo conueniat locus cum materia.

Ostendit tamen differētiam triplicem: Prima est ex transmutatione; nam in mutatione Q̄ꝺo differāt lo-

e° & materia. Primo. tatione materiæ, dicimus, quod erat aer, modo factum aquam. At in loco aliter: nẽ pe, vbi erat aer, nunc esse aquam: non igitur eodem modo materia, & locus receptiua sunt.

Secundo Altera differentia: materia est pars rei, & non est separabilis ab ipsa manente: nõ enim aqua manet, materia separata, at manet separata à loco, in quo erat.

Tertio. Tertia: materia continetur, & determinatur; at locus continet, & determinat; non igitur idem sunt.

Si igitur nihil horum trium. Tex. XXXIX.

Concludit locũ esse terminũ continentis, i. superficiem cõtinentis. Nota. Concludit ex precedentibus. Cũ locus non sit aliquod ex tribus propositis. Nõ enim est forma, non materia, non interuallum; relinqui quartum, quod sit terminus continentis, id est, vltima superficies corporis continentis.

At quia quod continet, aliquid continet, explicat quid sit, quod continetur; & dicit, esse corpus mobile secundum locũ: quod existimo esse dictũ, vt intelligamus res corporeas esse in loco tantum, non tamen omnia quæ sunt: & ex hoc postea sol uet vnũ argumẽtũ Aristoteles ex ꝓpositis.

Videtur autem aliquid magnum. Tex. XL.

Inuenire iã genere loci q̃rit Arist. differentiam. Quantum existimo Aristoteles hic vult differentiam loci inuenire: nõdum enim tota est loci definitio tradita, sed solum ipsius genus, quod sit superficies vltima continentis; nondum autem hæc locus est. Vas enim continet, sed non locus propriè est, vt est vas, & solum continet. Ob id iterum repetit difficile esse locum inuestigare: quia, cum habeat cũ multis similitudinem, non ita facile ab illis distinguitur. Videtur enim materia, & forma, & interuallũ, propter similitudinẽ.

Not methodum Arist. Cõsidera vero subtilem methodũ Arist. modo enim ponit similitudinem cum interuallo: ex ea enim colliget differentiã vltimam loci, & totam definitionem. Interuallum locus videtur, quatenus fixum manet, & quiescẽs motis corporibus, quæ in ipso sunt; ob id non superficies corporis vltima tantum, sed ipsum interuallum locus videt̃, quasi locus sit immobile qd.

Rõ pp q̃ aliqui ponebãt interuallũ. Ponit autem motiuum horum, quo inducebantur ad tale interuallum ponendum. Nam cum aer non videatur, & incorporeus appareat, cum vas plenum est aere, apparet, præter latera vasis, esse interuallum illud, in quod corpora recipiuntur, quod idem semper manet, quod re vera non ita est. Est enim aer corpus sua raritatẽ inuisibile, occupans tamen locum, nec ibi vacuum est, nec aliud interuallum præter aerem cum aer est, sicut cum est aliud corpus crassum.

Vt autem vas locus est. Tex. XLI.

Quõ differũt ẽe in vase, & in loco. Differentiam ponit inter modum, quo in vase aliquid est, & modum, quo in loco: & inter ipsum vas, & locum. Et tam..., quòd vas similitudinem cum loco habet, & differentiam: pariter locus cum vase. Vas enim continet, vt locus: sed vas est mobile. Locus continet, vt vas: sed locus est immobilis. Vnde in hoc differt locus a vase, quod immobilis est.

Quid sit locũ esse immobilem. Aduertendum autem, quod locum esse immobilem, est, quod non simul cum re ipsa moueatur, sed quod maneat, & quiescat, remota, & recedente. Id enim, quod sic continet, vt simul feratur hinc inde cũ re, continet, vt vas, nõ vt locus. Proprium autem est loci continere sic, vt non feratur cum ipsis rebus, sed quiescat ipsis recedentibus.

Et exemplo explicat. Cum cymba fertur per fluuium, illa aquæ pars, quæ continet cymbam subtus, & cum cymba fertur non dicitur locus propriè cymbæ, sed vas quia cum ipsa fertur. At totus fluuius, qui immotus, secundum se totum manet, potius dicitur locus, communis tamen. Vnde cymba manet in toto fluuio, vt in loco, & per ipsum fertur, vt per locum. At in aqua illa, in qua fertur, quia mobilis est, manet, vt in vase.

Definitio loci perfecta. i. prima superficies cõtinentis imobilis. Colligit ex hoc definitionem loci perfectam. Locus est terminus primus continẽtis, immobilis. Dicitur, terminus, i. superficies, ad excludendũ interuallum, formã, &

materiam. Dicitur, primus, ad excludendũ locum communem, qui non secundum se locus est, sed secundum proprium. Dicitur, immobilis, ad excludenda vasa, quæ non continent, vt locus, vt talia sunt, nisi immobilia, & fixa maneant; & tunc loci rationem habent.

Atque propter hoc medium cœli. Tex. XLII.

Locũ esse immobilem.

Confirmat locum immobilem esse, & fixum ex communi sententia. Omnes enim dicunt duo esse loca proprijssima omnium. Vnum sursum, alterum deorsum. Vnus locus est vltima superficies cœli versus nos, id est, concauum Lunæ. Alter est mediũ cęli, puta terræ locus.

Et ratio, quare hæc duo loca sunt proprijssima, est propter ipsorum immobilitatem. Nam superficies cœli quantumcũque circunferatur, semper tamen obseruat locum eundem, nec ascendit, aut descendit, nec ad dextram, aut sinistram deuiat. Similiter terra in æquali manet semper distantia: ob id hæc loca maximè loca sunt. Locus igitur fixus debet esse.

Quare cum leue quidem sit.

Quid sit locus sursum, & deorsum

Ex his duobus locis vter sit sursum, aut deorsum, explicat per motum corporum in talia loca, dicit. Cum is locus sit deorsum, quo grauia feruntur, atque ad medium, & ad terram ferantur, sequitur, quod locus ille, qui medium ambit, qui est concauum aquæ, & ex parte concauum aeris, qua parte terra discooperta est aquis, sit locus deorsum; & ipsum medium, puta, terra, quæ in tali loco est, dicitur esse deorsum.

Vlterius, cum is sit locus sursum, quo leuia feruntur, & ferantur in cœli superficiem vltimam versus nos sequitur, quòd tale vltimum sit locus sursum, & ipsum vltimum, quod in tali est loco. puta, ignis, est in loco sursum.

Vnde colligit locum esse superficiem continentem, & vt quoddam vas: talia enim loca dicta superficies, & plana continentia sunt. Et huius textus hanc esse expositionem existimo, quamuis non eodem modo omnes exponant.

Amplius simul cum ipsa re.

Occurrit Arist. obiectioni.

Videtur obiectioni respondere. Quia cum locus non sit interuallum penetrans se cum locato, quis dubitaret, quomodo locatum in loco sit, & cum eo coniungatur.

Respondet quodammodo coniungi, & simul esse secundum superficies. Sunt autẽ simul, sicut finis est cum eo, cuius est finis, & terminus. Coniunctio enim finis, & finiti secundum extremitates tantum est.

Caput Quintum.

Cui igitur corpori est aliquod. Tex. XLIII.

Ex definitione loci colligit Arist. quæ sint in loco, & q̃ nõ.

Ex loci definitione vult ostẽdere, quæ dicantur esse in loco, quæ verò non: dicitq́; Illud corpus, quod extra se habet aliquod continens, esse secundum se in loco; quod vero nõ extra se habet aliquod tale, in loco secundum se non esse, secundum tamen partes esse posse. Et explicat per motum: vt si aqua sit vnum corpus, quod non haberet extra se aliquid, tunc secundum se totam non esset in loco, nec moueretur: secundum partes tamen moueretur, & esset in loco, quia vna pars ab altera contineretur.

Diuersa interpretũ expositio.

Hoc in loco est magna controuersia inter expositores, quid sit, quod in hoc textu dicitur, esse in loco secundum partes, non autem secundum se totum. S. Thomas enim vult, quod loquatur de vltima sphæra, & primo mobili, quod quidem est in loco secundum partes continuas, quia vna continetur in altera, nõ sicut in loco actu, quia sunt continuæ, sed sicut in loco in potentia. Si enim diuisæ essent, tunc in loco essent actu. Vnde vltima sphæra nõ est in loco s̃m se totam, sed secundũ suas partes, non quidem in actu, sed in potentia.

Prima D. Thom.

Huic

Huic expositioni fauet exemplum Arist. de aqua. At, re vera, non est admodum cõsona hæc expositio textui, vt videbitur in processu: & exemplum de aqua solum est, vt doceat aliquid esse in loco, & moueri secundum partes, non tamen quòd eo modo se habeant partes in hoc toto, de quo loquitur, & in ipsa aqua.

Secunda Græcorũ expõ. Alia expositio est Græcorum ferè omnium, qui per cœlum totum aggregatum ex orbibus intelligunt, & hoc dicunt non esse in loco secundum se totum, sed secundum partes. Et vocant partes, orbes contiguos; vnus enim in altero continetur.

Tertia Alb. veri er expõ. Tertia expositio est Alber. qui per totũ, & cœlum, vniuersum mundum intelligit, qui, secundum se totum, in loco non est: est tamen secundum partes. Et re vera huic expositioni admodum fauet textus, & mihi etiam placet, nec videtur ab ea abhorrere Simpli.

Sensus Arist. Dicit ergo Arist. quod totum, id est, vniuersum quodammodo mouetur, quodammodo non. Secundum se quidem, non mouetur, vt mutet locum. At secundum partes mouetur: secundum quasdam circulariter, & non sursum, & deorsum, vt secundum orbes cœlestes: secundum alias verò sursum, & deorsum, vt secundum elementa grauia, & leuia.

Subdit tamen, quòd hic locus est partium, id est, sicut secundum partes mouetur, sic est secundum partes in loco aliter, & aliter pro partium diuersitate: vbi profectò expositio nostra nota fit. Si enim per totum vltimam sphæram intelligeret, nullo modo secundum sursum, aut deorsum moueretur, vt fm partes: nec etiam si solũ aggregatum orbium intelligeretur.

Vt autem dictum est. Tex. XLIIII.

Aliquid est in toto dupliciter, vel in actu, vel in potentia. VVLT declarare quomodo sit in loco totum hoc, cum explicuisset quomodo moueatur. Per motum enim locus apparet. Distinguit igitur dupliciter aliquid esse in loco. Vno modo potentia: sicut pars inest toti continuo similari, vt loco, non tamen actu, sed potentia, quia diuidi potest, & contigua manere. Et vocat totum similare, quia in hoc est perfecta magis continuitas.

Ponit exemplum, quo vna pars contigua est alteri: nempè partes in aceruo ex multis continuis insunt aliæ alijs actu, quia iam diuisæ sunt ad inuicem.

Et hæc distinctio mouit satis probabiliter S. Tho. vt existimaret loqui Aristotelem, de vltima sphæra, quæ est in loco in potentia, secundum partes. Attamen Arist. si diligentius consideremus, hoc non dicit, sed solum vtitur distinctione hac ad ostendendum, mundum secundum partes esse quidem in loco, non potentia, sed actu, vt patebit in textu.

Atque alia quidẽ per se. Tex. XLV.

SVbdiuidit ea, quæ actu sunt in loco. Quædam enim secundum se, quædam secundum accidens. Nec declarat quid vnumquodq; sit, quia superius dictum est, nisi exemplis. Quæ sũt I loco actu, alia sũt p se, alia p accidens.

Omne corpus, inquit, mobile secũdum locum, aut secundum augmentum, vel decrementum, per se in loco est. Et mobile secundum locũ vocat id, quod mouendo totum suum locum mutat. Vnde quæ circulariter mouentur tantum, non dicuntur hic mobilia secundum locum, & lationẽ: talis enim motus non latio, sed circumlatio dicitur, vt notat Alex. Nota.

Dicit igitur, quod cœlum, id est, vniuersum non sic est in loco per se, cum non ambiatur aliquo corpore, vt dictum est. Partes ipsius sunt quidem sic in loco, quia vna contigua est alteri, & ab ea ambitur: sed non totum ipsum, cum nulli alteri extra se sit contiguum.

Alia verò secundum accidens vt anima.

POnit aliam diuisionis partem: Alia esse in loco per accidens, vt anima, & cœlum. Nota: Quę sint in loco p accidẽs.

Et nota, ꝙ per esse secundum accidens in loco comprehendit ea, quæ superius dicta sunt, esse secundum aliud, id est, per partem: & similiter, esse per accidens, id est, esse in eo, quod est per se, vt anima est per accidens in loco, quia est in composito, quod est per se: Et ob id posuit hic duo exempla, puta, animam, quæ

quæ est in loco per accidẽs, quia est in eo, quod per se in loco est: & cœlũ seu totum, quod etiam est in loco per accidens: verum non eodem modo, sed secundũ aliud, & per partes. Et ob id dicit, cœlum esse in loco per accidens, quia omnes pates in loco habet.

Dicit (quodammodo) quia non omnes. Vna enim in loco nõ est, puta, vltima sphęra continens.

Nota. Et attende, ꝙ loquitur de loco in actu, & consequenter de partibus contiguis, quorum vna est in altera, vt in loco: vt vnum elementum in altero, & vnus orbis in altero.

Et propter hoc omnia in cęlo sunt. Tex. XLVI.

Quæ nã partes cęli idest mundi sint in loco, & quæ non.

SI vniuersum in loco fm partes est, dubitare quis posset, quæ partes in loco sint, & quæ partes aliarum sint locus: Hæc enim oportet vtraque dare, vt secundum partes suas aliquid in loco sit; loco, inquam, non extra se.

Ad hoc dicit Arist. omnia esse in cœlo, puta elementa, vt terra in aqua, aqua in aere, aer in igne, ignis in cœlo, ipsum autem cœlum est quoddam totum, in quo ista continentur, & ipsum non iã in alio.

At quia non continet cœlum, nisi secũdum vltimam suam superficiem, qua tangit mobilia corpora, id est, elementaria, ideò addit, locum esse secundum vltimum terminum, quem vocat quiescentem, quia non mutat secundum se totum locum, sed intra locum mouetur.

Nota. Vbi notandum, ꝙ noluit diuidere cœlos in orbes, sed totum cœlum sumpsit ꝓ vnico corpore. Non enim sunt orbes diuersæ rationis, sicut sunt elementa; quod si velimus diuidere, nulli dubium est, quin vnus sit in alio, donec ad vltimum & supremum omnium deueniamus, qui nullum actu habet locum. Vide igitur quid Arist. sentiat de loco in actu ipsius vniuersi, quod secundum locum in toto non est, secundum quidem partes est, & ꝙ quædã partes in loco sunt: vna est, quæ iam amplius in loco non est.

Manifestum aũt ex his. Tex. XLVII.

Soluunt argumẽta cõtraria.

SOluit rationes superius positas, nec curat solutiones exprimere, quia notæ sunt ex declaratione loci: sed argumẽta solum recitat: & non omnia, sed quatuor illorum: reliqua duo nullam habent difficultatem.

Ad primum. Primum argũ est de argumento loci, quod erat in text. 15. dicit, ꝙ non est opus augeri locum cum augetur locatum. Philop. reddit rationem. Augmentum enĩ proprie fit fm trinã dimensionẽ: cũ enĩ viuẽs augetur fm latitudinẽ, longitudinem, ac profunditatem augetur. Cùm igitur locus sit superficies circunstans, non corpus aliquod, cum augetur locatum, non est opus ꝙ locus augeatur, sed quod cedat illi aer, in quo est, & superficies extendatur.

Obiectio. Dices, nunquid cõdensatur, & constringitur aer, cum corpora augentur? Respondet Philop. ꝙ non est opus; quia cum non fiat augmentum, nisi ex subtractione cibi alicuius, quod in rei substantiam conuertitur, locus ille, à quo cibus auertur, aere, vel alio corpore impletur, & manet semper, quo aer diuerti possit, & cedere augmento corporum. Præsertim cum minus sit augmentum, quam loca, quæ deseruntur a cibis, & alimentis. Non enim quanta est cibi quantitas, augmentum est.

Solutio.

Ad secũdum. Soluit secundam rationem, qua probabatur puncti esse locum, & hoc negat. Cũ enim locus sit superficies ambiens, ac tantum corpora per se ambiantur, per se sola habebunt loca.

Ad tertium. Soluit tertium, quòd duo corpora simul essent. Et dicit, quod locus non est æqualis fm profunditatem, ob id non datur penetratio illa. Si enim locus esset illud spatium, & interuallum æquale toti locato, tunc esset illa penetratio. Sed negatum est tale spatium, & interuallum esse locum, sed superficiem exterius ambientem.

Ad quartum. Soluit quartum argumẽtum, quod erat Zenonis, docens locum esse in aliquo nõ tamen vt in loco, sed vt terminus est in terminato, & sic dicitur esse in ipso locato. Vnde non quicquid est, in loco esse debet, vt illi existimabant.

Et fertur igitur ad suũ. Tex. XLVIII.

Declarat sexta ꝓprietas loci.

SExtam loci proprietatem tandem declarat, vt Simpl. notat. Nempe, omnia ferri naturaliter in locum suum, & ibi manere, & quiescere. Hoc vtrumq; modò decla-

declarat:& primò dicit, meritò omnia naturaliter in suum tendere locum, vt ignis ad cõcauum lunæ;aer ad concauum ignis; aqua ad concauum aeris,& sic consequenter.

Cur omnia se ã tur ad suum locũ. Cuius ratio est:quia locata habent quãdam naturalem cõuenientiam cum corporibus hisce,quæ ipsa continent,& loca ipsorum sunt. Vndè ad ipsorum superficies locata tendunt propter conformitatẽ, quã cum corporibus habent. Sunt enim ipsis congenea, & connaturalia. Vocat congenea corpora quæ consequenter sunt. Illa dicuntur consequenter, quorum vnum est immediatè post aliud, vt aer, & ignis consequenter se habent, & aqua,& aer; terra,& aqua;ignis,& cœlum. Ista autẽ, quæ sic consequenter sunt, congenea sunt & symbola, id est, communicantia in vna qualitate. Ignis enim calidus, sicut & aer sibi proximus. Aqua humida, sicut & aer, & frigida sicut terra: propterea magis inter se proportionata sunt. Et dicuntur tãgere se, non vi aliqua, sicut lapis sursum missus tangit aerem violenter: non sic vnum elementum sibi proximum tangit.

Dicuntur etiam adnata, & compassibilia, id est, quia a natura sic ordinata sunt,& non se destruunt mutuò, cùm in locis proprijs sunt, &maximè propter cœli influxum, vt superius diximus; cùm verò se tangunt alias extra locum propriũ, inuicem se destruunt.

Hæc igitur ratio est, vt vnumquodque ex his elementis proprium in locum meritò tendat.

Et manet igitur natura omne.

Cur oĩa in suis locis quiescant. REDDIT rationem alterius, cur vnumquodque maneat in suo loco. Et dicit rationabiliter id esse, quia ad locum suum vnumquodque tendit, sicut diuisa pars ad suum totum: vt pars aquæ ad aquam, & terræ ad terram. Hæc autem vlterius non procedit, cùm totum suum attingit. Ita & totum ipsum non procedit, cum locum suum attingit; Est enim vt pars, locus autem vt totum, vt in sequenti textu declarabitur adhuc.

Sic autem & aer se habet. Tex. XLIX.

OSTENDIT quod locatum est vt pars, locus autem vt totum,&dicit, ꝙ aqua est vt materia, aer vt actus,&forma. At materia rationem habet partis, actus verò rationem complet totius, quia in ipso, & per ipsum actum totum consumatur. Quòd autem aqua sit materia aeris, ostendit; quia est potentia aer. Et quàmuis aer sit etiam potentia aqua, tamen alio modo, quàm aqua est aer. Locus se hẽt ut totũ & forma, loca tũ ut ps, & materia.

Notandum.ꝙ elementa habent inæqualem nobilitatis gradũ. Quædam enĩ sunt perfectiora; quædam imperfectiora. Perfectiora locũ obtinẽt propius cœlum, qualis est ignis, post ignẽ, aer. Sunt enĩ minus materialia alijs:& ita quæ perfectiora sũt, locus aliorum imperfectiorum sunt. Nota primò.

Aduertendum ẽt vlterius, ꝙ cum ex perfecto fit imperfectum, dicitur corruptio. Cùm verò contrà est, ex imperfecto perfectum generatio. Vndè cùm ex aqua aer, & ex inferiori elemento fit superius, generatio dicitur: contra verò, corruptio. Ob id dicit Arist. quòd aqua est in potentia aer, sed non contrà, nisi altero modo; q̃a illa est generatio, hæc verò corruptio. Nota secundò.

Ex his vult Aristot. dicere, quod elementa inferiora, cùm imperfectiora sint, tendunt ad locum superiorum, quæ perfectiora sunt, & habent se, vt partes; quia inferiora sunt quodammodo materia, ex qua superiora generantur: hæc enim generatio est. Dicitur autem pars inferius respectu superioris; verùm non est absolutè pars, sed quodammodo, quia aqua non componit aerem, nisi sui corruptione.

Determinandum autem est de his.

QVIA hoc ad libros de generatione potius pertinebat, se remittit illuc,& excusat se de his, quæ dixit extra locũ. Hoc tamen fuit, quia parũ attinebat ad tractationẽ hãc de loco, vt redderetur ratio, quare vnumquodq; maneret in loco proprio.

Concludit,

Concludit, quòd cum aqua, & inferius quodq; sit simul actus, & materia (quanquam non eodem modo, nam est potentia aer, qui dicitur actus; est verò actu materia ipsa,) & aqua habebit se, vt pars ad ipsum totum; & dum aqua perseuerat, & pars, tanget aerem, & erit in loco: at cum conuersa fuerit in aerem, iam non erit in loco, sed vnum cum ipso.

Locus & locatum vnũ quodã modo cōponũt. Possemus ista explicare sic, quòd locus, & locatum vnum totum quodammodo componant, in quo materiæ locum habet locatum, formæ verò ipse locus. Et sicut materia tendit ad totum ipsum, copulando se formæ, nec vltra formę procedit: ita locatum ad locum. Est conueniens expositio.

Epilogus Aristote. Concludit Aristot. se iam de loco quid sit, & quòd sit, ostendisse, vt dictum fuit a principio, ac consequenter qualis sit. Hæc Aristot. de loco.

An locus sit superficies continentis. Quæstio III.

Equum est, vt quæ diximus de loco circa textus expositionem, diligentius examinemus. Est enim de loco tractatio profectò admodum difficilis, in qua antiqui laborarunt multum. Ideò quid ipsi senserint circa loci naturam, oportebit considerare. Quatuor fuerunt sententiæ præcipuę de loco alijs prætermissis, quæ fusè habes apud Simplicium in digressione de loco. Primæ tres existimabant locum esse spatium illud totum, quod occupatur a corpore, quod dicitur esse in loco: quod quidem spatium est longum, latum, & profundum; nec est idem cum ipso corpore, quod in illo est. imò eidem spatio succedunt multa corpora. Itaque locus cuiusque corporis, est spatium totum, quod ipsum corpus occupat secundum suam trinam dimẽsionem. Vt si imaginaremur vas omni corpore vacans, illud spatium esset distinctum ab omnibus corporibus, in quod recipiuntur varia corpora. Tale spatium locum esse dixerunt.

Diuersitas sñiarũ de loco.

In quo cōueniebãt tres primæ.

1. Sententia Procl. Quid tamen spatium hoc esset, non eodem modo omnes dixerũt, ac in hoc fuerunt diuisæ tres sententiæ. Prima fuit Procli, cuius verba recitat Simplic. dicentis, hoc spatium esse corpus animatum, indiuisibile, immobile, & immateriale.

Corpus quidem dicebat esse: quia spatium debet esse æquale locato; at non est æqualitas hæc nisi in corporibus, & quantis. Indiuisibile dicebat esse, id est, cuius partes non possunt separari: quia non est possibile separare aliquam particulam ab altera, nisi mediet spatium; hoc autem est ipsum corpus: est igitur inseparabile, & ob id immateriale dicebat esse. Vlterius, erat immobile, quia non posset moueri, nisi ad spatium aliquod. Hoc autem fieri non potest: esset enim locus ad locum motus, & locus in loco. Imaginatur itaque hac substantiam per totum mundum sparsam, in qua tota mundus est; in cuius partibus varia corpora particularia continentur, quæ & mouetur successiuè.

Secunda sententia fuit aliorum, qui hoc spatium non substantiam, sed solam quãtitatem, & dimensiones existimabãt, & isti fuerunt Chrysippus, & Epicurus, vt refert Them. & Academici, vt refert Alb. Huius etiam sententiæ fuit in præsenti Philop. Non tamen omnes eodem modo dixerunt, nam Epicurus dixit aliquando esse has dimensiones sine vllo corpore recepto in eis, & ita vacuum esse in natura: Academici verò, & Philop. non admittũt tales dimensiones vnquam esse sine corpore aliquo vno, aut altero, esse tamen distinctas a dimensionibus corporum singulorum: & sic defendit Philop. contra Aris. & soluit rationes eius, & ipsum multum redarguit. 2. Sña Chrysippi, & Epi. Philop.

Tertia sententia est quorundam, quos citat Auic. 2. lib. suffici. c. 6. Hi dicebant hoc spatium non esse quid reale, sed secundum se, vacuum quoddam, cuius esse est carentia corporis ita, vt repleri possit. Et possumus hoc declarare. Demus secundum potentiam diuinam, vacuum vas; cũ id possit esse, tunc vasis extrema manebunt, sicut modo sunt distantiæ; & erit illud spatium medium, quod non est quid reale, tamen est vacuum, quod repleri potest. Hoc modo dixerunt isti esse locum, quamuis non detur expers corporis alicuius: quia vno recedente, alterum succedit. 3. Sña.

Quarta

4. Arist. Quarta sententia est Aristot. & est aduertenda. Putat spatium non esse quid distinctum à corpore, quod est inter extrema, vt spatium vasis interius nō est aliud quàm ipse aer, cum plenum est aere, aut aqua, cum plenum est aqua: aut quoduis aliud corpus, quod illic est. Tot enim sunt spatia, quot subintrant corpora. Nihil est idem illic nisi eadem superficies, continens modo vnum, modo alterum corpus. Ob id existimat locum non esse spatium, cum nullum sit præter ipsa corpora; sed superficiem vltimam corporis continentis. Hanc sententiam sequitur Themi. & eam defendit Simpli. Alex. & reliqui omnes, & modo recepta est omnium probabilissima inter Latinos.

At quia ista sententia non ita certa est, quin multis possit redargui, & oppugnari argumentis: proponam octo argumenta Philop. & Epicureorum, quibus ipsorum sententia probatur, & etiam aliquot argumenta nostra, quæ magnam etiam afferunt difficultatem.

1 Obiec. cōtra sententiā Aristo. ex trina dimēsione. Primum argumentum Philo. Corpus, vt corpus, in loco est: sed corpus trinam diuisionem dicit: locus igitur trina dimensio est: Si enim corpus secundum superficiem suam vltimā in loco esse dicas, hoc iam profectò, non est corpus, sed corporis superficiem in loco esse.

2. Ex æqualitate loci. Secundo. locus est æquali locato: at locatum est corpus trinam habens dimensionem: locus igitur trina dimensio est. Si enim æqualitas loci solùm fit ad superficiem locati, hoc non est, locum locato esse æqualem, sed superficiei locati.

3. Ex immobilitate loci. Tertiò. Si locus est superficies, cum hæc sint in aliquo corpore, erit locus mobilis ad motum illius corporis, cuius est superficies: at locus immobilis est.

4 Ex vltima sphæra. Quartum est argumentum forte contra Aristote. sequitur enim, quod vltima sphæra non esset in loco: hoc tamen est falsum. Patet, illa sphæra mouetur verè localiter, igitur est in loco. Quo enim pacto, quod non est in loco, localiter moueri potest? Nec sufficit dicere, quod est in loco secundum partes, nam talis locus est in potentia, at motus localis iste in actu est.

5. Ex motu locali. Quinto. Si locus esset superficies, sequitur, quòd dum quis mutat locum, non mutat nisi superficiem; ex hoc autem sequitur, quòd nulla distantia posset pertrāsiri, quod probatur. Quia cum superficies sint indiuisibiles, quantumcunque cumulentur superficies superficiebus, non augebitur spatium, sicut nec cum adduntur pūcta punctis.

6. A ratione mensuræ. Sextò probatur, quod sit spatium aliquod a corporibus distinctum. Mensura debet esse vna distincta à corporibus mensuratis; sed corpora, verbi gratia, quæ vasis mensurantur, non solum quoad superficies, sed quoad profunditatem ipsorum totam mensurātur: ergo re vera, est aliquod spatium mensurans dimēsiones corporū, distinctum ab ipsis.

7. Ab experientia. Septimò. Multæ experientiæ docent nō posse vnum corpus egredi ab aliquo loco, quin intret alterum, quod ideo fit, ne detur spatium vacuum, vt omnes fatentur: est igitur aliquod tale spatium, quòd suaui trahit semper corpus, & quod natura non patitur corporis expers esse.

8. A mō nostro intelligendi. Octauo. Intellectu concipimus distantiam, & spatium inter latera vasis, nullo concepto corpore ex his, quæ illic sunt, igitur spatium in sua ratione nullū dicit corpus, sed illam ipsam dimensionem. Hæc sunt argumenta Philop.

9. Ex mobilitate superficiei; quæ ponitur locus. Sunt etiam argumenta alia ad probandum non esse superficiem locum. Vnde fit nonum: stat aliquid in eodem loco manere mutatis multis superficiebus ambientibus; non igitur superficies est locus. Antecedens probatur. Ponamus corpus aliquod in aere positum per tempus aliquod quiescere, & quòd aer venti flatu moueatur, est argumentum: illud corpus quiescens illo tempore manet in eodem loco, & tamen cum vento moueatur, aer noua, & noua secundum se totum, ambitur superficie: non ergo superficies locus est: esset enim tunc in pluribus locis.

10. Ex cōuenientia loci & locati. Decimò. Si superficies esset locus, tunc superficies ignis esset locus aeris; sed hoc esse non potest: nam ignis aduersatur aeri: locus autem naturalis rei est conseruatiuus, non ergo est superficies. Quòd si dicas, quod est locus naturalis, quia communicat in vna qualitate. Nihil valeat respōsio; nam hac causa facilius corrumpentur inuicem, quam duo contraria elementa, quia minor est pugna, & minor resistentia. Duo autem omnino contraria magis

durant: quia ratione duarum qualitatum contrariarum, & licet vna agit, altera defendit, & resistit.

11. A motu grauium. Vndecimo. Si superficies, puta, aquæ, locus esset terræ, terræ partes mouerentur ad illam superficiem aquæ, & lapides, & reliqua grauia: at hæc prorsus ad centrum descendunt, non igitur superficies est locus.

12 Quia vnū corpus duo haberet loca. Duodecimò. Quia Vnum corpus duo haberet loca, imo plura, quia est corpus partim in aere, partim in aqua, partim in terra collocatum: at nullus dicet, nisi quod in vno est loco: superficies tamen multæ sunt, & distinctæ. Hæc sunt præcipua argumenta, quæ contra sententiam Aristot. fieri communiter possunt. Pro huius quæstionis determinatione respondetur aliquot conclusionibus.

1 Concl. cōtra Proclum. Prima conclusio, Spatium illud non potest esse talis substantia, quam Proculus constituebat, probatur. Si talis substantia est, vel est incorporea, vel corporea. Si incorporea, non poterit extensa esse, & profunda cum locato: hoc enim corpori inest. Si corporea, quantitatem ergo habet, penetrabiturque cum corpore quolibet: at duorum corporum penetratio naturæ non conceditur, vt alibi probandum est; non igitur est spatium illud substantia.

2. Cōtra Philop. 1. Ratio. Secunda conclusio. Spatium illud non est sola quantitas, aut dimensio realis, vt imaginabatur Philop. probatur. Si illa esset quantitas vlla realis, vtique penetraret se cum corpore locato, quod etiam admittit Philopo. Sed quod id non possit esse, probat Themist. Nam sequitur, quod duo corpora se possent eodem modo penetrare.

Si enim dicatur non posse, quæro, Aut id prouenit ratione qualitatum, aut ratione solius substantiæ, aut ratione quantitatis. Ratione qualitatum esse non potest, quia multæ se penetrant in eodem subiecto, nam albedo, dulcedo, humiditas, frigiditas, in vnico lacte simul sunt. Non ratione substantiæ, quia substantia de se penetratur cum substantia, vt forma cū materia: anima cum corpore. Id igitur prouenit ratione quātitatis, quod si quantitas non obstat secundum opinionem hanc, profectò duo corpora se penetrabunt.

Præterea secundò. Si illud spatiū quantitas est, datur iam accidens sine subiecto, quod sine dubio magis est absurdum, quā dicere locum esse superficiem, imò illud est impossibile. 2. Ratio.

Respondet Philop. quòd illa quantitas semper est cum corpore locato aliquo. Ista responsio nulla est; nam, vel est in eo, vt in subiecto inhæsiuè, vel non. Si non, iā est idem inconueniens; si autem sic, cum postea eadem quantitas maneat recedente illo corpore, datur vnum accidēs, quod migrat de subiecto in subiectum; quod profectò difficilius sustinetur, quàm nullum esse locum: non est igitur tale spatium locus.

Tertia conclusio, iudicio meo, probabilis est opinio, asserens illud spatium vacuum secundum se locum esse, nec in oppositum video rationem demonstrantem. Non enim admittit ista opinio tale spatium vacuum vnquam dari quin sit repletum corpore, tamen in re esse tale spatiū vacuum secundum se. Nec facile hoc negare possunt qui extra cœlum ponunt spatium inane, & qui dicunt Deum posse vacuum facere. 3. Concl.

At non obstante hoc, est argumentum contra opinionem hanc. Vel illud spatiū, secundum se est aliquid, vel nihil. Si nihil, non ergo locus est. Si aliquid, tunc vel substantia, vel accidens, & recurrunt argumenta superiora. 1. Ratio.

Quòd si dicat, esse quid priuatiuum, nempe quod potest recipere secundum se: tunc argumentor. Vel illa potentia est aliquid, vel nihil, & semper argumentum procedit, donec conuincat illud esse nihil. Solutio eius & cōfutatio solutionis.

Possem ego respondere argumento, quod est quid priuatiuum habens potentiam, vt repleatur: Verum ista potentia non est in ipso, cum sit priuatio sola, sed in corpore, quod illud replere potest; quid quid tamen dicatur, re vera difficultas manet.

Quarta conclusio omnium opinionum facillima, & quæ minus patet calumnijs, est Aristotelica, quod locus sit superficies continentis, & modo communiter est recepta, & iuxta eam nos procedemus in sequentibus, & conabimur argumentis omnibus propositis satisfacere. 4 Concl.

Ad primum est aduertendum, quod superficies

Superficies dupliciter consideratur.

perficies dupliciter potest cōsiderari. Vno modo, vt superficies est; & sic non est aliud, quàm latitudo sine profunditate. Altero modo, vt terminus est totius profunditatis ante se, & quod huic accidit hac consideratione dicitur toti accidere corpori; vnde tactum dicimus inter corpora fieri, cum tamen fit secundùm superficies: tū non est tactus ratione superficierū, vt supficies sunt, sed vt profunditatis, & cuiuslibet dimēsionis termini sunt.

Modò respondeo ad argumentum, q̄ corpus non est in loco ratione superficiei, vt superficies solùm est, sed vt totius vltimus terminus est. Ob id totum corpus in loco est, & locus tangens totum corpus locatum dicitur tangere: & sic respondet Alber. tract. 1. c. 10. & sumpsit ex Auicen. hanc solutionem.

Ad secundum duplex æqualitas. 1. Solutio

Ad secundum respondeo ex Auerro. Com. 77. quòd duplex æqualitas est, & secundùm dimensionem, & secundùm continentiam. Locus quidem non est æqualis æqualitate dimensionis, quia sic haberet profunditatem: sed æqualis secundùm cōtinentiam. Nam hoc est esse æquale tantùm in superficie, quia (vt diximus hìc,) superficiem, vt terminus est totius corporis, consideramus.

Secunda solutio.

Aliter respondet Albert. tract. 1. c. 7. dicitq; quod locus etiam habet profunditatem, non aliam a profunditate locati, sed eandem; Verùm locati est intrinseca, quā vocat per essentiam; loco est extrinseca, q̄ vocat s̄m effectum, quatenus illa superficies externa, quæ locus dicitur, cum ipso locato vnum totum ambitum, & circunscriptum constituit: & vnū est centrū corporis locantis, & locati, vt supius dixim[9].

Ad tertiū. Locus vltra superficiem addit immobilitatem.

Ad tertium respondet S. Th. supra tex. 41. Pro cuius intellectione aduerte, quod locus non solum est superficies continēs: sic enim non differret a vase: sed vlterius addit immobilitatem, q̄ sic contineat, vt sit immobilis, & fixus. Hæc autem immobilitas est secundum distantiam quādam a partibus mundi, & secundū situm, qui distantia immobilis est: vt hic situs, & distantia, quam ego a cœlo habeo, & a reliquis omnibus non mutatur, sed quoquo tendam, situs, & distantia alia erit. Locus igitur est superficies continens cum certo situ, & distātia. Et ratione huius, locus mutari nō potest, nec vllo modo cū re ipsa discedere, sed ipse manet re nō manēte.

Respondeo ergo ad argumentum: quod superficies, vt talis est, mutatur ad subiecti mutationem: at cum distātia, & situs, qui ad loci naturam requiritur, sit eadem, & non varietur, locus immobilis est. Non enim esse in loco, est contineri: sed sic contineri, cum distantia, & situ determinato, & immobili. Solutio notanda est.

Ad quartum.

Ad argumentum quartum non oportet respondere, quia de loco cœli fiet quęstio paulò pòst, & id examinabitur.

Ad quintum.

Ad quintum respōsio facilis est, admittēdo superficies additas superficiebus nō augere profundum: & locum esse superficiem. Tamen neganda est consequentia, quòd non pertranseunt distantia. Debebat enim Philop. aduertere, quòd spatiū, quod pertransitur, longum est, & locus etiam longus est: non enim est simpliciter indiuisibilis, ob id spatium transitur. Nec via secundùm profunditatem, sed secundum longitudinem consideratur, & peragitur: nō fit enim localis motus per profundum, sed per longitudinem.

Ad sextū.

Ad sextum respondeo, q̄ vas, & locus potest esse mensura profunditatis: sed nō est opus, quod per profunditatem & distātiam aliam a corpore, quod in loco est. Mensuramus enim profundum, quia ex corporibus receptis in vase cognoscimus quantum distet extrema vasis, qui distantia postea a quocunq; corpore particulari abstracta, postea mensuramus singula corpora. Sicut qui duos digitos distātes poneret, & aliquo corpore cognosceret quantum distarent: posteà distantia illa a corpore tali cognita, & abstracta mensuraret quidquid inter digitos esset.

Ad septimum.

Ad septimum argumentum respondeo veras esse illas experientias omnes, quod non intrat vnū corpus, nisi aliud egrediatur: nec potest vnum egredi, nisi aliud intret: & verum est causam esse, ne detur vacuum; sed non dari vacuum est dicere, ne partes continentis simul iungantur: nō q̄ sit aliquod spatium secundum se, vacuū, cum non sit aliud spatium, quam corpus inter medium, quo ablato, opus est, sit spatium inter duo extrema: si non aliud esse potest, extrema iunguntur.

Nota.

Hinc apparet, quod cū extrema fortia sunt,

sunt, non potest egredi corpus, nisi aliud succedat, vt in clepsydra: quod si debilia, statim iunguntur, ut in vtre: quod si fortia sunt, tamen fit magnus impetus, vt corpus egrediatur; nec ita facile aliud intrare potest, rumpitur continens, qua causa sæpe rumpuntur bombardæ, qui ab aere non ita facilè repleri possunt, igne fortissimè egrediente.

Quòd si re verà illud spatium esset, dicat mihi Philoponus, cur saltem per paucum temporis non datur expers corporis, cùm tam stupenda fiant in natura, nec vacuum maneat. Signum ergo est non esse aliud spatium prçter corpus egrediens, quo deficiẽte, ab alio succurri debet. Atque hæc solutio in uia Ari. est temẽda: sed iam dixi, quod opinio Arist. probabilitatem habet, non necessitatem.

Ad octauum. Ad octauum dico, quod quantum cunque spatium intelligatur inter duo latera vasis non intellecto corpore aliquo in particulari, non tamen sequitur, quod sit tale spatium præter particularia corpora. Mathematicus enim separat quidem, & abstrahit triangulum a corpore, non tamen ob id triangulus est in re aliquis, qui sit præter particulares.

Dicit enim Them. & Simpl. & benè, quòd ex eo, quod in illo vase omnia corpora, quæ recepta sunt, vidimus æqualia, inde in communi sumpsimus certam distantiam inter illa latera abstrahendo a particularibus corporibus: Et sic argumeta Philop. manent soluta, saltem probabilioribus solutionibus, quam sit ipsius opinio concedentis penetrationem, & transmigrationem accidẽtis in plura subiecta.

Superest ad alia quæ proposuimus argumenta respondere.

Ad nonū. Ad nouum ergo aduertendum, quòd diximus solutione ad tertium, quod locus non solum est continens, sed distantiam, & situm dicit. Est autem hoc obseruandum, quod vnitas vel pluralitas locorum non ex sola superficiei vnitate, vel pluralitate est sumenda, sed præcipue ab ipsa distantia, & situ. Potest enim esse, ꝙ plures sint superficies, & succedant aliæ alijs: non tamen multiplicetur locus, quia manet eadem distantia, & situs; Et contrà, mutato situ, mutatur locus, etiam perseuerante superficie.

Nec propterea dicimus solam distantiã locum esse; est enim superficies etiam, vt dicetur posteà. Dico igitur ad argumentum, quod si solam nos diceremus superficiem locum, tunc mutata essent loca: at locus superficies immobiliter continens est, & donec manet superficies aliqua cũ eodem tamen situ, idem est locus: non tamen esset locus si nulla esset superficies ambiens. — Nota quo locus cum claudat ad pũcta cæli.

Ad decimum diximus iam de loco elementorum in prima quæstione. At circa dispositionem hanc, & constitutionem elementorum aduerte, quod illa elementa coniuncta sunt, vt locus, & locatum, quæ contrarietatem habent, sed non multum actiuam, & destructiuam; sicut ignis & aer, communicant enim in calore, quæ qualitas est actiua valde; quod si contrarietatem habent, id est, in sicco, & humido, quę non multum actiua sunt, ob id melius cõseruantur, quàm ignis, & aqua. Vlterius terra cum aqua in frigiditate cõuehiũt, quę actiua multum est: at in humido, & sicco pugnant, quæ non sunt valdè destructiua. Aer verò, & aqua, quãuis in calore, & frigiditate pugnent, non tamen est admodum intẽsius calor aeris, vt possit corrũpere aquam frigidam; nec frigiditas aquæ præualere potest contra magnitudinem aeris. Vide igitur, quam conuenienter, & pro cõseruatione cuiusque propria sint disposita elementa. — Ad decimum. Nota de locis, & cõstõne elementorum.

Ad vndecimum Alber. tract. 1. cap. 11. notat, quod quanto corpus magis proximum est cœlo, tantò est calidius, quantò autem magis elongatur, tantò frigidius est. Hinc est, quòd ignis est calidissimus; aer minus calidus; aqua frigida: centrum terræ frigidissimum. Nota vlterius, quod corpus tendit ad locum naturalem præcipuè, vt conseruetur; vndè fit, vt vbi magis conseruari possit, & magis viget virtus conseruatiua, illuc tendat. Cumque ignis magis conseruetur prope cœlum, cum ipse calidissimus sit, ideò tendit sem per vsque ad cœlum: & aer consequenter vsque ad ignem, quia ibi suum habet calorem non ita vehementem. At terra nõ ad aquæ superficiem tendit, quia licet locus sit naturalis, non tamen ibi virtus ipsius conseruatiua residet, sicut in centro, propter maximam elongationem centri a cœlo; — Ad vndecimum. Solutio Alberti.

a cœlo, ob id ad centrum tendunt grauia.

Contra Albertū. Sed contra hoc est argumentum. Nam quò tendit lapis, vel est locus naturalis, vel non. Si non: non est motus naturalis: Si verò est; ergo præter locum aquæ est alius naturalis. Quòd si dicas esse locum partis naturalem, non valet. Nam qui locus est totius, idem & partis. Præterea. si superficies aquæ locus est naturalis, iam descensus lapidis versus centrum esset violentus, quia elongatur per eum lapis a loco naturali. Est autem motus violentus, per quem corpus magis a naturali loco elongatur. eadem solutione Alber. vtitur Iandu. q. 7.

Solutio Authoris. Mihi videtur esse dicendum, locum terræ naturalem esse sub aqua, & aere ita, vt nunquam super aquam, aut aerem esse possit, vbicunque sit: ita aqua sub aere est, vbicunque sit. Si igitur lapis deorsum descendit in centrum, ex eo est, quod aerem, vel aquam sub se inuenit, & locum habet sub ipsis; & sic descendit aqua, dum aerē inuenit sub terra, quousque terram attingat; & aer statim ascendit, cum ab aqua occluditur. Et hæc doctrina obseruanda est.

Ad duodecimū. Nota q̄ sunt vnū in aliquo gñe posse esse plura in alio. Ad vltimum respondetur ex 5. Metap, c. de vno; vbi dicitur: Quæ sunt vnum in vno genere, sunt plura in alio genere; & quæ sunt plura in vno, in alio genere vnum sunt. Vt vna domus dicitur in ratione figuræ, cùm tamen multæ sint substantiæ. Ita multæ superficies, & discontinuæ. In rõne superficierum faciunt locū vnū, & cōtinuū in rõne loci. cōtinuus enī locus dicitur, cùm cōtinui partes omnes nulla intermedia amplectitur: & sic manent argumenta soluta, quæ contra Arist. facta sunt. Hæc de quæstione.

An locus formaliter sit superficies.

Quæstio IIII.

Rō difficultatis. HOc dubium mouetur propter Latinos, qui exactius omnia perquirere solent. Est autem difficultas: cum locus non sit tantùm superficies, sed quid aliud, an for ma, & natura loci consistat in alio, an in superficie.

Prima sētētia Iād. Circa hoc Iandu. q. 5. dicit. In loco duo esse. Alterum est ipsa superficies, & hoc est subiectum loci. Alterum est virtus cōseruatiua, & hoc est ipsius forma. Adeò quod tota natura loci sit ista virtutis: superficies enim subiectum est, non de natura eius, vnde infert, locum esse in secunda specie qualitatis.

Hanc sententiam probat primò. Locus definitur per superficiē, vt per subiectū, cū sit accidēs; accidentia autē per subiectū de finiūtur: igitur aliud quid locus est præter superficiem. Non videtur aūt quid aliud locus sit, nisi illa virtus conseruatiua. 1. rō Iād.

Secūdo: Quia sursum, & deorsum sunt contraria loca; & contrarietas non est in superficiebus, sed in qualitatibus: ergo locus qualitas est. Secūda.

Tertiò. Quia locus conseruat locatum: hoc autem qualitati potius, quam superficiei inest: ergo qualitas est. Hæc Iandu. Tertia.

Altera est opinio Scoti, Quodlib. 11. quę communiter est opinio Realium. Hi dicunt, locum dupliciter considerari. Vno modo materialiter, & sic superficies est. Altero modo formaliter, & sic relatio est; hæc autem relatio est alia continentiæ, qua locatum continet: & alia distantiæ, quam habet, vt sit immobilis, ad mundi partes, vt superius diximus. Secūda sentē. Scoti.

Probatur hæc opinio. Locus est superficies cum tali relatione duplici. sed superficies contrahitur per talem relationē, vt sit locus: ergo locus formaliter est relatio: nam constituens vt determinans, formæ locum habet. Probatio Scoti.

Tertia est opinio quorundam Modernorum, qui dicunt locum esse in prædicamentum Vbi: & probant: Quorum sunt eædem species, sunt idem genus: sed locus, & Vbi easdem habent species, puta, sursum, & deorsum: ergo sunt idem genus. Minor probatur: nam maior cum consequentia nota est, quia ad Vbi respō detur per sursum, & deorsum: vt vbi est ignis? sursum. vbi terra? deorsum. Vlterius, etiam de loco prędicantur: omnis locus aut sursum, aut deorsum est, dixit Arist. tex. 30. Hæ sūt aliorū dicta, & rōnes. Tertia sententia. Probatio.

In hoc tamen sit prima conclusio. Locus non est qualitas essentialiter. Hæc est contra Iandu. & quamquam satis est certa, probatur tamen. Aequalitas, & continentia sunt passiones saltem fluentes a natura loci, & forsan differentiæ ipsius: sed Prima cōclusio cōtra Iādu. Probatur primo.

qualitatem

qualitatem nulla sequitur æqualitas,& cõtinentia; hæc enim quantitatis propria sunt; non ergo locus est qualitas.

Secundò Præterea. Si locus esset qualitas conseruatiua, vtique susciperet magis,& minus: quod falsum est. Locus enim non est magis locus, sed maior locus; quod quãtitati conuenit. Attende autem, ꝙ non negamus esse qualitatem conseruatiuam in loco. Est enim: sed dicimus non esse illam essentiam loci, sed proprietatem adiunctam, & comitantem locum ratione subiecti, in quo illa superficies, quæ locus est, inest.

Sc'da cõclusio cõtra Scotũ. 1. Ratio. Secunda cõclusio. Locus formaliter non est relatio aliqua. Hanc eisdem argumentis probo. Quia, re vera, locus, vt locus, non esset æqualis: & locus, vt locus nõ esset in prædicamento quantitatis cõtra Arist. In re enim formale inspiciendũ est.

Secunda Sed præcipuum esse arbitror argumentum nostrum cõtra illam Scoti distinctionem. Peto enim, an essentia tota loci sit relatio; an superficies, cum relatione. Dicere, ꝙ sola relatio, videtur omninò nõ recipiendum. Si ergo est superficies cũ relatione, locus profectò esset vnum per accidẽs, quia ex duplici prædicamẽto cõponitur, puta, ex quantitate,& relatione. Non ergo distinguere oportet vnũ materiale, alterum formale, & quod absurdius est vtrumque in recto prædicare de loco, vt ipsi faciunt, dicentes, locus est superficies, & locus est relatio.

Tertia conclusio cõtra tertiã sniam. Tertia conclusio. Locus non est prædicamentum Vbi. Hæc conclusio ex declaratione vtriusque, puta, loco,& ipsius Vbi nota fiet.

Perinde igitur, quod sicut albũ esse, & albedo differunt, ita quodammodo Vbi, & locus. Album esse, est effectus ipsius albedinis, eo enim, ꝙ albedo in subiecto cõsideratur, fluit album esse. Ita intellige, locus est superficies continens; Vbi, est esse in loco,& contentum esse a loco. Vndè dicebat Gilber. Vbi, est circũscriptio corporis a circumscriptione loci proueniens, id est, Vbi est circumscriptio passiuà a loco circunscribente proueniens. Vt ergo aliud est Roma, aliud esse Romæ; aliud classis, aliud est in classe: sic Vbi, aliud est a loco.

Quarta cõclusio. Quarta cõclusio. Locus (formaliter loquendo) est superficies, nõ quæcunq;, sed corporis continentis immobiliter.

Primũ fundamẽtũ. Q'ito differat esse tię substã tię,& accidẽtiũ. Pro declaratione aduertendum, multò aliter se habere naturam substantiæ a naturis accidentium. Substantiæ natura est absolute, non completa per aliquid, quod non sit substantia. Accidentium verò natura incompleta est: a substantia enim pendet,& in substantia perficitur.

Vnde sequitur vnum notandum, ꝙ cũ substantię naturæ non dependeat ab alio extra se; omnia sua genera,& differentias habet in se, quæ sunt pariter substantia.

At accidentia, cùm a substantia dependeant, non habent in se completam naturam, nec omnes differẽtias in proprio genere habent, sed dependenter a substãtia, & a subiecto habent.

Prædicamẽta accidentiũ distinguuntur penes substãtiam. Hinc est, ꝙ Arist. 4. Metaph. c. 2. Prædicamenta penes substantiam distinxit; & lib. 7. c. 5. docet accidentia definiri per additamẽtum, id est, per differentiam extra proprium suum genus; & sic definimus communiter passiones proprias per subiecta, nec aliter definiri possibile.

Secundũ fundamẽtum. Nõ oẽ, ꝙ in definitione ponitur, ut determinans, est forma essentialis. Ex hoc et sequitur secundũ fundamentum, quod non omne id, quod in definitione proponitur, vt determinans, est forma rei essentialis,& ei interna, cum differentiæ in accidentibus a subiectis sumantur: vt simitas est nasi curuitas, nasus contrahit, sed non ob id simitas est formaliter nasus, sed est curuitas,& tota ipsius essentia est talis curuitas, puta, nasi.

Nota essentiã loci. Sic pari modo dico, locus definitur per subiectum: subiectum loci est tale corpus, quod continet rem immobiliter, vt declarabitur postea. Locus autem, huius corporis superficies prima. essentia tamen loci formaliter superficies est, contracta quidem differentia materiali subiecti, sicut in definitione simitatis. Vndè locus non est relatio, sed superficies habentis relationem ad locatum.

Nota secũdò. Locus est quãtitas formaliter. Nota quõ à subiecto sumitur differẽtiæ accidẽtiũ. Et proinde locus quantitas est formaliter, nam cum differentia a subiecto sumitur, non est constituenda res in prædicamento talis differentiæ, vel potius eius a quo sumitur differentia: sicut simitas non est in prædicamento, vbi nasus, sed in qualitate formaliter.

Et vt exactius intelligas, non dico tibi, quod ipsummet subiectum sit differẽtia, sed

sed quod penes ipsum sumatur differentia. Differentia enim est modus accidentis ad tale subiectum ita, vt subiectum sit, qd complet differentiam, & demũ perinde iudica de loci definitione, ac definitione simitatis, & alterius proprij accidentis in abstracto. Et hæc sunt notatu digna.

Solutio argumētorum. Ad primũ Iadu ni. Super est, vt soluamus argumenta. Ad primum Iandun. responsio est, quod non tantum superficies est locus, sed talis superficies, puta, corporis continentis; nõ tamen, quod sit virtus conseruatiua. Nec locus definitur per superficiem, vt per subiectum, sed vt per genus, sicut simitas per curuitatem. Nec locus est, vt album: est enim abstractum locus, non concretum. Abstracta autem per propria genera definiuntur.

Ad secũdum. Ad secundum dicimus, Sursum, & deorsum esse loca contraria, sed nõn ratione qualitatum. Sic enim essent contraria actiua, & passiua inter se, quod falsum est; sed sunt contraria, quia oppositas habent distantias, & situs; & ob id sunt termini motuum diuersorum corporum, puta, grauium, & leuium. Sunt etiam contraria ratione qualitatum; sed non propterea sequitur, quod essentia loci sit qualitas; sicut ignis, & aqua contraria elementa sunt ratione cõtrariorum qualitatum, sed non ob id elementa ipsæ qualitates essentialiter sunt. Argumentum certe est satis debile.

Ad tertium. Ad tertium pari modo respondeo. Locus conseruat quidem ratione qualitatum quas habet; sed non ipsa qualitas locus est. Et sunt multæ instantiæ circa argumenta ista, quæ aduertenti vel minimum nota erunt.

Ad argũ Scoti. Ad argumentum Scoti respondeo, quod relatio illa contrahit, sed se tenet ex parte subiecti ipsius loci. Locus enim est superficies continentis, & talem relationem habentis, ob id locus non est relatio, sed superficies. Et iterum nota solutionem, quia argumentum Scoti traxit multos in suam sententiam propter vim apparentem, sed iudicio meo puto non esse doctrinam certam, & peripateticam.

Ad vltimum. Ad vltimum dicendum est, quod sursum, & deorsum sunt in loco, & sunt in Vbi, sed æquiuocè, sicut acutum in ferro, & in voce. Vox enim acuta, & gladius acutus, non tamen idem vox, & ferrum; sursum, & deorsum sic sunt in loco. Locus enim est superficies, continentis, hæc autem est continentis sursum, aut deorsum.

Vbi vero, est esse in loco, hoc est, aut esse sursum, aut deorsum, vnde vt differunt locus, & esse in loco, ita locus sursum, & deorsum differunt ab esse sursum in loco, aut esse deorsum. Quare cum dicimus ignis tendit sursum, terra deorsum, tunc significant locum; cum verò dicitur ignis sursum est, terra deorsum est, significant Vbi. Ob id non sunt in re eædem species, ac consequenter non sunt idem Locus, & Vbi. Ex prædicamentis constat.

An locus sit immobilis. Quæst. V.

ANTIQVI locum esse immobilem cognouerunt, vt referunt Simpl. Themi. & Philop. vnde inter suppositiones loci, vnam posuit Eudemus, locum esse immobilem. Et merito, vt dicit Themist. quia locus est terminus motus localis. Termini autem est immobilem manere; aliter vix attingi posset. Quibus rõnibus veteres asseruerint locũ esse immobilẽ.

Præterea quia moueri, est locum mutare, quod si locus mutaretur profectò, qui per se mouetur, locum non mutaret. At quomodo locus sit immobilis, nõ omnes conueniunt.

Vnde circa hanc quæstionem est argumentum in oppositum. Locus est accidens corporis alicuius mobilis, puta, ipsius continentis; sed omnia accidentia mouentur ad motum subiecti; locus igitur mobilis est. Primum argũ. locũ nõ eẽ immobilem.

Secundò. Cœlum est locus ignis, tamen mobile est. Et vnum elementum locus est alterius; at elementa mobilia sunt; ergo & locus. Secundũ

Tertiò. si locus immobile quid esset, à Physico non consideraretur, qui mobilia speculatur; at Physici est de loco disserere, est ergo mobilis. Tertium

Aduer-

Aduertendum, quòd circa loci immobilitatem duo sunt modi dicendi. Alter est Iandu.q.6.sequentis Auerro.com.41.locū mobilem quidem esse non per se, sed per accidens ad motum subiecti: sed immobilem dici dupliciter. Vno modo, qui ad motum corporis, quod in loco est, non necessario mouetur, sed manet locus recedente corpore. Altero etiam modo, quòd nō mouetur illo motu, quo mouetur corpus ad ipsum locum. Nō est sicut albedo, quæ mouetur aliquo modo motu tendentis ad albedinem. Non sic locus, sed ipse manet, corpus est, quod ad ipsum mouetur, nec locus versus locatum tendit. Ita explicat loci immobilitatem; & videtur Philop. priori modo explicare. Et non est dubium hāc doctrinam esse veram. Est enim locus sic immobilis, vt non moueatur ad corporis motum. Cum enim cum corpore locato mouetur, iam non loci, sed vasis obtinet rationem.

1. Snīa Iāduno, ex Auerr.

Idē Phil.

Alij vero longe melius aliam maiorem loci immobilitatem ponunt, vt nullo modo moueri possit, idem perseuerans, & est opinio Realium, & sumunt eam ex Sanc. Thom. supra text.41. dicunt vnumquemque locum habere certam quandam distātiam à mundi partibus, qua variata non est idem locus: & qua manente idem est locus, etiam mutatis superficiebus continentibus, & secundum hanc relationem distantiæ, locus est immobilis prorsus. Nā licet recedat cum corpore continente superficies, iam non est idem locus, vbicunque sit, quia non habet eandem distantiæ relationem, quæ loci vnitatem præcipue facit. & sic explicant loci immobilitatem.

1. Snīa p̄stantior ex D.Th.

Et re vera mihi placet hæc immobilitas: aliter enim oportebat dicere, quod si ego quiesco hic, & mutatur superficies, ꝙ non sum in eodem loco; quod non est concedendum. Vt ergo dicat in eodem loco perseuerare, oportet loci immobilitatē prorsus constituere.

At contra horum sententiam solēt duo fieri argumenta. Primum est. Illa relatio distantiæ, quæ est in superficie continente est accidens in subiecto existens, ergo mouetur ad motum subiecti, & ita est mobilis per accidens, imo sequitur, quod etiam si quis non moueatur, quod loca omnino mutentur, mutatis superficiebus, quia mutantur relationes, & succedunt nouæ relationes ex parte subiectorū, quæ multa succedunt.

Primum arg. cōtra sn am. D. Tho.

Ad hoc respondent subtiliter professò Reales, quod illæ relationes mutantur in indiuiduo mutatis subiectis, & superficiebus continentibus; non tamen mutantur in specie: quia omnes sunt ad eundem terminum distantiæ, & sufficit ad vnitatem loci numeralem, quòd sint relationes distantiæ eiusdem speciei, & ad eundem terminum, & consequenter sic non mouetur ad motum subiectorum; nam in specie eadem manet relatio.

Solutio.

Alterum fit argumentum. Quia, dato casu, quod cœlum mutaretur, profectò ego manerem in eodem loco isto, si non discederem ab eo, & tamen relatio mutatur, quia iam partes mundi mutatæ essent.

Secundū arg. cōtra D. Tho.

Ad hoc respondent, quòd non est opus intelligere has orbis partes veras, sed imaginarias; quod est dicere, relatio distantię non est opus, quod sit, & sumatur à polis mundi his, sed à polis, & partibus, a quibus imaginamur aliquid distare; & hæc semper restat, quantumcunque mutentur corpora cœlestia, & orbis partibus: ita dicunt Reales locum esse immobilem. ac mihi hæc opinio placet. nam, re vera, locus videtur sic esse immobilis ita vt variari nequeat.

Solutio quorundam.

Sed tamen non est dicendum, quòd locus sit talis relatio distantiæ; nec quòd in loco relatio includatur, vt quæstione præcedenti ostendimus contra Scotum, sed, quod illa immobilitas sumatur penes eundem modum sic se habendi, nempè, quod superficies sic se habet, vt talis modus se habendi non sit alibi: at hunc modum se habendi explicamus per relationem distātiæ; non tamen, quòd sit re vera illa distantiæ relatio. Et credo sine dubio hoc esse admodum rationabile. Quis enim credet esse relationem realem ad terminos imaginarios, nisi illa relatio non esset nisi imaginaria ad loci immobilitatem explicandam?

Solutio authoris.

Ad argumentum igitur primum respondeo, quòd superficies quidem mouentur ad motum corporum, tamen illa fixio, & immobilitas, quæ per distantiam expli-

Ad primum.

explicatur, eadem manet, etiam superficiebus succedentibus pluribus.

Ad secundum. Et eodem modo respondetur ad secundum. Corpora enim mouentur, & elementa: id tamen, quod loci rationem facit, nō mouetur, & hoc etiam docet Aristote. qui cœlum, locum immobilem vocat, quia quantumcunque moueatur circulariter, illum tamen situm, & velut distantiam non mutat, & hoc est testimonium contra Iandu. & Auerroem, quod de hac immobilitate, quam S. Thom. exponit, sit Aristoteles intelligēdus, cū dicit, locū esse immobilē.

Ad tertium. Ad tertium dicimus ex Simpl. in principio lib. q locus, quàmuis sit immobilis, à Physico consideratur, vt est terminus motuum corporum naturalium. Quæ enim Physicus considerat, sat est, quòd aut mobilia sint, aut ad motum habeant ordinē.

An res incorporeæ sint in loco. Quæstio VI.

Breuiter a nobis hęc difficultas est determinanda, vt saltem explicationem terminorum habeamus, & nudā duntaxat veritatem. Non enim loci pręsentis est eam omni ex parte discutere, cum sit potius quæstio Theologica.

Dupliciter aliqd est in loco definitiue, & circūscriptiuè. Aduerte igitur, quod dupliciter apud Theologos, dicitur aliquid esse in loco. Vno modo definitiuè, altero modo circunscriptiuè. Id definitiue est in loco, quod sic est alicubi, quod extra illum locum non sit. Sic enim in suo quisquis est loco, vt ibi existens non sit in alio. Hoc enim est definiri, vel esse definitiuè in loco, esse loco alicui præsentem secundum suam propriā substantiam: vt Angelus hoc modo potest esse in loco, tū est præsens loco alicui per per suam præsentiam, cum ibi operatur.

Quid sit esse definitiue. Nec est esse definitiuè in loco, vt aliqui putant, quod sit aliquid totum in aliquo toto, & totum in qualibet parte, sicut anima est in corpore, quia est tota in toto corpore, & tota in qualibet parte: hoc enim non est ratio formalis existendi in loco definitiuè, esse sic alicubi, quod non sit simul alibi: hoc enim est definiri loco, & terminari loco, vt diximus, siuè sit totum in toto, & totum in qualibet parte, siuè nō. Vnde anima non dicitur esse definitiuè in aliqua sui corporis parte, vt, v.g. in pede, quia etiā simul est in manu: at in toto corpore est definitiuè, quia non est alibi.

Quid sit esse in loco circūscriptiue. Esse autem circunscriptiuè, est sic esse in loco, vt non solum non sit alibi, sed etiam commensuretur loco, vt vbi vna est pars, non sit alia: & pars locati parti loci respondeat, sicut corpora in loco sunt circunscriptiuè; habent se ergo, vt superius, & inferius. Quidquid enim est circumscriptiuè in loco, est etiam definitiuè, non tamen, quod est definitiuè, est circumscriptiuè: nam incorporea esse possunt in loco definitiuè, sed non circumscriptiue, vt modo dicetur.

1. Concl. Est ergo prima conclusio, Gloriosus Deus est quidē in omni loco, & vbique; sed tamen, nec circunscriptiuè, nec definitiuè est alicubi, sed alio modo. Hæc est nota. Non enim est circumscriptiuè, quia nō est diuisibilis, vt circumambiatur loco, & pars parti loci respondeat: nec est definitiuè, quia vbique est, & in toto mundo, & extra mundum, nullo definitus termino, nullo circumscriptus spatio. Modus itaq; existendi Dei in omni loco est potius vocandus incircumscriptus, & indefinitus, secundum essentiam, præsentiam, & potentiam.

2. Concl. Secunda conclusio Angeli, licèt incorporei, in loco esse possint definitiuè, sed non circumscriptiuè. Definitiuè quidem, quia sic alicubi, quod non sit simul alibi, dum enim in cœlo sunt, non sunt in terra, & dum in hoc terræ loco sunt, simul alibi non sunt: nec in omni loco esse possunt, vel in pluribus simul locis, nisi forte per diuinam potentiam. Sed circunscriptiue nō sunt, quia non habent quantitatem, nec corpulentiam: & inde prouenit, quod non sic occupent locum, vt partes partibus loci respondeant, vel circumscribantur, imò in pūcto possunt multi simul Angeli esse.

3. Concl. Tertia conclusio. Sola corpora in loco sunt, tàm definitiue, quam circumscriptiuè, per se: at ipsorum partes, & accidentia per accidens, quia in ipsis totis sunt. Et de hoc modo existendi in loco Arist. loquitur in præsenti: & ad Physicū de hoc tantum pertinet tractare. Sic.n. in loco esse, rōne quātitatis fit, & similiter rōne motus, qui

corporibus inest naturalibus. Et ita est intelligendus Arist. cum dicit, incorporeas substantias nō esse in loco. At de his satis.

An vltima sphæra sit in loco. Quæst. VII.

Dubium hoc præcipuū est in hac materia pp summā ipsius difficultatem. Sunt.n. variæ sententiæ insigniū Philosophorū, qui rē fecerunt difficilem. Quantum ego potuero, conabor sñias aliorum ex locis proprijs proponere fideliter, atque discutere. Causa ergo huius difficultatis est, φ cū vltima sphæra alicubi sit, & motu locali moueatur, absque dubio ei debetur locus aliquis, cum tamen non habeat extra se aliquid continens, & circundans, & iuxta Arist. talis debeat esse locus, non vr esse in loco, vel saltem alterius rōnis locum habebit, & quis hic sit, quæritur in præsenti. In hac parte, quid Arabes, quid Græci, quid Latini sentiāt, aperiam, &, quod mihi probabilius est, proponam.

Rō difficultatis.

Apud Arabes fuit res hæc varia. Auempace, & Alpharabius, vt refert Auer. Cō. 43. fuerunt in hac sñia, φ aliter debetur locus corporibus motis rectè, puta, sursum, aut deorsum, & corporibus motis circulariter. Ratio sumitur ex diuersitate lineæ rectæ, & circularis. Linea recta de se imperfecta est, & additionem patitur: quare si terminari debet, est per aliquid extra lineā, quod ipsam vlterius abire nō sinat. Linea vero circularis perfecta est, nec patitur additionē, ob id non indiget aliquo terminante extra se, sed solū terminatur p id, quod intra se ambit, quia ipsi commensuratur. Hinc dicunt, φ corpori, quod mouetur per lineam rectam, debetur locus ambiens extra, & sic talia corpora sunt in loco circumscribente extrà. At corpori circulariter moto solum debetur locus intra, hic autem est conuexum corporis contenti: & sic putaus sphæras superiores esse in inferioribus, vt in locis, non econtra.

1. Sñia Alpharab. & Auemp. No. differentiam inter corpora, q mouetur motu recto & illa, q circulariter.

Not. qui locus vtrique illorū corporū debeatur.

Ista sententia subtilis est, sed non mihi placet. Primo est contra Arist. qui inferiores orbes in superioribus cōstituit in tex. 46. Præterea quia isti fugientes difficultatem, quomodo vltima sphæra sit in loco, incidunt in aliam, nam cœlum Lunæ non erit in loco, nisi in igne, ignis in aere, aer in aqua, aqua in terra, iam terra non habebit locum vllum.

Refellit hæc sententia.

Secunda sententia est Auic. 2. suffi. c. 8. quod vltima sphæra non est in loco vllo modo, dicit tamen, φ non mouetur localiter, sed motus ipsius est ad situm, & ita cōtra Arist. habet motū esse aliquem, qui nō est ad substantiam, nec ad quantitatē, neç ad qualitatem, nec ad locum, puta, illum, qui est ad sitū, & talis est motus circularis.

2. Sñia Auicen.

Ista sñia non est recipienda, cū sit contra Arist. & præterea est vna rō contra ipsum: quia situs essentialiter claudit locum, vel certe supponit locum, vt partes rei situentur in loco. Est. n. situs ordo partium ad locum: non igitur situm potest habere, nisi simul locum.

Refellit hæc sententia.

Tertia sententia est Auer. com. 43. planè absurda. Dicit cœlum esse in loco per suum centrum, nempe, quia cētrum suum habet in loco: & ita fatetur, cœlum per accidens habere locum, imò ait (quod peius est,) φ talis locus per se cōmpetit corporibus circulariter motis.

3. Sñia ē Auer.

Ratio Auer. est: quia p id res hēt locū, p quod habet firmitatem, & immobilitatē: at per centrum firmitatem hēt, quatenus idem sp manet: per id igitur locum habet.

Ratio Auerr.

Notat autem, quòd cœlum totum per se mouetur non secundum subiectum, sed secundum formā. Vocat moueri secundū subiectum, cum totum cœlum moueretur mutando centrum, vel ad vnam partem, vel ad alteram partem: & hoc non fit. Semper enim circa idem centrum mouetur cœlū. Vocat moueri secundum formam, quia nouo, & nouo modo se habet secundū omnes sui partes cum centro. Quod apparet si lineis ipsum cœlū diuidas p centrum, videbis nouo modo se habere cœlum, dum mouetur ad ipsum centrum: permutantur enim lineæ, & succedunt aliæ alijs: & hoc est moueri, vt ipse ait, secundum formam. Sed non mihi placet hæc sententia, & sane miror aliquos fuisse, qui hanc receperint, vt Iand. q. 9. Alb. tract. 1. c. 13. est tamē hæc opinio omnino reijcienda. Primo: quia (vt S. Tho. rectè obijcit) centrum nō est aliquid cœli intrinsecum: nec enim est pars, nec totum, nec accidens ipsius, non igitur per ipsum potest dici esse in loco.

Secundū Auerro. aliud est moueri cœlū secundū subiectum, aliud secundum formam.

Reijcitur sñia Auer. tanquam absurda.

1. Ratio contra Auer.

Secunda

Tertia.

Præterea: quia cētrum est indiuisibile, hoc aūt non est in loco. Præterea cū esset

idem centrũ oĩum orbiũ, per idem essent corpora diuersa in loco, & ita essent in eodẽ loco. nã Auer. cõcedit quoq; ꝙ reliqui inferiores orbes sunt in loco in superioribus per se, vt circulares sunt, & rõne motus proprij sunt p centrũ in loco: quæ sanè oĩa sunt paradoxa, & malè secũ consentiẽtia. Adde, ꝙ ex Græcis Arist. interpretibus nullus vnquã est, qui vel innuere videaẽ aliquẽ hoĩum fuisse in hac sñia, nedũ Arist.

Quarta.

Præterea. Quia, si ob id per cẽtrum essent in loco, quia per ipsum habẽt immobilitatem, eadẽ ratione ianua per cardinẽ, & per anchoram nauis essent in loco: non igitur videtur, quòd cœlum dicatur esse in loco, quia centrum ipsius sit in loco. Hæc dicunt Arabes, & malè.

4. Sentẽtia Themist.

Græci verò non omnes etiã cõueniunt Themist. enim dicit, quod vltima sphæra, quæ scdm Arist. est octaua, nõ est in loco scdm superficiẽ conuexã, sed secũdum cõcauam, & est in septima sphæra sibi proxima, quæ est Saturni. Vnde conuexũ penultimæ, est locus vltimæ secundùm cõcauũ.

Explicatur sñia Themis.

Quo autẽ modo id fiat, attende. Si diuidas sphærã Saturni ĩ multas portiones; similiter & sphæram vltimã: videbis, qũo cuiq; portioni superioris respondet portio inferioris. Et vlterius, cum inferior sit tardior, in eadem parte, & portione inferioris succedũt variæ, & multæ portiones superioris, & ita partes videntur mutare locum. ista est fideliter sententia Themist.

Et quamuis aliquid habeat probabilitatis, non tñ placet, quia (vt dñt Philop. & Simpl.) non põt esse, ꝙ idẽ sit locatũ alicuius, & locus eiusdẽ: at sphæra septima, est in vltima, vt in loco: non igiẽ vltima erit in ipsa, nisi vt in locato, & velut ĩ materia.

5. Sentẽtia Alex.

Altera sñia fuit Alex. qui (vt Simpl. refert) dixit vltimã sphęrã nullo modo esse in loco, nec per se, nec per accidens, nec moueri localiter, vnde motum illum noluit localem esse. Quis autem motus esset, non explicuit, vt dicit Simplic.

Reiicitur hæc sententia.

Hæc sñia in hoc non vẽ vera, ꝙ neget cęlũ vllo modo esse in loco, cũ sit quoddã corpus: & in eo, ꝙ motũ cęli localem esse negat: nõ. n. videtur quis alius esse possit.

6. Sententia Simp.

Simpli. fatetur quidem nullo modo in loco esse, & tamen concedit motum esse localẽ, & tũc est noua alia difficultas, qũo si localiter mouetur, in loco non est.

7. sententia Pselli, & D. Thom.

Vltima sententia inter Græcos est Pselli, quã breuiter docet, nẽpè cęlũ vltimum esse in loco secũndum partes: quia nempè partes in loco sunt. Quod si petas, quis est locus partium, docet, ꝙ vna est locus alterius, sed non locus actu, quia ipsi cõtinua est, sed locus potẽtia, quę sententia, absq; vllo dubio, est etiã S. Th. tex. 43. & clarius 45. vbi docet vnã partẽ, locum alterius in potentia, & cõtinere & contineri ab altera: & ꝙ ratione harum partium mouetur, & mutat locum ipsa vltima sphæra.

Hæc sentẽtia proxime vẽ ad veritatẽ accedere, quãuis nõ oĩno euacuet difficultatem, quia si vna pars locus esset alterius, cũ semp sit cõtinua illi, nunquã altera mutaret locũ, & sic nõ moueretur cœlũ, nec mutaret locum secundũ partes, quãuis respondere possit mutari distantiam, & modum, quem partes habent illa relatione, vt antè diximus: sed hoc non explet intellectum omnino. Præterea. Quia etiam si esset contigua pars, adhuc non videtur locus, cum non vndique locatum ambiat. Præterea, non video quomodo actu moueatur localiter, & locum habeat potentia.

8. Quæ est Phil.

Philop. & hi, qui locũ ponunt spatium, ab his angustijs liberati sunt, cùm locũ vltimę sphærę dicant esse spatiũ occupatum ab ipsa. Et hoc argumentum de cęlo fuit vnum ex his, quę posuit Philop. cõtra Ari. Et re vera (vt diximus.) spatium illud, vt aliqui ponebant, non est omninò improbabile. At postquam illud exclusimus, cũ Aristo. quid mihi videatur proponam. Si hoc secundum veritatem examinemus, non est saltem tanta difficultas. Nam nos ponimus cęlum empyreum omnium supremum immobile, quod etiam cognouit Plato, & alij veteres, vt est videre apud Simpl. qui id etiam asserit, in digressione de loco non longe a principio, vbi etiam ait illum esse locum, vbi Deus optimus ijs, qui digni sunt, cõmunicat ea quæ sũt per se spectanda, & in hoc primum mobile est, vt in loco, ipsum tamen, cum non moueatur, nõ esset tãtũ incõueniẽs si quis diceret, nõ esse in loco: at secũdũ Aris. qui cœlũ primũ mobile vẽ posuisse, maior est difficultas. Et re vera, dicõ vel opi. D. Th. esse verã, vel nullo modo esse in loco secũdum Arist. vt ait Alex. & Simpli. imo hęc vẽ esse doctrina Aristo. text. 28. ubi contra

Sentẽtia authoris. Nota de cęlo Empyreo ad mentem veterũ.

Vltimũ cælũ nõ esse in loco secundum Aristotel. Zenonem dicit, locum primum non esse alicubi, vt in loco, sed vt sanitas in subiecto toto, ita primus locus, qui cœlum illud est. Et in hoc reprehenduntur Antiqui ab Arist. quod locum in loco volebant collocare, dicentes, omne ens esse in loco.

R3 qua probatur vltimum cœlũ nõ esse in loco secundũ Arist. Et ratio potissima pro hac sententia Alex. & Simpl. hęc est. Si loco est, vel est secundum se, vel secundum aliud, vel secundum accidens. Secundum se, non, vt notum est. Secũdum aliud, minimè, quia secundum aliud in loco est, quod secundũ sui partem in loco est, vt explicat Aristo. Cœlum autem non habet in loco partem vllam, nisi in potentia, vt dicit S. Thom.: sed hoc non est habere locum, aut certè non actu locum. Quod enim in potentia est, absolutè non est, aut (vt dicit Thom.) quia est in sphæra sub se, & hoc iam reiectum est. Nec habet locum secundum accidens, cum non sit in eo, quod est in loco per se; non igitur in loco est. Nec mireris, cum primus sit omnium locus, quòd non sit in loco.

Obiectio. Solutio. Quòd si dicas, quomodo corpus nõ est in loco aliquo? Respondeo, quod nec ipsi Philosophi, qui dicunt esse in loco, dãt locum, nisi per accidens; si ergo non miraris, quod locum non habeat per se, & contentus es cum loco per accidens; profectò non debes mirari, quod nullum locum habeat: nam dicere, quod locum habet per accidens, magis est verba afferre, quã dare in re locum aliquẽ: talis enim modus existendi in loco ferè nullus est:

Vltimũ cœlum quamuis nõ sit in loco, tamen mouetur localiter. Attende tamen, quod quamuis in loco non sit, si tueamur opinionem Alexan. & Simpl. localiter tamen mouetur. Vt enim localiter moueatur, non oportet quod sit in loco, sed quod circa locum sit. Est enim motus ad locum, & est motus circa locũ.

Quòd si dicitur esse alicubi, id est, vt dicit Aristote. contra Zeno. quia in aliquo est, sed non vt in loco, sed vt in contento, vel alicubi dicitur esse, non quod in loco sit, sed quod circa locum sit, hoc mihi rationabile satis videtur: vel certè sequaris D. Thom. opinionem, non esse per se in loco secundum se totum, sed esse in loco, secundum partes, eo modo quo explicat D. Thom. & vidimus. Et hæc de loco probabiliter secundum Aristotelem sint satis.

De concordia quadam scitu digna, omnium opinionum de loco.

Quæst. VIII.

Opinio cuiusdã Neoterici conciliãs oẽs opiniones, & oẽs faciles dissolues difficultates de loco. HACTENVS Aristotelis opinionem de loco defendimus, vt potuimus, quòd pauciores, & minores, quã cæteræ aliæ opiniones videretur pati difficultates. At verò cuiusdam recẽtioris extat valdè probabilis opinio, quæ omnes quodammodo opiniones conciliat, & omnes difficultates dissoluit, & omnes loci proprietates, & quæ de ipso dicuntur, sine magna difficultate tuetur: quam quidẽ ea de causa ad finem vsque volui reseruare, quòd sit quasi omnium dictorum de loco epilogus quidam, & compendium: & eò quidem libentius feci, ne vllius rei, quæ vtilis esse posset, cognitionem lectori denegarem.

Hæc igitur cõstituit duplicem locum. Alterum intrinsecum rei, quòd sit quantitatis quoddam proprium ad eam consequens, quod vocamus spatium: alterum extrinsecum locum, de quo locutus est Aristoteles.

Distinctio loci. Prĩa. Locus alius verus, alius imaginarius. Pro cuius opinionis intelligentia erit hæc notanda distinctio loci. Locus alius est verus, alius imaginarius. Imaginarius quidem est, vt extra Cœlum spatium illud imaginarium, quod ibi quisque imaginari potest. Et vacuũ etiam hic in Mundo, si esset, imaginarius esset locus, imaginarium videlicet spatium; posset etiam imaginari superficies vacua.

Secunda. imaginarius locus duplex, fictus vel abstractus ex singularibus. Est autem notatu dignum, locum, seu spatium imaginarium bifariam nos posse considerare. Vno modo, vt sit res ficta omnino, & fingamus esse, quod non est, vt extra cœlum, vel in vacuo, vt diximus. Altero modo, in communi abstrahendo ab hoc, vel illo spatio vero singulorũ corporum spatium in communi totius mundi, in quo modo, sunt corpora, abstrahendo, inquam, ab hoc, vel illo corpore, & hęc consideratio non est ficta, sed vera. Siquidem abstrahentium non est mendacium, vt ait Aristot. Nam, vt huic corpori, hoc singulare, vt proprium spatium con-

conuenit, ita in communi corpori conuenit ſpatium in communi. & ita conſideramus hoc ſpatium abſtractum in communi non habito reſpectu ad ſubiecta ſingularia: ſicut Mathematicus conſiderat quantitatẽ in abſtracto. Sic ergo imaginamur illud ſpatium in communi totius mundi, tanquam quieſcens, id eſt, abſtrahendo a motu eiuſdem, & a particularibus ſubiectis: & in communi ſimiliter in eo diſtantiam conſideramus, & ſitum in communi, & ſingularium partium eius poſitionem, omnia abſtrahendo in communi, vt Mathematicus figuras. Sed dices: quomodo omnes ſic abſtrahunt, etiam ruſtici, & imperiti, qui ſolo ſenſu iudicant?

Dubiũ.

Reſpondeo cauſam hanc eſſe, quia per ſenſum nõ facile cognoſcitur numeralis differentia accidentium eiuſdem ſpeciei. Vt verbi gratia, ſi modò aqua caleſiat vt vnũ, & poſtea frigefacta iterum caleſiat vt vnum, neſciet ſenſus iudicare, an ſit idem numero calor, qui antea, an diuerſus numero, ſolum licet ſibi videri idem, id eſt, eiuſdem gradus. Sic etiam, cum flat ventus, ſemper putat idem eſſe numero medium lumen, cum tamen ſit numero in alio, atque alio aere ſuccedente diuerſus; licet æqualis, & ita ſimilis, vt putet ſenſus idem eſſe numero. Ita omnino accidit in ſpatio, cum videatur æquale manere ſemper, mutatis corporibus, putat eſſe idem numero, cum non ſit idem, niſi ſpecie, & æqualitate tãtùm. Atque eo magis ſic putat, quod viſus exterius quieſcentibus, & fixis; vt, verbi gratia, lateribus vaſis, vel ambitu cœli, & a latere ad latus, videt ſemper eandem diſtantiam & numero, putat idem quoque medium eſſe numero, id eſt, ſpatium. Et hic eſt, quod ſpatium in communi omnes ſic abſtrahunt, quia vident illa accidentia in communi remanere; nam quamuis mutetur ſpatium hoc tamen manet ſpatium, & æquale ſpatium.

Solutio.

3. Verus locus duplex intrinſecus & extrinſecus.

Verus autem locus eſt duplex. Alter intrinſecus rei ipſi; alter extrinſecus. Extrinſecus quidem eſt circumambiens ipſum corpus locatũ, videlicet, corpus continẽs, aut eius ſuperficies vltima, de quo locutus eſt Ariſtotel. Intrinſecus verò locus rei, eſt ſpatium illud ipſum, quod ipſa res verè intra ſe occupat, ſecundum ſuammet corpulentiam.

Quid eſt ſpatium intrinſecum corporis.

Hoc autem ſpatium, ſi petas, quid eſt. Reſpondetur eſſe proprium quoddam cõſequens ad ipſam quantitatem, quantitatis videlicet ipſius extenſionem. Conſequitur autem hoc ſpatium tanquam proprium quoddam ad quantitatem, ſicut ad motum conſequitur tempus. Nam vt in quantitate ſucceſſiua ſe habet tempus ad motum, illum menſurans; ita in permanente quantitate, ſe habet ſpatium illud conſequens quantitatem, ad ipſam quantitatem.

Nota. An diſtinguatur ſpatium a quantitate.

An verò ſpatium illud, ſeu extenſio diſtinguatur ab ipſa quantitate realiter, vel formaliter, vel ratione, non magnopere refert. Eadem enim eſt difficultas de tempore, an diſtinguatur realiter, vel formaliter, vel ratione ab ipſo motu. Et quod de tempore reſpectu motus dixeris; idem de hoc ſpatio, ſeu extẽſione reſpectu quantitatis dicere poteris: & quicquid illorum dixeris, vel realiter diſtingui, vel formaliter, vel ratione, probabiliter dixeris, vt in motu, & tempore.

Eſt autem hoc ſpatium vnicuiq; quantitati ſuũ proprium ſicut vnicuiq; motui ſua propria temporis ſucceſſio, & menſura propria, & particularis. Et vbicunq; ſit corpus, locum ſemper idem habebit ſuũ intrinſecum hoc numero ſpatium. Et totius mundi ſpatium commune eſt, ſicut vna eſt vniuerſalis totius temporis menſura vniuerſaliſſimi motus.

Quid ſit ſpatium intrinſecum.

Eſſe autem hoc intrinſecum cuiuſque corporis ſpatium negari non poteſt, vt videtur; quia inuicem ſeſe mutua conſequentia inferant. Nam ſi corpus eſt, ſpatium eſt, & ſi verum ſpatium eſt, in eo corpus eſt.

Ita vt ſi extra cœlum vnus homo collocaretur, vere diceretur eſſe in ſuo loco, in ſpatio ſcilicet illo ipſo proprio ſui corporis: & ſi in vacuo medio ſimiliter collocaretur corpus ibi in mèdio vacuo intra ipſum corpus, verum eſſet ſpatium, quod ipſum corpus proprium occuparet, cum circumambiens intra ipſum corpus eſſet, ſolum ſpatium imaginarium.

Imò verò ne intelligi quidem corpus, vel quantitas poſſe videtur ſine ſpatio, niſi redigeretur ad punctum.

Et rationes pleræque Philoponi hoc ipſum ſpatium intrinſecum, & quantitati pro-

proprium ostendunt, sed non separatum, vt ipsa ponebat, sed in rebus ipsis inhęrēs tanquam proprium earum accidens.

Extrinsecus locus triplex. Proxim⁹, remotus, remotissimus. Rursus extrinsecus locus triplex est. Vel proximus, & immediatus, videlicet ipsa superficies concaua corporis continētis: vel distans, & remotus, videlicet, corpus aliud; vel superficies ad certā distantiam circumambiens, vt verbi gratia, cū aliquid est in cubiculo, cubiculum est illius locus, & latera ipsa cubiculi: vel domus, inter quæ continetur. Aut etiam remotissimus locus est, quo modo Aristoteles omnium locum dicit esse cœlum, quia omnia ab ipso continentur. Et partialis est etiam locus extrinsecus, in quo res esse dicitur quandoque, homines sunt in terra, & in tecto, quod pedibus solum tangunt. Et totalis locus, vt piscis in aqua, cū vndiq; circumambitur.

Proprietates oēs cōtār. & difficultates dissoluuntur de loco. Ex hac ergo distinctione loci, & locorum diuersitate, omnes prorsus difficultates, quæ de loco proponuntur, facillimè dissoluuntur; & quòd plus est, iuxta communem modum concipiendi omni hominum, cū de loco loquuntur, ita mens quiescit cuiusque.

Quædam enim proprietates loco illi intrinseco conueniunt, videlicet spatio ipsi vero; quædam aliæ spatio, & loco imaginario, ficto, vel abstracto; aliæ verò extrinseco loco, nempè superficies; aliæ proximo loco, vel remoto; aut remotissimo; aut tam ijs, quàm illis locorum differentijs. Eadem tamen sub aliqua diuersitate conueniunt sub illa, videlicet, quia differunt inter se: quod quidem breuiter enumeratione quadam de singulis ostēdamus.

Ex quibus etiam apparebit istius opinionis, quę omnia sic concordat, & saluat probabilitas. Nam quia alij conabantur vni tantum ex dictis locis omnes loci tribuere proprietates; ideo in magnas cogebantur angustias aliquando.

Prima proprietas loci. Primæ ergo omnium proprietates loci, potissimæ & maximæ sic apparent. Quarum prima est: Ipsum corpus esse in loco, igitur est in loco non solum extrinsecè in ambiente, aut in loco secundum extimā superficiem, sed secundum se totum est in loco, & eius partes etiam internæ, sunt in partibus loci.

Secūda. Secunda. Sic dicitur corpus occupare locum, & occupare spatium, & partes corporis partes occupare spatij. Et sic dicimus, hoc est in hac parte spatij, illud in altera, & partes corporis respondere partibus spatij, &c.

Tertia. Tertia proprietas constat. Locum esse æqualem locato non maiorem, nec minorem. Nam quàmuis secundum superficiē dicatur, superficiem concauam locantis esse æqualem vltimę superficiei locati; tamen vera æqualitas & perfecta loci (vt omnes intelligunt mente) est de toto ipso corpore. Vt si diceremus, hoc corpus esse alteri æquale, quia æqualem quantitatem habent, vel æquale spatium occupat vterq;, secūdum omnem dimensionē: nam alia est æqualitas lineæ ad lineā, alia superficiei ad superficiem, alia corporis ad corpus.

Quarta. Quarta. Locum continere locatum. Nam hoc ad superficiem quàmuis commodè referri possit, tamen verius, & perfectius continet, quod secundum totam corpulentiam continet, vt dicimus, lumen contineri in aere, & virtutem in herbis, & tempus continere omnia: & animam contineri in corpore, & formam in materia, &c.

Quinta. Quinta proprietas ex præcipuis, quòd omne corpus sit in loco, & quod est (vt videtur) eodem modo, quia locus cōuenit. Quia corpus quantum est, nec in loco solum extrinseco, sed intrinseco: nè absolutè cogamur dicere, cœlum non esse in loco, vel eius locum esse centrum, quæ duo sane sunt absurda, & paradoxa, & præter communem sensum hominum: sed non est in loco extrinseco ambiente, vt rectè in hoc ait Aristoteles, est tamen in loco & spatio intrinseco sibi.

Aliæ proprietates quæ potius conueniunt loco extrinseco. Prima. At verò ècontra hæ aliæ proprietates, videlicet, Locum circumscribere, & ambire locatum, potius conueniunt externo loco, videlicet superficiei corporis ambiētis: quàmuis de intrinseco spatio dici posset quodammodo circumscribere locatū in se existentem.

Secūda. Item, locum non esse aliquid intrinsecum locato, sed esse aliud a locato, quàmuis & hæc conueniat non solum superficiei, sed spatio: nam est aliud etiam a locato, & a quantitate, si non re, saltem formaliter, vel ratione.

Tertia item. Locum non posse esse sine aliquo locato, sed posse esse sine hoc, vel illo; cuius quidem proprietatis secunda pars solum extrinseco loco superficiei conuenit, nempe posse esse sine hoc, vel illo locato eandem superficiem. Cōuenit etiam loco imaginario, & abstracto, tamen prima pars non posse locum esse sine aliquo locato: verum etiam est non solum de superficie, sed de intrinseco spatio loci cuiusque corporis proprio.

Quarta. Quarta. Locum vero esse immobilem, vix potest extrinseco superficiei loco conuenire, cum etiam ipsa superficies moueatur & mutetur vna cum corpore: nec verò eadem manet numero distantia ad cœli latera, idemve respectus numero superficiei, ipsa mota. Sed dicitur immobilis secundum speciem, vt diximus, quia videlicet illa, vel altera superficies in tanta distātia, & consimili respectu ad mundi partes & cœli latera succedit. Et ita dicitur manere locus immobilis secūdum speciem, abstrahendo, inquam, in communi locum & distantiam, vt diximus. Hoc eodē prorsus modo, hoc conueniet spatio proprio cuiusq; corporis: nam eo moto, aliud succedit in eius locum cum consimili respectu ad cœli latera, & æquali distantia, & erit loci proprietas in cōmuni abstracti, non in singulari. Sed præterea, immobilē dici merito alia ratione poterit, quia non potest spatium proprium cuiusque rei separari ab ipso corpore, vel quantitate, cuius est proprium.

Nota. Quamuis hæc profectò proprietas immobilitatis loci videatur (vt illā solemus concipere,) propria esse loci tantum imaginarij, spatij videlicet imaginarij, quod imaginamur, vel extra cœlum, vel etiam intra corpora, quasi quiescens semper, & immobile (vt diximus) abstrahendo a motu, in quo succedunt alia corpora, in cuius partibus sic imaginamur similem semper, & eundem situm cum æquali distantia, & respectu ad cœli vltimam superficiem quiescentem, si sit intra cœlum, vt in illo dicto secundo modo loci imaginarij, idest, veri, sed abstracti a motu, & subiecto, & si sit extra cœlum respectu ad alias partes ipsas eiusdemmet spatij imaginarij fictitij, vt in primo modo fictitij videlicet loci, & spatij imaginarij. Et vtroque modo concipimus immobilitatem, vel abstrahendo, vel in illo ficto.

Quinta. Quinta. Differentiæ etiā sursum, & deorsum, ante, & retro, consimilibus respectibus, sicut immobilitas, conueniunt vel superficiei, vel spatio vero corporum, vel imaginario abstracto, vel fictitio.

Sexta. Sexta. Moueri localiter sic etiam intelligimus; id est, pertransire spatium illud imaginarium, vel abstractum, quod plenum est, vero spatio alicuius corporis huius, vel alterius, Aut pertransire superficiē concauam corporis, intra quod aliud mouetur, vel extremam superficiem, si supra illam fiat motus. Sic etiam dicimus corpora moueri ad locum, id est, ad superficiem alterius corporis continentis. Nam in descensu semper nouam, & nouam superficiem acquirunt corporis ambientis, quæ fit terminus motus illius: sicut etiam imaginarium illud, vel abstractum occupat spatium, quod antea alterum corpus occupabat, quod terminus etiam illius motus localis dici meritò potest.

Septima. Rursum dicimus esse homines in platea ciuitatis, vel foro tanquam in loco partiali; nam ex alia parte aere ambitur, & solis pedibus plateam contingit. Pisces aūt sunt in aqua, vt in totali loco extrinseco, sed remoto. in vltima proxima aquæ superficie tanquam in proximo, &c.

Denique, vt vno verbo omnia complectamur, illa posita loci distinctione, intrinseci, & extrinseci, veri, & imaginarij, fictitij, & abstracti in communi: proximi, & remoti, partialis, & totalis, omnes difficultates dissoluuntur, & omnes pene opiniones conciliantur, & Aristotelis præterea opinio defenditur, ita vt sit locutus de loco extrinseco tantum. Quod si cui sola Aristotelis placet opinio, liberum ei esto iudicium. Ac de hac materia sit satis. Iam de vacuo, quod loco opponi videtur, quid dicat Aristoteles, videam⁹.

Caput

Caput Sextum.

Eodem autem modo existimandum. Tex. L.

Tract. de vacuo Ad Physi cũ pertinere agere de vacuo.

OSTQVAM de loco dixit, nũc de vacuo differit, ac primò ad Physicũ pertinere de vacuo tractare, an sit vel non, & quomodo sit, seù quid sit, sicut de hoc ꝓponit. Ostendit autem, in quo assimiletur loco. Vt enim locus & esse, & nõ esse videbatur ex rationibus oppositis, q̃ circa ipsum afferebant, ita & vacuum & videtur esse, & non esse ex his, quæ circa ipsum dicunt. Et hoc est, quod dicit, quòd (incrudelitatem, & fidẽ similem habet) id est, esse, & non esse simile videbitur, quàmuis (vt notat Philop.) non eodem prorsus modo. Nam locus apparenter videtur non esse; vacuum verò necessariò.

Ratio. Statim probat Physicum oportere de vacuo tractare. Nam vacua cum loco coniunctionem habent. Antiqui enim locum vacuum, plenum idem esse putabant, subiecto quidem, sed non ratione. Nam id, quod corporis susceptiuum erat, locum vocabant, cum corpus aliquod actu habebat, dicebantur plenum, cum vero corpore vocabat, dicebatur vacuum. Ratio igitur non est eadem, sed in re idem sunt.

Incipere autem oportet considerationem. Tex. LI.

Initium Aristo. in hac disputatione.

TRIA se consideraturum a principio proponit. Primum ea, quę dicunt affirmantes vacuum. Alterum ea, quæ dicunt negantes. Tertium ea, quæ communiter vacuo inesse videntur secundum communem opinionem. Incipit tamen ab his, qui negant esse vacuum, ipsosq; reprehendit eo, ꝙ probantes esse vacuum, non argumẽtati sunt contra intentionem principalem eorum, qui posuerunt vacuum, sed argumentati sunt contra id, quod illi ex alio errore dixerunt, & iste fuit Anaxagoras. Aduerte, ꝙ qui vacuũ ponũt, dicunt esse ipsum quoddam spatium distinctum à corporibus sensibilibus, in quo nullũ est corpus sensibile.

Q꞉ male impugnarunt vacuũ, qui illud negarunt.

Istorum quidam habebunt alium errorem, nihil esse nisi corpus sensibile, cumq; aliquod vas experientur, in quo solum esset aer, putantes aerem nihil esse, dicebant vacuum.

Error quorũdã ponẽtiũ vacuum, putantiũ aerẽ non eẽ corp᷒.

Qui bene erat impugnaturus sentẽtiã, oportebat probare nullum esse tale spatium, non autem occupare se in probando aerem esse corpus: hoc enim non est intentum impugnare, at Anaxagoras hoc fecit.

Impugnabat vacuum, probando aerem esse corpus. Probabat autem duplici experimento. Alterum est quòd vtres pleni aere, ligato ore, fortiter resistunt ponderi, & non comprimentur partes, sicut cum os apertum est: igitur aer aliquid est. Alterũ ex clepsydra, quæ si eius orificiũ superius claudatur cum plena est aere, non recipit ipsam aquam, si vero aperiatur, ingreditur aqua: aer igitur resistens aliquid est.

Quib᷒ rõnibus cõtra allj, vt impugnarent vacuum, ꝓbabant aerẽ esse corpus.

Aestimantes aũt omne. Tex. LII.

PONIT id, quod errantes Philosophi dixerunt, non autem ex intento, nempè credebant, nihil esse, nisi sensibile corpus, ob id putabant aerem non esse, cũ non sentirẽt, ac contra illum talem locũ vacuũ nõ esse.

Causa erroris illorum veterum.

Statim ponit quid oportebat eos probare contra ponentes vacuum. Nempe, nullum esse spatium inter duo corpora, distinctum a corporibus, quod spatium diuidat corpora, & seiungat, ne continuentur, vt putabant Democ. & Leucip. siuè spatium sit separabile, id est, siuè actu non habeat corpus, siuè habeat. Et vlterius. ꝙ nec extra cœlum aliquod sit cõtinuum spatium. Denique absolute debebant probare nullum esse corporum interuallum distinctũ à corporibus; & non debuerunt sistere in probando aerem esse corpus.

Qua via & modo debeat Impugnare vacuum.

Hi igitur non secundum portas. Tex. LIII.

COncludit, hos sic impugnantes non occurrere problemati secundum portas, id est nõ directè, & ad intentum procedere. Qui vero vacuum ponunt, & affirmant, magis directè procedunt: probant enim, quod intendunt directè.

Nota qd sit ꝓuerbium, ad portas occurrere. Qui q; argumenta eorum, q vacuũ destruebãt.

Sunt autem horum quinque argumenta,

ta, quorum vnum est ex motu locali, siuè sit augmentatio, siuè latio. Cùm enim motus fit, quod mouetur, vel recipitur in aliquo pleno, vel recipitur in aliquo vacuo. Si in vacuo recipitur, habetur intentum. Si verò recipiatur in pleno ita, vt penetretur cum corpore, sequitur, quòd corpus minimum recipiet adæquatè maximum; quod falsum est. Patet sequela. Demus, quòd plenum pedale recipiat corpus pedale adæquatè; tunc qua ratione primum plenum se penetrauit cum hoc corpore, vtrũque se iterum penetrabit cum altero pedali adæquatè, & iterum cum alio, cum non sit differentia vnius pleni, & alterius: tunc primum spatium pedale continet adæquatè tria, aut plura corpora pedalia; ergo cõtinebit vnum corpus tripedale adæquatè, quia si partes continet, continebit totum. Hoc autem falsum est; nam licèt vnum corpus cum alio penetretur, tamen maius cum minore non adæquabitur.

Melissus igitur & ostendit.
Tex. LIIII.

Confirmatio ex Melisso.

CONFIRMAT motum recipi in vacuo ex Melisso: ob id enim Melissus negabat mundum esse mobilem: quia si moueretur, oportebat dare vacuũ, quod ipse dicebat non esse; quare immobile vniuersum posuit, tanquàm consequẽs, ex motu sit vacuum: at cum re vera motus sit: dandum igitur vacuum est, & Melissus daret, si motum poneret.

Vno igitur modo demonstrant.
Tex. LV.

Secundũ ab experientia.

HOC vnum esse horum argumentum dicit. Alterum est ex quadam experientia: experimur enim, quòd si dolium sit vini plenum, & vinum totum in vtres infundatur: tunc in eodem dolio erunt simul vtres, & vinum: hoc autem nõ aliunde prouenire uidetur, nisi quia datur vacuum intra vini partes, & postea comprimitur illud vacuum in vtribus, & minorem occupat locum ipsum vinum: est igitur vacuũ: de qua experientia inferius.

Amplius autem argumentatio.

Tertium ex augmẽtatione.

TErtium argumentum est ex viuentium augmẽtatione. Quòd enim augetur, est quia in se recipit cibum, & alimentum, quod quidem corpus est: tunc illud augumẽtum non potest recipi cum corpore, & pleno: aliter esset penetratio: recipitur ergo in vacuo, & ita vacuum erit.

Testimonium autem & illud.
Tex. LVI.

Quartũ.

QVartum argumentum ponit etiam ex experimento ductũ. Vas enim plenum cinere, tantum aquæ capit, & plus cum ipso simul cinere, quantum capiebat cum sine cinere; hoc igitur non posse videtur fieri, nisi intra corpora detur vacuum, ratione cuius ipsa comprimantur corpora.

Vltimũ argũ.

Vltimum argumentum facit ex Pythagoræis. Hi enim dicebant causam, quare corpora, quæ consequenter se habent, & vnum est post aliud, non cõfunduntur inter se, & fit vna massa: eam esse, quia inter corpus, & corpus mediat vacuum: & hoc etiam in numeris ponebant. Vnum enim cum alio non confunditur propter intermedium vacuum: & hoc vacuum dicebat ingredi ad ista sensibilia per cœlum ex illo magno vacuo, quod est extra cœlum, & est velut spiratio quædam.

Vbi nota, ꝙ vacuum aliquando est minus, aliquando est maius. Et sicut corpus animalis dilatatur, cùm recipit spiritum: contrahitur, cùm emittit: ita cùm multũ vacuum fit intra cęlum, velut spirando recipitur ab illo vacuo, quod est extra cœlũ: emittitur verò cùm contrahuntur corpora hæc. sic isti imaginabantur.

Est igitur argumentum hoc sumptum à diuisione, & corporum inter se separatione, & disterminatione, quod non videtur esse aliter posse, nisi vacuum inter ipsa sit corpora.

Caput Septimum.

Ex quibus igitur alii quidem dicunt. Tex. LVII.

Quid sit vacuum secundum Antiquorum opinionem, & cur sic definiebatur. Descriptio Vacui Antiquorum.

ONCLVDIT hoc esse & ea, quæ dicunt negantes uacuum, & ea, quæ dicunt affirmantes. Ad determinandum tamen, quid circa hoc dicere oporteat, definitionem nominis accipit. Describebant autẽ sic. Vacuum est locus, ubi nihil est. Arist. autem uult reddere rationem harum duarum particularum. Primò quare, ubi nihil est, dicitur. Causa, inquit, ratione, & syllogismo nota est. Hi enim omne ens corpus & nihil idem. Vnde si uacuum est, ubi nõ est corpus, profecto uacuum est, ubi nihil est; perindeq; est dicere, ubi nihil est, ac, ubi corpus non est.

Vlterius. Putabant corpus omne, aut esse graue, aut leue, quæ corpora sunt tãgibilia. Vnde syllogismo etiam sequitur, uacuum esse, ubi non est graue, nec leue. Declaratũ ergo est, quid p nihil, intelligatur.

Declarat deinde quare dicatur, locus: Et dicit, ꝙ nisi ita dicatur, punctum erit uacuum, quia in eo est nec corpus graue, aut leue; benè igitur additur illa particula, locus.

Nota. Nec existimes, ꝙ hic reprehendit Antiquos, quasi ex ipsorum descriptione sequatur, punctum esse uacuũ, quod alii interpretes putant, & sanè absque ratione. Nã & ipsi Antiqui describentes dicebant, locum esse uacuum, ut patet ex descriptione posita (locus, ubi nihil est) sed solùm in his uerbis Arist. declarat partes descriptionis, & reddit causam, ut notum satis est.

Attamen videtur dici vacuum. Tex. LVIII.

Alia Vacui descriptio.

VERBA hæc sunt inferentis ex dictis unam uacui descriptionem, puta, Vacuum esse non plenum corporis tangibilis, seu corporis grauis, aut leuis, quod idem est. Et quia definitio uacui nondum est finita, colligit duas has particulas, ut addat aliam.

Dubium. Et ita dubitat. Si uacuum est non plenum corporis tangibilis, si in tali loco esset color, sonus, aut alterius sensibile, an esset uacuum.

Solutio. Nota. Completa Vacui definitio. Respondet cum distinctione, ꝙ si illud esset adhuc susceptiuum corporis tangibilis, esset uacuum, sin autem, minimè. Ac si dixisset, integra descriptio uacui est. Vacuum est locus carens corpore tangibile, aptus recipere tale corpus. Et ista est expositio horum textuum, quæ notanda est.

Dubium. Solutio ex Themist. Dices, quid per calorem intelligit? Respondeo cum Themist. & Philop. omissis aliis, quę dicuntur hic, ꝙ non intelligit purum accidens, sed corpus non graue, nec leue, sed habens aliud accidens sensibile, quale cœlum est, & tunc spatium cœli non est uacuum, licèt ibi non sit graue, aut leue; ob id tertia particula additur in descriptione.

Alio autem modo. Tex. LIX.

Tertia vacui definitio.

Escriptionem uacui uniuersaliorem aliorum ponit, puta, In quo nulla est corporea substãtia: reprehendit id, quod aliqui circa hoc dicebant: Nempè, materiam esse uacuum, cùm non sit ulla substantia corporea. Isti autem non rectè dicebant. Nam cùm uacuum locũ esse ponerent, tale debet esse uacuum, ut ab eo possit res separari sicut à loco; at non potest res sine sua consistere materia. Vt ergo materia non est locus, sit nec uacuum. Materia non est vacuum.

Quoniam autem de loco. Tex. LX.

Explicat Arist. qd sentiat d vacui existẽtia, videlicet à esse vacuum. Primo.

Vid de uacui existẽntia ipse Arist. sentiat, proponit, dicitq; quòd de uacuo sit dicendum, patere per id, quod de loco dictũ est. Nã si uacuum esset, locus esset corpore priuatus: at locum dictum est esse superficiem continentis solam, non spatiũ aliquod à corporibus distinctũ; hinc colligit non esse uacuum. Nam hi, qui ponunt ipsum, tale ponunt quale impugnatum est superius, puta, spatium præter corpora, quæ in eo sunt.

Quapro-

Quapropter vacuum videtur aliquid esse. Tex. LXI.

Secundo

Ostendit vacuum ob id constitui, vt sit locus. Nã nõ est alia ratio, nec finis, aut vtilitas, in quam vacuũ esse videatur, nisi vt sit locus. Et vlterius, eadem ratione probatur, & locus, & vacuum. Vt enim locus probatur quid aliud à corporibus succedẽtibus per motum diuersorum in eodem loco succedentium: Ita similiter probatur vacuum distinctum esse spatium à corporum spatiis; gratia enim motus, locus ponitur ab aliquibus; & gratia eiusdem motus ponitur vacuum ab aliis. Itaq; non est differentia loci, & vacui apud hos: quod enim idem vocant vacuum, & constituũt, alii locum faciunt. Si ergo locus talis non est, vt hi pònũnt: nec igitur vacuum erit, cùm non differant inter se ista.

Nulla autem necessitas est. Tex. LXII.

Soluit rõnes propositas p vacuo.

Rationes propositas pro vacuo incipit diluere, ac dicit, non opertere vacuũ esse propter motum. De motu enim alterationis id notum est: nam potest in pleno esse alteratio secundùm qualitates. Vnde reprehendendus est Melissus, qui ne daret vacuum, negauit omninò motum: cũ tamen vacuum non sit necessarium ad alterationis motum.

Ad primum. Ostendit etiam, ꝙ nec ad motum localem sit necessarium vacuum. Nam corpus cùm mouetur, non quidem in pleno, nec in vacuo recipitur, sed locum acquirit per id, quod cedit illi corpus aliquod. v. g. cũ piscis mouetur per aquam, non recipitur in aqua penetratiuè, nec in vacuo aliquo, sed illi cedit aqua: quia tantũ separatur, quantũ corpus ipsum est, quod est in aqua.

Nota primo. Aduertendũ est aũt, ꝙ rõnes istę probabãt esse vacuũ sine aliquo corpe, & iuxta id solõnes sũt, nõ eẽ necessariũ tale vacuũ

Nota secundò. Vocat verò Aristo. reuolutiones continuorum in humidis: quia cum lapis, vel aliud corpus aquis immittitur, aqua circulos quosdam facit, vt notum est. Alii aliter hoc exponunt, sed ita dicit, & bene S. Thom.

Contingit autem & densari. Tex. LXIII.

Solvit argumentum secundum de vtribus, de qua tamen refuse agit in 25. Sect. Probl. 8. de quo et vide Vicear. hinc qui ait, se id esse expertum, & dicit, ꝙ non est id opus dare vacuum ad istam corporum constrictionem, sed quòd alię partes, quę subtiles erant in corporibus illis extrahantur, vt vinum habet quosdam poros subtiliori aere plenos: aut aqua ipsa habet etiam partes aeris in se, cùm constringitur in vtribus, extrahitur aer. Sicut spongia constringitur, & minus occupat spatium, non propter vacuum, quod sit in ea, sed propter aquæ, quam habebat, expulsionem. Ad secundum.

Respondet etiam ad tertium argumentum de augmento. Et primò reprehendit ipsum argumẽtum, quod procedit de augmento per susceptionem alimenti, ac si non contingeret aliter res augeri, & maiores fieri. Dicitq; etiam per alterationem, & corruptionem fieri accretionem, vt patet, cùm ex aqua fit aer: tunc enim aer maior fit, & non susceptione alimenti. Similiter cùm ex aere fit ignis. Ad tertiũ

Non autem intelligas hic de vero augmento fieri sermonem: hoc enim solum inest viuentibus: sed de accretione qua cũque, qua corpus maius fit, quàm antè erat. Nota.

Omninò autem de augmẽtatione.

Argumentum igitur de augmẽtatione, & de cinere iterum retorquet in illos, & ipsos suis argumentis cõuincit; & quatuor absurda ponit, ad quorũ aliquod necesse est eos reduci, qui propter augmentum viuentium ponunt vacuum. Retorq̃t Arist. in aduersarios argumentum de augmẽtatione, & cinere.

Inconuenientia sunt hæc. Primum, quòd non quælibet pars viuentis augeretur; quod falsum est. Alterum, quòd alimẽtum non esset corpus. Tertium, quòd duo corpora se penetrarent. Quartum, quòd totum corpus viuentis esset vacuum. Primũ Inconueniens. Secũdũ. Tertium. Quartũ.

Quo autem modo reducãtur ad vnum ex his, sic attẽde. Si, vt augeatur viuẽs per

alimentum, requiritur vacuum, cum quælibet pars quantumcunq; minima corporis augeatur, profectò totum corpus erit vacuum: quòd si neges, quamlibet partē augeri, incidis in primum absurdum: si verò concedas augeri, aut dabis vacuum totum: aut si non, alimentum, quod corpus est, penetrabitur cum corpore, aut alimentum non erit corpus. Vide quàm subtiliter retorsit argumentum contra eosdem.

Ad experientiam de cinere. Idem dicit de cinere. Cùm enim cinis aquam recipit, totus cinis est madefactus, vt patet: quòd si vt reciperet aquam, opus erat vacuo, totus cinis esset vacuus, aut non totus cinis reciperet aquam, aut aqua non esset corpus. aut si esset, penetratio esset. Vndè concludit, quòd per vacuum volebant isti soluere difficultatem communem de augmento, quomodo fit sine penetratione. Et re vera nihil soluerunt, nec intentum demonstrarunt.

Aristoteles aūt nihil de augmēto dicit, quia id erat admodum arduū, & satis erat pro pſenti ostēdere rōnem nō cōcludere.

Nota. Circa literam aduertendum, esse ordinem mutandum, vt illud verbum (aut totum) cum verbis sequentibus, quibus absurdum illud quartum continetur, legas ante verbum illud (dubitationem) & sic est sensus clarissimus, & facilis.

Nota primo circa explicationē textus. Aduertendum præterea circa illud de cinere, quòd Arist. Proble. sect. 25. q. 8. id quæsiuit. Est autem solutio: quòd cinis habet poros, qui repleti sunt aere: non enim est admodum compressus, quin aeris in se partes admittat, & aer expellitur ab his partibus ratione aquæ. Aqua etiam euaporat ex parte. Vndè ex euaporatione aquæ, & aeris expulsione, & cineris compressione, ratione aquæ, euenit, vt duo simul recipiantur, & capax sit ipsum vas.

Secundū notandū circa illud cineris argum.

Tertium notandū circa argumētū augmētationis viuētium. Aduertendum tertiò circa augmētum, quàmuis non sit præsentis loci id tractare, quòd in quolibet membro nostri corporis sunt pori, & vacuitates plenæ spiritu subtili, aut humore aliquo. Sanguis autem, qui alimentum est proximum, in minutissimas diuiditur partes, atque cedente spiritu, vel illo, quod parùm occupabat, coniungitur cum particula nostri corporis solida per iuxta positionem: & illa particula alterat sanguinem, & conuertit in se; si fuerit caro, conuertit sanguinem in carnem: si os in os, si neruus in neruum, & & similis in similem: & tunc, præter illam mutationem, qua sanguis in partem viuentus conuertitur, quæ dicitur nutritio, ipsa pars, & membrum acquirit maiorem quantitatem aliquando; & talis est augmētatio. Vndè fit augmentum absq; vacuo per receptionem alimenti in poros, recedentibus iis, quæ occupabant poros; & per appositionem alimenti ad partes solidas, quæ poros continent: & sic nulla est penetratio. Et hoc sufficiat de hac materia augmentationis: difficillima enim est, & alterius loci.

Caput Octauum.

Quòd igitur ea, ex quibus. Tex. LXIIII.

Probatur non dari vacuum. INCIPIT multis argumentis contendere, non esse sic vacuum, vt isti ponunt, puta; separatum ab omni corpore, & in quo nullū actu sit corpus; de hoc enim vacuo modò disputat.

Primum argū. Est autem primum argumentum, quo probat vacuum non esse causam efficientem motus, vt Philop. exponit; nec antiqui hoc ponebant, sed tantùm dicebant esse vacuum propter motum; tamen ex doctrinæ abundantia id Aristo. probat, vt vniuersaliter vacuum extirpet. Ratio est; Motus naturales determinati sunt, & à causis determinatis procedunt, puta, grauitate, aut leuitate: at vacuum cùm nihil sit, indifferens est ad vnum, & ad alterum: non ergo vacuum efficiens est motus naturalis. Si igitur non est motus causa, nullius est causa; & ita non erit causa efficiens.

Amplius si est aliquid. Tex. LXV.

Secūdū. SEcundum facit argumētū, quo probat, vt dicit Philop. nec esse causam finalē motus. Nā si demus vacuū spatiū, & ponamus mobile in vacuo; re vera, non erit ratio maior, quare ad hoc, quàm ad illum spatium moueatur, cùm totum sit

eiusdem

eiusdem rationis: & sic nihil propter ipsum mouebitur: imò sequitur, quòd manebit potius. Et adhuc non videtur, cur debeat magis manere hic, quàm alibi, cum in vacuo non sit differentia vlla. Eandem rationem applicat loco sursum, & deorsum. Cùm enim hi, qui vacuum ponunt, locum esse dicant, ipsum sursum, aut deorsum debent distinguere: hæc autem differentia in vacuo non videtur quomodo assignari possit, cùm vacuū vniforme sit.

Et quoniam modo inerit.

Tertium.

TERTIVM facit argumentum, si vacuum esset locus (Nam posset quis dicere, quòd vacuū non est causa, sed esse id, in quo recipiatur corpus motum, vt in loco) Argumentatur. Si in vacuo est aliquod corpus, tum in ipso erit, vt in toto quodam permanente, id est, penetrabitur cum ipso quiescente: hoc enim est esse in toto permanente. Hoc autem esse non potest, quia pars existens in toto, haberet locum per se, & in actu: quod falsum est. Non enim pars, & totum eodem modo locum habent. Quo autem pacto id fiat, diximus iā superius: nam ambiretur pars vndiq; ab illo spatio penetrante, & locum actu haberet. Colligit, quòd cùm vacuum locus esse non possit, non erit, cùm si esset, futurum esset locus corporum.

Accidit autem dicentibus. Tex. LXVI.

Quartū argū.

QVartum facit argumentum. Si vacuum esset, res vndique vacuo circumuallata quiesceret, cùm æqualiter se haberet, omni ex parte. Patet. Nam ob id terram hi immobilem dicunt, quia similiter se habet, id est, æqualiter distat ab vniuersis cœli partibus, cùm sit centrum: nec magis est, cur huc, quàm illuc moueatur. Similiter se haberet corpus in vacuo constitutum: vndè istis Philosophis, qui vacuum propter motum ponunt, oppositum euenit: vacuum enim ponentes, motum auferunt.

Primum igitur, quoniam omnis motus. Tex. LXVII.

Quintū argū.

QVintū facit argumentū, & intendit probare, φ si esset vacuum, nullus esset motus. Supponit tamē vnum. Duplicem esse motum, alterum violentum, alterum naturalem. Violentus est contra naturam, & inclinationem rei, vt cùm motus lapidis fit sursum, aut ignis deorsum. Naturalis est secundùm rei naturam, vt motus leuium sursum, grauium deorsum. Inter hos duos motus, is qui secundùm naturam est, prior est, quàm is qui contra naturam rei est. Ex quo sequitur, φ si non esset motus naturalis, non esset violentus: & qui aufert naturalem, aufert omnem motum, quia aufert naturalem, & violentum: nō enim est motus alius, præter hos. probat hoc suposito, φ qui ponit vacuum, omnem motum auferat, quia aufert naturalem: & qui hunc aufert, ex supposito, aufert omnem.

At verò natura quidem quō erit.

Si vacuū & infini tū pone rent nul lus esset locus na turalis.

ARgumētū igitur hoc est, quo probatur nō esse motū vllū naturalē supposito vacuo, et supposito infinito, quale isti ponūt. Motus naturales differunt per sursum, & deorsum: at in infinito nō est sursum, aut deorsum, vt in lib. 3. dictum est.

Præterea. In vacuo, cùm nihil sit, & priuatio quædam, non sunt differentiæ vllæ, sicut nec ipsius nihil: ergo vacuo, & infinito posito, nullus est naturalis motus. Cùm verò motus naturales differentias habeant, vacuum non est profectò. Nota.

Est etiam aduertendum, quòd de solo vacuo etiam procedit ratio, & de solo etiā infinito per se. Litera facilis est.

Amplius nunc quidem mouentur. Tex. LXVIII.

Sextum argū.

SEXTVM argumentum facit de motu proiectorum, vt cùm lapis, aut sagitta sursum mittuntur. Dubium enim esse potest in tali motu: cùm lapis est in medio motu separatus à proij-

proijciente, à quo feratur, & sustineatur, quo minus redeat deorsum, imo maiori impetu fertur, quàm cum deorsum venit.

Huius redduntur duæ causæ. Altera est quorundam Philosophorum, qui dicebāt aerem succedere in spatio, quod post se relinquit sagitta, ne detur vacuum, & ex ci tissimo concursu aeris sagittā percuti, & vlterius mitti, & sic cōsequenter: & hoc est quod dicit, ferri per antiparistasim, quod vertit Boet. cōtrarij circumobsistentiam.

Nota: De motu proiecto rū à quo fiat. Altera causa erat aliorum, ob id ferri, quia aer primò à proiiciente percussus, secum fert sagittam, alias partes aeris diuidens suo impetu, nec finit sagittam deorsum tēdere. Hoc modo exponit Themist. Quidquid sit, siuè hoc, siuè, illud, qd posteà lib. 8. examinabitur, ad motum proiectorum, aliquod corpus in spatio est necessarium; in vacuo autem nihil est. igitur per vacuum non fiet motus.

Amplius nullus vtique poterit. Tex. LXIX.

Septimū argumētum. Si vacuū esset, nec esset motus, nec quies naturalis.

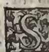

Eptimum argumentum facit, & est attendendum, quo probat, nec esse motum naturalē, nec quietem naturalem. Si vacuum est, tunc cum non sint differentiæ vacui, non magis res in vna parte, quàm in alia sistet, & ita mouebitur in infinitum, quod est contra rationem motus naturalis. Si verò quiescet alicubi, nō potest alia ratione id fieri, nisi quia ei opponitur corpus fortius impediens ipsius motum; sicut cœlum opponitur igni, ne transeat ad vlterius vacuum. Quod si ita est, iam quies non naturalis, sed violenta est, cum non sit quies in illo vacuo, nisi ob impedimentum.

Amplius autem nunc quidem. Tex. LXX.

Octauū argumētum. Si vacuū esset, mo ueretur corpus non magis in vnam partē, quàm in aliam.

Ctauum facit argumentum. Ob id vacuum ponitur ad motum, vt cedat corpori moto: sed vacuum, omni ex parte cedit: ergo, re vera, corpus non magis ex hac, quàm illa parte mouebitur, imò in omnem partem feretur; quod est impossibile, nisi in omnes suas diuidatur partes: quod etiam est impossibile. Et hoc argumentum magis probat de eo, quod naturaliter mouetur.

Amplius autem & ex his. Tex. LXXI.

Nonū argumētū. Si vacuū esset, motus localis esset in instanti.

NOnum facit argumentum, & est admodum cōsiderandū. Huiusmodi est breuiter. Si motus localis esset per vacuum, esset in instanti. Consequens est falsum, cum motus secundùm locum sit successiuus: igitur nec potest esse per vacuum.

Vis rōnis Arist. Sequela sic probatur. Si mouetur aliquod mobile per spatium aliquod in aliquo tempore, & iterum idem mobile per aliud æquale spatium mouetur aliquo tēpore, quāto minus resistit spatium vnum, quàm alterum, tanto minori tempore mobile mouebitur per illud. Vt si per aquam mouebitur in hora, & aer est in duplo subtilior aqua, & minus resistens, idem spatium aeris transibit in media hora: & si adhuc minus resistit, in minori tempore. Sed vacuum nihil resistit: ergo non tempore motus fiet per vacuum. Patet. quia quanta est proportio spatii resistentiæ ad spatij alterius resistentiam, tanta est proportio temporum, quibus motus per spatia peraguntur: sed plenum ad vacuum nullam habet resistentiæ proportionem, cum nihil resistat: ergo nec tempus habebit proportionē. Debet igitur in non tempore motus per vacuum fieri: si enim tempore fieret, esset iam aliqua proportio: nā tempus quantuncunque minimum proportionem habet ad tempus quantuncunque maximum. Notanda est ratio.

Explicatio text. Ad literam autem descendamus. Proponit igitur primò duplici ex causa vnum motum esse altero velociorem, aut tardiorem. Vno modo, cum idem est spatium, tamen mobilia diuersa sunt, vnum altero fortius, quia aut grauius, aut leuius: & tunc fortius mouetur citius; velocitas hæc ex mobilis virtute prouenit.

Dupliciter vnus motus est veloci altero.

Altera

Altera causa est, quæ ad præsens facit. Cum mobile est idem, spatia verò æqualia quidem, sed diuersa, quia alterum magis, alterum minus resistit; & tunc citius fit motus per spatium minus resistens, vt in qua proportione sunt resistentiæ, sint & tempora, quibus motus peraguntur.

Quæ spatia magis resistat, quæ minus.

Explicat autem, quæ spatia magis resistant. Hæc sunt duo. Cùm eiusdem quidē rationis sunt, id magis resistit, quod mouetur contra mobile, vt cum aer, vel aqua contra mobile mouetur. Vlterius cum diuersæ rationis sunt, & manent, ac quieta sunt, tunc quod subtilius est, & facilius diuiditur, minus resistit; semper tamen resistentia est quocunque modo.

Id autem, in quo est A, mouebitur per B.

Exēplis explicatur ratio supposita.

Svpposito fundamento, argumentū ponit vtendo exemplis. Et nota literam, quòd idē est dicere, in quo est A, & in quo est B, & reliqua, ac dicere ipsum A, aut ipsum B. Argumentum est. Sit A, mobile, quod moueatur per spatium B, quod sit aqua, in tempore C, puta hora; & idem mobile A, moueatur per spatium D, quod sit aer subtilior aqua, in tempore E, supposito tamē, quòd spatium vtrumq; sit æquè longum; Tunc quanto subtilior est aer, quàm aqua, tanto minus tempus erit E, quàm C, vt si in duplo subtilior, tempus erit in duplo minus, vt si illud erat hora, hoc erit media: & sic consequenter, quāto minus resistit, & quāta est propositio resistentiæ spatiorum, tāta est proportio temporum. Et hæc est maior propositio argumenti cum sua probatione, & declaratione.

Addit minorem. Sed vacuum nullam habet proportionem cum spatio pleno, sicut Nihil cum ente proportionē nō habet, & Nihil cum numero: ergo nec tempora habebunt vllam proportionem; & sic oportet, quòd sit non tempus, in quo mouetur per vacuum: si enim esset tempus, esset iam proportio vlla: in instanti ergo fit motus.

Si enim quatuor excedunt tria uno.

Ad nihil nō est proportio.

Ostendit, quòd ad nihil, non fit proportio: & ratio hęc est. Vt sit proportio ad aliquid, debet includi ab alio, & vltra id, aliquid vlterius. V. g. pportio est vnius, ad quatuor, nam quatuor includūt unū, & ulterius, tria. Similiter quatuor ad duo, est proportio, quia includunt duo, & ulterius alia duo. Quatuor ad tria est etiam proportio, quia tria, & unum claudunt: at quatuor nullam habet proportionē ad nihil; nec linea ad punctum, cum non sit punctum ulla lineæ pars. Cum igitur uacuum nullam habeat resistentiam, in nulla erit proportione ad plenum: quia non resistentia non est in proportione ad resistentiā; ita ergo erit in tempore, erit nulla proportio, quod non esset, nisi unum esset non tēpus, & instans, in quo oporteret motum fieri per vacuum.

Sed si per subtilissimum in tanto tempore. Tex. LXXII.

Decimū Argu. si motus fieret p vacuum, æquè velociter mo ueretur aliquod corpus plenum & vacuū.

Ecimum facit argumentum, quo probat, si motus fieret per uacuum, quòd æquè uelociter mobile aliquod moueretur p plenum, ac per uacuum; quod impossibile apparet.

Sequela probatur. Demus tempus, in quo mouetur per uacuum (cum in instanti non sit motus,) & sit horæ pars quarta: demus etiā, quòd moueatur per aliquod plenum, per unam horam: tunc, dum mobile per uacuum mouetur, puta, per quartam horæ, mobile per plenum transiuit aliquam pleni partem: igitur in eodem tempore transitur plenum, & uacuum.

At quia posses dicere, non est tantū plenum, quantum est uacuum; si utrumque esset æquale, non posset id fieri: nunc procedit ulterius argumentum: Demus spatium aliquod æquale uacuo, & demus illud, quod per horam peragitur. tunc subtilius fiat duplo illud, peraget per mediā horam: fiat ulterius quadruplo subtilius,

sine

sine dubio peragetur per quartam horæ, in quo etiam tempore vacuum peractum est: ergo in eodem tempore æquale spatium plenum vnum, alterum vacuum per agentur. Hæc est ratio.

Explicatio text. Litera perpendenda; nam verba priora potius ad rationem præcedentem referenda videntur, vt notat Alex. Ponit propositum argumenti. Demus vnum spatium vacuum, sit F. æquale spatiis illis plenis superioribus. D, & B, si tale spatium in tempore transitur sit G, hoc quidem tempus, quamuis minus sit, quàm E, in quo pleni transitur, saltem aliquam habebit proportionem: quòd si aliquam habet proportionem, sequitur, quod A, mobile transibit illo tempore, quo vacuum transitur, aliquam saltem partem ipsius D, pleni, & sit K. Iam colligitur, quòd illud plenum æquali tempore cum vacuo peragetur; ex quo sequitur plenum, & vacuum æquali in tempore pertrãsiri, quàmuis ęqualia nõ sint spatia.

Transibit autem si etiam sit quippiam.

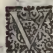

Vlterius probat, quod æquale spatium plenum, & vacuum æquali tempore transibit: & quærit, quòd posito pleno illo quod tempore maiori transitur, quàm vacuum, quod plenum erat D, & tempus ipsius E, sit aliud spatium plenum subtilius tanta proportione, quanta tempus vacui G, excedit tempus illius pleni E. Tunc re vera, si A, mobile feratur per tale spatium, mouebitur in tempore, G, & non in alio; quod G, vacui erat tempus: & ita plenum, & vacuum æqualia, tempore æquali peragentur.

Dubium cõtra rationem Arist. Dubitabis. Nam ista ratio videtur petere falsum: petit enim, quod sit plenũ subtilius altero pleno in tanta proportione in quanta tempus vacui est ad tempus & pleni, & è conuerso; hoc autem debuit probasi, quod esse possit. Dicitur è cõuerso, quia magis subtile medium minori tempore, & minus subtile maiori tempore pertransitur; contrario enim modo se habet magis, & minus in tempore, & subtilitate.

1. Solutio Auerro. Ad hoc dubium respondet Auer. quòd subtilitas dupliciter potest considerari. Vno modo secundùm se, & sic in infinitum procedit ipsius diuisio, & sic in quacunque proportione sumi potest. Altero modo vt est in aliquo corpore naturali, & sic non procedit in infinitum, quod exemplo intelliges. Calor dupliciter consideratur. Vno modo vt calor, & sic diuiditur in infinitum eius intentio. Altero modo, vt ignis dispositio, & sic certus requiritur calor, ita de subtilitate.

Reiicitur sol. Auerro. Sed hæc ratio non sufficit profectò. Nã subtilitas sola non est medium, sed subtilitas in corpore: si igitur hæc diuidi semper non potest, nec medium erit in quacunque proportione.

2. Solutio Iandu. Iandu. q. 10. dicit quòd Aristot. sumit duas proportiones, puta, motum esse per vacuum, & corpus diuidi in subtilitate, ac diminui in proportione quacunque, & ex his conditionaliter infert impossibile, puta, quòd si ista darentur, sequeretur ꝙ motus esset ita velox per æquale vacuum, sicut per plenum; quod cum sit impossibile, sequitur, quòd illud vtrumque est impossibile.

Reiicitur solutio Iand. At verò minus satisfacit ista responsio: nam vt sequatur vnum impossibile, sufficit vna antecedentis pars impossibilis. Et ita dicet aduersarius, quòd illa propositio est impossibilis, quòd in tanta proportione sumatur corpus, in quanta est tempus vacui ad tempus pleni.

3. Solutio S. Tho. S. Thom. dicit, quòd sumat illam propositionem, quæ licèt non habeat verum in aliquo corpore particulari, tamen in communi loquendo de quocunque corpore verum habet. Sed, quia vniuersale in particularibus reperiri debet, dicerem esse hoc in communi, vt ait D. Thom. intelligendum tamẽ per intellectus operationem, vt sit sensus, imaginari possumus corpus in tanta propositione subtilius, in quanta proportione tempus vacui se habet ad tempus pleni: tamen non est imaginabilis proportio vacui ad plenum, & sic nec quòd eodẽ tempore fiat motus per vacuum, & plenum.

Mani-

Manifestum igitur est, quòd si erit. Tex. LXXIII.

Si vacuũ esset, sequeretur in tẽpore æquali trãsiri vacuum, & plenum.

Infert conclusionem ex ratione præcedenti, nempè quod sequetur in tempore æquali vacuum & plenum transiri si detur spatium in tata proportione subtilius altero, in quanta proportione tempus vacui minus est tempore, quo peragitur plenum.

Ratio autem, quare id sit impossibile, hæc, inquit, est. Quia motus ad motum est proportio, sicut temporis ad tempus, quod est mensura motuum, quando motus, & tempus finita sunt: aliter non est proportio: at plenum, & vacuum nullam habent proportionem: non ergo motus, & tempus in vtrisque esse potest: aliter haberent proportionem. Nam (vt dictũ est) quanta est proportio temporis ad tẽpus, tanta est resistentia ad resistẽtiã spatiorũ.

Quatenus igitur differunt. Tex. LXXIIII.

Colligit rationes duas præcedentes esse sumptas ex parte diuersorum spatiorum, nempè pleni, & vacui; aliam rationem colligit ex parte mobiliũ, quæ est vndecima in ordine, & talis est. Si per vacuum motus fieret, sequeretur, quòd minus graue, & magis graue, seù minus, & magis leue æquè velociter mouerentur. Hoc autem falsum est. nam experientia docet, grauiora, & leuiora nõ æquè ferri per plenum, cum figuram æquam habẽt: multum enim facit figura ad motum: ergo & in vacuo talis debet obseruari differentia. Sed, quod non sit ita, probat. Grauia, & leuia, ob id citius, vel tardius feruntur, quia magis, vel minus resistentiam medij vincunt: non enim libertate, sed necessitate feruntur: ergo vbi nulla est resistentia, omnia æquè velociter ferentur; quod impossibile videtur.

Vndecima rõ sequeretur minus & magis graue, vel leue I æquali tẽpore moueri.

Quòd igitur si vacuum est. Tex. LXXV.

Concludit istis accidere oppositum illius, quod intendunt. Ipsi enim propter motum localem ponunt vacuum separatum à quocunque corpore, vt sit locus corporum mobilium; & ex hoc ipso sequitur quicquã moueri localiter nõ posse, vt probatũ est.

An si esset vacuum, motus esset in non tempore. Quæst. IX.

Merito' ista difficultas examinatur cum Aristot. ita fortiter aduersus Antiquos id demonstrare videatur. Et vt sensum quæstionis intelligas, aduertẽdum, quòd Arist. loquitur. de illo vacuo ab Antiquis concesso, puta, de dimensionibus distantibus, in quibus nullum esset corpus; sicut si imaginareris inter cœlum, & terram nullum esse corpus, sicut modò oculis apparet, sed esset distantia, & dimensio quædã. Et de tali vacuo est conditionalis quæstio apud nos, & apud Antiquos absoluta quæstio; An motus esse possit successiuus per tale vacuum.

Sensus q̃önis.

1. Notandũ q̃ de vacuo lo quatur Arist.

Aduertendum secundò, quod per non tempus, intelligimus instans indiuisibile, & non, vt aliqui fugientes difficultatem volunt, puta, breuissimum tempus, cum expreßè Aris. de instanti loquatur. Vt enim, inquit, non est vlla prorsus proportio inter vacuum, & plenum, ita nec in tempore, quo peraguntur, perinde debet esse vnum non tempus. Si enim tempus vacui est quantumcunque minimum, haberet proportionem vllam ad tempus pleni, vt dicit text. 73. quod non admittit Aristo. Quæstio est igitur intelligenda de instanti.

2 Notandũ quid intelligat Arist. per non tempus.

Aduertẽdum etiam, quòd supponimus, quòd mobile mutet locum, vt si est in cœlo, quòd perueniat ad terrã, & quærimus, an id fiat in instanti. Et est quæstio, vel ex suppositione si vacuum esset, vel absolutè, apud nos qui fatemur per Dei absolu- 3. Notandum.

tam potentiam vacuum dari posse. Hic est igitur quæstionis sensus.

Quid videatur Arist. docere circa quæstionem.

Circa quam difficultatem Aristoteles videtur docere in præsenti, quod per tale vacuum mobile vtique in non tempore, id est, in instanti moueretur, vt ipsius ratio manifestat.

Notandum verò, quod fundamenta Aristot. sunt duo. Alterum est, quod graue magis, aut minus, propterea tantum velocius, aut tardius mouetur, quia magis, vel minus vincit resistentiam medij ita, vt si non esset resistentia, non esset iste excessus velocitatum, imo, idcirco successiuè, & in tempore mouetur, quia resistentia est aliqua medij, & ex hoc sumitur. Alterum principium est, quod tanta est proportio temporis, quanta resistentiæ solius medij ita, vt vbi nulla resistentia, nullum tempus sit. Cumque in vacuo nullam poneret resistentiam, cum nullum ibi sit corpus, collegit ibi motum futurum in non tempore, & in instanti. Hic est totus neruus huius doctrinæ.

Quomodo Auer. defendat Aristote. No. tripli cem resistentiã in motu.

Auerr. digres. com. 71. hoc defendit, ac declarat, quod debet intelligi in motibus naturalibus grauium, & leuium, vbi tota resistentia est ex parte medij. Notat autem, ꝙ est triplex resistentia in motu.

Prima.

Prima ex parte situs, sicut Sol in Oriente habet diuersum situm ab Occidente, & ratione huius non potest in instanti moueri ab intelligentia ad Occidens.

Secũda.

Secũda est ex parte mobilis; vt cũ projicimus lapidem sursum, hic resistit mobile, etiam si esset vacuum; similiter cum animal progreditur, resistit grauitas corporis; & dicit, quod de his mobilibus nõ loquitur Aristot. quia cum habeant aliam resistentiam à medio, non erunt motus ipsorum per vacuum in instãti, quamuis oppositum docet Iandu. q. 14.

Tertia.

Tertia est resistentia ex parte medij, & hæc sola inest grauibus, & leuibus naturaliter motis: & si talia per vacuum moue rentur, in instanti mouerentur.

Hanc sententiam sequitur Alber. tract. 2. c. 7. & Pau. & Burle. & Greg. 2. sent. dist. 6. q. 3. art. 2.

Opposita sententia Diu. Tho Philop. &c.

Opposita sententia est S. Thom. super tex. 75. & Philop. in longa sua digressione hac de re hoc loco, vbi affert multa notatu dignissima, & Sco. 2. dis. 2. q. 9. & Auic. & Auempac. Dicunt enim motum per vacuum futurum in tempore. Fundamenta huius sententiæ sunt. Dicunt enim, velocitatem non solum sumendam ex spatio, sed ex ipsa virtutis, puta, grauitatis, & leuitatis intentione, ita, vt ex se tantæ virtuti, tanta respondeat velocitas nullo medio impediente: & hãc velocitatem vocat naturalem Auempac. reliquam vero, quæ à subtilitate medij sumitur, accidentalem. Nec solum grauitatem, aut leuitatem penes resistentiam mensurant, sed penes intrinsecum gradum intentionis.

Primum. fundam.

Duplex velocitas in motu, naturalis & accidẽtalis.

Quòd autem motus per vacuum in instanti non fiat, probatur. Demus vacuum a cœlo in terram, & columna sit fixa in terra vsque in cœlum: tunc si lapis in instanti à cœlo in terram descendit, vtique in vno instanti transibit omnes partes huius columnæ sibi correspondentes, quarum quælibet potest illi esse locus, vnde in vno instanti erit in locis innumeris: quod re vera est inimaginabile.

Probatur ratio Diu. Tho. 1. Ratio.

Secũda.

Præterea si in instanti descendit; ergo erit verum dicere, nunc lapis est in cœlo, & immediate post hoc erit in terra. Quæro an in eodem instanti, in quo est in cœlo, sit in terra, vel in alio. Si in eodem, hoc clarè dici non potest. Si in diuerso, cum non sint duo instantia, quin mediet tempus, necessario intercedet tempus, in quo transibit ad terram. Hæc est sententia horum Doctorum.

Snĩa Authoris q sequitur D. Tho.

Vt autẽ, quid mihi in hac parte videatur, aperiam, existimo cũ S. Tho. non fore motum in instanti, sed successiuè, non solum in vacuo illo Aristo. puta pro dimensionibus solis sumpto, sed in vacuo pure priuatiuo. Nec ego aliud vnquã potui, aut credere, aut intelligere, & vix aliud imaginari potest.

Vbi nota, quòd præter illam resistentiã medii, & præter intensionis grauitatis, vel leuitatis differentiam, quæ faceret velociorem, vel minus velocem motum, etiam in vacuo, esset resistentia intrinseca mobilis ipsius, sola dimensio spatii nulla interueniente qualitate, puta subtilitate, aut densitate, resistit, & distãtia ipsa extremorum opposita resistit, quo minus fiat in instãti.

Quid sit dicẽdum ad rõnes Aristote.

Vnde respondetur Aristotelis rationibus: quòd plenum, & vacuum non sint cõparabilia in resistentia ex parte qualitatũ; tamen

tamen est alia resistentia ex parte dimensionum, quia longius spatium ratione longitudinis, resistit, & secundum hanc resistentiam, proportionem habent. Minus enim multo resistit solum spatium, & sola distantia extremorum, quam distantia cum grauitate,& leuitate.

Aristoteles autem contra Antiquos benè ꝓcedebat in suis rationibus. Illi enim nullam in vacuo resistentiam ponebant, & ita contra hos argumenta procedunt. Si enim nulla prorsus resistentia esset, in instantia fieret;at nō potest spatium esse, & vacuum sine resistentia, nec aliter (vt videtur)potest intelligi. Quis enim concedet,quod per vacuū ita citò uenit a cœlo in aerem, & in terram mobile,vel tam citò sicut a tecto isto vsque ad solum? sic ergo cum D.Tho.existimo dicendū, non in instanti, sed in tempore in vacuo motum esse futurum.

Dubium. Dubitatur. Si medium resistit etiam mobilibus naturalibus,videtur, quod patiantur aliquam violentiam.

Solutio D. Tho. Respondet S. Tho. & benè, quod non est inconueniens id concedere;nam cum mouentur,sunt extra loca sua naturalia, & tendunt in propria loca;quid mirum,si patiantur violentiam aliquam a medio, quod locus est ipsorum non naturalis? ob idq;,cum magis accedunt ad loca,fortius mouent,quasi magis ꝓxima loco ꝓprio.

Caput nonum.

At verò per se considerantibus: Tex. LXXVI.

11 Ratio rō Arist. cōtra vacuū separatum,& coniunctum simul.

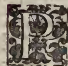

Prosequitur vlterius probare non esse vacuum,& hæ rationes communes sunt, & econtra vacuum separatū,& cum corporibus coniunctum.Et ratio intendit ꝓbare,quod si esset tale vacuū, & dimensio præter corporū particularium dimensiones, esset quidem penetratio dimensionū, quæ nullo modo fieri potest. Et argumentum dignum est Aristotele, quo reducere conatur, & probare hoc per sensum,quoad fieri potest. Si corpus aliquod materiale non potest se cum altero penterare, sed vnum cedit alteri: at vacuum est eiusdem rationis cum corpore; ergo non potest se penetrare:cum corpore aliquo.

Maiorem ostēdit ad sensum. Sumatur corpus cubicū, vel alterius figuræ, ligneū aut ferreum,& immittatur aquæ: tunc experimur aquā illi cedere. Similiter fit ī aere,quamuis id nō sit sensu ita manifestū.

Minor probatur; quia vacuum est dimensio quædam, sicut cubus:quod si cubo cedit corpus,ita cedet vacuo,& nō poterit per illud se penetrare.

Obiectio. Dices cubus est ligneus, & habet reliquas qualitates,non vacuū. Reijcit hoc; Solutio. quia cubus non ratione qualitatū cū aqua non se penetrat;nec illi corpus cedit,vt ligneus est,sed vt quātus, adeò,quòd si sola quantitas illi relinqueret, ei cederet aqua vel aer.Cum autem vacuum talis sit quātitas, vtique cedent ei corpora.

Quòd verò cubo propter quantitatē cedat aqua, sensu acutissime probat. Videmus.n.ꝙ aqua cedit illi pro modo quantitatis ipsius;si enim triangulare est,&aqua triangularis fit;similiter secundùm alias figuras;igitur ratione quantitatis id prouenit.hoc est breuiter argumentum Aristo. quo probat,nec esse vacuū separatū,cum quo corpus penetrari possit, nec coniunctum, cum quo sit penetratū: & est duodecimum argumentum in ordine.

Expositio Tex. Literam perpende. Inquit.n. primò, ꝙ opinio vacui,si cōsideretur,vere vacua,& futilis videbitur. Ac primò maioris probationē ponit,ꝙ corpori cedat corpus,dicēs,ꝙ omne corpus habēs translationē,i. mobile sic se habet,qd medium,& corpus per quod est aptū natura ferri, illi cedat, nisi sit aliqua condensatio: tunc.n. nō est opus,ꝙ rūpatur tale corpus, sed ꝙ ad minorem quantitatē se contrahat; cùm verò non est densatio, latera rumpuntur, in quæ subintrat corpus.

Ostendit autem, quō cedat corpus, dicitq; ꝙ si fuerit terra,& graue cedit,descēdendo deorsum;si ignis,sursum:si aer, cū est aliquid suppositum impediens aerē ne ascendat,cedit ad latera,quia rūpitur, & separantur partes: similiter in aqua.At vacuum non posse cedere,inquit, cū non sit corpus:oportet ergo,ꝙ alterū corpus, qd in vacuo est,ipsi penetret,qd esset,sicut si cubus penetraret,cū aqua,nec ei cederet. Vt autem hoc fieri non pōt, ita nec illud.

At verò cubus tantùm habet magnitudinem.

Occurritur obiectioni. Posset quis dicere, quod cubus est corpus ligneum, aut terreum, aut alterius materiæ, icirco aqua cedit illi. Hoc reijcit; nã aqua cedit ob quantitatem ita, vt si qualitates omnes ab ipso separarentur, & relinquerentur corpus mathematicum, tantam magnitudinẽ occuparet, sicut modò, cum aqua propter molem, & quantitatem illi cedat. Quòd si tunc, inquit, in vacuo constitueretur, re vera, non differret ab ipso. Quod est dicere, Si partem vacui sumemus talis figuræ, non differret ab ipso cubo sic sumpto: cum igitur hoc nõ penetretur cum corpore, nec vacuum penetrabitur. Vide quomodo mathematicus locus deberetur, si existerent, de quo diximus in hoc lib. quæst. 1.

Amplius autem manifestum. Tex. LXXVII.

13. Argumentum. Ecimum tertium argumentum facit, quo subtiliter probat, nõ oportere constituere aliquas dimensiones præter ipsa corpora, in quibus recipiantur corpora, siuæ illæ sint aliquando a corporibus separatæ, siuè non: & argumentum est huiusmodi. Si cubus esset separatus a materia sensibili, & alicubi poneretur, non oporteret pro tali corpore dimensiones, & interuallum constituere, cum eiusdem rationis sit tale interuallum, & vacuum cum ipso cubo: ergo nec oportet ponere modò aliud spatium, & vacuum, etiã si qualitates sensibiles habeat; nam quantitas de se impassibilis est, id est, nullam dicit qualitatẽ sensibilem ex natura sua, quamuis eis sit coniuncta: non ergo oportet ponere, præter ipsas quantitates corporum sensibilium alias dimensiones distinctas, in quibus recipiantur.

Amplius oportet manifestum esse. Tex. LXXVIII.

Ic textus apud nullum Græcũ inuenitur, & a quibusdam prætermittitur, tamen a D. Tho. Alberto, & Auerr. cæterisque Latinis exponitur, & est conueniens præcedentibus, vt sit vltimum argumentum. Si tale vacuum, & spatium esset, aliquo sensu distingueretur: nullo tamen sensu id distinguitur: non ergo est. Quia autem posset dici; quod propter similitudinem cum spatio, & quantitate corporum sensibilium non apparet distinctum. Hoc reijcit: nam etiam si vnus sensus non discernat, alio discerni posset: vt si pisces essent ferrei, id est, cerulei eiusdem coloris cum aqua, & visus discernere non posset, tactus tamen distingueret. Hoc autem non fit in illo spatio: & si, re vera, esset, sensu perciperetur: quantitas enim sensibilis est. 14 Argumentum.

An sit vacuum. Quæst. X.

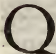Væstio hæc, cũ tã fusè ab Aristotele sit disputata, breuiter est examinanda propter aliquot tantum argumenta, quæ fieri solent. Nam videtur esse vacuum, Primò, cum mundus finitus sit, videtur extra cœlum distantiam esse, præsertim secundùm nos, qui tenemus, posse Deum alios extra hunc mundum producere; est ergo illa distantia absq; vllo corpore: vnde oportet vacuum esse. Primum argumentum quod sit vacuũ.

Secundò, si folles sumantur vndiq; conplicati, & orificium follium immitteretur vasi optimè occluso vndique, vt non possit ingredi aer, & latera follium eleuarentur: tunc vel intra folles oportebat esse vacuum, quia non esset, vnde aer ingrederetur: quod si aer vasis intraret in folles, oportebat vas relinqui vacuum, quia non esset, qua aer in vas ingrederetur. Secũdũ.

Præterea tertiò. Sumatur vas fortissimum plenum aqua calida, & sit optimè conclusum, tunc applicetur frigidissima, vel congelabitur aqua, vel non. Si non, videtur absurdum, cum agens naturale suã actio-

actionē faciat necessariò. Si sic, tunc aqua minorem occupabit locum propter condensationem, & manebit reliqua pars vasis vacua.

Quartò. Quartò. Sumantur duo lapides plani, & vnus sit alteri suppositus: tunc ex æquo superior eleuetur, cum aer non possit in totum illud spatium, quod lapis occupabat, intrare ita citò: dabitur per aliquod tēpus vacuum. Multa sunt alia argumenta huiusmodi.

Primum notandū Vacuū dicit dupliciter. Respondetur, tamen notando primò, quod vacuum dupliciter sumitur. Vno modo, pro dimensione illa separata a corpore, in quo actu nullum sit corpus. Altero modo, pro spatio cum priuatione cuiusq; tam accidentis, quam substantiæ, quale esset, si Deus auferret aerem, & reliqua quæ sunt inter cœlum, & terram, his extremis relictis. Et quamuis vtrumque vacuum sit de potentia absoluta Dei, tamen loquendo physicè,

Prima cōclusio. Sit prima conclusio, quod vacuum illud pro dimensione, nec est, nec esse pōt, quia (vt diximus) non est concessum naturali potentiæ, vt sit accidens sine subiecto, cui inhæreat; & vlterius, cum hoc oportebat penetrationem corporum admittere.

Secunda cōclusio. Sit secunda conclusio: quod vacuum etiam corpore priuatum, id est, spatium, quod nullum habeat corpus, non est, nec esse potest, per naturalem experientiam, sed omnia spatia necessariò occupata sunt corpore.

Probatur cōclusio multis experiētijs. Hoc quippè multis experientijs conuincitur, quibus experimur res naturales circa motus proprios ferri, ne detur vacuū: Grauia enim ascendunt, & sistunt super aerem, vt apparet de aqua in fistulis absorto aere; & de aqua pendente in clepsydra. & in alijs multis: ex quibus est argumentū validum, si vacuum esset, tunc maximè esset, cum res naturales coguntur circa suos motus naturales tendere; sed tunc non est, vt experientia monstrat: ergo nunquam. hinc videmus concursum aeris fortissimū in bombardis, ne detur vacuum, & ingentia pondera leuari minimo instrumento eadem causa

Dubium primū solo quotundam. Dices, quare vacuum semper natura abominatur, ita vt nec minimo tempore dari possit? Aliqui dicunt, quia esset superfluum: at in natura nihil est superfluū, nihil otiosum. Sed ista ratio non videtur conuincere; nam si illud tale vacuum nullo tempore perseueraret, vtiq; non esset concedendum: cum autem sit tempore breuissimo, ac statim natura succurrat, non videretur propter hoc magnum incōueniens.

Secunda responsio secundū Arist. Secundùm Aristot. ratio est clara, quia non est interuallum aliquod, nisi ipsum corpus, quod est inter latera continentis: vnde non possunt illa manere distantia, nisi sit corpus aliquod inter illa.

Tertia responsio Authoris. At cum esse possit per diuinam potentiam tale interuallum, non solum per dimensiones aliquas reales, sed etiam per priuationem, quamuis modo occupatum sit, tenemur dare aliam aliquam rationem. Existimo esse dicendum, contiguationem corporum omnium inter se esse maximam naturæ dispositionem, ita vt sicut continua pars alteram sibi continuam suo motu trahit, ita contiguum trahit sibi contiguum, cum aliud corpus succedere non potest. Atq; hæc corporum contiguitas est secūdū naturam uniuersi, & a uirtute causarum uniuersalium dependens in inferiora hæc deriuata, ut inde uirtus eorum per hæc media gubernetur, & fiat ille uirtutis contactus causarum superiorum per media corpora: nam si uacuū esset inter medium interciperetur illa uirtus in ipso uacuo contactus uirtualis causarum superiorum. Nec ego aliam possum inuenire rationem.

Nota. Ex quo fit quòd isti motus, & effectus, qui ad uitandum uacuum eueniunt, non sunt censendi uiolenti, ut quod grauia ascendant, leuia descendant, & similia. Hæc enim, quamuis uideātur non esse secundùm appetitum particularem ipsarum rerum, sunt secundum ordinationē orbis uniuersi, & magis est naturale id, quod ratione totius, quam quod ratione partis euenit.

Ad primum. Ad argumentum primum respondetur, quod etiam si sit extra cœlum illa imaginatiua distantia, non tamen dicitur uacuum, quia naturaliter nullum corpus ibi potest esse. a Theologis uocatur inane.

Ad secundum. Ad secundum dicendum, quòd illo casu non eleuarentur latera follium: quod si multa adhiberetur uis, rumperentur

absq;

absque dubio, quod si rumpi non possent, non possent separari.

Ad tertiũ Ad tertium admitto quod aqua infrigidaretur, & congelaretur: hoc tamen non potest esse sine vaporum subtiliorum exhalatione, qui replerent locum relictum ab aqua.

Ad quartum. Ad aliud respõdeo, ꝙ in illo casu vnus lapis traheret alium, ꝙ si parùm obliquè eleuaretur vnus, vt posset aer subintrare, tunc non esset difficultas.

Aliqui dicunt ex Arist. 2. Animæ. text. 113. quòd duo corpora dura non possunt perfectè coniungi, quin mediet aer, vel aqua, & ita multi credunt. Sed parùm hoc refert ad propositum. Existimo tamen cum Philop. ibidem, quod si perfectè plana essent, coniungi possent; communiter tamen non sunt perfectè plana, & ideò illud asserit Arist.

Quòd igitur non sit separatum vacuum. Tex. LXXIX.

Argũ sũptũ ex raro, & denso, quo q̃dã probabant dari vacuum. Postquàm vacuum separatũ nullum esse probauit, quorundam argumentum proponit, qui vacuum probabant eo, quia rarũ, & dẽsum sunt. Dicebant enim, Si vacuum non esset, non contingeret cõdensari quicquàm, quia aliter nõ fit densatio, q̃ per vacuum: at impossibile est non esse condensationem: nam sequeretur vnum ex his inconuenientibus.

Aut quòd non esset motus localis. Quomodo enim corpus transiret per corpus, nisi esset densatio aliqua?

Aut si motus est sine densatione, mundus fluctuabit, hoc est, corpus mobile mouebit vnam partem spatij in locum vlteriorem, & illa aliam, & illa aliã iterũ, donec totus mundus moueatur, & egrediatur suos limites; & item per quietẽ regrediatur, sicut mare fluctuat vndarũ motu.

Quòd si hoc non est, sequeretur aliud inconueniens, quod si modò aliquod corpus crescit, vt cum ex aqua fit aer, alibi opus sit, vt aliud corpus decrescat, puta, tantùm aeris fiat aqua, ne totus mundus fluctuet. Quòd si ista non contingere possunt, oportet dare vacuum intra corpora, ratione cujus condensentur, & ita dicebat Xuthus Philosophus; non enim cõdensationem aliter quam per vacuum fieri putabat.

Si igitur rarum dicũt. Tex. LXXX.

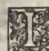

Disputat Arist contra sic ponẽtes vacuum. Impugnat modo hãc sententiam, quæ vacuum intra corpus ipsum ponit, & distinguit, dicens: Aut isti ponunt multa vacua separata, aut vacuum non separabile. Si separata, iam impugnatum est, non esse vacuum separatum. Si verò non separabile, minus male dicunt.

Nota qd sit vacuũ separatũ, & non separatum secũdum Simplic. Quid autem per hęc duo vacua intelligat Simpl. exponit, Dicit, quod per vacua separata intelligit, quòd intra corpus sit aliquod vnum vacuum continuum magnum, ratione cuius densatio fiat: per vacuum verò nõ separatum, intelligit, quod sint multæ particulæ vacui dispersæ per totum corpus: & tũc est sensus, cum dicũt vacuum esse propter rarum, vel ponunt vnum vacuum in vno corpore, vel multas particulas vacui.

Reijcitur Hæc expositio non mihi placet: quia si hoc esset vacuum non separatum, cur dicit Arist. hoc esse minus impossibile, cum vtrumq; æque sit impossibile?

Expõ D. Thom. S. Thomas aliter exponit, per vacuum separatum intelligit vacuum sine vllo corpore: per non separatum, vacuum coniunctum cum corpore, & hoc meritò dicitur minus impossibile; sed vult etiam S. Th. quod postea rationes, quæ sequuntur, sint contra vacuum non separatum: quæ tamen re vera non vidẽtur correspõdere.

Quare conuenio quidem cum Sancto Thoma in declaratione vtriusque vacui, sed dicendum vlterius, quod incõuenientia, quæ postea infert Arist. sunt cõtra primũ vacuũ separatũ: Nam ad condensationem, non videtur sufficere vacuum separatum, ob id Aristote. ipsum dimittit.

Dicit ergo Aristoteles quod ad rarum ponebant isti aut multa vacua separata, id est, inter corpora multos poros inanes: vel ponebant non separata vacua, id est, poros refertos aliquo corpore, quod minus est impossibile; dicit iam probatum esse, non esse vacuum separatum, cùm probatum fuit non esse locum

habentem spatium aliquod de se distinctum à locatis nisi solam superficiem continentem.

Si verò non separabile. Tex. LXXXI.

Quatuor inconuenientia, quæ tale vacuū cō sequunt.

HOc est alterum membrum diuisionis, quam textu præcedenti exposuimus; statim ponit inconuenientia quatuor, quæ sequuntur ex eo, quod in raro vacuum ponunt, nec aliter rarum esse posse, quam per vacua illa separata, & inania intra corpus.

Primum. Primum, quod vacuum non esset, nisi propter motum sursum tantum; quia, cum rarum sit leue, & hoc sursum moueatur, vacuum non erit causa motus omnis loca lis, nisi tantum sursum.

Secundū. Secundum, quod vacuum non esset causa motus tanquam id, in quo mobile existit, sed tanquam id, quod fert mobile; sicut aer inclusus in vtre fert id, quod ei coniungitur, ita vacuum fert mobile. Hoc autem modo vacuum non potest esse causa motus: nam nullo modo potest ferre ipsum corpus, cùm nullus sit locus vacui: nec vacuum ferat, nisi ad vacuum; & tunc non ferret, cum sit illud ipsum etiam vacuum, nec vtriusque sit discrimen.

Amplius autem quomodo in graui. Tex. LXXXII.

Tertium.

TErtium ponit inconueniens. Nam grauis nulla erit causa, qua feratur: densum enim est, nec vacuum intra se habet.

Quartū. Quartum inconueniens. Si vacum est causa motus, quo magis aliquid fuerit vacuum, velocius feretur: vacuum ergo ipsum velocissimè feretur; at vacuum impossibile est moueri, & ita non poterit cō parari velocitas ipsius, quia esset in non tē pore, sicut nec per vacuum motus fieri potest, vt dictum est. Non enim comparātur motus vacui, & per vacuum cum motu pleni, & per plenum; & ita oportebat in non tempore motus esse locales: quod impossibile est.

Quoniam autem vacuum quidem. Tex. LXXXIII.

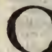

CVm vacuum esse negauerit, dicit, quod inconuenientia tria illata videntur sequi: nisi enim sit densitas, aut motus non erit, aut vniuersum fluctuabit, aut fiet illa æqualis mutatio corporum. Ad argumēta de raro, & denso.

Posset quis dicere, condensationem esse sine vacuo, per expulsionem corporis subtilis inclusi intra corpus densandum, vt dictum est. Hoc reijcit, dicitque non sufficere. Nam illud corpus expulsum sibi proximum mouebit, & hoc aliud, donec totus orbis fluctuet. Prima obiectio. Solutio.

Dicet quis, potest esse motus absq; fluctuatione, nempè si circulariter moueatur res, quia tunc non mutāt loca. Hoc etiam excludit, quia non semper res circulariter mouentur, sed aliquando sursum, aliquando deorsum. Secunda obiectio. Solutio.

Aduertendum autem, quòd Arist. probat rationes has, & inconuenientia, quæ sequuntur, nisi densatio fit, & rarefactio; tamen non probat opus esse vacuo ad condensationem, & rarefactionem. Nota.

Nos autem dicimus ex suppositis. Tex. LXXXIIII.

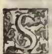

QVam sententiam de rarefactione exponit, quæ breuiter primo in hoc consistit, quòd raritas, & densitas sunt duæ cō trariæ qualitates eductæ de potentia materiæ, sicut & aliæ. Cum autem aliquid condensatur, aut rarefit propriè, non est quia expellatur aliquid, aut ingrediat aliquid, vel quòd partes coniungantur inter se, vel separentur ratione vacui: sed quia educitur de potentia materiæ talis qualitas, raritas, aut densitas, ita vt subiectum mutetur, sicut cum fit calidum, aut frigidum. Snīa Ari. de rarefactione.

Antiqui enim nullam partem rei in rarefactione, vel densatione mutari dicebāt, sed solum magis appropinquari, aut remoueri inter se. Aristote. vero non sic, sed cum rarefit, aut condensatur aliquid, totum mutatur, & partes mutatione Nota.

tatione accidentali recipiendo qualitatem eductam de potentia materiæ: quod apparet: quia in raro quælibet pars est rara, quod si rarum solum esset per partium separationem inter se, partes vtique manerent densę: quod falsum est, vt apparet in his, quæ rara sunt, & maximè in elemẽtis. Hoc aũt posterius magis declarabitur.

Expositio tex. Literam perpende. repetit enim primò ex his, quæ dicta sunt in lib. 1. Physic. quatuor propositiones de materia.

Prima propositio. Prima est. Vna est materia contrariorum, id est, id, quod recipit vnum contrarium, & alterum recipere potest. Et notãdum, quod hic, vel de ipsa materia, vel de subiecto intelligi ista possunt: nam vt materia se habet ad formas ipsas substantiales, ita subiectum ad accidentia.

Secũda. Secunda propositio est. Cum aliquid fit, non ex nihilo fit, sed ex potentia in actum educitur: vt aer fit ex eo, quod erat potentia aer: & actu calidum ex eo, quod erat potentia calidum.

Tertia. Tertia. Materia non est absq; vllo contrariorũ, id est, absq; vlla forma, siuè hac, siue illa tamen ratione, & natura distincta est, & separata à qualibet forma.

Quarta. Quarta. Vna numero est materia contrariorum, id est, idem prorsus, quod ante erat album, modo est nigrum, nec est alia substantia, & cum ex aqua fit aer, eadem prorsus materia, quę erat aqua, facta est aer, nec quicquam illius deperditum, aut de nouo acquisitum. Hæc quatuor principia supponit ad declarandam rarefactionem, & condensationẽ, quæ cuilibet Physico debent esse iam nota.

Est autem & corporis materia, & magni.

APplicat principia. Cum ergo materia sit eadem contrariorum, ac magnum, & paruum corpus contraria, & diuersa sint, eadem erit vtriusq; materia, & subiectum; sicut igitur cum ex aqua fit aer, eadẽ prorsus manet materia, & id quod in ea erat in potentia, actu fit, ita & cum ex paruo magnum, & ex magno paruum fit, semper est eadem materia in potentia vtrũq;.

Eadẽ est materia, magni, & parui.

Nota primo. Est notandum, quod ex magno fieri paruum, est densari: ex paruo magnum, rarefieri.

Nota secundo. Notandum etiam, quòd rarefactionem coniunxit cum mutatione aeris ex aqua, & densationem cum mutatione aquæ ex aere: vt intelligas, sicut in illis mutationibus quoad substantiam manere semper eandem materiam, nec deperdi, nec de nouo adiungi, sed solum esse per eductionẽ de potentia in actum: ita esse in mutationibus quoad magnitudinem, & paruitatẽ, quæ condensatio, & rarefactio sunt: nihil etiam in his de nouo subintrat, nec recedit, sed solum ex potentia in actum fit eductio, & ita fit in alijs dẽsationibus & rarefactionibus, quæ sunt absque generatione substantiæ ipsius.

Vt enim ex frigido fit calidum.

Exẽplis explicat Arist. sententiã suã. Primum. VTitur duplici exemplo Arist. ad id explicandum: Alterum ẽ de calido, & magis calido. Cum enim aliquid ex potentia calido fit calidum, nil ab extrinseco aduenit, sed id, quod erat potentia, idem omnino fit actu. Vlterius, cum ex minus calido fit magis calidum, idem quod calidum erat, fit magis calidum; ita eadem materia, quæ erat rara, fit densa, & econtra, sui mutatione ex potentia in actum, & non quia partes recipiant inter se aliquod vacuum, vel eijciant.

Secũdũ. Alterum exemplum est. Si sumamus partem circumferentię circuli maioris, & faciamus ex ea circulum minorem, tunc id, quod ante erat curuum, fiet magis curuum; non accepto alio curuo, sed totum, quod erat curuum, factum idem est magis curuum. Ita in magno, & paruo; raro, & denso idem. Quod rarum ante erat, fit dẽsum, & quod erat densum, rarum, & non per vacui interpositionem partibus non mutatis, vt illi Philosophi volebant. Et nota exemplum de circulo: linea enim circuli sic se habet, quòd non solum ipsa est curua, sed & quælibet ipsius pars; & similiter tota fit magis curua, & q̃libet ipsius pars. Sic de raro, & denso.

Amplius

Amplius ſicut circuli. Tex. Lxxxv.

Repetit idē exemplum.

Dem exemplum de circulo repetit adeò, vt aliq; textum hunc non eſſe Ariſtotelis putent, ac proinde ab alijs interpretibus prætermittitur, legitur tamen à Philopono, nec eſt omnino reijciendus, cum a D.Thom.etiam & alijs recipiatur. Dicit igitur, quod linea curua dum magis curua fit, non aliud fit magis curuum, niſi quod erat curuum: & ignis eſt calidius, & albus totus, & non ſolum ipſe, ſed & partes. Ita de raritate.

Nota. Notãdum, quod albedo tribuitur igni, ſicut alij colores elementis, non quia proprij colores ſint, ſed ſimilitudine quadam, vt dicitur lib. de coloribus. Subiũgit duas proprietates rarorum corporum, puta, leuitatem, & mollitiem: denſorum verò grauitatem, & duritiem. In ferro autem, & plumbo has duas oppoſito ſe habere modo docet; nam plumbum eſt grauius, non tamen ita durum; ferrum autem durius, non tamen ita graue.

Nota. Cuius ratio eſt, quia plumbũ eſt admodum terreſtre, & id, quod aqueum eſt, minus habet digeſtum, & concoctum, at ea de cauſa minus reſolutum, cum ſit mollius, ſed grauius eſt, ſicut limus ante concoctione, & carnes grauiores crudę ſunt. Ferrum autem habet aqueum cõcoctum, idcirco durius eſt, & minus graue, quia magis reſolutum.

Ex dictis igitur manifeſtum eſt. Tex. LXXXVI.

Epilogus diſputationis de uacuo.

Concludit, nec eſſe vacuũ ſeparatũ .i. ſine corpore: nec ſimpliciter .i. extra corpora: nec in rara .i. intra ipſa corpora, nec eſſe vacuũ in potentia .i. cum corporibus coniunctum, licèt diſtinctum rõne ab illis, vt exponit Philop. Niſi quis inquit, vtatur æquiuoce vocabulo vacui pro cauſa motus: tunc.n. graue, & leue dicet vacua, quæ ſunt cauſa motus lationis: durum autem, & molle ſunt cauſa alterationis cuiuſdam, puta, paſſionis, vel impaſſionis: nam molle cedit diuiſioni, durum reſiſtit: ob id hæ qualitates dicuntur potentiæ, vel impotentiæ, vt dictum eſt in Prædicamento. Quaſi dicat, vacuum, qualiter explicatum eſt, nullum eſt, niſi quis vocabulo hoc aliquid aliud, quod ſit, velit ſignificare: & ob id concludit dictum eſſe quo modo ſit vacuum, & quomodo non ſit.

Quid ſit condenſatio, & rarefactio, & ex quibus cauſis, & quomodo fiant, Ex quo conſtabunt, An ſine vacuo eſſe poſsint. Quæſt. XI.

Ria breuiter in hac difficultate præſtabimus. Plenior ſiquidem tractatio de rarefactione, & condenſatione non eſt præſentis ſpeculationis. Primum quid rarefactio, quid condenſatio ſint. Secundo, quibus ex cauſis proueniant. Tertiò, quomodo fiant. Ex quibus facilè conſtabit eſſe poſſe ſine vacuo illo Antiquorum.

Quid ſit condenſatio, & rarefactio. Circa primum, aduertendũ, quod condenſatio non aliud eſt, quam motus quidã in denſitatem, ſicut rarefactio motus in raritatem: cum autẽ raritas, & denſitas qualitates quædam ſint: ſit vt rarefactio, & condenſatio alterationes ſint, nam alteratio motus eſt in qualitatem.

Quid ſit rarum, & denſum. Rarum autem dicitur id, quod parum materiæ ſub multa continet quantitate: econtra, denſum, quod ſub parua quantitate multum cõtinet materiæ. Hoc autem apparet, cum ex ſtuppa fit ignis, illa enim materia ſtuppæ, quæ ſub parua erat quantitate, poſtea ſub magna ignis quantitate eſt, ac raritatem recepit.

Duplex ē rarefactio, & condenſatio. Propria, & impropria. Quid impropria. Eſt autem aduertendum, duplicem eſſe rarefactionem, & condẽſationem, & propriam, & impropriam. Impropria eſt, quæ fit abſq; mutatione, & alteratione aliqua partium rei, ſed ſolum per approximationem, vel partium ſeparationem, ſicut ſpõgia, cum eiecta eſt aqua, vel aer, condenſata dicitur, cum verò plena eſt aere, vel aqua, rarefacta eſt: talis autem denſatio, & rarefactio non fit abſque corporis externi intromiſſione, vel expulſione. & hæc mixtis ineſt frequenter: elementa enim, ſaltem ignis, & aer non habent hanc denſationem,

tionem, vel raritatem. Antiqui itaque non cognoscebant, nisi hanc solum cum hoc discrimine, quod illi ponebant intra corpora vacuos poros: nos vero plenos subtiliore corpore, & sic diximus superius cinerem condensari.

Quid propria.

Alia est condensatio, & rarefactio propria, & hæc non fit corporis alterius expulsione, vel receptione, sed mutatione ipsius subiecti ex potentia in actum: vt sicut quod erat calidum, fit frigidum, non quia ab intrinseco quicquam recipiat, sed quia materia, quæ erat in potentia frigida, fit actu frigida; ita fit rara, & densa actu ex eo, quod erat in potentia, vt dicetur paulò post.

Tribus ex causis prouenire pōt rarefactio, & cōdensatio. Prima causa.

Hæc igitur densatio vel rarefactio tribus ex causis prouenit. Prima est alteratio secundum calorem, & frigiditatem; calefactio enim rarefactionis est causa, frigefactio vero condensations: non quòd ipsa calefactio sit rarefactio, aut frigefactio cō densatio: sunt enim alterationes diuersæ: sed quòd ex illis istæ sequantur, vt ex causa.

Variæ huius causę experientiæ. Prima.

Sunt aliquot experientiæ. Primò, videmus igni appositas castaneas, & oua, & glandes magno impetu rumpi, & proijci, quod non fit, nisi quia cum ista vētosa sint ipsorum aer intus inclusus à calore rarefit, ac rarefactus maiorem petit locum, quē extra quærit.

Secunda

Præterea experimur aquam frigidam minorem partem ollæ occupare, calefacta verò ollam excedere.

Tertia.

Similiter, vtres, & pilæ plenæ aere, si parum igni apponantur, optimè comprimuntur, accidenti maximè resistunt, quia aer rarefactus latera continentis fortiter occupat, ac extendit.

Quarta.

Similiter: si olla optimè calefacta interius, postea vertatur, ita vt os deorsum aquæ superficie occludatur, ascendit aqua, quia aer illic inclusus, rarefactus calore præcedenti, totam illam occupabat, postea aquæ frigiditate densatus minorem occupat locum, ac partē ollæ deserit prope os, quod proximum est aquæ: hunc autem locum aqua ascendens occupat. Sunt etiam aliæ passim experientiæ, quibus solam calefactionem, & frigefactionem rarefactionis, & condensationis causam esse percipitur.

Secunda causa.

Altera causa est generatio. Cum enim inferiora elementa ex superioribus fiunt, vt ex igne aer, ex aere aqua, ex aqua terra, condensatio est: cùm verò è contra ex inferioribus superiora, rarefactio est: & hoc satis est experientia compertum.

Experientia secundæ causę.

Videmus enim fumum ex ligno procedentem, & vapore aquæ multo maiorem locum occupare.

Nota.

In hac generatione interuenit etiam alteratio secundum calorem, & frigiditatem: sed quia talis alteratio est coniuncta cum generatione substantiæ, dicimus, & attribuimus generationis causam rarefactionis, & densationis ad differentiam primi modi, quo sola alteratio sine generatione substantiæ causa est rarefactionis, & densationis. & quia post generationem ex vi ipsius formæ solet magis vel minus densari materia, vel rarefieri.

Tertia causa.

Tertia causa est motus localis. Hic enim densationem facit; ex nimia enim partium compressione fit aliquando densatio: & sic aer ex ventorum motu condē satur, quo cessante rarefit. Hæ igitur sunt causæ, quibus condensatio, & rarefactio proueniunt.

De modo, quo fiant rarefactio, & condēsatio.

At circa modum, quo fiant, aduerte mentem Aristo. esse hanc, quæ tibi sufficiet pro præsenti. Quod densatio, & rarefactio fiunt, quia sicut materia fit calida, vel frigida non recepto aliquo extrinseco, sed quia erat potentia calida, & frigida: ita materia est in potentia ad maiorem vel minorem quantitatem, & cum maior fit, vel minor, propriè ex eo fit, quia erat potentia, non quia ei aliquid intromittatur, & inde est rara, & densa.

Nota.

Est autem considerandum, quod sicut ex materia educitur calor, qui tamen non erat in ea actu, nisi tantum potentia: ita educitur maior quantitas, vel minor quantitas, vbi non erat nisi potentia: vt enim de nouo calor in eadem materia, ita de nouo maior, vel minor, quantitas producitur. Raritas autem, & densitas qualitates sunt admodum cum quantitate coniūctæ ita, vt ipsam sequantur.

Rarefactio, & cōdensatio, non fiūt sine acqsitione, vel diminutione quātitatis.

Vnde quantum ego existimo, (imò ita est secundum Aristotelem) non fit mutatio secundum raritatem, vel densitatem, quin aliquid quantitatis deperdatur, vel acquiratur de nouo: loquor

autem

autem de propria condensatione, & rarefactione.

Secundum tamen Auerroem, qui tenet materiam semper habere cõiunctam quantitatem sibi, vt nunquam de nouo acquiratur vel deperdatur, nec tota, nec vlla quantitatis pars, dicet, quod in condensatione, vel rarefactione non deperditur quicquam quantitatis, aut acquiritur, sed aliter, & aliter se habet: & probabile hoc est.

At nos quantitatem non in sola materia, sed in composito constituimus, ac ipsam deperdi, & acquiri diximus, non reputamus inconueniens dicere, quod sicut in remissione caloris, & intẽsione aliquid caloris deperditur, vel recipitur, vt probauimus postea, ita in ista rarefactione, & condensatione circa quantitatem. Imò cùm ex generatione proueniũt, sicut cùm ex aqua aer, vel e contra fit; probabiliter etiam dicitur tunc tota quantitas mutatur, & noua acquiritur sub eadem manente materia. Re enim corrupta, vt probabilis ait opinio, omnia ipsius accidentia corrumpuntur, de hoc tamen alibi latius dicemus. Satis sit de quæstione hac. Alius etenim est eius proprius disputandi locus. Ex dictis liquet ad rarefactionem vel condensationem nõ esse necessarium vacuũ, vt antiqui Philosophi putabant, sed sine vacuo fieri posse.

An formæ intendantur additione partium gradualium. Quæst. XII.

HAE quæstio circa tex. 84. mouetur, vbi Aristoteles docet magis calidum fieri ex minus calido non adueniente calido nouo. Pro sensu autem quæstionis aduerte, quod intensio non aliud est, quam motus, quo vna forma fit perfectior in eadem parte subiecti: vt cum albedo, quæ in manu erat, fit perfectior, vt secundùm eam manus magis, & magis dicatur alba. — *Sẽsus quæstionis. Primò nota quid sit intensio.*

Dixi autem, in eadem parte: nam aliqua qualitas dupliciter potest augeri. — *Qualitas dupliciter põt augeri.*

Vno modo secundùm quod plures partes subiecti informat, vt cum calor crescit, & dilatatur per aliquod continuum successiuè calefaciendo plures subiecti partes: & talis dicitur extensio formę. Altero modo augetur in eadem parte subiecti acquirendo maiorem, & minorẽ vim; vt cum calor in manu existens fit maior, & maior, & tale argumentum intensio dicitur: oppositum verò decrementum remissio.

Differunt ergo intensio, & remissio formę ab extensione & diminutione eiusdem: hæc enim sumuntur secundum plures vel pauciores partes quantitatiuas subiecti, illa verò secundum perfectionem maiorem, vel minorem in eadem parte subiecti; potestque esse, vt simul fiant intensio, & extensio, imò intensio, & diminutio. — *Nota quo differunt intẽsio, & extensio formæ.*

Semper tamen obseruandum est, hos esse vadè diuersos motus. In præsenti autem loquimur de intensione & remissione, & petimus, An cum intenditur calor noua aliqua caloris particula producatur supra calorem præexistentem: in remissione verò corrumpatur: an non sic, sed semper eadem qualitas fit absque acquisitione, vel deperditione alicuius partis qualitatis. — *Explicatur magis sẽsus quæstionis.*

In hac difficultate sunt quatuor sententiæ principales. Prima est Burlei, quam sequitur Duran. 1. Senten. distinctione decima septima, quæstione octaua. & Gofredus, vt recitat Sanctus Thomas, 1. Senten. distinctione decima septima, quæstione secunda, articulo secundo. Dicunt in intensione calorem præcedentem corrumpi, & nouum generari, & produci; similiter de alijs qualitatibus, vt cum ex paruo calore fit maior, & intensior, calor ille remissus corrumpitur, & nouus intensior producitur: similiter in remissione corrumpitur intensior, & producitur remissior. — *Prima sẽtentia.*

Huius sñiæ præcipua ratio est. Intensio, & remissio sunt motus: ergo ex contrario in cõtrariũ tendunt terminiũ: sed termini contrarij simul esse non possunt; ergo calor, qui erat remissus, & calor qui erat intensus, cùm sint termini motus, simul nõ sunt, sed vnus corrũpitur altero accedẽte. — *Rõ huius sñiæ.*

Exemplum ponit Duran. sicut in motu locali semper sunt loca diuersa, & vnus — *Exẽplũ Duran.*

vnus corrumpitur, altero succedente; ita in formis, secundum quas est intentio, & remissio.

Secunda snia. Aegid. & Greg. Altera sententia est Aegid. lib. 2. q. 14. & Gregor. 1. Sentent. distinct. 17. q. 4. art. 1. Hi in forma accidentali considerant duo: Alterum essentiam ipsius formæ; Alterum existentiam, puta, ipsam actualem inhærentiam in subiecto, vt albedinis essentia est ipsius natura, & substantia; inhærentia vero in subiecto ipsius est existētia, ita in alijs qualitatibus.

Dicunt ergo, quod intensio, & remissio nō fit per additionem, vel ablationem aliquam in essentia qualitatis, & formæ, sed eadem prorsus est qualitas intensa, quæ erat remissa absque acquisitione, vel deperditione: intensio autem, & remissio tantùm fit secundum existentiam, & inhærentiã, hęc enī suscipit magis & minus.

Prima rō Probant ex 8. Metha. tex. 10. vbi dicitur, quod essentiæ formarum consistunt in indiuisibili, vt vna non sit maior, & minor, vt ternarius vnus non est alteri maior: si igitur hoc ita est, non potest esse additio, vel ablatio in essentia.

Secunda Prętereà, quia natura rei est ĩ certo gradu naturæ: non ego suscipit magis, & minus: hæc enim incertitudinem faciunt.

Tertia sententia Scoti. Tertia sententia est Scoti. 1. Sent. disti. 17. q. 3. quam sequuntur Nominales, putat qualitates intendi additione nouæ qualitatis, vt calor intensior fit, quia nouus calor producitur, & cum calore præcedenti coniungitur, & vnitur in eadem subiecti parte. Vndè differt a Burleo, ꝙ Burle. dicit priorem qualitatem non manere, Scot. verò, quòd manet cum sequenti, & fit vnus calor intensus: in remissione verò perditur aliquid caloris, & residuū manet, donec fiat totius deperditio.

Prima rō Hæc sententia probatur primò. Ita se habet argumentū intelligibile, sicut sensibile: sed sensibile fit partium additione, ergo intelligibile. Vocat argumentum sensibile, quod fit in extensione, vt cum aqua additur aquæ, & cum calor extenditur per subiecti partes, constat autem hoc fieri ꝓ ductione nouarum partium. Vocat argumentum intelligibile, quod fit in eadem parte secundum intensionem.

Et argumentum est, quòd sicut cum extenditur calor nouus, & nouus calor producitur, in diuersis tamen subiecti partibus: ita etiam cum intenditur, producetur vtique nouus, & nouus calor in eadem tamen parte.

Secunda ratio. Secundò. Motus realis terminum habet realem ad quem, distinctum a termino a quo: ergo calor qua intensione acquiritur, non est idem calor, qui præcessit, sed pars de nouo producta, ita erit in remissione.

Tertia ratio. Tertiò. Non fit transitus de contradictorio in contradictorium sine acquisitione alicuius realis, vel deperditione: sed cum calor intenditur, vel remittitur, subiectum ex non intenso fit intensum, & ex non remisso remissum: ergo in remissione, vel intensione noua qualitas acquiritur, vel deperditur.

Quarta snia S. Tho. Quarta sententia est S. Tho. prima secundæ. q. 51. ar. 1. a d 2. & secunda secundę. q. 24. ar. 5. quem sequitur plerique viri docti in 8. Meth. Dicit, quod cum qualitas remittitur, aut intenditur, nihil de nouo acquiritur, nihil de nouo deperditur, sed eadem omnino manet intensa, & remissa: solum intensio consistit in hoc, quòd magis est radicata in subiecto, remissio verò, quod minus est radicata. Esse autem radicatam magis vel minus, non est aliud, quam quod magis sit educta, vel minus, ex potentia in actum. Explicatio snię eiusdē.

Nota. In quo sit posita radix intentionis, & remissionis, & de duplici differentia formæ. Vnde radicem intētionis, vel remissionis ponunt in indifferentia formæ, secundum quam magis, vel minus potest educi de potentia subiecti.

1 Sunt enim aliquæ formæ accidentales indifferentes, vt non magis vni, quam alteri insint subiecto, vt albedo indifferens est, vt niui, vel cigno, vel alteri insit, & hęc indifferentia accidens facit commune.

2 Sunt etiam aliquæ indifferentes, vt a subiecto abesse, vel adesse possint, & hæc indifferentia facit qualitates separabiles.

3 Sunt tandem aliquæ indifferentes, vt plus minusvè perfectè a subiectis partici pari possint, & hæc indifferentia ipsas facit intensibiles, remissibiles.

Vñ ꝓueniat illa indifferētia formæ. 1. Hæc autē indifferentia aliquandò prouenit ex diuersa natura subiectorum: vt calor ignis est intensior, aeris remissior, quia natura ignis talem petit calorem, aeris verò talem.

Aliquando

Aliquando prouenit ex diuersa, dispositione eiusdem subiecti, vt mel dum magis, ac magis comprimitur, fit albius, quia deperdit humidum, & magis disponitur ad calorem.

Repetitur snia D.Tho. Hæc est sententia fideliter exposita, in qua dicitur intensionem, vel remissionem fieri per rationem, vel minorem in subiecto radicationem, siuè id fit propter naturam subiecti, siuè propter maiorem, vel minorem dispositionem.

1. Rō pro D.Tho. Probatur primò, Si intensio fierret additione gradus ad gradum, quæro, cum illi gradus vnam faciant formam, vel illud vnum erit compositione, vel continuatione, vel subiecto. Non compositione: quia in accidenti non est compositio, nisi generis, & differentiæ, aut actus, & potentiæ, quales non sunt illæ, quæ ex diuersis gradibus sunt, præsertim cum sint eiusdem rationis, & neuter se habeat, vt determinās, aut vt determinatum. Nec erunt vnum continuatione, cum illa graduum vnio non fit secundum quantitatis partes: intensio enim in vnica fit parte. Nec erunt vnum subiecto, quia quæ sic sunt vnum, sunt distincta specie, vt albedo, & dulcedo in lactè: cum ergo non possint vnam formam facere, non sic erit intentio.

Secunda. Secundò. Ille gradus de nouo productus, vel est eiusdem speciei, vel diuersæ. Non diuersæ, nam duo gradus caloris nō differunt specie: si ergo sunt eiusdem speciei, differunt numero: at duo accidentia numero tantum differentia in eodē subiecto adæquatè esse nequiunt, cum numerica accidentium distinctio a subiectis sumatur: non ergo sic intensio fieri potest.

Tertia. Tertiò. Stat formam indiuisibilem magis, & minus suscipere: ergo nōn fit per additionem, vel ablationem. Antecedens probatur. Visio est indiuisibilis operatio, & intellectio, & stat has intendi, & remitti, dum obiectum magis, vel minus comprehenditur: non igitur illo modo intensio, & remissio fiunt. Hæ fuere de intensione opiniones.

1. Fundamētum. Explicatio terminorū ad quæstionem. Pro huius quæstionis determinatione quorundam terminorū explicatio est maxime aduertenda, quæ apud Philosophos in hac materia solent occurrere, præsertim apud calculatorem Suyser. Termini autē sunt hi, gradus formæ, pars gradualis, non gradus, latitudo formæ.

Quid sit gradus formæ. Gradus formæ est illud minimum formę quoad intensionem, quod potest actu per se manere in aliquo subiecto: sicut vocamus minimum in extensione, quod per se potest existere ab alijs partibus separatum: ita vocamus in intensione, vel remissione gradum, quo remissior non potest per se actu in subiecto esse.

Quid sit pars gradualis. Pars verò gradualis formæ ē, quicquid formæ, quod non potest ob eius remissiōnem actu per se esse; sicut in extensione quantitatis, sunt particulę ita minimæ, vt non possint esse per se, nisi cū alijs continuæ: ita in forma intensa sunt caloris particulæ ita remissæ, vt non sint vnquam per se: & has vocamus partes graduales. Vnde in vno gradu sunt plures graduales partes, quia est diuisibilis in infinitum in potentia.

Nota duplices partes in qualitate. Et vt facilius intelligas, debes imaginari in calore, vel in alia qualitate intensibili duas magnitudines. Altera est secūdum quam plures subiecti partes informat, & hæc intensionis magnitudo dicitur, quæ ei externa est, a subiecto proueniens. Altera est secundum quam in seipsa fortior est, vel debilior: maior, aut minor. Dicimus enim plus albedinis inesse lacti, quā sacharo: & talis magnitudo dicitur intensionis, cuius partes quæ actu possunt existere per se in subiecto, gradus dicuntur: quæ verò non possunt per se existere, nisi cum alijs coniunctæ, quæ inexistentes dicuntur, & in potentia, graduales vocamus.

Quid sit non gradus formæ. Non gradus formæ dicitur illud quod non est forma, sed est in potentia proxima, vt fit forma, ita vt sit verum in eo dicere, tunc non esse formam, sed immediate post illud erit forma: vt non gradus caloris est, quod sic est calori proximum, vt immediate post illud calor fit.

Quid sit latitudo formæ. Latitudo autem formæ est quantitas extensionis formæ simul cum quantitate intensionis. Vt si sit aliqua forma in aliquo subiecto intensa, & extensa, tota illa ipsius extensio cum intensione formæ latitudo dicitur.

Nota. Et ne decipiaris existimans solam magnitudinem intensionis dici latitudinem, sed vtranque simul, & de latitudine hac scripserunt aliqui multa.

Aduer-

a Fundamentum. Duplex latitudo formarũ vniformis & difformis.

Aduertendum secundò, quod latitudo ista formarum est duplex: quædam vniformis, quædam difformis. Vniformis est, cum sic est forma extensa per aliquam quantitatem, vt in singulis ipsius partibus sit æqualiter intensa: vt si demus particulam ignis, latitudo huius caloris est vniformis, quia in omnibus partibus illius calor est æquè intensus.

Difformis verò est, cum sic est extensa forma, vt non sit in omnibus illius quantitatis partibus æqualiter intensa, vt si demus lignum calidum, cuius partes quædam sint alijs calidiores.

Duplex latitudo difformis.

Latitudo difformis subdiuiditur in vniformiter difformem, & difformiter difformem. Vniformiter difformis est, cum etiam si forma sit inæqualiter intensa per omnes partes quantitatis, tamē excessus, quibus vnus gradus excedit alium, sunt æquales. V. g. sit lignum habens decem particulas, in prima calor sit, vt vnum; in secunda, vt duo; in quarta, vt quatuor, & sic consequenter, est difformis tota latitudo, cum sit intentio inæqualis: Sed vniformiter, quia excessus partium inter se sunt æquales; nam in tanto excessu duo excedunt vnum, quanto duo tria, & tria quatuor, & quatuor quinque. Difformiter verò difformis esset, si excessus essent inæquales: vt si in vna esset, vt vnum: in secunda, vt tria: in tertia, vt sex: in alia, vt octo, & sic consequenter.

Latitudo difformiter difformis adhuc duplex.

Latitudo difformiter difformis iterum subdiuiditur in vniformiter difformiter difformem, & difformiter difformiter difformem. Dicitur vniformiter difformiter difformis ea, in qua quamuis sint partes inæqualiter intensæ, & quamuis excessus sint inæquales, tamen proportiones excessus sunt æquales ita, vt in eadem proportione excedat vna aliam, in qua altera alteram: vt si prima pars sit, vt vnum; altera, vt duo; tertia, vt quatuor; quarta, vt octo, & sic consequenter. Talis latitudo difformis dicitur propter inæqualitatem intensionis, sed difformiter, quia excessus sunt inequales, & vniformiter, quia seruant eandem proportionem. At si eadem proportio non seruaretur, tunc latitudo prorsus esset difformiter difformiter difformis. hæc sunt valde obseruanda pro intelligentia multorum, quæ in Physica occurrunt.

Pro determinatione igitur quæstionis propositæ, sunt aliquot proponendæ conclusiones, quarum prima sit. In intensione non corrumpitur qualitas remissa, nec intensa in remissione, vt dicebat Burlæ. — 1. Concl. contra Burlæ.

Prima ratio.

Hæc conclusio probatur primò. Quod corrumpitur, si accidens est; aut corrumpitur a contrario, sicut calor a frigiditate; aut defectu conseruantis, vt lumen in aere, exstincta lucerna: aut ad corruptionem subiecti, nā destructo subiecto destruũtur ipsius accidentia: sed illa qualitas remissa non corrumpitur a contrario, quia intensa qualitas, & remissa non sunt contrariæ, cum sint eiusdem speciei: nec corrumpitur ex defectu conseruantis: nam adhuc manet ipsum agens intendens: nec ad corruptionem subiecti, cum semper subiectū in tota intensione maneat: non ergo corrumpitur; si enim corrumperetur, ab aliquo ex his vtique corrumperetur.

Secunda ratio.

Præterea secundò. Si remissior qualitas corrumperetur in intensione, & intensior produceretur, sequitur, quòd in instanti per primum sui esse qualitas tota fit, & non successiuè. Patet. In quocunque instāti est verum dicere, dum intensio fit, nunc est qualitas intensa, & ante non fuit talis; peto, an tota illa in illo instanti sit producta, an pars ante illud fuerit. Hoc dici non potest: nam ante hoc instans erat remissa, & ita debuit corrumpi: si ergo tota illa in instanti producta est, iam tota qualitas per primum sui esset incipit, nec successiuè facta est; quod est contra Arist. vt dicetur inferius.

Tertia ratio.

Prӕterea tertiò. Si in remissione corrumpitur intensior qualitas, & producitur remissior, sequeretur, quod cōtrarium per se produccederet contrariū. Patet. Demus, quod sit calor, vt sex, & incipiat remitti a frigido: tunc frigidum destruet totum illum calorem, & produceret remissionem, vt fatetur: ergo frigidum producit calidum, vlterius si statim totum illũ calorem destruxit. ad quid alium produxit, cum etiam corrumpere illum debeat? profectò hæc opinio indigna videtur Philosopho.

Argumētum Burlæ soluitur.

Nec argumentū ipsius quicquam concludit, nam calorem remissum, & intensum

sum dupliciter cōsiderare possumus. Vno modo formaliter, vt intensus, & remissus est: & sic opponuntur: & sunt termini intensionis, & remissionis, & cum remissus est, intensus non est, & ecōtra. Altero modo, materialiter consideratur pro ipso calore, & sic non opponuntur, nec corrumpuntur: Quod est dicere, calor, qui erat remissus manet in intensione, sed non manet remissus, sic manet pars caloris, qui erat intensus, sed non manet ita intensus; sicut cum quantitas minor fit maior, & econtra, quantitates manent, sed quod sit maior, vel minor non manet, & ita soluitur argumentum ipsorum.

2. Cōclu. contra Aegidiū. Secunda conclusio. Intensio, vel remissio non fit tantum secundum existentiam, vt imaginatur Aegid.

1. Ratio. Ista conclusio probatur. Primò, quia cum existentia dependeat immediatè ab essentia, non potest intelligi, quomodo si ipsa essentia consistat in indiuisibili, non consistat etiam existentia.

2. Ratio. Præterea, quia adhuc ipsa existentia est quædam entitas, & natura: debet ergo in indiuisibili consistere.

Tertia. Vlterius, quia petimus, an per radicationem, vel additionem suscipiat ista existentia magis, vel minus: remanet enim eadē difficultas.

4. Ratio. Præterea, quia supponit opinio distingui realiter essentiam, & existentiam, cuius oppositum postea nos ostendemus.

3. Concl. Tertia conclusio. Non fit intensio, aut remissio per maiorem, vel minorē in subiecto radicationem tantum. hæc sine dubio facilius intelligitur, quam opposita opinio. Quis enim intelligit radicari magis, vel minus aliquid in subiecto nullo prorsus acquisito, aut deperdito? fit quidem ista radicatio, sed per hoc, quod plures, vel pauciores qualitatis gradus sunt. Et ita consentio cum D. Thoma, in intensione fieri maiorem radicationem, sed tamen hanc fieri per additionem gradus alicuius de nouo producti.

Nota. Nec (vt existimo) huius oppositum voluit S. Thom. quamuis multi ipsius discipuli id putent, contra quos probatur conclusio, præter argumenta Scoti, quæ sunt optima, superius posita.

1. Ratio. Primò ex Aristot. hoc tex. 84. dicit, Sicut ex nōn calido fit calidum, ita ex minus calido magis calidum; tam enim calidum, quam magis calidum ex potentia educuntur, sic ergo argumentor ex hoc. Cum magis calidum fit, calor qui erat potentia, educitur in actum: ergo producitur. Fit ergo intensio per productionem noui caloris, sicut remissio per deperditionem.

Secunda. Præterea. Cum fit aliquid magis calidum, verè mutatur per mutationem, quæ non erat ante: ergo acquisiuit aliquid, qđ ante non erat.

3. Ratio. Præterea. Magis radicari, vel est, quòd difficilius remoueatur a subiecto, vel qđ qualitas plures subiecti partes informet, vel econtra, quod plures gradus qualitatis, & partes sint in singulis partibus subiecti. Non primum, quia sunt qualitates intensissimæ, facilè tamen mobiles, vt febris ephimera, & rubores ex verecundia. Non secundum, quia illud est extendi, non intendi: erit ergo tertium.

4. Concl. Qūo fiat intensio, & remissio. Quarta conclusio. Intentio, vel remissio fiunt per acquisitionem, vel deperditionem partium gradualium qualitatis circa eandem subiecti partē, manentibus semper remissis gradibus cum aliis in intensione, & similiter in remissione, manētibus illarum partium gradibus, quæ erāt in intensa, aliquibus eorum partibus deperditis: & in hoc consentio cum Scoto.

1. Nota. Qūo procedatur in intensione. Notanda, tamen hic duo. Alterum est, quod cum intenditur aliqua qualitas, vel remittitur, non proceditur per gradus, vt in singulis instantibus singuli gradus producantur, sed per partes graduales, sicut in extēsione formæ, postquam ignis in primo minimo est introductus, postea successiue extenditur per minima coniuncta, nec alia minima subit, nisi paulatim: quia cum sint coniuncta cum primo, non dabitur minus minimo per se: ita in diminutione paulatim, & successiuè fit, donec ad vltimum aliquando perueniatur, & illud iam simul corrumpitur.

Hæc ergo sic intellige suo modo in intēsione, & remissione: dato enim vno gradu intensio successiuè fit per partes graduales aliorum graduum, similiter in remissione, donec perueniatur ad vltimum gradum. Dictum autem est, quod inter gradum, & partem gradualem interfit.

2. Nota. Alterum annotandum est, quod cum dicimus intensionem, fieri graduum additione,

tione, non intelligas, quod ista additio est propria, quasi addamus calorem aliquem, qui erat alibi actu, vt cum aquæ aquam addimus, sed est impropria additio: quia id, quod additur, erat ibidem, cui additur, sed in potentia, educitur tamen in actum. Et hoc est quod ibi dixit Aristo. quod non fit calidum, aut magis calidum adueniente calido, puta, in actu præexistenti, sed educto ex eadem potentia in actum.

Qualis additio graduum fiat in intensione.

Superest vt ad argumēta in oppositum respōdeamus. Ad primum Aegid. dico, φ essentia dupliciter sumitur. Vno modo pro quiditate, quę per definitionem explicatur. Altero modo pro ipsa entitate, & ipsa re. vt essentia albedinis dicitur id, quod albedinem constituit in esse, & natura albedinis, dicitur etiam ipsa albedo. Igitur essentiæ, vt quiditatem dicit nō fit additio, nec diminutio, sed certa est, & indiuisibiliter consistit; nam vnica est qualitatis cuiusque definitio, siue sit intensa, siue remissa: at ipsi entitati fit additio.

Ad 1. Aegidij & ad secundum. Dupliciter sumitur essentia.

Explicatur. Lineæ quiditati non fit additio: vnica enim est ipsius natura: at ipsi lineæ partes possunt addi, & detrahi. Alij solent hoc idem aliter dicere, quòd essentia suscipit partes similares, sed non dissimilares. per hoc patet etiam solutio ad secundum argumentum ipsius sententiæ.

Ad primum pro opinione illorum, qui opinionem D. Thomæ secus intelligunt de sola radicatione, sine additione graduum, dicendum, quod gradus multi, faciunt vnum intensione, sicut plures partes aquę, vnum faciunt continuatione, per quantitates partium, quæ ad vnum vniuntur: sic plures gradus eiusdem qualitatis faciunt vnum intensione, per hoc, quod cum sint eiusdem speciei, sub vna, & eadē subiecti quantitate, submittuntur, & penetrātur, ac vnicam formam, latitudinem, & magnitudinem intensionis habentem cōponunt: & sic possumus dicere, quòd compositione sine vnum non compositione extensionis, sed intensionis vnius formæ.

Ad 1. pro opinione illorum qui opinionem D. Tho secus intelligūt.

Ad secundum dico, quòd ille gradus est distinctus numero imperfectè. quod est dicere, Gradus vnus distinguitur numero ab alio quando est in potentia, & alter actu. Similiter respectu actionis, quia talis gradus producitur hac productione, non autem ille, qui erat ante similiter respectu temporis, quia præcedens aliquando fuit, cum non fuit, quæ producitur.

Ad 2.

Perfectè tamen numero non distinguitur, quia postquam productus est, & in actu, vnicam actu formam cum altero facit, sicut etiam partes continui vnum efficiunt continuum. Nec Metaphysici dicūt contra hoc quicquam; nam cum dicitur, duo accidentia numero differentia non possunt esse in eodem subiecto, intelligūt duo accidentia actu existentia, & de differentia perfecta numero.

Ad tertium similiter patet solutio. Nam visio intenditur, sicut, & aliæ qualitates per additionem, imò, & accidentia spiritualia, vt intellectio, & volitio, & habitus in anima existentes; quamuis enim extensionem non habeant, tamen intensionem habere possunt in subiecto. Non enim partes intensionis, sunt partes extensionis, nec his necessario indigent; taliaque accidentia habebunt intēsionem, sed non latitudinem, quia latitudo vtrunque claudit, vt diximus, ac satis de quæstione hac.

Ad 3.

Caput Decimum.

Tractatio de tempore.

Consequens autem est ad ea. Tex. LXXXVI.

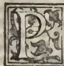

OSTQVAM de motu, infinito, loco, & vacuo disseruit, nunc tandem de tempore facere sermonem aggreditur. Est enim tempus mēsura rerum sensibilium communis. Duo tamen tractanda proponit. Alterum, an sit, alterum quid sit. nam quale sit, ex ipsius natura semel percepta facile erit cognoscere.

Intentio Aristote.

At circa an sit, prius disputatiuè procedit, ac rationibus exteris, quæ logicæ dicuntur, (vt notant Themist. & Simplic.) contendit probare ipsum non esse. Nam quamuis tempus esse sit certissimum, est tamē adeò difficile cognitu (vt dicit Philop.)

lop.) & rationes in oppositum fortes, vt videatur ex parte non esse.

Quid sint logicæ rationes. Aduertendum, quòd logicæ rationes sunt, quæ ex communibus principiis, & probabiliter, non necessariò procedunt, & probant: non enim faciunt scientiam, sed opinionem, vt alibi diximus.

Quòd igitur omnino non sit, aut vix. Tex. LXXXVIII.

An sit tẽpus. Ncipit rationes proponere, quibus tempus nõ esse probatur. Inquit autem, rationes probare vix, & obscure tẽpus esse. Quòd dicit, quia rationes non conuincunt ipsum non esse, cum demonstrationes non sint, sed difficultatem faciunt, & persuasionem, vt non ita facile, & distinctè tempus appareat esse.

1 Ratio quod nõ sit tẽpus. Est autem prima ratio huiusmodi. Cuius partes non sunt, nec ipsum est, aut entitatem, & substantiam habet: sed temporis partes non sunt: non ergo tempus est. Minor probatur, nam reliqua sunt nota. Temporis partes sunt præteritum, & futurum: ex præterito enim tempore, & futuro componitur quodcunq; tempus, quod in infinitum procedit, & semper accipitur: id est totum ipsum tempus, quod interminabile est, ex præterito, & futuro cõstat. At neutrum horum est: præteritum enim non est, futurum nondum est: Ergo partes totius temporis non sunt.

Nota. Notandum, quòd dicit, Totum tempus, quod infinitum accipitur. Nam tempus in particulari non semper ex duplici hac parte constat, vt præteritum per se, futurũ per se; tamen tempus totum, quod in fluxu est, ex duplici hac parte constat.

Ad hæc autem omnis rei. Tex. LXXXIX.

2 Ratio. 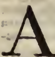 Lteram facit rationem. Quæcunque res diuisibilis, & plures partes habens, si esse debet, necesse est, vt aliquam sui partem, quæ sit, habeat, quando non omnes haberi possunt: sed nulla pars temporis est: igitur nec tempus est. Maior est nota. Minor probatur. Præteritum, & futurum sunt partes temporis, & nulla ex his est.

Obiectio. Dices tu, non sunt istæ omnes partes, nam nunc præsens, est pars temporis, & illud modò est.

Solutio. Reiicit hoc Arist. probando nunc non esse temporis partem, & sic probat. Pars mensurat totum, quia toties replicata totum adæquat: similiter pars componit totum cum aliis partibus: at nunc nõ mensurat tempus, nec ex multis nunc componitur tempus: ergo non est pars temporis.

Not. quo se habeat nunc ad tempus. Aduertendum enim, quòd sicut punctũ in linea indiuisibile quid est, ita nunc in tempore: nam quod præsens est, nõ potest esse diuisibile: si enim diuisibile esset, cum sit successiuum, vtiq; partem haberet præteritam, partem futuram, iamque non esset totum præsens, & nunc: quod igitur præsens est, indiuisibile est. Et sicut linea ex punctis non componitur, nec puncta partes sunt lineæ, sed continuatiua lineæ partium: ita nec nunc est temporis pars, sed partium temporis, puta, præsentis, & futuri continuatiuum: & hoc intendit ratio hæc.

Amplius autem, & ipsum nunc. Tex. XC.

Probatur non esse ipsũ nũc. Et primo q̃ nõ sit aliud, & aliud in tempore Onuertitur ad ipsum nunc, & contendit probare, quòd nõ sit, & quòd difficile sit percipere, an ipsum sit, & ratio huiusmodi procedit. Si esset nunc, aut esset vnum, & idem per totum temporis, aut aliud, & aliud ita, vt vno destructo succedat aliud: sed neutrum videtur posse dici: non ergo est. Probat, q̃ non sit aliud, & aliud ostendendo, quòd non corrumpatur nunc, quòd aliàs dici potest Instans.

Vis rõnis Arist. q̃ nunc nõ possit corrũpi, nec i se ipso, nec in alio nunc. Prima pars argumenti. Et ratio est huiusmodi. Si corrumpitur ipsum nunc, aut corrumpitur in altero nunc, quod sit simul cum illo, aut corrumpitur in se seipso, aut corrumpitur in sequenti nunc: quia omne, quod corrumpitur, in tempore corrumpitur: nullo autem modo ex his corrumpi potest.

Primò, non corrumpitur in alio nunc, quod sit simul, quia nunc non est extra tempus: vt ergo duo nũc sint simul, id est,

quando est vnum, quòd sit alterum, debēt duo tempora esse simul, vt duo dies, aut duæ horæ: sed hoc impossibile est: nam nunquàm duo tempora sunt simul, nisi cum vnum est pars alterius, vt dicimus, nunc est talis hora, talis dies, talis mensis, talis annus simul: ad hoc autem sufficit vnum nunc: sed duo tempora diuersa, quorum vnum non includatur in altero, simul esse non possunt. Si ergo nunc ipsum corrumpitur, non corrumpitur in alio nunc, quod sit tunc, & simul: sicut ego lectionē lego in hoc tempore, ita vt lectio & tempus simul sint.

2. pars. Probat secundò, quòd non corrumpatur in se ipso; quia cum ipsum est, tunc est: non ergo possibile est, vt tunc dicatur corrumpi.

3. pars argumēti. Probat, quòd non corrumpatur in nūc sequēti: & petit suppositionem, quòd duo nunc non sint simul, & immediata, quin mediet tempus, sicut nec duo puncta, quin mediet linea: hoc enim posset in lib. 6. probandum est, dicitur igitur; Si nunc corrūpitur in nunc consequenti, cum inter ipsum, & hoc mediet tempus, consequenter sequitur: quòd in illo tempore durabit tale nunc: sunt autem infinita nunc in quali bet particula tēporis: erit ergo simul vnū nunc cum aliis: quod esse nō potest; ergo nullo modo nunc ipsum corrumpi potest: & ita non erunt diuersa nunc per totum tempus. Hæc ratio subtilis est, & notanda: & aduerte expositionem: nam primam argumenti partem multi non attigerunt.

At verò neque semper idem. Tex. XCI.

Probat nō posse esse vnū nunc in toto tempore 1. Ratio.

Ostendit alteram principalis argumenti partem, quòd nō sit vnicū nūc per se esse totū tēpus. Omne finitum, siue ad vnum, siue ad plura, id est, secundùm vnam dimensionem, vt linea: aut secūdùm plures, vt superficies, & corpus, vno termino solo non potest esse terminatum, sed duobus ad minus: at tempus accipi potest finitum, vt dies, hora, mensis: ergo ad minus erunt duo termini in tempore, & sic duo nunc, sicut in linea duo terminantia puncta.

Amplius, si simul esse. Tex. XCII.

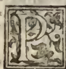

2. Ratio. Probat secūdò, nō posse esse vnū nūc. sequeret enim quòd quæ facta sunt ante mille annos, & quæ modò fiunt, simul essent secūdū tēpus. Patet: nam illa sunt in eodem tempore simul, nec est vnum altero prius, quæcunque in eodem nunc tēporis facta sunt: si igitur vnicum est nunc in toto tempore, nihil erit prius, nihil posterius, sed omnia simul secundum tempus.

De his igitur, quæ insunt ipsi. Tex. XCIII.

Quid sit tempus est valde difficile cognoscere. Concludit satis dubitatum esse circa esse ipsius tēporis: postea ad, quid sit, conuertit se; ac docet, quid sit tempus, difficile esse cognoscere, & difficultatis causa est duplex. Altera ea, quæ Antiqui de tempore dicunt: non enim omnes conueniunt. Altera est ex rationibus positis circa an sit; nam ex illis videtur temporis natura esse solùm secundum intellectū, vt dicit Philop. cū ipsius partes non sint. Incipit autem aliorum sententias proponere.

Antiquorum opiniones de tēpore duæ. Quidam dixerunt, tempus esse motum circularem cœli. Alii dixerunt esse ipsum cœlum, & sphæram. Impugnat autem dupliciter eos, qui motum circularem dixerunt esse tēpus. Primò. Pars temporis est tempus, sed pars circularis non est circulatio: ergo circulatio non est tempus. Secūdò impugnat. Si essent plures cœli, tunc essent plures circulares: essent ergo plura tempora simul, quorum vnum nō est pars alterius: quod est impossibile.

Prima & secunda ratio, quod motus cœli nō sit tempus.

Nota. Dicit Philop. quòd quàmuis plures essent mundi, vt finxit Democritus, adhuc vnicum esset tempus pro omnibus, & vna communis duratio; sed hoc posterius magis examinabitur.

Nota. Hanc opinionem de circulatione Ale. & Theophrast. tribuunt Platoni, quàmuis Simplic. ipsum defendat.

Vni-

Vniuersi autem sphæra. Tex. 94. & 95.

Ratio qua quidam existimabāt cœlū esse tēpus.

AD secundam opinionē se conuertit, ac rationem ponit opinionis: nempe, quia omnia cōtinentur in tempore, & omnia continentur in sphæra cœlesti, inferebatur, sphæra cœlestis est tempus: quam opinionem Arist. negligit impugnare dicēs, esse adeò irrationabilem, vt non opus sit contra eam quicquam inferre. Et meritò, cum aliter dicantur res esse in sphæra, aliter in tempore. In sphæra enim, vt in loco communi, in tempore, vt in mensura vniuersali actionum, & motuum.

Relictitur hæc snia ve absurda.

Illam sententiā tribuit Simpl. Pythag.

Dubium primum Solu.

Dices, quis defectus est syllogismi? Respondent Philop. & Auerr. quòd est in secūda figura ex duabus affirmatiuis: sic enim est formandus syllogismus. In sphæra sunt omnia: in tempore sunt omnia: ergo tempus est sphæra.

Dubium secundū.

Dices rursus, cur non formabitur in tertia figura, & videbitur bonus in darapti? Dico, quod debet formari in secūda, quia concludit vniuersaliter. Et quàmuis in tertia esset, adhuc non deberet sic concludi, sed sumēdo totale extremum. Sed de hoc satis: pertinet enim ad libros priorum Logicæ.

3. Snia. est n motum esse tem.us.

Proponit tertiam sententiam, quā Simplic. tribuit Stoicis, nempe quemlibet motum esse tempus, quàmuis possimus dicere, quod nullam sententiam dicat, sed tantum, quòd tempus videatur esse quidam motus, & mutatio, quàmuis non sit circularis. Quod reijcit dupliciter. Primò,

Prima ratio circa hanc sententiam, quod nō sit motus circularis.

Motus, & mutatio sunt tantum in suo subiecto, & vbi est suum subiectum, non alibi: at tempus in omnibus est, vt tempus, & duratio ista vbiq; est: nō ergo tēpus motus est aliquis. Hic est tex. 95.

Amplius autem mutatio. Tex. XCVI.

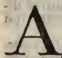

ALteram ponit rationem. Motus tardior, aut velocior dicitur: sed tempus non est tardum, aut velox: nō ergo est motus. Probat minorē: nā velox, & tardū tempore mensurantur: velox enim, quod in pauco tempore multum transit; tardū quod multo tempore paucum facit, & trāsit spatium: at tempus non mensuratur tempore.

Secunda ratio.

Dicit autem, quòd tempus, nec vt quale, nec vt quantum, tempore mensuratur. Vocat tempus quantum, ipsum absolutè consideratum pro duratione; vocat quale pro duratione hac, vel illa, puta hyemali, vel æstiuali; nocturna, vel diurna.

Nota.

Tempus quidem vnum altero breuius aut longius dicitur, non tamen velocius, aut tardius. Celeritas igitur, aut tarditas non tpi, sed motui in ordine ad tps inest.

Est autem notandum, quòd hic iam incipit indagare, quid tempus sit. Et quoniā determinaturus erat, quòd tempus esset aliquid motus, pręmittit non esse motum: posteā addit, non esse absque motu. Est autem methodus bona docendi.

Nota.

Caput vndecimum.

Quòd igitur non est motus. Tex. XCVII.

CONCLVDIT tēpus non esse motum ex dictis. At q2 indifferenter vtitur vocabulo motus, & mutationis, cū tamen superior sit mutatio, quàm motus: dicit, quòd in præsenti parum refert dicere motum, aut mutationem, intelligimus enim hic motum, pro quadam successiua mutatione. Postquàm autem probauit non esse tempus motum, probat esse aliquid ipsius motus, & ratio consistit in hoc. Tempus non percipimus, nisi aliqua percepta mutatione, & motu: tempus igitur aliquid est motus. Antecedens ponit, dicens, (cum non mutamur secundùm intelligentiā,) id est, cum intelligentia nulla apprehendimus

Licèt tēpus non sit motus, est tamē ā aliquid ipsius motus.

mutationem, vt declarat Philop. & alij cō muniter, quòd postea exponit per disiunctionem illam, vt dicit Simplic. (aut latet nos mutari) scilicet cum mutationē aliquam non apprehendimus, tempus non percipimus.

Exēplo id probatur. Probat antecedēs exemplo, & ratione. Exemplum est de dormientibus. Qui dormiunt enim, non percipiunt tempus, in quo dormiunt, sed nunc, in quo incepērunt somnum, coniungunt cum eo, in quo expergiscuntur. nec tempus mediū cognoscunt, quia non perceperunt vllam mutationem.

Adducit dictum quoddam fabulosum de his, qui apud heroas in Sardo dormiūt. narrat Simplic. cum Sardi capti essent à Græcis, in antro inuētos esse nouem Herculis filios mortuos, ita tamē benè aromatibus conditos, vt viderentur dormire: & hos vocat heroas. Dicit autem Philop. quòd qui malè habebant ferebantur ad hos, qui statim magno somno corripiebantur, ita vt euigilantes, non perciperēt tempus longum somni.

Quidquid autem sit de hoc, rei veritas est certa, dormientes non percipere somni tempus.

Narrat Eudemus historiam conuenientē proposito. Dicit quosdam post epulas nocturnas dormiuisse per totam illam noctem, & sequentem diem, & noctem illius diei. Quidam, qui expergefactus nocte sequenti, existimans esse illam eandem noctem, qua dormire incepit, iterum continuauit somnum vsque ad diem tertium, quem cum primo copulauit, non distinguens secundum.

Ratione idē probat. Ratione id probat. Si vnicū esset nunc, tunc non esset tempus; vt si hoc nunc esset tantum, non esset tempus post hoc: ergo qui non discernit, nec apprehendit nisi vnum nunc, non percipit tempus.

Concludit, quòd cum anima non percipit mutationem aliquam, & variationem aliquorum, sed hæret fixa in vno: sicut qui contemplantur, & ex gustu fixi manent, nō percipiunt tempus: tempus ergo aliquid est ipsius motus.

Quòd igitur neque motus, neq; sine motu. Tex. XCVIII.

Cvm igitur tempus non sit motus, sed aliquid motus, dicit oportere inquirere, quid sit ipsius motus. Repetit autem quantū dependeat apprehēsio temporis ex apprehensione motus, dicens, ꝙ si nullus apprehenderetur motus exterior, sed esset quis in tenebris cōstitutus, tunc non apprehenderet tempus, nisi per mutationē aliquam, nempè, si secundùm animam moueretur cogitando, aut imaginando: tunc enim ex cognitione mutationis factæ perciperet tempus. Sicut etiam, cum tempus percipimus, etiā motum factum percipimus, vt tempore horę percepto, motum lectionis percipimus: prius tamē per motum tempus perceptū est. Cum igitur tempus absq; motu non sit nec sit ipse motus, erit ipsius aliquid.

Not apprehensionē temporis oriri ex apprehensione motus.

Quoniam autem quod mouetur. Tex. XCIX.

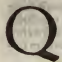

Qvid sit tempus determinaturus accipit duo. Primum est motum, ac tempus continuitatem, ac prius, & posterius habere ab ipsa magnitudine, & spatio ita, ꝙ motus continuus est, ac prius habet, & posterius propter magnitudinem, & spatiū, quo fit: tempus aūt propter motū. Dicit igitur, quod mouetur localiter à quodam loco, & magnitudine in aliam mutatur: cumque omnis talis magnitudo, in qua mouetur aliquid, cōtinua sit, motus etiā continuus erit, ac tēpus similiter propter motum. Sequitur enim tēpus motum, & motus magnitudinem.

1. Fundamentum Arist. Motus & tēpus continuitatē, & prius & posterius habent ab ipsa magnitudine.

Aduertendū hic, quòd loquitur de motu regulatissimo, cuius passio tempus est, qualis motus est primi cœli, vt dicemus inferius: ac ob id dicitur quantus motus, tantum tempus. Nota. 1.

Attende etiam, cum dicit, motum accipere continuitatem à magnitudine, non intelligas tātum ab ea: plura enim necessaria sunt, vt dicemus in libro 5. sed magnitudinis continuatio vnū est ex necessariis ad motus continuitatē, quod sufficit Nota. 2.

eit pro præſenti, vbi ſupponimus vnicum eſſe mobile, quod etiam requiritur ad cõtinuitatem motus.

Prius autem, & poſterius in loco.

Prius, & poſterius in motu fiũt à magnitudine, & in tempore à motu.

OStendit etiam, prius, & poſterius eſſe in motu à magnitudine. Magnitudo quidem habet prius, & poſterius poſitione, ſecundum quòd habet quaſdam partes priores, quaſdam poſteriores, tãquàm locus; locus habet poſitionem, vt dictũ eſt in Prædicam. Motus autẽ ſimm prius, & poſterius ſecundariò habet, nempè ab ipſa magnitudine proportionaliter, & correſpondenter; vt id ſit prius motus, quod eſt in priori magnitudinis, id poſterius motus, quod eſt in poſteriori parte magnitudinis. Tempus aũt hẽt prius, & poſterius correſpõdenter à motu: prius enim eſt tẽporis, in quo fit prius motus; poſterius eſt motus, (Alterũ enim id eſt, tẽpus, ſequitur alterũ ipſorũ, id eſt, motum, per magnitudinem ſequit.

Prius, & poſterius in motu ſunt idẽ cum motu, licèt rõne differant.

Addit tamen vnum notatu dignum, quòd prius, & poſterius, in motu ſunt idẽ re cum motu, tamen ratio ipſorum diuerſa eſt. Nam motus, vt motus, ſolùm eſt actus entis in potentia; ꝙ habeat prius, & poſterius, hoc ei accidens eſt, quatenus motus ab extremo vno in alterum procedit, vel per aliquam magnitudinẽ fit. Vbi vide ſentẽtiam noſtram, quam propoſuimus lib. 1. de motu, non conſiſtere motus in communi accepti eſſentiam in fluxu continuo, ſed in proceſſu formæ ab agente, vel agentis in formam, ſiuè etiam patiẽtis; Quod eſt dicere, eſſe actum entis in potentia, prout eſt in potentia. quàmuis motus propriè acceptus includat ſucceſſionem, & fluxum ſucceſſiuum. vt ibi diximus.

At verò & tempus quidem cognoſcimus. Tex. C.

Secundũ fundam. Tp̃s eſt aliquid motus, et tũc percipitur cũ prius, & poſterius motus ꝑcipitur.

ACcepto in primo fundamẽto motum habere prius, & poſterius; accipit vnum alterum, puta, tempus eſſe aliquid motus, non motus ſecundùm ſe, ſed vt prius, & poſterius habet. Inde enim optimè colliget definitionem temporis. Probat autem, quod dictum eſt: quia tũc determinatè percipimus tempus, cùm cognoſcimus, & percipimus motum: non quidem, vt actus eſt entis in potentia, ſed vt prius, & poſterius habet.

Explicatur. Cùm lectio, vt actus quidã eſt, percipitur, nõ definitè tempus cognoſcitur: at cùm in lectione id, quod præceſſit, & id, quod ſecutum eſt, conſideratur, tunc tempus impenſum percipitur.

Nota in quo cõſiſtit apprehẽſio tẽporis.

Hoc igitur eſt, quod dicit Ariſtoteles, quòd cum intellectus percipit duo nunc; vnum ſub ratione prioris, & alterum ſub ratione poſterioris, tũc percipit tempus: nam cum percipit extrema ac diſtinguit, & medium extremorum diſtinguit: Eſt autem tempus quod inter nũc clauditur. At quia ſupponit Ariſto. id tempus eſſe, quod terminatur nũc; dicit id verum eſſe, & ſupponi debet abſque vlla in præſenti probatione.

Quando igitur tanquàm vnum. Tex. C I.

Idem explicatur magis.

PRoſequitur explicare, tunc percipi tempus, cùm prius, & poſterius in motu percipiuntur, dicitq;: Cùm ipſa nunc non diſtinguimus, ſed vt vnum apprehendimus, tunc tempus nõ percipimus. Similiter, cùm vnum nunc eſt, & non ad prius, & poſterius relatum percipimus, non adhuc tempus apprehendimus: quaſi tunc tempus apprehendamus tantùm, cum in motu prius, & poſterius percipimus. Colligit ex his definitionem.

Definitio temporis.

Tempus eſt numerus motus ſecundum prius, & poſterius. Quaſi dicat, non eſt aliud tempus, quàm prius, & poſterius ſimul ipſius motus. Clariùs. Tempus eſt illa motus ſucceſſio, & fluxus ſecundũ prius & poſterius. Eſt enim quædam quantitas motus; quæ quantitas conſiſtit in prioris ac poſterioris fluxu. Vndè tempus motui ineſt, vt numerabile quid eſt, ſecundum prius, ac poſterius. Imò, eſt id, quod motũ facit numerabilem ſecũdùm prius, & poſterius. Et hoc pro præſenti ſufficiat: declarabitur enim hoc magis in futura quæſtione hac de re.

Signum autem est. Tex. CII.

Tps esse numerũ.

Signo quodam à posteriori ostēdit, tempus numerum meritò dici:nam numero mensuramus, quod plus, minusvè est:replicādo enim vlnas, aut palmas,mensuramus. Cùm igitur tempore mensuremus motus partes,& mensurabiles sint:meritò tempus quidam dicitur numerus.

Numerus duplex, numerans, & numeratus.

Quis autem sit numerus, explicat, dicens.Numerum esse duplicem.Et numeratum,qui in ipsis rebus est,ratione cuius tales sunt numerabiles:vt numerus numeratus hominũ, est numerus in ipsis formaliter existens,rõne cuius sunt numerabiles; sicut est linea mensurata illa, quæ in corpore aliquo inhærens ipsum reddit mensurabile secundùm longitudinem. Alter est numerus numerans, puta, ille, quem animā apprehendit abstractum ab omni materia, vt cum ternarium,quaternariũ, & alios in se consideramus.

Tps est numerus numeratus.

Cùm igitur tempus numerus sit, non est numerans,sed numeratus,puta,existēs in ipsis partibus motus,ratione cuius motus numerabilis est formaliter secundum prius,& posterius. Nec idem est numerus numeratus,& quo numeramus, id est, numerans, vt magis in quæstionibus elucidabitur.

Et sit motus semper alius. Tex. CIII.

Magna est horum sex textuũ difficultas, & interpretum varia expositio. Proponam id,quod mihi magis ex Aristote.mente visum fuerit. Tempus igitur numerũ prioris,& posterioris motus dixerat,modo tempus successiuum, quid,sicut & motum,esse docet.

Tps est successiuum, sicut & motus.

Inquit ergo: Sicut motus alius est, & alius,id est, partes habet succedentes diuersas, ita similiter & tempus.At ne quis, ob id, tempus non esse vnum arbitraref, dicit, totum tamen esse idem; quàmuis enim partes alias,& alias habeant, totum tamen vnum est.

Et reddit rationem. Quia vnicum est nunc re, licèt diuersum ratione. Sensus est.Prius,& posterius, quæ temporis partes sunt,diuersa inter se, vnum tamen cōtinuum faciunt, cùm copulentur vnico nunc,quod est finis prioris,& principium posterioris;sicut punctum in medio lineę. Ad huius loci declarationē facit tex. 121. qui postea sequitur. Nota.

Ipsum autem nunc tempus metitur. Tex. CIIII.

Vo explicat de nunc ipso, & quomodo se habeat ad tempus,& quomodo vnum sit. Ita igitur se habet ad tēpus, quòd ipsum metitur. Quō se hēat nūc ad tēpus.

Notandum verò, ꝙ tēpus est numerus quidam habens duas vnitates. Altera est primus motus. Altera est posterius motus. Cùmq; ista distinguantur duobus nunc, possumus dicere; Tempus esse numerum duorum nunc,alterius prioris,alterius posterioris, non quòd ex ipsis duobus nunc tantùm,quæ indiuisibilia sunt,tempus cōponatur, vt arbitratus est Themistius: hoc enim esse non potest: esset enim nūc pars temporis; sed componitur ex nunc terminante partem priorem motus,& terminãte altero partem posteriorem motus,ita,vt tempus sit numerus ipsarum partium distinctarum per diuersa nunc. Et hoc est, quod dicit,nunc, vt habet rationem prioris,& posterioris,metitur tempus. Primò notadũ.

Notādum secundò, quod cum tale nūc sit sicut vnitas in numero: vnitas autem multiplicatione sui numerum metiatur: per vnitates enim numeramus quemcunque numerum:optimè per huiusmodi nūc, priora,& posteriora, quæ vnitatum rationem habent,tempus metimur, quod numerus quidam est. Secundò not.

Ipsum autem nunc est quidem, vt idem.

Xplicat modò quomodo nunc sit idem in tempore, & dicit quodammodo non esse idem: vt enim aliter, & aliter se habet, id est, quantum ad ipsum esse, & rationem ipsius non esse vnum, & idem in tem- Nūc est idē cum tpe, sed rõne diuersum.

in tempore composito ex priori, & posteriori: quantum tamen ad subiectum, & rem ipsam, idem, & vnum est: Quasi dicat, est vnum re, ratione tamen nō vnum, nec idem.

Ratio. Hoc autem exemplo explicare nititur, quod & sit exemplum, & sit argumentū. Dicit igitur, quod motus sequitur magnitudinem, & tempus motum, vt dictum est. Modò superaddit, quòd punctum sequitur mobile, quod fertur, & per quod in motu prius, & posterius cognoscimus. Vt enim mobile aliter, & aliter se habet spatio, distinguuntur prius, ac posterius in motu.

Similitudo ergo inter punctum, & mobile hæc est: quod punctum vnum est re, cōtinuans diuersas partes mobilis, ratione diuersum, prout cùm vna, vel altera sumetur; est enim vnius principium, alterius verò finis. Ita mobile vnum est in diuersis spatij partibus, ratione diuersum, vt hic, & alibi est, sicut Sophistæ dicunt. Coriscum esse alium, cùm est in foro, & alium, cum est domi.

Tam ergo punctum in diuersis partibus mobilis, quàm mobile in diuersis partibus spatij re, est vnum, & idem, ratione verò non vnum, nec idem.

Ipsum autem nunc sequitur id quod fertur.

Nunc in motu se habet sicut mobile. APplicat modò exemplum, & primò assimilat nunc mobili ipsi. Vt enim mobile aliter, & aliter se habens motum distinguit in prius, & posterius: sic etiam nunc ipsum, vt numeratur cū priori, & numeratur cum posteriori tempus facit, & per ipsum tempus cognoscimus. Quod est dicere. Sicut mobile motus est causa, dum per diuersas spatii partes procedit: sic & nunc temporis est causa, dum numerabilem motum facit procedendo à priori in posterius: duo enim nūc, & prius & posterius, vt diximus, faciunt tempus.

Iterum concluditur in tēpore esse idē nunc re, distinctum ratione. Est igitur idem nunc re, quatenus prius, & posterius re vnum sunt cū motu: & motus vnus est, ob id, & nunc vnum erit subiecto, tamen ratio diuersa est. Nec vnum nunc, est formaliter: nam in ratione numerabilitatis, in quo consistit ratio temporis, & ipsius nunc, plura sunt nunc, vnū numerabile prius, alterum numerabile posterius, sed alterum accipitur cum parte posteriori, alterum cum priori numerabi li, vt dictum est.

Et notum maximè hoc est.

Obiectio in Arist. AT quia posset quis dicere, non esse simile nunc mobili, quia per mobile cognoscitur motus in communi, & motus localis per id, quod localiter fertur, cùm mobile sit compositum, & hoc aliquid: at motus non est hoc aliquid; est autem compositum notius: de nunc verò non sic.

Solutio. Hoc remouet Aristoteles, dicens; esse etiam nunc magis notum: semper enim per ipsum cognoscitur. Vndè concludit nunc ipsum aliquo modo esse idem, aliquo modo non, cùm sit simile ei, quod fertur, & mobili. & hoc est primum exemplum.

Explicatur adhuc solutio Arist. Et vt ipsum perfectè intelligas, nota similitudinem clarè esse hanc. Vt mobile sumptum in spatio multipliciter facit motum, ita nunc in numeratione sumptum dupliciter, puta, prius, & posterius, facit tēpus, non quòd sit idem nūc ratione, quod sumitur in priori, & posteriori: sunt enim diuersa; sed re idem & vnum est, quatenus prius ipsum, & posterius non sunt separata, sed in vnico motu continuantur.

Vndè non est tanta vnitas nunc, & mobilis: est enim maior mobilis, cùm sit intrinseca, ipsius verò nunc extrinseca à motu, sed est vnitas proportionalis. Et admodum nota hanc expositionem: non enim opus est confugere ad imaginationum fluxum ipsius nunc per totum tempus, sicut puncti per lineam: sic enim doctrina non esset vera, sed imaginatiua. Et præterea, quia sic tempus, vt continuum, consideratur: hic autem vt discretum consideratur, vt satis patet ex ipso contextu. ego sanè ita intelligo.

Manife-

Manifestum est autem, quòd etsi tempus non sit. Tex. CV.

Tps dependet à nunc, vt motus à mobili.

OStendit dependentiam temporis à nũc, sicut motus à mobili. Inquit, si nõ esset nũc, non esset tẽpus, nec nunc tps non esset. Iterumq; comparat nũc mobili, ponit hęc duo, motum, & mobile, ex altera parte tempus, & nunc; & ostendit si nul esse tempus cum nunc, quia motus, & mobile simul sunt; numerus ergo motus, & numerus mobilis simul erũt. At tempus est numerus motus; nunc autem quidem non est numerus mobilis, quia nõ est nisi vnum mobile, erit tamẽ vnitas mobilis, quæ pars est numeri; simul ergo erũt nunc & tempus, sicut mobile & motus.

Et cõtinuum est tempus ipso nunc.

Tempus continuatur ipso nunc, sicut linea puncto.

OStendit modò vnitatem ipsius nunc alia via, puta; quia assimilatur puncto continuanti lineæ partes, ac ob id præsupponit, tempus continuari ipso nunc, ac vnitatem ab eo habere. Prius enim, & posterius vnico medio nunc continuatã vnum sunt.

Vndè etiam in hoc assimilatur nũc mobili. Nam ab ipso etiam sumitur motus continuitas, & vnitas, non ab ipso quidẽ se vno modo habente; sic enim non esset motus, sed quies; sed ab ipso aliter, & aliter se habente, & faciente prius, & posterius.

Nunc est idẽ re in tpe rõne diuersũ, sicut punctũ in linea.

Cùm igitur nunc continet temporis partes, vt punctum lineæ partes, erit idem re, ratione diuersum, sicut & punctum, quod est principium vnius, & idem re finis alterius partis; est igitur vnum nunc in tempore, siuè tempus consideretur in ratione discreti, siuè in ratione continui, vt expositum est, & per duo exempla.

Sed cum sic quidem. Tex. CVI.

Obiectio

SVbtiliter respondet ad obiectionẽ. Cùm enim dixisset vnicum nunc esse re, & duo ratione, sicut punctum: posset quis dicere, An cùm dicitur, tempus esse numerum ipsorum nunc, sumamus vnũ nũc re, & duo rationẽ, & sit numerus duorum rationẽ, sicut numerus duorum punctorum ratione.

Solutio.

Hoc remouet dicens, tempus esse numerum duorum nũc re, sicut si esset numerus duorum punctorum extremorum lineæ; nam sicut, si non esset, nisi vnum punctũ re, quàmuis essent duo ratione, non esset motus, ita si non esset nisi vnicum re nũc, non esset tempus; vt igitur succedat tempus, & sic plura nunc re sunt necessaria, sicut sunt plures partes, puta prius, & posterius.

Et insuper manifestum est. Tex. CVII.

Nũc non est pars tẽporis.

EX hoc autem, quòd tempus continuum est, & nunc ipsius continuans, colligit non esse partẽ temporis, sicut nec punctum lineæ, nec diuisionem ipsius motus. Vocat diuisionem id, quod partes motus continuat, quod indiuisibile etiam est, & ab aliis vocatur Mutatum esse, de quo latius dicetur lib. 6.

Vndè concludit, quòd sicut lineæ pars linea est, & punctum non est linea, sic nec nunc est tempus, cum non sit ipsius pars, sed accidit tempori, id est, est terminus ipsius, vt exponit Philop.

Si tps sumatur vt quid discretum, nunc se habet, vt eius pars.

At si tẽpus in ratione discreti cõsideretur, & vt numerus est, tunc nũc numerat, & est pars, sicut vnitas numeri. Hoc tamẽ si sumatur cum ipsis partibus, quarũ sunt nunc numeri, cùm ipsis enim debent cõputari, & tunc tempus numerus est duorum nunc, prioris, & posterioris, vt exposuimus supra tex. 104.

Nota.

At nõ inquit, est numerus tempus, sicut numerus decem hominum, & aliorum, id est, numerus numerans, qui potest multis applicari, sed est numerus numeratus ipsorum nunc, quod etiam supra docuerat.

Hunc esse sensum horum textuum existimo: nec mireris si nullum expositorem in totum sequor; ex omnibus enim, quæ diligenti textus inspectione, probabiliora mihi visa sunt, collegi.

Caput Duodecimum.

Quod igitur tempus numerus motus est. Tex. CVIII.

Explicat definitio tēpis.

INNERT ex dictis, tempus numerum esse motus secū dum prius, & posterius: sic autem esse numerum, vt sit continuum, cum sit numerus motus continui, sicut numerus partium continuarum, continui & rationem habet. Vnde nec omnino discretum, nec omnino continuum est, sed vtriusque rationem participat: ex his autē vult concludere aliquas proprietates temporis.

Licet oīs numerus numerās hēat minimū. f. vnitatē, nō tñ habet oīs numerus numeratus.

Supponit autem, ꝙ numerans simpliciter, id est, numerans, & numeratus etiā, qui ex discontinuis componitur, habet minimum: nam dualitas ad summum vnitas est minimum numeri. At quidem numerus numeratus, puta, qui est partium continuarum, sicut numerus duarum partium lineæ continuarum, talis, inquit, numerus aliquo modo habet minimum, aliquo modo non. Nam qua parte discretum est, minimum habet, cum vsque ad dualitatem possit decrescere; qua verò parte continuum est, minimo caret, cùm diuisio continui in infinitum procedat versus minus.

Prima ꝓprietas tpis. In rōne discreti hēt minimū, non tñ ī rōne cōtinui.

Sic igitur erit tempus. Ratione discreti, minimum habet; est enim dualitas prioris, & posterioris; at ratione continui, non habet minimum.

Manifestum autem est, & propter quid velox. Tex. CIX.

Secunda ꝓprietas tēporis. Coperūt vocabula contiuui & discreti.

OStendit aliam temporis proprietatem. Qua parte enim discretum est, vocabula sibi discreti vēdicat: dicitur enim multum & paucum. Qua verò parte continuum, vocabula, & continui attributa; dicitur enim longum, dicitur breue etiam tempus. Velox autem, & tardum non dicitur: id enim velox, & tardum dicitur, quòd mensuratur tempore, vt superius dictū est: At tempus non mensuratur altero tempore extra se: non igitur tardum, aut velox dicitur.

Et idem etiam vbique simul est. Tex. CX.

Tertia ꝓprietas idem est vbiq; tēpus.

TErtiam temporis proprietatem aperit, puta esse idem vbique, id est, respectu eorum, quę sunt, in tempore; vt idem est modò annus, & talis duratio apud omnes simul. Non enim modò ad hos, postea ad illos tēpus idem peruenit, sed idem est pro omnibus, quæ sub illo sunt, & simul. At temporis partes non sunt idem, & simul, sed quædam succedunt aliis diuersis recedētibus.

Probat hoc: Quia tempus est numerus numeratus ipsorum nunc, cum ergo diuersa succedant nunc, diuersum succedit tempus; sicut numerus numeratus diuersus est pro diuersitate rerum numeratarum, quāuis numerus numerans, & formalis idem sit pro omnibus tali specie numeri numerabilibus.

Amplius autem vt contingit. Tex. CXI.

Quarta ꝓprietas eo modo quo reuertitur idē motus reuertitur idē tempus.

QVARTVM aliud habet tempus. Quod sicut regreditur idem motus, ita regreditur idem tempus. Regreditur quidem idē motus specie, qui factus est, sed non idem numero: vt redit eadem deambulatio, eadem cœna, idem prandium, non numero, sed specie; ita idem dies, idem Ver, eadē tempora regrediuntur, non tamen numero, sed specie eadē.

Non solum autem motum.
Tex. CXII.

Quinta Tempus cōtingit mensura ri motu, & motus tēpore.

SVBDIT aliud temporis attributum, quod motu mensuratur. Contingit enim tempore motum, & motu tempora mēsurare: nam dicimus multum temporis, vel paucum temporis, in quo multa, vel pauca facta sunt. Sed differenter ad inuicē mensurantur: nam tempore metimur motum, tanquam mensura ipsum mensurabile, sicut qui pecunia mensurat singulos equos; at cum motu tempus mensuramus, est sicut cum mensuram mensurabili mensuramus, vt qui vno equo mensuraret pecunias multiplicando.

Et hoc rationabiliter accidit.
Tex. CXIII.

Rō quia ee appetitus.

SVbdit rationem, quare tempus mē suramus motu, & motum tempore. Quia sicut se habet motus ad tempus, ita magnitudo, & spatiū ad ipsum motum. Contingit autem spatium motu, & motum spatio mensurare: nam aliquando cognoscimus viæ factæ distantiam per motum factum; vt cum quis deambulando defessus est, sentit viam longam esse factam. Aliquando etiam è contra, motum distantia mensuremus, & spatio, vt cum quis à Neapoli Romam venit, per distantiam ipsam cognoscit tantū fuisse motum. Cū igitur sic motus, & magnitudo se habeant; eodem etiam modo tempus, & motus se habebunt.

An tempus sit numerus motus secundum prius, & posterius.
Quæstio XII.

NON ab re erit, intermissa textus expositione, circa temporis naturam parū immorari; est enim difficilis valde. Aliquot itaque argumenta, vt veritas elucescat, proponemus.

Primum argū.

Et primo contra ipsius existentiam sic. Cuius partes non sunt, nec ipsum est: at temporis partes non sunt: non ergo erit ipsum. Minor patet. Nam nūquam de tempore est, nisi nunc indiuisibile, quod non est pars. Præteritum, aut futurum nō sunt, dum talia sunt: nam quod ipsorum est, instans est tantum.

Secundò. Si tempus esset, vtique corruptibile esset: ergo cum corruptio sit in tēpore, tempus corrumpetur in tempore, ac duo tempora simul erunt. Iterum petam de alio tempore, in quo tempore corrumpatur: & cum debeat esse in alio, dabitur processus infinitum: non ergo tempus est: nam incorruptibile esset: & sic non esset successiuum. 2. argū.

Tertiò contra definitionem. Temporis partes continuātur termino communi: igitur continuum est: non ergo debuit definiri per discretum. 3. argū.

Prætereà, quòd tempus sit numerus, vel est eius forma, vel non. Si non, vt quid definitur per numerum? Si sic: ergo tempus est in genere, & specie quantitatis discretæ, contra Arist. in Prædicam. Confirmat argumētum.

Quod si dicas illum esse numerum partium continui, ob id continuum est. Hic non valet: nam si sic est tempus discretum sicut numerus duarum partium lineæ continuæ, profectò malè definitur per numerum: sic enim quodlibet continuum numerus est. Obiectio Solutio.

Quartò. Illud prius, & posterius, quod in definitione temporis ponitur. Vel est prius, & posterius spatij; & hoc non, quia tale est permanens, sicut spatium. Vel est prius, & posterius motus, & sic iam tempus esset motus, cum sit aggregatum ex partibus motus. Vel tandem est prius, & posterius ipsius temporis, & tunc tempus definiretur per tempus, & idem per suas partes quantitatiuas, vt linea est numerus partium lineæ. Quartū.

Quintò. Dicitur, quòd tempus est mensura; mensura vt dicitur 10. Meth. est indiuisibilis, & minima: at tempus diuisibile est, & longissimum: non ergo est mensura. Quintū.

Circa hoc Strato Philosophus discipulus Theophrasti, vt dicit Simpli. existimauit non bene tempus per numerum definiri, cum sit quid continuum, ideoque ipse sic definiebat. Tempus est quantitas in actioni- Prima sententia Stratonis circa definitionē temporis.

actionibus. Cuius sensum hunc esse arbitror. Sicut corpora habent dimensionem aliquam, & longitudinem secũdùm quā ipsius corporis partes possumus permanētes sumere: ita motus, & operationes, habent extensionem quandam, non eā, quæ corporum est, sed durationis cuiusdam, secundum quam habent partes non permanentes, sed successiuas, ac fluentes; & talis quantitas, & duratio tempus dicitur. ita Strato sentiebat.

Tẽ. definĩo Plotini. Aliter definiebat Plotinus, puta, Tempus est vita animæ in motu transeunte ex alia in aliam vitam. Cuius sensum existimo esse; quod tempus est successio transiens apprehensa tamē ab ipsa anima, ita, vt non sit tempus, nisi cum anima totam successionem simul intelligit, & percipit: ac ob id vitam animæ vocabat in motu transeūte. De hoc tamē inferius dicemus.

4. fnia Alber. d Saxonia, & Nominalium. Alber. Saxo. q. 14. Tempus esse motum existimat, ita, vt res vna, sit vtrumq;, quis diuersis vocabulis significata, quam opinionem sequuntur Nominales; fugientes enim distinctiones realium, omnia idem esse volunt, & solam vocabulorum differentiam faciunt; at vero vtrumq; extremum fugiendum est. Vt enim distinguere, quæ non sunt distincta, vitium est; ita non minus est vitium idem affirmare, quę eadem non sunt.

Primum fundam. Motus duplẽ hẽt partes a lias a mobili, alias a spa. tio. Pro determinatione autem sit primum fundamentum. Quod motus geminas habet partes, quasdam a mobili, quasdam a spatio, & latitudine, in qua fit motus. Verbi gratia; mouetur animal, cum progreditur, hic motus, cum quoddam sit accidens in ipso mobili inhærens, est extensum extensione subiecti, sicut albedo cum corpori inest: & secundum has partes diuiditur motus, diuisione mobilis, vt alia sit pars motus, q̃ est in capite, alia, quę in manu, alia quæ in alijs corporis partibus. Hę aũt partes simul sunt, vt cũ vna est, altera sit.

Partes motus, q̃ ueniũt a spatio, non sunt simul, sed sibi inuicẽ priores, & posteriores. At cum aliquid mouetur per spatium aliquod, quia in spatio sunt partes diuersę priores, & posteriores, euenit, vt motus p tale spatium factum habeant partes corresp͂ōdentes spatio priores, & posteriores.

Sed non sunt partes motus, sicut partes spatii; nam prius, & posterius in spatio p̄manentia sunt: at in motu nō, sed in mutatione cōsistit, q̃ fluit, & nō p̄manet.

Radix ergo prioris, & posterioris in motu, est prius, & posterius in magnitudine, sed alterũ est vnũ prius, & posterius, puta, mot' a priori, & posteriori magnitudinis. Nota. Radix prioris. & posterioris in motu.

Sit secundum fundamentũ. Hoc prius, & posterius motus, quod in successione per spatium consistit, ac inde fluit, efficit, & causat quandam durationem variabilem, vt alia sit duratio successionis prioris, altera posterioris, & hæc talis duratio, & dimensio quædam, ac extensio prioris, & posterioris motus, tempus est. Secundũ fundam. Ex priori & posteriori in motu, p̄uenit successioque dā variabilis.

Vndè aduertendum, quod tempus duratio est, nō quæcunq;: est enim duratio quædam semper manens, nec variationē habens, sicut si fingeres hoc nunc indiuisibile manens, & non fluens, & talis duratio non est tempus, sed dicitur æternitas, ab antiquis tempus separabile: est autem tota simul.

Non sic tempus, sed est duratio succedens, nec modo stans; ob id dicitur, est duratio motus prioris, & posterioris, id est, duratio semper mutabilis, & in eodem non permanens. Vndè tempus est effectus motus: & prius, & posterius in tempore, quæ secundum durationem sunt ex priori, & posterioris motus consurgũt, quæ in successione circa spatium consistunt. Motus ergo prius, & posterius, successionem dicunt, temporis verò dicunt durationē: est eñ tp̄s duratio variabilis. Nota differẽtiam æternitatis, & tẽporis.

Sit tertium fundamentum. Numerus duplex est. Et numerans, qui formalis dicitur: & numerans, qui materialis vocatur. Numerus numerans, est abstractus a materia quacunq;: vt ternarius secũdum se, & quaternarius, & similes. Numeratus verò est contractus in materia. vt numerus hominũ, numerus lapidum. Differunt aũt numeri hi, sicut figura abstractè considerata, & figura in materia aliqua. Tertium fundm̃. Numerus duplex, numerãs & numeratus. Numerus numerãs ẽ cõis ex se omnibus rebus.

Aduertendum præterea, q numerans, cum abstractus sit, cõis est oĩbus rebus, vt ternarius secundum se, communis est lapidibus, hominibus, & aliis: at numeratus nō, sed solum illis inest, in quibus est; sicut ternarius hominum in ipsis est, & ternarius lapidum in ipsis lapidibus. Res sunt in se fot maliter numerabiles per numerũ numeratũ, nos vero nume ram' eas p numerũ numerantem.

Vlterius, cum numerus numeratus sit in ipsis rebus, fit vt per ipsum formaliter sint numerabiles. Vndè sicut albedo in pariete, ipsum facit visibilem: ita numerus

in ipsis rebus, ipsas facit, vt numerari possint, ob id numeratus dicitur.

At qui abstractus est, non facit ipsas res numerabiles, imò per ipsum numeramus res, quatenus res numerantes sub aliquo numero, quem mente habemus, complectimur: ac ob id talis numerus numerans dicitur.

Tps ẽ nu merus nu meratus. Tempus ergo (vt dictum est) non numerus abstractus, sed numeratus est, puta, numerus partium motus prioris, & posterioris.

Nota. numerus numeratus dupl. Aduertendum tamen diligenter, quòd numerus numeratus duplex est. Alter cuius vnitates, & partes discretæ sunt in qualitate, vt numerus hominum, numerus lapidum, & similium; & talis numerus non est tempus, cum tempus continuum sit. Alter est cuius partes discretæ sunt qualitate, licèt non quantitate; vt dicimus numerum partium eiusdem continui, cum partes etherogeneæ sunt: cum enim similares sunt, non faciunt vllum numerũ propriè: talis numerus est tempus: nam tempus essentialiter dicit fluxum, & variationem partium præcedentium, & subsequentium.

Cur tps dicaẽ numerus prioris ac posterioris in motu. Ac ad explicandam hanc varietatem, dicitur numerus motus prioris, & posterioris, ac si dicatur, Est quantitas, & duratio quædam varias habens partes, puta, priores, & posteriores: & ita tempus consequitur motum, qua parte motus ex diuersis partibus constat, puta, priori, & posteriori, & non quatenus motus similaris est: nã partes motus, motus sunt, sicut partes temporis tempus.

At in essentia sua tempus hoc habet, vt secundum diuersas partes fluat: ob id numerus dicitur, sed non numerus in indiscretione quantitatis, vt dicemus adhuc in solutione argumentorum.

Prima cõclusio. Tps est. His igitur suppositis sit prima conclusio. Tempus est, & non est motus, sed est aliquid motus. Quòd tempus sit, satis ex communi omnium consensu patet. Quòd verò non sit motus, (prӕterquam quod manifestè id docet Aristoteles,) probatur.

Tps non eẽ motũ, pbat primo. Quorum species, & differẽtiæ sunt diuersæ, & ipsa sunt diuersa; sed motus, & temporis differentiæ sunt diuersæ, similiter & species; ergo & ipsa diuersa sunt. Minor patet de differentijs. Nam tempus non dicitur velox, aut tardum; motus sic. Præterea. motus sursum, aut deorsum dicitur: non tempus. De speciebus patet. Nam augmentatio, alteratio, latio, species sunt motus, sed non temporis.

Secundò Præterea secundo. Quia tempus, & motus diuersas habent definitiones, vt notum est: sunt igitur diuersa.

Tempus licet non sit mot', est tñ aliquid motus. At quàmuis non sit motus, aliquid tamen motus est, puta, ipsius passio, est enim illa extensio prioris, & posterioris motus secundum durationem. Et meritò motus passio ponitur: nam tempus cum variationem dicat, adiungitur naturæ, & accidenti, cuius esse variationem patitur, qualis res est motus.

Scda cõclusio. Tempus est duratio faciẽs partes in mutatione cõtinua. Secunda conclusio. Tempus duratio quædam est, non quæcunque, sed partes habens in mutatione continua consistentes: differt enim duratio, quæ æternitas est; hæc enim tota simul est, nec partes habet, sed in indiuisibili consistit; at tempus partes habet, vt sæpe dictũ est: ac ob id optimè ab Aristotele dicitur numerus, quo explicaret partium variationem, & diuersitatem.

Tertia cõclusio. Tertia conclusio. Tempus est mensura formalis motus.

Nota duplicẽ esse mensurã. Aduerte duplicem esse mensuram. Altera est formalis, quæ mensurata dicitur. Altera mensurans, quæ actiua dicitur.

Mensura formalis est, quæ inhærens alicui ipsum facit formaliter mensurabile, aut numerabile: sicut linea huic ligno inhærens, ipsum facit formaliter mensurabile, id est, vt mensurari possit; & hæc ratio mensuræ inest cuicunque quantitati respectu sui subiecti; eo enim quo subiectum quantum est, vel discretum, vel continuum, mensurabile, aut numerabile est formaliter: sicut partes per albedinem formaliter sunt visibiles.

Mesura mensurans est, qua sumpta, vt quadam regula certa alia extra se mensuramus, vt vlna, vel palmo mensuramus alia quanta.

Quo differãt hæc duo gña mẽsuræ. Primo. Differt autem vtraque mensura, quod formalis est in eo, cuius est mensura, cum sit illius accidens, & forma; at mensurans est extrinseca rei numeratæ, cum non sit illi inhærens.

Vlterius,

Secundò Vlterius, formalis inest cuicunq; quantitati: omnis enim quantitas subiectum facit mensurabile: at mensurans non inuenitur in omni quantitate, sed in certa quæ sit parua, & minor re mensurata, vt sui multiplicatione mensuretur, vt palmo mensuramus quantitatem magnam spatij. tota ergo spatij quantitas mensura est formalis, nam mensurabilem facit totum pannum; at parua quantitas mensurans est.

Vtrumq; genus mensuræ inest tempori. Aduertendum igitur, quod vtraq; mensura inest tempori. Primò tamen formalis: ipsum enim est, quo formaliter motus mensurabiles sunt secundum prius, & posterius: mensurare inest parti temporis, quæ assumitur, vt certa quantitas ad mensurandum totum motum. Vnde diebus, horis, annis, mẽsuramus ipsa multiplicando: quod si aduertis tempore, & mensurante mensuramus motum ratione temporis, vt mensure mensuratæ; sicut quantitate actiua aliqua mensura mẽsuramus totum subiectum quantum, ita tempus vitæ alicuius, tempore quodam mensuramus. vtraque enim mensura est tempus.

Tamen communiter, & vniuersaliter tempus est mensura formalis motus, id est, per ipsum motus formaliter redditur mensurabilis, & numerabilis secundum prius, & posterius: & per hæc patet conclusio, & sunt ista valde notanda.

Ad 1. Possumus igitur respondere ad argumenta, ex quorum solutione adhuc magis ista clara fient. Ad primum facilis est solutio; dicimus enim tempus esse: nam res successiuæ, & quarum natura non est permanens, non sunt neq; existunt sicut res permanẽtes: harum enim partes omnes simul sunt: at rerum successiuarum, non est vlla tota pars: id enim naturæ ipsarum repugnat: sed sat est, quòd aliquid cõtinuatiuum partium ipsarum sit: licèt enim tempus prius, & posterius non sint secundùm se tota motio, est tamen nunc vtrumq; coniungens, & terminus vtriusque, & hoc sat est ad ipsius existentiam affirmandam.

Ad 2. Variæ sententiæ de termino corru- Ad secundum, inuenio aliquos dicendi modos. Aliqui dicunt, quod nunc temporis corrũpitur in se ipso, per vltimum sui esse, vt sit verum dicere, nunc modò est, cum ipsum est, tamẽ immediatè post hoc non erit; nec ex hoc sequitur, quod sit cum corruptum est, vt patet. De tempore autem consequenter oportet dicere, quod tempus corrumpitur in suo vltimo nunc, vt dies in vltimo nunc, & quęcunque alia pars temporis, & sic per vltimũ sui esse desinit, vel primum non esse: non tamen oportet, quod nunc corrumpatur in alio nunc, nec tempus in alio tempore; & sic dicit Simpli. ptiõnis ip lius nũc. An sit in trinsecus vel extrinsecus. 1. Snia Simpl.

At Alexan. 3. Meth. c. 5. tex. 17. dicit, tẽpus non corrumpi, nec generari; similiter ipsum nunc, quod idem dicit hic Alber. tract. 3. cap. 1. dicit non corrumpi, aut generari nunc, sed incipere, aut desinere esse. Secunda snia Alexandri.

In cuius declarationem aduerte: quod non quidquid est, quod ante non erat, nec quidquid est, & postea non erit, est generabile, aut corruptibile: non enim valet consequentia, Hoc non erat, & modò est: ergo generatũ est: nam generatio, & productio, & motus ipse de nouo sunt, & ante non erant sæpe, tamen non est facta generatio alia generatioue, nec motus alio motu: esset enim processus in infinitum, vt docet Aristot. lib. 4. Explicatur quõ. corrũpatur Nuc.

Si igitur motus non fit, nec generatur, (nam est ipsum fieri, & generari: & tẽpus est cum motu) nec tempus generabitur, aut corrumpetur, quamuis desinat esse, vel incipiat esse. Vnde non oportet aliud tempus constituere, quo fit, & fiat tẽpus; sicut nec est alia mutatio, qua fiat mutatio: quod si tempus desinit, vel incipit esse secundum partes, & nunc, id est, quemadmodum dixi prius. Hæc obserua.

Ad tertium attende, quod tempus non est numerus partium quantitatis discretione, sed qualitate partium: Quod est dicere. Nõ sic tempus numerus est prioris, & posterioris, quasi hæc in quantitate discreta sint, sed in qualitate, cum alia ratio prioris, alia posterioris sit. Quod autem sic est numerus, est continuum quantum, & tale est tẽpus: vnde Stratonis definitio in re non est diuersa ab Aristo. definitione, cum motus quantitas illa sit tempus, tamen exactior est definitio Aristot. quæ explicat, in quo tempus formaliter consistit, puta, in duratione variabili: non ergo ad quantitatem discretam, sed ad cõ- Ad tertiũ

tinuam

tinuam tempus reduci debet, vt dictum est in Prædicam.

Dubium, an tẽpus sit numerus prioris, & posterioris illius qd est pars ipsiusmo tus. Primus modus dicendi.

Ad quartum, vna occurrit difficultas, An cum tempus dicitur numerus prioris, & posterioris motus; ibi prius, & posterius sint ipsius motus partes, ita vt tempus non sit aliud, quàm duæ partes motus: An non sic, sed quod tempus sit alia quantitas præter prius, & posterius motus. Communiter enim videntur dicere interpretes, tempus esse illum numerum duarum partium motus: quod videtur inconueniens; nam tunc idem erit prius, & posterius temporis, & motus, & eadem continuitas, cum tamen text. 105. aliud prius, & posterius in tempore, aliud in motu, aliud in magnitudine ponatur. similiter de continuo.

Secũdus

Alij dicunt, quod tempus est quantitas quædam, & non partes motus: ponuntq; motum habere quantitatem continuam, ratione cuius partes habet, & præter hanc ponunt tempus. Plures alij sunt modi dicendi, quos omitto. at secundum nos res est manifesta, qui superius propriã diuisibilitatem assignauimus tempori, motui, & spatio, & omnes illas ostendimus esse inter se distinctas.

Solutio D.Tho.

Vnde respondeo ad argumentum cum S.Thom. text. 101. quòd prius, & posterius, quæ in definitione temporis ponuntur, sunt ipsius motus in ordine ad spatium: & hoc non tollit motum habere alias partes a spatio: nam definitur tempus per subiectum, & genus: sicut qui dicit, Risibilitas, est aptitudo hominis ad risum: ita tempus est numerus motus prioris, ac posterioris, ac si clarissimè dicas, Tempus est quædam duratio, & velut longitudo mouentis se per partes diuersas priores, ac posteriores spatij alicuius, & loci.

Ad 1.

Ad quintum facilis est solutio: mensura enim mensurans est, quæ debet esse certa, indiuisibilis, id est, minima, & parua, non tamen mensura mensurata: hæc autem primo tempori conuenit, vt declaratum est in conclusione tertia. Hactenus de quæstione hac.

An sit vnicum nunc in toto tempore.

Quæstio XIII.

Sensus quonis.

Circa titulum aduerte, quod sicut lineæ partes puncto indiuisibili copulantur, ita etiam partes temporis quodam indiuisibili continuantur, quod dicitur Instans, aut Nunc. Est autem difficultas, an vnicum sit instans per totum tempus, ita, vt non sit aliud tempus, quam vnicum instans aliter, & aliter se habent. Et in hoc difficultatem facit Aristot. qui tex. 104. docet nunc esse in tempore, sicut vnũ mobile in motu. S.Thom. 1. p. q. 10. artic. 4. ad 2. & Alber. libro de quatuor cöæquæuis q. 3. art. 12. videntur asserere esse vnicum nunc per totum tempus.

.1.

Prima sententia D.Tho.

Quõ explicãt alii qui D. Tho.

Discipuli autem S.Thom. explicant ipsum in hac sententia, quam sequitur Capre. 2. d. 2. q. 2. sic eam explicãs, dicit, q in linea est pũctum intrinsecum, & est aliud extrinsecum. Intrinsecum est, q in ipsa est linea continuans eius partes, & huiusmodi sunt multa pũcta in linea. Aliud est extrinsecum, quod suo motu lineam totã facit, & hoc vnicum est per totam lineã. Dicitur autem extrinsecum, quia non est in linea. vt cõtinuans, cum sit per totum & nec est pars, cum sit indiuisibile. Ita dicit in tempore, esse nunc intrinsecum continuans partes ipsius. & hoc non vnum, sed multa sunt. est aliud extrinsecũ, quod non est aliud, quam præsentia mobilis faciẽtis tempus, quatenus est sub mutato esse, & indiuisibilis motus: & tale vnum est perto tum tempus. Hæc autem non secundum imaginationem tantum ponunt isti doctores, sed etiam in re. imò dicũt motum distingui realiter a tẽpore, sicut a mobili.

Reiicitur illa expositio.

Ista explicatio sententiæ D.Thomæ nõ probatur. Nam non potest percipi, quę res sit illud punctũ extrinsecum, nisi ipsamet linea: nam quod dicitur, punctum suo motu lineam facere, id locũ habet in imaginatione tantùm: nam multis probat Aris. lib. 6. punctum separatũ moueri non posse. Quòd si sumas punctũ existens in corpore mobili, cui videtur responderi linea tanq̃ spatium, illud punctum non facit lineam illam, imò præsupponitur puncto, sicut spatiũ mobili. Quod si sumas punctum

ctum aliquod separatum, impossibile est, quòd faciat lineam: non enim in vllo genere causæ non quantum, & indiuisibile, potest facere diuisibile: non igitur tale pũctum est, nisi per imaginationem Mathematicam.

Vnde consequenter nunc non potest esse vnum: nam præsentia mobilis non est formaliter nunc, quamuis sit eadem, nõ tamen ob id, vnum nũc est. Nã si sumas mobile, vt est sub motu, sicut nũquam est sub vnica parte motus, nisi sub alia, & alia, & sub vno, & alio mutato esse, ita nõ est tempersub vnico nunc. Adde quòd si vnum nunc esset per totum tempus procedens, iam tempus esset ex nũc solis compositũ. nam ideò Arist. docet punctum si sit separatum, non posse moueri per lineam aliquam, quia linea tunc esset composita ex punctis, punctum per lineam gradiens nõ tangeret, nec mutaret aliud, quam puncta.

Aliæ variæ sntæ qũo sit vnũ nũc in tpe.

Quamobrem existimo non esse vnum formale nunc per totum tempus, sed plura, & plura, quod expresè docet Aristo. 3. Meth. c. 5. tex. 17. in fin.

Ad id autem, quod Arist. dixit, esse vnũ nunc, respondet Simpl. quod ob id instantia, & nunc secundum se vnum dicuntur, quamuis plura sint, quia non habent, per quid distinguant, vt sola cõsiderãtur. Sco. lib. 3. Metha. loco citato, dicit esse vnum specie, non numero. Themist. dicit esse vnum subiecto.

Snia Auctoris.

Existimo ergo esse dicendum, sicut in textu exposuimus, quod comparatio Arist. in hoc consistit, quod mobile diuersis in partibus sumptum spatij motus est causa: ita nunc sumptum in priori, & in posteriori facit tempus, nõ tamen ꝙ sit prorsus idem nunc ratione, sed subiecto, id est, ꝙ non debet multiplicari subiectum cum nunc, sed idem subiectum est, nunc tamen multiplicatur formaliter. Non enim est tã ta vnitas mobilis in motu, quanta nunc in tempore, cum illa sit maior, quia ipsum mobile est subiectum, quod vnum est: at nunc ab ipso subiecto vnitatem habet.

Consensio auctoris cum ipsis Græcis, & Di. Tho. Qũo differat tps a motu.

Hæc est etiam sententia Græcorum: nec oppositum reperitur in S. Thom. vt etiam ex discipulis ipsius aliqui confitentur.

Circa distinctionem temporis a motu non opus est ex professo id contendere. Sat est, quod tempus non realiter à motu sed ratione, sicut motum à mobili distinctum ponimus, & omnes rationes oppositum probantium non conuincunt, nisi hanc formalem distinctionem: nam hæc sufficit, vt res habeant diuersas definitiones, sint in diuersis prædicamentis, & generibus, possint inuicem separari, vt multoties dictum est, quamuis contraria etiã opinio sit probabilis. Ad textum redeamus: nam quæ circa temporis naturã restant, in processu ipso examinabimus.

Quoniam autem tempus est mensura motus. Tex. CXIIII.

Quid sit esse in tpe.

POstquam explicuit quid sit tempus, explicat, quid sit esse in tẽpore, & q̃ dicantur esse in tempore. Primo explicat q d sit motum esse in tẽpore, & hoc ex definitione: cum enim tps sit numerus, & mensura motus, nõ erit aliud motum esse in tempore, quã motum mensurari à tempore ita, vt ipsi tanquã mensuræ subdatur, vt sicut tempus partes hẽt nõ simul, ita ẽt ipse motus.

Qũo motus mensuretur a tempore.

Intermittit autẽ, quomodo motus mensuretur a tempore, & loquitur de mensura mensurante, de qua diximus q. 12. Dicit quod motus aliquam partem mensuramus parte certa temporis, postea per illã mensuramus totum motum multiplicando: sicut in continuis sumimus vnam partem longitudinis certam, puta, vlnam, & hanc multiplicando, totum spatium mensuramus; ita tempore certo partem motus mensuramus, puta, die, aut anno, aut mense, & postea talem partem multiplicando, totum motum mensuramus.

Quid mensuretur in motu.

Ostendit autem, quid mensuretur in motu. Dicit duo in motu mensurari: Alterum est ipsius quantitas, quam a spatio habet. Alterum est ipsius esse, (nam ens successiuum est) ob id totus motus tempore mensuratur; vnde ob id in principio textus dicit, tempus mensuram esse motus, & moueri. Per motum intellexit esse motus; per moueri quantitatem ipsius, quam habet, dum fit in magnitudine, vt explicat S. Thom. Est igitur motum esse in tempore, ab eo mensurari.

Mani-

Manifestum est, quòd & alijs. Tex. CXV.

Quid sit vniuersum esse in tge.

HInc colligit in vniuersum, esse in tempore non aliud esse quā mensurari à tempore, & habere successionem, & mutationem cum ipso tempore, quod est mēsura successiua, & mutabilis. Hoc autem probat distinguendo duplicē sensum, qui potest esse huius, quod est esse in tempore & excludendo illorum vnum.

Esse in tēpore pōt facere duplicē sensum.

Esse in tempore potest facere hunc sensum; Esse, quando tempus est: Vt illa dicātur esse in tempore, quę sunt, cum tempus est. Alter sensus est, vt esse in tempore sit, sicut esse in numero.

Nota.

Dupliciter autem aliqua dicuntur esse in numero. Vno modo, quia partes, vel accidentia ipsius sunt, vt par, impar, & vnitates in numero sunt. Altero modo, quia à numero continentur, & numerantur, puta quia numerus ipsorum dicitur esse, vt denarius hominum, & aliorum.

Tripliciter potest dici aliquid esse in tge.

Vnde possumus colligere tripliciter posse dici esse in tempore. Vno modo esse, cum tempus est. Altero modo, esse partem, aut passionem temporis. Tertiò, à tēpore mensurari. Dicit, quòd duobus vltimis modis aliqua dicuntur esse in tempore: nam tempus numerus quidam est: ob id, sicut in numero, sic etiam in tempore aliqua dicuntur esse; nam nunc, prius, posterius tanquam aliquid temporis in ipso dicuntur esse. At reliqua omnia, quæ in tēpore esse dicimus, vt in mensura quadam in ipso sunt successiua tamen, sicut res in loco permanenti.

Manifestum autem, & quòd nō est. Tex. CXVI.

Excludit primus mod' essendi in tēpore.

Xcludit primum modum, quo dicebat res esse in tēpore, quia sunt, cum tempus est dicit, ꝙ sicut non dicitur esse in loco, aut in motu esse cum locus, aut motus est, sic nec esse in tempore: nam sic possemus di-

Primò.

cere, quod coelum est in grano milij, quia est, cum hoc est, imo quodlibet esset in quolibet.

Vlterius probat. Nam esse in tempore cum tempus est, profectò est quid accidētale: accidit enim, ꝙ tempus sit illud cum res est, & accidit rei, quod tempus tale sit: similiter de loco, & motu: at esse in tempore dixit connexionem necessariam, vt vnū non accidat alteri: habet enim habitudinem ad illud intrinsecè, & necessariò sicut mensura ad mensuratum.

Quod est dicere; si non esset aliud esse in tempore, quàm esse cum tempus est, accidentale hoc esset, & posset esse, quin tēpus esset: at esse in tempore non sic: non enim potest esse id, quod est in tempore, sine tempore quodam, sicut nec mensurantium sine sua mensura.

Quoniam autem est in numero. Tex. CXVII.

Quō se habeant ea, quæ sunt in tēpore.

Stendit qualiter se habeāt ea, quæ sunt in tempore. Hæc enim continentur, & excedūtur a tempore, sicut numerus excedit numeros minores, & vnitates sub se contentas. Hinc est, quod nulla eorum, quæ in tempore sunt, ipsi tempori æqualia sunt, sed alicui parti tantum, aut præteriti, aut futuri, aut vtriusque.

Ratiō.

Et ratio huius superioritatis est, quia q̄ sunt in tempore continentur ab ipso, sicut quæ sunt in numero ab ipso: quæ autem in numero comprehenduntur, minora sunt ipso: vnde euenit, quę in tempore sunt, omnia finita esse.

Res patiuntur à tēpore.

Non solum autem à tempore exceduntur, sed ab eo patiuntur, quod probat ex communi dicto omnium. Nam dicere cōsuescimus, omnia tempore tabescere, & alia senescere, alia obliuisci.

Nota.

Et nota per hæc tria vocabula notari omnia, quæ in tempore sunt: nam tabescere, & corrumpi omnibus inest etiam inanimatis: senescere viuentibus: obliuisci hominibus. Hæc autem tempore adueniunt.

Dubium an sit generationis cā ipsum tempus sicut & corruptionis. Rā. Adc.

Dices an tempus sicut est causa corruptionis, est ne generationis, vt causa pulchritudinis, & perfectionis circa talem iuuentutis circa senectutem, & recordationis circa obliuionem? Respondet, non; & causam dat: quia tempus in motu consistit:

sistit: motus autem recessus est à propria dispositione, quam res habet: ob id, quæ mouentur, magis ad corruptionem accedunt: & propter hoc tempus corruptionis potius est causa.

Obiectio. Solutio. Dices tu, nonne etiam tempore res perficiuntur, & tempore aduenit sapientia, & prudentia? vt quid tempus nō generationis causa etiam ponitur? Aduertendum ergo, quòd nec generationis, nec corruptionis tempus solum causa est: effectus enim particulares hi à causis proueniunt particularibus, & tempus horum causa dicitur, quia in ipso fiunt, vt inferius in tex. 128. dicit Aristot.

Nota tēpus præcise nec esse causam generationis, nec corruptionis.

At hoc interest inter generationes, & perfectiones, ac corruptiones: quòd generationes habent sæpe causas determinatas, ob id non attribuūtur tempori; at corruptiones ex indeterminatis causis proueniunt, vt ruinæ, mutationes, & variationes aliæ: & hæc tempori tribuuntur, & ita dicit Philop.

Cur potius corruptionis, quā generationis dicatur causa Primo. Adde etiam tu, quòd non solum cum causa indeterminata est, sed etiam corruptiones aliæ, quæ secundum naturam fiūt, tribuuntur tempori magis, quam generationes: quia motus continuus, qualis tempus est, potius est causa corruptionis. nec vero perfectionis causa est, nisi quatenus inuenit rem dispositam, vt perfectioni sit proxima: tamen sua continuatione ab illa perfectione expellit rem, & in corruptionem impellit, ob id per se causa corruptionis dicitur, non tamen solum tempus causa est, vt diximus, & patebit inferius.

Quare manifestum est.

Ea, quæ semper sunt, nō sunt ī tēpore. Cum dixisset, quæ in tempore sunt, excedi, & superari à tempore, infert, res semper existētes non esse in tempore, cum non contineantur, nec superentur a tempore, qualis est Deus gloriosus, & Intelligentiæ. Adducit autem signum, quòd non patiuntur a tempore: non enim corrumpūtur, non senescunt, non tabescunt, sed vno modo se habent, vt docet 1. cœli, tex. 100. dicit autem, quæ semper sunt, quatenus semper sunt: nam ista quæ semper sunt, habent aliqua, quæ non sunt semper, vt Sol mutat loca varia, & secundum hos situs, & mutationes tempori subditur.

Quid sit proprie esse in tēpore. Ex quibus perfectè colligitur, quid sit esse in tempore, puta, mensurari a tempore, vinci à tempore, pati a tempore, qua parte res mensurantur tempore, euenit, vt quæ faciunt, non possint, tota simul possidere: Vnde non est tota cœna simul, non tota lectio, sed pars expellit partem, pars expectat partem. Præterea, si vincuntur a tempore, non sunt perpetua: si a tempore patiuntur, multis miserijs, varietatibus, ac mutationibus sunt exposita.

Quoniam autem tempus est mensura. Tex. CXVIII.

Quietē esse in tēpore. Cum dixisset quid sit esse in tempore, & motum esse in tempore, ostēdit modò quietem esse in tempore, per accidēs tamē, id est, per aliud, vt explicat Philop. nempè per motum: nā tantam esse quietem mensuramus tempore, mensurantes simul aliquem motum.

Obiectio. Obijcit quis. Quomodo, cum tempus sit quid motus, potest aliquid esse in tempore, quin sit in motu? non ergo quiescentia videtur esse in tempore.

Solutio. Respondet, tempus non esse motū, sed numerū motus: ob id, potest aliquid quiescens esse in tēpore, sicut etiam in numero, quin sit in motu. Subdit tamen, quæ dicantur quiescere: illa nempè, quæ sic nō mouentur, vt moueri sint apta, vt iam dictum est: est igitur quies in tempore.

Esse autem in numero est esse.

Res aliæ sunt in tempore secūdum motum, & quietem. Vlt vlterius ostendere res alias esse in tempore, secūdum motum, & quietem, ac propterea dicit, esse in numero est quòd sit numerus rei illius, & quod sit mensurabilis res per talem numerum. Si igitur numerus fuerit tempus, sic erit in tempore esse, quòd a tempore mensuratur, & quòd tempus illius sit. Cum igitur tempus sit aliquid motus, mensurabit vtique quæ mouentur, & quæ quiescunt: quies enim priuatio motus est: Priuatiuorum autem eadem est regula.

Quare quod mouetur. Tex. CXIX.

Res non sunt in tẽpore rõe suarum quantitatum, sed secũdum quantitatẽ suorũ motuũ. Nota.

Concludit res ipsas, quæ mouentur, & quiescunt non esse in tẽpore secundum suam quantitatem, sed secundum quantitatẽ suorum motuum, cum tempus sit mensura motus, idem etiam de quiete, sed per accidens, illa autem, quæ nec mouentur, nec quiescunt, sed prorsus immobilia sunt, in tempore non sunt.

Notandum igitur, quòd motus per se in tempore est: ipsius enim primò tempus est mensura, per motum quies: per motũ, & quietem substantiæ sunt in tempore.

Manifestum igitur est. Tex. CXX.

Ea, quæ nõ sunt, in tempore.

Ostendit ea, quæ non sunt, quo modo sint in tempore. Dicit quòd ea, quæ non sunt ita, vt non possint vnquam esse, vt diametrum esse commensurabilem, & impossibilia, ista non sunt in tempore. Et ratio est, quia huiusmodi nullum habent ordinem ad motum, aut quietem, per quæ res in tempore sunt.

Quæ verò sic non sunt, vt possint esse, vel fuerint, vel futura sint, hæc in tempore sunt: qualia generabilia, & corruptibilia. Dat rationem: quia hæc superantur a tempore: nam maius est tempus his, quæ sic non sunt. Nam quæ erunt, exceduntur à tẽpore secundum præteritum: quæ fuerunt, exceduntur secundum futurum: quæ autẽ nunquam sunt, non vincuntur a tempore, ob id non dicuntur esse in tempore.

Eorum autem, quæ non sunt.

Diuisio verò quæ non sunt in tempore.

Diuidit ea, quę non sunt, sed in tempore sunt, & à tempore exceduntur. Quædam fuerunt, vt Homerus: quædam erunt, quædam partim fuerunt, partim erunt, partim erunt, vt manifestum est. Vocat autem futurum ad vtrumuis, quia potest esse, & non esse. At ea, quæ nec sunt, nec fuerunt, nec erunt, non continentur à tempore. Explicat autem, quæ sint ista. Ea nempè, quæ sic non sunt, vt opposita ipsorum semper sint: id est, impossibilia, quorum opposita necessaria dicuntur: neutra autem in tempore sunt, quia non vincuntur a tempore: illa enim semper non sunt, hæc verò semper sunt. At quorum opposita non semper sunt, qualia sunt contingentia, hæc generabilia, & corruptibilia sunt, & talia omnia a tempore continentur, & superantur, ac ob id dicuntur esse in tempore. Patet ergò motus, quietes, res mobiles, & quiescibiles, generabiles, ac corruptibiles in tempore esse.

Caput Decimumtertium.

Ipsum autem nunc. Tex. CXXI.

Res diuersimodè sunt in tpe. Et explicatur illa differentia rẽ potis.

Differentias aliquot explicat, quibus aliqua diuersimodè dicuntur esse in tempore, quæ sunt sex, puta, Nunc, Aliquando, Iam, Nuper, Quondam, Repente. Incipit autem ab ipso Nunc, duoque distinguit nunc. Alterum est, cuius hucusq; meminit, & hoc duplici proprietate, & officio distinguit. Alterũ est, ꝙ est temporis continuatio, id est, quo tempus futurum, & præteritum continuantur. Alterũ, ꝙ est terminus vtriusque, puta, præteriti finis, principium verò futuri. Discrimen autem ponit inter nunc, & punctum lineæ; cui etiam hæc duo competere videntur; Punctum tamen est quidem permanens; sed nunc non permanet, sed recedit cum ipso tempore.

Quid sit nunc in prima acceptiõe.

Occurrit obiectio.

Ne autem quis existimaret nũc tempus distinguere actu ita, vt duas partes temporis actu separatas faciat: id remouet, docet que non actu diuidere: sed de potestate, quatenus si actu tempus diuidendum est. (quod quidem intellectu contingit vt dicit Philop.) tunc in nunc esset diuisio facienda, sicut in puncto diuiditur linea.

Ostendit statim hoc nũc, quod diuidit, & quod etiam vnit, vnicum esse re, diuersum tamen ratione. Sicut in linea mathematico intellectu abstracta, punctũ, quod diuidit potentia, & punctum, quod vnit, aliud est ratione, sed vnum re. Ita & nunc, vt continuat, vnum est: vt huius principiũ, illius finis est, ratione diuersum est.

Ipsorum

Ipsorum igitur nunc, hoc quidem. Tex. CXXII.

Quid sit Nunc in secunda acceptio ne.

Haec est prior significatio ipsius nūc. Altera est, qua significat tempus proximum præsenti nunc: quod enim parū distat a nunc præsenti, siue præteritum sit siue futurum, reputatur pro nunc, vt, nunc veni, nunc veniam dicitur, quia hodie veni, aut veniam: at tempus remotum non dicitur nunc, vt satis notum est.

Ipsum autem aliquando tempus est. Tex. CXXIII.

Quid sit aliquando.

Explicat secundam differentiam temporis, puta Aliquando. Dicit aut, quod tempus determinatum non nunc præsenti, sed præterito, aut futuro; vt aliquando capta est Troia; aliquando erit diluuium. Cum igitur, Aliquando, sit tempus distās a nunc præsenti; alio nunc aut priori, aut posteriori determinatum, colligit, quod ab hoc nunc præsenti, vsque ad illud, seu futurum, seu præteritum, erit tēpus quan tum terminatū, quod dicitur Aliquando.

Si vero nullum tempus. Tex. CXXIIII.

Dubium

Dubium proponit, quod ex dictis suboritur. Si enim Aliquando est tempus determina tum alio nunc a præsenti, cum omne tempus sit Aliquando, videbitur omne tempus esse finitum, quod remouetur per interrogationem, dicendo motum esse infinitum, ac ob id tempus consequēter esse infinitum.

Solutio. Ad dubium autem (quantum existimo) respondet, dicendo, quòd si esset idem, Aliquando, sæpe sumptum, esset finitū tempus, cum tamen sit aliud, & aliud; semper Aliquando, tempus erit infinitum: quod autem finatur, & sit nouum, & nouum. Aliquando, semper, ex motu patet, qui semper alius, & alius est. Consistit igitur eius solutio in hoc, quod dato, quod omne Aliquando finitum sit, semper tamen & incessanter sunt noua, & fuerunt noua Aliquando: ob id tempus infinitum est.

Vtitur autem modo loquendi interrogatiuo pro affirmatiuo, vt sæpe solet. Not. 1.

Sed tamen Aristoteles ipse decipitur in hoc, motum, & tempus infinitum ponendo, vt latius dicemus in lib. 8. vbi id examinabitur ex professo. Nota 2.

Quoniam autem ipsum nunc. Tex. CXXV.

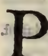
Probat temporis infinitatē ex ipso nunc: nunc enim est principium, & finis: at hęc non habet respectu eiusdem: alias opposita secundum idem, vni inessent: sed respectu diuersorum, prętetiti quidem est finis, futuri principium. Probatur tpis infinitas ex ipso nūc.

Ex hoc patet, quòd semper tempus est in fine, & principio: nam est nunc, quod futuri est principium: non ergo desinit tēpus, cum semper sit in principio: est enim nunc quod principium est futuri, est autem tempus in fine, & principio. Sicut linea circularis concaua simul, & conuexa, ratione tamen diuersa, sed idem re: ita tēpus in principio, & fine: quare idē sunt. Nota.

Aduertendum, quod hoc falsum est: non enim omne nunc, est principium, & finis, sed datur, quod fuit principiū, & nō finis, cum tempus inceperit, sicut in linea finita dantur puncta extrema, quæ sunt principium, & finis, vt dicetur in libro 8. Not. errorem rationе Aristo.

Ipsum autem Iam. Tex. CXXVI.

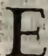
Explicat tertiam differentiā temporis, quæ est Iam. Iam enim dicitur futurum, aut præteritum parū distans a nūc præsenti, vt Iam veni, Iam legam, id est, parum est, quod veni, parum restat vt legam. Quid sit esse Iā.

Et non cōfundaris: non enim est Iam idem, quod nunc in posteriori significatione, vt aliqui existimant. Nunc enim dicit tēpus propinquum nunc præsenti: dicit autem ipsum, ac si esset nunc, id est, per modū præsentis significādo; at Iam dicit propinquum, sed per modum futuri, vel præteriti: quæ vero distant a nunc præsenti, non dicuntur Iam, vt notum est. In quo differt a Nunc.

Ipsum autem nuper. Tex. CXXVII.

Quid sit esse quō dā. nup, repente.

Res alias temporis differētias explicat. Nuper dicit propinquum nunc præsenti, prætenitum tamen. Quondam, seu Olim, dicit præteritum distans. Repentè dicit tempus paruum, in quo facta est mutatio: quod quidem tempus adeò est paruum, vt propter ipsius paruitatem distingui, ac dignosci non possit, quantum fuerit. Hæc omnia notissima sunt.

Mutatio omnis natura remotiua est. Tex. CXXVIII.

Quō tēpus sit cā corruptionis.

Cum ostendisset differentias, quibus existunt in tempore entia, quæ non sunt, regreditur ad explicandum, quomodo tempus sit causa corruptionis, dicitq;. Quidam sapientissimum vocabat tempus, quasi in tempore scientiæ compararentur: at Pythagoras dictus Paro indoctissimum uocabat, quasi scientiæ p eant cum tempore: Laudat autem magis hoc dictum: nam tempus magis per se causa est corruptionis, quā generationis: quod probat ratione facta superius. Quia mutatio, vt talis est, remotiua est, & corruptiua magis: per accidens verò generationis causa est. Hanc rationem superius declarauimus.

Probat etiam signo. Videmus enim nō fieri quicquam, nisi sit causa aliqua: at vid:mus corrumpi, nulla apparente causa, & tales corruptiones damus tempori: nō quòd tempus sit causa illarum, sed quod in tempore fiant, & causa particularis nō apparet, sicut apparet in generationibus. Repete tex. 117.

Epilog° dictorū Arist.

Post hæc epilogat quæ dicta sunt, puta, tempus esse, quid est tempus, & quot modis dicatur Nunc, & quæ sint aliæ temporis differentiæ, nempè Iam, Nuper, & reliquæ prædictæ.

Caput decimumquartum.

His autem nobis sic determinatis. Tex. CXXIX.

Oēmnu rationē, & oēm motū eē in tēpore.

Repetit propositionē superius positam, vt modò ipsam probet. Est autem p positio. Omnis mutatio, & omnis motus est in tempore, ac tempore mensuratur: & quod mouetur, ac mutatur, in tempore mouetur, ac mutatur. Hanc probat duplici ratione. Prior est. Velocius, aut tardius in tempore sunt: at motus motu velocior est: igitur motus in tempore est. Minorē explicat, dicendo, quis motus sit velocior. Inquit, illum esse velociorem, qui citius fit, & peruenit ad eundem terminum, quā alius: duplici tamen cōditione. Altera, vt sit per idem spatium: nam si vnum mouetur ab A, in B, per arcum, alterum per cordam, licēt tempus sit æquale, tamen velocius mouetur id, quod per arcum. Similiter est altera, quòd motus sit regularis. Nā etiam si sit eadē magnitudo prorsus, tamē vnum difformiter, alterū vniformiter mouetur, non ob id erit velocius, quia citius mouetur. Sunt enim alia pensanda, de quibus dicemus in lib. 7. latius: hæc enim obiter tangit Aristò. & non ex professo.

Prima ratio.

At verò prius in tempore est.

Secunda ratio.

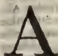

Alteram facit rationē. Prius, & posterius in tempore sunt: at prius, & posterius sunt a motu: motus ergo in tempore est. Quod prius, & posterius sint in tempore, probat: quia prius, & posterius sunt distantiæ ab ipso Nunc: sed Nunc in tempore est, nam distantia, & termini ad idem pertinent.

Explicat autem ꝙ alio modo prius, & posterius sunt in præterito tempore, alio ī futuro. In præterito enim quod à nūc præsenti remotius est, prius dicitur: quod autem propinquius, dicitur posterius. At in futuro econtra, quod remotius erit, dicit posterius: quod magis proximum, prius. Hæc omnia etiam parum aduertenti facillima sunt, & textus clarissimus.

An

An omnia entia sint in tempore. Quæstio XIIII.

Rônes i oppositũ QVAESTIO hæc mouetur propter aliqua, quæ videntur dubium facere circa dicta Aristo. Primò dicit. Omnem motum esse in tempore. Videtur falsum; Motus cœli motus est: at non est in tempore, cùm non superetur a tempore: est enim ita æternus, sicut tempus, quod est ipsius passio.

Primum argũ.

Secundũ Secundò dicit, Omnem mutationem esse in tempore. Videtur etiam hoc falsum: nam mutatio substantialis est in instanti: similiter illuminatio, visio, & aliæ huiusmodi: non ergo sunt in tempore.

Tertium Tertiò dicit: Res esse in tempore ratione motus. Contra: Esse rerum generabilium, & corruptibilium est mutabile, & variabile: ergo substat tempori, & experiẽtia ostendit, quod vitam rei, & esse, tempore metimur.

Quartũ. Quartò circa id, quod dicit, Quæ semper sunt, non esse in tempore, Cõtra. Differentiæ ipsius temporis de Deo prædicãtur. Est enim nunc Deus, & fuit heri, & semper: ergo erit in tempore.

Primum fundam. qd sit eẽ i tẽpore. Aduertendum primò, (vt in textus explicatione docuimus) esse in tempore nõ solum est, esse cum tempus est, sed mensurari ab illo, superari ab illo, & pati ab illo. Mensurari autem ab illo, est se illi adaptare iuxta ipsius naturam; vt sicut partem post partem tempus habet, nec simul est totum, ita etiam quæ ab illo mensurantur, superari est, quod sint minora, quàm totum tempus, ita vt tempus maius sit quocunque sub se contento, & inde prouenit, quod passibilia sint, & alterabilia, quę sub ipso sunt.

Secũdũ fundam. Tps dĩuersimo dè ẽ mẽsura pri mi mot' cœli, & aliorum motuũ. Aduertendum secundò, quod secundũ Arist. (vt paulò inferius dicemus) cùm tempus sit solum in motu primi mobilis, aliter ipsum facit mensurabilem, aliter alios motus inferiores: similiter aliter est mensura motus illius, aliter horum inferiorum.

Primò tempus facit motum primi cœli mensurabilem formaliter, & intrinsecè: sicut mea quantitas me formaliter facit mensurabilem, quia in me inest; reliquos verò motus facit mensurabiles extrinsecè, per hæc, quæ ipsi subduntur.

Accipe exemplum. Sume lignum magnum, & superpone spatio: tunc mensura lignum; mensurabis quidem spatium simul, quia ligni illius longitudo vtrumque facit mensurabile: sed differenter, lignum intrinsecè, spatium extrinsecè. Ita tempus, cum sit primi motus passio, illum facit formaliter mensurabilem; at reliquos motus extrinsecè, quatenus velut ipsi supponuntur: fiunt enim motus in tempore. Exẽplũ.

Similiter intellige de mensura mensurante. Aliter enim tempus mensurat motum cœli, aliter horum inferiorum. Motum enim cœli mensurat intrinsece, sicut pars totum, at reliquos motus extrinsece, sicut vlna pannum. Idem est de mensura mẽsurante.

Accipe exemplum, sit pannus aliquis, dupliciter mensurari potest. Vno modo vnica ipsius particula, quam multiplicando cognoscitur totius quantitas. Altero modo vlna externa multiplicata. Ita cum motum cœli temporaneum mensuras, accipis horam, aut diem, quæ est pars illius moti quanti: ad reliquos motus eodẽ die, aut hora mensuras, sed sicut per vlnam externam. Hæc admotum nota. Exẽplũ.

Aduertendum tertiò, quod non solum hic loquimur de motu locali, sed etiam de reliquis motibus, puta, alterationibus, & augmentationibus. Hi enim etiam tẽpore mensurantur. At tempus non, nisi passio motus localis cœlestis, ab Aristot. ponitur. Tertium fundam.

His suppositis ad primum argumentum respondetur, quod motus cœli non est mensurabilis, nec est in tempore secũdum se totum, secundum Aristo. sic enim infinitus est; est tamen secundum omnes partes suas, & tales a tempore superãtur, vnde quod de motu mensuratur, totum finitum est: mensurantur autem omnes partes copulatiuæ, sed non copulatim, vt loquar Dialecticè. Et hęc est sententia Alber. Saxon. q. 55. & bene dicit, infinitum enim immẽsurabile est, secũdum se totũ. Ad primum.

Ad secundum, Auerr. com. 129. quem sequitur Alber. tract. 3. c. 15. dicunt, quod mutatio dupliciter accipitur. Vno modo, pro fine motus; vt cum accipitur pro generatione sola substantiæ, quæ est termi- Ad secũ dum. Solutio, Auer.

nus

tus alterationis: non enim quicquam generatur, nisi alteratione præcedenti: similiter illuminatio pro productione luminis, quæ est terminus motus localis; nam dum sol fertur, lumen producit, & sic dicunt non esse in tempore. Altero modo accipitur mutatio pro toto motu cum termino, vt pro alteratione simul cum generatione, & illuminatio pro latione, cum luminis productione, & sic est in tẽpore; est enim successiua.

Reiicitur solutio Auer. Ista responsio omnino mihi non placet; nam generatio, & illuminatio sunt mutationes distinctæ a motu locali, & ab alteratione, vt notum est: debent ergo habere aliquam mensuram. Cum enim dicuntur esse termini, non sic sunt termini, vt faciant vnum motum per se: sunt enim termini extrinseci: vnde latio cum illuminatione nunquam constituit vnicam per se speciem. Præterea, quia dicimus generationes, & mutationes rerum temporaneas esse: fatendum ergo est in tempore esse.

Solutio authoris Ob id dicerem, ꝙ esse in tempore dupliciter contingit. Vno modo propriè, & adequatè, & sic sunt illa, quę successionem habent cum tempore diuisibilem: Altero modo, velut inadęquatè, & talia sunt, quæ sunt in nunc temporis indiuisibile.

Nec existens, ꝙ esse in nunc temporis est tantum habere totum suum esse in vno nunc; hoc enim non sufficit, sed simul in nunc habere esse, & cum ipso nũc recedere: & sic istæ mutationes dicuntur esse in tempore, cum in nũc tẽporis sint.

Ad 3 ex Alberto. Ad tertium Alber. tracta. 3. c. 10. dicit substantias quantum ad esse physicum esse in tempore; Vocat esse physicum substantiam cum sensibilibus qualitatibus dispositam, puta, formam in materia sensibili; at non est vtcunque cum tempore, cum sit permanens talis substantia: sed est in nunc temporis, prout aliter, & aliter se habet in tempore; nam tales substantiæ aliter, & aliter se habent, cum variabiles sint; at secundum essentiam, & definitionem suã non subduntur tẽpori.

S. Tho. S. Th. 1. p. q. 10. ar. 15. dicit esse rerum corruptibilium, esse in tempore: cuius mentem, vt intelligas, considerare oportet, ꝙ in tempore esse, dupliciter contingit, loquendo non de nunc, sed de ipso tempore. Vno modo per se primò, & hoc est, quod secundùm se a tempore mẽsuratur, nec aliud esse potest, quam motus qui successiuus est. Altero modo, secũdariò, & per aliud, & hoc est id, quod motui & mutationi in se subditur, qualis est substantia corruptibilis: vnde in tempore quidem absolute est, nec alia est ipsius mensura quærenda, sed non immediatè subditur tempori, nisi per actiones, & mutationes suas: dico mutationes suas, quia substantia cœli non est in tempore, quamuis ipsius motus in tempore sit, quia non habet mutationem, nec alterationem aliquam circa suum esse. Dupliciter aliqd est in tẽpore.

Ad vltimum dico, ꝙ Deus coexistit tempori: similiter & Angeli, quia sunt quando tempus est, non tamen sunt in tempore, cum in se successionem non habeant: præsertim Deus, qui nec in suo esse, nec in suis operationibus habet successionem in se. Ad vlt.

Quòd si illi tribuimus differentias temporis, id est secundum modum nostrum intelligendi: & per tales differentias non successionem, sed durationem volumus solùm significare, ipse tamen in æternitate indiuisibilis est totus.

Angeli verò in Aeuo: Aeuum enim est mensura, qua mensurantur incorruptibilia, quæ tamen habent operationes successiuas, sicut Angeli, & cœli; reliqua sunt in tempore, vt dictum est.

Dignum autem consideratione. Tex. CXXX.

Postquam de tempore dixit, aliquot circa ipsum proponit dubitationes, quibus magis, quæ dicta sunt, explicantur. Est primum dubium. Cur tempus dicatur esse vbique, puta in terra, in mari, & in omni loco. Alterum dubium est, An tempus sit extra animam ita, vt ipsius essentia non dependeat ab intellectu. Proponit Arist. circa ratione tẽporis duo dubia.

Ad primum respondet, ꝙ cum tempus sit passio motus, ac motus sit vbique, consequenter tempus vbique dicetur esse: in quocunque enim loco aliquis motus reperitur. Ad primũ quõ tẽpus sit vbique.

Vtrum

Vtrum autem cum non sit anima. Tex. CXXXI.

Ad 2. dubiũ q̃ tps' pendeat ab anima. Secundam soluit dubitationem, & rationẽ hãc facit. Si non est possibile esse, quod numeret, vel numerare possit, nec erit numerus, nec numerabile: at tempus numerus quidam est: ergo si nullum sit possibile numerans, nec tempus erit. Cum autem intellectus, & anima rationalis sit id, cuius est numerare, si non sit vllus intellectus, nõ erit tempus, nisi quantum ad id, quod est, id est, nisi ratione motus, & durationis materialis. Imò addit, q̃ si non esset anima, nec esset motus, si motus sit ab anima, quod dicit propter Platon. qui existimabat motũ cœli esse ab ipsa anima eius: tunc autem remota anima, remoueretur motus cœli, quo ablato reliqui auferrentur. Vide igitur, quomodo tempus absq; intellectu nõ est numerabilis.

An tempus sit ens rationis, vel reale. Quæstio XV.

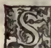

Ensus quæstionis est, an ita tẽpus dependeat ab intellectu, q̃ non sit, nisi existente intellectu. Circa quam difficultatem, quæ digna est contemplatione, Auer. cõ. 131. dicit in motu esse duo. Vnum formale, & id numerus est: Alterum materiale, & id motus est. Ratione materialis tẽpus ab anima non dependet; at ratione formalis dependet; vnde est medium ens, inter rationis, & reale, cum partim intellectu consistat, partim in rebus. hoc sequitur Iãdu. q. 27.

1. Sẽtẽtia Auer. absurda.

1. Rõ pro Auer. Ratio pro hac sententia duplex est. Altera est: quia tempus formaliter in numerato esse consistit: at hoc non consistit absque intellectu numerante: ergo tempus formaliter ab anima dependet.

2. Ratio. Altera est, tempus, nec secundum totũ, nec secundum partem existit vnquam. qđ enim in re est, indiuisibile est: at aliqua pars diuisibilis, aut totum, non est, nisi per intellectum apprehendentem: ergo tempus ab anima dependet.

At ista sententia est absque dubio intolerabilis, & est commentum quoddã nullum habens fundamentum, quam meritò reprehendit Alber. c. 3. & 10. & in primis sunt rationes apertæ contra ipsam. Reijcitur sen: ẽtia Auer.

1. Rõ contra Auer. Prima, si tempus formaliter est ens rationis, ergo est in specie entis rationis; nã a forma sumitur species, & penes ipsum formale iudicium de re sumitur, cuius generis, & speciei sit: ergo non pertinet ad vllum prædicamentum, nec ad quãtitatem: nam prædicamenta entia realia sunt formaliter.

2. Rõ contra Auer. Secundò. Si tempus formaliter est ens rationis, cessante in intellectu ipsius operatione actuali, non erit actu tempus, sed potentia, ita concedit Iandu. sed re vera, falsissimum est: In primis, quia tunc essent motus locales, & aliorum generum: haberent ergo actu mensuram. Quis enim patitur audire, quòd motus elementorum non fierẽt in tempore actu, q̃ perinde est ac dicere, q̃ nõ fierẽt in tpe, nisi quis sit actu cõprehendens tempus? quod asserere indignum est Philosopho: est enim tempus mensura Physica, realis, sicut motus: sunt enim vtraque passiones entis naturalis.

3. contra Auer. Præterea, ergo si res est numerabilis ab intellectu, ergo aliquid est in rebus, ratione cuius sit numerabilis: sicut si paries est visibilis, aliquid est in ipso, ratione cuius sit visibilis: hoc autem, cum sit reale, non destruetur, destructa potentia, vt quamuis visus destruatur, non destruetur color, sed etiam in se: & ex se manet visibilis: non ergo destruetur destructo etiam intellectu id ratione cuius motus numerabilis est: id autem tempus est. Nam tẽpus non est numerus numerans in anima, sed numeratus in rebus, puta, in motu: & hæc est ratio Alber.

4. contra Auer. Præterea, quartò ex Arist. in prædicam. ad aliquid. Destructo sensu, & scientia nõ destruitur scibile, nec sensibile: sed sic se habet id, quod est numerabile ad animã numerantem, sicut sensibile ad sensum, & scibile ad scientiam: ergo numerante ablato, non auferetur numerabile: Nec sat est dicere, quòd iam non erit numerabile; hoc tamen non aufert, quin sit id, quod est numerabile, & ratione cuius erat numerabile; vnde rectè dicit

Simpli.

Simpli. digiti quinque essent, etiam si nullus unquàm numeraretur.

Quinta contra Auer. Prætereà quintò. Secluso, & semoto quocunque intellectu, in motu est prius, & posterius, & ratio utriusque non est eadem, ergo est tempus, secluso intellectu.

Sexta cõtra Auer. Sexto circa primam rationem oppositę opinionis arguitur. Nam ex illa probatur, ꝙ omnis numerus est ens rationis, cum numerabile sit; ꝙ si ens rationis est, iam discreta quantitas non est genus reale: qđ est absurdissimum.

Septima contra Auer. Prætereà, septimò circa alteram rationem. Nam ex illa etiam probatur motum esse per intellectum, cum nulla ipsius pars consistat, nisi tota simul per intellectum. Quis autem audebit motum, qui passio est potissima entis naturalis, & uia est in formam realem, concedere ipsum esse ens rationis?

Sn̄ia Di. Tho. & Alber. & Simpl. Igitur dicamus nos cum Alb. & S.Th. opuscu. de tempore, c. 1. & in præsenti, ꝙ tempus formaliter est ens reale, & hoc et egregiè fatetur Simpli.

Primum fundam. In cuius declarationem aduertendum primò cum Simpli. ꝙ in tempore duo cõsideramus. Vnum, qđ ipsius est essentia, & hoc est duratio quædam partium motus prioris, & posterioris. Alterum est, velut quædam passio, puta numerabilitas quædam, & mensurabilitas partium. Essentia quidem temporis absoluta est, & ablato quouis intellectu maneret: at passio respectiua est, & ad numerantem refertur. Sed hoc duobus modis. Vel actu, vt cum res numerata est, & mensurata: & tunc requiritur alterum terminum & correlatiuum numerantem, & mensurantem: & ita ablato eo, aufertur esse numeratum actu. Altero modo in potentia, est passio. i. mensurabilitas ipsa, & numerabilitas: & hæc refertur ad numerum mensurantem in potentia, vt scibile ad scientiam. Quare, ablato eo actu mensurante, non aufertur rei mensurabilitas; ablata tamen potentia eius, si non esset possibilis numerus numerans, nec possibilis mensura mensurans, tunc nec esset potentia mensurabile, aut numerabile.

Aliud mensurans, & mẽsuratũ actu, aliud mẽsurabile potẽtia.

Sed tamen adhuc esse mensurabile & numerabile bifariam intelligi possunt. Aut vt dicant potentiam physicam ad hoc vt possint mensurari & numerari, & hæc potentia si non esset possibilis potentia actiua, quæ posset mensurare & numerare, absque dubio nulla esset passiua. Aut dicunt solam aptitudinem, uel nõ repugnantiam, & hæc aptitudo esset etiam, si nullus posset mensurare, ut cœlum est diuisibile, etiam si nulla sit potentia naturalis quæ illud diuidat: & species Solis est ex se apta, ut sit in pluribus indiuiduis, nec repugnat ei ex se, etiam si per nullam causam naturalem id fieri possit.

Mẽsurabile, & numerabile, tum potentia, tum aptitudine, seu non repugnãtia.

Igitur potentia actiua ablata, aufertur potentia & passio numerabilitatis: & hoc est quod hic dicit Aristoteles: licèt ex se, & in se talis esset res, & eius essentia non potentiam habens, sed aptitudinem, ad id tantum, & non repugnantiam.

Et hæc doctrina bene consonat cũ his, quæ diximus aliàs. Quantitatis enim natura in quadam formali ratione extensionis, aut discontinuationis partium consistit, passio est mensurabilitas, aut numerabilitas.

Secundũ fundam. ex D.Th. Aduertendum secundò cum S. Tho. in præsenti textu, qui optimè notauit, quòd ista numerabilitas, aut mensurabilitas nõ dependet ab intellectu creato: hic enim non est rerum causa: sed ab intellectu primo, qui omnium est causa. Vnde quantuncunque nullus esset homo, nullus intellectus creatus, adhuc res numerabiles, adhuc mensurabiles essent respectu diuini intellectus. Vnde antiqui numeros non dependentes à nobis, sed rerum causas ponebant.

Nota. Quòd si Arist. dicit, ꝙ si nulla esset anima. i. si nulla esse posset, nullus esset numerus, vt numerabilis: procedit ex suppositione. s. ꝙ sola ipsa sit, quę numeret. quidquid per animam non nostram solam intelligit, sed omnem intellectum lato sumpto vocabulo, vt patuit, cùm dixit, ꝙ etiã motus auferretur, anima ablata.

Nota: Tertium fundam. ex D. T. & Alber. Aduertendum tertiò, ꝙ tempus quantum ad suam totalitem, ut contra suas partes distinguitur à nobis in dies & annos, & omnes eas simul concipimus, non est nisi per intellectum: quia in re non habet partes has simul; si quas tales simul habet, id est per intellectum apprehendentem aliquod tempus simul totum, vt diẽ, horam, aut annum, non tamen hoc facit ipsum esse ens rationis; habet enim existentiam

ſtentiam realem, quæ cum ſucceſſiua ſit non eſt ſicut aliarum permanentium, vt habeat omnes partes ſimul, ſed per iſtas, vel per aliquod indiuiſibile ſui. Et hoc fundamentum eſt ex Albert. cap. 10. & ex S. Thom. in præſenti.

In hoc aliquot ex diſcipulis ſancti Tho. male ipſum intelligūt. In quo aliquot diſcipuli eius, neſcio an ipſius mentem perceperint. putant. n. falsò ipſum dicere eſſe ens rationis, cum tamen id non dicat: dicit enim realiter exiſtere, ſed non habere totalitatem aliquā. ſ. reſpectu partium ſic apprehenſarum ſimul exiſtentium, niſi per intellectum: & hoc quidem etiam de motu, & de quocunque ſucceſſiuo eſt verum: non tamen ob id colliges eſſe ens rationis. & hæc ſentio de iſta difficultate.

Ad argu. Argumenta autem in oppoſitum ex dictis manent ſoluta: primum enim ex primo fundamento, ſecundum ex tertio ſoluuntur.

Dubitauerit autem aliquis. Tex. CXXXII.

3. dubiū cuius motus ſit numerus ipſum tps. Tertiam ponit dubitationem. Cū enim tempus numerus motus ſit, dubium eſt, cuius motus ſit numerus. Sunt enim motus plures, puta, Alteratio, Augmētatio, Latio, Generatio: Reſpondet, ꝙ eſt numerus vniuſcuiuſq;, quatenus motus eſt, non vt alteratio eſt, non vt augmentatio, aut latio: ſed vt motus in communi, & ſimpliciter.

At ne quis putaret tempus eſſe numerū duorum motuum, id excludit dicēs, ꝙ eſt numerus vnius motus cōtinui, ſed cuiuſque, puta, aut lationis, aut cuiuſuis alterius: ita exponit Philop. & alii.

Sed eſt nunc motum eſſe, & aliud.

4. dubiū num ſit unū tm̄ tempus. Quartam ponit dubitationem conſequentem ex prçcedēti. Si enim tempus eſt numerus cuiuſuis motus, cum ſint diuerſa mota, ſeu mobilia, vnum, & aliud, erunt etiam diuerſi motus. & ſic ſingulorum motuum erunt ſinguli numeri: erunt ergo plura, tamen æqualia ſimul; puta, ſi plures æquales motus ſimul ſint. Et per interrogationem dicit non eſſe plura tempora ſimul, dicens: Tempora quæ ſimul ſunt, & æqualia vnum eſſe, & idem: at quæ ſimul non ſunt, tantùm ſpecie vnum ſunt, vt duo dies, duo menſes, quæ ſimul non ſunt. Solutio.

Ponit vnum exemplum notandum: ſi ſint plures ſeptenarii ſimul, lapidum, hominum, & equorum, hi quidē materialiter differunt, tamen idem numerus formaliter ſunt. Sic plura ſunt tempora materialiter ſecundùm motuum pluralitatem, vnus enim latio, alius alteratio, vnus velox, alter tardus eſt: at tempus idem eſt. Exēplū.

An tempus ſit vnum numero. Quæſt. XVI.

Quæſtio hæc diligenti indiget contemplatione. Themiſtius duo argumenta facit contra Ariſto. quæ inſoluta reliquit nobis, quæ à nobis erunt examinanda, quorum primum eſt contra tex. 132. vbi dicit Ariſtot. tempus eſſe numerum aliorum motuum nō ſolùm localis, ſed alterationis, & reliquorum: ſic argumentatur. Quia illi motus non habent prius, & poſterius, cum non, per ſpatium aliquot fiant. nam Ariſtot. à ſpatio ſumpſerat prius, & poſterius motum, cum definiuit tempus. Alterum, cū dicit, tempus eſſe idem, & vnum omnium motuum: aut loquitur de identitate ſpecifica, aut numerica: Si ſpecifica iam tempora duo ſimul ſunt æqualia, & duo nunc: ſi de numerica vnum numero tempus, quomodo in multis poteſt eſſe motibus ſubiecto differentibus. 1. argum. 2. argum.

Quod ſi in illis non ſit, quomodo tempus eſt paſſio, & habitus motus, vt dixit tex. 130. Hæc Themiſt.

De vnitate autem temporis inuenio quoſdam aſſerentes eſſe vnicum numero in omnibus motibus: in vno quidem, puta, primi mobilis intrinſecè, in reliquis extrinſecè, vt dictum eſt ſuperius. Huius ſententiæ eſt Alber. c. 17. eſt etiam S. Th. 1. Sniā D. Tho. Alber. Auerr. tps eſt vnū numero.

in tex. hoc vsque in finem libri: est Auerr. etiam quidquid velit Iandu. nam in commen. 132. dicit tempus esse numerum motus cuiusuis, sed differenter; nam motus primi est numerus, & forma ipsius, aliorum numerus tantùm: ac si dixisset, illius motus esse intrinsecam mensuram, aliorum extrinsecam. Cum igitur ille sit vnus motus, erit vnum tempus: nam non habet, nisi vnicum subiectum; Et in commento 133. dicit, quòd tempus esse idem, potest intelligi dupliciter: Aut quòd singuli motus habeant sua tempora, quamuis dependeant à primo: Aut quòd omnia referantur ad vnicum tempus primum, & non sit aliud; & hoc secundum approbat.

2. Greg. Iandu. Philop. &c. In opposita sententia est Gregor. 2. sen. d. 2. q. 1. & Ocha. cum Nominalibus, & Iandu. q. 22. & (quod notandum est) Simplic. etiam respondens argumento Themist. cuius sententiam explanabimus postea. Hi omnes dicunt, tempora esse plura secundùm pluralitatem motuum, ita vt quilibet motus suum habeat tempus. Videtur interdum etiam Philop. huius opinionis, quamquam variè loquitur, vt patet, in Tex. 99. & 134. Aliqui autem Græci, vt Alex. Eudemus, & Iamblicus in hac quæstione explicanda aperte videntur confugere ad decreta Platonis de Idæis.

1. Proba, à testimonio Arist. Sed quia est à nobis partim sustinendum esse tempora plura in motibus pluribus, probo id ex Aristo. & ratione. Et Aristot. quidem, primùm, tex. 130. dicit tempus vbique esse, quia vbique motus reperitur, cuius passio, & habitus est tempus. Ex hoc collige, si tempus vnum est, non potest inesse pluribus motibus differentibus: quia id implicat: si non inest ipsis, non ergo erit, vbi motus sunt: nec dicitur ipsorum habitus: habitus enim inest.

Obiect. Quòd si dicas: sat est, quod mensuret omnes motus, licèt non sit in ipsis. Hoc

Solutio. nil valet: nam non sufficit id, vt dicatur esse, vbi motus est; non enim mensura, puta, vlna, vbique dicetur esse, nec habitus dicetur propter mensurata extrinseca, quæ vbique.

Præterea tex. 132. dicit tempus esse numerum cuiusuis motus. Quæro, An sit numerus numeratus, an numerans. Numerans non est, vt dicit Aristot. Si numeratus: ergo non est distinctus, nec separatus ab ipsis motibus: debet ergo plurificari cum motibus: nam vnum numero impossibile est esse inhæsiuè in pluribus. 2. à testi. Arist.

Præterea, eodem tex. vt dicebamus, dicit, quòd sicut plures septenarii vnus numerus dicuntur, ita est idem tempus; sed illa est identitas, & vnitas specifica cum pluralitate numerica: ergo talis erit vnitas tempus, aliàs exemplum esset ineptissimum. 3. à testi. Aristot.

Sed ad rationes deueniamus. Sit primū argumentum. Vnusquisque motus habet suum prius, & suum posterius distinctū ab aliis: ergo & suum tempus. Consequentia est nota; Nam ex priori, & posteriori fit tempus. Antecedens est certissimum. Nam sicut sunt diuersa spatia, per quæ fit motus, ita diuersa erunt priora, & posteriora. Prima ad p eadem sententia.

Secūdò. Tempus consequitur motū, vt motus est, siuè ille sit motus primi corporis, vel alterius. Hoc enim per accidens est: ergo vbicunque motus est, ibi suum proprium est tempus. Et hoc argumentum profectò conuincit. Quis enim potest intelligere, quòd motus primi mobilis habeat tempus in se, & non motus aliorum orbium, cum si per aliquam potentiam auferretur illud primum, adhuc maneret tempus? 2. Ratio.

Tertiò argumentor cum Augu. 11. Confess. cap. 23. in illo prælio Iosue cessauit motus cœli per horas tres. Vbi videmus tempus fuisse absque motu cœli. Per hoc autem cognoscimus hanc veritatem physicam motum illum non solùm habere in se tempus, sed etiam alios. 3. Ratio.

Ob id existimo esse dicendum primò, quòd duplex est tempus. Vnum primum, & principale: alterum secundarium. Tempus primum est, quod aliorum est causa, & ipsa antecedit, quale est tempus cœli: fundatur enim in motu, qui omniū aliorum est causa: & tale vnum est, nec plura esse possunt, & de hoc negat Aristot. duo æqualia esse simul. 1. Concl. Duplex est tēpus primum principale, alterū secūdarium.

Secūdariū tempus est extrinseca duratio cuiuslibet motus, & hoc plurificatur, & mul-

Vnũ tm̃ est tēpus primum, at secundarium plura. Not.

& multiplicatur secundùm multitudinē motum, vt probatum est.

Et proculdubio S. Tho. & alij dicentes esse vnicum numero tempus, loquuntur de hoc primo & principali, & extrinseca mensura, & communi omnium aliorum, quòd sit vniuersalissimum, & communissimum. Et sic est D. Thomas defendēdus, & interpretandus: sic etiam viri plerique doctissimi ex eius discipulis interpretantur.

2. conclō Non vtimur tempore secundario ad mensurandū.

Secundò annotandum, ꝙ quàmuis ista tempora sint in ipsis motibus, tamen non vtimur illis ad ipsos mensurandos motus, sed tempore cœlesti; & hoc, quia non sunt nota, & manifesta. Scias enim, ꝙ tempus nisi coniungatur cum aliquo sensibili, notum non est; vnde prouenit, ꝙ tempora aliorum motuum tunc discernimus, cum aliqua qualitate ex illo afficimur, puta, quia mouentes defessi sumus, vel quid simile. At tempus cœli est notissimum propter lumen, quo fiunt dies, & noctes: ob id tali motu vtimur pro mēsura mensurata, & mensurante motuum omnium aliorū eo modo, quem q. 14. explicui: ac ob id vnum esse tempus fatentur omnes, videlicet commune, & vniuersale, omnium mēsura: tamen hoc non aufert, quin multa sint particularia tempora, hoc est particulares, & propriæ durationes, singulorum motuum propriæ.

3. conclō Tēpore primi cœli vtimur ꝓ mēsura ꝓpter quatuor rationes.

Dicendum tertiò, ꝙ isto tempore cœli vtimur loco vtriusque mensuræ, propter quatuor. Et quia notissimum est omnium; & quia maximè est vniforme, & regulare; & quia perpetuum est, & ita continet sub se quodcunq; aliud: & quia commune est omnibus; nam assistit cuicunque alii motui, & tempori. Mensura autem debet esse communis omnibus mensuratis, ac reliquas habere conditiones. Ob id ne mireris, si Aristot. tempus motui cœli tribuat, cum illud sit mensura communis omnium motuum, quam cōmunem mensuram physicus indagat, & contemplatur. & ob has etiam causas hoc solum vocari solet tempus per antonomasiam: aliæ verò particulares durationes singulorū motuum propriæ non ita: dicuntur quidem durationes, sed nō tempora absolutè, nec simpliciter: & obserua istam doctrinam.

Ad argu. Themist.

Iuxta quam possumus respondere, ad argumenta Themist. nam alii non habēt aliud argumentum, quam doctrinam Arist. sed iam ostendimus secundùm Arist. mētem plura etiam particularia tempora esse, vnum tamen omnium primum.

Ad primum Themist. (licèt non sit ad rem præsentem admodum) dicitur, quòd in aliis motibus etiam est prius, & posterius, non penes spatium, sed penes latitudinem formæ. Vt diximus enim in præcedentibus, forma secundùm quam est alteratio, & augmentatio gradus, & partes habet aut intensionis, aut extensionis: at Aristo. explicuit de motu locali, quia id erat euidentius, vt dicit Simpli. — Ad primum.

Generatio verò, & corruptio non habēt prius, & posterius, quia substantia in instāti producitur: at Aristot. numerauit inter motus hosce, quia non est solicitus modò determinare, an sit instantanea, nec ne.

Ad secundum dico, ꝙ tempus dicitur vnum numero, si primum est: dicitur autem absolutè vnum specie, sicut plures septenarii vnus sunt numerus, vt docet ipse Aristo. & apparebit hoc in sequenti expositione. Et duo tempora prima numero simul non sunt, aut duo alia tempora, quæ non sint idem specie tempus. — Ad scd̄m

Quoniam autem est latio. Tex. CXXXIII.

Vlt ostendere, quòd tempus sit aliorum mensura, & supponit esse lationem, id est, motum localem, & huius vnam speciē esse circularem. — Tp̄s esse mensurā aliorum motuū. 1 suppositum.

Supponit secundò, ꝙ vnumquodque ali quo sui generis numerat, & mēsuratur, vt decem homines vno homine, decem lapides vno lapide, decē vnitates vna vnitate. — Secūdū.

Supponit tertiò, ꝙ tempus mēsurat motum, & ipsum tempus; & etiam motus mēsurat aliquando tempus, sed motus, qui tempore iam determinatus est; sicut pannus mensuratus vlna, mensurat reliquum pannum. Dicit autem, quòd tempus finitum mensurat tempus, id est, quædam pars certa temporis sumitur ad mensurandum totum tempus. — Tertium

Ex his concludit circularem cœli diuinam esse mensuram mensurantem, quia est primus, & maxime regularis, & ipsius — Ratio.

tempus notissimum est, vt diximus quæstione præcedenti. Reliqui motus, & ipsorum tempora non sunt primò mensuræ, quia difformes, & irregulares sunt, cum non habeant continuitatem tantam, quan tam cœli latio.

Quapropter & videtur tempus esse.

Excusatio antiquorum.

EXcusat modo Antiquos circa naturam temporis, dicēs, quòd ob id illi cęli circularem motum, existimabant tempus, cùm illo mensuremus motum, & tempus: at re vera non est ille, sed illius numerus tempus.

Quo sit verū oēs res humanas esse in circulo, & in rota.

Declarat etiam dictum commune vulgi. Dicitur enim, res humanas esse in circulo, & in rota, ac etiam reliquas omnes res naturales. Et quodammodo bene dicunt; nam circulatio est mensura omniū horum durationis; ob id finem, ac principium videntur habere simul, quod est in circulatione. Nec aliud est dicere esse res in circulo, q̃ mensurari circulatione: hæc enim mensura est.

Imò & totum tempus circulatio est; nam sicut totum non est aliud, quam multæ mensuræ simul sumptæ, vt multæ vlnæ panni est totus pannus: ita multæ circulationes tempus. loquitur autem de tempore omnium primo, & notissimo.

Dicitur autem rectè.
Tex. CXXXIIII.

Nota.

REgreditur ad explicandum id quod superius dixit, plures septenarios esse eundem numerum; ac ponit documentum. Cum aliqua conueniunt in aliquo ita, vt per illius differentias differant, non dicuntur idem in illo, Verbi gratia, Scalenus, & Isocheles non sunt idem triangulus, quia differunt per trianguli differentias; dicuntur tamen eadem figura, quia non differunt differentia figuræ, imò sub vna illius differentia continentur.

Simile cur dicat vnū ēē.

Circulus, & triangulus nō dicentur eadem figura, quia sub diuersis figuræ differentiis sunt: Sicut homo, & equus non dicentur idem animal.

At cum non differunt differentia illius, sunt idem in illo, vt Scalenus, & Isocheles eadem figura; ita septenarius hominum, & leonū, non sunt idem septenarius, sunt tamen idem numerus.

Nota.

Ex hac doctrina vult Simplic. ꝙ intendat docere diuersa priora, & posteriora motuum dici idem tempus: nam tempus numerus est, & diuersa priora, & posteriora sunt sicut diuersi binarii; vnitas ergo temporis specifica est. Mihi itaque hæc præ cæteris placet expositio Simpl. Hæc de tempore, & de libro quarto.

FINIS LIBRI QVARTI.

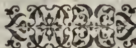

IN QVINTVM LIBRVM PHYSICORVM.

Caput Primum.

Mutatur autem omne, quod mutatur. Tex. I.

Intentio Aristo.

Vid Arist. intendat in hoc libro quinto, omnes vnanimes explicãt puta, species motuum: ita dicunt Simplicius, S. Thomas, Auerroes, Albertus: cum enim de his, quæ motum in communi sequunt, dixisset, puta, Loco, Tẽpore, Infinito, nũc de ipsius essentiali diuisione tractat. Ista autem intentio non est sic præcise intelligenda, vt existimetur solùm de speciebus motus tractare: sed simul agit de contrarietate, vnitate, & aliis, quæ species motus sequuntur.

At quia species motus sumuntur ex motibus per se, non autem ex motibus per accidens: separat primò ea, quæ per se mouentur, à mobilibus incipiens, vt à clarioribus, vt dicit Auer.

Tex. expositio. Primum Theorema, de triplici mobiliũ differentia.

Statuit igitur in hoc textu vnũ Theorema, in quo continetur trimembris diuisio mobilium. Quædam enim mouentur per accidens, nempè quæ ob id dicuntur moueri, quia sunt accidentia ei, quod mouetur per se: vt album currit per accidens, quia accidit, quòd equus currẽs sit albus:

1. quo pacto motus rei potest attribui omnibus accidentibus illius rei in concreto.

2. Secundò. Quædã mouentur secundùm partem, vt cum motus partium toti tribuitur, vt cum oculus sanatur, aut manus, aut pectus, absolutè dicitur, homo sanatur.

Not. differentiam inter ea quæ mouentur p accidens & p partem.

Nota verò differentiam inter hos duos modos. nam quod mouetur per partem, sic mouetur, vt eius pars verè per se moueatur, oculus enim per se sanatur, & caput. At id ratione cuius mouetur per accidens, non per se mouetur: non enim albedini inest cursus per se, & ista est differentia, & non illa, quam dat Auer. quòd pars potest separata moueri, non autem accidens. Hoc enim licèt aliquando sit verum, tamen sæpe partes non mouentur motu, quem habebant in toto, cum separatæ sunt: non enim oculus abstractus sanabitur.

3. Tertiò. Quædam secundùm se ipsa mouentur, vt ignis sursum mouetur, & animal secundum se ipsum augetur. Ista autem, quæ sic mouentur, distinguuntur secundùm diuersitatem motuum. Nã quædam alterabilia secundùm qualitatẽ, quędam secundùm quantitatem augmentabilia: & iterum in his singulis sunt variæ species mobilium, secundùm species motuum. Est enim in alterabili calefactibile, condensabile, rarefactibile, & alia huiusmodi. Similiter in augmentatione, in motu locali, & aliis, vt magis declarabimus in sequentibus.

Est autem & in mouente similiter. Tex. II.

2. Theorema de triplici mouentiũ differentia.

Ecundum cõstituit Theorema, in quo eãdem prorsus distinctionem ponit in mouente, q̃ posuit in mobili, puta: Quædã mouent per accidens, vt quę accidunt mouenti per se, vt album ædificat: Quædam per partem, vt homo percutit, quia manus percutit: Quædam per se primò, vt ipsa manus percutit, ignis calefacit, medicus sanat: & est satis nota distinctio.

Quoniam autem est quidem aliquid. Tex. III.

Quinque in quolibet motu reperiuntur, qui mouet, & mouetur tempus, & terminus à quo, & ad quem.

Tertium constituit Theorema, vno tamen præsupposito, Scilicet, in motu quolibet esse quinque. Quod mouet, quod mouetur, tempus in quo mouetur, terminus à quo mouetur, & in quem mouetur. Vt cum lignum ex calido fit frigidum ab aqua; vbi ista quinque inueniuntur. Aqua est, quod mouet: lignum, quod mouetur: frigidum, terminus ad quem, quia in ipso terminatur motus: calidum, terminus à quo: est etiam certum tempus, quo id fit. Ita etiam inuenitur in alijs motibus.

3. Theorema motum esse in eo, in quo est.

Est igitur Theorema. Motus est solùm in eo, quod mouetur: non autem in termino ad quem, hunc autem vocat, Formam, Locum, Tãtum. Per formam, substantialem, & qualitatiuam: pro motu, generationis, & alterationis intelligit, vt notat Auerro. per locum, & pertantum; reliquos motus significat, vt dicit Simpli. nempè, localem, & augmentationem.

Sed est mouens, & quod mouetur. Tex. IIII.

Terminum non moueri dixerat, sed motum in mobili esse: ob id colligit, esse quod mouet, & quod mouetur, & in quod mouetur. Quasi dicat, esse alia, quæ mouent, & mouentur, diuersa à terminis ad quos.

Nota. Motus denominationẽ sumit à termino ad quem.

Hi autem non sunt adeò motus expertes, qui in aliquid ad motum faciant: nã motus denominationem sumit à termino ad quem. Vt calefactio dicitur motus in calorem, licèt pcedat à frigido: & frigefactio, motus in frigiditatem, licèt sit ex calido in frigidum: non enim à termino à quò, denominatio est. Similiter corruptio est mutatio in non esse, quàmuis enim sit ab esse, tamen quia tendit in non esse, corruptio dicitur: econtra generatio à non esse in esse. Obserua igitur, cùm duo termini in motu sint diuersi, à termino ad quem motus denominatio sumitur.

Quid igitur motus sit, dictum est. Tex. V.

Termini motus sunt immobiles.

Motus definitionẽ se tradidisse docet, ad terminos non moueri dicit, quasi illis non insit motus definitio. Sunt enim accidentia per se immobilia, vt sciẽtia, albedo, & reliqua: esse autem formas immobiles per se Metaphysici est ostendere, vt dicit Auerro. ob id prætermittitur probatio, sed supponitur.

Dubium.

Obijcit tamen statim dubium. Nam qualitates, puta, albedo, calor, & similes, quæ dicuntur termini motus, sunt passiones: nam sunt de tertia specie qualitatis: at passio motus est: ergo motus est terminus motus, & ita est motus ipsius mutatio. quod postea ostendetur, fieri non posse.

Solutio.

Respondet ad hoc, has qualitates non dici passiones, quia motus sint, sed tantum quia termini motus sunt: vnde calor non est motus, sed calefactio, nec albedo, sed dealbatio.

Est autem & in illis, & quod est. Tex. V.

Triplex diuisio termini ad quẽ, mobilis, & mouẽtis & termini à quo.

Terminum ad quẽ, sicut & ipsum mobile, & mouẽs tripliciter diuidit. Nempè, in per accidẽs, in secũdùm partẽ, in per se: quod idem etiã in termino, à quo intelligi potest. Id dicitur per accidẽs, quod accidit termino per se: nam terminus per se est, in quẽ primò terminatur motus, vt in albedinem dealbatio: at quia albedo est visibilis, & intelligibilis, cum dealbatur aliquid, dici potest, quòd est mutatũ in quid intelligibile, sed per accidens.

Similiter in dealbatione, color est terminus, sed secundùm partem, putà secundùm albedinem: & Europa est terminus secundùm partem tendẽtis Athenas, quæ sunt pars Europæ: at dealbationis color albus terminus est per se.

Id etiam explicari potest in termino à quo, vt notum est.

Epilogus

Ex his epilogat ea, quæ dicta sunt, nempè, quod tripliciter cõtingit moueri, & id ipsum etiam in mouente: & quòd motus

non

non in forma est, sed in mobili in actu; per formam autem modò intelligit siuè substantiam, siuè qualitatem, locum, aut quantitatem, vt dicit D. Thomas: quæ sunt motuum termini ad quos.

Quæ igitur secundum accidens est mutatio. Tex. VI.

Ab Arist. reijcitur motus per accidens & ideo de motu per se agendum.

AD mutationem per se cōuertitur, omissa mutatione, & motu per accidens. Reddit autē rationem, cur id fiat, dicens, quod motus secundùm accidēs est in omnibus, & omnium, & semper. Per quæ verba dat intelligere, motum per accidēs ex parte termini, & ex parte mouentis, & mobilis. Dicitur motus per accidens in omnibus, id est, in omnibus prædicamentis, vt dicit Simpli. & Alber. nam cū omnia prædicamenta in vno possint inueniri, per accidens moueri dici possunt. Vt si homo currit, quantùm currit, coloratum currit, filius currit, agēs currit, & reliqua. Dicitur etiam, motus per accidens esse omnium, quātum ad terminum, quia omnia prædicamēta termini possunt esse per accidens. Dicitur, semper, vt vult Simpli. ac si dicat, quòd etiam res, cum non sunt, mouentur secundùm accidens: vt corpus Petri mouetur ipso mortuo, ac ob id Petrus tunc per accidens moueri dicitur.

Est igitur sensus integer, quòd in motu per accidens nec est determinatū mobile aut mouens, nec terminus, nec tempus: ob id ab arte reijciatur. Auerroes motū per partem, ob indeterminationem cum per accidens, coniungit.

At motus per se, non sic, imò inter terminos determinatos fit: est enim inter cōtrarios, aut contradictorios; vt ab albo in nigrū, & à non nigro in nigrum: à calido in frigidum, & à non frigido in frigidum: à non aqua in aquam: & hoc inductione per omnes motus patet.

Dubium. Posset quis obijcere. Nam fit motus à medio, & ad medium, vt à fusco in albū.

Solutio. Respondet, quod medium habet rationē duorū contrariorum quodammodo: relatum enim ad vnū, habet alterius rationē, vt fuscū respectu albi nigrum est; respectu nigri, albū est; & media chorda acuta dicitur respectu primæ, & grauis respectu vltimæ: ob id de medio, sicut de contrario iudiciū haberi debet. Dicit, quodāmodo; nam medium non est perfectè contrariū, cum extrema in eo remissa sint, & forsan non in actu, sed in potentia; de quo postea dicetur.

Quoniam autem omnis transmutatio est. Tex. VII.

MVtationum numerū venatur, vt qui ex eis motus dicatur, ostendat. Ab ipso autē nomine mutationis, sumit in mutatione esse duo extrema: mutatio. n. Græce dr μεταβολὴ, quasi sit mutatio ex vno in aliud, & vnū post aliud; est enim vnū prius, alterum posterius: est igitur mutatio ex vno in aliud. Quòd mutatio est, ab vno in aliud.

Hæc autem quadrupliciter intelligi potest, aut ex subiecto in subiectū, aut ex non subiecto in non subiectum, aut ex non subiecto in subiectum, aut ex subiecto in non subiectum. Per subiectum autem; intelligit terminum, siuè à quo, siuè ad quē affirmatum, & positiuum, vt cum dicitur ab albo in nigrum; vterque terminus est subiectū. Per non subiectum, intelligit terminum negatū, vt non album, non ignis. Nota. Quadruplex mutationis modus.

Ex his igitur quatuor cōbinationibus tres dicit esse mutationes. Illa autem, quæ est à non subiecto in non subiectum, non est per se mutatio: nam tales termini, nec contrariè, nec contradictoriè opponūtur, cum vterq; sit negatus: reliquæ tres sunt, vt ordine declarabuntur. Tres esse per se mutationes.

Quæ igitur ex non subiecto est.

MVtationes duas, quę inter terminos contradictorios fiūt, distinguit, dicēs, quod illa quæ à nō subiecto in subiectum est, generatio dicitur: quæ verò econtra, à subiecto in non subiectū, corruptio: differunt enim, terminis transmutatis. Quæ mutatio sit gēratio, & corruptio, & quotuplex.

Vtraque autem est duplex, simpliciter, & secundùm quid. Simplex generatio, aut corruptio est, quæ est substantiæ alicuius: quæ verò accidentis, secundum quid est: Vt generatio albi ex nō albo, sm quid est: hominis verò ex non homine simpliciter: ita in corruptione. Et textus clarus est.

Si igitur id, quod non est. Tex. VIII.

Generatio, & corruptio non sunt motus.

Nter has adhuc tres mutationes, nec generationẽ, nec corruptionem motum esse contendit. Facit autem rationem hanc priorem de generatione. Quod non est, non potest moueri: quod generatur non est: ergo quod generatur non potest moueri: generatio ergo non est motus.

Sumit autem tanquàm notum, Quod non est, moueri non posse: distinguit tamen de quo non ente loquatur.

Triplex non ens.

Triplex enim est non ens. Vnum quod in cõpositione, vel diuisione intellectus consistit tantùm, qualia fictitia, & falsa, vt dicit Albertus: & hæc nullo modo mouẽtur. Alterum non ens simpliciter, puta, substantia in potentia, quæ opponitur actui simpliciter, vt ignis potẽtia, Leo potentia; & hoc est, quod non potest moueri, cum esse non habeat. Tertium est, non ens secundùm quid: vt quod non est albũ, quod non est sanum, & tale non ens, cum sit ens aliquod simpliciter, moueri potest. At quia posses dicere, Nõ ne materia est, & ipsa generatur; igitur generatio motus est. Hoc reiicit, dicens, quòd quàmuis maximè accidat eẽ generationẽ per accidẽs, id est, quamuis id, quod generatur per accidens, puta, materia sit, tamen id, quod simpliciter generatur, nempè, compositũ non est: vnde respectu ipsius, generatio nõ est motus.

Expositio Auerro reiicitur.

Vbi aduertendum, quòd Auerro. cum aliis rationem Aristotelis ita intellexerit, vt velit dicere, generationem non esse motum, quia materia, quę ipsius est subiectũ, est non ens; quod autem non est, non habet motum. Sed mihi hoc nõ placet, quia diceret aduersarius, quod materia est, & est substantia, licèt autem non ita perfecta, quæ tamen sufficeret moueri tali motu. Nec video, quomodo qui hoc diceret, impugnari posset: vnde enim habet, quòd ad quemcunque motum oporteat esse ens actu perfecto, cum tamen motus sit actus entis in potentia.

Vera expositio.

Ob id dico, quòd Aristoteles, per quod non est, non materiam, sed compositum, quod generari dicitur, intelligit; & tunc sensus est certissimus, & verus, cùm illud non sit, dum generatur, nõ potest moueri.

Nota. Generatio respectu materiæ è motus, respectu cõpositi non est motus, sed mutatio.

Vnde patet, quòd si generatio ad materiam referatur, ipsius motus est: ac si ad compositum, quod propriè, & per se generatur, non motus, sed mutatio est.

Est enim hoc discrimen, quod notauimus in libro primo, inter alios motus, & generationem. Nam motus alij suum subiectum simpliciter denominãt: est enim homo, qui albefit, & aqua, quæ calefit. At generatio terminum per se nominat: homo enim, non materia, per se generatur. Et hoc est, quod hic docet Arist. Id, quod per se generatur, non moueri, nec ipsius respectu, generatio est motus: at si ad materiam referatur, negari non potest, motum esse, cum sit passio quædam, & propria, ac vera.

Similiter autem, & in quiescente.

Quòd generatio non sit quies.

Stendit etiam, quòd nec generatio est quies. Nã quod non est, quiesceret. Et deniq; absurda, quæ sequuntur ad hoc, quod non ens moueatur, sequuntur etiam, ad hoc, quod non ens quiescat. Statim adhibet posteriorem rationem ad ostendendum, quod non est, non moueri: quia non est in loco, cum non sit in aliquo loco. Cũ igitur quod generatur, non sit, non erit in loco, & sic non mouebitur.

Quod corruptio non sit motus nec quies.

Quòd verò corruptio non sit motus, probat. Quia si corruptio motus est, generatio ei contraria motus esset, aut quies. Nam motui non nisi motus, aut quies opponitur: At generatio nec est motus, vel quies, ergo nec corruptio.

An generatio sit motus. *Quæst. I.*

Argu. quod non sit motus. Primum.

Ensus quæstionis manifestus est. Videtur autem multis, generationem non esse motum. Primò: quia ita videtur docere Aristoteles in præsenti textu.

Secũdũ.

Prætereà: quia motus est successiuus: at generatio est in instanti: non ergo motus est.

Præ-

Tertium. Prętereà: Motus est inter contraria: at generatio est inter contradictoria: non ergo videtur generatio motus. Idem de corruptione.

Argũ. ꝑ se motus Primum. In oppositum tamen facit, quia videtur actus entis in potentia, vt est in potentia: est enim actus materiæ existentia in potentia.

Solutio. Nec valet glossa Simplicij, quod per ens in potentia intelligitur compositum, Confutatio. quod est in potentia. Hoc enim fictum est, cum Aristoteles dicat, ens in potentia, sub Solutio. quo etiam materia comprehenditur.

Secundũ. Prætereà, quia potentia materiæ est vera potentia transmutabilis: ergo actus eius, vt talis est, motus est.

Primum fundam. Pro resolutione huius difficultatis. Notandum est, motum duobus modis accipi posse. Aut lato vocabulo, quo pacto definiuit Arist. motum actum entis in potentia. Aut strictè, & propriè, vt tex. superiori 8. quo reijcit generationem, & corruptionẽ a motu, per motum intelligens quo moueri res dicitur, scilicet successiue, quia spatium, vel forma, quæ acquiritur, habet latitudinem.

1. Cõclu. His positis sit prima conclusio. Si generatio, & corruptio ad materiam comparẽtur, sunt ipsius mot⁹, & actus imperfecti, quibus venit in formas, ad quas est in potentia: sicut subiectum peruenit in accidẽtales formas per alios motus. At si ad id, quod generatur, aut corrumpitur, comparatur, motus non sunt, cum per eos non dicatur moueri, sed fieri id, quod generatur, vt diximus supra textum, nec successiuè, nec in instanti.

In cuius declarationem aduertendum primò, quòd de ratione motus in communi, non est successio illa temporanea, vt aliqui existimant: sunt enim veri motus in instanti perfecti, vt patet de illuminatione, secundum Aristotelem, & de coagulatione, & congelatione, quæ in instanti extenditur. Ratio motus in communi in eo tantum consistit, quòd sit actus entis in potentia; successio verò ei aduenit, motui proprie dicto, & est ipsius quantitas consurgens ratione spatij, aut ratione extremorum, inter quæ fit. Nam cum termini latitudinem habeant, & præterea sit resistentia; non potest transitus fieri in instanti perfectus ab vno in alterum, nisi cum in indiuisibili consistunt.

Aduertendum prętereà: Generationem differre ab alijs motibus multipliciter. Primo in subiecto. Nam generationis, & corruptionis subiectum materia prima est: hæc enim est, quæ permanet sub extrinsecis formis: at aliorum motuum subiectum compositum ipsum est. Differentia multiplex generationis ab alijs motibus. Prima.

Secundò, differt in terminis: Nam termini generationis, & corruptionis contradictorij sunt: at reliqui motus sunt inter contrarios: fit enim motus ab albo in nigrum: at generatio ignis ex non igne. Secunda

Dices: quare hoc ita sit? Respondeo, maximè discrimen esse inter formas accidentales, & substantiales. Nam accidentales formæ habent non solum repugnantiam, sed determinatam repugnantiam, vt albũ cum nigro, vel medio: calidum cum frigido, & similia. Hæc autem determinata repugnantia consistit in hoc, quod circa proprium subiectum, aut vna, aut altera inueniatur, nec absit vna, nisi adsit altera. At inter formas substantiales est repugnantia quædam, sed non est determinata eo, quod forma substantialis ex ęquo cuilibet repugnat: nec circa materiam consequenter se habet, cum materia absque illis duabus, aut tribus esse possit. Nota discrimen inter formas substãtiales & accidẽtales.

Ex hoc procedit vnum notatu dignum, quod in accidentalibus formis est mutatio determinata. Cum enim in vnam tenditur, ex altera certa proceditur, vt ex albo in nigrum, & econtra. At in substantijs hoc nõ est: modò enim ignis ex aqua, modo ex aere, modò ex alio fit. Quod si in substantijs aliquando ex determinata forma proceditur, vt in viuentibus ex embrione, aut ex semine, non tamen econtra proceditur; neque est æqua vtriusque ratio. Nota 2.

Hinc, etiam processit alterum notandum: quod terminos in tali substantiarũ mutatione sumamus penes contradictionem, & non penes formas positiuas, cum non sit forma determinata semper, quam sumamus. At in accidentali motu, non solum per contradictionem, sed penes affirmationem terminos per se sumamus: & hæc est secunda differentia, & differentiæ ratio, & est notanda. Nota 3.

Tertiò, differt generatio in mensura. Hæc enim instanti mensuratur: reliqui 3. Differentia gene-

Motionis ab aliis modis. motus frequentius tempore, eo, quod quantitatem diuisibilem habeant. Ex his igitur patet, quid inter generationē, & reliquos motus differat, quæ ob differentiam hanc dicitur ab Aristotele mutatio: at reliquos vocat motus nomine contracto, tamen in communi sumendo nomen motus, vt definitur in 3. Physicorum, motus dicitur etiā generatio, & corruptio, vt dictum est.

Ad 1. Ad Aristotelem dico, solùm negare generationem esse motum illius, quod generatur, & motum propriè, non tamen respectu materiæ.

Ad 2. Ad secundum, negatur prorsus de ratione motus in communi esse successionem, vt diximus: sed est de ratione motus illius, cuius spatium, vel terminus, qui acquiritur, habet latitudinem cum resistentia, quem propriè, & strictè ob id, motum vocamus.

Ad 3. Ad tertium, dico, quòd motus propriè particulariter dictus, inter contraria fit, nō tamen motus in communi sumptus: sic enim comprehendit etiam mutationem, siuè inter contraria, siue inter contradictoria fiat. Sic autem sumitur in libro tertio. & sic nos generationem, & corruptionem dicimus motum, latè sumpto vocabulo, quia uidelicet est verè actus entis in potentia.

Quoniam autem omnis motus. Tex. IX.

Quæ illa rū trium mutationum sit motus.

Concludit ex tribus mutationibus dictis, vnam esse motum, putà, eam, quæ est a subiecto in subiectum. Quæ enim inter contradictorios terminos fiunt, mutationes dicuntur. Explicat autem, per subiecta intelligere cōtraria, aut media, aut priuatiua, quæ affirmatiua significant, vt nudum, tenebrosum, mortuum, cæcum: quæ pro contrarijs reputantur.

Quotuplex sit motus. Statim motum, qui a subiecto in subiectum fit, diuidit in tres species, in eum, qui secundum quantitatem, & eum, qui secundum qualitatem, & eum, qui secundum locum fit; quorum sufficientiam probat, diuidendo prædicamenta, & excludendo alia septem, ad quæ non est per se motus.

Caput secundum:

Secundum substantiam autem. Tex. X.

Incipit à substantia, dicens, non esse motū in substantia. Ratio est. Motus est inter contraria: at substantiæ nihil est contrarium, in ipsa ergo non est motus. Similiter nec ad relationem. Quia stat, inquit, vnū relatiuum acquirere relationem sine aliqua sui mutatione: vt si ego sum albus, & aliquis fit albus, acquiro absque aliqua mei mutatione similitudinem: non ergo ad relationem motus est. Probat vlterius de actione, & passione. Si enim ista per motum acquirerentur, tunc motus ipsius esset motus, & mutationis mutatio: quod esse non posse statim probare incipit. In substantia, relatione, actione, & passione non est motus.

Dub. 1. Quo in substantijs non sit cōtrarietas. Duplex tamen hic occurrit dubium. Alterum est; quomodo in substantijs non sit contrarietas, cum elementa sint cōtraria. Præterea, vel loquitur de perfecta contrarietate, vel nō. Si loquitur de perfecta, profecto nec ad quantitatem, nec ad locū est motus: in ipsis enim non est perfecta contrarietas. Quòd si non loquitur, sed de oppositione quadam extremorum positiua, cum in substantia inueniamus duas formas sic repugnantes, erit profectò motus. Sine dubio non est facile hoc soluere.

Sntia Alexandri. Mouet dubium Simplicius, & Auer. de eodem, & citat Alexandrum dicentem, elementa esse propriè contraria, eo quod existimat, qualitates esse formas substantiales elementorum. Ad Arist. autem dicentem substantijs non esse contrariū, respondet quod dupliciter intelligi debet. Vno modo de substantijs compositis, & mixtis: his enim non inest contrarium. Aut secundo, quòd nulla substantia est contrarium habens ratione materiæ, benè tamen ratione formæ.

Refellit snia Alexandri. Ista sententia, quamuis non sit in præsenti examināda, mihi nō placet. Primò; 1. quia qualitates substantiam elemētorum existimat: & quod est passio, cū forma confundit. Secundò, 2. quia adhuc non declarat Arist. Nam posset dici, quod sufficit contrarietas in formis, vt sit in substantia motus; nam mutatio secundum formas fit.

Auer.

Auerro. elementa contraria putat, sed ratione qualitatum, S.Tho. verò etiam ipsas formas aliquam contrarietatem habere docet, secundum quod substantię omnes inæqualitatem habent in perfectione substantiali.

Sed quidquid de hoc sit, non video, qd ad Aristotelem dicendum sit, quomodo in substantia non sit contrarietas, & sit in quantitate.

Refellit sententia Auerro. Auerr. dicit, sermonem Aristotelis esse probabilem, & posse dici, substantiis esse contrarium. Sed hoc profectò non est rem soluere.

Dubii solutio vera. Nota. Oportet igitur maximè perpendere, qd etiam in præcedēti quæstione cœpi dicere. Hic Arist. non vocare propriam contrarietatem, sed repugnantiam duarū formarum determinatam, quæ est in qualitate, & quantitate: nam a maiori in minorem, & è contra, determinatè proceditur, & a loco sursum in deorsum, & e contra. At in substantijs non est ista determinata formarum repugnantia, vt diximus: ob id non fit inter contraria mutatio substantiæ: & hoc nota.

Dub. 2. Qūo ac quiratur relatio sine mutatione. Duplex relatiuorū gen'. Alterum dubium est, quomodo relatio absq; mutatione acquiratur. Aduerte igitur, ꝙ 5. Metaph. cap. 15. duplex relatiuorum genus ponitur ab Aristotele. Alterū est mutuum, puta, quod ad terminū suū, & terminus ad ipsum mutua relatione reali referuntur, vt filius ad patrem, pater ad filium, album albo similitudine mutua refertur. Alterum est non mutuum, quod nō refertur vnum ad aliud, nisi quia hoc refertur ad ipsum: vt scibile non refertur relatione reali ad scientiam, sed ob id dicitur scibile, quia scientia refert ad ipsum. De priori relatiuorum genere est sermo.

Circa quod notandum est, quod relatiuorum natura non solum est dependens inter se, sed etiam a fundamento, puta, ab alio a cciděti absoluto, cum quo simul producitur, & destruitur.

Nota ex D.Tho. quō pducātur relationes. Notat verò S.Tho. vnum dignum consideratione in præsenti. Quod cum producitur vnum fundamentū, ibi in virtute, & in radice producitur relatio: & cum insurgit alterum relatiuum, tunc consumat relatio. V.g. cum quis fit albus, iam in virtute, & radice fit similis: formaliter verò cum est alterum album: vnde cum aliud album fit, tunc insurgit similitudo in altero non per aliam mutationem, quam illam, quæ erat ipsius fundamenti. Est enim dependens maximè relatio a fundamēto.

Primum enim dupliciter contingit. Tex. XI.

Quòd ad motum non sit motus, nec ad mutationem mutatio. Sensus qōnis duplex, & reiicitur primus. MVltis argumentis probare nititur, motum non esse motus, nec mutationem mutationis: primò tamen distinguit duplicem sensum, huius mutationis est mutatio, seu ipsius motus est motus. Alter est, ꝙ motus, & mutationis sit mutatio tanq̃ subiecti ita, vt motus dicatur moueri, sicut homo moueri dicitur, & alterari. Et hunc sensum reijcit, dicens motum non esse eorum, quæ subiecta sunt, sed potius ipse in subiecto est. Nec aliter id probare nititur, quia satis notum est, motus nō esse sic motum.

Aut ex eo, quod aliquod aliud. Tex. XII.

Alter sēsus qōnis. ALterum sensum ponit. Nēpè ꝙ mutationis sit mutatio, vt termini, ita vt sicut aliquod subiectū ex vna forma ī aliā mutatur, puta, ex sanitate in ægritudinē, ita ex vna mutatione vnius speciei in alteram formam, id est, in alterius speciei mutationem per se mutetur. Et ostendit, hoc fieri non posse, nisi per accidens.

Prima ratio Ari. ꝙ a motu nō sit motus, nec ad mutationem mutatio. Perpendēdus est sensus, nam ratio in litera est valde obscura. Supponit, itaq; ꝙ motus, & mutatio quælibet inter duos terminos oppositos fit, differenter tamen: cōtrarios, si fuerit motus: contradictorios, si fuerit generatio, vel corruptio.

Facit ergo hanc rationē: Si ex vna mutatione in aliam mutatur aliquid, tunc ex terminis vnius mutabitur in terminos alterius: vt postquam per sanationem mutatus est in sanitatem ex ægritudine, mutabitur ad aliam mutationem: sed postquam in vna mutatione mutatus est, non est opus ad aliam mutari, quia potest quiescere in ea: ergo per se nō est mutatio ex vna mutatione in aliam.

Quasi dicat: Omnis mutatio ex suis terminis procedit per se, quibus positis, non

est opus alia mutatione, alios hente termi nos: qd si ponit, id nō est p se, vt dicemus.

Vlterius procedit. Si ab vna mutatione in aliam proceditur, erit hoc maximè in contrarijs mutationibus: sicut ab albo in nigrum mouetur, ita a sanatione in ægrotationem: ꝙ si hoc est, vnum mouebitur motibus contrarijs. Nam per sanationem ab ægro in sanum, per ęgrotationem a sano in ægrum mouebitur, & hoc simul: quia quod mouetur, simul est sub termino a quo, & ad quem. Id autem impossibile est. Hæc est ratio Aristotelis paulò vberius explicata.

Addit tamen, quod per accidens potest esse, quòd idem ab vna in aliam mutationem mutetur, vt si a sanatione in deambulationem mutetur, & ab obliuione in recordationē: & sic accidit vnam mutationē in aliam sæpe terminari, sed nō per se.

Amplius autem in infinitum. Tex. XIII.

2. Ratio ad idem. Secundam rationem facit ad idem, qua probat mutationem non fieri alia mutatione, nec motū alio motu, & ratio non minoris obscuritatis est in litera. Sic est componēda. Si generatio, aut motus fit per alium motum, hic etiā fiet per aliū, & hic rursus p alium, cū nō sit maior ratio vnius, quàm alterius: eritq; processus in infinitum.

Quo admisso, sequitur, quod nullus erit motus. Et probat. Supposito, ꝙ res, dū fit, nondum est: tunc si res per motū fit: ergo nondum est, dum fit, sed secundum quid tantùm est. Quòd si rursus motus etiā fiebat: ergo dū motus fit, non est: vlterius, si ille rursus alio motu fiebat, pariter nō erit, dum fit. Sed non datur primus motus, quo motus fiat: ergo nullus erit motus, aut mutatio. In infinito. n. nō dat primū.

Solutio rationis. Secunda. Quòd si dicas; Ista ratio non videt bona: nā non dat secūdum Arist. primus homo, tamen reliqui homines dicūtur esse.

Confutatio. Respondeo, ꝙ non est eadē ratio. Nam hō vnus non est subordinatus p se alteri; cū possit absq; illo cōsistere: at motus, qui fit, est subordinatus motui, per quem actu fit, nec sine eo consistere potest. In his autem, quæ per se subordinata sunt, non potest esse talis processus. Nisi enim det primū, impossibile ē dari vltimū: vt si hoc lumē depēdet ab illo, & hoc ab alio, & id a Sole: nisi vnū primū, non dabitur vltimū.

Amplius eiusdē est motus. Tex. 14.

3 Ratio. Tertiam facit rationem. Si motus fit motu, eadem ratione quiesceret motus, & corrumperetur motus alia corruptione. Nam cuius est vnū contrariū, est etiam alterū. Tunc si motus ipsius est corruptio, peto, vel corrumpitur, anteꝙ fit: & hoc non. Vel postquàm est, & iam non est: & hoc non, quia quod non est, non corrumpitur. Vel cum est: ꝙ si, cum est, corrumpitur, tunc etiam generatur, quia motum esse, est motum fieri: ergo simul generatur, & simul corrumpitur, quod esse non potest: non ergo motus fit motu.

Amplius oportet materiam subesse. Tex. XV.

4. Ratio. Quartam facit rationem. Quod fit, materiam habet, vt patet. In eo, quod alteratur, est corpus, aut anima: similiter in eo, quod auget, in alijsq; . Si ergo motus fit alio motu, oportet dare materiam, cum qua fiat, & iterum aliam pro alio motu, & aliam, quæ materiæ non sunt.

Note. Notandum, ꝙ alias dictum est, formam non fit, sed compositum: nō albedo, non nigredo, sed album fit, & nigrum. Similiter in substantijs. Si igitur motus fit, non ipse, sed cum aliquo subiecto fit. Hoc autem non est: nam subiectū est formæ, quæ cum motu fit, non ipsius motus: non ergo motus alio fit motu, sed ipse est, quo alia fiunt.

Et rursus aliquid in quod mouentur. Tex. XVI.

5. Ratio. Quinta ratio est. Terminus motus aliquid debet esse, in quod motus terminet, vt in eo cesset, & quiescat: at motus, & mutatio non est huiusmodi, vt in ea cesset motus: non ergo est per se terminus motus, sed aliqua forma manens.

6. Ratio. Sexta ratio est. Quia si motus esset motus, esset vnius speciei vterque, vt generationis generatio; at hoc non fit: non enim est

est disciplinationis alia disciplinatio: non ergo motus ipsius erit motus, nisi sint motus alterius rationis, præter assignatos: quod nullo modo verum est.

Amplius si tres species.
Tex. XVII.

7. Ratio. Motus moueri per accidens sed non per se.

VLtimam rationem facit. Si enim motus esset motus, vt termini, aut vt subiecti, tunc de alio vnius prædicaretur; vt loci mutatio alteraretur, & alteratio loco moueretur, quod nullus admisit.

Forsan ista non est noua ratio, sed pars præcedentis. Nam postquam probauit per motum eiusdem speciei, non produci motum; ostendit modo, quod nec per motũ alterius speciei.

Postea docet, quomodo vnus motus moueatur, nempe per accidens, ratione subiecti, in quo est, quòd accidit simul alio motu moueri, vt currens frigefit: at quia hoc est per accidens, dicit esse relinquendum: sermo enim est iam de motu per se.

Quoniam autem neq; substantia.
Tex. XVIII.

COncludit, cum nec in substãtia, neq; in Ad Aliquid, nec in Actione, & Passione mot⁹ sit, cum non sit contrarium in ipsius, solùm erit triplex species motus, ad Quantitatem, Qualitatem, & Vbi.

Nota ad tria prædicamenta non motum.

Imponit autem nomina his, motus ad qualitatem dicatur alteratio. Explicat autem, se non de qualitate substantiali, qualis est differẽtia, loqui, sed de accidentali, qualis est prædicamenti quarti. Motus ad quantitatem, non habet unum commune nomen, tamen dupliciter nominatur. Si fuerit ad perfectam, dicatur Augmentatio, si ad imperfectam, dicatur Diminutio. Motus verò ad Vbi, non habet nomẽ, nec in communi, nec proprium, at dicatur Latio, quàmuis hoc vocabulum non conueniat, nisi his, quæ naturaliter mouentur, nec in ipsorum est facultate motum incipere, aut finire: ista enim propriè dicuntur ferri. At vocabulum extendatur iam ad quemcunque motum secundum locum.

Duplex hic occurrit dubium. Alterum est, quomodo Aristoteles omisit alia tria prædicamenta, ad quæ videtur motus. Nã in situ motus est, a statione ad sessionem: similiter in habitu, a nudo ad vestitum: similiter in tempore ab vno in aliud. 1. dubiũ.

Simpli. mouet dubium, & citat Theophrastum dicentẽ ad omnia prædicamenta esse motum. Ipse dicit, quòd Aristoteles omisit ista tria, quia sunt extrinseca subiecto: habitus enim, & tempus externa sunt. Solũ Simplicii ex Theoph.

Sed mihi non placet hoc. Nam locus etiam extrinsecus est, & debuit prętermitti. Præterea, quia situs non est omnino extrinsecus: dicit enim ordinem partium cum loco. Reiicitur solũ Simplicii.

Præterea dico, quod aliud est, esse motum ad aliquid, aliud, esse per se motum: Motus quidem est ad omnia accidentia, eò quod motu acquirantur, sed non est ad omnia per se motus eo, quod non omnia sint per se, & immediati termini motus. Et hoc est, quod Aristoteles docet; vnde ad situm non est per se motus, sed ad vbi, quod sequitur situs. Similiter ad tempus non est per se motus, sed ad id, quod est in tempore. Ad habitum videtur per se motus: at quia habitus non est forma naturalis, sed artificialis, ab ipso Aristotele est prętermissus. 2. Vera solutio.

Alterum dubium est. Quare in qualitate non fuit duplex nomen, sicut in quãtitate. 2. dubiũ.

Respõdeo, quia in quantitate reperitur contrarietas vna totũ genus amplectens: puta, maius, & minus, perfectũ, & imperfectũ: at in qualitate non est vna communis contrarietas, sed multæ particulares: ob id vnum nomen fuit omnibus communiter impositum, puta alteratio; in quantitate verò duplex, augmentatio, & diminutio. At in particulari multa sunt nomina in qualitate, secundum multos motus contrarios. Solutio

Quæ

Quæ autem est in eadem forma. Tex. XIX.

Duplex alteratio nis diuersitas. altera simpliciter ex cõtrario, altera scdm magis, & minus.

Ostendit, eam mutationē, quæ fit secundum magis & minus eiusdē formæ, etiam esse alterationem, & fieri a contrario secundum quid, vt quæ fit a minus albo in magis album; quæ vero fit ex nigro in album fit a contrario simpliciter. Explicat autem quomodo quę fit secundùm minus, & magis fiat a contrario. Quia vbi est minus, ibi est permixtio cum cõtrario: nam minus album participat nigrum, ob id quod ex minus albo procedit, a nigro procedit. Dicit autem, quod cum i minus tendit forma: vt cum ex albo fit minus album, tunc tendit forma in suum contrarium: at cum fit magis, nempe, ex minus albo magis album, tunc ex contrario tendit forma in seipsam. Quod est dicere, per remissionem tendit forma in suum cõtrarium: per intensionem è contra, a suo contrario tendit in se ipsam: semper tamē motus hic alteratio est.

Immobile autem est. Tex. XX.

Tractat Arist. de immobili qd. triplex est.

Postquam de eo, quod mouetur, & motu dixit, nunc de opposito dicere aggreditur, nempe, de immobili. Triplex autem statuit immobile. Primum, quod non est capax motus; vt Intelligentiæ, & Deus. Alterum, quod ægre mouetur, sicut saxum difficile mobile, immobile dicitur: & similiter homo, qui ob aliquam infirmitatem difficilem habet motum. Tertium, quod non mouetur, cum potest moueri, nec est aliquod impedimentum, & tale dicitur quiescens: & quies non est aliud, quam priuatio motus.

Textus clarus est.

Caput Tertium.

Post hæc autem dicamus. Tex. XXI.

De septē quæ ad mot'vnitatem, & pluralitatē cognoscendam sunt necessaria.

Vocabula aliquot ad ea, quæ mouentur, pertinentia, explicat. Hæc autem sunt septem. Simul, Separatim, Tangere, Inter, Consequentes, Continuū, Contiguum. Hæc enim omnia mobilib', aut motibus competunt, ob id explicari oportuit antequā motus vnitatés .i. pluralitatem ostenderet; nam illa motibus pluribus insunt.

Similiter igitur dicuntur hæc esse secundum locum. Tex. XXII.

Quid sit simul.

Incipit explicare terminos, ac primum ipsum. Simul dicens, illa dici Simul secundum locum, quæ in eodem loco primò sunt. Dicit, Simul secundùm locum; nam etiā contingit esse simul secundum tempus, quæ in eodem sunt tempore. Dicit, in eodem loco primò, & proprio: nam quę in eodem loco communi sunt, non ob id simul esse dicuntur.

Nota.

Aduertendū autem, quod duo corpora simul esse naturaliter non possunt: non. n. in eodem loco primò sunt: at anima, & corpus simul dicuntur esse: similiter substantia, & ipsis accidentia. Hæc. n. eundem primum locum occupant.

Quid separatim.

Explicat secundū vocabulum, puta, Separatim; ea dicuntur separatim esse, quę diuersum habent locum primum; vt duo corpora dicuntur separatim esse.

Quid tangere.

Tangere autem dicuntur, quorū extrema simul sunt; vt duo corpora se tangunt, quorum superficies simul sunt absq; aliquo intermedio. Similiter duæ lineæ, duæ superficies se tangunt, quæ extrema simul habent.

Quid inter.

Inter, aūt id dicitur, in quod peruenit prius id, quod ab vno extremo, & contrario in alterum mutatur continuè. i. cum aliquid naturaliter mouetur continuè ab vno extremo in alterum. Id quod anteq̄ ad extremum oppositum perueniat transit, id

fit, id dicitur esse, Inter.

Nota 1. Vnde concludit, quòd vbi est Inter, ibi ad minus sunt tria; duo extrema contraria, & id, quod inter ea dicitur esse.

Continue autem mouetur. Tex. XXIII.

Quid sit continuè moueri.

CVm dixisset, id esse Inter, ad quod primò peruenit, quod ab vno contrario in aliud cõtinuè mouetur, antequam ad vltimum contrarium perueniat: explicat quid continuè moueri dicatur & quid cõtrarium in loco. Dicit, id continuè moueri quod sine aliqua temporis interruptione mouetur, quamuis parum spatij interrumpatur. Ponit exemplum. Si quis pulset primam chordam, & immediatè pulset vltimam, talis motus continuus est, quia, quis intermissa fuerit chorda media, tamen tẽpus non est interruptum. Similiter in alijs motibus, vt cum quis ambulat, quamuis spatij aliquid intermittat, quia non totum continuè tangit, tamen si nihil temporis intermittat, ambulatio continua est. Hoc tamen posterius examinabitur.

Contrarium autem secundum locum. Tex. XXIIII.

Quę sint loca contraria.

STatim explicat, quomodo loca contraria sint sumenda, vt inueniatur, quod inter est: dicit, esse sumenda secundum lineã rectam: quæ enim maximè distant secundum lineam rectam, opposita loca sunt. Et hoc bene fit; nam linea recta est breuissima omnium, quæ ab vno puncto in aliud duci possunt: ob id ea maximè mẽsura est. Nam mensura est finita, & breuis. Diuersa igitur loca secundum lineas rectas sumenda sunt. Et id propriè dicitur inter, quod medium est inter duo loca secundum lineam rectam distantia.

Consequẽter autem est inter quod. Tex. XXV.

Quid sit cõsequẽ.

EXplicat quintũ vocabulum, puta, esse Consequẽter, vt aũt aliquid sit consequenter ad aliud, multa sunt necessaria. Vnũ est, quod sit vnum principium, ad quod aliud consequenter dicatur. Quod autem est principium, non dicitur cõsequenter; sed id, quod post principium ponitur. Vt secũdus dies lunę consequenter se habet ad primum: & binarius ad vnitatem: & ternarius ad binarium: non autem e contra.

Requiritur præterea, ꝙ nihil sit eiusdẽ generis inter id, quòd cõsequenter se hẽt, & id ad quod consequenter se habet: vt vnus miles consequenter se habet ad aliũ, qui sibi est proximus. Dicitur, Eiusdẽ generis: quia quamuis aliud sit intermedium, dummodo non sit eiusdem generis, adhuc dicetur consequenter, vt vnus miles consequenter se habet ad alium, quando inter eos non mediat miles, licèt mediet lapis, l. aliud alterius rationis.

Esse cõsequenter variis modis.

Præterea id, quod consequenter se habet ad aliud, multiplex est. Quoddam positione, cum id quod consequenter se habet, continuum quid est: vt domus ad domum, linea ad lineam, Aliud natura, sicut vnus numerus ad alium. Aliud alio modo, sicut perfectione, vt elephantus est consequens ad hominem in perfectione. Et est consequenter tempore, alijsque modis.

Contiguum autem est. Tex. XXVI.

Quid cõtiguum.

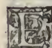

EXplicat, quid contiguum dicat, puta, id quod consequenter se habet, & tangit: sicut duo corpora immediata se tangẽtia dicuntur contigua, inter quæ non est aliud.

1. Nota in motu est inter nõ aũt i gñatiõe, & corruptione.

Occasione autem huius regreditur ad ostendendum, quando reperiatur Inter, & medium, quamuis verba hæc videantur cum superioribus cohærere. Dicit, in motu esse Inter, non autem in generatione, & corruptione. Et ratio est, quia motus fit inter contraria, in quibus est medium: at generatio in contradictorijs terminis, in quibus non est medium: ob id illic est Inter, non autem hic.

Sed hic est dubium; nam 2. Metaphysi. tex. 7. dicit, quod inter terminos generationis media est generatio: & inter id, quod est, & id, qd nõ est, mediũ est id, quod fit. Vlterius, quia non omnia contraria mediũ habent.

Aduerte igitur circa hoc, ꝙ termini generationis

Nota 2. termini gñatióis non sunt pure contradictorii.

nerationis non sunt puri contradictorii, alias enim ex nihilo fieret res. Vnde cum dicitur non homo, non ignis, & similia, non oportet intelligere, esse puram negationem, sed priuationem, quæ ponit potentiam propinquam in materia ad formam. Vnde non ignis est, ꝙ nõ est ignis, sed est in potentia proxima, vt fit ignis.

Nota 3. quo dat medium in cõtrarijs, & priuatiuis.

Aduertendum vlterius, quod in contrarijs datur medium per participationem extremorum, & per remissionem: vt inter album, & nigrum, est fuscum: & inter calidum, & frigidum in summo, datur remissus gradus. In priuatiuis verò dat̃ medium, sed non eiusdem rationis cum extremis, sed per negationem extremorum: & sic generatio, & id, quod fit, est medium, quia nec est, quod est, nec quod non est.

Solutio dubij.

Modo ad dubium. Respondeo, quòd in Metaphysica locutus est de medio quocũque: at in præsenti tantum de medio eiusdem rationis cum extremis: & hoc solum est inter contraria, non inter terminos generationis. Loquitur autem de huiusmodi medio: quia hoc facit, ne termini sint consequenter se habentes; non autẽ quod alterius est rationis.

Continuum autem est quidam.

Quid cõtinuum.

EXplicat quid continuum sit, puta, contiguum quoddam, Nempe, id alteri continuum est, qđ sic ipsum tangit, vt vtriusque terminus vnus & idem sit, vt media linea alteri est continua. Differt a contiguo: nã vbi contiguitas est, duo sunt termini se tãgentes; at vbi continuitas, vnus est terminus: vt vnum punctum duas partes vnius lineæ continuat, & vna linea superficies, & superficies corpora. Ob id enim dicitur continuum, quasi vno termino contineantur, quæ continua sunt.

Hoc autem determinato. Tex. XXVII.

Quæ sint apta vt fiant continua, & quo fiat

OStendit illa posse vnum continuum fieri, quæ apta sunt esse vnum totum, secundum contactum: quæ verò vnum totum fieri non possunt, vt lapis, & aqua, neque erunt vnum continuum. Fiunt autẽ vnum continuum, cum vnicum habent communem terminum. At quia varijs modis vnicum totum fit, multipliciter etiam continuum se habet. Quædam enim clauo, quædam glutine, quædam insitione, & tactu vnum continuum fiunt, & vnum totum. Sed non est hæc tam propria continuitas, sicut ea, qua continua sunt, quæ vnicum per se terminum habent: vt duæ aquæ, & ligni partes.

modis cõtinuum.

Manifestum autem est. Tex. XXVIII.

Quo se hẽat cõsequẽter esse ad tãgere.

COmparat consequenter esse, ad tangere, ac dicit illud esse superius. Omne enim, quod tangit, consequẽter se habet: at non omne, quod cõsequenter se habet, tangit. Nam in numeris est consequenter, non tamen tactus: ob id consequenter se habere est ponendum inter priora ratione. i. inter vniuersaliora tactu.

Quo se hẽat cõtinuum ad tangere.

Comparat etiam continuum ad tactũ, dicit, quòd tangere superius est: nam omne continuum tangit, non tamen si tangit continuum statim est: vnde insitio, & copulatio posterior est generatione. i. particularior tactu, cum quæ consita sint tangant, non è contra.

In his verbis manifestat non loqui de propria continuitate, sed de illa, quæ clauo, glutine. l. insitione fit: in his enim tactus est, non autem in vera continuitate. Nam tactus petit duo extrema, & terminos actu: in vera autem continuitate vnicus est terminus.

Quare si est punctum, & vnitas. Tex. XXIX. & XXX.

Discrimẽ puncti, & vnitatis.

EX hac differẽtia concludit vnũ. Quòd quamuis sit punctus, & vnitas separata realiter, vt aliqui voluerunt, adhuc non essent idẽ. Et ponit duplex discrimen. Alterum est, quòd puncto inest tactus, vnitati autem tantum consequenter se habere. Alterum est, quod inter puncta debet aliquid mediare, puta, linea: in continuo enim duo puncta immediata esse non possunt: at inter vnitates non opus est, quod aliquid

aliquid mediet; in numero.n. vnitas vnitati immediata est. Postea in sequenti textu epilogat. Quæ esse hæc vocabula dixit.

Caput Quartum.

Vnus autem motus dicitur. Tex. XXXI.

De vnitate motuũ incipit agere Ari. Vnitas generica.

Ostquam de motus speciebus dixit, nunc de vnitate motuum differit. Cum aũt vnum multipliciter dicatur, fit vt vnus motus multipliciter dicatur. Primo, dicitur vnus motus genere, qui est ad rem vnius prædicamenti. Vnde omnes alterationes, quæ ad qualitatem sunt, motus vnus genere dicuntur. Similiter omnes augmentationes, & omnes lationes, adinuicẽ tamẽ genere differunt, vt alteratio ab augmentatione, & augmentatio a latione; & denique hi tres motus inter se.

Vnitas specifica. Secundò; Motus est vnus specie specialissima, puta, qui est ad terminũ vnius speciei specialissimæ, quæ cum sub vno genere sit, iam amplius in species diuidi nequit Et sic omnes dealbationes sunt vnius speciei; alterius vero denigrationes, & calefactiones, & similes motus speciẽ.

Vnitas secũdum quid. Tertiò: est vnus motus specie secũdum quid, puta, cuius terminus est genus subalternum, partim genus, partim species, vt disciplinatio, quæ est motus in scientiã, scientia verò est species habitus, genus vero scientiarũ. Similiter coloratio, & similes motus, qui ad genera subalterna sunt.

Denique terminus, ad quẽ est respiciendus, talisque erit vnitas motus, quales termini.

Dubitabit autem aliquis. Tex. XXXII.

Vnitas ex parte spatii.

Ntendit docere, præter dicta, adhuc in motu locali esse vnũ inspiciendum, nempè vnitatẽ spatij. Quamuis enim ad locũ At, sint diuersi motus, si tamen vnus per circulum, alter per rectum fiat, diuersi specie, & non vnus censendi sunt.

Dubium Hoc aũt docet, proponendo dubiũ contra prædicta. Dubium autem est. Si idem punctum, puta, mobile, moueretur ab A. in B. an esset idẽ, & vnus motus semper. Quod si hoc est, sequeretur, q circulatio, & motus rectus essent vnus specie motus, quia vterq; potest esse ab A. in B.

An determinatũ est. Tex. XXXIII.

Solutio dubij. Espondet, non esse eundẽ specie motum, sed diuersum. Ex quo patet, non solum in motu locali inspiciẽdum esse terminum, sed etiam spatium ipsum, vt vtrũque sit vnius speciei, aut rectum, aut circulare. Supposita autem vnitate spatij, terminus inspiciendus est. Cum.n. spatium specie differt, tunc nil prodest vnitas ipsius termini.

Simpliciter autem vnus. Tex. XXXIIII.

Vnitas numerica. Lium quartũ vnitatis motus modum ponit, & hunc præcipuũ, & simpliciter vnum vocat. Puta, quo vn⁹ motus numero, & substantia dicitur, sicut singulares, & indiuidui motus.

Ad ostendendum aũt, quis motus sic vnus dicatur, distinguit tria, quæ in motu sunt. Nempè, quando, i. tempus, in quo fit motus: quod. i. mobile, quod mouetur: In quo. i. terminus, ad quẽ tendit motus. Reliqua puta, terminus à quo, & mouens prætermittuntur, quia non sunt necessaria pro præsenti vnitate numerica: quamuis possumus dicere per, In quo, intelligi vtrunque terminũ a quo, & ad quẽ, ĩ qbus fit mot⁹.

Horum autem genere quidem. Tex. XXXV.

Quid requiratur ad vnitatẽ gñicam, specificã, & numericam. Is tribus diuisis docet, ad vnitatẽ specificã & genericam sat esse, terminum inspicere; nec est necessaria vnitas tẽporis. Præterea ad motus contiguitatẽ, sat esse vnitatem temporis: licèt enim motus sint ad varias formas vnius mobilis, si tamen in vnico continuo tempore fiant, possunt esse contigui: vt paulò inferius dicemus,

cemus. At ad vnitatem simpliciter, & numericam motus, omnia ista tria conuenire debent, & vnitas temporis, formæ, seu termini, & mobilis.

Singula hæc explicat, dicens, ꝙ terminus debet esse vnus, & indiuisibilis, idest vnus numero; nam vnitas numerica motus vnitatem etiam numericam termini ad quem petit. Tempus etiam debet esse vnum. i. non interruptum: cum enim. l. minimum motus cessat, iam vnus numero esse nequit. Similiter requiritur unitas mobilis, quod sit vnum mobile, vnum inquã per se, & particulariter. Vnde album, & Petrus non dicuntur vnum, quia subiecto, sed secundum accidens vnum sunt: similiter Petrus, & Paulus non sunt vnum, licèt sint eiusdem speciei; nec si vterque sanatur, nempè, ex lippis oculis acquireret sanitatem, esset eadẽ sanatio numero, sed specie. Ad vnitatem enim numericam, & vnicum numero, & per se dẽt esse mobile.

Socratem autem secũdum eandem. Tex. XXXVI.

De vnitate motus q̃ prouenit ex vnitate tẽporis, qđ hæc etiã ad numericam requiratur

AD vnitatem temporis regreditur, & dubium proponit. An si Socrates in hoc tempore sanetur, & iterum alio tempore sanetur post aliã ægritudinem, sit eadem sanatio numero. Ad ꝙ respondet, quod si idem numero, postquam corruptum est, redire potest, erit eadem sanatio numero. Si vero non potest redire eadem numero, sed specie, tunc erit illa sanatio non vna numero, sed eadem specie. Quasi dixisset; Non est eadem sanatio illa posterior, quia prior corrupta est. Quod autem corruptum est, non potest idem numero reparari, vt volebat Plato.

Habet autem dubitationem. Tex. XXXVII.

Dubium Arist. An eadẽ numero forma esse possit diuersis tẽporibus.

CVm de motu dubitasset, an idẽ & vnus numero esset, qui diuersis fit temporibus, dubitat modo de forma, & de termino. An sit eadem sanitas, quæ diuersis est temporibus in eodem subiecto: similiter de alio quocunque accidenti. Ex alia parte videtur, ꝙ non sit eadem: nã corpora subiecta mutantur secundum tẽpora: non ergo sunt eædem qualitates. Ex altera parte videntur esse eædem: nam si sanitas duraret per tres dies in vnico subiecto, absq; dubio esset eadem: ergo quamuis in die medio fuerit destructa, & tertio die reparata, erit eadem sanitas: & ita erit motus, nec erit necessaria vnitas tẽporis.

Idem numerũ terminus motus.

Eadem enim ratio erit. Tex. XXXVIII.

Quòd & si eadem forma, vel terminus idem esset, tñ motus si esset idẽ numero diuersis tẽporib.

TExtus difficilis est apud expositores, tamen sine dubio sensus est iste. Nempè quamuis esset eadem sanitas, & rediret idẽm terminus, motus tamen non esset vnus numero. Et dicit, quòd si actus plures sunt, non ob id habitus plures sunt. Potest enim vnus habitus plures actus producere: at si plures sunt habitus, sic plures sunt actus. Ita motus est actus, terminus est vt habitus. Non valet quod si vnus sit terminus, ob id vnus sit motus, nam ad eum locum plures motus repeti possunt. Bene tamen, si plures, sunt termini, plures sunt motus In quo docemur, vnitatem motus petere termini vnitatem, non tamen ita, vt existimemus è contra valere, si vnus est terminus, vnum esse motum.

Rñsio ad dubium.

At de dubio, An sit eadem sanitas, dicit, non esse præsentis negocij id soluere. Sat est, pro præsenti scire, ꝙ siuè vnus sit, aut plures, adhuc vnitas numerica motus non colligitur, nisi adsit vnitas temporis. Et nota hanc expositionem.

Quoniam autem continuus omnis motus. Tex. XXXIX.

Quòd si motꝰ est vnus nu. fit continuus, & è contra.

CVm ostendisset, qui motus esset vnus numero, ostendit modò numero vnum motum esse cõtinuum, & econtra, cõtinuum esse vnum numero: & ad continuitatem requiri eadem, quæ ad vnitatem numericam: ac ob id proponit, motum continuum esse simpliciter vnum: & è contra simpliciter vnum esse continuum.

Obiter tamen motum esse continuum probat, quia diuisibilis est, puta, in partes, quæ

quę erant actu vnum, sicut diuiditur continuum.

Statim declarat, qui motus cōtinui sint, Illi nempè, qui extremum, & terminum eundem habent, ac illi cōtinuari possunt, qui vnicum communem terminum habere possunt, sicut in alijs continuis. Aliqua enim termino carent, ac ob id continuari nequeunt, vt res incorporeæ. Aliqua terminos habent, sed ineptos ad continuationem, vt linea, & deambulatio: & quæ æquiuoca, ac diuersæ rationis sunt. Quæ verò eiusdem sunt rationis, continuari possunt. ita etiam motus, qui eiusdem sunt rationis, ac communem vnum terminum habere possunt.

Contigui igitur erunt. Tex. XL.

Ad contiguitatem mot^9 sat esse. sol. tpis vnitatem.

OStendit, ad cōtiguitatem motuum, sat esse temporis vnitatem, quamuis sint diuersæ speciei, & generis. Vt si postq̄ quis cucurrit, immediatè sanetur, hi motus contigui, & consequenter se habentes sunt: non tamen sunt continui, quia non habent vnum communem terminum. Requiritur igitur ad continuitatem, vltra temporis vnitatem, vnius termini communitas, quo contineatur motus.

Qua propter necesse est. Tex. XLI.

Quot requirātur ad continuitatē motus.

COncludit ad cōtinuitatem motus requiri vnitatem specificā termini: aliter enim non poterunt duo motus vnicum habere communem terminum. Opus etiam est, cum vnitate termini, & mobilis, vnitate etiā tēporis. Hæc autē vnitas temporis est, vt nō interrūpatur p aliquā quietem mediā. Cū enim mobile in medio motuum. l. minimum quiescit, & vacat a motu, impossibile est, quod illi duo motus vnum continuum faciant.

Eius vero, qui est in specie non vnus.

OStendit etiam cum temporis vnitate esse opus vnitate termini specifica: Potest enim esse cum vnitate temporis motuum pluralitas. Qui igitur est vnus in specie, & tempore, vnus simpliciter est; qui verò tantum habet vnitatem temporis, hunc, non est necesse, esse vnum simpliciter .i. numero esse.

Vnitatē numericam motus esse omnium maximā.

Ex omnibus colligit vnitatem quartam motus numericam esse simpliciter vnitatem: Hæc enim omnium aliarum, quæ dictæ sunt, maxima est.

Amplius autem dicitur vnus. Tex. XLII.

De alia vnitate motus s. pfectionis.

ALiam vnitatē motus ponit, nēpè, vt is, qui perfectus est, vn^9 dicat siuè in genere, siuè ī specie, siue numero. Idē enim est dicere, motum vnum, & totum, ac perfectum, sicut in alijs etiam rebus, quod perfectum est, vnum dicitur. Est autem motus perfectus, qui ad suum terminum peruenit, in quem ordinabitur.

At ne quis putaret, imperfectum motū non esse vnum, nempè, eum qui ad terminum nondum peruenit, addit esse vnum, quamuis minus vnum: est autem vnus, quia continuus est.

Nota ex D. Tho.

Not. bene S. Tho. quod dupliciter attenditur vnitas. Est in substantia rei, & hęc penes formam: res enim vna per vnam formam est. Etiā in quantitate: vt res est vna, quæ continua est. Hæc etiam duplex vnitas est in motu; & in substantia ipsius, & hæc est per terminū ad quē, qui motus est forma: & hāc vnitatem habet motus pfectus. Vnitas etiā est in quātitate motus per cōtinuationem: & hæc etiam in imperfecto reperitur: ac ob id motus imperfectus, & inconsummatus vnus dicitur.

Amplius autē aliter. Tex. XLIII.

Alia vnitas motus. s. regulatitas & vnifotmitas.

ALiam ponit motus vnitatem: vt is dicat vnus, qui est regularis, & vniformis. Irregularis enim aliqua ex parte videtur vnus motus, aliqua ex parte non vnus: differt tamen a regulari, secundum magis, & minus: nempè, quia regularis est magis vnus; irregularis verò minus. Reperitur autem in quocunq;

genere, & specie motus regularitas, & irregularitas, & in alteratione, & in augmentatione, & in latione.

Nota hęc est vnitas in modo motus.

Aduertendum verò, quod ista vnitas non est in substantia motus, nec in continuitate, quia hæc sunt etiā in irregulari: sed in modo motus: nam regularis vno modo se habet in omnibus suis partibus, at quoad velocitatem, & quoad spatium: & irregularis diuersimodè se habet, dum pars velocior altera est, aut diuerso fit spatio: ob id motus irregurarus in textu diuisibilis dicitur, intellige, secundum modū, quia partes habet difformes, ob idq; non tam vnus dicitur.

Irregularitatis autem differentia. Tex. XLIIII.

Duę radices irregularitatis mot°, spatiū, & velocitas.

Duas radices ponit, ex quibus irregularitas procedit. Altera est spatium in motu locali, cū difforme est; vt si quid moueretur per lineam tortuosam, & giratiuam, talis motus irregularis esset eo, quod partes non sunt rationis eiusdem. Altera est, cū stante eodem tempore, & eodem termino, & spatio, est diuersa velocitas, eo quòd mobile velocius mouetur per vnam, quā per alteram partem spacij, vt lapis deorsum mouetur velocius in fine, quam in pricipio: ob id irregularis ē: esset regularis, si p totū spatiū eandē seruaret velocitatem.

Nota velocitas & tarditas maior, vel minor: grauitas vel leuitas nō efficiunt motus specie differentes.

Ex his cōcludit duo. Alterum est, quòd esse velociorem, aut tardiorem, non sunt species motus, nec differentiæ specificæ, cum idem motus specie modò velocior, modo tardior, modò regularis, modò irregularis sit. Alterum est, quod grauitas, & leuitas in eodē maior, vel minor, nō faciūt motum differre specie: non. n. differt motus plumbi deorsum a motu eiusdem, cum vnus est per aerem, alter per aquam, quàmuis hic tardè, illic velociter feratur: hec differt similiter a motu lunæ, quæ maiori fertur grauitate.

Vnus igitur irregularis est. Tex. XLV.

Irregularis motus & min°

Concludit, irregularem motum vnū dici, cum continuus sit, sed minus vnum, quam regularem: vt patet de illo motu, qui per spatium obliquum, & irregulare fit. Cum autem sit minus vnus, habebit aliquid pluralitatis; nam vbi est minus, ibi est aliquid contrarij, vt quod est minus album, habet aliquid nigri: ita motus irregularis, cum sit minus vnus, pluralitatem habet in modo, cum non sit vniformis secundum suas omnes partes.

vnus, q regularis

Dubium

Dices, quomodo verum habet, quod si aliquid est minus, ibi sit contrarium: nam contingit esse minus lumen sine contrario; lumen enim contrario caret.

Solutio.

Responsio, per contrarium esse intelligendum, aut verum contrarium, aut saltem priuatiuum, & tale in lumine est; vbi enim est minus lumen, ibi sunt magis tenebræ.

Motus spē differētes nō possunt esse cōtinui.

Statim cōcludit Aristoteles, motus differentes specie non posse esse continuos. Ratio est, quia omnis continuus aliquando esse regularis, aliquando irregularis potest: at motus compositus ex duobus specie differentibus, vt ex latione, & sanatione, non potest esse vnquam regularis: ergo nec continuus: quod autem regularis esse nequeat, notum est: non enim potest partes vniformes habere.

An vnitas specifica motus sit tantum a termino ad quem. *Quæst. II.*

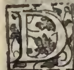

Difficultas hęc est circa textum 31. vbi Aristoteles vnitatem motus specificam ab vnitate termini ad quē specifica docet esse sumendam: contra quam sententiam videntur multa insurgere argumenta.

1. argum.

Primum est. Sequeretur, quod motus ab albo in fuscum, & a nigro in idem fuscum essent eiusdē speciei: terminus enim ad quem puta, fuscum idem est specie. At, re vera, illi motus videntur specie differre, quia magis differt a motu ab albo in fuscum motus a nigro in fuscum, quam differat alius motus similis ab albo in fuscū: sed hic differt numero: ergo ille differt specie.

Secundū

Secundò. Sequitur, quod augmentatio esset

esset diminutio. Sequela patet. Moueatur aliquid ex bipedali ad tripedale, est augmentatio. Iterum moueatur aliud ex quadrupedali ad idem tripedale, est diminutio; idem tamen est terminus vtriusque motus ad quem, nempè, tripedale: erunt ergo eiusdem speciei; quod falsum est, cũ sint contrarij.

Tertiũ. Tertiò. Eodem modo sequeretur, quod duo motus locales essent eiusdem speciei, cum tamen sint contrarij. Patet: aer moueatur ad suam sphæram semel ex terra, & talis motus erit ascensus. Semel moueatur ab igne, hic erit descensus, & tamen ad eundem locum, & terminum ad quẽ: erunt ergo ascensus, & descensus vnius speciei. Idem de aqua, quæ ascendit a terra, descendit ab igne.

Quartũ. Quartò. Ascendat lapis motu violento vsque ad locum A, descendat iterum naturaliter vsq; ad idem A. isti motus sunt ad eundem terminum; alter tamen naturalis, alter violentus est, qui videntur specie differre.

Quintũ. Quintò. Ascendat lapis vsq; ad aerem, iterum proijciatur vsq; ad ignẽ; sequitur, ꝙ isti motus differũt specie, quia termini ad quos, nempè ignis, & aer differunt specie. Quod verò non differat, notum est; nam sequeretur, quod motus qui est lapidis ad ignẽ, est cõpositus motibus specie differentibus: nã motus ille etiam fit per aerem, & ignem. Simile est, cũ descendit ab igne vsq; in terram: transit enim per loca specie differentia.

Sextum. Sextò. Item sequeretur, quod motus ab albo in nigrum per fuscum, & alius per viride, & alius per aliud medium essent vnius speciei, cum omnes sint ad nigrum. Id autem videtur falsum: nam eodem modo sequeretur, quod motus ad A, per circulum, & per rectum essent vnius speciei.

Septimũ. Septimò. Moueatur aer vsque ad cẽtrũ; moueatur lapis vsque ad idẽ centrum: motus hi sunt ad eundem terminũ; at videtur differre specie: alter enim naturalis, alter violentus est.

1. Snia Alberti de Saxo. Circa hanc difficultatem Alber. Saxo. q. 6. dicit, vnitatem specificam motus esse sumendam ex tribus simul, ita vt si vnum deficiat, motus differat specie. Nempe ex vnitate termini ad quem vltimati, & termini, a quo, & medij formalis: ita vt cum termini a quibus sunt differentes specie, motus sint speciei differentes, vt patet in quatuor argumentis propositis. Similiter cum media differunt, vt in sexto argumẽto. concedit enim illos motus specie differre, propter media diuersa: quod idẽ concedit Burleus, quamuis Paulus Venetus tex. 33. dicat, esse eiusdem speciei.

Nota. Vocat autem Alber. terminum vltimatum illum, in quem per se tendit motus, vt cum lapis mouetur deorsum, licèt sistat in aere: tamen ex se in centrum tẽdit; & per talem terminum est iudicãdus motus. Vocat medium formale in motu locali, quod consideratur in ratione quanti, vt est rectum, vel circulare: quod enim sit aer, vel aqua, non variet motum, dum vtrunque rectum, aut circulare sit.

2. Snia. Alij propter argumentum septimum, dicunt esse opus vnitate specifica mobilis: vnde ob id illi motus specie differunt, qa mobilia specie differunt. Intellige hos, cũ mobilia differunt in ratione principii motus, puta, in ratione grauis, aut leuis: nam motus plumbi deorsum, & motus similiter deorsum lapidis non differunt specie, quia mobilia non censentur specie differre in ratione mobilium, cum vtrunque secundum grauitatem moueatur.

3. Authoris snia. Hæc sunt quæ dixerunt alij potius conuicti argumentis, quam doctrina Aristotelis. Et quàmuis aliqua benè dicta sint, tamen non Aristotelis verbis consona, & citra regulam aliquã. Ob id existimo ad difficultatem sic esse dicendum.

1. Cõclu. Sit igitur prima conclusio. Vnitas specifica motus a termino ad quem, non autẽ a termino a quo est sumenda.

Primò. Hæc satis est expressa Aristotelis. Et ꝓbatur. Quia terminus a quo, & terminus ad quem specie differunt: a duobus ergo specie differentibus non potest vnius speciei vnitas sumi. non ergo a termino a quo, & ad quẽ est sumẽda species motus.

Secundò. Prætereà a quo sumitur definitio, & nomen rei, ab eo sumitur species: sed a termino ad quem nomen imponimus motui, & per ipsum definitur: ergo ab ipso sumitur species.

Tertio. Præterea. Quia motus in se non aliud est, quam via, & processus ipsius termini ad quem: ab huius ergo vnitate sumi debet vnitas motus.

Præ-

Quartò. Prætereà. Quia dum motus crescit, recedit terminus, a quo, & magis est terminus ad quem: motus ergo præcipuè in termino ad quem consistit: ab ipsius ergo vnitate vnitas motus sumetur.

2. Conclu. Secunda conclusio. Vnitas termini ad quem formalis, non autem materialis est inspicienda.

No. quo termini ad quē debeant accipi formaliter non materialiter. Aduertendum ergo, fieri posse, quòd re vnus sit terminus ad quem, tamen ratione sit duplex, si formaliter consideretur, puta, si comparetur ad suum terminum a quo, ad quem refertur. V.g. fuscum si ad album cōparatur nigri rationem habet, si verò ad nigrum, albi rationem obtinet, vt dixit Arist. tex. 6. ob id non est idē terminus ad quem in motu ab albo in fuscum, & a nigro in fuscum, si terminus formaliter consideretur. Similiter locus aeris, re vnus est, tamen si ad ignem comparatur, deorsum est: si ad aquam, & terram, sursum: ob id motus ad aerem ex terra, & ex igne non habent eundem terminum ad quem formalem.

Quod autē terminus formaliter sit considerandus, notum est. Nam, vt terminus est ad quem, refertur ad terminū a quo, & talis terminus ad quē ad talem terminum a quo. Huius consideratio fecit illos Doctores confugere ad terminos a quibus in vnitate motus, cùm tamen non ab eis, sed a terminis ad quos, formalibus tamen, sumatur vnitas motus: & per hanc conclusionem soluuntur argumenta tria prima.

Ad 1. Ad primum enim concedimus, motus ad fuscum ex albo, & ad fuscum ex nigro specie differre, tamen negamus esse vnicū terminum ad quem formalem: fuscum enim rationem duorum habet.

Ad 2. Similiter ad secūdum. Tripedale enim habet rationē minoris quantitatis respectu quadrupedalis, & maioris respectu bipedalis; ob id non est idem terminus formaliter, cū & habeat rationē maioris, & minoris: ac ob id illi mot⁹ specie differūt.

Ad 3. Ad tertium. Quàmuis aliqui velint, illum ascensum aeris ab aqua, & descēsum ab igne in suum locum, esse eiusdem speciei: mihi non placet: est enim vnus ascensus, alter descensus, qui magis differunt, quam duo ascensus, vel duo descensus eiusdem aeris.

Nota de motu mediorū elementorum. Igitur aduerte, quod elementa media sicut non habēt simplicem locum, ità nec simplicem motum omnino. Ignis quidē habet locū simpliciter sursum, ob id motus eius simplex est. Similiter terra deorsum. At aqua, & aer, partim sursum, partim deorsum; partim grauia, partim leuia sunt. Ignis respectu aer grauis est, & deorsum: aquę verò respectu leuis, & sursum. Similiter aqua respectu terræ, & aeris. Cum igitur mediæ naturæ sint, geminos habent motus, & sursum, vt leuia; & deorsum, vt grauia, quàmuis secundum vnam rationem non habeant nisi vnicum specie motū. Descēdit igitur aer ab igne, & aqua ab aere: ascendit tamen aer ab aqua, & aqua a terra. Et tales loci rationē habent duorū formaliter: sursum enim, & deorsum sunt, si ad diuersos terminos a quibus comparentur.

3. Conclu. Tertia conclusio. Vnitas termini formalis, & vltimati est consideranda ad vnitatem hanc motus specificam.

Nota duplex terminus ad quem in motu, alter vltimatus, alter non vltimatus. Aduertendum ergo, vt diximus, quod terminus duplex est. Alter vltimatus. Alter non vltimatus. Vltimatus is est, quem motus secundum se attingere posset, nisi ab extrinseco impedietur: vt mouetur lapis deorsum, vltimatus locum est cētrum, quamuis impediatur ab alio loco. Similiter mouetur ad aerem violenter. Vltimatus terminus est, vltimum in quod naturaliter potest proiici, nisi vires, aut aliud impedirent. Nō vltimatus verò est, quem attingit ob impedimentum aliquod, in quo aliàs non quiesceret; vt si lapis cadēs sistat in cathedra.

Potest etiam fieri, quod aliquis sit vltimatus terminus alicuius motus, non autem alterius: vt si aer perueniat ad suum locum, similiter lapis. Isti motus non habent eundem vltimatum terminum; nam aeri suus locus est vltimatus terminus, quia est motus naturalis: at lapidi non. Cum enim sit motus violentus, vlterius posset procedere, & etiam inferius: quia, vt motus violentus est, incertum terminū habet. Et vltimus terminus est, quem potest attingere de potentia naturali, nullo existente impedimento. Ad examinādum ergo vnitatem motus, terminus vltimatus est inspiciendus.

Ad 4. Et per hoc soluitur argumentum quartum: cum enim lapis ascendit vsque ad A, tunc

A, tunc non habet illum terminum vltimatum. Similiter cum naturaliter descendit, terminus vltimatus centrum est: quanuis etiam possemus dicere, quòd ille locus A, ratione duplex est; est enim sursum, & deorsum respectu diuersorum.

4 Cōclu. Quarta conclusio, In locali motu medii vnitas formalis est attendenda. Dico formalem, vt si vnum est rectum, vel circulare, alterum similiter sit. Hæc est expressa Aristo. vt visum est in textu.

Not. medij tantū habetur rō in motu locali. Sed aduerte, quod medium non debet attendi, nisi in motu locali: quia quoties mutatur medium in motu locali, mutatur terminus vltimatus: & hoc est valde notandum. V.g. cum per rectum peruenitur ad A, & per circulum, A non est vtrusque vltimatus terminus: nam circulus, vt circulus, non habet finiri in A, per se, cum terminum non habeat: & linea non habet secundum se, in A, finiri, cum recta est: sed vltimate vltra circulum procedit. Quod ergo in A, terminetur, hoc per accidens est: ob id ex medio sumenda est vnitas. At in alteratione, cum ex albo proceditur, siue per fuscum, siue per viride, per se tenditur in nigrum, ob id hi motus sunt eiusdem speciei, & est Burlei, & Alb. Saxo. & contra Albertum: & sic soluitur argumentum sextum. Nam quintum ex conclusione præcedenti solutum est. Terminus enim vltimatus lapidis non est aer, licet in eo sistat: ob id, & quando vsque ad aerem, & quando vsque ad ignem proijcitur, motus sunt eiusdem speciei propter vnitatem termini vltimati.

5. Cōclu. Quinta conclusio. Vnitas specifica accidentalis motus, etiam a mobili sumi debet, vt mobile est.

Not. dupliciter aliqua differunt inter se specie. Aduerte itaq; dupliciter differre aliqua specie. Vno modo specie essentiali, cum secundum substantiam duo differunt, vt homo, & leo. Altero modo specie accidentali, cum secundum accidentia specie differentia, differunt; vt homo albus, & homo niger. Has duas differentias in motu inuenimus. Motus enim duo specie essentiali differunt. Cum in ratione motus differunt, puta, in terminis ad quos, vt motus sursum, & deorsum: accidentali verò differunt, cum per accidentia, quomodo violētum, & naturale faciunt motus specie accidentalii differre, non autem essentiali. Possunt enim duo motus vnius speciei esse, alter naturalis, alter violentus. hæc enim accidentia sunt motus, non differentiæ, sicut album, & nigrum respectu hominis: & ad talem differentiam conducit mobile in ratione grauis, aut leuis.

Vnde ad vltimum argumentum dicitur, quòd motus aeris ad centrum, & motus lapidis eiusdem speciei sunt essentialis: nam violentum, & naturale tantum non mutant speciem substantialem, cum terminus ad quem vnus est specie. At specie accidentali differunt, quia alterum mobile est graue, alterum leue, Aristoteles autem dum de vnitate specifica loquitur, de specie loquitur essentiali, ad quam vnitas termini ad quem est inspicienda, vt dictum est. Ad vlti mum.

An vnitas numeralis motus sumatur ex tribus, videlicet ex vnitate numerica termini, mobilis, & temporis. Quæstio III.

Difficultas est circa id, quod Aristoteles docet ad vnitatem numeralem motus esse opus tribus, & vnitate numerica termini, & mobilis, & temporis: in quo occurrunt aliquot argumenta. Primū est. In textu enim 35. dicitur, ad vnum numero motum, terminum requiri vnum, & indiuisibilem, idest, vnum numero. In textu autem 41. dicitur, ad continuitatem opus esse vnitate specifica termini; hæc videntur pugnare cum tex. 40. vbi dicitur, motum vnum numero esse continuum, & econtra. Est igitur argumentum. Idem est motus vnus numero, & continuus; ergo si ad continuationem terminus debet esse vnus specie; pariter ad vnitatem numericam, vel si ad istam debet esse vnus numero, etiam erit ad continuationem. 1. Argu.

Secundò. Contra id, quod dicit, ad vnitatem, & continuationem motus debere esse vnicū mobile. In primis videtur contra ipsum Arist. tex. 23. dicit. n. quod motus primæ chordæ, & vltimæ in vnico tēpore est continuus, & tamen mobilia diuersa sunt, puta diuersæ chordæ. Secund.

Præ-

Præterea. Ratione. Descendat canis à media regione aeris incessanter, & in media via moriatur: tunc motus hic continuus videtur: at mobilia specie differunt. Nam canis viuus est animatus, mortuus verò inanimatus. Idem argumentum est de gutta aquæ cadente, quæ in medio fit grando, & lapis.

Tertium. Tertiò. Contra id, quod dicitur motus diuersæ speciei non posse continuari, uidetur falsum. Nam res diuersæ speciei continuas experimur in multis: primo de virga vna, cuius medietas aruit, & vitam amisit, reliqua manet viridis, & alterius speciei, & tamen ibi est continuitas. Præterea, de homine morienti sæpe, cuius pedes primò vita destituuntur, ac aliam formam habens substantialem, & tamen cum partibus animatis continui sunt. Similiter, de circulo, & circumferétia, & semicirculo, & chorda, quæ continua sunt: curuum autem, & rectum, necnon linea, & superficies specie differunt. Præterea, de lapide, qui ascendit, & statim descendit: vbi videtur esse continuatio ascensus, & descẽsus differentium specie. Idem de pila, qua fit percussio, & repercussio.

Præterea ponatur, quod sit spatium ab vna parte circumferentiæ terræ, vsque ad alteram per centrum, vt sit velut quoddã foramen: tunc proijcietur lapis, sine dubio descenderet ad centrum, & ascenderet ex alia parte: tunc esset motus hic ascensus, & descensus, & tamen continuus: res igitur specie differentes continuari possunt.

Quartũ. Quartò, est argumentum. Motus accidens quoddam est: sed accidentia vnitatẽ numericam habent a subiecto: ergo vnitas motus tantum a mobili sumi debet, non a tempore, non a termino.

Quintũ. Quintò. Tempus vnicum est, & continuum, non interruptum nostris actionibus: cum sit in motu cœli, qui continuus est: non ergo oportet exprimere, ad vnitatem motus, opus esse vnitate temporis, cũ semper vnum sit, nec plura esse possit.

1. fundã. Alind est simot' esse contiguos, aliud cõtiguos. Pro determinatione huius, sit primum fundamentum. Aliud est, motus esse simul; aliud esse contiguos, vel consequentes; aliud continuos. Vt duo motus simul dicantur, opus est, vt eadem prorsus temporis parte mensurentur, siue sint in diuersis mobilibus, siue in vno: vt si modò quis deambulet, & modo quis calefiat, siue idem, siue alius, motus hi simul esse dicuntur. aliud simul.

Contigui vero dicuntur, qui sunt in tẽpore continuo non interrupto aliqua quiete, tamen non vna parte mensurantur, sed vna vnus, altera alter: & hoc, siue in vno siue in diuersis mobilitas sit: vt si deambulem modò, & postea cessante ambulatione, calefiam, ita vt nullum sit tempus medium, in quo non ambulem, aut calefiam: tunc isti motus contigui, seu consequentes, seu deinceps dicuntur. Potest autem vnus plus temporis durare, quam alius, cum non eadem temporis parte mensurentur.

At continuus motus non est, nisi cum vnus est terminus ad quem numero, & vnicum tempus, & vnicum mobile, vt dictum est supra textum.

Sit secundum fundamentum. Ad motus continuitatem, non opus esse vnitate motoris, nisi ex accidenti, cum motor, & mobile idem sunt: nec opus est ipsius spatij continuitate. Aliquando enim motor, & mobile idem sunt, sicut cum aliquid se mouet: & tunc non potest vnicum esse mobile, quia & motor vnus sit. Aliquando motor, & mobile diuersa sunt, sicut in his, quæ ab alio mouentur: tunc autem dicimus, motus vnitatem non consistere in vnitate motus. Possunt enim plures esse, & motum vnum numero: vt de motu grani lato ab vna formica, & postea incessanter ab altera: & de motu illius facis, quæ ab vno, postea ab altero fertur, vt diximus text. 40. 2. Fundamẽtum. Nota. nõ requiritur vnitas motoris neq; spatij ad vnitatẽ motus numericam.

Ratio autem huius est, quia motus in mobili, vt mobile est, non in motore, subiectatur, ob id suam vnitatem numericam ab ipso sumit.

Diximus etiam vlterius: quod non opus est motus vnitati, & continuitati ipsa medij continuatione: vnde si lapis ab igne vsque in terram caderet, profectò esset motus continuus: at elementa, per quæ transit, non sunt sibi continua.

Et huius ratio est: nam ad motum illa continuitas est necessaria, quæ sufficit ad vnitatem loci. Diximus autem, quod potest esse, duas esse superficies in se, & discontinuas, & in ratione loci esse vnum con-

continuum; vt si baculus sit in aqua, & partim in aere, duo illa vnum sunt in ratione loci; quia quamlibet locati partem ambiunt, nulla relicta, aut intercepta.

3 Fundamentum. Dupliciter aliqd est idem numero. Sit tertium fundamentum. Esse vnum numerum dupliciter contingit. Vno modo formaliter, & per identitatem: vt lignum hoc, & quælibet res singularis vna est numero. Altero modo extrinsecè, vt velut effectiuè, quia facit vnum numero, quomodo duæ partes eiusdem continui dicuntur vnum numero: non quod sit vna altera, hoc enim esset, si essent vnum priori modo; sed quia faciunt vnum numero.

Hæc duplex vnitas in motu attendenda est, & extrinseca, & formalis: & hæc vnitas est in ipso toto motu, aut in singulis partibus per se. Est etiam altera vnitas, secundum quam duæ distinctæ partes vnũ numero dicuntur, quia vnicum continuum faciunt.

1 Cõclu. His igitur suppositis, sit prima conclusio. Ad vnitatem intrinsecam motus, & formalem, opus est vnitate mobilis numerica omnimoda, ita vt sicut hæc albedo est in tali subiecto, quo mutato, & destructo, iam non est illa eadem albedo: ita hic motus, qui in hoc subiecto est, non potest esse in altero subiecto.

Probatio. Hæc conclusio nota est, quia cum motus sit accidens ipsius compositi, hoc destructo, pariter destruitur motus.

2. Cõclu. Secunda conclusio. Ad vnitatem alterã motus, id est, vt dicatur vnus, quia vnum facit motum continuũ, non opus est omnimoda vnitate mobilis.

Declaro. Sicut duæ partes motus diuersæ vnicum motum continuum faciunt, ita potest esse quòd mobile non sit omnino idem, sed aliter sub vna parte motus, aliter sub altera se habet.

Imprimis enim, vt vnus sit motus, non debent esse diuersa supposita mobilia, cũ diuersis materiis, sicut Petrus, & Paulus: impossibile enim est, quod horum sit vnus motus continuus. At cum nõ sic sunt diuersa, quòd materia sit eadem, vt cùm recedente forma Petri, succedit forma cadaueris, profectò non video, cur non possit esse vnus motus continuus, si adsit vnitas temporis, & termini ad quem.

Nec talem diuersitatem mobilis, vbi est materia vna, censuit Aristoteles, impedire continuationem. Solùm enim hoc conuincit; quòd illa pars motus præcedentis mobilis non est pars motus sequentis, sed diuersa pars: tamen non ob id illæ duæ partes nõ erũt continuæ, cum sint eiusdẽ speciei, & tempus vnum, & mobile secundùm vnam sui partẽ, quòd satis est vnum.

Multi tamen motum contiguum putant, vt est motus canis viui, & mortui, & guttæ cadentis, vt diximus in tertio argumento: & quàmuis hoc probabile sit, mihi saltem probabilius videtur, illos motus continuari, propter vnicam eandem materiam, cui cum inhæreant accidentia ista materialia, vt dicemus 1. de generatione, fit, vt licet denominatiuè compositum sit quod mouetur, tamen dum manet eadem materia, licet mutentur cõposita, nõ mutatur motus, sed id quod à motu denominabatur.

Et videtur ratio huic fauere: nam cum in hac eadem materia illo instanti, quo canis corrumpitur, sit verum dicere, nunc non est motus canis, & immediatè post hoc erit motus cadaueris, videtur, motus illos esse continuos, cum vnico termino communi copulentur. Adde, ꝙ in quocunque instanti, & in illo mutationis, est verum dicere, motus est: ergo motus illi cõtinui sunt: aliter enim in instanti non conceditur, motus est, nisi quia continuatiuum motus tunc est.

Ad singula tamen argumenta respondere oportet.

Ad primum. Circa illos textus Aristotelis dicimus, quòd in textu 41. loquitur de continuatione facienda inter duos motus: & tunc dicit, vt duo motus cõtinuentur, debent habere terminos eiusdem speciei: imaginatur enim, ac si essent diuisi, sicut duæ aquæ. Ita duo motus, & hi continuãtur, cum terminus à quo est eiusdẽ speciei cum termino ad quem alterius: sic enim continuantur. At facta continuatione vnicus terminus numero manet: & sic esse continuum, & vnum numero, idem est, & ad vtramq; vnus debet esse terminus numero ad quem. Ad 1.

Ad secundum respondetur, & primò ad illum locum Aristot. dico, non esse intelligendum de motu, qui in chorda est. nõ vnius chordæ motus discontinuus est Ad 2.

ab altero alterius, sed de motu pulsantis: chorda enim, vt spatium consideratur. Ad illud de cane, iam diximus in posteriori conclusione.

Ad 3. Ad tertium, sunt Thomistæ, qui concedent, virgæ illius partes esse discõtinuas, tãtùm esse contiguas; similiter partes mortuas hominis cum partibus viuis non esse continuas.

Sed ego non possum hoc mihi persuadere, cum manifestè contradicat sensui, imò & rationi: nam cum partes viuæ paulatim moriantur, concedere debent, quod mortuæ iterum continuantur cum mortuis, & sic sunt innumeræ continuationes, & discõtinuationes, quas ipsi possunt credere, ego non possum.

Not. valde de cõtinuitate eorũ quę differunt specie. Vnde dico illas esse continuas, cum nõ differant specie perfecta, sed imperfecta: vna enim est velut alterius priuatio, & pręcessit cõtinuitas, & deinde sunt continua continuatione materiæ, licèt non continuatione formæ: Quòd si est, Aristoteles dixit, res diuersarum specierum non posse continuari, id intelligi sic debet, quod cum duæ res diuersæ specie fuerint, discretæ, & disiunctæ, nequeunt continuari manentes sub suis speciebus. Sunt igitur omnia illa tria continua, partes nempè virgę & hominis, & linea recta cum circulari:

Not. optimũ sensum Aristote. sed hoc nihil facit ad probandum motũ esse continuum alteri diuersæ speciei, cũ perfecta specie differant.

Ad illud de lapide dicimus, quòd cum lapis sursum proiicitur, & descendit, parũ quiescit in puncto descensus. Similiter de motu percussionis, & ratione illius quietis tempus interrumpitur: & ita illi duo motus non sunt continui, inter quos quies quantumuis minima intercessit.

Ad illud de illo foramine, quidam nolunt concedere lapidem vltra centrũ transiturum, quia ascensus, & descensus essent continui. Dico tamen, quod dupliciter potest graue descẽdere. Vno modò naturaliter, cum secundum velocitatem suæ grauitatis descendit. Altero modo, violenter, cum impetus etiam ab extrinseco imprimitur: vt cum proiicitur ab aliquo deorsum, vel cadit ex magna distantia, tunc ènim aliquid violentiæ quodammodo acquirit, propter rationem quam alibi explicabimus.

Dico igitur, quod cum naturali tãtùm impetu descendit, quiescit in centro: at cũ violentè descendet, non dubium quin per aliquam distantiam vltra centrum mouebitur, & postea regreditur: & tũc tales motus, nempè descensus vsque in cẽtrum, & ascensus a centro, erunt continui, non tamen erunt diuersæ speciei. Quia cum talis descensus sit violentus, debet ipsius terminus reputari non certum, sed locus, in quem ob impetum fertur.

Nec est vllum incõueniens, ascensum, & descensum aliquandò continuari, non solùm in casu allegato, sed etiam in aliis. V.g. proiicitur sursum lapis, aut pila, & dum sursum ascendit, autem quiescat, ingens lapis deorsùm cadens, ei obuiat, nec sinit quiescere, tunc videtur continuus ascensus cum descensu.

Verum est, quòd si subtiliter hoc secundum exemplum consideres, inuenies, ꝙ non est ibi continuatio vera: nam pila, cũ ei occurrit lapis, quiescit in ipso lapide parum, id est, non mouetur motu proprio, sed motu per accidens, quatenus cum lapide ipso defertur: & sic non est descensus per se ipsius pilæ. Descensus autem, & ascensus per se eiusdẽ continuari nequeũt, nisi vterque sit aut violentus, aut vnus per se, alter per accidens. Posset etiam dici, illos motus facto foramine continuari materialiter, scilicet, secũdum entitatem motus: sed nõ formaliter, vt motus sunt, quia ſm hanc rationem formalẽ, vnus est sursum, alter deorsum: & ita ratio eorũ formalis est discontinua, licèt materialis ratio motus, & entitatis ipsius sit continua. Nota.

Ad 4. Ad quartum respondetur, quòd non hic consideramus vnitatem numeralem extrinsecam motus; hæc enim a subiecto est, secundùm quam accidentia etiam genere diuersa, si eidem insint, vnum numero dicuntur: sed consideramus vnitatẽ intrinsecam ipsius indiuidualem: & hæc a tribus sumitur, vt dictum est.

Ad 5. Ad quintum dicimus, quod totum tempus continuum est in se, tamen discontinuũ vocamus, cùm quiete aliqua motus interruptus est. Cum igitur duæ partes tẽporis sumuntur, in quibus est motus ita, vt inter illa sit mediũ tps, in quo quies fuit illa plura tpa vocamus, & discõtinua, licet in ipso tpe intrinsecè nõ sit discõtinuatio.

Caput

Caput Quintum.

Amplius autem determinandum est. Tex. XLVI.

De contrarietate motuũ.

POSTQVAM de vnitate motus disseruit, tunc de eius contrarietate tractat, ac docet, qui motus cui motui, & quæ mutatio cui mutationi, & quæ quies cui qeti, & quæ quies cui motui opponantur, & contraria sint.

Quinq; modi quibus posset imaginari motũ esse cõtrariũ motui.

A motus tamen contrarietate incipit, quam diuisiuo argumento colligendam dicit. Facit ergo argumentum quinque partibus constans. Si motus contrariatur motui, tunc aut illi motus erunt contrarii, cuius terminus à quo vnius, est terminus ad quem alterius: vt motus à sanitate, & motus in sanitatẽ. Aut secundò, quorum termini à quibus sunt contrarii, vt motus à sanitate, & motus ab ægritudine. Aut tertiò, quorum termini ad quos sunt contrarii, vt motus in sanitatem, & motus in ægritudinem. Aut quartò, quorum terminus à quo vnius, est contrarius termino ad quem alterius, vt motus à sanitate, & motus in ægritudinem. Aut tandẽ quintò, quorum termini à quibus, & ad quos inuicem sunt contrarii, vt motus à sanitate in ægritudinem, & motus ab ægritudinem in sanitatem. Cõcludit, aut vnum, aut plures ex his modis habere cõtrarietatem. nõ enim aliter termini secundùm contrarietatem disponi possunt.

(marginal: 1. 2. 3. 4. 5.)

Est autem qui ex contrario ei. Tex. XLVII.

Excluditur quartus modus.

INcipit excludere aliquos modos ex dictis, in quibus nõ est motuum cõtrarietas. Et primò excludit quartum, nempè cum terminus à quo, & terminus ad quẽ sunt contrarii. Et ratio est. Vnus, & idem motus nõ potest sibi esse contrarius: at motus à contrario in contrarium vnus est, putà, motus ab albo in nigrum; non igitur est sibi contrarius. Declarat tamen, quòd quamuis vnus motus sit à contrario in contrarium, id est, re, ratione tamen diuersitatem aliquã habet, prout ille motus est acquisitio termini ad quem, & deperditio termini à quo: & est accessus ad vnum, recessus ab altero.

Neque qui est ex contrario. Tex. XLVIII.

Excluditur 2. modus.

EXcludit secundum modum, nẽpè cum termini, à quibus sunt contrarii: & probat tripliciter in terminis, à quibus nõ consistere motum contrarietatem. Primò: quia possunt esse termini à quibus diuersi, & cõtrarii, & tamen vnus terminus ad quẽ: & ita motus illi propter terminum ad quẽ vnum erunt eiusdem speciei, & non contrarii: vt motus ab albo in fuscum, & à nigro in fuscum. (1. Ratio.)

Nota. At quia hoc argumentum nihil concludebat, quia posteà text. 52. dicturus est, illos motus esse cõtrarios, & medium induere rationem duorum, remittit se ad dicenda: & iterum secundò probat alio argumẽto, quòd potius in terminis ad quos contrarietas consistat, quàm in terminis, à quibus.

Argumentum est. In his magis cõtrarietas consistit, quæ magis vigent, dũ motus fiunt, & fiunt: at dum motus sunt, fit accessus ad terminos ad quos, & recedunt termini à quibus: magis ergo est contrarietas in terminis ad quos: aliter enim motus contrarii, dum magis tendunt, minus essent contrarii. (2. Ratio.)

Probat tertiò. Quia a quo sumitur nomen, & definitio, debet & sumi species, et contrarietas: id antẽ est terminus ad quẽ: non ergo ex terminis a quibus contrarietas prouenit. (3. Ratio.)

Ex hoc colligit, duos modos, contrarietatem habere: Nempè, tertium, & quintũ ad terminos contrarios, & a terminis contrariis in terminos contrarios. (Qui motus sint cõtrarii, nempè 3. & 5. modo.)

Repetit autem motum a contrario in contrarium esse idem, & vnum re, ratione verò diuersum, vt dixit superius, & nos inferius examinabimus. (Nota.)

Quoniam autem differt mutatio. Tex. XLIX.

Modus tertius & quintus ad vnum modum reducuntur contrarietatis.

VVlt reducere ad vnũ modũ illos duos, puta tertiũ ad quintum, & ostendere, quòd motus illi sunt cõtrarii, qui sunt ex contrariјs in contrarios terminos.

Repetit autem differentiam motus, ac mutationis: quòd mutatio non à contrario in cõtrariũ ꝓcedit, motus verò id est.

Ex quo argumentum sumitur. Omnis motus ad contrarium ex contrario procedit: ergo quæ sunt ad terminos cõtrarios, verè ex contrariis etiam procedent. In his ergo contrarietas est, qui è contrariis in contrarios terminos tendunt: vt motus à sanitate in ægritudinem, & ab ægritudine in sanitatem contrarii sunt.

Manifestum est autem, & ex inductione. Tex. L.

Inductio per singula motuum genera.

INductione per singula motus genera diuersorum motuum contrariorum exempla ponit. In alteratione enim corporali, ægrotare, & sanati cõtrarii sunt motus. In alteratione secundùm animam, discere, & ab alio decipi. Discere enim est acquirere scientiam ab alio, et huic opponitur decipi ab alio. Nã inueni re, qđ est scire per se, opponitur errare per se, & à se. Similiter in motu locali, motus sursum motui deorsum contrarius est ſm longitudinem: motus ad dextram, motui ad sinistrã ſm latitudinẽ: motus antè, motui retrò secundùm profunditatem. Secũdùm enim cuiuslibet dimensionis terminos sumitur motus localis contrarietas. De motu augmentationis notũ etiam est.

Quæ autem est in contrarium solùm. Tex. LI.

De cõtrarietate mutationum.

OStendit modò contrarietatem in muta[illegible] bus. Mutatio enim [illegible] a contrario in cõ [illegible] in contrarium so [illegible] est mutatio accident[illegible] o in album, vt in [illegible] subiectum, cum non est cõtrariũ, vt in mutatione substantiali.

In mutatione igitur contrarietas sumitur secundùm primum modum dictum superius, de quo nihil dixerat: puta cũ terminus à quo vnius, est terminus ad quem alterius: vt generatio, quæ est ad esse contraria est corruptioni, quæ est ab esse.

Mutationum cõtrarietas sumitur ſm primũ modum.

Non autem debet sumi penes non esse, quia id negatio est, in qua contrarietas non consistit, sed penes esse, quatenus vna mutatio est accessus ad esse, altera recessus ab eodẽ esse: vnde generatio ignis contraria est corruptioni ignis. Et contrarietas consistit in hoc, quòd generatio accessus est ad ignem; ab eadem autem corruptio recessus est.

Qui autem ad medium motus sunt. Tex. LII.

DE eo, quod superius dixerat, nũc sermonem facit, putà cum à terminis contrariis tenditur ad terminum ad quem medium: ac docet illos motus esse cõtrarios, & mediũ tenere locum diuersorũ contrariorũ, si ad diuersa comparatur: vt fuscum respectu albi nigrũ est, ob id motus ab albo in fuscũ est denigratio: at respectu nigri albũ est, ob id motus à nigro in fuscũ dealbatio est. Sunt igitur motus contrarij etiam, qui ex contrariis ad medium sunt. Concludit motus esse contrarios, qui à terminis contrariis in contrarios tendũt. Atque hæc de motuum contrarietate.

De contrarietate motuũ à contrariis terminis ad medium.

An sint duo motus re, cum aliquid ex contrario in contrarium mouetur. Quæstio IIII.

HAec quęstio moueť circa tex. 47. vbi motum à contrario in contrariũ vnum re vocat, ratione tamẽ diuersum. Quo autem pacto fit hoc intelligendum, varia est opinio. Primò D. Thomæ, & Alberti, & Auerr. super illum textum. Dicũt re esse plures motus à contrario in contrariũ, vt ab albo in nigrum: subiecto verò sunt vnũ: alius enim est motus albi, alius motus nigri; at quia simul in eodem sũnt subiecto, vnus dicuntur.

1. Snia D. Tho. Alberti, Auerr.

Pro hac sententia est validissimum argumen-

gumentum. Cum ex albo fit quid nigrũ, ibi est fluxus albedinis, qui motus est, & fluxus nigredinis, qui motus est. sed albedo, & nigredo realiter distinguuntur, ergo sunt etiam motus realiter distincti: nam quisq; motus, & fluxus à suo termino, & forma non est realiter distinctus, vt dictum est.

Obiicit cõtra hãc sententiã. Hæc sententia non mihi admodum placet. Primò, quia Aristoteles vnicum remotum dicit, & vnius speciei à contrario in contrarium; non igitur sunt duo motus: essent enim specie distincti. Præterea; quia cum quis ex nigro fit albus, si essent duo motus, tunc quisq; ex contrario in contrariũ procederet: at non est nisi vnus qui ex contrario id contrarium procedat.

2. Snia. Altera opinio est Pauli Veneti sup hũc textum. Distinguit enim, motum dupliciter sumi: Vno modo, materialiter pro ipsa forma: Altero modo formaliter pro fluxu. Si priori modo consideratur, tunc duos esse motus fatetur re, cum sint duæ formæ cõtrariæ: at si posteriori modo pro fluxu, tunc est vnicus motus.

1. Ratio. Probat suam sententiam. Primò: Vbi est vnus terminus ad quem, ibi vnicus est motus: at cũ albedo depditur, & nigredo acquiritur, quod fit in motu ab albo in nigrum, vnus est terminus ad quem; vnus ergo est re motus. Minor patet. Nam deperditio albedinis in nigredinem terminatur, sicut acquisitio nigredinis.

2. Ratio. Secundò. Si illi duo motus essent, sequeretur, quòd vnus motus haberet duos motus contrarios; quod falsum est. Sequela patet. Nã acquisitio albedinis haberet pro contrario deperditionem albedinis, et acquisitionem nigredinis si duo sunt motus ex albo in nigrum.

3 Ratio. Tertiò. Sequeretur etiam, quòd vnum duobus motibus contrarijs moueretur, puta, deperditione albedinis, & acquisitione nigredinis. Quòd autem hi motus contrarii sint, patet. Nam acquisitio nigredinis terminatur in nigredinẽ: deperditio verò albedinis in albedinem: sunt hi termini ad quos contrarii. ergo & ipsi motus. Cum autem hoc esse non possit, vnus erit motus ab albedine in nigredinẽ.

Reiicitur hæc secũda snia. Hæc sententia non omnino mihi placet. Nam cũ in motu ab albo in nigrum, fit recessus ipsius albedinis in se, & acquisitio ipsius nigredinis, re vera, non potest intelligi, nisi quòd sint duo fluxus, nisi voces fluxum vnũ compositum ex illis duobus: non enim accidit esse duo distincta, quorum vtrumq; mutetur in tempore; nisi duos fluxus in illis intelligas.

Tertia est quorundam opinio, qui dicunt in motu ab albo in nigrũ esse duas mutationes. Altera est termini à quo, secundùm quam ex albo fit non album: Altera est termini ad quem, secundùm quã ex non nigro fit nigrum: Altera est generatio, altera prior corruptio accidentalis. Motus ergo ex vtraq; mutatione constat: similiter in aliis contrariis: est ergo vnus motus à contrario in contrarium; duas verò habens mutationes. 3. Snia.

Ista sententia non videtur admodum exacta. Nam tunc motus esset vnum per accidens, nempè aggregatum ex duplici mutatione specie diuersa; quod re vera falsum est. Quicquid ergo dicatur, siue secundùm hanc, siue secundùm illam opinionem, videtur difficile ad sustinendum. Dicam, quod mihi conformius veritati, & Aristoteli videtur. Reiicitur 3. snia.

Aduerte igitur primò, quòd terminus à quo non est intrinsecus, nec de essentia motus, sed solùm terminus ad quem. Cũ enim motus non sit aliud, quàm actus entis in potentia. i. processus, & operatio aliqua tendens in actum perfectum, & consummatũ: re vera, motus de se non dicit, nisi viam in terminũ ad quem; ipse enim est, qui procedit: vnde motus ab albo in nigrum non est aliud, quàm nigredinis processus, & via, quæ quidem intrinsecè incipit initiatiuè ab albedine. 4 Authoris snia. 1. fundamen. terminus à quo nõ ẽ intrinsecè de essẽtia motus, sed terminus ad quẽ.

Vt qui tendit in diui Petri, verè non habet fluxum, & motũ, nisi in spatio, quod locum habet termini ad quem. Constat enim spatiũ ex multis terminis ad quos nõ vltimatis: at terminus à quo est extrinsecus, puta, locus, a quo incipit via; at ille locus non est uia, nec viæ pars, nec de essentia viæ, nisi quatenus finita est. 1. exẽplũ.

Ita motus in nigrum non est aliud, quã via, & processus in nigrum, qui processus est realiter in nigredine, & extrinsecè incipit ab albedine: non quòd talis terminus pars sit ipsius motus, quàmuis sine illo non fiat motus. 2. exẽplũ

Et hæc est ratio, quare species, vnitas, con-

1. Rō à posteriori. contrarietas a termino ad quē sumatur, tanquam ab essentiali motus.

4 Aristo. testimonium. Et quod est valde notandum, Aristoteles primò dixit motus contrarios, quorum termini ad quos sunt cōtrarii, intelligens, hoc esse intrinsecum motui, puta terminū ad quem. Posteà dixit, cum non stet esse in contrarium, nisi à contrario, motus à contrariis in contraria sunt cōtrarii, quasi id esse per accidens, & contra, & non ad naturam motus, vt motus est pertinens. & hæc doctrina est notanda.

2. fundamentum in motu à cōtrario in cōtrarium cum suscipiunt intensionē sunt. 3. motus & duæ mutationes. Aduertendum secundò, quòd in motu à contrario in contrarium, cum extrema suscipiunt intensionem sunt tres motus, & duæ mutationes, & vnumquodq; ex his habet suos terminos distinctos. Prior mutatio est termini à quo, quæ corruptio secundùm quid est, vt in motu à nigro in album: mutatio est, ex nigro fit non nigrū. Altera mutatio est termini ad quem, quæ est generatio secundum quid: putà ex non albo fit album.

Motus autē hi sunt. In termino à quo est motus remissionis, quatenus ex nigro fit minus nigrum, termini sunt nigrum, & minus nigrum. In termino autem ad quem, postquàm iam producta est aliqua pars, est motus intensionis à minus albo ad magis album.

Distinguūtur autem hi motus inter se, & mutationes inter se realiter, sicut & ipsa contraria nigredo, & albedo; motus verò à mutationibus non nisi ratione.

Dicitur ab vno cōtrario in aliud. At motus tertius est simpliciter ab ipso nigro in album, quo motu subiectū ipsum mutari dr̄ ab vno cōtrario ad aliud: Et hic differt à motu intēsionis rōne tantū: nam motus à nigro in albū dicit ex se incipere extrinsece a nigro, & est totus processus albedinis: at intēsio per se, incipit solùm ab aliquo gradu albedinis, & est via in perfectam albedinem. Nota igitur hos omnes motus, & mutationes, & ipsorum terminos distinctos.

1. Conclusio. His suppositis, fit prima conclusio. Motus ab albo in nigrum, & vniuersaliter à contrario in contrarium vnus est, sicut est vnus terminus ad quem.

Ratio. Hæc conclusio patet ex fundamento priori. Hic enim non est motus, nisi via ipsius termini ad quem, incipiens à termino à quo, necessariò quidem, sed extrinsecè. cum igitur vnus sit terminus ad quē, vnus erit motus.

2. Conclusio. Secunda conclusio. Iste motus, cum vnus sit, secum fert mutationes duas, & termini à quo, & termini ad quem.

Ratio. Hæc conclusio est nota. nam in omni motu datur generatio vnius extremi, & corruptio alterius. Nota quòd motus essentialiter sit hoc: est enim via in terminum ad quem, qui non est sine hac mutatione.

Nota. Nota tamen, quòd motus non distinguitur realiter à mutatione termini ad quē, vt diximus; distinguitur tamen à termino à quo, & ipsius mutatione.

Ad argu. D. Tho. Et per hoc soluitur argumentum pro sancto Thoma, & aliis. Dicimus enim in motu ex contrario in contrarium esse duos fluxus, sed solùm termini ad quem esse motum: termini verò à quo fluxus mutatio quædam est.

3. Conclusio. Tertia conclusio. Illa via termini ad quem, quæ motus dicitur, licèt re vnus sit, at rationem diuersam habet; est enim recessus à termino à quo, accessus verò ad terminum ad quem: & sic intelligendus est Aristoteles.

Nota. Notandum verò, quòd latitudo termini ad quem secundùm intensionem, l. extēsionem se habet, sicut spatium in motu locali in hoc, quòd in illo est motus, non autem in termino à quo spatii.

Ad argumenta a opinione: ad primum. Ad argumenta Pauli respondetur. Licèt enim pro nobis sit, tamen quia aliter intendit Paulus dicere, solui debent. Ad primum dico, quòd deperditio albedinis non est motus, sed mutatio, cuius terminus vltimus est, non album: extrinsecè enim terminatur in nigrum; Ob id distinguitur à mutatione, quæ est acquisitio nigredinis, quæ aliū terminum habet.

Ad secundum. Ad aliud, nos fatemur illos non esse motus, sed mutationes.

Ad tertium. Ad tertium negamus acquisitionem albedinis, & deperditionem nigredinis esse motus contrarios; & probatio est falsa. Nam deperditio nigredinis non terminatur in nigredinem, sed in non nigredinē: non nigredo autem, & albedo non opponuntur: ob id nec illę mutationes, nec motus, quamuis motus esse fateamur, quod quidem non ita est.

Obiectio. Sed posses replicare; Sumo intensionē, & remis-

& remissionē cum aliquid ex nigro fit album, tunc intensio terminatur in album, remissio in nigrum: ergo simul sunt contrarii motus.

Solutio. Dico, quod intensio non in album, sed in magis album terminatur; remissio verò non in nigrum, sed in minus nigrum tendit. Minus autem nigrum, & magis album non sunt simpliciter contraria, sed minus nigrū magis nigro, magis album minus albo opponuntur: ob id illi motus non sunt contrarij, hi autem sunt. Ex minus nigro in magis nigrum, & ex magis nigro in minus nigrum, nempè intensio, & remissio eiusdem formæ, & hi motus nunquam simul sunt. Diuersarum verò formarum non sunt contrarii, imò simul sunt, nec vnum absq; altero fit.

Caput Sextum.

Quoniam autē motui. Tex. LIII.

De contrarietate quietū cū motu.

Ostquam dixit de cōtrarietate motuum, nunc de cōtrarietate quietis cum motu tractat. Primò tamen ostendit, aliter motum motui, aliter quietem motui esse cōtrariam. Motus.n.motui est cōtrarius simpliciter.i.perfecta contrarietate: at quies opponitur motui priuatiuè; priuatio autem quodammodo cōtraria dici potest.

Aliter mot^o motui, & aliter quies motui est cōtraria.

Quies motui cōtraria debet eē in eodē genere.

Supposito tamen quietē motui esse cōtrariam, dicit, non quietem quamcunq;, sed quæ est eiusdem generis opponi motui: vt quies in loco motui in loco, quies in qualitate motui in qualitate opponitur similiter in quantitate.

Hoc tamen est loqui in communi, & in vniuersali: adhuc.n.restat examinandum, quæ quies in loco cui motui in loco opponatur: an quies in termino a quo motui ab illo termino: an quies in termino ad quē. Idem est dubium in aliis motibus.

Nota qd sit quiescere in aliquo.

Et aduerte, ꝙ quiescere in aliquo, est ab illo, vel ad aliud non moueri, sed in eo stare: vt esse album, est quiescere in albo. Idem est in aliis motuum generibus, & speciebus.

Manifestum est igitur, quòd quia in duobus. Tex. LIIII.

Duplex quies, & quæ cui motui sit cōtraria.

Stensurus, quæ quies motui opponatur, distinguit duos terminos in motu quolibet esse, ac consequenter duas quietes. Est terminus a quo; & quies in termino à quo: est terminus ad quem, & quies in termino ad quem. Ex his duabus quietibus ea, q̄ est in termino a quo cōtrariaē ipsi motui: vt qescere sub albo, opponiē motui ab albo in nigrū; non aūt quiescere sub nigro.

Quæ quies cui quieti sit contraria.

Consequenter, quietes sub terminis a quibus motuum contrariorum, sunt inuicem contrariæ; vt quis sub albo, quæ opponitur motui ab albo in nigrum; & quies sub nigro, quæ opponitur motui, a nigro in album. Quòd aūt hæ quietes cōtrariæ sint, probat: Quia incōueniēs est, ꝙ motus sint contrarii, & nō quietes: Quasi dicat: q̄cunq; sunt contraria contrariis, sibi inuicem sunt contraria; sed quietes terminorum a quibus, sunt contrariæ motibus contrariis: ergo & ipsæ sunt contrariæ. Maxima est Topica illa maior. Vnde concludit; quod quis in sanitate opponitur quieti in ægritudine, & opponitur motui a sanitate in ægritudinem.

Et autem, quæ est ex ægritudine in sanitatem.

Quies cui motui non opponitur.

Vm dixisset quietem in sanitate opponi motui a sanitate in ægritudinem, dicit modò nō opponi motui ab ægritudine in sanitatem; tunc enim esset iam quies in termino ad quem: est absque ratione quietem in tali termino ad quem motui opponi, & probat.

Ratio autem est. Motus ex se tendit in quietem termini ad quem, in quo stat, & quiescit res: vnde motus, quietatio quædam, i.via in quietem dicit potest, quæ partim est cum ipso motu. Nam quod mouetur, partim quiescit sub parte termini ad quem: & partim ad reliquas mouetur partes; ergo non est contrarius ipsi quieti: non.n. contrarium in suum

1. Ratio Aristot.

in suum contrarium tendit.

Dubium. Dices, Quamuis quies sub termino ad quem motus, non sit contraria motui, nō ob id erit contraria quies sub termino à quo illius motus: sed quies in termino alterius motus.

Solutio. Hoc autem reiicit Aristotel. tanquàm manifestè falsum. Vnde concluditur, quietem sub termino à quo esse motui contrariam.

2. Ratio. Et possumus nos aliam rationem huius manifestiorem dare; Quia illa quies motui opponitur, qui ponit potentiā ad illum motum, (est enim quies priuatio) sed quies in termino à quo ponit potētiā ad motum (tunc enim nondum est motus factus. (cum autem est quies termini ad quem, iam amplius motus non est, cum sit cōsummatus; illa ergo quies termini à quo motui opponitur. V.g. quòd quiescit in albo est in potentia ad motum ab albo in nigrum, non autem quod quiescit sub nigro; Quod enim in actu est, non est in potentia ad actum illum.

Quibus autem non sunt contraria. Tex. LV.

De cōtrarietate quietis cū mutatione. Intendit modò docere, an mutationi quies opponatur. Ac primò repetit, quæ mutatio mutationi opponatur, cum inquit, Mutatio fit in his, quę nō habent contrarium. i. fit non inter cōtraria; tunc mutationum contrarietas est penes eūdem terminum positiuum, quatenus vna est ab ipso, altera est ad ipsum mutatio: non autem est, sicut in ea mutatione, quæ est ab ente in ens. i. à contrario in contrarium, quæ motus est.

Quæ mutatio cui mutationi opponitur.

Nota. in mutatione nō est propriè quies. Ostendit secundò, quòd in mutatione nō est propriè quies, sed immutatio quædam: vt esse ignem est immutatio quædam opposita mutationi ab igne in non ignem.

Quæ mutatio cui generationi opponatur. Ostendit tertiò, quod cum in mutatione detur vnum subiectum sub vtroq; termino contradictorio, puta materia: extremum enim vnum non est simpliciter negatio, sed priuatio ponens subiectum in potentia: tunc immutatio sub termino à quo, opponetur mutationi, sicut quies motui, vt esse non ignem opponitur mutationi à non igne in ignem, & esse ignē mutationi ab igne in non ignem. Idem in mutatione accidentis.

Quæ gene: e mutationū opponantur. Pari rationes quietes terminorum à quibus: seu immutationes oppositæ sunt, vt immutatio sub ente immutationi sub nō ente: Idem in particularibus terminis.

Si verò non est aliquid id, quod non est.

Dubium. Cvm dixisset, illud non esse dicere subiectum aliquod, dubiū ponit. Si illud esset pura negatio & nihil, tunc immutatio in ente cui immutationi opponeretur? nam non esset non entis, & nihil immutatio.

Notā. Hæc autem verba rationem indicant, propter quam nō ens dicatur subiectum, quia nempè immutatio sub ente non haberet contrarium: & ob hoc Aristot. non soluit dubium, quia ipsius ratio est ad inconueniens ducens.

Probat autem duo, quæ dixerat. Alterum est, quòd illa immutatio non sit dicenda quies; si enim quies esset; tunc non omnis quies esset contraria motui; quod est contra communem sententiam. Id. n. quiescit, quod moueri aptum est. Aut sequitur, quòd generatio esset motus; quod etiam falsum esse superius dictum est. Verum est, q̄ licèt quies non sit, habet se tamen sicut quies, quia vtraq; priuatio est; hæc motus, illa mutationis.

Alterum, quod dixit, est, quòd immutatio sub termino à quo opponitur mutationi, & hoc dicit, puta, quies, seu immutatio, quæ est sub ente, opponitur mutationi sub non ente, aut nulli, si non ens, nihil est: Opponitur præterea corruptioni, quæ est ab ente; & non generationi. Rationē eandem dat, quia generatio tendit in ipsam immutationem sub ente, corruptio verò recedit ab ipsa: ergo talis immutatio sub ente corruptioni, quę ab ente est, non autem generationi, contraria est: illa autem est terminus à quo corruptionis.

Dubita-

Dubitabit autem aliquis.
Tex. LVI.

Alius modus contrarietatis in motibus & quietib⁹ scilicet penes violentũ & naturale.

Dubium Aristo. in tex.

Intendit alium modum contrarietatis in motibus, & quietibus constituere, nempè secundum violentum, & naturale, ac ob id dubium quoddam proponit. Nempè, quare in motibus secũdum locum inuenitur quidam secundum naturam, quidam præter naturam, non autem alijs hoc motibus inesse videtur. Quod in motu locali id fit, notum est; quod vero nõ insit alijs motib⁹, inductione manifestat, discurrendo per contrarios motus, & mutationes cuiusque generis, in quibus vterque motus contrarius secundum naturam inesse videtur. Et litera satis est nota: sunt enim exempla varia.

At si est, quod violentia fit.
Tex. LVII.

Solutio Aristote.

Determinat dubium, dicens; Quòd si præter naturam dicatur id, quod vi aliqua fit, puta, ꝙ violentum dicitur: vtique accidit etiam omnibus alijs motibus, & mutationibus violentum esse, & naturale: & sic quædam est corruptio violenta, quædã naturalis. Similiter in generatione, & in augmentatione, & diminutione; vt quæ augentur præter tempus, propter alimentum delicatius, dĩr augeri violentè, quæ vero ẜm tempus debitum, naturaliter.

Nota. Notandum est autem, ꝙ corruptio, seu mors, si ad materiam nudam referatur, naturalis dicitur: at si ad dispositiones cõparetur, quædam est naturalis, puta, quæ ex defectu dispositionum in se prouenit, vt est mors in senibus: quædam violenta, quę ab extrinseco prouenit, vt interfectio: & hæc dicitur mors præter fatum.

In alteratione autem quo pacto.
Tex. LVIII.

Idem esse in alterationibus docet. Est enim quædam violenta, quædam naturalis, vt sanari in dieb⁹ iudicatoriis, & criticis, naturale est: at sanari in diebus non iudicatorijs, violentum est. Vocat. n. dies iudicatorios, quibus morbus, & natura sensibiliter pugnat: non enim pugna continua est semper.

Concludit generationẽ contrariari corruptioni, & alteri generationi, quarũ vna est naturalis, altera violenta: similiter de corruptione. Nec hoc est inconueniens; nam contrarietas secundum violẽtum, & naturale est, vt sic. i. secundũ qualitatem: at ea contrarietas, quæ est inter generationem, & corruptionem, est secundum speciem & substantiam, quòd supra declarauimus.

Omnino igitur contrarij motus.
Tex. LIX.

Concludit sic, motus, & quietes contrarietatem habere. est. n. contrarietas motuum ẜm speciem, quæ est penes terminos ad quos: Cum tamẽ vterq; motus est naturalis, aut violentus, & tũc motus hi contrarij sunt diuersorũ mobiliũ: vt motus ignis sursum, & terræ deorsum cõtrarij sunt. Et alia contrarietas motuum secundum violentum, & naturale; & sic duo motus cõtrarij eiusdem mobilis esse possunt, vt motus ignis sursum, & eiusdem deorsum. Similiter lapidis.

Et quietes etiam similiter. Tex. LX.

Quietes etiã contrarias esse ẜm violẽtum, & naturale.

Quietes etiam cum motibus secundum violentũ, & naturale opponi docet. Cũ. n. quies naturalis est, & motus violẽtus est: cũ vero quies violenta est, motus naturalis est; loquendo de locali motu: vt quies lapidis deorsum naturalis est, eius cõtrarius motus a deorsum in sursum violentus. Vlterius, quies lapidis in aere violẽta est, eius autem contrarius motus in deorsum naturalis est. Similiter in alijs mobilibus.

Habet autem dubitationem.
Tex. LXI.

1. Dubiũ an quies violenta generet.

Dubia aliquot proponit, quorũ primum est, An quies, quæ nõ semper est, qualis est violenta, generatur, & producatur, & quiescere sit idem, quod stare. i. supposito

quod quies in motu sit stare, & cessare, vt vere est.

Q3 non. Ratio. Si igitur quies, quæ non semper est, generatur, quies violenta eius, quod violenter mouetur, generabitur, vt quies lapidis sursum. Sed ꝙ hoc fieri non possit, probat. Si enim illa quies producitur, tunc producitur illo motu violento, quia non est alia productio. Et hoc est, quod dicit, (quod sursum ferebatur violentia, stabat) i. ille motus sursum violentus tendebat in statum, & quietem: sed hoc videtur falsum & probat duplici ratione.

Prior est: quod stat. i. quod ad quietem fertur, velocius fertur in fine motus, q̃ in principio, & medio: vt patet de his, quæ naturaliter mouentur in sua loca: impetu. n. maiori feruntur, cum propius loca sunt naturalia. at quod violentia fertur, remissius est in fine; ergo non propter quietẽ fertur: quies igitur violenta non producitur.

2. Ratio. Altera ratio est. Quia non dicitur proprie quiescere, nisi quod est in suo loco naturali; nec ergo motus tendit in quietem, nisi is, quo in proprium locum fertur, aut proprio loco accedit.

Nota. Aliter se hēt quies in motu naturali, & aliter i violento. Aduertendum vero, ꝙ aliter se habet quies in motu naturali, aliter in violento. In naturali est intenta ab ipso mobili per se, & a virtute ipsius, quæ per se attingit illam quietem, sicut calor calorem productum. At in violento non est intenta, nec per se prouenit ex aliqua virtute operante, sed potius deficiente: eo. n. ꝙ impetus impressus violenter, finitur, fiet quies: impetus tamen, & virtus illa nō per suam efficientiam, sed per sui deficientiam, quietem talem facit: in naturali verò per efficientiam. Et hoc est, quod hic docet: quòd quies violenta per accidēs producatur: & argumentum est: quia in fine motus, cum quies est, deficit, & remittitur virtus, quæ illam productura erat: quod non esset, si motus ille ex se in quietem tenderet.

Habet autem dubitationem. Tex. LXII.

2. Dubiū, an quies termini à quo sit cōtraria motui.

Lterum dubium proponit contra id, quod dictum est, quietē termini à quo motui ipsi esse contrariam. Si. n. hoc ita est, videtur duo contraria simul esse. Nam cum mouetur aliquid in terminum ad quem, manet aliquid in termino a quo, sub quo quiescit mobile. Non. n. in instanti totus terminus a quo abijcitur; vt dum motus est in album, manet mobile sub hoc. l. illo gradu nigredinis: sunt igitur duo cōtraria simul.

Solutio dubij. Respondet, id non esse absurdum, quod contraria secundum aliquid sui simul maneāt, vt quis sub aliquo gradu nigredinis, & motus ad aliquem gradum albedinis: At duo motus contrarij secundum nullū gradum simul esse possunt: non enim simul ab albo in nigrum, & à nigro in albū vnum moueri potest. Ex quo sequitur, ꝙ magis est contrarius motus motui, quam quies motui: hęc enim aliquo modo simul esse possunt, illa verò minimè.

Et de motu quidem, & quiete. Tex. LXIII.

Epilog. dictorū. Epilogat, se iam de motuum vnitate, & contrarietate dixisse: similiter etiam de quiete.

Nota. Atq; in multis codicibus Græcis hic est finis libri. ob id reliqua ab Argyropilo, & Vatablo non vertuntur; leguntur tamen a Simplicio, quamuis ipse iudicet non esse Arist. At quando quidē a Boetio translata sunt, non erit inconueniens ipsa exponere.

Dubitabit autem quis, & de ipso stare. Tex. LXIIII.

3. Dubiū an mot° violenti terminētur in qe te sicut naturales. Omnes fere fatētur, Aristotelē hîc iterum proponere dubiū f'm, an quies producaſ; & hęc fuit causa, vt existimarentur, non esse hæc verba Arist. Sed pace dicam, mihi videntur ista esse Arist. si non est alia causa, cur non sint, nisi quia est repetitio eiusdē. Cōstat. n. esse aliud dubiū notū, ꝙ non fuit propositū. Nēpe, an motus violētū terminentur in quiete, sicut motus naturales, ita vt etiam illis sit opposita quies i. finis sit quies. Superius. n. dictum est non produci quietes violentas, in quo supponebaſ ipsas esse: & sic exponit Albertus, & bene rādet, esse tales quietes violentas.

Et

3 Ratio. Et probat dupliciter. Primò: quia motus violentus manet,& finitur, cum violentia finiatur: ergo sequitur quis. Nam motus non est finis motus: aliter motus motu produceretur, ex quo sequitur, q cũ illa quies fit,& nõ sit facta.i.p se, vt supra dictũ est, q aliquid erit quiescẽs,& nõ est factum quiescens, intellige per se.

4. Ratio. Secundo probat: Quot modis vnũ contrarium, tot etiam alterum dicitur, sed motus & secundum naturam, & præter naturam est: & ergo & quies opposita aliqua est secundum naturam, aliqua præter naturam,& violenta.

Quoniam autem est quibusdam motus. Tex. LXV.

4. Dubiũ de pluribus motib. q vi dentur si bi contrarii.

Dubitat vltimò. Cum vnum videatur habere duos motus positos.v. g. motus ignis sursum habet motum terræ deorsum, & motum etiam sui sursum, vter horum contrarius est? Respondet esse vtrumque, sed differenter; nam motus terre contrarius est, sed sicut naturale naturali; nam vterque motus naturalis est, quamuis diuersorum mobilium: at motus eiusdem cõtrarius est, sicut violentum naturali.

Quasi dicat, potest vnus motus naturalis, habere duos contrarios, vnum naturalem pariter, sed diuersi mobilis, alterum violentum eiusdem mobilis.

Idem fit in quietibus. Nam quies terræ naturalis in centro opponitur quieti naturali ignis in loco sursum,& quieti violentæ eiusdem terræ in loco etiam sursum: Ex quo colligitur duplex modus contrarietatis in motibus, quietibus, vt dictum est.

Fortè autem quieti motu.

5. Dubiũ iterũ proponitur.

Haec verba vltima existimo cũ alijs esse omnino superflua, ob id non esse Arist. Proponitur enim dubium tertium præcedens. Quod si quies termini a quo motus, contraria est ipsi motui, tunc duo contraria simul erunt. Soluit eiusdem verbis repetitis,& tãdem epilogum eorum, quæ dicta sunt, puta contrarietatis, & vnitatis motuum,& quietum facit. Summa breuis eorum omnium, quæ circa vnitatem, & contrarietatem motui in hoc libr. sunt dicta. At vt magis in promptu habeantur, per aliquot conclusiones eadem repetemus.

Prima est. Motuum vnitas generica, & specifica ab vnitate termini ad quẽ generica, aut specifica consideranda est. 1. Cõclõ

Secunda. Motus vnitas numerica, & continuatio ab vnitate numerica termini ad quem: ab vnitate etiam numerica mobilis per se; & a tempore non interrupto per aliquam quietem peti debet. 2. Cõclõ

Tertia. Motus contrarij secundum speciem sunt, qui a terminis a quibus contrarijs ad terminos ad quos contrarios tẽdunt. 3. Cõclõ

Quarta. Quies sub termino a quo contraria est motui ab eodem termino: duæ verò quietes sub terminis à quibus motuũ contrariorum contrariæ sunt. 4. Cõclõ

Quinta. Duo motus contrarij diuersorum mobilium possunt esse, quorũ vterq; sit naturalis, vt motus terræ deorsum, & ignis sursum; aut quorum vterque sit violentus, vt motus terræ sursum, ignis deorsum. 5. Cõclõ

Sexta. Duo motus contrarij eiusdem mobilis sic se habent, vt si vnus naturalis est, alter violentus erit. 6. Cõclõ

Septima. Idem de quietibus inter se contrarijs: vtraq; enim potest esse naturalis diuersorum mobilium, vt quies ignis, & terræ in locis proprijs: aut vtraq; violenta, vt e conuerso terræ sursum, ignis deorsum: eiusdem mobilis, vna est naturalis, altera non. 7. Cõclõ

Octaua. Si quies naturalis est, motus contrarius violentus est; si violenta, tunc motus, naturalis. 8. Cõclõ

Notandum autem, q contrarietas secundum violentum, & naturale est secundum qualitates motus: altera verò est secundum motus naturam, quæ in terminis consistit. Hæc de libro quinto. Nota.

FINIS LIBRI QVINTI.

IN LIBRVM SEXTVM PHYSICORVM.

Caput Primum.

Si autem est continuum, & tangens. Tex. I.

Intentio Arist. de diuisione partium quātitatiuarū, & earū ordine.

QVID in hoc libro Aristoteles intendat, non est difficile cōperire: tractat enim de diuisione partium quantitatiuarū motuū, quas habēt a spatio, & tempore, quibus fiunt. Similiter de ordine harum partium.

1 Cōclō, celebris Arist. Nullū continuū cōponit ex indiuisibilibus. Suppositum.

Præmittit autem ante omnia conclusionem hanc. Nullum continuum ex indiuisibilibus compositum esse, sed ex continuis, & iterum diuisibilibus.

Hanc autē multipliciter probat, suppositis definitionibus traditis in libro quinto, continui, contigui, & consequenter. Sunt enim continua, cuius vltima sunt vnum, Contigua, quorum vltima sunt simul. Consequētia, inter quæ nihil mediat eiusdem generis.

1. Ratio Arist.

Ex definitione igitur continui, & contigui, probat continuū non componi ex indiuisibilibus, sic. Si ex his cōponeretur cōtinuū, tunc indiuisibile esset continuū cū altero indiuisibili, vel contiguum: sed nō potest id esse. Probatur; Nā non habet vltimū, quod indiuisibile est: quod. n. habet vltimum, habet partē, quæ non sit vltima: nam relatiuū est vltimum: quod igitur indiuisibile est in se, non habet vltimū: non ergo alteri continuum est, aut contiguū.

Nota.

Nota, ꝙ ista ratio principaliter adducta est ad probādum indiuisibile non esse cōtinuum indiuisibili. At quia probatio, nempè non habere vltimum, etiam probat, non esse contiguum: ob id simul est vtrunque probatum: sed non ex directa intentione.

Vnde etiam, quod dicitur de puncto respectu lineæ, idem dici de linea respectu superficiei, & de hac respectu corporis.

Amplius necesse est, aut continua. Tex. II.

2. Ratio

ALteram facit rationem ad eandem cōclusionem probandā. Si, continuum ex indiuisibilibus componitur, aut illa sunt inter se cōtinua, aut cōtigua, aut cōsequentia; sed nihil ex his potest esse. Primum, non possunt esse cōtinua, vt in præcedēti ratione probatum est. Quòd autē contigua, & se tangentia non sint, ꝓbatur. Omne, quod tangit alterum, aut tangit, vt totū totū, aut vt pars totum, aut vt pars partem: sed nullo ex his modis punctū punctū, aut indiuisibile indiuisibile potest tangere, ita, vt continuum faciat.

Tamen illa maior est explicanda: tunc totū totum tangit, cum vnum secundum suas omnes partes simul est cum altero; quod non potest esse, nisi penetretur cum ipso: Cum verò non secundum omnes sui partes, sed secundum aliquas, tunc se tangūt, vt pars partē: Cùm verò aliqua vnius pars omnes alterius partes tāgit, & cū eis penetratur, est sicut pars totum Modò est argumentum. Cum punctum non habeat partes, magis inerit illi tactus, quo totum tangit totum: si ergo punctū tangit punctum, vt totum totum, non potest continuum ex illis componi; nam continuum habet partem extra partem situ, & loco distantem: at cum totum totum tangit, nō est situs, nec locus diuersus.

Et nota hāc esse validissimam rationē, qua probatur, indiuisibile additum indiuisibili, non facere ipsum maius, nec continuum.

Indiuisibile additū indiuisibili nō efficit maius.

Tertiam patem argumenti probat, ꝙ non se habeant consequenter; Quia cum duo

duo indiuisibilia non sint contigua, vt probatum est, erit medium, & ita non erunt consequentia.

Dubium Dices, non sat est, esse medium, nisi sit eiusdem generis.

Solutio. Respondeo, quòd benè procedit Aristoteles. Nam si inter duo indiuisibilia data mediat continuum, vt inter duo puncta, linea; cum in quolibet continuo sit indiuisibile, vt in qualibet linea punctum, erit profectò medium eiusdem generis. Vnde non est accipere in linea aliqua duo puncta ita coniuncta, quin aliud sit intermedium, cùm inter quælibet puncta mediet linea, in qua adhuc sunt puncta.

Amplius autem diuideretur.
Tex. III.

3 Rō ex diuisione conti nui. Tertiam ponit rationem. Si continuum ex indiuisibilibus esset compositum, vtique in ipsa diuideretur. Nam res diuiditur in ea, ex quibus composita est. Si ergo continuum diuiditur in indiuisibilia, iam nō diuiditur in semper diuisibilia. Hæc autem est continui definitio, puta, quod in diuisibilia semper diuisibile est.

Quodinter indiuisibilia mediet cōtinuū. Statim interponit verba, quibus probat inter indiuisibilia mediare continuū, vt inter puncta lineam: vt exponit S. Thomas: & probatio est. Cum inter indiuisibilia mediet aliquid, vel illud est diuisibile, vel non. Si non, erit indiuisibile, & ita erunt duo indiuisibilia mediata. Si diuisibile, vel in semper diuisibilia, vel non. Si non, peruenietur ad indiuisibilia, contra dictam definitionē: & prætereà quia tunc indiuisibilia simul erunt. Si verò in semper diuisibilia diuisibile est, erit contiguū. Vnde inter duo indiuisibilia, continuum est medium. Quòd autem continuum sit diuisibile semper in diuisibilia, probat. Quia si indiuisibilia non diuideretur, ex indiuisibilibus constaret: & ita indiuisibile tangeret indiuisibile, quod est contra id, quod iam probatum est.

Eiusdem autem rationis est.
Tex. IIII.

Quod sit eadem rō de tēpore, & motu, quæ de magnitudine. Quod dixit de magnitudine, nēpè non componi ex indiuisibilibus, sed ex diuisibilibus, idē de tempore, & de motu dicendum, censet. Sunt enim omnia hæc eiusdem rationis quantum ad hoc: vel enim omnia constāt ex indiuisibilibus, vel nullum ipsorum: non enim stat vnum constare, & non aliud.

Manifestum est autem ex his.
Tex. V.

Motū diuisibilē, sicut magnitudinē, nunc probat, & esse eiusdē rationis: postea de tēpore ꝓbabit. Cū enim motus magnitudini, & spatio correspōdeat, pars motus parti spatij correspondebit, & æquabitur: si ergo magnitudo A, B, C, componitur ex indiuisibilibus, puta, A, & B, & C, re vera, motus D, E, F, quo mobile P, mouetur, constabit ex indiuisibilibus puta, D, & E, & F. ita vt singula singulis magnitudinis indiuisibilibus ęquentur, & respondeant, puta D, ipsi A. E, ipsi B. F, ipsi C. eadem igitur est ratio magnitudinis, & motus simul.

Si igitur præsente motu.
Tex. VI.

4. Rō ex motu. Quartam rationē intendit conficere ad eandē conclusionē superius propositam, quæ sumitur ex motu, ad quem supposuit fundamentum vnum in textibus duobus præcedentibus. Nēpè, si magnitudo ex indiuisibilibus componeretur, etiam motus componeretur; quod falsum probabit.

Suppositio. 2. Supponit tamen primò alterum fundamentum: Nempè, cum motus est, tunc rem moueri: & cum res mouetur, motum esse: & sic motus ex indiuisibilibus est, etiā ipsum moueri. Ex priori autem fundamē to concludit: Cum aliquid mouetur per illam

illam magnitudinem. A B C. motu. D E F. tunc per singulas partes illius magnitudinis mouebitur singulis partibus motus, vt per A, motu. D, per B, motu E, per C, motu F. Nam sicut motus totus toti spatio respondet, ita partes motus partibus spatii respondebunt: & vt quod mouetur per totum spatium toto moto mouetur, ita per partem spacij parte motus mouebitur: quod probat esse non posse.

Si igitur necessario est id, quod mouetur. Tex. VII.

Quòd per singulas magnitudinis partes indiuisibiles motus fieri non possit, probat. Id, qd mouetur, dum mouetur, non dum peruenit ad id, quo mouet: & prius est moueri, quam motum esse: Sed quod indiuisibile est, non habet, quò motus est, & vnde motus est: igitur quod per indiuisibile mouetur, simul mouetur, & motum est: simul est in eo, quò mouetur, & vnde mouetur: hoc autem impossibile est: ergo impossibile etiam est in partibus illis spacij aliquo modo motum esse.

Excludit résponsioné quandam. Quòd si dicas, qđ p indiuisibile mouetur, non simul est, vnde est motus, & quò motus tendit: ex hoc iam sequitur profecto, ipsum esse indiuisibile: oportet enim in ipso dare medium, in quo sit verũ dicere, quòd nec quiescit. hoc enim est sub termino a quo, nec motũ est: hoc enim est, sub termino ad quem, sed mouetur: hæc autem repugnant indiuisibili; impossibile est ergo in partibus illis spatij datis motum fieri, aut rem moueri: & tamen positum est in illis partibus motum esse: contingit ergo motum esse, & rem non moueri contra suppositionem.

Si vero per totum ABC. Tex. VIII.

Excludit alterã responsionem, inferés plura inconuenientia. Excludit, quod posset responderi, nempè, quod mobile mouetur per totam magnitudinẽ A B C. non tamen per singulas eius partes. hoc impugnat inferens multa inconuenientia.

1. Inconueniens. Primum est. Si non est motus in singulis partibus, putà in A, nec in B, nec in C, tunc motus ex nõ motibus componetur.

Quòd si hoc ita sit, infertur primũ inconueniens, quod aliquid motum est, qd nunquam motum fuit. Si enim per totã simul magnitudinẽ motus est, in fine magnitudinis res est mota: & tamen si in illa parte præcessit motus, est mota nullo præcedente motu: quod impossibile est. Similiter trãsiuit spatiũ nunquã transiens: & erit transiuisse, non præcedente transitu. 2. Inconueniens.

Si igitur necesse est, omne aut quiescere. Tex. IX.

Infert tertium inconueniens. Si enim in singulis partibus non mouetur, quiescit: nam mobile, cum non mouetur, quiescit: quod si in omnibus quiescit partibus, tunc dabitur, quòd idẽ simul quiescat, & continuo moueatur: nam per totã illam magnitudinem mouebatur simul, & quiescebat. 3. Inconueniens.

Obiectio, & Solutio. Dices, Quiescebat secũdum partes, mouebatur secundum totum. Hoc reijcit: nã partes omnes totum sunt: si igitur secundum omnes partes quiescit, secundum totum quiescit.

Vltimum infert inconueniens. Vel illo indiuisibili, in quo quiescit, est motus, vel non. Si non, motus ex non motibus est. Si verò est motus, est absurdum contra fundamentum, nempè, motu præsente res quiescit, & non mouetur. 4. Inconueniens.

Perinde autem necesse est. Tex. X.

Argumentum aliud a tempore sumit. Nempè, ꝙ si ex indiuisibilibus magnitudo cõstat, pariter & tempus: at cũ tempus non constet, nec magnitudo. Pri° tamen assumit, quod conuertantur in diuisibilitate, & indiuisibilitate tempus, & ꝗ magnitudo, ita, vt si vnum ex indiuisibilibus, & alterum. Si verò non, nec alterum componatur. 5. Ratio Arist. ex tẽpore.

Si tẽpus diuisibile sit, & magni-. Probat primum, quod si vnum sit diuisibile, sit & alterum. Demus magnitudinem ex diuisibilibus: si mobile vnum æquè velox transit tanto tempore illam, ipsius

tudo, & contra & alterû ex altero sequitur.

sius medietatem in medio transiuit tempore: ergo si magnitudo diuisibilis est, etiam erit tempus. E contra, si in tanto tempore illud mobile transit magnitudinem, in medio transibit medietatem: ergo ex tẽporis diuisibilitate colligitur diuisibilitas magnitudinis in infinitum, id est, in partes diuisibiles.

Caput secundum.

Quoniam autem omnis magnitudo. Tex. XI.

NTENDIT iterum ostendere, si magnitudo in magnitudines semper diuisibilis est, nec ex indiuisibilibus componitur, vt ꝓbatum est ex eius continuatione, ꝙ tempus pariter nec ex indiuisibilibus componitur, sed in partes iterũ diuisibiles diuidat. Est autẽ probatio notãda.

1. Fundamentum Arist. seu suppositio tripartita. De velocitate, & tarditate mobilis.

Supponit tamen duo, quorum primum est, quod sequitur ex diuisione magnitudinis data, puta, velocius mobile in tempore æquali transire maius spatium, & in minori aliquando maius, aliquando ęqua le, quam tardius mobile.

1. partis probatio

Has tres partes ordine probat. Primo. quòd in æquali tempore velocius mobile transeat maius spatium, quam tardius. Sit mobile. A, velocius, sit mobile tardius B, sit spatium, per quod motus est. C D. Tũc est argumentum. Velocius mobile citius peruenit ad terminũ motus, q̃ tardius: ergo in eo tempore, quo, A, velocius est in D, ipsum, B, quia tardius est, non dum peruenit ad D, sed est circa ipsum, quod est minus spatium: ergo in eodem tempore velocius transit maius quam tardius.

At verò, & in minori plus. Tex. XII.

2. Partis ꝓbatio.

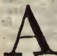

Lteram probat partem, quòd in minori tempore plus spatii transit velocius, quàm tardius. Probatio est. Signetur ex probatione precedenti illud punctum, in quo B, tardius fuit, quando A, velocius fuit in D, sit, E, distans per aliquod spatiũ a D: cum enim B, fuit in E, tunc A, fuit in D, in eodem tẽpore. F G. Sed inter hos duos terminos est spatium medium, nempe vltra terminum tardioris, in quo fuit ipsum A, qui terminus sit H. hoc spatium erit maius, quam spatium tardioris, cum sit aliquid plus, erit etiam minus spatio priori velocioris, cum sit aliquid minus: tempus ergo erit etiam minus, quam præcedens: quod erat æquale cum tempore tardioris. ergo in minori tempore, quod sit C H, velocius transit plus spatij, quam tardius.

Manifestum autem est. Tex. XIII.

3. Partis ꝓbatio.

Robat tertiam fundamenti partem, nempè, quod velocius mobile in minori tempore transit æquale spatium, quod tardius mobile in maiori tempore transit. Supponit duo. Alterũ, quod iam probatum est, quod in minori tempore transit velocius maius, quam tardius: Alterum, quod idem mobile secundum se, id est, nulla facta ad alterum comparatione, sed ipsum solum, siue sit tardum, siue sit velox in tanto tempore transit tantum spatium, in maiori maius, quàm in minori: & in minori minus spatium, quam in maiori: & deducit hoc ad exemplum.

Nota.

Vbi aduertendum, quòd ex superiori fundamento datur spatium maius, quod velocius transit, dum tardius transit suum spatium minus in tpe æquali. Vlterius in secunda parte fundamẽti datur maius spatium, quod velocius transit in minori tempore, quam sit illud spatium tardioris.

Spatium hoc velocioris vocatur L M. spatium minus tardioris. L O. tempus velocioris E, R. tempus tardioris, quod maius est, Q Y.

1. Ratio Arist.

Dicit igitur, quòd velocius moueatur per L M, & L O. clarum est, quod cum L, M, sit maius quam L O, tempus, quod velocius consumit in L M. erit maius, quam quod consumit in L O: quod tempus dicatur Q S. Ex his argumentatur. Si tempus,

pus, Q, R. quod velocius consumebat in magnitudine, L.M. est minus, quàm tempus, Q, Y. quod tardius consumebat in magnitudine minori, L O, & tempus Q, S, quod velocius consumit in eadē L, O, est adhuc minus, quam, quod consumebat in L, M. profectò tempus Q, S. minus multo erit, quam Q Y, tempus tardioris in eadem magnitudine: est enim tempus hoc minori minus. Hæc est litera Arist.

Sensus rationis Arist.

Sed sensus clarus hic est ex secūda parte fundamenti. Velocius transit maius spatium in minori tempore, quàm tardius: ergo idem velocius transibit æquale adhuc in minori tempore: æquale enim est minus respectu illius, quod velocius transibat. Accipe exemplum, Si media hora velocius mouetur per leucam integram, & tardius in maiori tempore, puta hora, mouetur per minus, puta, per tres partes ipsius: velocius in multo minori mouebitur per illas partes tres: nam si leucam perambulabat in media hora, quæ minor erat tēpore tardioris, tres partes solum in minori, quàm media hora perambulabit: ergo æquale spatium percurrit velocius in minori tempore, quam tardius.

Amplius autem si omne. Tex. XIIII.

Altera ratio ad idem.

Dem alio argumento probat. Velocius transeat æquale spatium cum tardiori: peto, vel in eodem tēpore, vel in maiori, vel in minori. Si in eodem: erit æquè velox, & non velocius iam. Si in maiori, erit tardius: debet ergo in minori, vt dictum est.

Quoniam autem omnis quidem. Tex. XV.

2. Fundamentum Aristo. velocius, & tardius in tempore accidere.

Ropositio priori fundamento, alterum constituit, nempe velocius, & tardius in tempore accidere: non enim constat absque tempore.

Hoc ideo ad probationē supponit, quia per velocius, & tardius temporis diuisionem ostensurus est.

Probat autem fundamentum in tertia figura. Omne, quod mouetur, in tempore mouetur: omne, quod mouetur tardius, & velocius mouetur: tardius ergo, & velocius in tempore sunt, & per tempus mensurantur.

Ex his fundamentis infert, tempus continuum esse, id est, in diuisibilia semper diuisibile, vt ipse explicat: quo autem modo sequatur ex præcedentibus, ipse deducit in textu sequenti.

Quoniam enim ostensum est. Tex. XVI.

Concludit Arist. q̄ si tempus est semper diuisibile & magnitudo. 1 Ratio.

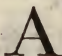

Rgumentatur igitur ex tertia fundamenti prioris parte, nempe, quod velocius in minori tempore transit ęquale spatium. Sit ergo A, mobile velocius, sit B, tardius: sit spatium, C D, & tempus. F G.

His suppositis, si B, mouetur per C D, in tempore F G, tunc A, cum sit velocius, mouebitur per eādem magnitudinem in minori tempore, quia velocius transit æquale in minori tempore. Vlterius in illo minori tempore, quod sit F H. tardius mouebitur per minus spatium, quam C D, & ita diuiditur magnitudo, & sit illa C K. Iterum idem velocius mouebitur per hanc in minori tempore: & ita diuidetur tempus: vnde per idem velocius, & tardius diuidetur vtrumque, magnitudo, & tempus: quoties sumimus tardius, vt in argumento patet, diuidimus magnitudinem: quoties verò sumimus velocius, diuiditur tp̄s.

Vnde concludit, quòd cum sit ista conuersio semper a tardiori ad velocius, semper erit diuisio tēporis, nec ad indiuisibile peruenietur: Similiter in magnitudine: nā si ad magnitudinem indiuisibilem, & tempus perueniretur, tunc inter velocius, & tardius non esset differentia: imò non esset velox, aut tardum.

Hoc ergo est argumentum, quod tandem colligit Aristoteles, quamuis argumentum procedat, supposita magnitudinis diuisione ad tempus, & supposita post eā diuisione temporis ad diuisionem magnitudinis: at vtrunque debet admitti, & probari p̄ velocioris, & tardioris naturas.

Simi-

Similiter autem manifestum est.
Tex. XVII.

Idē alia rōne probat.

N primis verbis textus colligit partem conclusionis illatæ ex argumento, vt expositum est. Postea tertium argumentum ponit ad idem probádum, nempè, quod si magnitudo est continua, etiam erit tempus. Argumentum est: quia ita consuetum est dici apud eos, qui de hoc tractant: & rationem ipsorum ponit: quia eadem est vtriusque diuisio, intellige proportionaliter: vt si tantam magnitudinem tanto per transit tēpore, & dimidiā in dimidia tpis, & tertiam in tertia, & quartam in quarta parte: est igitur æqua vtriusque diuisio.

Et si alterum infinitum.
Tex. XVIII.

Altera cōclusio si magnitudo finita, vel infinita est, pariter & tēpus & consimili modo. Duplex infinitū actu, & potentia scilicet diuisione.

Onstituit alteram conclusionē de tempore, & magnitudine, puta, si magnitudo finita est, vel infinita, pariter etiam tempus: & eo modo, quo finita, vel infinita est, etiam & tempus. Distinguit autem duplicem modum infiniti. Est infinitum actu, quod vocat infinitum ex terminis: est infinitum potentia, quod vocat diuisione: & hæc ex superius dictis patent.

Vult ergo, quòd si magnitudo, & spatium est infinitum actu, similiter & tempus infinitum actu: si vero potentia, etiam tempus, potentia, & diuisione erit infinitum: quòd si vtroque modo, & actu, & diuisione, similiter etiam tempus.

Quapropter & Zenonis ratio.
Tex. XIX.

Soluitur arg. zenonis quo cōtendebat nihil moueri.

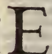
X hac distinctione soluit argumētum quoddam Zenonis, quo contendebat, nihil moueri. Argumentum erat. In quolibet spatio sunt infinita puncta, & partes: sed infinita non possunt transiri: ergo nullum spatium transitur. Minor probatur. Quia infinitum non pertransitur, nisi tempore infinito: at quodlibet tempus finitum est: non ergo in aliquo tempore cōtingit moueri per aliquam magnitudinem.

Hæc est ratio Zenonis, quam reprehendit Aristoteles tanquam æquiuocam. nam sumit magnitudinem infinitam in potentia, tempus vero infinitū actu, cum tamen non ita sumere oporteat, sed pari ratione vtrumque: & tunc verum est, quod si magnitudo est potentia infinita, similiter & tps: vnde vtrumq; infinitū est, potentia tñ. Nec est inconueniens, magnitudinem potentia infinitam tempore actu finito transiri: hæc tñ duo fieri nō possunt, φ magnitudo sit finita, & tempus infinitum, aut φ magnitudo infinita tempus verò finitum, sumptis finito, & infinito in actu.

Sit enim magnitudo finita.
Tex. XX.

Magnitudo finita non pōt pertransiri in tempore infinito.

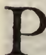
Robat, finitam magnitudinē tēpore infinito actu non posse pertransiri. Argumētum est. Detur magnitudo finita A B. & tempus sit infinitum C. & supponitur, φ æqualis magnitudo ab eodem mobili in tempore æquali pertransitur. Tunc sumatur aliqua pars temporis finita puta, C D, & sit argumentum. In tempore finito, C D, mobile transibit aliquam partem magnitudinis A B, & sit B E: ergo in æquali tempore finito transibit aliam partē tantam, & in alia aliam: finitæ autem partes mensurant, & complent totam magnitudinem A B: ergo & tempora illa finita partium complent totum tempus totius magnitudinis, & sic finitum est, quia ex finitis finitè sumptis constat.

At quia illa pars magnitudinis sumpta poterat esse non aliquota, sed aliquoties sumpta, aut excederet, aut deficeret a toto. sicut quaternarius respectu nouenarij sub dit parum hoc referre: nam si non est aliquota illi' magnitudinis, aut erit maioris, & hāc nō continget tpe infinito ptrāsire.

Amplius autem, si non omnem magnitudinem. Tex. XXI.

i. Ratio fere eadem.

Ere idem argumentum, alia tamen via fortiori, proponit, vt vult Themist. Sumit enim modo partem aliquotam totius

magnitudinis finitæ,& facit argumētum. Non quælibet magnitudo eodem tempore transiri debet:ergo si totum infinito tēpore,aliqua pars finito transibitur. Vlterius,hæc pars in tempore finito transibit, & finities sumpta facit totum finitum:ergo & tempus correspondens parti finitæ, cum sit æquale alijs temporibus partium æqualium, cum ipsis faciet tempus totum illius magnitudinis finitum.

Quòd verò illam partē, quæ est totius magnitudinis,non transeat tempore infinito,probat: Quia ex vtraque parte tēpus illi parti correspondens,terminum habet. Primo ex principio: quia sicut incœpit motus in ipsa,ita & tempus. At ex parte finis:& patet: quia plus temporis sequentis consumitur in tota,quam in parte:habet ergo terminum ex vtraque parte,& ex principio cum incœperit, & in fine, cum cesset tempus correspōdens parti:& quod vlterius sequitur,sit totius.

Vt si eo ad Diui Petri,tempus correspō dens viæ vsq; Mineruā,finem habet:quod enim vlterius est,nō illius parti,sed totius tempus est:ergo tempus partis finitū est.

Eadem autem demonstratio est. Tex. XXII.

Infinita magnitudo non pōt trāsiri tpe finito.

EOdem modo docet posse probari,infinitam magnitudinem non posse transiri tempore finito.Sumam enim magnitudinē finitam, & dicam , huius tempus finitum est:ergo & alterius æqualis,& alterius, & sic consumetur tempus finitum in magnitudine finita.

Alia rōne probans cōtinuū nō cōponi ex indiuisibilibus.

Colligit ex prædictis omnibus, nullum continuum ex indiuisibilibus componi.

Et per omnia posita argumenta vnum aliud ponit,nempè, quòd sequeretur indiuisibile esse diuisibile:qd impossibile est: consequentiam ostendit in tex. sequenti.

Quoniam enim in omni tempore. Tex. XXIII.

Suppositio. 1.

AD probandum sequelam ponit fundamētū certū:Quòd cum in æquali tpe velocius transeat maius spatium,quā tardius , poterit transire spatium maius in quacunque proportione ; nam maius vnū altero multiplicitet euenit. hoc autem est esse velox,transire maius in æquali tēpore.

Suppo. 2.

Quod si ita est : detur spatium maius, quod velocius transit, sexquialterū ad spatium tardioris,tunc vnum constabit ex tribus indiuisibilibus. A B.B C.C D. alterū, quod tardioris est ex duobus.E F.F G.

Suppo. 3.

Est modo argumentum.Supposito etiā, quòd tempus,quod velocius consumitur, sit ex tribus alijs correspondentibus magnitudini,puta K L.L M.M N.

Nectitur ratio.

Tunc sic, in eo tempore , quo velocius transit magnitudinem illam ex tribus,tardum transit ex duobus:sed velocius in tēpore constanti ex tribus indiuisibilibus: ergo & tardum. Vlterius:In toto tempore ex tribus,tardum trāsit duo indiuisibilia: ergo vnum indiuisibile transibit in medio tempore:ergo oportet diuidere indiuisibile. aliter tria diuidi nequeunt: est igitur indiuisibile diuisibile. Et vlterius,non in indiuisibili transibit indiuisibile,sed in maiori,puta,aut in duobus vnum , aut in vno cum dimidio:vtrumq; absurdum est, & impossibile : ergo continuum nullum ex indiuisibilibus est compositum , sed ex continuis,id est,ex his, quæ iterum atque iterum diuidi possunt sine limite.

An continuum ex indiuisibilibus partibus componatur. Quæst. I.

Explicat sensus quōnis.

ADuerte circa quæstionis titulum. Non de quocunque indiuisibili loquimur , sed de eo,quod ad genus quantitatis pertinet,quale punctum,linea,nunc,& similia sunt. Nec loquimur de quacunque partium compositione , sed de integrali , quæ fit secundum partes integrantes,quæ differunt valde à partibus substantiæ rei.

Not. quō differant inter se partes integrales & substātiales.

Primò partes integrātes sæpe similares sunt,vt quælibet pars ignis,ignis est,& aquę aqua:Dico sæpe,quia non semper: nā in viuentibus id non est. Non enim quælibet hominis pars,homo est. At partes substantiæ dissimilares sunt semper, est enim altera materia,altera forma.

1. Differentia.

Prima pars integralis non habet eundē adæquatè locum cum altera , nec pars est in toto loco totius : vt patet in vlna , vbi est

2. Differ.

est medietas, adæquatè non est altera, & vna medietas non est in toto loco, vbi est totum. At partes substantiæ non sic, sed in quo loco adæquatè est materia, ibi est forma, & in toto loco, quo compositum est ibi, & materia, ibi forma etiam est.

3. Differ. Prætereà partes integrantes possunt separatæ consistere, vt duæ ligni partes diuisæ per se sunt: at forma per se, materia per se non sunt, nec esse possunt. Loquimur igitur in præsenti de compositione non ex partibus substantię, sed ex partibus integralibus, & quærimus, An continui partes omnium primæ sint indiuisibiles.

Duplex modus indiuisibilis. Circa hoc sunt quatuor sententię. Est enim indiuisibile duplex. Quoddam simpliciter, & mathematicè, quod non habet partes, vt punctum. Quoddam secundum quid, quod diuidi non potest actu in partes, quamuis illas habeat, qualia sunt minima naturalia.

1. Snia Anaxagoræ. Et iuxta hoc fuit prima sententia Anaxagoræ, vt diximus libro primo, continuũ cõponi ex infinitis indiuisibilibus secũdũ quid, quæ dicebantur athomi.

2. Snia Zenonis. Secunda sententia fuit Zenonis, & Stoicorum, & erat communis tempore Aristotelis continuum componi ex indiuisibilibus simpliciter: vt lineam ex punctis, superficies ex lineis; & similia continua ex indiuisibilibus suis.

3. Aliorũ. Tertia sententia fuit aliorum, quos recitat Algazel, libro 1. suæ Logicæ, qui continuum non componi dicunt, sed esse qd simplex, & incompositum.

4. Snia Arist. Vltima sententia fuit Aristotelis, continuum ex partibus etiam continuis, & diuisibilibus componi.

1. Argm. qd cõponatur ex indiuisibilibus. Sunt tamen aliquot argumenta, quibus continuum ex indiuisibilibus componi probatur. Primò: Numerus, & continuum eiusdem sunt generis quantitas: sed non repugnat numerum ex indiuisibilibus componi, & augeri: vnitates enim numerum augent, & cõponunt: ergo & continuum ex indiuisibilibus componetur, & augebitur Adde, quod ex diuisione continui numerus fit: sed numerus est ex indiuisibilibus: ergo & continuum in ipsa diuiditur.

2. Argm. Secundò, Vnumquodque componitur ex his, per quę definitur: sed linea definitur per puncta: ergo conficitur ex punctis. Minor patet ex primo Posteri. cap. 4. Puncta dicuntur substantia lineæ. & prætereà: quia linea definitur, longitudo punctis terminata.

3. Argm. Tertiò. Si diuisio continui est in continuo semper, diuisio ipsius nunquam finitur: ergo continuum maius, & minus sunt æqualia: vtrumque enim in infinitũ est diuisibile. His argumentis probatur continuum ex indiuisibilibus componi.

1. Cõclo. bipartita. At pro determinatione huius sit prima conclusio. Indiuisibilia sunt in re, quæuis non omnino a cõtinuo realiter distincta.

Hæc conclusio duas habet partes. Altera est, esse in re puncta, & lineam, & nunc, & reliqua indiuisibilia, nec esse tantum in imaginatione. Altera est, quod sic sunt in re, & in continuo, vt non sint prorsus ab illo distinctum, sicut res a re.

Prior pars patet idi uisibilia esse in re primo ex tactu physico. Prior pars ꝓbari potest ex quatuor capitibus. Primum est tactus Physicus. Duo enim corpora (vt experientia monstrat,) se adæquatè tangunt, vel igitur in aliquo diuisibili. Et hoc non, quia illa duo diuisibilia adhùc non se adæquatè tangunt, nisi secundum aliquid sui: ergo tactus est in indiuisibili, sed ille tactus est verus, & realis: igitur verè est indiuisibile reale, puta superficies, sed nō quã est tactus corporum.

2. Ex tactu mathematico. Alterum est tactus mathematicus, tamen constitutus in corporibus Physicis, quem quidem voco tactum Physicum in præsenti, qui scilicet fit inter duo corpora sensibilia: voco tactum Mathematicum, qui fit inter Mathematicas quantitates; quamuis sumatur cum corporibus naturalibus. Est igitur argumentũ. Non repugnat esse corpus perfectè sphæricum, imò est cælum ipsum, nec repugnat esse planũ perfectum. Tunc his datis, corpus sphæricum tangeret planum in puncto, vt Geometræ facillimum est demonstrare: ergo verè in continuo punctum est.

3. Ex continuatione. Tertium est ex cõtinuatione. Duæ partes non possunt cõtinuari, nisi sit aliquid vtramque connectens: hoc autẽ debet esse commune vtrique, alias non connecteret vtrunque: quod si commune est, indiuisibile est: nam si diuisibile esset, non esset cõe, sed pars esset vnius, pars alterius partis continuatæ: & sic opus esset alio cõtinuante: est ergo idiuisibile: cũ autẽ verè, & realr cõtinuatio sit, realr indiuisibile ẽ.

4. ex terminatione. Quartum caput est ex terminatione. Nam corpora terminantur realiter: terminus ergo aut diuisibilis est, aut indiuisibilis. Si diuisibilis, non est terminus: nā vna medietas terminabitur per alteram; debet ergo esse indiuisibilis: est igitur indiuisibile in re. His rationibus constat, esse huiusmodi indiuisibilia, puta superficies, lineas, puncta.

Indiuisibilia vt puncta non distinguūtur a continuo. Sed non ita esse intelligas in continuo, vt sint duo accidentia simul, puta, albedo, & dulcedo in lacte, vt aliqui putant: non enim sic distinguuntur, cum non sint distincta a continuo re, nisi sicut pars continui ab ipso toto: ita etiam indiuisibile a continuo: ac ob id dicitur in altera conclusionis parte, non esse omnino a continuo realiter distincta, quamuis in re sint. Et hoc fieri potest: est enim realiter natura animalis in homine, sed non realiter distincta ab homine, quamuis maiorem habeant distinctionem indiuisibilia a continuo: sunt enim quodammodo sicut pars a toto continuo distincta: dico quodammodo, quia non sunt partes.

2. conclusio continuū non componi ex indiuisibilibus. Secunda conclusio. Fieri non potest ex huiusmodi indiuisibilibus continuum esse compositum.

1. Arg. Hæc conclusio, præter argumenta Aristotelis, quæ in textu sunt exposita, quæ non est necesse repetere, adhuc alijs tribus probatur. Primum est ex motu sumptum. Si magnitudo ex indiuisibilibus esset composita, sequitur, quod motus velocissimus, & motus tardissimus in eodem tempore per ęqualia fiūt spatia, quod est impossibile. Sequela probatur: Detur spatium decem indiuisibilium, per quod A, velocissimum, & B, tardissimum moueantur: tunc in quo tempore A, transit vnam partem, vnum videlicet indiuisibile spatij, in eodem B, transit eandē, & sic de singulis partibus: ergo in quo toto tempore A, transit totum spatium, etiam & B. Consequentia est nota. Antecedens probatur. Nam singulæ partes sunt indiuisibiles, & dum velox illarum vnam transit etiam & tardum.

Obiectio. Dices: non sic, sed dum tardum transit, vnam; velox transit duas.

Prima cōfutatio. Contrà. Si dum velox duas transit, tardum vnam tantum: tunc dum velox vnā transit, tardum transibit dimidium, & diuidetur indiuisibile: quod si nihil transit, non mouebitur, contra suppositionem: dicimus enim vtrumque moueri.

Et rursus sequitur, quod si velox in vno puncto retro, tardum in altero pūcto, & simul moueri inciperent, nunquam velox posset consequi tardum: quia dum velox vnam, tardus alteram transit æqualem partem: est enim vtraq; indiuisibilis. Hæc autem sunt falsa, & contra experientiam: non ergo magnitudo ex indiuisibilibus constat.

Secundò. Si ita esset, sequitur multas esse magnitudines, vt lineas, superficies, quæ in duas meditates diuidi non possent. quod quidē falsum est. Omne enim cōtinuum duplam habet proportionem ad suā medietatem. Sequela patet de omnibus magnitudinibus, quæ ex imparibus indiuisibilibus constāt, puta ex tribus, ex quinque, & huiusmodi, quę diuidi in duo æqualia non possunt absque indiuisibilis diuisione. ostendit autem contrarium Euclides demōstrando propositū decima lineā datam in duas partes ęquales secare. 2. Ratio.

Tertium sumitur argumentum ex rebus mathematicis: & est argumentū Scoti. 2. sen. dist. 2. q. 9. & Gregorij ibidē q. 2. Primò sequeretur, quòd diameter quadrati, & eius costa essent æquales: quod est impossibile. Et quòd sequatur, patet. Nā tot puncta habet vna, quam altera. Si enim a singulis punctis quadrati costæ deducantur lineæ ad alteram costam, omnes illæ transibunt per omnia puncta diametri, nec habebit aliud punctum, nam lineæ illæ totum spatium quadrati replent, vbi tantum est diameter. 3. Ratio.

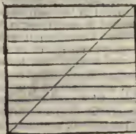

Vlterius sequitur, quod circulus maior, & circulus minor sunt ę quales, & ę tot

tot puncta habeant. Et patet. Si duo circuli concentrici describantur, & vsque ad maiorem deducantur omnes lineæ ab ipso centro: tunc omnes lineæ transibunt etiam per minorem: ergo tot puncta vnus habet, quot alter.

Obiect. Dices; non ita, sed duæ lineæ maiori transeũt per vnum pũctũ minoris.

Confutatio. Cõtra; sequitur ergo, quod illæ duæ lineæ maioris à cẽtro vsque ad circulum, minores sunt vna linea tantum; ab vno enim puncto in vnum rectæ tendũt: non potest autem a puncto in punctum, nisi vnica duci recta, & tunc vltra illud punctum vsque ad maiorem vna erit obliqua, altera recta, nec erunt æquales lineę vsque ad circunferentiam a centro ductę.

Vlterius dicit Gregorius; Sequit, quod linea intrà latera trianguli supra basim descripta esset maior ipsa basi; quod est impossibile. Sequela patet. Detur triangulus ex lateribus, quæ constẽt ex sex singula indiuisibilibus, & basis ex tribus: & deducantur a latere in latus lineæ: tunc ab ipso B in H, ad minus habebit duo: a C, in K, tria, à D, in L. quatuor: Vide igitur hanc maiorem esse basi, quæ tantum habet tria ex suppositione? His, & alijs multis constat continuum non posse ex indiuisibilibus componi.

3. Cõclõ cõtinuũ cõponit ex conti nuis. Tertia conclusio. Continuum ex continuis componitur. Aduerte, quod dico, componitur, contra tertiam opinionem: est enim verè continuum compositum.

1. Ratio. Cum enim in re inuenimus esse pluralitatem, & diuersitatem aliquam cum vnitate, ibi damus compositionem in his rebus: cum autem continuo inueniamus; quod vni parti inest, alteri non inesse, & quod illæ duæ vnum sunt, necessariò damus compositionem.

Nota. Et notatu dignum est, quod ratio partis non cõsistit in separatione a toto, imò in coniunctione, quod aliqui non aduertunt, dicentes, esse partes in potentia, sed non actu in continuo, nisi cum separatæ sunt: quod quidem falsum est: imò cum separantur, iam non actu partes, sed tota quædam dicuntur: dum in toto sunt, actu partes sunt.

Partes in cõtinuo actu sũt, 1 nõ actu distinctę

Dicitur autem in conclusione: quod ista compositio ex continuis est: quod autẽ ex dictis sequitur. Si enim partes continui indiuisibiles esse non possunt, erunt diuisibiles, & continuæ: vnde ex diuisibilibus & continuis componetur continuum.

4. Cõclõ cõtinuũ non hẽt actu infinitas partes. Quarta conclusio. Cum audis, continuum diuidi in infinitum, nec intelligas partes ipsius infinitas esse actu, sed quod non in tot diuidetur partes, quin in plures: semper tamen partes ex diuisione finitæ erunt, vt dictum est in libro tertio. Per hæc possumus ad argumenta superius proposita respondere.

Ad primum. Ad primum dico, aliam esse rationem continui, & discreti. In continuo ob id negamus compositionem ex indiuisibilibus, non quia quantitas est, sed quia partes habet inter se continuitas loco, & situ distantes, secũdum quas motus fieri possint. Hæc enim omnia non possent esse, si ex indiuisibilibus componeretur: at numerus abstrahit a continuo, a loco, a situ, a motu; ob id ipsum ex indiuisibilibus componi nil repugnat.

Nota. Et non ex his componitur, vt indiuisibilia sunt in ratione continui, cum cõtinuorum multorum etiam numerus sit: sed vt sunt indiuisibilia in ratione discreti, de quo locuti sumus in libro tertio.

Ad sm. Ad secundum dico, ꝙ Arist. puncta vocat substantiam lineæ secundum opinionem cõem, quæ tunc vigebat: quia illic pro exemplo vsus erat secũdum rei veritatem, puncta non sunt partes, sed partiũ continuatiua.

Ad tertiũ. Ad tertium dico, quod non valet ista consequentia, Tot partes habet hoc totum, sicut & hoc: ergo hæc duo sunt æqualia, nisi sint etiam partes æquales: vnde in-

de in-

de in duas medietates diuiditur maius, & minus, sed medietates minoris sunt minores, quam maioris: ob id non sequitur, quòd ex diuisione partium æquali, quoad numerum sequatur æqualitas continuorum.

Dubia quædam præcipua, An ex indiuisibilibus continuum componatur.

LIcèt quæstio hæc sufficienter a nobis fuerit disputata, tamen quoniam hæc de compositione continui veritas eiusmodi est, vt præclara etiam semper ingenia multum in ipsa, diuq; laborarint; conabor hic ad calcem antecedentis quæstionis, quò magis veritas elucescat, omnes, quas aduersus id potero, maioris momenti obiectiones, & dubia congerere, & diluere: & præsertim cum non desint nostra ætate, qui opinionem illam antiquorum Philosophorum veram arbitrentur.

1. Obiectio a diuisione continui, quæ non posset esse infinita, cum compositio non sit ex infinitis.

Est ergo contra ea, quæ dicta sunt, primum argumentum. Diuisio nulla potest in infinitum procedere, nisi præexistant partes diuidendæ infinitæ: sed in continuo non sunt partes diuidendæ infinitæ: ergo eius diuisio non potest in infinitum procedere. Consequentia satis est nota: Sed maior probatur. Si enim non præcedunt infinitæ partes, vtique præcedent finitæ: si sunt ergo finitæ partes, finita diuisione absoluentur, nec vlterius diuisio procedet, & sic non ibit in infinitum: præcedunt ergo infinitę. Respondebit quis, vt communiter responderi solet ad hoc, & ad minorem illius syllogismi, quod præcedunt infinitæ potentia, sed actu finitæ. Sed contra hoc est argumẽtum validum. Dicere, quod sunt infinitæ potẽtia, vel est; quod partes non sint actu in illo cõtinuo, sed de nouo producantur: vel est, ꝙ sunt illic infinitę, sed non actu diuisæ inter se: Primum est impossibile: quia diuisio quãtitatis est in partes, quæ insunt, vt inquit Aristoteles. 5. Meta. cap. 13. & præterea; quia plures essent partes diuisæ, quam erant in toto; nec ei æquarentur: & præterea; quia tunc esset generatio nouę substãtiæ. Alterum verò si dicas, quod ibi infinitæ sunt, sed non actu diuisæ; tunc sequitur primò, quòd cùm vna non se penetret cum alia, sed distet ab ea, erunt infinitæ partes, quarum quælibet occupat loci distinctam partem: & sic erit infinitum actu continuũ, habet enim infinitas partes, quarum vna non est alia, & sunt ęquales inter se: Nam si sunt infinitæ medietates maiores hæ, minores illæ, in maioribus sunt æquales: maius enim claudit æquales: erunt infinitæ æquales non communicantes. Quòd enim non sint actu diuisæ, solum prodest, vt non sit numerus actu infinitus, sed non, vt non sit continuum infinitum.

Vlterius, cum singulæ adhuc partes, & medietates iterum sint diuisibiles, eadem ratione erunt infinitæ, & in quolibet continuo erunt infinities infinita, quod est absurdissimum.

2. Obiectio a gradibus componentibus, quarum videtur necessario debere reperiri primam.

Secundum est. Vbi inueniuntur gradus plures, necesse est dare primum: sed in continuo sunt partes secundum plures gradus, vt maiores, minores, posteriores, priores: ergo oportet dare primas partes. Hæ diuisibiles non sunt: non enim primæ essent; erunt ergo indiuisibiles: ergo continuum tandem ad indiuisibilia reducit. Discursus hic notissimus est, tamen illa maior, a quo totus pendet, probatur: quia re vera, imaginabile videtur, quod in continuo saltem permanente dentur partes compositæ ex alijs, & aliæ ex alijs, & non dentur prima componentia. Et est argumentum. Destructo primo, non stat secundum ab illo dependens, sed partes cõpositæ sunt secundæ: ergo nisi primę sint, impossibile est, ipsas esse.

3. Obiectio a cognitione Dei, quæ debet cognoscere oẽs partes continui.

Tertium est Theologorum argumentum. Cum enim veritatem hic simpliciter indagemus, licebit a quacunque facultate auxilium petere. Argumentum est. Vel Deus cognoscit distinctè omnes partes continui, vel non. Si non, absurdum fateris, cum Deus omnia cognoscat, etiã infinita, si essent. Qui enim omnia fecit, omnia cognoscit distinctè. Si ergo cognoscit omnes distinctè partes, peto, An singulæ harum, quę á Deo cognoscuntur, sint diuisibiles adhuc, an indiuisibiles. Si diuisibiles, iam non erant illę omnes cognitæ distinctè, sed confusè, vt in aliis includuntur: sicut nos cognoscimus, dum tres, aut

qua-

quatuor partes continui cognoscimus, & in eis reliquas. Si verò indiuisibiles; ergo re vera ex indiuisibilibus primo componitur continuum. Cognoscit enim Deus, quod in rebus est.

4. Obiec. A sphæra tangente planũ in puncto.

Quartum est. Detur corpus perfectè sphæricum super planum tangens in puncto, vt dictum est; & moueatur continuè;

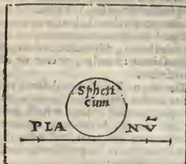

Quod quidem duobus modis potest accidere, quorum vterque nouam habet difficultatem. Primò moueatur rotando super planum: iam sic, Perfectè sphæricum tangit perfectè planum solum in puncto: ergo in toto illo motu semper tantùm tangit in puncto, & transit totum illud spatium: ergo totum illud spatium constat ex punctis. Secundo modo potest motus fieri vt sphæricum sic tangens in puncto, trahatur per totum planum: tunc tale punctum transibit totum spatium, nihil relicto, & semper tangens punctum: ergo totum illud ex punctis constat.

Nec opus est ad hoc argumentum, recurrere ad corpus sphæricum perfectè, sed ad id, quod in omni corpore reperitur. Demus enim quodcunque mobile: signetur punctum in eo, cui correspondeat punctũ loci, tunc tale punctum motu ipsius subiecti transit longitudinem spatij, & non nisi tangendo puncta: ergo illa longitudo ex punctis est.

Nec alio argumento probauit Aristoteles textu 89. indiuisibile moueri non posse, nisi quia linea ex punctis componeretur, quia transiret semper tangendo puncta: vnde qui nostrum argumẽtum soluit, argumentum Arist. destruit.

5. Obiec. Quintum est argumentum Zenonis allatum ab Arist. sed nõ facilè solutum. Motus nõ potest esse per spatium aliquod, nisi prius mobile transeat minus, quam maius: sed quacunque parte data, alia minor est, & hoc in infinitum; ergo non potest motus fieri per spatium. Infero ego aliud a Zenone; hic. n. motum non esse concludebat, ego infero: Cum motus sit, nõ componetur, nec diuidetur spatium in infinitum. Respondet Arist. ꝙ in spatio nõ sunt nisi infinitæ partes potentia. Sed hæc solutio videtur inintelligibilis: nam, (vt diximus argumento primo) cum istæ partes ibi sint, nec per diuisionem multiplicentur, impertinens est, ꝙ diuisæ non sint; nã nec duæ medietates vnius continui diuisæ sunt; at motus per vnam prius, quam per alteram fieri debet: ꝙ si isto modo dat partes infinitas, re vera, motus nunquam ad terminum perueniret. (Argumẽtum Zenonis.)

6. Obiec. De motu & tpe ab exiſtẽtia ipsorum.

Sextum argumentum est de motu, & tempore. De tempore nihil existit, nisi nunc, nec de motu, nisi mutatum esse; ergo, re vera, tp̃s non est aliud, quam plura succedẽtia nunc. Quis. n. capit id fuisse, aut fore, de quo nec fuit vnquam verũ dicere, modo est, nec erit verum etiam dicere, modo est? Similiter de motu, nihil nisi mutatio instantanea. I. mutatum esse, perpetuo fit. Quod. n. dicunt in successiuis non existere, nisi indiuisibile, non alia videtur esse, q̃ quod successiua solum ex similibus indiuisibilibus componantur.

Augetur vis ĩ Aristotele.

Et vt maior pateat in Aristotele difficultas, attende in textu octauo: Ipse sumit cõtra alios hoc pro certo principio, Impossibile esse, aliquid transire, quod nunquam fuit transiens, & motum fuisse, quod nunquam fuit, vt diceretur moueri. Ex hoc sumo argumentum: quomodo. n. motus, aut tempus erit, de quibus nunquam fuit dicere, motus, tempus ve existit? Nam quæ existunt, indiuisibilia sunt, quæ secundum ipsum, non sunt partes temporis, nec tempus, nec motus, nec motus partes. Cũ igitur ista non existant vnquam, nisi secundũ indiuisibilia, non aliud, quàm ex his composita videntur.

Cõfirmatur secũdo.

Et confirmatur iterũ: Sumo instãs hoc, & argumẽtor sic. Quid primo existit post istud nunc? vel tempus, vel nunc aliud. Si nunc aliud: duo ergo nunc immediata. Si tempus, cũ tempus non existat, nisi secundum

succedentes absque cessatione, & singula instantia, & nunc, dicuntur: singulæ autẽ per se tempus non sunt, sed temporis partes primæ: multæ autem, quarum vna recessit, altera sequitur, tempus sunt. Vnde benè dicitur, Tempus incipere, per vltimum non esse. Data enim hac prima morula temporis futuri, dicetur, Modò non est tempus, tamen immediatè post hoc erit tempus, quia erit altera morula, & in multarum numerabilitate consistit tempus. Similiter desinit per primum nõ esse; nam in vltimo nunc huius temporis, est verum dicere, non esse tale tẽpus, sed immediatè ante hoc fuit, quia erat alterum instans, quod cum hoc vltimo tempus facit. Hoc tamen est verum, quod datur prima pars temporis alicuius, & vltima, non solùm prima, sed etiam secunda; minima, n. ex duobus integratur nunc.

3. Fundamentum. Tertium est fundamentum. Idem dicẽdum esse de motu; Est. n. motus plura mutata esse, & plures mutationes instãtaneæ secundum varias partes formæ, vel spatij quæ mutata esse fluunt; vno enim recedente alterum aduenit. Nec singula per se dicenda sunt motus, sed si plura sint. ac ideò motus successiuus est, sicut & tẽpus; & incipit, & desinit, sicut & tempus, habetque primas, & vltimas partes.

Nota. Hoc tamen vnum aduertendum erit, ꝙ cùm audis in continuo esse indiuisibilia, non sic esse illic ista intelligas, quasi plura accidentia realiter distincta; sic enim non possent vniri inter se; sed quantitas continua est vnum accidens extensum, & vna actu entitas, in qua sunt ipsa indiuisibilia; sed non in actu diuisa, nec distincta, sed vnum actu cum continuo facientia: quod quidem superius diximus, esse indiuisibilia re, sed non realiter distincta, quod alii dicunt esse in potentia.

Sol. rõnũ Arist. ex illorum Neotericorũ sententia. 1. sol. cõtra definitionẽ cõtinui. Ex his videntur posse solui argumenta Aristotelis, primò negando illam quam supponit, continui definitionem, esse videlicet continuum, quorũ vltima sunt vnũ, qua probabat indiuisibia non posse componere continuum, quia non habent vltima. Nam oportet in definitione, & principiis vtraq; pars conueniat. negaret igitur hæc opinio illam continui definitionem. Sed diceret continuum esse, cuius vna actu est quantitas, & sic duo indiuisibilia sunt continua, quia vnicam actu quãtitatem faciunt.

Nota. Quod si petas, quare ista quantitas vna actu est; dicit, quia partes eius inter se nõ habent plures actu terminos; nam indiuisibile terminans vnam medietatem, non distinguitur re ab ip saquantitate altera, nisi cum ab illa separatur; atque sic posset probabiliter, vt videtur, solui argumentum primum Aristotelis.

2. Solut. Cõtra id ꝙ pũcta se tãgãt per se tota. Deinde ad id, quod puncta secũdum se tota se tangunt, & ideo non possunt magnitudinem extensam facere: distinguendum, quæ se tangunt secundum se tota, ita, vt se penetrent, non efficient magnitudinem: atque ita se tangunt, vt non se penetrent, sed sint immediata, facient magnitudinem. Esse autem sic possunt immediata, vt constat, in duabus lineis se tangentibus, in extremis punctis; & duabus superficiebus concaua, & conuexa orbium cœlestium, aliorum vè corporum. Quod si in diuersis continuis quantitatibus esse sic possunt puncta immediata, non se penetrantia, quid vetat, quominus esse possint in eodem continuo?

3. Solut. Cõtra id ꝙ continuum sit semper diuisibile. Rursus tertiò, cum dicitur, continuum esse diuisibile in semper diuisibilia, verũ id tantum esse quousq; ad minimas partes esset ventum, sed vlterius non est diuisibile.

Cum etiam dicitur, ex non quanto nõ posse fieri, & componi quantum; nec ex non continuo, continuum; Negandum quidem esset de primis, & minimis partibus; concedendum verò de secundis. Nã sicut ex non numero fit numerus, scilicet, ex vnitatibus; ita ex non quantis componitur quantum sicut etiam ex non igne ignis, ex materia, inquam et forma: quorũ neutrum est ignis: postea tamen additur ignis igni, sicut continuum continuo.

4. Solu. Cõtra cõmensurationẽ tẽporis spatii, & motus. Præterea reliqua argumenta, quæ ex motu facit Aristoteles, & spatio, & tempore, omnia pendent ex duobus principiis, quæ ab aduersario negari possunt videlicet, tempus, & spatium totdiuisionibus diuidi, & tempus, & motum similiter. Negari enim potest, in instanti vnicum in indiuisibile spatii pertransiri; imò concedendum esset, multa indiuisibilia spatii vnico indiuisibili temporis pertransiri

crescere possit in infinitum, nihilominus quicunque numerus, qui sumatur in illo augmento ac decursu, erit finitus.

Nota. Hoc ergo, quod dico de adiectione in numero, accipe etiã de adiectione in continuo. Poterit. n. fieri in infinitum detractio, & tamen nunquam erit detractum infinitum; & eo amplius, quod illic additio fiebat æqualis alicuius quantitatis, puta, vnitatis: at in detractione, & diuisione in infinitum semper oportebit minores, ac minores accipere, vt possit semper procedere diuisio; aliàs, si æquales acciperentur, finiretur diuisio.

3. Fund. Tertiò nota. Cùm dicimus diuisionem continui esse in infinitum, nos non intelligere de diuisione reali: nam cum omnis quantitas debeat dari in aliquo corpore naturali; non enim reperitur quantitas separata; Et cum omnia corpora naturalia terminentur ad minimum, fit vt quoad rem, reperiatur cõtinuum, quod non poterit diuidi, de quo egimus in primo lib. Sẽsus ergo est, nullam esse quantitatem, in qua non possumus intellectu concipere duas partes, & plures situ distinctas, & hoc in infinitum.

Ad primum. Ex his facilè soluitur primum dubium, dico enim non debere præexistere partes esse infinitas actu, sed potentia, non categorematicè, vt absolutè dicantur infinitæ, sed syncategorematicè, (vt diximus) non tot, quin plures, atque ideò nec est vltima pars, nec prima, ad quam infinita illa diuisio possit terminari. Quare eodem modo sunt infinitæ, quomodo debet fieri diuisio in infinitum. Vnde cum hæc diuisio dicatur infinita, quia nullum habet terminum, non tamen quia erunt factæ diuisiones infinitę aliquæ; ita etiam præcedũt partes tot, vt nullum habeat terminum intrinsecum, sed solum terminentur extrinsecè ad infinitum, omnes autem sunt finitæ. Vnde concedimus, nihil ex diuisione produci; Item omnes partes esse distinctas situ; Tamen non sequi molem debere esse infinitam, aut infinitum spatium occupare, quia semper sunt minores, & minores, & ita occupant minus, & minus spatium. Nec verò inconueniens est, & quod vltimò infertur, vt quælibet pars sic possit rursum in infinitum diuidi.

Ad secũ. Ad secundum respondeo, quòd prima pars in continuo aliquo, potest vel simpliciter considerari respectu omnium partium ipsius continui, & sic nec est prima pars, nec vltima continui secundum se totum, quia (vt rectè ostendit Aristoteles) illius adhuc partis, pars est prior eius altera. Vel consideratur prima pars respectu non omnium partium continui, sed aliorum à se ipsa in eodem continuo; & sic concedimus dari primam, & vltimam. Vt.v.g. diuidatur in decem partes; erit prima decima, & vltima decima, & sic nil cõcludit argumentum.

Nec maior vera est simpliciter, nec cũ sint posteriores, & priores determinatæ, non verò indeterminatæ, vt in continuo accidit ante diuisionem factam tantum intellectu: & ita similiter, nec potest reperiri maxima, nec minima respectu omnium, & indeterminatè: sed solum respectu aliarum facta diuisione determinatarum, & certarum partium: Vt v.g. si diuidatur in vnam medietatem, & duas alias quartas, vel in vnam quartam, & residuum &c. nam tunc sicut assignantur certæ quædam maiores, vel minores, ita assignabuntur quoque maximæ, vel minimæ illius determinatæ diuisionis.

Quòd si omnes partes aliquando fuissent distinctæ, & post conuenissent, vt componerent vnum totum, tunc simpliciter esset verum, quòd si nulla esset pars prima, nulla fieret compositio: at res non ita se habet, vt sint, vel fuerint aliquando omnes diuisæ; sed tota illa quantitas, tanquam quid vnum fuit, & est coniuncta, quam nos imaginamur posteà diuidi in infinitum eo modo, quo superius explicauimus.

Vnde cum dicitur, destructo primo nõ stat secundum ex illo pendens; Respondemus, quòd si indeterminatas accipiat partes omnes continui, nec esse primas, nec secundas, &c. Si verò determinatas partes accipiat facta iam per intellectũ diuisione, puta, in medietates, vel quartas &c. tũc concedamus, & primas esse, & postremas posse.

Ad tertiũ. Ad tertium. Non est dubium non modò secundùm Theologiam sacram, sed etiam secundum Aristotel. & omnes ferè veteres Peripateticos, quos aliàs at-

tuli: Deum opt. cognoscere omne id, quod fuerit cognoscibile. Cum ergo quęritur, an cognoscat distinctè partes continui, Respondeo habere duplicem sensum: cognoscit distinctè ex parte subiecti, id est, cognitione distincta, vel distinctè ex parte obiecti, idest esse distinctas, quæ duo non sunt idem. Ego enim video distinctè partes superficiei, quas non video esse distinctas. Deus ergo cognoscit omnes partes cognitione distinctissimas, non tñ cognoscendo illas esse distinctas. primò cognoscit non esse distinctas, & hæc est distincta cognitio continui: cognoscit enim eas partes, vt sunt in ipso continuo, esse, inquam, infinitas, sed potentia. Altera verò cognitio non modò non est distincta, sed esset falsa.

Ad quartum. Ad quartum de sphæra mota super planum. Respondeo ad primam illam difficultatem, si moueatur rotando, quòd illa maior perfectè sphæricum tangit planum in puncto, est vera de sphærico quiescente, & puncto quiescente. Aliud ergo est, considerare sphæricum quiescens, nam tunc in quiete tangit in puncto, aliud sphæricum in motu: nam motum tangit in linea: vnde ista proportione sibi respondent pũctus, & linea, Instans, & tempus, motus & mutatum esse. Dicimus itaque, quòd punctus tangit punctum in instanti; & in mutato esse, & linea lineam immediatè post hoc, in tempore, & in motu ipso: atque ita prima difficultas, cum sphæricum rotando mouetur, est dissoluta.

Ad alteram partē argumenti. Ad alteram difficultatem, cum trahitur sphæricum per planum, Respondent aliqui, quòd punctus mobilis in hoc instanti est in hoc puncto, sed immediatè post hoc erit in alio puncto, sed non assignabili, nec in puncto immediato: nam immediatè post hoc, est tempus, in quo sunt infinita instantia, in quorum singulis fuit in aliis punctis, & ita non dabitur immediatum punctum. Hæc solutio est multorum.

Reiicitur solutio. Sed hæc perspicuè est contra Aristotelem. Nam ita etiam posset responderi argumento Aristotelis, quo probat, si punctus moueretur, componi lineam ex punctis, quia illud punctum tangens puncta tangeret immediata puncta, quæ tamen non sunt. posset itaq; consimilis solutio Aristoteli dari.

2. Solut. probabilis. Burlæus aliter respondet: negat enim punctum illum proprio motu moueri, aut transire minus spatium prius, quàm maius, dum mouetur ad motum corporis; non enim mouętur sicut pars in toto, sed sicut accidēs in subiecto, & ita non correspondet illi pars motus, nec pars spatij, sicut respondet parti mobilis; secus esse, si per se moueretur.

Hæc solutio est probabilis, & eidē addi posset; non quidem respondere illi puncto partem motus, nec partem spatij, sicut etiam nec partem temporis: sed responderе illi in tali motu mobilis ipsa pũcta spatij illius, & mutata esse, & instantia temporis, ita vt in quouis instanti alio, & alio tangat alia, & alia pũcta, & habeat aliud & aliud mutatum esse: motus verò fit mobilis ipsius. Atq; ita vno verbo respondendum, punctum illud tangere solùm omnia, & singula puncta in omnibus & singulis instantibus: mobile verò moueri in tempore, & per spatium moueri.

Ac profectò ita videtur in cuiusuis mobilis motu: nam puncta eius puncta spatij tangunt, & lineæ eius lineis spatij respondēt, & superficies eius superficiem spatii, & corpus tandem ipsum mobile totum implet, & transit spatium; non verò punctus lineam, vel linea superficiem, vel superficies corpus, aut spatium.

Hæc itaq; satis est probabilis solutio, et defenditur sententia Aristotel. punctum scilicet non moueri per se, sed solum coexistere punctis spatii, per singula temporis instantia.

3 Solut. præstantior. Tertia solutio fortasse verior, q̃uis non ad mētē Aris. si dicamus indiuisibile posse moueri per se cum Scoto. 2. sent. d. 2. q. 9. ad 3. & aliis, ac tunc ita dicendum: punctum illum mobilis in quiete tangere pũctum spatij tactu per se manenti: at in motu ipsum percurrere lineam, & successiuo tactu tangere lineam: quare in singulis instantibus erũt singula mutata esse, & erũt tactus puncti in singulis punctis spatii, sed immediatè post hoc erit tempus, & erit punctum moueri, & ita successiuo tactu, & fluxu lineam tangere immediatè post hoc.

Quod

Obiectio Solutio. Quòd si obiicias, impossibile esse, vt punctus lineam tangat, Respondeo distinguendo de tactu. Tactus enim est duplex adæquatus,& in adæquatus,& permanēs, & successiuus. De tactu igitur adæquato, & permanenti concedo, non posse tangere lineam, sed alterum tantum punctum: at in adæquato successiuè posse. Simile est, vt digitus vnus potest successiuè tangere totum spatium palmi, quod ex multis constat digitis: adæquato vero tactu,& permanenti tantum potest alterum digitale spatium tangere. Sic tactu quidē permanenti adæquato non posset, nisi punctus punctum tangere, sed successiuè potest inadæquatè. Simile etiam esset de instanti, si vnum aliquod instans conseruaretur à Deo per annum sequentem, tunc toti anno idem illud instans coexisteret, & omnibus aliis illius anni instantibus: Ita hic idem numero punctus in casu per totum spatium lineale deducitur, & trahitur, sicut illic instans conseruaretur.

Ad 5. Ad quintum, iam est solutum partim suprà, partim ex fundamento suprà posito: tantum enim concludit, sicut spatium est diuisibile in infinitū, ita & motus, qui fit in illo spatio: at sicut spatium non habet partes infinitas actu, sed potentia, & syncategorematicè, non tot, quin plures, vt dixi: ita nec motus. Præterea, sicut partium diuisio in infinitū tantùm est, secundum magnitudinem, tantùm concludit illud mobile, quod vellet moueri, distinguendo prius per imaginationem omnes partes nunquam posse hic absoluere motum; at verò mobile sicut est integrum mouetur.

Ad 6. Ad sextum respondetur, falsum esse putare de tempore non existere, nisi nunc, nec de motu, nisi mutatum esse: nam tempus ipsum,& motus existunt,& verè dicimus diem esse,& cursum, & ambulationem esse, tamen non immediatè secundū se existunt, ita, vt partes simul sint, sed secundùm continuatiua suarum partium, quia hæc est natura successiuorum entiū.

Simile etiā est in quantitate permanenti: nam signato quouis medio puncto lineæ, possunt verè dicere, hic est linea, & hic,& hic, cum tamen demonstratio sola sit puncti cōtinuantis huius, vel alterius.

Ita etiam in loco continuo similiter esse dicimus totum, demonstrando tantùm particulam aliquam paruam loci eius, aut punctum: vt dicimus, sphæram esse in plano, cum tamen tangat in puncto solùm, & sic etiam dicimus gēma est in annulo, cum ex infima solùm parte contingat, sic etiam crux in turri, aqua in vase,&c.& lignum transuersum supra alium, dices esse in altero inferius supposito, cum tamen per mediam solùm partem contingat, & extrema vtrinque in aera pendeant. Sic etiam in hoc instanti verum est etiam dicere esse tempus,& motū,& deambulationem, & sonum, & quodcunque aliud similiter successiuum, dum fit, & succedit. Ad confirmationem ex dictis liquet solutio, immediatè post hoc instans, esse tempus, nec verò esse primum aliud instans immediatum.

Ad 7. Ad septimū respōdeo: quòd tantùm pbat, quòd nunquam finiretur, non absolutè, sed intra terminum ipsius diuisionis, & intra terminum illius temporis, quo fit diuisio: nam semper quacūque data diuisione, vlterior diuisio superest; sed non probat, quòd illud tandem tempus totum nō finitur, vel quòd ille motus, qui in eo fit, non finietur. Vnde argumentum hoc tunc probaret, non posse perueniri ad vltimam diuisionem, si partes assumerentur æquales semper motus, vel temporis: nam tunc & tempus, & motus excresceret in infinitum. Et quidem simile argumentū hoc est illi Zenonis, quo probabat velocissimum in motu non posse consequi tardissimum, quòd Aristoteles eodem modo soluit.

Præterea dicimus, quòd si essent omnes illæ partes diuisæ in eodem tempore pertransirentur realiter, in quo modo pertranseuntur coniunctæ, licèt per imagnationem: nec si essent distinctæ, nec cōiunctæ à nobis pertransirentur. Vnde in argumento est deceptio: ex eo enim quòd nunquam absoluet imaginatio nostra distinguentis distinctionem argumentatur ad transitionem realē, quæ, & si partes distinguantur, vel coniungantur, semper erit finita, vt dixi.

Ad 8. Ad octauum respondeo, non esse inconueniens; esse infinita puncta in quauis parte lineæ,& infinita instātia in quauis parte tēporis in potētia,& syncategorematicè,

rematicè, vt diximus, id est, non tot assignari posse, quin sint plura, sicut etiã infinitas diuisibiles esse partes cuiusuis continui esse concedimus. Nec impossibile est tale infinitum, quod tempore finito clauditur, vel magnitudine finita, sic pertransiri, cùm ipsum sit finitum continuũ, quod motu pertransitur, in quo illa sunt indiuisibilia instantia, vel puncta, quę nec spatium faciunt, nec tempus maius per se, cùm sint indiuisibilia: imò si non essent in continuo, sed per se, omnia simul, in vno instanti pertransirentur: modò verò per se, & propriè continuum est, quod pertransitur, non indiuisibilia, cùm illis nulla pars, nec temporis, nec motus respondeat, sed parti mobilis.

Ad alterum inconueniens respondeo, quòd nunquam erit albefactio, vel intensio albedinis infinita, sed erit semper maior, & maior, quousque finietur terminus albefactionis. Vt v.g. à septimo gradu ad octauum semper esse potest maior, & maior, vt septimo cum dimidio, & dimidio residui, & alterius residui dimidio, &c. tamen omnia hæc intra latitudinem octaui gradus. In singulis verò instantibus non acquiritur noua intensio, sed noua intensa esse, & noua albefacta esse: nam (vt sæpè diximus) hæc sibi inuicem correspondent, albefactionis motus, & tempus, & albefacta esse, & instantia.

Ad 9. Ad nonum respondeo, illas duas superficies secare lineam in vno, & eodem pũcto. Et ratio est manifesta: quia cum se tangant, & sint indiuisibilia secundùm profunditatem, secundùm se tota debent se tangere. vnde secundùm se tota nõ attollunt maius: eadem ergo distantia est à centro terræ ad vtranque: & cum illa linea metiatur illam distantiam, erit eadem linea: quare in eodem puncto secabunt. Quo fit, vt si imaginemur vnum pedem circini figi in centro terræ, & alterum extendit vsque ad illam sectionem, vt eodem ductu describantur duo circuli in illis duabus superficiebus. & hoc congruit Aristot. qui in 5. Physic. tex. 21. definit illa se tangere, quorum vltima sunt simul, similiter illa esse continua. vnde oportet, cum se tangant cœli, & sint continui, vt sua extrema simul habeant, quare duæ superficies se secabunt in eodem puncto: aliàs enim duo cœli non essent contigui, sed potius se haberent consequenter, vt definitur ibi tex. 25.

Atque duo indiuisibilia esse consequenter non possunt, vt idem ostēdit: nec plus, multa simul, quàm vnum solum spatium occupant: quando quidem seorsum nullũ illorum aliquid spatii occupat, & quia se tangunt per se tota. Quare tãtùm vna superficies, ac duæ, occupabit secũdùm latitudinem, id est, indiuisibiliter. atq; hæc de tota quæstione dicta sufficiant.

Obiectio At obiicies. Si illæ duæ superficies se penetrant: ergo & corpora, ac substantiæ, quæ sub illis sunt superficiebus, se penetrabunt: non enim accidēs est sine subiecto. Et hoc est impossibile, vt duæ substantię extensæ, vel corpora, se penetrent. &c.

Solutio. Respondendum est, Superficies quidem sibi suppositas, seu indiuisibilia, quàmuis inuicem supposita, non se propriè penetrare: quia penetrare propriè est corporũ: sed sunt simul secundùm se tota indiuisibiliter, vt ait Aristoteles: nisi hoc velis impropriè vocare penetrationem indiuisibilium, hanc, inquam, simul coexistentiam. Sed vtcunque voces, dicimus corpora illa se tangere, & esse solùm contigua, quorũ vltima, id est, superficies suæ sunt ita simul vt (vt diximus) secundum se tota: se, inquam, dicũtur tangere ipsa corpora, quia sunt immediatè post ipsam superficiē, & inter illa solùm sunt mediæ superficies. Et est quidē superficies in corpore vt in subiecto, sed non respondet ei substantia superficialis, sicut nec puncto respondet pro subiecto substantia punctualis, quę sit vere substantia indiuisibilis, sed superficies, & quantitas est in substantia, & in corpore, & tãgit per superficiem, sicut substantia agit. v.g. per calorem.

Ad 10. Ad decimum, ex dictis satis liquet, quid sit dicendum, nempè, non esse vllas eiusmodi partes indiuisibiles, & commētum esse, aliàs esse partes primas continui indiuisibiles, & aliàs esse secundas diuisibiles, in quantitate continua permanente, motu, vel tempore: sed planè esse hoc falsum, & fictum commentum. & quamuis ea ratione aliqua saluari possent, vt, de fine, & initio temporis, & quædam alia; non tamen omnium incommoda, vt vidimus, eaq; grauissima.

Ad 11. Ad solutiones rationum Aristotelis. Ad solutiones verò rationum Aristotelis, ex dictis constat esse insufficientes: & negari non posse, nec debere, illa axiomata, & principia, quæ tamē negabat, & negare cogebatur illa opinio: cum sint à Mathematicis demonstrata, & a Philosophis præsertim post Aristotelem validissimis rationibus ostensa: atque iccirco ab omnibus iam recepta. Sed ad singulas solutiones cōfutādas particulatim accedam.

Ad 1. solutionē. Ad primam illam igitur solutionem dicimus, quòd non debet negari illa continui definitio; continua sunt, quorum vltima sunt vnum: nam si negetur, non poterunt rationem reddere continuitatis, aut quæ ipsa sit continuitatis essentia, & in quo consistat: aut cur potius illa puncta sint continua, quàm contigua, vel se tangentia: aut cur non discreta inter se, cum nullo copulentur.

Ad 2. solutionē. Ad secundam similiter dicendum, quod illa distinctio de punctis se tangentibus, nulla est, videlicet quæ secundum se tota, se tangunt: si non se penetrent, quantitatem facere, nō verò si se penetrent: nulla, inquam, est, nam si secundū se tota se tangunt, necesse est se tota penetrent, nec vnum sit extra alterum.

Secundò, nec possunt esse puncta consequenter immediata, in eodem cōtinuo, vt ostensum est, aliàs essent contigua: & oporteret præterea assignari, per quid ipsa puncta continuantur: & quid plus habēt continua, quam cum sunt contigua: aut cur coutinuentur.

Tertiò. Sed nec si essent immediata, quantitatem augerent, aut locum maius occuparent: non enim duo pūcta plus loci, quam vnum occupare possunt, cū sint res indiuisibiles, & neutrum per se locum occupet: imò omnia puncta simul, nullū omnino locum extensum per se occupabunt: non magis quam duo, vel plures angeli simul, plus loci quam vnus angelus, aut quæcunque aliæ res indiuisibiles, quarum omnium eadem est ratio.

Ad 3. solutionē. Ad tertiam similiter eorum solutionē negari non debet illud axioma: Indiuisibile additum indiuisibili, non facere maius. Nec concedendum contra, non quanta quantitatem componere tanquā videlicet partes continuas integrantes.

Nam quòd ex non igne componatur ignis, scilicet ex materia, & forma, vt obijciebatur, nihil ad rem facit, cum non sint eius partes integrantes, sed Physicæ, & essentiales.

3. Nec verò solùm in quātitate, sed in omnibus homogeneis de illorum integrātibus partibus id verum est: non, inquam, augeri aquam nisi addita aqua, & ignem non nisi addito igne, & carnē addita carne: & ita ceteris omnibus homogeneis. Sic etiam fatendum necessariò, non augeri quantitatem, nisi addita quantitate: cū hæc sit partium integrantium continuarum compositio, non essentialium, aut discretarum.

Ad 4. solutionē. 1. Ad quartam. Primò gratis negatur eiusmodi commensuratio spatii, motus, & tēporis: sed nec negari debet, nec potest: nam aliàs assignari non potest, in quanto tempore pertransibitur illud indiuisibile spatii, vel in quanto tempore à velocissimo mobili, & in quanto à tardissimo, vel in quanto à mediocriter veloci pertransibitur: assignari, inquam, nō potest in hac re aliquid certi.

2. Secundò. Deinde etiam, si pro libitu dicatur, à velocissimo mobili in vno instanti temporis puncta multa pertransiri, vt v.g. decem puncta spatii, eadem nihilominus sequentur Aristotelis incōmoda. Nā si sic est, à minus veloci pauciora puncta pertransibuntur: & si de culpa sit tarditatis proportio ad illud velocissimum mobile, quod v.g. decem indiuisibilia loci ptransibat in instanti, tunc ab illo tardiori in decuplo, in instanti punctus vnus tantum pertransibitur: & si vlterius augeretur tarditatis proportio, etiam minus quā punctus in instanti pertransiretur, quæ sunt inconuenintia illata ab Aristotele, cum aliis.

3. Tertiò. Quòd si contra dixeris a velocissimo. v.g. in instanti pertransiri illud indiuisibile spatii, & a tardissimo in decē v.g. instantibus, vel in hora illud indiuisibile pertransiri, vel alia quauis proportione pro libitu: tunc iam redirent omnia argumenta Aristotelis facta ex commensuratione spatii, motus, & temporis, variata videlicet velocitate mobilis maiori, vel minori, vt ille demonstrat: quæ hic nō repetuntur ob prolixitatem.

4. Quartò. Et præterea est impossibile, in eodem

eodem puncto spatij, per plura instantia temporis moueri aliquod mobile, & ibidem diutius in eodem semper sistens puncto cum moueatur pluribus instantibus permaneret: tamen sic simul esset verum mobile quiescere, & moueri, in illo vno & eodem existés púcto. Quare necesse est, omnino, admittatur illa commensurabilitas spatij, loci, & motus, ab Aristotele posita.

Ad 5. Solutioné. Ad quintam. Facilè refellitur illa solutio, qua negatur illud axioma continuum in duas partes æquales posse diuidi, cum Mathematici, vt Euclides, & alii simpliciter, & absolutè demonstrent, diuidi posse omnem finitam lineam, vel quantitatem continuam in duas partes æquales: idque demonstent per se simpliciter, & in vniuersum; nullam quidem excipiendo, quæ vel ex partibus, vel ex imparibus partibus constet.

In numeris verò non sic concedunt, in duas omnes numeros medietates posse diuidi, sed solùm numeros pares: quam parium, & imparium distinctionem in continua quantitate non faciunt: sed de quacunque in genere, in duas (vt diximus) medietates diuidi posse demonstrant. De his ergo dubiis, quæ in hac difficili materia contingunt, & de tota hac indiuisibilium, & partium continui compositione, dicta sint satis.

De dubijs quibusdam circa textum Arist. Vtrum omne, quod mouetur, tardius, & velocius moueri possit, &c. Quæst. II.

Propositа est quæstio pro quibusdam aliis dubiis, quæ etiam ex textibus aliquibus oriuntur.

1. Argu. Est ergo primum argumentum contra textum secundum, vbi dicitur continuum non componi ex his, quæ secundùm se tota se tangunt. Mixtũ componitur ex elementis, quæ corpora sunt: & tamen elementis secundum se tota in ipso se tãgunt: Nam quælibet pars mixti, mixta est: & in ipsa quatuor elementa inueniuntur: ergo totum potest secundùm se totum tangere.

2. Argu. Secundum est cótra textum quartum, vbi dicitur, eiusdem rationis esse tempus, motum, magnitudinem, quoad diuisionem. Videtur hoc falsum: illa enim tria differunt genere: ergo impossibile est eandem habere rationem.

Tertium est contra textũ septimũ, vbi dicitur: Non esse simul fieri motũ, & mutatum esse. Videtur falsum. Nam illuminatio motus est, & tamen simul sunt, illuminatio, & illuminatum esse. Est enim illuminatio instantanea. Imò vlterius, de congelatione, quæ verus est motus, dicitur lib. de sens. quòd tota congelatio fit simul: ergo simul erunt congelatio, & congelatum. 3. Argu.

Quartum est contra eundem textum, dicitur, In indiuisibili non fieri motum. Est argumentum. Signetur in magnitudine aliquod indiuisibile, punctum, & moueatur mobile per illud spatiũ: tunc omnes partes mobilis transeunt per illud indiuisibile: ergo per indiuisibile est motus. 4. Argu.

Quintum est contra text. 15. circa quẽ est titulus quæstionis: dicitur. Omne mobile tardius, & velocius moueri. Videtur falsum: Primò de cœlo: mouetur enim velociter, ita vt nec velocius, nec tardius moueri possit, cũ motus ille necessarius sit. Vlterius: virtus motiua elementorum est determinata: ergo etiã motus, vt non possit esse velocior, aut tardior. 5. Argu.

Sextum est contra text. 18. vbi dicitur: Quòd si tempus infinitum est extremis, etiam magnitudo erit. Videtur hoc non ita esse, cum tempus secundùm Aristotelem sit infinitũ à parte ante, & erit à parte post, & tamen spatium, circa quod fit motus cœli, quod temporis est causa, finitum est: imò in magnitudine circulari finiti non prohibet motum, & tempus fieri infinita. 6. Argu.

Ad 1. Solutio Iand. Ad hæc singula oportet respõdere. Ad primum Iandu. q. 4. dicit, quòd elementa in mixto non iunguntur, nec miscentur secundùm suas quantitates, sed secundùm suas formas substantiales. Imaginatur enim, quòd fiunt partes diuersæ diuersorum elementorum, & quantitates singularum non penetrantur, sed quæque suum occupat locum: tamen mixtio in hoc est, quod vnumquodque elementorũ inducit, & producit in alio suam formã: vt pars ignis producit in parte aquæ formam ignis, stante forma aquæ; & iterum aquam

aquā producit in igne formam aquæ. Similiter terra, & aer inducunt suas formas in alijs, & recipiunt ab alijs ipsorum formas: vnde in qualibet quantitate elementi inueniuntur quatuor formæ elementorum, & hæc est mixtio.

Improbatio. Hæc sententia non mihi placet. Putat enim elementa manere in mixto secundū suas formas substantiales, & ꝙ substantia recipit magis, & minus, & ꝙ in eadē materia multæ simul esse formæ possunt substantiales: quæ improbanda sunt, cum de mixtione alias disputatio fiet.

Alij dicunt fieri diuisionem vsq; ad minima tantum elementorum: & ita non se tangunt secundum totum: quia illa minima sunt extensa.

Alij aiunt esse irregularem mixtionem, vt cum aqua in vino infunditur, & nec sic se tangunt secundum totā: quia semper elementa formaliter in mixto non admittimus, facilius respondemus.

Solutio vera. Dico ad argumentum, quod cum elementa ad mixtum conueniunt, suas formas substantiales amittunt, & pariter quātitatem, & omnium ipsorum vna fit materia, in quam forma mixti inducitur, & quātitas de nouo producta: vt enim formæ elementorum non manent, ita nec ipsorum dimensiones: Et vt noua mixti forma substantialis educitur ex potentia materię: ita etiam noua mixti quantitas. Hinc patet solutio, quod non est ibi contactus secundum se tota, cum ipsorum dimensiones non maneant, sed vna omnium fiat materia.

Ad 2. 1. Solut. Ad secundum respondeo, quod cum dicitur, vnam esse rationem illorum trium, non oportet intelligere de vnitate specifica, aut generica, sed de vnitate consequentiæ, vt dicit Iandu. q. 5. ita vt valeat, si vnū diuisibile est, & etiam aliud.

Altera solutio. Sed melius est dicere, quod sit identitas proportionalis: Nempe, quod sic se habet tempus ad suas partes, vt motus ad suas, & magnitudo ad suas: vt si vnum non ex indiuisibilibus componitur, nec alterum componatur.

3. Solut. Vel similiter de identitate simultatis: Nam dum vnum diuidimus, etiam fit alterius diuisio, vt postea Arist. ostendit.

Ad 3. Ad tertium dico, quod Aristot. loquitur de motu, qui fit à contrario in cōtrarium, qui successiuus est, non autem de eo, qui non fit a contrario, & mutatio dicitur: hęc enim est instantanea, & simul sunt mutatio, & mutatum esse.

Nota in motu duas cē partes. Sed adhuc restat dubium de congelatione. Dico aūt, ꝙ motus duas habet partes: Quasdam a subiecto, quod mouetur: dum enim homo mouetur, partes ipsius pariter mouentur: & has partes simul habet, & quantum ad has totus simul est: & de his loquitur Aristoteles de congelatione, nempè, quod congelatur, simul quoad omnes suas partes congelatur. Alias habet partes à spatio, & forma, quæ acquiritur, & hæ successiuæ sunt: & quantum ad has totum motum esse simul est impossibile, nec congelatio tota simul sic est, sed paulatim fit: & in præsenti hoc pacto loquitur: puta, non esse simul motum, & mutatum est: nō enim totus motus simul est.

Ad 4. Ad quartum dico, quòd dupliciter possumus imaginari, motum fieri localē super indiuisibile. Vno modo per se, id est, quòd sit spatium, in quo fit motus: & sic est impossibile, cum in eo signari nō possint terminus à quo, & terminus ad quem: & isto modo procedit Aristoteles, quòd nullus motus supra indiuisibile fieri possit. Altero modo per accidens, quatenus est coniūnctum cum continuo, in quo fit motus per se: & sic super indiuisibile motus est, non tamen super ipsum per se, sed cum continuo sumptum.

Ad 5. 1. Solut. Alexand. cōtra Eudemium. Ad quintum non est idem respondendi modus. Auerr. eodem comm. citat duas sententias. Alteram Alexan. & Eudemi, dicentium, motum cœli posse esse uelociorem, & tardiorem, pro uoluntate Angeli mouentis. Hoc non recipit Auerro. quia cum ille motus sit necessarius, non potest procedere à uoluntate libera. Alteram citat aliorum, qui dicunt, motum cœli posse esse velociorem, aut tardiorem, si in alio subiecto sumatur. Nec hoc recipit Auerr. quia motus unius non potest accipi in subiecto altero.

2. Solut. Auerr. Tandem ipse dicit, quòd motus dupliciter consideratur, Vno modo secundùm se; altero modo, ut huius, uel illius mobilis est. Si secundùm se consideretur, ut motus est, non est uelox, aut tardus, quin uelocior, aut tardior esse possit; & sic ab Aristotele consideratur. Vt aut

huius, vel illius est, limitatus est, vt probat argumentum, & est exemplum ipsius de quantitate. Hæc enim potest secundum se considerari: & sic eius diuisio in infinitum procedit: at, vt quantitas rei naturalis est, determinata est, vt nec maior, nec minor esse possit.

Improbatio. Hæc sententia non mihi omnino placet, propter duo. Alterum est, quod putat accidentia, secundum se, nō habere determinatum gradum, nec quoad maximum, nec quoad minimum: quod est valde incertum. Alterum est, quod considerare motum secundum se, non est speculatio merè Physica: Physicus enim de accidenti, vt corpori naturali inest, tractat: loquitur ergo Aristoteles hic de motu corporum naturalium, vt corporum est.

Defensio quorundam. Respondent aliqui, quòd cum dicitur, quòd tractat de motu secundum se, non oportet intelligere, quòd consideret motum abstractum, sed quod tractet de motu corporum, non tamē horum, vel illorum, sed abstrahendo à corporibus particularibus.

Reijcitur defensio. Ista definitio nulla est. Nam tunc non posset esse motus in infinitum velocior, aut tardior: non enim in vniuersali aliquid est, quod non reperiatur in aliquo singulari: at motus omnes naturales determinati sunt: est enim maximè velox motus primi cœli.

Vera sol. Ob id dico ad Aristotelem quòd sensus est, quòd omne mobile tardius, & velocius mouetur, id est, in quocunque genere motus datur tardior, & velocior, non tamen quòd in particulari omni motu veloci, aut tardo tardior, & velocior esse possit, & sic soluitur argumentum. Illa etiam Alexandri, & Eudemi solutio vera quidem est, cum verè intelligentia cœlū mouens sit Angelus, & agens liberum, quam si qui ad mentem Aristot. esse dixerint, hos interpretes eius sequendo, profectò maximè inde argumentum pro libertate Dei secundum Arist. desumi posset. quandoquidem secundum hoc intelligētia pro eius voluntate cœlum tardius, & velocius mouere posset.

Ad 6. argumētū. Ad sextum dici potest primò, quòd loquatur de motu simplici, qualis est rectus, aut circularis quantum ad primam circulationem: nam cum plures circulationes cumulantur, iam quodammodo motus ille compositus, & geminatus est. Motus autem simplex, si infinitus fuerit secundū extrema, spatium etiam infinitum secundum extrema: & ita potest intelligi Arist. Vel dici potest, q̄ circulus dici potest infinitus, cum careat actu extremis, vt dictum est in libro tertio.

Caput Tertium.

Necesse est autem, & ipsum nunc. Tex. XXIIII.

Postquam diuisiones magnitudinis, & temporis ostendit: nunc diuisionē motus tractare aggreditur: ac primò probat, motum in tempore esse; hoc enim ad ipsius diuisionem conducit. — De diuisionemotus, ac primo de Nunc temporis.

Quod Nunc, temporis sit indiuisibile. In hoc vero textu proponit ipsū, Nunc, esse indiuisibile, vt probet in ipso non esse motum, sed in tēpore. Dicit ergo: Nūc, quod secundum se, terminus est, & non secundum aliud, est indiuisibile: & est in tēpore vtroque, quod terminat, puta præterito, & futuro, finis quidem præteriti, vltra quod nihil illius præteriti est, initium futuri, ante quod nihil illius futuri est: est enim vtriusque terminus.

Nota. Duobus modis pt aligd terminare. Notandum autem, quod aliquid potest terminare dupliciter, sicut tangere, adæquatè, & inadæquatè. Id tangit inadæquatè, quod non secundum se totum tangit, sed secundum aliquid sui; sicut vnus digitus tangit lignum inadæquatè, quia non secundum se totum, sed secundum vltimum sui. Illud autem vltimum, quod secundum se totum tangit, cum indiuisibilis superficies sit, adæquatè tangit. Ita similiter de termino. Aliquis est inadæquatus, qui non secundum se totum terminat. Alius adæquatus, & hic indiuisibilis est. Et hoc est, quod dicit: Nunc, quod secundum se terminat, esse indiuisibile: vt enim dictum est in libro quarto: Nunc, etiam vocatur tempus proximum nunc præsenti: sed id non secundum se terminat, sed secundum suas partes; ob id tale non est indiuisibile.

Hoc

Hoc autem si demonstretur.
Tex. XXV.

Si sit idē Nūc, terminans vtrūq; tēpus, erit indiuisibile.

D probandum, Nunc esse indiuisibile, docet id facere, si probetur, vnum esse, & idem Nūc, quod secundum se, terminat vtrumque tempus. Si enim probatur, esse vnum, & idem, quod secundum futurum, & præteritum terminat, tunc indiuisibile esse constabit.

Necesse est igitur idem esse ipsum nunc. Tex. XXVI.

1. Ratio. Idē Nūc, esse, & finis vtriusque tēporis præteriti, & futuri.

Robat, tale Nunc vnum, & idē esse. Argumentum est. Si nō est vnum Nunc, quod finis præteriti, & initium futuri sit, erūt duo, vnum vnius, alterum alterius: Tunc, cum duo Nunc sint indiuisibilia, & immediata esse nō possint, non erunt absque medio: erit igitur medium tempus. Nam quod medium est inter fines alicuius continui est vniuocum, & rationis eiusdem cum eo, cuius fines sunt: vt inter fines lineæ mediat linea; inter fines corporis mediat corpus: ita inter fines temporis, qui sunt Nunc, mediat tempus: Tunc, si mediat tempus, cum non sit præteritū, nec futurum, inter quæ est, erit Nunc, & præsens copulans vtrumque, & erit finis præteriti, & principium futuri.

Vlterius, Illud tēpus est diuisibile. Omne enim tempus in præteritum, & futurū diuiditur. Si igitur illud Nunc est in præterito, cum sit ipsius finis, iam aliquid futuri erit in præterito, similiter est in futuro, cum sit eius principium: ergo aliquid præteriti erit in futuro: nam in tali termino, cum diuisibilis sit, vtrumq; reperitur, & secundum vtrumque terminabit: quod est impossibile. Non ergo sunt duo Nūc, sed vnum, & idē: Si enim duo sunt, terminus erit diuisibilis.

Simul autem nec per se erit.
Tex. XXVII.

Eprobat adhuc terminum talem non esse tempus intermedium, & diuisibile: Quia non esset terminum per se, sed secundum aliquid sui, puta, secundum vnā partem vnius, secūdum alteram alterius. Hoc autem falsum est, quod alicuius finiti non sit terminus per se, & adequatus: quod si terminus est per se, indiuisibilis est: Non enim diuiditur id, quod per se terminus est. 2. Ratio.

Adducit aliam rationem ad idem probandum, quod nō sit medium diuisibile. Nam cum diuisibilis alia sit pars præterita, alia futura: sequitur, quod non erit idē præsens, & Nunc vnquam: quia tempus multipliciter diuiditur, & in illis partibus, alia nunc inueniuntur cōtinuatiua, quæ recedunt, & alia adueniunt. 3. Ratio.

Vel melius potest sic exponi: Nunc vnum, & idem est in tota sua duratione: si igitur ex prætetito, & futuro constat, non est idem in tota sua duratione, cum præteritum non sit futurum. Antecedens est per se notum: Nunc enim vocamus, quod totum est, & idem durationis præsens. Non igitur duo sunt termini, sed vnus.

Quare si impossibile est.
Tex. XXVIII.

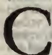
Oncludit, cum ista non possint isti Nunc competere, puta, quod sit diuisibile, quod nō sit per se terminus, quod non sit totum simul, & idem: Revera, vnum est, & idem, quod vtriusque temporis est terminus, quod vnum est, & indiuisibile erit. Aliter enim sequentur prædicta inconuenientia: erit enim diuisibile, & non secundum terminos: & præteritum in futuro, ac futurum in præterito erit. Nec erit idem Nunc vnquam, quæ iam reprobata sunt.

Concludit ex dictis illud Nunc, esse indiuisibile.

Amplius autem quiescere quidem.

3. Ratio. Tertiò probat idem ex definitione quiescētis. Id enim qescit, q ita se habet, sicut prius: quod enim mouetur, in continua est variatione. At quod quiescit inuariationē habet, vt sic modo se habeat, vt prius: at in nunc non est assignare prius, cum sit indiuisibile: ergo non est quies in solo nūc: quod ergo mouetur; & quod quiescit in tempore mouetur, & in tempore quiescit.

Quod autem mutatur omne. Tex. XXXII.

1 Ratio. Oē mobile necessario est diuisibile. Diuisionē motus indagaturus, primò mobile diuisibile esse probat hac ratione. Omne, quod mutatur, partem habet sub termino a quo, partem sub termino ad quem: ergo omne, quod mutatur, est diuisibile. Antecedens probat: Quia cū mobile est totum in termino a quo. l. totū in termino ad quem quiescit, & non mouetur: cum igitur mouetur, partim est in vno, partim in alio: dicere enim, quod in neutro est, est impossibile.

Dubium Aristote. At quis dubitaret, cum aliquid Roma mouetur Neapolim, non est partim Romæ, partim Neapoli.

Solutio. Respondet se non loqui de vltimis terminis, sed de proximis motus illius, puta, de his, in quibus fit primum mutatio: vt cum proximè mouetur in A, ex B, partim est in A, partim in B, sicut quod mouetur ex albo, pro proximo termino habet medium, puta fuscum; non tamen opus est, q sit simul in terminis primis, & remotis, sed in proximis opus est.

Circa intelligentiam Tex. 32. Aristotelis, An omne mutabile sit diuisibile. Et an mutatio esse posit in non tempore. Quæstio III.

Non hic quærimus, an indiuisibile moueri possit; hoc enim postea examinandum est inferius, vbi Aristoteles id tradit: sed difficultas solū est in intelligendo sensu Aristotelis in hoc textu 32. vbi docet, omne mutabile esse diuisibile, in quo laborant interpretes adeò, vt dicat Auerr. hanc esse eis quæstionem quasi insolubilem contra Aristotelem. Sēsus quæstionis.

Difficultas autem in hoc consistit, vt notat Auerr. Aristoteles enim facit hoc argumentum. Omne, quod partim est in termino a quo, partim in termino ad quē, ē diuisibile: omne mutabile partim ē in termino a quo, partim in termino ad quem, ergo omne mutabile est diuisibile. Peto, An in conclusione loquatur de omni mutabili secundum generationem, & de mutabili in tempore, & in non tempore. l. non. Si non de omni loquatur, tunc est demonstratio particularis: nam prædicatū, Diuisibile, cōuenit omnibus mutabilibus: nam quæ in non tempore mutantur, etiā diuisibilia sunt: vt patet de aere, qui in non tempore illuminatur. Similiter materia, in qua generatio fit, diuisibilis est. Rō difficultatis cōtra Aristotelē.

Si autem de mutabili omni sermo fiat, tunc incidimus in aliud peius; minor enim est falsa: nam quod in instanti mutatur, non est partim sub termino à quo, partim sub termino ad quem.

Circa hanc difficultatem, Auerroes, in huius loci digressione citat tres sentētias, & eas impugnat, tandem suam ponit quæ etiā mihi non probatur, ut postea ostendam. Prima est Alexan. qui nullam existimat esse mutationem in non tempore, sed omnes esse in tempore: aliquas tamen in tempore ita breui, vt lateat: ob id apud ipsum clarum est, Aristotelem loqui de omni mutabili. Hanc reiicit Auerr. dupliciter. Primò; quia est contra Aristotelem, quem magnum, & famosum magistrum vocat Aristoteles 1. Physic. tex. 23. contra Parmen. 1. Sētētia Alexādri. Reiicit opin. Alexand.

Parmen. dicit, mutationes aliquas esse in instanti. Secundò; quia est contra rationem: illuminatio enim, generatio, corruptio, & aliæ sunt mutationes, quæ fiunt in instanti.

2. Sētētia Themistij.

Altera sententia est Themist. admittit enim Themist. esse mutationes aliquas in non tempore: similiter admittit, omne mutabile siue in tempore, siue in nō tempore esse diuisibile: tamen dicit, quod Aristotelis demonstratio procedit de mutabili in tempore, eò quòd mutabile in non tempore, per se notum est, esse diuisibile: nam ex definitione id notum fit: Id enim est in nō tempore mutabile, quod totum & ipsius partes simul motæ sunt: vnde patet ipsum habere partes.

Reijcit sentētia Themistij.

Auerroes reijcit istam sententiam dupliciter. Primò: quia non est per se notum, mutabile in nō tempore habere partes, & esse diuisibile: imò magis videtur ipsum esse indiuisibile: nam vt se habet mutabile in tēpore ad mutationē in tēpore, ita se habet mutabile in nō tēpore ad mutationem in non tēpore: sed mutatio in tempore colligit ipsum mutabile diuisibile; ergo mutatio in non tempore, quæ indiuisibilis est, videbitur magis colligere, ipsum mutabile esse indiuisibile: nō ergo per se notum est, diuisibile esse.

Secundò, quia tunc Arist. demonstratio nulla esset: daret enim non causam pro causa, puta, habere partem in termino a quo, & partem in termino ad quem, & ob id diuisibile esse; constaret autem nō esse id causam: nam mutabile in non tempore diuisibile est, & non habet partem in terminis a quo, & ad quem.

3 Sētētia Auēpace

Nota duplex mobilis diuisio.

Tertia sententia est Auempace: iste. n. duplicem distinguit mobilis diuisionem Vnam, secundum quā diuisibile est secundum suam quantitatem, quam autem vocat diuisionem secundum vltima: Alteram, secundum quam diuiditur in formas cōtrarias, quas ex motu habet: quod enim mouetur, participat de termino a quo, & de termino ad quem, dum mouetur.

Existimat autem Ari. nō loqui de priori diuisione, quia postea probat non esse mobile indiuisibile, sed de posteriori, & hoc in tribus speciebus motus, quæ ex cōtrario in contrariū fiunt. Tunc sensus est: Omne mobile, dum mouetur, participat terminum a quo, & ad quē: ob id diuisibile est in formas, vt quod dealbatur, partē habet albedinis, partem nigredinis, & sic in alijs, siuè ipsum mobile sit in se diuisibile, siue indiuisibile. de hoc enim modò non est sermo.

Hanc sententiā dicit Auerroes esse meliorem alijs, eo ꝙ nullum inconueniens ex prædictis in ea sequitur, atq; fatetur se multo tempore in ipsa fuisse. Sed modò reijcit, eo ꝙ diuisio secundum formas accidentalis est subiecto: de prædicato autē accidentali non fit demonstratio.

Obijcit Auer. cōtra Auēpac.

Sed ista ratio Auerrois est debilissima, nā diuisio secundum formas accidit quanto, vt quantum est: at vt mobile est, non ipsi accidit, sed valde de per se est, & necessaria.

Soluitur Auerroi Obiect.

Potior ratio est S. Tho. quia talis expositio non conuenit literę Aristotelis, vbi dicitur, quod mutatur, habere partem in vno termino, partē in altero: vbi de diuisione quantitatiua mobilis sermo est.

Altera obiectio D. Tho.

Quarta sentētia Auerr.

Tandem Auerroes suam ponit sententiam quartam, quam latuisse oēs expositores dicit. Notat tamen primò aliqua. Primum est, ꝙ mutatio est duplex. Altera per se; Altera non per se. Mutatio per se est, quæ ex quiete tendit in quietem, vt cum aliquid ex albo mutatur in nigrum: ex quiete enim albi tendit in quietem nigri. Similiter reliqui motus, qui ex contrario in contrarium tendunt. Mutatio verò non per se est, quæ ex motu tendit in quietem; & hęc nimirum est, quæ non est sola, nisi coniuncta motui alicui, tanquam ipsius terminus; vt generatio substantiæ, quæ sequitur alterationem: illuminatio, quæ sequitur motum localem illuminantis, & huiusmodi aliæ, quæ mutationes tantum, non motus dicuntur: ac ob id appellantur mutationes non per se, quasi non sint nisi alijs iunctæ.

Nota 1. duplicē esse mutationē, per se, & per accidens.

Notat secundo, quòd mutatio non per se, duplex est. Altera, quæ habet alterum specie terminum a mutatione per se; vt generatio, quæ alterationi iungitur, sed illa in substantiam, hæc in qualitatem terminatur. Similiter illuminatio, quæ est cum motu locali. Altera est, quæ terminum habet eundem, vt cum motu ex nigro in album, est mutatio ex non albo in album.

Nota 2. Mutatio nō p se a motu ad quietem duplex.

Notat

Notat tertiò, quòd mutationes non per se sunt in instanti, quia sunt in termino præcedentis motus, qui terminus est instans, reliquæ in tempore sunt.

Nota 3. mutationes nō p se sunt ī instanti.

His suppositis, dicit, quod conclusio Aristotelis est vera in vniuersum, sed differenter. Nam de mutatione non per se est vera, sed per accidens; quod est dicere: quod mutatur non per se, est diuisibile, non propter id, sed quia illud tale mutatur simul mutatione per se, à qua diuisibilitas prouenit. De mutatione verò per se, est vera per se: quod enim mutatione per se mutabile est, diuisibile est: & quia quod est per accidens, omittitur in demonstratione, ob id Arist. demonstratio in mutabilibus per se fit, per ipsa enim veritatem habet etiam in mutabilibus non per se.

Sēsus Aristo. sm Auerroē.

Ista sententia nō mihi placet. Nam, vel loquitur de diuisione secundum formam. Et hoc non: esset enim incidere in sententiam Auemp. impugnatā ab ipso in hoc: vel loquitur de diuisibilitate secundum vltima. i. quantitatem subiecti: & tunc minor non est proposito per se, sed per accidens. Nam alterabile, vt alterabile, non habet vnam partem in termino a quo, & alteram in termino ad quem, cum in vna sola parte possit alteratio perfecta fieri: nec quod alteratur, opus est, vt sit quantum.

Reijcitur sentētia Auerrois.

Quòd si dicas cum quibusdam, quod id quod alteratur, non habet partem in vno, partem in altero termino, vt alteratur, nisi quia quòd alterabile est, mobile localiter est; & quod localiter mouetur, id habet.

Defensio Auerrois à quibusdam.

Hæc responsio nihil valet; nam etiam si id admittatur, iam alterabile non per se habet partem in vno, partem in altero termino: & ita non est minor de per se, sicut nec conclusio de mutabili mutatione non per se: sicut ergo exclusit ipse Auerroes mutationem non per se, ita debuit eadem causa excludere alterationem: imò & augmentationem, quàmuis sint mutationes per se. Hoc argumentum validissimum puto contra Auerroem, adeò vt discipuli ipsius fateantur, non constare sensum Auerrois in hoc. Relinquatur igitur hæc expositio, & recipiamus illa tria notabilia, vt vera.

Reijcitur ratio.

Quinta sententia est S. Tho. in præsenti: vult, quod hic fiat sermo de diuisione quantitatiua mobilis, dicit tamen, quod verum habet ista demonstratio in omni mutabili, etiam secūdum generationem.

5. Sententia D. T.

Quòd mutatur enim est partim in termino à quo, partim in termino ad quem: & de motu locali notum est: at de generatione substantiali, & alteratione indiget declaratione. Dicit ergo Doctor sanctus. Quod mutatur in generatione substantiæ est partim sub termino à quo, puta sub priuatione, partim sub termino ad quem, nō quidem forma, sed sub aliquo formę, puta sub ipsius dispositione, nam cum forma est, priuatio non est.

1 Ratio.

De alteratione vero dicit, ꝙ id, quod alteratur, quamuis totum alteretur, tamen vna pars alterata alteram alterat, vt vna medietas aliam, & vna extrinseca aliam intrinsecam, quia non omnes partes æqualiter ab agente admoto primum alterantur: & sic alterabile diuisibile est.

Ista sententia est S. Thom. quæ licet sit melior cæteris, tamen mihi non plenè satisfacit: primò, quia cum ipse fateatur hic agi de diuisione secūdum partes mobilis, quomodo verum habet, quod dicit de generatione? iam enim recurrit ad partes secundum formas cum Auempace.

Dubia cōtra sentē tia D. T. 1.

Præterea, quod dicit de alteratione, nō habet efficaciam, quia per accidens est, ꝙ pars alterata alteram alteret: illa enim saltem partis alteratio est vera alteratio, & tamen non fit secundum diuersas partes, quarum vna sit in termino a quo, altera in termino ad quem.

2.

Iand. q. 13. arguit ēt contra S. Th. & probat, quòd nec secundum formarum diuisionem locū habeat hoc in generatione: quia cum materia est sub priuatione, & sub dispositione formæ, profectò non est sub parte formæ: dispositio enim alterius est generis.

3.

Præterea, quia sunt formæ, ad quas nullus est dispositionis motus præcedens, vt patet in lumine: non enim disponitur aer ad ipsum recipiendum.

Ob hęc igitur in tanta varietate opinionum mihi videtur, Aristote. rationem esse de mobili localiter, de quo hactenus locatus est: quia talis motus communis est omnibus naturalibus: reliqui enim particulares sunt, atque in alios libros dimittuntur: & tunc procedit de diuisione quātitatiua mobilis: de hoc enim videtur loqui

Sentētia authoris.

loqui verba textus: aliter enim expositio Auempa.erat optima: quod si Aristoteles loquitur,& concludit vniuersaliter de omni mutabili, idest, quia in omni mutabili, verum habet, sed non per se, sed quatenus quæ alterantur,& augentur motum localem præsupponunt, ad quem est necessaria mobilis diuisio.

Obiectio Nec te moueat exemplum Aristotelis de fusco, in quo videtur conformari sententia Auempa.

Solutio. Nam exemplum solum est ad explicandum, quòd sit primum, & proximum, ad quod peruenitur in motu: tale enim in quocunque motu reperitur.

Ad argumentum Auerro. Nec argumentum Auerro. in principio quicquam valet. Nam quamuis diuisibile alijs insit mobilibus, id tamen est mediate,& per mobile localiter:& iuxta hoc dici põt procedere per causam rõnem Aris. nam causa, ꝙ mobile localiter diuisibile sit, vt mobile est, ea est, quia partẽ in vno, partem in alio termino hẽt: de necessitate tñ,& veritate huius postea latius diceᵗ, cũ examinauerimus, an indiuisibile moueri possit.

Caput Quartum.

Motus autem est diuisibilis. Tex. XXXIII.

Mot⁹ dupliciter ẽ diuisibilis ad diuisionẽ subiecti, & ad diuisionẽ tẽporis.

Diuisionem motus tractat, ipsumq; dupliciter diuisibile esse dicit: Vno modo, ad diuisionem motuũ partiũ subiecti: Alterò modo, ad diuisionem temporis. Diuiditur ergo motus alicuius totius in motus partium illius totius mobilis. Hoc autem probat ex eo, ꝙ motus totius magnitudinis mobilis non est alius, q̃ motus cõstans ex partiũ motibus; sic enim diuideᵗ in tales partes: at quod motus totius cõstet ex motibus partium, tripliciter probat.

Nota secõ pũ Arist. Nota vero hoc, ꝙ argumenta non probãt primo, motum esse diuisibilem, quod aliqui expositores putarunt: sed ꝙ motus totius mobilis sit coniunctus ex motibus partium: hinc enim est manifestum, diuisibilem ipsum esse in motus partium, quia vnumquodque resoluitur in ea, ex quibus componitur.

1. Ratio Aristote. quod motus diuiditur ad diuisionẽ subiecti mobilis. Argumentum igitur primum est. Sumamus totum, quod mouetur, A C. quod si mouetur, ipsius duæ medietates mouebuntur duabus partibus motus, quarum vna non est alia: tunc sic partes mobilis mouentur partibus motus distinctis; ergo totum mobile toto integro motu ex vtraque parte constante.

Vis argumenti. Vis argumenti est. Ita se habent partes motus ad totum, vt partes mobilis ad ipsum mobile: sed partes mobilis sunt totũ simul iunctæ; ergo & partes motus simul totus motus. Vlterius. Sicut partes mobilis ad partes motus, & totum mobile ad totum motũ: est igitur motus totus totius mobilis compositus ex partibus motus partium mobilis: & ita est diuisibilis in tales partes.

Nota. Litteræ expositio. Considerãda litera. Nam per A C, notat totum mobile; per A B, vnam ipsius medietatem; per C B, alteram. Item per D F, notat motum compositum ex motibus partium: per D E, motum prioris medietatis mobilis: per E F, motum alterius medietatis eiusdem mobilis.

Amplius autem si omnis quidem. Tex. XXXIIII.

2. Ratio. Aristote.

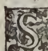

Ecundo, idem probat deducendo ad inconueniens. Si motus ille compositus ex partibus, nõ est totius magnitudinis mobilis, tunc vel erit partium. i. alterius mobilis. Non partium, quia singulæ partes singulis partibus illius mouentur, non toto ipso. (Vide autem quod loquitur de partibus per se,& non simul sumptis: hæ enim sunt totum:) Nec talis motus potest esse alterius mobilis: quia si totus ille motus esset alterius, partes etiam essent partium alterius mobilis: cuius enim totus est motus,& partes motus sunt; sed partes illius motus non sunt alterius, cum sint ipsius A C. nec plurium mobilium est vnus motus; ergo nec totus motus erit alterius mobilis. Ergo oportet dicere, quod motus coniunctus ex motibus partium magnitudinis

tudinis mobilis alicuius, sit ipsiusmet totius mobilis:& ita motus totius diuiditur in motus partium illius totius mobilis.

Amplius autem si est quidem totius. Tex. XXXV.

3. Ratio Arist.

TErtium ponit argumentum, quo probat idem, puta, motũ coniũctum ex motibus partiũ mobilis esse totius ipsius mobilis: antè pronauit esse ipsius mobilis, quia non poterat esse alterius mobilis; modò ꝓbat esse etiam ipsius totius, quia alius motus, præter illum, nõ potest esse illius mobilis. Est igitur argumentum. Si motus compositus ex partibus, puta, D F, nõ est illius totius mobilis, erit aliquis alius: detur ille, & sit, H I. tũc ab isto oportet abscindere duas partes æquales illis duobus motibus, quæ erant partium mobilis. Nisi enim aufferentur, tunc partes mobilis haberent duos motus singulæ, vnum positum iam alterum ab isto, qui modò datur.

Ablatis igitur partibus à motu H I. peto, vel superest aliquid ex illo motu, vel prorsus est æqualis partibus ablatis, vel minor. Si sit æqualis partibus ablatis, erit æqualis etiam motui illi composito, de quo est argumentum. Quod si illi æqualis est, ꝑfectò ille erit motus totius mobilis, quia duo æquales motus vnius speciei nõ sunt in vno. Si verò excedit, iste excessus nullius erit; nam non totius mobilis, cum sit minor: non partium, quia habent iam suum motum: non alterius subiecti, quia non esset motus continuus. Quod si minor sit, quàm partes simul sumptæ, tunc excessus partium nullius erit: est ergo motus æqualis partibus ablatis.

Vis argumẽti Aristotelis.

Aduerte itaque vim argumenti totam hanc esse. Si motus compositus ex motibus partium non esset motus totius, sed alius motus, ex eo esset, quòd non esset æqualis ipsi toti: Sed quicunq; alius motus ponatur, erit necessariò æqualis isti motui composito, non maior, nec minor: si debet esse totius mobilis, ergo præter motum compositum ex partibus nõ oportet ponere motum alium totius mobilis. Vnde cõcludit, hanc diuisionem motus esse, & necessarium esse, ipsam fore quoties subiectum mobile partibile est.

Alia autem est secundum tempus. Tex. XXXVI.

De diuisione motus secundum tempus ad tẽporis diuisionẽ.

ALteram, cõstituit diuisionem motus, qui in successione consistit, & hanc habet secũdum temporis diuisionem: & probat: Quia totus motus in toto tempore est minor motus in tempore minori; igitur motus ad diuisionem temporis diuiditur: ipsius enim partibus commensuratur, & correspondet, vt patet.

Quoniam autem omne, quod mouetur. Tex. XXXVII.

De diuisione motus mobilis, & tẽporis, & termini ad quem eadẽ esse omnium istorũ in diuisione ꝓportione, licet nõ eadẽ sit diuisionis ratio.

DIuisionem motus, mobilis, & temporis etiam in aliis, quę in motu sunt, reperiri docet. Et cõstituit quinq;, puta, Motus, Tempus, Moueri .i. motus in cõcreto, Mobile, In quo fit motus .i. terminus ad quem. Hæc, inquit, omnia proportionaliter diuidi eodẽ modo docet in hoc, quod diuisio vnius correspondeat diuisioni alterius.

Quamuis diuisionis ratio nõ omnibus sit eadem. Nam quantitates, ad quas est augmentatio, per se diuisibiles sunt; qualitates verò, ad quas alteratio est, per accidens diuiduntur ad quãtitatis diuisionem.

Motus, & tempore diuisiones se cõsequũtur.

Incipit autem ostendere, ꝙ tempus, & motus se in diuisione consequantur. Primùm de motu, ꝙ sequatur tẽpus sic: Totus motus est in toto tempore, in parte tẽporis pars motus, in dimidia dimidia, in tertia alia tertia: & sic consequenter: ergo ad temporis diuisionem motus diuiditur, è conuerso etiam totum tempus est mensura totius motus; pars verò temporis partis motus: ergo tempus pariter diuiditur ad diuisionem motus.

Eodem autem modo, & ipsum moueri. Tex. XXXVIII.

Moueri diuiditur diuisione motus.

OStendit modò, ꝙ moueri etiã diuiditur motus diuisiõe, sic. Moueri totũ est secundùm totũ motum; moueri minus secundùm

cundùm minorem motum; maius secundum maiorem. Tunc multum est res mota, cum motus magnus est: tunc paruum, cum paruus est ergo moueri diuiditur ad motus diuisionem. Est autem eadem argu mentandi forma cum superiori.

Est autem & cum quis designa- uerit ipsum.

1. Expositio. Sanctus Tho. exponit, modò Arist. è conuerso ostendere motus ad diuisionem moueri diuidi.

2. Expō, qd partes moueri ipsius respondeat partibus motus. Forsan tamen cōformius litterę dicemus: q̀ reijciat id, quod dici poterat, nempè, partes ipsius moueri correspondere partibus motus, sed non totū moueri toti motui; Quod est dicere; Totum moueri non est compositum ex moueri partiū, quod ante de motu dicebatur.

1. Ratio. Hoc autem reiicit multipliciter. Primò; Signetur vtraque pars ipsius moueri D C, C E. tunc partes singulis motibus correspondent; ergo & totum toti motui composito. Nam si aliud moueri esset, tūc duo moueri ab vno motu essent. Vt enim probatum est iam, in mobili toto non est nisi vnus motus ex partibus constans: ergo, & vnum moueri.

2. Ratio. Probat secundò (vt puto.) Motus totius est ex motibus partium, vt dictū est, ergo, & ipsum moueri ex moueri partiū; Et ita moueri totū respondet toti motui, sicut partes moueri partibus motus.

3. Ratio. Item tertiò. Quia sicut ex vtroq; motu vnus est compositus motus continuus, & æqualis toti mobili: ita ex vtroque moueri fit vnicum, & cōtinuum moueri: est igitur mutua correspondentia vtriusque.

Similiter autem demonstrabitur. Tex. XXXIX.

Terminus ad quem diuiditur sicut motus. QVod dictum est de motu, moueri, & tempore, quantum ad diuisionem, idem docet esse de termino ad quem, vt de longitudine in augmento, & de aliis aliorum motuū terminis, qui pariter sunt diuisibiles, quamuis quædam horum sint per accidens diuisibilia, puta per ipsum mobile.

Ite docet, hæc omnia nō solùm se consequi quantum ad diuisionem, sed etiam quantum ad finitum, vel infinitum, quod superius de spatio dictū est. Attende autē, q̀ hic spatium cum termino ad quem cō iungitur: Spatium enim est latitudo termini ad quem in locali motu.

Ex diuisibilitate mobilis omnium alioru diuisibilitas procedit. Vtrunque tamen, puta, diuisibile, & finitum, vel infinitum in his maxime ab ipso mobili procedit; eo enim, q̀ quantum est, & secundum diuersas sui partes in vno loco succedit, facit in motu, & tēpore diuisibilitatē, & quatenus termini in ipso sunt, diuisibiles redduntur.

Vnde vide, quomodo radix diuisibilitatis in illis omnibus; Primò à mobili quasi ortum habet, eo modo, qui dictus est: hic enim sunt partes mobilis sumendę, puta, vt vni loco succedunt: nam sic diuidūt tempus, & motū effectiuè, vt dicit Aegidius: & non solùm diuisibilitas prouenit aliis a mobili, sed & finitum, & infinitū, de quibus modò dicetur. Sunt enim hæc coniuncta: at mobili ista statim, & per se insunt: est enim ipsum aliorum primum.

Caput Quintum.

Quoniam autem omne quod muta tur. Tex. XL.

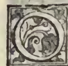

De ordine partiū motus, & primum de ipsius pricipio & fine. ORdinem partium motus tractare aggreditur, ac de ipsius principio, ac fine disserit prius. Constituit tamen duo fundaméta necessaria ad hæc, quorum alterū est in hoc textu. Nempè: quod mutatum est, cum primum mutatū est, est in eo, in quo primum mutatum. Explicat hoc. Mouetur a nigro in album mobile aliquod, cū primum est iam mutatum, est sub albo: dico, cum primum mutatum est, quia potest inde mutari ab illo albo: at tunc, cum primum mutatio est facta, vtique sub illo albo est.

1. Ratio. Probat Ari. quod mutatur, relinquit terminum a quo: & mutari est relinquere: aut saltem nō est mutari, nisi sit relinquere terminum à quo: ergo mutatum esse erit reliquisse terminum à quo: vtriusque enim eadē rō, nēpè, inter mutari, & relinquere, & mutatū esse primùm, & reliquisse. Cū igitur, quod mutatū est relique-

ter-

terminũ a quo, erit tunc sub termino ad buē: recessus.n.vnius, accessus est alterius.

Quoniam ergo vna mutation u m.

Tex. XLI.

2. Inductio, ac primo in generatione, & corruptione.

Vòd id, quod mutatum est, postquam reliquit terminũ a quo sit mutatum sub termino ad quem, ostendit per ipsas mutationes: & primo per generationem, & corruptionem: nihil enim clarius hoc est, ob id, quia earum termini sunt contradictorij, puta, esse, non esse, quæ non habent medium: propterea recessus ab vno erit accessus ad alterum.

Dicit ergo, quod mutatum est, ex eo ꝙ non est, in id, quod est, puta per generationem reliquit id, quod non est: erit ergo sub eo, quod est. E contra, in corruptione, mutata est res ex eo, ꝙ est: igitur erit sub eo, quod non est: non enim est medium. Quod ergo mutatũ est, cum primùm mutatum est, sub termino ad quē in his mutationibus, quæ secundum contradictionē fiunt: ꝙ si in his hoc est, erit etiã in alijs.

Amplius & per se vnamquamque.

Tex. XLII.

3. In alijs mutationibus idem ostendit.

N On contentus probare id in mutatione secundũ substantiam, ac per eã in alijs, etiã vult in alijs mutationibus hoc idem ostendere: & facit argumentum. Quòd mutatũ est, cũ mutatum, non est sub termino a quo, quia relinquit ipsum: ergo erit alicubi.i. in altero loco, si motus fuerit localis: vel in alio termino. Si alius fuerit motus, vt alteratio.l. augmentatio, tũc.l. est in hoc, in quo mutatum est.l. in alio: in alio esse non potest: erit ergo in eo, in quo est mutatum.

Probat, ꝙ non in alio, & describit hoc literis. Sit aliquod mobile, quod est mutatum in B, ex alio termino motu cõtinuo: si cũ primum mutatũ est in B, non est in ipso: erit ergo in aliquo termino ante, puta, C. Cũ aũt ista duo non sint contigua, & immediata, quia motus vsque ad B, cõtinuus est: nec potest signari aliquid ipsi immediatũ, quin detur mediũ: Tunc profectò ex C, mouebitur in B. & ita mouet, & mutatur res ad id, in quo iam est mutata, tunc cum est mutata: quod est impossibile. Nam cũ ego iam sum mutatus in hunc locum, comet tempore impossibile est moueri ad eundem locum: vnde concludit intentum, & esse in B.

Manifestũ igitur est. Tex. XLIII.

Oncludit, ꝙ cum id, quod mutatum est, cũ primum mutatũ est, sit in termino ad quē; sequitur, quod factum est, cũ primũ factũ est, esse, & quod corruptum est, cum primum corruptum est, nõ esse. Dico, cũ primum, nã quod factũ est, potest postea non esse, sed non cũ primum factũ est. Et quod in generatione dicitur, etiã in omni alia mutatione verũ est, licèt notius id sit in generatione, & corruptione propter rationē dictã. Ex his concludit fundamentũ, quod mutatum est, cum primum mutatũ est, est sub eo, in quo mutatum est. — Conclusio primi fundamenti

In quo autem primò mutatum est.

Tex. XLIIII.

A Lterum fundamentum, Id, in quo primò mutatũ est, quod est mutatum indiuisibile est. Explicat autē, quid vocet mutari in aliquo primò. Nempè, mutari in aliquo ratione sui, non autē ratione alicuius partis eius: vnde lectio est in hoc die, sed nõ primò, quia in diei parte est. Dicit ergo, ꝙ id, in quo est primum mutatum esse.i. primum esse motus facti, est indiuisibile. Exponit Themist. & benè de tempore, ꝙ primum mutatum esse est in indiuisibili temporis. V.g. mouetur à nigro in album aliquid in tempore, quoties est sub albo, finitus est motus: Dicit, ꝙ illud primum in quo sub albo est, est indiuisibile temporis, & instans. — 2 Fũda. Aristot. Primum mutatũ esse est indiuisibili temporis.

Et probat. Nã si esset diuisibile tps, det illud, & sic, A C. diuidatur per B. & erunt — 1. Ratio.

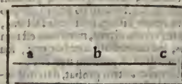

duæ partes, A B, & B C. Tunc peto: Aut res est mutata in altera parte harũ.l. vtraque

que per ſe, aut in altera mutatur, in altera eſt mutata, aut in vtraque mutatur.

Si in altera mutata eſt: ergo iam nõ eſt illud totum, in quo primò mutata eſt, cũ in parte, niſi detur prius primo; pars enim fuit prior toto.

Si verò in vtraque mutabatur, iam etiã in toto mutabatur contra ſuppoſitionem. Dicimus enim, ꝙ in illa ſit mutata.

Si verò in vna mutatur, ĩ altera eſt mutata; Sequitur idem inconueniens, quod ad primam partem; nempè, quod non erit totum primum, in quo eſt motum, & mutatum eſſe: non ergo erit diuiſibile id, in quo primo dicitur, res eſt mutata, & motus eſt factus.

Manifeſtum eſt igitur, quòd & id Tex. XLV.

Concludit.

INfert ex dictis, quòd id, quòd generatum, & corruptum eſt, in nunc generatũ, & corruptum eſt, & mutatũ; Id eſt, Id, in quo motus finitur: vt ſit verum dicere, nunc primò motus eſt fact⁹, eſt indiuiſibile inſtans.

His ſuppoſitis, diſtinguit, dupliciter dici, primum mutatum eſſe. Vno modo verſus finem motus, vt ſit primum mutatum eſſe, id primum, in quo abſoluta eſt mutatio. Altero modo, verſus principium, vt primum mutatum ſit, in quo incipit primò mutatio fieri. An tamen vtrumque in motu ſit, explicat ſtatim.

Quod igitur circa finẽ. Tex. XLVI.

Verſus finem motus datu primum mutatũ eſſe.

OStendit verſus finem motus, & mutationis dari primũ mutatũ eſſe. i. inſtans, in quo ſit verum dicere, nunc primò mutatio facta eſt, antè enim mutatio erat, nec erat motus finitus.

Nota.

Notandum, quòd tale primum factũ, ſeu mutatum eſſe, non eſt motus, ſed ipſius terminus, quod alij vocant, primum non eſſe motus. Nam in eo primò, in quo eſt iam verum dicere, motũ eſſe factum, eſt etiam verum dicere, nunc non eſt iam motus, ſed immediatè ante hoc erat, ſeu fuit, quod dicitur, primum non eſſe.

Ariſtoteles autem probat, dari hoc inſtans, quia datur mutatum eſſe, quod ſit finis motus: Non enim mutatio in infinitum durat: at primum mutatum eſſe, indiuiſibile eſt: ergo reuera datur primum mutatum eſſe, cũ in plura diuidi nequeat.

At circa principiũ motus, & mutatiõis dicit, non dari primum mutatum eſſe.

In principio motus non datur primũ mutatũ eſſe.

Notat hic Themiſt. quod principium, & finem motus dupliciter cõſiderare poſſumus. Vno modo pro parte; vt id ſit primum mutationis, ſeù motus, quod eſt prima pars motus primò facta: Id vltimum, ſeu finis, quod eſt vltima motus pars vltimò facta; & tunc vtriuſque eſt ratio æqua. Sicut enim non datur in principio prima pars motus propter eius diuiſibilitatem, ita nec datur vltima pars. Altero modo, finis motus poteſt conſiderari pro vltimo inſtanti, in quo definit motus, & principium pro inſtanti, in quo incipit: & tunc ſicut datur finis, ita & principium. Finis enim eſt primum non eſſe, puta, non eſt motus, ſed immediatè ante hoc fuit; principium verò vltimum non eſſe, nunc non eſt motus, ſed immediatè poſt hoc erit. Hæc, quæ Themiſ. hucuſque dicit, vera ſunt.

Nota ex Themiſ. Duobus modis ſumi põt principiũ, & finis motus.

Dicit tamen vlterius, quod Ariſtoteles aliter ſumit finem motus hic, aliter principium: finem enim ſumit pro vltimo inſtãti motus, in quo non eſt motus, ſed primò res eſt mutata: & talis finis datur immutatione: at principium ſumit pro parte motus, & nunc non datur primum motus. i. non datur prima pars.

Themiſtii interpretatio Ariſto.

Hoc dictum Themiſt. non recipio, procedit enim contra Ariſtotelis ſenſum, vt patebit. Senſus enim Ariſtot. hic eſt, quod ſicut in fine motus datur inſtans vltimũ, in quo dici poteſt, nunc primò res eſt mutata: non ſic in principio datur vnum mutatum eſſe, a quo incipiat motus, vel quòd ſit primum in motu. Propterea ſubdit rationem in textu. Nam mutatum eſſe ſupponit mutationem, ſed non datur prima pars motus, vel mutationis, quin detur prior, & prior: ergo nec datur primũ mutatum eſſe, a quo incipit motus, ſicut ĩ fine, quem motus præceſſit. Vnde ꝙ non ſit prima pars motus, adducitur in probationem huius, ꝙ non detur primum motus: non ergo idem ſunt, vt vult Themiſt.

Reÿcitur hæc interpretatio, & vera ꝑponitur.

Sit enim primum, in quo A D.

Probatur non dari primum in motu, nec mutatione primo, ex quo fit.

PRobat, quod assumpserat, Nempè non dari primam mutationis partem: & probat hoc primo per tempus, eo, quod non datur prima pars temporis, in quo mutatio fit. Argumentum est: Detur igitur illud primum tempus, in quo prima mutationis pars fit, & vocetur tēpus. A D. hoc, vel est diuisibile, vel indiuisibile: sed neutrum esse potest: ergo non datur primum tempus, & sic nec prima pars mutationis. Probatur primò, quod non sit indiuisibile, puta nunc, dupliciter. Primò, quia sequeretur, duo nunc esse immediata, sed quod sequatur, non ostēdit. Puto autem sic ostendi: si enim in hoc instanti fit prima motus pars, cum proximè sequatur pars æqualis, & non minor, erit in instanti proximo, & essent duo instantia simul. Quòd si diceres, non sequi alteram partem, sed minorem, tunc esset in minori tempore quam nunc indiuisibile, quod tamen esse non potest. Si verò dicas esse maiorem: id esse non potest: nā in motu, quod minus est, prius est: sic mihi videtur probari illud.

Prima rationis pars, quod nō possit esse primum in diuisibili tēporis 1. Ratio.

2. Ratio. Secundò probat. Demus, quod in aliquo tempore quiescat toto, C A. tūc quiescet in A. Moueatur tunc: Re vera, si instanti est primum motus, nunc erit motus in A, cum quiete: nam in proximo instanti non potest esse, cum duo non sint contigua: nunquam ergo datur vlla pars motus, quæ prima dicatur, quin alia, & alia prior sit.

Quoniam autem non est impartibile. Tex. XLVII.

2 Pars rationis quod nō possit et esse illud primū in tempore primo.

ALteram argumenti partē probat, quod non detur prima pars temporis, in qua sic motus ex illa fit diuisibilis: Dividatur ergo in duas partes: tūc vel in vtraque est motus, vel in neutra, vel in altera tantum. Si in vtraque, igitur non est illud totū primum, in quo est motus, cum in parte etiam motus fit. Si in neutra, tunc nec in toto erit motus, cōtra suppositionem. Dictum enim est, illud esse, in quo primò motus est. Si in altera tantum, item illud totum non est primum. Cum igitur non detur primum tempus, in quo res dicatur moueri primum, diuiditur enim tempus in infinitum, nec dabitur prima motus pars, & ita non est primum mutatum esse. Motus enim præcedit mutatum esse: nulla autem est prima motus pars: nullum ergo est versus principium mutatum esse primum.

Nec igitur eius, quod mutatū est. Tex. XLVIII.

2. Ratio. Quod nō detur prima pars motus ex mobili desūpta.

SEcundò idem probat, non dari primam motus partem versus principium ex parte mobilis. Probatum enim est, quod mouetur esse diuisibile: moueatur ergo lignum supra vnum locum secundum partes succedentes vnam post alteram: vel calefiat secundum partes extensionis: Tunc argumentum est. Quod mouetur, diuisibile est: sit igitur motus primus in parte mobilis D F, & tempus motus N L. si tota pars in illo tempore mota est: ergo in medio temporis media pars: & rursus in alio medio alia media, & sic in infinitum: non ergo dabitur prima pars motus in illo mobili, & sic nec primum mutatum esse versus principium.

Explicatur. Transeat digitus meus per hunc locum, A, successiuè; tunc quod trāsit, indiuisibile esse non potest: erit ergo diuisibile. Prius ergo transit vna pars, q̄ alia: sed non datur pars prima transiens, quin fuerit alia prior, cum sit diuisio in infinitum: ergo non datur prima pars motus, & ita nec primum mutatum esse. Similiter cum per partes successiuè quid alteratur.

Quod igitur nec eius, quod mutatur. Tex. XLIX.

3. Rō ad idem ex termino motus.

CVm nec ex parte temporis, in quo motus fit, nec ex parte mobilis primam mutationis dari partem probasset: nunc ex parte etiam termini, ad quem motus

tus

tus est, non dari primam partem acquisitam, ostendit.

Dicit tamen, quod quamuis ista tria diuisibilia sint, puta, Tempus, Mobile, Terminus ad quem: non tamen semper eodem modo.

Nota. Nota verò, quòd spatium in motu locali reputatur pro termino ad quem: est enim sicut latitudo, seu longitudo ipsius termini.

Duplex diuisibile, p se, & per accidens. Distinguitur dupliciter diuisibile. Vno modo per se, & sic quantum, vt tempus, mobile, spatium per se diuisibilia sunt Altero modo per accidens, quia nimirum est in quanto, sicut qualitates.

Probat autem, quod non sit primùm in magnitudine per se diuisibili motus facti. Sit spatium A B. motus autē primus sit ex B, in C.

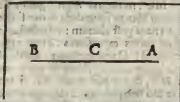

Tunc, vel C, est contiguum ipsi B, & sic erunt duo indiuisibilia simul: vel non est contiguum, sed mediat spatium: ergo in illo fuit primus motus. Et cum spatiū sit diuisibile in infinitum: non dabitur prima ipsius pars motu acquisita. Idē est in mutatione secundum quantitatem, id est, in augmentatione, quæ secundum continuam quantitatem fit. At in alteratione, cum fit ad qualitatem, non datur iste processus diuisibilitatis eodem modo, sed est ad qualitatem indiuisibilem per se diuisibilem per accidens.

Not. duplicem successionem in alteratione secundum intensionem & extensionem. Aduerte autem duplicem successionē in alteratione. Vnam secundum intensionem formæ, vel remissionem. Et quātum ad has partes diuisibilis est forma per se: Alteram quantum ad extensionem, secundùm quam quantum paulatim alteratur. Et de hac loquitur Aristoteles, dum dicit esse diuisibilem per accidens, nec dari primam partem, quia hæc notior est: Altera enim secundum intensionem obscura est, & ad alios libros pertinet, cum nō secundum quantitatem fit, quæ commune accidens est. An tamen etiam quoad intēsionis partes, non detur prima, paulò post in loco id examinabimus.

Caput sextum.

Quoniam autem omne quod mutatur in tempore mutatur.

Tex. L.

De ordine partiū motus. De ordine partiū motus mo dò differit, atque duo docere intendit. Alterum, quòd ante quamlibet partē motus diuisi præcedit vnum mutatum esse: Et alterum, quòd ante quodlibet mutatum esse præcedit aliqua motus pars Sunt enim mutata esse, sicut pūcta in linea: terminat enim motus partem.

Suppositio Arist. Ad probationem primi vnum præmittit. Nempè, Omne, quod mutatur, in aliquo tempore primo mutari: id est, omnis motus fit in aliquo adæquato tempore, id est, in aliquo toto tempore.

Distinguit tamen primò, dupliciter aliquid fieri in tempore. Vno modo non primò, sed secundum alterū: vt quod in parte alicuius temporis fit, in toto fieri dicitur: vt quod in die hoc fit, dicitur tali anno fieri. Altero modo fit primò in tempore, & hoc est, quod in toto tempore aliquo fit, & in vtraque eius parte. Quod autem fieri in tempore primo fit fieri in omni eius parte, vt pars motus parti temporis, & totus toti respondeat.

Primo probatur suppositio. Probat ex definitione primi supra data. Id enim est primum, in quo secundum se, nō secundum alterum, puta secundum sui partem motus fit: & idem probat ratione sequenti.

Sed & ex his manifestum est.

Tex. LI.

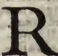

Secundò eadē probatur. Atione id probat. nempè, motum, qui in tempore primò fit, fieri etiam in omnibus illius partibus. Sit tēpus, quod pri-

primùm ponitur Y K. & diuidatur per R in duas partes. Y R. k R.

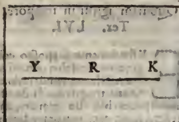

Tunc, vel in neutra mouetur, vel in vna vel in vtraque: Si in neutra mouetur, vtiq; in illo toto quiescit: impossibile enim est moueri in aliquo tempore, & non in vlla eius parte. Si verò in vna tantùm mouetur, tunc iam non est primum, cum in eo ratione vnius partis motus sit. Si autē in vtraque, habetur intentum: ergo necesse est, quòd si aliquid in aliquo tempore primo moueē, quòd in qualibet eius parte moueatur. Cum autem omnis motus in tempore sit, erit in tempore primo: nam quod in tempore primo non est, ratione primi est, cuilibet enim motui tempus æquale respondet.

Hoc autem ostenso.
Tex. LII.

Ante os moueri ē mutatū esse, si diuisio sumat a fine versus principiū motus.

EX hoc principio sic ostenso concludit, ante quamlibet motus partem præcedere mutatū esse, sumpta diuisione a fine versus principium motus: probat hoc tripliciter.

1. Rō ex spatio, & tempore.

Primò, ex spatio, & tempore. Detur tēpus primum, in quo est motus, Y R. detur magnitudo, & spatium k L. Si igitur mobile mouetur per totum in toto tempore: ergo in dimidio illius temporis, & spatii mutatum est. Iterum, si in dimidio mutatum est, ante motus medietatē præcessit mutatum per dimidium. Rursus diuidatur in alias duas partes, & erit mutatum esse, quod partem motus præcessit. Cum igitur sit diuisibile spatium, & tempus in infinitum, & quodlibet mutatum esse, sit finis præcedentis, quod sequens præcedit: vtique ante quamlibet motus partem præcedet aliquod mutatum esse, partem motus antecedentis terminans.

Verbi gratia, mouetur ab A, in B. spatio, re vera, cum istud spatium sit diuisibile in infinitum, & per totum sit motus: etiam motus diuidetur in infinitum. Et sicut in spatio ante spatium datur punctū, diuisione facta versus extremum: ita dabitur, ante quemlibet motum mutatum esse.

In medio tpis est mutatū esse.

Quòd autem in medio tempore sit mutatum esse, probat subtiliter. Sumatur aliud mobile æquè velox per æquale spatium, & simul moueatur cum illo mobili per dimidium tantùm, tunc hoc dicetur in illo mutatū. Si ergo hoc in medio tēpore mutatum est in medio, cum re vera moueatur in eodem tempore, & æquali spatio: quàmuis hoc vlterius moueatur, hoc enim non impedit, quin in parte qualibet sit mutatum. Et sic de quacunq; parte est idem argumētum, quod sit mutatio motum ergo præcedit mutatum esse.

Amplius autem si in toto tempore.
Tex. LIII.

2. Ratio.

SEcundò idem probat. Ob id in illo toto tēpore primo Y R, dicitur aliquid mutatū, quia est vnum nunc terminans tale tēpus, in quo res mutata dicitur: sed qualibet pars temporis suo nūc terminata est: ergo in qualibet parte illius temporis erit mutatum esse. Cum ergo pars partem pcedat propter ipsarum diuisibilitatem in infinitum, etiam mutatum esse, quod est in vna parte, præcedet motum, qui est in alia: & sic motum semper antecedit mutatum esse, quod est finis cuiusque partis.

Amplius autem si id.
Tex. LIIII.

3. Ratio.

TErtiò probat. Omne, quod continuè mouetur in aliquo tempore (dico autem, continuè mouetur, quia non est corruptum

ptum tale mobile: iam enim non cōtinuè moueretur: nec cessauit à mutatione) omne tale, aut mouetur, aut mutatum est in illo tempore: sed in nunc non mouetur: ergo in nunc est mutatum. Sed sunt infinita nunc in tempore, ergo sunt infinita mutata esse: ergo nō dabitur pars motus, quam non antecedat aliquod mutatū esse in altero nunc, & instanti antecedenti.

Nota. Aduerte igitur, quòd dicit (nisi sit cessatio à motu) quia mutatum esse, quod in fine totius motus est, non est ante motū: hic autē loquimur de intermediis. Similiter, si in medio motu corrumpitur res, motus continuus est, vt diximus: sed illud mutatum esse, in quo res corrumpitur, nō antecedit motum eiusdem rei, vt patet in cane, qui in descensu moritur.

Non solum autem id, quod mutatur. Tex. LV.

Ante ēē mutatum esse praecedere motum Suppositio. Oē, qđ mouetur à contrario in cōtrariū in tempore mouetur.

Alterum, quod superius diximus, ostendere aggreditur, nempè, ante mutatum esse praecedere motum, & quod mutatum est, prius mutari.

Ad cuius probationem praemittit vnū aliud principiū, putà: Omne, quod a quodam in quiddam, id est, à contrario in cōtrarium mutatur, in tempore mutari: & mutatum esse, id est, mutationem factam esse in tempore.

Hoc probat. Mutetur aliquid ex nigro in album, quod dicitur ex A, in B. tunc si res est mutata in eodem instanti, in quo erat sub A, puta, nigro, profectò simul erit sub albo, & nigro, & sub diuersis locis & formis secundùm alios motus. Nam si facta est mutatio, res debet esse sub termino ad quem, vt dictū est. si verò in alio nunc, est sub termino ad quem, cum duo nunc immediata non sint, quin sit intermediū tempus, erit ille motus à contrario in contrarium factus in illo tempore. Non ergo est vllus transitus, aut mutatio ab vno contrario in alterum, nisi in tempore, quàmuis sint in gradu remisso cōtraria: cum in eodem nunc duo termini motus simul nō sint. Nam motus est accessus ad vnum, recessus ab altero. Si igitur in duobus, erit motus in tēpore. Haec ratio posterius exa-minabitur. Colligitur ergo principium, motus ab vno in aliud in tempore fit.

Quoniam igitur in tempore, Tex. LVI.

Ex fundamento supposito colligit, ante quodlibet mutatū esse praecessisse motum: & ratio est. Omne tempus diuisibile est in minores partes absq; vllo termino, ita vt non detur nunc, quod non praecedat temporis pars: ergo & in motu, qui in tēpore fit, idem erit. Si enim motus praecedit mutatum esse, & iterum ille motus diuisibilis est, & terminatur pars per mutatum esse: hoc iterū praecedet illa motus particula, quae iterum diuisibilis est, & sic in infinitum: ergo ante quodlibet mutatum esse datur motus antecedens. 1. Ratio Arist.

Amplius autem in magnitudine. Tex. LVII.

Adducit alterum argumentū in motu locali, quod clarius rem conuincit, quia spatiū est per se cōtinuum. Moueatur ergo aliquid à C, in D. Tunc, vel vterque terminus est contiguus: & hoc non, quia duo indiuisibilia simul erunt: termini enim primi indiuisibiles sunt. Si ergo inter illa, C, D, mediū diuisibile est, & cōtinuum, erit diuisibile in infinitū: & inter terminum, & terminum dabitur medium in quo fit motus: ergo ante quodlibet mutatum esse, quod in termino fit, praecedit aliqua motus pars, & quod mutatum est, mutatur prius. 2. Idē in motu locali.

Eodem enim demonstratio est. Tex. LVIII.

Idem, quod demonstratum est in motu locali, vbi spatiū est per se continuum, ostendit etiam in aliis motibus non cōtinuis, vt in generationibus, & alterationibus, quàmuis non sint harum termini 3. Idē in aliis motibus nō cōtinuis.

quanti,

quanti, nisi per accidens, tamen cognosce tur in his per tempus ipsum, sicut in motu locali per spatium.

Conclud. Ex quibus omnibus concludit, quod mutatur mutatum finisse, & quod est mutatum prius mutari, id est, ante motum mutatum esse, & ante ipsum mutatum esse quodlibet motum praecedere.

Nota. 1. Et omnia haec probantur ex illo principio, quod continuum nullum ex indiuisibilibus componitur, sed in diuisibilia semper diuisibile est.

Nota. 2. Aduerte autem, quòd alterationem, & generationem vocat non continuos motus, id est, quorum termini à quo, & ad quem continui non sunt, cum sint cótrarii specie differentes: at in spatio termini continui sunt, ob id magis inest tali motui continuitas: tamen non ob hoc illi cótinui non sunt.

Nota. 3. Aduerte etiam, quòd hic, vt dicit Auer. per generationem non praecisam substantiae mutationem intelligit, sed simul cum praeuia dispositione.

Manifestum est igitur.

Tex. L I X.

4. idē in omni mutatione in vniuersum. INfert in vniuersum, & in quacunque mutatione continua, & diuisibili, esse hoc verum; quod ante quod cunque mutatū esse, praecedit mutari, & ante mutari mutatum esse: & hoc ob id, quia non datur prima pars in vllo cótinuo, propter diuisibilitatem in infinitū: & hoc in particularibus mutationibus patet, vt in generationibus, factionibus, corruptionibus, & aliis, in quibus generari, seu fieri praecedit factum esse, & è contra.

Quàmuis non sit idem protsus, quod fit, fit est, quod fit pars illius, vt continuò domus fit, tamen modò fundamentum, postea muri, postea reliqua: sic in aliis. Per generationes intellige similiter mutationes, cum praeuiis motibus, vt dictū est.

Caput septimum.

Quoniam autem omne id.

Tex. L X.

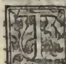

THEOREMATA quaedā de infinitate, seu finitate motus, magnitudinis, & mobilis constituit. Et quāuis superius de hoc etiam tractauerit, id tamen non ex professo fuit, sed vt motus diuisio, & aliorum magis innotesceret. Modo tamē ex professo id docet, ob id vniuersalius, & distinctius loquitur.

Theoremata sex de infinitate, & finitate motus, magnitudinis, & mobilis.

Sex igitur Theoremata constituit, quorum primum est: magnitudinem finitam tempore infinito impossibile est pertransire, tam in motu regulari, quando mobile vniformiter per totum spatium mouetur, siue velociter, siue tarde: quam in motu irregulari, cum motus nō est in toto spatio vniformis, sed modo tardus, modo velox.

1. Theorema Impossibile est pertransire magnitudinem finitā tēpore infinito.

Hoc Theorema limitat: vt notat D. Th. est enim intelligendum: Cum motus non sit saepè per eandem magnitudinem, aut aliquam eius partem: tunc enim, magnitudine finita existente, tempus erit infinitū, vt in circulo: sed debet sumi vna magnitudo tota, in qua totus motus fiat, non repetito toto spatio, neq parte.

Limitat primum, 1. Theorema.

Ad probationē huius supponit: Quod mouetur, in tempore moueri: & in maiori tempore maius pertransiri spatiū: quod in motu regulari intelligi debet.

Fundamētū probationis.

Hoc supposito, probat Theorema in motu regulari. Detur magnitudo haec finita, & diuidatur in partes aequales, quarum vnaquaeque erit finita in magnitudine, & omnes simul numero finitae: tunc quaeque istarum pertransibitur, in tempore finito: vna enim in tanto finito, & alia in aequali, & iterum alia in equali: ergo omnes oportebit transire in tempore finito, puta in tēpore tanto, quantum est aggretum ex tot partibus, quot erant partes magnitudinis: quae tempora pariter etiam in multitudine, seu numero, & magnitudine finita erant: ac ob id totum non erit infinitum: non enim finita finitè sumpta, infinitum complent.

Probatio de motu regulari.

Sed & si non æque velociter.
Tex. LXI.

Probatio in irregulari.

Idem probat, cum motus est irregularis: hic enim maior est difficultas, eo quod æquales partes non habent æquale tẽpus propter difformitatem. & breuiter ratio est ista. Illa magnitudo finita diuidatur in æquales omnes partes, quæ sunt finitæ, puta, in decem: tunc tempus in singulis consumptum, quamuis non sit vnũ alteri æquale, tamen in singulis erit finitum: si enim infinitum esset, tunc tantum temporis in toto, quantum in parte consumeretur: quod est impossibile: igitur tẽpus consumptum in tota magnitudine erit aggregatum ex finitis partibus in numero finito: ergo impossibile est totũ esse infinitum. Nam infinitum nullã habet partem aliquotam, quæ sumpta toties ipsum æquet, cum nõ sit in vlla proportione: ergo magnitudinem finitam non est possibile tempore infinito transire.

Explicatur ratio Aristot.

Aristoteles ergo antequam rationem hanc proponat, sumit per literas magnitudinem finitam, quæ sit A B. & tempus infinitum, quod sit C D. sumit statim fundamentum: Quòd prius pertransitur vna pars, quàm alia, & prius est vna pars motus, quàm alia, cum vna pars in priori tẽporis, alia in posteriori sit: vlterius in maiori tempore magis pertransitur, quàm in minori, siuè æqualis sit motus, siue non vniformis: Et idem de mãsione, & quiete.

Hoc autem sic debet intelligi. Quod si difformiter motum in tanto tempore trãsit tantum spatium, idem difformiter motum in maiori tempore transibit vltra illud spatium, sicut etiam in vniformi, & regulari.

His suppositis, diuidit magnitudinem A B, in partes suas aliquotas, & mensurantes æquales, quarum singulæ dicuntur A F, & facit argumentũ. Quælibet harum siue æqualis, siue inæqualis tempore finito mensuratur, cum debeat esse minus, quàm totius tempus: ergo totum tempus finitum est. Nam infinitũ non habet partes mensurantes, quæ finities sumptæ ipsum æquent.

Quod enim partes finitę infinities sumptæ faciant infinitum, fieri potest: quod etiam finitæ partes finities sumptę faciant infinitum, impossibile est.

Concludit idem esse in quiete. Non enim est quies finita tempore infinito. Idẽ de generabili, & corruptibili. Non enim finitum generabile, potest generari infinito tempore, nec corrumpi.

Idem habetur in quiete & generatione, & corruptione.

Eadem autem ratio est.
Tex. LXII.

2. Theorema magnitudinẽ infinitã non est pertransire.

Secundum cõstituit Theorema, Magnitudinem infinitã tempore finito nõ est pertrãsire. Probat hoc; tempore finito diuiso in partes æquales finitas in numero, & magnitudine, cum sit finitum.

Probatio Theorematis.

Et est argumentum. In qualibet parte huius temporis finitam transit magnitudinem: ergo in omnibus simul partibus transit finitas partes, quoad numerum, & quoad magnitudinem: ergo magnitudo, quam illo toto tempore transiit, finita est. Finita enim finities sumpta, nec in numero, nec in magnitudine infinitum faciunt, siue infinitum sit versus vnum extremum, vt si hinc linea versus hoc extremum protenderetur in infinitum, siue infinitum sit ex vtroque extremo. Nullum enim finitum fit ex finitis finities multiplicatis.

His autem demonstratis.
Tex. LXIII.

3. Theorema. Nullum mobile finitũ pot. pertransire infinitũ spatiũ in tẽpore infinito.

Tertium Theorema constituit de mobili cum aliis. Nempè, nullum mobile finitũ potest transire infinitum spatium in tempore finito.

Nota vero, magnitudinem finitam in hoc textu vocari mobile infinitum: hoc enim fuit aliis occasio aliter exponendi, sed absque dubio sic est exponendum, vt ex contextu patet.

Probatio Theorematis.

Hoc Theorema dicit patere ratione supra posita. Diuisio enim tempore æqualiter finitè, cum in qualibet parte transeat finitum spatium, in toto etiam tempore finitum transibit.

Quoniam

Quoniam autem finitum non transibit. Tex. LXIIII.

4. Theorema. mobile infinitũ nõ transibit magnitudinẽ finitam tempore finito. Probatio theorematis.

X tertio Theoremate quartum colligit, vbi manifestatur, illud fuisse tertium. Est igitur quartum. Mobile infinitum non trãsibit magnitudinem finitam tempore finito. Hoc ex pcedenti sequi pbat.

Et ratio profectò est subtilis. Imaginare ergo, q̃ sit spatiũ infinitum, p quod moueatur ignum cubitale: imaginare iterũ locum, & spatium cubitale, per quod paulatim succedens moueatur infinitũ: tunc modo vtroque accidit infinitũ transiri a finito: nam in priori mobile finitum transit infinitum, in posteriori spatium finitũ transit quodammodo ipsum mobile infinitum: vt ergo repugnat tempore finito trãsiri infinitum spatium, ita & finitam magnitudinem tempore finito, illud a mobili finito, hoc a mobili infinito.

Duobus modis imaginari posset infinitũ transiri a finito.

Nec aliter posse infinitum a finito transiri, docet: nisi q̃ spatium sit finitum mobile infinitum: & hoc est, q̃ finitũ vtatur infinito in mouendo: aut quod spatium sit infinitum, mobile finitum, & hoc vocat finitum vti infinito, vt latione.

Quasi dicat: non aliter infinitum finitum transit, nisi duobus modis: aut quod mobile sit finitum, spatium verò infinitũ, aut è contra; neutrum autem fieri potest in tempore finito.

At verò neque infinitũ. Tex. LXV.

5. Theorema mobile infinitum in tempore finito nõ potest transire spatium infinitũ. Probatur Theorema. 1. Probatio.

Q Vintum cõstituit Theorema. Mobile infinitũ ĩ tpe finito ñ põt transire spatium infinitũ. Probat dupliciter. Quia ĩfinitũ non põt transire aliquod spatiũ, nisi aliqua ipsius pars finita illud transeat, & hoc vocat infinito inesse finitũ. Sed (vt probatũ est) finitũ mobile nõ trãsit infinitũ tpe finito: ergo nec transibit mobile finitum.

2. Idem dicit posse probari per tempus. Si enim tempus finitum diuidatur in partes æquales finitas, & infinitum in vna tẽporis parte transeat finitũ spatium, vtiq; in toto tempore transibit finitũ, vt superius diximus. Nam infinitum sic debet transire, nempè secundũ partem finitam suam, Hunc crediderim esse sensum horum verborum, licèt S. Tho. aliter exponat.

Quoniã aũt neq; finitũ. Tex. LXVI.

6. Theorema. Motus infinitus non potest esse tempore finito. Probatio Theorematis. Illatio, quędam ex prędictis.

E X his omnibus colligit sextum Theorema. Motus infinitũ non potest esse tempore finito. Probat. Quia eadẽ est ratio magnitudinis, & motus: si enim consequuntur quantum ad hoc: sed infinita magnitudo non transitur tempore finito: ergo nec motus infinitus est tempore finito.

Relinquitur ex his, magnitudinẽ infinitam in tempore infinito posse pertransiri a finito, vel infinito mobili; magnitudo enim, & tempus, & motus partem rationem, & coniunctam habent in hoc.

An detur primum, & vltimum in motu. Quæst. IIII.

Colliguntur ea, quæ tradit Arist. de 1. & vlti. in motu de quibus quæstio instituitur. Primum.

A Ristoteles circa hãc difficultatẽ, vt in textu expositũ est, docuit aliqua. Primum est. In motu versus finem dari primum mutatũ esse. i. vnum instans, in quo esset verũ dicere, nunc primò motus est factus, & similiter, nunc non est motus, sed immediatè antè hoc fuit motus. At versus principium, non datur primum mutatum esse: quia cũ mutatum esse præcedat motus, & motus sit diuisibilis in infinitũ, non dabitur mutatũ esse, ante quod non sit aliud, nempè, in medietate motus antecedentis illud mutatũ esse. Nã quælibet pars motus finitur in mutatum esse.

2. Alterum est: Quod ante quãlibet motus particulam pręcedit mutatũ esse, & econtra, ante mutatum esse motũ, diuisione facta motus per partes proportionales, vt diximus in textu.

3. Tertium est: Quòd a contrario in contrarium non fit transitus, nisi in tempore.

Iam ergo, quod detur primum, & vltimum in motu sunt aliquot argumenta.

1. Argu. Quod detur 1. & vlti. in motu.

Primum est: Motus fit in aliquo tẽpore primo, & adæquato, puta, vna hora: sed in tali tempore datur vnum nunc terminans in fine, alterũ in principio: ergo dabitur in motu ex vtraque parte mutatum esse, nempè, primum, & vltimum.

2. Argu.

Præterea secundo. Motus fit adæquatè per spatium aliquod, puta ab A, in B: sed huius spatii ex vtraq; parte datur pũctũ, ergo & in motu mutatum esse etiã ex principio, sicut ex fine. Sic. n. sunt mutata esse in motu, vt puncta in linea, & nũc in tpe.

3. Argu. Tertiò. Omne finitum ex vtraque parte habet principium, & finem, sed motus vnius horæ ex vtraque parte finitus est: vt ergo habet principium, & habet finem.

4. Argu. Quartò. Aristoteles versus finem dicit dari primum mutatum esse: videtur falsum. Mutatum esse versus finem est post multa mutata esse, quæ sunt in medio motus: ergo illud non debet primum, sed potius vltimum dici.

5. Argu. Quintò. Demus motum diuisum in decem partes æquales: si ante quamlibet motus partem præcedit mutatum esse: ergo ante primam illarum præcedit mutatum esse: & ante illam non est motus: ergo erit illud primum mutatum esse in principio, quod non præcedit motus.

6. Argu. Sextò. Contra rationem in text. 55. qua probat, ab albo in nigrum transiri in tempore, facit argumentum. Vel in vno nũc, quo est sub albo, est sub nigro: Et hoc nõ, quia simul non stat sub vtroque termino. Vel in alio, & tunc erit tempus medium, in quo sit factus motus. Hoc argumentũ videtur nihil valere: nam per ipsum etiã probaretur, generationem substantiæ esse in tempore, vt cum ex aqua fit aer: quod falsum est. Et illud patet. Nam cum nõ in eodẽ instãti materia sit sub vtraq; forma, erit sub diuersis instantibus, & sic in tpe.

7. Argu. Septimò. Si calor, nigredo, & huiusmodi qualitates per motum acquiruntur semper: sequitur, quod nunquam datur minimum in eis: nam cum per motum totæ acquirantur, non dabitur pars minima; sed minor, & minor fuit prius acquisita. Hoc tamen videtur falsum. Cum enim formæ substantiales habeant certam minimam quantitatem, etiam habebunt formæ accidentales, quæ in illas ordinant, vel ipsas consequuntur.

1. Fundamentum. Not. Dupliciter res quæ de nouo incipiũt acquirũt esse, vel & cum motu, vel per motũ sine motu. Pro huius declaratione aduertendũ primò, Res, quæ de nouo esse habent, dupliciter habere esse. Quædam acquirunt esse per motum, & cũ motu: quædam, quamuis per motum, non tamen cũ motu acquirunt esse. Id dicitur per motum, & cũ motu esse, quod non solum per motũ fit, sed etiã ipsi motui adæquatur: vt pars per partem motus, & totum per totũ motum acquiratur. Vt albedo habet esse per dealbationem, & cum ipsa: quælibet enim dealbationis pars in albedinis partẽ terminatur: & quæ huiusmodi sunt, eãdem cum motu diuisionem patiuntur, fiuntque in tempore.

Illæ verò aliæ per motum, sed non cum motu habent esse; quæ non in ipso motu sunt, sed in instanti totum suum esse habent, quamuis aliquis motus præcesserit: quales substantiæ generabiles, quæ fiunt in instãti, & in fine motus. Ad hoc genus rerum reducuntur ea omnia, quæ in instanti totum suum esse habent, & simul sunt secundum se tota; vt Angelus a Deo productus. Similiter instantia singula mutata esse, & huiusmodi, quæ in indiuisibili consistunt.

Aduertendum secundò, ista, quæ non cum motu habent esse acquisitum, dupliciter se habere. Quædam enim acquirunt esse cum contrarii expulsione: sicut forma substantialis: vna enim accidente expellitur altera: similiter assensus, cum sequitur dissensum. Alia absque cõtrarii expulsione habent esse, vt instans, quod modò est, & singula huiusmodi. Similiter assensus intellectus, cum sola intellectus operatio est, non præcedente dissensu: similiter Angeli productio. 2. Fundam. Quæ nõ cum motu acquirunt esse dupliciter se habent, vel cũ cõtraria expulsione, vel sine ea.

Aduertendum tertiò, quod partes rei sunt in duplici differentia. Quædã sunt secundũ extensionem: quales, quæ a magnitudine sumuntur, vt albedo habet partes extẽsionis a subiecti magnitudine, in quo est extẽsa. Quædam sunt partes secundũ intensum, & remissum: quales sunt gradus formæ suscipientis magis, & minus, vt cũ album fit magis, & magis album. 3. Fundamentũ. Partes in rebus duplices, intẽsionis, & extensionis.

Sunt autem res, quæ vtrasque habent partes, vt albedo, calor, & huiusmodi: habẽt enim extẽsionis partes a subiecto, cui insunt: habent etiã intensionis partes sm quas magis, aut min⁹ actuãt subiectũ idẽ.

Formæ vero substãtiales, & aliquæ accidentales non recipientes magis, aut minus habẽt solas extensionis partes, quamuis sint partes per accidens: nõ enim a se, sed a quantitate eas habent. Contingit autem quantum ad has partes per motũ esse, siuè intensionis, vt cum albedo successiuè intenditur: siuè extensionis, vt cum successiuè per subiecti partes extenditur: & hoc non repugnat formæ substantiali: potest enim quantum ad extensionem in materia motum admittere.

Aduer-

4 Fund. dupliciter res incipiunt, & desinunt, intrinsecè, uel extrinsecè.

Aduertendum quartò, quod sunt duo modi, quibus res incipiunt esse; duo etiã modi, quibus desinunt. Modi incipiendi sunt, vltimum non esse, & primum esse. Tunc res incipit per vltimum non esse, cum datur instans, in quo, quamuis non dũ illa res sit, tamen statim post illud erit. Vnde vltimum non esse, est, quod in hoc instanti non sit res, tamẽ immediatè post hoc, erit. Tunc autem incipit per primũ esse, cum datur instans, in quo primò res sit ita, vt immediatè ante illud non fuerit. Prior modus dicitur extrinsecus, propterea, quod in illo instanti inceptionis nondum sit res: Posterior intrinsecus, quia in illo iam sit res.

Modi autem desinẽdi sunt pariter duo, vnus extrinsecus, qui dicitur primum nõ esse; alter intrinsecus, qui dicitur vltimũ esse. Tunc res desinit per primum non esse, cum datus instans, in quo licet dicere, modo non est res, sed immediatè ante hoc fuit. Tunc verò desinit per vltimum esse, cum datur instans, in quo licet dicere, nunc est res, sed immediatè post hoc non erit. Horum omnium exactior paulò post reddetur ratio.

1. Cõclusio.

His suppositis sit prima conclusio. In motu, nec datur prima pars primo tempore acquisita, nec vltima vltimo tempore acquisita: hoc idem de re, quæ cum motu habet esse, quantum ad eas partes, quas cum motu acquirit.

1 pars cõclusiõis.

Prima pars huius conclusionis nota est ex textu. Cum enim motus & tempus, in quo fit motus, sint diuisibilia in infinitum & successiua, non habentia partes simul, pfecto neutrius dabitur ita: minima pars in principio, quin minor, & minor pcesserit, nec ita minima in fine, quin minor succedat, puta, illius medietas.

2. pars cõclusiõis.

Altera pars conclusionis est, esse idem de re, quæ cum motu incipit. Vt enim nõ datur minimum motus, ita nec erit minimum albedinis, & alterius formæ, quæ cũ motu acquiritur: & hoc est satis manifestum. Nam si daretur minimum formæ, non dato minimo motus, tunc illud motus, quod est vltra illud minimum, esset sine forma, quod est impossibile motus. n. non est sine forma, cum sint simul, & ipsius fluxus.

3. pars cõclusionis.

Tertia pars conclusionis, nempè, quantum ad partes, quæ motu acquiruntur, duplici ex causa est posita.

Nota 1.

Altera est, vt intelligas non omnia quæ motu acquiruntur, esse diuisibilia omninò, nisi secundum partes, quas per motum habent: vnde forma substantialis secundum partes extensionis motu acquisitas, nõ habet minimum: aliæ formæ nec secundum extensionis, nec secundum intensionis partes, minimum habent.

Nota 2.

Altera causa est, quia est grauis difficultas, an omnes partes extensionis, & intensionis motu acquirantur; tunc enim non daretur minimum naturale, nec in intensione, nec in extensione substantiæ. l. accidentis, de quo inferius dicemus; modò tamen generaliter dicimus, in his partibus, quæ motu acquiruntur, non dari minimum, sicut nec in motu.

2 Cõclusio.

Secunda conclusio. Motus, tempus, & res, quæ cum motu, & tempore acquirit esse, incipiũt per vltimũ non esse, & desinunt per primum non esse. Hęc conclusio sequitur ex præcedenti. Cum enim non detur prima pars horum, quæ primò fit, non dabitur instans, in quo dicatur, tunc primum ista esse; nec similiter vltimum, in quo postremò sint: sed extrinsecè incipit, & desinit ex his vnũquodque, signato instanti, in quo non sunt, sed immediatè ante illud fuerunt. l. immediatè post illud erunt.

Nota ex D. Tho.

Vbi nota cum S. Tho. supra textum 55. quod hoc nunc vnum est terminans præteritum, & incipiens futurum tempus: vnde post nũc immediatè sequitur tempus, & ante nunc immediatum est tempus: quę per nunc continuantur. Sicut si sumas punctũ in media linea, ante ipsum enim, & post ipsum imediatè est linea. Dicere igitur, hæc res incipit per vltimum nõ esse; est dicere, quod in illo nunc non est, sed in tempore, quod illi nunc proximũ est, illa erit; similiter in definitione per primum non esse, hęc res non est nunc, sed immediato tempore ante hoc fuit.

Et meritò ita fit, quia cum res hæ in instanti esse non possint, sed in tempore; in tempore autem non sit prima, nec vltima pars, initium suum, & finem ab extrinseco sumunt: perinde enim est dicere, ipsas sic incipere, ac desinere, q̃ quod nõ habeat primam, nec vltimam partem propter

pter earum diuisibilitatem in infinitum.

3. Conclusio. Tertia conclusio. In motu versus finē, datur primum mutatum esse, non tamen versus principium: in re similiter, quæ motu acquiritur, datur totius primum esse, sed non primum esse partis.

Explico: Illud primum non est motus, in fine, in quo dicitur, nunc non est motus, sed immediatè ante hoc, fuit: illud, inquā, est primū, in quo est verum dicere, nunc primò factus, & perfectus est iam motus, & similiter nunc primo talis, & tāta forma acquisita est: & hoc est dicere, ꝙ in fine motus, datur primū mutatum esse: eodē modo in fine cuiusq; partis motus.

At cum motus sit diuisibilis in infinitū versus principium, non dabitur primum mutatum esse; quia antè tale mutatum esse præcessit mot⁹ diuisibilis, vbi fuit aliud, & aliud mutatum esse.

Et ob hoc nec datur primum esse omnium partium; nam ante illud prius, fuit minor pars formæ acquisitæ.

Nota discrimen in fine & principio motus. Nec est eadem ratio in fine, & in principio motus; nam in fine datur mutatum esse, quia ante illud fuit motus: at in principio non potest dari primum mutatum esse, quia debet antecedere motus, qui cū diuisibilis sit semper, habet aliud, & aliud mutatum esse prius.

Nota discrimen puncti, & mutati esse. Non enim omninò mutatum esse simile est puncto: nam punctum non necessariò antecedit linea, ideò datur primum: at mutatum esse necessario præcedit motus.

4. Conclusio. Quarta conclusio. Res, quæ fine contrarij expulsione acquirunt esse, incipiunt per primum sui esse, desinunt per vltimū sui esse. Vnde, nunc, temporis, mutatum esse, motus, angelus, mundus, per primum esse incœperunt: nunc autem mutatum esse per vltimū esse desinunt; reliqua enim non corrumpuntur.

5. Conclusio. Quinta conclusio. Quæ cum abiectione contrarij corrumpuntur. i. generātur, incipiunt esse, per primum esse: desinunt per primum non esse. Vnde cum ex aqua fit aer, aqua definit per primum non esse, vt sit verum dicere, nunc nō est, & immediatè ante hoc fuit aqua: aer verò incipit per primum esse, nempè, nunc est aer, & immediatè ante hoc non fuit.

Probatur conclusio. Hæc conclusio est Aristotelis 8. Physi. tex. 69. & huius ratio est notanda. Semper enim generatio fit in fine alicuius motus præcedentis, ratione cuius disponitur subiectum: vnde dum motus ille est, nondū est forma generata, quia dispositio non est perfecta: finito autem motu, forma inducitur in eo instanti primo, in quo est primum mutatum esse in fine motus. Cum autem detur tale primum mutatum esse, datur etiam primum esse formæ producte: Cum autem talis forma nondum sit cum motus est, erit forma, quæ corrumpitur: non enim est materia fine forma: vnde sicut forma generanda non est, dum fit motus, ita forma corrumpenda est, quo usque motus sit finitus.

Vnde sequitur, ꝙ desinēte motu, tunc non erit forma corrupta, sed definet, sicut motus, & definet per primum non esse, & tunc erit forma generata.

Vt autem clarius intelligas. Fiat motus calefactionis aquę, vt ex ipsa fiat ignis: dum fit calefactio, est aqua, & non ignis: facta calefactione, est ignis, non aqua: datur enim in fine motus vnum instans, in quo licet dicere, Modò primùm absoluta facta est calefactio; & hoc idem instans, est primum non esse motus; & primum non esse ipsius formæ aquæ, primum verò esse ignis: hæc enim omnia illi instanti insunt.

Ad primum, & secundū. Per hæc patet solutio ad argumenta posita. Ad primum enim, & secundum æqua est responsio. Non enim mutatum esse omnino simile est puncto, & nunc. De ratione enim puncti non est, ꝙ ipsum linea præcedat: at de ratione mutati eē est, ꝙ ante ipsum sit mutatio: ob id non potest incipere motus a mutato esse, quia necesse est, ꝙ ipsum antecedat motus: est enim mutationis finis.

Nec inde sequitur, quod motus non potest esse in tempore, aut spatio adæquatis: nam motus non fit nisi in tempore, & magnitudine: at nunc nō est temporis pars, nec indiuisibile magnitudinis.

Ad 3. Ad tertium, non negamus motum habere principium; dictum enim est, ꝙ sicut non datur prima pars, ita nec vltima: at sicut datur vnum instās, in quo definit motus, quod dicitur primum nō esse motus, ita etiam datur aliud instans, in quo incipit, quod sit vltimum non esse ipsius.

Discrimen

Discrimen est, quod instans finis dicitur mutatũ esse, quia motus præcessit imò totus: in principio tamen non est mutatum esse, quia non præcessit motus, tamẽ vtrunq; instans, & vterq; terminus est extrinsecus, quia in eo non est motus.

Ad 4. Ad quartum non sic est intelligenda illa comparatio: si enim mutatũ esse, quod in fine est, absolutè ad alia mutata esse conferatur, quæ in illo motu fuerunt, ipsum vltimum dicetur: tamen non sic debet hoc intelligi; sed quod ipsum est primum post totum motum factum, & respectu tẽporis sequentis. Vt sit sensus; in hoc instanti omnium sequentium primo motus totus dr̃ esse factus, & perfectus, ante enim non fuit totus factus, post verò fuit, sed non primo, nisi in tali instanti, in quo dicitur primum mutatum esse. (Nota.)

Ad 5. Ad quintum dicimus, non sic illam diuisionem motus fieri debere, sed proportionaliter versus principium, & tunc non dabitur pars, quam non antecedat mutatum esse, vt dictum est.

Ad 6. Ad sextum dico, in generatione substãtiæ esse aliam diuersam rationem: nam generatio substantię, & corruptio fiunt in fine motus, & in fine temporis illius motus. Cum autem vnus motus vnicum habeat terminum, in vno instanti fiunt illa: quod sit primum nõ esse vnius, quam esse alterius: tunc enim forma recedit cum motu, quo generatur res: at vero cum ex calido fit frigidum, cum nullus alius antecedat motus, ille transitus non fit in instanti, sed in tempore. Si enim diceretur, quod instans vnum est, in quo frigidum primo est, & calidum non est: non videtur, quare in illo non fit calidum, cum nullus motus, aut mutatio præcesserit, qua expulsum fit: & ob hoc Aristot. nunquàm admittit mutationes instantaneas, nisi adiunctas motibus. Sic puto esse respondendum secundum viam Aristotelis.

Ad 7. Ad septimum difficultas est magna, an detur minimum in formis accidentalibus in instãti productum, q̃ nos tractabimus. 8. lib. tex. 23. Interim tamen dico, cum S. Tho. ibidem, quod hic Aristoteles solum loquitur vniuersaliter, nempè, quæcunq; forma motu acquiritur, non habet minimam partem primam illius, quod motu acquiritur: & hoc satis constat secundum prædicta principia. Sed an tota latitudo formæ motu acquiratur, illic disputabitur, quamuis, re vera, hoc Aristoteles videatur docere, sed postea latius dicemus.

Caput Octauum.

Quoniam autem omne, aut mouetur. Tex. LXVII.

Vę de motu docuit, puta nõ dari primum; idem de quiete, & de quietatione. i. motu quo quies acquirit, docet: & tale moueri ad quietem vertit Boetius [stare] quasi ad standum ire: posset id verbo non satis Latino, tamen rei energiam exprimẽte, dici quietari. Probat autem primo, quod quietatio illa fit in tempore dupliciter. Primo, quia est motus, & quod stat. i. ad quietem mouetur, re vera mouetur: in hoc autem textu, tale stare motum esse ꝓbat, sic. Omne, quod aptum est moueri, & loco, & modo quibus aptum est moueri, aut mouetur, aut quiescit; sed stans (si sic licet dicere, quod quietatur) est huiusmodi, & non quiescit; ergo mouetur. Non enim est sic dare medium. Quod autem non quiescat, probat. Quia quod stat tendit in quietem: quod autem in quietem tendit, nondum quiescit: ergo stans non quiescit. (De primo & vltimo in quiete ead. rõ q̃ in motu. 1 Fund. quietationem esse in tempore.)

Aduertenda est declaratio illarum particularum, quę in maiori ponuntur. Non enim omne, quod non mouetur, quiescit, sed quod aptum est natura moueri: vnde immobilia non dicuntur quiescere propriè. Vlterius, non omne aptum moueri, cum aptum est moueri: vnde in instanti non mouetur, in instanti autem non quiescit rẽs. Nec satis adhuc est, sed etiam requiritur ex parte loci; nam in puncto non est motus, etiã tempore, & mobili positis. Similiter non est motus, nec quiescit res à motu, quo non est apta moueri: vnde cœlũ non mouetur rectè, tamen nõ quiescit à motu recto, non. n. sic moueri est aptum. (Nota.)

Cum

Cum igitur aliquid est aptum sic moueri & tali loco & tempore, & non mouetur, tunc quiescit. Quies enim priuationem dicit, quæ negatio est cum aptitudine, & circunstantiis illis.

Hoc autem demonstrato. Tex. LXVIII. LXIX.

1 Ratio. Hoc principio ostēso, qđ stat, i. quod quietis moueri, facit priorem rationem. Omnis motus, & quod mouetur, in tempore mouetur: at quod sic stat, mouetur; ergo quod stat, in tempore stat.

2 Ratio. Affert alteram ratione in altero textu, Velocius, & tardius in tēpore sunt: quod stat, velocius, & tardi⁹ stat; ergo quod stat, in tempore stat: & vide per stare, intelligi motum in statum, & quietem, vt diximus iam: quam quietationē dicere possumus.

In quo autem tempore. Tex. LXX.

2. Fūda. quod in aliquo tēpore primò stat, in qualibet parte illi⁹ stat. Alterum statuit simile principium, sicut in motu. Nempè quod in aliquo tempore primò stat, in qualibet parte illius tēporis stat: & facit eandem rationē cū superiori. Diuidatur illud tempus primum: non enim esse potest indiuisibile: aliter enim non esset in eo motus: diuidatur ergo in duas partes. Tūc nō est dicendum, quòd in neutra stat; tunc enim non staret in toto; Similiter non est dicendum, quòd in altera tantùm stat; tunc enim non esset illud totū primū, in quo stat, sed illius pars. Colligitur ergo, q̄ in vtraq; stat, & sic de aliis ipsius partibus. Ex his concludit, quod intenderat: nempè non dari primū in statu, & motu isto, sicut nec in motu vniuersaliter dicto datur.

Neque enim ipsius motus. Tex. LXXI.

Non dari primū in statione. Probat, non dari primum in statione hac. Si esset primum, vel esset in indiuisibili temporis. I. non; sed neutro modo esse potest: primò nō pōt esse in indiuisibili; sic enim non esset motus: at dictum est, motum esse. Præterea, nec potest in diuisibili esse: si enim diuisibile est id tempus primū, erit immediatè motus ille, quia aliàs non esset in illo tēpore primò, & adæquatè: ergo illa medietas fiet prior, cum que in temporis diuisione non perueniatur ad vnā partem omniū primam, cum illa adhuc diuisibilis sit, profectò nec in tali motu quietationis, quæ status dicitur, dabitur prima pars, sed semper erit alia, & alia, vt in tempore.

Neque igitur quiescens. Tex. LXXII.

Eadē ratio de quiete; quæ de motu in quietem. Quod de motu in quietē dixit, id etiam de ipsa quiete tradit, puta, non dari primam ipsius partem. Et hoc probat quia in tempore quies est, & quod quiescit, in tempore quiescit, temporis autem cùm non detur prima pars, nec dabitur in quiete. Quod autem in tempore sit quies, dupliciter probat. Primò: Tunc res quiescit, cùm non mouetur, & moueri apta est: sed in instanti non moueri apta: ergo nec quiescere, sed in tempore. 1. Ratio.

Amplius autem & tunc dicimus. Tex. LXXIII.

Secūdò idem probat ex descriptione quiescentis. Id enim quiescere dicimus, quod sic se habet modò, sicut ante; quasi quies non dignoscatur, nisi per diuersa nūc; sed instans nō habet modò, & antè; ergo in tēpore quiescens est. Vtraque ratio superius exposita est. Iam concludit hoc prouenire ex diuisione continui in infinitum, qua supposita, sequitur, non dari primum in motu: & similiter nec dari vltimam partem. 2. Ratio.

Quoniam autem omne, quod mouetur. Tex. LXXIIII.

Aggredit Arist solutione arg. Zenonis, iaciens ad Aristoteles præparans se ad soluendum argumēta Zenonis, præmittit vnum in hoc textu; Nempè, cum aliquid mouetur in ali-

id primũ fundamẽtum. in aliquo tẽpore primò, & adęquato, non potest in aliqua parte illius temporis esse in vno loco æquali, aut in vno gradu formæ secundùm alios motus; sed semper mutat, & mutat locum æqualem, aut est sub alio, & alio gradu formæ.

Not. 2. Quo fit intelligẽdũ fun damentum authoris. Attende, quòd dicit in tempore primò. Si enim sumas tempus non primum, potest in vno loco esse in aliquo tempore, v. g. ego dicor moueri in classe in hoc die, quia moueor in tempore huius horæ; finito isto motu possum manere in loco, in quo motus sum per horam aliam eiusdem diei; tamen in hac eadem hora, in qua tota moueor, permanere per aliquod tempus in eodẽ loco æquali mihi, impossibile est.

Not. 1. Attende etiã, ꝙ loquitur de loco ęquali, in quo toto est mobile: nam intra totũ spatiũ maius, intra quod totus fit motus, per tempus manet. At de illo loco, in quo adæquatè est ipsum locatũ loquentes, dicimus, ꝙ dũ mouetur, nõ permanet in vno per temporis particulam. i. minimã, sed mutat, & mutat loca alia: nec in eodẽ pmanet, dũmodo moueatur secundũ se totũ: quòd si secundùm partẽ mouetur, illa saltẽ pars nunquam in eodem loco æquali erit per aliquod tempus, quo mouetur.

Probatur fundam. Probat hoc: quia si in aliquo loco æquali per aliquod tempus maneret, vtiq; quiesceret quiescere enim est eodem modo se habere in duobus nunc tẽporis cõtinui. i. in aliquo tempore: & si quiesceret, iam esset illud tempus primum motus.

Si vero non sic est, sed vno solo nunc.

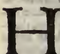

Concludit, quòd cum non sit in vlla parte temporis in vno, & eodem loco, quòd in instanti erit in illo loco sibi æquale, & in alio instanti in alio: tamen in tempore semper mutat loca æqualia: nec propterea admitti debet, quod quiescat in illo. Nam sicut in instanti non est motus, ita nec qes ob id in tẽpore primo toto mouetur, & in parte qualibet temporis locum æqualem alium, & alium mutat, nec quiescit, licèt per instans sit in vno, & eodem sibi æquali loco: instans enim tempus non est.

Caput Nonum:

Zeno autem male ratiocinatur. Tex. LXXV.

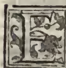

Ex doctrina textus præcedentis soluit sophisma Zenonis, quo probabat, non esse motum. Dicebat sic: Quòd in quolibet nunc temporis quiescit, non mouetur in illo tẽpore: sed id quod moueri dicit, puta sagitta, in quolibet Nũc tẽporis quiescit; ergo non mouetur: Probat minorẽ. Quia quod est in sibi æquali loco, non mouetur sagitta in singulis. Nunc, est in sibi ęqualibus locis: ergo in illis non mouetur: ꝙ si non mouetur, & quiescit. Omne enim in sibi ęquali loco, aut mouetur, aut quiescit. Argumẽtũ contra motum.

Hoc autẽ falsum est. Tex. LXXVI.

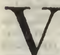

Voluit prædictam rationem, dicens, quod tempus non cõponitur ex ipsis Nunc, sed ex diuisibilibus partibus: ideò non si in omnibus Nunc non mouetur, in toto non mouetur: nam in partibus omnibus temporis mouetur. Et hæc est solutio potissima. Hinc enim prouenit, ꝙ non sit in Nunc nõ moueri quiescere; nõ enim Nunc est pars temporis. Quòd autem in omnibus partibus temporis in loco æquali non sit per aliquam temporis partem, dictum est in textu antecedenti. Solũ Aristotelis.

Quatuor autem sunt rationes. Tex. LXXVII.

Huius occasione a principio incipit numerare quatuor rõnes Zenonis, quibus contendebat, non esse motum, quas difficilis solutionis dicit. Prima ratio erat. Supposito, quòd si esset motus, esset à termino in terminum alicuius spatii, & quòd spatium diuisibile est in infinitum: tunc est argumentum. Mobile non potest peruenire ad terminum p spatium, nisi prius transeat dimidium spatii; nec potest hoc Quatuor argu. Zenonis cõtra motum. Primum.

transire, nisi prius aliud huius dimidium; nec hoc, nisi huius aliud dimidium. Sed sic est, ꝙ sunt infinita dimidia, quæ prius oportet transire; ergo nunquam contingit moueri per spatiũ aliquod. Infiniti enim non est finis.

Solutio. De hac autem diuisione se locutum superius dicit. Vel potest esse sensus, ꝙ iam ista ratio soluta est, per distinctionem superius, puta, textu 19. vbi dictum est, spatium non esse actu infinitum, sed potentia: vnde non opus est, ꝙ infinitæ partes sint, quas actu oporteat transire. Sed hoc postea in fine libri examinabimus magis.

Secunda autem ea, quæ vocatur.
Tex. LXXVIII.

Secũdũ. PRoponit secundam rationem Zenonis, quam dicit vocari Achillem. Ratio autem erat, quia vtebatur exemplo Achillis, qui erat celerrimus: & sic exponunt Themist. Simpli. Psellus. Vnde malè Interpretes aliquot putãt dici Achillẽ, quia erat ratio validissima. Ratio autem ducit ad incõueniẽs, ꝙ velocissimũ, puta Achilles, nunq̃ apprehenderet tardissimũ, puta testudinem. Probabat autem: quia semper erit aliquod spatium inter vnum, & alterum. Sed quomodo id probet, optimè explicat Themist. Demus spatium, in quo fit motus. Sit militare, quod octo stadiis constat, & Achilles incipiat moueri à principio primi stadij, & testudo à dimidio illius stadii. Sitq; Achilles in decupla proportione velocior. Est argumentum. Dum Achilles transit illud medium stadii, testudo saltem transiuit decimam partem alterius dimidij; & sic nondum est apprehensa. Iterum dum Achilles transit illam decimam, testudo transibit aliam decimam illius decimæ; & dum hanc decimam decimæ Achilles, testudo aliam decimam decimæ alterius decimæ transibit: cumque sint infinitæ huiusmodi diuisiones, nunquam Achilles testudinem motã consequetur.

Est autem & hæc ratio eadem.
Tex. LXXIX.

HAnc secundam rationem cum prima comparat, ac dicit esse eadem. Nempè, quia idem sup ponit cum ea; non tamen omninò eandẽ, quia alia aliter procedit. Supponit igitur idem: quia infinitum putatur spatium, nec ad terminum peruenire posse in vtraq; ratione. Sed non est idem modus: nam prima diuidit spatiũ semper in duas partes proportionaliter: at posterior non diuidit, nisi secundum proportionem & rationẽ velocioris, & tardioris. Vnde quamuis diuerso modo procedant, ad idẽ tendunt, eadẽq; est vtriusq; solutio. Quòd si in argumento secũdo sumatur velocissimum, & tardissimum, fuit tragico modo ad faciendum argumentum admirabile, sed non ꝙ nouam difficultatem faceret. Cõparat Aristot. 1. Argumẽ Zenonis cum 2.

Solutio Aristot. Solutio ergo est, quòd velox non apprehendet tardum, dum non attingit ipsum; tamen attinget. Maius enim spatiũ transit velox in eodem tempore, quam tardũ: cum spatium finitum actu sit. Argumentum autem procedit, ibi esse infinitas actu partes: quod falsum est.

Tertia autem, quæ nunc dicta est.
Tex. LXXX.

3. Argũ. TErtiã rationẽ Zenonis dicit esse eam, quæ iã proposita est textu 85. Nempè, quòd si in quolibet instanti quiescit mobile, cum non mutet locum, quòd in toto tempore quiescit.

Solutio Aristot. Et repetit solutionem eandem, quia innititur ratio in hoc, quòd tempus ex Nũc componitur. Hoc autem negato, nihil cõcludit. Dicetur enim, quòd in qualibet parte mutat locum, & mouetur, licet in singulis instantibus sit in singulis locis, nec in illis motus sit, non tamen propterea dicendũ est, mobile quiescere, vt dictum est. In instanti enim, nec quies, nec motus est.

Quarta

Quarta autem ea, quæ de ijs est.
Tex. LXXXI.

4. Ratio.

QVartã facit rationẽ Zenonis, quæ re vera difficile colligi potest: aliqui enim eam sic cõstruunt, vt nec minimam apparentiam faciat, quod credendũ non est. Existimo, sic esse proponendam: & in hoc magis accedo ad expositionem sancti Th. Zeno in hac ratione ducebat ad impossibile. Nempe si motus esset, tempus duplum esset æquale suo dimidio; nempe, vna hora æqualis mediæ: At hoc ostendendum sumebat hoc principium. Cum duo mobilia æquè velocia æqualem magnitudinem percurrunt, tempora vtriusq; motus sunt æqualia.

Ex hoc principio argumentabatur; & sumebat tres magnitudines æquales, singulas quatuor partium æqualium. Et primã ponebat immobilem, quæ dicebatur, AAAA. Alteram constituebat superius, quę inciperet ex media parte fixæ & immobilis, quæ dicebatur B B B B. ita vt primum B, esset cum secundo A. Tertiam sumebat, quæ dicebatur CCCC. & ponebat a principio immobilis, vt esset primum C, cum primo A, contra alterã magnitudinẽ, vt notum fit in figura infra descripta.

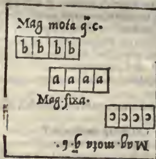

Moueatur igitur tertia, quæ dicitur C, per totam magnitudinem A, per horam, ita vt cum perueniat ad secundum A, vbi icipiebat B, moueatur ipsum B, versus A. a quo incepit C. Tũc, quia non habet nisi duo A, petransẽunda, per mediam horam mouebitur: & in illa media ipsum C. transibit alia duo A. & nunc in fine mediæ horę vltima omnium horum simul erunt, primũ C, cum vltimo B, & A. & primũ B, cũ vltimo C, & A. ac si essent iuxta posita.

In hoc igitur casu tẽpus ipsius C, est duplũ ad tempus ipsius B, quia C, transiuit quatuor A. & B, non nisi duo. Quod ante illa tẽpora sint æqualia, probatur. Ipsum B, in media hora transit per omnia quatuor C. vt notũ est, quia in principio mediæ horæ est cũ primo C. in fine cum vltimo: sed quatuor C. sunt æqualia quatuor A: ergo B, transit tantam magnitudinem; ergo per fundamentum tempora ipsorum B, & C, sunt æqualia.

Solutio Aristote.

Solutio huius est, ꝙ illud fundamentũ intelligi debet, ꝙ duo mobilia transeant æquales magnitudines fixas; nam cũ vna est fixa, altera mouetur contra mobile, citius trãsitur mota; & ita errabat Zeno.

Litera Aristotelica. 4. argumenti expositio.

Hic est sensus horum duorum textuum, & est notanda expositio. Ad literam deueniamus. Quartam rationem, dicit esse eã, in qua sumebat magnitudines æquales cũ aliis æqualibus, & applicabat stadio vnã a principio, alteram a medio, e contra: & per hoc probabat duplum tempus ęquale dimidio, sumpta duplici illa magnitudine mobili æqualiter veloci.

Nota.

Et attende, ꝙ vna magnitudo ponitur ĩ principio, altera ĩ medio illius tertiæ, quæ dicitur stadium, & non vtraq; in medio: vt multi expositores ponunt: ideoq; vix intelliguntur.

Est autem deceptio in eo.
Tex. LXXXII.

Solutio.

SOlutionem cauilli ponit in hoc, ꝙ falsitatem fundamenti aperit. Putat enim, ꝙ cum duo mobilia æquè velocia mouẽtur per ęqualem magnitudinem ita, vt vnum per fixã, alterum per motam moueatur, ꝙ tẽpora sunt æqualia. Et hoc quidem falsum est: aut enim vtraque debet esse fixa, aut vtraque æqualiter mota.

Casus argumẽti.

Constituit aũt casum argumenti. Sint tres magnitudines, prima fixa, A A A A. aliæ motæ, tamen æquales & numero, & partim magnitudine, quarum vna B B B B, sit incipiens a secundo A. altera verò CCCC, à primo A. è contra: con-

tinget duas has simul coniungi cum vltimis A.

Nota. Sed intellige, ꝙ C, incępit moueri, nec B, motum fuit, quousq; ad ipsum peruenit C, vt diximus. Hoc casu posito, dicit, cũ B. transierit duo A. ipsum verò C, quatuor A. erit tempus B, dimidium ad tẽpus C; nam in singulis A, æquale tempus consumptum est. Tunc vlterius sequitur, quod B, transiuit per omnia C. in illo medio tẽpore; Cumq; tantum temporis sit cõsumptum in C, quantum in A. vt ipse inquit, erunt tempora æqualia.

Nota. Et nota, ꝙ dicit, (vt ipse inquit:) nam re vera, plus temporis consumit B, in vno A. quàm in vno C: imò dum duo A, transit, percurrit quatuor C: nam A, fixũ est, C. verò contra ipsum mouetur. Et in hoc cõsistit deceptio, & cauillus Zenonis. Hæc est expositio clara textus huius difficilis.

At vero secundum eam, quæ in contradictione. Tex. LXXXIII.

Duo alia argu. contra motũ. Alia duo argumenta soluit, q̃bus motũ esse negabatur, & quãuis multi ea esse Zenonis putẽt, mihi non placet, quia solùm quatuor rationes esse ipsius dixit, & præterea Psellus expositor Græcus, has non esse Zenonis, sed aliorum, dicit. Quicquid tamen sit, ratio proponitur, qua mutationem non esse, probatur: præsertim, eam quæ inter contradictoria fit, vt ex nõ albo in album.

1 Argũ. Argumentum est. Dum res mutatur, nec est sub vno extremo, nec sub altero. Cum autem extrema sint contradictoria, dabitur ꝙ neutrum contradictorium vni competat, vt nec sit album, nec non albũ.

Solutio. Aristote. Respondet Aristotel. hoc argumentum nihil concludere: Nam tunc esset inconueniens, si vnum totum nec esset albũ, nec non album in mutatione. Sed hoc falsum est; nam cum mouetur, partim est album, partim non album; nam cum album dicitur aliquid, nihil vetat habere partes aliquas nigras. Similiter dicetur nõ album, q̃uis habet partes aliquas albas. Fit enim denominatio a pluribus, seu pręcipuis partibus. Non ergo, propterea ꝙ non fit sub albo, nec sub nõ albo, ob id inferri debet, ꝙ totum non sit album, & totum non sit non album: erit enim partem habens in albo, partem in non albo. Idemq; dicetur de alijs extremis contradictorijs, vt de esse, & non esse in generatione.

Nota. Hic aduerte, ꝙ Aristot. loquitur hic de mutatione albi ex nõ albo, & de mutatione generationis, quibus fit album. I. fit aliquid secundum partes extensionis: tũc. n. quandam partem sub vno, q̃dam sub altero habet extremo. Non tamẽ loquitur de generatione, quæ in vnica parte: & de mutatione, quæ in instanti fit; tunc. n. non est secundum partes diuersas mobilis: sed dicendũ est, ꝙ est sub termino ad quem. In mutationibus. n. instantaneis simul sunt mutatio, & mutatum esse, vt dicetur in libro 8. Modò tamen non de his loquitur, de quibus illi Antiqui forsan nõ argumẽtabantur; sed de mutationibus quæ successiuè secundum extensionis partes fiũt, quamuis non omnes successiuè extensionem acquirant, vt alibi dicetur.

Rursus in circulo. Tex. LXXXIIII.

2. Argu. Alteram facit rationẽ ipsorũ. Accidit id, quod moueri dicitur, nõ mutare locũ, nec secũdũ totũ, nec secũdũ partes in tẽpore: ergo nõ mouetur. Antecedens patet de sphæra, quæ dum circulariter mouetur, nec totũ, nec partes locũ mutãt, cum circa idem semper voluãtur: ꝙ si motus nõ est circularis, nec alius motus vllus erit. Quod si dicatur, adhuc sphæram moueri, vtiq; motus, & quies simul erunt: quiescit. n. cũ locum non mutet.

Primo namq; partes. Tex. LXXXV.

Solutio Aristote. Soluit argumentum; Et primò negat, partes non mutare locum; mutant enim singulæ. Vt si consideres partes octauæ sphærę, quæ sub nona mouetur, partes nonæ sphære continẽtes octauam. non respondent semper eisdem partibus octauæ: imò vna octauæ succedit, vbi erat altera, & alia vbi erat illa. Secundò negat etiam totum non mutare locum: imò mutat locum.

Nota: Aduertẽ aũt, ꝙ in aliquo circulo possumus, multos circulos sumere, si incipiam a varijs

à varijs punctis illius circuli: tamē isti nō sunt omnino distincti. Cum vnus sumatur in alio. Differunt, sicut homo, & homo albus: vnum enim alterum includit. Ex quo sequitur, quod corpus circulare, quod mouetur interius totum sit semper in alio, & alio circulo, & loco: & hoc pacto dicit Aristoteles etiam totum mutare locum, dummodo in circumferentia sit, quæ incipit ab A, modò in ea, quæ incipit a B, modo in ea, quę incipit a C, & sic in aliis.

Nota. Aduerte præterea, quod in non circularibus etiam inuenimus loca, quorum vnus est alterius pars: Vt si ego sim in hoc loco, & partim discedam ita, vt non deseram totum: tunc locum alium habeo. Sed non omnino, quia iste partem habet alterius. Corpus igitur illud circulare cum in quolibet tempore mutet locum, & ipsum, & ipsius partes non quiescent, sed mouebitur in illo tempore: & sic soluitur argumentum.

Caput decimum.

Demonstratis autem his.
Tex. LXXXVI.

Quęstio apud Aristote. an indiuisibile possit moueri.

RANSIT Aristoteles, ad vnum Problema determinandum. Nempè, an indiuisibile moueri possit. Explicat autem primò se de indiuisibili in quantitate loqui, vt de puncto, linea, superficie; non de alijs indiuisibilibus, puta, secundū formam, qualiter species vltima indiuisibilis est, cum in plures species diuidi nequeat: Vel de indiuisibili secundum indiuiduum, vt Petrus indiuisibilis dicitur in plura illius speciei singularia: de his non est sermo.

Sensus quęstionis.

Responsio ad quęstionē indiuisibile posest moueri per accidēs.

Respondet igitur, ꝙ indiuisibile moueri potest per accidens ad motum magnitudinis, in qua est sicut nauta mouetur ad motum nauis. At ne quis existimaret, in diuisibile moueri per accidens, sicut pars ad motum totius: explicat, quod non sic mouetur, sed sicut accidens ad motū subiecti, vt exponit S. Thom. & hoc significatur per Nautam in naui.

Mouetur autem pars ita in toto, quod habeat alium motum ab ipso toto: alius enim est motus partium singularum, alius totius. Nā quælibet pars parte motus existente, in se mouetur, & inde potest separata moueri. At accidens non habet alium motum a motu totius, nec separatum posset moueri: & huic assimilatur punctum. Aliter mouetur per accidēs pars, aliter accidēs, & punctū.

Quòd autem partes singulæ suis motibus moueantur, dicit hoc ostendi in sphæra. Si enim partes profunditatis considerentur, quæ propinquiores sunt cētro tardiorem motum habent, cum breuiorem circulum describant, quam remotiores maiorem describentes circulū. Non ob id intelligas, esse motus partium, & totius diuersos actu, sed potentia: actu enim vnus est motus continuus: Indiuisibile igitur mouetur per accidens, vt in subiecto accidens; per se autem nullo modo.

Mutetur enim ex A B. in B C.
Tex. LXXXVII.

Riplici ratione probat, indiuisibile per se moueri non posse. Prima est. Detur, quod moueatur ab vno termino in alium, siuè motu locali, siuè quocunque alio: & sit tempus motus aliquod. Tunc in hoc tempore, aut est in termino a quo, aut in termino ad quem, aut partem habet in vno, partem in alio. Si dicas in aliquo esse termino: erit iam quies, cū sit illud tempus. Si dicas tertium erit iam diuisibile: Dicere, quod nullo modo est in terminis, est impossibile: ergo tale indiuisibile, verbi gratia, non potest moueri per se solum.

Indiuisibile non potest moueri per se.

1 Ratio a terminis.

Quare non contingit id.
Tex. LXXXVIII.

Num modum reprobat, quo quis posset affirmare, punctū per se moueri. Puta, si tempus tantum ex instantibus componeretur, & tunc in quolibet instanti esset in aliquo indiuisibili. Hoc reijcit primò: quia tēpus ex instantibus non cōponitur: Secundò:

Reijcitur fuga qua quis uti posset in 1. argu. 1.

Secundò, quia tunc in quolibet instanti esset mobile mutatum, & tunc non esset motus: nam motus nō esset, nisi plura mutata esse. Hoc autem reprobatum est: nullum enim continuum ex indiuisibilibus componitur. Hoc enim supposito, illud esse non potest.

Amplius autem & ex his. Tex. LXXXIX.

2. Rō a partibus spatii.

Lteram facit rationem. Omne, quod mouetur per spatium maius se, debet prius transire minus, & æquale sibi, vt notū est. Si ergo punctum mouetur per spatiū maius, transibit vtique prius per minus, aut æquale sibi. Per minus non potest, ergo per æquale. Si ergo totam lineam transit semper, & non nisi tangendo æqualia: ergo linea componitur ex punctis, cū mēsuretur a puncto transeunte per totā lineā, & non nisi per puncta. Illud autē impossibile est: ergo punctum per se moueri non potest. Idem intellige de linea, quæ per latitudinē, & de superficie, quę per profunditatem, non possunt moueri, nisi magnitudo ex indiuisibilibus componatur.

Amplius autem si omne in tempore. Tex. XC.

3. Ratio a tēpore.

T Ertiam rationem facit, quæ ducit ad hoc inconueniens, quod esset tempus minus quocunque motu: quod est impossibile, cum motus, & tempus æqualiter diuidantur. Supponit autem primò, quòd omnis motus est in tempore: & quodcunque tempus est diuisibile. Moueatur igitur, quod est indiuisibile, ab vno in alterum indiuisibile: cum iste sit motus, erit in aliquo tempore: hoc quidem diuisibile est: motus autem ille non, cum in vno puncto solo non sit motus: ergo medietas illius temporis erit tempus minus tali motu, qui minimus est. Quod autem talis medietas sit tempus minus, patet: nam totū tempus erat æquale moti.

Aliud & infertur inconueniens.

Ex hoc autem absurdo sequitur, quod aliquid mouetur in tempore aliquo, & in minori non potest minus moueri, nisi indiuisibile diuidatur.

Objectio

Posset quis dicere, quod a puncto in punctum in instanti mouetur.

Solutio.

Hoc reijcit sicut superius: tunc enim ex mutatis componeretur motus, & ex indiuisibilibus quodlibet continuum, quod fieri non posse demōstratum est superius.

Mutatio autem nulla est infinita. Tex. XCI.

Nulla mutatio est actu infinita.

E X his omnibus, quæ circa diuisionem mutationum dicta sunt, ne quis, infinitam esse mutationem arbitraretur: concludit tādem nullam esse mutationem actu infinitam, ita vt sit ad extrema infinitè distantia. Probat hac ratione. Omnis mutatio fit ab vno in alterum, siue contrario, siue contradictorio: sed talia extrema finitam habent inter se distantiam: ergo, & mutationes finitæ sunt: non enim vltra extrema sua singulæ sunt.

1. Rō de of motu in extremum

Et in augmentatione, ac diminutione explicat, quæ sint extrema: quia hic videbatur res obscurior, quia quantitas certū terminum non habet. Dicitq; illud esse extremum augmenti, puta, quantitatem, quam vnumquodque secundum suam naturam suam attingere potest: & huius remotio est terminus diminutionis. Vbi vides, res terminari certo termino magnitudinis, & paruitatis.

Latio autem sic quidem. Tex. XCII.

2. Rō de motu locali, qui fit secundum voluntatē.

D E motu locali, qui secundum voluntatem fit, non videtur certum, quomodo extrema sint determinata, ꝓpterea alia ratione ostendit, nec talem motum infinitum fieri posse. Impossibile est motū seu mutationem esse, cuius mutatum esse est impossibile: sed secundum motum infinitum impossibile est esse motum, vel mutatum: ergo ille motus impossibilis est. Maior sub exemplo, seu inductione ponitur. Impossibile est diuidi, secundum quod impossibile est esse diuisum: & generari, secū dum quod impossibile est, esse genitum: & mutari, secundum quod impossibile est esse mutatum.

At

At quia impossibile multipliciter dicitur, & quod non potest fieri, & quod difficulter fit: dicit, se loqui de eo, quod non potest fieri. Ac propterea dixit, quod esse diuisum, est impossibile tale, vt non contingat, nec possit esse diuisum, hoc tale impossibile est diuidi.

Et attende literam. nam quidam infinitiui de præsenti, quidam de præterito sumendi sunt, vt exposui: quàmuis in litera omnes sint de præsenti: ob id parum habet obscuritatis.

Si ergo id quod fertur.
Tex. XCIII.

Concludit, oēm motum, & mutationē eē finitam.

Concludit, in motu locali, cum non sit motus, nec moueatur aliquid, nisi possit secundùm talem motum, esse mutatum, non erit motus infinitus, vt nunquam habeat finem. Similiter quæcumque alia mutatio erit finita.

Sed si esse possit sic, vt tempore sit.
Tex. XCIIII.

Quo mō possit infinitas in motu reperiri.

Ostendit, quomodo in mutatione possit infinitas reperiri: in vna enim per se, quæ ad determinata extrema tendit, non potest esse, vt dictū est: tamen in vna per accidēs, puta, per contiguationem ratione temporis esse potest. Vt si alterationi succedat generatio, & generationi augmētatio, & huic latio, & huic iterum generatio. Hoc modo nihil prohibet. Nō enim est vna mutatio secundùm extrema: at in vnico continuo motu id nō est, præter motum circularem, de quo libro octauo dicetur: in eo enim sunt quodammodo plures motus, & circulares, quàmuis propter continuitatem vnus dicantur. Et ita absoluit librum Aristoteles.

FINIS LIBRI SEXTI.

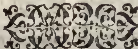

IN LIBRVM SEPTIMVM PHYSICORVM.

Caput Primum.

Omne, quod mouetur, necesse est ab aliquo moueri. Tex. I.

ICET ea, quæ ab Arist. traduntur in hoc libro, rationibus tantū dialecticis comprobētur; eademq; posteà ab eodem Aristot. in 8.lib. fusius, & accuratius ptractentur; adeò, vt liber hic Alex. nothus, & adiectitius visus fuerit. quam etiam ob causam, Eudemus, & Themistius, veteres Aristot. interpretes, eius expositionem omiserunt. Tamen quoniā Simplicio, D. Tho. aliisque grauissimis Peripateticis dignus visus est quem ipsi interpretarentur, nos etiam non inutile fore arbitramur, si quæ in eo docet Aristot. breuiter more nostro, & summatim prosequamur.

Institutū Aristotel. in hoc li. est vt aliquot pricipia, seu Theoremata proponat, ex quibus causam efficientē motus in 8.lib. postea ostendat.

Postquàm ergo de motu, quid sit, quæ ipsius species, quales ipsius partes, disseruit: nunc de ipso efficienti principio tractat, quod facit in octauo libro. At in præsenti aliquot statuit principia maxime ad id indagandum necessaria.

Diuiditurque i duas partes liber hic. In priori quædam Theoremata proponit circa motus principium. In posteriori de motuum comparatione loquitur, quoad velocitatem, & tarditatem.

1. Theore. Arist. oē quod mouetur ab aliquo moueri. Probatur inductione.

Proponit igitur in textu primo Theorema hoc. Omne, quod mouetur, ab aliquo alio mouetur. Hoc primò inductione quadam manifestat, posteà ratione demonstrat. Inductio est. Nam quę mouentur aut à principio externo mouētur, vt proiecta: aut à principio interno, vt viuentia. Et loquitur de actiuo principio. In his quæ ab externo mouentur, satis constat ab alio moueri ipsa: in his, quæ ab interno, non ita constat. Sed etiam hæc ab alio mouentur: nam habent duas partes, alteram, quæ mouetur, alteram, quæ mouet: & dum mouet, per accidens mouetur, sicut nauta in naui. Nauim enim, quæ mouetur, nauta mouet, & simul mouetur motu nauis. Sicut igitur, quàmuis nauis tota non moueatur ab aliquo extra nauim, non propterea dicetur moueri à se, ita nec illa, quę ab intrinseco mouentur. Et qui dicit, ea à se moueri, nescit distinguere partem, quæ mouet, & partem, quæ mouetur.

Hoc est, quod Aristoteles dicit. Sumatur inquit, A B, quod mouetur secūdum se totum, & non quia pars mouetur, (hic enim loquimur de his, quæ moueri dicuntur, quia tota mouentur: & per A B, intelligit viuens, vel id, quod ab intrinseco mouetur) dicere, quòd A B, mutetur à se, quia totum videtur moueri, & non ab extrinseco, est simile, ac si esset vnicum totū D E F, motum, cuius vna pars E F, mouet ab altera D E. & ob id totum mouetur. Et quis propter ignorantiam duarum harum partium existimaret moueri à se; Quasi dicat: illa talia mota ab intrinseco habere partem aliā mouentem, aliam motam. Et quia mouēs mouetur per accidens ad motum partis motæ, totum mouetur; cumque non appareat extrinsecum mouens, existimatur à se moueri. Sed non ita est, vt ostendit in exemplo de naui, & nauta. Colligitur ergo, quæ mouentur, ab alio moueri.

Amplius

Amplius id, quod a se ipso. Tex. II.

Probatur tõe tri suppositis. Primum. IDem modo demonstrare contendit. Sumit autem tria. Primum est. Quod a seipso mouetur, nõ desinet moueri quamuis quodcũque aliud à se, quod mouetur, quiescat, & moueri desinat. Quasi dicat; motus eius, quod à se ipso mouetur, non pendat ex alterius motu, ita vt si alterum cessat moueri, cesset & ipsum.

Secũdũ. Alterum principium ex hoc sequitur. Si quod mouetur, cessat moueri, quia aliud cessat moueri; tunc illud non à se ipso mouetur.

Tertiũ. Tertium est, quod mouetur esse diuisibile.

Nectitur ratio. Ex his est argumentum. Detur mobile, quod à se ipso moueri dicitur, (& attende, quòd loquimur de motu secundum se totum,) hoc mobile A B, diuisibile erit per tertium principium. Diuidatur ergo in duas partes in B C, & A C,

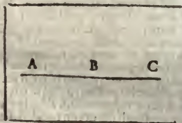

Peto.l.quiescẽte vna parte, puta, B C, mouebitur, l.non. Si mouebitur totum, cum nõ moueatur nisi rõne vnius partis A C, iam nõ totũ primò mouebitur. De hoc.n. sermo est. Si autem non mouebitur, ergo desinet moueri, quia aliud, puta, pars mota quiescit, ergo p primũ, & scdm principium, totum illud non à se ipso mouet.

Potest autẽ tota ratio sic in forma ordinari. Omne, qđ mouetur, cuius si aliqua pars quiescit, totum quiescit, non mouet à se, sed ab alio: omne, quod mouetur, est huiusmodi, vt quiescat, si eius aliqua pars quiescat: ergo omne, quod mouetur, non à se, sed ab alio mouet. Ratio hæc in quæstione postea examinabitur cum alijs.

Quoniam autem omne, quod mouetur. Tex. III.

EX hoc vniuersali theoremate infert secũdum particulare. Quod localiter mouetur, ab alio mouetur. Et quamuis contingat vnum ab alio, & hoc ab altero, & hoc rursus ab alio moueri, non tamen potest esse in infinitum processus: sed peruenire oportet ad vnum primum mouens, quod rursus non ab alio mouetur. Secundũ Theore. Arist. qđ localiter mouetur ab alio mouetur.

Si enim non, sed in infinitum abibit. Tex. IIII.

QVod omne motum localiter ab alio moueatur, non probat, quia in ratione præcedẽti de quocunque motu vniuersaliter probatũ est. Quòd verò in mouentibus non sit processus in infinitum, modò demonstrat. Tertium Theor. in mouentibus non esse processum in infinitu.

Exẽplũ. Exemplum ponit. Si A, mouetur à B, hoc rursus à C, & hoc C, rursus à D, non erit iste processus in infinitum; sed erit in aliquo vno status.

Suppositio prima. Statuit ad hoc aliquot principia. Primũ est: Quod simul mouebit A, & B, & aliorũ vnumquodq;. Ratio est, quia qđ mouet, dũ mouet, mouetur. Cũ igitur A, mouetur, B, mouetur: sed dum B, mouet, mouetur: ergo dum A, mouetur, etiam B, mouetur: & dũ B, similiter etiam C, ob eandem rationẽ, & cæterorum vnumquodque.

Suppositio secunda. Alterum principium est. Motus cuiusque horum finitus est, & vnus numero, vt motus, A, & motus, B, & motus, C, quamuis enim infiniti omnes sint, vnusquisq; tamen finitus est extremis: est enim ab vno loco in alium determinatum locum.

Aut enim numero accidit. Tex. V.

OCcasione illius, quod dixerat, singulos illos motus esse finitos, & quemque pro se vnum esse numero motum. Distinguit, tripliciter dici motum vnum. Numero, genere, specie. Vnus numero est, qui ab vno numero termino à quo, Motus triplicites vnus.

ad vnum numero terminum ad quem, in vno numero, & non per quietē interrupto tempore fit: Vt ab hoc albo in hoc nigrū, in hoc tēpore. Vnus genere, qui est ad terminū vnius prædicamēti. Vnus specie, qui ad terminū est vnius speciei. Quæ omnia satis exposita iā sunt in libro quinto.

Accipiatur igitur motus ipsius A. Tex. VI.

Suppositio 3. Motus finitus erit in tempore finito. Vis rationis Aristotelis.

Ponit tertium principium. Quod cum motus A, sit finitus, erit in tempore finito, & sit R. Ponit autem nomina motibus illis, motus A, dicitur E, motus B, dicitur F: motus C, est G, motus autem ipsius D, sit, H. Ex his omnibus colligit argumētum. Motus ipsius A, est in tempore R, finito: sed omnes reliqui motus sunt simul cum motu, A, vt dictum est in primo principio: ergo omnes illi motus sunt in tempore finito. At illi motus infiniti sunt: motus ergo infinitus est in tpe finito: ꝙ impossibile ē. At quia posset quis dubitare, An motus A, & aliorum sint æquales: Respondet, parum hoc referre: siuè enim æquales, siuè inæquales sint, motus totus infinitus est; tempus autem finitum est.

Si igitur videbitur demonstrari. Tex. VII.

Obiectio Arist. cōtra rationem supradictā.

Obijcit huic rationi. Non enim videtur demonstrare intentū. Nam motum infinitum, cum vnius est, repugnat esse in tēpore finito. At cū plures sunt motus, mobilibus existentibus infinitis, non vr̄ repugnare: possunt.n. multa simul moueri. In præsenti autem casu ille motus non est vnus, cum mobilia sint multa, ob id nullum sequitur inconueniens.

Sed si id, quod mouetur primò. Tex. VIII.

Solutio.

Excludit obiectionem, supposito vnico fundamento. Quod secundùm locum immediatè mouetur ab altero mouente motu corporeo, necesse est illi esse contiguum per tactum, aut esse continuum. Ex hoc argumentatur. Cum illa mobilia saltem sint contigua, ponatur, quòd continuentur. Non enim minus contigua, quàm cōtinua occupant: nec minor motus est in illis, quàm in his. Sumatur igit̄ vt vna magnitudo, A B C D. & motus tūc vnus erit ex ipsis, puta, E F G H. erit igitur iam motus vnus infinitus tēpore finito: quod impossibile est, siuè magnitudo, & mobile finitum sit, siuè infinitum. Vtroq; enim modo motus infinitus tempore finito esse nō potest: ob id nihil refert, quòd mobile sit finitum, aut infinitum, si motus infinitus est. Ita hæc verba Simplicius exponit: & sic excluditur obiectio, & perficitur demonstratio.

Manifestum est igitur. Tex. IX.

Infertur cōclusio supradicta, non esse processum in infinitum in mouentibus.

Infert conclusionem. Quòd non erit processus infinitus in mouentibus: sed ad primū deuenire oportet. Duo autem adiungit, quæ sumpta sunt in textu præcedenti. Alterum est, quòd ponatur illa mobilia continuari. Posset quis dicere, rationem esse nullam, quæ ex suppositione procedit. Ad hoc respondet, quòd suppositione vti, cum id, quod petit, est possibile; Nā possibili posito in esse, nullum sequitur inconueniens. Est igitur modus argumētādi iste ex vno possibili dato; puta, ꝙ illa continuentur: inferre vnū impossibile: nempè, quod vnus motus infinitus esset in tempore finito, vt inde colligatur, Cū hoc impossibile nō sequat̄ ex hoc quòd continuentur (nam possibile non infert impossibile:) profectò sequetur ex eo, quòd infinita mobilia sunt: & ita hoc erit impossibile. Nam impossibile ex impossibili sequitur. Alterum declarat, quomodo, quod mouet, & quod mouetur, simul sunt. Dicit duo. Primum est, quod loquitur de mouente efficiēte. Nā quod mouet, vt finis, potest distare à re, quæ propter ipsum mouetur. Alterum. Quòd omne simul mouens, & motum est, quod non sit inter ipsa medium, id est, quod se tangant.

Ad

An vtraque ratio Aristotel. necessario concludat, qua probatur omne, quod mouetur, ab alio moueri. Quæst. I.

Prima obiectio Galeni contra primā rōnem.

PRima ratio, qua omne, quod mouetur, ab alio moueri, probatur, tripliciter impugnatur. Primò a Galeno, vt refert Simplic. Galenus enim dicebat, ꝙ non benè infertur; illud mobile non moueri per se, quia pars quiescat, & pars mouetur: Quod enim per partem suam mouetur, per se moueri dicitur: & sic Auerroes explicat argumentum Galeni.

Secunda obiectio aliorum.

Secundo impugnatur ab aliis, vt refert Simplicius; quia ratio illa petit principium; nam petit partem quiescere, partē moueri: & hoc idem est, totum non per se primò moueri. Nā quod per se primò mouetur, secundum omnes partes mouetur.

Tertia Auicennæ.

Tertiò impugnatur ab Auicenna, quia petit vnum impossibile. Nam si totū per se primò mouetur, impossibile est, quod pars ipsius aliqua quiescat: & ob id ratio nulla est: incompossibile supponit.

Obiectio nescōtra secundam rōnem. Prima

Secunda autem ratio potest adhuc tripliciter impugnari. Primò; supponit, ꝙ cum vnū mouetur, reliqua simul mouentur. Hoc autem videtur falsum. Sat enim lapidem proiectum moueri, quiescente proijciente; & elementa moueri, non existente generante.

Secūda.

Secundò impugnatur. Quia ipse sumit motum infinitum ratione partium subiecti, & non ratione partium successiuis. Motum autem infinitum sic non repugnat esse in tempore finito; nam secundum tales partes non diuiditur ad diuisionem temporis, sed subiecti.

Tertia.

Tertio impugnat. Quia existimat possibile, illa mouentia continuari: & tamen videtur impossibile: quia specie distincta impossibile est continuari, vt dictum est in quinto libro. Hæ igit̃ sunt obiectiones contra Arist. q̃ iam sunt dissoluendæ.

Ad primam obiectionē Galeni.

Prima ergo Galeni nulla est, & facile ab Auerroe. Nam per se moueri simpliciter dr̃. Vno modo, vt distinguitur contra per accidēs: & sic etiam, quod ratione partis mouetur, p se mouetur: & hoc probat Galenus. Altero modo, vt distinguit̃ contra per accidens, & secundum partē, vt quod secundum se totum mouetur, per se moueri dicatur: & de hoc loquitur Arist. Contra autem, ꝙ si vna pars quiescit, non per se mouetur, hoc modo: vnde nulla est obiectio contra Aristo.

Ad secūdam, & tertiā solutiones Auerr.

Circa secundum, & tertium argm̄, maior est difficultas. Auerroes dupliciter cōstituit demonstrationem Arist. Primò sic. Omne, quod quiescit ad quietē alterius, mouetur ab alio: sed quod mouetur, omne quiescit ad alterius quietem: ergo omne, quod mouetur, ab alio mouetur. Dicitq; hanc rationem confici ex maiori de necessario, & minori de possibili ex quibus sequitur conclusio de necessario.

Obijcit tamen sibi. Nam minor vr̃ impossibilis, siquidē singulares habet impossibiles: cœlum.n. mouetur, cuius aliquam partem quiescere, est impossibile. Respondet, ꝙ cœli, quatenus corpus est, nō repugnat partem quiescere: & sic debet minor intelligi. quod mouetur, vt corpus est, non repugnat, ipsius partem quiescere.

Reiicitur solutio Auer. Primò.

S. Th. meritò reiicit hanc responsionē propter duo, quę dicit Auicenna. Primū, ꝙ aliqua propositio impossibilis est, cum prædicatū repugnat subiecto ratione speciei, licet nō ratione generis: vt homo est irrationalis, est impossibilis, licèt non ratione animalis: ita cœli partem quiescere est impossibile. Alterum est, ꝙ eodem modo possemus dicere: Quod mouetur, per se quiescere, non esse impossibile, quia quod per se mouetur, vt corpus est, quiescere potest. Et sic nullum esset impossibile; quod infert Ari. in sua ratione. s. quod per se mouetur, quiescere.

Secūdò.

Q̃ō sit construē da Arist. ratio.

Vnde dico non esse illam rationem sic construendam. Nam Arist. nō absolutas, sed conditionatas sumit propositiones. Propterea etiam Auerro. aliter proponit rōnem, vt diximus in textu. Nempè, Omne, ꝙ mouetur, cuius si aliqua pars quiescit, totū quiescit, mouetur ab alio: omne motum est huiusmodi: ergo omne motū, quod mouetur, ab alio mouetur.

Nota ex D. Th. cōditionalem poss. se esse veram, licet vtraque pars sit impossibilis.

Et notat S. Th. ꝙ cōditionalis propositio vera esse pōt, quāuis vtraq; pars sit impossibilis, si tamen vna sequitur ex altera. Vnde impossibile est (vt dicebat Auicenna) ꝙ pars illius, quod per se primò mouetur, quiescat. Impossibile ēt est, ꝙ omne, quod moue͂, eius aliqua pars qescat: tamen hoc est necessariū, quod si cuiusq;

mobilis per se aliqua pars quiescat, totum quiescet: Et hoc sumit Aristoteles ad probandum: omne, quod mouetur, ab alio moueri.

Soluitur a & 3. obiectio ex D. T. Et sic soluitur ratio Auicennæ: quæ erat tertia obiectio: ex hac doctrina D. Thom. Non enim petit, quod pars quiescat, nec quòd totũ, sed conditionali vsus est propositione. Vt sensus demonstrationis clarus sit iste. Si aliquid moueret se per se primò, vtique motus eius a nullo alio dependeret: sed motus cuiusque mobilis totius dependet ex partibus, & ipsarũ motibus, cum si ipsæ quiescerent, totũ quiesceret: non autem e contra: nam potest vna pars moueri, non moto toto: ergo motus non inest alicui toti habenti partes a se primò. Est autem omne mobile partes habẽs: ergo omne, quod mouetur, ab alio mouetur, & per partes inest ei motus.

Dubium Solutio. Auerro. Dubitat Auerroes. An sit demonstratio causæ. Et dicit, quod est signi tantum. S. Thom. autem dicit esse per causam.

Solutio. D. Tho. Conciliatur vtraque solutio. Possemus vtrunque cõciliare. Auerroes enim considerauit terminos demonstrationis, puta, quod mouetur moueri ab alio per hoc medium, quia quiescit, alio quiescente. Quies autem signum videtur, quod ab alio moueatur: non enim est causa motus. At S. Tho. profundius rem considerauit. Res enim hæc est: propterea mobile ab alio moueri, quia motus ei[9] a partibus dependet: partes autem sicut sunt causa totius quoad esse: ita motus partiũ causa sunt motus totius: ipsum enim cõponunt. Ob id per causam procedit, & sic potest vtrumque conciliari: loquuntur autem de partibus etiam integrantibus.

Ad 1. obiectio nem secundæ rationis Dissidiũ inter Galenũ, & Auerro. At circa alteram demonstrationem nõ minor est difficultas, quamuis argumentum primum facile sit, de quo est pugna inter Galenum, & Auerroem. Galenus enim existimat dictum Aristotelis, si primum mouetur, reliqua mouentur, etiam esse verum de quiete: vt si primũ quiescat, reliqua etiam quiescãt. Vnde id erit principium motus primum, quo moto, reliqua mouentur: quo quiescente, reliqua quiescãt. Hinc infert contra Aristotelem, quod cor non est principium primũ motus animalium, quia ipse inquit, se expertum fuisse, animalia moueri, corde ablato: vnde cessante corde, motus membrorum non cessabat. Auerroes verò dictum Aristotelis, de motu tantum intelligendũ docet, vt si primum moueatur, etiam reliqua mouẽantur: non tamen de quiete. Potest enim primum mouẽs quiescere, aliis motum habentibus, vt patet in proiiciente. Adfert etiam contra Galenum aliã experientiam, quod ipse vidit arietem ambulantem ab sciſſo capite: non igitur cerebrũ est principium motus, vt vult Galenus. Nota. Etiam docet Albertus, se vidisse cicadam abscisso capite ambulantem per dimidiũ milliare, & cantantem, sicut prius.

Authoris sentẽ. 1 Notandũ. Motus alii sunt essentialiter subordinati, alii non. In hac controuersia dico primò. Quòd motus sunt in duplici differentia. Quidã essentialiter subordinati, quidam verò accidentaliter. Illi sunt essentialiter subordinati, cum mouens, & mobile sic ordinantur, vt non sit motus mobilis sine motu mouentis: quomodo cœlorum motus, & elementorũ ordinari sunt. Non enim possunt elementa moueri, nisi existente motu cœlorum. Illi sunt accidentaliter subordinati, qui, licet vnus ab altero procedat, non tamen dependet in esse [illegible], sicut dictum est superius in causis, vbi ista distinctio data fuit. Si de priori motu sermo fiat, verũ dicit Galenus. Si de posteriori, verũ dicit Auerroes: & de hoc procedit argumentũ. At in præsenti Arist. de motib[9] essentialiter ordinatis loquitur, alias omnia nobilia non mouerentur simul.

2 Notandum contra Auer. & Gale. Dico secundò, quod neuter loquitur ad mentem Aristotelis. Ipsi enim sumunt primum, & supremum mouens: & dicũt, quod hoc motu inferiora mouentur: At Aristoteles non hoc, sed vltimum sumit, putaui vltimum mouetur, superiora mouentur, vt manifestè patet in textu. Dicit enim, si A, mouetur a B, & B, à C, & C, a D: quod si A, mouetur, & reliqua supra ipsum mouentur.

3. Nota: Circa expositiones Gal. & Auer. Dico tertiò, quod nulla experientia quicquam ostẽdit, nec pro vna, nec pro altera [illegible]. Nam cum cor, aut cerebrũ moueat [illegible] mediis spiritibus, euenit, vt principio absciſſo, p aliquod tẽpus maneat virtus a principio impreſſa spiritib[9], per quã ille fit motus: sicut in lapide proiecto manet adhuc impetus, quiescente proijciente. Et sic soluitur primum argũ.

Circa secundum dubium, quod proponit Burleus, re vera, magnam habet vim

contra

Solutio. 2. Obiec. contra rationem Aristotelis. Nam solum concludit, quod infinitum continuum secundum omnes suas simul partes, locum mutaret tempore finito. Hoc autem nihil prohibet: nam motus partium, cum vnus non sit post alium, nihil prohibet esse simul. Repugnantia esset, si infinitum secundum omnes sui partes absolueret, & transiret spatium finitum, aut infinitum. Sed hoc non concludit Aristot. Vnde dicerem, quod intelligitur ratio Aristotelis, quod si vna esset magnitudo infinita, tunc vnum continuum infinitum moueretur tẽpore finito. Hoc autem impossibile est: quia continuum infinitum moueri nõ potest, non solum tempore finito, sed nec infinito, vt demõstratũ est in libr. 3. Physic.

Nota. Nota autem, quod per istam rationem Aristoteles cõcludit, quòd deuenire oportet ad vnum primum, quod non moueatur ab alio extrinseco, sine ipsum moueatur a principio intrinseco, siuè sit omnino immobile.

Ad 3. ex D. Th. & Alber. Ad tertium respondet S. Tho. & Albertus, quod quamuis in ratione specifica repugnet illa continuari, tamen sub ratione communi, qua quanta, & corpora mobilia sunt, non est impossibile continuari: Hic autem sub tali ratione communi considerantur, vt mobilia sunt.

Nota. Nec putes, quod ista potẽtia, per quam dicuntur posse continuari, sit potẽtia physica, quæ ad actum reducetur: sed est potẽtia logica, secundum quam, quod fieri nõ repugnat, possibile, & fieri posse dicitur. Reliqua in textu dicta sunt.

Caput Secundum.

Quoniam autem tres sunt motus. Tex. X.

Mouens & mobile debere esse simul, probatur in oi motu.

Via Aristoteles sumpsit in ratione præcedenti moues, & motum esse simul & immediata, ob id non prohibere, cõtinuati posse; id modò probat, & non solum in aliquo motuũ genere, sed in omni, verum id esse, ostendit. Ideoque triplicem motum distinguit, puta, Alterationem, Augmentationem, & Diminutionem, & Localem.

Incipit autem in locali motu id ostendere tali ratione. Omne, quod localiter mouetur, aut ab intrinseco, aut ab extrinseco mouetur principio: sed in vtroq; motu mouens, & motum simul sunt: ergo & in omni motu locali. Minorem probat, & quidem pro altera parte satis nota est. Quæ enim ab intrinseco mouentur, simul habent & quod mouet, & quod mouetur, cum vnius partes sint: in his vero, quæ ab extrinseco mouentur, non est ita notum, quare in his probabit idem. Probatur in latio ne q̃ fiat a pri nci pio inter no.

Quod autem ab alio mouetur.

Probaturus in his, quæ ab extrinseco mouentur, & quod mouet, & quod mouet, simul esse, hos mot⁹ locales ab extrinseco principio prius distinguit in quatuor, postea reducit ad duos, & in his illud ostendit. In latione, quæ fiat ab externo.

Motus igitur ab extrinseco locales quatuor sunt; Pulsio, Tractio, Vectio, Vertigo. Pulsio est motus, quo aliquid. l. a se, l. ab alio in aliud pellitur. A se, vt cũ quis se proiicit in mare l. deijcit se e turri. Ab alio, vt cũ liber proijcitur a manu: quamuis etiam possit intelligi illud verbum (a se,) quod inferius dicitur in definitione pulsionis, vt sit sensus; Pulsio est motus, quo aliquid a se. l. ab alio remouet aliqd. Quatuor sunt spẽs motus localis a principio externo.

Huius pulsionis duplex ponit species, Impulsio, & Expulsio. Impulsio est, cum quod pellit, non remouetur a pulso in toto motu. Expulsio verò cum deserit ipsum pulsum; Vt cum aliquid extrà se mittit aliquid, licèt non sit semper simul cum illo, quod mittitur. Quid pulsio, & quę eius spẽs.

Et adhuc huius ponitur species alia inferius, quæ est profectio. Cum quod pellit, relinquit quidem pulsum, sed imprimit ei motum fortiorem, quam sua natura postulabat; vt qui lapidem etiam deorsum mittit vi maiori, quam ipse descenderet.

Tractio est motus oppositus, cum aliquid ad se. l. ad aliud trahit aliquid, & hoc maiori motu, quàm res secundum se moueretur. Cum est motus ad se, dicitur Attractio: cũ ad aliud, Extẽsio dicitur. Quòd sit maiori motu, quia cum res suos motu Quid tractio, & q motus ad tractionem reducantur.

fertur,

fertur, Tractio non est.

Ad hos duos multos reduci dicit: nam inspiratio tractio quædam est; expiratio expulsio. Similiter operationes, quibus naturales virtutes, aut alimenta trahunt, aut excrementa propellũt. Similiter sputatio, & spatatio, i. diuulsio, aut dilaceratio: & radiatio. i. motus instrumenti, quo tenent mulieres: & denique vocabulo communi tractiones, & congregationes dici possũt, quasi quod mouet, & quod mouetur, coniungatur: pulsiones verò disgregationes.

Quid vertigo, vectio &c. & ad quos motus redu cantur.

Vertigo est motus circularis, vt motus, quo trahitur rota.

Vectio verò quo pondera supra alia feruntur.

Inter. hos quatuor motus, duo eorum ad alios duos reducuntur. Nam vectio nõ distinguitur ab alijs tribus. Ratio est, quia quod vehitur, non proprio motu fertur, sed alterius, supra quod .i. in quo est: ob id, si ipsum pellitur, trahitur, aut vertitur. similiter etiam & ipsum vectum. Vlterius: vertigo non distinguitur a pulsione, & tractione: est. n. ex vtraque composita: nã quòd circulariter fertur, secundũ vnã partem recedit a mouente, & pulsio est: secundum alteram accedit, & tractio est Hi igitur motus ab extrinseco ad pulsionẽ, & tractionem reducuntur.

Quod si in his simul sunt mouens, & motũ, profectò ĩ oĩ motu locali ab extrinseco, simul erunt qđ mouet, & qđ mouet.

Est autem litera valde clara, quãuis ob maiorem dilucidationem, & claritatem harum specierum non seruaui eundẽ ordinem in exponendo, qui in textu est.

Proiectio autem quando velocior motus.

De motu proiecto tum quõ mouens, & mobile sint simul.

Difficultas maior erat in motu proiectionis. Id enim qđ proijcit, non simul cum eo, quod proijcitur, vr̃ simul esse: ob id in hoc ostendit, illud etiam esse. Definit autem motum proiectionis esse, cum res fertur motu vehementiori, quam sua postulet natura, eo ꝙ mouens maiorem impetum imprimit, & maiori vi ipsam expellit. Tamdiũ autẽ durat iste motus, quamdiu durat illa vis, & expulsio. Per qđ vult intelligere, vt dicit S. Tho. ꝙ immediatè mouetur proiectũ ab aere cõtiguo pulso, cuius vi cessante, cessat proiectio. Ex quibus colligit vniuersaliter: quæ mouent, & mouentur locali motu, esse simul.

At verò neque inter id, quod alteratur, Tex. XI.

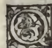

Quod in motu locali docuerat, idẽ in alteratione ostendit: magis tamen explicat propositionem in præsenti, nempè quõd quod mouet, & quod mouetur, simul sint. Dicit se loqui de alterante vltimo, & de alteratio primo. Aliquando enim quod primò alterat, & quod vltimò alteratur, distant: vt cum ignis lignum a longè calefacit, & talia simul non sunt. Si tamen alterans vltimum sumamus, simul erit: est. n. aer ligno proximus, qui calefactus lignũ calefacit: & hoc vltimum alterãs dicitur. Potest etiam intelligi, cũ aliquid alterat, & aliquid alteratur, non sunt simul secundum se tota: sed secũdùm id, quod primò alteratur ex parte alterati: & quod vltimò altera ex parte alterãtis. Idest, vltima pars alterantis cũ prima alterati ex cõiuncta: vt sit sensus. Quod nunq̃ alteratio vlla contingit, nisi sit aliquis tactus alterantis, & alterati, qui secundum extrema primò fit. i. secundum proxima alterãtia, & alterata.

Tertio probatur in alteratiõe mouens, & mobile debere eẽ simul.

In quibus accidat alteratio.

Artificiosè Arist. hoc probat. Explicat tñ primò duo. Alterum est: in quibus accidat alteratio: Alterum: quæ dicantur alterari. Dicit igitur, quod quale alteratur vt sensibile, i. secundum qualitates sensibiles alteratio accidit. Sunt autẽ sensibiles qualitates, quibus corpora cõiter differũt, vt albedo, nigredo, calor, humiditas, siccitas, & reliquæ, quæ sunt passiones subiectæ qualitatis, i. quæ sunt termini passionum: subiectum. n. terminũm vocat. Per has autem qualitates differũt corpora dupliciter. Aut quia eiusdem magis, vel minus participant: sunt enim quædam calidiora, quædam calidissima: & sic in alijs qualitatibus. Aut differunt, quia diuersas habent qualitates.

Quæ dicantur alterari.

Explicat modò alterum: Quæ dicantur alterari. Et dicit, secũdùm has omnes qualitates alterari corpora tam animata, q̃ inanimata, & partes animatorum inanimatæ, vt pili, vnguens, & aliæ huiusmodi, quæ anima carent. Hæc enim omnia calefiunt,

fiunt, frigefiunt, reliquasq; patiuntur alte rationes secundùm tales qualitates.

Atque etiam ipsi sensus alterantur. Tex. XII.

De alio alteratio nis gene re, quæ est sensa tio.

Aliam peculiarem alteratione̅ animalibus dat, puta, sen tire, quæ non est concessa aliis. Vnde, quæ patiuntur inanimata, & patiuntur animalia, vt albefieri, calefieri, & alia, quæ sunt aliquando nobis non sentientibus. Nō enim animalia omnes alterationes ipsorū sentiūt; mutantur enim ipsis non sentientibus sæpe, vt accidit in alterationibus interioribus corporis. Inanimata autem nō omnes alterationes habent animalium, quia sensu carēt. Quòd autem sentire alteratio sit, ostendit: quia non fit sensatio, nisi corpore patiente, i. non sentimus, nisi in organo corporeo sensus recipiamus species sensibilium: & hoc alterari quoddam est, vt alibi dicetur.

Cōstituit rō. Arist.

Ex his rationem constituit ad probandum intentum. Alteratio fit secundum qualitates sensibiles, quæ obiecta sensuū sunt: sed hæc agunt semper per medium illis contiguum: ergo inter alterans, & alteratum primum nullum est medium. Ostendit medii contiguitatē; nam corpori est cōtiguus aer, similiter & visui: & sic lumen agit in corpus, & superficiem per aerem contiguū: & color similiter per aerem in visum. Similiter in aliis sensibus hoc idem est.

Similiter autem & inanimatis. Tex. XIII.

Quartò idē probatur de augmentatione, & diminutione.

De augmento, & diminutione id ostēdit: nec loquit̄ de ea, quæ fit in ipsis animatis. Cū enim ab intrinseco fiat, manifestum est simul esse, quod auget, & augetur: sed de ea, quę in inanimatis est, quę additio. l. ablatio dicit̄, in quibus notum etiam est augens, & auctum, diminuens, vel auferēs, & ablatum, esse simul. Ex quibus omnibus vniuersaliter concludit, primum moti, & vltimum mouentis simul esse, quia solum immediate duo se tāgunt secundum vltimas superficies.

An motus, & motum simul sint. Quæst. II.

In hac difficultate sunt aliquot argumenta, quibus mouens probatur agere in rem motā distantem absq; eo, ꝙ agat in medium. Sunt etiam argumenta, quibus attrahens non videtur simul cū attracto; quæ duo sunt contra Arist. vt visum est in textu. Primum argumentum est, Sol agit in ista inferiora calefaciendo, producēdo metalla, & alia: tamen horū nihil patiuntur orbes intermedii, cum sint incorruptibiles, & impassibiles. Est autē Sol in quarto cœlo: ergo aliquid agit in distans, & nō per medium: Secundò. Est pisciculus, qui Torpedo dicitur, qui facit obstupescere manus piscatoris, & tamen non obstupefit rete: & dicit Plinius, ꝙ si tangatur extremitate hastæ, manus tenētis hastā obstupescit. Huius Torpedinis tanta est vis, ꝙ narrat Albertus lib. 24. de animalibus, quēdam extremitate digiti leuiter ipsum attigisse, & ipsius brachium ita fuit obstupefactum, vt per dimidium annum loturis calidis, & vnguētis vix sensum recepe rit. Similiter dicit, quod pisces ipsum tangentes obstupescunt. Idē dicit Arist. lib. 9. Histor. c. 37. Hic igitur piscis cum distantia etiam obstupescere faciat, videtur agere in mediata, & non agit in medium.

Primum argu.

Secūdū

Nota de Torpedi ne.

Tertiò. Dicit Auicenna, quòd homines sua imaginatione faciunt pluuias, & immutant res extrinsecas, & nō per mediū; imò experimur imaginationem immutare partes corporis distantes. Similiter fascinatores nocent animalibus distātibus, nihil tamen in his videtur in medio esse. Tertiū.

Quartò. Magnes trahit ferrum distans, nec est simul cum illo, nec trahit aerem medium. Similiter electrum, seu ambra trahit distantes paleas. Et membra sibi trahunt cibum, in quibus non videmus coniunctionem inter trahentia, & tracta. Quartū.

Primum fundamē tum Duplex agēs alterum mediatū, & remotum, alte rum proximū, & immediatum.

Circa horū solutionem sit primū fundamentū: Quòd mouēs est duplex. Alterū mediatum, & remotum: Alterum immediatum, & proximum. Immediatum est, inter quod, & rem motam, non est aliud mouens mediū, vt cū ignis sibi lignū proximum comburit: mediatum verò cum

inter

inter ipsum, & rem motam aliud mediat: vt cum ignis calefacit distantia, prius tamen calefaciendo medium aerem.

Quid sit immediatio virtutis, & suppositi.

Ista autem mediatio. I. mediatio dicitur suppositorum. Alia enim est immediatio. I. mediatio virtutis. Cum enim aliquid propria virtute agit, dicitur immediatum immediatione virtutis: cum verò agit virtute recepta, & dependente ab altero, agit mediatè mediatione virtutis. Vnde ignis cum manum calefacit per medium aerē, dicitur mediatum mediatione suppositi, tamen immediatum secūdum virtutem, quia ꝓprio calore agit. Aer verò licet immediatus sit secundum suppositum, tamē mediatus est in virtute, quia calore dependenti ab igne calefacit. Aliquando etiam fit, ꝙ simul sit mouens immediatū, quantùm ad vtrum que; vt cum aqua sibi manum adiunctam frigefacit, & ignis calefacit.

Nota.

Hic autem attēde, quòd ista virtus, quæ recipitur in medio à mouente mediato quātum ad suppositum, & immediato secundum virtutem, quamuis à tali mouente pendeat, tamen non omnis æqualiter. Est enim virtus, quæ per parum temporis durat in medio, vt calor receptus in aere: ob id fit idem effectus per illud tempus, etiam recedente primo mouente, licèt non sit tam fortis motio. Quædam verò virtus nec per minimum tempus manet, vt lumē in medio, & virtus magnetis in aere: semper enim dependent huiusmodi virtutes à mouente immediato secundum virtutem: vnde absque illo nihil agunt in sibi proxima, & immediata, vt sensu notum est.

Secundū fund. Agens ꝙ agit in medium & extremū non semper idē vtrobiq; producit.

Sit secundum fundamentum ex Alex. 1. Metheor. com. 17. & etiam Themist. quē recitat Auerro. lib. 2. cœli. com. 42. Quando aliquid agit in medium, & in aliquid distans, non semper est idem effectus in medio, & in distanti obiecto. Potest hoc exemplo manifestari; lignum per vitrum mediū calefacit cerā, tūc cera liquefit, nō tamē vitrum: & hoc vniuersaliter est verum, ꝙ idem accidens secundum varias dispositiones subiectorum, in quibus recipitur, potest varios effectus facere. V.g. calor in quibusdam albedinem, in quibusdam nigredinem facit: Solis lumen, hic aurum, illic argentum, illic plumbum facit: & ex hoc prouenit, quòd quamuis idē accidēs sit receptum in medio, & in obiecto remoto, non semper idem sequatur in vtroque effectus. Et hoc maximè est obseruandum: nam ex hoc solutio pendet multorum.

Tertium fundamētum attractio ē quadruplex. Prima.

Sit tertium fundamētum. Quòd attractio est quadruplex. Prima, qua finis trahit ad se, quòd ad finem est, & quod sic trahitur, non trahitur per virtutem aliquam receptam, & impressam ab ipso fine, sed sua virtute in proprium finem tendit. Vnde, quia sic locus trahit locata, non recipiunt locata aliquam virtutem à loco, secundum quam ferantur, vt benè notat hic S. Tho. & Auerr. sed ipsa propriis virtutibus in loca mouentur: nec de ista attractione loquitur hic Arist.

Secūda.

Alia est attractio, quæ fit secundùm vacuum, cuius meminit. Cōciliator differentia. lj. quæ fit, cum aliquid attrahitur, quia remouetur illi contiguum, quo relato datur vacuum, nisi illud tale corpus moueatur: & sic per fistulam absorpto aere attrahitur aqua.

Tertia.

Tertia attractio est, quā Auerroes com. 11. vocat æquiuocam, & impropriam; cū id, quod trahit, manet immotum; quomodo magnès, & electrum trahunt ad se: ille ferrum, hoc verò paleas: nec in tali attractione mouetur magnes, aut electrum. Similiter etiam membrum, quod ad se cibum trahit.

Discrimē inter primā, & secundam attractionē.

Est autem discrimen inter id, quod sic trahitur, & id, quod à loco trahi dicitur; Nam quod ad locum mouetur, non recipit virtutem à loco, secundum quam fertur: sed à se habet, vel à generante, vel ab alio. At quod ad magnetem fertur, recipit virtutem, qua fertur.

Nota de magnete ex D. Th. &c.

Vnde est notandum ex Alber. & S. Th. ꝙ sicut per grauitatem, aut leuitatem feruntur res in loca propria: ita ferrum, & palea feruntur ad magnetem, & electrum per virtutem talem. Vnde fit, quod in his omnibus illa virtus sit instrumentū actiuū motus illius: Cæterùm discrimen est, ꝙ grauia, & leuia non à loco, sed à generantibus receperunt virtutes illes: at ferrum, & paleæ à magnete, vel electro receperūt virtutes: ob id alterata prius ab ipsis, ad eadem feruntur

Alterum discrimē.

Adde etiam tu aliud discrimen, quòd motus

motus grauium, & leuiũ naturalis est ex parte formæ, & ex parte materiæ: at ferro, & paleis non est talis motus naturalis, sed præcipuè violentus est: quamuis non omnino propter aliquam conuenientiam tracti, & trahentis. Ex hoc sequitur, quòd grauia, & leuia a loco finaliter: ista verò à magnete, electro. Similiter a virtute membrorum trahantur effectiuè.

4. Attractio. Quarta attractio est. Cum quod trahit, pariter mouetur, & suo motu mouet tractum vehementiori motu, quàm postulabat ipsius natura, vt dictum est in textu: & de hoc præcipuè loquitur Arist. quàmuis etiam verum sit in omnibus tribus modis, in quibus contingit effectiuè trahere, vt dicemus.

1 Conclu. Vbi nullũ est mouens immediatũ passio nulla eẽ potest. Nõ quare pp. etra tio sequitur esse, &c. His suppositis, sit prior conclusio. Vbi nullum est mouens immediatum, passio nulla esse potest. Hoc est velut principium omnibus peripateticis. Nõ enim intelligi potest, quomodo aliquid efficiat id, quod nullo modo tangit, nec per se, nec per aliud. Cũ.n. operatio sequatur esse, vbi res non est, nec ipsius operatio erit: cum autem in medio non agit, quod est proximũ obiectio distanti, tunc nullo modo est vbi illa res est: & sic nihil efficere potest: Imo hoc est vnum validum argumentum, quo Theologi ostendunt præsentiam Dei vbique, quia vbiq; operatur. Auicen. autem lib. de anima. par. 4. c. 4. oppositum existimauit conuinctus argumẽto tertio, quod facilè soluetur a nobis posteà.

2 Concl. Mouens proximũ & mobile sp de bent esse simul. Secunda cõclusio. Mouens proximum, & motũ semper simul, & immediata sunt; quòd si mouens primum sit aliquando remotum secundum suppositum, tamen secundùm virtutem immediatum est: & sic est intelligendus Aristo. quasi velit dicere, non contingere motum, quin quod mouet, & mouetur sint simul: non tamẽ quòd omnia mouentia simul sint.

Ad primum. Ad primum igitur argumentum patet solutio ex secundo fundamento; Sol enim agit quidem in orbes medios, & in inferiora per lumen, & omnes suas virtutes: at lumen nõ eosdem vbiq; effectus facit, sed orbes illuminat, aerem calefacit, & in terra varios producit effectus. Nec hoc impedit, cœlum esse incorruptibile, vt notat bene Alexan. loco citato, quia lumen non est qualitas destructiua, imò, (vt inquit,)

Nota de actione solis in hæc inferiora.

luna, & astra, quæ eiusdem substãtiæ sunt cum cœlo, lumen à sole recipiunt.

Ad secundũ Torpedine. Per hoc idem respondetur ad secundũ de Torpedine: est enim eadem qualitas, in manu, & in retibus, sed non idem operatur, manum enim obstupefacit, non autem retia: & hoc fit etiam in aliis qualitatibus, vt dictum est.

Ad tertiũ De hois imaginatione. Ad tertium dico, quod homo per imaginationem sæpe se ipsum immutat; sed hoc non fit, nisi spiritibus in imaginationis organo existentibus immutatis, per quos fit celeris immutatio partium corporis.

De fascinatione. Quod autem dicitur se fascinante oculo, non negamus; sed dicimus, vapores nociuos egredientes per oculos aerem offendere, & aer nocet aliis, sicut homines peste tacti aliis etiam distantibus nocent, sed hoc fit, nisi per medii immutationem.

Quod autẽ dicitur de his, qui pluuias, & alia multa faciunt per imaginationem: id falsum est: sæpe enim prouenit arte Dæmonũ. l. casu aliquo, vt dicit Iandu. Aliud est, cum miraculosè accidunt effectus: ibi enim virtus diuina operatur.

Ad quartum. De Magnete sentẽtia. Alex. Ad quartum de magnete Alexan. lib. 2. quæst. naturalium cap. 23. recitatis aliorũ sententiis, dicit moueri ferrum a magnete, tanquam à fine propter cõueniẽtiam, quam cum eo habet.

Impugnatio Ale. At ista sententia non est tenẽda. Omissis autem multis, quibus poterat impugnari, id sat sit, quod (vt notant Sanct. Thom. Primò. Alber. & Auerr.) in quacunque distantia moueretur ferrum ad magnetem, sicut Secũdo. ignis ad suum locum. Præterea: quantumcunque magnum esset, traheretur. quæ tamen duo non ita eueniunt. Præterea: quia Tertio. si tingatur, seù vngatur alliis ferrum, aut magnes non trahit: & similiter nisi motu comprimatur electrum, vt calefiat: quod vtique ostendit magnetem agere in ferrũ vt diximus: vnde agit quidem in ferrum, sed non prius, nisi immutando medium.

Nota de magnete inuncto alliis, & sanguine hircis. Sed hic sunt duo notanda. Alterum est, quòd Concilia. differentia. 51. dicit, se expertum esse, magnetem vnctum alliis ferrum trahere: dicit tamen, quòd si magnes, aut ferrum per diem sanguine hircino intingeres, nõ esset talis attractio: nec ego dubito aliqñ decipere illã experiẽtiã de aliis.

Causa autem, quare allium talem virtũ tem habeat, existimo esse, quia calidum est, & calor eius mordax, & diuulsiuum partium subtiliorum. & ita appositum ma gneti diuertit partes calidiores, quæ magis actiuæ sunt, & ita impedit ab actione: & hinc prouenit aliquando, quòd non im pediat propter debilitatem caloris alliorum.

Cur electrum debeat calefieri, vt attrahat paleas. Alterum est, q̃ electrũ ob id prius motu calefit, vt dicit Alber. vt fiat disgregatio partium, & facilius virtus possit agere: q̃ si calore ignis calefiat, non trahet, quia talis calor cõsumptiuus est virtutis. Et quamuis hoc verum sit, quantum ad hoc, quod est de ignis calore, existimo etiam calefactum attrahere, quia calor attractiuus est ex se, vnde etiam alia calida paleas trahunt, & calidum magis trahit minus, vt dicit Conciliator. Hæc de magnete, & cæteris satis sint dicta; nam eadem fusius persequi non est nostri muneris.

Caput Tertium.

Quod autem ea, quæ alterantur. Tex. XIIII.

Alteratio non fit nisi secũdũ qualitates tertiæ speciei.

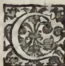

VM alterans, & alteratum simul esse probauerit, idq; solùm in qualitatibus tertię speciei ostenderit; nunc huius rationem reddit, docẽs, alterationem non esse nisi secundum tales qualitates: & quæ alterantur, non nisi secundum has alterari.

Nota. Nota autem, q̃ sunt qualitates quartæ speciei, quales sunt, figuræ, & formæ: sunt etiam primæ speciei, quales sunt habitus. Habitus autem sunt in triplici differẽtia, quidam corporis, vt robur, sanitas, & alia: quidam animæ appetitiuæ, quales sunt virtutes morales: quidam animæ intellectiuæ, vt scientia, prudentia, ars, & similes: Hoc etiam intellige de habitibus oppositis. In omnibus his probat, non esse alterationem.

Nota. Prætermittit autem secundam speciẽ. Nam, vt dicit S. Tho. talis qualitas, puta potentia. i. impotentia, naturalis est, & nõ de nouo acquiritur, sed cum ipsa generatione rei.

Aliorum enim maxime vtique. Tex. XV.

Alteratio nõ est ad 4. speciẽ qualitatis, scilicet ad figuram. PRimò de figuris probat, in quibus dicit maxime apparere, alterationem esse, cum fiat remotio, & acquisitio ipsarum, at vere alteratio non est ad ipsas primò, sed ad aliquid aliud, ex quo ipsę sequũtur, vt dolatio tendit ad partium remotionem; actio pingendi ad partium. i. accidentium appositionem, vnde sequuntur figuræ; sicut dealbatio primò ad albedinem tendit, à qua sequitur similitudo: ob id ad similitudinem non est alteratio per se, sic ad figuras. Materia enim, & subiectum patitur alias alterationes, vt densationem, rarefactionem. i. alias mutationes secundum artem: & ex his consequũtur figuræ: ad has tamen non est per se alteratio. Hoc probat duplici ratione. Prior est. Quæ alterantur, denominantur à qualitatibus, secundum quas est alteratio, ita vt fit prædicatio æquiuoca. i. ęquę vocis, nempe, quod alteratur secundum suam vocem prædicatur de qualitate, & econtra: at hoc non fit in figuris: ergo secundum eas non est aleratio. Maior patet. Dicimus enim, æs est humidum, homo est albus, & è contra, album est homo, humidum est æs: at cum æs fit statua, non eadem voce dicitur, æs est statua, nec est statua æs, sed ærea: nec cathedra lignum; sed lignea: & hoc est non æquiuocè prædicari. i. non æqua voce, sed mutata; nam non aurum, sed aureum prædicatur, non æs, sed æreum. Aliter enim equiuocè sumitur hic, quàm in Prædicamentis. 1. Ratio. Nota.

Amplius,

Amplius & aliter inconueniens est. Tex. XVI.

2. Ratio. A Lteram rationem facit ad idē probandum. Res cum fit, nō dicitur alterari: est enim alteratio rei iam factæ, & existentis: sed cum res accipit formam, seu figuram, fit: ergo per figuram. .i. formam non alteratur. Et hoc est, quod dicit: ridiculum esse, parietem, aut tegulam esse domus alterationem, & domum alterari, cum tegitur, aut parietibus clauditur: cum enim tunc non fit, sed fiat, non alteratur. Est enim alteratio perfectorum, & eorum, quæ iam sunt. Et sic est intelligenda ratio hæc, & non vt declarat Auerro. vt dicemus in quæstione.

Manifestum autem est. Tex. XVII.

Verba hæc priora cum superioribus copulantur, quibus dicit id, quod sumpserat, puta, quod fit, non alterari, esse manifestum, & dedimus nos rationem, quia nondum est res, cum fit.

Quod ad corporis habitus nō fit alteratio. Statum prosequitur declarare, non esse alterationem secundum alias qualitates a tertia specie: & secundo ostendit de habitibus corporis, & facit argumentum. Omnis habitus, siuè virtus, siuè vitiū sit, est ad aliquid: sed eorū, quæ sunt ad aliquid, nō est per se generatio, nec alteratio: ergo nec talium habituum. Explicat, qūo ad aliqd sint ista, & primò de sanitate. Sanitas enim est calidorum, & frigidorum commensuratio, aut eorum, quæ sunt intrà, aut quæ sunt ad continens.

Explicatio rōnis Arist. Quod sic explicat Auerr. vt per temperiem caloris, & frigiditatis intrinsecę intelligit sanitatem animalis; per temperiem caloris, & frigiditatis continentis sanitatem, quæ dicitur aeris. l. aquæ, secundum quam aer temperatus. l. aqua sana dicuntur ipsis animalibus.

Probat Aristo. φ alij corporis habitus sint ad aliquid, quia sunt dispositiones præsentis, & perfecti ad optimum.

Habitus est dispositio perfecti, ad optimū. Vbi nota: φ habitus superueniūt naturę iā perfectę, & potēti operari: sed adueniunt ad hoc, vt melius operetur. Vnde habitus corporis supponunt naturam cōstitutam, & perfectam per sanitatem, & temperiem, & ipsam ad operationes perfectius disponunt, vt robur, & macies: per maciem intelligit aptitudinem ad motus veloces, & cursus, quę in obæsis non inest. Hi igitur etiam habitus ad aliquid sunt, vt sanitas: & hic est sensus illorum verborum, φ habitus est dispositio perfecti ad optimum, vt explicat benè S. Tho. nec expositio Auerr. est ad rem.

Nota. Nota. Hic attende maximè vnum: φ dicere hos habitus esse ad aliquid, non est aliud, quam consequantur ex habitudine multorum inter se. Vnde sanitas ad aliquid est, quia consurgit ex certa temperie qualitatum: & pulchritudo, quæ ex debita partium proportione, & dispositione procedit: & robur ex membrorum coaptatione. Vult ergo Arist. φ alterationes terminentur in qualitates illas primò. l. in partes. l. in membra: & inde per accidens tales habitus sequantur. Vnde qui sanat, ipsas qualitates temperat, & secundum has est alteratio: inde consurgit sanitas. Similiter in alijs corporis habitibus.

Neque igitur circa animæ virtutes. Tex. XVIII.

Tertio idē ostendit, quod secundum virtutes non fit alteratio. 1 Ratio. TErtiò idem ostendit in virtutibus moralibus: & facit duas rationes. Altera est, (vt benè dicunt Themist. & S. Tho.) similis secundæ rationi, quam fecerat de figura. Cū res perficitur, non alteratur: sed homo per virtutes maximè perficitur, & columnatur: ergo non est dicendus secundum illas tunc alterari, quia nondum est perfectus homo. Probat, quod homo perficiatur: Quia tunc quodq; maximè perficitur, cum attingit summam perfectionē suæ naturæ, vt circulus, cum maximè circulus est: sed homo per virtutes maximè secundum naturam perfectus est; ergo per illas fit perfectus: nō ergo illarum est alteratio, nec oppositarum, puta, vitiorū; sed corruptiones potius sūt. Profectò magna est virtutis laus. Tunc dicitur completus homo cum virtutem habet, tunc diminutus, cum vitium.

Fit igitur cum alteratur.
Tex. XIX.

a Ratio. ALteram rationem ponit similem ei, qua probauerat in habitibus corporis. Quia virtutes hæ ad aliquid sunt, & præsupponunt aliud, in quo fit alteratio, & quod ipsæ consequuntur. Vt autem explicet, quid est, quod præsupponant virtutes, dicit ipsas esse impassibilitates. l. passiuum sic, id est, passiones temperatas.

Nota ex Peripateticis, & Stoicis quid virtus sit. Nota, quod Stoici, tunc esse virtutem putabant, cum nullus est in sensu appetitus motus, nec passionis vllius insultus; & ideo impassibilitates eas vocabant, quasi ex tali passionum negatione insurgerent virtutes. At Peripatetici tunc virtutem esse existimāt, cum passiones; & motus sensuum s̄m rōnem frænati sunt: vnde licèt insurgant contra rationem, tamen a ratione superantur, & eas moderatur ratio.

At quia in præsenti nihil huius ex professo determinabat, vsus est distinctione, etiam vt ostenderet, in quacunque opinione esse hoc certum, quòd virtus ad aliquid est, & insurgit, cum alteratio facta est in passionibus, secundum quam domitæ sunt, & frænatæ, sicut dictum est de sanitate. Per victoriam enim, & superantiam passionum virtus aduenit.

Nota circa vniuersalē materiā virtutum. Ad hoc autem ostendendum, dicit, virtutem totam moralem positam esse in voluptatibus, & tristitijs, id est, in domandis his passionibus appetitus. At voluptas, & tristitia sensus ipsius est: nam voluptas, & tristitia, aut in actu præsenti, aut in memoria, aut in spe posita sunt: hæc autem sensus sunt ipsius. Explicat hoc. Nam in memoria ob id est voluptas, aut tristitia, quia actus boni. l. mali præsentis recordamur: in spe verò, quia similem præsenti speramus, quæ in sensibus sunt. In his igitur passionibus primò accidit alteratio, per accidens in virtutibus, quæ factas alterationes sequuntur.

At verò neq; in intellectu.
Tex. XX.

Idem ostendit in habitibus intellectualibus. QVartò id in habitibus intellectiuis ostendit, & vtitur ratione eadem. Quia sciētia est ad aliquid, nec est, nisi cum aliquid aliud alteratur, puta, sensus. Nam ex alteratione, quę in sensu fit, puta, cum experiētia partium, & singularum acquiritur, anima vniuersale colligit, & scit absq; mutatione, seu alteratione per se, nisi ex sensus alteratione. Et hoc est, quod dicit: ꝙ cum sit scientia, non est motus in nobis secundum aliquam animæ potētiam, sed tantum per experientiam, quæ fit in sensibus. Particulariter tamen ostendit, quod alteratio non fit scientia.

Nota. Est aūt duplex scientia, & actus, qui est iam in homine docto, & scienti: & alter etiam actus, qui est a principio, per quem fit doctus. Sunt enim actus antecedentes, & consequentes habitus. Dicit igitur de actu consequente, de quo dixit, ꝙ non est alteratio. Dicit modo, ꝙ nec ipsius est generatio. l. ꝙ sicut nec est alteratio, ita nec est generatio quemadmodum visio, gustatio non sunt generationes. Sed melius puta intelligendum, ꝙ ipsius nō sit generatio, quia non procedit vlla alteratio ipsum in anima, & intellectu.

At de actibus primis hic videtur difficultas: ob id docet, ꝙ nec ipsorum est per se alteratio. l. generatio: sed consequuntur alterationem in alio factam. Explicat hoc exemplo dormientium, & ebriorum, etiā exemplo male habentium. Hi omnes, postquam recesserunt ista impedimenta, per nullam aliam alterationē intelligūt: sed facta quiete humorum infestantium, nullo alio adueniente, facta est scientia: ita fit in pueris de nouo scientia: facta enim quiete, & humorum peccatione. l. per ætatem. l. alijs causis, puta, disciplinis, & exercitio, accedit scientia, nulla in anima alteratione facta, sed solum in sensu, & corpore: non est igitur alteratio primò, nisi ad qualitates sensibiles: ad reliqua verò per accidens est.

An

An ad qualitates tantum tertiæ speciei sit alteratio. Quæst. III.

Quæstio hæc tota erit posita in rationibus Arist. examinandis, & declarandis: ideoque proponemus argumenta contra ipsas.

Primũ argum. Primum est vniuersale. Ipse enim ad qualitates aliarum specierum docet, non esse alterationem, quia consequuntur alte rationem factam in alio: quod si ita est, sequitur etiam, quod ad multas qualitates etiam sensibiles non est alteratio, puta, albedinem, nigredinem, & omnes colores: similiter raritatem, asperitatem, & alias omnes secundas, quia istæ non sunt, nisi ex antecedenti primarum alteratione. quia enim est alteratio secundum calorem, frigiditatem, & humiditatem, ac siccitatem, aliæ consequuntur: ergo illarum non est alteratio.

Secundũ Secundò, cõtra rationem primam, qua ad figuram non esse alterationem probat, quia subiectum de ipsa non prædicatur, quod fit in aliis qualitatibus. Est argumentum. Vel sumit figuram in abstracto, & tunc subiectum non prædicatur de ipsa: sicut etiam subiectum non prædicatur de qualitate sensibili: vt enim non dicitur, cathedra est lignum, ita nec albedo est corpus. Vel sumit in concreto, & tunc prædicatur: vt enim dicitur, album est corpus, & corpus est album, ita lignum est figuratum, & triangulare, & è contra: & ita licet sumere nomina concreta aliarum figurarum, quamuis opus sit aliquando fingere ea.

Tertium Tertio, cõtra alteram rationem, qua dicit, quod domus fit, ob id non dicetur alterari. Si ista ratio valeret, & nec calidũ, aut frigidum, cum fit calidum, aut frigidum, dicendum esset, alterari. Quod si dicatur subiectum, puta corpus alterari secundum illas qualitates: ita nos profectò dicemus, lignum, aut lapides secundum tales figuras alterari. Vel ergo ratio nulla est, vel contra ipsummet probat.

Quartũ. Quartò, contra id, quod dicitur, virtutes esse ad aliquid, habitus sunt absolutæ qualitates distinctæ ab his, in quibus alteratio ponitur: ergo profectò anima altera tur secundum ipsas. Explico antecedens: Scientia non solum est quies humorum, sed qualitas in intellectu. Similiter virtutes morales sunt qualitates, & non solum quietes passionum. Similiter in corpore sanitas, & robur: ergo secundum has alteratio esse videtur.

Quintũ. Quinto, contra id, quod dicitur, hominem perfici secundum virtutem. Vel loquitur de perfectione essentiali: & hoc nõ quia virtus est accidens, quod non perficit essentialiter substantiam. Vel de perfectione accidentali: & tunc quodlibet corpus sensibile perficitur per accidentia: vnde secundum illa nõ esset alteratio: quod falsum est.

Sextum. Sextò, contra vltimam rationem. Si homo in potentia scientiæ acquisitæ habet se, sicut qui dormit: ergo sicut in dormiente, & ebrio scientia præfuit, sed erat impedita: ita etiam in puero. Quod si ita est, scire est reminisci, & de nouo non acquiritur scientia, quod est contra ipsum Arist. 1. Poste. c. 14. & 2. Poste. c. vltimo, qui in hoc a Platone dissentit.

Septimũ Septimo, Ibi est alteratio, vbi est vera contrarietas: at in habitibus, & huiusmodi actibus est contrarietas: sunt enim assensus contrarij, qui se mutuò expellunt: vt habetur 2. Periherme. cap. 4. & 1. Poster: cap. 12. sunt etiam vitia contraria: ergo secundum hæc est alteratio.

Ad primum. Dupliciter est alteratio ad aliquã formam, per se, & per accidẽs. Ad primum aduerte: quod dupliciter ad aliquam formam est alteratio. Vno modo per se, altero per accidens: Per se alteratio est ad illas formas, quę sunt contrariæ, ac mutuam habent inter se pugnã, inuicem agendo, & patiendo. Per accidens alteratio est, cum formæ non sunt contrariæ, nec inuicem agunt, aut patiũtur, sed tñ consequuntur ad eas, quæ contrariæ sunt, & inuicem agunt, quomodo alteratio dr̃ esse per accidens ad similitudinem, q̃ ex qualitate consurgit: similiter ad figuras, quæ ex alijs formis oriuntur.

Alteratio per se ad aliquam formã est duplex, altera immediata, altera immediata. Alteratio aũt p se duplex est altera ĩmediata altera mediata. Immediata ẽ ad qualitates, q̃ cõtrarię sunt, & p se ipsas agũt, & partiuntur: hmõi sunt solæ quatuor elemẽtares qualitates: quæ primæ dicuntur, hæ enim secundum se agunt inuicem, ac immediatam habẽt contrarietatẽ: Mediata verò

verò est secundum qualitates contrarias quidem, sed quæ non secundum se agunt, sed secundum primas, ex quarum commixtione fiunt: huiusmodi sunt omnes qualitates sensibiles, quæ secundæ dicuntur, vt calores, sapores, & odores, & aliæ huiusmodi. In his quidem vera est, & per se alteratio, cum contrariæ sint, & pugnent, quamuis pugna sit medijs primis.

Solu. I. Vnde soluitur argumentum. Est enim differentia inter figuram, & qualitates secundas. Figuræ enim nullo modo actiuæ sunt, nec secundum se, nec secundum sui aliquid: non enim ex primis componuntur: At secundæ contrarietatem habent, & actionem, & passionem mutuam, vt ex primis sunt.

Ad secundum Duplex est concretũ alicuius accidentis. Ad secundum nota, ꝙ est duplex concretum. Vnum primum, quod ex sola inexistẽtia formæ in subiecto fit, vt albũ, calidum: dicunt enim ista solas qualitates in subiecto. Alterum secundum quod ab hoc deducitur, ꝙ propter formam in subiecto dicit mutationem subiecti secundum illam formam, vt dealbatum, calefactum, denigratum. Huiusmodi duplex concretum in figuris reperitur: & primũ, vt cathedra: dicit enim formam in materia, domus, arca, & reliqua: & secundum, quod mutationem subiecti notat, vt triangulare, &, vt ita dicam, cathedratum, figuratum, & reliqua.

Sol. arg. Arist. ergo benè comparauit arcam, statuam albo, & calido, quia vtraq; sunt concretá prima. (Nec sunt audiendi, qui arcã statuam, & similia, putant abstracta, sicut albedinem, & calorem: hoc enim falsum est, dicunt materiam tanquam partem) hoc etiam inuenitur in subiecto. Est enim duplex concretum, & absolutum, vt æs, aurum: & denominatiuum, vt æneum, aureum, terreum, ligneum. In accidentibus ergo reliquis absolutum prædicatur, vt calidum est corpus, terra, aut ignis: at in formis non, sed denominatiuum, statua terrea, aurea, aut ærea dicitur; quæ nomina denotant mutationem factam prius, vt cõsequantur tales figuræ, vt dicitur. 7. Meta. tex. 26. in alijs verò non fit alia mutatio in subiecto, nisi secundum tales qualitates, vt dictum est. Et sic soluitur argumentum, quo etiam pacto soluit Burle. hic enim fatetur illa esse concreta, sed prima, puta statuam, & similia.

Ad tertiũ Rerũ figuræ m gnã hẽnt ꝓportionem cũ formis substãtialibus. Ad tertium aduerte, (vt alibi diximus) quod rerum figuræ magnam habent proportionem cum formis substantialibus: vt enim propriæ formæ substantiales res, & species singulas sequuntur: ita etiam & figuræ istæ exteriores: adeò vt multi, non aliam esse substantialem rei formam, quam istam exteriorem decepti existimauerint.

Ex quo fit, vt sicut ex forma, & materia substantialibus fit vnum per se compositum, ita etiam ex figura, & subiecto proportione quadam compositum fiat quodammodo per se, ita vt in modo significandi, nõ differant voces significantes cõposita substantialia, vt homo, leo, capra, & voces significantes huiusmodi artificiata, vt statua, domus, lectus; immo aliquando sunt eædem voces: sculpturas enim, & rerum picturas eisdem nominibus nominamus.

Explicatur vis rationis Arist. Vide igitur, quam benè procedat Arist. ex hac proportione. Sicut generatio non est alteratio eius, quod fit: sed productio in substantijs. Ita in figuratis, figuræ productio non est alteratio ipsius figurati: cum enim fit homo, non dicitur alterari: similiter etiam cum fit statua, non dicitur alterari.

Obiectio Solutio. Quod si dicas, subiectum dicitur alterari, vt lignum: Respondetur, licet obiectio sit bona, tamen iam in primo argumento probauit Aristo. non alterari subiectum secundum figuram, sed secundum accidẽs aliud prius, vnde sequitur figura. Et quia restabat, An saltem alteretur compositum figuratum: ob id adiecit hoc secundum argumentum, quo illud alterari non dici probaret.

Vnde argumentum de albo nullum est. Nam quamuis totum album non alteretur, subiectum tamen alteratur: in figura verò supposuit ex primo argumento, non alterari subiectum: & in secundo probat, ꝙ nec ipsum compositum: & sic concluditur, ꝙ nulla ex parte secundum figuram per se alteratio est.

Ad quartum. Nota qd sint habitus in potentiis tã animæ, q̃ corporis. Ad quartum dico, ꝙ non est eadem ratio de sanitate, pulchritudine, & similibus ac de alijs habitibus animæ. Existimo enim habitus animæ, esse qualitates distinctas re, a paßionibus sensus, & ab experiẽtiis,

tijs,& reliquis sensibilibus;quæ qualitates existũt in potentijs ad faciẽdas eas ꝓmptiores, ac faciliores in suis operationibus.& hæc est cõis sententia. At in corporis habitibus existimo probabilius,nõ esse re distinctos habitus ab ipsis sensibilibus. Volo dicere, ꝙ sanitas nõ est qualitas realiter distincta à qualitatibus primis, sed sũt ipsę qualitates ad tẽperiẽ redactę, sicut harmonia, & consonantia non est vox distincta,nisi multæ proportionẽ habentes:similiter ipsa pulchritudo est perfectarum partium recta illa ordinario.

Sol.argu. Et sic patet,quomodo non est alteratio nisi ad qualitates primas, & ad partium constitutionem. Nam pulchritudo,& sanitas sola ratione separantur ab ipsis, cũ ordinem,& cõmensurationem superaddãt. At de reliquis habitibus quomodo secundum ipsos alteratio nõ fit,cum puræ qualitates sint, dicetur in solutione aliorum argumentorum.

Ad quintum sol. Auer. Ad quintum Auerroes dicit, propterea id,quod perficitur,non alterari, quia alteratio est successiua. at quod perficitur, in instanti perficitur. Perfectio enim in indiuisibili cõsistit. Sed hoc mihi non placet. Reiicitur So.Auer. Primò, quia vt dicit S. Th.licèt perfectio indiuisibilis sit, quia vltimus gradus rei est,qui in instanti acquiritur: tamen corruptio non est in indiuisibili, quia potest magis,& magis recedi à perfectione: vnde corruptio diceretur alteratio. Et nota, ꝙ loquimur de perfectione secundum virtutem,& accidentia.

Præterea, quia vt dicit Aegid.perfectio latitudinem habet. est enim, & fit homo magis,& magis studiosus.Præterea,si dicas, ꝙ vltimum perfectionis in instãti est, ac ob id perfectio non est alteratio;profecto hoc idem posset in quolibet accidenti dici:summus enim gradus caloris, & albedinis in indiuisibili consistit.

Quõ intelligẽda sit ratio Arist. Non ergo sic est ratio intelligenda Aristo.sed,vt dixi in textu:ob id,quod perficitur,non dicitur alterari, quia non est,dum perficitur: alterari autem est eius, quod iam est.

Obiectio Sed manet argumentum quintum:cum enim sit perfectio accidentalis, idem posset dici de quocunque alio accidenti.

Solutio. Nota duplicẽ perfectionẽ accidẽtalem. Respondetur, ꝙ est perfectio accidẽtalis duplex. Altera propria, quæ perficit rem, quantum ad operationes propriæ speciei: & talis est virtus in homine, & scientia: & hæc perfectio videtur consummare hominem,vt homo est:vnde nõ vere alteratur homo secundum hanc. Alia est perfectio communis, quæ rem quidem perficit, sed non secundum talem speciẽ, qualia communia, accidentia, & secundum hæc alteratio est.

Nota.2. Et nota,quòd nõ negat Aristo.aliquam alterationem secundum virtutes,sed tamẽ non est tam propria alteratio, qualis est secundum accidentia; nam per illas adhuc subiectũ sub ratione particulari perficitur.

Ad sextũ ex D.Th. Ad sextum mihi placet sentẽtia. S.Th. & aliorum:ꝙ hic loquatur secundum sententiam Platonis, quæ communis erat. Plato enim ponebat habitus, & species insitas a natura hominibus cum intellectu ipso: impediebatur tamen ab operatione propter sensum:accidente autẽ alteratione corporis,& sẽsus,anima operabatur,nulla facta in ea mutatione: & hoc significant illa exempla ebrii dormientis & infirmi, quæ Auerroes dicit esse secundũ Platonem.

Nota sententiam Plat. & Arist.circa habitus aiæ. At verò alia est sententia Arist. quæ habetur in 2.lib.de anima a text.55. vsq; ad 59.vbi ponit a natura solum haberi nudã potentiam intellectus, quæ postea alteratur ꝑ habitus: acquirit enim de nouo species,& habitus:& his acquisitis est in proxima potẽtia ad actum, & contemplationem. Vnde discrimen est inter ebrium doctũ,& puerum, quamuis neuter contempletur. Puer enim nõ perueniet ad actum, nisi prius acquirat habitũ: at ebrius absque noua acquisitione per quietem vaporum perueniet ad actum:vbi clare admittit, esse aliquam alterationem secundum habitus: sed vocat talẽ alterationem perfectiuam,quæ impropriè alteratio est,prę sertim cum sequatur post alterationem, quæ fit in sensibus,& in passionibus, quæ propia alteratio est.Ac ꝓpterea in pręsenti etiam docet, non esse alterationem veram,sed cõiungi cum altera,quæ vera est. Plato verò nullam prorsus esse alterationem censebat.

Ad septimum. Ad septimum resp. quòd non est vera contrarietas inter habitus, & actus, cum non sit actio vera physica,sed est quædam

repu-

repugnantia,& compatibilitas, quæ contrarietas dicitur:& sic patet explicatio rationum Arist. in textu.

Caput Quartum:

Dubitabit autem aliquis. Tex. XXI.

Res quæstiones determinauit iam Arist. & an omne quod mouetur, ab alio moueatur: & an quod localiter mouetur, à motore distincto moueatur: & an mouens,& motum simul sint: Nunc quartam aggreditur, nempè, An quicũq; motus cuilibet motui sit comparabilis.

An quis motus sit cuilibet motui cõparabilis. 1. Ratio pro parte negat.

Argumẽtatur autẽ à parte negatiua dupliciter. Primò. Si omnis motus omni motui comparabilis est, sequitur, quòd motus per circulum, & motus per rectũ erũt comparabiles: sed hoc esse non potest. Probatur: supposito, qđ dictum est, motus æquè veloces in tempore æquali transire spatium æquale: tunc est argumentũ. Si illi motus sunt comparabiles, possunt esse inuicem tardiores,& velociores, & æqualis velocitatis: in hoc enim cõparatio fit. Si igitur æquè velox est motus per circulum motui per rectum: ergo in æquali tempore transibit æquale: ergo iam datur curuum,& circulare æquale recto; quòd tanquàm impossibile infert: non igitur quilibet motus cuilibet cõparari potest in velocitate.

2. Ratio.

Alterum facit argumẽtum. Nam si motus omni motui comparatur, latio, & alteratio essent æquales, puta si in æquali tempore mouerentur: sed impossibile est, quòd sint æquales: quod probatur. Nam æquales motus in vno tempore transeunt æquale: at qualitas non dicitur æqualis, spatio: ergo alteratio in qualitatem nõ transibit æquale: inest enim quantitati æqualitas.

In circulo autem & recta. Tex. XXII.

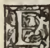

Excludit solutionẽ quãdam primæ ratio nis.

Xcludit responsionem, quæ dari poterat ad argumentum primum. Nã dici poterat, ꝙ motus per circulum,& motus per rectum sunt quidem comparabiles, non tamen æquè veloces ambo, sed semper vnus altero velocior: hoc autem modò nõ sequitur, rectum æquale curuo. Excludit hoc dicens, ꝙ inconueniens est, quòd nũquam contingat similiter moueri,& æquè velociter duo saltem, hoc per rectum, illud per curuum: sed quòd semper sit vnus motus velocior altero, quasi per circulum & per rectũ: moueri esset moueri per accliue,& decliue: frequentius enim motus decliuis velocior est.

Amplius nihil differt. Tex. XXIII.

Iterũ reiicit eãdẽ solutionem.

Eijcit vlterius eandem respõsionem. Dicens, quod adhuc illa ratio manet in suo vigore. Nam quamuis detur, ꝙ motus vnus sit velocior altero: adhuc sequit, ꝙ sicut datur maior circularis,& minor, q̃ recta, debeat ẽt dari æqualis. Et probatur. Demus vnum, quòd velocius moueatur per circulum B, alterum tardius, per rectum C, in vno tempore A. tunc per prædicta maius erit, quod transitur de B, quàm quod de C. Tunc vlterius, quod mouetur per B, in eodem tempore transit maius, quàm C: ergo per definitionem velocioris in minori tempore trãsibit de circulo æquale. ita vt quod mouetur per C, in toto tempore A, & quod mouetur per B, in minori tempore, transeant æquale. Sequitur igitur adhuc æquale esse circulare recto. Perpende autem expositionem hanc, quia alii aliter exponunt, sed præter sensum Arist.

Dubium an si detur maius,& minus dẽat dari æquale.

Dubitabis hic, quia videtur Aristoteles dicere, quod si datur maius, & minus, qđ debet dari æquale: hoc autem videtur falsum rationibus multis. Nam angulo semicirculi datur vnus rectilineus maior, puta, rectus, aut obtusus: datur etiam minor, puta, acutus, tamẽ impossibile est,

1 Ratio, quod no sit necesse.

le est illi dare rectilineum æqualem.

Secūdo. Vlterius. Ternario, & cuilibet numero datur alius maior, alius minor, sed non æqualis.

Tertio. Præterea. Circulo datur quadratum maius, aliud minus, sed non æquale.

Quarto. Præterea. Datur elemētum maius aere, datur aliud minus, nō tamen datur aliud æquale. Burleus, & alii, nescio quā distinctione æqualitatis soluunt argumēta: sed quicquid sit, non est dubium, non valere consequentiam illam in omnibus, vt argumenta conuincunt, quorum aliqua id demonstrant.

Solutio dubij. Sed nota, quod Aristoteles nō facit hoc argumētum absolutè, puta, datur maius, & minus, ergo datur æquale: sed quod si illud mobile transit maius, & transit minus, quod ex hoc probabitur, quod transeat æquale, & posteà id probat argumento velocioris, quod in minori tempore trā sit æquale, vt diximus.

At vero si sunt comparabilia. Tex. XXIIII.

Concludit, non esse omnes motus comparabiles inter se, & argumentatur ex opposito cōsequentis sic. Si quilibet motus cuilibet esset comparabilis, sequeretur, quod linea recta, & circularis essent comparabiles: at non sunt: ergo nec ipsi motus omnes.

Leges eorum, quę debēt in uicem cō parari. Prima lex, Non sit æquiuocū id, in quo sit compara tio. Incipit autē explicare leges eorū, quæ comparari possunt: & prima est, quod nō sit æquiuocum id, in quo est comparatio. Vnde non dicetur, gladius est acutior, quàm vltima chorda lyræ: quia acutum æquiuocè dicitur de vtroque: esset tamen cōparatio inter ipsas chordas, an vltima, an proxima acutior sit: similiter inter gladios, quia æquiuocatio non est: tamen gladius cum chorda nequit comparari in acuto. Ita similiter velox non est idem, & vniuocum in circulari motu, & in recto; & in alteratione, ac latione multo minus: ob id inter se hi motus compara biles non sunt.

An primum quidem. Tex. XXV.

Aliam constituturus legē cōparabilium, dubium proponit, an sufficiat, vt fiat cōparatio in aliquo, quod nō sit æquiuocum, ita vt in quocunque vniuoco comparatio fieri possit: & ponit argumentum, quo probat, non sufficere. Multum dicitur vniuocè de aqua, & aere, & tamen non comparantur aer, & aqua: ergo illa prior lex non sufficit. Dubium an sufficiat esse vniuocū. Prima ratio, quod non sufficiat.

Sumitur autem hic, multum, vt distinguitur contra paucum. At quia posset quis negare de ipso multo propter vniuersalitatem eius, ponit etiam duplum. Duplum enim videtur vniuocè de aqua prædicari, & de aere, tamen inter se non cōparantur, qui aer non dicitur duplus ad aquā. Quod autē duplum sit vniuocum, probat ex definitione; est enim bis vnum, id est, bis vnam quantitatem amplectens.

Aduertendum autem est, quod dupliciter potest aqua aeri comparari, vt notat Simpli. Vno modo in quātitate, altero modo in facultate, & potentia. Comparare in quantitate est ipsa conferre secūdum quātitatem, quam actu habent in se: cōparare vero secundum facultatem est conferre secundum quantitatem, quæ est in ipsorū potētia, si aer fieret aqua, & si aqua aer. Nota ex Simplicio duplicē comparationē aeris, & aquæ.

Fit autem, vt non eadem sit ratio quantitatis, & facultatis; nam parua, & minor aqua secundūm quantitatem potest multo maior esse, quā aer secundū facultatē: & hinc prouenit, quod non cōferatur aer aquæ, sicut aer aeri. l. aqua aquæ; in his enim vtriusq; & quātitatis, & facultatis simul collatio est: in illis vero nō: propterea absolutè nō confertur: nisi aut secundum quantitatem per se, aut secundum facultatem per se, simul tamen nulla est collatio.

An & in his eadem ratio. Tex. XXVI.

Soluit dubium dupliciter. Primo dicit, illa esse ęquiuoca, puta, multū, ęquale, duplum, vnū. Nec obstat esse vnam definitionē, vt multū est tantū, & amplius: equale, quod habet eandem mensuram; duplum Solutio ad rationem dubii.

quod bis se habet ad vnũ: nam definitiones etiam æquiuocæ dicuntur, & non secundum eandem rationem de aqua, & aere propter rationem dictam: nam singula, aut quantitatem, aut facultatem dicunt, quæ duo vnum non sunt, sicut nec acutum in voce, & in gladio.

Nota. Vbi nota non inconueniens esse analoga, seu æquiuoca definitione etiam æquiuoca definiri; non enim hæ definitiones quiditatiuæ sunt.

Verum propter quid alia. Tex. XXVII.

Altera solutio.

ALiam solutionem inquirit, & dubitat: Admisso, quòd multum, & duplum sit vniuocũ, & secũdum eandem naturã prædicetur de aqua, & aere: quare non sunt comparabilia. Respõdet, quia nõ sunt in eodem susceptiuo primo, id est, non habent subiectum idem immediatum.

Secunda lex eorũ quæ debent cõparari, vt sit susceptiuũ, immediatũ, idem, & eiusdem rationis. Est enim hæc secunda lex eorum, quæ in aliquo accidenti comparãtur, vt quamuis sit vniuocum id, in quo comparãtur, & ipsa diuersa sint, sit tamen susceptiuum immediatum idem, & eiusdem rationis in vtroq;. V.g. equus potest dici albior cane: nõ solum quia album vniuocũ est vtriq;, sed quia immediatum susceptiuũ albedinis est eiusdem rationis in vtroq;, puta superficies, quàmuis ipsa subiecta mediata sint diuersa: non tamen vox dicitur albior aqua, quia albedo non recipitur in voce ratione eius, cuius ratione recipitur ĩ aqua: nam in ipsa aqua ratione superficiei, in voce verò non huius ratione recipitur.

Nota. Aduerte, quod per albedinem claritatem significat: vocabulum enim græcum commune & claritati, & ipsi colori, qui albedo dicitur.

Ponit etiam exemplum Equus, & canis comparari etiam possunt secundum magnitudinem: habent enim idem receptiuum primum, puta materiam primã eiusdem rationis, quam sequitur quantitas.

Per hoc idem soluitur illud de aqua, & aere, quia non est idem susceptiuum primum: nam in vno duplum, & multum dicunt facultatem, in altero dicunt quantitatem: & hoc modo non est comparatio.

An manifestum est. Tex. XXVIII.

Dubium, quod nõ sit satis esse susceptiuũ, primum & eiusdẽ rationis.

ALiam legẽ declaraturus subtiliter dubitat cõtra id, quod dictum est: nempè, quòd nõ est comparatio in natura, quando diuersum est susceptiuũ primum, quasi natura illa iam esset multiplex facta. In hoc autem videtur insinuari distinctionem naturarum non esse, nisi per materiam, quod Plato dicebat: Hoc autẽ falsum est. Primò, quia sequitur, quòd dulce, album, æquale, secundum se vna esset natura, solùm differrent in receptiuo; & sic esset omnia vnum secundum se facere.

Nota.

Amplius susceptiuum. Tex. XXIX.

Secundò.

SEcundò impugnat idem. Nam primum susceptiuũ est multiplex secundũ receptorum multiplicitatẽ, id est, quæq; forma habet propriũ subiectum, & materiam proximã: ergo & ipsæ formæ secundum se diuersa: sunt aliter enim non essent receptiua propria pro propriis formis.

Nota. Alia lex, quod forma, ĩ qua fit comparatio, sit vna specie.

Nota artificiũ. Cum enim dixisset, formam, in qua futura est cõparatio, debere esse vnam, seu vniuocam, & receptiuum vnũ specie, & ratione intẽdit, quod præter hoc forma debet esse in se vna specie; nec sat est, ꝙ sit vniuoca: propterea dubitabit, An vnitas sit ex receptiuo. Si enim esset, non oporteret addere hãc legem. At quia non est, nã receptiuũ potest esse vnũ specie, & forma vna genere, & multiplicitatẽ habens, vt patet de colore, cuius receptiua est superficies: ob id adiũxit legẽ tertiã. Debet attendi, præter vniuocationem formæ, quòd non habeat differentias, sed sit vltima species [non solum quod, sed in quo] id est, non solũ debet esse eadẽ specie ipsa forma, quæ dicitur, quod, sed ipsum receptiuũ, quod dicitur, in quo. Vnde nõ cõparabitur in colore, quia genus est: nõ enim dicitur, album est magis coloratum, quam nigrum: sed comparatio debet esse in albedine, aut nigredine, aut in alia specie.

Ex

Ex his concludit, illos motus esse æquè veloces, qui in eodem tẽpore æquale spatium transeunt in hoc, id est, secundum speciem: ac si dicat: motus eiusdem speciei comparandos esse.

Si autem aliud quidem.
Tex. XXX.

Quod latio & alteratione queũt cõparari in velocitate, neccircultionis motu, & rectus in æqualitate.

AD dubium modo respondet, quod in secundo argumento tetigerat, t. 21. puta. An latio, & alteratio, quæ æquali tẽpore fiunt, dicantur æquales, & comparabiles sint. Respondet, non cõparari posse, quia motus est genus quoddã, in quo non est comparatio. Vt enim albũ non dicitur magis, aut æquè coloratum cum nigro: ita nec latio dicitur æqualis motus, aut maior, l. minor alteratione.

Similiter etiam nec motus circularis, & rectus sunt æquè veloces, nisi circularis linea, & recta sint æquales: qd esse nõ põt.

Dubium primum, cur motus rectus & circularis neque an comparari.

Proponit statim duo dubia ad horum declarationem. Alterum est, cum dicitur motum rectum, & circularem non comparari in motu, dubium est, an hoc fit, quia motus est genus; an quia linea, quæ est terminus ad quem, est genus. Respõdet propter vtrunq;, quia vnum sequitur aliud: si enim motus genus est, & terminus motus vnus erit genere. Ac si clarius dixisset, motus circularis, & rectus non sunt comparabiles: quia esset non solum comparare duos motus ad vnicum genus, sed etiã comparare duas lineas, puta, curuam, & rectam ad vnum genus. Vt autem hę duę lineæ non comparantur sub linea in communi; nec etiam ipsi motus sub motu in communi locali.

Dubiũ secundũ, An ad vnitatem motus speci ficam, requiratur vnitas instrumentorum.

Alterum dubium est. Si debet considerari ad vnitatem specificam motus vnitas instrumentorum: vt si motus fiat pede, vt in progressu; an ala, vt in volatione: an instrumento alio, vt in natatione. Respondet, omnes esse eiusdem speciei, si per rectum fiant, aut per circularem: nam sola spatij diuersa figura impedit motus comparationem. Vnde concludit, motus esse æquè veloces, qui fiunt per eandem magnitudinem specie: & sic ipsi sunt idem specie, vt dictum est: secus autem, comparabiles non sunt.

Quare hoc considerandum.
Tex. XXXI.

Necesse est inquirere motuum differentias ad eorũ comparationem.

AD motus comparationẽ necessarium esse docet, motuũ inquirere differẽtias. Ex his enim cognoscetur, qui cõparabiles sint, qui verò non. Differentias autem considerare oportet, quia re vera, in genere multa latent; vt quamuis in ipso vnitas appareat, tamen multa varietas in eo sit causa. Et per genus vniuersale aliquod, & vocem communem intelligere oportet.

Tres sũt grad' æquiuocationis.

Distinguit autem tres gradus æquiuocationis, qui sub communi voce concludi possunt. Primus est, quem remotum vocat eo, quod sub eo prorsus diuersa contineantur, ita, vt non sit, nisi sola vox communis. Huiusmodi sunt equiuoca a casu. Alter gradus est, qui analogiæ proportionis dicitur, cum res multæ sub aliqua voce sunt propter aliquam tamen similitudinem, sicut homo viuus, & pictus sub homine significantur. Tertius est proportionalitatis, cuiusdam autem conuenientiæ vnius genericę naturę: vt ridere de prato, & homine: gubernator de nauta, & duce: animal de leone, & equo: & in hoc tertio gradu est deceptio. Nam apparet vnicam esse naturam, quæ tamen multiplex est: ob id maximè prodest omnia hæc distinguere ad eliciẽdas specificas naturas, in quibus solis comparatio est.

Quando forma dicitur diuersa specie.

Statim, cum determinasset, non esse cõparationem in diuersa forma specie, sed eadem, quærit, Quando forma dicetur diuersa specie: an quando fuerit in diuerso subiecto, vt in homine, & leone albedo: an quando, præter hoc, etiã est in se diuersa. Et quamuis non respõdeat, tñ hæc pars est sumenda, puta, ꝙ sit alia, & alia in se.

Quando definitio formæ indicat eã esse diuersam specie.

Subiungit alteram quæstionem, quando definitio formæ significabit illam esse diuersam a specie: an quando in alio, & alio subiecto illam significat; aut quando ipsam in se non eandem significat, sed diuersam ab alijs: & sumenda est hæc posterior pars.

Nota.

Deniq; formarũ diuersitas specifica, nõ solum in subiectis, sed in se ipsis est attendenda: nihil enim prodest sola specifica subiectorum distinctio.

De alteratione autem quomodo est. Tex. XXXII.

Ad alteratio alterationi possit comparari.

COmparationem duarum alterationum inquirit. Et primò, eas cõparari posse probat: nã duo eodem tempore sanari æque po sunt: si igitur sanatio alteratio est, altera alteri comparari potest.

Dubitatiuè autem loquitur de sanatione, quia supra dictum est, ad sanitatem nõ esse per se alterationem: tamen argumentum adhuc fit in eo, in quo potest esse per se alteratio, vt in qualitatibus primis: possunt enim duo æqualiter sanari. & etiam calefieri, vel humectari.

Ex altera parte argumẽtatur, & probat quod non sint æquales illæ alterationes. Nã quæ alterata sunt, seu ipsæ qualitates, secundũ quas alteratio est, non dicuntur æquales, sed similes: ꝙ enim in quantitate est æquale, in qualitate est simile: nõ ergo videntur comparabiles alterationes.

Sed sit idem, quod mutatur in æquali.

Nota. Idẽ esse eius vocabulum ad simile & æquale.

ARistoteles subtiliter ad indagãdam alterationum comparationem, se trãsfert ad vocabulum commune, ad æquale & simile. vt notat Simpli. puta, Idem. Nam similia, & æqualia communiter dicuntur eadem. Et dicit, quod motus dicentur æquè veloces, qui sunt secũdum eundem terminum, siuè sit similis, siuè sit æqualis: hoc enim supponatur ad cognitionem identitatis alterationis.

Quæstio prima, ã cõparatio duarũ alterationum sit sumẽda penes qualitates, an penes subiectum. Quęstio secunda. An sit sumẽda penes speciem

Tunc autem est quæstio duplex in alteratione. Prior est: an comparatio duarum alterationum sit sumenda penes qualitates, & passiones, quę sint termini ad quos: an penes partes æquales. l. inæquales subiectorum, quæ alterantur.

Altera est; Si penes qualitates sumatur, an oporteat respicere identitatem, & diuersitatem specificam qualitatum solam; an similiter etiam gradus intensionis formarum; vt illæ dicantur eædem alterationes, quæ sunt ad formas vnius speciei, & similiter se habentes, id est, ęque intensas.

Et ad hoc posterius respondet, Ad comparationẽ alterationum oportere respicere, quod formæ sint eiusdem speciei. Cum enim sint secũdum diuersas species com parari non possunt: vt dealbatio, & sanatio. Sicut nec comparantur in latione, circularis, & recta: Idcircò prodest alterationis species cognoscere, & distinguere, vt comparare quis possit.

diuersam qualitatẽ an secundum gradus intẽsionis. Ad secũdam quæstionẽ responsio.

Statim regulam hoc cognoscẽdi ponit, nempè (quæ mouentur idest, terminos, ad quos est motus respicere, an idem spe cie, genere, numeroue sint. Qualis enim vnitas in termino, talis est in motu. Loquimur de termino per se, qui primò per talem motum habetur. Quæ omnia superius declarata sunt.

Nota.

Sed vtrum oportet ad passionem. Tex. XXXIII.

ITerum quæstionem priorem proponit, & soluit. In alterationibus enim possumus duplicem identitatem considerare: alteram similitudinis, alterã æqualitatis. Ad similitudinem oportet, ꝙ sint termini eiusdem speciei, & eiusdem intensionis gradus: aliter erunt dissimiles: ad æqualitatem verò debemus respicere partes subiecti alterati, an sint æquales. l. inæquales in eodem tempore.

Ad primã quæstionẽ responsio. Quo modo alteratio alterationi sit similis, vel æqualis.

Itaq; alterationes dicentur similes, quæ in tempore æquali secundum gradus eosdem formarum vnius speciei sunt. Vt si calefiat vnum in hora secũdum calorem, vt quatuor: & alterum in eodem tempore etiam vt quatuor: Secùs verò sunt dissimiles. Illæ verò sunt æquales, secundum quas subiecta eodem tẽpore alterata sunt secundum partes suas ęquales: secùs verò, alterationes inæquales erunt. Et sic comparantur ipsæ alterationes.

Et in generatione quoq;, & corruptione. Tex. XXXIIII.

COmparationem generationũ facit: & hic sumit generationẽ non solum pro introductione pura formæ, sed etiam pro successione, qua partes præsertim viuentium paulatim formantur. In generatione autem non sumitur velocitas, ex parte

De comparatione generationũ.

parte æqualitatis, sicut in alteratione: quia substantia non est in subiecto: sed velocitas attenditur ex parte identitatis termini; vt æquè veloces sint generationes, cum in eodem tempore termini vnius speciei indiuisibilis sint secundum idem producti. Vt cum in mente vno vnus homo generatur secundum easdem partes, secũdum quas alius. Sed non de alio animali, quod non sit eiusdem speciei: quod si non secundum easdem partes, tunc vna esset velocior altera.

Nota. Notat tamen, quod desunt vocabula, quibus explicemus hos gradus generabilium. Nam in alteratione sunt duo nomina, intensum, remissum: In quantitate, æquale, inæquale, maius, minus: In substantiis, nec est vnum nomen, nec multa: nam homo imperfectus, & vnumquodq; cũ sic paulatim perficitur, non habet nomina distincta: & sic generationes distingui non [illegible], sed omnes æquales. At non si [illegible] haberemus sententiam Platonis, qui res ex numeris inæqualibus componebat: tunc per nomina numerorum possemus distinguere, vt diceretur: nunc res generatur ad duo, nunc ad tria, nunc ad quatuor: sed hoc non est. Sic igitur cõparabiles sunt alterationes, & generationes, & motus locales. Augmentationes autem cum localibus cõputantur: in vtrisq; enim quantitas est.

De cõparatione augmẽtationum.

An comparatio tantum sit in specie ultima. Quæst. IIII.

In quo cõsistat difficultas q̃stionis.

DVo in comparatione aliqua necessariò cõueniunt, & ea, quæ comparantur, ac conferuntur, quæ plura sunt: & id, in quo comparantur. Dubium autem non est, ea, quæ conferuntur, posse esse diuersæ speciei, & generis. Lapis enim, & animal aliquod in albedine comparari possunt, cum diuersi sint generis. At difficultas est de eo in quo comparatio fit. Docet enim Aristoteles debere esse vnius speciei vltimę, ita vt comparatio in specie specialissima fiat. Aduersus quod sunt aliquot argumenta.

Primum argumentum. Primum est. Ista comparatio est bona, nigrior est coruus, quam sit albus cignus, & tamen albedo, & nigredo specie differunt: imò huiusmodi comparationes sunt frequentes: dicitur enim, melior est vnus, quam alter sit malus. Et dicitur in Euangelio: Filios huius seculi esse prudentiores in generatione sua, quam filij lucis sunt prudẽtes in sua: & tamen diuersa est vtraq; prudentia: non igitur comparatio tantum in specie fit.

Secundũ argumentum. Secundò. Hoc est commune axioma Geometrarum, quod omnium linearum ductarum ab vno puncto in aliud breuissima est recta, & tamen constat, reliquas esse arcuales. Aliter enim duci non possunt plures lineæ inter duo eadem puncta: comparatur ergo linea recta curuis, cum sit harum breuissima.

Tertium argumentum. Tertiò, est argumentum cõtra id, quod dicitur in genere latere multa, atque ideò non esse in eo comparationem sicut species. Puta, homo dicit vnam naturam communem multis vnius definitionis, & vniuocam: ita etiam genus dicit suam naturam vnius definitionis, & vniuocam multis speciebus, vt animal naturam sensitiuam: ergo sicut duo indiuidua comparantur in natura specifica, nõ obstante, quod simul multa contineat: ita etiam duæ species comparari poterunt in natura generica, quàmuis ipsa multa contineat: ergo non tantum est comparatio in specie.

Quartũ argumentum. Quartũ. Istę sunt comparationes rectę: homo est perfectius animal, quam leo: substantia est perfectius ens, quam accidens: & tamen vna est secundum genus, altera secundum analogum.

Quintũ argumentum. Quintò. Velocitas est accidens motus, sicut albedo corporis: sed duo corpora etiam differentia possunt in albedine comparari: ergo & duo motus, puta, rectus, & circularis in velocitate: non enim maior ratio vnius, quam alterius videtur esse.

Ad primum. Ad singula horum respondeamus: in ipsorum enim solutione res poterit declarari. Circa primum aduerte, esse duplicẽ comparationem. Alteram simplicem: alteram compositam.

Nota duplicẽ esse comparationem, simplicẽ & cõpositam. Simplex est, quæ secundum vnam formam fit, quatenus magis, & minus, perfectè. l. imperfectè. l. æqualiter a multis participatur, sicut in albedine, calore, grauitate, aut alio quouis aliqua cõferri accidit: quam aliqui comparationem secundum proportionem vocant. Est enim proportio

tio habitudo vna duorum numerorum inter se, vt habitudo quatuor, ad duo: & sex ad tria, aut cuiusuis numeri ad alterũ, secũdum quam excedit, aut exceditur ab ipso.

Composita est, quæ fit inter duas formas, sicut in exemplis argumenti primi: quæ quidem dicitur comparatio secundum proportionalitatem. Est enim apud Mathematicos proportionalitas habitudo duarum proportionum, vt dicimus; ita se habet quatuor ad duo, sicut sex ad tria: ita etiam fit cõparatio inter formas diuersas.

Nota. Tamẽ si rectè aduertas, inuenies, quod etiam hic cõparatio fit virtualiter in vna forma. Dicere enim, hoc est nigrius, quã illud sit album, est dicere, hoc nigrum est intensius, quam illud album: & sic in forma intensionis comparatio est.

Soluitur primũ argumẽtũ. Dico igitur ad argumentum, quod Aristoteles loquitur de simplici, quia ipsa est potissima: & quia composita ad ipsam reducitur. Sed an simplex fiat in specie, hoc in solutione aliorum argumentorum examinabitur.

Ad secundum solutio Auer. Ad secundum respondet Auerroes com men. 29. quod illa est impropria comparatio. Non enim linea recta sub forma rectæ comparatur curuis, sed sub forma curuæ. Vt sit sensus: illa recta est breuissima omnium aliorum circularium, id est, si illa recta incuruetur, sicut aliæ, efficiet curuam aliarum breuissimam.

Obiectio. Dices tu, an maneat eadem linea, cum ex recta fit curua.

Solutio. Respon. quod manet secundum subiectum, sed non secundum formam: sicut cum album fit nigrum, subiectũ manet, sed non albedo: ita manet quãtitas lineæ, sed recedit illa rectitudo: accidit curuitas eidem tamen quantitati: hæ enim qualitates sunt. Sed melius respondebitur ibi con-

Alia solutio. parationem esse in breuitate, & longitudine, quæ cõmunis est lineis, vt lineæ sunt, quæ longitudo minima in vna earum specie reperitur, scilicet in recta: Nam ex recta curuam facere, esset curuas curuis comparare, non autem rectam curuis.

Ad tertiũ. Nota aliter Physicum considerare. Ad tertium. Maximè aduertendum est, quod physicus aliter considerat sua vniuersalia, aliter logicus, & metaphysicus. Hi enim essentias puras, & abstractas speculantes considerant naturas, nõ consideratis iis, quæ extra essentias ipsarum sunt, vnde considerant animal, vt dicit puram naturam sensitiuam, & vnumquodq; vniuersale, vt præcisam dicit naturam. At physicus, cum non ita puras essentias speculetur, nisi concretas cum sensibilibus, non vtitur tanta abstractione: sed solum a singularibus abstrahit. Vnde animal physicè dicit ipsa indiuidua sensibilia, non tamen determinate hoc, aut illud.

sua vniuersalia, aliter Logicum, & Metaphysicum.

Hinc infertur vnum: vt quod apud Logicum, seu Metaphysicum vnum sit, puta genus, quia abstractum cõsideratur; apud Physicum multiplicitatem quandam habet, quia concretè consideratur, quod optimè notauit Alber. tract. 2. c. 3. & S. Tho. tex. 26.

Ex hoc sequitur vlterius; quòd Logicus, & Methaphysicus comparan[illegible] liquãdo in genere, quia apud ipsos [illegible] natura: at Physicus non, [illegible]culatur genus sub illa abstracta vnitate [illegible], sed sub multiplicitate specierum, & indiuiduorum sensibilium.

Obiectio. Dices, ergo etiam ipsa species erit multiplex.

Solutio. Respon. quòd non sic multiplicatur species per indiuidua, sicut g[illegible] p species. Nam forma specifica vna est, & non multiplicatur nisi per materiem: vnde propterea sunt multi homines, non quia multæ formæ, sed quia multæ materiæ; ita vt si vna esset vnius tantum corporis materia, vnus tantum homo esset: ob hoc semper non ratione formæ specificæ, quæ vna tãtum esset, si vnum tantum esset corpus, fit illa multiplicatio, sed ratione materiarũ. At species se ipsis multiplicantur, quia ex se diuersæ formæ sunt ita, vt vbi nulla est materia, sicut inter angelos, ibi diuersas species intelligimus, & sunt. Genus ergo multitudinem specierum dicens multiplicitatem formæ continet: ideoq; Philosophus non in eo comparat, at in specie cõparationem facit: & sic soluitur argumentum.

Ad quartum. Ad quartum patet solutio partim. Nam comparationes, quæ fiunt in genere, vt in vnica natura, sunt potius metaphysicæ, quam physicæ. De his autem Aristoteles loquitur.

Nota. Aduerte autem, quod vniuersaliter loquendo,

Triplex est simplex comparatio. quendo, Comparatio, vt notat Albert. tract. 2. c. 2. est triplex, & loquor de simplici. Quædam, quæ fit in specie, & physica est, de qua Aristoteles hic loquitur. Altera quæ in genere fit, quam metaphysicam possumus vocare, seu logicam, cũ in forma generica comparatio fit: & in hac fit comparatio secundum magis, & minus, aliquando secundũ æquale. Dicitur enim duo esse æqualiter colorata: aut vnum magis, alterum minus, sicut in specie. Tertia comparatio est latè dicta, quæ fit in analogo, quæ fit secundum quòd vnum magis; aut minus accedit. I. recedit ab vno primo, quod est in analogo. V. g. angelus est perfectior homine, quia magis accedit Deo, quàm homo; & homo, quam brutum. Et in hac comparatione non est æquale, quia non est æqualis accessus, aut recessus: & ista comparatione conferimus species penes vnam, quæ nobilissima sit ipsius generis. Et sic substantia est perfectior accidente, cum magis accedat summo enti Deo; & per hæc soluitur argumentum.

Ad quintum. Ad quintum dico, quod quamuis velocitas nõ differat essentialiter in omni mobili, & motu localiter recto, & curuo: tamen quia non est idem modus mensurandi vtrasq; velocitates, nec eadem regula, ideò non fit comparatio, sicut fit in albedine: Aliter enim definimus definitione ab effectu velocitatis circularis, & recti motus.

Nota. Aliud est motũ esse longiorem, uel breuiorẽ. Aliud esse velociorem, & tardiorem. Vt autem hoc intelligas, aduertendum primò. Aliud est, motum esse breuiorem, aut longiorem: aliud autem esse velociorem, & tardiorem, siuè sit motus rectus, siuè circularis, siuè quicunq; alius. Is breuior est, qui citius suum terminum consequitur, siuè sit tardus, siuè velox. Vt si mouetur aliquid per milliare, alterum per decem milliaria: si id, quod per milliare mouetur, citius absoluit illud, tunc breuior dicitur, quàmuis tardior sit: si verò non ita citò, longior dicitur. Ita similiter in motu circulari, cum duo æquè cito circulum faciunt, dicuntur æquè longi, aut breues, quamuis non sit æqualis velocitas. Vt si sint duo orbes vnus altero maior: si tamen vno, eodemq; tempore suum motum compleant, æquè breues circulationes faciunt, quamuis velocius moueatur, qui maior est.

Nota. Hanc autem breuitatem, seu longitudinem motus circularis vocant alii velocitatem circulationis: & dicũt, quod possunt esse æquè veloces circulantes, cum tamen sint non æquè veloces motus.

Quomodo cognoscatur velocitas motus circularis. Cognoscitur autem, & mensuratur hęc velocitas circularis penes angulos descriptos in centro. Vt si imaginemur vnum punctum in circunferentia vna, & aliud in alia alterius circuli, à quibus incipit motus: & imaginemur alia puncta, ad quę peruenit pars motus in eodem tempore: tunc describamus triangulum à primo puncto, & vltimo motus, & vsq; ad cẽtrũ:

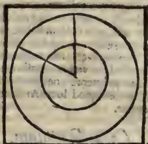

si angulos æquales facit in vno, & altero, circulares sunt ęquales: sin autẽ, non sunt. At de velocitate, seu tarditate motus, alia est ratio.

Quomodo cognoscitur velocitas mot⁹ uniformis. Aduerte igitur secundò, quòd velocitas recti vniformis sic sumitur, Nempè, supposita æqualitate tempore penes spatii proportionem: vt id sit velocius, quod æquali tempore maius transit spatium: si duplum, erit in duplo velocius, similiter in alia quauis proportione. Potest etiam sumi temporis variatione, nõ variato spatio, vt sit velocius, quod minori tempore æquale: aut vtroq; variato, puta, quod minori tẽpore maius transit spatiũ aut æquè velox eodem tempore æquale transit.

At velocitas circularis motus non sic definitur, nec mensuratur, sed penes circulum descriptum à puncto maximè distanti à polis corporum illorum, ut illud velocius moueatur, quòd maiorem circulum eodem tempore præscribit. V. g. primum mobile, & octaua sphæra, quàmuis simul ab oriente in occidens moueantur, tamen velocius mouetur primum mobile, quia circulus

circulus descriptus à primo maior est, puta æquinoctialis. Dico autem, quod sit a puncto maximè distanti: nam si alios circulos sumas, sunt minores, quàm octaua sphera: sic igitur mẽsuratur velocitas duorum corporum rotundorum.

Obiectio. Dices, nonnè, si formica moueatur per circulum, & vno tempore maiorem partẽ circuli transeat, & alio æquali tempore minorem, dicetur ille motus velocior penes spatium, sicut in motu recto? ergo eadem est ratio vtriusque.

Solutio. Respon. ita se habere motus per circulum inter se, cum idem est, & rectos inter se: at rectus cum circulari nullo modo, quia pars circuli ad circulum proportionem habet, sicut recta pars ad rectum spatium. At recta pars nullam habet proportionem cum curuo; nec potest esse aliquota pars curuum recti, nec rectum curui: ob id non habent vnam mensuram velocitatis: ac propterea comparabiles non sunt: Et hoc est, quod docet Aristoteles, & hoc aduerte.

Caput Quintum.

Quoniam autem mouens. Tex. XXXV.

Septẽ regulæ ad cognoscẽdam proportionẽ motuũ. Vm motus comparabiles esse ostendisset, & qui essent comparandi; nunc quomodo comparandi sunt, tractat; ac septem regulas proportionum motuum constituit, ante quas

Suppositio. proponit: quod mouet, mouere. aliquod mobile in aliquo tẽpore per aliquod spatium; vnde conueniunt in motu ista quatuor: Virtus motiua, quæ dicitur mouens: Resistentia, quæ mouetur; quæ dicitur mobile: Tempus, & Spatium, in quibus motiua virtus resistentiam mouet.

Prima regula. Est igitur prima regula, si aliqua virtus mouet aliquam resistentiam per aliquod spatium in aliquo tempore: eadem virtus mouebit dimidiam resistẽtiam in eodem tempore per duplum spatium. V.g. si mouens potest portare quatuor pondera per vnum milliare vna hora, portabit etiam vna hora duo pondera per duo milliaria.

Secunda regula. Altera regula est. Si virtus aliqua in aliquo tempore mouet resistentiam aliquam per aliquod spatium: eadẽ aut æqualis virtus mouebit dimidiam resistentiam in dimidio tempore per æquale spatium. V.g. si in vna hora mouens potest portare decẽ libras per milliare, in media hora portabit quinque per idem milliare.

Ratio. Harum regularum dat rationem, quia sic (inquit) seruatur eadem proportio, puta, spatii ad tempus, & mobilis ad mouẽs.

Nota, vnde proueniat motus, & eius proportio. Pro quo aduerte, quod motus prouenit ex excessu virtutis mouentis supra resistẽtiam mobilis. Nisi enim superet virtus, non erit motus. Vnde fit, quod quanto superat virtus resistentiam in motu, tantum debeat diminui de tẽpore, & addi spatio: quia velocius in minori tempore transit æquale, aut in eodem maius spatium. Cũ igitur in prima regula virtus sit dupla, & tempus sit idem, debuit spatium duplicari: in secunda vero cum spatium sit idem, debuit tempus diminui ad subduplum: nam secundum vtranq; regulam, virtus est dupla ad resistentiam.

Et si eadem potentia idem in hoc. Tex. XXXVI.

Tertia regula. Tertiam regulam constituit, quæ satis nota est. Si aliqua virtus mouet aliquam resistentiã aliquo tempore per aliquod spatiũ: eadẽ, aut æqualis virtus mouebit eandem resistentiam, in dimidio illius temporis, per dimidium spatium.

Est notanda litera horum textuum, nã per A, virtus mouens: per B, mobile, & resistentia; per C, spatium; per D, tempus intelligi debent.

Quarta regula. Adiungit quartam regulam. Si A, mouens virtus mouet resistentiam B. per tẽpus D, in spatio C, dimidiũ virtutis mouebit dimidium resistentiæ, in eodem tẽpore, per æquale spatium: vocat autem virtutis dimidium E; resistentiæ vero dimidium F.

V.g. si mouens vt sex, mouet resistentiam vt quatuor, per milliare in hora: tũc mouens, vt tria mouebit pondus vt duo, per milliare idem in eodem tempore.

Ratio. Rationem assignat: Quia eadẽ est proportio virtutis, & resistentiæ, seu grauitatis totius ad totum: & dimidiæ ad dimidiam

diam resistentiam; erit ergo tempus æquale, similiter & spatium.

Et si ipsum E, ipsum F mouet.
Tex. XXXVII.

5. Regula. Qvinta regula est negatiua, ex qua tamen sumetur affirmatiua. Regula est. Si virtus aliqua, puta, E, mouet resistentiam F, in aliquo tempore D, per aliquod spatium; non est necessariũ, quod eadem virtus moueat duplam resistentiam in eodem tempore per dimidiũ spatium. Adde tu, nec quod moueat in duplo tempore per idem spatium.

V.g. si mouens, vt sex, mouet resistentiã, vt quattuor per horam, & per milliare: nõ est necessarium, quòd eadem virtus vt sex moueat resistentiam, vt octo, quæ dupla est ad priorem: nec per duas horas in dimidio milliari, nec per duas horas in eodem milliari.

Ratio. Ratio huius est: quia à proportione minoris inæqualitatis non est actio, id est, nunquàm æquale agit in æquali, sed in inæquale. Vnde actio, & passio est cùm virtus, & resistentia inæquales sunt: & vlterius, id, quod minus est, non agit per se in maius, sed maius in minus. Vnde minor virtus non potest mouere maiorem se resistentiam: quòd si hæc regula valeret, vtique minus ageret in maius, vt in ipso exemplo patet.

Nota. Ex quo sumi potest, quòd hæc regula valet: Cum dupla resistentia adhuc est minor, quam sit virtus. V.g. virtus, vt decem, mouet resistentiam, vt quatuor, per horã, & per milliare: ergo virtus eadem vt decem mouebit resistentiam duplam putà vt octo, in hora vna per dimidium milliare: aut per idem milliare duabus horis. Propterea Aristoteles non dixit, illam regulam non esse; sed non esse necessarium, quasi aliquando illud esset.

Si igitur ipsum A, ipsum B, mouebit.

6. Regula. Regulam sextam ponit etiã negatiuam, ex qua iterum affirmatiuam sumemus. Regula est. Si virtus A, mouet resistẽtiam B, in tẽpore D, per spatium C: nõ est necessarium, quod dimidium virtutis, puta, E, moueat ipsum totum B, per dimidiũ spatium in toto tempore D: imò nec per vllam spatii partem, quæ sit in eadẽ proportione, & analogia, ad totum spatium: in quanta pars virtutis E, est ad totã virtutem A: ac si dicat: tertia pars virtutis non mouebit idem mobile per tertiam partem spatii, sicut nec dimidia virtus p dimidium spatium, nec quarta per quartam spatii. Denique pars virtutis non mouebit totam resistentiam nec quantouis tẽpore, nec quauis partis spatii, propter idẽ inconueniens.

V.g. si mouens, vt sex, mouet resistentiã, vt quatuor, per horam, & milliare, virtus, vt tria non mouebit eandem resistentiam vt quatuor, nec per minimam partem spatii in quouis tempore: quia minus non mouet maius.

Ratio ab exẽ. lo. Ponit autem vnum inconueniens, qd sequeretur ex hoc; puta, quòd vnus solus homo traheret nauim: V.g. si dimidatur virtus, & spatium fiet. Centum homines trahanr nauim per centum milliaria centum horis: si regula esset vera, centesima pars virtutis, puta vnus homo, traheret totam nauim eodem tempore per centesimam partem spatii, nempe per milliare; quod est impossibile.

Sophisma Zenonis solutur. Ex hoc soluit sophisma Zenonis. Zeno enim dicebat quod quelibet particula milii etiam minima faceret sonum in aere; quia totus modius granorum simul facit sonum. Hoc non valet: quia quàmuis cũ toto medio faciat, id est, quia vincit resistẽtiam aeris: at per se non vincit.

Nota. 1. Vnde docet, quòd pars in toto facit aliquid, quod separata non faceret: quia dũ est in toto, vnum facit actu cum ipso, nec per se est, nisi in potẽtia. Idem dici potest de parte quauis alterius corporis.

Nota. 2. Hinc potest sumi regula affirmatiua,

argumentum. Velocitas motus consistit in excessu virtutis supra resistentiam: ergo proportio velocitatis duorum motuũ consistet in proportione excessuum: sed virtutis, vt octo, excessus supra quatuor est tantum quatuor: excessus autem supra duo est, vt sex. sed hi excessus sunt in sex qui altera proportione: ergo & vnus illorum motus non in duplo, sed in sexqui altero erit velocior altero.

Ad primum. Solutio Auerrois. Circa argumentum primum Auerroes com. 35. dicit, has regulas habere locum tantum in virtutibus motiuis corporeis, non autem in incorporeis, eo quod in his non est proportio vnius ad alteram, quia sunt indiuisibiles: nec virtutis ad resistentiam, quia resistentia est in corpore: At in diuisibile non est in proportione ad diuisibile. Quod si quaeras ab Auerroe, quare vna virtus velocius mouet, quam altera, & in tanta proportione velocius, cũ nulla sit proportio inter ipsas virtutes incorporeas? Respondet, quod hoc est ex eo, quòd vna virtus, & intelligentia est nobilior altera.

Reiicitur solutio Auer. Prima rõ contra Auer. Sed mihi non placet ista sententia. Primò. Quomodo vna est nobilior altera, nisi excedat illam in nobilitate? Quod si excedit, iam aliqua ꝓfectò diuisibilitas est, puta, illius, in quo excedit, & illius, in quo non.

Secũda. Praeterea. Vbi est motus, & determinatus motus, ibi est virtutis, & resistentiae aliqua proportio: at motus coeli ab intelligentia est determinatus, vt non possit esse velocior: ergo ibi est proportio inter mouens, & motum.

Tertia. Praetereà. Quia ibi est actio, & passio: ergo & proportio agentis, & patientis.

Solutio auctoris. Nota duplicem quantitatẽ molis & virtutis. Respondetur ergo, quod quantitas duplex est: Altera propria, quae est molis, & dicitur quantitas corporea, & dimensiua quae tantum rebus inest corporeis; & secundum hanc sumitur proportio aliqua. Est alia quantitas virtutis, secundum quã vnum est perfectius alio, tanto plus, minusue. Similiter vna qualitas alia est intensior, & remissior: & secundum hanc etiam proportio est. Dicimus enim, calorem vnum duplo intensiorem altero: & huius generis quantitatem, diuisionem, ac proportionem etiam in substantiis indiuisibilibus finitis inuenire possumus: & secundum hanc etiam veritatem habẽt regulae Aristot.

Nota in quo differat quãtitas virtutis, & perfectionis a quãtitate intẽsionis. Nota tamen, quod non sic vna intelligentia, & substantia est perfectior alia, sicut calor intensus perfectior est remisso. Hi enim calores sunt speciei vnius: at illae perfectionis non: sunt tamen vnius generis: & ita habent gradus in genere, & proportionem in genere, secundum quam vna est perfectior substantia quam altera. Et sic soluitur argumẽtum primum. Sunt enim tales virtutes indiuisibiles mole, sed non vigore, & perfectione graduali.

Ad secundum. Ad secundum, omissis aliorum responsionibus, dico duo. Alterum est, quod loquitur Aristoteles de virtute motiua sola, & similiter de resistentia. Declaro. Non est idem mouens, & virtus motiua pura: cum enim equus mouet pondera, equus non est virtus motiua pura, sed simul habet resistentiam. Nam corpus ipsius ei resistit, & non solum pondus. Vnde fallacia est existimare, sola pondera esse resistentiam. Similiter cum iacitur lapis, non solus lapis est resistentia, sed aeris densitas, & raritas, quae motiuae virtuti resistunt. Vnde cum lapis multum minuitur, crescit potius resistentia: nam minus ei cedit aer.

Debet igitur per mobile intelligi totã resistentiam, siue proueniat ex mouente, siuè ex medii densitate, siuè ex ipso pondere: & per mouens oportet etiam intelligere solam virtutem motiuam, non mixtam cum resistẽtia: & per spatium solam quantitatem absque resistentia: & sic procedunt regulae Aristote. nec argumentum quicquam facit contra ipsas.

Dico praetereà alterum, quod adhuc supponit Aristote. quòd medium secundum solam distantiam non resistit, nisi ratione densitatis maioris, vel minoris: hoc autem debet computari cum mobili, & resistentia. Hoc autem pacto facile est intelligere rationes, & regulas hasce.

Ad tertium. At tertium argumentum petit difficultatem: in quo consistat proportio velocitatis motuum, vt in causa. Quod est dicere: cum cognoscatur, quanto vnus motus sit altero velocior. Quatuor enim modis possumus dubitare. Primò: an proportio velocitatis duorum motuum sit eadem proportio, quae est inter virtutes motiuas. Dubium vnde petat ꝓportio in velocitate motuũ.

V. g. Mouet virtus, vt octo, duo pondera: mouet virtus, vt quatuor, duo etiam pondera: an motus prior sit duplo velocior, quia virtus, vt octo, est dupla ad virtutem, vt quatuor.

Primo nō sumitur penes proportionem virtutum motiuarum. Dico non sic esse sumendam proportionem velocitatis motuum.

Secundò nec penes resistentiã. Secundo: an penes proportionem resistentiarum. V. g. Virtus, vt octo, vnum mouet pondus: virtus, vt quatuor, mouet duo pondera: an ille sit duplo velocior motus, quia resistentia est dupla ad resistentiam, puta, duo ad vnum. Dico, nec sic esse sumendam proportionem.

Tertiò, nec penes proportionē excessus virtutis supra resistentiam. Tertiò: an penes proportionem excessuum supra resistentias. V. g. Virtus, vt octo, mouet vnum pondus: virtus, vt quatuor, mouet etiam vnum pondus. Virtus, vt octo, excedit suam resistentiam in septem: virtus, vt quatuor, excedit in tribus: an ille motus sit velocior in tanta proportione, in quanta sunt excessus: septē enim ad tria est proportio dupla sex qui tertia: dico nec sic esse sumendam proportionē.

Quarto proportio in velocitate motuum sumitur penes proportionalitatem proportionum virium ad suas resistentias. Quartò verò modo sumitur penes proportionalitatem virtutum ad suas resistentias quod est dicere, vt clarè explicemus. Datis duobus motibus, considerat in qua proportione virtutes excedant resistentias suas: iterum considera, quę proportio sit inter illas duas proportiones: nam in hac erit vnus motus altero velocior.

V. g. Sit virtus, vt octo, mouens pondera quatuor: sit etiam virtus, vt octo, mouens pondera, vt duo: prior virtus est in proportione dupla ad suam resistentiam: posterior verò in quadrupla, puta, octo ad duo: Quia ergo proportio quadrupla est dupla ad duplam, & iste motus erit duplo velocior. Hoc autem modo infallibiliter inuenies proportionem velocitatis motuum: si tamen cognoscatur, in qua proportione sit vna ad aliā: & sic patet solutio argumenti. Non enim illo modo est sumenda proportio velocitatis motuum, puta, penes proportionem excessuum, sed modo, qui dictus est. Hæc de libro septimo.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

IN OCTAVVM LIBRVM PHYSICORVM.

Caput Primum.

Vtrum autem factus est aliquando motus. Tex. I.

Institutũ Arist. in hoc libro.

NVnc tandem Arist. de primo motus principio tractat, ac quasi sit motus primus, motor primus, ac mobile primum differere aggreditur hoc vltimo Physicæ auscultationis libro. Prius tamen difficilem quandam determinat quæstionem de motus sempiternitate, ex qua, quæ dicenda sunt postea, pendent.

Quæstio quã.tractat Ari. An motus habuerit principium.

In principio igitur quæstionem ipsam proponit, quę talis est: An motus principium habuerit ita, vt non esset vllus ante motus: & fine similiter sit habiturus ita, vt aliquando nullus sit futurus motus: an non sic, sed semper fuerit, & semper futurus sit: nec sit generatus in totum; nec corrumpendus totus vnquam; qui quidem motus fit velut vita immortalis rebus hisce naturalibus, & mundo huic sensibili.

Motus ẽ ceu vita rerum. 1.

Attende, quod motum hunc dicit esse veluti vitam, quia, vt notat Simplic: non est prorsus vita: non enim omnia naturalia viuunt, sed quæ motus actiuũ habent principium intrinsecũ, vt alias diximus: Sed aliquomodo motus hic vita dicitur, quatenus intrinsecus est rebus naturalib.

2. Adde etiam, quod licet in particulari non sit vita huic, vel illi rei naturali: tamẽ toti mundo in generali est veluti vita, quatenus in eo sunt, & quæ mouent, & quæ mouentur. Non est tamen omnino vita, quia mundus totus nõ est vnum compositum per se, vt animal quoddam: sed vnũ est ordinata aggregatione.

Dubium de quo motu hic quærat Ar. Sententia Auer.

Circa hanc quæstionem Aristotelis, dubium est, de quo motu procedat. Auerroes enim in Com. 1. citat Aui. Alphara. & Auempa. Arabes Hispanos dicentes, hic Aristotelem non loqui de motu aliquo vno, & cõtinuo: sed in genere de motu ita, vt dubium sit, an motus semper fuerit, & semper futurus sit, siue sit vnus, & idem, siue alius, & alius motus, & mutatio.

Auerroes verò hoc non recipit: sed ꝙ sermo sit de vno motu continuo, qualis est primus cœlorum motus. Ratio ipsius est; quia aliter rationes, quas inducit Aristoteles, essent diminutæ, quia non probant, quod sit motus sempiternus continuus, nisi id esset in quæstione suppositũ. *Ratio. Auer.*

At mihi non placet ista expositio. Vnde melior est sententia Arabum, quæ quidem est communis, & Simplicij expressa, & S. Thomæ. Et ratio huic fauet. *Reiicit sentẽtia Auerro.* Primò ex ipsamet quæstione, quæ vniuersaliter proposita est de motu omnium naturaliũ. *Sententia com. Simplicij D. Tho. & Alie. 1. Ratio.* Secundo ex ipsa prima ratione, qua probatur pars negatiua de pluribus motibus, non de vno continuo. Tertiò, quia inferius per hoc principium commune venit ad probandum in particulari vnum esse motum primum sempiternum. *2. 3.* Quartò, quia hęc est methodus bona, vt ab vniuersalibus ad particularia progressus fiat. *4.*

Nec ratio Auerroes quicquam valet; nam ea his rationibus non concluditur, esse motum continuum sempiternũ: hoc enim alijs vijs inferius probatur. *Ad rõnẽ Auer.*

Esse igitur motũ, omnes affirmant.

Primum in quo omnes natu tales cõueniebãt circa qõnẽ 1. motũ esse.

QVæstione proposita, aliorũ sententias circa ipsam proponit. Ac primò ponit id, ĩ quo omnes conueniebãt, posteà id, in quo erant discordes. Omnes ergo naturaliter loquentes in hoc concordes erant, nempè motum esse. Quod duplici signo ostendit.

ostendit. Primum est: quia mundum faciūt, id est, de mundi cōstitutione loquuntur, sit ne in tempore, an non: quod quidem non petijssent, nisi motum esse existimassent. Alterum est: quia tractāt de generationibus, & corruptionibus, quæ quidem sine motu, & alteratione præcedenti non sunt.

Nota. Attende, quod dicit, hos Philosophos naturaliter loqui: quia qui motum negāt, vt diximus in libro primo, non sunt Physici, nec naturales: quia natura est motus principium. In hoc igitur naturales concordes erant.

Nota. In quibus verbis, vt notat Simplic. respondet tacitæ obiectioni, qua posset quis ipsum redarguere: quare de sempiternitate motus differat, & non primum statuat, motum esse: respondet, id ab omnibus cōcessum esse. Sed mihi videtur, quod hæc verba nulli obiectioni respondeant. Iam enim libro tertio exclusa fuit obiectio talis. Posteà verò proponit id, in quo Philosophi concordes erant: at quamuis in motu non differant, varij tamen sunt in eius sempiternitate. proponit autem tres sententias Philosophorum. Prima fuit eorū qui infinitos posuerunt mundos: quales fuerunt Democritus, Leucip. Epicur. Hi enim motum sempiternum ponūt: quod patet ex eo, quod non simul mundos ponebant, sed vnum generari ex alio ita, vt sit perpetua series mundorum generationū: ex quo sequitur, quod motus sit sempiternus. Nam generatio non est sine motu, & alteratione aliqua.

Id, de quo Philosophi dissidebant. 1. Snia Infinitos fuisse mūdos, & motum sempiternum.

2. Vnum fuisse mūdum, & illum æternum. Secunda opinio est eorum, qui vnum mundum ponebant. Et debes addere: & semper fuisse, & fore: nam hæc litera māca videtur: & ita exponit Simplic. & Themist. Hæc Sententia est Aristo. qui vnum mundum, & eundem sempiternum facit. Nonnulli etiam, vt Simplicius, Platoni quoque tribuunt: sed verius est in contraria eum fuisse opinione, vt alias asserunt.

3. Vnum mundū, & nō sēpiternū. Tertia sententia est eorum, qui mundum vnum, sed non semper fuisse posuerunt: quales Anaxagoras, & Empedocles; & hi duo secūdum rationem de motu dixerunt, id est, quod dicebant de mundo, dicebant de motu. Qui enim sempiternū vnum mundum dicunt, pariter etiā motum ponunt sempiternum: qui verò mundum non sempiternum ponunt, pari etiā ratione motum non sempiternū ponunt.

Nota. Notandum verò quod Empedocles dicitur posuisse de nouo mundū, quia quis infinities generatum, & corruptum dixisset: tamen ponebat tempus, in quo non erat, puta cùm chaos durabat. At Democritus non ponebat nec instans, in quo nō esset aliquis mundus.

Prætereà iste diuersos mundos dicebat substantia: Empedocles verò nō nisi vnū. Hæ igitur sunt tres opiniones circa motus æternitatem.

Si igitur contingit aliquando nihil moueri. Tex. II.

Dupliciter cōtingere potest mundum nō eē, & postea incepisse. Primus.

TErtiam opinionem impugnatu rus, qua motum aliquando non esse posse dicitur: distinguit dupliciter accidere, motū aliquando non esse, sed incæpisse. Vno modo, vt dixit Anaxago. nempe, quod mundus factus fuit de nouo, tamen præcessit chaos tempore infinito quiescens, ex quo ipsa mens, & Deus postea mundum, & motum fecit.

2. Altero modo, vt dixit Empedocles, quod motus incæpit esse, non sic, vt antè nullus fuerit: fuit enim alius, & alius motus: sed quod post longam quietem talis motus erat. Ponebat enim motum duplicem: & cum ex mundo per amicitiā fiebat chaos, & tunc ex multis fiebat vnum: & cum per litem ex chao fiebat mundus, & ex vno multa fiebant, puta, corpora ipsa naturalia. At quietem ponebat in spatijs inter medijs, puta, dum erat chaos, & dum erat mundus.

Carmina Emped. Allegat autem quædam ipsius carmina, quorum sensus hic est. Eatenus fit motus, quatenus ex multis vnum, vel ex vno multa fiunt, & mutantur: id est, ex chao mundus, & ex mundo fit chaos: & sic res non habent firmitatem: at in hoc habent constantiam, & firmitatem, quod nunquam prorsus pereunt, secundum circulum inuariabilem redeunt.

Ex hoc colligit Aristote. quod ponebat quietem: nam dicere, (quatenus mutantur) denotatur, quod ex vno in aliud est mutatio. & ita ex quiete vnius termini ad aliud mutatio est.

Dices:

Dices: cur qui motum de nouo factum ponunt, necesse est, aut cum Empedocle, aut cum Anaxagora dicere: nam datur aliud medium, puta, quòd sic incœpit motus, quòd nec alius motus, nec quicquam, nec chaos præfuit, sed sola efficiens causa, quod nos Christiani fatemur?

Respondeo, quòd hoc omisit Aristo. supponens vnum ab antiquis cõcessum, ꝙ ex nihilo nihil fit, sed ex aliqua materia & ꝓpter hoc deceptus fuit, vt posteà dicemus.

Considerandum igitur de hoc. Tex. III.

Quantũ sit vtilis cognitio huius quõnis, & ad res Physicas, & Metaphysicas.

Propositis aliorum sententijs, dicit esse admodum vtile, hoc discutere: & hoc maxime est vtile ad duo. Alterum est, ad sciẽtiã naturalem. Alterum est, ad scientiam de primo principio, qui Deus est, quæ scientia pars est Metaphysicæ.

Dices: quomodo hoc est vtile ad philosophiam naturalem? Respondet Simplic. quia data motus sempiternitate, Physicus colliget esse quoq; quædam entia naturalia sempiterna, puta, cœlestia corpora; & quædam alia corruptibilia. Est etiam hoc vtile ad cognitionẽ primi principii, quia motus est via maxime apta ad indagandã sempiternitatẽ ipsius primę causę. Si enim motus æternus est, & ipsa causa erit sempiterna.

Incipiemus autem primum ex definitis. Tex. IIII.

Prima rõ pro æternitate motus eius Fundamentum. Mobile dẽt prçexistere motui.

Motus ęternitatem rationibus probare intendit. At pro prima præmittit vnũ pricipiũ: puta, mobile secũdum motum præcedit illum motum, quo mouet: vt prius est, quod potest deambulare, quã sit deambulatio, prius cõbustibile, quã ꝙ cõburatur. Hoc autem principium dupliciter ostendit. Primò ex motus definitione, a qua probationis sumit exordium. Motus est actus mobilis, vt mobile est: ergo mobile debet existere ante actum ipsum, qui motus est. Vt enim actui præsupponitur potentia: ita motui, qui actus est, mobile præsupponitur, quod est in potentia.

Secundò probat ex communi consensu, etiam seclusa motus definitione: vt patet per species motus, & mobilis. Oportet enim præcedere alterabile, vt sit alteratio: & mobile localiter, vt moueatur: & combustile, vt comburatur: & sic de aliis. Mobile igitur semper motum præcedit.

Ergo & hæc necessariũ est. Tex. V.

Vis rationis Arist.

Ex hoc principio facit argumentũ. Des ille motus primus, qui erit, si incepit esse motus: tunc mobile debuit illũ præcedere. Peto, vel mobile illud fuit factum per aliã mutationem, vel non, sed sempiterno præcessit, & postea motum fuit: nõ enim datũ mediũ inter ista: sed neutrũ dici põt, vt ꝓbabitur: ergo motus nullus est primus, nec incœpit.

Si igitur factum est. Tex. VI.

Mobile non esse factum.

Reprobat priorem partem argumenti, & probat, ꝙ non sit factũ mobile. Si enim factũ est, ꝑ aliquã mutationẽ factum est: hanc autẽ ꝑ principiũ debuit præcedere mobile, & mutabile, quod si factũ est, erit alia mutatio, & de hac erit idem processus: & ꝑterea iã ille motus primus nõ erit primus, cũ sit prior alia mutatio, & mot⁹.

Si autem quæ sunt, ante erant. Tex. VII.

Mobile non præcessit sine motu æterno tẽpore.

Reprobat alterã partẽ, puta, ꝙ præcessit mobile æternũ sine motu. Dicit, ꝙ hoc irrationabile videtur etiã iis, qui nihil didicerunt, id est, etiã iis, qui solo intellectũ vtuntur absq; habitu scientiæ, quia (vt dicit Simplicius,) cũ sit mobile æternum, & etiam mouens, non poterit assignari ratio, quare modò, & non ante mouerit.

Si aũt motum fuit quies, oportet assignare aliquã illius quietis primo ex parte mobilis.

Vlterius probat Aristot. dicens, quòd (parum progressis,) id est, qui iam aliquid didicerunt, ratio contra hoc apparebit, puta, existente mouente primo, & mobili. Et si aliquãdo est quies, aliquãdo est motus, necesse est dare aliquam causam quietis, qua stante, non erit motus: ergo si ad motum postea trãsitus fit, præcedet alia mutatio,

tatio, qua aufert causa quietis: ergo ante primũ motũ pcessit alius:& iterũ quæref, quare ista mutatio modò est, & nõ ante; & sic erit semp processus infinitus. Quòd autem aliqua debeat remoueri causa, vt sit motus, probat. Nam quies est priuatio motus: at priuatio non est, nisi aliqua ex causa motum impediente.

Alia enim mouent singulariter. Tex. VIII.

Secunda ex parte mouẽtis non pót incipere mouere, quod nõ mouebat nisi permutationem.

Cum ostendisset, non esse motũ aliquando post quietem, nisi præcedẽte mutatione, & hoc pbasset ex parte mobilis: nũc id ostendit ex parte mouentis, vt notat Simpli. Et probat, ꝙ tam in mouentibus, quæ ad vnũ determinata sunt, vt ignis ad calefaciendum, & frigidum ad frigefaciẽdum, nunquàm accidit fieri fine ipsorum mutatione, quàm etiam in ipsis, quæ ad contraria determinantur, qualia sunt agentia per intellectum, & scientiam. Nam sicut frigidum non calefacit nisi per sui mutationem, puta, quia recedit & abest, & sciens non decipitur, nisi contrario modo se habeat, quàm secundum scientiam: impossibile est igitur, quod agens aliquod quietem illam faciat, & posteà motum, nisi mutetur: vt dicit Auerro. saltem ex cõcupiscentia vna in aliam, qua vult mouere: non ergo erit ille motus primus.

Vnde facit argumentum generale in quocunq; mouente: impossibile est, quòd aliquid moueat, & aliquid moueatur, nisi sint sibi inuicem propinqua & proxima potentia: & si sic se habent, profectò fieri etiam non potest, quin sit motus.

Si igitur non semper mouebatur. Tex. IX.

Concludit tota. 1. Ratio.

Ex principio posito in fine textus concludit argumentum. Si fuit illud mouens, & motũ ab æterno. i. sic erant, vt essent in potẽtia propinqua, vt vnum moueret, alterum moueretur. i. non. Si sic, fuit motus æternus. Si verò non: ergo præcessit alia mutatio, per quam vnum aut vtrunque sibi inuicem essent propinqua, sicut in relatiuis. Cum enim de nouo vnum fit duplum ad alterum, præcedit mutatio in vno, aut vtroq;, vt sic se habeant. Ita in motiuo & mobili: ꝙ si pcessit mutatio, iam non fuit ille motus primus: & prætereã, quia idem peti potest de motiuo, & mobili secundũ illam mutationem.

Ad hæc autem prius, & posterius. Tex. X.

2. Ratio pro sempiternitate motus a tẽpore.

Alteram facit ratione, qua motus sempiternitatẽ ostendit, quæ sumitur à tempore: Ponit autem vnum principium: ꝙ vbi est prius & posterius, ibi est tẽpus: & vbi tempus est, ibi motus est. Quia tempus, aut est motus, vt Antiqui putabant, aut numerus motus.

Ex hoc fit argumentum. Tempus est æternum, nec incepit, nec desinet: ergo & motus est æternus. Consequẽtia enim certissima est. Antecedẽs verò dupliciter pbat. Primò ex consensu omnium Philosophorum præter vnicum Platonem. Illi enim tempus dixerunt non incepisse: ob id Democritus dicebat, impossibile esse omnia fuisse facta, quia saltẽ tempus non potuit fieri. At Plato dixit, factum esse, quia dixit tempus simul esse cum cœlo. & similiter dixit, cœlum esse factum: consequitur ergo, quod tempus etiam sit factũ. Aliqui volunt defendere Platonem interpretantes ipsum: sed parum refert nobis hoc: sequamur modò Aristotelem, qui sic ipsum exponit, quiq; eius optimè mentem nouisse credendus est.

Tempus nõ incœpisse probatur primo auctoritate.

Si igitur impossibile est esse. Tex. XI.

Tempus nõ incœpisse probatur ratione.

Idem probat ratione. Quodlibet nũc temporis est simul principium, & finis: sed impossibile est, quòd si incœpit, aut desinet tempus, quòd quodlibet sit principium, & finis: ergo tẽpus est æternum: quod si tempus est æternum, etiam erit motus. Minorem probat. Nam cum tempus non existat nisi ratione ipsius nunc, si inciperet tempus, vtiq; illud nunc, quod incipit, non esset finis, quia non præcessit aliud tempus, cuius esset

esset finis: sicut nec vltimum esset principium, si non sequetur tempus. Non enim respectu eiusdem principium est, & finis: quod si verum est, omne nunc esse huiusmodi, profectò non incœpit, nec desinet tempus.

Obiectio cōtra Arist. Dubitabis; Nam videtur petere principiū hæc ratio; debuit enim probari, quodlibet nunc esse principium, & finem: posset enim hoc negari, & dicere, quod ita se habet nunc, vt punctum: in linea autem datur primum punctum, quod non sit finis: & vltimum, quod non sit principium.

Solutio Auerr. Respondet Auerro. quod non est eadē ratio. Nam nunc non potest sumi nisi in motu, sicut nec tempus: Vnde sicut ante quodlibet mutatum esse, datur motus: ita ante quodlibet nūc sumptum in illo motu, datur tempus. Nam nunc respondet mutato esse: tempus autem motui, cuius & illud mutatum esse.

Reiicitur Solutio Auer. Ista responsio non satisfacit: quia ex hoc non habetur, nisi quod ante quodlibet nunc sumptū in motu, est tempus, & motus. Hoc tamen non sufficit facere motum, & tempus æterna, nec incœpisse. Nā quàmuis motus, & tempus finita sint, adhuc tamen ante quodlibet mutatū esse, est motus: & ante quodlibet nunc sumptū in mutato esse, est motus.

Solutio D.Tho. Propterea melius soluit D.Thomas, φ nunc omne esse principium, & finem ex eo probatur, quod vbi est prius & posterius, ibi est tempus: si ergo datur primū nunc, quod non esset finis, tunc prius illo nihil esset: ergo esset tēpus: nam qui dicit prius, dicit tēpus. Similiter, si daretur vltimū post illud, seu posterius nihil esset: igitiā tempus: nā post, & posterius dicunt tēpus: & sic non potest esse nunc, quod non sit principiū, & finis, id est, φ non antecedat tēpus, & quod non sequatur tempus.

Eadem autem est ratio, & de eo. Tex. XII.

Motū nō habere finem. Quia in priori ratione solùm ostēderat, motum non incœpisse, quia semper dabit motus, & mutatio prior motu primo: nunc ostendit eadem ratione posse probari, motum nō habere finem, quia dabitur mutatio posterior vltima.

Suppositio. Et ponit principium aliud. Nam sicut motum antecedit mobile, ita etiam post motum est mobile; vt post dealbationem manet corpus: & post combustionem cōbustibile. i. subiectum mutationis. Similiter in actione, post motionem manet motiuum, & post actionem manet actiuum.

Et ipsum autem corruptibile. Tex. XIII.

Nectitur ratio. Facit argumentum modo. Si post vltimum motum manet ipsum mobile, & motiuum: cum ista corruptibilia sint, alia mutatione corrumpentur: ergo mutatio posterior vltima. Iterum post hanc mutationem manebit mutabile, & sic alia corruptione corrumpetur: vt sit infinitus processus. Nec reprobat aliam partem, quod illud mobile sit incorruptibile, & duraturum sempiternum; quia esset ponere motum. Nam cum mobile sit, & motiuum, erit aliquādo motus, sicut a principio. Ex his concludit, φ motum dicere incœpisse, & desiniturum, est simile figmento, id est, est dictum, & non ratione probatum.

Caput secundum:

Similiter autem, & dicere. Tex. XIIII.

Contra Empedoclem. Conuertit se contra Empedoclem dicens, esse etiam figmentum, quod dicit Empedocles, nempè, quod sit ista quies, & motus per litem, & amicitiam, quia sic res apta est fieri: Et hoc non probat, sed sumit tanquam principium. Si enim peteres: quare modo est quies, & non lis, vel econtra? Dicebat, quia sic est natura rei: nec amplius causam reddebat. Hoc autem dicit Aristoteles esse figmentum, & absq; ratione assertum.

Fortaſsis autem, & vnum principium. Tex. XV.

Contra Anaxagoram.

POſtquam refutauit Empedoclē, modo refutat Anaxagoram: & dicit, quod fortaſſe iſti, qui vnū principium ponunt, vt Anaxagoras, eadem ratione vtuntur, puta, quod chaos fuit ab æterno, ſed motus tempore factus eſt, non alia ratione, niſi quia talis eſt natura rei, vt ſic fiat. Hoc reiicit Ariſt. duplici ratione. Prior eſt. Natura eſt cauſa ordinis, & rationis, ac proportionis: at ꝙ chaos æternè quieſcat, & poſt moueatur, nullus eſt ordo, nulla proportio: ergo impoſſibile eſt, quòd tale ſit natura rei. Maior eſt certa ipſa experientia, quæ naturā ordinatè in ſuis operibus omnibus procedere oſtendit: vt patet in cœlorum curſibus, in elementorum diſpoſitionibus, in animalium cæterorum generationibus. Minor probatur: Quia infiniti ad finitū nulla eſt proportio, & ob id nec ordo.

Nota ex Auer. melius aſſignari cauſam incęptionis mūdi Diuini voluntate.

Vbi Auerroes fatetur authores ſuæ legis Sarracenos melius dicere, quam Anaxagoram: quia non rei naturam, ſed in diuinam referunt voluntatem, quod mundum incępit eſſe in tēpore, qui operatur, vt vult: ſed hoc examinabitur poſterius.

Poſterior ratio eſt. Opera naturæ, aut ſemper eueniunt, aut ſi aliquando deficiūt id fit ob aliquam cauſam, vt notum eſt. Diximus enim quòd effectus naturæ, aut ſunt ſemper, aut frequenter: At quod motus tempore incœpit poſt infinitum tranſactum, non eſt huiuſmodi: ergo non eſt opus naturæ: non ergo cauſa huius naturæ tribui poteſt.

Quare melius eſt, vt Empedocles.

Cōparat ſententia Empedoclis cum ſententia Anaxagorę.

EMpedoclem comparat Anaxagoræ in hoc: dicitque melius dixiſſe Anaxagora ipſum Empedoclem. Hic enim ab æterno poſuit mundum modo quieuiſſe, modo eſſe motum, & ſic tali variatione ſemper ſe habuiſſe: in quo ordo quidam eſt, puta, quod tempore æquali ſic motus, alio vero æquali quies: & ſic ſemper. At etiam in hoc reprehendit ipſum vnica ratione. Philoſophus non debet quicquam aſſerere, quod non demonſtratione, aut ſaltem inductione oſtendat: at Empedocles illius, quod dicit, nec cauſam, nec inductionem aliquam adfert: ergo reprehenſione dignus eſt, nec vt Philoſophus procedit.

Minorem probat: quia vtitur lite, & amicitia pro cauſis: hæ autem non ſufficiunt. Nam litis, & amicitiæ eſt congregare, & diſgregare. Et hoc quidem inductione poteſt oſtendi. Nam homines amicitia congregantur, lite ſeparantur: & ita in mundo. At quod tanto tempore ſit congregatio, tanto diſgregatio, hoc non inductione colligitur, nec huius cauſa ſufficiēs eſt lis, & amicitia. Oportebat ergo cauſam huius aſſignare, quod non fecit Empedocles.

Omnino autem exiſtimare.

Excludit ſolā quæ adferri poſſet.

EXcludit reſponſionem. Poſſet quis dicere: Eorum, quæ ſemper ſunt, non eſſe aſſignandam cauſam. Imò ita fecit Democritus, qui cauſas eorum, quæ aliquando ſunt, dedit: eorum vero, quæ ſemper ſunt, noluit dare. Ad hoc reſpondet, ꝙ non bene fecit. Nam quamuis aliqua cauſam nō habent eorum, quæ ſemper ſunt, vt prima principia, ſiuè incomplexa, vt Deus, ſiue complexa, vt propoſitiones immediatæ. † tamen multa ſunt ſemper, & perpetua, quæ tamen cauſam habent: vt triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, ſemper eſt: at cauſam habet, & huiuſmodi multa. Debuit igitur aſſignari illius, quamuis perpetui, cauſa; quod non eſt factum ab ipſo Empedocle.

† Vide 2. de gnātiōe animalium cap. 4.

Contra-

Contraria autem his non difficile. Tex. XVI.

Soluit Aristot. rõnes, quibus ꝓbari pt motum cœpisse.

TRiplici via, vt notat Simplici. stabilitur aliquod problema. Prima est, adducere demonstrationes pro ipso. Altera est aliorum sententiam reprehendere: & insufficientiæ arguere. Tertia est ipsorum soluere rationes. Cum autem Aristoteles circa motus æternitatem duo priora præstitisset: nunc tertium exequitur. Ac tres rationes, quibus motum incępisse poterat ꝓbari, soluit; prius tamen ipsas proponit:

1. Ratio. quarum prima est. Omnis mutatio est a contrario in contrarium: at nulla mutatio quę a contrario in contrarium fit, infinita esse potest, cum contraria finitè inter se distent: ergo non potest esse mutatio infinita, & sic æterna.

Amplius videmus. Tex. XVII.

2. SEcunda ratio est experientia. Aliquid de nouo mouetur, cum tamẽ de nouo sit motus in illo, & non antè fuerit: vt cum lapis, aut ignis mouetur: ergo potest etiam vniuersum de nouo moueri, nullo in præcedente motu: non ergo, si motus incipit, statim dabitur motus prior primo. Quod si non potest de nouo incipere motus in aliquo: sequitur, quod quæ mouentur, semper mouẽtur: & quæ quiescunt, semper quiescũt: quod non est.

Multo autem magis quod tale est.

QVia respõsio in promptu erat ad argumentum secundum, puta, quod quamuis aliqua inanimata de nouo moueantur, non tamen motus absolutè incœpit esse: quia non mouetur nisi aliquo extrinseco moto, cuius motus præcessit, quod in vniuerso dici non potest.

3. Ob id facit tertiam rationem magis apparentem in animalibus. Animalia enim mouentur a se, cum antè quiescerent, & non moto aliquo extrinseco: vnde non fuit alius motus præcedens in alio: ergo ita erit in toto mundo, quod mouebitur a se post quietem non precedente alio motu. Quod enim in mundo paruo, puta, animali accidit, hoc etiã accidet in mundo magno, puta, ipso vniuerso. Hæ sunt rationes contra motus æternitatem. Addit, quod si mundus totus potest à se moueri, etiam infinitum; si tamen infinitum moueri potest.

Horum igitur id, quod primum dictum est. Tex. XVIII.

INcipit soluere rationes; & ad primũ respondet primò. Et notat benè Simpli. quod posset respondere facile cõcedendo, quod quamuis vna mutatio non possit esse infinita, tamen in genere possunt esse motus infiniti, vnus post aliũ; hoc enim in præsenti sufficiebat. Tamen non dat hanc solutionem: sed respondet, quod etiam potest vnus motus continuus esse infinitus. Ob id dicit ad argumentum, quod benè in hoc dicit, quod vnus motus a contrario in contrarium non est infinitus, quamuis fortasse possit esse vnus infinitus hoc modo: si ab albo in nigrum, & iterum a nigro in album, & horum fiat perpetuus regressus in vnico subiecto; sicut cum chorda percutitur, tunc mouetur sursum, & deorsum, vel dextrum, & sinistrum multiplicando motus, quod si hic est vnus motus, illud non est absolutè verum. Tamen si isti sunt plures motus, nec sufficit vnum subiectum, tunc benè procedit argumentum. Hoc tamen in præsenti non determinat, sed dicit, quod sat nobis sit, quod est aliquis motus æternus, puta, circularis, quia non fit inter contraria, vt dicetur postea. Et ita falsum est, omnem absolutè motum esse inter contraria. De motu chordæ, & an motus reflexi continui sint, posteà differemus. Soluitur Prima.

Moueri autem id, quod non mouetur. Tex. XIX.

Soluitur 2. Respondet ad secundum, & dicit; Quod nihil prohibet in particulari moueri, quod antè non mouebatur; tamen hoc fit, quia aliud extrinsecum prius mouetur, vt dictum est.

Dubiũ. At dubium est, quare cum sit causa motiua semper, fit, vt aliquando moueantur res, & aliquando non. Solutio. Respondet, quod hæc quæstio est eadem cum alia, puta, quare quæ mouentur, non semper mouentur, quæ quiescunt, non semper quiescunt: quæ tractanda est in capite sequenti. Sat sit modò argumēto proposito satis fecisse, puta, quod præcessit motus in alio.

Maxime autem videbitur. Tex. XX.

Soluitur 3. Soluit tertiam rationem, in qua magis apparere difficultatem docet, eo, quod nullus videatur motus exterior, qui animalium motus sit causa. Docet tamen, quod verè est motus exterior. nam animalia mouentur eo, quod a continente moueantur. Continens autem, quod est aer, vel cœlum, vel exteriora ista, mouent ea, quæ in animali sunt, puta, corpus, appetitum, aut phantasiam; quibus motis, animal mouet se: & ita re vera est. Si enim animal ambulat, prius appetitu alicuius exterioris est motum: imò intra ipsam sunt mutationes neruorum, & aliorum, quæ non apparent: vnde non est ille motus primus, cum mouetur exterius localiter.

Et ponit exemplum de dormiente, qui aliquando a se videtur vigilare: & non ita est, nisi alio motu interius facto, puta quod calor naturalis consumpsit vapores occludentes meatus neruorum, & impedientes motum spirituum in celebro.

Dubium de aialibus, an sint principia actiua suimotus. Dicet quis: ergo iam animalia non sunt principia actiua cuiusque motus, cum ab extrinseco moueantur. Respondet Aristoteles, verum id esse. animalia enim augmenti, & localis motus habent actiuum principium; non tamen aliorum omnium: imò ab istis rebus exterioribus patiuntur: calefiunt enim, & frigefiunt alimentum, cibum, & animalia recipiũt, similiter a rebus exterioribus species, & cognitionem capiunt.

Vnde patet, quod cum animal se mouet, licet nō appareat extrinsecus motor, tamen re vera est præcedens alius, & alij motus, antequam animal se ipsum secundum locum moueat, & antequam se ipsum nutriat, & augeat.

An mundus cum motu, & tempore habuerit initium. Quæst. I.

Quamuis ista difficultas nulla sit apud nos Christianos, qui fide certa, & quæ decipere non potest, tenemus, omnia facta a Deo in tempore, solumque ipsum esse æternum; tamen quia Aristoteles, & aliqui alij Philosophi errantes in hoc, diuersa senserunt, & a veritate inanibus argumentis depulsi sunt, oportebit hoc contra ipsos discutere, & ipsorum rationes fallaces ostendere. Occasio qōnis. Nulla enim ratio, quæ cōtra fidem nostram adducitur, vera esse potest; quia vero veritas non repugnat. Nota. Quàmuis & res fidei supra naturalem ordinem sint, non tamen sunt contra ipsum: & hoc quidem ostendemus nos in difficultate præsenti, Dei auxilio: Nota. quod quidem facere præcipit sacrum Cōcilium Lateranēse tertium, Sessione octaua, sub Leone. x.

Aduerte igitur imprimis, quòd Ethnici Philosophi circa præsens dubium in quatuor conueniebant cum his, quæ modò nos secundum fidem fatemur. Ethnici Philosophi quatuor con ueniebāt nobiscū. Primū est: Aliquid præcessisse, & fuisse ab æterno, quicquid illud sit: & hoc euidenter probatur. Aliquod ens fuisse ab æterno. Nam si nihil esset prorsus aliquando, impossibile profectò esset, aliquid postea esse. Nihil enim non facit, nec facere potē aliquid; nec idē se ipsum.

Secundo conueniunt: Causam efficientem fuisse ab æterno. 2. Causa efficien. te fuisse ab æterno. Non dico vnam, aut plures: sed absolutè, siuē vna & eadem sit, siua alia & alia. Et hoc irrefragabiliter conuincitur, vt egregiè docet S. Tho. textu 4. siuē motus ab æterno ponatur,

natur, siuè non. Si enim motus est æternus, & debet motor ab æterno præexistere: Si autem motus incepit, non vtique incepisset, nisi causa præexisteret effecti: ua ante tempus, & motum: imo profectò melius probatur æternitas, & potestas efficientis, si mundus incepisse ponatur, quàm si nõ incepit, vt alibi ostendemus.

3. Nõ omnia quæ sunt facta, sũt interitura. Tertiò conueniunt: Non omnia, quæ facta sunt, esse in æternum destruenda. Dicunt enim duraturum mundum sempiterno. Et in hoc partim nobiscum consentiunt. Dicimus enim nos, mundum duraturum in perpetuum, licèt non cum motibus, & generationibus horum, sed secundum partes principales, nempè coelos, & elementa. Similiter homines resurrecturos, & in perpetuum duraturos.

4. Genitum esse mundũ omnes ante Aristotelem dicebãt. Quartò: Mundum esse genitum omnes antiqui Philosophi ante ipsum Arist. posuerunt, vt Anaxagoras, Democritus, Empedocles, Melissus, Plato cum cæteris; sed ipse Arist. omnium primus ingenitum & æternum fecit: vt de se ipsemet ait 1. de coelo text. 102. Imò verò ab ipsomet Deo mundum fuisse factum asseruit Plato in Timæo vna cum tempore, & duraturum perpetuò, sicut & nos: & ante illum quoque Anaxagoras, factum esse a mente dixit, & infinito antè tempore mentem antecessisse, & postea mundum fecisse, quã Deum haud dubie esse intelligebat.

5. In quo a nobis dissidet, dati aliquod æternum præter primum principium. At in quinto differentia est non solum nobiscum, sed inter se. Nam plerique eorum dicunt, non solum principium esse æternum, puta, efficiens: sed etiam aliud præter ipsum. Anaxagoras enim chaos, & materiam æternam ponit, ex qua producatur mundus. Alij æternos ponunt athomos ex quibus generetur, vt Democritus. Alij vnum elementum. Alij plura elementa, vt Empedocles, &c. Aliqui etiã non vnum, sed plures, & infinitos, aiunt, genitos mundos, vnum post alterum, vt idem Democritus. Aristoteles autem (vt diximus) omnium primus, & qui illum sequuntur, mundum ingenitum, & ab æterno, ponit. Sic ergo inter se differunt. At nostra fides soli Deo æternitatem concedit: omnia facta cum tempore docet.

Radix errorũ Philosopho Radix autem errorum Philosophorum illa alia æterna, præter Deum, ponẽtium fuit: quia nihil ex nihilo fieri posse putabant, etiam a prima causa; sed ex aliqua materia. Ob id autem mundum æternũ, aut materiam æternam, ex qua mundus in tempore fieri posset, constituebant: & ita fatetur Auerr. Com. 4. vbi id ostendit, quod ex nihilo nihil fit: & dicit, vulgus existimare, quod aliquid potest ex nihilo fieri: quia decipitur in duobus. Alterum est; quod putat vulgus, nihil esse, quod non videt. Et quia aliquando experitur fieri aliquid visibile ex eo quod non videt, putat, ex nihilo fieri: quod tamen falsum est. (rum alia æterna præter Deũ ponẽtium, q nil putabãt ne ri posse ex nihilo sed ex ali qua materia.)

Alterum est: quia putat esse potentiæ imperfectę agere aliquid ex materia: cumque Deus sit perfectissimus, nõ debet agere ex materia, sed ex nihilo. Et decipitur, (inquit,) vulgus: quia agere ex materia, non est propter imperfectionem agentis, sed propter naturam motus, & mutationis, quæ necessariò inquirit subiectum. Nota cõtra Aue.

Sed profectò magis decipitur Auerro. Nam quamuis ex natura motus sit agere ex subiecto, tamẽ imperfectio est per motum, & mutationem agere. Et perfectius est, in actione a nullo alio extra se pendere. Et potius ipse cum aliis Philosophis ideò sic existimarent, quod viderent homines, & artifices non nisi ex aliqua materia aliquid facere, & ex nihilo nil posse facere: & ita de Deo idem stultè putarunt, præterquam quod ex nihilo, tanquam ex causa efficiente, verum est, nil posse fieri: at existente causa efficiente, non fiunt simpliciter ex nihilo. f. sed ex aliquo, a Deo, quamuis non ex aliquo, tanquam ex materia. Denique ista fuit radix erroris omnium illorum Philosophorum Ethnicorum alia ponentium æterna.

Quæ & quot sint facienda in hac q̃stione. At vt omnia ista explanentur, faciemus quatuor. Primum oportet rationes Philosophorum præsertim Aristotelis, & sequacium proponere pro suo errore. Secundò, aperire, quid fides dicat, & Aristotelem ac alios malè sententes Philosophos redarguere. Tertiò; ad quæstionem respondere. Quartò: ipsorum soluere rationes fallaces.

Prima pars q̃stionis. Aristo & aliorum male sententium rõnes ponuntur. Hæc autem sunt fortissima argumenta ipsorum pro mundi æternitate, quæ partim ex Proculo, partim ex Auerroe collegimus, omissis alijs multis, quia hæc præcipua sunt.

Primò.

1. Argu. pro æter nitate. Primò. Si Deus fuit ab æterno, & mundum non produxit, id petitur statim: Aut potuit, & voluit: aut nec potuit, nec voluit: aut voluit, sed non potuit: aut potuit, sed non voluit. Si primum detur: profectò mundus fuit ab æterno. Si verò alterum, quod nec potuit, tunc nec voluit, sequitur, quod nec posteà vellet, nec posset, & esset imperfectus, & perfectior posteà. Si tertium, quod voluit, sed non potuit; pariter esset id imperfectionis, quę repugnat primo principio. Si quartum, potuit, sed non voluit, fuit inuidus: quia cum posset bonum communicare, noluit id facere. Cùm igitur nihil ex his dici possit: sequitur, quod mundus æternus fuit.

2. Secundò. Causa in actu, simul est cum effectu in actu: sed Deus ab æterno fuit causa in actu: ergo debuit esse effectus in actu, puta, mundus. Quod si neges minorem: sequitur, quod Deus sit in potentia causa, & potentia opifex: ergo factus est in actu ab aliqua causa in actu, quia omne potentia tale, fit actu ab eo, quod est tale actu: & sic est mutabilis. Et vlterius quæretur idem de illa alia causa, & dabitur processus in infinitum, nisi perueniatur ad aliquam actu ab æterno, qua posita, & mundus erit æternus.

3. Tertiò. Deus est exemplar huius mundi, qui ad ipsius est productus similitudinem: sed exemplar est æternum: ergo & ipsum exemplatum: sunt enim correlatiua simul.

4. Quartò. Omne id, quod producit effectum modò, & non antè, aliam habuit proportionem modo ad effectum, quam non habuit antè. Si ergo Deus de nouo produxit mundum, ergo de nouo habuit aliquam proportionem, quam antè non habuit: ergo est mutatus: quod si non, secundum locum, saltem secundum concupiscientiam, & voluntatem quam de nouo habuit producendi mundum.

5. Quintò. Perfectiori modo se habet causa cum est actu, quam cum est potentia: sed Deus est perfectissima causa ab æterno: ergo ab æterno fuit actu, & operans: ergo & ipse mundus ab ęterno fuit.

6. Sexto. Si mundus incœpit, pariter etiã tempus: sed hoc non potuit habere initium: ergo nec ipse mundus. Minor probatur: Incœpit tempus, ergo dabitur primum Nunc, ante qđ non fuit tps. Tunc si cuilibet Nunc correspondet mutatum esse in motu; (non enim tempus est extra motum:) ergo illi primo Nunc respondet mutatum esse in aliquo motu. At ante quodlibet mutatum esse, est motus: ergo etiam ante illud Nunc erit tempus, quod sit in illo motu. Et sic nunquam dabitur primum Nunc, ante quod non sit tempus: non igitur principium habere potest.

7. Septimo. Si incœpit tempus: ergo aliquando non fuit. Desinet: ergo aliquãdo non erit. At, Aliquando, dicit tempus, & durationem: ergo erit tempus, cum non erit; & fuit tempus, cum non fuit. quod est impossibile.

8. Octauò. Si incœpit esse mũdus, aliqua mutatione incœpit: at omnis mutatio subiectum necessario supponit: ergo antequam mundus esset factus, fuit subiectum; non ergo ex nihilo factus est. Nec potuit fieri, quia omnis mutatio fieri non potest sine subiecto: ergo si mundus esset generatus, vtique destrui posset. Sed mũdus est incorruptibilis: ergo fuit ingenerabilis. Minor probatur. Si mundus corrumpi posset, maximè ab eo qui fecit eum: sed ab hoc non potest: ergo a nullo. Probatur minor. Si a Deo corrumpi potest, & id est possibile, ponatur inesse: tunc vel mundus erat perfectus, vel non. Si non: ergo nec causa fuit perfecta: quod absonũ est. Si autem perfectus fuit: ergo a Deo dissolui non potest, quia praui hominis est, & vitium, perfecta destruere: At Deus nullam potest committere prauitatem, & sic nec mundum destruere. Hæc sunt argumenta, quibus maximè innixi sunt Aristot. cum sequacibus ad mundi æternitatem sibi persuadendam; non solum contra fidem militant, sed etiam contra omnes antiquos Philosophos mundum generantes.

2. Pars qstionis quid Fides sentiat. Circa secundum aduerte, quod Christiani in hac parte quatuor tenemus. Primum est: Deum esse liberam causam ita, vt producat, & etiam possit non producere mundum, & effectus omnes: qua in re quid senserit Aristo. inferius ostendemus. Primũ. Aliqui certe veteres, liberũ esse vt Plato; aliqui, vt Anaxagoras, & Empedocles ipsum esse causam necessariam videbantur asserere: quia (vt diximus in textu) causam,

fam, quare modò esset mundus, & nõ antè, in naturam rei referebant, & non in Dei liberam voluntatem; quãuis de Anaxag. non ita sit certum, cum Arist. fortaßse ait, Anaxagoram eandem rationẽ redditurum, quam Emped.

2. Secundò. Fatemur nos, quòd ex nihilo produxit omnia, & mundum totum in tẽpore ita, vt si vellet, posset ante producere, & post, & non producere, potuit ipsius voluntati diuinæ & liberrimæ placuisset. At Aristoteles dicit productum æternum mũdum, ita vt aliter fieri non posset. Anaxagoras, tunc fuisse in tempore productum, vt non ante, nec post posset.

3. Tertiò. Fatemur, quamuis gloriosus Deus in tempore produxit mundum, non tamen est mutatus in voluntate: quia ab æterno voluit mundum producere tunc, cum illum produxit: sicut qui potest cœnare modò, & vult cœnare post tres horas: non ergo voluntas Dei mutata est, & innouata, sed ex voluntate æterna, & libera processit opus nouum, & in tempore: & hoc non potuerunt Philosophi intelligere, vt notat B. Augustinus libr. 11. Ciui. cap. 4. Quomodo, si de nouo mundus est productus, non fuit mutata Dei voluntas.

4. Quartò. Fatemur, quod ista mũdi productio est sine mutatione. Creatio enim non est mutatio: nam si mutatio esset, vtique esset aliquod præcedens subiectum. At nullum est, quia totus est factus mundus ex nihilo: ob id simplex productio est, nulla mutatione existente ipsius producti aut producentis. Nisi placet ipsum productum esse, quod simul incipit cum re, instantaneam dicere mutationem rei: quia fit primò res cum antea non fuerit, sicut etiam formæ sunt, cũ antea non sunt, vt sit transitus de non esse ad esse; aliæ vero mutationes sint transitus ab vno esse ad aliud: sed nos inferius dicemus de hac re.

Redarguuntur Aristo. & ei cõsentietes philosophi ex cõtradictionibus, quæ sunt i Aristote. Sed iam, vt promisimus secundo loco, ipsum Aristotelem redarguamus in suis dictis, & alios suos sequaces. Nam si causam necessariam, vt aliqui volunt, ponit Deum: simul etiam mundum æternum, & non esse ex nihilo productionem, sed cum subiecto aliquo: multa sequuntur, q̃ implicant in ipsius doctrina. Primum. Ipse docet, numerum nõ posse esse infinitũ, quia numerari non potest infinitum. Præterea. Docet, infinitũ actu eẽ incõsumabile. Præterea. Infinitum nõ habere proportionem, nec dici maius, aut minus altero: Sed hæc omnia destruuntur, si mundus ab æterno ponitur. Primò enim numerus datur: nam dies infiniti, & homines, & equi transacti sunt. Quòd si dicatur: non sunt ista simul: profectò ista euasio nullius est momenti: Nam cum numerus, vt numerus est, non dicat, nisi solam partium multiplicitatem, & ordinem: quod illæ partes existant, vel non impertinens est ad numeri rationem, & naturam. mundus ponit ab æterno. Pria implicatio.

Et probatur: Quòd illa non sint simul, vel est repugnantia propter numeri rationem: Et hoc non: quia (vt dixi,) ratio numeri in multitudine consistit. Vel quia illorum omnium quantitates non possunt simul consistere: Etiam hoc nihil est: quia id non est ex parte numeri, sed ab extrinseco. Cum autem ipse numerum, vt numerum, esse infinitum non posse doceat, incidit in laqueum, dum æternum mundum ponit. Præterea, quia tunc etiã sequerentur eadem inconuenientia, quæ ipse, & alij inferunt contra infinitum. Nã numerus hominum, & leonum, maior esset, quàm hominum tantùm: haberet ergo proportionem infinitum ad finitum: Et vlterius. Si tempus infinitũ est transactum: ergo infinitum actu trãsactum est: Similiter de hominibus, & aliis omnibus; quæ cum infinita sint, at vnum post aliud transactum est.

Est secunda implicatio notanda. Deus, vel cognoscit omnes hos effectus in indiuiduo, vel non. Si dicas, quòd non, profectò est argumentum, vel quia noluit, vel quia non potuit. Si dicas, quia non potuit, quis hoc credet, quod Deus, qui causa est horum, non possit vnum hominem distinctè cognoscere, quod est concessum alteri homini? Et præterea: quia si voluit orbem, quomodo potest esse, ꝙ non possit cognoscere singulas circulationes? 2.

Quòd si potuit cognoscere, vel cognouit, (quia parum refert si de potentia, vel actu loquamur,) tunc peto: vel simul omnia cognouit, & potest cognoscere; vel successiue modo hæc; modo illa. Si successiue, iam Deus mutabilis est secundũ suam

suam scientiam, & de nouo potest cognitionem acquirere: & ita fateberis, quòd cognoscit has circulationes, & postea obliuiscitur harum, & alias cognoscit.

Deus in Arist. scientia infinitus & liber euidenter cōuincitur. Quòd si dicas, vt dicendum est, φ omnia simul cognoscit; euidenter colligitur esse infinitæ potentiæ, & naturę, quia actu infinitum non potest simul comprehendi nisi a potentia infinita: At quæ cognoscit infinita sunt: quòd si infinitæ naturæ est, & potentiæ, non est agens necessariũ: quia ab agente illimitatę potentię necessariò agenti non procedit finitus effectus. Et vlterius, saltem potuisset mundus perfectior fieri, vel alia producta fuisse. Quare ergo producta non sunt? Profectò non inuenietur causa, nisi recurras ad liberam actionem causæ.

Nota. Inconuenientia, quæ consequūtur sententiā Aristo. Attende igitur, in quas redigitur angustias Philosophus. Nam aut debet concedere, Deum ignorare ipsa quæ facit, aut mutari in scientiis, & cognitionibus suis: aliàs profectò infinitus euadet, & liber; Quòd si liber, vtique potuit mundum non ab æterno producere.

Est tertia magna impeditio. Nam, vel Deus est causa efficiens huius mundi æterna, vel non. Si dicas, non esse causam efficientem Deum, & repugnans Aristot. & eius interpretibus grauioribus, & ratione etiam videtur impossibile: nam mundus hic finitus est, & limitatus, & perfectionis determinatæ: ergo necessariũ est, quòd aliqua causa sit determinans, & tantam perfectionem, & non maiorem communicans: præsertim cum numerus horum finitus sit.

Præterea: quia cœli non haberent motum ab alio, nisi esse haberent ab alio: Quomodo enim si cœli sunt a se, nec ab alio esse accipiunt, suum motum ab alio haberent?

Quō euidenter cōcluditur Deū esse efficientē causam Mundi. Quòd si dicas, Deum esse causam efficientem, sed tamen quæ ab æterno mundũ producit necessariò, & ita sensisse Aristotelem, & aliis. Tunc si efficiens causa fuit, vtique produxit mundum. Nam impossibile est, quòd sit efficiens, aut agens causa, nisi agat, & producat. Si ergo produxit: profectò ex nihilo produxit.

Quō deducat euidenter Deum fecisse mūdum ex nihilo. Dices; Illa non fuit nisi emanatio, q̃dã mũdi a primo principio. At vero hoc non est aliud, quam dicere, quod fuit simplex productio absque mutatione, cũ non præfuisset subiectum: & hoc est quod nos ipsi confitemur.

Nota. Emanationem quoad hoc, φ est ex nihilo produci idem esse cum creatione. Attende ergo summopere: quod dicere, causam efficientem aut agentem Deũ, est, dicere, quod mundum ex nihilo fecit; Illa enim simplex emanatio, creatio est: & creatio ab æterno. Sed in hoc esset differentia solum, quod illa emanatio libere a Deo esse, & non æterna poneretur: aut necessaria, & æterna: non tamen ob hoc negari potest, quin sit ex nihilo productio: sicut qui inter nos docent, Deum potuisse ab æterno mundum producere: profectò illam emanationem ponerent, liberã tamen. Vide ergo quanta sit veritas nostræ fidei, quod etiam Philosophi negantes ex nihilo fieri aliquid posse, nolentes, & non aduertentes idem fateantur: & hoc negare est dicere, Deum non esse causam mundi, vel non causam omnium: quod est falsissimum.

Et multo magis hoc apparet in elemẽtis, & aliis naturis corruptibilibus. Si ẽnim ista corruptibilia sunt secũdum suas partes quaslibet, quis poterit sibi mentis compos persuadere, non habuisse efficientem causam æternam. Hoc etiam considera, quia multum pro veritate facit contra Philosophos. Præterea. Non minoris potentiæ est dare alicui esse ab æterno, q̃ dare ei esse in tempore: Si ergo Deus potuit dare esse mundo ab æterno: ergo etiã potuit in tempore dare esse, quæ est ipsa mundi creatio, quam diximus.

Prisa obiectio contra primã rōnē Arist. Quarta implicatio est in ratione Arist. quæ fortissima habetur. Est igiť aduertendum obiectiones esse Philoponi, quas conatur Simplic. refellere, & similiter alterã Auerrois reprehendit, sed malè, vt postea ostendemus, ac reuera vterque videtur vel non intellexisse rationes Philoponi, vel si hoc non, quod sint valde apertæ, obstinato animo noluisse conuinci ab ipsa veritate: sunt enim obiectiones eneruantes prorsus rationes Aristotelis, quæ sunt contra illud principium tex. 4. quod mobile debet esse ante motum prius tempore. Et id probat ex definitione motus: tunc illa definitio competit motui æterno, & motui finito: ergo motum æternum præcedit mobile; non ergo est iam motus ab æterno. Quod si dicas: motum

motum finitum antecedit mobile non infinitum. Hoc est gratis dictum, & petitio principii. Nam sicut æternus motus est simul cum mobili, ita etiam esse potest finitus motus. Et contra, si motus finitus nō potest simul esse cum mobili: ergo nec infinitus, nec potest id iam ex definitione motus ostendi, vt Arist. ostendebat.

2. obiect. Altera obiectio est. Quod potest simul res cum motu produci: vt gutta aquæ, quæ tunc cùm in aere producitur, incipit moueri: & ignis fit in aere, & tunc ascendit. Ita similiter mundus productus incipit moueri secundum partes, & motus, tempus simul cum mobili produci possunt.

Solutio Auer. Dicit Auer. quòd gutta non tunc fuit: nam ante fuit aer, ex quo facta est. Sed
Reiicitur Solutio Auer. quid hoc ad rem? Non enim aer est mobile illius motus deorsum, sed gutta.

4. Præterea. Quia cum nos non dicamus, quod mundus, qui cum motu simul productus est, fuit factus ex aliquo, sed ex nihilo; sic nihil concludit contra nos ratio Aristotelis, sed solum probaret contra illos Philosophos, qui dicebant mundum factum per motum ex aliquo, cōtra quos ipse disputabat. Nec similiter altera ratio ipsius quicquam probat, vt dicemus in argumento septimo.

3. Pars q̄stionis, in qua respondet ad quæst. 1. Conclu. Circa tertiam quæstionis partē respondetur ad quæstionem: & sit prima conclusio. Potuit Deus mundum de nouo producere, & creare eo modo, quo nos productum ponimus.

Est autem notandum, quòd modo loquimur de potentia: hoc enim magis ratione naturali comperiri potest: de facto tamen, an ita fecerit, dicetur post. Conclusio hæc est contra Aristot. & fere contra omnes Philosophos Ethnicos: sed probatur fortissime ex duplici radice. Altera est, quod Deus est libera causa. Altera est, q̄ potest ex nihilo facere. Est igitur primum

1. Rō pro conclusione. argumentum. Deus est causa libera: nec vlla necessitate tenetur, quin possit non facere: ergo potuit non operari, & sic mundus non fuisse potest ab æterno. Ista consequentia est indubitabilis: difficultas tota est in antecedenti, quod multipliciter probatur. Primò. Deus est infinitæ virtutis, vt supra probatum est: ergo non potest esse

Nota de agens necessarium. Probatur consequentia. Nam agens necessario, agit secundum vltimum suæ potentiæ. quod si Deus ageret secundum vltimum suæ potentiæ, vtique mundum perfectiorem faceret, imò & infinitum. libertate Dei. 1.

Præterea, secundo. Ab agente necessario vno, non, nisi vnum, procedere potest: at mundus plures naturas, & diuersas cōtinet, quæ non nisi per accidens vnum faciunt: ergo impossibile fuit ab vno agente per se, necessario procedere primum eius effectum, qui esset vnum per accidēs, & non potius vnum per se. Nec valet dicere, quod diuersitas materiæ facit diuersitatem hanc: nam etiam materia, & omnia a Deo sunt. 2.

Præterea tertio. Quia in mundo potest de nouo aliquid esse, vt species, quæ arte, & industria fit; & mulus, & plantæ, & alia huiusmodi, quæ arte, & vi naturæ producuntur. Vel ergo Deus potuit ista facere ab æterno, vel non. Si non: manifeste falsum est, vt visum fuit. Si vero sic, & non fecit; profecto non potest, nisi in liberam ipsius referri voluntatem, quia ita voluit. 3.

Præterea quartò. Quia diuina voluntas est causa voluntatis humanæ: at ista est libera: ergo etiam diuina. Necessarii enim quomodo facit liberum: & quod melius est, nempè Deus, cur liber non erit? Profecto satis liquet, & conuinci potest, liberum esse Deum circa mundi productionem. Imo vero ex principiis Aristot. idem conuinci posset. Sed postea quatenus circa Dei libertatem, quid senserit Arist. Satis nunc sit ex veritate conuicisse, Deum esse liberum in suis operibus, atque adeo in mundi productione. 4.

Alterum etiam probatur, quòd ex nihilo produci possit aliquid ab ipso. Primò. Ipse est infinitæ potentiæ: sed hæc non potest exerceri in effectu infinito, quia infinitum non est factibile: ergo erit in modo, quia infinitè producit, quod non est aliud, quàm ex nihilo producere. Q̄ō p̄bet Deū posse aliquid facere ex nihilo rōne naturali. 1.

Præterea secundo. Quia est causa efficiens, (vt diximus,) vniuersi: ergo ex nihilo producit. Consequentia probata est satis clare in superiori parte quæstionis. 2.

Præterea tertiò. Quia omnium principio primo danda est actio nobilissima omnium naturaliū: at omnes naturales sunt 3.

cum mutatione: ergo prima erit sine mutatione, & sic sine subiectio: vnde errabãt in hoc Aristot. & alii Philosophi. Non enim per actiones naturales debebãt colligere similem esse actionem Dei: sed potius esse supra omnes illas.

4. Præterea. Vt natura est supra artem, ita & Deus supra naturam. Nam natura facit materiam arti, vt bene notat S. Thom. quia facit lignum, & reliqua, ex quibus ars operatur. Ergo & Deus faciet materiã naturæ, & ita ex nihilo faciet rem, quia non est alia materia. Cum igitur Deus ex nihilo possit operari: potest absque dubio mundum in tempore facere: & est argumentum hoc potissimum. Addamus præterea alias rationes, ex D. Thoma. Contra gentes lib. 2. cap. 16. ex pluribus quas ibi adfert pulcherrimas. Sit ergo quinta rõ.

5. Quãtò aliquis effectus est vniuersalior, tanto habet propriam causam altiorem: quia quanto causa est altior, tantò ad plura virtus eius extenditur: Esse autem est vniuersalius, quàm moueri: sunt enim quædam entia immobilia, vt etiam Philosophi tradunt, vt lapides, & hmõi: oportet ergo, quod supra causam, quæ nõ agit nisi mouendo, & trãsmutando, sit illa causa, quæ est primum essendi principium. Hoc autem ostendimus esse Deum. Deus igitur non agit tantummodo mouendo, & transmutando. Omne autem, quod nõ potest producere res ĩ esse, nisi ex materia præiacente, agit solum mouẽdo, & transmutãdo. Facere enim aliquid ex materia, est per motum, vel mutationem quãdam. Non ergo impossibile est producere res in esse sine materia præiacente: producit igitur Deus res in esse sine materia præiacente.

6. Præterea: quod agit tãtum per motũ, & mutationem, non competit vniuersali causæ eius, qd est esse: Non enim per motum, & mutationem fit ens ex non ente simpliciter: sed ens hoc ex non ente hoc. Deus autem est vniuersale essendi principium, vt ostensum est: non igitur sibi cõpetit agere tantum per motũ, aut per mutationem: neque igitur sibi competit indigere præiacẽti materia ad aliquid faciendum.

7. Amplius. Vnumquodque agens sibi simile agit quoquomodo: agit autem vnũquodque agens secundum quòd actu est: Illius igitur agẽtis erit producere effectũ, causando aliquo modo formam materiæ inhærentem, quod est actu per formam sibi inhærentem, & non per totam substantiam: vnde Philosophus 7. Metaph. probat, quòd res materiales habentes formas in materiis, generantur a materialibus agentibus habentibus formas in materia: nõn a formis per se existentibus. Deus autem non est ens actu per aliquid sibi inhærens, sed per totam suam substantiam, vt supra probatum est: igitur proprius modus suæ actionis est, vt producat rem subsistentem totam, non solum rem inhærentem, scilicet formam in materia. Per hunc autem modum agit omne agens, quod materiam in agendo non requirit. Deus igitur materiam præiacentem non requirit in sua actione.

8. Amplius. Quorumcunque in rerum natura est aliqua proportio, & aliquis ordo, oportet vnum eorum esse ab alio, vel ambo ab aliquo tertio. Oportet enim ordinẽ in vno constitui respondendo ad aliud, alias ordo vel proportio esset a casu, quem in primis rerum principiis ponere est impossibile: quia subsequeretur, magis omnia alia esse à casu. Si igitur sit aliqua materia diuinæ actioni proportionata, oportet vel quòd alterũ sit ab altero, vel vtrunque a tertio. Sed cum Deus sit primum ens, & prima causa, non potest esse effectus materiæ, nec potest esse ab aliqua tertia causa: relinquitur igitur, si inuenitur aliqua materia ꝓportionata diuinę actioni, quòd illius ipse sit causa.

9. Adhuc. Quod est in entibus primum, oportet esse causam eorum quæ sunt: si enim non essent causata, non essent ab ipso ordinata, vt iam ostensum est. Inter actum & potentiam talis est ordo, quòd licet in vno, & eodem quod quandoque est potentia, quandoque actu, potentia sit prior tempore quàm actus, licèt actus sit prior natura: tamen simpliciter loquendo oportet actum potentia priorẽ esse: quod patet ex hoc, quòd potentia non reducitur in actum, nisi per ens actu: Sed materia est ens in potentia: ergo oportet, quod Deus, qui est actus primus, & purus, sit simpliciter ea prior, & per cõsequẽs causa ipsius: non ergo suæ actioni præsupponitur materia

teria ex necessitate.

20. Item. Materia prima aliquo modo est, quia est ens in potentia: Deus autem est causa omnium quæ sunt, vt supra ostensum est: Deus igitur est causa materiæ primæ, cui nulla præexistit: diuina igitur actio materiam præexistentem nō requirit.

2. Conc. Secunda conclusio. Mundus a Deo cū ipso motu, & tempore de nouo est factus. Mundus quidem esse genitum in vniuersum consensus est omnium antiquorum Philosophorum ante Aristote. vt diximus ex ipsius Aristot. testimonio. ex quibus aliqui etiam cum motu, & tempore factum concedunt; & omnia ex Deo nulla materia, aut subiecto præsupposito esse facta, & ipsam quoque materiam a Deo factā, vt postea dicemus quæstione sequēti; Sed

Nota ex Alber. nota ex Alberto tract. 1. c. 13. quod cum audis, mundum de nouo productum, non sic intelligas, ꝙ præcesserūt inter Deum, & mundum, anni, dies, horæ, & tempus. Non enim præcessit, nisi æternitas Dei, quæ semper eadē est, fuit, & erit. Et quamuis antè, & antè mundus esset factus, semper esset æternitas, in qua esset Deus, & mundus pòst. Vnde non exspectauit Deus tempus, nec durationem aliam, vt mundū faceret, quia non est successio in eo. Hanc conclusionem, quæ de fide est, hoc loco non probamus rationibus, aut testimonijs, quòd sequenti quæstione manifesta futura sit, cum probatum fuerit, mundum non posse esse ab æterno.

4. Pars q̄stiōis. Soluunt Aristo. & fallacia Philosophorum argumenta. His igitur constitutis, descendamus ad vltimam quæstionis partem, qua soluamus fallacia Philosophorum argumenta.

Ad primum. Ad primum dico, quod Deus ab æterno potuit, & ab æterno voluit producere mūdū: verùm non producere ab æterno, sed in tempore. Quod est dicere: Deus habuit hanc voluntatem æternam, volo producere mundum in tempore, vt dictū est iam.

Cur voluit Deus mūdum potius in tempore facere, & id fuit melius quam si ab æterno. Nec est inuidiæ ascribendum, quod nō antè fecerit, sed suæ diuinæ voluntati, quæ causa prima est. Nam nòn facere bonum cum possis, non est inuidiæ: debet enim bonum fieri, cum oportet, & quomodo oportet. Ita decuit diuinam voluntatem, mundum in tempore facere, quia non oportebat creaturam esse suo creatori coæternam. Et vlterius ita factum est, vt nobis ostenderet, Deum non eguisse ipsum hoc mundo, sed mundum ipsius egere. Et vlterius: vt cognosceretur clarius ipsum authorem omnium: quod cognosci vix posset, si mundus esset coęternus. Rursus, vt sic clarius cognosceretur esse creatorem. Item, vt sic cognosceretur melius, & clarius esse infinitæ virtuti, qui ex nihilo fecerit. Postremo, vt cognosceretur esse agēs liberum, quia produxit, cum voluit. Demum, quia sic homines illum timeāt, honorent, venerentur, cum videant omnia ab ipso eius nutu, & potestate pendere, ac voluntate. Ob has ergo causas Deus meritò voluit, & ita fuit melius, mundum in tempore produci, quam ab æterno.

Ad secundum bene respondet Philop. argumento quarto contra Procul. Breuiter attende, quod in his etiam inferioribus ex potentia propinqua actiua perueni re ad actum secundum potest agēs peruenire absque sui mutatione: vt ignis ex nō calefaciente fit calefaciens absque sui mutatione, & aliud quoduis ex non agente agens, quia, vt ex Aristotele habes, agens vt agens, non mouetur: est enim actio in passo. Ita Deus ex non producēte est producens: nam productio in ipso non est, nisi in producto. Ad 2.

Dices; saltem mutatur secundum actū voluntatis, quo vult producere modò, & non antè. Id negamus, sed actus voluntatis, quo vult producere, est terminus, non vt ꝑducat ab æterno, sed vt ꝑducat ī tpe. Obiect. Solutio.

Ad tertium dico, quod ipsum exemplar fuit æternum, licèt relatio non sit ab æterno; sicut homo potest esse, imò est ante filium, licet relationem simul cum ipso habeat. Ita similiter est ipse Deus, qui exemplar est, sed non refertur, nisi in tempore. Ad 3.

Dices: ergo iam de nouo relationem acquirit. Respondeo, quod hæ temporales relationes non sunt reales in Deo, sed in creatura, & per eāsdē denominatur Deus denominatione extrinseca: vt dicit Deus Dominus, & creator noster, quia nos serui ipsius, & creaturæ sumus: Sicut columna dicitur dextera per mutationem tuam, qui ad illā te refers sinistrū, cum prius ad eam dexter referebaris. Ita dicendum de exemplari. Nec hæc doctrina est ignorata ab Aristote. nam in Metaph. cap. 15. docet, scibile dici, non ꝙ referatur ad scientiam, sed quia sciētia ad ipsum: & huius- Obiect. Solutio.

modi esse relatiua.

Ad 4. Ad quartum dicitur, quod agenti voluntario non competit illud: nam positis omnibus requisitis ad operandum, potest non operari, si non vult; & iterum operari, si vult. Ita gloriosus Deus. Præterea: cũ Deus semper in eadem esset dispositione, mũdum tamen produxit in tempore, quia ita voluit voluntate æterna: voluit autem merito ob causas superius dictas.

Ad 5. Ad quintum dico, quod Deus ex parte sua semper fuit causa actu in se, quamuis mundus in tempore sit factus; nec ob id aliqua conuenit perfectio Deo.

Deinde distinguendum est de actu. Nã alius est actus perficiens operantem; alius est actus perficiens non operantem, sed opus ipsum, quod fit: vt ait Aristot. 6. Ethicorum, cap. 5. Discrimen ponens inter artem, & Prudentiam, ait, Prudẽtiam perficere sua operatione appetitum, & habẽtem; artem verò sua effectione non perficere appetitũ, sed perficere ipsum opus factum. Et prudentiam consultare ad bonum ipsius operãtis, & ad eius finem: Artem verò, non ita, sed ad finem ipsarum artium, & particularium rerum ipsarum. vnde fit, vt ibidem ait, quod magis laudatur artifex, qui volens peccat, quam qui nolens: e contra verò in ipsa prudentia, plus vituperatur, qui volens peccet, quam qui nolens: vnde artifex aliquis si sit perfectus, non perficitur cum facit. v.g. annulum, vel serram: nec in perfectione ipse crescit, cum sit in se perfectissimus, nec ideò operatur, vt se perficiat, sed perficit opus. Si ergo Deus perfectissimus artifex cum sit, fabricando Mundum, & res alias, non se, sed opera ipsa perfecit, res, inquã, ipsas factas. Vnde notandum etiam est, ꝙ potentia ad talem actum, quo quis non se, sed alia perficit, non dicit imperfectionem in agente, sicut nec ille ipse actus addit perfectionem ipsi agenti. Vnde sicut actus, ita & potentia est duplex. Vna ad perfectionem suam, & ad actum se perficientem: & hæc dicit imperfectionẽ, nempè, carere tali perfectione. Altera est potẽtia perfectæ iam rei, non ad se perficiendum, sed potestas ad perficiendum alios, & hæc non dicit imperfectionem, sed potius perfectionem intrinsecam rei, & cum agit exterius perficit exteriora, non se; vt cum ignis agit, & calefacit, non perficitur ipse, vt dicebamus: nec gemma appli cata lanans, nec calor ipse vt octo, calefaciens.

Ad 6. Ad sextum dico, quod productio mũdi fuit indiuisibilis, & non successiua: & illi productioni correspondit vnicum instans, quod instans fuit vltimum non esse motus, quia tunc non fuit motus, & immediatè pòst fuit: & similiter vltimũ non esse temporis, quia immediatè pòst fuit tempus: & hoc est, si mundum simul cum cœlorum motu produxit.

Ad 7. Ad septimũ rñdet benè Philop. ꝙ Aliquando dicitur vno modo positiuè: & sic tempus dicit. Altero modo negatiuè: & tunc dicit negationem perpetuitatis motus. Vt cum dicitur, Aliquando fuit hora matutina; non significat, quod in aliquo alio tempore illa hora fuit, sed quod non semper fuit. Ita cum dicitur, Aliquando non fuit, aliquando non erit tempus, significat, quod tempus non est semper, nec erit semper, sed cessabit, & initium habuit. Imò hoc etiã possumus ex ipso Aristote'e confirmare. Ipse dicit, extra cœlũ non esse locum. Dicam ergo: si extra est; ergo locus ibi est. Respondebit, quod non valet: quia sensus est, non esse locum infinitum, sed finem habere: Hoc etiam dicitur ad argumentum de tempore.

Ad 8. Ad octauum facilis est responsio. Negamus enim, quod mundus productus fit per motum, aut mutationem; tunc enim opus erat subiecto. At non est, nisi simplici productione, quæ creatio dicitur, productus: & ita non opus fuit subiecto. Deinde. si illam simplicem productionem velis vocare mutationem, distinguimus de mutatione, & dicimus esse duplicem. Alteram ab esse ad esse alterum: & hanc dicimus requirere subiectũ prius. Alteram a non esse ad esse: & hæc quidem, vel a nõ esse secundum quid, vel secundum partem; vt alteratio, & generatio a non esse forma ad formam; & hæc etiam requirit subiectũ, vel materiam prius, in qua fiat illa mutatio formæ. At altera est a non esse simpliciter totius, ad esse simpliciter totius; & hanc negamus requirere subiectum præcedere; imò implicat, vt requirat prius subiectum, quia est a non esse totius ipsius subiecti, ad eẽ illius. Quare hæc

est

est quidem in subiecto ipso, qui fit, quia dicitur primò esse, & non fuisse.

Ad 9. Ad nonum dico, quod mundus potest a Deo destrui, sicut est factus: Nec si destrueretur, ob id prauus esset: quia tūc destrueret propter aliquem rectum finem. Nec destruere perfectum, vitium est, cum iam nullius vsus est, sicut qui lyram temperatam in intemperiem redigit, quia iā non vult pulsare. Ita Deus gloriosus posset benè ipsum dissoluere mundum: quia in tantum vsus ipsius est, in quantum ipsi bene placitum fuerit. Nec illud argumentum quicquam valet. Nam illo probaretur, quod homo non posset dissolui, nec alia, quia perfecta sunt. Vnde attende, quod mundus, sicut ingenerabilis fuit, id est, nō per generationem factus: ita est incorruptibilis, id est, nō corrumpi potest per mutationem: At sicut creabilis est, ita est a Deo annihilabilis: hæc enim inter se opponuntur.

Ad oēs simul rationes Aristo. Vltimò tandem ad has, & ad omnes alias Aristotelis rationes, (vt ijs etiam satisfiat, qui putant esse demonstrationes) respondemus, quod D. Tho. ait in summa Theologiæ. 1. p. q. 46. art. 1. in corpore, sic dicens: Quod omnes rationes, quas inducit Aristot. non sunt demonstratiuæ simpliciter, sed secundum quid scilicet, ad cōtradicendum rationibus Antiquorum ponentium mundum incipere secundum quosdam modos in veritate impossibiles. Et hoc, ait, apparet ex tribus. Primò quidem: Quia tam in 8. Physi. quam in 1. de Cœlo, præmittit quasdam opiniones, vt Anaxag. Emped. & Platonis, contra quos rationes contradictorias inducit. Secundò. Quia vbicunque de hac materia loquitur, inducit testimonia Antiquorū; quod non est demonstratoris, sed probabiliter persuadentis. Tertiò. Quia expresè dicit in 1. lib. Topicorum. quod quædam sunt problemata dialectica, de quib⁹ rationes non habemus, vt, vtrum Mundus sit æternus. Hæc D. Tho.

Dicimus ergo, si subtilius consideremus, omnes rationes Aristotelis non pugnare cum fide: sed rectè concludere, scilicet, per motum non fuisse productum mundum ex aliquo subiecto, quod sanè ipse Arist. intendebat contra Philosophos alios. Et hoc manifestè patet: quia semper in eis ex motu procedit. Intulit autem cōclusionem latius patentem, quam rationes ipsæ probabāt, quia fortè non cognouit, vel non considerauit alium modum per creationem incipiendi. Certè contra hunc modum directè, & per se non disputauit, sed semper supposita materia, vel subiecto, & motu. Rōnes ergo retinendę, sed conclusio moderāda: atque ita in paucis videbitur Aristoteles in hac re fidei repugnare. Impiè verò agunt, qui talibus rationibus contra fidem, & veritatem creationis abutuntur, quod sanè non fecit Aristoteles. Atq; hactenus de hac quæstione.

An potuerit mundus esse ab æterno. Quæst. II.

Cur iam agēdum sit de hac q̄stione q̄ grauissima est, & dignissima.

Cum teneamus mundum in tempore, & cum tempore incipere potuisse, imò & incępisse: superest examinare An ab æterno potuerit esse ita, vt mundus hic durationis esse potuerit æqualis cum ipsa prima causa: si enim hoc fieri non potuisse fuerit ostensum, maximè erit impugnata opinio Aristot. & sequacium. Vt enim ipsi mundum non incępisse, nec potuisse incipere arbitrabantur: ita nos, & ipsorum opinionem non esse veram, nec potuisse esse veram probabimus: ac si ostēderimus nō potuit esse ab æterno, absque dubio etiā constabit non fuisse. Est autem quæstio nimis grauis propter placita diuersa insignium Doctorum, & propter rationes validas ex vtraque parte, & propter rei ipsius magnitudinem. Imprimis est argumentū primum, quo probatur, mundum potuisse ab ęterno esse. Deus ab æterno fuit iam omnipotens, sicut cum produxit mundū. ergo ab æterno potuit producere mundum. Consequentia certissima est, & antecedēs verissimum. Et hoc argumentum est præcipuum pro hac sententia.

Rationes, quod potuerit mundus esse ab æterno. 1. Ratio.

2. Secundò. Deus ab æterno cognouit mundum, & voluit: ergo potuit mundū producere. Probatur consequentia: Quia tantæ facilitatis est ipsi, mūdum producere, quantæ cognoscere, & velle; imò sola cognitione, & voluntate producit res has.

3. Tertiò. Si ab æterno nō potuisset mūdum

dum producere: sequitur, quod debuit exspectare per æternitatem, vt mundū posset producere. Æternitas autem maior est quocūque tempore, & sic exspectaret per multum temporis: quod absurdum est, & impossibile.

4. Quartò. Si mundus non potuisset ab æterno esse, ex eo foret, quia nō possunt esse in vnico instanti simul causa, & effectus, producens, & productum. Sed hoc falsum est, vt colligitur ex his sensibilibus. Si enim Sol ab æterno esset, lumē ab æterno esset: & si pes, similiter vestigium. At lumen, & vestigium effectus sunt efficiēter Solis, & pedis: potuit ergo cum causa æterna effectus coæternus esse.

Doctores illius sententię. Huius sententiæ est S. Thom. Theologorū primus. 1. p. q. 49. art. 2. & cum eo ipsius discipuli. Similiter Durant. 2. d. 1. q. 2. & Gregor. 2. Sen. d. 1. q. 3. Quamuis Durandus non simpliciter id concessit, sed cū distinctione, de rebus tantum permanentibus, & incorruptibilibus esse posse ab æterno: non autem de corruptibilibus: imò etiam D. Thomas ex infinitate animarum ait eas non potuisse esse ab æterno.

Doctores contra six opinionis scholastici, & facti q nō potuerit esse ab æterno. At opposita pars sustinetur a Doctoribus magnæ authoritatis, puta a Bona. 2. d. 1. q. 2. Enric. de Ganda. quodlibeto. 1. q. 7. Marsil. 2. sent. d. 1. art. 2. Adde, quod est sententia Doctorum Græcorum. Ambros. lib. 1. Examer. c. 3. dicit, esse inconueniēs, putare, creationem posse esse coæternam creatori. Et Basil. dicit esse blasphemum. Damas. 1. lib. de Fide, cap. 9. id etiā negat. Præterea August. 12. de Ciui. cap. 15. dicit Angelos non potuisse esse coæternos creatori. Similiter Hugo de Sancto Victo. lib. 1. de Sacramentis. cap. 10. hoc, inquit: Fugit diuinam virtutem, quod aliquid sibi coæternum faciat. Hoc inter Philosophos asserit Philop. cap. 3. contra Procul. & solutionem argumenti primi: idē etiam Burl. Est autem argumentum primum pro ista sententia. Si mūdus potuisset ab æterno esse, vtique essent transacti homines infiniti: sed quisque habet suam animam immortalem: ergo esset numerus animarum actu infinitus: quod est impossibile.

1. Ratio, quod nō potuerit esse ab æterno. Hoc argumentum apud Philosophos, qui æternitatem mundi posuerunt, tantū facessit negocium, vt in varia absurda, eaque grauissima eius vi coacti inciderint. Igitur aliqui vt euaderent, vel animam mortalem impiè fecerunt, vt Alexander: vel eorum transmigrationem, vel circulum certo quodam tempore: vel vnicum intellectum tantum esse in omnibus hominibus, vt stulte pariter & impiè Auerroes: aut non esse inconueniens infinitum in rebus incompletis cōcedere, qualis est anima: non verò in rebus omnino completis, & perfectis, vt Auicenna. Quæ omnia sunt cōtra rationem naturalem, & nos id alibi ostendimus: sed probare hic non est præsentis loci. Satis sit, absurda, ad quę eos cogit, indicasse.

Solutio & eius cōfutatio. Aliqui ex catholicis, vt Herueus. 2. sen. d. 1. q. 1. respondet ad hoc: quod si mundus esset ab ęterno, tunc animæ essent corruptibiles, vel vna plura corpora successiuè informaret. Sed profectò hoc est non minus absurdum. Nam si anima ex se est incorruptibilis, nō ideò fit corruptibilis, quia esset mundus ab ęterno: cum non sit maioris potentiæ conseruare, quam producere. Si Deus potuit infinitas animas producere, cur non potuit etiam singulas conseruare?

Quod si dicas, Hoc esse, ne sit infinitū; Profectò responsio nulla est, & petit principium in responsione, hoc enim conuincit argumentum, quod posset tunc esse infinitum: vnde oportet negare infinita produci posse: & sic nec mundus fuit ab æterno.

S. Thom. 2. lib. Contra gen. c. 81. postquam attulit illas varias euasiones, & incommoda Philosophorum in quæ inciderunt hoc argumento coacti, dicit, non esse inconueniens secundum Aristotelē infinitum actu in rebus spiritualibus ponere. Sed hoc non videtur satisfacere: nam numerus infinitus actu nō repugnat esse, nisi ab extrinseco, puta, vt numerus est, vt patet ex ratione Aristotelis: quia infinitū non est numerabile. Impertinēs ergo est, quod ipsæ vnitates sint spiritualia, aut corpora. In Summa verò Theologiæ re maturius considerata. 1. p. q. 46. art. 2. ad 8. responsiones illas afferens varias Philosophorum, qui æternitatem mundi defenderent, cum videret eas non satisfacere, ait: Considerandum tamen, quod hæc ratio est particularis, vnde qs posset dicere,

quòd

quòd mundus, vel aliqua creatura poſſit eſſe ab æterno, vel Angelus: nō tamen homo. Nos autem intendimus in vniuerſali, quòd aliqua creatura fuerit ab æterno. hæc ille. Vbi etiā ait Caietanus, quòd ſecundùm D. Thomæ doctrinam, & mentem, qui ſuſtinet animam immortalem, & ſine circulo, & negat infinitum etiam per accidens, inintelligibile eſſe, quòd generatio humana ſit æterna: & iubet Thomiſtas eſſe cautiores, vt cū concedāt mundum potuiſſe eſſe ab æterno, non ſimpliciter concedant, ſed præter humanam generationem.

Quamobrem hinc etiam habemus ſecundùm D. Thomam, hanc rationē concludere tum de hominibus, & eorum generatione non potuiſſe eſſe ab æterno: tū etiam ex conſequenti nec mūdum talem, qualis nunc eſt, & qualem repetit Ariſtoteles eſſe potuiſſe ab æterno, nempè cum omnibus his ſuis ſpeciebus perfectis.

Iterum confutatur ſolutio concedentiū infinitū in ſolis alijs. Præterea: eſt argumentum, quo probatur, non in ſolis animabus eſſe infinitum, ſed etiam in alijs. Nam cum eſſent dies infiniti trāſacti, in ſingulis diebus potuit Deus lapidem vnum creare, & conſeruare, ſiuè continuando vnum alteri, ſiuè nō: tunc profectò eſſet quanta infinita, nec poteſt bene intelligi, quomodo Deus non potuit in ſingulis diebus id facere. Nec valet dicere, quod infinitum occuparet omnia, nec alijs locum relinqueret. Hoc enim nil valet: nam illud non eſſet infinitum ſecundum omnem dimēſionem, ſed ſecundum longitudinem. Et præterea: quia poteſt Deus facere, quòd vnum corpus cum alio penetretur.

Nominales admittunt infinitum fieri poſſe. Sed hoc videtur intellectu valde difficile; quod ſit corpus nullius figuræ, & non habens terminos vllos prorſus: vnde argumentum profectò vim habet.

2. Ratio, q̄ nō potuerit eſſe ab æterno. Secundum eſt. Si mundus potuiſſet eſſe ab æterno, vtique dies eſſent tranſacti infiniti, vnus poſt alium: eſſet ergo infinitum pertranſibile: quod profectò eſt inintelligibile contra ipſum Ariſto. qui ait, infinitum eſſe impertranſibile 3. Phyſ. t. 59. & 62. & 8. Phyſ. t. 68.

Obiect. Dicunt aliqui, quòd infinitum eſt impertranſibile ita, vt ab vno extremo in aliud incipiatur, inter quæ eſt infinita diſtantia: at in diebus non datur primus dies omnium, à quo vſque in præſentem ſint infiniti.

Solutio. Sed hoc primò videtur impoſſibile, ſi rectè aduertas. Nam iſtud tempus, & dies à Deo facta ſunt: quomodo ergo poteſt comprehendi, quod ſint dies à Deo, & ordine fluant, & non cognoſcat ipſe quem primo produxit; Similiter, ſi homines creauit etiam ab æterno, profectò dicēdū eſt primum ipſum cognouiſſe. & probatur. Nam hæc propoſitio eſt falſa: Nullus homo immediatè factus eſt à Deo: Ergo eius contradictoria eſſet vera: aliquis homo immediatè factus eſt à Deo: illa ergo eſſet primus, & illum ipſe, quem primò fecit, cognouiſſet. Ergo quamuis nos primum aſſignare non poſſumus, quia non omnes comprehendimus; tamen Deus ipſe, qui primò fecit & omnia comprehendit, poterit aſſignare; & negare eſſe primum iudicio meo, eſt negare eſſe à Deo productum, vt dicetur inferius.

Deinde: eſto nō poſſit aſſignari primū, non effugitur difficultas: nam ſemper verum eſt pertranſita eſſe infinita: dies, inquam & annos, & generationes infinitas, etiamſi non detur primum.

Præterea. ſic neceſſaria illatione conuincimus, quòd non præceſſerit tempus infinitum: infinitiuè dies, aut anni, tēpus præteritum infinitū, nō eſt minus, quàm tempus futurum infinitum: neque futurum eſt maius quàm præteritum: Sed impoſſibile eſt, pertranſiri tempus futurum infinitum: ergo impoſſibile fuit pertranſiri tempus præteritum infinitum. Sane fateor hanc mihi videri demonſtrationem.

3. Ratio, quòd nō potuerit eē ab æterno. Tertium eſt argumentum noſtrū, quo puto demonſtrari; hoc præſertim contra Ariſtotelem. Si mundus potuit eſſe ab æterno, vtique motus, & tempus potuerunt eſſe ab æterno, quod ipſe, & ſequaces omnes concedunt: ſed hoc eſt impoſſibile: ergo mundus non potuit ab æterno eſſe. Hoc antecedens probatur. Detur, quòd ignis, & ſtupa fuit ab æterno, quæro an calefactio potuerit eſſe æterna. Manifeſtè patet, quòd non. nam ignis in inſtanti eſt: at impoſſibile eſt intelligere, ſeu imaginari, quòd illud inſtans ſit ignis, & quòd tunc ſit calefactio: nam motus non in inſtanti eſt, nec incipit per primum eſſe. Si igitur

motus

motus non potest hebere coæternitatem cum mobili, signum clarissimum est, non potuisse ab æterno fieri.

Corrobo ratio. Idem dicitur de cœlo, & suo motu. Est enim necesse, quòd detur instans cœli, & tunc adhuc non est motus: vnde motus nec potest coæternitatem habere cum ipso Deo: ergo nec mundus.

Et confirmatius fit. Nam mundus, & mobile non excedit motum in duratione æterna, nisi per horam fortè, vel instās, aut aliquod tempus finitum, quod non potest facere ex non æterno æternum. Et in hoc rursus probatur consequentia illa posita. Nam si mobile esset æternum, & non motus, esset profectò mobile, sine motu, per spatium æternum, quod est impossibile & contra ipsum Aristo. at si fuit per finitam durationem, & ante motum, non fuit æternum.

Cōfirmatur ratio exēplo. Idem etiam confirmatur de muliere, quæ ab æterno fuit grauida: peto enim de partu, an sit æternus. Si enim hoc dicas: ergo fuit partus ita antiquus, sicut mulier: quod est impossibile. Si vero non: ergo nec mulier: nam per nouem menses distat a partu: nisi dicas, quod infinito tempore maneat grauida. Colligimus ergo fortissimo argumento, non potuisse mundum ab æterno produci, sicut nec motus, & subinde tempus.

4. Ratiō. Quartum est. Mundus non potuit esse, nisi a Deo productus, & factus: at esse factum, & æternum implicat: ergo id est impossibile. Minor patet: nam maior est certa. Si mundus factus est, in aliquo instanti positiuo, & determinato saltem à Deo cognito, factus est: at nullum est instans, in quo Deus primò sit, quia non fuit primo, sed sine principio: ergo non potest mundus cum Deo habere coæternitatē. Vnde vix potest intelligi, quomodo Deus sit efficiens causa mundi, & mundus sit absq; vllo principio alicuius durationis, sicut Deus. quæ enim facta sunt, determinato instanti facta sunt. Ob hoc autem antiqui illi Doctores sancti hoc noluerunt creaturæ posse concedi, vt creatura posset esse coæterna creatori, quia id est, Deum tunc non creatorem facere, & factorem mundi esse negare.

Confirmatius fit: quia causa, prior est effectu: si ergo Deus prior fuit: igitur fuit propria duratione prior, non aliena. Propria autem duratio Dei est æternitas: ergo ipsa æternitate Deus præcessit mundum, & ipsum tempus. Nam si fuit causa temporis: ergo fuit prior tempore, idque alia duratione, videlicet æternitate. Nam implicat cōtradictionem vt antequam sit tempus, sit tempus. Nec Deus tempore mensuratur, sed æternitate: ergo necessarium est concedere, quòd Deus tota æternitate præcessit tempus.

Quintum est. Sequitur, quòd tunc mundus necessario procederet a Deo: quod est impossibile. probatur. Detur, quòd sit coæternus: tunc non licet nec vnum instans cognitione sumere, in quo sit Deus, in quo etiam non sit mundus. Si igitur libere produxit mundum; ergo potuit non producere. Tunc, vel in eo instanti, in quo mundus est, potuit a Deo produci: vel ante, vel post. Non in eo: quia tunc est: & quod est, cum est, necesse est esse. Nō post; quia semel productum necessario est productum. Ergo ante; & sic prius fuit Deus, vel necessario productus est mundus. 5. Ratio.

Ad hæc addendum hoc est: Quòd negare infinitum posse a Deo fieri, & cum hoc mūdum posse æternum fuisse, vix potest capi. Videtur enim necessariò sequi ex æternitate mundi actu infinitum esse possibile.

Præterea. Si mundus fuit factus ab æterno per emanationem, vel quocūque alio modo voles; quæro, cum emanauit, & factus est. v. g. Sol, aut factus est in Oriente, aut in Occidente, Septentrione, vel Meridie, aut in omnibus his simul locis, & positionibus, aut in nulla earum. Non in omnibus simul: quia implicat naturaliter rem esse simul in pluribus locis. Non in nulla earum positionum; quia etiam implicat hoc, & est intelligibile, vt Sol esset, & nullibi esset: Ergo in aliqua positione, & situ factus est, & emanauit. 6. Ratio.

Dices fortasse, te nescire vbi erat cum emanauit, vel non posse dari, vel assignari primam positionem loci, vbi fuerit Sol. Obiect.

At hæc fuga nulla est. Nam siue fuerit prima, siuè non, nil curo; necesse tamen est concedere vel in aliqua positione factum esse, vel in nulla, vel in omnibus simul. aut concedere duas contradicentes esse simul veras, vel simul falsas. nam hæ Solutio.

contra-

contradicunt sibi in omni, & in aliqua non; in multa, & in aliqua sic. Oportet ergo aliquam istarum necessario concedere. Et præterea, non erit verum, quia tu nescias.

Dices fortè, erat in Oriēte. (perinde est autem si in quouis alio loco dixeris ad vim argumenti) Quæro itaque. Aut man sit infinito tempore immotus. Et hoc nō, quia esset contra naturam, & infinito tempore violenta actio. Aut cępit statim moueri ab æterno. Ac tunc quæro, quanto tempore motus est ab Oriente in occidēs, aut infinito tempore, aut finito? Non infinito, tum quia ridiculum est dicere, infinito tempore tantum absoluisse semicirculationem vnam: tum quia infinito tempore infinitæ circulationes sunt transactę, nec vna media pars: igitur peruenit ab Oriente ad occidens tempore finito. v.g. spatio duodecim horarum.

5. Iam, sic argumentor. Igitur supputando à fine istius semicirculationis, vsque ad initium, quo factus fuit Sol in Oriente, reperitur tempus finitum tantum duodecim horarum, atque adeo non fuit factus ab æterno, quia a certo dato postea termino, & instanti ascendendo superius, non procedimus in infinitum: quod quidem oporteret, si ab æterno antea fuerat factus in Oriente: quodcunque enim instans acceptum post æternum, oporteret infinita esse distantia vsque ad æternum.

6. Rursus supputando ab eo tēpore, quo fuit in Occidente vsque ad nos, peto, an fuerit etiā tempus finitum, an infinitum? Si finitum dixeris: Iam ergo totum tempus, postquam factus Sol esset, reperietur finitum: nam ab Occidentis positione ad nos esset per te finitum: & ab illa rursus vsq; ad positionem in Oriēte cum fuit factus, esset finitum quoque. v. g. duodecim horarum: ergo finitum finito additum non faciet infinitum tempus, sed finitum.

Si vero dixeris: infinitum tempus fluxisse ab eo tempore, quo Sol fuit in Occidente ad nos vsque: iam ergo sequitur aliud absurdum non minus: imo & impossibile, videlicet, quod infinito posset fieri additio versus illam partem, qua est infinitum: quod implicat; Velut si accipias lineam infinitam, quæ ducatur a puncto hoc. v.g. in infinitum sursum versus, illi quidem lineæ posset fieri additio versus hoc extremum finitum, quæ terminatur in puncto, sed non secundum alterum extremum, quod tendit in infinitum. Probatur autem illatio euidenter. Nam vltra æternum adderentur illæ duodecim horæ vsque dum Sol prius factus fuit in Oriente. Item sequitur, quod vtrunque fuisset ab æterno scilicet Oriente, & Occidēte, & tamē alterū fuisset prius altero: igitur omnibus modis implicat, Solem factum fuisse ab æterno.

Et quod de Solis circulatione, & motu diximus, idem de omnibus rebus, quæ mouentur, vel corrumpunt, demonstrari, vt de illa combustione stuppę vna cum igne ab æterno creatæ, an finito tēpore fieret, an infinito: & ita de cęteris omnibus mutationibus, generationibus, & corruptionibus eodem modo probari posset, esse non potuisset ab æterno, quod quisque facilè poterit deducere.

Rursus septimum sit argumentū. Aeternitas est propria quędam Dei duratio, videlicet infinita; ab æterno sicut & sapientia infinita, & bonitas, & perfectio infinita: sed non potest alicui puræ creaturę communicari sapientia infinita, nec bonitas infinita, vel pfectio infinita: ergo nec duratio æterna, & infinita. Probo illationem. Nam tam æternitas est Dei proprietas, quam sapientia infinita, vel bonitas: & omnium æqua est ratio. 7. Ratio.

Dices; non communicari æternitatem mundo, sed æuum, vel tempus ęternum, & ita alterius rationis mensuram, & durationem diuersam. Sed hoc facilè confutatur, quia similiter diceretur communicari quidem posse creaturæ sapientiam alterius speciei à Dei sapientia, sed infinitam: nam & sapientiæ varia sunt genera, & species, sicut & durationis, vt v.g. ex phantasmatibus, & per discursum qualis est noster: & sine phantasmatibus, aut discursu per simplicem contemplationem & intelligentiam; vel per essentiam ipsam, qualis esset Dei: & bonitas similiter creaturis diuersa communicaretur, sed infinita, quamuis a Deo diuersa esset, quæ est per essentiā bonitas: At hoc est impossibile: ergo etiam erit impossibile, q̄ cōmunicetur duratio infinita ab æterno, etiam si al- Obiect. Solutio.

te: ius sit speciei à diuina æternitate, & denique impossibile est creaturam esse coæternam creatori.

8. Ratio. Atque hactenus videntur rationes, quas attulimus demonstratiuas. Sunt autem aliæ, quæ proximè accedunt. Sit ergo octauum argumentum, quo ex viuentium nutritione, & alimēto probemus, impossibile esse, generationes rerum fuisse ab æterno: & probatur sic. Supposito, quod omnes medici, & Aristoteles confitentur per cibum, seu alimentum non restaurari æquè bonum humidum radicale, & per consequens neque æquè bonum, & æquè viuidum calorem naturalem, quod in ipso humido cōseruatur, vel est ipsummet, sed quotidie fieri deterius ex alimento cōuerso in naturā aliti, quàm id, quod quisque a pueritia accepit. Imo si æquè bonū restauraretur, animalia, & homo viuerent semper si humidum radicale ex alimento acquisitum esset æque bonum, nisi fortè violenter vel ex accidenti necaretur: Imo & cibus ipse, & alimentum cum sit dissimile, & contrarium in initio nutritionis, & cōtrariæ qualitatis, necesse est animalis virtutem aliqua ex parte debilitet quotidie magis ac magis: & præsertim cum agens agendo repatiatur; & ita per totā vitam patiatur ab alimento ipsum animal, & eius virtus.

Igitur, eo supposito, manifestè sequit, patrem, & matrem generaturum filios cū peiori humido radicali quàm ipsi fuerāt, & præsertim cum variis etiā vitæ euentibus, contingat corpus hominis labefactari morbis, laboribus, vulneribus, fame, siti, & aliis innumeris. At vero semel labefactatum nunquam restituitur naturaliter in meliorem statum, quàm fuerat. Iam, si ita est, cum infinitæ generationes præcesserint, si mundus fuit ab æterno: ergo essentiam debilitatæ in infinitum generationes: & vis generatiua, & nutritiua omnino iam cessarent, & humidi naturalis virtus tota deperisset; si quidem in singulis generationibus pars aliqua debilitabatur, & virtus humidi innati, & radicalis: A finita autem virtute, si infinitæ partes æquales adimantur, nil remanebit, imo etiam si infinitæ, nedum finitæ.

9. Ratio. Nonum argumentum fit ex multiplicatione hominum, quæ quidem, si mundus fuit ab æterno, esset infinita, ita, vt nunc simul esse deberēt infiniti homines actu viuentes. Probatur autem vno supposito: Quòd plures homines nascantur, quàm moriantur: quod sane videtur verum & ex fide, & experientia, & ratione. Ex fide quidem, quia ex vno Adam, & Eua omnes multiplicati sunt, & post diluuiū ex vno Noe cum tribus filiis, & vxoribus, octo videlicet, totum vniuersum genus humanum, quod nunc videmus, est propagatum: Et ex vno Abraham, & Iacob totus populus Israel Hebræorū. Experientia etiam deprehēditur. Nam in pluribus oppidulis deprehēdetur, omnes penè illius opiduli ex vno atauo, vel proauo originem duxisse; & familiæ etiam plurimę in ciuitatibus singulis multorum hominum, & numerosissimæ ex vno illius familiæ primo originem trahere: & quotidie videmus ex vno patre plurimos nasci filios: Imo aliquando referunt historiæ, ad centū, & sexcentos, vt de Priamo, & aliis. 1. Ex Fide. 2. Experientia.

Ratio etiam idem suadet. Quia cùm homo (si communē naturæ cursum spectemus, & communem vitam hominum) viuat quinquaginta, & sexaginta annos, vel septuaginta certe, vel quadraginta, aut triginta, singulis haud dubie annis potest generare, cum ipse vnus tantum sit; & ita toto illo medio tempore ipse durat; nec moritur: & idem de cęteris dicendum. Si naturæ per se cursum spectemus, sub etiā medio vitæ tempore communiter perdurant; igitur maior vera videtur, plures homines nasci, quàm mori. 3. Ratio.

Iam vero ex hoc illatio est manifesta; videlicet, Oportere nunc esse infinitos homines viuentes simul in mundo: quod est impossibile. Nam si ab æterno plures nascuntur, quam moriuntur: ergo semper viui plures homines quotidie relinquuntur, quàm antea erant, & numerus cresceret. Cum ergo tempus pręcesserit infinitū, & infinitæ generationes: ergo infiniti viuerent modo. Probatur illatio ro[illegible]

Prætereà: Quia si infinitæ generationes præcesserunt, imo infinitæ ætates hominum, & ex singulis ætatibus saltem vnus homo plus quam antea, superesset nunc, iam infiniti simul essent homines:

Et è contratio rursus, sequitur: Cum vere modo sint finiti tantum homines, sequitur

sequitur inquam, quod nullus homo fuisset ab æterno: & probatur. Quia sint v.g. nunc mille millia hominum, ante hanc ætatem essent pauciores, saltem vno minus, & ante duas ætates essent saltem duo minus, & sic perpetuò retrocedendo: ergo tandem in ætatibus totidem ante, scilicet, ætates mille millia, nullus fuisset homo, si semper plures nascantur, quam moriũtur. Nam quiuis finitus numerus, ablatione tandem facta, finitur.

Solutio. Dices: Quamuis plures nascantur, quàm moriantur, tamen bello, & peste, ac fame, & terroribus, & similibus, contingit vt illi plures, qui nati erant, simul omnes intereant vna die fortè ducēta millia, & ita fit vt non sint plures quam erant, nec simul infiniti.

Confutatio solutionis. 1. Hæc solutio non aufert difficultatem. Primò quidem, quia iam Philosophus hic diuinat, & dicit aliquid, cuius nullam potest reddere rationem, nec probare, sed gratis id dicit: nempè bello, & peste, & similibus, tot interire, quot alias nati plures erant.

2. Secundò. Non est consentaneum rationi. Nam actio violenta, & contra naturā, non potest esse æqualis actioni naturali in vi, & virtute, vt quot illa efficiat, hæc destruat. Semper naturalis actio, & id, quod est secundum naturam, fortius, & præstantius est: pessimè ergo sic philosophatur, qui actionibus violentis tot perire homines ait, quot actionibus naturalibus nascebantur.

3. Tertiò. Quia peto, Num quotidie sic fiat, vt tot violenter sic intereant, quot nascuntur. An intra hebdomadam tantum, vel intra mensem; vel intra annum, vel decem, vel centum, vel mille annos. An verò nullo seruato ordine id fiat, sed casu, vel fortuitò: An verò ex electione ab aliqua causa, puta, Deo, sic volente, ne homines crescerent in infinitũ in mundo. Nil horum Philosophus certò respondere potest, sed irrationabiliter vnumquodq; horum affirmaret, cui certam aliquam adferre non posset probationem.

4. Quartò: Quia natura non debet esse, nec est erronea, & sibi cōtraria. Primum, vt tot naturaliter superfluè generet, quos, cum sustinere non possit, cogatur postea perdere, & numero minuere. Hoc sanè esset stultitiæ, vt artifex, qui in ædificanda domo vellet plures parietes erigere, quàm sit necesse, quos postea diruet, relictis necessarijs. Deinde: Nec ipsa sibi debet habere violentas actiones in remedium suarum actionum naturalium exorbitantium a recto ordine & fine. Sed nec tales natura habet actiones naturales a debito suo fine exorbitantes. Igitur hæc fictio, quod peste aut bello tot moriantur, quot nascuntur, satis apertè manet confutata.

Igitur, cum dici non possit, tot homines mori, quot nascuntur: dicendum erit, aut quod plures moriuntur, quam nascũtur: & sic iam omnes homines perijssent, & nullus esset superstes, si semper numerus ab æterno minuitur. Aut econtra: si plures nascuntur, quam moriuntur, & sic essent actu viuentes infiniti homines, si numerus hominum sic ab æterno augetur. 9.

Decimo. Sequeretur quoddam absurdum valde graue, & paradoxon, imò & omninò incredibile. Sequeretur, inquam, si mundus fuit ab æterno, quod tot præcesserint instantia, quot horæ: & tot horæ, quot dies, & tot dies, quot menses, & tot menses, quot anni, & tot anni, quot secula. Id necessario consequitur. Nam essent hæc omnia infinita, quæ præcesserũt, & tamen vnum infinitum non est maius altero, etiam secundum Aristotelem. 10. Ra.

Est præterea nō perexiguum argumentum, sed satis probabile, quod sumitur ex decremento tum vitæ hominis, tum staturæ ipsorum. Nam si fidem spectemus, certũ est ex Genesi, & ætate, & statura imminutos homines a vita mille annorum vsque ad septuaginta annos tempore Dauid, & nunc fortè communiter ad quinquaginta, vt nunc experientia comperimus. Nam si ita est, profectò mundus ab æterno, saltem homines esse non potuerunt. Consequentia est manifestissima; Antecedens probatur multipliciter. Primò enim in hac sententia est Plinius lib. 7. cap. 16. vbi hæc habet verba: In plenũ autem cuncto mortalium generi, minorem in dies fieri staturam propemodum obseruatur, rarosque patribus proceriores, consumente vbertatem seminũ exustione, &c. D. etiam Augustinus lib. 15. de Ciuitate Dei cap. 9. & sequētibus plu- 11. Ra.

ribus probat imminutam fuisse hominũ ætatem & staturam. quo etiam cap. 9. ait de molari dente humano, quem ipse vidit, cum alijs pluribus, qui si cõscinderetur in partes, centum dentes molares sui temporis efficerentur. Alibi etiam ait, se in sepulchris antiquis vidisse ossa tantæ magnitudinis, vt tibiæ solum os æquaret cum integro crure sui temporis, a coxa ad pedem vsque. Multa etiam de hac re habes apud Nicolaum de Lyra in Genesim, vbi & rationes vsque varias adfert. Conciliator etiam multa hac de re cõgerit in differentia 9. & Petrus Crinitus idẽ ostendit 7. de honesta disciplina cap. 2. imò qđ magis miremur Auer. 2. de generatione tex. 85. id videtur fateri. Huc pertinet illud Virgilij. 12. Aeneidos, cum de lapide à Turno facto loquitur:

Vix illam lecti bis sex ceruice subirent,
,, Qualia nunc hominum producit corpora tellus.

Et primo Georgicorum:
Grandia, quæ effossis mirabitur osse sepulchris. De eodem Gellius lib. 3. cap. 10. Sanctus Cyprianus etiam de eodem multa affert contra Demetrianum. Quod si vetustissimos consulimus, Homerus huius diminutionis cõquerebatur sæpe, de quo Iuuenalis Satyra 15.

,, Nam genus hoc viuo iam decrescebat Homero
,, Terra malos homines nunc educat, atque pusillos.

Id etiam ratione patet, tum quia hominũ intemperantia efficit, vt imbecilli patres liberos procreẽt imbecilliores: secũdo, qa ex communi sententia Medicorum, (vt antea diximus) certum est humidum radicale semel amissum, nũquam posse per nutritionem perfectius, vel æquè perfectũ instaurari, quo fiet, vt nunquam patentes per suam nutritionem æquè bonam materiam parere possint soboli, vt ipsi habebant: igitur hoc posito antecedenti, cõsequentia est manifesta ab æterno homines esse non potuisse.

11. Ratio ẽ consensu totius antiquitatis. Iam verò idem ostendamus ex consensu totius antiquitatis tum philosophorũ, tum Historiarum, & gentium consensu. Est autem magnifaciendus hic consensus tot testimoniorũ, in rebus præsertim, quæ ex facto pendent. Et quia quò priores fuerunt mundi origini, eo memoria recentior apud eos permanebat. In omnibus enim rebus vetustissimis id solet accidere, vt quò propius ad originem accedas earum, fama reperiatur magis celebris.

Itaque cum de orbis conditione, & origine antiquissimo quæras, eò manifestiora reperies testimonia, quò Authores illi fuerunt vetustiores: & maioris esse in hac re debebunt momenti, & authoritatis, quo fuerint vetustiores.

Igitur primò, in hoc est consensus omnium antiquorum Philosophorum ante Aristotelem, genitum esse mundum, Anaxagoræ, Democriti, Heracliti, Empedoclis, & cæterorum, quamuis de modo quo genitus esset, inter se differant, vt vidimus. Sed in illo genere, mundum esse genitum, omnes conueniebant: vt etiam expressè ait Aristoteles 1. de Cœlo text. 102. omnes ante ipsum genuisse mundum, sicut antea diximus. Idemmet Aristoteles idem ait lib. de mundo ad Alexan. sic dicens: Vetus fama est, & quidem hæreditaria, mortalium omnium vniuersa a Deo, & per Deum nobis esse cõstituta. Imò verò aliqui eorum ex nihilo productionem admiserunt in mũdi generatione, vt Plato in Timæo: qui non solum mundum, sed etiam tempus generat, teste etiã Aristotele; quare cum nulla potuerit corporea res, vel materia aliqua ante tẽpus præfuisse, si tempus generat Plato: ergo omnia cum tempore secundum Platonem ortum habuere. Præterea ex eo probatur, quia Plato in Timęo, & 6. de Repub. Deũ patrem ait primò generare Deum filium, non quidem ex materia, sed ex se, & deinde factam tertiò loco animam mundi, & quarto loco naturam, & postea dæmones, seu Angelos factos a Deo, & istis Deum dedisse ne corrumperentur. At uerò iam hæc Plato ex nihilo, & sola efficiente causa generabat, scilicet, Deo, & in tempore, vt in eodem Timæo manifestum est. Et quamuis aliqui, vt Simplicius in 8. Phys. text. 10. conati fuerint trahere Platonem ad æternitatem: tamen id cæteris omnibus Platonicis reclamantibus, & alijs grauissimis authoribus Plutarcho, Philone Iudæo, Attico, imò & ipsomet Aristotele, qui optimè nouerat sui magistri sententiam,

tiam, qui tamē asseruit, vt diximus, illum mundum generasse, atque id manifestissimè ostendit Philoponus in solutione sexti argumenti Procli a ca. 7. vsque ad 19. & ex neotericis quoq; Marsilius Ficinus lib. 18. de Theologia Platoni cap. primo Igitur tum Plato, tum Platonici, & qui illum sequuntur, re ipsa, non solum mundum generât in tempore, sed etiam ex nihilo rerum dictarum productionem admittunt necessario, nisi a magistro discedant.

Ante Platonē et Trismegistus ex nihilo videtur etiam mundum à sola causa efficiente generatum, affirmare, a quo vult omnia esse accepisse. Item Pythagoras, ex vnitate, quam Deum esse putabat, tanquā primo principio generabat omnia.

Item Auicenna. 9. Metaph. vltro concessit creationem. Ait enim Deum creasse primum substantiam separatam, & hanc rursum creasse secundam, & sic quodam ordine vsque ad vltimam. Itaque non solum Deo creationem concessit, sed alijs quibusdam substantijs separatis à Deo. Item Simplicius concessit creationem verè esse, licet ab æterno, & productionem ex nihilo mundi illam emanationem ab æterno: & ita materiam a Deo ex nihilo factam, in 3. digressione contra Philoponum. lib. 8. physi. & alibi.

Alii verò ex antiquis philosophis, ex chao, vel materia, aut ex athomis indiuisibilibus, idque vel casu, & fortuitò, vel à mente & intellectu, vel alijs causis & modis. Tamen in hoc omnes consentiebant, quod mundum generabant, vt vidimus, licet in eo differrent quod aliqua æterna cum Deo facerent.

Deinde omnia Antiquorum scripta, tū Historiographorum, tum Poetarum & antiquorum Populorum id testantur, quæ quidē Augustinus Eugubinus diligētissimè lib. 7. de perenni philosophia a ca. 8. vsque ad 22. in vnū colligit Homeri, Hesiodi, Sophoclis, Phocylidis, Arati, Mercurii Trismegistri in Pimandro, & Orphæi asserentium mundum genitum fuisse, & cœpisse, inter quos Orphæus, quem primum Theologum Græci vocant, qui etiā pulchrè addidit, res non verè dici posse factas ex nihilo, quoniam factæ sunt ex Dei Sapientia, in quo præerant omnia; quæ quidem nos ob prolixitatem non citabimus. quisque poterit apud illum videre.

Itaque omniū rerum agnoscimus initia, idque constat ex illis, qui scripserunt de rerum inuentoribus. Ergo Mundus non est æternus; imò idem ipse Aristoteles in Prooemio Metaphy. asserit esse inuentores artium & 19. Sectione Probl. Probl. 18. ait Mathematicas esse in Aegypto inuentas, quod ibi genus sacerdotum aleretur è publico; & fuisse ante ipsum pueritiā philosophię, & alia similia, quæ ostendunt mundum in tempore fuisse factum.

Item nulli sunt scriptores, qui explicent aliquid fuisse gestum ante sex, vel septem millia annorum, quod meritò mirabatur Lucretius, sic dicens:

,, Præterea, si nulla fuit mundi genitalis origo,
,, Terrarum, & Coeli, semperque æterna fuere:
,, Cur supra bellum Thebanum, & funera Troiæ
,, Nō alij alias quoq; res cecinere Poetę?

Nam quod aliquot confingunt, interiectis quibusdam certis spatijs per combustiones, & inundationes aboleri omnes memorias rerum: Præterquam, quod per se ipsum est fictitium, sine vllo fundamento id dicitur, cum nulla veterum monimēta id asserant fuisse factum; & id etiam in argumento: ergo confutabimus.

Ego igitur acquiesco sententiæ sacrorū Doctorum contra Auerroem, asserentiū, creaturam nō posse esse coæternam Creatori, & id demōstrari sufficienter arbitror superioribus rationibus, quarum etiam plures putamus esse veras demonstrationes. Cæterum alij fortasse aliud iudicabunt, non carere, inquā, probabilitate cōtrariam sententiam, aut etiam esse problema vtrinque, sicut putauit Scotus 2. sent. d. 1. q. 3. Quorum iudicium alijs relinquimus. Nos certè putamus & pium id esse, & demonstrari, creaturam non posse esse coæternam Creatori. Conclusio.

Sed argumenta opposita soluenda iam sunt, in quorum solutione adhuc magis hoc notificabitur. Ad primum; Concedo Deum esse omnipotentem ab æterno: & concedo, quod ab æterno potuit mūdum producere: Sed dico, quod non potuit Solut. rationum. Ad 1.

mundus

mundus æternus fieri: Quod est dicere: semper potuit mūdus produci ita, vt non signetur instans aliquod imaginatione, quin Deus possit tunc mundum producere: tamen non ob id mundus esset coæternus; nam adhuc Deus excedit, & antecedit quodcunque instans acceptum, quia vacat principio: hoc autem creaturæ repugnat.

Nota. Vnde non est hoc impotentiæ Dei, sed quia res non est factibilis in se, nec talis, aut tantæ durationis capax qualis, & quātus est ipsemet Deus. Sicut facere rē absque productione, est impossibile: ita etiā producere rem & non in principio alicuius durationis eius; æternitas autem non habet principium. Et nota solutionem, quam puto esse verissimam.

Ad 2. Ad secundum dico: Quod est diuersa ratio de cognitione Dei, & volitione, ac de mundi productione. Illi enim actus est increatus, & est ipse Deus, ideoq; principium non habet, sicut nec esse ipsius Dei: at mūdus, & eius productio est quid creatum, nec potuerūt esse nisi in aliquo principio durationis.

Ad 3. Ad tertium dico: Quod non expectat Deus successionem, sed semper, & semper creare potest: Aeternitas enim non est diuisibilis in se.

Ad 4. 1. Solut. Ast quartum dico: Quod impossibile est, quod causa efficiens, & effectus sint in vnico instanti primo. Vnde sicut vltima dispositio ignis, quæ inducitur cum forma ignis, non est effectus ab illa forma, sed ab eo, quod generat: similiter vestigium simul cum pede incipiens, non fit a pede, sed ab eo, qui pedem fecit; & eodem modo de Sole, & lumine dicendum: ita profectò, si in vnico primo instanti mundus, & Deus essent, impossibile esset, mundum esse factum a Deo, nisi ponatur aliquid, quod Deum cū mundo fecit, quod est plusquam impossibile. Vnde hoc est argumentum potissimum pro hac sententia, quia est inintelligibile, causam efficientē veram coæternam cum effectu facere.

2. Solut. Deinde secundo respōdeo, quod si causa, & effectus eadem esset, & eiusdem speciei mensura, concedi tunc posset, effectū posse esse coæqualem causæ, vt in diuinis personis dicimus, in quibus communis est mensura ipsa æternitas Patris, & Filij, potuit alterum ab altero generari, & non esse generante posterior, vt re ipsa est. Sic etiam, si vtriusque communis esset mensura tempus, vt Solis, & luminis, pedis, & vestigij, & cū esset ab æterno tempus, etiam alterum posset esse ab æterno. At verò cum illorum diuersa est natura, & ratio mensuræ, non ita, sicut sunt Deus, cuius propria mensura est æternitas, & res aliæ, quarum propria mensura sunt æuū, vel tempus, est īpossibile, vt sint coæqualis durationis causa, & effectus. Atque hactenus de hac quæstione.

An Deus sit causa libera: an verò agat ex necessitate naturæ. Questio III.

SVPERIVS ad confutandam mundi æternitatem, obiter, quantum fuit satis, ostendimus, Deum esse liberam causam; ideò nunc diligentius id ostendendum erit, etiā secundum Aristotelem, sicut illic promisimus. Aliqui enim falsò asserunt nec Aristotelem, nec Peripateticos vllam primæ causæ libertatem concedere: sed contra impiè affirmant, eam omnino agere ex necessitate naturæ.

Id autem probāt ex aliquot locis. Primò. illa ratio Aristotelis in 8. Phy. text. 7. & 8. id videtur supponere. Ait enim: Si mouens non mouebat prius, oportebat, vt postea moueret, auferri illud impedimentum, à quo prohibebatur. Quod videtur supponere agere ex necessitate naturæ. Nam alias posset responderi, primum mouēs esse liberum, atque ita sine aliquo impedimento prius non mouisse, quia noluit. 1. Ratio oppositarum.

Secundò. Ibidem tex. 15. propter eandem rationem, ait esse absurdum, & simile figmento, Deum ab æterno non fecisse, & posteà fecisse. 2.

Tertiò. Ratio Aristotelis in tex. 79. etiā id supponit. Ait enim: Virtutem infinitā, quæ est in Deo, si esset in magnitudine, moturam in non tempore. 3.

Quartò. Cœlum est ingenerabile & incorruptibile secundum Aristotelem. 1. Cœli. cap. 10. & sequentibus. At si Deus 4.

secundùm

secundùm Aristotelem esset causa libera efficiens cœli, & mundi, posset igitur cœlum & mundum corrumpere.

5. Quintò. Item lib. 9. Metaphy. text. 17. & lib. 12. tex. 30, item lib. 2. Cœli. text. 17. ait, Cœlum non posse nō mori, & Deum ac intelligentias non habere potentiam, vt non moueant; nec esse in potentia, sed esse actu semper mouentes.

6. Sextò. Ratio etiam hec difficultatem facere videtur: Quia, si esset liber, posset velle & nolle, ac facere & non facere, atque ita posset mutari Deus: est autem Deus immutabilis.

1. Cōclusio. Qđ non cōstat Aristotele, Deum ex necessitate naturæ agere: imo, pluribus libere agere.

Loca hæc, & aliquos fortè similia multos induxerunt, vt Deo, secundùm Aristotelem, tollerēt omnem libertatem. Vt autem aperiam quid sentiunt primò dico, non esse certum apud Peripateticos. Deū nullo modo esse liberum Aristotele, Deinde dico, posse pluribus locis ex principiis Aristotelis probari Deum in quibusdam rebus esse liberum, etiam secundùm Aristotelem.

Quot viis probāda conclusio.

Ostendamus ergo primò ex testimonij de Aristotelis; deinde ex testimonijs Interpretum eius: tertiò, necessariis rationibus ex principijs etiam ipsius Aristotelis desumptis.

1. Via. Ex testimoniis.

1. Testimoniū.

Primò enim sunt hæc testimonia Aristotelis. Primò in 4. Top. c. 5. loco 64. ait Aristoteles, non debere dici calumniatorem, vel furem eum, qui possit talia agere, sed qui fecerit. Nam, inquit, multa possunt facere & Deus, & homines, quæ non faciunt. Nil clarius dici potuit. Vbi vide etiam Alexandrū, qui benè explicat quomodo in Deo sit potentia ad facienda aliqua, quæ non facit.

2. Testimoniū.

Secundò. 10. Ethic. c. 8. Aristoteles ait, illos esse Deo charissimos, qui sint verè sapientes, & rationem ducem sequentes, optimo animo sunt affecti. Vbi & curare Deum res humanas manifestè cōfitetur, & plurima istis beneficia conferre, qui tales sint: & delectari Deum optimis, & sibi similibus hominibus, & illos ei esse charissimos. Hæc ibi. Inclinari autem, & mouere se ad amandum, visa illorum sapientia, & virtute, necessitatis nō est, sed libertatis, & propriæ voluntatis.

Præterea; Curam habere rerum humanarū, & beneficia largiri eis velle, voluntatis est.

Rursus: Cum homini in Aristotele liberum sit, vt in studia incumbat, & sapiēs sit, vel non sit, virtutem eligat, aut secus; profectò actus ille Dei, quo diligit sapientem, & studiosum, non erit necessarius.

Obiectio & eius confutatio.

Est autem ridicula illorum expositio: qui, vt effugiāt, dicunt, Arist. illa in Ethicis populariter, minus vere dixisse, vt homines alliceret ad virtutem; tum quia nil tale ibidem ipse iudicat, & in vniuersis Ethicis serio agit, & eodem maxime loco verbis grauissimis; tum quod Eustratius Græcus auctor Ethicorum Aristotelis pręcipuus interpres longè aliter dicat, qui etiam eius rei rationem reddit, & in eo maxime ridendi sunt, quòd non possint Aristotelem pro sua impietate defendere, nisi dicant illum sponte fuisse mēdacem, & impostorem.

3. Testimoniū.

Tertiò, Ex 2. de Gener. text. 59. omnia eo modo compleuit Deus, quo ipsorum naturæ debebatur. Item ex 12. Metaphy. text. vltimo, res eo modo gubernantur, quo optimo possunt. Sed dantur entia cōtingentia, & libera: ergo contingenti, & libero modo gubernari debent: aliter non gubernarentur, neque complerentur secundùm suam naturam. Non possunt autem libero modo gubernari, nisi à causa libera: ergo &c.

4. Testimoniū.

Quartò. Aristoteles in 8. Ethic. c. 7. & sæpe etiam alibi docet, Deum erga bonos habere amicitiam: non quidem vt inter æquales, sed ex supereminentia, quam ipse vocat, vt superioris ad inferiorē. Idē ait in cap. 12. & ca. 14. & sæpè alibi tradit de honore debito & cultu ac laude Dei, Vno vero in testamento, quod condidit anteqnàm excederet ex hac vita, quod extat in ipsius vita apud Laertium: Deum orat & aliqua fieri iubet religionis ipsius monimenta, quæ quidem nunquam facturus fuisse videretur, nisi Deum esse liberum putasset.

5. Testimoniū.

Quintò. In libro de Mundo ad Alexandrum, siuè is sit Aristot. siuè alterius, dignus sanè est, qui tribuatur Aristoteli: Postquàm omnia dixerat Dei esse opera, cœlum, terram, animantia, atque omnibus dare vitam, & cuncta gubernare, ac regere tandem ait: Deus cum in re immobili collocetur, omnia, quo vult, mo-

net,

uet, arbitratuq; suo, in diuersis rebus generibus, & naturis versat, &c. Atque hactenus ex Aristotelis quibusdã testimoniis: iam ex Interpretibus quoque eius, idem ostendamus.

2. Via ex testimoniis interpretum Arist. Praeterea: ad id probandum suppetunt multa interpretum Aristotelis, & Peripateticorum testimonia ex Aristotelis sententia sic arbitrantium. Primò enim apud
1. Theophrastum. Si intellectus agens est Deus, vt ipse putat, etiam secundum Aristotelem in libro de intellectu a cap. 17. qui immittit cogitationes hominibus, cũ ij intelligant contingenter, ipse cõtingenter immittet. Idem dixerim de Alexandro, cuius eadem fuit sententia de intellectu agente, secundum etiam Aristotelem, vt patet ex suo 1. de Anima cap. 25.

2. Secundò. Alexander exprese in lib. de Fato ad Antoniũ, & Seuerum Imperatores in epilogo, vbi profitetur se explicare sententiam Aristotelis, ait: A Deo esse petendum, vt concedat beneficia, quoniam ipsi dandi, & non dandi, facultas est.

3. Tertiò. Simplicius in 2. Physi. tex. 77. ait: Deum vti natura, vt vult, & cuncta in aequitate dirigere.

4. Quartò. Idem in 4. Phy. in digressione de loco, paulò post initium, ait: Deum in Coelo Empireo illustrare mentes hominum, & ostendere illis ea, quae per se sunt spectabilia. Et super Epicte. c. 54. & 27. ait, animas hominũ ĩ reditu post corpus, bonas manere praemia: de quo vide orationem, quam habet ad Deum, ad calcem illius operis in Epictetũ, qua ipsum precatur, vt mentes nostras illuminet. Idem etiam Simplicius, quod plus est, in Physicc, ait intelligentias posse mouere Coelũ, velocius, vel minus velociter pro earum voluntate: & ibi ita ipsum intelligit Aristotelem, vt superius citauimus.

5. Quinto. Philoponus praeterea, Ammonius & alii ex veteribus, quorum attuli ad calcem primi periherm. Themistius, Eustratius, Psellus, & Magentinus cum plerisque aliis, qui ponunt in Deo prouidentiam secundum Aristotelem, consequenter libertatem confiteantur necesse est, secundum eundem: haec enim non potest esse sine libertate, nec haberi de rebus liberis a causa omnino necessaria: atq; haec ex testimoniis Interpretum Aristotelis.

Sed, ex doctrina Aristotelis, & ipsius principiis multa etiam deduci possunt argumenta. 3. Via ex necessariis cõnsequentiis ex principiis Arist. desumptis.

1. Primò. In Aristotele: Homo est liber, vt patet ex 2. Physic. tex. 58. & 59. ait, hominem agere, caetera agi. & in 3. Ethic. c. 6. ait, in nobis esse virtutes, & vitia, quae tamen versantur circa ea, quae subduntur nostrae electioni Et in 3. Ethic. cap. 2. ait, in brutis esse spontaneum, in solo homine electionem. Et ab Alexandro in libro de Fato. cap. 8. & 9. id supponitur vt primũ principium, in sententia Aristotelis; Idẽ Simplicius 2. Phisic. text. 1. & 32. & saepe alibi, vt alios omittam innumeros. Sed impossibile est causam secundam esse liberam, prima existente necessaria: ergo, &c. Probatur minor. Quia aliàs secunda causa potest operari sine prima: quia posset efficere id, ad quod prima non posset cooperari: & praeterea secunda tunc causa videretur domina primae, si pro eius arbitrio primam ad agendum secum traheret, vel reiiceret; ac fieri demum posset, vt actionem necessariam primae causae secunda frustraret sua libertate, nolens operari; Quae omnia sunt planè absurda. Praetereà, ratio ipsa, qua probat 2. Ethic. in homine esse libertatem, & voluntariũ, non vero in brutto, aut aliis rebus, est, quia valet intellectu, quo cognoscit finẽ & media ad finem, & ea ad finẽ ordinat, & ita intellectum consequitur in appetitu voluntarium, & sensum consequitur in appetitu spontaneum tãtum: At Deus intellectum habet, & mens est secundum Aristotelem: ergo &c. Et consequitur in eo voluntarium, ex Aristotelis ratione: & praesertim, cùm omnia ordinet Deus in finem, vtpotè sapientissimus.

2. Secundò. Secundum modum argumentandi, quo vtitur Aristoteles in 1. de Anima. tex. 8. quod etiam repetit 3. Metaphysic. tex. 15. aduersus Empedoclem. Inepte facit, qui aliquam perfectionem, quę vere perfectio sit, negat Deo. Sed libertas est perfectio: ergo, &c. Probatur minor: Quia solum dicit in sua ratione esse dominum suarum operationum, & ita posse facere, vel non facere, vt velit, idq́ue ex se ipso, nec alteri necessario subesse: At hoc perfectionis est, esse suarum actionũ absolutum dominum, & non alteri subditum

ditum vel seruum, nec ab alio aliquo necessario pendere: ergo, &c.

3. Tertiò. In innumeris rebus naturalibus nullam posset quis reddere, secūdum Aristotelem, rationem, nisi recurratur ad diuinam voluntatem: vt v.g. in ordine circulationum cœli, cur hæc prior, illa sit posterior, & non contrà: cùm enim omnino similes, reddi ratio non potest, nisi sola Dei voluntas ordinantis: Cur non totus mundus sit inuersus, vt pars antartica sit vbi est artica, & econtra. Omnia enim eodē modo se haberent.

Ex pluribus quorū reddi causa nō pōt, præter diuinam voluntatē.

1.

2. Præterea: Cur motus cœli sit magis ab oriente in occidens, quàm econtra; de qua quæstione tam laborat Aristoteles in 2. Cœli. text. 33. nulla enim inueniri potest, præter diuinam libertatem. Nam quod respondet, in oriente esse dextrum, manifestè petit principium: Nā propterea ait esse dextrum in oriente, quoniam inde incipiebat motus. At verò eadem remanet difficultas: quia si esset in occidente, ibi esset dextrum, quia inde inciperet motus: & ita videtur petitio principij: Quæro enim cur Deus posuisset dextrum in oriente potius quàm in occidente.

3. Prætereà. Posita aliqua debita dispositione ad introducēdam. v.g. formā ignis, nulla potest reddi ratio præter diuinam voluntatem, cur hæc forma numero introducetur. v.g. bipedalis, & nō alia ignis bipedalis. Non enim magis conuenit hæc forma ignis numero, cum hoc loco, hoc tempore, ac numero dispositione, quàm alia forma ignis bipedalis.

4. Item. Partes temporis inter se sunt omnino homogeneæ: Cur ergo tempus hesternum non fuit hodiernum, &ècontra: cur dies vel annus elapsus pcessit, & hic subsequitur. sed & infinitorum instantiū ordo cur ita fit? Et in partibus etiam motus Cœli idem poteris quærere. Neque vero ratio in his, quæ satisfaciat, reddi potest, præter diuinam voluntatē, & sapientiā: sic in istis rebus indiuiduis ordinem constituentem, quibus similia problemata facilè poteris sexcenta excogitare.

5. Ratio. Ad hæc, addamus rationes quasdā D. Tho. ex lib. 2. Summæ contra gentes. ca. 23. ex pluribus quas illic adfert Sanctus Doctor pulcherrimas. Sit ergo argumentum.

Amplius secundum philosophum 9. Metaphysic. duplex est actio. Vna quæ manet in agente, & est perfectio ipsius: vt videre. Alia, quæ transit in exteriora, & est perfectio facti; sicut comburere in igne. Diuina autem actio non potest esse de genere illarum actionum, quæ non sunt in agente, cum sua actio sit sua substantia, vt in primo ostensum est: oportet igitur ꝙ sit de genere illarum actionum, quæ sunt in agente: & sunt quasi perfectio ipsius. Huius autem non sunt, nisi actiones cognoscentis, & appetentis: Deus igitur cognoscendo, & volendo agit, & operatur: non igitur per necessitatem naturæ, sed per arbitrium voluntatis.

Adhuc. Deum agere propter finem ex hoc manifestum esse potest, quòd vniuersus non est a casu, sed ad aliquod bonum ordinatur: vt patet per Philosophum in 12. Metaphysic. Primum autē agens propter finem oportet esse agens per intellectum, & voluntatem: ea enim quæ intellectu carent, agunt propter finem, sicut in finem ab alio directa: quod quidem in artificialibus patet: nam sagittæ motus est ad determinatum signum ex directione sagittantis. Simile autem esse oportet in naturalibus. Ad hoc enim, quòd aliquid directè in finem debitum ordinetur, requiritur cognitio ipsius finis; & eius qđ est ad finem, & debitæ proportionis inter vtrunque: quod solum intelligentis est. Cū igitur Deus sit primum agens, non agit ꝑ necessitatem naturæ, sed per intellectum, & voluntatem. 6. Ratio.

Item. Volūtas habet pro obiecto bonū secundum rationē boni: Natura autē non attingit ad communem rationem boni, sed ad hoc bonum, quod est sua profectio. Cum igitur omne agens agat secundum quòd ad bonum intendit: (quia finis mouet agentem:) oportet quòd agens per voluntatem ad agens per necessitatē naturæ comparetur, sicut agens vniuersale ad agens particulare. agens autem particulare se habet ad agēs vniuersale, sicut eo posterius, & sicut eius instrumentum: ergo oportet, quòd primum agens sit voluntarium, & non per necessitatem naturæ agens. 7. Ratio.

Demum. Si Deus liber non esset, sequerentur multa absurda contra naturām, & 8. Ratio.

contra ius, & debitum naturæ: Vt, quòd non est orandus, cum esset necessarium agens: nam stultum esset orare agentia necessaria, vt Solem, Lunam, ignem, vel aquam, quia flecti precibus non posset. Sic etiam nec timendus esset, nec reuerēdus; imò nec colendus, nec in eo spes collocanda, quòd adiuuaret, vel eriperet ex malo, aut periculo: & sexcenta eiusmodi.

Hæc sanè argumenta omnia etiam in principiis Aristotelis, & in ratione naturali euidenter ostendunt, Deum non posse esse agens omnino necessarium, sed secundum etiam Aristotelem, tum cum liberis causis medijs libere coagere, tum in indiuiduorum productione, & ordine libere ea disponere, & præsertim concessa, vt concedi debet, secundum Aristotelem, prouidentia, de qua & nos alibi.

Solutio obiectionū contrariarū. 1. Solutio ad oia simul in genere loca Aristotelis. Vt autem locis illis Aristotelis satisfiat, dici posset forte probabiliter: primò Aristotelem voluisse Deum esse agens necessarium circa ea, quæ pertinebant ad perfectionē vniuersi, vt videlicet circa species in vniuersali, & de motu in vniuersali, ac mundi conseruationem, de quibus videntur procedere argumenta illa: at vero circa indiuidua (vt diximus) & res liberas, vt homines, non est dubium quin ipsum posuerit liberum.

Sed neque illud certò apud Aristotelē affirmari quis poterit, vt ostendimus, maximè cum nullibi id expresse dixerit: & hæc loca non conuincant, sed optimè dissolui possunt, etiam de speciebus celi, motu, & mundi conseruatione, vt paulò post dissoluemus.

2. Solutio in genere. Secundò. Cùm illæ rationes Aristotelis, tam in tex. 8. & 9. quàm in 79. quas facit pro mundi æternitate, tam peccent in multis alijs, vt supra attigimus ex Philop. & suo etiam loco erit manifestum, nō esset mirum si inter alia inconuenientia, in hoc etiam inciderent, vt illam libertatem adimerent Deo, quam in tam multis alijs locis ipsemet concedit Aristoteles: atque ita in genere responsum esset.

Ad singula testimonia Arist. Sed tamen particulatim singula accedamus, & ostendamus ex nulla certò constare Aristotelem ademisse Deo libertatem, etiam in cœli motu, & speciebus, & mundi conseruatione.

Ad 1. Ad primum igitur respondemus, ibi Aristotelē ponere mouens fuisse non sebrsim, sed simul cum mobili: & tūc ait, oportuisse esse aliquam causam quietis, si mouens non mouebat illud mobile: vt si poneretur, v.g. coæterna materia cum Deo, vel chaos, vel aliud aliquid, antiqui illi vt Philosophi ponebant, contra quos disputabat: Ac tunc quidem rectè ait esse aliquam causam quietis debere: aliàs contra naturam esset illa talis quies, & violenta: imò nec fieret. Et quidem hoc semper sequitur, siuè mouens esset liberum, siuè necessarium. nam nec ex electionè, vel voluntate illa tunc quies esset sine causa, vel impedimento eligenda: sicut nec à natura tunc sine causa, vel impedimento efficeretur. quare ratio Aristotelis simpliciter cōcludit & absolutè, non curans quomodo mouens agat liberè ne, an necessariò, sed abstrahendo.

Ad 2. Ad secundum respondeo eodem modo, supposito mobili cum mouente, inferre Aristotelem contra Anaxagoram illo loco, qui ponebat mētem, & chaos infinito tempore præcessisse inquiete, & posteà Mētem inde omnia segregasse, & mouisse. Nam hoc contra rationem, ait, diceret fuisse infinito tpe mouens, & mobile, nec tamen assignare causam naturalem illius infinitæ quietis, & cur modò, & nō prius: cuius rationem nullam reddebat Anaxagoras. Hæc autem Aristotelis illatio, posito mouente & mobili simul & eodē modo tunc, sequeretur, siuè illa Mens libera, siuè necessario agens ab Anaxagora diceretur. Nam illa quies mobilis infinita esset præter naturam, & sine ordine ad motum finitum, vt ait Aristoteles, & ita nec eligenda ab ipsa Mente, etiam si libera esset. Sed, vt diximus, Aristoteles nil curat ibi, an mouens sit liberum, vel necessariū, sed absolutè infert, & simpliciter. An verò rectè inferat, alia quæstio est. Nam posito mobili cum mouente, rectè fortasse. Sed Mens illa Anaxagoræ fuit ab æterno sola, & libera, non ita. Nec contra hoc ibi disputauit Aristoteles. Posset enim tunc assignari causa cur prius & non antea, vt supra diximus.

Ad 3. Ad tertium respondeo: quòd si illa virtus esset in magnitudine, esset necessaria: quia esset omnino immersa materiæ, vt aliæ formæ corporeæ. secus autem si sit, vt est,

vt est, etiam secundum Aristotelem, a materia separata, & a magnitudine: nam sic est libera, vt potè intellectu, & voluntate prædita. Vel si adhuc quis dicat, manere liberam in magnitudine, & corpore existentem sicut anima rationalis nostra: Tunc in illius motus naturalis actione esset necessaria, velut etiam viuificando corpus, & dando ei esse, cum in alijs actionibus, scilicet, voluntatis, & intellectus esset libera. Sicut ipsa etiam anima nostra in actionibus naturalibus, vt nutritionis, augmenti, & decremēti, & cęteris, est etiā agens naturale, sed in alijs voluntatis, & a voluntate imperatis, agit liberè.

Ad 4. Ad quartum. Respondemus primò, etiā si hoc consideremus secundum Aristo. in conseruatione cœli, & mundi esse causam necessariam: non ideò concluderetur in omnibus alijs eius actionibus nullo modo esse liberam, scilicet, vel cum causis liberis coagendo, vel in particularibus rebus, vt ostendimus.

Secundò. Dicimus etiam cum illa necessitate posse esse aliquam libertatem, videlicet complacentię, qua scilicet spontè & delectabiliter mundum cōseruare vult, & conseruat sua ipsa propria immutabili voluntate, sicut complacet in se ipso, & suis perfectionibus, & sui amore. Quare non excludi adhuc secundum Aristo. etiā in mundi conseruatione omnem libertatem.

Tertiò, dicimus, quod Deus, etiam si posset corrumpere, non tamen corrumpet, ne opus suum destruat. Esse autem cælum incorruptibile ex se, quod careat materia & contrarijs, atque ideò nulla naturali causa posse corrumpi; & nil amplius concludere testimonium illud Aristot.

Ad 5. Ad quintum respondeo idem, quod ad præcedens argumentum, primò, & secundo loco diximus, & tertio rursus addimus: ibi solum dici, ex se cœlum, si naturam eius spectemus, non posse non moueri, & hoc sue naturæ esse impossibile, & ei repugnare, quod postulat semper moueri: non verò Deo mouenti ex se repugnare, aut intelligentiæ, quamuis & hæ quidem non intermittent motum; non quia non sint liberæ, aut quia ex se nō possent, si solum suam naturam spectemus: sed quia contra cœli naturam non agant, nec volunt agere, ne etiam contra rationem sic agant non mouendo.

Dicimus præterea, non esse in potentia intelligentias ad motum cœli, vt possint non mouere, si spectemus naturalem ordinem rerum, & actionem naturalem: quia alias violenter agerent, & contra naturam cœlo inditam: non quod in se absolutè non sint præditæ intellectu, & voluntate, atque adeò liberè agant.

Quamuis etiā Simplicius, posse intelligentias celerius cœlum mouere, & minus celeriter, concessit etiam secundum Aris. suprà in Physic. vbi ipse etiam Arist. idem videbatur insinuare.

Ad sextum. Et si Deus posit facere, & nō facere, & velle, vel nolle, vt aliquid sit, vel fiat, non sequitur ipsum mutari, sed res ipsas factas. Et hoc etiam de prima causa cognouit Aristoteles, qui posuit primū mouens immobile, mutat itaque reliqua, ipso immoto permanente. Nec cum dicimus illum posse velle, & nolle, habet diuersos in se actus volūtatis sibi succedentes, vt in nobis: nam & ipsum velle est ipsum esse, sicut & intelligere est ipsum esse; non verò actus accidentales informantes eius voluntatis potentiam; solum ergo mutatur respectus rerum volitarum ad ipsum, quia aliter se habent ad ipsius voluntatem quam anteà: non verò ipse mutatur, aut aliter se habet ipse Deus. Denique quicquid vult, voluit ab æterno, sed liberè vult, & nunc, & ab æterno: atque de hac quæstione sit satis. Ad 6.

Caput Tertium.

Principium considerationis id erit. Tex. XXI.

MOTVS æternitate constituta vniuersaliter, modò vnius motus primi æternitatem indagat, hic similiter vnius primi motoris: ac exordium sumit a quæstione proposita in textu 19. superiori: An, quæ mouentur, semper moueātur: & quæ quiescunt, semper quiescant: ad cuius inquisitio-

Vt probet motus primi, & motoris primi æternitatē supponit aliqua sē per moueri, ali-

qua semper quiescere: aliqua quandoq; mouentur quandoq; quiescere.

quisitionem ponit vnam diuisionem cum subdiuisione; & argumento colligit, esse aliqua, quæ semper mouentur, alia quæ semper non mouentur: Aliqua, quæ aliquando quiescunt, aliquando mouentur: & per hoc soluitur dubium, & similiter finitur speculatio de motu, quæ in his sex libris Physicorum suscepta fuit.

Diuisio eorum, quæ mouentur & quiescūt. Subdiuisio.

Est igitur diuisio tripartita. Aut omnia mouent semper, aut omnia quiescūt sēp. Aut aliqua quiescunt, aliqua mouentur.

Subdiuisio est huius tertij membri ad huc etiam tripartita. Si aliqua mouentur, aliqua quiescunt: aut illa, quæ mouentur, semper mouentur; & illa, quæ quiescunt, semper quiescunt: Aut illa, quæ mouentur, possunt quiescere: & illa, quæ quiescunt, possunt moueri: & tunc omnia moueri, & quiescere poterunt, & apta erunt: Aut tertiò, Alia mouentur semper, alia quiescunt semper; alia modò mouentur, modò quiescunt.

Nota.

Ita, vt sint tria entium genera: Quædā immobilia, quædam mobilia semper: quædam aptà modò moueri, modò quiescere: quod membrum verum esse ostendetur per aliorum exclusionem.

Integræ totius diuisionis partes quinq.

Est igitur vna integra diuisio, quinque partibus cōstans. Idem in primis duabus fit diuisio solum penes prædicata duo, subiecto non diuiso: Puta, aut omnia semper mouentur, aut omnia semper quiescunt. Sumimus enim omnia entia in vtraque parte. In tertia diuidimus vtrunque: Puta, Aut alia semper mouentur, & alia semper quiescunt. In quarta coniungimus duplex prædicatum vni subiecto: Puta, Aut omnia sunt apta moueri, & quiescere. In quinta sumimus vtriusque diuisionem simul cum diuisione aduerbij temporis, Puta, aut alia semper mouentur, alia quiescunt semper: alia modò quiescunt, modò mouentur.

1\. 2. 3. 4. 5.

Dicere igitur omnia quiescere. Tex. XXII.

Excluditur illud membrū quod nō omnia semper quiescāt.

INcipit partes excludere. at primò illam quam prius sumpsit: puta, omnia quiescere semper, quod affirmabat Zeno. Quadrupliciter autem hoc reijcit. Primò, ex sensu, quo motum percipimus, in quo reprehenditur Zeno; quia relicta sensus experientia, sequebatur rationem: quod dicit esse imbecillitatis intellectus: quia, vt dicit. S. Thom. nesciens soluere rationes sophisticas contra sensum quicquam affirmabat. Simplic. dicit, hoc dici esse ex imbecillitate intellectus, quia est nescire per se notum a non per se noto distinguere. 1.

Secundò reprehendit: Quia ista sententia non solum aufert vnam conclusionem particularem, aut vnam rem: sed potius omnes res naturales negat, in quibus motus est principium. Imò dicit, quod omnes artes, & opiniones negat, quia omnes motu aliquo modo vtuntur, & indigent. Physica enim motum per se considerat; Metaphysica motum supponit, per quem, Deum esse, indagatur. Mathematica motum supponit, vt ab eo abstrahat: similiter etiam aliæ artes practicæ. 2.

Tertiò autem in hoc reprehenditur: quod etiam præter Physicam alia tollat. 3.

Quartò reijcitur; Quia sicut eos, qui instant, & principia negāt Mathematica, non est Mathematici redarguere: ita nec est Physici contra eos disputare, qui motum negant, cum sit principium Physicū, naturam esse principium motus. 4.

Fere autem & omnia dicere moueri. Tex. XXIII.

Reijcit alterum membrum quod nō omnia semper moueantur.

REijcit alteram partem diuisionis, puta omnia moueri, quod dicebat Heraclitus. Dicit autem, quod hoc est ferè simile cum prima opinione, quia est falsum, & etiam præter methodum: i. non Physicè dictum. Quia sicut qui motum negat, nō loquitur Physicè: ita etiam qui quietem. Nam natura principium est vtriusque, & motus,

motus, & quietis.

At minus præter Physicam loquitur, qui negat quietem. Nam Naturalis præcipuè in motu versatur eo, quod plura moueantur, & quod motus quid positiuum est: quies verò motus priuationem dicit. Et ita parum de quiete, multum de motu in Physica differitur; minus ergo negat Physica, qui omnia semper moueri dicit. est autem hęc notanda expositio. Impugnaturus ergo hanc opinionem, tanquam magis Physicam ipsam exponit. Isti enim dicunt, omnia moueri, nullo dempto, & semper moueri: tamen non semper motum hunc apparere: ob id quædam quiescere videntur, cum tamē moueātur.

Exponitur opin. Heracl.

At quamuis hi non explicent, quo motu cuncta moueantur semper, an vno, an pluribus: tamen Aristoteles de omnibus probat, ac dicit, facilè esse probare, omnia secundum nullum motum moueri semper. Et primò probat de augmento, & decremento sic. Secundum augmentum, & decrementum non potest quicquam continuè moueri, quin detur interpolatio: ergo non possunt omnia secundum talem motum semper moueri.

Primò probatur in Augmēto. & Decremēto non sem per continuè moueri.

Hoc argumentum variè intelligitur ab Expositoribus. Themist. sumit vtrunque motum simul: vt sit sensus: Augeri, & decrescere, sicut ascendere, & descendere, nō possūt esse absque media quiete: ergo nō possunt res semper moueri. Quòd si dicas; debebat probare de altero per se: Dico, nō oportebat: nam hoc sensus indicat, cum res non semper augeri, sed aliquando decrescere sentiamus. Quod si istam admittamus expositionem, a quæstione illa nos liberamus. Contendunt enim aliqui ex hoc loco, augmentum non esse motum continuum. Adde etiam quod cum Themist. exponunt Simplic. & Psellus.

Not. tex. expositionem. 1. Expō.

Alij verò cum S. Thom. & Auer. aliter exponunt: puta, quod nec augmentum continuum est per se, nec decrementum, sed quod fit per minima, ita vt vnico instanti, & tempore acquiratur minimum vnum quantitatis, alio tempore, & instanti aliud minimum, & non continuè, ita vt in singulis instātibus augeatur: esset enim infinitum actu.

2. Expō.

Vnde debes intelligere sic augmētum, quod in hoc tempore disponatur alimentum tantum, & in fine dispositionis conuertatur, & nutritum fiat maius: & alio tempore disponatur, & posteà augeatur nutritum semper interrupto augmento. Non vt tempore aliquo continuè augmentum fiat, ne detur infinitum. Idem de decremento: & sic explicant rationem Aristotelis.

Authoris sentētia.

At quicquid de hoc sit, melius est, admisso, quod loquatur de augmento per se, quod sit sensus, quod non semper res augeatur, id est, quamuis per viginti annos duret augmentum, non in hoc toto tempore continuè augmentum fit, sed aliquando cessatur. Hoc tamen non obstrabit, quin augmentum saltem aliquo tempore sit continuum.

Inter has expositiones mihi magis placet vltima: nam verba, quæ sequuntur, huic videntur facere. Et Simplic. docet etiam non solum illos duos motus non esse continuos, puta, augmenti, & decrementi inuicem, sed nec singulos per se. De continuatione autem horum alibi disputabitur.

Est autem similis ratio illi, quæ est de eo.

Comparat hos, qui totum augmentum dicunt continuum, his qui dicerent, excauationē lapidis a guttis esse cōtinuam, ita, vt si tanto tempore tātum excauatur, in dimidio dimidium excauabitur, & in alia quauis temporis illius parte, etiam pars alia excauatur. Ita etiam de augmento: si enim augetur viginti annis, in dimidio dimidium, & in alio aliud augebitur: quamuis non semper motus sit motus, sicut excauatio a singulis guttis non est nota.

Reste similia duo, quę uideri possint. 1.

Similiter est aliud exemplum de arbore, quæ nascens iuxta lapidem, ipsum tandem scindit, dum crescit: videtur enim motus scissionis esse continuus.

2.

Statim reiicit hoc Aristoteles dicens, quod non ita est. Nam enim quæuis gutta, & in qualibet parte temporis cauat, sed omnes simul. Similiter, non in toto tempore, quo arbor nascitur, lapidem scindit, sed tempore quodam: sicut qui nauim trahunt.

fiunt. Non enim quiuis se per aliquo tempore trahit, sed omnes simul per totum tempus.

Ita fit augmentum. Non enim calor naturalis per quamlibet dispositionem continuo tempore auget, sed aliquo tempore disponit, & alterat, & post auget: similiter in diminutione. Vnde quamuis pars remota, excauataque diuisibilis sit, non tamen pars quælibet in parte qualibet temporis remouetur. Similiter de augmento, & diminutione. Dices, quomodo gutta cauat lapidem, cum nulla per se? Respondet S. Thom. quod primæ disponunt, vltimæ autem, dispositione præcedenti, excauant.

Solutio D. Tho.

Simplic. & Themist. hæc verba non referunt ad augmentum, sed ad operationẽ ipsam illorum, qui dicunt, motum esse, sed nõ semper percipi: & tunc dicit, quod hoc simile, ac si dicant, excauationem esse continuam, at non percipi: Quod quidẽ falsum ostendit: pendet autem hæc expositio ex præcedenti ipsorum, & vtraque est conueniens.

Concludit Aristoteles, quod quàmuis diminutio, & augmentum diuisibilia sint in infinitum, cum per ea quantitas acquiratur, vel deperdatur, quæ diuisibilis est in infinitum: tamen non oportet, quod in qualibet parte temporis continue perdatur, aut acquiratur aliquod totum, id est, aliqua quantitas, vt dictum est. Et in hoc apparet, expositionẽ priorem magis cõuenire literæ, quam posteriorem Simplicij.

Similiter autem & in alteratione qualibet.

Probatur idem in alteratione.

CVm probasse secundum augmentum, vel decrementum, omnia nõ semper moueri eo, quòd augmentum non est continuus motus: probat idẽ modò de alteratione: quod non moueantur omnia alteratione semper. Et hoc tripliciter. Primò, quia non fit semper alteratio continua, vt dictum est de augmento: non igitur semper res alteratur. Probat antecedens de congelatione, quæ alteratio quædam est, & in tempore fit: non tamen in qualibet particula temporis congelatur pars cõgelati, sed totum simul: vt patet de coagulatione lactis, & de aquæ congelatione, de qua iam alibi dictum est.

1. Ratio.

Probat secundò: quod alteratur certo tempore, & in certum terminum mouetur: Vt quod ægrotat, ab ægritudine in sanitatem tendit in tempore aliquo, & non in instanti: ergo non semper est sanatio: alias non esset tempore certo, nec in terminum certum. Vnde addit, quod hoc negare, est valde nota negare: & vocat continuò alterari semper, & incessanter alterari. Nota, quod addit illud verbum (non in termino temporis,) id est, instãti alterationem esse: quia alias, nisi esset in tempore, non videretur motus continuus. 2.

Tertiò probat experientia: Experimur enim multo tempore lapides in eadem duritie perseuerare, nec duriores, aut molliores fieri: quod si alteratio esset secundum duritiem, profectò tanto tempore sentiretur notabiliter: quod non ita est. 3.

Et de ipso ferri mirabile est. Tex. XXIIII.

PRobat tertiò de motu locali: quod non omnia semper moueantur motu locali: Et facit duas rationes. Altera est: quia motus localis est sensu perceptibilis: at sensu aliquando motum lapidis, aliquando quietem in terra percipimus: ergo nõ semper lapis mouetur: aliter mirum est, quod lapis existens in terra, moueatur localiter, & sensu non percipiatur. Altera ratio est: Omne, quod in proprio loco est, quiescit, nisi violenter moueatur: at multa in suis loci existunt, nec violenter semper mouentur: ergo non omnia mouentur, sed aliquando quiescunt. Vnde ex his concludit, quod non omnia semper quiescunt, aut semper mouentur:
Et hoc per has rationes, & alias similes motum euadere potest.

3. Probatur idem in motu locali. 1. 2.

At verò

At verò neque alia quidem contingit.

Impugnatur 3. diuisionis, vt nihil videlicet. cetecit, qd quando quiescat aliquando moueat. 1. Ratio. 2.

IMpugnat tertiam diuisionis partem, puta, aliqua quiescunt semper, aliqua mouetur semper, ita, vt nihil sit, quod aliquando quiescat, aliquando moueatur: & reiicit duplici ratione. Prior est, sicut præcedens: Quia est contra sensum. Experimur enim aliqua moueri, & eadem aliquando quiescere.

Posterior: Quia ex hac opinione aufertur augmentum, & motus violentus, & generatio, ac corruptio, ac denique motus vniuersaliter. Aufertur quidem augmentum, quia (vt dictum est,) non est continuum: Aufertur motus violentus, quia mouetur violenter, quod ex quiete naturali in motum tendit præter naturā: Debuit ergo quiescere: nam motus naturalis violento non est continuus.

Aufertur generatio, & corruptio, & deniq; motus: quia omnis est ex quiete vnius termini in quietem alterius: vt cū ex albo fit nigrū, tunc quod quiescebat sub albo, mouetur in nigrū: similiter cū ex non homine fit homo, quod non homo erat, tendit vt sit homo. Aut in loco similiter; quod erat hic mouetur hinc, vt sit, & quiescat ī alio. Auferre igitur quietem in his, q̄ mouent, est auferre, & destruere motū omnē.

Quare manifestum est. Tex. XXV.

Impugnatur quarta pars diuisionis, omnia aliquando quiescere, aliquādo moueri.

COncludit, quòd alia quidem modò mouentur, modò quiescunt, quod est contra partem impugnatam: postea excludit quartam partem, quòd omnia aliquando moueantur, aliquando quiescant. Et dicit, hoc esse ascribendum rationibus superioribus. Intellige, quod est opinio Empedoclis superius impugnata tex. 15. Hic enim dixit omnia aliquo tēpore quiescere, alio moueri. Simplic. aliter exponit: sed sic est bona expositio.

Reiectis his quatuor opinionibus ad inferendum quintam diuisionis partem iterum velut resumit dicta, & syllogismum diuisiuum componit, partes omnes preter vnam quam intendit, destruentem.

Aut enim omnia quiescunt, aut omnia mouentur. Tex. XXVI.

Proponitur tota diuisio.

EST igit diuisio Aut omnia quiescunt, aut omnia mouentur: aut aliqua quiescunt, aliqua mouentur: & horum, aut omnia sunt apta quiescere, & moueri aliquando; aut aliqua quiescunt semper, alia mouentur semper: & alia modo mouentur, modo quiescunt: & prætermisit in hac diuisione tertiam partem superiorē, quia cum aliis intelligi potest.

Excludūtur aliq partes.

Statim partes excludit. Primo illam, omnia quiescunt; & dicit, quod supponatur, & ita esse, sicut Melissus dicebat, puta, ponens vnum, & immobile vniuersum: quāmuis igitur non sit, non tamen negari potest, quin saltem aliqua moueri appareant, aliqua non: tunc illa imaginatio, & opinio, qua motus apprehenditur & iudicatur, erit falsa, cum aliter res se habeat: & aliquādo est vera, cum res ita se habet. Ergo ex hoc, quòd motum negāt, motus est. Nā imaginatio, & opinio falsa, & vera, imo absolute imaginatio, & opinio motus quidā est. Quo aūt modo imaginatio motus sit, ad libros pertinet de Anima. Est enim imaginatio motio potentiæ interioris à sensu in actu facta: vt cum quæ sensibus percipimus, imagines interius volumus. Opinio autem est assensus, & iudicium sensus interioris: hi autem quidam motus sunt.

Not. q̄ere rōnē vbi ē experientia sensus, esse hominis nō distiguentis inter melius & peius.

At quia hæc res est per se nota, dicit, q non oportet rationem quærere, cum habeamus sensum, qui notior est ratione: Quærere autem rationes, vbi sensus est, est hominis non distinguentis melius, & peius, per se notum, & non per se notum, vt ... imus.

Excludūtur alia partes.

Alias partes duas diuisionis superius positas reijcit: & dicit, quod omnia semper moueantur, aut quod aliqua quiescāt semper, alia moueantur semper: similiter prima, quod omnia quiescant semper, vnica ratione reprobantur: Nam experientia ostendit, aliqua aliquādo quiescere, & eadem aliquando moueri: & hinc patet, & impossibile sit, omnia quiescere, aut omnia

nia moueri continuè, idest, semper: aut aliqua semper moueri, alia semper quiescere: & non esse aliud medium, puta, alia aliquando moueri, aliqñ quiescere.

Caput quartum.

Reliquum est igitur. Tex. XXVII.

Explicat suam sententiã Aristoteles.

LIIS diuisionis partibus refutatis, nunc suam sententiam determinandam interrogatiuè proponit subdisiunctione cum quarta parte diuisionis: puta, an omnia sint apta quandoq; quiescere, quãdoque moueri: an potius non sic; sed aliqua sint semper in motu, alia semper absque motu; alia verò quandoque in motu, quandoque in quiete: atque hanc partem intendit demonstrare: ex hac enim colligi tur vnicum esse perpetuum motum continuum, & vnum motorem immobilem.

An omne, quod mouetur ab alio moueat. Ad huius determinationem vnũ aliud inquirit: An omne, quod mouetur, ab alio moueatur; quod quidem in libro septimo disputauerat, sed non similiter. Illic enim tractauit hoc vniuersaliter, & qua ratione ad motum pertinebat: hic verò particulariter, & ostendendo, quale sit id, à quo vtrumquodque mouetur: & hoc, vt deducat nos ad primum motum, & primum motorem. Vnde ex illo, quod dicitur in septimo, & hic, perfecta fit huius tractatio.

De quo motu & mouente agat hic. Tres diuisiones mouentium. Primò autem explicat de quo motu, & mouente sermo fit. Secundò, in quo præcipue difficultas cõsistat, aperit, & id posteà determinat. In hoc ergo textu triplicẽ diuisionem mouentium, & mobilium ponit, quarũ prima est alias dicta: Eorũ quę mouent, aut mouentur, quædam per accidens, quædam per se, aut mouent, aut mouentur. Explicat priorem partem. Illa mouens per accidens, quæ mouent, quia insunt aliis: vt si ignis calefacit id, quod accidens est igni, dicitur per accidens calefacere, sicut album per accidens ædificat, quia accidit artifici ædificanti. Dicitur etiam alio modo per accidẽs mouere, quod ob id mouere dicitur, quia secundum sui partẽ mouet: vt quod manu, vel alia parte sola mouet aliquid, per accidens dicitur mouere.

1. Quędam mouent, & mouẽtur, vel per se, vel per accidẽs. Quæ mouean. tur per accidens.

Idem fit ex parte mobilis. Per accidens enim mouetur aut id, quod accidit rei motæ, vt album calefit per accidens: aut quod per partem sanatur, vt per accidens sanatur, quod tantum secundum oculum sanatur. Et no. quod hic sumitur, per accidens vniuersaliter, vt comprehendit etiam secundum partem moueri: nam in quinto libro particularius sumpsit.

Explicat autẽ posteriorem partem: puta quæ per se mouent, aut mouentur. Et dicit, quod ea, quæ non per accidens, idest, quæ mouent, non quia alij insint, nec quia secundum partem, illa mouent per se. Similiter illa per se mouentur, quæ mouentur, non quia alteri insint, aut secundũ partem moueantur. Hæc autem nota sunt ex præcedentibus. Quæ per se.

Secunda diuisio est subdiuisio eorum, quæ per se mouentur. Horum enim, quædam a seipsis, id est, a principio actiuo interno mouentur, vt animalia: Alia ab alio extrinseco mouentur, vt inanimata. 2. Quæ per se mouẽt eorũ alia à principio intrinseco mouẽtur, alia ab extrinseco.

Tertia diuisio est: Eorundẽ, quæ per se mouentur, tam à se, quàm ab alio, quædã secundum naturam, quædam violẽtè mouentur. Explicat primò in his, quæ à se ipsis mouentur. Et dicit, quòd totum animal mouetur naturaliter, si motus ipsi toti comparetur: Probat. Omne, quòd in se habet motus principium, secundum naturam mouetur: sed quæ a se ipsis mouentur in se habent motus principium: ergo secũdum naturam mouentur. 3.

At si motus animalium ipsi corpori cõparentur, tunc sunt quidam violenti, quidam naturales. Violenti, qui sunt contra elementum prædominans in illo: vt cum animal sursum saltat, videtur violentus motus: econtra vero naturalis. Vnde oportet motuum positiones respicere, an sit sursum, aut deorsum: similiter qualitatẽ. Non enim naturaliter alia vertigine mouentur, aut interga: ob id motus hi violenti dicũtur corpori. Hoc idem in partibus animalis fit: motus enim partiũ sunt etiam violenti aliquando: vt motus pedũ retro, & manus deorsum; quia sunt contra naturalem aptitudinem.

Explicat etiam, de his, quæ ab alio mouentur. Nam violenter mouentur: puta, vt

vt cum lapis sursum, ignis deorsum ferũtur: cum autem opposito modo in propria feruntur loca, tunc non violentè, sed naturaliter mouentur.

Et maxime moueri ab aliquo.
Tex. XXVIII.

In quo sit difficultas illius problematis, in omne quod mouetur ab alio, moueat. Primum dictum. EXplicat modò secundum, puta, in quo difficultas illius problematis consistat: nam diuisiones præcedentes fuerunt ad hoc, vt intelligas, hic agi de mouentibus, & motis per se. Dicit igitur primò quòd difficultas non est in his, quę violentè mouentur, & non à se ipsis. Nam clarũ est, quod in his ab alio est motus, puta, ab extrinseco.

2. Dicit secundò, quòd nec est difficultas in his, quæ à se ipsis mouētur, siuè secundum naturam, siuè violentè: quia etiam in his notum est, ab alio moueri, quamuis non extrinseco.

In his tamen difficultas est distinguendi partem, quæ mouet, & partem, quæ mouetur: & quomodo dicitur se mouere, & moueri: & hoc breuiter explicat, dicens: Quòd videtur in animali esse, sicut in naui. Nauis enim dicitur moueri, habet tamen principiũ mouens distinctũ à motu, puta, nauta: at quia simul sunt duo hæc, totum dicitur se mouere: ita in animali. Quo autē modo hic textus sit intelligendus, magis in quæstione explicabitur.

3. Dicit tertiò: quòd difficultas est in his, quæ naturaliter mouentur, & non à se ipsis: vt cum lapis deorsum, ignis sursum feruntur. Nam tunc non est ita clarum, quòd ab extrinseco moueantur, sicut cum violentè mouentur: at quòd ista ab alio moueantur, cum naturaliter feruntur, patet ex diuisione. Vt enim quę à se ipsis mouentur, aliquando natura, aliquando violentia feruntur: ita quæ ab alio, aliquando natura, aliquando violentia ferentur. Vnde cũ violentia ferantur ab alio, sequitur oppositum membrũ, quod etiam natura ab alio ferātur. At hoc difficultatem maiorem habet, quomodo id sit.

A quo autem non adhuc.
Tex. XXIX.

Probat elementa non moueri à se ipsis. 1. Ratio: QVatuor rationibus ostendit, quòd huiusmodi, cum naturaliter feruntur, non à se ipsis, sed ab alio ferantur, quod est tertiũ, quod circa hoc facit. Prima ratio est. A se moueri, viuere est: at huiusmodi non viuunt: ergo non mouentur à se. Maior relinquitur vt nota, quam nos lib. 2. declarauimus satis.

2. Altera ratio est. Si huiusmodi à se haberent talem motum, vtique haberent facultatem quiescendi: at non eam habent. Lapis enim quiescit extra locum ab extrinseco propter impedimentum: non ergo à se extra locum mouetur. Antecedens patet: Quia ob id animal habet potestatem ambulandi, & non deambulandi, quia mouetur à se.

3. Tertia est. Si à se ista mouerentur, vtique duos, & plures haberent motus, vt ignis sursum, & deorsum: quod falsum est. Probatur sequela: Quia si à se mouentur, non est vlla ratio, quo minus non habeāt plures motus. Non enim ob aliam rationem id animalibus concedimus, puta, quòd secundum varias moueantur positiones, nisi quia a se ipsis mouentur: & hoc est, quod dixit, (irrationabile esse,) id est, non est ratio, cur negetur illa habere plures motus, si a se ipsis moueātur, vt exponũt Alexan. & Simplic.

Amplius quomodo contingit.
Tex. XXX.

QVarta ratio est. Nullum continuum à seipso pati potest: at elementa verè cõtinua sunt: nullum ergo elementum à se ipso pati potest. Similiter etiam nullum aliud continuum à se pati potest: at moueri pati est: non ergo cõtinuum à se moueri potest. Maiorem probat: Quia actio, & passio inter ea est, quæ se tangunt: hæc autem discontinua sunt: vnde cum elementa, & inanimata violentè mouentur ab animatis, tunc ibi discõ- 4.

 tinuatio,

tinuatio, & tactus est: aliter non fieret motus. At ratio hæc declaratione indiget, ob id dubium interponetur.

Vtrum animal à se ipso moueatur. *Quæstio IIII.*

HAEC quæstio proponitur, vt magis sensus Aristotelis percipiatur in hac materia. Et est primum argumẽtum: nam in text. 20. dicit, quòd falsum est putare, animal non ab alio extrinseco moueri: si ergo hoc ita est, non a se mouetur.

Primum argumentum.

Prætereà secundo: dicitur in textu 27. animal naturaliter se mouere: videtur falsum. Quod enim naturale est, necessariũ est: at animal non necessariò, sed secundùm appetitum mouetur. & homo liberè mouetur, vt possit non mouere se: ergo non naturaliter mouet se animal.

2. argumentũ.

Prætereà tertio: contra textum 30. vbi dicit, continuum non agere in se: aqua calefacta est continua, & tamen partes calidiores agunt in minus calidàs: imo animal continuum est: si ergo continuum nõ à se mouet, vtiq; nec animal se moueret.

3. argumentũ.

Circa hoc aduerte: qđ motus nõ est, nisi sit motor, & id, quod mouetur: cum autẽ animal se moueat, oportet dare in ipso animali, & id quod mouet, & id quod mouetur.

Notãdũ. Nõ ẽ motus nisi sit motor.

Difficultas in hoc stat, quid sit id quod mouet, & quid id quod mouetur in ipso animali.

Rõ difficultatis.

Themist. Simplic. Alexan. & ferè alij exponunt id, quod mouet, esse animam id quod mouetur, esse corpus: ex vtroque autem conficitur essentialiter animal, & ex motore, & ex mobili: & iuxta hoc interpretantur hos textus Aristotelis.

Expositio multorum.

Sed mihi non potuit placere ista sententia propter tria. Primum est. Mouere est eius, quod est actu perfecto, loquor de motu locali: at corpus est potentia: est enim materia: non ergo est, quod mouetur, nec quod per se recipit motum localem.

Improbatur primò.

Ad hoc dicit Iandu. q. 9. quod corpus non dicit solam materiam, sed aliam formam substantialem, secundum quam est mixtum: & hoc totum est, quod ab anima mouetur.

Solutio Iandu.

Sed hoc non placet. Primo, quia multiplicat formas substantiales in vna materia, quod supra reiecimus: & præterea, quia illud corpus mouetur ab anima, non vt mixtum tantum, sed vt corpus animalis est, organizatum, & dispositum quod non habet à forma mixti, sed ab anima: non ergo tale corpus est, quod mouetur.

Reiicitur hæc solutio.

Alterum est, ex textu 28. quod mouet diuisum est ab eo, quod mouetur: at anima à corpore non est diuisa: ergò non est id quod mouet, nec corpus est, quod mouetur.

2. Rõ cõtra illam expositionem.

Albertus respondet, quod anima est diuisa secundum definitionem, quia aliter definitur, quam corpus: quamuis non omnis sit diuisa secundum esse, sed sola rationalis: hæc enim præterquàm quod secundum definitionem diuisa est etiam est secundum esse, id est, in suo esse non dependet a corpore: & hoc dicit ex sentẽtia quorundam Græcorum.

Solutio Alberti.

Sed hoc non valet: nam eodem modo forma quæuis inanimatorum est diuisa secundum definitionem à materia: possent ergo ista se mouere, & habere id, quod mouet, & id, quod mouetur in se: quod nõ admittit Aristoteles. Ex hoc rursum cõuincitur, quod non omnis anima dici potest motor, nec corpus mobile secundum Aristotelem.

Reiicitur Solutio.

Tertium est ex text. 30. vbi fit hoc argumentum. Nullum continuum à se mouetur: at elemento, & inanimata continua sunt: non ergo à se mouentur: quod enim mouet, debet esse discontinuum ab eo, quod mouetur. Peto: si anima mouet, quomodo discontinua est a corpore?

3. Rõ contra expositionẽ.

Respondent Alexand. & Simplic. quod anima discontinua, quia non est quanta, ob idque mouet. Si hoc ergo ita est; etiam forma quæuis discontinua, & mouebit; quod est contra Aristotelem, qui continua inanimata vocat: forma autem mixtorum, & animæ quantæ non sunt nisi per accidens: vnde vtriusque esset ratio vna.

Responsio Alexand. Reiic. i.

Quod si dicas: id, quod mouet, & id, quod mouetur, sunt discontinua, sicut duo composita, & duo entia per se, quorũ vtrunque, aut alterum quantum quidem est:

est:tunc profectò corpus non est id, quod mouetur, nec anima, quod mouet.

1. Notandum pro sensu Aristotelis, aliud est esse motorē, aliud est principium actiuum motus.

Existimo ergo aliter esse dicendū. Aduerte igitur primò; Aliud est, esse principium actiuum motus, aliud esse motorē. Aliud est, esse principium passiuum,& aliud mobile, seu quod mouetur. Esse principium actiuum motus, est esse id, quo aliquid mouet, vt calor est actiuum principiū calefactionis, quia eo ignis calefacit: at esse motorem, est mouere. Non tamen hęc idem sunt. Quod enim mouet, est cōpositum ex materia,& forma, aut aliquid per se habens esse, vt Angelus mouens orbem: at quod est principium actiuum motus, non est aliquid per se, aut compositū, sed forma in eo existēs. Similiter id, quod mouetur, compositum est,& ens per se: at principium passiuum motus est id, quod in eo est, quod quid incompletum esse potest, quale est materia, aut quid simile: ex quo sequitur, quod anima potest quidem esse actiuum motus principium; at motor esse non potest, quia non est per se, nec completa: similiter corpus, quia non est ens completum, non potest esse mobile, licet sit principium passiuum secundum aliquos.

2. Notandum. Nota qd' sit in animali principium actiuum motus & quod sit motor.

Aduerte secundò, quod in animali duo hæc insunt,& principium actiuum,& hoc est anima:& principium passiuum,& hoc corpus est, sicut materia disposita. Preter hæc est motor, & mobile: motor quidem est quædam composita pars corporis, seu animalis, cui anima potentiam actiuam mouendi communicat: mobile est reliquum animalis, quod a tali parte, puta, corde mouetur. Vnde hæc est causa, quare corpus animalis ætherogeneum est,& partes habens diuersæ rationis, vt altera mouere, altera moueri posset: si enim eiusdē essent rationis omnes, vtique anima non posset vni, non alteri potentiam actiuam communicare.

Et hoc est, quod dixit Aristoteles non habere in se inanimata, quod mouet,& quod mouetur, quia continua sunt, id est, eiusdem & similaris rationis. Nam quod a se mouetur, debet non solum in se habere actiuum,& passiuum motus principiū, sed & id quod mouet, & id quod mouetur: quod soli inest viuenti. illa tamen pars quę mouet, puta, neruus, aut cor, aut quæcunque sit, moueri debet ab anima, sicut instrumentū a causa principali, vnde finis mouentium sistit in principio actiuo, puta, anima.

Aduerte tertiò: quod Aristoteles non hic solum principium actiuum, aut passiuum motus inquirit, sed mouentia, & mobilia. Et sic cum dixit textu 28. habere animalia, quod mouet, & quod mouetur in se, non intelligi debet de anima & corpore, sed de parte mouenti,& parte mota: & hoc egregiè comparauit nautæ, & naui: non autem anima est similis nautæ, cum loquatur Aristoteles de quocunque animali: per nautam ergo in animali intellige partem compositam, quæ reliquas mouet: reliquum animalis naui simile est, sed cum discrimine: vnum enim totū est per accidens, alterum vero per se. Quare pessimè ex hoc loco quidam colligunt, animam rationalem esse tanquam nautā in naui,& ita assistentem secundum Aristotelem, cū deberent idem de omni anima eadem ratione secundum Aristotelem ex hoc ipso loco colligere: quod est per q̄ absurdum & manifestè falsum.

3. Notandum.

4. Notandum. Quid Aristot. inquirat hic.

Aduerte quintò, quod animal est, quod dicitur se mouere,& moueri: tamen ratione vnius partis, per se mouet: ratione alterius, per se mouetur: cumque vtræque sint in ipso, dicitur moueri a se.

5. Notandum. Animal dicitur se mouere, & a se moueri, ratione partium.

Tamen vnū nota, quod pars, quæ mouet, mouetur simul, dum mouet alteram: & inde prouenit, quod totum animal secundum omnem partē moueatur: & hoc dicitur lib. 7. text. 1. Dicit enim ibi, quod dum vna pars mouet alteram, simul mouetur:& ob id totum mouetur. Ac cum totum moueatur, est difficile distinguere, quod per se mouet, & quod per se mouetur. Ex his patet sensus,& declaratio multorum textuum in præsenti.

Ad 1. Ad primum igitur argumentum respōdetur. Ipse enim Aristoteles in eodem textu id declarat, videlicet, quod non cuiusque motus animal in se principium habet, sed localis, ante quem animal mouetur alio motu ab extrinseco, puta, ab appetibili, vel a quouis alio: hoc autem non impedit, quin postea localiter a se moueatur.

Ad 2. Ad secundūm dico cum Aegidio: quod naturale duplex est. Alterum quod oppo-

nitur violento, & de hoc loquimur. Alterum, quod opponitur libero, seu secundū appetitum: & de hoc procedit argumentum.

Dubium an mot' localis animalis sit dicendus violētus corpori. Corpus animalis dupliciter cōsideratur.

Dubitabis an motus localis animalis sit dicendus violentus corpori. Aliqui dicunt, quod est mixtus: quia quod progreditur, modò leuat, modo deprimit pedes. Sed hoc nihil est. Vnde respondeo, ꝙ animalis corpus dupliciter consideratur. Vno modo solum in ratione grauis, & sic motus sursum illi est violentus, deorsum naturalis. Altero modo, vt corpus animalis est, & sic motus talis ab anima proueniēs naturalis dici debet absolutè, licèt habeat quid violēti: quia animal etiam graue est, & hinc prouenit defatigatio.

Sunt etiam quidam motus animalis, qui etiam violenti dicuntur animali, vt animal est, cum sunt contra institutionē, & dispositionem organorum: vt manibus ambulare, retrocedere, & huiusmodi alij.

Ad 3.

Ad tertium respondeo, quod vt aliquid agat in alterum, sat est discontinuatio in qualitate, dummodo tamen quod agit, vel mouet, & mouetur, actu sint, & composita: hoc autem quantum ad motum localem in partibus animalis inuenitur, nō autem in inanimatis, tam mixtis, quam elementorum, quæ partes eiusdem habēt rationis: ob id forma eandem potentiam eis communicat. In animalibus verò propter variam dispositionem partium, cuidam mouere, alteri moueri inest: & sic patet determinatio quæstionis.

Sed accidit, & hæc ab aliquo. Tex. XXXI.

Distinctio mobilis, & mouentium.

Cvm probasset, inanimata naturali motu non moueri a se, modo ab alio extrinseco moueri ea, dicit. Vt autem hoc explicet, motus primo principia, & causas distinguit, puta, mouens, & immobile. Dicit igitur, quod sicut mouens est duplex, & secundùm naturam, & præter naturam: ita etiā & immobile.

Mouens præter naturam est, cum in se non habet principium actiuum ad talem motum, sicut cum vecte mouemus lapides sursum, & separamus ab alijs: tūc vectis non est mouens secundum naturam, quia grauis nō est talem motum efficere.

Mouens secundum naturam est, cum in se talis motus principium habet, vt calidum secundum naturam calefacit, & frigidum frigefacit.

Ita etiam de mobili. Id est, mobile secūdum naturam, quod ad talem motū principium habet, non de per accidens: vt calidum in potentia est mobile naturaliter secundum calefactionem, & frigidum in potentia mobile secundum frigefactionē.

Nota.

Explicat autem, quare dixerit, non per accidens. Ratio huius est; quia accidit, ꝙ vnum sit quale, hoc est, album, nigrum, vel quantum, vel alias patiatur denominationes: sed non ob eas dicetur mobile naturaliter, nisi per accidens. V.g. accidit, quod album sit calefactibile, sed per accidens, quatenus, quod per se calefactibile est, album est. Huiusmodi sunt res artificiatæ, quæ per accidens sunt mobiles secundum naturam, quatenus in naturali subiecto fundantur.

Mobile verò præter naturam est, quod potentiam non habet ad talem motum, vt cum graue sursum, leue deorsum fertur. Ista autem naturaliter feruntur, cum ad suos actus ex potentia naturali feruntur: vt cum ignis sursum fertur, & graue deorsum, & reliqua ad ꝓprios suos actus.

Quoniam autem, quod est potentia, multipliciter dicitur. Tex. XXXII.

Duplicē esse potentiā, & duplicē actum.

Cvm dixisset tunc res naturaliter moueri, cum ad proprios actus ex potentia ferūtur, quia duplex erat potētia, & duplex actus, & sic dupliciter res moueri contingeret naturaliter: Distinguit hoc prius: nam ex hac multiplicitate prouenit difficultas cognoscendi, a quo ista moueantur.

Exēplo declarat in scientiis.

Exemplo quodam scientis duplicē explicat potentiam, & actum. Dupliciter, inquit aliquis dicitur sciens. Vno modo, sicut qui discit: Altero modo, sicut qui iam didicit, sed non contemplatur actu: vterque enim potentia sciens dicitur,

sed

ſed aliter.

Nam qui diſcit eſt in potentia ad duo, puta, ad habitum ſcientiæ, & ad contemplationem, quæ ex ipſo prouenit: at qui iam didicit, alijs tamen vacat, eſt in potentia ſolum ad contemplationem. Vnde is, qui habitum habet, eſt in potentia quidē, ſed non ſicut prius, quam habitum haberet, ſed partim eſt actu reſpectu prioris potentiæ, partim potentia reſpectu vlterioris actus.

Præterea, is, qui eſt in potentia tali, id eſt, habitum habet, poteſt operari, & contemplari remoto impedimento, puta, ſi voluntatem applicat, & ab alijs vacat. Niſi enim operari poſſet per ſolam impedimētorum ablationem, vtiq; non haberet habitum ſcientiæ, aut haberet contrarium habitum ſcientiæ. Et hoc eſt dicere, quod eſſet in contradictione, aut ignorantia. Qui enim ſublato impedimento, non contemplatur, aut eſt, quia eſt in puta negatione, id eſt, non habet habitum: aut eſt in oppoſita diſpoſitione, id eſt, habet errorē oppoſitum. Poteſt igitur, qui eſt cum habitu, & ſic eſt in potentia operari, ſublato impedimento: at qui eſt in priori potentia, etiam ſublato impedimento non contemplatur, niſi prius habitum in ſe acquirat.

Not. quę nā potentia ſit, q vocari ſolet remota vel. eſſentialis propinqua, vel accidentalis.

Hic nota, quod prior potentia dicitur ab aliquibus remota, ab alijs eſſentialis, quia eſt ad formam: & actus illi reſpondens, dicitur actus primus: poſterior potentia dicitur propinqua, ab alijs accidentalis, quia eſt ad operationem: & actus huic reſpondens, qui eſt operatio, dicitur actus ſecundus.

Quæ dicta ſunt de potentis, applicantur te bus naturalibus.

Hoc igitur exemplum, quod in ſcientiis, & habitibus poſitum eſt, applicat rebus naturalibus: dicitque etiam dupliciter aliquid eſſe in potentia ad aliquē motum. Vno modo in potentia remota, ſeù eſſentiali, vt recipiat formam: ſicut quod eſt potentia calidum. Altero modo, quod eſt in potentia propinqua, quia iam recepit formam calidi, ſed eſt potētia, vt vrat, & calefaciat.

Nota.

Et aduerte, quod actus ſecundus ſtatim ſequitur ad actum primum, niſi ſit aliquod impedimentum, vt quod calidū factum eſt, ſtatim vrit, niſi quid prohibeat: ſicut qui habitum habet ſtatim contemplatur, niſi ſit aliquod impedimentū.

Quæ dicta ſunt de potentiis appli cant grauibus, & leuibus.

Hæc, quæ dicta ſunt applicat grauibus, & leuibus, dicens: quod eſt graue potentia, cum nondum accepit formam grauis, & leue, cum non accepit formam leuis: vt aqua eſt potentia leue, quouſque fiat aer, vel ignis: cum primum autem formam hanc accipit, ſtatim ſequitur actus ſecundus, niſi ſit aliquod impediēs: quod ſi ſit, eſt in potentia proxima ad actū, ſicut qui habitum habet.

Hoc etiam ſit in quantitate, & qualitate: vt patet, ſi aqua in uaſe infundatur, tunc vtique extendetur, & expanderetur aqua, niſi eſſet impedimentum vaſis: ſublato verò impedimento, ſtatim expandiť. Similiter in qualitate, vt dictum eſt de ſcientia, & de calore.

Nota.

Quod ſi dicas: quare ex graui ſequitur talis motus, & de leui talis motus, & non alius: Reſpondet Ariſtoteles eam eſſe rei naturā; nec huius alia eſt quærenda cauſa.

Sola Ariſtote. de motu grauiu & leuium.

Ex his omnibus vult Ariſtoteles reſpōſum eſſe ad quæſtionem, a quo inanimata moueantur, cum naturaliter mouentur, puta, ab eodē moueri ad actus ſecundos ex proxima potētia, a quo mouenť ad actus primos ex remota potētia. V.g. q ex aqua facit ignem, & reduxit ad actū húc, idem reducit ad motum ſurſum: quia cum ignis ſit, vtique niſi eſſet impedimentum, ſtatim moueretur: ablato ergo impedimēto, ſequitur ille motus.

Qui remouet: ꝑ hibēs par tim mouet, partim non.

Vnde qui impedimentum aufert, partim mouet, partim non mouet; mouet enim per accidens, ſed non per ſe, quia non dat mouendi virtutem, niſi generatus: ſicut qui aufert lapidem, quo vter aere plenus ſub aqua comprimebatur, ſtatim mouet vtrem ſurſum, ſed per accidens.

De pila a te percuſſa & ſagitta emiſſa.

Similiter cum pila reflectitur a pariete, paries per accidēs mouet, per ſe vero proijciens, qui impetum impreſſit. Vides ergo, qualiter iſta moueantur a generantibus a quibus facta ſunt.

Accipe exemplum clarum. Sit aliqua ſagitta emiſſa fortiter a ſagittante, ſed quæ in principio non ita fortiter feratur ob impedimentum, hoc autem ablato, velociſſimē feratur: quamuis mortuus ſit iam ſagittans, profectò nemo non dicet, ſagittam, cum velociſſimè fertur, à ſagittanti moueri.

Ita

Quo m5 l: habeat generans ad motū grauium & leuiū. Ita fit in his: generans enim dans formam grauibus, & leuibus, qualitates ſtatim impreſſit, quibus abſque mora ferrentur in loca propria, & naturaliter, niſi eſſet impedimentum: hoc autem ablato, ſequitur motus, qui eſſet a principio, quia illa virtus naturalis permanens eſt: per ſe ergo a generante mouentur imprimente virtutes, & formas: a remouente verò prohibens, per accidens. Ex quo fit, quod ſolum ſe habeant iſta paſſiuè, id eſt, mobilia ſint, mouentia verò extrinſeca ſint: & hic eſt ſenſus huius textus. Hanc autem quæſtionem de grauium, & leuium motu copiosè diſputauimus lib. 2. q. 2. propterea modò ab hoc ſuperſedemus.

Si igitur omnia, quæ mouentur. Tex. XXXIII.

Oē quod mouetur ab alio mouetur. Concludit tandem illud problema: Omne, quod monetur, ab alio mouetur. Et facit inductionem quandam ex prædictis. Omne, quod mouetur, aut ſecundum naturam, aut violentè mouetur. Si violentè mouetur, clarum eſt, ab alio moueri: Si verò ſecundum naturam, aut a ſe ipſis, vt animalia, & hæc ab alio mouentur, licet intrinſeco: ſi non a ſe ipſis, vt inanimata. etiam ab alio mouentur, puta, a generante, vel a remouente prohibens. Cum autem huiuſmodi ſint omnia, quæ mouentur, patet, omne, quod mouetur, ab alio moueri.

Dubium a quo mouentur grauia, & leuia post quam mortuus est generans. Hic poſſet dubium eſſe: A quo dicenda ſunt moueri iſta inanimata, cum ipſa generantia non ſunt? Aliqui dicunt, a cœlo moueri: Alij a loco naturali habente virtutem attrahendi: Alij ab ipſo medio. Sed in re clara profectò mirum eſt, cur tot ſint opiniones. Dico igitur cum Ariſtotel. quod a remouēte prohibens per accidēs, per ſe verò a generante: quamuis enim non ſit generans, tamen manet virtus impreſſa in re, quæ fertur, vt notum eſt in ſagitta, quæ fertur impetu a ſagittante impreſſo, etiam ipſo mortuo.

Dubiū. 2. An ſicut calidum actiuè calefacit ita graue actiuè ſe moueat. Aliud dubium eſt. Nam dicitur in textu, quod ſicut, qui rem facit calidam, dat etiam, quod vrat: & qui dat habitum, dat etiam contemplationem: ita quod facit graue, aut leue, dat etiam motum. Ex hoc videtur, quod ſicut ignis, ſeu calidū actiuè calefacit, & ſciens actiuè contemplatur, ita etiam inanimata actiuum in ſe habeāt motus principium. Vlterius: quod ſicut iſte motus inanimatorum tribuitur generanti: ita etiam ſit tribuendum generanti, cum ignis calefacit aquam, & magiſtro ſit tribuenda diſcipuli contemplatio.

Solutio. Dico ad primum, quod nos non negamus in inanimatis eſſe principia actiua inſtrumentalia illorum motuum: ſed dicimus talia principia eſſe grauitatem, vel leuitatem, non autem formas ſubſtantiales: ſolum enim ſunt paſſiua principia, vt diximus in lib. 2. & in hoc ſimilitudo tantum eſt. Nam non ſola forma ſubſtantialis facit rem in actu primo, & potentia proxima ad motum hūc, niſi ſit grauitas, & leuitas. At cum ignis calefacit, tunc forma ſubſtantialis actiuum eſt illius motus principium, quia non eſt in ipſo igne: forma autem inanimati poteſt actiuè exercere motum circa alia, ſed non circa ſe: hoc enim reſeruatum eſt viuentium formis. Et huiuſmodi ſignum eſt. Si enim ipſorū formæ motuum ſuorū actiua eſſent principia, vtique in ſe haberent virtutem mouentem, compoſitam, diſtinctam a parte mota: hæc autem nō eſt, cum ſimilia ſint, & homogenea. Illud autem de ſcientia poſitum eſt pro exemplo, vt cognoſceretur duplex actus, & duplex potentia. At non dubium eſt, quin homo intelligat, & contempletur per ſe actiuè, quia habitus non dant operationem, ſed perfectionem in operatione: & præterea, quia pendet ex libertate contemplari, quam homo ex ſe exercet, ob id ſimpliciter tribuitur cōtemplatio ipſi.

Ad aliud dico, quod non tribuitur generanti calefactio huius ignis, ſicut motus localis: quia calefactioni, cum ſit extra ipſum, poteſt eſſe ignis principium quod, ſed non ſui motus propter rationem dictam.

Repete, ſi voles, quæſtionem illam ſecundi libri.

Ca-

Caput quintum.

Hoc autem dupliciter: aut enim non per se ipsum.

In omni motu deueniēdū esse ad vnū primum.

CVm determinasset illud ꝓblema, qd mouetur, ab alio moueri: ad rem magis accedens, aliud determinare aggreditur, videlicet, in motu quolibet, locali præsertim, deueniendum esse ad vnum primū, quod nō ab alio extrinseco moueatur, sed si mouetur, per se ipsum moueatur: Ob id prius distinguit, duplex esse mouens. Alterum est, quod mouet, quia moueatur ab alio extrinseco mouente ipsum mouens: sicut baculus mouet lapidem, quia a manu mouetur. Alterum est, quod sic mouet, quod non ab alio extrinseco moueatur, sed per se ipsum: sicut homo, cum lapidem mouet, non ab alio extrinseco motus.

Duplex ē mouens.

Mouens per se sub diuitur.

Iterum subdiuiditur hoc, quod per se ipsum mouet. Est enim duplex: Alterum, quod mouet primum post vltimum motum, id est, quod per vnum medium mouet: sicut homo, qui manu mouet baculum: per medium enim vnum mouet vltimum, puto, per manum. Alterū est, quod per plura media mouet, nec est proximū primo post ultimum: sicut cum homo mo net manu baculum, & baculo lapidem, & lapide librum.

Hic autem est vnum motum tantum, puta, liber, sed non mouens aliud: est etiā vnum mouens tantum: sed non ab alio extrinseco motum: reliqua intermedia sunt mouentia, & mota, vt patet de manu, baculo, lapide, quamuis omnia moueant ꝑter vltimum.

Cōparan tur ista mouētia inter se.

Comparat autem ista, quæ mouent, & præsertim vltimum mouens, qualis est lapis, cum primo mouente, puta, homine, & dicit, quòd magis mouet primum.

1. Similiter facta cōparatione ad ea, quæ mota ab alio, mouent: magis primū mouet. Quod dupliciter probatur. Primò: quia primum mouet vltimum, sed vltimum non primum, id est, recipit vltimum à primo motum, sed non primum ab vltimo. Præterea: quia vltimo mouente ablato, etiam mouet primum: at ablato primo, non mouet vltimum: magis ergo motus a primo est: ob idque ipsum primum magis mouet.

2\.

Si ergo necesse est omne.
Tex. XXXIIII.

PRoponit modo rationes, quibus probat in motibus semper deueniri ad vnicum primum, quod non ab alio moueatur extrinseco, sed à seipso.

Probatur in motibus deueniēdū ēē ad vnum primum, quod nō moueatur ab alio externo.

Nota.

Vbi nota, quod non intendit deducere per has rationes, quòd sit deueniendum ad unum in quolibet motu, quod à se moueatur: sed ad vnum, quod non moueatur ab alio, siue sit immobile, siue mobile, quod si mobile fuerit, tūc mouebitur per se ipsum.

At quia Plato existimabat, omne mouens moueri, vt Simplic. & S.Thom. docent: ob id infert, quòd illud primum à se ipso mouetur: tamen rationes hoc tantum concludunt, quod non ab alio extrinseco moueatur.

1. Rō ex parte mobilis.

Facit igitur rationem primam. Omne, quod mouetur, aut mouetur ab eo, quod nō ab alio extrinseco mouetur: aut ab eo, quod ab alio mouetur. Sed vtroque modo datur vnum primum, quod non ab alio moueatur, sed per se ipsum. Si id mobile est: ergo in omni motu datur vnum, quod non ab alio moueatur. Minorem probat. Si enim detur prior pars, quæ moueatur ab eo, quod non ab alio mouetur, tunc hoc erit primum mouens: nec necesse est aliud vltra hoc quærere. Si vero detur posterior pars, quod moueatur ab eo, quod ab alio mouetur: tunc de hoc ipso petam, an moueatur ab alio, quod non per se mouetur: Quòd si iterum, atq; iterum detur, erit processus in infinitum in mouentibus, qui esse non potest: nam nisi sit primum mouens, reliqua non mouebunt, vt dictum est. In infinito autem non est primum. Quòd si non sit talis processus, sed perueniatur ad vnum primum: tunc habetur intentum: hoc enim nō ab alio extrinseco mouebitur.

Not. log Arist. de

Et aduerte, quòd loquitur de motibus essen-

mouenti bꝰ, et motis essentialiter subordinatis. essentialiter ordinatis, cum vnus ab alio actualiter pendet: in his enim nō est processus infinitus, sicut nec in causis: secus in aliis non ordinatis, nisi accidentaliter.

Amplius autem, & sic ipsam hanc rationem. Tex. XXXV.

2. Rō ex parte mouentis. SEcunda ratio est ferè eadem cum præcedenti, sed alia via proponitur: nam prima est ex parte eius, quod mouetur, hæc verò ex parte mouentis.

1. Suppositum. Supponit autem tria. Primum est: In motu est: quod mouet, & quo mouetur.

2. Suppositum. Alterum est: Quod mouet, aut se ipso, aut alio mouet, vt homo, aut se ipso mouet, aut baculo: & ventus mouet aliquid, aut se ipso, aut lapidem mouendo, & illo mouet aliud.

3. Suppositum. Tertium est: Quo mouetur aliquid, nō mouet absque eo, quod mouet per illud: vt baculus non mouet, nisi manus moueat, nec manus, nisi homo.

Ex his cō struitur 2. Ratio. Ex his constituit rationem. Si aliquid mouet, vel à se ipso mouet, vel alio per secundum principium, & per primum; tūc si se ipso mouet, non erit aliud mouens: & sic habetur intentum.

Obiect. Dices tu, se ipso, idest, immediatè mouebit, sed tamen ab alio motum: vt baculus se ipso mouet lapidem, tamen mouetur ab alio.

Solutio. Aduertendum, quòd hoc non valet: nā tunc non est baculus, qui se ipso mouet, sed homo per baculum: quæritur enim de agenti principali.

Quòd si des alteram partem, quod mouet per aliud, tunc oportet deuenire ad aliquod, quod se ipso moueat, & hoc non ab alio mouebitur: quòd si non deueniatur, erit processus in infinitum, & sic non erit aliquid, quod se ipso moueat: quòd si hoc non fit, nihil mouebitur per principium tertium.

Nota. Vis ratio nis Aristotelis. Et nota, quòd vis rationis in hoc consistit: quòd si semper vnum ab alio, & hoc ab alio moueretur, nihil se ipso moueret, omnia essent instrumenta. Nam dato vno, quod moueret, si hoc ab alio moueretur, iam non illud, sed hoc per illud moueret, & ita non esset, quod se ipso ageret: sed semper inferiora sunt instrumenta superiorem. Cum autē debeat dari aliquid, quod se ipso moueat, siuè tunc, vt cū ventus, vel homo mouet lapidem, aut post tria, aut quatuor, aut aliquot intermedia: profectò in omni motu deuenire oportet ad vnum, quod non ab extrinseco moueatur: & hic est sensus, & vis rationis huius, quam inuenisse non est facile.

Postea autem, quæ dicta sunt. Tex. XXXVI.

TErtiam rationem ad idem ostēdendum facit, & sumit illam propositionem: Omne, quod mouet, mouetur ab alio extrinseco: Tunc vel est contingens, vel necessaria: sed nec veritatē habet contingentem, nec necessariam: ergo nō omne, quod mouet, mouetur ab alio. 3. Ratio.

Minoris priorem partem ostēdit, quòd non sit contingens, vt quod mouet, moueatur. Si enim est contingens, ponatur, quod mouet non moueri: (nam possibile poni potest in esse). Tunc est argumētum contra istorum dicta. Quod mouet omne non mouetur, ergo tūc nullus motus est. Consequentia est bona, vt statim dicam. Consequens est impossibile: nam necessariò motus est: ergo antecedens non erat contingens: Quamuis enim esset falsum, at ex falso contingenti falsum quidem bene inferri potest, at non impossibile: ergo profectò non fuit illud contingens, Omne, quod mouetur, ab alio extrinseco mouetur.

Sed dices: Vnde valet illa consequentia: si non mouetur mouens, esse ab alio, quòd non sit motus? Respondetur, quòd est valida: nam in his, quæ ab alio extrinseco mota mouent, non mouerent, nisi ab alio mouerentur: & qui ponit non moueri, ponet non mouere. Dubium. Solutio.

Et

Et rationabiliter hoc accidit. Tex. XXXVII.

Mouens non necessario mouetur ab alio.

Probat rationabiliter dici, quòd mouens non mouetur ab alio necessariò: & argumẽtum hoc est. In motu sunt, quod mouet, quod mouetur, quo motus est.

Horum trium vltimum, puta cùm homo baculo lapidem mouet; vltimum inquam, vt lapis, mouetur ab alio, sed non mouet aliud extrinsecum: medium autẽ, scilicet, baculus, mouet quidem lapidem, at mouetur ab alio, scilicet homine. Cum enim tangat hominem mouentem, vtiq; mouebitur, & motus mouebit, non autem immobilis existens. Oportet ergo, ꝙ primum, puta, homo, moueat, sed nõ moueatur ab alio extrinseco.

Sic enim seruabitur ratio medii ad extrema: Medium enim mouet, & mouetur ab extrinseco: vltimum mouetur, sed non mouet: primum ergo mouebit, sed non mouebitur ab alio.

Confirmat ex sententia Anaxagoræ. Hic enim Mentem, quæ prima causa motus erat, dixit localiter mouere, non ab alio motam; & alterare immixtam, id est, non alteratam.

At verò si non secundùm accidens. Tex. XXXVIII.

Mouens non necessario dẽt moueri.

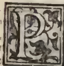

Robat alteram argumenti partem, quæ erat posterior pars minoris, quòd non ex necessitate, quod mouet, moueatur. Dicitque, quòd si ex necessitate mouẽs mouereẽ ab alio, vtiq; nõ moueret, nisi moueretẽ: vnde quatenus mouet, mouet. Tũc ergo est argumentũ. Vel mouetur ab alio eadem specie motus, qua mouet; vt quod alterat, alteratur: quod fert, fertur: quod auget, augetur. Vel alia, puta, quod alterat, augetur: sed nec alia, nec eadem specie motus necesse est, quod mouet, vnum moueri ab alio: ergo non necessariò, quod mouet, ab altero extrinseco mouetur.

Non necessario dẽt moueri eadem specie motus.

Probatur minor: Si dicas, quòd eadem specie, tunc enim manifesta absurda sequuntur. Sumere enim debemus vsque ad species specialissimas, & vltimas: & sic qui docet Geometriam, docebitur ab alio, & quam propositionem docet, simul ab alio docebitur: & quod proijcit, simul proijcietur, & quomodo proijcit, proijcietur: quæ quidem impossibilia sũt.

Non necessario debet moueri alia specie motus.

Altera pars probatur, quod non secundùm aliam speciem motus. Tunc enim oporteret multiplicare in infinitum species motus, cum semper, quod mouetur ab alio, & hoc ab alio, moueatur sine limite secundum speciem aliam motus.

Posset responderi, Quod nõ oporteret infinitas species motus facere, sed finitas transpositas sic: Quod localiter mouet aliquid, mouetur ab alio secundum alterationem, & hoc, quod alterat, ab alio augetur, & quod auget iterum ab alio localiter fertur, & sic in infinitũ transponendo.

Hoc excludit Aristote. ratione. Quia ex hoc adhuc sequitur, quòd res mouetur à mouente moto secundum eandem speciem motus. Nam res magis mouetur à primo, quam ab intermedio, vt si A, mouetur à B, & hoc à C, & hoc à D. magis A, mouetur à D, quàm ab aliis. Ita ergo, si motum localiter mouetur ab alterato, & alteratum ab aucto, & hoc iterum à moto localiter; valet de primo ad vltimum, vt motum localiter moueat, & sic de quocũque alio motu.

Idem alio argumento probat, Quòd sequitur, quòd vnum erit motũ à quocunq; mouente, & quodcũq; mouens erit quodcũq; mobile, vt sanatiuum sanabile, & et augmentabile, & mobile localiter. Sic enim hæc ratio est intelligenda. Sequela patet. Nam quàmuis, si immediata mouentia, & mota respicias, hoc nõ appareat; tamẽ ascẽdẽdo, & descẽdẽdo hoc inuenies. Nam si quod sanatur, mouetur à sanãte, & hoc per se, & vt sanans augetur, iam sanatiuum erit per se augmentabile. Et iterũ inuenies, quòd augmentabile est sanabile & etiam localiter mobile. Hoc autem figmentum est, & quòd omne, quod moueatur, impossibile. Si enim non est contingens, nec necessarium, erit impossibile. Et nota expositionem huius posterioris rationis.

Non ergo necesse est semper moueri. Tex. XXXIX.

Concluditur in generali, nō oē mouens ab alio externo debere moueri.

Conclusionem facit generalē rationum præcedentium, puta, Nō omne quod mouetur, ab alio extrinseco moueri, sed aut ab immobili, aut ab eo, quod seipsum mouet, si primum fuerit motum. Vbi vides, quod supra notauimus, ex his concludi solum deueniendum ad vnum primum in motu, quod non ab alio extrinseco mouetur.

4. Rō ad idem.

Addit autem quartā rationem. Id debet esse principium motus, & mouens primū, cui magis competit mouere: at omnes cōcedunt, magis mouere id, quod per se mouet, & non ab extrinseco mouetur, quàm quod ab extrinseco mouet, ergo tale erit motus principium potius, quàm motum ab alio.

Quare hoc considerandum est. Tex. XL.

Debere dari vnū principiū motus omnino immobile.

Alind principium vult modò Aristoteles constituere, puta, non solùm in motu dandum esse principium, quod non ab alio extrinseco moueatur, sed à se. sed etenim dandum esse principium immobile per se, & quod neç à se, nec ab altero moueatur. Ad cuius probationem disputat id, quomodo quod a se mouetur, moueri dicatur.

Qđ mouetur, debet eē diuisibile.

Supponit autem ante omnia fundamētum: Quod mouetur, esse continuum, & diuisibile in semper diuisibilia, quod in libro 6. ostensum est.

Aliquid continuū mouere seipsum sex modis pōt contingere.

Aduerte autem aliquod continuum se ipsum mouere, sex modis contingere potest. Primo, quod totum secundùm totum moueat se ipsum totum, vt totū fit, quod primò mouet, & totum, quod primò mouetur. Aut quod pars moueat totum. Aut quod totum moueat partem. Aut quod partes seinuicem per se moueant, & moueantur à se. Aut quod aliquæ partes totius singulæ, vel vna seipsas moueat. Aut tandem, quod vna moueat immota, altera moueatur non mouens.

Horum modorum, solus sextus & vltimus verus est, & eligendus, reliqui reprobantur ab Aristotele, non tamen exprimit secundum, & tertium, quia eadem trium priorum ratio, vt dicetur.

Totū fm se totum non pōt mouere seipsum fm totū.

1. Ratio.

Probat ergo, quòd totum secundum se totum, non moueat seipsum totum, dupli ci ratione: Prior potest sic componi. Mouens impossibile est moueri illo eodē motu, quo mouetur motum ab eo: at si totū se totum mouet, mouens eodem motu mouetur, quo motum, ergo impossibile est, totum secundum se totum mouere se totum primò. Maior explicatur. Baculus, seu homo mouet lapidem, & mouetur, sed alius est motus lapidis, alius in homine, similiter in aliis omnibus. Minor nota est. Cum enim idem sit totum mouens, & motum, illo prorsus motu mouebit totum, quod mouetur: quod impossibile est. Nam pariter in aliis mouentibus id accidet, & eadem sanitate sanabitur quis, quo sanat aliud, & feretur, quo motu fert.

2. Ratio.

Altera ratio est in secunda figura. Omne mobile, vt mobile, est imperfectum, nullum mouens, vt mouens, est imperfectum: ergo nihil, quod est mouens, est primo mobile. Maior probatur: Quia quod mouetur in potentia, nec actu habet id, ad quod mouetur: Est enim motus actus imperfectus, ut quod calefit, nondum est calidum perfectè. Minor patet. Nam mouens, & agens actu habet ad quod mouet mobile: est enim actu calidum, quod calefacit.

Addit. Cùm mouens est causa vniuoca: nam cum est æquiuoca, non habet illam formam formaliter, nisi in virtute, vt Sol calida facit, at ipse formaliter non est calidus. Cum igitur idem secundum idem, non possit esse actu, & potentia: profectò totum non potest secundum se, mouere seipsum; bene quidem una pars alteram.

Nota. Pars nō pōt mouere totū fm se totum, nec totum secundum se totum pōt mouere partem.

Nota, quod hac ratione probari etiam potest, quod pars non moueat totum secundum se totum, similiter nec totum, vt totum, mouere partem. Nam si totum secundum se totum mouet partem, totum est actu, pars uerò potentia: sed quomodo totum actus est, si pars est potentia? cum enim totum est calidum, pars non erit nō calida.

Simi-

Similiter nec pars totum mouebit. Erit enim pars actu, totum verò potentia ad formam illam. Sed implicat hoc. Si enim pars actu formam habet, totum secundùm se totum, non erit in potentia: potest ergo pars mouere partem aliam, sed non totum secundùm totum; nec totum secundum se, partem.

Quod autem non est ipsum se ipsum. Tex. XLI.

Non pôt totum se ipsû mouere, qa partium vnaquæque mouet etiâ per se. 4. Ratio.

EXcludit quartam partem illius argumentationis, puta, quod totum se ipsum mouet, quia partes se inuicem mouent, altera alteram per se; hoc reprobat quatuor rationibus.

1. Ratio. Prima est. Vbi non datur primum, non est motus: at si ita totum moueretur, non esset primum mouens: non ergo esset motus. Minor probatur. Quia cum æqualiter hæc alteram, & altera illam per se moueat, neutra principium motus est.

Præterea: quia si principium esset vna, tunc totum esset magis propinquum vni parti, quam alteri, puta, illi, quæ prima est, & tunc vna alia magis per se moueretur, quam altera, puta, quæ longius distat ab vltimo, quod a primo mouetur: cum igitur vna pars magis distet ab ipso toto, quod a primo mouetur, ipsa erit magis per se mouens: non ergo æqualiter partes seinuicem mouerent.

2. Ratio. Secunda ratio est. Dato, quod vna pars primò moueat, sicut & altera: tunc sumo vnam, & fit argumentum subtile. Ista mouet primò: de necessitate autem non est, vt quod primò mouet, ab alio moueatur: ergo poterit talis pars mouere totum absque eo, quòd ab altera moueatur. Ponatur ergo possibile in esse, tunc iam habetur intentum: quod in eo, quod a se mouetur, detur aliquid mouens, & non motum

3. Ratio. Tertia ratio est eodem ferè vtens principio: si ista pars primò mouet, ergo vel est immota, vel se ipsam mouet: nam per accidens est, quòd ab alio moueatur. Si immota est, habetur intentum: si vero se ipsam mouere dicas, existimans, quod nisi hoc ita sit, motus non erit, vt diximus textu 36. iam profectò totum non mouebit se ipsum, quia vtraque pars se inuicē mo uet, quod est contra suppositum.

Quarta ratio est. Si seinuicem partes mouerent, vt ique esset idem actu, & potē tia. Probatur. Si hæc pars mouet, puta, calefacit alteram, est actu, puta calida: quod si mouetur ab altera, ergo est potentia, puta, calefit: similiter ergo est actu, & poten tia secundum idem: quòd est impossibile.

At verò neque ipsius primò. Tex. XLII.

Non pôt totum se mouere, quia eius partes se ipsas moueant. 1. Ratio.

REijcit quintum modum, puta quòd totū se ipsum moueat; qa vna, aut aliquæ ipsius partes seipsas moueant.

Hoc reprobat sic. Totum vel mouetur ipsum totum, vel non, sed eius pars ita, vt motus sic tantum in ea. Si detur hoc, iam non est totum, quod primum se mouet, sed pars, in qua est motus; & ita separata a toto se ipsam mouebit, sed non totum Si ergo totum mouetur ita, vt motus sit in eo, & a se mouetur; ergo per accidēs ad totum totius a se, quod istæ partes, vel vna se ipsam moueat. Quod si per accidens, ponatur in esse, iam dabitur in eo, quod a se mouetur, aliquid immotum, quod intendimus.

Si totum se mouet oportet aliquam partem esse per se mouentem, aliquā per se motā.

Vnde concludit sextum modum. Sic enim mouet aliquid seipsum, quia vna ipsius pars secundum se immota, mouens est: altera verò secundùm se mota, sed non mouens. Vnde cum totum a se mouebitur, vt A B. non est aliud dicere, quòd a se mouetur, quàm quòd ab A, quæ est vna ipsius pars, alteram mouens: & iste est sensus vltimorum verborum huius textus, vt Simplic. ex ponit, quamuis alij aliter exponant, & Alexan. referente Simplicio.

Quoniam autem mouet aliud quidem. Tex. XLIII.

Explicat Arist. qd sit illud, qđ primo seipsum mouet.

Vnum proponit Aristotel. quo explicat, quid sit id, quod primò seipsum mouet, dicens: Quòd id, quod seipsum mouet per se & ex necessitate, duplici parte constat: Altera, quæ mouet immota: altera, quę mouetur, sed non mouet aliud.

Est enim duplex mouens, & quod mouet, sed mouetur ab alio: & quod mouet solùm, & non mouetur. Similiter duplex mobile: & quod mouetur & mouet aliud, & quod tantum mouetur.

Solùm ergo in mouente seipsum duplex pars est necessaria, & quæ mouet immota, & quæ mouetur non mouẽs aliud. Quòd si acciderit, quod id, quod mouetur, etiam aliud moueat, tunc id per accidens est, nec necessarium ad id, quod se ipsum moueat.

Ex hoc probat. Sumatur ergo tale mouens se ipsum, in quo vna pars mouẽs sit immota, puta, A. altera mota, & mouens, puta, B, quod moueat ab A, & moueat, C. totum autem se ipsum mouens sit, ABC.

Est argumentum. Ablato C. magnitudo, quæ restat A B, mouebit se ipsam, cum ex parte mouente, & mota constet: ergo iam illa magnitudo tota A B C, non erat prima se ipsam mouens, sed A B. nam C. non mouebitur per se: ergo non fuit necessarium, quòd B. moueret, sed tantum moueretur. Vlterius auferatur A, & relinquatur. BC. non mouebit se ipsam, nam B. non per se potest mouere, nisi mota: ergo necessarium est, quòd vt se moueat, aliquid sit A, & pars mouens.

Concludit suis rationibus.

Concluditur ergo ex vtroque, quòd ad hoc, vt aliquid seipsum moueat, tantum sit opus parte mouente immota, & parte mota non mouente: quod si hæc fuerit etiã mouens, hoc quidem per accidẽs est.

Dicit autem, quod tales duæ partes, se debent tangere, puta, mouẽs, & mota: aut vna saltẽ tangat alterã. Tunc se tangunt, cum vtraque corpus est, vt neruus mouens, & caro mota: Tunc autem vnum alterũm, cùm vnum non est corpus, puta, mouens: vt cum intelligentia mouet cœlum, nõ enim tangitur à cœlo, at ipsa tangit virtute sua.

Ex his concludit intentum: Cùm mobile continuum sit, non aliter esse dicendum se ipsum mouere, nisi quia ratione vnius partis mouet, ratione alterius mouetur, vt dictum est.

Dubitationem autem habet, sit auferat aliquis. Tex. XLIIII.

Obiicit contra se Arist.

Cvm dixisset, darĩ partem, quæ mouet, & partem, quæ mouetur in eo, quod se ipsum mouet: argumentum facit circa hoc. Demus talem magnitudinem puta A B. tunc A, mouet, & B, mouetur: si igitur vtraque diuisibilis est, diuidatur A, & B. & sumatur magnitudo ex parte A, & ex parte ipsius B. composita: talis mouebit se ipsam: ergo A B. non erat prima, quæ se ipsam mouebat. Quòd autem illa se ipsam moueat, patet. Nam si B. mota erat, quælibet eius pars erat mota: similiter de A.

Quòd si dicas: A, cùm mouens sit, non necessariò esse diuisibile, nam immaterialia possunt mouere: saltem, quamuis hoc verum sit, ipsum mobile diuidi poterit: & ratione huius non dabitur primum, quod se seipsum moueat.

Sol. Arist.

Ad hoc respondet Aristotele. quòd illæ partes, aut vna saltem, si altera non sit corpus, est quidem in potentia diuisibilis, at actu non: ita vt si diuidatur, iam non talis motus in ea perseuerabit, vt patet; Animal enim progreditur, & pgressus est potentia diuisibilis secundum partes animalis progredientis: tamen si actu diuidas in duas partes, non permanebit motus. Ad hunc ergo sensum dicit Aristoteles, quod datur primum motũ in actu, vt nequeat pars mota actu diuidi, quin amittat motum, quamuis potentia diuisibilis semper sit.

Nota.

Inest igitur in his diuisibilibus primũ actu, & ex tali primo conficitur de necessitate quod se ipsum mouet. Idem dicendum de parte mouente, cum ipsa corpus est, & diuisionem habet: quod datur prima in actu, quæ mouere possit.

Ma-

Manifestum est igitur ex his.

In motu oportet deuenire ad aligd ĝ moue ãtl motũ

Ex his concludit, quod in motu deuenire oportet ad aliquid im motum mouens. Nam quæ mouentur, aut statim ab immoto mouentur, sicut pars mota se habet in mouente se ipsum: vt corpus respectu animæ, si anima sit pars mouens: alia mouetur non a primo immoto, sed ab alio, quod mouetur. In his autem deuenire debemus ad aliquid, quod se ipsum mo ueat: in hoc autem deuenitur tandem ad immotum: ergo quocunque modo procedatur in motu, ad primum immobile deuenire oportet.

Dubium

Dubium est, quæ sit ista pars mouens immota, ad quam reducitur mouens seipsum, quod supra in quæstione tertia diximus. Si enim dicas, quod est anima, profectò vix potest textibus istis quadrare: quo niam loquutus est semper Aristoteles de partibus cõtinui: nam superius dixit, omne mouens seipsum esse continuum: nec aliter se mouere, nisi quia est vna pars mouens, & altera mota. & multa alia dixit, quæ non nisi de integranti parte intelligi possunt. Ex alia parte videtur primum mouens esse anima ipsa. Nam quamuis sit pars integralis, quæ mouet, tamen adhuc ista mouetur, & nõ nisi ab anima.

Rõ dubitationis

Solutio

Respondeo, quod intelligi potest Aristoteles, de vtroque. Anima enim est principiũ actiuum primum motus: Vnde absolutè loquendo, ipsa est primum principiũ motus animalium. At Aristoteles in suis probationibus, de parte integrali procedit, quæ mouet, non simpliciter immota, sed immota per se illo motu, quam in animali facit: vt cor, seu neruus, seu quæcunque alia pars, quæ primò mouet animal, non mouetur per se illo motu, quo mouet animal, nisi per accidens, quatenus in eo est, quamuis etiam moueatur alio motu ueruus, vel talis pars, qui referendus est in animam, vt in principium primum. Et hoc modo possemus intelligere per hoc principium primum animam, quę per se immobilis est: mouet autem animal, vt actiuum principium.

Caput Sextum.

Quoniam autem oportet motum Tex. XLV.

Vnũ dari mouẽs immobile, & perpetuum.

Vlterius Aristoteles accedens, vult constituere ex motus perpetuitate vnicum esse mouens immobile, & perpetuum. Vt enim ex motu, quia ab aliquo fit, venatus est dandum esse in vnoquoque motu primum mouens immobile: ita ex perpetua motuum serie, quæ nunquam intermittitur, probare aggreditur, vnicum esse mouens immobile, & perpetuum.

Vnumquodq; igitur immobilium. Tex. XLVI.

Excludit dubium. Nota.

Prætermittit quandam dubitationem, quæ esse poterat, An omne mouens immobile sit perpetuum: dicitque non esse præsentis loci determinare: Sat est modò probare, quod aliquod sit mouens immobile perpetuum, quod quidem nulla mutatione moueatur, nec per se, nec per accidens.

Nota.

Nota, quod Græcè habet aliter: quod enim nos dicimus [mouentium autem] legit (non mouentium) & tunc de Ideis sermo est, puta, immobilia non mouentia, an perpetua sint: non est modò discutiendum, sed solum de immobili mouēte.

At melius est sequi nostram literam: Et tunc est sensus: quòd non intendimus probare omnia immobilia mouentia esse perpetua, sed aliquod vnum: & hoc magis quadrat sequentibus.

Sit

Si autem, si quis velit in quibusdam.

Argumentum quo posset probari, omnia immobilia esse perpetua.

RESponsionem, quam aliqui dabant argumento, quo probari poterat, immobilia omnia esse perpetua, admittit. Posset igitur hoc esse argumentum. Ea, quæ non generantur, nec corrumpuntur, perpetua sunt: nec aliquando sunt, aliquando non sunt: At immobilia non generantur, nec corrumpuntur: non ergo aliquando sunt, aliquando non sunt.

Sol. quorundam.

Ad hoc aliqui negabant maiorem: nam aliqua aliquando sunt, aliquando non sunt, quæ tamen sunt ingenerabilia, qualia sunt puncta: non enim per se generantur, aut corrumpuntur: non tamen id perpetua sunt. Similiter ea, quæ in compositis sunt, vt formæ. Ex quo sequitur, quod possunt principia immobilia non esse perpetua: possunt enim esse mutabilia per accidens.

Snia Ar. de illo argumēto.

Aristoteles ergo admittit hoc tanquam necessarium, quòd non omnia, quæ per se immobilia sunt, sunt perpetua: possunt esse quidem aliquando, & non esse absq; generatione, vel corruptione per se: Tamē hoc docet Aristoteles esse necessariū, quod non omnia sint huiusmodi, sed sit aliquod mouens immobile perpetuum.

1. Ratio. qua probatur debere dari aliquod mouens immobile perpetuum.

Hoc autem dupliciter probat. Primò ex generatione, & corruptione perpetua omnium inferiorum, etiam eorum quæ se mouent. Nam ea, quæ se mouent, aliquando sunt, aliquando non sunt, & cum hoc magnitudinem habent: sunt ergo generabilia & ad ipsorum generationē consurgunt principia mouentia in ipsis, puta, animæ. Tunc est argumentum. Generationes, & mutationes hæ perpetuo sunt, nec vnquam omnis cessat motus: ergo oportet ponere vnum supremum perpetuū mouens. Probatur consequentia. Nam

Oportet dari aliquid qd sit cā perpetuitatis quæ reperitur in rebus.

huius perpetuitatis, & continuæ mutationis, non potest esse causa vllum mouens ex his particularibus, quæ aliquando sunt, aliquando non sunt: nec omnia simul: Ergo debet esse aliquod aliud perpetuum, quod vnum illorum esse nō potest. Patet: Quia illud non est semper: at motus semper est. Similiter nec omnia: nam omnia infinita sunt, nec simul sunt. Si infinita, non possunt esse causa. Si non simul sunt, quomodo possunt simul causare? ergo profectò ista cōtinua, & incessabilis successio mutationum causam mouentem petit perpetuam immobilemq;, præter ista mouentia particularia.

Manifestum est igitur, quòd quàmuis. Tex. XLVII.

Mouētia particularia simul sūpta nō possunt esse causa illius perpetuitatis.

INfert, quod simul nō possunt illa mouentia particularia esse causa perpetuitatis: Dicitque, quàmuis sint millia, & millia, & vnū moueret aliud, adhuc non sufficerent perpetuitatem & continuationem in motu facere, nisi esset aliqua causa superior mouens & sub se complectens omnes has: atque hæc continuam hanc successionem facit.

Additque, quòd hæc causa mouet vnū, puta, cœlum: hoc autem suo perpetuo motu hanc seriem perpetuam, & indefatigabilem seriem mutationū facit apud nos.

Si igitur perpetuus motus. Tex. XLVIII.

Si motus est perpetuus, esse debet vnus motor perpetuus.

COncludit, quod si motus perpetuus debet esse, vnus etiam motor erit perpetuus: quod si vnus fuerit, erit vnus motor perpetuus: si verò fuerint plures motores, plures erunt perpetui.

Dicit itaque quod vnus est primus motor: cuius ratio est. Cum effectus per finita principia fieri æquè benè possunt, non oportet infinita ponere: & cum per vnum æquè, sicut per plura, potius oportet vnū ponere, quia natura semper ordinem maximè amplectitur, & quod frustra est abhorret. Sed omnes effectus inferiores possunt benè consistere, vno existente principio: vnū ergo, non plura principia prima ponenda sunt.

Ma-

Manifestum est ex hoc.
Tex. XLIX.

2. Rō ad idem.

A Lia ratione probat vnitatem principij, quia motus est semper, vt probatum est: est igitur argumentum. Motus semper est: sed non proprie motus semper esse dicitur, nisi esset motus continuus: est, ergo continuus motus: Si continuus, ergo vnus: Quod si vnus, vnū erit & mobile, & motor: erit ergo vnum principium.

Nota. Nota, quòd non dicit, ostensum esse, motum esse continuum perpetuum: nam non est demonstratum, nisi de motu in communi, quod semper oporteat, quod motus sit, quicunque sit. Sed dicit ostensum esse, quod motus sit semper, & modo addit, quod, re vera, non est proprie motus semper, nisi continuus sit: Nam motus consequenter se habentes non de necessitate sunt ita coniuncti, quin mediet quies, vt dicit Simplic. quòd si semper futurus est motus, conuenit maxime, vt is sit continuus: & hoc inferius probabit.

Et rursus cum respexerit.
Tex. L.

Alia rō ad probādā perpetuitatē primi motoris.

R Ationem vnam fecit, qua pbauit, vnum esse mouens perpetuum, sumptam ex perpetua serie mutationum: nunc alteram rationem ad idem facit, quæ sumitur ex principiis eorum, quę se mouēt. Ingeniosè autē repetit ea, quæ dicta sunt, vt ex eis rationem eliciat, & ea, quæ superius dixerat, quorum occasione multa disputauit, ostendat.

1 Fundamētum. Resumit autē tria ex his, quę dicta sunt. Primum est: Esse aliqua, quæ eadem aliquando quiescunt, & aliquando mouentur: & hæc ostendunt falsitatem eorum, qui dicunt, omnia semper quiescere, aut omnia semper moueri: aut quod omnium entiũm, alia semper quiescunt, alia semper mouentur. Omnes hæ sententiæ vnico isto conuincuntur argumento: quod aliqua modo quiescere, modo apparent moueri, & ad vtrunque apta sunt, tam motum, quàm quietem.

2 Fundamētum. Alterum, quod repetit, est, quod ex his rebus, quæ notæ sunt, voluit ascendere ad constituendas duas rerum naturas, & quæ semper mouentur, & quæ immobilia semper sunt: & ad hoc ostendendum, probatum est, Omne quod mouetur, ab aliquo moueri: & per distinctionem eorum, quę mouentur ab alio, & quæ mouentur a se, peruentum est ad hoc principium, ꝙ in omni motu dare oportet principium, quod se ipsum moueat, & cum hoc ad primum mouēs immotum reducatur adhuc, absolutè in motu est principium primū immotum mouens.

Tertium. Tertium est, ꝙ cum videmus ea, quæ se ipsa mouent ad sensum, vt animalia, de nouo incipere motum post quietem, apparebat, imò hoc est sumptum pro argumēto, ꝙ vniuersaliter motus omnis posset incipere ita, vt mundus esset, vt animal vnū, quod de nouo motum in se inciperet: & sic posset motus incipere.

Hoc autem oportet accipere.
Tex. LI.

Repetitur solutio cuiusdam dubii.

R Epetit solutionem dubii quæ data fuit textu 20. quòd animalia non habet principiū in se actiuum cuiusq; motus, sed localis, & progressiui, & huius non propriè principium in se habent, quia prius mutantur aliis motibus extrinsecis, antequam ad illud perueniant, puta, alteratione, & augmentatione, ad quos motus oportet antè prius alia mutari. Sunt enim multi motus a cōtinente circa ipsum animal, qui antecedunt illū localem motum, vnde dum quiescit, & dormit, decoquitur cibus, postea excitatur, præcessit et motus alimenti, & alia etiam multa ante, quàm ad motum localem perueniret animal, quod de toto mundo dici non potest. Nihil enim est extra continens totum mundum.

Hinc iam sequitur aliud, (quòd alias non est sufficiens principium, vt se continuò moueat.) modò Aristoteles adiungit, puta, quòd animal non est sufficiens principium, vt se continuò moueat, cum motus

Principiũ & pars quæ se mouet anĩal, mouetur per accidẽs. tus ipsius dependeat a motu extrinseco cuius non habet in se actiuum principiũ.

Vlterius addit: quod animalis principium,& pars,quę mouet, mouetur per accidens his motibus: dum enim animal ab alio alteratur, augetur:simul etiam anima & pars mouens per accidens alteratur, & auget. Similiter, dum localiter se mouet: vt enim qui mouet vectem,simul cum vecte mouetur,& anima etiam corporis motiua,& partes mouentes per accidens, cũ ipso corpore mouentur: omnia igitur ista principia eorum,quæ se mouent, per accidens mouetur ab alio,& à se.

Ex quibus credere licet. Tex. LII.

Concludit ex his omnibus ratio. Concludit ex omnibus his rationem secundam principalem. Impossibile est, vllum principium horum,quæ mouent mota, per accidens esse causam pepetuæ mutationis,& continuæ, cum omnia ab aliis moueantur, nec motuum suorum causæ sint, nisi ab aliis prius mota: Ergo oportet, aliud principium vltra hæc omnia facere, quod sit immobile etiã per accidens:& sicut illa,& hoc erit primum, à quo omnia pendeant: & tũc motus erit incessabilis,& totum ens, id est, mundus in se, & in sua vniuersali dispositione seruabitur. Cũ enim principium semper sit, & id,quod ab ipso pendet, & sustentatur etiam perpetuitatem obseruabit.

Non est autem moueri secundùm accidens.

Excludit obiectio. Excludit obiectionem. Dictum enim est, quod quæ ab aliis mouentur per accidens,non habẽt perpetuitatem. Videtur hoc falsum:Nam intelligentiæ orbium inferiorũ cum suis orbibus mouentur vltra suũ motum a supremo orbe: at perpetua principia sunt. Ad hoc respondet, quod aliud est per accidens moueri à se, id est,in se: aliud ab alio,id est,in alio. Principia animalium mouentur per accidens in se,quia sunt partes ipsorum, quæ per se mouentur: at intelligentiæ non in se, sed in suis orbibus motum recipiunt,quia, vt inquit S.Thom.& Auerroes,non sunt formæ orbiũ sicut animæ;ob id motus orbium nullo modo eis inest: hoc autem non repugnat etiam perpetuis. Aliter Simpli.exponit:at hæc expositio sufficit.

At verò si aliquid est semper. Tex. LIII.

Primum mobile q mouetur a primo mouente perpetuo debet esse vnum & ppetuũ. Postquàm ostendit, vnũ esse mouens primum immobile,& perpetuũ,docet, quod mobile primum ab isto mouente motum, erit vnum, & perpetuum,similiter & motus vnus.Probat autem,quod sit tale mobile. Motum a primo mouente vnum, & immobile, eodemque modo se semper habens, nõ potest immediate plura,ac contraria facere: at primum mouẽs est vnum,& immobile,semper que eodem modo se habens: ergo non possunt hi effectus inferiores multiplices,& mutationes oppositæ ab eo immediatè esse: oportuit igitur,vnum ab ipso solum mobile,& motum ponere,& hoc efficiet hanc diuersitatem in rebus, prout variè se habet motũ: & ita fit:Astra enim à solo Deo mouẽtur: at hæc mota in diuersis sitibus existentia modò generationum, modò corruptionũ causa sunt: à principio tamen primo immediatè vnum prouenit,puta, motus huius corporis.

Cõclusio omnium dictorũ. Ex his omnibus concludit, quæ superius dubitata fuerunt:sunt enim, quæ semper mouentur, puta, orbes immediatè à primo principio moti: Sunt,quæ semper non mouentur, puta, principium primũ, quod eodem modo se semper habet: Sunt quæ aliquando quiescunt, aliquando mouentur, puta, inferiora, quæ non à primo immobili immediatè mouẽtur, sed ab orbe,& ab aliis. Cumque hæc non eodem, ac vno modo se semper habeant, fit,vt ea, quæ ab istis pendent, modò moueantur, modò quiescant: & sic manet absoluta illa dubitatio superius ,ppo sita,ex qua ostensum est, vnum esse mouens immobile, ac perpetuum.

An sit vnum primum mouens immobile. Quæstio.

1. Argu.

SI argumentum aduersus text. 48. vbi dicitur, esse necessarium ponere vnum immobile mouens,& perpetuum propter perpetuitatem generationum. Videtur hoc esse falsum: nam singularum generationũ causæ sunt singula agentia particularia: ergo omnium simul causæ erũt, omnia agentia: nec oportet aliud præter ista ponere.

2. Argu. Secundò contra eundem textum, vbi dicitur, vnum esse principium. Si vnum est ergo, vna est vniuersalis causa efficiẽs: quòd si vna est causa omniũ, reliqua sunt ipsius effectus: ergo sempiterna secũdum Aristotelem, habent causam efficientem: quod multi negant.

3. Tertiò contra textum 52. vbi dicitur: hoc principium esse immobile per accidens. Intelligentia mouens est in cęlo mo to: sed moto eo, in quo res est, mouetur etiam & res: cum igitur coelum moueatur in quo intelligẽtia est, profectò etiam ipsa mouebitur.

4. Quartò contra textum 53. vbi dicitur: opus esse ponere mobile perpetuum vnũ, quia ab vno immobili multa procedere nequeunt. Videtur hoc falsum præsertim secundùm fidem nostram: nam Deus se ipso multa producere potest.

Nota. Aduerte, quòd hanc quęstionem proponimus, vt quod hucusque Aristoteles obscurè, & prolixè disputauit, breuiter ante oculos poneremus.

Institutũ Aristo. in hoc libr. In libro igitur hoc Aristoteles de primo motore disseruit, ac primo motu. Quinque autem attributa motoris huius ostẽdit: puta esse vnum, immobilem, perpetuum, impatibilem, infinitum. Hactenus autem tria priora demonstrauit: tota autem ipsorum demonstratio sex theorematibus continetur.

Primum Theorema ex sex quib⁹ cõtinentur quæ de Quorum primum est. Necesse est motum æternum esse, nec incępisse ita, vt aliquãdo nullus fuisset motus, aut mutatio; nec desiturum ita, vt aliquando non sit vllus futurus motus, aut mutatio. Hoc duplici ratione ostenditur. Prior est. Si motus incępit modò, non antè: ergo per aliquam nouam mutationem subiecti, aut agentis præcedentem: ergo fuit ante primam mutationem, vel motum mutatio: Et iterum quæram de ista: si modò, & nõ antè: ergo per aliam præcedentem, & sic fiet processus infinitum, & dabitur mutatio ante primam mutationem: non ergo incępit vniuersaliter mutatio. primo motore æter. dic Arist. in hoc libro; q motus e æternus. 1. Ratio.

Altera ratio est: Tempus non potuit incipere, nec desinere potest: ergo nec motus. Est enim tempus passio motus. Antecedens patet. Nam si tempus incępit, aliquando non fuit: si desinet, aliquando nõ erit: at qui Aliquãdo dicit, tempus ponit; erit ergo tempus, cum non fuit, & erit cũ non erit: qđ est impossibile. de hoc Theoremate disputauimus in quæstione prima, & veritatem contra hoc ostendimus. 2.

Secundũ Theorema fuit. Omne, quod mouetur, ab alio distincto mouetur. Hoc duplici ratione monstratur. Altera est; Quod mouetur, aut à se ipso mouetur, aut non à seipso: & vtroque modo, aut naturaliter, aut violentè: sed omne tale ab alio mouetur: ergo omne, quod mouetur, ab alio mouetur. Maior satis est explicata in textu: Minor declaratur. Si enim a se ipso mouetur, partem habet mouentem; si ab alio, & violentè, tunc clarum est, q à motore extrinseco mouetur: Si autem naturaliter, vt cum naturaliter mouentur inanimata, tunc a generante mouentur, vt iam ostensum est. 2. Theorema. Oẽ quod mouetur ab alio. 1. Ratio.

Altera ratio est: Quod se ipsum mouet non potest secundum se totum, mouere se totum: ergo ab alio mouetur. Vel vniuersaliter sic: nihil seipsum secundum se totum, se mouet: ergo omne, quod mouetur, ab alio mouetur. Probatur antecedẽs; Quia mouens est actu, mobile potẽtia: at idem secundum idem nõ potest esse actu, & potentia: ergo nec simul idem mouens, & motum. 2.

Tertium Theorema est. In motu oportet deuenire ad vnum, quod non ab alio extrinseco mouetur. Probatur vnica ratione. Vbi non datur primum aliquod, quod moueat, non potest esse motus: sed si omne, quod mouetur ab alio, mouetur extrinseco ita, vt in infinitum processus sit, non dabitur primum: ergo oportet, quòd 3. Theorema. In motu oportet deueniri ad vnum quod nõ ab alio externo mouear.

deueniamus in motu quolibet ad aliquod, quod non ab alio moueatur.

4. Theorema. In motu oportet deueniri ad vnum qd per se sit immobile.

Quartum Theorema est. In motu oportet deuenire non solum ad vnum, quod non ab alio mouetur, sed etiam ad vnum quod mouet, & non mouetur per se. Hoc probatur vnica ratione: Quod mouetur, aut mouetur à se ipso, aut ab eo, quod à se ipso mouetur, aut ab aliquo imm[illegible]. Si detur hoc tertium, habetur intent[illegible]: Si verò secundum, & primum: Tunc cùm omne, quod à se ipso mouetur, à parte im mota per se, moueatur: profectò quod mo uetur omne, ab immoto per se mouetur. At quòd à se motum ab immoto moueatur; probatur. Nam à se toto moueri non potest, sed a parte aliqua quæ dicitur pars mouens, & corpus est. Cum autem ipsa etiam moueatur per se, vt puta, neruus, aut musculus, qui mouent corpus, & mouentur: profectò debet reduci tandem in animam, quæ immota per se mouet: si enim semper in partem corpoream referatur motus, cum illa se moueat, & non secundum totam, erit secundum partem, & iterum de illa erit quæstio. Oportet ergo ad animam tandem deuenire, quæ immota mouet.

5. Theorema. Oportet deueniri ad vnicum mouẽs perpetuũ & imobile. 1. ratio.

Quintum Theorema est. In motu tandem ad vnicum mouens perpetuum, & immobile deuenire oportet. Probatur duplici ratione. Prior est. Generationes sunt perpetuæ, & mutationes: sed nullum mouens particulare potest huius perpetuitatis esse causa: ergo vnum est mouens supremum. Minor patet. Nam particularia mouentia causæ sunt singula singularum per se mutationum: at perpetuitatis nullum est causa, cum non sit perpetuum.

Posterior est. Omnia mouẽtia particularia aliis motibus mouentur per accidẽs ab extrinseco, vt animalia alterantur, augenturq; facto motu extrinseco. ergo nullum est sufficiẽs principium perpetuæ cõtinuitatis in mutatione. Non enim illorũ motuum principia actiua sunt: ergo vnũ oportet supremum mouens constituere, quod nullo motu, nec per se, nec per accidens ab extrinseco moueatur.

6. Theorema. Oportet eẽ & vnũ primum.

Sextum Theorema est. Præter motorem hunc immobilem & perpetuum, oportet vnum mobile, motumque perpetuum cum eo constituere. Probatur vnica ratione: Quia qu[illegible] [illegible]ra sunt, & diuersa non d[illegible]rant a[illegible] no eodẽ modo se sem per habe[illegible] [illegible]ut res hæ inferiores variæ sunt, & [illegible]ersæ: ergo ab isto principio im mediat[illegible] non procedunt. Debet ergo poni v[illegible]m intermedium vniuersale mouẽs, [illegible] motũ, quod suo motu, & varietate, ista omnia efficiat: mouens autem primũ immobile hoc immediatè mouebit.

mobile ppetuũ.

His sex additur. 7. Theorema. Hic primus motor est vnus. 1. Ratio.

His omnibus possumus addere septimũ Theorema. Motor hic omnium primus vnus est. Hoc triplici ratione desumpta ex Aristotele probari potest. Prima est vltimo textu Metaphysi. quæ ex fine sumitur. Si enim essent plura principia prima, essent plures fines: tunc, vel vnus in alium ordinatur, vel non. Si nullus in alium, sed omnes sunt æquè primi: tunc non posset vnitas in mediis conseruari, & sic dissolueretur mundus, dum quædam in hunc, quædam in alium tendunt finem: quod impossibile est. Si verò omnes in vnum referuntur, iam is primum omnium esset.

2. Ratio.

Altera ratio est lib. 12. Metaph. tex. 49. Si plura essent principia, vel tunc essent æqualiter perfecta, vel non: sed vnum esset perfectissimum. Si hoc detur, habetur intentum. Si verò illud, tunc essent eiusdem speciei. At plura eiusdem speciei nõ sunt, nisi materiam habeant: essent ergo cõposita, & materialia: quod primis principiis repugnat.

3. Ratio.

Tertia ratio est hoc libro textu 48. quæ ex genere causæ efficientis. Frustrà ponuntur plura principia, & causæ, cũ vna sufficit: at sat est vnum primum principium: est igitur vnũ. Minor patet: Si enim sunt plura, tunc, vel quæ potest vnum, potest aliud: vel non. Si sic: superfluum est, plura ponere. Si verò non, imperfectum est profectò principium quodque, & nullum est primum.

Not. Aristo. non dũ demõstrasse primum motorẽ esse substantiã separatam.

In omnibus his aduerte maximè, quòd Aristoteles nondum demonstrauit hunc motorem esse substantiam separatam, & non animam corporis cœlestis: nam quæ dicta sunt hactenus ab Aristotele saluari possunt. Si dicatur, illud esse primum mouẽs, quod est anima corporis cęlestis, nec vllum alium motum habet, quam localẽ ratione illius corporis: At in sequentibus hoc demonstabit, cum probet esse infinitæ

nitę virtutis, & nō esse virtutē in corpore. Aduerte etiam, quod hæc tria sic se habent, esse vnum primum, esse immobilē, & esse perpetuum. Ex primitate immobilitas, ex immobilitate nascitur ꝑpetuitas.

Ad 1. Ad primum argūi respondetur: ꝙ non potest omnibus simul attribui ꝑpetuitas, quia non sunt omnes simul: at causa cùm effectu debet esse: nam causa particularis, vt dicit Auerroes, non totaliter effectum producit, animal enim, & viuens semen dat, & reliquit: quod nisi ab alia causa iuuaretur, disponeretur, & conseruaretur, non esset futura generatio.

Ad 2. Ad secundum dico, quod qui vellet effugere posset dicere, quod ad rationē principij primi sufficit, quod quorundam sit finis, quorundam sit efficiens. An tamen secundum Aristotelem, omnium sit causa efficiens, quæstione sequenti discutiendū relinquimus.

Ad 3. Ad tertium dico, quòd Aristoteles præcipuè intendebat dicere, quòd primum principium non mouetur per accidēs motu facto ab alio, sicut mouetur principium mouens animalis: nec sicut dicuntur moueri inferiores intelligentiæ ratione orbium a supremo motorum. At an eo motu, quo orbem mouet, per accidens moueatur, non ita ex professo hoc docet hic, quia hoc pendet ex probatione, quod nō sit anima. Et Alexan. in hoc loco credidit, moueri per accidens, quia existimauit, intelligentias esse animas cœlorum.

Nota. Dico tamen ad hoc, quod cùm animæ non sint orbium, ipsos mouent, nec cum eis mouentur per accidēs, quia orbes semper secundùm totos in vno manent loco: At si orbes locum mutarent ad dextram, vel sinistram, vel aliam positionem, tunc per accidens mouerentur intelligentiæ, quia alias non mouerent, cum requiritur approximatio virtutis. At cum Deum infinitum, & vbique præsentem ponamus, nullo modo per accidens moueretur motu quocunque orbis. Hoc autem an perceperit Aristoteles, alia q̄stio est; at quia talis orbium motus impossibilis est naturaliter, ob id simpliciter sunt motores orbium immobiles per se, & per accidens.

Ad 4. Ad quartum dico, quod quamuis miraculosè & supernaturaliter, sine vlla causa media illa posset facere: at iuxta ordinem naturalem (naturaliter loquendo) nō possunt aliter fieri, nisi mediante orbis etiam motu. Vtq; ideo Aristot. naturalē solùm ordinē sequens, dixit, aliter non posse fieri: intellige autem tu, naturaliter; vt ipsi loquebantur. Sed quicquid sit de Aristotele, secūdum nostram veritatem dicimus, quod licet Deus po sset, voluit tamen rerum mobilium causam vniuersalem mobilem ponere, vt omnia suauiter disponerentur; Aristoteles verò ex suis principijs Deum considerat solum, vt diximus.

An Deus sit causa efficiens Mundi, etiam per Aristotelem. Quæstio VI.

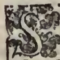

SVPERIORI quæstione promisimus nos tractaturos, An Deus esset causa efficiens mundi, etiam secundùm Aristotelem. Nam ex veritate satis iam cōstituit in primis istius libri octaui quæstionibus. Nunc tamen potissimum secundum Aristotelem, etiam si mūdum ab æterno posuerit, videamus. *Plurimi ac celeberrimi Arist. interpretes id asserētes.*

Id ergo probauimus tripartito. Primo ex ipsis Aristot. Interpretibus celebrioribus. Secundo ex ipsius Aristote. testimonijs. Tertio rationibus validissimis, ac verissimis, ductis etiam ex eiusdem Aristotelis principijs.

Mundum fuisse factum a Deo, ex Aristotelis sententia, tenet ex Alexandro Simplicius in 1. Physic. text. vltimo, vbi etiam probat verbis Alexandri, Deum esse efficiens, quoniam est finis. Idem in 2. Physi. 66. & in 2. Physic. 45. vbi id optimè deducit ex Aristot. Idem etiam facit vberius in tex. 72. idem in 8. Physic. in prima digressione contra Philop. & in tertia digressione concedit materiam secundum Aristotelem fuisse ex nihilo factam a Deo: Idem Ammonius in 1. Periher. cap. vltimo. De eodem habes pulchrum locum in Alex. in 8. Metaphysic. tex. vltimo, & denique hanc esse Aristotelis sententiam, præter Philop. in toto opere contra Proclum. D. Thom. Auicen. Themist. & Albert. qui sine vlla contradictione sic sentiunt. Sunt innumera etiam loca Auer. vt de substantia orbis, cap. 2. Syrianus etiam 3. Meta-

 physic.

Physic. vt asserit Simplic. in 8. Physi. 55. Macrobius etiam in 2. de somnio Scipionis, asserit, totam philosophiam, Deũ posuisse authorem rerum.

Et Neotericis etiam viri graues idem secundùm Aristotelem optimè probant, vt Cornelius lib. 2. de abditis rerum causis, de quo vide Eugubinum 4. de perẽni philosophia. vt alios taceamus.

Ex testimoniis Aristotelis. Sed probatur etiam testimonijs Aristotelis. Primò, 1. Politicorum c. 5. ait, Deũ fecisse omnia propter hominem: cui videtur conuenire illud secundi Physicæ text. 24. nos esse omnium finem: quod procul dubio non esset, nisi efficiens rerum illas ad nos ordinasset.

2. Secundò. In 2. Rheto. cap. 23. ait, Dæmones etiam Dei opus.

3. Tertiò. In 2. de generatione 59. ait, Deũ omnia compleuisse, dando ueram æternitatem illis, quæ habere poterant: cæteris verò continuam quandam successionem in diuersis indiuiduis.

4. Quartò. In 2. de generatione. 51. ait, tot principia requiri in rebus sempiternis, quot sunt in primis, id est, in elementis, nẽpe materiã, formã, & efficiẽs: vbi vides expressè poni efficiens sempiternorum.

5. Quintò solet adduci locus ille ex 2. Metaphysic. text. 4. vbi Aristoteles ait, primũ in vnoquoque genere esse causam cæterorum, quæ sunt in illo genere: Et tamen agit de principijs sempiternorum.

6. Sextò in lib. etiam de mundo ad Alex. frequentissimè ait, omnia esse Dei opera, cœlum, terram, animãlia, &c. & omnibus Deum vitam dare, tegere, & gubernare omnia, ac conseruare, qui quidem liber si non est Aristot. certè grauissimi authoris, & dignus qui tribuatur Aristoteli.

Rõnibus et desũptis ex pri.ipiis Aristote. Sed iam idem probemus quoq; rationibus desumptis ex principijs Aristot. Primò. Si Deus non esset effector æternorũ, in Aristotele maximè, quia æterna nõ habent causas. Sed hoc est falsum in Aristotele. Nam 8. Metaphysi. 15. reprehẽdit Democritum, qui dicebat quædam non habere causam, quia erant æterna. In 5. etiã Metaphysic. in tex. 6. ait, quædam necessaria habere causam suæ necessitatis.

2. Secundò ex 12. Metaphysi. 52. Deus est causa ordinis vniuersi: ergo est causa naturarum, quæ in vniuerso sunt ordinatæ.

Probatur consequentia: Quia cùm res secundum suam naturam sint ordinatæ, si Deus non causaret naturas, nõ posset causare ordinem, nec potest intelligi illum naturarum ordinem causari a Deo, nisi causando naturas.

Adde, quòd alias ad minus dicendum esset, talem ordinem esse extrinsecum & per accidens vel accidẽtalem ipsis rebus; qui tamen non est, sed secundùm rerum naturam; imò & intrinsecus vnaquæque essentia suum habet gradum ordinis & mensuræ. Vnde cum ordo sit bonum vniuersi, res alias intrinsecè non essent ordinatæ, & sine bono.

Tertiò ex 2. Physi. Natura agit propter finem: sed finis non causat prout est in re, vt fusè ostendunt Peripatetici, quoniam est vltimum in executione: ergo causat, vt cognitus. Et vt etiam asserit communis sententia, Tunc sic, vel vt cognitus a rebus ipsis; Et hoc non: quia multæ carent cognitione: Vel vt cognitus a Deo, a quo inanimata reguntur in suis actionibus, vt ait Aristoteles in 2. Physic. text. 59. Tunc sic; Ergo Deus debet ordinare ad suos fines, & producere in ipsis talẽ cõpulsum, & cooperari dirigendo rerum actiones: ergo debet causare res. Et hoc probat ipsum efficere omnia, quæ habent finem.

Quartò. Deus est causa in Aristotele omnium rerum etiam incorruptibilium; ergo est efficiens. Probatur primò antecedens, & posteà consequentia. Antecedens quidem ex 12. Metaphysi. tex. 38. vbi ait, ab hoc principio cœlum, & Natura depẽdent. Et in 36. & 37. ait, Deum respectu omnium intelligentiarum esse finem, qui præexistit, & mouere ipsas, vt amatum & desideratum; vnde Aristoteles ibi a text. 37. sæpissime vocat Deum principium, & primam causam; ex quo illud apud Peripateticos percrebuit, idem esse primam formam, primum efficiens, & vltimum finẽ. 4. Ratio multiplex.

Hoc supposito, probatur consequẽtia: Deus est causa intelligentiarum in Aristotele; ergo vel vt materia, vel vt forma, vel vt finis, vel vt efficiens. Certum est non esse materiam, nec formam; omnes itẽ concedunt esse finem; sed inde probabimus esse efficiens.

1. Primò; vel intelligẽtia habet esse a se, vel a Deo. Si a Deo, habetur intentum; Si a se,

a se, peto, circumscripto Deo, vel amitteret illud, vel non. Si amitteret, ergo non habebat a se. Si non; ergo non deferabatur ad Deum, vt ad finem essentialem.

Secundò item. Modus operandi sequitur modum essendi: intelligentiæ in operando pendent a Deo: ergo in essendo à

3. Tertiò: vel intelligentiæ omnes sunt æquè perfectæ, vel non. Si sunt: ergo omnes sunt dij & nulla est subordinatio, nec magis hæc refertur ad illam, quam e contra. Adde, quòd si vnaquæque illarum esset ipsum esse interceptum, nulla ratione possent plurificari. Sin autem sunt inæqualis perfectionis: ergo illę imperfectio res non habent esse a se: quia si haberent omnes esse a se, omnes essent æqualis perfectionis: nec posset reddi ratio, quare vna se fecit imperfectiorem, aut, quare facta est imperfectior altera: & propterea, si sunt a se, essent ipsum esse, vnde essent perfectissimæ.

Quartò, quod habet esse a se, est propter se: intelligentiæ non sunt propter se, sed propter Deum: ergo &c.

Alia argumenta his similia reperies apud Herueũ. 2. Quolibeto. quæst. 1. apud Heliam Cretẽsem in opusculo hac de re, penes Scaligerum, Fernelium, & alios authores quos superius: quæ quidem volui paulò fusius, & accuratius prosequi, ne quis falsò putaret, non posse probari in Aristotele, Deum esse efficiens, cum tamẽ quę suprà attulimus, id in Aristotele, & in lumine naturæ euidenter demonstrent.

Caput Septimum.

At verò & alio facto principio. Tex. LIIII.

Qualis sit primus motus, inquirit.

CVM mouens primum motu vno immediatè mouere docuisset; quis, & qualis is motus sit, nunc indagat. Hic autem motus debet esse primus, & continuus, & perpetuus; talis enim est motus, quo primus motor mouet. Ob id inquirit, an sit motus continuus, & primus, & quis sit. Cui enim hæc insunt, is erit motus primi motoris, si simul etiam motus perpetuus ille sit.

Tribus autem existentibus motibus. Tex. LV.

Motus localis est primus omniũ.

INncipit indagare, quis motus primus sit; & hanc constituit conclusionem. Motus localis est omnium primus; quam multipliciter probat. Supposito vno, quod iam dictũ est, motus species esse tres; Alterationem, quæ ad passiones, & qualitates est; Augmentationem, quæ ad magnitudinem; Lationem, quæ ad locum fit.

1. Ratio. Est igitur argumentum primum. Augmentatio omnis præsupponit alteratione, alteratio motum localem; ergo omnem motum antecedit motus localis. Probatur prior pars antecedens. Augmentatio fit ex contrario, & dissimili illius, quod augetur; fit tamen ex eo, postquam simile est factum; sed ex dissimili non fit simile, nisi per alterationem; ergo augmentationem præcedit alteratio. Maior explicat; Cibus enim ex quo nutritur, & augetur aliquid, debet esse diuersum ab eo, quod augetur in principio: vt tamen augeat, debet conuerti in simile, vt cibus conuertitur in carnem, vt augeat carnem; hoc autem absque cibi præcedenti alteratione non fit; quod magis in libris de generatione explicabit.

Posterior pars antecedentis probatur. Agens, seu alterans educit in actum rem ex potentia, vt facit cibum calidum actu ex potentia; sed ad omnem actionem huiusmodi loci approximatio necessaria est ita, vt aliquando fuerit, aliquando non; si enim esset semper approximatio, nõ fuisset in potentia alterabile; præsupponitur ergo localis motus. Cùm igitur sit motus perpetuus, erit motus localis perpetuus; Et cùm quidam sint priores, quidam posteriores, dabitur vnus primus.

Amplius autem omnium passionem.

4. Rō ex sentētia Antiquorum. SEcundum argumētum facit ex sententia Antiquorum, qui omnium qualitatum principia ponebant raritatem, & densitatem: & has per congregationem, vel disgregationē præcedentium partium fieri, dicebant: hanc enim generationem ponebant. Cum igitur congregatio, & disgregatio taliū præsupponat motum localem, motus hic antecedet alterationem. Vlterius de augmēto patet: quia cùm non sit augmentum: vel diminutio sine partium, quæ locum habent, acquisitione, vel deperditione, non erunt profectò absque motu locali: & sic omnem motum antecedit localis.

Amplius & hinc considerantibus. Tex. LVI.

Tripliciter aliqd dicitur altero prius. PRosequitur adhuc idem probare, ac modos, quibus aliqd prius alio dicitur, distinguit. Tripliciter vnum dicitur altero prius: Primò, quia hoc ablato, alterū aufertur, non tamen e contra: vt animal prius est homine: ablato enim animali, aufertur homo, non e contra. Est secundo modo prius tempore. Tertiò prius secundum substantiam, id est, perfectione. Omnibus his modis localem motū priorem probat.

5. Ratio. Est autem tertium argumentū de priori natura. Is motus, qui magis est continuus, prior est natura, quam is, qui minus: at localis est huiusmodi: is igitur est prior natura. Maiorem explicat. Duplex est cōtinuitas in motu, aut ratione solius temporis, quæ dicitur contiguitas: aut ratione ipsius spatij, & termini simul cum tempore: & hæc est propriè continuitas: & motus huiusmodi dicitur continuus. Nam contigui, non continui, sed continuè fieri dicuntur. Clarum est, quòd magis vnus est continuus, quam contiguus; ob id prior est natura.

Remouetur obie. Dices: etiam alij motus sunt continui perpetuo, vel possunt esse: Ad hoc dicit, ꝙ non possunt esse. Hoc tamen demonstrabitur posteà. Alio pri ma.

Dicet quis; quamuis solus motus localis perpetuò possit esse continuus, non tamen ob id sequitur, quod talis motus sit. Ad hoc respondet, quod in natura oportet ponere, quod melius est, cum esse potest. Cū igitur talis motus esse possit, nec vllum ex hoc sequatur absurdū, imo perfectius hoc erit, oportet ipsum cōstituere. Remouetur obiectio a.

4. Ratio. Quartum argumentum facit ad idem: Quia quod localiter mouetur, non indiget necessariò vt alterabile, aut augmentabile sit: at augmentatio, & alteratio præsupponunt motum hunc localem cœlorum, quo non existente, non erunt reliqui: igitur motus localis prior est natura, quam alij sint motus.

Adhuc, tempore primum. Tex. LVII.

5. Ratio. QVintum argumentum facit: Is motus primus est, qui rebus perpetuis solus inest: at talis est motus localis: (inest enim corporibus cœlestibus quæ perpetua sunt:) motus ergo localis primus est tempore.

Obiect. Aduersus hoc obiectionem ponit. Motus enim localis videtur omniū vltimus: nā prius res generatur, alteratur, & augetur, quam fit motus localis, vt patet. Non enim localiter animalia mouentur, nisi postquàm generata sunt, & secundum quantitatem perfecta: quod sine augmentatione, & alteratione præcedētib⁹ non fit.

Solutio. Ad hoc respondet Aristoteles, ꝙ quamuis in hoc indiuiduo ita sit, & in vnoquoque, quod motus localis sit vltimus: tamē ante illud præcessit aliquid localiter motum, quod fuit causa generationis eius, & ita in diuersis motus localis prior est, q̄uis in eodem sit vltimus.

Obiect. Dices tu; etiam hoc, quod antecessit, fuit generatum, & auctum, & alteratum ante motum.

Solutio. Ad hoc respondetur, quod non semper illud, quod mouet, est generatum; non enim omnia sunt generabilia. Sed datur aliquod generationis causa, quod non sit gene-

generatum: tunc profectò (?) ſtius motus localis antecedet omnes generationes. Quòd ſi antecedit generationes, antecedet etiã reliquos motus, qui poſt generationem ſunt, puta alterationem, augmentationẽ, corruptionem. Et cum hoc non ſit generabile, non etiam augmentabile, nec alterabile. Motus igitur localis abſolutè omnẽ alium antecedit, & maximè cœlorũ motus.

Omninò autem videtur id, quod fit. Tex. LVIII.

6 Rõ latio tripliciter ſuperat alios motus I perfectione, a Rõne ſubiecti.

SExtum facit argumentum de priori ſecundum perfectionem, ac tripliciter motum localem alios perfectione excedere, probat. Primò, ſubiectio: Quod generatur, eſt imperfectũ quia nondum eſt: ſimiliter, quod augetur, quia ad terminum perfectum nondum venit: ſimiliter, ꝙ alteratur, cum ante augumentũ alteretur: Quod verò localiter mouetur, perfectũ eſt: ergo nobilius eſt ſubiectum motus localis. Experientia etiã probat: quia non mouentur, niſi perfecta: vnde plantæ motu locali carent, cũ reliquos habeant, quia imperfectiores ſunt. Similiter, inter animalia ſunt quædam, quæ ob imperfectionem non mouentur localiter, vt conchæ, ſpongiæ, & alia quæ inſtrumẽtis motiuis carent.

Et propter hæc, & quia minimè. Tex. LIX. LX.

2. Rõne effectus.

PRobat ſecundò perfectionem ex effectu. Quia reliqui motus mutationem in re ipſa ponũt: ſemper enim alii motus cũ acquiſitione, vel deperditione vel ſubſtantiæ, vel eorũ, quę ſubſtãtiæ inſunt, fiunt: At motus localis nihil ſubſtantiæ mutat, quia eſt ad locũ, qui eſt extra ſubſtantiam rei ipſius.

3. Ex principio motus.

Tertiò probat ex principio motus. Inter ea, quæ mouentur, id, quod magis eſt principium motus, eſt quod ſe ipſum mouet: at quod ſe ipſum mouet, maximè ſe mouet ſm localem motum: is ergo eſt primus, quippè qui magis inſit principio motus. Ex quibus omnibus probatũ relinquitur, motum localem eſſe omniũ primum.

Quòd igitur latio primus motuum ſit. Tex. LXI.

Inquiritur quænam latio ſit primus motus.

CVm oſtẽdiſſet, lationem, id eſt localem motum eſſe primum: nunc quæ latio iſta ſit, inquirit. Nã ſunt multæ ſpecies motuum localium. Dum autem hoc inquiritur, ſimul etiam tractabitur, ꝙ talis motus ſit perpetuus, & continuus. Namille motus localis inter alios primus erit, qui ſolus poteſt perpetuus eſſe, & cõtinuus: ob id probat, nullum motum præter circularem poſſe eſſe perpetuò continuum propterea ille ſolus omniũ erit primus, & hoc motu mouebit prim^9 motor.

Quòd igitur aliorum motuum continuum. Tex. LXII.

Null' motus præter localem põt eẽ perpetuo continuus.

PRobat nullum motum præter circularem localem poſſe eſſe perpetuò continuum, ſimul ẽt nullam mutationẽ. Argumẽtũ eſt huiuſmodi. Nullus motus, qui eſt ab oppoſito in oppoſitũ, poteſt eẽ perpetuò cõtinuus: omnes motus, præter circularẽ, ſunt ab oppoſito in oppoſitũ: nullus igiẽ cõtinuus perpetuò eſſe põt: Minorẽ declarat: Nã mutatio eſt inter ens & nõ ens: alteratio inter contrarias qualitates: augmẽtatio, & diminutio inter perfectam, & imperfectam viuentium magnitudinem: ſic tamen, quòd contrarii motus ad contrarios ferantur terminos, vt generatio ad ens ex non ente, at corruptio ex ente in non ens; calefactio ad calorem ex frigido, ẽcõtra frigefactio, & ita de aliis omnibus.

Maiorem probat. Et nota, ꝙ non ſumit vnicum motum ab oppoſito in oppoſitũ; vt calefactionem, quæ eſt à frigiditate in calorem: nam ſic probatum eſt, iam nullũ motum vel mutationem poſſe eſſe infinitam, cum ſit diſtantia finita inter contraria: & ſic non eſſe poteſt perpetua cõtinuitas: Sed probat de motibus conuerſis: vt à nigro in album, & iterum ab albo in nigrum: hoc enim modo debet eſſe perpetua continuitas inter hos motus, ſi eſſe poſſet. Oſtendit autem, quòd illi duo motus, vel mutationes conuerſæ non ſint inter ſe continuæ. Nota.

Et

Et facit argumētum hoc. Sumo illum secundum motum conuersum ab albo in nigrum,& sic procedo: Omne, quod ante aliquem motum existit, debet habere aliquam quietem sub contrario termino, à quo ille motus incipit: sed quod illo motu secundo mouetur ab albo in nigrum, existit ante illum motum: ergo quieuit sub albo. At quies est in tempore: ergo per aliquod tempus fuit sub albo.

Non ergo est iste motus continuus cū eo, qui est a nigro in album; nam tunc nó quiescere in albo, sed cum primum ad ipsum perueniret, statim inciperet per alium motū ab illo termino mutari absq; vllo tempore quietis. Idem dicitur de alijs mutationibus oppositis, puta, generatione,& corruptione, quæ vniuersaliter opponuntur. Similiter in particularibus: vt enim in generali mutatio mutationi, ita in particulari hæc huic opponitur, vt notum est.

Obiectio Dices, quòd inconueniens, si dicatur, quòd non quiescit in illo termino, puta albo, per tempus. Dicit Aristoteles quòd

Solutio. tunc simul moueretur motibus cōtrarijs; quod est impossibile. Quod hoc sequatur, non explicat: tamen explicare possumus sic: Quia quod ex albo conuertitur in nigrum, vel conuertitur postquam factum est album, vel dum fit. Non postquā factum est: quia tunc quiesceret,& esset tempus, in quo factum est album: ergo dum fit: simul ergo fit album, & denigratur. Ita exponunt alij.

Quantum uim habeat hoc argumentum Aristotel. Mihi non videtur hoc argumentum Aristotelis demonstrare, sed quandā probabilitatem habere. Non enim fieret res alba, nec motus esset ad terminum, vt per instans duraret in eo: at non ostenditur hoc non posse fieri. Nam potest esse, quòd cū aliquid calefit à calido vt sex, accedat ad frigidum vt octo: ita ut in primo mutato esse caloris, vt sex, quod fuit primum non esse calefactionis, incipiat agere frigidum, ut octo, per vltimum non esse: tūc enim ille gradus, vt sex, non durabit, nisi per instans, puta, nunc est, & immediate ante hoc non fuit, quia inducitur in fine motus. Similiter nunc est, & immediate post hoc non erit, quia immediate post hoc erit motus frigefactionis, cum incipiat per vltimum non esse. Erit igitur idē instans primum non esse vnius motus præcedentis, & vltimum non esse sequentis: & erit primum esse illius formæ inductæ in fine motus prioris, & vltimū esse eiusdem respectu posterioris, & hæc sunt verissima.

Nihil enim differt contrarietas, aut non contrarietas.

Excludit tres obiectiones contra prædictam rationem. Prima est: Quia dictum est, contrarios motus simul non esse, ac ob id non esse continuas duas mutationes: posset quis dicere, quòd generatio, & corruptio non sunt contrariæ, ob id poterunt simul esse. Respondet, quod ratio ducit ad hoc absurdum, quòd duo opposita simul essent, siue illa sint cōtraria, siuè priuatiua. Hoc enim parum conducit rationi. Sat est, quòd probet, quòd generatio,& corruptio essent simul, quæ non possunt verè simul esse, siuè vocentur contraria, siue non. Excludit tres obiectiones. 1.

2. Altera obiectio est: quia dictum est, q debet esse quies in termino, à quo est mutatio. Videtur falsum: quia quod generatur, non est: quiescit post generationem, vel ante corruptionem: quia dictum est, quietem tantum opponi motui. Respondet, quod parum hoc refert. Nam ratio hoc contēdit, quod debet esse per aliquod tempus in termino, a quo est motus, siuè sit quies, siuè non. Si enim datur tale tempus, tunc illæ mutationes non erunt continuæ,& hoc sufficit,& intendimus probare. 2.

Tertia obiectio est. Nam primo diximus, motus esse contrarios,& posteà vnū illorū incipere a quiete contraria. Vbi videtur, quòd vnum duo habeat contraria. Ad hoc respondet, quod siue quis illa duo contraria vocet, siue non; ad rationem satis est, quod opponatur motus, & quieti & alteri motui: sicut medium duplici extremo opponitur. Quòd uero sit perfecta contrarietas inter quietem, & motum, parum hoc refert ad præsens. De hoc autem diximus libro quinto. 3.

Am-

Amplius autem & in generatione, Tex. LXIII.

Nota. ITerum probat, quòd nō sint duo motus illi continui per generationem. Vt enim nihil generatur, vt duret per instans: ita profectò fit in aliis motibus: nihil ad terminū mutabitur, vt per instans sit in eo: quia quod naturale est, in omni motu erit: at si illi motus essent continui, illud sequeretur, vt textu præcedenti probatū est. Non igitur sunt tales motus, quin sit media quies, saltem per aliquod breue tempus: hoc autem continuitatem illorum impedit.

Quod autem contingit esse quendam. Tex. LXIIII.

Intér motus locales nullū ꝑter circularem posse eē ꝑpetuū.

CVm probasset, nullum alium motum continuum perpetuò esse posse, nūc ad locales deuenit, & inter locales nullū, nisi circularem perpetuò continuum esse posse, ostendit.

Distinguit autem tres locales motus, rectum, circularem, & mixtum ex vtroq;: puta, quæ fit per chordā, & arcum. Dicit, ꝙ si probatur, vtrumq; simplicem aut vnū non esse infinitum, etiā probatū erit, mixtum non esse infinitum. nam iste ex simplicibus componitur.

1. Ratio. Probatur igitur de recto, quòd esse non possit perpetuò continuus. Et non sumit vnicum rectum simplicem, qui ab vno in aliud fit, nam notum est, non posse talem esse infinitum, sicut nec alios motus, qui sunt a contrario in contrarium; sed sumit rectum, & reflexum vt ab A, in B. & iterū à B, in A. De his enim dubium est. Ostendit autem, quòd tales motus non sint continui, tali argumento. Motus contrarii nō sunt continui: illi motus sunt contrarii inter se: non ergo sunt continui.

Consequentia est certa. Maiorem probat ex his, quæ dicta sunt libro 5. Vbi probatum est, ad motus continuitatem debere esse tempus vnum, mobile vnum, & terminum vnum specie: at contraria non sunt vnius speciei: non ergo continuari possunt.

Minorem probat. Nam illi motus se inuicem impediunt: ergo sunt contrarii. Patet antecedens. Moueatur aliquid ab A, in B, & aliud à B, in A. profectò ita se mutuo impedient, quominus motus suos peragāt. Non sic autem, c um aliquid sursum, aliud ad latus mouetur: sunt ergo illi contrarii, ac ob id non erunt continui.

Maxime autem manifestum est. Tex. LXV.

2. Ratio. ALterum argumētum facit ad idem probādum sic. Illi motus, īter quos mediat quies, non sunt continui: at inter motum rectum, & reflexum mediat quies: ergo illi non sunt continui. Addit, quòd quòd non solum inter rectum, & reflexū, sed etiam in circulo motus simplex, & reflexus quietem habet. Vt si per circulum procedat ab A, in B. & iterum a B, in A.

Explicat tamē, quòd ferri iterum ab ipso B, in A, potest, aut continuando motū per totum circulum: & hoc dicitur moueri per circulum, & hic motus continuus esse potest: Aut regrediendo per eandem partem circuli: & de hoc motu reflexo dicitur, ꝙ non est cum altero continuus. Minorem illā probat, quòd mediet quies. Et dicit, hoc sensu patere, & ratione. Sensu quidem: quia experimur aliquando in his reflexionibus mobilia retardari: Rationē autem adiungit. Inter motum rectum, & reflexum mediat quies

Obiectio. Sed dices: si hoc sensu notū est, vt quid ratione opus est, cum qui sensu probat, ratione ostendere superius reprehendit in textu 26? Respondet Auerroes quòd ratio ponitur vltra sensum in præsenti, quia illa quies nō percipitur in omnibus reflexis. Nec similiter per sensum cognoscit causa: at ratio probat in omnibus, & dat causam. Solutio.

Principium autem hoc est.

Suppô. In quanto sunt tria, principiú, medium, & finis.

AD probãdum id ratione, supponit duo. Alterũ est: Quòd in quanto sunt tria. Principium, medium, finis: & hæc sunt tam in spatio, quàm motu, tempore. Medium autem habet rationem duorum: respectu enim principii, finis est, respectu verò finis, principium.

Alterum est. In linea recta quolibet pũctum medium non est actu principiũ, aut finis, sed potentia. Vnde non actu dicitur nisi cùm sumitur cum hac, aut cum illa parte. Ex quo fit quòd in motu facto per lineam, nunquam punctum habeat rationẽ principii aut finis actu, nisi facta fuerit aliqua diuisio non per magnitudinis diuisionem, sed secundum quietem.

Nota. Vnde maximè aduerte, quòd hoc est discrimen in puncto lineæ, vt est medium tantum, & vt est principium, vel finis motus: quòd vt est tantum medium, sufficit, quod sit potentia principium, vel finis; & tunc erit, cum motus continuè fit per illam lineã. At si debeat esse finis actu, vel principium motus, tunc debet sumi cum diuisione, ita vt cesset mobile in illo per aliquod tẽpus: sic enim fiet actu finis præcedentis, & actu principium sequẽtis motus. Et dicetur, quòd mobile ad illud accessit per motum primum, & per alterũ motum recessit, & abfuit: de puncto vero absque vlla quiete.

Nec potest dici, quod mobile fuit in illo, & recessit ab illo: quia, vel hoc esset in vnico instanti, vel in tempore. Non est dicendum, quod in illo fuit in tempore, tũc enim esset quies. Nec in instanti: nam, tũc peto, An in eodem recessit: Et hoc non. Vel in alio: & tunc intercederet tempus, & in hoc quiesceret. Et iterum peterem de vltimo instanti, An in alio recessit: & sic mobile nunquàm moueretur. Non ergo debemus dicere, quod in pũcto medio, aut instãti fuit & recessit, nisi ibi quiescat: quod si res dicitur in instãti esse, est, quia est in tempore, in quo illud instans est.

Vis rationis. Ex his vult rationem hanc esse: Illi motus, qui habent actu finem, & principium, non sunt continui: at simplex, & reflexus habẽt actu finem, & principium, cum diuersi sint: ergo est quies in vllo vltimo reflexionis: aliter enim esset illud, sicut punctum medium, quod est potentia: vnde nec ille primus motus haberet actu finẽ: quod falsum est.

Nota. Nota literas: per C, intelligitur vltimus punctus: per B, medius, qui dicitur in potentia: per A, mobile Dicit, quod si A, vtatur B, vt fine, & principio actu, vt in reflexione fit: tunc necesse erit illic quiescere. Nam sicut cogitatio, qua punctum sumimus, respectu huius vel illius partis, facit, vt dicatur actu principium, vel finis: ita in motu facit quies illud actu principium, aut finem. Statim addit, quomodo incipit motus. Nempè cum recedit ab aliquo puncto in principio, vt ab A. & finis est, cum in aliquo, puta, C, steterit. Nam (vt dictum est) in principio motus non est primum: in vltimo verò est primum, in quo mutatum est. Et notã, quod modo per A, punctum, & signum, quod idem est intelligit.

Quam habeat vim hæc ratio Arist. Hæc ratio Aristotelis, vt dixi tibi textu superiori, non est demonstratio: nam aliquando accidit, motum reflexum ratione temporis, continuitatem habere, vt patet de faba, quæ sursum proiecta sine quiete trahitur a magno lapide cadente, de quã diximus lib. 5. Verum est, quod Aristotel. dicit, cum aliunde non prouenit impedimentum, vt in casu posito satis manifestum est.

Quapropter, & ad dubitationem. Tex. LXVI.

Dubium quoddã. CVm dixisset, punctum medium non esse actu finem, aut principium motus, nisi sit quies: nec mobile dicendum ibi accedere, aut recedere: nunc per hoc respondet ad dubium quoddam, quod ex simili concessione suboriri poterat.

Sumantur duæ lineæ æquales: altera E, altera F. Et duo mobilia æquali velocitate mota. per E, moueatur A, & per F, moueatur D, & signentur duæ partes æquales: in linea E, signetur B C. in linea F, signetur F G.

Inci-

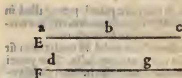

Incipiat autem moueri A, a principio lineæ, vſque ad B, & cum ibi ſit, incipiat D, recedere ab F, vſque ad G. Tunc citius perueniet D, ad G, quam A ad C, ex B. tamen magnitudines hæ duæ æquales erant, & mobilia æquè velocia. Quod autem citius perueniat D, patet: quia cum A, eſt in B. tunc D, recedit ab F. Nec poteris dicere, quod tunc A, recedit a B, quia ſimul non eſt ibi, & recedit: ergo quieuit ibi, quia citius alterum peruenit: ita eſt intelligendum hoc.

Solutio. Ad dubium, quod profectò in litera eſt valde obſcurum: reſpondet Ariſtoteles, ꝙ non eſt concedendum, quod dum D, receſsit ab, F, erat A, in B. Non enim A, in B fuit, quia B, erat in medio motus: Nam, vt diximus, A, incœpit motum ab E, quod erat ante B.

Nota. Per hæc vult Ariſtoteles docere, quòd aliter ſe habet punctum in medio motus, aliter in principio motus, & fine: Nam in medio potentia eſt, nec ibi eſt quies: at in fine, ſeu principiò actu eſt, & debet eſſe quies ſub illo.

Vnde concludit ex hoc, quod cùm in motu reflexo ibi ſit actu finis præcedētis, & principium ſequentis motus, debet in eo quies eſſe: & ponit exemplum mutatis ſignificationibus literarum: puta, ſi G, mobile feratur vſque ad D, punctum: & iterum reflectatur, quieſcet ante reflexionē: quia illud actu eſt finis vnius, & principium alterius.

At verò, quæ olim allata fuit. Tex. LXVII.

Excludit quandam reſpōſio. Excludit quandam reſponſionē. Poſſet enim quis dicere, quòd in illo puncto lineæ vltimo, in quo ſit reflexio, non ſiſtit mobile, nec recedit: ſed ſicut ſe habet medium punctum motus recti, ita illud eſt medium recti, & reflexi. Hoc reijcit: nam illud punctum actu eſt finis, & principium, quia ſunt illi diuerſi motus; alius enim eſt ſurſum, reflexus deorſum, vel è contra. Vnde tale punctū non poteſt cenſeri, ſicut medium in moto eiuſdem rationis: erit ergo quies in illo.

Et ex his poteſt ſumi argumentum. Nā ſi non eſſet quies in illo puncto, tunc eodem modo ſe haberent duo illi motus diuerſi, quo duæ motus eiuſdem rationis partes; quod non eſt; cum illi actu ſint diuerſi motus. Partes autē vnius motus ſolum diſtinctæ potentia; aliqua ergo inter illos mediat quies.

Nota ſolutionē argumēti Zenonis. Statim per hanc doctrinam vult ſolutū eſſe duplex dubium. Alterum Zenonis libro 6. propoſitum: puta, quod non ſit motus, quia oportet tranſire prius per dimidium: hæc autem infinita ſunt, ac tranſiri non poſſunt. Alterum dubium eſt ferè idem, ſed alia via propoſitum. Cùm aliquid mouetur, numeret ea dimidia ſimul, atque mouetur: cùm hæc autem ſint infinita tranſacta in motu, accidet infinitum eſſe numeratum: quod eſt impoſſibile.

In primis ergo de motu. Tex. LXVIII.

Nota, nō eſſe verū in Ariſt. id quod dictū eſt in 6 Phy. t. 18 infinitū poſſe ptranſiri in infinito tēpore. Excludit ſolutionem, quam dederat argumento Zenonis in lib. 6. text. 18. Illic enim dixerat, ꝙ quamuis in ſpatio ſint infinita, tamen etiam in tempore, quo pertranſitur ſpatium, ſunt infinita: vtrunque enim eſt æqualiter diuiſibile. Hanc ſolutionem dicit eſſe ad hominem, id eſt, quantum ſufficiebat pro ſoluendo argumento. Zeno enim contendebat, quod ſi motus eſſet, infinitum tranſiretur tempore finito; puta, magnitudo diuiſibilis in infinitum per vnam horam. Ad hoc ſatis tunc fuit reſpondiſſe, quod pariter tempus erat infinitum. Eſt enim etiam diuiſibile in infinitum.

Sed hæc ſolutio prorſus difficultatem non euacuat, nec veritatem oſtēdit. Nam dubium manet, quomodo tempus, cùm infinitas habeat partes, poteſt tranſiri, & finiri. Hoc autem per ea, quæ modo dicta ſunt, ſoluitur. Non enim iſta dimidia actu ſunt in continuo, ſed potentia; nam

actu essent, si vnumquodque punctum fieret duo; vt cum hac, vel illa sumeretur parte: aut si motus cessaret. Tunc autem facta diuisione, iam non esset continuum. Et sic etiam patet de numerante: qui enim numerat diuersas partes facit, & bis punctum sumit cum duplici parte, ac duo pũcta facit: hoc autem non se habet in continuo sic. Vnde concludit, quòd infinita cõtingit transire potentia, sed non infinita actu. De hoc abundè diximus lib. 6. præsertim quæstione vltima. Vnde linea finita quidem est secundùm substantiam, & esse actu: potentia autem illa habet infinitatem.

Manifestum autem est, & quod nisi aliquis. Tex. LXIX.

In tẽpore instãs medium hẽt rõnẽ, prioris, & posterioris, alias sequeretur unum e duobus inconueniẽtib⁹.

IN hoc textu ostendit, quòd habet in tempore constitui instans medium, quod habet rationem duorum, & sit finis prioris, & principium posterioris: & hoc instans sit primum non esse rei corruptę. Et hoc est, quod dicit: ꝙ posterius debet sumi ad ipsam rem, id est, debet esse primum esse ipsius rei, quę generatur post alterius corruptionem.

V.g. ex aere generatur aqua: tunc datur in illo tempore instans, quod sit primum non esse aeris, & primum esse aquæ. Hoc autem instans re vnũ est, & pro parte præterita, & pro parte futura temporis: ratione duplex est.

Probat autem, quod nisi sic distinguatur hoc instans, sequetur vnum ex duobus inconuenientibus, & impossibilibus. Aut quòd idem in vno instanti erit idem, & non idem: Aut quod factum est, non erit; vel quod corruptum est, erit.

Probat hoc, sumpto tempore A C B. puta, hora, & instans commune vtrique mediæ est, C. Prior enim media est A C. posterior est, C B. demus, quòd aliquid sit album in vna media, & non album in altera. Si igitur est album in media hora priori, erit in illo instanti terminatiuo ipsius. Si est non album in altera, erit etiã in instanti initiatiuo. Cùmque istud instans vnum sit, erit in eo aliquid album, & non album. Necesse est ergo dicere, ꝙ in illo instanti res, quæ corrumpitur, non est, sed in tempore priori, præter illud instans: & sic erit primum non esse præteritæ, & primum esse futuræ formæ.

Similiter, detur quòd in media hora sit res facta: in altera non facta. Si in priori est nõ facta: ergo in illo instanti C. Si verò in posteriori est facta: ergo etiam in illo erit: ergo res, quando non est facta, & è contra, vt notum. Oportet ergo diuersitatem hanc in illo instanti facere.

Et attende, ꝙ per album, & non album debes formas substantiales intelligere: hę enim sunt, quæ per primũ esse incipiunt. Accidẽtia enim, quæ cum motu incipiũt, per vltimum non esse incipiũt, sicut motus ipse, iam declaratum est in libro 6. *Nota.*

Si vero, quod fuerit prius non ens.

Tempus nõ componi ex instãtib⁹.

OStendit ex dictis, tempus non esse compositũ tantùm ex instantibus: Et ratio est. Detur, quod aliquid fiat ens ex non ente puta ignis, aut album ex non albo; vel non igne: cum debeat dari instans, in quo primo est: detur illud, & sit B, in tempore A. Si in A, est: ergo antè fiebat, & nõ erat: ergo debuit esse generatio, & productio ante instans, in quo est D, quod factũ est: hæc autem non potest fieri in altero instanti immediato, & contiguo: quia, detur illud, in eo res illa non est: Ergo, vt ex non esse veniat ad esse, debet esse aliquod intermedium: mediat ergo tempus: nec poterunt duo immediata instantia esse.

Breuiter ratio est. Dentur duo instantia simul: tunc in vno res est, in altero non est: ergo necessario debet mediare aliquid in quo sit productio: nam in instanti esse non potest. Dicit tamen Aristoteles, quod dubium nullum est apud se, qui tempus ponit ante quodcũque instans, ei immediatum. *Vis rationis Aristot.*

Dices: Si generatio, vel res corrumpitur per aliquod tempus, & in vltimo instanti huius, non sit, quia desinit per primum non esse: videtur, quod non sit in toto illo tempore. Respondet Aristoteles, quod in toto illo est: nam instans nihil diminuit nec auget tempus, cum sit indiuisibile.

Quibus

Quibus igitur aliquis.
Tex. LXX.

Rōnibus cōibus ostendit simplicē & reflexum non esse continuos. Postquàm rationib⁹ proprijs, & ex propria materia sumptis probauit, motum simplicem, & reflexum non esse continuos: modo rationibus communibus, quas dialecticas vocat, id probat: quarum prima
1. est. Ille est terminus motus primus, & specificus, in quem motus continuè fertur, nisi impediatur; cum ergo motus est ab A, in B. & iterum continuè a B, in A. motus fertur ad A, terminum: illi ergo duo motus habent vnum terminum, & specificum: erunt ergo vnius speciei. Hoc autem est falsum, cum sint contrarij: ergo, re vera, nō continua est illi reflexio cum motu priori.

Amplius autem & ex his.
Tex. LXXI.

2. Secunda ratio est, eadem cum superius posita text. 62. Quod mouetur aliquo motu, qui non fuit prius, debet prius quiescere quiete opposita illi: sed cum fit illa reflexio motuū contrariorum, posterior motus non fuit prius cum alter erat: aliter duo motus cōtrarij simul essent: ergo quod mouetur, quieuit sub termino ad quē prioris. Hæc enim quies est opposita motui posteriori, (quia suppositum est, non esse, nisi hos motus:) non ergo hi continui sunt: cum media sit quies.

Amplius autem & hæc ratio.
Tex. LXXII.

3. Tertia ratio est ferè similis primę, sed ad aliud incōueniēs ducēs. Detur, quod ex non albo fiat album, & ex albo iterum cōtinuè non album: erit ergo totus hic vnus motus, qui ex non albo tendit in non albū. Nam cùm ex non albo fit album, illic non fuit vlla quies: per vnum ergo motum, & corrumpitur non album, puta, cū fit album; & destructo albo, fit non album. Hæc enim tria, illo motu fiunt. At absurdum est concedere, quod vno motu & destruitur vnum, & fit ipsum: erit ergo quies media in albo.

4. Quarta ratio est. Quia possit dici; quod cum possint duo illi motus in continuo tempore fieri, erunt ipsi continui. Ad hoc addit rationem, quod solum tempus non sufficit, nisi sit vna forma: at duo contraria non possunt vnum facere: erunt ergo illi motus consequenter.

Nota. Vbi nota, quod non negat Aristoteles posse absque tempore medio aliquando motus illos fieri, sed solum probat absurdum esse vniuersaliter, & semper id fieri. Et quamuis aliquando ita sit, non tamē illi continui dicendi sunt, propter terminorum diuersitatem. De inceptione, & de finitione formarum, & motuum diximus libro sexto.

Caput octauum.

Qui autem super circularem fit.
Tex. LXXIII.

Motum circularē esse perpetuum. Cum motum localem, nec rectum, nec reflexum perpetuo continuum fieri probasset: nunc motum circularem continuum esse posse ostendit, ac id duplici ratione pro-
1. Ratio. bat. Prior est: Quia in tali motu non sunt illa, propter quæ negatum est, motum rectum, & reflexum esse continuos. Hoc enim negabat: quia si ab ipso A, in B. motus sit, & iterum a B, in A, per rectū, & per lineam eandem: tunc duo motus contrarij essent vnus, & idem; nam totus ille motus ab A, terminaretur ad A. At hoc in circulari motu non est, quia illi motus non sunt contrarij. Nam cum ab A, per B, circulariter regreditur ad A, iste regressus non est contrarius, quia A, & B, non sunt oppositi termini. Termini enim oppositi, & contrarij distant secundum lineam rectam: at motus illi non sunt secundum rectum.

Vnde, non omnis motus, qui est ad terminum aliquem opponitur motui, qui est a

est a termino illo, nisi cùm est secundùm eandem lineam rectam. Imò hæc est natura circularis, quod ab vno in idem redeat. Potest ergo motus circularis continuè redire ad idem punctum, vnde ortus est, & secundum idem propositum, & positionem. Nam qui per circulum semper ad idem procedit, semper seruat eandem positionem, sequens partem post partem: at qui reflectitur, mutat positionem, & posteriores spatij partes, facit priores.

2. Altera ratio est: Ob id negabatur continuitas in reflexo, quia per idem spatiũ regreditur ad idem punctum, siuè per rectum, siuè per semicirculum: at quod per circulum mouetur, regreditur per aliud spatium: nam per vnum semicirculũ tendit ab A, in B. & per alium semicirculum regreditur ad A. Non igitur sunt motus contrarij, cum non fiant secundum idem; & sic possunt esse cõtinui. Motus ergo circularis cõtinuus est, & sic potest habere ppetuitatẽ in continuitate; quia cõtinuè redit ad idem punctum, vnde profectus est.

Manifestum autem est. Tex. LXXIIII.

Concludit ex hoc, quod modò dixerat; quòd reliqui etiam motus reflexi, puta, alterationes nõ possunt esse continuæ, quia sunt per idem medium: vt ab albo in nigrum, & e contra. Similiter in augmentatione, & diminutione, & in alijs.

Dubium. Quòd si dicas, esse aliquando multa media inter qualitates, & extrema. Respõdet

Solutio. quod nihil refert. Sat est, quòd sæpe accidat esse per eadem media, vt auferatur perpetua continuitas: vt ab albo in nigrũ per fuscũ, & iterum a nigro in album per idẽ fuscum, quamuis aliquãdo fit per viride. Attende, ꝙ generationem sumit hic coniunctam cum alteratione, & medium vocat dispositiones ipsas, quæ ad formam ipsam conueniunt. Ex quo reprehendit Philosophos, qui dicebant, omnia continuè moueri: præsertim enim loquuntur de alteratione, & hanc; nec vllum motum alium, præter circularem, possibile est esse continuum, vt ostensum est.

Quod autem, lationum circulatio. Tex. LXXV.

Probatum est, circularem posse esse perpetuo continuum: nunc eum esse primũ motum oportet probare. Nam, vt sit motus primi motoris, vtrumque debet habere. Cùm autem localis sit primus omniũ aliorũ motuũ, si probatur inter locales, circularẽ esse primum, absolutè probat omniũ esse primũ. Præterea inter locales, rect⁹, & circularis sunt simplices, ob id partes sunt composito ex vtroque: solùm ergo ꝓbare oportet, ꝙ circularis sit prior recto. (Motum circularẽ esse primum.)

1. Ratio. Hoc autem multipliciter probatur. Primò. Ille motus prior est, qui est simplicior, & perfectior: motus circularis est huiusmodi: ergo est prior: Minor probatur. Nam sumo rectum: Et tunc, vel est simplex absque reflexione: & tũc terminatur, quia in infinitum protrahi non potest: Et tunc circularis est perfectior, quia potest in infinitũ protrahi. Est autem perfectius quod semper est potest. Aut rectus sumitur cum reflexo; & iam iste motus est compositus, cum ad idem punctum bis transeat idem spatium: & tunc circularis erit prior, quia simplicior.

2. Ratio. Probatur secundò. Ille motus est prior, qui potest esse perpetuus: at nullus motus potest esse perpetuus, nisi circularis, quia si alij sumãtur cum reflexione, necessariò habent mediam quietem, & sic corrumpuntur: ergo ille prior est.

Rationabiliter autem accedit. Tex. LXXVI.

Subdit, non esse abq; ratione, circularẽ esse cõtinuum, & nullũ alium. Supponit autẽ, ꝙ in spatio, per quod fit motus, dantur principium, medium, & finis, sed differenter. Nam in recto illa actu sunt determinata, cũ linea terminos habeat: at in circulo ea non possunt determinata esse; cum quodcunque sumatur, non est ratio, quare illud sit principium potius, quam finis, aut medium, & illud potius, quam aliud, cum omnia æqualiter se habeant. (Suppositio.)

Hinc

Hinc est, quod merito per circulum totũ potest esse motus continuus semper, non autem per rectum reflectendo: hoc enim habet determinata principium, medium, & finem.

Vnde, quæ per illud mouetur, cũ sint in vno, non sunt in alio: at in circulo mobile semper est in fine, simul etiam in medio, & in principio. Causam huius dat: quia linea circularis habet extra se medium, puta, centrum, quod est principiũ, & finis: & medium dici potest. Ob id igitur continuo mouetur per circulum, quia nunquã mobile ad centrum peruenit. Et hinc sequitur, ꝙ totus circulus quodãmodo quiescit, cum centrum nõ mutet, sed fixum maneat: similiter etiam mouetur continuè ratione ipsius circũferẽtiæ, quæ aliter & aliter circa centrum se habet.

Accidit autem econuerso.

3. TErtio probat primitatem huius motus, quia est aliorum mensura, quamuis hoc argumentum sit conuertibile. Nam, quia primus motus est, ob id aliorum est mẽsura; & si mensura, etiam primus est. Est autẽ mensura: nam (vt dictum e st libro 4.) tempore, quo in circulo consistit, mensuramus reliqua.

Quarto idem probat; Quia solus iste circularis regularis est: reliqui enim motus naturales, quo magis ad finẽ peruẽiũt, eo magis intenduntur, nec vniformitatẽ seruant. At circularis vniformis est, cum nõ habeat finem determinatum: est ergo iste prior: similiter finem habet extra se, puta, centrum.

Dubium quare motus naturalis sit velocior in fine. Dubitatur: quæ sit causa, quare motus naturalis in fine intendatur. Albertus 4. Physic. tract. 1. cap. 3. dicit, quod mediũ propè extrema magis accedit ad naturã extremorũ: vt aer propè ignẽ accedit magis naturæ ignis, propè terrã accedit naturæ terræ: ob id motus naturales in fine sunt velociores, quia mediũ est eis magis naturale. Sed hoc non videtur valere. 1. Sententia Albe.

Nam eadem est ratio huius velocitatis maioris versus finem, qua solet esse in motibus violẽtis versus mediũ: at in his non est propter talẽ causam: ergo nec in illis.

S. Tho. 4. Physi. lect. 12. dicit esse velociores, quia magis accedũt ad id, quod sibi naturale est, púta, primum locũ. Aliqui addunt: quia virtus loci magis viget in locis proximis, a qua talia trahuntur. 3.

Sed omnia ista vnico argumento impugnantur, quod facit Burlæus in præsenti. Demus, ꝙ lapis deorsum per centum stadia cadat, & cõsideretur motus velocitas, quæ fit per vltimũ stadiũ: Iterũ per illud lapis deiiciatur, vt solũ cadat principio stadii: profecto multo minus velox erit motus huius, quam cum cadebat ex alto, & tamen idem stadiũ est æquè propinquum centro: ergo non est illa ratio velocitatis. Impugnantur istę sing. 1.

Vlterius sic impugnari potest. Signetur stadium in medio distãti a centro, & aliud propè centrũ: & per id, quod est remotum a centro, moueatur lapis cadens ex altiori adhuc loco: & per id quod est propè centrum, moueatur nõ ex altiori cadẽs: Profecto velocius per illud aliud mouet: non ergo facit quicquã loci naturalis ꝓpinquitas etiam, ꝙ nihil acquirit in se mobile. 2.

Respondetur igitur cum Burlæo, ꝙ in fine, & medio intẽditur motus, quia sunt plures partes aeris, vel medii, quę post mobile mouentur, & ipsum impellunt. Similiter partes anterioris medii plures mouẽtur versus locum illũ, & ei cẽdunt: vt si lapis deorsum mouet, anteriores aeris partes versus terrã mouẽtur plures, dum motus longior est: & posteriores plures post se secum fert: & sic augetur motus ex cedẽtibus aliis, aliis propellentibus medii partibus. At differt motus violentus: quia in motu violento deficit vis impressa mobili: ob id remittitur vltra medium: in naturali vero seruatur eadem virtus per totum motum, cum sit permanens, ob id iste intenditur in fine: vterque tamen in medio intensior est, quàm in principio. Aut hę his solutio.

Quod autem ea, quę est secundum locum. Tex. LXXVII.

VLtimò localem motum oẽs antecedere probat ex sentẽtia omniũ Philosophorũ. Primò ex Empedocle, qui litẽ, & amicitiam per congregationem, & segregationem operari primo dixit: illa autem sunt cum locali motu. Secundo ex Anaxa- Motũ localem eẽ primum probatur multis testimoniis Emped. Anaxag.

Anaxagora, qui hanc etiam separationē rerum ponit factam à Mente. Tertiò ex
Democr. Democrito, qui non ponit causam efficiē tem, sed propter vacuum res fieri, & moueri dicit: at motus hic per vacuum, localis est. Quartò ex aliis, qui densitate, & raritate cuncta faciunt: vt qui vnum elementum principium ponunt. Hi enim motū localem ibi ponunt, vt densetur, aut rarefiat res. Quintò ex Platone, qui animam
Plato. se ipsam mouentem principium mūdi ponit: at quod seipsum mouet, maximè se secundum locum mouet. Sextò ex sententia communi, qui absolutè per motū absque limitatione prolatum, localem intelligunt, & hoc, quia is est omnium primus.

Ex his epilogat, quæ dicta sunt hoc libro, puta, quòd motus semper sit, & quod sit principium motus; & quis motus, sit primus: & quis perpetuò continuus: & φ primum mouens sit omnino immobile: motus autem, quo immediatè mouet, circularis est.

Caput nonum.

Quòd autem hoc necesse est.
Tex LXXVIII.

Primum motorē eē incorporeum inquirit. ALIVD attribntum primi motoris probare aggreditur: Nempè, quòd sit incorporeus, & magnitudinis expers. Ad hoc autem probādum vtitur hoc medio, quòd tempore infinito mouet, ad duos facit syllogismos. Alter est: nullum finitum potest mouere tempore infinito: primus motor mouet tempore infinito: ergo primus motor non est finitus: erit ergo infinitus.

Alter syllogismus est: Nullum infinitū habet magnitudinem: primus motor est infinitus: ergo nō habet magnitudinē: ergo incorporeus est. Vtriusq; syllogismi probat maiores, in hoc autem textu priorem.

Nota. Nota autem, quod sequor modo expositionem communiorē: nam in quæstione dicam exactius meam de hoc sententiam.

Rō Arist. Dicit igitur, quòd ante illam conclusionem, quòd primus motor incorporeus sit, oportet aliqua priora, id est, aliquas propositiones præmissas sumere: Quartum vna est. Nullum finitum potest mouere tē pore infinito. quę probat, nullū finitū posse mouere tempore infinito.

Supponit autem duo ad probationem. Alterum est: Tria esse in motu, prout attinet ad negocium præsens, puta, Mouēs, Mobile, Tempus. Alterum est, quòd ista possunt penes finitum, & infinitum quadrupliciter ordinari. Aut enim omnia tria sunt infinita, aut omnia finita: aut duo infinita, vnum finitum: aut è contra, duo finita, vnum infinitum. Suppositiones. quędam.

Modò autem hoc probatur, quòd non possint esse duo finita, puta, mouens, & mobile, & tempus infinitum. Sit igitur in casu argumēti, A, mouens. B, mobile finita. C, tempus infinitum: & sumatur pars mouentis, quæ sit D. pars mobilis, quæ sit E. & tempus sit F. Est igitur argumentum D, pars mouentis tempore infinito mouet E, quæ est pars mobilis tempore infinito: mouet autem tempore finito F. ergo totū A, mouet totum B, tempore finito: non ergo in tēpore infinito. Antecedens probatur: Quia pars mouet minori tempore, quàm totum: sed totum positum est mouere tempore finito: ergo & pars mouebit finito. Necessitas ratio.

Consequentia probatur. Fiat additio partium ad D, & ad E. tunc etiam crescet tempus: cum autem finitum sit A, & B. tot partes addentur D, & E, quod adæquent ipsa A, & B, & ista consumantur, ablatis partibus ab eis, & additis D, & E. At tempus non consumitur, cum infinitum sit; at cum debeat consumari, quia sicut D, & E, adæquant per additionem ipsum A, & B, ita etiam tempus adæquabit. Non autem posset, si illud esset infinitum: ergo finitum est tempus, quo A, mouet B.

Aduersus hoc dubitat Auic. quia non videtur, quòd mobile, & mouens diuidi semper possit: & sic demonstratio non est vniuersalis. Obiect. Auic. cōtra responsionē Arist.

Respondet S. Thom. quòd non est opus hoc de diuisione reali intelligere, sed de ea, quæ cogitatione fit, qua rei naturam scrutamur. Solutio. D. Tho.

Dices: quomodo dicit Aristoteles, quòd pars mouet partem in minori tempore? dictum enim est lib. 6. φ si mouens mouet mobile Alterum dub.

mobile tanto tempore, dimidium mouet dimidium æquali tempore? Hoc cum aliis grauioribus dubiis examinabitur in quæstione. Interim dico, quod illud potest sic clarius probari. Si totum A, mouet totum B, tempore infinito: totū A, mouebit partem B, tempore finito: hoc enim bene sequitur. Vlterius, adde partes equales B, donec æquetur toti ipsi B: addes etiā tempori. sed non fiet infinitum, quia addendo finita finitè finito non fiet infinitum: ergo totum A, mouebit totū B, tempore finito. At quare Aristoteles nō sic probauit hoc cum posset, dicam inferius.

Quod autem omnino non contingit. Tex. LXXIX.

Virtutē infinitā non posse esse in magnitudine.

PRobat alteram maiorē alterius syllogismi: puta, virtus infinita nō potest esse in aliqua magnitudine. Loquitur autem de magnitudine finita, tum quia alibi ostensum est, non esse magnitudinem infinitam: tū etiam, quia eodem argumēto potest probari, quod nec esse possit in magnitudine infinita.

Supponit autem duo. Alterū est: quod illa est maior potentia, quæ potest æquale facere cum altera in minori tempore: & quæ potentia minor est, in maiori tempore æquale facit, siuè sit calefaciēdi virtus, siuè proiiciendi, quæcunque sit illa. Alterum est: quod, quod ab infinito mouetur, patitur magis, quam si a quocunque finito moueretur: atque potentia infinita est maior quacunque finita.

Rō Arist. ꝙ virtus infinita posita in magnitudine moueret in non tempore.

Ex his facit argum. Si esset virtus infinita in magnitudine, sequeretur quod moueret in non tempore: sed hoc est impossibile: ergo pariter impossibile est, ꝙ sit magnitudo habens virtutem infinitam. Probatur sequela. Si enim infinita virtus non mouet in non tempore, mouebit in aliquo tempore finito minori, quàm virtus finita mouet: sit illud A, puta, hora: & tēpus, quo finita mouet idem mobile, finitū sit A B. puta dies. Tunc argumentor. Addaf vituti finitæ plus, minuetur tempus: addatur vlterius, etiam minuetur. Tot ergo partes addentur, quod fiat tempus vnius horæ: & tamen illa virtus erit adhuc finita, quia ex additione finita finitum fit. Hæc ergo finita virtus mouebit æquali in tempore cum infinita idem mobile: quod est impossibile. Nulla ergo magnitudo finita potest habere infinitam virtutē. Idem est argumentum de infinita magnitudine, si esset.

Neque igitur nec in infinito finitam. Tex. LXXX.

Virtus finita nō est i magnitudine infinita.

CVm ostendisset, virtutem infinitam non esse in magnitudine finita: ostendit, quod nec è contra, in magnitudine infinita sit virtus finita.

Et supponit vnum: Quod maior magnitudo maiorem habet virtutem. Nam quamuis aliquando accidat, minorem magnitudinem habere maiorem virtutem: vt paruus ignis virtutis est maioris, quàm maior pars aeris: tamē si sit maior, & maior aer, vincitur ignis: & semper per augmentū magnitudinis crescit virtus in re.

Ex hoc fit argumentum. Detur illa infinita magnitudo habens virtutem finitā, & sit A B. sumo ipsius aliquam partem, quæ moueat D. mobile: hæc pars cum aliis cuius sit potentiæ, mouebit aliquo tempore ipsum D. Sit tempus E F. & pars mouens B C. Tunc sumam aliam particulā, & reddam eam duplam: hæc mouebit ipsum D, in dimidio tempore. sit F H. Iterum sumam aliam, & duplicabo: iterum dimidiabitur tempus. Tunc sumam aliā, & iterum dimidiabitur tempus. Sed cum illa sit infinita magnitudo, semper, & semper potero sumere, & sic absque termino minuetur tempus, ita vt data quacunque parte temporis, adhuc in minori: ergo illa erat virtus infinita: Quia virtus, quæ vincit quamcunque temporis proportionem datam ita, vt in minori & minori, est virtus infinita. Si enim esset finita, perueniretur ad tempus, vt in minori non posset mouere: non ergo virtus finita est in magnitudine infinita. 1. Ratio.

Nota verbum [secundum conuersionem] significat, quod opposito modo se habent tempus, & magnitudo: vno enim aucto, alterum decrescit, vt in argumento patet. Nota.

Est autem & hoc sic demonstrare.
Tex. LXXXI.

2. Rō ad idem.

ALtero argumento idem probat. Sumpta magnitudine eiusdem generis cum infinita. Id est, sit magnitudo infinita habens virtutem finitam, ignis. v.g. Et sit virtus ista, cum finita sit decem, aut centum graduum. Tunc sumam vnum finitum ignem alicuius gradus, qui sit pars aliquota illorum graduum: addam huic igni ignem: augebitur virtus. addam vlterius, augebitur magis: tot ergo addas partes aliquotas, vt hæc magnitudo adæquet totam illam virtutem centum graduum. At magnitudo ista finita erit, cum fiat ex finita additione: nō ergo potest in magnitudine infinita virtus inesse finita. Ex hoc concluditur, quòd motor primus non sit virtus in magnitudine, quia aut esset finita, aut infinita: sed neutra potest: finita enim non mouet in non tempore infinito: infinita autem moueret in non tempore; quod est impossibile.

De his autem, quę feruntur.
Tex. LXXXII.

3. Rō, ꝙ primus motor sit incorporeus.

Ifficulter percipitur sensus huius textus, non quod obscurus sit admodum: sed quod cum præcedentibus non videatur cohęrere: tamen (ni fallor,) noua est ratio, quam Aristoteles ponit ad ostendendam primi motoris incorporeitatem. Vult enī ostēdere, quod motus non esset regularis, nisi motor esset incorporeus: Probatque ꝙ irregularitas motuū prouenit ex pluralitate motorū: aut ex vno, quod dum mouet, mouetur. Cum autem motus cœli sit regularissimus, eius motor, qui vnus est, non debet moueri dum mouet, & ob id erit incorporeus.

Dubium de motu proiecto rum.

Ad explicādam autem primam irregularitatem, quæ ex diuersitate motorū prouenit circa idem mobile, dubium proponit de proiectis, quorum motus est irregularis ob motorum diuersitatem: scilicet, cum omne quod non se mouet, moueatur ab alio. Proiecta, vt lapides, & similia, a quo mouentur, cum iam separata sunt a proiiciente?

Excludit prima responsio de motu proiectorū.

Excludit quandam responsionem, quæ poterat dari: puta, quod qui mouet lapidē, v.g. mouet simul aliquam partem aeris lapidi circunstans, & hic aer, velut vas fert lapidem ipsum mouens per totum spatiū. Hoc reiicit Aristoteles: quia est eadē difficultas de ipso aere, vel de alio simili, qđ cū que sit, a quo mouetur, postquam separatus est a proiiciente: non enim a se mouetur: non ergo videtur, ꝙ moueatur nisi a proiiciente. Quòd si ab hoc solum moueatur, profectò cessabit lapis, cum cessabit proiiciens, & mouebitur similiter cū eo: quod falsum apparet. Vnde videtur, ꝙ præter proiiciens, aliud sit adhuc mouens.

Addit verba illa [quemadmodum lapis &c.] Sensus est quod: cessabit proiectum, sicut cessat lapis, cum sumitur ab aliquo ad mouendum aliud; cessante enim manu mouentis, cessat instrumentū. Quod est dicere: proinde cessabit proiectum cessante proiiciente, sicut cessat id, quod non proiicitur, sed simul cum proiiciente est coniunctum, cum cessat mouens: quod est falsum. Alii per lapidem intelligunt magnetem: sed est expositio valde aliena. Melior est hęc, & cōmodior. Hoc igitur est dubium propositum.

Necesse est autem hoc quidem dicere.

Responsio Arist. de motu proiectorū.

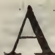
Dhibet dubii solutionē, quæ talis est: Quòd mouens primum mouet aliquā partem medii sibi proximam aeris, vel aquæ, vel alterius, quod sit aptum moueri, & mouere: & hæc mouet aliam sibi proximam, & illa aliam, & sic fertur lapis semper ab aliquo immediato, & coniuncto mouente. Tamen istæ partes medii motæ, quamuis moueantur, & moueant, non tamen simul desinunt: nam proiiciēs mouet partem aeris, & mota mouet alteram: tamen non est opus, cū mouet alteram, quòd adhuc moueat mouens. Similiter de aliis.

Est

Est etiam notandum, quod partes dum magis præcedunt, minus mouent: paulatim enim virtus deficit, donec perueniatur ad aliquam, quæ mouetur tantum, & non mouet; & tunc deficit moueri proiectum. Cessante enim illo, quod mouetur, & non mouet, & cessante illo, quod talem motam partem mouit, cessat motus totius proiecti. Hęc intellige de partibus medii, quæ sunt versus latera proiecti, & sursum, & deorsum: Tales enim partes motæ mouent lapidem, dum mouent alias quæ mouent etiam lapidem. & sic fertur lapis, sicut lignum in aqua, vndarum impulsu, vna aliam impellente. Ex quo patet, quod semper est motor immediatus in his proiectis. De hoc paulò pòst dubitabimus.

Hic igitur in his, quę possunt aliquando.

Motũ proiectorum non esse continuũ ex his concludit: Dicit primò, ꝙ ex tali motu mouentur quæ aliquando moueri, aliquando quiescere apta sunt. Nam diximus, quod virtus decrescit in mouentibus: & hinc patet, quod non sit continuus, quamuis videatur: Nam non mouetur nisi a diuersis motoribus, qui se consequenter habent: id est, vnus est post alium, aut se tangunt: ac ideò fit in aqua, aut aere, aut simili, quia in rebus duris non possunt isti motores inueniri, quia si vna pars mouetur, reliquæ simul mouentur. Etidem de quiete. At in liquidis potest vna pars moueri, non alia mota: & sic possunt assignari plures motores: & in his etiam potest motus esse, qui dicitur circumobsistētia, seu antiparistasis. Is autem motus est, qui fit, cùm partes aeris citò occurrunt ad replendum locum, quem post se relinquit proiectum, qui solum in his rebus fluidis fit.

Conclusio de motu proiectorũ.

Concludit, quod non est alius modus, quo fiat proiectionis motus, nisi iste. Si enim alius esset, esset antiparistasis illa, vt reliqui dicunt. Nam dum occurrunt partes ad replendum locum, impellunt proiectum: sed talis non est causa, quia illa antiparistasis fit simul cum motu proiecti. Dum enim lapis relinquit locum, occurrit ille motus: vnde simul cessant, & simul mouentur: cum autem lapis adhuc motum prosequatur, non erit motor: at debet esse: ergo oportet dicere, quod dictum est.

Nota.

Nota, quod vocat illas partes aeris, vel aquæ consequentes, non quod non sint continuæ, sed quod non simul moueantur, ac ob id in ratione motus continuitatem non habent, ac diuersi motores censentur.

Dubium. Solutio.

Dubitabis: quomodo motus proiectorum non est continuus, cùm non videatur quies aliqua esse media. Respõdeo, nõ esse mentem Aristotelis dicere, quod non sit continuus, id est, sit media quies, quia hoc esse impossibile notum est: sed quod non sit regularis, & vniformis, cum motores illi inæqualem necessariò habeant virtutem: alias motus talis nunquam cessaret, sed esset perpetuus, vel per totum esset medium.

Quoniam autem in his, quæ sunt Tex. LXXXIII.

Cum primus motus sit ꝑpetuus, debet eē vnũ mouens, & vnũ mobile.

Concludit ex his, quæ dixit, ꝙ cum motus perpetuus sit, & continuus, debet esse vnũ mouens, & vnum mobile. Si enim non esset vnum mouens, non posset continuitas, & regularitas esse in motu.

Solutio. Obiect.

Posset quis dicere aliud esse in proiectis, aliud in hoc: quia proiecta sunt magnitudines: at non sic in hoc motu. Hoc excludit dicens, quod etiam in hoc motu est magnitudo mota. Impossibile enim est, motum esse alicuius, nisi sit magnitudo: mobile enim omne corpus est. Si ergo mouetur corpus, & ab vno, tunc peto: id, quod mouet, vel mouetur, vel non. Si mouetur, ab alio mouebitur, vel a se. Et quocunque modo peruenietur ad id, quod mouet immotum, & hoc mouebit, nec mouebitur.

Quod probat: nam si moueretur, dum mouet, vtique defatigaretur, nec posset vniformiter, nec semper mouere. Non enim defatigabile debet esse, quod mouet vniformiter semper. Vide ergo argumentum. Ex eo enim, quod mouet vniformiter, debet esse indefatigabile: id autem,

quod indefatigabile est, debet mouere, & non moueri. Nihil est autem, quod mouet, & non mouetur, nisi virtus extra corpus. Omnis enim virtus, & forma corporis mouet, & simul mouetur. primus ergo motor expers est corporis. Ex perpetuitate igitur continuitatis, & regularitatis colligit, quòd motor sit inuariabilis, & omnino immobilis, ac inde incorporeus.

Primus motor & omnino inuariabilis, & immobilis, vnde incorporeus.

Necesse est autem in medio. Tex. LXXXIIII.

De loco primi motoris.

Obiter dubitat, in qua parte cœli sit primus motor. Ac breuiter respondet: In circunferentia, nô autem in centrò. Et ratio est: quia ibi æquum est, motorem esse, vbi velocior est motus. At motus velocissimus partium est versus conuexam circunferentiam, quia illæ partes maiores sunt: ibi ergo est motor primus: non quidem vt in loco, cùm sit incorporeus, sed per assistentiam.

Vtrum Deus sit ubique secundum Aristotelem. Quæst. VII.

Hic disputari solet, An De⁹ sit vbique. Nam hic Aristoteles præbuit causam dubitandi, cùm ex operatione primi motoris, quę maximè est in circunferentia, videtur deducere, ipsum esse in circunferentia, & non in centro.

Secundùm veritatem, Deum esse vbiq; manifestum est ex his, quæ diximus in 2. Physic. Cùm enim Dei operatio vbiq; sit, erit etiam Deus, & secũdum Aristot. Prima sententia est Auerrois disp: 14 Metaphysic. dubio vltimo, vbi ait satis impiè (vt sæpe solet, cum de Deo loquitur:) Dicentes Deum esse vbique, & tangere oẽm rem, esse pueros, & destruere ordinẽ causarum, & causatorum. Vnde plerią; Auerroistæ illum sequentes dicunt, Theologos differre a Peripateticis, quod illi ponant Deum vbique, hi in cœlo. Probatur ista sententia ex 8. Physic. 84. vbi Aristoteles ait esse in circunferentia cœli. Secundò, i 1. de cęlo. 22. vbi ait, Græcos, & Barbaros in hoc conuenire, vt Deus sit in cœlo. Tertiò, ex 2. de Generatio. 59. vbi ait, Hæc entia nostra, quoniam valde distant a primo principio, non posse esse æterna; igitur vult primum principipium esse in cœlo.

1. Opin. Auerro. falsa.

Contrariæ verò sententiæ sunt plurimi, & celeberrimi Aristotelis interpretes, tam Platonici, quam Peripatetici, Deum videlicet esse vbique, etiam secundum Aristotelem, & ex ipsius etiam Aristotelis testimoniis colligit & rationibus, quod iam ostendamus.

2. Opin. aliorum vera. Arist. Interpretes in hac opinione.

Primò. Alexander Aphrodis. in suo 2. de anima, cap. 23. ait, intellectum agentẽ, quèm ipse ponit esse Deum, esse vbique. Idem ipsi tribuit Philoponus in 1. de anima, tex. 40. vbi ait Alexandrum, & eius sequaces Deum esse vbique dicere.

1. Alexander.

Secundò. Simplicius in hoc 8. Physicorum. 84. luculenter digreditur de loco Dei, vbi ex sententia etiam Alexandri concludit, cùm Deus sit impartibilis, & separatus, vt per se perfectus a corpore mundano, rectẽ dicendum est ipsum esse vbique & nullibi. Et inquit, Quando Pythagorei dicunt Deum esse in centro, debet intelligi quo ad participationem bonitatis opificij; Cum Aristoteles etiam ait, Deum esse in primo cœlo, debet intelligi modo quodam eminentiori, quoniam primum mobile est, quod primò participat motum opificij. Adde, quod Simplicius in digressione tex. 89. 8. Physic. dicit, Deum ex Aristotele, & Platone continere omnia vinculo suæ voluntatis, quod vinculum firmius est, quam natura earundem rerum. In Epictet. etiam cap. 66. ait, Deũ simul vbique adesse. & in 8. Physi. 85. ait secundum Aristotelem, Deum non esse in vltimo cœlo, sed in aggregato omnium cœlorum.

2 Simplicius.

Tertiò. Iamblicus de mysterijs Aegyptiorum cap. 6. fusissimè probat, ex professo, Deum esse vbique.

Iamblicus.

Quartò. Themistius in paraphrasi 12. Metaphysi. agens de loco Dei, ait, Deum vestire omnia, non vt vestis, quæ extrinsecus tantum tangit rem; sed intrinsecus, vt totum tangat totum; ait tamen, primum mobile esse corpus nobilissimum, & eius animam esse primam Intelligentiam, & quasi pro lege, atque propterea ibi magis elucescere

Themistius.

Philoponus. elucescere maiestatem opificij.

Quintò. Philoponus in 1. de aīa tex. 4. id asserit: cuius extat loc⁹ pulcherrimus in primo Meteororum aliquanto post principium: vbi quærens rationem, cur cœlū in orbem voluitur, affert ad verbum ratio nem ex Plotino, quam & ipse probat. Inquit enim, Quia vult imitari Deum. vnde cum mens, & intellectus diuinus rerum omnium cōditor, & Architectus nullum locum substantiæ suæ habet cōstitutum: in omnibus autem partibus mundi lucis eius vis, ac summa potentia, æternaque ipsius actio reperitur, ac dominatur. Ita cęlum, quod cum corpus sit, simul totum vbique esse non potest, conatur secundum suas partes esse in omnibus locis.

D. Tho. In eadem sententia est D. Thomas, qui explicans hunc textum, & mouens hoc dubium, respondet, dicendum esse, quòd dicitur, principium mouens esse in aliqua parte sui mobilis, non per determinationem suæ substātię, sed per efficaciam motus: quia ex aliqua parte sui mobilis mouere incipit: & ideò (ait) potius dicitur esse in cœlo quā in terra, & potius in Oriēte, vnde incipit, quā in alijs partibus cœli. Hæc D. Thomas.

Quod si quis illum locum Aristotelis text. 84. ita malè velit cum Auerroe interpretari, profectò incidit in hoc absurdum; etiam Deum non esse in alijs cœlis, imò nec in primo ipso cœlo, sed in sola eius vltima superficie, hoc est in circunferentia, vt dixit Aristoteles: quod asserere esset perquam ridiculum, & indigna sententia, quæ tribueretur Aristoteli. Sed sensus hic est, quem cæteri grauissimi Interpretes, & D. Thomas voluerunt, quod ibi potius esse dicatur, quia inde incipiat motus quo ad efficaciam scilicet motus, quia ibi magis operatur, non quo ad determinationem substantię. atque hactenus de Aristotelis Interpretibus.

Ex alijs Aristo. testimonijs primò. Ex Aristotelis testimonijs alijs idē probatur. Primò: Auctor libelli de mundo, siuè sit Aristoteles, siuè quis alius, qui tamē dignus est, qui tribuatur Aristoteli, cap. 7. postquam late probat indecens esse, vt Deo aliqua particularis prouincia demandetur: concludit, Dei vim esse, vt eius munus collocetur in toto mundo. Vnde ait, hanc ipsius vim esse omnium tutricem, & continentem. Item numen diuinum, quoquo versus omnia permeare, & alia his similia.

Secūdò. Est locus pulcherrimus in Aristotele. 1. de partibus animalium. capit. 5. vbi laudat Heraclitum, quem cum quidam adijssent visendi gratia, eumque in casa quadam furnaria caloris gratia, sedētem reperiissent, se ipsos ab ingressu cohibuerunt: ille ingredi eos fidenter iussit, dicens, nec illi loco Deum deesse immortalem.

Tertio. Cūm probatum sit, Deum mouere vt finem, & primum cęlum, & omnia, secundum Aristotelem, & influere immediatè in primum, cœlum, & omnia vt causa efficiens: certè non est maior ratio, cur sit in cœlo, quam in cæteris mundi partibus. vnde vel erit nullibi, vel vbique.

Quartò. Deus non potest constitui in loco circunscriptiue per corpulentiam, quam non habet: sed per operationē. Vnde Aristoteles in hoc 84. ex operatione visus est colligere locum Dei. Sed probatū est, (vt diximus) omnia fuisse efficienter a Deo s̄m Aristotelem: ergo ex eodem principio manifestum est, ipsum esse vbiq;.

Hoc idem ex sententia Aristotelis aliqui etiam Neoterici viri nequaquam contemnendi fusè ostēdunt, vt Fernelius libro De abditis rerū causis, cap. 2. Idē secūdùm Aristotelem Eugubinus 4. de perenni philosophia. cap. 7. Item Marsilius Ficinus lib. 2. de Theologia Platonis cap. 6. & 7. apud quos multa eaque præclara de hoc ipso reperies. Nicolaus etiam Leonicus in Bembo dialogo, siuè de animorum essentia, vbi fatetur omnes asseruisse, Deū vbique esse, licèt modum quo esset, non omnes satis intelligerent.

Antiquorū aliorū plura testimonia etiā ante Aristo. Neque verò hoc Peripateticorū inuentum proprium fuit, imo vt ex Eugubino, Leone, & Marsilio, ex auctoribus ab eis citatis constat, id tota fatebatur antiquitas. De Mercurio Trimegistro, eius Pimāder refertus est hac re, Mundum esse vasplenum Deo, Dei spiritum omnia continere, &c. Idem ex Orpheo, Holoastro, Musæo, & alijs habes apud Eugubinum. Item ex Platone, & Plotino loca iam attulit, ex quorum etiam sententia idem asserit Macrobius lib. 1. in somnium Scipionis. Proclus item in Timęum paulò post initium, sic argu-

sic augmentatur: Deus est vbique: anima non: ergo anima non est Deus. Hinc illud Virgilij,

,, Iouis omnia plena. Hinc Lucanus,
,, Iuppiter est quodcunque vides.

Empedocles etiam, cuius fit mentio in libro de mūdo, vbi supra, omnia asserit esse plena Deo. Quæ loca pauca pro multis, quæ afferri possunt, adducta sufficiant, vt appareat contra Auerrois impietatem, non esse pueros qui sic opinantur, sed ipsum potius impiū, qui sic opinatus fuerit.

Ad 1. & 2. - Ad argumenta. Ad primum, & secundū patet ex D. Thoma, Simplicio, Themistio, & libello de mundo. Est enim in primo mobili modo quodam peculiari, quo ad efficaciam, & initiū motus, vt diximus.

Ad 3. Ad tertium. Textus ille perperā ab aliquibus exponitur. Nam putant Aristotelem agere de distantia loci, quod falsum est: nam materia prima tam distat a cęlo, quam eius formæ. Vnde si corruptio proueniret ex distantia a Deo, etiam ipsa esset corruptibilis. Anima item hominis incorruptibilis est secundùm Aristotelem, quæ tamen iam distat a Deo, quam cæteræ res corruptibiles. Sensus ergo est, de distātia in natura, quæ etiā magis distāt, hoc modo a Deo, magis sunt corruptibilia.

Dubium. Sed obijcies: in genere substantiæ magis distat materia prima a Deo, quam eius forma: ergo si hic est sensus, oporteret ipsam esse corruptibilem.

Solutio. Respondetur, illud intelligi de entibus completis: at licèt materia prima sit ens imperfectissimum, tamen est pars, & non est ens compositum ex partibus potentibus dissolui: nam ab hoc peruenit corruptibilitas. Quæ enim magis a Deo distāt, habent substantiæ suæ partes quæ facilius dissolui possunt, quam ea, quæ propiora sunt Deo in natura. Hæc de qōne.

Habet autem dubitationem, si contingat. Tex. LXXXV.

Dubium proponit Arist. Dubium proponit, ex quo determinat, nullū mouens motum perfectè continuum motū efficere. Dubiū igitur est: An id quod motum mouet, possit mouerè continuè, & non sicut qui impellit idem multoties. Hic enim non est motus perfectè continuus, sed multi consequenter se habentes. Respondet, quòd motum mouet, aut mouet impellendo, dum per spatium fert mobile suo impulsu immediato, aut mouet trahendo, aut vtroque modò, nempè secundùm vertiginem: aut mouet proiiciendo, tunc enim sunt plures motores. Non est autem alius modus, quo mouet id, quod mouetur. Omnibus autem his modis, quod mouet & mouetur, non mouet continuè, & vniformiter: primus ergo motor, cum vniformiter moueat maximè, mouebit, & non mouebit. — Solutio.

Determinatis autem his manifestū est. Tex. LXXXVI.

Concludit tandem: quod cum primus motor moueat immotus, nullam habet magnitudinem. Repetit autem epilogans rationem factam. Si enim haberet magnitudinem, aut ea esset infinita, aut finita. Non infinita: quia non datur infinitum quantum actu, vt probatū est 3. Physic. Non finita: quia non posset habere potentiam infinitam, quæ necessaria est, vt magnitudo moueat tempore infinito. Finitum autem non mouet tempore infinito. Cum igitur primum mouens tempore moueat infinito, & perpetuò, necesse est, quod sit indiuisibile, & magnitudinis, ac corporis cuiusque expers. Hæc Aristo. — Conclusio, q primus motor nullam habeat magnitudinem.

Dubium de motu proiectorum.

Dubium vnum est circa proiectorū motū. Videtur enim Aristotel. referre causam huius motus in medium ipsum motu a causa principali primò: deinde cōsequenter parte a parte. Sed omissis aliorum placitis, existimo dicendum: quod medium quidem eo modo, quem dicit Aristoteles, confert ad motum proiectorum. Et hoc experientia patet. Nā non aliter proiecta in medio velocius, quam in principio feruntur, vt consideranti patet. — Medium aliquid confert ad motū proiectorum.

Simul etiam existimo, quod non solū medium est causa motus huius, sed quod etiam virtus imprimitur ipsi proiecto secundum quam fertur: sicut graue per grauitatem, licèt differant: quia vnus naturalis, alter violentus est motus. — Non solū mouentur a medio, sed a uirtute impressa.

1. Ratio. Et pro hoc facit ratio, & experiētia. Ratio

tio quidem: quia sicut proijciens imprimit virtutem aeri primò, vt moueat lapidem, & per parum spatii moueatur ipse aer. non enim desinit statim esse percussus aer, cū desinit moueri manus, vt ipse Aristoteles fatetur: quare etiam non imprimetur virtus similis lapidi, vt moueatur. Est aūt hoc validum argumētum, quod fecit dubitare Simplicium in hoc.

2. Ex variis experientiis. Pręterea multū hoc patet experientia. 1. Primò: videmus enim, & sentimus, aerem fortiter a bombarda impulsum non deijcere hominem in terram, quàmuis ipsum à facie percutiat, nec ipsum globulū: quomodo ergo propellet ad rantā distantiam lapidem aut globulum ferreum?

2. Similiter fortior videtur magnus ventus, quam ille qui excitać ab arcu: sed magnus ventus vi poterit sagittam leuare à terra: ergo nec aer motus ab arcu.

3. Præterea: quia aliquando est, magnum ventum lapidem iacere, nec credēdū est, quòd solus ventus tam fortier regreditur. vt lapidem moueat cōtra impetum totius venti.

4. Pręterea: sequitur, quòd pluma velocius proijceretur, quia facilius ab aere sustineri potest, quam lapis: quod est falsum.

5. Præterea: in rota barbitonsoris, vbi videmus, cum motus est remissus, & propè finem, motus contrarios exercere, nec in medium referri potest.

6. Præterea: quia tūc si hoc esset, dato vacuo non posset esse proiectio, quod credibile nō est. Ob ista ergo mihi videtur, vir vt virtutem imprimi etiam ipsi proiecto.

An Deus sit virtutis infinitæ.
Quæstio VIII.

QVAESTIO hęc, si de re secundū se ipsam agatur, nullam habet difficultatem: est enim compertissimum, Deum esse infinitæ virtutis intensiuæ, vt etiam inferius probabić. Sed in Arist. est aliquanto difficile, tum ob interpretum sententias, tum potissimum ob duos illos textus 78.79. ex quibus ad eam disputandam sumitur occasio.

Primum notādū. Vnde aduerre primo, in quo consistat rei huius difficultas: in Aristotele, hic virtutem pro vi, & robore in agendo, & pręsertim in mouendo localiter accipimus. Dupliciter autem est virtus aliqua infinita. Vno modò intensiuè, vt sit graduum in finitorum: sicut albedo esset infinitè intensa, si actu haberet gradus infinitos. Altero modo est infinita duratione, puta, quæ finita quidem in gradu est: tamen potest durare in motu tempore infinito.

Duplex opinio de infinitate Dei Aristo. Iuxta hoc est duplex opinio de, infinitate. Quidam dicunt, quòd Aristoteles loquitur de infinita, vel finita virtute duratione: quidam verò, quòd de intensione.

Vnde sit orta difficultas. Et difficultas bina in demōstratione secir sententias diuisas. Nam fecit Aristoteles duas cōsequentias. Prior est. Si mouet tpe infinito, non erit virtus finita. Altera est, si est virtus infinita, mouet in nō tpe.

Fūdamētum eorum qui putant agi de infinitate duratio nis. Quidam ergo considerantes, priorē nō valere nisi de finito duratione, quia ad mouendum tempore infinito, sat est infinita virtus duratione: vt patet de Sole, qui agit tempore infinito secundum Aristotelem, & de inferioribus intelligentiis, quæ non sunt æquales primæ. Ob id dixerunt, esse hoc intelligendum de finitate, vel infinitate durationis.

Fundamētum eorum, q putant agi de infinitate intensio nis. Quidam alii respicientes posteriorem cōsequentiam, dixerunt esse de infinitate intensiua sermonem, quia aliter non valeret, quod moueret in non tēpore. in vtraq; aūt sentētia est vna difficultas. Quod eni mouet hos, torquet illos: nec omni ex parte hi, aut illi difficultatem absoluunt.

Duplex difficultas vtrisque communis. 1. Est autem vtrisq; duplex difficultas cōmunis. Altera est circa illud Aristot. ꝙ in nō tepore moueret, si esset in magnitudine. Videtur hoc nihil esse. Nā si infinita virtus est, quid refert, quòd sit in magnitudine, vel extra? semper enim, & quocunq; modo mouebit in non tempore, si infinita est. Vel si non mouet in non tempore extra magnitudinē, nec in ipsa mouebit.

2. Altera difficultas est circa maiorē Aristotelis ilius primi discursus. Dicit enim, quòd si totum mouet totum mobile tempore infinito, quod pars mouebit partem minori tēpore: videtur hoc manifeste contra id, quod dicitur 7. Phyfic. tex. 36. si totum mouet totū tanto tēpore per tantum spatium, ꝙ dimidiū mouebit dimidium eodemmet tempore per æquale spatium. Hæ sunt præcipuæ difficultates circa Aristotelis discursum, in quo sunt tres sniæ.

Prima

1. Snia. Prima est quorundam, qui dicunt Aristotelem loqui de finitate, & infinitate durationis: & maiorē illius discursus sic intelligunt: Si aliquod totum finitum duratione mouet mobile finitum duratione, pars illius mouentis finiti duratione mouebit mobilis finiti duratione partem minori tempore: quia cum pars sit finiti durationis, minus debet durare.

Reiicitur 1. Snia. Ista sententia nō est, (vt censeo,) digna disputatione: quia talis maior syllogismi ridicula esset: qui enim facit finitū durationem, dicit tempus. non ergo opus est dicere, finitum duratione mouet tempore finito. Præterea: Quia quamuis concluderet, Deum esse infinitum duratione, tunc non soluuntur difficultates, quomodo virtus infinita duratione moueret in non tēpore. Profectò consequentia esset nulla, nisi sermo sit de intensiua virtute.

2. Snia Auer. Secunda sētētia est Auerrois, & aliorum, quòd Deus nec est finitæ, nec infinitæ virtutis, ac ob id est incorporeus: quia finitum, & infinitum corporum passiones sunt: ac id dicūt, probare Aristotelē, quòd nec sit virtutis finitæ intensiuæ in primo discursu, nec infinitæ in secundo.

Reiicitur sententia Auer. Hæc sētētia potius videtur fugere difficultatem, quàm aliquid decernere. Nam (vt alibi ostēdimus) male in spiritualibus negat reperiri finitum, vel infinitum aliquo modo. Est enim quantitas molis, & perfectionis; & sic etiam finitum, vel infinitum. Vnde profectò etiam patet, quòd necesse est admittere, quòd intelligentiæ quædam sunt maioris, quædam minoris perfectionis, & æqualitatem vel inæqualitatem habere in perfectione, & virtute.

Non igitur possum non mirari Auerroem, qui ad calcem digressionis in text. 79. ait non posse intelligi vnam intelligentiam maiorem vim habere alia. Est enim contra rationem omnem. Nam si sunt inæquales in essentia, vt necessariò sunt, & ipsemet fatetur, quia ponit differre essentialiter: at essentiæ sunt sicut numeri: etiam erunt inæquales in virtute.

Viderunt hoc aliqui Auerroistæ, vt Iandunus, qui licèt 8. Physic. quæst. 22. secundum Aristotelem, & Auerroem asserat, Deum nec esse finitum, nec infinitum: postea tamen videns hanc sententiam esse valde absurdam, in quæst. 12. de substantia orbis, ait, Aristotelē, & Commentatorem circa quæstionem hanc in nullo differre à Fide Catholica.

Tertia sententia est Sancti Thomæ, & omnium fere Græcorum, & aliorum, vt inferius probatur, quòd sit sermo de infinitate intensiua: & quòd Aristoteles ostendat in priori demonstratione, Deum esse infinitæ virtutis intēsiuæ. At quia ista sententia est celeberrima, & scitu digna, exponam eam primò ad mentem D. Thomæ. 3. Snia S. Tho. & aliorum.

Aduerte igitur primò ex ipso S. Tho. quòd motus ex duplici radice oritur. Primū ex spatio, puta cum vnum mobile per varias spatij partes vagatur: tunc oritur successio secundum plures spatii partes, qui motus est ex spatio consequens. Oritur secundo ex ipso mobili, cum opposito modo locus & spatiū vnū est, tamen per ipsum transeūt diuersę partes mobilis, tūc fit successio, & motus consequens ipsum mobile ratione suarum partium penes eūdem locum, & loci partem. Quòd si velis comparare istos motus ad mobile, magis ītrinsecus, & per se est ille, qui ex ipso prouenit, quàm qui ex spatio: & ratio est quia hic ex ipsius partibus, ille ab extrinseco spatio ei prouenit. 1. Fundamētum D. Tho.

Aduertè secundò: quòd cum tempus consequatur motum, erit etiā duplex tempus. Alterum penes motum mobilis secūdum suas partes: Alterum, secundum spatii partes. Et quemadmodum motus secūdum partes mobilis est magis per se, & primus; ita etiam est ipsum tempus: Motus verò alius & tempus est velut per accidēs ad istud. Vlterius, sicut tempus est duplex, ita etiam duplex erit infinitas tēporis, & prioris, & posterioris. Prior autem infinitas est per se magis, & prima. 2. Fundamentum D. Tho.

Aduerte tertiò: quòd prima causa, quæ tempore infinito mouet, debet esse talis, quæ possit facere motum, & tempus infinitum per se, & primum, puta, corpus infinitum mouere: quia primæ causæ debetur infinitum tempus per se: reliquis vero infinitum per accidens, puta, motus infinitus corporis finiti multiplicatus. Cum igitur prima causa debeat esse talis, quæ mouere possit corpus actu infinitum, debet esse infinitæ virtutis intensiuæ. Ad alium motum infinitum per accidens, sat est infinita tantum virtus duratione. 3. Fundamētum.

Vult

Se[n]sus demonstrationis Aris. s[ecundu]m hac opinionem.

Vult igitur S. Thom. quòd demonstratio Aristotelis procedat de infinita virtute intensiua, & de tempore infinito per se ex parte mobilis: & tunc nota fit solutio vltimæ difficultatis, puta, quomodo si totum mouet totum tanto tẽpore, pars mouebit partem in minori tempore. Hoc clarum fit de tempore ex parte mobilis. Nã per vnam loci partem citius transit pars mobilis, quam totum: & citius minor pars, quam maior.

Obiect.

Solutio.

Quod si dicas, videtur vna demonstratio: quia non est tale corpus infinitum actu, nec esse potest. Respondet S. Thom. quod verum est, tamen Aristoteles procedit ex suppositione. vt sit sensus: Prima causa debet esse talis, vt si esset infinitum actu, posset moueri ab ipsa per vnum locum successiuè: & similiter causa prima infinitatis tẽporis debet esse talis, vt ex se possit esse causa infinitatis per se, & secundum mobilis partes. Hæc est sententia S. Thom. declarata quoad potui, subtilis profectò in se, & digna S. Thom. sed videtur habere aliquot difficultates.

1. Difficultas cõtra D. Tho.

Prima, quia Aristoteles non procedit ex impossibilibus, sed ex his, quæ sunt. In superioribus enim probauit motum nullum alium infinitum esse posse, nisi circularem, & hunc tanquam proprium Deo tribuit: Modò consequenter ex talis infinitate motus eius indiuisibilitatem ostendit: nec apparet in litera talis distinctio temporum, quam hucusque Aristoteles non significauit.

2 Præterea: Quia S. Thom. non soluit difficultatem, quomodo si est infinitæ virtutis intensiuæ, non mouet in non tempore extra magnitudinem, & in magnitudine moueret.

1. Respondet S. Thom. quia cum est extra magnitudinẽ agit, intellectu, & arte: non autem ita agere in magnitudine, sed sicut ignis.

Solutio profectò non omnino satisfacit: nam primò si Aristoteles posuisset Deum agens necessarium, tãtum ageret, quantum posset, siuè in magnitudine, siue extra.

Præterea, quia quid vetat, quo minus agat intellectu, licet sit in magnitudine? esset enim sicut homo quidem. At Aristoteles vult, quod sit omnino corporis expers, non ergo videtur de mente Aristotelis ita esse dicendum.

Vt autem in quæst. hac aperiam quid sentiẽ, sit prima conclusio. Quicquid sit de vi istarum rationum Aristote. ipse voluit Deum esse infinitum intensiuè in vigore. Hanc cõclusionem probabo primò ex ipso Aristot. Secundò ex eius interpretibus. Tertiò ex rationibus ductis ex principijs Aristotelis. 1. Cõclusio, quod sit infinitæ uirtutis intensiuè.

Ex Aristot. primò: quoniam in illo tex. 78. expresse ponit primum mouens esse virtutis infinitæ. Primò: quia ipsum esse infinitæ virtutis in duratione superius fuit demonstratum in text. 45. In hoc autem 78. cum velit demonstrare ipsum esse incorporeum, tanquam quid hucusque non demonstratum, ait, se velle prius demonstrare ipsum esse infinitum: & hoc supposito progreditur ad demonstrãdum esse incorporeum, & separatum. Probatur conclusio ex Arist. 1.

Secundò: quia si Aristot. intelligebat de sola infinitate durationis, manifestè peteret principium in argumento. Nam certum est, id quod est, vel mouet infinito tempore, mouere, & esse infinito tempore: Quare manifestè esset nugatio, si solũ intellexit de virtute infinita in duratione, & esset ridiculum argumentum.

Tertiò: quia Aristote. sumit hanc illationem: Si aliquid mouet tempore infinito, est virtutis infinitæ. Quæ quidem illatio est ab infinitate durationis, & successiua motus, ad infinitatem intensiuam motoris, ex extensiua inferendo intensiuam: virtute illius proportionis. Si aliqua res haberet ex se virtutem mouẽdi per vnum tantum diem. v. g. esset alicuius virtutis: si per duos dies, esset in dupla maioris virtutis: si per quatuor, esset in quadruplo maioris virtutis, & ita consequenter. Ergò si habet virtutem ex se mouendi infinito tempore, erit infiniti temporis: Aristot. inquam, virtute huius proportionis ex extensione infinita optimè sic colligit intensionem virtutis mouentis infinitam: aliter nil omnino inferret, sed (vt diximus) principium peteret.

Dices: intelligentiæ mouent infinito tempore secundum Aristo. ergo essent infinitæ virtutis. Respondeo, intelligentias Obiect. Solutio.

non esse a se, nec a seipsis habere suam virtutem, sed a prima causa, vt superius ostendimus. Deus autem est a se, & ex se suam habet virtutem: quare etiam si intelligentiæ durent infinito tempore, tamen non sine prima causa conseruante: & ideo primæ potius causæ illas conseruanti id tribuendum erit, & illius inferretur virtus infinita, non ipsarum rerum conseruatarum. Atque ideo dicebamus in illa proportione, si quid haberet ex se virtutem mouendi infinito tempore, tunc optimè sequi. Aristot. autem, sic etiam intellexisse ex eo constat, quod ibi de primo motore solum agit, non de aliis; & de eo solo aggreditur demonstrare.

4. Quartò in text. 79. ait hanc virtutem infinitam, si poneretur in magnitudine, debere mouere in non tempore, quod manifestè pertinet ad infinitam intensiuè.

Confirmatur ex solutione aduersariorum. Nam quod quidem Auerroistæ dicunt sensum Aristo. esse, virtutem infinitam in duratione etiam moturam in non tempore, eo quod non potest poni virtus infinita in duratione in materia, quin etiam sit infinita intensiuè: omnis enim virtus, quæ finita esset, defatigaretur. Id potius est pro nobis: videt enim se non posse saluare discursum Aristotelis, nisi recurrant ad vim infinitam intensiuè.

Ex Interpretibus celeberrimis Arist. Secundò. Idem probatur veterum testimoniis. Primò Simplicius in illo 79. expressè in solutione cuiusdam dubii Philoponi, ait, Deum secundum Aristo. aliquid esse infinitæ virtutis, posse intelligi dupliciter. Vel quoad durationem, & hoc inquit, competit etiam cœlo: Vel quoad quandam virtutem, quæ tota sit actu, & secundum hanc, ait, Deum primum motorem esse actu infinita potestate præditũ. In tex. etiam 86. idem ait.
1. Simpl.

2. Them. Secũdò. Themis. in tex. 78. ait, Postquã Aristo. dicit, motorem esse sempiternum, nũc vult probare ipsum esse incorporeũ: quod vt faciat, primò probat ipsum habere virtutem infinitam. (Ecce manifestè distinguit Themis. inter habere durationẽ infinitam, & virtutem infinitam,) primũ (ait,) demonstratum, secundum esse ex illo demonstrandum.

3. Ammonius. Tertiò est locus pulcherrimus Ammonii ad initium capitis de substantia, in Præd. Aristo. vbi ait, Aristot. in Phys. probate, Deum esse incorporeum, ex eo, quòd asserit illum pollere infinita vi. Adfert autem totum Aristot. discursum, inquiẽs: Quod habet infinitam vim, non potest esse corporeum. Nam vel corpus est infinitum, & tale supra in tertio Physic. probatum est non dari. Vel finitum, & tale certum est non habere virtutem infinitam. Nam imaginemur hoc corpus in tres partes esse diuisum, Tunc quæro, vnaquæq; illarum an habeat vim infinitam, vel finitam. Si infinitam: ergo totum tantumdem valebit parti. Si finitum: ergo quod constat ex finitis, finitum erit. Hæc Ammonius, quæ omnia vides intelligi de vi infinita intensiuè. Et confirmatius fit. Nam de infinita duratione nullũ inconueniens est, imò potius est necessarium, partem tã tundem durare, quam totum.

Quartò. In eadem sententia fuit Alexander, vt ei Vicom. & alii graues authores hic tribuunt. Primò, quia quod Simplicius dicit vbi supra, semper videtur dicere ex sententia Alexandri. Secundò: quia (vt alibi tetigimus) ipse ponit Deum intellectum agentem quem vult omnia præsentia, præterita, & futura in particulari simul intelligere. Vnde cum hæc sint infinita, non potest non habere infinitam vim intelligẽdi, quare & essendi, quia eadem est in Deo. Quod argumentum idem cõcludit ex Theophrasto, Eustrathio, Psello, Magentino, & aliis Peripateticis, quos attuli in primo Perihermenias in capite, De futuris contingentibus: imò verè & simpliciter concludit, vt postea dicemus. 4. Alexã. & alii.

Quintò est sententia Philoponi, qui ex Peripateticorum principiis id deducit in primo capite, eorum, quę circunferuntur in opere ipsius contra Proclum. 5. Philoponus.

Et quod valde est notandum. Nemo istorum veterum affert, aliquem Peripateticum fuisse in opposita sententia: nec vertit in dubium, an hoc sit dicendum in Aristotele, sed quasi manifestum tradit. Nota valde.

Imo Simplicius contra Philoponum in illo 79. vt illum adducat in maximum inconueniens, ait, eum nescivisse distinguere inter infinitatem durationis, & virtutis, vt illam secundum Aristotelem tribueret cœlis, hanc Deo. Nota ex Simplicio.

Sextò,

6 D. Th. & Latinorum cõior. 7. Auerroes. Sextò. Hæc est sententia D. Thomæ hoc loco, & communior Latinorũ. Septimò, imò ipsius Auerrois, qui hic ait se esse valde dubium, & hoc esse maximũ dubium eorum quæ sunt in philosophia: vnde attulit fugam illam potius quam solutionem, de qua fusiùs egi. Post in 12. Metaphysic. tex. 41. ait, motum cœli duos habere motores: Vnum finitæ motionis, & est anima existens in eo: Alterum infinitæ motionis, & est potentia quæ non est in materia. Ac si dicat Deum esse infinitæ virtutis, licèt motor peculiariter addictus primo mobili sit finitæ. Non enim potest intelligi illa potentia infinita in abstracto, sed in aliquo subiecto: nec de infinitate dorationis, nam hæc competeret ipsi animæ orbis particulari motori, imò omnibus motoribus orbium.

Scio Zimaram ibi confingere nescio quam solutionem. sed certè textus nullam patitur. Vnde credo Iandunum, vbi supra, exactius fuisse assecutum mentem Auerrois: nam quid aliud intelligere potuerit per illum motorem infinitæ motionis, non apparet.

8. Rõnibus ductis ex principiis Ari. Tertiò, id est probandum rationibus ductis ex principiis Aristotelis. Primò. 1. Ratio. Mundus effectiuè est a Deo ex nihilo, vt supra probatum est: siuè id sit per emanationem, siuè per creationẽ: ergo Deus habet vim infinitam. Consequentia probatur. Tum quia, si crearet in tempore secundum Peripateticos, haberet infinitam: sed quod fuerit factum ab æterno quod factum fuisset in tempore nullo modo minuit hanc vim: ergo. Tum etiam: quia nõ est minoris virtutis dare esse ab æterno, quam dare esse in tempore: ergo si hoc inferret infinitam virtutem, etiam illud.

Confirmatius fit ex illa calculatione D. Thom. agens quod producit ex passo minus disposito, maiorem habet vim: ergo quod ex nullo modo disposito, infinitam.

Confirmatius item fit: quia intelligentiæ emanarunt a Deo secundum Aristotelem: ergo emanarunt ex nihilo, quia nõn ex materia.

Item, de anima rationali si est immortalis, & multiplicatur, vt re vera est, sequitur creari & ex nihilo fieri, nõ autem edu ci ex potentia materiæ.

Secundò, Deus secundum Aristotelẽ, vt alibi ostendemus, & partim etiam tetigimus in illo primo Periher. quo in loco grauissimos quosque Peripateticos attulimus, qui id ipsi tribuebant, cognoscit omnia præsentia, præterita, & futura in particulari, fines etiam omnium agentiũ particularium, ad quos ipsa dirigitur: Hæc autem sunt infinita: ergo habet infinitam vim cognoscendi. Sed qualis operatio, talis essentia: ergo. Et hęc est etiam eadem cum ipsius essentia: ergo habet infinitam essentiam. Confirmatur: quia saltem cognoscet circulationes sui orbis primi quẽ mouet, aut faceret stultam primam causam, & ignorãtem: aut illæ sunt infinitæ: & dies præteritos & annos nouit, aut obliuiscitur: sunt infiniti: ergo est infinita intelligendi capacitas. 2. Ratio.

Tertiò. Ex D. Tho. primò Contra gentes, cap. 43. Actus alteri inhærens terminatur ab eo in quo est, cùm omne quod recipitur, per modum recipientis recipiatur: actus verò nulli inhærens a nullo terminatur, quia habet omnem perfectionem illius generis. Vnde albedo per se subsistens & a se, haberet omnem perfectionẽ albedinis. Sed Deus est ipsum ens per se subsistens: ergo a nullo potest coarctari, aut limitari quin habeat omnem perfectionem, quæ intelligi potest in genere entis. 3. Ratio.

Quartò. Ipsum esse per se consideratũ, infinitum est: Nam ab infinitis & infinitis modis participari potest. Si igitur esse quod ex se est infinitum in aliquo profecto ab aliquo debet determinari: igitur vel vt a producente tale esse, vel vt a recipiente illud: sed esse Dei nec habet producẽs, nec recipiens: ergo nõ potest intelligi esse coarctatum, vel limitatum, aut determinatum ab aliquo: ergo nec potest intelligi deesse illi illa infinitas, qua habet eẽ & etis secundum se. 4. Ratio.

Quintò ex eodem S. Thoma. Illa perfectio magis habetur ab aliquo, quod ipsum plenius participat: sed summus modus participandi est, si illa perfectio sit de essentia: at in Deo esse est de essentia ipsius: ergo perfectio entis infinito & illimitato modo habetur a Deo. 5. Ratio.

Sextò. Deus est æternus: ergo infinitus. 6. Ratio.

Nam æternitas est duratio infinita: ergo eius radix, quæ est ipsa essentia, est infinita. Nam permanentia infinita non potest esse a virtute finita. Item: quia hæc permanentia infinita est tota simul: ergo.

7. Ratio. Quòd si obijcias, idē esse, de Angelis: Negatur consequentia. Nam non habent eam a se, sed a Deo. Denique septimò, vt plures alias rationes omittam, quas affert D. Thomas & alii, multa sunt in natura, quæ quasi quoddam vestigium sunt istius infinitatis: vt infinitas instantium temporis, & infinitas pūctorum in linea, infinitas perfectionum indiuiduantium in vnoquoque indiuiduo diuersæ, quæ sunt sub vnaquaque specie infinitas partium continui.

8. Ratio. Item. Intellectus noster, dato semper quouis, potest maius & maius apprehendere & intelligere. Vnde cum vltra omne finitum nos possemus aliquid perfectius intelligere, euidenter sequitur Deum esse vltra omne finitum, nam alias possemus intelligere aliquid ma ius, & melius Deo.

9. Ratio. Adde: Quòd intellectus noster est insatiabilis appetitus. Nā postquam quis scit, plura scire semper vult. At hic appetitus, hæc ordinatio intellectus nostri ad infinitatem, vt in nullo finito, & in nulla finita veritate acquiescat, frustra esset, nisi daretur infinitum aliquod, infinitaque veritas, qua satiaretur. Et manifestè ostendit, ipsum ad aliquid infinitam habere capacitatem.

Eodem modo de appetitu voluntatis ad bonum ostendi potest, quia nunquam eius appetitus aliquo huius vitæ bono satiatur, sed eo habito, plus desiderat.

10. Rō. Hæc item sententia omnium Priscorū fuit. Nam, vt ait Aristot. in 3. Physico. 25. omnes prisci tribuerunt infinitatem primo principio, licet postea errarent in applicatione talis infinitatis: vnde, vt colligitur ex illis testibus, Pythagoras, Plato, Anaxagoras, & Democritus id asseuerabant. Mercurius Trimegistus sæpe asserit in Pimandro, Deum esse infinitum, imò tota vetustas Deum intelligebat hoc nomine, vt videre est apud Eugubinum, 3. lib. de perēni Philosophia. c. 8. vbi multa adducit testimonia. Idē Auicē. in tract. 8. Metaph. ca. 4. & 5. Author etiam lib. de causis idem videtur asserere.

Secunda conclusio. Circa rationes istas Aristotelis certum est, non omnes esse demonstrationes. Satis fuerit si sint aliquæ aut fortasse etiam omnes rationes probabiles. Hæc conclusio satis manifesta est ex eo, quod nemo vnquam Interpretum satis potuit sententiā Aristotelis in his omnibus .tibus ita commodè explicare, vt nullum sequeretur inconueniens. Potest tamē eas rationes probabiliter defendere altero duorum modorum, vel vt S. Thomas superius, vel secundo, pro quo hæc erunt aduertenda. 2. Cōcl.

Primò. Quòd virtus maior, vel minor mouentis non solum debet pensari penes pondus, & resistentiam, sed etiam penes tempus. Vnde non solum illa est maior virtus, quæ æquali tempore maius pondus mouet: sed etiam, quæ idem pondus per maius tempus: & hoc non indiget probatione: sensus enim hoc indicat. Maiorus enim est virtutis decem pondera mouere per horam cōtinuam, quam per dimidiā. Aliqui enim per dimidiam mouent, & deficiunt statim. Ex quo fit, quod tempus etiam cum resistentia habeat computari. Multum enim, vel paucùm temporis pondus secundum resistentiam auget vel diminuit. 1. Fundamētum.

Nota tamen, quod hoc fundamentum non est vniuersale, nisi in virtutibus, quæ patiuntur: & dum mouent, mouentur a motis, quales sunt corporeæ. Virtus enim quæ non patitur dum mouet, solum per pondus & resistentiam mensurari debet, non per tempus. Nota.

Aduerte secundò: quod omnis virtus animalis ad mouendum infinito tempore, similiter virtus in corpore, infinita intēsiuè debet esse: quia cum talis, dum mouet, moueatur a moto resistenti, mensurabitur secundum tempus etiam. Vnde si maior est, quæ tempore maiori mouet, si proportione procedendo, quæ debet absque fine mouere, infinita debet esse intensiuè. 2. Fund.

Sicut si homo sustineret decem pondera ferri, seu moueret per horam, esset alicuius virtutis: si per duas, maioris: si per tres, adhuc maioris: si ergo per infinitum, infinitæ.

Aduertè tertio, quod Aristoteles ex sensibilibus 3. Fundamētum.

sibilibus philosophiam deducens, non existimauit esse virtutem aliquam in corpore posse, quæ non moueretur, dum mouet & defatigaretur, si virtus animalis est. Cùm autem superius ostensum sit, in moto deueniendum esse ad aliquod, quod se ipsum moueat, nec possit sistere motum in inanimatis: sequitur, quod in motu cœli non sit deuenire, nisi ad viuens primum. At ne quis existimaret, hoc esse quoddam corporeum animal, seu animam in corpore: probat hoc nō esse, sed debere esse substantiam viuentem sine corpore, quasi in corpore esset, defatigaretur: sicut qualibet anima, quæ mouetur saltem per accidens: & tunc ad mouendum tempore infinito, indigeret virtute infinita intēsiua, quæ esse non potest.

Explicatur discursus Arist. Ex his sequitur discursus Aristotelis notandus: & semper procedit de virtute, quoad intensionem. In primo discursu probat, quod nulla virtus corporea finita intensiuè possit mouere tempore infinito, sed si mouet, debet esse intensiuè infinita.

In secundo discursu probat, quod virtus corporea infinita esse non possit, quia moueret in non tempore: ex vtroque ergo sequitur, primum mouens nō esse corporeum, vt sit hoc totum argumentum. Omnis virtus corporea, vel est finita intensiuè, vel infinita: sed neutra potest mouere tempore infinito: Non finita, quia cresceret vis secundum tempus, vt dictū est: Non infinita, quia moueret in non tempore. Cùm ergo primum mouens tempore infinito moueat, non erit virtus in corpore.

Dissoluuntur illæ suprapositæ difficultates. Ex his facilè soluuntur omnia: & concordantur consequentiæ illæ: & soluuntur illæ duæ difficultates. Prima enim soluitur. Ob id enim virtus in magnitudine nō potest mouere tempore infinito, quia tunc esset infinita intensiuè: quod esse non potest: moueret enim in non tēpore.

Ad 1.

Ad 2. 1. Solutio. Ad secūdam difficultatem potest sic responderi: quod pars mouentis debet sumi talis, vt sit maioris proportionis ad partē mobilis, quam erat totum ad totum. V. g. totum ad totum erat duplum: pars mouentis sumat, quæ sit triplo maior, quam pars mobilis: talis mouebit in minori tempore, quia magis vincit resistentiam. Et hoc proximè conuenit cum Aristotele, & veritatem habet. Nam in lib. 7. seruabatur eadem proportio totius ad totum, & partis ad partem: & tunc idem debet esse tempus.

Possumus & aliter respondere, & forsā melius; quòd loquitur Aristoteles de virtute corporea passibili, & tunc tempus est cum resistentia computatum: Et si totum mouet totum tanto tempore, pars mouebit partē minori tempore, quæcunque sit. Si enim fortis homo mouet pondus per diem, non sequitur, quod dimidia fortitudine præditus homo moueat dimidium pondus per diem. Falsum enim hoc esse, experientia mōstrat. Nam hoc modo probares, quod infirmus homo per diem posset mouere talem partem breuem ponderis: quod non est verum, cùm absque pondere vix per horam moueri possit. Aristoteles autem lib. 7. loquebatur de virtute nuda motiua, & quæ non repatitur, vt illic declarauimus. Hæc igitur satis sint de Aristotelis discursibus. 2. Solutio.

Aliqui contrahunt illam propositionem, Si mouet infinito tempore, est infinitæ virtutis; ad virtutem solum in magnitudine existentem, & operantē cum te[illegible] [illegible] in vniuersum esse veram, nec eum fuisse sensum Aristotelis. At verò cùm Aristoteles illam absolutè, & sinè restrictione sumat, & ita etiam defendi possit, vt diximus: quia [illegible] ex se habet eam mouendi virtutem indepen dentem, vt illa proportionis calculatione deduximus: in hoc et sensu defendēda est. Alia explicatio reiicitur cuiusdā propositionis Aristot.

Sed contra primam conclusionem sunt aliquot dubia, & rationes dissoluendæ eorum, qui negant secundum Aristot. Deum esse infinitæ virtutis. Sunt autem hæc.

Primum secundum Aristote. Deus, vt videtur, nihil potest facere ex nihilo ex 1. Physic. 33 & 34. Vbi ait ex nihilo nihil fieri: ergo non habet vim infinitam. Respondetur, sententiam Arist. esse iuxta naturalem rerum ordinem, & de naturali actione, de qua loquebatur, nihil ex nihilo posse fieri: atque ita modo nihil creari ex nihilo: non negat tamen, quin omnia ex prima causa sint, & ab æterno producta fuerit, & emanauerit ex Deo mundus cū materia, Dubiorum solutio, & rationum contrariarum.

materia, vt superiùs probauimus. Secundò dicimus, quod quamuis nil putaret modò ex nihilo posse fieri, nihilominus tamen maneret infinita virtus, scilicet per petuò mouendi in primo motore, quam ipse hoc loco tex. 78. probauit.

Virtus materialis agit in quantum potest, quæ est extra materiam.

Secundum dubium. Si haberet virtutem infinitam, moueret in non tempore ex illo 79. Respondetur, id esse verum, si illa virtus infinita esset materialis, aut in materia, & corpore: tunc enim ageret quantum posset: at modò est extra materiam, & ita non sequitur, nisi solum, vt agat proportione ad ipsum mobile, & vt illius solum natura requirit. Secundò: quia si esset causa omninò necessaria, agēs sine cognitione, tunc ageret secundum vltimū potētiæ: at modo agit ex electione quātum videt conuenire orbi, & mobili.

Tertium. Deus non potest facere alium mūdum ex primo de Cœlo 92. nec potest facere actu infinitum. ergo non habet virtutem infinitam. Respondetur, multa non posse facere Deū, licet habeat vim infinitam: non quia desit potestas, sed ex eo, quod res ipsæ implicent, & non possint fieri. Talia autem sunt hæc secundum Aristo. Vnde Aristoteles nō probauit nō posse esse plures mūdos ex parte opificis, sed ex parte ipsius rei, quod tantum debet esse vnum centrum, & vna materia, &c.

Quartum. In 2. Cœli a tex. 67. videt Aristoteles asserere, motores tam esse proportionatos mobilibus, vt si vnum astrum alicui orbi obijceretur, non posset ab intelligentia moueri. Respondetur, de hac re aliquod esse dubium: tamen loqui semper Aristotelem secundum naturalem motū, & de naturali actione: non violenta, aut miraculosa. Secundò præterea, in genere loquutum fuisse de intelligentiis motricibus, non de Deo. Et ratio huius est: quia intelligentiæ addictæ orbibus, habent limitatam virtutem, & orbi proportionatā: secus autem est de Deo, quem solum fecit infinitę virtutis.

Vltimum. Aristot. in 3. Physic. & in 1. de Cœlo, fusè probat non dari infinitum actu: ergo. Respondetur, vt ibi adnotauimus, & apertè colligitur a text. 35. vsque ad 39. Aristotelem tantum agere de infinito in quantitate. Atque de hac quæstione hactenus, & de tota expositione librorum octo Aristotelis de Physi. auditu. Sit laus Deo sempiterna, a quo omnis perfectio, & omne bonum procedit Amen.

FINIS OCTAVI LIBRI PHYSICORVM.

Laus Deo, & Domino nostro IESV Christo, & Virgini Sanctißimæ MARIAE, Matri eius. Amen.

Hæc Commentaria vna cum quæstionibus Doctoris Francisci Toleti, Societatis IESV, nil continent contra fidem, vel bonos mores; & sunt vtilia vt studiosis prælegantur: atque ideò poterunt typis excudi.

† *D. Ledesma*. †
† *M. Antonius Lisius*. †
† *M. Hieronymus Hurtadus*.

REGISTRVM.

a ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ.

[illegible] C [illegible] Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq.

Omnes ſunt duerniones, præter a, ternionem.

VENETIIS, Apud Iuntas.
M D LXXVIII.